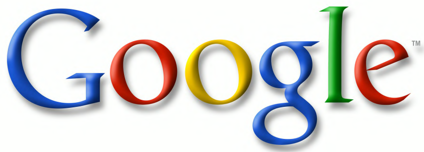
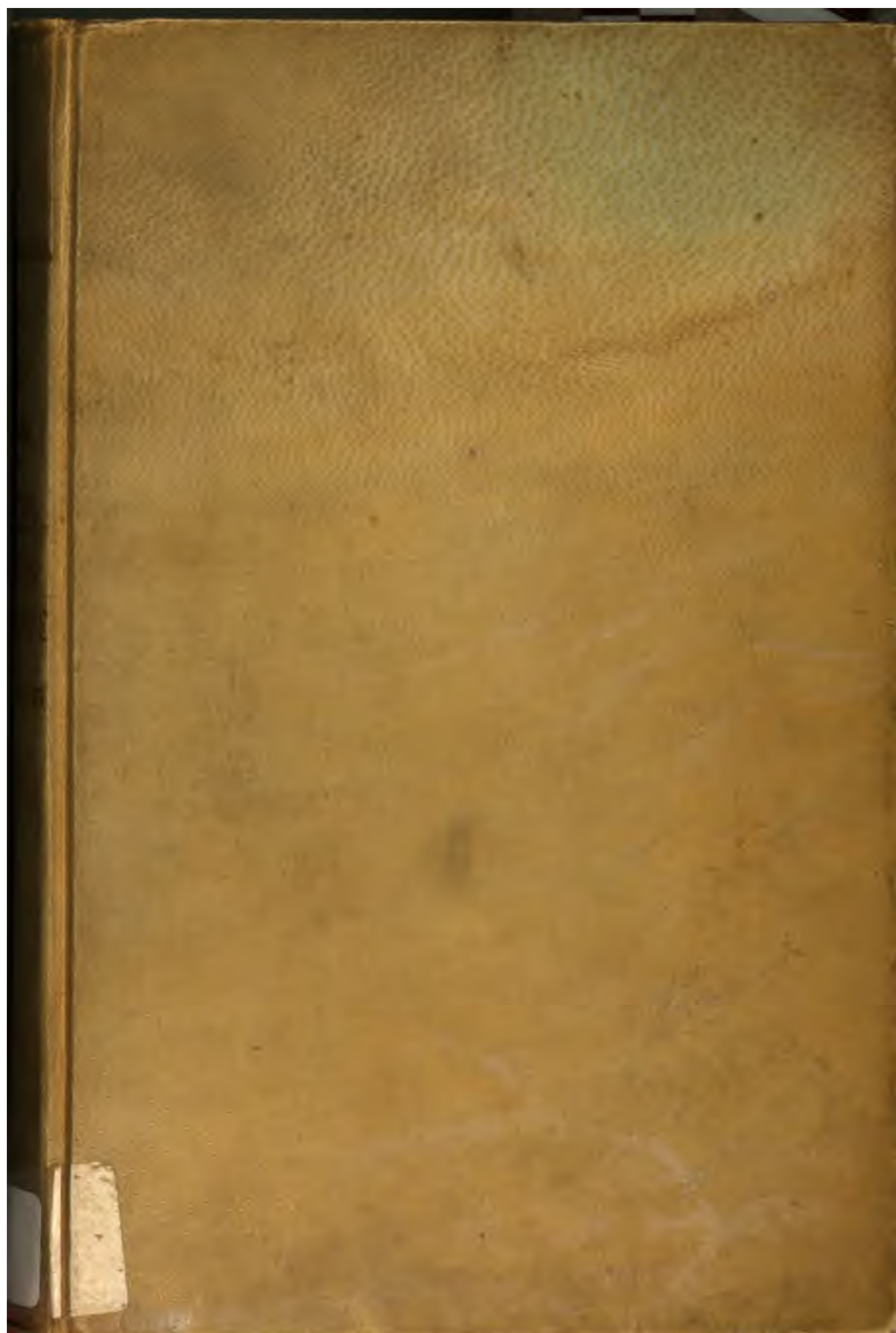

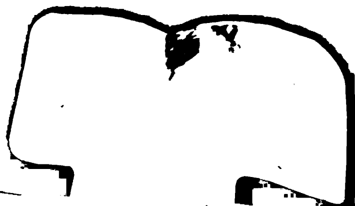

CONFINED

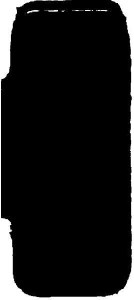

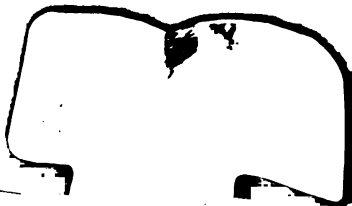

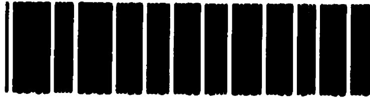

303319419X

CORPUS
SCRIPTORUM HISTORIAE
BYZANTINAE.

EDITIO EMENDATIOR ET COPIOSIOR,

CONSILIO

B. G. NIEBUHRII C. F.

INSTITUTA,

AUCTORITATE

ACADEMIAE LITTERARUM REGIAE BORUSSICAE

CONTINUATA.

GEORGIUS PHRANTZES.
IOANNES CANANUS. IOANNES ANAGNOSTES.

BONNAE

IMPENSIS ED. WEBERI

MDCCCXXXVIII.

GEORGIUS PHRANTZES,

IOANNES CANANUS,

IOANNES ANAGNOSTES

EX RECENSIONE

IMMANUELIS BEKKERI.

BONNAE

IMPENSIS ED. WEBERI

MDCCCXXXVIII.

IMMANUELIS BEKKERI PRAEFATIO.

Georgii Phrantzae chronicon Graece primus edidit Franciscus Carolus Alterus, Vindobonae, anno superioris seculi nonagesimo sexto. Latine versum vel excerptum Iacobus Pontanus publicaverat, cum Simocatta suo, Ingolstadii, anno 1604. codice usi ambo eodem, Monacensi olim 203 nunc 239, seculi decimi sexti, chartaceo, quadrato. quem mendis scatere querenti Altero fidem habemus: tale et ipsi specimen eius libri vidimus. ut recte fecerit Alterus quod non omnia inde lectionum monstra protulit: modo quae protulit lenius et prudentius procurasset. Monacensi recentior, non deterior est quo ego nunc utor, Parisiensis Regius, supplementi 80, emptus Patris a Ferando anno 1774. cuius scriba ab initio *ἐν ἔτει* inquit *͵αψξβ´ δεκεμβρίου β´ ἠρξάμην γράφειν τὴν παροῦσαν βίβλον ἐν τῇ πόλει ἀρκαδίᾳ ἔνδον τῆς μητροπόλεως. καὶ ἀξιώσαι με τὸ θεῖον τελέσαι ταύτην. κωνσταντῖνος ἀντωνίου ὁ ἐκ πατρῶν ἀχαΐας.* sub finem vero: *κατὰ τὸ ͵αψξγ´ σωτήριον ἔτος σεπτεμβρίου δ´ εἴληφε τέρμα τὸ παρὸν διὰ χειρὸς τοῦ εὐτελοῦς κωνσταντίνου ἀντωνιάδου τοῦ ἀπὸ πατρῶν*

τῆς ἀχαΐας ἐν βυτινῃ. οὗ οἱ ἐντυχόντες τούτῳ ὑπερεύχεσθε ἐπονορθοῦντες εἴ τι σφαλερὸν εὕρητε. et insunt σφαλερὰ plurima, quae incredibili bonarum lectionum numero redimuntur. earum ope emendatis Graecis versio accessit Latina nova et integra, molestum sane negotium, quo fortiter instituendo sollerter conficiendo praeclarum eruditionis diligentiaeque documentum dedit Eduardus Brockhoffius, Schopeni nostri discipulus.

Scrib. Berolini idibus Iuniis a. 1838.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ

ΧΡΟΝΙΚΟΝ.

ΧΡΟΝΙΚΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΦΡΑΝΤΖΗ
ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΒΕΣΤΙΑΡΙΟΥ.
ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

ANNALES
GEORGII PHRANTZAE
PROTOVESTIARII.
PROOEMIUM.

Τὸ τῆς ἱστορίας χρήσιμον καὶ πρὸ ἡμῶν οἱ πολλοὶ συγγραψάμενοι διωρίσαντο· καὶ ἅπερ ἂν ἐπῆλθεν εἰπεῖν, ταῦτ' ἂν καὶ ἡμεῖς ἐρεῖν ἔχομεν. τί γὰρ καὶ εὕροιμεν καινότερον νόημα τοσούτων ἱστορησάντων καὶ σύμπαν τῆς ἱστορίας ἀποφηναμένων ἐν τοῖς σφετέροις συγγράμμασιν; τάχα δὲ ὃ πλέον ἐκείνων ἐν τοῖς νῦν προκειμένοις ἡμῖν λέξειν ἄξιον, Ed Alt. P. 2

ΧΡΟΝΙΚΟΝ] κωνσταντίνου τοῦ παλαιολόγου P i. e. codex Parisiensis. Γεωργίου τοῦ φρατζῆ μεγάλου λογοθέτου τῆς ἐν κωνσταντινουπόλει ποτὲ βασιλείας ῥωμαίων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πρωτοβεστιαρίου τοῦ μετέπειτα γεγονότος μεγάλου λογοθέτου καὶ ἐν ὑστέροις μετονομασθέντος Γρηγορίου μοναχοῦ codex Turinensis 102. 1. Τὸ τῆς —] cf. Ge. Acropolitae prooemium. om haec Τὸ τῆς — p. 5, 19 βούλομαι διηγήσασθαι P 2. ἀπῆλθεν M i. e. codex Monacensis. 5. σφετέροις Acropolita: ἱεροῖς M

Historiae quantà sit utilitas scriptores ante nos plerique docuerunt, et quae illis se obtulerunt dicenda, eadem nos possimus in medium proferre. quid enim novi excogitemus post tot viros, qui historiam tractarunt, universamque libris suis sunt complexi? enimvero quod in hoc instituto dignius est de quo dicamus, id nostrae prae-

τοῦτό γε ἂν τῆς ἡμετέρας συγγραφῆς προβαλούμεθα. τὸ δέ ἐστιν ὅτι καινοτέρων ἡμῖν προκειμένων πραγμάτων, ἃ μήπω τις γραφῇ παραδέδωκε, καινότερον συμβαίνει εἶναι καὶ τὸ ὠφέλιμον ἐκείνων ἐν γνώσει τῶν ἀνθρώπων γεγενημένων, ἅπερ ὁ ῥέων χύδην λόγος οὐκ ἀληθῶς ἀποφαίνεται. οἱ μὲν οὖν τὰ καθ' ἡμᾶς ἱστορικῶς συγγραψάμενοι ἄλλην ἄλλως πεποίηνται τὴν ἀρχήν· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἤρξαντο, οἱ δὲ ἐξ ἀξιολόγου τινὸς τῆς ἀρχῆς, ἢ Περσῶν ἢ Ἑλλήνων ἢ Ῥωμαίων ἢ ἄλλου οὑτινοσοῦν τῶν ἐθνῶν, ἕκαστος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν τὸ οἰκεῖον καταρτιζόμενος σύγγραμμα. καὶ ἡμῖν οὐχ ἥκιστα οὕτω τὰ τῆς συγγραφῆς τελεσθήσεται. τὰ μὲν γὰρ ἅπαντα τὰ ἀπ' ἀρχῆς γεγενημένα τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως πολλοῖς τε καὶ πολλάκις ἐξιστορήθη· οὐκ ἦν λέγειν μοι· καὶ ὡς πρὸς ἀλλήλους οἱ πλείους οὐ συνεφώνησαν, τὰ τῶν βασιλέων συγγράφοντες, ἀλλοιώσεις τε χωρῶν καὶ πόλεων στάσεις καὶ πολέμων συρρήξεις καὶ ἀνδραποδισμοὺς καὶ νίκας καὶ ἥττας, καὶ ὅσα τοιαῦτα σύμμικτα τοῖς καθ' ἡμᾶς· πολυσχεδῶς γὰρ τὰ αὐτῶν τελούντων καὶ μηδὲ παρ' αὐτῶν ἴσως τῶν ἐνεργούντων γινωσκομένων σχολῇ γε ἂν τοῖς ἐξιστοροῦσι τὸ ἀληθὲς παντάπασι γενήσεται ἡ ἐπίτευξις. ἐκ τοῦ μόνου δὲ καὶ ὅσα τῇ κοινῇ φήμῃ γνωρίζεται, ταῦτα τὸν ἐξιστοροῦντα παραλήψεσθαι δέον, εἰ μὴ ἀδικεῖν οὗτος ἐθελήσειε τὴν ἀλήθειαν ὡς οἱ τοὺς ὀβολοὺς κερματίοις ἐλλυμαινό-

12. γὰρ et ἀπ' ἀρχῆς add Acropolita. 16. στάσεις Acropolita: καὶ τὰς M 18. τελούντων add Acropolita. 19. ἂν τοῖς Acropolita: αὐτοῖς M

tendamus narrationi. nempe quoniam res recenti aetate gestas scribere instituimus, quas nemodum litteris consignavit, consentaneum est, recentem etiam fructum fore, quum in notitiam hominum venerint, quae nunc vago rumore parum ad veritatem feruntur. iam qui res nostras scripserunt historici, alii aliunde ceperunt initium: quidam a mundo inde condito inceperunt, nonnulli a memorabili aliquo imperio, Persarum, Graecorum, Romanorum, vel alius gentis cuiuscunque, ad suum quisque consilium opus accommodantes. atque hac utique ratione nos in his utemur commentariis. nam a rerum inde principio quae facta sunt, quum a multis sint et saepe enarrata, non erant mihi cuncta commemoranda. accedit, quod plerique non consentiunt, qui regnorum conscripserunt historias, mutationes regionum et civitatum turbas, contentiones bellorum, servitia, victorias, clades et quae alia id genus solent contingere. res principum enim multiplices sunt, et fortasse ne ab iis quidem, qui gerendis illis intersunt, satis perspiciuntur: nedum historici veritatem ubivis attin-

μενοι ἢ καὶ παραχαράττειν βουλόμενοι. οὔτε γοῦν πρὸς χάριν οὔτε πρὸς φθόνον, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς μῖσος ἢ καὶ πρὸς εὔνοιαν συγγράφειν χρεὼν ἐστι τὸν συγγράφοντα, ἀλλ' ἱστορίας μόνον χάριν καὶ τοῦ μὴ λήθης βυθῷ παραδοθῆναι, ἣν ὁ χρόνος οἶδε γεννᾶν, τὴν ἱστορίαν, μένειν δὲ ζῶσάν τε καὶ λαλοῦσαν φωνὴν καὶ ἔμψυχον καὶ διαπρύσιον κήρυκα δι' ἀπεράντων αἰώνων. οὕτως τοίνυν κἀγὼ Γεώργιος Φραντζῆς, ὁ χρηματίσας καὶ πρωτοβεστιάριος καὶ Γρηγόριος τάχα μοναχός, ταῦτα ἔγραψα περὶ τῶν καθ' αὐτὸν καὶ τινῶν μερικῶν ἀναγκαίων γεγονότων ἐν τῷ τῆς ζωῆς μου χρόνῳ πρὶν τῆς αἰχμαλωσίας ἡμῶν καὶ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. καὶ πρῶτον μὲν διηγησώμεθα περὶ τῶν ἀφορμῶν καὶ αἰτιῶν τῆς τῶν Παλαιολόγων βασιλείας ἐκ πρώτου βασιλεύσαντος ἐκ τοῦ γέ- 3
νους αὐτῶν ἄχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Τούρκων, καὶ πόσοι καὶ τίνες οἱ υἱοὶ καὶ θυγατέρες καὶ δεσπόται ἐγένοντο αὐτοῖς· καὶ τῶν γεγονότων πολέμων ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀνὰ τοῖν δυοῖν αὐταδέλφοιν, τοῦ δεσποτίου κυρίου Δημητρίου λέγω καὶ δεσποτίου κυρίου Θωμᾶ, καὶ ἑτέρων ἀναγκαίων καὶ μνήμης ἀξίων βούλομαι διηγήσασθαι.

4. *παραδοθῆναι* et 5. *οἶδε γεννᾶν* add Acropolita. 5. *τὴν ἱστορίαν μὲν ζῶσάν — κίνυραν δι' ἀπεράντων αἰώνων* M: *ἡ δ' ἱστορία ζῶσά τε καὶ λαλοῦσα φωνὴ καὶ ἔμψυχος καὶ διαπρύσιος κήρυξ διαπερᾷ τὸν αἰῶνα* Alterus. 9. *περὶ*] *πρὶν* M 13. *ἐκ τοῦ πρώτου?* 17. *δεσπότου κὺρ?* 19. *ἕτεροι* M

gere possint. at enim nonnisi ea, quae communis fama divulgavit, excipere debent, nisi veritatem infringere velint, eorum instar, qui numos circumcidunt vel cudunt adulterinos. certe quidem neque ad gratiam vel studium, neque ad invidiam vel odium scribendum est, sed solius memoriae causa, ut res oblivione ne deleantur, in quam temporis diuturnitate solent adduci, sed quasi viva et clara voce praeconis saeculorum aeternorum personent spatia. itaque ego quoque Georgius Phrantzes, protovestiarii olim functus dignitate et deinde Gregorii nomine monachus factus, de rebus memoria mea gestis, et speciatim miseriis quibusdam, quae partim ante, partim post captam Cpolim nos afflixerunt, hos conscripsi commentarios. ac primum quidem originem explicabo imperii Palaeologorum, et historiam eorum a primo eius domus imperatore ad Cpolim usque a Turcis expugnatam perscribam, dicamque quot et qui eius gentis filii filiaeve et despotae fuerint, atque de bellis in Peloponneso inter Demetrium et Thomam, fratres despotas, gestis, aliisque de rebus necessariis et memoratu dignis exponam.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α.

1. Ὁ τῆς ἀρχῆς ἐπιβήτωρ Ἀλέξιος Ἄγγελος ὁ Κομνηνός, ὁ τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκιον Ἄγγελον τυφλώσας καὶ τὴν βασιλείαν λαβών, ἐφ' οὗ καὶ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα κακὰ τῇ Ῥωμαΐδι ἀρχῇ παρὰ τῶν Ἰταλῶν ἐφύη, ἄρρεν μὲν οὐκ εἶχε, θυγατέρας δὲ δύο· καὶ τὴν μὲν πρωτογενῆ Εἰρήνην τοὔνομα ἐρυθροῖς πεδίλοις ὑποδεδέσθαι ἔταξεν, ἵνα αὐτή τε καὶ ὁ ταύτῃ μνηστευθησόμενος διάδοχοι καὶ κληρονόμοι τῆς βασιλείας ὦσι μετὰ τὸ τεθνάναι αὐτόν· ὅθεν καὶ εἰς λέχος δέδωκεν αὐτὴν Ἀλεξίῳ τῷ Παλαιολόγῳ καὶ εὐθὺς αὐτὸν δεσπότην τετίμηκε. καὶ εἰ μὴ ἐκ τοῦ βίου τούτου ἐγένετο, αὐτὸς ἂν ἐβασίλευσε μετὰ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ. ἐπεὶ δὲ θανὼν ὁ Παλαιολόγος Ἀλέξιος θυγατέρα μόνην κατέλιπεν, ἐλθὸν δὲ εἰς νόμον ἡλικίας τὸ κοράσιον Εἰρήνη ἡ μήτηρ αὐτῆς συνέζευξεν αὐτὴν Ἀνδρονίκῳ τῷ Παλαιολόγῳ, ὃν καὶ ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις, ὁ τὴν ἑτέραν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου εἰς γυναῖκα λαβών, μέγαν δομέστικον ἐτίμησεν ὥστε-

1. Ὁ τῆς] *Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν αἰτιῶν τῆς τῶν Παλαιολόγων βασιλείας.* Ὁ τῆς P 2. ὁ τυφλώσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰσαάκιον Ἄγγελον M 3. ἐφ' οὗ om M τοῖς Ῥωμαΐδος ἀρχῆς ἔγινε παρὰ τῶν Ἰταλῶν δι' αὐτοῦ M 4. οὐκ ἦν αὐτῷ, θυγατέρας δὲ εἶχε δύο M 5. τοὔνομα om M 6. τάξας ἵνα ἡ αὐτή M 7. ταύτην M 10. ἐγένετο ἂν P αὐτὸς ἐβασίλευσεν εἶχε μετὰ M 11. ἐπειδὴ θ. M 13. νόμου ἡλικίας M 15. ὁ ante Λάσκαρις om M 16. ἐποίησε καὶ τετίμηκεν P

LIBER I.

1. Alexius Angelus Comnenus imperator, qui, excaecato Isaacio fratre, regnum occupavit, cuiusque imperio tot tantisque cladibus res Romana ab Italis afflicta est, nulla virili prole suscepta, filias duas habuit. natu maiorem, Irenen nomine, calceos purpureos induere iussit, ut ipsa et is, cui desponderetur, semet mortuo, successores sibi essent et imperii heredes. itaque Alexium Palaeologum filiae matrimonio iunctum continuo dignitate despotae honestavit. et tenuisset is post socerum imperium, nisi praematura morte e vita cessisset. reliquit Alexius Palaeologus unam filiam: eam viro maturam Irene mater Andronico Palaeologo collocavit, quem imperator Theodorus Lascaris, qui alteram Alexii imperatoris filiam duxerat,

ρον· ἐξ οὗ ἐγεννήθησαν υἱοὶ τρεῖς, Μιχαὴλ ὁ Κομνηνός, Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ Ἰωάννης διπλοπαλαιολόγοι ὄντες πατρόθεν καὶ μητρόθεν. εἶχε μὲν κἀντεῦθεν ἀφορμὰς εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ὡς εἰρήσεται· ἀνδρυνθεὶς δὲ ὁ Μιχαήλ, πρῶτος υἱὸς ὢν τῷ Ἀνδρονίκῳ κατὰ γέννησιν, μεταξὺ τῶν ἐν τέλει τῶν ἄλλων ἐπέκεινα εἷς ἦν, πολλὴν ἔχων τοῦ προσώπου τὴν ἱλαρότητα, τῇ ὁμιλίᾳ χρηστός, ἀστεῖος τὸ ἦθος, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν χεῖρα ἔχων φιλότιμον. καὶ διὰ ταύτας οὖν τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ χάριτας πολλοὶ αὐτὸν ἠγάπουν καὶ ἤθελον, καὶ ἐν εὐκολίᾳ πάντας εἵλκυζε στρατηγοὺς ταξιάρχας δημότας καὶ τῆς συγκλήτου πολλούς. διὰ τοῦτο γοῦν διαβολαί τινες ἀνεφύησαν κατ' αὐτοῦ, ὅτι βασιλείας ὀρέγεται· ἦν γὰρ τότε ὁ βασιλεύων Ῥωμαίων Θεόδωρος Λάσκαρις ὁ νέος. καὶ ταῦτα ψιθυρίζοντες ἦσάν τινες τῶν φίλων αὐτοῦ, λέγω Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. ὅθεν προστάγματι βασιλικῷ ἄγουσιν αὐτὸν εἰς ἐξέτασιν. ἦσαν δὲ οἱ B ἐξετάζοντες ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀρσένιος, ὁ καὶ πολλὰ δυνάμενος τότε παρὰ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἕτεροι τῶν ἐλλογίμων. παραστὰς δὲ Μιχαὴλ ὁ Κομνηνὸς καὶ πολλὰ ἐρωτηθεὶς καὶ εἰπόντες αὐτῷ, εἶτα λέγει ὁ ἀρχιεπίσκοπος "μὴ γὰρ τοῖς ἁμαρ-

1. ἐγένοντο M 2. τῷ διπλῷ παλαιολόγοι M 3. καὶ μητρόθεν om M ἐντεῦθεν M ἀφορμας, ὡς εἴρηται, εἰς τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν M 6. τοῦ προσωπου ἔχων M 8. πρὸ τῆς ἄλλης M 9. γοῦν M αὐτοῦ om M 12. βασ. ἔρωτι τρέφεται P 13. ῥωμαίοις ἰωάννης ὁ βατάτζης P 14. ψιθυρίσαντες M 15. Μιχαὴλ om M 16. οἱ ποιοῦντες τὴν ἐξέτασιν M 17. Ἀρσένιος om P ὃς M 20. λέγει αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος M μὴ] μία P, εὐγενὴς ὢν καὶ ἐξ εὐγενῶν καταγόμενος· μὴ M, qui haec εὐγ. — καταγ. mox om

postea declaravit magnum domesticum. huius erant filii tres, Michael Comnenus, Constantinus Palaeologus et Iohannes, ab utroque parente Palaeologi. atque ab his profecta initiis gens Palaeologa, ut iam narrabitur, ad imperium accessit. nam adultus Michael, filius Andronici natu maximus, unus inter omnes proceres excellebat, insignis suavitate oris, consuetudinis comitate, morum elegantia et liberalitate insuper largitionum. propter has eius virtutes et gratias a multis diligebatur et habebatur carus, inque sui studium omnes trahebat duces, centuriones, plebeios, ac senatorii ordinis permultos. unde adversus eum criminationes quaedam affectati imperii natae sunt, quod tum Theodorus Lascaris minor tenebat. talia qui susurrarent, in ipsius numerabantur amicis, in amicis, inquam, Michaelis Comneni. itaque iussu imperatoris vocatur in quaestionem. habebant eam quaestionem Arsenius archiepiscopus, cuius magna tum apud imperatorem auctoritas erat, et alii viri illustres. adductum Michaelem Comnenum multa

τάνουσιν ἀπολείπεται συγγνώμη τὸ σιγᾶν καὶ μηδὲν ὑπὲρ τῶν γεγενημένων φθέγγεσθαι· εὐγενὴς οὖν ὢν καὶ ἐξ εὐγενῶν καταγόμενος, τιμιώτατε ἄνερ, ἐρωτῶ σε, καὶ δηλοποίησόν μοι τὴν ἀλήθειαν. τίνες ὑπάρχουσι συνωμόται καὶ συνίστορες καὶ συνήγοροι τῆς βουλῆς ταύτης καὶ οἱ συμβουλεύσαντες ἐν τούτῳ; φράσον μοι τἀληθές· καὶ ὀμνύω σοι ἐν τῷ σωτῆρί μου Χριστῷ ὅτι αὐτοὶ μὲν κολασθήσονται ταῖς τοῦ νόμου ποιναῖς, σὺ δὲ ἐλεύθερος ἔσῃ ἀπὸ παντὸς πειρατηρίου." ᾧ ἀπελογίσατο οὗτος "ἐγὼ μὲν εἶπόν σοι καὶ λέγω ὅτι οὔτε ἐνεθυμήθην περὶ τούτου πώποτε, οὔτε ἐν τῇ διανοίᾳ μου ὁ αὐτὸς σκοπὸς ἦλθεν, οὔτε τις μικρὸς ἢ μέγας περὶ τοιαύτης ὑποθέσεως ἀνέφερέ μοι. εἰς τὸν αἰῶνα μὴ γένοιτο. μάρτυρα χρῶμαι τὸν θεὸν καὶ τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἀοράτως παρισταμένους μοι. εἰ δὲ οἱ συκοφαντήσαντές με τοῖς ὠσὶ τοῦ βασιλέως μου ἐβάρυναν ψεύδη κατ' ἐμοῦ τοῦ δούλου αὐτοῦ, καὶ εἰ οὐ πιστεύετέ μοι, οὐκ ἔχω τί λέγειν. ἢ τίς ἔσεταί μοι μάρτυς τῆς ἀληθείας μου; εἰ μή, ὦ δέσποτά μου, δέομαί σου, ποίησόν μοι χάριν. βάλον σίδηρον ἐν τῇ φλογὶ τῆς καμίνου, καὶ ἔασον αὐτὸν ὑπερμέτρως ἐκκαῆναι, καὶ φέρετέ μοι αὐτόν, καὶ πιάσω ταῖς χερσί μου, καὶ ἄνθρακας πυρὸς

3. δῆλόν μοι ποίησον M 4. ὑπαρχουσσονομιται M 5. συμβουλεύοντες M 6. Χριστῷ μου σωτῆρι M 7. κολασθῶσι M 8. ᾧ om P 9. ἀπελογήσατο P 11. μικρὸν ἢ μέγα M 13. καὶ πάντας ἀγγ. M 14. μοι om M δὲ καὶ οἱ M 15. μου om M ψεύδει P 16. εἰ om M μοι ὂν, οὐκ M 17. μάρτυρ M μου alterum om M 18. βαλὼν M 19. ὑπὲρ μέτρον M 20. ἄνθρακα καὶ τοῦ πυρὸς M

interrogant et cohortantur, tandemque archiepiscopus his verbis compellat: "qui quid peccarunt, inquit, iis non haec venia datur, ut taceant et nihil quidquam pronuntient de patrato crimine. quare tu, vir honoratissime, quum sis generosus et ex generosis oriundus, interroganti mihi aperi veritatem: quinam tecum coniurarunt consiliique istius conscii sunt et participes vel comprobatores? dic, quod res est, ac iuro per Christum servatorem meum, illos legibus poenas daturos esse, te liberum fore et ab omni quaestionis genere immunem." cui ille sic respondit: "ego et antea tibi dixi, et nunc dico iterum, nec ipsum unquam me istius rei concepisse cogitationem consiliumve, nec alium sive humilis sive illustris conditionis hominem de tali negotio mecum egisse: idque utinam nullo unquam modo fiat. cuius rei testes invoco deum optimum maximum atque angelos, qui invisi mihi adstant. quodsi ii, qui me criminati sunt, aures imperatoris mendaciis adversum me, servum eius, confictis onerarunt, nec mihi fides est, non habeo, quod dicam. aut quis erit, qui vere me dicere te-

ἐπὶ τὸ στῆθός μου θέλξωμαι· καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν θεὸν τὸν λυτρώσαντα τοὺς τρεῖς παῖδας ἐκ τῆς φλογὸς τῆς καμίνου· καὶ ὁ ἀλάθαστος καὶ ὁ ἀκοίμητος, ἐκεῖνος ὀφθαλμός, ὁ ἐρευνῶν καρδίας καὶ νεφρούς, εἰδὼς ὅτι οὔτε ἐνεθυμήθην οὔτε ἐλογισάμην περὶ ὧν με ἐρωτᾷς, φυλάξει με, εἰ τύχοι, ἀβλαβῆ ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ καιομένου." λέγει δὲ αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος "τοῖς Ῥωμαίοις καὶ τοῖς σοφοῖς Ἕλλησιν οὐκ ἔστι νόμος οὐδὲ ἔθος ἵνα βασανίζωσι τοὺς ἐξεταζομένους, καὶ μάλιστα τοὺς εὐγενεῖς, ὡσαύτως· ἀλλὰ βαρβαρικόν ἐστι τὸ πρᾶγμα καὶ ἄτοπον, καὶ ἐθνικὸς ὁ νόμος." λέγει δὲ αὐτῷ ὁ Κομνηνός "ἐπεί, ἅγιε δέσποτα, οὐκ ἔστιν ἔθος οὔτε νόμος Ῥωμαίοις ἃ εἶπόν σοι, καθὼς λέγεις, ἀλλὰ τῶν βαρβάρων καὶ τῶν ἐθνῶν, κἀγὼ τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ ταπεινὸς Ῥωμαῖος εἰμί, καὶ ἀνακρίνατέ με καὶ ἐξετάσατέ με, εἰ τῇ ὑμετέρᾳ βουλῇ ἀρεστόν ἐστι, κατὰ νόμους Ῥωμαίων καὶ ἔθη. καὶ εἰ μὲν νομίμως αἴτιος εὑρεθῶ καταδίκης, ἔλεος μὴ ἔστω 4 μοι· εἰ δὲ καὶ ἀναίτιος κατὰ τοὺς νόμους πάλιν, μή μοι τὸ κριτήριον, καὶ μὴ ὅρα τοὺς λόγους τῶν συκοφαντούντων με ἀδίκως καὶ παραλόγως ἕνεκεν φθόνου καὶ ἔριδος." ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἐπίσκοπος ἀναφέρειν τοὺς λόγους πάντας τῷ

1. θέλξομαι M εἰς θεὸν τὸν λυτρωσάμενον M 2. καμίνου τῆς φλογὸς M 3. ἀλάθητος? 4. ὅτι om M 5. ἐπερωτᾷς M τύχῃ M 9. ὡς αὐτός M 11. δέσποτα ἅγιε M 12. τοι M εἴρηκας M 13. post ἐθνῶν P λέγω δὲ οὕτως εἶναι. 14. ἀνακρίνετε M ἐξετάσετε M 15. Ῥωμαϊκοὺς M 18. καὶ μὴ ὅρα] χώρα M 20. ὁ ἐπίσκοπος — πάντας] δῆλα P

stetur? verumtamen obsecro te, mi domine, hanc mihi benevolentiam praesta, ut ferrum in camini flammas coniectum et bene candefactum mihi apportetur: manibus illud tractabo prunasque in sinum immittam, deo confisus, qui tres pueros in ardente fornace servavit. namque oculus ille omnituens semperque vigil, qui scrutatur corda et renes, ea, quae interrogor, me nec animo concepisse nec meditatum esse novit atque illaesum me, si voluerit, praestabit a vi ignis." occurrit episcopus: "Romanis et sapientibus Graecis nec lege, nec more receptum est, ut reos, nobiles praesertim, extorqueant. barbarus iste mos est et nefastus planeque gentilis." hic Comnenus "quoniam, domine venerande, inquit, Romanis id, quod volui, nec legibus nec moribus sancitum est, ut tu quidem dicis, sed barbaris gentibusque, ego autem Christi munere humilis Romanus sum, examinate me et in me inquirite, si ita vobis placet, secundum leges moresque Romanos. si legitime videbor criminis reus esse, ne esto mitis; sin ex iisdem legibus non reus, ne vocato me in iudicium neu respicito sermones hominum, qui inique mihi ac praeter rationem obtrectant, invidia

βασιλεῖ πεποίηκε· καὶ πάλιν ἀντέλεγον οἱ ἐλέγχειν ἑτέρωθεν προτείνοντες. ἀλλ' οὐκ ἐφάνησαν, ὡς ἀληθείᾳ ἐδόκει καὶ ὡς ψευδεῖς αἱ διαβολαὶ ἔδοξαν, εἰ καὶ σχεδιάσαντος τοῦ καιροῦ καὶ οὕτως ἦν. ὅμως ὁ βασιλεὺς προστάξας ἐνόρκως βεβαιῶσαι ὅτι αἱ διαβολαὶ ψευδεῖς εἰσὶ καὶ οὐπώποτε ἐβουλήθη ποιῆσαι ἃ ἐσυκοφαντήθη· ὃ καὶ ἐγένετο. καὶ ἐλεύθερον εἶναι τοῦτον ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς τῆς καταδίκης καὶ ὑποψίας ἁπάσης καὶ τὴν προτέραν ἀπολαμβάνειν τιμήν, καὶ τὴν ἡγεμονίαν Νικαέων ἐπέτρεψεν αὐτὸν ἔχειν.

Ποιήσας δέ τινα καιρὸν ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, εἶτα φυγὼν ἀναχωρήσας διέβη ἐν τῷ Ἰκονίῳ πρὸς τὸν σουλτάνον. ἡ δὲ αἰτία τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἦν ὅτι ἑώρα οὐκ ὀλίγους καθ' ἑκάστην ἡμέραν πάλιν ἐκ δευτέρου πολλὰς μηχανὰς πολυτρόπως συρράπτειν περὶ αὐτοῦ καὶ συκοφαντίας πρὸς τὸν βασιλέα ἕνεκεν φθόνου καὶ ψιθυρισμοὺς πολλοὺς καὶ λόγους φθόνου μεστοὺς λάθρα τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ περικλύζοντας, καὶ πάντοτε κολάσεις κατ' αὐτοῦ πρὸς τοῦ βασιλέως μελετωμένας ἐμάνθανε. ἐφ' ἡσυχίας μένειν ὅλως οὐκ ἐδύνατο, ἀλλὰ μεστὸς λογισμῶν ὑπάρχων καὶ φοβούμενος· καὶ γὰρ ἐδεδίει τὸ ὀξύρροπον καὶ ἀπότομον καὶ ἀπηνὲς τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οὐδὲν ἥμερον οὐδὲ συμπαθὲς ἐνενόει γενησόμενον. ἐπεὶ δὲ

1. οἱ om M 2. προύτεινον M ὡς] ἐν M 3. ἔδειξαν M 4. ἵνα ἐνόρκως βεβαιώσῃ M 5. οὔποτε P 6. καὶ κελεύσας ὁ βασιλεὺς ἐλεύθερον τὸ λοιπὸν τῆς M 8. τῆς προτέρας — εἶχεν τιμῆς P 10. τινα ὀλίγον κ. M 18. ἠδύνατο P 21. δὲ] καὶ P

commoti et aemulatione." his auditis episcopus ad imperatorem cuncta renuntiat. rursus contra dicunt, qui crimen illi intendebant. at non videbantur vere dicere, sed commenticiis uti calumniis, etiamsi postea, conciliante tempore, res ita evenit. verumtamen decrevit imperator, ut illas meras esse calumnias, nec unquam se molitum esse, de quo argueretur, iureiurando interposito Michael asseveraret. quo facto, eum et crimine et suspicione omni liberum esse pristinisque honoribus restitui iussit, ac praefecit insuper civitati Nicaeensium.

Commoratus aliquamdiu in Bithynia Michael mox fuga se Iconium ad sultanum recepit. cuius fugae causa erat, quod rursus non paucos sibi invidos multas quotidie machinas dolosque apud imperatorem struere animadvertebat, et aures eius sentiebat susurrationibus sermonibusque malignis circumstrepi, atque imperatorem perpetuo contra se meditari supplicia intelligebat. quamobrem quieti se dare plane non poterat, sed cogitationibus agitabatur metuque. noverat enim praeceps et acre atque ab omni clementia alienum inge-

μεγάλας συκοφαντίας καὶ μηχανὰς εἰς τέλος κορυφωθείσας μακρὸν οἱ ἀντίδικοι αὐτοῦ ἐποίησαν καὶ τὰς τοῦ ἄνακτος ἐνέπλησαν ἀκοάς, διὰ τοῦτο πρὸ τοῦ παθεῖν φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐχρήσατο. ἀπελθόντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰκονίῳ, εὗρε τὸν σουλτάνον σπουδῇ τὰς ἑαυτοῦ ἀθροίζοντα δυνάμεις, ἵνα ἐξέλθῃ κατὰ τῶν μαχομένων αὐτῷ Σκυθῶν. ἐδέξατο οὖν αὐτὸν ὁ σουλτάνος μετὰ χαρᾶς μεγάλης, καὶ συλλέξας στρατὸν ἐκ τῶν Χριστιανῶν (ἦσαν γὰρ ὑπ' αὐτῷ πάλαι δεδουλωμένοι τινὲς Ῥωμαῖοι) καὶ ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Παλαιολόγον ἔταξεν αὐτούς, καὶ Ῥωμαϊκὴν καὶ ξένην στολὴν κελεύσας ἵνα φορέσωσιν, ὅπως καταπλήξῃ τοὺς πολεμίους. ὃ καὶ ἐγένετο· ἰδόντες γὰρ οἱ Σκύθαι ἐξαίφνης στρατὸν ἐπαγόμενον ὃν οὐκ ἤλπιζον, φεύγοντες ᾤχοντο. καὶ οὕτως τὰ ἐν τῷ Ἰκονίῳ γεγόνασι.

Οἱ δὲ Νικαεῖς γράφουσι τῷ βασιλεῖ, ἔνθα ἦν, περὶ τῆς φυγῆς τοῦ Παλαιολόγου. καὶ ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεύς, περίλυπος ἐγεγόνει καὶ εἰς ταραχὴν λογισμῶν οὐκ ὀλίγην ἐνέπεσε. καὶ ὀλίγου παρελθόντος καιροῦ γράφει πρὸς τὸν Πα-

ὕψος
1. τέλος P 2. οἱ ἀντικείμενοι ἤτοι ἀντίδικοι P ἔπλησαν P 3. π. σωτηρίας ὁδὸν ἐχρ. P. an ἐπορίσατο? cf. p. 14 im. 4. ἐπεὶ δὲ ἀπελθὼν αὐτὸς εἰς τὸ Ἰκόνιον P a secunda manu 5. ἀθροίζ.] συγκρούοντα vel, si Pindero fides, συγκροτοῦντα margo P 7. καταλέξας M 9. συχνοὶ ῥωμαίων P a secunda fortasse manu ὑποστρατηγὸν M, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν M 10. αὐτοῖς M 11. ἵνα M ἐναντίους· ὡς M 13. ἐγεγόνασι P 18. καὶ ὁ λόγος παρελθὼν καιρός. εἶτα γράφει M

nium imperatoris, nec ullam mansuetudinis vel misericordiae spem fore sibi persuaserat. itaque quum calumnias machinasque ad summum fastigium commoliti essent eius inimici imperatorisque occupassent aures, antequam funesta pateretur, fuga saluti prospexit. Iconium ut venit, sultanum studiose copias comparantem reperit, contra Scythas, quibuscum dissidebat, profecturum. recepit eum magno cum gaudio sultanus et exercitui conscripto e Christianis (erant enim ei pridem nonnulli subiecti Romani) praefecit, iussitque milites Romanum ac peregrinum induere vestitum, quo hostibus incuterent terrorem. nec eum spes fefellit. nam Scythae, quum subito exercitum contra se duci vidissent, quem non sperarant, in fugam praecipitem se tradiderunt.

Haec dum Iconii geruntur, Nicaeenses de fuga Palaeologi ad imperatorem litteras dederunt; quo nuntio ille tristitia non mediocri affectus et animo admodum perturbatus, brevi tempore intermisso, Palaeologum litteris ad reditum invitat, summam ei pollicitus benevolentiam securitatemque, interposito iureiurando. atque hoc

λαιολόγον, ἀνακαλούμενος αὐτὸν καὶ πολλὴν ὑπισχνούμενος τὴν στοργήν, καὶ ἔνορκον ἔχοντα τὴν ἀσφάλειαν ὧν διελάμβανεν. καὶ οὕτως πάλιν τὸν Κομνηνὸν ἡ Ῥωμαίων γῆ ἔλαβε. ὁμοίως πρῶτον καὶ αὐτὸς μετὰ ὅρκων φρικωδεστάτων δέδωκε τὴν ἀσφάλειαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὥστε ἐμμένειν ἀεὶ πιστὸς καὶ ὑποτεταγμένος, καὶ μὴ ζητεῖν ποτὲ βασιλεῦσαι, ἀλλ' ἔχειν τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν στοργὴν πρός τε τὸν βασιλέα Θεόδωρον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην καὶ τοὺς ἐφεξῆς διαδόχους τῆς βασιλείας. καὶ ἐπὶ τοῦτο πάλιν ὁ βασιλεὺς μέγαν κοντόσταυλον ἐτίμησεν, καθὼς αὐτὸς εἶχε καὶ πρότερον.

B Ἐν τούτῳ γοῦν ἀσχολούμενος ὁ βασιλεὺς ἀσθενείᾳ περιπεσὼν βαρυτάτῃ ἐξ ἀνθρώπων ἐγεγόνει, καὶ πρὶν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ μοναχὸς γενόμενος, καταλιπὼν ἐπίτροπον τῶν βασιλικῶν πραγμάτων Ἀρσένιον τὸν πατριάρχην καὶ Γεώργιον τὸν Μουζάλωνα πρωτοβεστιάριον ὄντα, μέχρις ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης φθάσῃ εἰς τὴν ἀνήκουσαν ἡλικίαν· ἦν γὰρ τῇ ἡλικίᾳ ἕκτου ἔτους ὁ παῖς. καὶ ἐν τούτοις ὁ πατριάρχης τὴν σύγκλητον πᾶσαν συνάξας καὶ δημηγορήσας, πάντες ὅρκους ἐποίησαν φρικτοὺς ἵνα φυλάσσωσιν τὴν πρέπουσαν εὔνοιαν καὶ πίστιν πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν καὶ ὑποταγὴν εἰς τὸν Μουζάλωνα ὡς ἐπίτροπον αὐτοῦ. ὀλίγαι οὖν παρῆλθον ἡμέραι, καί τινες

1. τὴν τιμὴν καὶ στοργὴν P a secunda manu, cum prima dedisset παῦσαι τὴν ὀργήν 2. ἣν διελάμβανον P 4. φρικτῶν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν φρικωδεστάτων P 6. ζητεῖν ἢ θέλειν βασιλεῦσαί ποτε M 7. Θεόδωρον om M 8. ἐφεξῆς] ἑτέρους M 9. δομέστικον P, κοντόσταυλον margo P 11. γὰρ M 12. πρὶν] καὶ περὶ M 21. ὀλίγων οὖν παρελθουσῶν ἡμερῶν τινὲς P

modo Romano solo Comnenus restitutus est, postquam et ipse sacramentis horrendis se obstrinxit imperatori, ut in fide et obedientia semper maneret, neu unquam appeteret imperium, sed benevolentiam et amorem tum ipsi imperatori Theodoro tum Iohanni, eius filio, et secuturis deinde successoribus praestaret. quibus peractis imperator eum rursus magnum contostaulum nominavit, qua etiam antea ornatus fuerat dignitate.

His curis distentus imperator, morbo correptus gravissimo e vita cessit, quum paulo ante mortem monachi habitum induisset et procuratores imperii Arsenium patriarcham et Georgium Muzalonem protovestiarium designasset, donec filius Iohannes, qui tum annum sextum agebat, ad iustam pervenisset aetatem. itaque patriarcha, senatu convocato et habita concione, omnes in dira adigit sacramenta, quibus studium et fidem imperatoris filio, et obedientiam Muzaloni tutori eius, adiurant. at paucis interiectis diebus quidam honoribus et

τῶν ἐν ἀξιώματι καὶ λαμπρότητι ταχέως ἐνεωτέρισαν, φθονήσαντες τὸν Μουζάλωνα. ἔννατος ἡμέρα ἦν μετὰ τὴν θανὴν τοῦ βασιλέως, καὶ ἅπασαι αἱ τῶν ἐνδόξων συνήχθησαν γυναῖκες ἐπὶ τὴν μονὴν τῶν Σωσάνδρων, ὅπου τέθαπται ὁ βασιλεύς, ἵνα ποιήσωσιν τὸ νενομισμένον πένθος καὶ τὰ μνημόσυνα. παρόντες δὲ οἱ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, καὶ ἔτι τῆς ἱερᾶς τελουμένης λειτουργίας τὰ ξίφη γυμνώσαντες πάντες οἱ στρατιῶται ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ τραπέζῃ φυγόντα τὸν Μουζάλωνα κατέσφαξαν ἀπηνῶς. καὶ οὕτως αἱ γυναῖκες καὶ ὁ λοιπὸς λαὸς τὸ πένθος εἴασαν καὶ ἔφυγον, καὶ πολὺς θρῆνος καὶ θόρυβος ἐγένετο. φεῦ τῶν χθὲς καὶ πρότριτα τελεσθέντων φρικτῶν ὅρκων εἰς ἐκείνους καὶ παλαμναιστάτων ἀρῶν, αἳ σήμερον ἀντ' οὐδενὸς ἐλογίσθησαν. ὢ τῆς εὐσπλαγχνίας σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ τῆς μακροθυμίας σου. ὁ δὲ πατριάρχης μόνος ἐναπολειφθεὶς καὶ οὐ τοσοῦτον ἔμπειρος ὢν περὶ τὴν τοιαύτην διοίκησιν εἰς λογισμοὺς καὶ φροντίδας μεγάλας ἐνέπεσε, φανταζόμενος τὸν κίνδυνον τοῦ παιδὸς καὶ τῶν ὅλων πραγμάτων. θλιβόμενος καὶ στενοχωρούμενος ὑπῆρχε καὶ κατὰ νοῦν ἐθορυβεῖτο, τίς ἂν εἴη ἐκ τῆς συγκλήτου ὁ δυ-

3. *αἱ* om M 4. *γυναικῶν* M 6. post *ἀρχόμενοι* margo P: *ἐν οἷς καὶ οἱ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξαρτύσαντες ἦσαν.* 7. *πάντες οἱ στρατιῶται* supra versum P, om M 8 *φυγὼν ὁ Μουζαλώνας, ἔνθα αὐτὸν κατ.* M et pr P 9. post *ἀπηνῶς* margo inf. P: *Παχ. κἀπὶ τούτῳ τοὺς δύο ἀδελφούς, Ἀνδρόνικόν τε φημι τὸν μέγαν δομέστικον καὶ Θεόδωρον τὸν πρωτοκυνηγόν, καὶ τὸν σφῶν ὑπογραμματέα δι' ὁμοιότητα προσώπου τινος.* 11. *θρούς* M *τοὺς χθὲς καὶ πρῶτα* M 12. *παλαμαιότατες ἀρὲς* M 13. *αἳ*] *καὶ* M 15. *ὁ τοσοῦτον* P, *οὐ τοσοῦτος* M 16. *ἦν περὶ διοικήσεως τοιαύτης* M 17. *μεγάλας*] *ἐμμείνας* P 19. *ὁ* om M

nobilitate illustres viri, Muzaloni invidentes, res novas moliuntur. dies ab obitu imperatoris nonus erat, quum quidquid erat nobilium matronarum, in Sosandrium monasterium, ubi sepultus est imperator, ad memoriam eius sollenni luctu cohonestandam confluxisset. aderant proceres ac plebeii. medio liturgiae sacrificio, milites in templo enses stringunt et trepidantem Muzalonem ad sanctam divinamque mensam crudeliter trucidant. matronae et reliquus populus omissis sacris foras se proripiunt, strepitu ac tumultu ingenti. heu hominum perfidiam, qua horrendis sacramentis et dirissimis exsecrationibus, vix devincti, proterve illudunt. pro, Christe rex, misericordiam et patientiam tuam! patriarcha solus relictus, nec admodum peritus administrandae rei publicae, curis ac sollicitudinibus vehementer aestuabat, quum reputaret pueri et rerum omnium periculum. afflicto et perturbato animo anxie circumspiciebat, quis potissimum

νάμενος τοσούτους καὶ τοιούτους κλύδωνας καὶ θαλάσσας κυβερνῆσαι καὶ τὰς ναῦς καὶ τοὺς πλέοντας οὐ βλάψαι ἢ καταποντίσαι. ἐφάνη αὐτῷ περὶ τοῦ εἰρημένου Κομνηνοῦ Μιχαὴλ ἵνα διὰ συνδρομῆς αὐτοῦ τῷ παιδὶ βοηθήσῃ. ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τοῖς πᾶσιν ἐπίσημος καὶ περίβλεπτος, καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ τὰς τῶν ἁπάντων ἀκοὰς ἐνηχίζουσα. φιλούμενος ὑπὸ πολλῶν, ὡς εἴρηται, ὁμοίως καὶ ὁ πατριάρχης τῶν ἐκεῖνον ἀγαπώντων οὐ μακρὰν διέκειτο, ἀλλὰ κρεῖττον καὶ πλέον τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς ἐφίλει τοῦτον. καίτοι γε καὶ τὰς κλεῖς τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν αὐτῷ μόνῳ ἐνεπίστευεν· καὶ ὁπότε χρημάτων τὰ στρατιωτικὰ ἐδέετο πράγματα καὶ ἡ τῶν κοινῶν χρεία, αὐτῷ ἀπῄτουν· ὅπερ εἰς τὰ μελετώμενά ποτε καιρὸν ἔμπροσθεν δι' αὐτοῦ ἀνυσιμώτατον, καὶ τοῖς θρυλλουμένοις ἐκ πολλοῦ πέρας ὀξύτατον παρέσχεν. λαβόμενος γὰρ ἀδείας εἰς τοσαῦτα μεταχειρίζεσθαι χρήματα, πάντας τοὺς ἐν γένει καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐκ ὀλίγους ἐνέπλησεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσοι τὴν γλῶσσαν ῥαδίαν εἶχον δημαγωγεῖν τὸν ὄχλον [ἐδύναντο]. ἦν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κομνηνὸς ἱκανὸς ἐν γνώσει τε καὶ πράξει, καὶ ἐν τῷ λέγειν ἐπιτηδειότατος, καὶ ἔμπειρος πραγμάτων παντοίων καὶ βασιλείαν καὶ λαὸν διοικῆσαι. τί

1. τοσούτους κινδύνους καὶ τοιούτους καὶ θ. P 2. νῆας P 3. μιχαὴλ τοῦ κομνηνοῦ P 4. παιδὶ] πατριάρχῃ M 6. φοβούμενος P 10. ὁπότε] οἵῳ δὴ καιρῷ P 11. ἐδέοντο M 12. ἀπαιτοῦσα· δ M 13. καιρῷ περὶ αὐτοῦ P 14. παρέσχεν] ἦν P 15. ἀδείας τοσαύτης P καὶ πάντας ἄρας εὐγενεῖς P 17. καὶ ὅσων P 18. ἠδύναντο pr P, πλέον sec. 20. βασιλείας καὶ λαῶν διοικήσεως P

e principibus navem cum vectoribus in tanta fluctuum aestuatione sine aliqua offensione aut demersione moderari ac regere posset. in mentem occurrit is, de quo diximus, Michael Comnenus, cuius ope saluti pueri prospiceret. erat is nobilis et illustris famaque apud omnes inclitus. accedebat, quod, sicut apud multos eum gratiosum fuisse docuimus, ita patriarcha minime abhorrebat ab eius amore, sed ceteris etiam magis amice eum amplectebatur. itaque illi soli claves fisci tradidit, ita ut, quae opus erat ad rem sive bellicam sive civilem administrandam pecunia, omnis petenda esset a Comneno. quae res ad consilia olim inita perficienda occasionem ei opportunissimam dedit, et exitum iis, quae pridem fama iactarat, celerem imposuit. adeptus enim tantae pecuniae liberam potestatem proceres omnes et milites non paucos, eosque, qui linguam facilem habebant ad pertentandam plebem, cumulabat praemiis. erat etiam ipse Comnenus strenuus in consiliis tum ineundis tum perficiendis, exercitatus in dicendo et rerum omnium ad administrandam rem publicam regendam-

χρὴ λέγειν; οἱ πάντες αὐτὸν ἐψηφίσαντο. οὕτω καὶ ὁ πατριάρχης αὐτὸν ἐβεβαίωσε καὶ σύμψηφον ἐποιεῖτο, ἕως οὗ ὁ τοῦ βασιλέως παῖς φθάσῃ ἐν ἡλικίᾳ τῇ προσηκούσῃ. καὶ ἦν ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων πάσῃ ἐξουσίᾳ διεζωσμένος ὁ Παλαιολόγος ὁ Μιχαήλ· καὶ αὕτη ἡ αἰτία γίνεται πρὸς τὸν Μιχαὴλ τῆς εἰς βασιλείαν ἀναγωγῆς καὶ κατάστασις. μετὰ δέ τινας ἡμέρας πάλιν ἑτέρας μηχανὰς ῥάπτουσιν οἱ σπουδάζοντες ἀναβιβάσαι αὐτὸν εἰς τὴν τῆς βασιλείας περιωπήν. βουλὴν καινὴν ἀνὰ μέσον αὐτῶν ποιήσαντες ἔλεγον ἔν τε πλατείαις καὶ ῥύμαις "οὐκ ἔστι πρέπον οὐδὲ δίκαιον τὸν τὰ κοινὰ διοικοῦντα πράγματα καὶ πρεσβείας ἐθνῶν πολλῶν ἀναδεχόμενον μὴ ἔχειν καί τι ἀξίωμα μέγα ἐγγὺς τῆς βασιλείας, ἵνα πρῶτον ἔσηται φήμη καὶ μεγαλοπρέπεια τῷ γένει τῶν Ῥωμαίων καὶ βεβαίωσις τῆς τῶν γινομένων καταστάσεως ἐν τοῖς ἔθνεσι." μετὰ τοιαύτῃ γὰρ αἰτίᾳ καὶ ὑποκεκρυμμένῃ ἐννοίᾳ καὶ τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα δέχεται γνώμῃ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ δυστυχοῦς κληρονόμου τῆς βασιλείας. (2.) ἐν ἐκείνοις δὲ τοῖς καιροῖς τὰ βασίλεια καὶ ὁ πατριάρχης ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας ὑπῆρχε διὰ τὸ κρατεῖσθαι τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. καιροῦ δὲ πα-

1. πατρ. στέρξας καὶ σύμψηφον ἑαυτὸν ἐποιεῖτο, ἵνα μέχρις ὁ τοῦ β. υἱὸς — προσηκούσῃ, ᾖ M 4. πᾶσαν ἐξουσίαν P 5. ἐγένετο πρώτη πρὸς P 9. ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ῥίμαις P 10. καὶ πολιτικὰ supra κοινὰ P 11. πρέσβεις M 13. τοῦ γένους M 14. βεβαιώσεις τῶν γενομένων κατακστάσεων μετὰ M 15. δι' ἣν αἰτίαν καὶ ὑποκεκρυμμένην ἔννοιαν P 20. a καιροῦ caput alterum incipit P

que multitudinem necessariarum peritia insignis. quid multa? omne ferebat punctum. qua re etiam factum est, ut patriarcha eum promoveret sibique deligeret muneris consortem, donec imperatoris filius iustam aetatem attigisset. itaque Michael Palaeologus rei publicae summam nactus est potestatem, eamque habebat occasionem occupandi imperii. nam diebus aliquot post rursus alias moliuntur machinas, qui ad fastigium imperii eum evehere nitebantur. communi consilio in plateis vicisque dictitabant, non decere nec aequitati consentaneum esse, qui omnem administraret rem publicam multarumque gentium legationes exciperet, eum non dignitate insignem esse, quae prope accederet ad imperium: id quod primum ad augendam gloriam amplitudinemque Romanorum facturum esset, deinde pactiones cum exteris gentibus initas confirmaturum. ex tali igitur causa et simulato consilio despotae honorem adipiscitur, consensu populi, patriarchae et infelicis heredis imperii. (2.) illo tempore imperii et patriarchae sedes Nicaeae in Bithynia erat, Cpoli ab Italis occupata. tempore

ρελθόντος πάνυ ὀλίγου καὶ οἱ τὰ παντοῖα κακὰ συῤῥάπτοντες, καί τινες τῶν ἐν δόξῃ καὶ γένους [καὶ] λαμπρότητι ὑπερέχοντες καθίσαντες αὐτὸν ἐπὶ ἀσπίδος βασιλέα ἀναγορεύουσιν. ἀκούσας δὲ ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος τὴν τοιαύτην παράνομον ἀναγόρευσιν ξίφος ὡς εἰπεῖν χαλεπὸν ἐδέξατο κατὰ τῆς καρδίας, καὶ ἐν ἀφορισμῷ φρικώδει καθυπέβαλε τούς τε ἀναγορεύσαντας καὶ τὸν ἀνηγορευμένον ὡς ἐπιόρκους καὶ παρανόμους καὶ ἐπιβάτας καὶ δυνάστας. ἔπειτα βουλευσάμενος ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ μετά τινων τῆς συγκλήτου ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν, βέλτιον ἡγήσατο ὅρκοις ἀσφαλίσασθαι φρικωδεστάτοις τὴν τοῦ παιδὸς ζωήν, μὴ χεῖρας ἐπιβάλῃ ἐπιβουλῆς μήτε παρευδοκίμησιν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἢ ὑστέρησίν τινα ἐνθυμηθῇ. καὶ οὕτως ἐγεγόνει, καὶ Μιχαὴλ τὸν Κομνηνὸν οἰκείαις χερσὶν ὁ πατριάρχης διαδήματι ἔστεψε τῷ βασιλικῷ, καὶ οὐ τὴν αὐτοκρατορίαν διηνεκῶς χαρίζεται, ἀλλὰ διὰ τὰ συμβάντα τοῦ καιροῦ, καὶ τῶν πραγμάτων ἀναγκαζόντων, καὶ διοικητὴν αὐτὸν ποιεῖ μετὰ ἐξουσίας βασιλικῆς, μέχρις ὁ τῆς βασιλείας κληρονόμος ὁ γνήσιος καὶ διάδοχος φθάσῃ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ· τότε δὲ παραχωρῆσαι τῶν αὐτοκρατορικῶν θρονῶν, καὶ τῶν ἑτέρων ἁπάντων βασιλικῶν συμβόλων. καὶ ἀνὰ μέσον τούτων πάλιν αὖθις ὅρκοι φρικωδέστατοι τῶν προτέρων ἐτελοῦντο.

2. λαμπρότητος M 3. ἐπὶ τῆς ἀσπίδος P, qui in margine περὶ τὴν Μαγνησίαν 7. καὶ ante παρ. et ἐπ. om P 9. καὶ prius om P 12. ἢ om M 15. αὐτοκρατορικὴν M χαρίζ.] ἠναγκάζετο P 19. παραχωρήσῃ M τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον P 20. συμβόλων βασιλικῶν P 21. μέσου P πάλιν om P

perexiguo interiecto tum isti malorum omnium machinatores tum alii nonnulli homines auctoritate et generis splendore illustres Michaelem in clipeum sublatum imperatorem consalutant. qua comperta iniuria, Arsenius patriarcha quasi gladium sibi in praecordia defigi sensit, atque exsecrationi horribili subiecit et eum qui consalutatus erat imperator, et a quibus erat consalutatus, ut homines periuros et iniustos seditiososque. deinde re apud se pensitata et deliberata cum proceribus nonnullis tum clerici tum laici ordinis, satius arbitrabatur sacramentis gravissimis pueri tueri vitam, ne Michael illi insidiaretur neve imperii ei eripiendi aut differendi consilium caperet. quo facto, Michaelem Comnenum patriarcha ipse diademate ornavit regio, nec tamen perpetuam illi tribuit eam dignitatem, sed, cogente temporum rerumque ratione, rei publicae eum fecit administratorem potestate imperatoria, donec heres et successor legitimus aetatem maturiorem attigisset: tum solio et omnibus insignibus imperatoriis se abdicaret. atque haec rursus sanctiore etiam, quam priora, iureiurando confirmantur.

Ἀναζωσάμενος δὲ τὴν ὅλην βασιλείαν, καὶ πολέμου μεγάλου συμβεβηκότος ἀνὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἠπείρου κρατοῦντος Μιχαὴλ τοῦ δεσπότου, ἔχοντος καὶ συμμάχους τοὺς δύο γαμβροὺς αὐτοῦ τὸν τῆς Σικελίας ῥῆγα Μαφρὲ καὶ τὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας πρίγκιπα· καὶ κατὰ κράτος νικήσαντες αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι πολλοὺς ᾐχμαλώτισαν, ἐν οἷς εἷς ἦν τῶν αἰχμαλώτων ὁ τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας πρίγκιψ. καὶ εἰς ὤνησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ὁ πρίγκιψ ἐδωρήσατο χώρας τρεῖς τὰς ἰσχυροτέρας τῆς Πελοποννήσου τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, τήν τε Μονεμβασίαν καὶ τὰ Λεῦκτρα Μαΐνης, ἣ καὶ Ταιναρία πάλαι ἄκρα ἐκαλεῖτο παρ' Ἕλλησι, καὶ τὴν Λακωνικὴν Σπάρτην. καὶ οὕτως πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς Πελοποννήσου χεῖρα ἐπέβαλον, καὶ ἐξ αὐ- B τῶν τῶν τριῶν καὶ ἅπασα ἡ νῆσος Ῥωμαίοις ἐγεγόνει ὡς καὶ τὸ πρότερον ἦν, πλὴν ὀλίγων φρουρίων καὶ χωρῶν ὧν ἡ ἀριστοκράτεια τῶν Ἐνετῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο.

Καὶ πάλιν ἑτέρα νίκη περιφανὴς καὶ μεγάλη καὶ ἀξία μνήμης αἰωνίου ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς καιροῖς ἐκείνοις ἐγεγόνει. τὸν γὰρ Καίσαρα Ἀλέξιον τὸν ἐπίκλην Στρατηγόπουλον, ὃς καὶ τὰ ῥηθέντα νικητήρια Ῥωμαίοις ἐποίησε κατὰ τοῦ τῆς

6. καὶ πολλοὺς αἰχμαλωτήσαντες M 8 καὶ διὰ τὸ ὤνησε τὴν ἐλευθερίαν ὁ P 11. μαΐνην P δ M 12. οἱ om M 13. τῇ τοῦ πελοποννήσου χώρᾳ M 15. ὀλίγῳ χρόνῳ χωρῷ ἣν ἀρ. M 18. ἐγεγόνει κατ' ἐκείνους τοὺς καιρούς P 20. ῥηθέντα] ἐξώτερα M τοῦ τῆς] τὸν Αἰτ. — δεσπότην M, qui addit καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ, ὡς εἴπομεν.

Rerum iam potitus Comnenus gravi bello decertavit cum Aetolorum et Epirotarum despota Michaele, qui belli socios duos generos habuit, Manfredum, Siculorum regem, et principem Peloponnesi et Achaiae. Romani, ingenti de hostibus reportata victoria, multos eorum ceperunt, in quibus Peloponnesi et Achaiae princeps redimendae libertatis causa imperatori urbes tres munitissimas Peloponnesi tradidit, Monembasiam, Leuctra Mainae, quod antiquitus Taenarum promontorium dicebatur a Graecis, et Spartam Laconicam. qua ratione quum Romani in Peloponnesi possessionem rursus pedem posuissent, ex tribus illis profecti urbibus insulam recuperarunt universam praeter castella et regiones aliquot, quae in potestate Venetorum manserunt.

Alia insuper victoria magna et praeclara et per totum terrarum orbem perpetuo commemoranda illis temporibus reportata est. Alexium enim Caesarem, cognomento Strategopulum, qui etiam priorem triumphum Romanis pepererat ex Aetolis Epirotisque actum, iterum imperator

Αἰτωλίας καὶ Ἠπείρου δεσπόζοντος, στείλας πάλιν ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ ἀποστάτου Μιχαὴλ, δοὺς αὐτῷ τινὰς τῆς τῶν Βιθυνῶν μοίρας ὡσεὶ ὀκτακοσίους ἱππότας καὶ ἑτέρους στρατιώτας ὀλίγους Θρᾷκας καὶ Μακεδόνας. ὁ δὲ Καῖσαρ θέλων περᾶσαι νυκτὸς μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ μέρους τῆς πόλεως ὀλίγον ἐγγύς, κατὰ συγκυρίαν συνήντησεν αὐτοῖς γηραιός τις ἀνήρ· ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν οἱ στρατιῶται, ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Καίσαρα. λέγει δὲ αὐτῷ ὁ Καῖσαρ "πόθεν ἔρχῃ καὶ ποῦ πορεύῃ;" εἶπε δὲ ὁ γέρων "ἐκ τῆς πόλεως." λέγει αὐτῷ ὁ Καῖσαρ "οὐκ ἔστιν ἀληθῆ ἃ λέγεις· νυκτὸς οὔσης πῶς ἐξῆλθες τῶν τειχῶν;" ὁ δὲ γέρων δειλιάσας ἔφη "ἔστιν ὀπὴ ὑποκεκρυμμένη, κύριέ μου, τῇ γῇ, ἣν οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ ἐγώ, ἣν καὶ ἔκπαλαι γινώσκω· καὶ δι' αὐτῆς ἐξέρχομαι καὶ εἰσέρχομαι, ὅταν βούλωμαι, ἀνεμποδίστως." ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ Καῖσαρ περὶ τοῦ τοιούτου πράγματος, χαρίεις ἐγένετο. καὶ λέγει τῷ γέροντι πολλῶν δωρεῶν ἐπαγγελίας, ἵνα δείξῃ αὐτῷ τὸν τόπον, ὅπως καὶ ὁ Καῖσαρ εἰσέλθῃ ἔνδον τῆς πόλεως μετὰ τοῦ στρατεύματος. ὃ καὶ ἐποίησε. καὶ προστάξας πῦρ βαλεῖν ἐν τοῖς οἴκοις, εὐθὺς ἐνέπρησε τὴν πόλιν κατὰ τόπους οὐκ ὀλίγους τὸ στράτευμα· ἦν γὰρ καὶ πνεῦμα ἀνέμου βορέως πολὺ πνέον κατὰ τῆς πόλεως. καὶ ἀνῆψεν ἡ φλόξ, καὶ ἀλαλάζοντες οἱ στρατιῶται "νίκη Ῥωμαίοις" ἔκρα-

1. στείλειν M πάλιν ἐκ δευτέρου ὁ P 2. αὐτῷ βιθυνίους μέρος M 3. στρατοῦ M 4. ὀλίγους — ὁ δὲ om M 6. ἐσυνήντησεν αὐτοὺς M 9. ὁ δὲ γηρεὸς ἔφη M 12. ἐν τῇ γῇ, κύριέ μου P 16. ἐγεγόνει M 17. τόπον, καὶ ὁ καῖσαρ εἴσεισι μετὰ τοῦ στρατεύματος ἔνδον τῆς πόλεως, καὶ προστ. M 22. ἀλαλάξαντες οἱ στρ. ῥωμαῖοι νίκη ῥ. M

contra Michaelem rebellem mittit cum Bithynis equitibus circiter octingentis et aliis aliquot militibus e Thracia et Macedonia conductis. is noctu cum copiis suis prope ad Byzantium traiecturus, in senem quendam forte incidit, quem interceptum milites adducunt. interroganti Caesari, unde veniret et quo tenderet, ille ex urbe se venire respondit. Caesar "falsa, inquit, narras: nox enim quum sit, quo pacto e moenibus egredi potueris?" terrefactus senex "occultus est, domine, inquit, cuniculus, praeter me nemini, at mihi iam pridem cognitus, per quem, quoties libet, libere egredior ingrediorque." his auditis Caesar gavisus senem magnis praemiorum conditionibus cohortatur, ut sibi in urbem cum exercitu intraturo eum locum demonstret. voti compos factus, ignem aedibus iniici iubet, atque illico locis haud paucis urbem milites incendunt. aquilo qui forte flabat vehemens suscitabat flammam, militesque exsultantes victoriam conclamabant. Latini, repentino tumultu exciti, hostium et incendii conspectu

ζον. οἱ δὲ Ἰταλοὶ τὸν θόρυβον ἀκούσαντες ἄφνω, μέγας ἐνέπεσε θόρυβος ἐπ' αὐτοὺς ἔκ τε τοῦ πυρὸς καὶ τῶν πολεμίων, καὶ γυμνοὶ ἐκ τῶν κοιτώνων ἐξήρχοντο, καὶ φόνος πολὺς κατ' αὐτῶν ἐγένετο καὶ ἀπώλεια, καὶ ἡ νίκη τοῖς Ῥωμαίοις περιφανής. καὶ οὕτως ἡ βασιλεύουσα παντοκρατορικῇ βοηθείᾳ καὶ διὰ στρατιωτικῆς ἐμπειρίας τοῦ Καίσαρος Ῥωμαίοις ἐγένετο καὶ ἐκ τῶν Ἰταλικῶν χειρῶν ἠλευθέρωτο. ἦν δὲ ἡ μεγαλόπολις κρατουμένη ὑπ' αὐτῶν ἔτη νθ' μῆνας γ' καὶ ἡμέρας δ'.

Ἀγγελθεῖσα δὲ ἐν Νικαίᾳ ἡ τοιαύτη μεγάλη νίκη τῷ βασιλεῖ, ἐθαύμασε καὶ οὐκ ἐπίστευε πῶς μετ' ὀλίγου πάνυ στρατοῦ ἐγένετο ἐγκρατὴς ὁ Καῖσαρ τῆς τοιαύτης καὶ τηλικαύτης πόλεως. καὶ ἐκ δευτέρου ἕτερος ἐλθὼν δρομαῖος τὰς ἀγγελίας κομίζων τῷ βασιλεῖ καὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Καίσαρος γράμματα, ὡς εἶδεν, ἐπίστευσε καὶ τῷ θεῷ χαριστήρια ἀπέδωκε, καὶ προστάξας ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ γνώμης τῆς συγκλήτου πάσης διὰ τὴν νίκην τὴν θαυμαστὴν καὶ ἔργα μεγάλα ἃ ἐποίησεν ὁ Καῖσαρ εἰς αὔξησιν τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων, ἵνα εἰς πᾶσαν τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων ὅ τε πατριάρχης ἀρχιεπίσκοποι ἐπίσκοποι καὶ πᾶσα ἡ ἐκκλησία μετὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος φήμην εὐφημήσωσι καὶ μνημονεύσωσι

6. *ἐμπειρίας καὶ μηχανῆς τοῦ* M 7. *Ἰταλῶν* M *ἦν δὲ* om M 10. *πῶς*] *ἵνα μετ' ὀλίγων πάνυ στρατιωτῶν ὁ Καῖσαρ γένησαι ἔκκρατος* M 12. *δρομαῖος*] *καὶ* M 14. *γράμματα ἰδὼν πιστεύσας καὶ τῷ θεῷ τὰ χαριστήρια δοὺς* M 15. *βασ. γνώμῃ τε τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς πόλεως συγκλήτου* M 17. *ἡ αὔξησις* M 18. *Ῥωμ. μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων ὁ πατριάρχης ἀρχιεπίσκοποι καὶ πᾶσα ἡ ἐκκλησία ἐφήμουν καὶ ἐμνημόνευον τὸν Καίσαρα ἐν* M

vehementer consternantur; plerique nudi e cubilibus prosiliunt et ingenti caede trucidantur: Romanis praeclara constat victoria. tali modo Cpolis auxilio dei omnipotentis et Caesaris peritia rei militaris Romanis restituta est et ab Italorum manibus vindicata, in quorum potestate fuerat annos novem et quinquaginta, menses tres et dies quatuor.

Nuntiata Nicaeam magna haec victoria fide carere videbatur imperatori, miranti, quo pacto cum perexigua manu Caesar tali ac tanta urbe potitus esset. postquam deinde alius advenit nuntius idque cum litteris ab ipso Caesare conscriptis, tum demum his lectis dubitationem a se amovit, deoque gratias egit, atque, consentientibus patriarcha et omni senatu, propter victoriam illam admirabilem et praeclara facinora, quibus Caesar auxisset Romanum imperium, eius nomen toto regno a patriarcha, archiepiscopis, episcopis et universa concione in divinis sacrisque liturgiis et omnibus aliis sanctarum ecclesiarum

τὸν Καίσαρα ὁμοῦ τοῖς βασιλεῦσιν ἐν ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς λειτουργίαις καὶ ἐν πάσῃ ἑτέρᾳ ἱεροτελεστῇ καὶ ἀκολουθίᾳ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν μεγαλοφώνως· ὁμοίως καὶ τὰ παράσημα τοῦ Καίσαρος φορεῖν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ὥρᾳ ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ θριάμ-
6 βους μεγάλους ποιήσαντες αὐτῷ, ὡς ἔθος ἦν ποιεῖν τοῖς νικηταῖς ἐν ταῖς τοιαύταις νίκαις. εἶτα ἐξογκωθεὶς ταῖς τῆς τύχης νίκαις ὁ βασιλεύς, γνωρίσας καὶ τῆς συγκλήτου τινὰς καὶ τοῦ δήμου πολλοὺς διαφυλάττοντας πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν καὶ ἀγάπην καὶ πίστιν, καὶ ἐπαρθεὶς τὴν διάνοιαν, μὴ φοβούμενος τοὺς φρικώδεις καὶ φοβεροὺς ὅρκους οὓς κατενώπιον τοῦ τοῦ Χριστοῦ βήματος ἐποίησεν, ἀλλ' ἐξαποστείλας ἐλεεινῶς ἐστέρησε τῶν ὀφθαλμῶν τὸν διάδοχον καὶ κληρονόμον τῆς βασιλείας Ἰωάννην τὸν Λάσκαριν δεκαετῆ ὄντα, καὶ οὕτω ἀνύποπτον φόβου παντὸς τὴν βασιλείαν ἑαυτῷ κατεστήσατο. ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ πατριάρχης τὴν τοῦ ταλαιπώρου κληρονόμου τῆς βασιλείας τύφλωσιν, χερσὶ μὲν ἔτυπτε τὰ στέρνα, ξίφει δὲ ὡς εἰπεῖν ἐτέτρωτο τὴν καρδίαν. γῇ καὶ ἡλίῳ τὴν ἀδικίαν ἐβόα καὶ τὰ στοιχεῖα πρὸς ἐπικουρίαν ἐπεκαλεῖτο, κλαίων καὶ στενάζων καὶ τὸν πώγωνα χερσὶν ἐκριζῶν. καὶ μετὰ λίθων ἀγρίων τὸ στῆθος καὶ τὰ γόνατα ὀδυρόμενος ἔτυπτε, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους ἔρριπτε κράζων γοερῶς "ὦ φρῖξον ἥλιε, ὦ στέναξον γῆ, καὶ κλονουμένη βόησον τὴν ἀδικίαν καὶ

2. τῶν — καθ'] τὸ τοῦ Καίσαρος φέρειν ὄνομα καθ' P 5. καὶ ἐν παντὶ καιρῷ om P 10. τῇ διανοίᾳ M 14. δεκαετῆ ὄντα om M καὶ ἀνύποπτον φ. π. οὕτος τὴν β. ἐλευθέραν ἑαυτῷ M 15. ἀπεκατεστήσατο P 20. ἐκριζώνων M 21. ἔτυπτε om P καὶ τὴν — ἔρριπτε om P

actionibus post imperatorem una cum principibus clara voce commemorari ac laudari iussit. praeterea constituit, ut insignia Caesaris gestarentur quotidie, quavis hora et loco, donec eius vita suppeteret, eidemque triumphi eximii agerentur, quales victoribus in eiusmodi victoriis agi solebant. deinde his fortunae blanditiis inflatus imperator, praesertim quum optimatium quorundam et plurimorum civium erga se propensionem, fidem et caritatem perspexisset, animos ac spiritus capiebat, nec quidquam veritus dira et horribilia sacramenta, quibus coram Christi tribunali se obstrinxerat, heredem imperii Iohannem Lascarim, novem tum annos natum, ablegavit et miserabiliter oculis privavit, ac sic omnis expers metus sibimet vindicavit imperium. patriarcha ubi comperit infelicis pueri excaecationem, manibus pectus plangere et gladio, ut ita dicam, perfodi, terrae ac coelo scelestum facinus queri et elementa ipsa ad ulciscendum invocare, gemitus et lacrimas fundere, barbam evellere et saxo aspero pectus ac genua contundere, caput demittere et lugubriter exclamare: "o sol, horresce, o tellus,

ἐπιβουλὴν καὶ ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπότητα." ὡς δὲ ὁ πατριάρχης μὴ ἔχων τί ἕτερον πρᾶξαι, ἐν ἀφορισμῷ ἀλύτῳ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς συνίστορας καὶ συνηγόρους καθυπέβαλεν, καὶ τὴν ἐκκλησίαν παραιτησάμενος καὶ τὸν θρόνον ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἀσκητηρίῳ ᾤχετο. καὶ τοιουτοτρόπως ἦλθεν ἡ βασιλεία, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπὶ Μιχαὴλ τὸν πρῶτον τῶν Παλαιολόγων, ὡς μὴ ὤφελεν.

3. Οὗτος μὲν ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ, μετὰ τὸ κερδῆσαι τὴν πόλιν καὶ εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ, τὸν διαδράσαντα βασιλέα Βαλδουῖνον ἀκούσας εἰς Ἰταλίαν ἀφικόμενον καὶ μετὰ Καρόλου τοῦ ῥηγὸς τῆς Ἰταλίας καὶ ἑτέρων αὐθεντῶν ὁμονοήσαντα, καὶ συνθήκας ἀνὰ αὐτῶν ποιησάντων ἵνα κατὰ τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης παρασκευάζωνται ἐλθεῖν, ἵνα πάλιν τὸν Βαλδουῖνον εἰς τὴν ἀρχὴν ἣν ἀπώλεσεν ἀποκαταστήσωσι, καὶ τὸ τῆς πόλεως ἀσθενὲς θεωρῶν καὶ οὐκ ἔχων ἕτερόν τι πρᾶξαι, διαπρεσβεύεται πρὸς τὸν πάπαν Ἀλέξανδρον περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἑνώσεως, εἰ μὴ μόνον ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν. καὶ ὁ πάπας ἀσμένως τὴν πρεσβείαν δέχεται, καὶ ὑπίσχεται ἐκτελέσαι ὁπόσα τῷ βασιλεῖ ἀρεστά. καὶ ἡ ἕνωσις ἐγεγόνει ἐφ' ὅρῳ τριῶν κεφαλαίων, πρῶτον ἐν ταῖς ἱεραῖς ὑμνῳδίαις τὸν πάπαν μνημονεύεσθαι μετὰ τῶν ἑτέρων τεσσάρων πατριάρχων,

2. τὸν] καὶ τὸν M 7. ὡς μὴ ὤφελεν om P 8. αὐτὸς P 10. βαλδούνιον M ἐλθεῖν ἀφικόμενον M χαρούλου M 11. ὁμονοησάντων P 12. ποιησάντων om M κατὰ — πόλεων om M 13. προσπαρασκευάζωνται M 14. ἵνα M 15. τὸ] ὅτι M 17. Ἀλέξανδρον om P 18. ἵνα om P 19. ὑπόσχεται P 20. ὅρων P

ingemisce et concussa atrocissimum crimen, insidias, saevitiam, immanitatem ulciscere." quia vero non habebat, quod aliud faceret, imperatorem eiusque socios ac conscios anathemate perpetuo constringit; deinde relicto solio patriarchali in monasterium a se exstructum secedit. hoc igitur modo, quo nequaquam debebat, imperium ad Michaelem pervenit, primum e Palaeologis imperatorem.

3. Hic in recuperatam urbem ingressus, quum profugum Balduinum regem in Italiam pervenisse audivisset et cum Carolo, Italorum rege, aliisque principibus se coniunxisse atque pactum esse, ut terra marique Cpolim proficiscerentur, regnum, quod amisisset, sibi restitutum, quumque urbis cerneret infirmitatem, nec, quid aliud ageret, videret, ad Alexandrum papam legatos misit de conciliandis ecclesiis, modo ille istam impediret expeditionem. papa legationem benigne excipit et, quae expetat imperator, facturum se pollicetur. conciliatio convenit in tres has conditiones. prima erat, ut in sacris hymnis papa cum reliquis

δεύτερον δὲ τοῦ ἐκκλήτου τὸν βουλόμενον ἐξεῖναι πρὸς αὐτὸν καθάπερ ὡς μεῖζον ἀνατρέχειν δικαστήριον, τρίτον τοῦ πρωτεύειν ἐν πᾶσι· περὶ δὲ τῶν ὅσα αὐτοὶ καινοτομοῦσιν οὐδὲν ἐρρέθη. ἐπὶ τούτοις ὁ ἱερὸς τῆς ἐκκλησίας κατάλογος οὐκ ἠρέμησεν καὶ τὸν ὄχλον ἀνέσειεν, ὡς μέγαν ἐντεῦθεν ἐγείρεσθαι θόρυβον καὶ ἐπὶ μέγιστον κορυφοῦσθαι τὰ πράγματα κλύδωνα. καὶ ὁ βασιλεὺς οἰκονομίᾳ ἔλεγε γενέσθαι τὸ πρᾶγμα, οὐχὶ καινοτομίᾳ, καὶ τῶν μὴ πειθομένων πολλοὺς ἐμαστίγωσε καὶ ἐκάκωσε καὶ ἐξώρισε. καὶ ταῦτα πάντα μεθοδεύων ὁ βασιλεὺς οὐδὲν ὠφελήθη ἢ κατώρθωσεν. ἀλλὰ τοῦ Καρόλου καὶ Βαλδουίνου μετὰ στρατοῦ πολλοῦ κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἐλθόντων καὶ πολέμου γεγονότος ἡ ἄμαχος δύναμις τὰς βουλὰς καὶ τὰς δυνάμεις τῶν Ἰταλῶν ἀπράκτους καὶ ἐζημιωμένας μετὰ αἰσχύνης ἀπέπεμψε, καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ θεῖον
B ῥητὸν ἐπληρώθη τὸ "ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ἐλπίζων ἐπ' ἄνθρωπον." καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ πάλιν ὁ στόλος τῶν Ῥωμαίων τὸν τοῦ Καρόλου στόλον ἐτρόπωσεν· εἶτα ἐξελθὼν προσέλαβε καὶ τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει νήσους μικρὸν πιάσας, Ῥόδον τε καὶ Κῶον, Χίον καὶ Λῆμνον καὶ ὅσας ἑτέρας, αἳ τοῖς Λατίνοις ἐδούλευον. Ἀρσένιος δὲ ὁ πατριάρχης τὸν θρόνον

1. τῆς ἐκκλήτου M, τοῦ ἐκκλήτου ἤτοι τῆς συγκλήτου P πρὸς αὐτὸν om M 3. τὰ M ὅσων P 6. ἐπὶ τὸν μέγιστον P 7. λέγων M 8. τοὺς μὴ πειθομένους M 9. μεθοδεύοντος τοῦ βασιλέως M 10. ἐκατώρθωσεν M 12. γεγ. τὰς ἀμάχους δυνάμεις τῶν M 14. μετὰ αἰσχύνης om P 16. ἐκ τῆς θαλάσσης M τῶν Ἰταλῶν P 17. προσελήφθη M 18. πάσας P, ut μικροῦ legatur aut παρὰ μικρὸν. 19. τῶν Λατίνων M

quatuor patriarchis nominaretur; altera, ut integrum esset cuilibet, ad eundem ut summum iudicem provocare; postrema, ut papae in omnibus rebus concederetur principatus. haec quae novabantur, quum initio celata essent, sacrum clericorum collegium non quiete ferebat, sed concitabat plebem, ita ut graves inde orirentur tumultus et fluctus rerum omnium excitarentur vehementissimi. imperator prudenti consilio, non studio novandi, duci se aiebat, atque eorum, quos non sedaret, multos flagellavit vel mutilavit vel eiecit. ceterum haec omnia frustra laboravit, nec quidquam effecit aut praecavit. etenim quum Carolus et Balduinus magno cum exercitu contra imperium Romanum profecti bellum commovissent, invicta nostrorum virtute consilia copiaeque Latinorum re infecta et cum damno atque ignominia repulsa sunt, et comprobatum est divinum Davidis dictum: "exsecrandus est, quicunque confidit homini." etiam mari Romana classis classem Caroli dissipavit; atque mox cum navibus egressus imperator Aegaei maris insulas levi oppugnatione recuperavit, Rhodum, Coum, Chium, Lemnum, et quotquot alias Latini occuparant. Arse-

καταλιπὼν χειροτονεῖται Γερμανὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀδριανουπόλεως. εἶτα δὲ πάλιν ὁ Γερμανὸς ἀκούων ὑβριζόμενος ὡς παρανόμως τὸν θρόνον ἔχων τοῦ Ἀρσενίου ἔτι ζῶντος, παρεχώρει τοῖς βουλομένοις τὸν θρόνον· καὶ χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ Ἰωσήφ, πατριαρχεύσας ἔτη δύο, εἶτα ὁ Βέκκος ὁ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας χαρτοφύλαξ.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τοὺς πολέμους τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ παρὰ τῶν Ἰταλῶν ἀρχὴ τῶν δεινῶν τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐγεγόνει παρὰ τῶν Τούρκων· ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ γὰρ πόλεμον ἔχων μετὰ τῶν Τούρκων, τὰ τῶν Ῥωμαίων εἰς ἄκρον ἐσφάλησαν καὶ εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, καὶ ἐν τῷ φεύγειν πολλοὺς οἱ Τοῦρκοι ἀπέκτεινον καὶ ᾐχμαλώτιζον· αὐτοὶ δὲ πάντοτε ἔφευγον παρὰ τὸν ποταμὸν ἀμεταστρεπτί. καὶ ὅσην αἰχμάλωτον ἔσχον γῆν οἱ σατράπαι αὐτῶν, αὐτὴν διελόμενοι ἐδῄωσαν πᾶσαν ἀπὸ θαλάσσης τῆς περὶ τὸν Πόντον καὶ Γαλατίαν ἕως θαλάσσης τῆς περὶ Λυκίαν καὶ Καρίαν καὶ τὸν ποταμὸν Εὐρυμέδοντα. καὶ οὗτος ὁ πόλεμος ἀρχὴ ἦν καὶ αἰτία καὶ ἀφορμὴ τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας καταστροφῆς. καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπηγορευκὼς πολιχνίοις συχνοῖς τὸν ποταμὸν Σαγγάριον ὠχύρωσεν, ἵνα μὴ ἀποβάντες κυριεύσωσι καὶ τῆς Βιθυνίας.

καταλιπὼν
3. ὡς om M τοῦ] καὶ τοῦ M 4. τοῖς P. 5. ιγ' M τῆς ἐκκλησίας μέγας P 11. εἰς prius om M 12. οἱ Τοῦρκοι om M 14. ἀμετάτρεπτοι P εἶχον P 15. αὐτῶν om P διελωμένην M διέζωσαν P 17. τὸν ποτ. τὸν εὐρ. M 21. ἐπιβάντες Alterus

nius quum se abdicasset patriarchatu, excipitur a Germano, archiepiscopo Adrianopolis, qui rursum ipse, quum male audiret ut iniuria, vivo Arsenio, ea ornatus dignitate, solium cupientibus concessit. subrogatur huic Iosephus, qui patriarchatui annos duos praefuit; dein Beccus, magnae ecclesiae chartophylax.

Comneno regnante, e bellis in Europa contra Latinos gerendis magnae illae calamitates ortae sunt, quas Romano in Asia imperio Turcae inflixerunt. nam in Paphlagonia Romani cum Turcis bellantes graviter afflicti inque fugam conversi sunt, quorum in fluminis ripa trepidantium magnam partem Turcae aut occiderunt aut ceperunt. deinde eorum satrapae quotquot occuparant regiones, eas omnes inter se distributas populabantur, a Ponto et Galatia ad mare usque Lycium et Carium et Eurymedontem fluvium. atque hoc quidem bellum evertendi imperii Romani initium, causa et occasio fuit. ceterum imperator, fessus tantis malis, ripas Sangarii fluminis frequentibus oppidis communivit, ne in ipsam quoque Bithyniam Turcae descenderent.

Ἐγέννησε δὲ υἱοὺς δύο, Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα καὶ Κωνσταντῖνον τὸν πορφυρογέννητον, καὶ θυγατέρας τρεῖς, Εἰρήνην Εὐδοκίαν καὶ Ἄνναν. καὶ ἐν τῷ Θετταλικῷ πολέμῳ ἐρχόμενος καὶ ἔν τινι χωρίῳ εὑρισκόμενος λεγομένῳ Παχωμίου καὶ Ἀλλαγῆς, νόσος ἐνσκήπτει δεινὴ περὶ τὴν καρδίαν, θάνατον σύντομον ἀπαγγέλλουσα· καὶ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ διὰ ἡμερῶν δύο τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν ἐπὶ ἔτους ϛψϞα', ἰνδικτιῶνος ιδ', ἐτῶν ὑπάρχων ἑξήκοντα καὶ ὀκτώ, ἐξ ὧν ἐβασίλευσεν ἔτη τριάκοντα καὶ πέντε. ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ καὶ βασιλεὺς κύριος Ἀνδρόνικος τηνικαῦτα παρὼν τῆς νενομισμένης τοῖς βασιλεῦσι ταφῆς τὸν πατέρα οὐκ ἠξίωσεν, ἀλλ' οὐδ' ὁποία δημόταις ἢ ἀπόροις ἐφεῖται· μόνον δὲ κελεύσας νυκτός τινας ὀλίγους ἄνδρας πόῤῥω τοῦ στρατοπέδου τὸ πτῶμα ἀπαγαγεῖν, πλείστην ἐπεσώρευσαν γῆν, ἵνα μὴ θηρίων στόμασι τὸ βασιλικὸν σῶμα διαμερισθῇ. τὸ δὲ αἴτιον ἡ τοῦ ὀρθοῦ τῆς ἐκκλησίας δόγματος παρατροπή, ᾗ ζῶν μὲν ἐκεῖνος, ὡς εἰρήκαμεν, ἐχρήσατο.

4. Ἐπειδὴ λοιπὸν πρὸς τὸν υἱὸν Ἀνδρόνικον ἡ τοῦ κράτους καὶ τῶν βασιλικῶν σκήπτρων μετέβη διαδοχή, εἰς ταραχὴν οὐκ ὀλίγην ἦλθον τὰ πράγματα· ἵνα δὲ μὴ νεωτερι-

2. τρεῖς — Ἄνναν om P 8. πεντήκοντα sec P 9. αὐτοῦ om M κύριος om P. usitatius κύρ. 11. ὁποίας P, omisso ἐφεῖται 13. ἀγαγεῖν P 14. ἐπισωρεῦσαι P 18. 4.] Βασιλεία ἀνδρονίκου παλαιολόγου τοῦ πρώτου. κεφάλαιον τέταρτον P 20. ἵνα μήτε νεωτέρισις γένηται ἤτοι ἀπόστασις ἢ ἀφηνιασμός, αὐτὸς δὲ σ. M

Procreavit filios duos, Andronicum imperatorem et Constantinum Porphyrogenitum, filias tres, Irenen, Eudociam et Annam. quum ad bellum Thessalicum proficiscens in locum quendam Pachomium et Allagen appellatum venisset, gravi quodam morbo cordis correptus, qui citissimam praesagiebat mortem, ibidem biduo post animam efflavit, anno ab orbe condito 6791, indictione XIV, aetatis anno octavo et sexagesimo, imperii quinto et tricesimo. filius eius Andronicus imperator, qui tum praesens aderat, sepultura imperatoribus legitima patrem non honestavit, imo ne ea quidem, quae plebeiis et inopibus concedi solet, sed paucis quibusdam hominibus mandavit, ut noctu cadaver procul a castris elatum multa terra obruerent, ne augustale corpus a bestiis dilaniaretur. cuius rei causa fuit, quod Michael, dum vivebat, ut supra a nobis expositum est, a vera ecclesiae doctrina desciverat.

4. Posteaquam deinceps ad Andronicum, filium eius, imperium et regia potestas transiit, tumultus haud leves exorti sunt. at ille, ne quid novandis rebus detrimenti afferret, ut vir intelligens futuri-

σμοῖς γένηται ἀφανισμός, αὐτὸς συνετὸς ὢν καὶ προθεωρῶν τὰ ἐρχόμενα ἤτοι μέλλοντα πάντα σάλον καὶ σκάνδαλον φρονίμως ἐκυβέρνησε, καὶ τὰ ὅσα ἀρεστὰ τοῖς ὑπηκόοις ἐποίησε. καὶ πρῶτον μὲν τὴν τῆς ἐκκλησίας κατάστασιν καὶ διόρθωσιν ἐπρομηθεύσατο καὶ ἐποίησε· ζῶντος γὰρ τοῦ πατρός, ὡς ἔφημεν, ἔκρυβε· καὶ θεσπίσματα βασιλικὰ καὶ διδάγματα 7
διεπέμποντο τὴν τῆς ἐκκλησίας διόρθωσιν εὐαγγελιζόμενα καὶ ἅμα τοὺς διὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας ζῆλον ὑπερορίους κατάγοντα. καὶ τὸν πατριάρχην Βέκκον εὐθὺς ἐκ τοῦ θρόνου καταβιβάσαντες ὡς τὰ Λατίνων φρονοῦντα, διαδέχεται δὲ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον μοναχός τις Ἀθανάσιος τοὔνομα, παιδιόθεν τοῖς ἀσκητικοῖς γεγυμνασμένος πόνοις, διατρίβων δὲ ἐν τοῖς τοῦ Γάνου ὄρεσιν, ὁρμώμενος ἐκ Πελοποννήσου ἐκ χώρας λεγομένης Ἀνδρούσης· καὶ διὰ τοῦτο μὲν προστάξει βασιλικῇ καὶ ψήφῳ συνοδικῇ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα Ἀνδροῦσαν ἐπισκοπὴν ἐτίμησε, καὶ τῇ μετροπόλει Μονεμβασίας ὑποτάσσεσθαι. μετὰ δὲ τὴν καθαίρεσιν καὶ ἐξορίαν τοῦ πατριάρχου Βέκκου τοὺς ἑτέρους ἀρχιερεῖς τοὺς συγκοινωνοὺς τῇ γνώμῃ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου μετ' αἰσχύνης πάντας τῆς ἀρχιερωσύνης ἐγύμνωσεν. καὶ ἕτερα σκάνδαλα ἄξια θρήνου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γεγόνασι παρὰ τῶν τότε ἀρχιερέων. καὶ τὸ φιλότιμον, ὡς σύνηθες, τοῖς στρατιώταις ἔπειτα μὲν ἄσμενος ἐδωρήσατο· καὶ τὸ ὑπήκοον πᾶν χαρᾶς ἐνεπλή-

2. ἐρχόμενα] γενησόμενα P 3. καί τοι P 6. ἐκρύβη? δόγματα P 10 δὲ om P 11. ὀνόματι ἀθανάσιος P 18. τους] πάντας τοὺς M ἑτέρους om P τοὺς ὄντας συγκ. P 23. ἀσμένως M

que prospiciens, omnes fluctus et offensiones prudenter temperabat atque civium voluntati se praestabat facilem. ac primum quidem, quum patre vivo dissimulasset, ut diximus, consilia sua, corrigendae et componendae ecclesiae operam dedit. atque circummisit decreta edictaque, quibus correctio illa denuntiabatur et revocabantur ii, qui ob eiusdem ecclesiae studium exsulabant. itaque Beccum patriarcham, ut qui sentiret cum Latinis, solio statim depulsum monachus quidam, Athanasius nomine, excepit. is a puero vitam coluerat asceticam in Gani montibus, e Peloponneso oriundus, patria Andrusa, quam ob id ipsum auctoritate imperatoris et suffragio synodi episcopatus dignitate honestavit, Monembasiae metropoli subiectam. exauctorato et eiecto Becco, ecclesiae antistites reliquos Michaelis imperatoris et patriarchae asseclas omnes cum dedecore loco movit. ac praeterea alia lugenda facinora edita sunt ab ecclesiae tum principibus. militum autem in tuenda re publica fervorem Andronicus pro consuetudine libens re-

σθησαν. ἐλθὼν δὲ ἐν τῇ πόλει, καὶ εἰς μνήμην ἐληλυθὼς ὧν ὁ πατὴρ ἔπραξε κατὰ τοῦ νέου Ἰωάννου τοῦ Λασκάρεως, ᾧ καὶ ἡ τῆς βασιλείας μᾶλλον προσῆκε διαδοχή, καὶ τῆς συνειδήσεως κέντρῳ πληττόμενος, καὶ μείζονα τῶν ἀρετῶν τὴν διάκρισιν ἔχων, ἧκε παρὰ τὸν τυφλωθέντα δι' αὐτὸν παρὰ τοῦ πατρὸς ἔν τινι πολιχνίῳ τῆς Βιθυνίας εὑρισκόμενον, καὶ ἰδὼν αὐτὸν καὶ τὰ ἀνήκοντα παραμυθούμενος καὶ μεγάλῳ σχήματι ταπεινώσεως συγχώρησιν αἰτῶν παρ' αὐτοῦ, οὐκ εἰδὼς ἃ ὁ πατὴρ ἐποίησε· καὶ ἐὰν ἦν δυνατὸν καὶ ἀρεστὸν ὑπάρχῃ, ἵνα τὴν βασιλείαν πάλιν μερίσωσι καὶ πᾶσα ἐξουσία εἰς χεῖρας αὐτοῦ ἔσηται· καὶ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἀφθόνως πάντα καὶ πλουσίως παρέσχεν αὐτῷ διὰ τοῦ βίου. ὃ δὴ πεπραχὼς καὶ πράττεσθαι προστεταχὼς ἄσμενος ἀπῄει πρὸς ἕω.

Ἀνεφύησαν δέ τινες διαβολαὶ κατὰ τοῦ πορφυρογεννήτου αὐταδέλφου τοῦ βασιλέως, ὅτι βασιλείας ἔρωτι τρέφεται· καὶ στείλας πιάσας αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς συνομιλοῦντας γνησίως, ἐν οἷς ὁ προύχων ὑπῆρχε τὰ μάλιστα καὶ πλούτῳ καὶ γένους λαμπρότητι καὶ ἐν στρατηγίαις περιβόητος Μιχαὴλ Στρατηγόπουλος ὁ Μελισσηνός, ὃς καὶ ἐν δεσμωτηρίοις καθείργνυται καὶ πολλὰ ὧν ἐκέκτητο ἀγαθῶν ἐδημοσιεύθησαν.

1. ἐλθὼν hoc quoque loco P 5. δι' αὐτὸν om M 12. διὰ τοῦ βίου om P ὃ δὴ] ὡς P 14. πρὸς ἕω om P, qui ἀπῄει an ἐποίει primitus habuerit non liquet. addiderat autem, quod nunc inductum est, πάντοτε. 21. ἐδημοσίευσε M

muneratus est, civesque omnes implevit laetitia. in urbem reversus ac recordatus, quae in puerum Iohannem Lascarim pater admisisset, praesertim quum illi potius deberetur imperium, angore conscientiae stimulatus, utpote aequi rectique sensu patre praestantior, iuvenem suo commodo excaecatum in oppidulo quodam Bithyniae convenit. allocutus eum, quemadmodum decebat, vultu admodum demisso veniam petit eorum, quae se inscio pater in illum statuisset; cohortaturque, ut, si fieri posset et ipsi acceptum esset, partirentur imperium summaque in illius manus rediret potestas. ad vitam quae erant necessaria, omnia illi, quoad in vivis erat, affatim suppeditabat. haec quum fecisset atque ut fierent, imperasset, hilaris in orientem profectus est.

Intendebantur criminationes quaedam Constantino Porphyrogenito, imperatoris fratri, ut imperii appetenti. missis satellitibus, ipsum comprehendit cunctosque eius familiares, in quibus prae ceteris tum divitiis tum generis claritate et belli peritia eminebat Michael Strategopulus Melissenus, qui et ipse cum reliquis in vincula coniicitur, bonis, quae possidebat, magna ex parte publicatis.

Ἐγέννησε δὲ υἱοὺς ὁ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος τούσδε, Μιχαὴλ τὸν βασιλέα καὶ Κωνσταντῖνον τὸν δεσπότην ἐκ τῆς Οὔγγρων πρώτης αὐτοῦ συζύγου· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας Εἰρήνης τῆς ἀπὸ Λογγοβαρδίας, τῆς ἐπ' ἀδελφῇ θυγατρὸς τοῦ ῥηγὸς Ἱσπανίας, ἀπογόνου δὲ μαρκίωνος Μοντεφερράτου τοῦ κληρωσαμένου τὴν Θεσσαλονίκην, ὡς προέφημεν, ὃς καὶ ῥὴξ Θετταλίας ἐγεγόνει ὅτε οἱ Ἰταλοὶ τῆς Ῥωμαίων γῆς ὀλίγον καιρόν τινα ἐγκρατεῖς ἐγένοντο, ἐγέννησεν οὖν Ἰωάννην Θεόδωρον καὶ Δημήτριον καὶ θυγατέρα ὀνόματι Σιμωνίδα, ἣν ἔλαβεν εἰς γυναῖκα ὁ δεσπότης Σερβίας. καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης γυναικὶ συζευχθεὶς ἄπαις τέθνηκεν· ἡ δὲ βασιλὶς καὶ δέσποινα Εἰρήνη ἐνήγετο εἰς τοῦτο μάλιστα. ζηλότυπος ἦν ὡς μητρυιά, καὶ περὶ τὸν προγονὸν ἔτρεφεν. ὅθεν οὐ διέλιπε νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἐνοχλοῦσα τὸν βασιλέα καὶ σύζυγον, ἵνα καὶ τοὺς υἱέας αὐτῆς κοινωνοὺς καὶ συμμεριστὰς καταστήσῃ τοῦ κράτους. B ὁ δὲ βασιλεὺς ἀδύνατον εἶναι ἔλεγεν τὴν μοναρχίαν Ῥωμαίων πολυαρχίας ποιῆσαι. πολλὰ δὲ πράξασα καὶ εἰποῦσα καὶ τῶν ἐλπίδων ψευσθεῖσα, θυμῷ ληφθεῖσα καὶ λύπῃ, πλεῖστα χρήματα τῷ ἑαυτῆς υἱῷ Θεοδώρῳ δώσασα εἰς Λογγοβαρδίαν ἀπέστειλεν, καὶ μαρκίωνα

3. τῆς] τῆς τῶν M 5. inter Ἱσπανίας et ἀπογόνου versum dimidium vacuum P μαρκεσίου sec P 8. ἐγένοντο καὶ ὑπῆρχον M 12. post Εἰρήνη Alterus: ἐβούλετο κατὰ διαδοχὴν παῖδας καὶ ἀπογόνους αὐτῆς κληροῦσθαι τὴν ἀρχήν. ἐνῆγε δὲ εἰς M: quare Alterus μάλιστα γνώμῃ ζηλότυπος, ἦν ὡς 13. περὶ τῶν προγονῶν P. ante ἔτρεφεν addendum fortasse φθόνον. 15. τοῖς υἱέσσιν M 17. ἔλεγεν ἀδύνατον P, omisso εἶναι πολυαρχίαν M 18. πραξάσης καὶ εἰπούσης M

Procreavit imperator Andronicus filios hosce: Michaelem imperatorem et Constantinum despotam ex Hungarorum regis filia, coniuge priore, ex altera, Irene, e Lombardis oriunda atque filia sororis regis Hispaniae et nepti marchionis Montisferratensis, eiusdem, qui Thessalonicam, ut ante explicavimus, nactus est et Thessalorum rex fuit, quando Latini aliquamdiu Romanorum tenuerunt provincias, ex hac igitur procreavit Iohannem, Theodorum, Demetrium et filiam Simonidem, quam Serviae despota sibi iunxit matrimonio. et Iohannes quidem uxori iunctus, nullis tamen susceptis liberis decessit. ceterum Irene imperatrix studiosissime sua quaedam sequebatur consilia. invidiose, ut noverca, filium natu maximum habuit, nec unquam cessavit imperatorem maritum urgere, ut suos filios imperii consortes et participes faceret. negabat imperator fieri posse, ut monarchia Romanorum ad polyarchiam redigeretur. itaque multa rebus ac verbis experta, tandem, quum spe sua excidisset, ira et dolore abrepta Theodorum filium cum grandi pecunia

τοῦτον τῇ ἑαυτῆς πατρίδι κατέστησε. ἐκεῖσε δὲ γυναικὶ συζευχθεὶς τὸ γένος Σπίνουλα καὶ υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐγέννησεν.

5. Ἐν δὲ τῇ βασιλείᾳ τοῦ εἰρημένου αὐτοκράτορος ἐκ τῆς Ἀσίας τὰ μέγιστα τῶν κακῶν ἀνερράγησαν πελάγη. συνασπισμὸν οἱ τῶν Τούρκων σατράπαι ποιήσαντες πάλιν, ἐν οἷς ὑπῆρχεν εἷς τῶν σατράπων καὶ ὁ Ὀτθμάνης, νεωστὶ πάντα τόπον κατέδραμον ἄχρι θαλάττης ἀκτῶν. τῇ νίκῃ ἐκείνῃ θρασυνθέντες, διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐν τῇ Χερρονήσῳ τῆς Θρᾴκης περάσαντες πᾶν κακὸν καὶ δεινὸν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι διέπραξαν, καὶ πολὺν τόπον διήρχοντο ληΐζοντες, ὥστε μήτε ἀροτριᾶν μήτε σπείρειν οὔτε τῶν πόλεων ἐξιέναι ἐδύναντο ἐπὶ ἔτος ἓν καὶ μῆνας δέκα. ἔτυχε δὲ καὶ τοῦτο ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις, ἐμπεσεῖν Λατῖνόν τινα, Καταλάνον τὸ γένος, Ῥογέριον τοὔνομα. ἀθροίσας ἐκ τῆς κάτω Ἰβηρίας στρατόπεδον, καὶ τριήρεις τέτταρας πληρώσας, ληστρικὸν ἀδεῶς μετῄει βίον, δεινότατος ἐν τούτῳ γενόμενος· οὐ μόνον γὰρ ναυσὶ φορτίοις ἐπετίθετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς δὴ τὰς μεγάλας τῶν νησῶν ἐσκύλευσε, καὶ φοβερὸς ἐν τῇ κάτω θαλάσσῃ ἐδόκει εἶναι. ἔδοξε τοίνυν τούτῳ τῷ ἄρχοντι διαπρεσβευσαμένῳ πρὸς τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον συμμαχῆσαι αὐτῷ κατὰ τῶν Τούρκων· καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν πρεσβείαν δεξάμενος, ἄρας ἐκεῖνος ἐκ τῶν ἑσπε-

5. ἐν — Ὀτθμάνης post πελάγη M, ἐν οἷς σατράπαις ὑπῆρχε καὶ ὀτμάνης εἷς αὐτῶν post ἀκτῶν (vel, ut Pinderus scribit, αὐτῶν) P: transposuit Alterus. 7. θρασ.] τραπέντες P 8. ἐν] καὶ ἐν P 13. τὸ γένος om M 14. καὶ ἀθροῖσαι P στρατόπεδα P 21. post βασιλεὺς margo P: γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφιδῇ Μαρίᾳ πεποίηκε καὶ

in Longobardos misit et patriae suae constituit marchionem. ibi is e gente Spinularum ducta uxore, utriusque sexus liberos generavit.

5. Imperante eo, quem diximus, Andronico, ingentes calamitatum fluctus in Asia concitati sunt. etenim Turcarum satrapae, in quibus unus erat Othmanes, foedere coniuncti modo omnes tractus ad mare usque pervagari coeperant, ac victoria feroces, per Hellespontum in Chersonesum Thraciae traiecti, omne malorum scelerumque genus ediderunt latrociniisque multas regiones ita vexarunt, ut nec arare, nec serere nec ex oppidis egredi per unum annum et menses decem liceret. accidit eodem tempore, ut Latinus quidam adveniret, natione Catelanus, nomine Rogerius. is, ex inferiore Iberia collectis copiis et triremibus quatuor impletis, libere piraticam faciebat, in qua exercitatissimus erat. etenim non solum naves onerarias aggrediebatur, sed etiam magnas depopulabatur insulas et mare inferum habebat infestum. huic igitur duci visum est, legatione ad imperatorem Andronicum missa, societatem cum eodem contra Turcas

ρίων πρὸς τὸ Βυζάντιον ἔρχεται, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ δισχιλίους ἄνδρας μαχικούς. καὶ ὁ βασιλεὺς τῷ τοῦ μεγάλου δουκὸς ὀφφικίῳ τοῦτον ἐτίμησε. μετ' ὀλίγον δὲ ἥκει καὶ ἕτερος Καταλάνος τοὔνομα Πιριγκέριος Τέντζας, συγγενὴς τοῦ Ῥογερίου. καὶ ὁ βασιλεὺς μὲν τὴν τῶν χρημάτων δαπάνην τὴν ἀρκοῦσαν περὶ τὰ ἐκείνων ἐνδύματα καὶ δωρεὰς καὶ τὰ ἐπίλοιπα σιτηρέσια εἰς πλησμονὴν δέδωκεν· ὀλίγου δὲ καιροῦ παρελθόντος διέβησαν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ στρατοῦ τοῦ πολεμεῖν τοὺς ἐχθρούς. καὶ οὐ περὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῖς ἔμελεν, ἀλλὰ τὸ ὑπήκοον πλεῖστα ἐλύπουν. καὶ τί χρὴ λέγειν ὁπόσα εἰργάσαντο κακὰ παριόντες καὶ δεινά; τοῖς Χριστιανοῖς ἄνδρασι τε καὶ γυναιξὶν οὐδὲν ἄμεινον ἢ ὡς ἀνδραπόδοις ἐχρήσαντο· καὶ οὐκ ἠλέουν τινὰ δακρύοντα, ἀλλὰ τοῖς ὑπηκόοις μᾶλλον ἐποίουν κακὰ ὑπὲρ ἀσεβεῖς καὶ ἐχθρούς. καὶ ἦν ἰδεῖν οὐ μόνον τὰς οὐσίας ἁρπάζοντας τῶν ταλαιπώρων Χριστιανῶν, ἀλλὰ θυγατέρας καὶ γυναῖκας ὑβρίζοντας. πρεσβῦται δὲ καὶ ἱερεῖς ἐδεσμεύοντο καὶ ἐμαστιγοῦντο. ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς θυμῷ ἐτήκετο καί τινος μηχανῆς βοηθούσης ἐδέετο. διαβαίνειν πρὸς τὴν Θρᾴκην τὸν Ῥογέριον μετὰ τοῦ στρατοπέδου ἐκέλευσε πρὸς τὸ τῆς Καλλιουπόλεως φρούριον. καὶ τὸ στρατόπεδον ἐκεῖ καταλιπὼν πρὸς τὸν βασιλέα ὁ Ῥογέριος μετὰ τινῶν εἰς προσκύνησιν ἔρχεται. οὗ γενομέ-

3. τετίμηκε P ἧκε P 4. μπικεριοτέτζας M ῥοντζερίου P 5. μὲν] μετὰ P 7. ἔδωσεν M. post δέδωκεν margo P: καὶ τὸν μὲν Ῥοντζέριον Καίσαρα, τὸν δὲ Πιριγκέριον δοῦκα μέγαν τετίμηκε 8. τοῦ ante στρατοῦ P 9. καὶ οὐ om P ἐχθρῶν ὀλίγα αὐτοῖς M 12. οἵῳ ἀνδραποδισμῷ M 15. ἁρπάζειν M 22. post μετὰ P inter versus διακοσίων ἐν Ὀρεστιάδι ὄντα, omisso τινῶν

pacisci. legatis ab Andronico auditis, ipse Rogerius, cum bellicoso exercitu duorum millium ex occidente Cpolim profectus, magni ducis dignitate ab imperatore ornatur. paulo post alius Catelanus supervenit, Pirincerius Tentzas nomine, Rogerii cognatus. in horum vestimenta, donativa et rem frumentariam ubi imperator sumptum fecit liberalissime, brevi tempore interiecto, in Asiam cum exercitu traiiciunt ad debellandos hostes. at de hostibus illi parum solliciti, Romanos gravissime premunt. quid commemorem, quanta, quocunque venerunt, mala ediderint et scelera? Christianos tum viros tum feminas nihilo mitius quam mancipia habuerunt; nullius lacrimas miserati, gravius, quam ipsi hostes et impii, Romanos vexarunt. videres Christianorum infelicium non solum bona direpta, sed etiam filias et uxores vitiatas, senes et sacerdotes vinctos et flagellatos. quae ut rescivit imperator, ira contabuit nec consilium reperit, quo his malis mederetur. in Thraciam ad

νου ὁ βασιλεὺς τοὺς παρεστῶτας ξιφήρεις προστάξας τούτους κατέκοψαν. μαθόντες δὲ οἱ ἕτεροι Λατῖνοι οἱ ἐν τῇ Καλ-
8 λιουπόλει τὰ γενόμενα εἰς ἀποστασίαν ἐτράπησαν καὶ τοὺς ἐκεῖσε Ῥωμαίους κατέσφαξαν, τὰ δὲ τείχη ὀχυρώσαντες κράτιστον ὁρμητήριον εἶχον καὶ μετὰ τῶν Τούρκων ὁμονοήσαντες εἰς φανερὰν ληστείαν καὶ ἁρπαγὴν ἐξῆλθον. ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τὰς Θρακικὰς καὶ Μακεδονικὰς δυνάμεις λαβὼν ἦλθε κατ' αὐτῶν, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς οὐδὲν ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐζημιωμένος ἐπανέστρεψεν. εἶτα οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διαφερόμενοι ἐμερίσθησαν, καὶ τινὲς μὲν πρὸς τὸν βασιλέα ἦλθον, ἕτεροι δὲ μετὰ τῶν Τούρκων ἐστράτευον, ἕτεροι δὲ ληστεύοντες τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζοντο, ἕως καὶ εἰς τέλος ἐξουθενήθησαν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ στρατὸν πάλιν συναθροίσας ἔρχεται πρὸς τὴν Χερρόνησον κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τοσοῦτον ἐσφάλη· καὶ αἰφνιδίως τὸν στρατὸν οἱ ἐναντίοι περικυκλώσαντες, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καταλιπόντες τὰς σκηνὰς τὰς βασιλικὰς καὶ τὰ βασιλικὰ χρήματα καὶ πάντα τὰ βασιλικὰ παράσημα. καὶ ἐκ τρίτου ἕτερον στρατὸν ᾠκονόμησεν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐ παραγίνεται, εἰ μὴ καταστήσας

1. περιστάντας M 2. κατακόπτειν M οἱ prius om M 3. καὶ — τείχη] καὶ τὸ φρούριον M 4. κράτιστον] ὡς M 7. post Μακεδονικὰς P inter versus: καὶ τὰς Μασσαγετῶν, post δυνάμεις: καὶ τὰς τῶν Τουρκοπούλων φάλαγγας 12. μεταληστεύοντες τοῦ ζῆν M 14. Μιχαὴλ om P συνάξας P ἔρχεται om M 16. ἐναντίοι] Τοῦρκοι P 17. οἱ Ῥωμαῖοι om M 19 καὶ πάλιν ἐκ P

oppidum Calliopolim cum copiis transire iussus Rogerius, relicto illic exercitu, cum paucis ad salutandum imperatorem venit. qua ille usus occasione, satellitibus, qui praesto aderant, statim mandat, ut Rogerium et comites eius obtruncent. quod quum audissent reliqui Latini, qui erant Calliopoli, ad defectionem conversi Romanos trucidarunt; deinde oppido operibus probe communito, utebantur eo ut receptaculo firmissimo, atque, facta cum Turcis conspiratione, in aperta latrocinia ac rapinas erumpebant. Michael, cum Thraciis et Macedonicis copiis contra eos profectus, frustra cum iis decertavit, immo vero cum damno et iactura rediit. mox autem illorum duces discordes facti, partim in partes imperatoris, partim ad Turcas concesserunt: nonnulli etiamtum latrociniis quaesiverunt victum, donec postremo consumpti perierunt.

Imperator Michael, coacto rursus exercitu, in Chersonesum contra Turcas proficiscitur ac gravem cladem accipit. nam repente ab hostibus circumventi Romani, tabernaculo et omnibus opibus et insignibus regiis relictis, in fugam vertuntur. iam tertio exercitum comparat,

ἔξαρχον τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως Φιλῆν τὸν Παλαιολόγον, τὸν τότε τὴν πρωτοστρατορικὴν ἀρχὴν διεζωσμένον, ὃς καὶ στρατεύσας κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς εἰς τέλος ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἐθανάτωσε καὶ ᾐχμαλώτισε. καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ὀλίγοι ζῶντες κακῶς ἐκ τῆς Χερρονήσου Θρᾴκης ἐδιώχθησαν.

Ἀθανάσιος δὲ ὁ πατριάρχης ἐπὶ ἔτη τέσσαρα τὸν θρόνον διοικῶν, εἶτα ἐγγράφως παραιτησάμενος, ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἐλθὼν ἡσύχαζεν· καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Ἰωάννης ὁ ἐκ Σωζοπόλεως, ὅστις γυναῖκα καὶ τέκνα ἔχων, ἔπειτα θανάτῳ τὴν γυναῖκα ἀποβαλὼν τὸ μοναδικὸν ὑπέδυ τριβώνιον, καὶ ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀρετὴ προβιβάσαντες αὐτόν, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐχρημάτισε. καιρῷ δέ τινι τὸν θρόνον διαπρέψας, εἶτα παραιτησάμενος, καὶ πάλιν Ἀθανάσιος ἐκ δευτέρου τὸν θρόνον ἔλαβε. κρατήσας τοὺς οἴακας τῆς ἐκκλησίας ἔτη ὀκτώ, εἶτα πάλιν σκάνδαλά τινα ἀνεφύησαν, καὶ οὗτος τὴν ἡσυχίαν πάντοτε ἦν ἀσπαζόμενος. αὖθις τὸν θρόνον παρῃτήσατο, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Νήφων ὁ τῆς Κυζίκου πρόεδρος. ὃς καιρὸν ὀλίγον διαπρέψας εἶτα καταβιβάζεται, καὶ ἀνάγεται ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν πατριαρχικὴν περιωπὴν Ἰωάννης ὁ Γλυκύς, λογοθέτης ὢν τοῦ δρόμου, ἔχων καὶ αὐτὸς τέκνα τε καὶ γυναῖκα.

10. ἐχειροτονήθη P   σωζουπόλεως P   12. ὑποδὺς M   13. αὐτὸν om M   15. καὶ om M   ἀνέλαβε M   16. ἔτη] χρόνους P   17. τινα om M   οὕτως M   19. νύμφων M   ὀλίγον τὸν θρόνον δ. M

quem ipse non educit, sed praeficit Philem Palaeologum, protostratoris honore tum conspicuum. is igitur in Agarenos castris motis, postremum eos proelio vicit multosque partim occidit, partim cepit. qui reliqui tum erant exiguo numero et superstites, turpiter e Chersoneso Thraciae eiiciuntur.

Athanasius patriarcha, quum annos quatuor solium tenuisset, tradito libello munus deprecatus, in monasterium a se constructum quietis causa secessit. in eius locum subrogatur Iohannes Sozopolitanus: qui quum uxorem et liberos haberet, illa mortua monachicum induerat pallium. is igitur, procedente tempore, auctus virtute, patriarchae Cpolitani honorem assecutus est; quo tamen, munere aliquamdiu functus, ultro se abdicavit; et solium patriarchale iterum occupavit Athanasius. tenuerat is deinde per annos octo clavum ecclesiae, quum rursus turbae quaedam orirentur. itaque, ut quietis semper amantissimus, iterum loco cedit, in quem subrogatur Nepho, Cyzici episcopus: qui brevi post solio patriarchali deiectus, excipitur ab Iohanne Glycy, logotheta dromi, qui et ipse uxorem et

*νου ὁ βασιλεὺς τοὺς παρεστῶτας ξιφήρεις προστάξας τούτους κατέκοψαν. μαθόντες δὲ οἱ ἕτεροι Λατῖνοι οἱ ἐν τῇ Καλ-
8 λιουπόλει τὰ γενόμενα εἰς ἀποστασίαν ἐτράπησαν καὶ τοὺς ἐκεῖσε Ῥωμαίους κατέσφαξαν, τὰ δὲ τείχη ὀχυρώσαντες κράτιστον ὁρμητήριον εἶχον καὶ μετὰ τῶν Τούρκων ὁμονοήσαντες εἰς φανερὰν λῃστείαν καὶ ἁρπαγὴν ἐξῆλθον. ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τὰς Θρακικὰς καὶ Μακεδονικὰς δυνάμεις λαβὼν ἦλθε κατ' αὐτῶν, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς οὐδὲν ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐζημιωμένος ἐπανέστρεψεν. εἶτα οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διαφερόμενοι ἐμερίσθησαν, καὶ τινὲς μὲν πρὸς τὸν βασιλέα ἦλθον, ἕτεροι δὲ μετὰ τῶν Τούρκων ἐστράτευον, ἕτεροι δὲ λῃστεύοντες τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζοντο, ἕως καὶ εἰς τέλος ἐξουθενήθησαν.*

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ στρατὸν πάλιν συναθροίσας ἔρχεται πρὸς τὴν Χερρόνησον κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τοσοῦτον ἐσφάλη· καὶ αἰφνιδίως τὸν στρατὸν οἱ ἐναντίοι περικυκλώσαντες, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καταλιπόντες τὰς σκηνὰς τὰς βασιλικὰς καὶ τὰ βασιλικὰ χρήματα καὶ πάντα τὰ βασιλικὰ παράσημα. καὶ ἐκ τρίτου ἕτερον στρατὸν ᾠκονόμησεν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐ παραγίνεται, εἰ μὴ καταστήσας

1. *περιστάντας* M 2. *κατακόπτειν* M *οἱ* prius om M 3. *καὶ — τείχη*] *καὶ τὸ φρούριον* M 4. *κράτιστον*] *ὡς* M 7. post *Μακεδονικὰς* P inter versus: *καὶ τὰς Μασσαγετῶν*, post *δυνάμεις*: *καὶ τὰς τῶν Τουρκοπούλων φάλαγγας* 12. *μεταλῃστεύοντες τοῦ ζῆν* M 14. *Μιχαὴλ* om P *συνάξας* P *ἔρχεται* om M 16. *ἐναντίοι*] *Τοῦρκοι* P 17. *οἱ Ῥωμαῖοι* om M 19 *καὶ πάλιν ἐκ* P

oppidum Calliopolim cum copiis transire iussus Rogerius, relicto illic exercitu, cum paucis ad salutandum imperatorem venit. qua ille usus occasione, satellitibus, qui praesto aderant, statim mandat, ut Rogerium et comites eius obtruncent. quod quum audissent reliqui Latini, qui erant Calliopoli, ad defectionem conversi Romanos trucidarunt; deinde oppido operibus probe communito, utebantur eo ut receptaculo firmissimo, atque, facta cum Turcis conspiratione, in aperta latrocinia ac rapinas erumpebant. Michael, cum Thraciis et Macedonicis copiis contra eos profectus, frustra cum iis decertavit, immo vero cum damno et iactura rediit. mox autem illorum duces discordes facti, partim in partes imperatoris, partim ad Turcas concesserunt: nonnulli etiamtum latrociniis quaesiverunt victum, donec postremo consumpti perierunt.

Imperator Michael, coacto rursus exercitu, in Chersonesum contra Turcas proficiscitur ac gravem cladem accipit. nam repente ab hostibus circumventi Romani, tabernaculo et omnibus opibus et insignibus regiis relictis, in fugam vertuntur. iam tertio exercitum comparat,

ἔξαρχον τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως Φιλῆν τὸν Παλαιολόγον, τὸν τότε τὴν πρωτοστρατορικὴν ἀρχὴν διεζωσμένον, ὃς καὶ στρατεύσας κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς εἰς τέλος ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἐθανάτωσε καὶ ᾐχμαλώτισε. καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ὀλίγοι ζῶντες κακῶς ἐκ τῆς Χερρονήσου Θρᾴκης ἐδιώχθησαν.

Ἀθανάσιος δὲ ὁ πατριάρχης ἐπὶ ἔτη τέσσαρα τὸν θρόνον διοικῶν, εἶτα ἐγγράφως παραιτησάμενος, ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἐλθὼν ἡσύχαζεν· καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Ἰωάννης ὁ ἐκ Σωζοπόλεως, ὅστις γυναῖκα καὶ τέκνα ἔχων, ἔπειτα θανάτῳ τὴν γυναῖκα ἀποβαλὼν τὸ μοναδικὸν ὑπέδυ τριβώνιον, καὶ ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀρετὴ προβιβάσαντες αὐτόν, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐχρημάτισε. καιρῷ δέ τινι τὸν θρόνον διαπρέψας, εἶτα παραιτησάμενος, καὶ πάλιν Ἀθανάσιος ἐκ δευτέρου τὸν θρόνον ἔλαβε. κρατήσας τοὺς οἴακας τῆς ἐκκλησίας ἔτη ὀκτώ, εἶτα πάλιν σκάνδαλά τινα ἀνεφύησαν, καὶ οὗτος τὴν ἡσυχίαν πάντοτε ἦν ἀσπαζόμενος. αὖθις τὸν θρόνον παρῃτήσατο, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Νήφων ὁ τῆς Κυζίκου πρόεδρος. ὃς καιρὸν ὀλίγον διαπρέψας εἶτα καταβιβάζεται, καὶ ἀνάγεται ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν πατριαρχικὴν περιωπὴν Ἰωάννης ὁ Γλυκύς, λογοθέτης ὢν τοῦ δρόμου, ἔχων καὶ αὐτὸς τέκνα τε καὶ γυναῖκα.

10. ἐχειροτονήθη P σωζουπόλεως P 12. ὑποδὺς M 13. αὐτὸν om M 15. καὶ om M ἀνέλαβε M 16. ἔτη] χρόνους P 17. τινα om M οὕτως M 19. νύμφων M ὀλίγον τὸν θρόνον δ. M

quem ipse non educit, sed praeficit Philem Palaeologum, protostratoris honore tum conspicuum. is igitur in Agarenos castris motis, postremum eos proelio vicit multosque partim occidit, partim cepit. qui reliqui tum erant exiguo numero et superstites, turpiter e Chersoneso Thraciae eiiciuntur.

Athanasius patriarcha, quum annos quatuor solium tenuisset, tradito libello munus deprecatus, in monasterium a se constructum quietis causa secessit. in eius locum subrogatur Iohannes Sozopolitanus: qui quum uxorem et liberos haberet, illa mortua monachicum induerat pallium. is igitur, procedente tempore, auctus virtute, patriarchae Cpolitani honorem assecutus est; quo tamen, munere aliquamdiu functus, ultro se abdicavit; et solium patriarchale iterum occupavit Athanasius. tenuerat is deinde per annos octo clavum ecclesiae, quum rursus turbae quaedam orirentur. itaque, ut quietis semper amantissimus, iterum loco cedit, in quem subrogatur Nepho, Cyzici episcopus: qui brevi post solio patriarchali deiectus, excipitur ab Iohanne Glycy, logotheta dromi, qui et ipse uxorem et

νου ὁ βασιλεὺς τοὺς παρεστῶτας ξιφήρεις προστάξας τούτους κατέκοψαν. μαθόντες δὲ οἱ ἕτεροι Λατῖνοι οἱ ἐν τῇ Καλ-
8 *λιουπόλει τὰ γενόμενα εἰς ἀποστασίαν ἐτράπησαν καὶ τοὺς ἐκεῖσε Ῥωμαίους κατέσφαξαν, τὰ δὲ τείχη ὀχυρώσαντες κράτιστον ὁρμητήριον εἶχον καὶ μετὰ τῶν Τούρκων ὁμονοήσαντες εἰς φανερὰν λῃστείαν καὶ ἁρπαγὴν ἐξῆλθον. ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τὰς Θρᾳκικὰς καὶ Μακεδονικὰς δυνάμεις λαβὼν ἦλθε κατ' αὐτῶν, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς οὐδὲν ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐζημιωμένος ἐπανέστρεψεν. εἶτα οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διαφερόμενοι ἐμερίσθησαν, καὶ τινὲς μὲν πρὸς τὸν βασιλέα ἦλθον, ἕτεροι δὲ μετὰ τῶν Τούρκων ἐστράτευον, ἕτεροι δὲ λῃστεύοντες τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπορίζοντο, ἕως καὶ εἰς τέλος ἐξουθενήθησαν.*

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ στρατὸν πάλιν συναθροίσας ἔρχεται πρὸς τὴν Χερρόνησον κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τοσοῦτον ἐσφάλη· καὶ αἰφνιδίως τὸν στρατὸν οἱ ἐναντίοι περικυκλώσαντες, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καταλιπόντες τὰς σκηνὰς τὰς βασιλικὰς καὶ τὰ βασιλικὰ χρήματα καὶ πάντα τὰ βασιλικὰ παράσημα. καὶ ἐκ τρίτου ἕτερον στρατὸν ᾠκονόμησεν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐ παραγίνεται, εἰ μὴ καταστήσας

1. *περιστάντας* M 2. *κατακόπτειν* M *οἱ* prius om M 3. *καὶ — τείχη*] *καὶ τὸ φρούριον* M 4. *κράτιστον*] *ὡς* M 7. post *Μακεδονικὰς* P inter versus: *καὶ τὰς Μασσαγετῶν*, post *δυνάμεις*: *καὶ τὰς τῶν Τουρκοπούλων φάλαγγας* 12. *μεταλῃστεύοντες τοῦ ζῆν* M 14. *Μιχαὴλ* om P *συνάξας* P *ἔρχεται* om M 16. *ἐναντίοι*] *Τοῦρκοι* P 17. *οἱ Ῥωμαῖοι* om M 19 *καὶ πάλιν ἐκ* P

oppidum Calliopolim cum copiis transire iussus Rogerius, relicto illic exercitu, cum paucis ad salutandum imperatorem venit. qua ille usus occasione, satellitibus, qui praesto aderant, statim mandat, ut Rogerium et comites eius obtruncent. quod quum audissent reliqui Latini, qui erant Calliopoli, ad defectionem conversi Romanos trucidarunt; deinde oppido operibus probe communito, utebantur eo ut receptaculo firmissimo, atque, facta cum Turcis conspiratione, in aperta latrocinia ac rapinas erumpebant. Michael, cum Thraciis et Macedonicis copiis contra eos profectus, frustra cum iis decertavit, immo vero cum damno et iactura rediit. mox autem illorum duces discordes facti, partim in partes imperatoris, partim ad Turcas concesserunt: nonnulli etiamtum latrociniis quaesiverunt victum, donec postremo consumpti perierunt.

Imperator Michael, coacto rursus exercitu, in Chersonesum contra Turcas proficiscitur ac gravem cladem accipit. nam repente ab hostibus circumventi Romani, tabernaculo et omnibus opibus et insignibus regiis relictis, in fugam vertuntur. iam tertio exercitum comparat,

ἔξαρχον τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως Φιλῆν τὸν Παλαιολόγον, τὸν τότε τὴν πρωτοστρατορικὴν ἀρχὴν διεζωσμένον, ὃς καὶ στρατεύσας κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς εἰς τέλος ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἐθανάτωσε καὶ ᾐχμαλώτισε. καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ὀλίγοι ζῶντες κακῶς ἐκ τῆς Χερρονήσου Θρᾴκης ἐδιώχθησαν.

Ἀθανάσιος δὲ ὁ πατριάρχης ἐπὶ ἔτη τέσσαρα τὸν θρόνον διοικῶν, εἶτα ἐγγράφως παραιτησάμενος, ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ἐλθὼν ἡσύχαζεν· καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Ἰωάννης ὁ ἐκ Σωζοπόλεως, ὅστις γυναῖκα καὶ τέκνα ἔχων, ἔπειτα θανάτῳ τὴν γυναῖκα ἀποβαλὼν τὸ μοναδικὸν ὑπέδυ τριβώνιον, καὶ ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀρετὴ προβιβάσαντες αὐτόν, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐχρημάτισε. καιρῷ δέ τινι τὸν θρόνον διαπρέψας, εἶτα παραιτησάμενος, καὶ πάλιν Ἀθανάσιος ἐκ δευτέρου τὸν θρόνον ἔλαβε. κρατήσας τοὺς οἴακας τῆς ἐκκλησίας ἔτη ὀκτώ, εἶτα πάλιν σκάνδαλά τινα ἀνεφύησαν, καὶ οὗτος τὴν ἡσυχίαν πάντοτε ἦν ἀσπαζόμενος. αὖθις τὸν θρόνον παρῃτήσατο, καὶ ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Νήφων ὁ τῆς Κυζίκου πρόεδρος. ὃς καιρὸν ὀλίγον διαπρέψας εἶτα καταβιβάζεται, καὶ ἀνάγεται ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν πατριαρχικὴν περιωπὴν Ἰωάννης ὁ Γλυκύς, λογοθέτης ὢν τοῦ δρόμου, ἔχων καὶ αὐτὸς τέκνα τε καὶ γυναῖκα.

10. ἐχειροτονήθη P σωζουπόλεως P 12. ὑποδὺς M 13. αὐτὸν om M 15. καὶ om M ἀνέλαβε M 16. ἔτη] χρόνους P 17. τινα om M οὕτως M 19. νύμφων M ὀλίγον τὸν θρόνον δ. M

quem ipse non educit, sed praeficit Philem Palaeologum, protostratoris honore tum conspicuum. is igitur in Agarenos castris motis, postremum eos proelio vicit multosque partim occidit, partim cepit. qui reliqui tum erant exiguo numero et superstites, turpiter e Chersoneso Thraciae eiiciuntur.

Athanasius patriarcha, quum annos quatuor solium tenuisset, tradito libello munus deprecatus, in monasterium a se constructum quietis causa secessit. in eius locum subrogatur Iohannes Sozopolitanus: qui quum uxorem et liberos haberet, illa mortua monachicum induerat pallium. is igitur, procedente tempore, auctus virtute, patriarchae Cpolitani honorem assecutus est; quo tamen, munere aliquamdiu functus, ultro se abdicavit; et solium patriarchale iterum occupavit Athanasius. tenuerat is deinde per annos octo clavum ecclesiae, quum rursus turbae quaedam orirentur. itaque, ut quietis semper amantissimus, iterum loco cedit, in quem subrogatur Nepho, Cyzici episcopus: qui brevi post solio patriarchali deiectus, excipitur ab Iohanne Glycy, logotheta dromi, qui et ipse uxorem et

ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ πάνυ σοφώτατος, ἔλαχε δὲ φιλασθενὴς εἶναι καὶ οὐκ ἐδύνατο τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν τελείως ἐκπληροῦν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν θρόνον παρῃτήσατο. καὶ χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ μοναχός τις ἐκ τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων τοὔνομα Γεράσιμος, πολιὸς μὲν τὴν τρίχα ἀνωφελὴς δὲ τὸν τρόπον· καὶ πατριαρχεύσας ὀλίγον, ἑκὼν καὶ ἄκων καὶ μὴ ἀρέσκον τι αὐτῷ τὸν θρόνον ἀφήσας, ἀντ' αὐτοῦ χειροτονεῖται Ἡσαΐας ἀνὴρ γηραιὸς καὶ τίμιος ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ Ἄθωνος, κατὰ συγκυρίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει λαχὼν ἐγεγόνει πατριάρχης.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ συνέβη γενέσθαι σεισμὸν τὸν παμμέγιστον, καὶ πολλοὶ οἶκοι περιφανεῖς καὶ ἁγίων ναοὶ οἱ μὲν πεπτώκασιν οἱ δὲ ἐρράγησαν, καὶ πολλοὶ στῦλοι τῶν ἱσταμένων εἰς τοὺς κίονας ἄνωθεν ἔπεσον.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος B αἱ τριήρεις ηὔξησαν εἰς πλῆθος· καί τινες τῆς συγκλήτου βουλῆς τῷ κρατοῦντι βουλεύουσιν εἰκῇ ἑτοιμάζειν καὶ διορθοῦν καὶ κρατεῖν αὐτάς. ματαίως ἄρα τῶν νηῶν ἡ δαπάνη, ἔλεγον, μικροῦ τῶν ἄλλων πάντων ἐπέκεινα τὸ βασιλικὸν ἐπιτρίβουσα ταμεῖον. ὁ δὲ βασιλεὺς τοῖς λόγοις αὐτῶν πεισθεὶς τὰς τριήρεις ἀνεπιμελήτους καταλείψας, τῷ χρόνῳ διεφθάρησαν, καὶ αἱ μὲν διερράγησαν αἱ δὲ κατέδυσαν εἰς πυθμένα

2. τελεῖν καὶ P 5. πολὺς τὴν P 6. ἀρέσκειν τι M 8. συγκαιρίαν P 14. αὐτοκράτορος καὶ βασιλέως P 15. τὰς τριήρεις αὔξησεν M 16. εἰκῇ] οὐκ οὖν M διορθώνειν M 17. αὐτάς om M

liberos habebat. erat is vir sapientissimus, sed admodum infirmae valetudinis, ut oblatam sibi provinciam recte administrare non posset. itaque munus deprecanti Gerasimus, monachus e Manganio monasterio, suffectus est, homo canis capillis, sed pravis moribus. hic quum aliquantisper ecclesiae praefuisset, sedem volens nolens concessit Isaïae, viro seni et venerando e monte Athone monacho, qui forte in urbe aderat.

Illo tempore terra motu ingenti contremuit, multaeque domus magnificae et sanctorum aedes partim destructae sunt, partim egerunt rimas, atque statuae haud paucae de columnis deciderunt.

Quum regnante hoc imperatore triremium numerus admodum auctus esset, optimatium nonnulli suaserunt, temere eas parari ac refici. nequidquam enim, aiebant, impensas in naves factas propemodum magis, quam omnes reliquas, aerarium exhaurire. horum ille consilio obsecutus, triremium curam abiecit, quae tempore procedente partim situ corrumpebantur fatiscentes, partim in mare demergebantur. itaque premente postea necessitate, quum nec gubernatores ad-

θαλάσσης. ὕστερον δὲ χρείας καὶ ἀνάγκης οὔσης οὐκ ἦσαν κυβερνῆται, καὶ αἱ τριήρεις ὡς προείπομεν γεγόνασι, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ βούλευμα πολλὰ κακὰ προεξένησε καὶ δεινά.

Ὁ οὖν βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐγέννησε θυγατέρας δύο, Ἄνναν καὶ Θεοδώραν, ἄρρενας δὲ δύο, Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην. καὶ ἦν πλεῖστα φιλούμενος ὁ Ἀνδρόνικος ὑπὸ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως, καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐκέλευσε τρέφεσθαι. ἀνδρυνθεὶς δὲ νύκτωρ ἐκώμαζε πρὸς γυναῖκά τινα ἑταίραν ὡραίαν πάνυ, καὶ ταύτης ἐρασθεὶς ἦν καὶ ἐρώμενος· καὶ ζηλοτυπία γάρ τις ἐπυρπόλει τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, καὶ ξιφηφόρους καὶ τοξότας ἠνάγκαζε προσμένειν καὶ προλοχίζειν περὶ τὴν τῆς ἑταιρίδος οἰκίαν. ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ ὁ ἀδελφὸς καὶ δεσπότης Μανουὴλ τὸν βασιλέα καὶ ἀδελφὸν ζητῶν ἔτυχε παριέναι τὴν τῆς ἑταιρίδος οἰκίαν· ὃν οἱ τοῦ ἀδελφοῦ σκόποι θεασάμενοι, καὶ διὰ τὸ σκότος μὴ γνόντες τίς ἦν, ἀλλ' ὑποτοπήσαντές τινα τῶν ἐρωμένων εἶναι τῆς γυναικός, βέλη συνεχῶς κατ' αὐτοῦ ῥίπτουσι, καὶ πλήξαντες αὐτὸν ἀπέθανε. μαθὼν δὲ τοῦτο ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτοῦ ἐκ τῆς χολῆς καὶ τῆς πολλῆς λύπης ἀσθενείᾳ περιπεσὼν βαρυτάτῃ ἐξ ἀνθρώπων ἐγεγόνει. ὡς δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους παρῆλθον, ὁ πάππος καὶ βασιλεὺς τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον προσκαλεσάμενος, μετὰ

1. ἀνάγκης καὶ χρείας P 2. ἐγεγόνασι MP, οὐ γεγόνασι Alterus. 9. νύκτωρ προσεκόμιζε γ. P 13. προσλοχίζειν P 17. γνῶναι M 20. καὶ] αὐτοῦ καὶ P

essent, et triremium esset ea, quam dixi, conditio, Romanis illud consilium multa eaque gravia mala peperit.

Imperator Michael procreavit filias duas, Annam et Theodoram, et filios item duos, Andronicum imperatorem et Manuelem despotam. ex his Andronicum avus imperator habebat longe carissimum, et in regia educari iussit. is, ubi adolevit, noctu ad mulierem egregie formosam, quae ei erat in deliciis et amoribus, comissatum ibat, ac, zelotypia incensus, satellites gladiis et arcubus armatos circum aedes meretriculae iubebat excubare. quadam nocte Manuel despota, fratrem quaeritans, forte ad scorti aedes devenit. speculatores quum eum conspiciunt nec agnoscunt propter tenebras, amatorem quempiam mulieris suspicati, tela in eum crebra coniiciunt et percussum occidunt. quod quum imperator Michael pater Thessalonicae accepisset, ex ira et aegritudine morbo correptus gravissimo, e vita cessit. postquam dies luctus exierunt, avus imperator Andronicum ad se arcessitum

κλαυθμοῦ νουθετῶν αὐτὸν καὶ ὀνειδίσας, ὡς ἔθος τοῖς πατράσι ποιεῖν πρὸς τοὺς φιλτάτους παῖδας, οὗτος μὲν κατηφὴς γενόμενος οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ θυμῷ ληφθεὶς καὶ φοβηθείς, ἵνα μὴ διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὰς ἑτέρας τῆς νεότητος ἀκαταστασίας ἃς ἐποίει γυμνώσῃ τῆς βασιλείας αὐτὸν ὁ πάππος καὶ τῷ θείῳ Κωνσταντίνῳ αὐτὴν δώσῃ, μετὰ τινῶν συνηλικιώτων καὶ συνωμότων φυγόντες ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ ἀπῆλθον, καὶ στρατὸν συναθροίσαντες εἰς μάχην ἐξῆλθον κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ πάππου αὐτοῦ, καὶ πολλῶν πολέμων ἐμφυλίων γεγονότων καὶ φόνων πάλιν εἰς συμβάσεις ἦλθον. καὶ μετ' ὀλίγον διὰ μικρὰς αἰτίας αὖθις τὰς συμβάσεις καὶ συνθήκας ἠθέτουν, καὶ ἦν τὰ σκάνδαλα πλεῖστα.

6. *Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν* ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς Θεόδωρος ὁ μαρκίων, ὁ πρὸ ἐτῶν συχνῶν εἰς τὴν τῆς μητρὸς πατρίδα πεμφθεὶς ὡς εἰρήκαμεν, μετὰ τὸν ταύτης θάνατον ἐπανῆκε πρὸς τὸν πατέρα, παῖδας καὶ γυναῖκα ἐκεῖσε καταλιπών· ὅστις καὶ γνώμῃ καὶ πίστει καὶ σχήματι καὶ γενείων κουρᾷ Λατῖνος ἦν ἀκραιφνής. καὶ κηδεμονίας ἁπάσης καὶ εὐμενείας καὶ χορηγίας χρημάτων ὁ πατὴρ ἐχαρίσατο· αὐτὸς δὲ τὸν Ἰούδαν ἐκεῖνον μιμησάμενος προδότης εἵλετο γενέσθαι τοῦ βασιλέως καὶ πατρός, καὶ θερμότερος πάντων

2. παῖδας om M 5. τῆς β. στερώσῃ M 6. αὐτὴν om M 8. καὶ τὸν στρατὸν P 10. συνηβάσεις MP 11. ὀλίγον διάστημα διὰ P 12. συνηβάσεις MP 13. πλεῖστα καὶ πολλά M 18. ὅστις] ἴδε ὅτι M

multis cum lacrimis obiurgat cohortaturque, quemadmodum parentes liberos amatissimos cohortari solent. ille demissus nihil respondet, sed ira commotus ac metuens, ne propter necem fraternam et reliqua iuvenilis insolentiae facinora, quae patrasset, avus imperium sibi abrogatum in Constantinum patruum transferret, cum quibusdam aequalibus sociisque Didymotichum aufugit, ibique collectis copiis bellum adversus avum imperatorem movet. postremo, multis proeliis civilibus factis caedibusque, cum eodem in pacem redit. at mox levibus de causis pactiones et conventa rescinduntur turbaeque excitantur plurimae.

6. Illo tempore imperatoris filius Theodorus marchio, qui ante multos annos in matris suae patriam missus fuerat, ut supra narravimus, post huius obitum ad patrem rediit, relictis domi liberis et uxore. is, animo, religione, cultu et tonsu barbae plane Latinus, quum omni curae, benignitatis ac munificentiae genere a patre ornatus esset, Iudam illum imitari et patrem imperatorem prodere maluit, atque hostis eius factus reliquis vehementior, deposita omni erga

ἐχθρὸς ἐγένετο, καὶ πᾶσαν αἰδῶ πατρικὴν ὀπίσω λιπὼν πρὸς τὸν νέον βασιλέα καὶ ἀνεψιὸν αὐτόμολος παραγίνεται, καὶ πλεῖον τὸ σκάνδαλον ἐποίησε. τότε μὲν διὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὰς ἀκαταστασίας ὁ Ὀτθμάνος ὁ τῆς Βιθυνίας 9
κρατῶν εὐκαιρίαν εὑρὼν ἐκ τοῦ ἐναπολειφθέντος μέρους τοῖς Ῥωμαίοις οὐκ ὀλίγον ἔλαβεν. ἡ δὲ εἴσοδος τοῦ νέου βασιλέως ἐντὸς τῆς πόλεως οὕτως ἐγένετο· προδόται δὲ δύο εἰς τὸ στρατόπεδον ἐλθόντες, τοὔνομα ὁ εἷς Καστελάνος καὶ ὁ ἕτερος Κάμαρις, οἳ ἦσαν φύλακες ἔν τινι τόπῳ τῆς πόλεως ἐγγὺς τῆς πύλης τῆς λεγομένης Ἀδριανουπόλεως, καὶ συμβάσεις μετὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐποίησαν. καὶ ἐλθὼν ὁ στρατὸς νυκτὸς ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ τὰς κλίμακας ἔβαλον, καὶ ἔσω τῆς πόλεως μέρος ἐξ αὐτῶν γενόμενοι καὶ τὴν πύλην ἀναπετάσαντες, ὁ ἐναπολειφθεὶς στρατὸς μετὰ τοῦ νέου βασιλέως ἔνδον γέγονε. καὶ εὐθὺς συγκαλέσας πάντα τὸν ὑφ' ἑαυτῷ στρατὸν παρεκελεύετο μάλα σφοδρῶς μήτε χεῖρα φονεύτριαν μήτε γλῶσσαν ὑβρίστριαν ἐπενεγκεῖν μήτε τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ μήτ' οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων· "οὐ γὰρ" φησὶν "ἡμεῖς ἀλλ' ὁ θεὸς ταύτην παρέσχε τὴν νίκην," καὶ περὶ τῆς τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ζωῆς ἐφρόντισεν. ἐγκρατὴς δὲ τῆς πόλεως καὶ τῆς βασιλείας γενόμενος τοῦ πάππου ἔτι ζῶντος, ληστρικῷ τρόπῳ τῆς βασιλείας τοῦτον ἐξέωσεν. ἐβασίλευσε μετὰ τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ ὁ γηραιὸς Ἀνδρόνικος, ἕως οὗ ἐξώ-

3. ηὔξησε M 4. τὰς om P ὀτμάνης P 7. πόλεως ταύτης ἐγεγόνει M δὲ] δὴ P, neutrum apte 10. συνηβάσεις P 11. ποιήσαντες M 15. καλέσας P 16. παρεκέλευσε P μᾶλλον MP: correxit Alterus 22. ληστρικῶς καὶ δυναστικῷ M

eum reverentia, ad iuniorem imperatorem, fratris filium, transiit auxitque rei publicae turbas. tum enim, e bellis his domesticis et rerum perturbatione petita occasione, Othmanes, qui Bithynis imperabat, de terra Romanis reliqua partem haud exiguam occupavit. urbem iunior imperator hoc modo intravit. proditores duo, alter Castelanus, alter Camaris nomine, quibus regio quaedam urbis prope portam quam dicunt Adrianopolitanam custodienda tradita erat, in imperatoris iunioris castra profecti, pactionem cum eodem composuerunt. itaque noctu adveniens exercitus in illo loco scalas moenibus admovet, per quas nonnulli in urbem traiecti portam aperiunt. imperator, postquam cum reliquo exercitu intus adest, confestim convocatos milites severissime vetat, ne in imperatorem avum vel alium quemquam vi aut contumeliis utantur. "non enim, inquit, ipsi, sed deus hanc nobis victoriam paravit." omnino curae habuit avi salutem: quamquam avo superstite urbe et imperio potitus, in modum latronis regno eum expulit. imperaverat An-

σθη ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ καὶ νέου Ἀνδρονίκου, ἔτη μέ, ἔτει ἀπὸ μὲν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ͵ατκη', ἀπὸ δὲ κτίσεως κόσμου ͵ϛωλϛ'.

7. Καὶ παραλαβὼν τὴν βασιλείαν καὶ τὴν πόλιν ὁ νέος Ἀνδρόνικος καθ' ὃν τρόπον εἰρήκαμεν, καὶ κύριος καὶ δεσπότης εἰς πᾶσαν ἐξουσίαν γενόμενος τὸν πάππον καὶ βασιλέα προμηθείας ἱκανῆς τοῦ βίου καὶ τοῦ ζῆν ἠξίωσε, τὸν δὲ θεῖον αὐτοῦ Κωνσταντῖνον πιάσας ἐν εἱρκτῇ ἐζοφωμένῃ ἔθετο, καὶ τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Μετοχίτου, τοῦ ποτὲ ἀνακαινίσαντος τὴν μονὴν τοῦ Ζωοδότου τὴν καλουμένην τῆς Χώρας, τὰ κτήματα πάντα καὶ χρήματα ἐδημοσίευσεν· εἶτα ὕστερον πάλιν συμπαθὴς ὢν ὁ βασιλεὺς τοὺς πάντας ἐπρομηθεύσατο. ἄρτι δὲ τῆς ὥρας ἐπιστάσης τοῦ ἔαρος τὰς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις συναθροίσας κατὰ τοῦ Ὀρχάνου τοῦ τῆς Βιθυνίας ἀμηρεύοντος περάσας ἐστράτευσε, καὶ τὴν προκαθεζομένην τῆς Βιθυνίας πόλιν Νίκαιαν διπλῷ πολέμῳ πολιορκουμένην καὶ κινδυνεύουσαν εἰς ἄκρον ὁρῶν βοηθῆσαι ἔγνω. τὰ οὖν τῶν Ῥωμαίων ἐσφάλησαν τρόπῳ τοιῷδε. ἐλθὼν ὁ βασιλεὺς καὶ συμβαλὼν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἀκροβολισμῶν γενομένων καὶ συμπλοκῆς τὸ τῶν Ῥωμαίων στράτευμα ἐκ τῆς ἕκτης ὥρας τῆς ἡμέρας ἕως τῆς ἑσπέρας καλῶς καὶ ἀνδρείως ἀντελέγοντο τοῖς Ἀγαρηνοῖς, καὶ οἱ Τοῦρκοι σχεδὸν πρὸς τὸ κλῖναι ὀλί-

4. 7.] βασιλεία Ἀνδρονίκου τοῦ νέου. κεφ. ζ. MP 10. τὴν] καὶ οἰκοδομήσαντος τὴν M et margo P χώρας καὶ οἰκοδομήσαντος αὐτὴν τὰ P 17. ἔγνω om M οὖν om M 18. ἦλθεν οὖν ὁ M 20. ἕκτης om M

dronicus maior cum Michaele filio, donec ab Andronico minore deturbatus est, annos quinque et quadraginta, h. e. ad annum a Christo nato 1328, ab orbe condito 6836.

7. Urbem et imperium iunior Andronicus eo, quo diximus, modo adeptus atque dominus et despota cum summa rerum omnium potestate factus, avo de vita commode agenda prospexit, Constantinum autem patruum comprehensum in carcerem tenebrosum coniecit, et Metochitae magni logothetae, qui quondam monasterium Christi Salvatoris, quod Chorae nominatur, instauraverat, facultates opesque omnes publicavit. sed mox, misericordia commotus, cunctis bene consuluit. vix ineunte vere collectas Romanorum copias contra Orchanem, Bithyniae ameram, ducit, et Nicaeam, urbem Bithyniae primariam, duplici exercitu circumsessam atque in summum adductam periculum, liberare decrevit. succubuit res Romana hoc modo. postquam advenit imperator et proelium commisit, Romani primum eminus iaculando, deinde dimicando conserta manu, a sexta diei hora ad

γον ἀρχὴν ἐποίουν, καὶ ὁ ἀμηρᾶς εἰς δειλίαν ἐνέπεσε. τοῦ δὲ πολέμου λυθέντος διὰ τὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐγγίζειν, εὑρέθη τετρωμένος τὸν πόδα ὁ βασιλεὺς ἐλαφρῷ τινὶ βέλει· καὶ θέλοντος εἰσελθεῖν εἰς τὸ τῆς Φιλοκρινῆς πολίχνιον πλεῖστα ἐγγὺς ὂν θεραπείας ἕνεκα τοῦ ποδός, οὐκ οἶδα πῶς, ἐξ ἁμαρτιῶν ἐψιθυρίσθη ἐν τῷ στρατῷ, τὴν αἰτίαν μὴ εἰδότες, ἀλλὰ φεύγειν τοῦτον ἐνόμιζον ἀπὸ δειλίας αὐτοῦ, καὶ ὁ στρατὸς πᾶς ἀσυντάκτως καὶ μετὰ βίας φεύγειν ὥρμησαν ὑπό τινος μὴ διωκόμενοι. καὶ ἐν τῷ φεύγειν διὰ τὸ σκότος ὑπ' ἀλλήλων κατεπατήθησαν, καὶ πολλοί τινες ἀνὰ μέσον ἐτρώθησαν. B καὶ ἐν τοῖς ὀρύγμασι τοῦ πολιχνίου μέρος φθάσαντες αὐτῶν ἀσυντάκτως κατεκρημνίζοντο· ἄλλοι δὲ ἐν τῷ αἰγιαλῷ φθάσαντες, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπεπνίγησαν διὰ τὸ ἐμβὰν πλῆθος ἐν τοῖς ἀκατίοις. οἱ δὲ σκόποι τοῦ Ὀρχάνου, ὡσεὶ τριακόσιοι ἔφιπποι στρατιῶται ὄντες, τὴν ἀσύντακτον φυγὴν καὶ θόρυβον ὁρῶντες μετὰ φωνῶν μόνον αὐτοὺς ἐδίωχνον, καὶ ἐγκρατεῖς τῆς σκηνῆς τῆς βασιλικῆς καὶ πάσης παρασκευῆς καὶ ἵππων βασιλικῶν καὶ ἐφεστρίδων πολυτίμων παρ' ἐλπίδα κύριοι γεγόνασι, καὶ νίκην μεγάλην χωρὶς πολέμου ἐκέρδησαν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ πολιχνίῳ ἐκείνῳ προσμείνας ἡμέρας τρεῖς, μετὰ λύπης μεγάλης καὶ δακρύων ἀπαραμυθήτων τὴν τῶν Ῥωμαίων δυστυχίαν κλαίων ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἐπανέ-

4. φιλοκρηνῆς P 5. ἁμ. πῶς μικρὸν ἐψ. M 11. μέρος et αὐτῶν om P 12. δὲ ἐν τοῖς ἀκατίοις ἐν P 16. θεωροῦντες P ἀπεδίωχνον P 20. μῆνας P 22. Κωνσταντινούπολιν P

vesperam usque praeclare et strenue pugnarunt, ut Turcae iam inclinarentur prope et ameras percelleretur timore. sed diremto proelio propter ingruentis noctis tenebras, quum imperator, levi sagitta in pede vulneratus, Philocrenen, oppidulum in proximo situm, curandi vulneris causa intrare vellet, nescio quo modo factum est, ut errore militum, eius rei causam ignorantium, fama exiret, perterritum imperatorem fuga salutem quaerere. itaque cuncti nullo ordine et magna contentione, a nemine pressi, ad fugam incumbunt, in fuga propter tenebras invicem conculcantur, et non pauci laeduntur graviter: pars in fossas oppidi confuse se praecipitant: alii ad litus delati scaphas inveniunt, quibuscum nimia multitudine gravatis multi summerguntur. speculatores Orchanis, equites circiter trecenti, animadversa eorum tumultuaria fuga et perturbatione, clamore duntaxat eos insecuti, tabernaculo imperatoris cum omni apparatu, equis eius et pretiosis vestimentis praeter spem potiuntur et praeclaram reportant victoriam citra pugnam. imperator in oppidulo illo tres

στρεψε. καὶ ὁ ἀμηρᾶς μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐγκρατὴς τῆς πόλεως ἐγένετο Νικαίας.

8. Τοῦ δὲ φθινοπώρου ἱσταμένου συλλεξάμενος ὅσαι ἂν ἦσαν τριήρεις Ῥωμαίοις, κατὰ Μαρτίνου τινὸς τοῦ τὴν Χίον ἐπιτροπεύοντος τὸν πλοῦν ποιησάμενος τήν τε νῆσον κατέσχε σὺν οὐδενὶ κόπῳ καὶ πόνῳ, καὶ αὐτὸν τὸν Μαρτῖνον χειρωσάμενος δεσμώτην παρέπεμψεν τοῖς Βυζαντίοις. εἶτα κατὰ τῶν Φωκαίων Λατίνων πλεύσας ὑποτελεῖς τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐποίησε· καὶ ἐνέχυρον τοὺς αὐτῶν υἱοὺς τῷ βασιλεῖ ἔδωσαν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ Νικομήδεια τῶν Βιθυνῶν μητρόπολις ἑάλω ὑπὸ τοῦ Ὀρχάνου, τῷ πολλῷ λιμῷ καταπονηθεῖσα. ὁ δὲ βασιλεὺς στρατεύει κατὰ τῶν Ἀκαρνῶν καὶ Αἰτωλῶν καὶ Ἠπειρίων καὶ Ἰλλυρίων καὶ αὐτοὺς ἐδούλωσε, καί τινα φρούρια ἀπὸ τῶν Βουλγάρων ἔλαβεν.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει τοῦ Κωνσταντίνου παιδίον συμφυὲς μὲν ἀπὸ ποδῶν ἄχρις ὀμφαλοῦ, τὰ δ' ἑξῆς διαιρούμενον, ὤμους καὶ στέρνα καὶ ῥάχιν, καὶ δύο μὲν ἔχουσα κεφαλάς, χεῖρας δὲ τέσσαρας· καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐξεπεπνεύκει.

3. ὅσας ἂν εἶχον τριήρεις οἱ ῥωμαῖοι P 4. μαρτίνου τοῦ τῆς χίου P 8. τῆς βασιλείας om P 12. ὑπὸ τοῦ πολλοῦ λοιμοῦ P 14. Ἀκαρνῶν καὶ om P καὶ αὐτοὺς] αὐτῷ M 17. τοῦ om P 20. εἶχε P

dies commoratus, atque cum ingenti moerore lacrimisque assiduis Romanorum conquestus fortunam, Cpolim revertit. ameras paucis diebus post Nicaeam in potestatem suam redegit.

8. Autumno ineunte, collectis quotquot erant triremibus Romanorum, contra Martinum quendam, Chii procuratorem, profectus, insulam nullo labore occupavit, ipsumque Martinum captum in vinculis Byzantium misit. deinde Phocaeenses Latinos classe adortus, obsidum loco eorum filiis acceptis, vectigales fecit.

Imperante Andronico etiam Nicomedia, Bithyniae caput, intolerabili fame vexata, Orchani cessit. contra imperator in Acarnanas, Aetolos, Epirotas, Illyriosque duxit sibique eas gentes subiecit, ac castella quaedam eripuit Bulgaris.

Per id tempus Cpoli homo natus est ab imis pedibus ad umbilicum concretus, inde discretus, circa humeros, pectus et spinam dorsi, praeditus duobus capitibus et manibus quatuor. obiit intra dies paucos.

Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦλθεν ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς Κωνσταντινούπολιν μοναχός τις Καλαβρὸς τοὔνομα Βαρλαάμ, ὃς μέγας καὶ πολὺς ἐδόκει εἶναι ἐν τῷ λέγειν καὶ διαλέγεσθαι περὶ ὧν οἱ Λατῖνοι καινοτομοῦσι, καὶ τὸ φῶς τὸ ἐν τῷ Θαβορίῳ λέγων εἶναι κτιστόν· ὅθεν καὶ εἰς διάλεξιν πάντας ἐκάλει. καὶ ὁ βασιλεὺς προστάξας τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν, τὸν τότε τὸν τῆς Θεσσαλονίκης θρόνον περιέποντα, ἵνα μετὰ τοῦ Καλαβροῦ διαλεχθείη, καὶ πολλὰς διαλέξεις ἀναμέσον αὐτῶν ποιήσαντες, τὰς πιθανολογίας καὶ φληναφίας τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαὰμ ὡς ἱστὸν ἀράχνης ὁ Παλαμᾶς ἐξετίναξε. καὶ τοῦ Χρυσολωρᾶ Ἰωάννου τὰ ὅμοια δοξάζοντος, καὶ δεινοῦ ἐν τῷ λέγειν καὶ διαλέγεσθαι καὶ αὐτοῦ ὄντος, καὶ οὗτος τὰ ὅμοια ἔπαθεν.

Οὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς δεσποίνης Εἰρήνης τῆς ἐξ Ἀλαμάνων ἄπαις ὤν, ἀποθανούσης δὲ αὐτῆς δευτέραν γυναῖκα ἔλαβεν, Ἄνναν τοὔνομα, μεθ' ἧς ἐγέννησε θυγατέρας δύο, ὧν τὴν μὲν πρωτότοκον τῷ υἱῷ τοῦ τῶν Μυσῶν ἀρχηγοῦ εἰς γυναῖκα ἔδωκε, καὶ Εἰρήνη μεγάλη ἀναμεταξὺ Μυσῶν καὶ Ῥωμαίων γέγονε, τὴν δὲ ἑτέραν ὕστερον ὁ ἀμηρᾶς Ὀρχάνης εἰς γυναῖκα ἔλαβεν. εἶτα ἐγεννήθη τῷ βασιλεῖ ἄρρεν Ἰωάννης. ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ τὸν βασιλέα Ἰωάννην τὸν υἱὸν αὐτοῦ θεωρῶν ἐν νεαρᾷ τῇ ἡλικίᾳ ὄντα καὶ 10
μὴ τὴν βασιλείαν διοικεῖν εἶναι ἐπιτήδειον, εἴασεν ἐπίτροπον

1. καὶ ἐκ M εἰς Κωνσταντινούπολιν om M 4. τὸ post καὶ om P 5. πάντας] τινὰ M 6. ἅγιον] κῦρ M 12. καὶ οὗτος om M 19. ἐγένετο P 20. ἄρρεν μὲν ἦν τῷ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ M 22. Ἰωάννην τὸν] καὶ P

Eodem tempore ex Italia Cpolim monachus quidam Calaber, Barlaamus nomine, venit, qui in iis, quae Latini novarunt, explicandis defendendisque exercitatus et eximius esse sibi videbatur, atque lumen illud Thaboris montis creatum esse dicebat. qui quum omnes ad disputandum provocaret, imperator id negotium venerabili Gregorio Palamae, Thessalonicensem ecclesiam tum moderanti, dedit. quum diu disputassent, captiosas Calabri nugas Palamas velut aranearum telas discussit. Iohanni Chrysolorae, eadem sentienti et dicendi ac disputandi similiter perito, idem accidit.

Andronicus, ex Irene Alemanna nullis susceptis liberis, post eius mortem aliam uxorem duxit, Annam nomine, ex qua filias duas procreavit, quarum maiorem filio principis Mysorum nuptum dedit, unde firma pax inter Mysos et Romanos coagmentata est, alteram postea Orchanes ameras in matrimonium accepit. deinde filius imperatori natus est, Iohannes. quem quum sub exitum vitae adhuc impuberem nec

αὐτοῦ τὸν μέγαν δομέστικον Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν καὶ οἰκονόμον τῆς βασιλείας αὐτὸν ἐποίησεν, ὃς καὶ πολλὰ δυνάμενος ἦν τότε ἐγγὺς τοῦ βασιλέως, ἄχρι καιροῦ ἡλικίας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, καὶ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ προστάξας συζευχθῆναι τὸν παῖδα. ὑπῆρχε δὲ οὗτος ὁ βασιλεὺς χαρίεις τῷ εἴδει καὶ τῇ γνώμῃ φιλάνθρωπος, τῷ ἤθει ἱλαρός, συμπαθὴς τοῖς πᾶσιν. ἐμίσει περὶ αὐτὸν πλῆθος ἀνθρώπων ὁρᾶν, ἠγάπα δὲ πλεῖστα τὰ κυνήγια· διὸ καὶ ἔτρεφε κύνας πλέον τῶν χιλίων καὶ τετρακοσίων, ὄρνεα δὲ ἤτοι ἱέρακας πλέον τῶν χιλίων, καὶ τοὺς αὐτὰ ἐπιμελουμένους ἐγγὺς τοσούτους εἶχεν. ἐτεθνήκει δὲ κατὰ τὸ ͵ϛωμθʹ ἔτος· ὁ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἅπας χρόνος πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐτύγχανεν, ἐξ ὧν ἐβασίλευσεν ἔτη εἴκοσι.

9. Ἤδη δὲ ἀποθανόντος τοῦ βασιλέως ὁ Καντακουζηνὸς τὴν βασιλείαν καὶ πᾶσαν τὴν διοίκησιν καὶ ἐξουσίαν ἀναζωσάμενος εὐθὺς βασιλεύει καὶ βασιλεὺς ἀνηγορεύθη, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ δέσποιναν ἔστεψε, καὶ τῷ πρώτῳ υἱῷ αὐτοῦ ἐρυθροῦ πεδίλου μετέδωκε, τὸν δὲ ἕτερον δεσπότην ἐν τῇ Σπάρτῃ ἐποίησε, βουλόμενος πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ ἀρχὴν ὑφ'

2. αὐτὸν ἐποίησεν om M καὶ ἐπὶ πολλὰ M 4. προσέταξε P 9. τῶν] ἢ M 10. ἐπιμελοῦντας M 11. post ἔτος margo P: ἀπὸ χριστοῦ ͵ατμαω. 12. πέμπτος καὶ τεσσαρακοστὸς ἐτύγχανεν P 14. 9.] πῶς ἐβασίλευσεν Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας. M, πῶς ἡ τῆς βασιλείας ἀρχὴ ἦλθεν ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου καὶ πῶς ἐβασίλευσε. P 16. βασιλεύει καὶ om P 19. πεποίηκε P ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν P

administrandae rei publicae parem esse videret, Iohannem Cantacuzenum, magnum domesticum, cuius magna tum apud imperatorem auctoritas erat, ei tutorem reliquit et imperii designavit administratorem, donec Iohannes filius iustam aetatem attigisset, eiusdemque filiam iussit adolescenti iungi matrimonio. erat Andronicus ore suavi, ingenio miti, blandis moribus, animo erga omnes misericordi. oderat hominum stipantium turbam; venationis amantissimus erat. qua de causa alebat canes amplius mille et quadringentos, aves sive accipitres supra mille; quos qui curarent, propemodum totidem numerabantur. obiit anno 6849; vixit annos quinque et quadraginta, e quibus viginti annos imperavit.

9. Mortuo Andronico, Cantacuzenus, rerum omnium summa potestate et administratione regni auctus, statim imperium capessit imperatorque proclamatur, ac coniugem ut dominam coronat et filio natu maximo calceos purpureos impertit, minorem despotam Spartae

ἑαυτῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ κληροποιῆσαι. περὶ δὲ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ οὐκέτι αὐτῷ ἔμελεν. ἀνδρυνθεὶς οὖν τῇ ἡλικίᾳ ὁ Ἰωάννης ἀπῄτει τὴν βασιλείαν λαβεῖν ὡς γνήσιος διάδοχος καὶ κληρονόμος ἐκ τῶν τοῦ πενθεροῦ χειρῶν. ἐκεῖνος δὲ οὐκ ἐβούλετο, ἀλλ' ἑαυτῷ καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ θέλων κλῆρον ποιῆσαι. καὶ πολλαὶ μάχαι καὶ πόλεμοι ἐμφύλιοι ἀναμεταξὺ τῶν τοιούτων διαφορῶν ἐγένοντο καὶ κάκωσις καὶ φθορὰ μεγάλη καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθμοὶ εἰς τὸ ὑπήκοον τὸ ταλαίπωρον. καὶ ὁ Ὀρχάνης τότε ἀδείας καὶ εὐκαιρίας δραξάμενος τὰ ἐναπομείναντα ὑποτελῆ Ῥωμαίοις ἐν τῇ Βιθυνίᾳ ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, καὶ αὖθις ἐν τῇ Θρᾴκῃ πρὸς τὴν Χερρονείαν περάσας πολίχνιά τινα καὶ φρούρια ἔλαβε. καὶ τινὲς μὲν τῶν ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν καὶ τοῦ δήμου τὸν Παλαιολόγον ὡς διάδοχον γνήσιον καὶ κληρονόμον τῆς ἀρχῆς βασιλέα ἤθελον, βοηθοῦντες καὶ συμπονοῦντες αὐτῷ· τινὲς δὲ πάλιν τὰ ἐναντία φρονοῦντες ἔλεγον τὰ ὅσα ὁ Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς ὁ προπάππος αὐτοῦ ἐποίησε τῷ Ἰωάννῃ τῷ Λασκάρει, τυφλώσας αὐτὸν καὶ τὴν βασιλείαν λαβών, καὶ αὐτὸς ὁ ἔκγονος αὐτοῦ τὰ νῦν ὑπὸ ἑτέρων ἀνταποδίδοται· καὶ τῷ μέτρῳ ᾧ ἐμέτρησαν οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ τὴν βασιλείαν ἔλαβον, καὶ οὗτος τὰ νῦν ἀντιμετρηθήσεται. καὶ ὁ Παλαιολόγος ἀπορηθεὶς καὶ εἰς ἀπόγνωσιν ἐλθών, καὶ οὐκ ἔχων τι

1. κληρ.] ἔχειν P 6. καὶ om P 10. ῥωμαίων M 11. αὖθις τὴν τῆς Θρᾴκης χερρόνησον περάσας P 17. ὁ ante βασ. om P 18. τῷ ante Λασκάρει om P 20. τὸ μέτρον ὃ M

declarat, omne imperium potestatemque sibi et filiis suis comparare nisus. imperatorem Iohannem, generum, nihil curat. hic quum adultus imperium ut heres germanus et legitimus e manibus soceri recipere cuperet, recusabat ille, sibi ac filiis possessionem eius tueri studens. multa certamina ac bella domestica ex his dissidiis orta sunt, unde magna calamitas, pernicies, lamenta fletusque in miseros cives redundarunt. Orchanes, tum facultatem nactus et occasionem, quae Romanis adhuc in Bithynia tributaria erant, in potestatem suam redegit, ac rursus in Chersonesum Thraciae traiectus, oppida nonnulla et castella expugnavit. ceterum e proceribus optimatibusque ac plebe alii Palaeologum, ut successorem et heredem imperii legitimum, imperatorem esse volebant eumque adiuvabant sustentabantque, alii, qui contraria sentirent, dictitabant, quae imperator Michael, illius abavus, in Iohannem Lascarim fecisset, quum eum oculis cum imperio privaret, eorum nunc poenas abnepotem eius aliis luere; et qua mensura maiores eius aliis mensi fuissent eripuissentque imperium, eadem illi nunc metiendum esse. Palaeologus, consilii inops

ἕτερον πρᾶξαι, πρὸς τὸν Τούρκων ἀμηρᾶν Ὀρχάνην διέδραμεν βοήθειαν αἰτῶν, ἵνα τῆς βασιλείας τῆς πατρικῆς ἐγκρατὴς γένηται, καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ εἰς γυναῖκα δῶσαι τῷ Ὀρχάνῃ. καὶ αὐτὸς μετὰ χαρᾶς τὴν αἴτησιν δεξάμενος, καὶ μάλιστα διὰ τὴν συγγένειαν, καὶ τὰ φρούρια ἃ ἐν τῇ Θρᾴκῃ διερχόμενος ἤτοι περάσας ἔλαβεν αὖθις τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ τῷ ἑαυτοῦ γυναικαδέλφῳ ἐχαρίσατο. καὶ τὰ πρὸς χρείαν δοὺς
B αὐτῷ οἵαν ἐβούλετο, καὶ ἐν τῇ πόλει περάσας τὸν Καντακουζηνὸν καὶ πενθερὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς βασιλείας ἐξέωσε καὶ ἐγκρατὴς πάσης πατρικῆς ἀρχῆς ἐγένετο. ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ὡς φυγὰς ἐν τῇ Σερβίᾳ πρὸς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ τὸν ταύτης κρατοῦντα ἐλθὼν τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο, ἡσυχάζων διὰ τὸν φόβον τοῦ Ὀρχάνου· καὶ ἐζήτει πάντοτε καιρὸν ἐπιτήδειον, ἵνα, εἰ δυνατόν, πάλιν δοκιμάσας τὴν βασιλείαν ὑφ' ἑαυτὸν ποιῆσαι ἐλθεῖν. ἀκούσας δὲ τὸν τοῦ Ὀρχάνου θάνατον, καὶ πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτης τὴν ἀρχὴν διεδέξατο, στρατὸν οἰκονομήσας ἔκ τε τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἵνα πάλιν κατὰ τοῦ γαμβροῦ καὶ βασιλέως Ἰωάννου ἔλθῃ. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ταῦτα μαθὼν ἔστειλε πρέσβυν πρὸς τὸν πενθερὸν μετ' ἐπιστολῆς περιεχούσης οὕτως.

10. "Ἐγὼ μὲν πολλάκις κατὰ νοῦν συλλογιζόμενος ἐθαύμασα πῶς ἡ συνείδησις καὶ ἡ διάκρισις καὶ τὸ γῆρας οὐκ

1. Τούρκων om P 7. καὶ χεῖρα δώσας M. 8. ἐν om P 11. ὡς] ᾤχετο P παρὰ P 14. δοκιμάσαι καὶ τὴν M 21. 10.] ἐπιστολὴ Ἰωάννου τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Καντακουζηνὸν τὸν πενθερὸν αὐτοῦ. MP μὲν οὖν π. P

et rebus suis diffisus, quum aliud quod faceret non haberet, ad Orchanem Turcarum ameram confugit, eiusque opem ad paternum regnum vindicandum implorat, sorore illi in matrimonium oblata. Orchanes, eam conditionem, propter affinitatem maxime, cupide amplexus, castella, quae in Thraciam traiectus occupaverat, imperatori Iohanni, fratri uxoris, donavit. deinde Iohannes, instructus ab eodem rebus omnibus, quibus egeret, et Cpolim adortus, Cantacuzenum socerum imperio deturbavit et paternum regnum recuperavit. Cantacuzenus fuga se in Serviam ad generum, eius regionis principem, recepit, ibique quiete agebat, metuens sibi ab Orchane, atque tempus exspectabat opportunum, quo, si posset, efficeret, ut in manus suas imperium rediret. itaque audito, Orchanem obisse filiumque eius Amuratem suscepisse imperium, e Servis et Bulgaris exercitum parat, adversus Iohannem generum profecturus. imperator, re comperta, legatum ad socerum cum epistola misit in hunc sensum conscripta.

10. "Saepenumero cogitanti mihi mirum visum est, quomodo

ἠλέγχησεν, ἵνα καὶ τὰ νῦν ἐνθυμηθῇς τὸν θάνατον καὶ τὴν κρίσιν τοῦ ἀπροσωπολήπτου ἐκείνου κριτοῦ, ἐν ᾗ μέλλομεν πάντες γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι παρίστασθαι, καὶ κατὰ τὰς πράξεις καὶ ἔργα αὐτοῦ ἕκαστος τὴν ἀντάμειψιν λήψεται. ἔδει γάρ σε ὡς συνετὸν καὶ πρακτικὸν καὶ τὰς γραφὰς καλῶς εἰδότα καὶ εἰς πάντα ἐπιτήδειον, ὡς σὺ λέγεις καὶ μεγαλαυχεῖς καὶ ἐπαίρεσαι, ἵνα εἰς αἴσθησιν ἔλθῃς τοσοῦτον καιρὸν τί ἂν εἴη ὃ παρ' ἐμοῦ αἰτεῖς, καὶ τί τὸ σὸν δίκαιον νομίμως καὶ κανονικῶς κατὰ τάξιν Ῥωμαίων καὶ συνήθειάν ἐστι, καὶ οὐκ ἠρκέσθης ἕως τοῦ νῦν τὰ τοσαῦτα σκάνδαλα καὶ τοσούτους ἐμφυλίους πολέμους καὶ φόνους καὶ αἱματοχυσίας καὶ ἀνδραποδισμοὺς τῶν ὁμοφύλων καὶ Χριστιανῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ τοσαύτην φθορὰν εἰς πᾶν τὸ ὑπήκοον. ἔασον διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ παναγάθου θεοῦ ἵνα ἄνεσιν λάβωσι καὶ ἀνάπαυσιν μικρὰν τῶν κακῶν καὶ δεινῶν οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλεεινοὶ καὶ δυστυχεῖς Χριστιανοί. ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ, ὡς οἶδας, τὸ μέγιστον κακὸν καὶ θηρίον ἡ τοῦ Ὀτθμάνου γονὴ τοὺς πάντας διέφθειρε καὶ ἀπώλεσε καὶ ἠφάνισε· καὶ ἄμφω, τούς τε φυγόντας ἐκ τῶν ἐκεῖθεν χειμώνων καὶ συμφορῶν καὶ τοὺς ἐναπομείναντας ἐνταῦθα, ἀφήσωμεν ἵνα ἀναψυχὴν λάβωσι. καὶ ἐὰν περὶ τῶν ἐθνῶν τῶν μὴ νόμον ἐχόντων ὁ θεῖος Δαβὶδ παρακαλῶν φησὶν ἵνα διασκορπισθῶσι τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα, πόσον

1. ἤλεγχέ σε? ἵνα κατὰ νοῦν ἐνθ. M 2. ᾧ P 8. ζητεῖς P 15. δεινῶν] ὀδύνων M 17. γονὴ] ἀρχὴ P

conscientia, prudentia et senectus te non admonuerint, ut tandem de morte tua cogitationem susciperes, et iudicis illius, qui nullius hominis respicit personam, perpenderes iudicium, in quo omnes nudi et manifesti sistemur, et suorum quisque facinorum et operum accipiet mercedem. oportebat enim te, hominem, ut tu quidem gloriari soles, cordatum et rerum usu tritum et in sacris literis apprime versatum et ad omnia habilem atque idoneum, tam longinquo tempore intellexisse, quid illud esset, quod a me peteres, quidve legibus, more et institutis Romanorum tibi conveniret, qui ne nunc quidem tantas turbas ac pugnas caedesque civiles et servitutes popularium et Christianorum fratrum, summas denique subiectorum omnium miserias excitare cessas. per misericordiam dei clementissimi te obsecro, ut humiles, miseros et infelices Christianos a malis et infortuniis aliquantum respirare et quiescere patiaris. in Asia quidem, ut nosti, detestabilis ista pestis et bellua, Othmanica gens, omnes pessumdedit, perdidit, delevit. utrosque, tum qui effugerunt illas calamitatum tempestates, tum qui hic remanserunt, sinamus, quaeso, animam recipere. quodsi de gentibus, quae lege carent, sanctus David, ut dissipen-

μᾶλλον κρῖμα ἕξομεν ἡμεῖς, οὓς ὁ Χριστὸς καὶ θεὸς ἡμῶν δι' ἄφατον αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν τῷ οἰκείῳ αἵματι ἐξηγόρασε, καὶ νόμον καὶ ἐντολὰς ἐχαρίσατο ἡμῖν, τήν τε εἰρήνην καὶ ἀγάπην ἐνομοθέτησε σημεῖον πρῶτον καὶ κεφάλαιον τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς θέλων εἶναι ἔφησεν· οἶδας γὰρ καλῶς καὶ τοῦτο, καὶ τοῖς πᾶσι φανερόν ἐστι. καὶ ὁ ἐμὸς ἀείμνηστος πατὴρ καὶ βασιλεὺς ἐκ μικροῦ ὄντα σε εἰς μέγα ἀξίωμα καὶ ὀφφίκιον ἀνεβίβασε, καὶ ἕως καὶ βασιλείας ὀνόματος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἠξίωσέ σε. ἐνθυμήθητι καλῶς τὴν ἀγάπην καὶ πνευματικὴν διάθεσιν ἣν εἶχε πρός σέ. καὶ ἐμὲ τὸν ταλαίπωρον καὶ δυστυχῆ εἰς χεῖράς σου παρέδωκε, καὶ τὴν συγγένειαν προστάξας, ὥστε καὶ ἐν ὑστέραις ὥραις τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀνὰ ἡμῶν καὶ ὑμῶν γενήσηται, ὥρισε· καὶ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν τοῦ διοικεῖν καὶ ποιμαίνειν ἐμέ τε καὶ τὴν βασιλείαν
11 Ῥωμαίων εἰς χεῖράς σου ἐνεμπίστευσε. σὺ δὲ οὐχ ὡς ποιμὴν ἀληθινὸς εἰς ἅπαντα ἐποίησας καὶ οὐ παύεσαι ποιεῖν, ἀλλ' ὡς ἄντικρυς λύκος καὶ ληστὴς καὶ κλέπτης· καὶ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην, εἰ δυνατόν, θέλεις καὶ βούλεσαι ἵνα ἐμὲ τὸν κληρονόμον τῆς ἀρχῆς καὶ διάδοχον καὶ τεσσάρων βασιλέων ἀπόγονον τῆς βασιλείας γυμνώσῃς καὶ ἰδιωτεύσῃς καὶ σὲ τὸν ἰδιώτην ὄντα βασιλέα ποιήσῃς. ἐγὼ δὲ τῇ ἀμάχῳ δυνάμει τὴν

2. ἔλεος αὐτοῦ M 5. θέλω P 7. ὄντος P 8. ὄνομα M 13. γενήσεσθαι P 17. καὶ κλέπτης om P 18. θέλεις καὶ βούλεσαι ἵνα ἐμὲ om P 19. κληρονόμος τ. ἀ. καὶ διάδοχος P 21. βασιλεῦσαι P

tur, quae bella excitent, precatur: quanto rigidius iudicium nos manet, quos Christus, deus noster, infinita commotus misericordia, sanguine suo redemit, et lege mandatisque donavit, quibus pacem caritatemque mutuam imperat ut summum ac praecipuum discipulorum suorum insigne? hoc nec te fugit, nec ignotum est cuiquam. accedit, quod pater meus imperator, perpetua colendus memoria, ex obscuro te ad magni muneris amplitudinem evexit, adeoque imperatorii nominis claritate morti iam vicinus te honestavit. reminiscere igitur, quo fuerit erga te animo et amore, quomodo miserum me et infelicem in manus tuas tradiderit atque affinitate nos etiam post ipsius obitum coniunctos esse voluerit, et omne tum imperii, tum mei regendi custodiendique arbitrium tibi uni commiserit. at tu non verum omnium custodem, sed lupum et furem et latronem te praebuisti, nec talem te praebendi modum facis, aut quidquam praetermittis, quo, si possis, me, regni heredem atque successorem et quatuor imperatorum progeniem, imperio exutum, ad privatam vitam detrudas, te ex privato facias imperatorem. ego vero

ἀδικίαν ἣν ἐποίησας εἰς ἐμὲ καὶ ποιεῖς, καὶ σὲ τὸν τὰ πάντα σκάνδαλα ποιοῦντα καὶ ἀρχὴν τούτων ὄντα ἀνατίθημι· καὶ τὸ εὐθὲς ἐνώπιον κυρίου γενήσεται."

11. Λαβὼν δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ Καντακουζηνὸς καὶ τὰ γεγραμμένα ἰδὼν τὴν συνείδησιν οὐκ ἐκάμφθη καὶ τὴν καρδίαν οὐκ ἐμαλάχθη, ἀλλὰ τὴν παρασκευὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ πολέμου πάντοτε ἡτοίμαζεν, ἐλπίζων ἵνα καὶ βοήθειαν ἕξῃ παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ὡς εἶδε καὶ ἤκουσε τὸν στρατὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ πενθεροῦ ἐρχόμενον καὶ ἑτοιμαζόμενον καὶ μὴ ἔχων ἀντιστῆναι πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Ἀμουράτην ἐπρεσβεύσατο, ἵνα ἔλθῃ καὶ συμμαχήσῃ αὐτῷ. ὁ δὲ ἀμηρᾶς δεινὸς ὢν καὶ τὰς ἐννοίας ἑαυτοῦ ὑποκεκρυμμένας δολίως ἔχων, μετὰ χαρᾶς δεξάμενος τὴν πρεσβείαν καὶ δώδεκα χιλιάδας στρατὸν στείλας ἔμπροσθεν εἰς βοήθειαν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, εἶτα καὶ αὐτὸς μετὰ πλήθους στρατοῦ περάσας ἐκ τῆς Ἀβύδου ἦλθεν ἐν τῇ Θρᾴκῃ, κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἵνα τὸν βασιλέα βοηθήσῃ, ὑποκεκρυμμένως δὲ ἵνα, ἐὰν τὸν καιρὸν εὕρῃ ἐπιτήδειον καὶ αὐτῷ ἀρέσκοντα, ὃ καὶ ἐγένετο, τόπους καὶ χώρας ἑαυτῷ περιποιήσηται ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ αὐξήσῃ. ὁ δὲ Καντακουζηνὸς μετὰ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων ἐλθὼν κατὰ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ εἰδὼς τὸν

1. σὲ om M 4. 11.] πῶς ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν ὁ Καντακουζηνός. M 10. ἀμουράδι M 12. διπλῶς M 17. εἰ καιρὸν P 18. ἐπιτήδειον καὶ αὐτῷ om M

iniuriam, quam mihi et ante intulisti et infers etiamnunc, teque ipsum, omnium turbarum auctorem, divinae potentiae committo, et quod deo placitum est, fiat."

11. Acceptis perlectisque his litteris, Cantacuzenus, nulla religione tactus, nihil mutavit mentem, sed bellum adornare continenter pergebat, etiam ameram opem sibi laturum esse confisus. imperator Iohannes, quum exercitum Cantacuzeni soceri instructum esse et adversus se proficisci cognovisset, nec copias haberet, quibus illis resisteret, ad Amuratem ameram misit, qui, ut se adiuvaret, eum invitarent. is, ut erat homo versutus et callide occultabat animi consilia, legationem cupide et laetus excepit, ac duodecim millibus ad subsidium Iohanni ferendum praemissis, ipse deinde cum magno exercitu Abydo in Thraciam traiecit, specie, ut imperatorem adiuvaret, revera, ut, si faveret occasio, quemadmodum favit, oppidis et regionibus in Europa acquirendis regni sui fines prolataret. Cantacuzenus cum Serviis ac Bulgaris contra Palaeologum profectus, quum amerae dolum animadvertisset nec quidquam effecisset, fortunae suae diffisus,

ἀμηρᾶν ὅτι ἁπλῶς διέκειτο, καὶ οὐδὲν κατορθώσας τὰ πάντα καταλιπὼν μοναχὸς ἐγένετο καὶ ἀντὶ Ἰωάννου Ἰωάσαφ ὠνομάσθη, κρατήσας τὴν βασιλείαν, ἕως οὗ καὶ ἐξώσθη ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ πολεμῶν, ἔτη ἓξ καὶ μῆνας ἑπτά. ὁ δὲ Ἀμουράτης τὸν καιρὸν εὑρὼν ἐπιτήδειον, καὶ ἐν τῇ Θρᾴκῃ εὑρισκόμενος ἕτοιμος καὶ παρεσκευασμένος μετὰ τοσούτου στρατοῦ καλῶς, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων βλέπων εἰς ἄκρον τεταπεινωμένα διὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ συγχύσεις, καὶ οὐκ εἶχον ἀντιστῆναι ταῖς δυνάμεσιν αὐτοῦ. τότε δὴ πρῶτον ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὸ τῶν Ὀτθμανλίδων γένος αὐθένταις χεῖρα ἐν τῇ Θρᾴκῃ ἔβαλον, καὶ τὴν Καλλιούπολιν ἔλαβε καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλίγους τόπους καὶ χώρας καὶ φρούρια ἔκ τε τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν ἑτέρων αὐθεντῶν Χριστιανῶν, καθὼς ἐν ὀλίγῳ ἐν τῇ τῆς ζωῆς αὐτοῦ διηγήσει ῥηθήσεται. ἦσαν γὰρ περάσαντες, ὡς προέφημεν, καὶ ἐν ἑτέροις καιροῖς οἱ Τοῦρκοι ἐν τῇ Εὐρώπῃ εἰς τὴν Χερρόνησον τῆς Θρᾴκης, ἀλλ' οὐκ ἐδυνήθησαν στῆναι οὔτε κυριεῦσαι τοσούτους τόπους καὶ φρούρια καὶ πόλεις ὡς τὰ νῦν, διότι πολλάκις μὲν νόμῳ πολέμου ἐδιώχθησαν, πολλάκις ὡς λησταὶ περάσαντες πάλιν ἔφυγον. λοιπὸν ὁ Ἀμουράτης καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐγκρατὴς γενόμενος καὶ πολὺ μέρος ἐκ τῆς Μακεδονίας καὶ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, τέλος πάντων δὲ ἀγάπην μετὰ τοῦ βασιλέως ἕως τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν ποιήσαντες καὶ ὅρκους

3. τῆς βασιλείας P 10. ἀφέντες P 17. μεῖναι ἀλλ' οὐδὲ P 18. διατί P 21. πολυμερῶς M

monachum induit ac pro Iohanne Ioasaphi nomen adscivit, rerum potitus, donec a genero bello devictus et regno exutus est, annos sex et menses septem. iam quum Amurates, occasionem opportunam nactus, tanto cum exercitu in Thracia paratus instructusque adesset, et res Romanas propter turbas et bella civilia summopere afflictas esse videret, opibus eius non iam poterat resisti; ac tum primum in Europa Othmanidarum genus in Thraciae principes impetum fecit, atque Amurates Calliopolim cepit aliaque non pauca loca, oppida et castella tum Romanorum, tum aliorum Christianorum principum, sicuti mox in vita eius exponemus. etenim transierant quidem, ut supra docuimus, etiam alias in Europam Turcae, in Chersonesum Thraciae, nec tamen consistere potuerant, aut tot loca, oppida, castella, quot tum ceperunt, expugnare, quoniam nunc iusto bello devicti repellebantur, nunc latronum instar traiecti refugiebant. deinde Amurates, etiam Adrianopoli et magna parte Macedoniae, Bulgariae et Serviae potitus, postremo cum imperatore, quoad viverent, amicitiam fecit, inter-

ἀναμέσον αὐτῶν, ἵνα τὰς συνθήκας καὶ τὴν ἀγάπην φυλάξωσι B καὶ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου ἔσται βοηθός.

Οὗτος δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἔσχε τούσδε τοὺς υἱούς· Ἀνδρόνικον τὸν δεσπότην, Μανουὴλ τὸν βασιλέα, Θεόδωρον τὸν πορφυρογέννητον καὶ Μιχαὴλ τὸν δεσπότην· ὃς τῷ μὲν πρωτογενεῖ Ἀνδρονίκῳ ὡς διαδόχῳ τῆς βασιλείας ἐν τῇ πόλει προστάξας εἶναι, τὸν δὲ βασιλέα κὺρ Μιχαὴλ τοῦ διοικεῖν καὶ κυβερνᾶν τὴν Θεσσαλονίκην, τὸν δὲ Θεόδωρον τὸν πορφυρογέννητον μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ υἱὸν ἐν τῇ Σπάρτῃ κύριον καὶ αὐθέντην ἀπέστειλεν. ἐλθὼν δὲ ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ καὶ ἀγάπην καὶ φιλίαν εἶχε μετὰ τῶν ἀρχόντων καὶ πρώτων τῆς πόλεως Σερρῶν, βουλὴν ποιήσαντες ἵνα τοὺς φύλακας Τούρκους τοὺς φρουροῦντας τὸ φρούριον ἀποκτείνωσι καὶ τὸ ἄστυ τῷ κὺρ Μανουὴλ δώσωσιν. αὕτη δὲ ἡ βουλὴ οὐκ ἔλαθε τὸν ἀμηρᾶν, καὶ στείλας τὸν Καραλί-πασιᾶν μετὰ στρατοῦ πλήθους πολλοῦ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐλθεῖν καὶ τοῦ Μανουήλ, παρήγγειλεν αὐτῷ μὴ ὄπισθεν ἐλθεῖν ἕως οὗ τὴν Θεσσαλονίκην ἀλώσῃ καὶ τὸν Μανουὴλ δέσμιον ἀγάγῃ. ἀκούσας δὲ τοῦτο ὁ κὺρ Μανουήλ, καὶ θεωρῶν ὅτι οὐκ ἐδύνατο ἀντιστῆναι τοσούτῳ στρατῷ, εἰς δειλίαν καὶ φόβον ἐνέπεσε, καὶ μὴ ἔχων τι ἕτερον πρᾶξαι φυγῇ τῇ σωτηρίᾳ ἐχρήσατο, θέλων ἐλθεῖν

4. Μανουὴλ τὸν βασιλέα om P 6. πρωτογεννήτῳ P 10. κυρὸν M 12. ἔχων M 16. καρᾶ ἀλῆ P 22. τὴν σωτηρίαν P

positis utrimque sacramentis, quibus se foedus et amicitiam culturos et invicem sibi auxiliaturos esse spoponderunt.

Habuit imperator Iohannes hosce filios: Andronicum despotam, Manuelem imperatorem, Theodorum Porphyrogenitum et Michaelem despotam: quorum natu maximum Andronicum, ut heredem imperii, in urbe esse, Michaelem imperatorem gubernare et administrare Thessalonicam voluit, Theodorum Porphyrogenitum post mortuum Cantacuzeni filium Spartam cum imperio misit. Thessalonicam Manuel ingressus cum magistratibus et primoribus civitatis Serrarum pacem amicitiamque firmavit. itaque hi consilium inierunt, Turcas praesidiarios, qui arcem tenebant, interficiendi urbemque dedendi Manueli. non latuit hoc consilium ameram, qui Carali-pasianem cum magnis copiis adversus Thessalonicam et Manuelem misit, ac, nisi capta urbe et vincto Manuele, eum redire vetuit. hac re comperta, Manuel dominus, quum tanto exercitui non posse se resistere intelligeret, metu ac timore percellitur, atque inscius, quid aliud agat, fuga salutem quaerit et Byzantium ad imperatorem et patrem reverti

πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα ἐν τῇ πόλει. ὁ δὲ πατὴρ διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀμηρᾶ οὐκ ἤθελε δεχθῆναι αὐτόν, δεικνύων ὀργὴν αὐτῷ καὶ μᾶλλον ἀπειλήσας σφοδρῶς. ἐλπίζων δὲ δεχθῆναι αὐτὸν οἱ τῆς Λέσβου δεσπόζοντες ἐλθόντα ἐκεῖσε, αὐτοὶ ἀληθῶς καὶ φανερῶς οὐκ ἀνέσχοντο ἰδεῖν ἢ συνομιλῆσαι αὐτῷ διὰ τὸν τοῦ ἀμηρᾶ φόβον, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ κινδυνεύσωσιν. ἀποτυχὼν δὲ καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἐλπίδων, καὶ θεωρῶν ὅτι οὐδεὶς ἤθελεν δεχθῆναι αὐτόν, ταῦτα λογίζεται ἵνα αὐτοθελὴς ἐν τῇ Προύσῃ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ὑπάγῃ καὶ συγχώρησιν αἰτήσῃ. ἐλθὼν δὲ ἔμπροσθεν τοῦ ἀμηρᾶ ὡμολόγει τὰ ὅσα ἀγνοῶν ἔπραξεν· οὗτος δὲ ὁ ἀσεβὴς φρόνιμος ὤν, καὶ ἰδὼν τὴν ὑποταγὴν ἣν ἔδειξεν ὁ κὺρ Μανουήλ, καὶ αὐτοθελῶς ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐλθόντος, μετὰ εὐσπλαγχνίας μεγάλης ἐνηγκαλισάμενος κατεφίλει αὐτὸν καὶ χαρᾶς ἔμπλεως γέγονε. καὶ ἡμέρας τινὰς καθίσαντες τρώγοντες καὶ πίνοντες καὶ εὐθυμήσαντες καὶ πολλὰ εἰπόντες, καὶ χάριτας ἐπηγγείλατο, καὶ σιτηρέσια δώσας ἔχειν ἐκ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ. εἶτα ἐν τῷ μέλλειν ἐπανιέναι εἶπεν αὐτῷ κὺρ Μανουὴλ "τζελεπῆ, γίνωσκε τοῦτο ἐκ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν. διὰ τὴν ὑποταγὴν ἣν ἔδειξας ἐλθὼν πρός με καὶ ὁμολογήσας ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τοῦ θεοῦ τοῦ πάντα τὰ κρύφια τῶν ἀνθρώπων γινώσκοντος τὰ

6. ἀμουράτου P 10. ἀμηρᾶ ἀμουράτου ὡμ. P 11. ἐξ ἀγνοίας P 13. αὐτοῦ ἐν ἔμπροσθεν M 15. ἡμέραις τισὶ M τρώγοντες καὶ πίνοντες καὶ εὐθυμοῦντες post ἐπηγγείλατο P 20. ἐλθεῖν MP

decernit. at ille, ameram veritus, recipere eum noluit, ei iratum se esse ostendens adeoque vehementer minatus. sperans iam Manuel, a Lesbi principibus receptum se iri, ad hos se confert. at nec hi palam eum videre et recipere ausi sunt, metu amerae, ut sibi ea res periculo ne esset. itaque quum, hac quoque spe deiectus, neminem se recepturum esse intelligeret, Prusam ultro abeundi et amerae conveniendi atque ab eo veniam petendi consilium cepit. in eius conspectum admissus, quae imprudens patrasset, confitetur. impius iste, homo callidus, quum demissionem animi videret, qua sua sponte Manuel se adisset, magna eum benevolentia amplexus et osculatus ac summo gaudio perfusus est. diebus aliquot in epulis, compotationibus, oblectationibus, colloquiis consumtis, ameras ei beneficia tribuit et victum e regia praebuit et abiturum ita allocutus est: "sic dehinc, vir nobilissime, inquit, tibi persuadeto: propter obedientiam, quam praestitisti, ut adires me et coram me et deo, qui arcana hominum omnia perspicit, peccata tua confiterere, te non secus, ac filium, mihi carum esse scito. itaque nunc iam cave, ne quid simile in posterum agas, quando

ἐσφαλμένα σοι, πληροφορήθητι τοῦτο ἀληθῶς· ὡς υἱὸν ἔχω ἀγάπην πρός σε. πλὴν πρόσεχε ἐκ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν, ἵνα μὴ τοιούτων ἔργων ἐπιχειρισθῇς, ὅτι μέγα σκάνδαλόν ἐστιν· οἶδας γὰρ ὅτι φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ἐσμέν, καὶ ἀνὰ ἡμῶν οὐκ ἔστι δίκαιον διαφορὰν καὶ μάχην εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον φιλίαν καὶ ἀγάπην. σὺ δὲ νέος φρόνιμος καὶ καλὸς εἰς τὰ πάντα καὶ ἐπιτήδειος ὑπάρχεις, καὶ οἶδας τοῦ ποιεῖν καὶ λέγειν. ἄρχου τῶν σῶν ἐν εἰρήνῃ, καὶ μὴ ζήτει τὰ ἀλλότρια. καὶ ἐὰν ἀνάγκη ἐστί σοί τις ὑπὲρ χρημάτων ἢ ἑτέρας συνδρομῆς χρῄζεις, ἐγὼ πάντοτε ἕτοιμος ἔσομαι μετὰ χαρᾶς πληρῶσαι σοῦ τὴν αἴτησιν." καὶ ἕτερα πολλὰ εἰπόντες, ἀπέ- 12
λυσεν αὐτὸν φιλοδωρήσας τὰ μέγιστα καὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πατέρα γράψας, ἵνα ἀσπασίως δέξηται αὐτὸν παρακαλῶν, καὶ φιλεῖν ὑπὲρ αὐτὸν καὶ συγχωρῆσαι αὐτῷ περὶ ὧν κατὰ ἄγνοιαν ἔπραξε. περάσας δὲ ὁ Ἀμουράτης ἦλθεν ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει, βουλόμενος πόλεμον ποιεῖσθαι κατὰ τῶν Οὐγγρῶν· τινὰς δὲ τῶν σατράπων αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀποστατήσαντας μαθών, τὴν παρασκευὴν ἐκείνην ἀφείς, μετὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Ἰωάννου ὡς φίλοι κατὰ τὰς συμβάσεις αὐτῶν περάσαντες ἦλθον κατ᾽ αὐτῶν μετὰ πλήθους στρατῶν, παρὼν καὶ ὁ κὺρ Μανουὴλ ἐγγὺς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

12. Καὶ ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι αὐτούς, λέγω δὴ τὸν ἀμη-

1. υἱῷ P 3. τοιοῦτο ἔργον P μεγάλων σκανδάλων αἴτιόν P 8. ζήτησον M 11. εἰπόντος M 16. πολέμους P 22. ἐπανέρχεσθαι M

magnae inde turbae orientur. nosti enim, amicos et fratres nos esse, nec fas est, exerceri inter nos discordiam pugnasque, sed amicitiam potius et benevolentiam coli. atque es tu adolescens prudens et generosus et ad omnia idoneus et dicendi agendique peritus. quare quiete tua administra, aliena ne concupisce. quodsi pecuniae inopia labores vel alio egeas auxilio, semper paratus ero ad studiose gratificandum tibi, quod rogaveris." haec et alia multa postquam sermonibus agitarunt, ameras Manuelem liberalissime donatum dimisit, datis ad imperatorem, patrem eius, litteris, quibus illum hortabatur, ut sua causa filium benigne reciperet et amaret, eique, quae imprudens deliquisset, ignosceret. deinde Amurates in Europam traiectus, Adrianopolim proficiscitur, Hungaros bello domiturus. nonnullos autem de satrapis suis in Asia defecisse quum audisset, relicto illo apparatu, cum Iohanne imperatore, ut amico et socio, ad eos compescendos cum exercitu revertit. comitabatur patrem Manuel dominus.

12. Hi quum discederent, adversus satrapas in Asia seditiosos

ρᾶν καὶ τὸν βασιλέα, κατὰ τῶν ἀποστατησάντων σατράπων ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὁ μὲν ἀμηρᾶς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν τζελεπὴν κατέλιπεν, ἵνα πάντα τὰ ὑποτελῆ αὐτῷ ἐν τῇ Εὐρώπῃ φυλάττῃ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν δεσπότην κὺρ Ἀνδρόνικον τὸν πρωτογενῆ υἱὸν αὐτοῦ τὰ τῶν Ῥωμαίων κυβερνᾷν εἴασεν καὶ ἐνεμπίστευσεν αὐτῷ. αὐτοὶ δὲ οἱ νέοι αὐθεντόπουλοι εὐκαιρίαν εὑρόντες καὶ εἰς ἄκρον φιλιωθέντες καὶ ὁμιλήσαντες συχνῶς ὡμονόησαν μετὰ ὅρκων ἀναμεταξὺ αὐτῶν ὡς ἀδελφοὶ ὦσιν ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης καὶ εἷς τῷ ἑτέρῳ βοηθὸς ἔσηται κατὰ πᾶν, καὶ οὕτως ἀπεστάτησαν κατὰ τῶν πατέρων αὐτῶν, περιερχόμενοι τὰς χώρας καὶ πόλεις· καὶ τὰς μὴ ὑποκυπτούσας τῷ θελήματι αὐτῶν, ἀλλὰ φυλαττούσας τὴν πρέπουσαν εὔνοιαν εἰς τοὺς πατέρας, ᾐχμαλώτιζον σκυλεύοντες καὶ ἀνδραποδίζοντες. μαθόντες δὲ τοῦτο ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὁ ἀμηρᾶς καὶ ὁ βασιλεὺς λίαν ἐλυπήθησαν καὶ ἠγανάκτησαν. ὁ οὖν ἀμηρᾶς ὑποψίαν ἔχων ἐν τῇ καρδίᾳ μὴ διὰ θελήσεως καὶ βουλῆς τοῦ βασιλέως οὗτοι ἀπεστάτησαν, ἀποστείλας μηνύων αὐτῷ μετὰ θυμοῦ εἶπεν ἵνα τρόπον τινὰ ποιήσῃ ὅπως τὸν Ἀνδρόνικον παιδεύσῃ, καὶ πληροφορηθήσεται εἰ ὁ βασιλεὺς οὐκ ἦν αἴτιος τῆς τοιαύτης βουλῆς· εἰ δὲ ἄλλως γενήσεται, αὐτὸς καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ ἀρχὴ τῶν Ῥωμαίων ὄψεται. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο λέγων ὅτι οὐκ οἶδεν οὔτε ἐπίστατο, μετὰ ὅρκων μεγάλων, τὸ γεγονός· καὶ ἐὰν εἰς

2. μουσᾶν P 19. εἰ ὁ βασιλεὺς] ὡς P 23. ὅρκων, καὶ μεγάλως τὸ γεγονὸς ἐλυπεῖτο P

profecturi, ameras Mosem Tzelepem filium reliquit, qui interim omnia Europae loca sibi vectigalia in officio contineret, imperator Andronico despotae, filio natu maximo, rem Romanam administrandam tradidit commisitque. adolescentes regiae potestatis vicarii, hac usi opportunitate, amicitiam arctissimam coniungunt, crebro in colloquium veniunt tandemque sacramento se obstringunt, ut ab illo inde tempore alter alteri quasi frater sit et in omni re socius. deinde a patribus deficiunt, atque provincias et urbes obeuntes, quae ipsorum voluntati non obsequebantur, sed debitam patribus fidem servabant, diripiunt inque servitutem redigunt. hoc ubi in Asia Amurates et imperator comperere, dolore et iracundia exarserunt; et ameras quidem auctoritate et consilio imperatoris illos descivisse suspicatus, ei iratus significatum mittit: videret, quo modo Andronicum filium puniret et sic fidem sibi faceret, non esse se istius consilii auctorem. sin aliter faxit, et ipsum et domum eius et totum Romanum imperium experturum, quo ea res evaderet. imperator respondet et gravi affirmat

χεῖρας τὸν υἱὸν τυχὸν εἶχεν, ἄνευ τινὸς ἐλεημοσύνης εἶχε παιδεῦσαι αὐτόν. ὡς δὲ τὰ τῆς Ἀσίας διώρθωσαν καὶ εἰρήνευσαν, περάσαντες ἦλθον εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ στρατὸν εὐθέως οἰκονομήσαντες ἔστειλαν κατὰ τῶν ἀποστατησάντων υἱῶν. καὶ πολέμου γεγονότος τὸν τῶν ἀποστάτων στρατὸν ὁ ἀμηρᾶς χρήμασι καὶ λόγοις ἀπατήσας, ἐπιβουλὴν τοιαύτην ἐποίησαν· ἀφέντες αὐτοὺς ἔφυγον, καὶ τοὺς αὐθεντοπούλους ἔν τινι φρουρίῳ τοῦ Διδυμοτείχου καταφυγόντας ἐπίασαν, καὶ τοῖς πατράσι δῶρον τούτους προσέφερον. καὶ ὁ ἀμηρᾶς εὐθὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀπεκεφάλισεν, ὁ δὲ βασιλεὺς θέλων καὶ μὴ θέλων διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀμηρᾶ τὸν δεσπότην κὺρ Ἀνδρόνικον τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν ἐστέρησε καὶ ἐν τοῖς πύργοις τοῖς λεγομένοις Ἀδεμανίδες πλησίον Βλαχέρνων ἀπέκλεισε. τυχόντες μὲν καὶ ἕτεροί τινες σὺν αὐτοῖς νέοι συνηλικιῶται ἐπλανήθησαν, παῖδες ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν Χριστιανῶν καὶ Τούρκων, καὶ αὐτοὶ σαγηνευθέντες τῷ ἀμηρᾷ ἐδόθησαν· καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν παρόντες μετὰ δακρύων B ἐκελεύθησαν ἵνα ἕκαστος τὸν υἱὸν αὐτοῦ οἰκειοχείρως θανατώσῃ· καὶ τοὺς μὴ πειθομένους πρᾶξαι κατὰ τὸ προσταχθὲν αὐτοῖς ἐν τῷ ἅμα κατὰ τὸν ποταμὸν δεδημένους ἐβύθιζεν ὁμοθυμαδόν, πατέρα τε λέγω καὶ υἱόν. ταύτην ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν ὁ Ἀμουράτης ἐποίησεν, ἀεὶ εἰς τὰ πάντα καλῶς πολιτευόμενος. καιροῦ δέ τινος παρελθόντος τινὲς τῶν

1. ἐλεημ. τινὸς παιδεῦσαι ἤθελεν P 13. ἀνεμάδες P 18. ἰδιοχείρως P 22. ἀεὶ] καὶ ἦν ἀεὶ P

sacramento, facti ignarum et inscium se esse; atque filium, si in manu haberet, quominus puniret, nulla se misericordia commotum iri. rebus in Asia compositis pacatisque, in Europam traiecti, exercitum confestim instructum contra filios seditiosos miserunt. commisso bello, adolescentium milites, pecunia et blanditiis ab amera corrupti, insidiose eosdem deseruerunt et profugos in castello quodam Didymotichi comprehenderunt patribusque dono obtulerunt. ameras filium statim decollari iussit, atque eiusdem metu imperator facere non potuit, quin suum filium Andronicum despotam oculis privaret et turribus, quae Ademanides dicuntur, iuxta Blachernas sitis, includeret. erant alii praeterea decepti, illustrium ac nobilium tam Christianorum quam Turcarum filii illis aequales, qui et ipsi capti amerae traditi sunt. eorum patres cum lacrimis adstantes suum quisque filium manu sua interficere iubentur; qui imperio non paruerunt, cum filiis colligati, in praeterfluentem fluvium sunt demersi. adeo inhumanum crudelemque se praestitit Amurates, alioquin in regenda re publica

ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν Χριστιανῶν καὶ Ἀγαρηνῶν τοῦ ἀμηρᾶ δεηθέντες γράψαι πρὸς τὸν βασιλέα κύριον Ἰωάννην ἵνα τὸν δεσπότην κύριον Ἀνδρόνικον τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐλευθερώσῃ· ὃ καὶ ἐγένετο.

Καὶ τῶν πραγμάτων οὕτως ἐχόντων θεωρῶν ὁ βασιλεὺς τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα παντοιοτρόπως ὑποκορίζεσθαι ταπεινούμενα καὶ εἰς ἀφανισμὸν παντελῆ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐρχόμενα, τὰ δὲ τῶν Τούρκων εἰς ἄκρον προκόπτοντα, τριήρεις τινὰς ἡτοίμασεν ἐμβὰς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐλθεῖν αἰτῆσαι βοήθειαν παρὰ τῶν ἐκεῖσε αὐθέντων, ἵνα μὴ ἡ βασιλεία Ῥωμαίων κατὰ κράτος εἰς τέλος ἐκπέσῃ. καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἐπανέρχεσθαι τὸν δεσπότην κὺρ Ἀνδρόνικον πάλιν εἴασε διοικεῖν καὶ κυβερνᾶν τὴν πόλιν καὶ τὴν βασιλείαν. πλεύσαντος δὲ τοῦ βασιλέως, ἔφθασεν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐν τῇ τῶν Ἐνετῶν ὡραίᾳ πόλει, καὶ ἡ γερουσία ἅπασα τῆσδε τῆς πόλεως ἀσμένως τοῦτον ἐδέξαντο· περὶ δὲ τοῦ βοηθῆσαι αὐτῷ οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις. κἀκεῖθεν ἐξελθὼν πρὸς τὸν ῥῆγα Φραγκίας Κάρολον ἐλθὼν οὐδὲν ἐκατώρθωσε διὰ τὸ περισπωμένους εἶναι αὐτοὺς καὶ ἀναμεταξὺ μάχας καὶ σκάνδαλα ἔχοντας. καὶ χρημάτων μόνον πλῆθος ἀναλώσας καὶ δάνεια πολλὰ λαβὼν διὰ τὸ εἶναι μεγάλην τὴν ἐν Ἰταλίᾳ δαπάνην, καὶ εἰς Ἐνετίαν ἀναστρέψας ἔγραφε διὰ ταχυδρόμου τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀνδρονίκῳ ἵνα ποιήσῃ τρόπον στεῖλαι αὐτῷ χρήματα, ὅπως τὰ δάνεια ἃ ἔλαβεν ἀποδώσῃ, καὶ ἀνα-

2. ἔγραψε P 7. τῇ] τρίτῃ M

laudatus. aliquanto post nonnulli spectati et nobiles Christiani atque Agareni Amuratem rogaverunt, ut litteris Iohanni imperatori suaderet, Andronicum despotam e vinculis liberaret: nec non satisfactum est illorum voluntati.

Rebus ita constitutis, imperator, quum Romanum imperium omni modo vilescere et in angustum redigi et in dies magis ruere in perniciem, contra Turcarum regnum ad summum crescere fastigium animadverteret, comparatis aliquot triremibus, in Italiam vela fecit, ab eius terrae principibus, ne Romanorum imperium prorsus everteretur, petiturus auxilia. commisit rursus, dum rediret, Andronico despotae urbis et imperii procurationem. in Italiam delatus, primum Venetorum florentem urbem adiit, et honorifice quidem a toto senatu exceptus est, sed de subsidiis frustra verba fecit et plane non audiebatur. inde ad Carolum, Francorum regem, profectus, ne ibi quidem quidquam obtinuit, quoniam principes inter se dissidebant ac factionibus bellisque erant distracti. itaque nihil aliud, quam grandi pecunia inutiliter absumpta et gravi contracto aere alieno propter sumtuum in Italia magnitudinem, Venetias reversus, faselo misso, Andronico filio

λύσῃ ἔτι ἐν τῇ ὁδῷ. αὐτὸς δὲ πάντοτε τῷ τῆς ἀρχῆς τρεφόμενος ἔρωτι καὶ εἰς χεῖρας ταύτην λαβὼν οὐδὲν ἐφρόντιζε περὶ ὧν ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ ἔγραφεν, ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς εἴπῃ τις, τὰς τοῦ πατρὸς προστάξεις καὶ γραφὰς ὡς ἐν ὕδατι γεγραμμένας ἐλογίσατο. ἀκούσας δὲ ταῦτα ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ κὺρ Μανουὴλ ὁ νεώτερος υἱός, μετὰ σπουδῆς καὶ προθυμίας συνάξας χρήματα πολλὰ τὸν ἀριθμὸν χρυσίου καὶ ἀργυρίου ὡς ἔνι καὶ τριήρεις ἑτοιμάσας, ἐμβὰς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸν πλοῦν, ὅπου ἦν ὁ πατήρ, ἐποίησε· καὶ προσκυνήσας αὐτὸν καὶ καταφιλήσας χεῖρας καὶ πόδας, καὶ τοῖς δανεισταῖς τὸ δάνειον δώσας, τὸν πατέρα καὶ βασιλέα λαβὼν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπανέστρεψε. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν καὶ ὑποταγὴν ὁ Μανουὴλ τὰ μέγιστα ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ πάσης τῆς συγκλήτου ἦν φιλούμενος, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ ὑπὸ πάντων ἦν μισούμενος. καὶ ὁ πατὴρ σὺν τῇ συγκλήτῳ πάσῃ τὸν Μανουὴλ εἰς βασιλέα ἐψηφίσατο, τὸν δὲ Ἀνδρόνικον ἀπώσαντο. καὶ προσμένειν ἐν τῇ πόλει προστάξας ὁ πατὴρ καὶ ἐρυθροῦ πεδίλου μετέδωκεν αὐτῷ, καὶ διάδοχος τῆς βασιλείας ἀπὸ πάντων ἐλέγετο εἶναι. ὁ δὲ δεσπότης κὺρ Ἀνδρόνικος ὁ τυφλὸς μαινόμενος ἦν τῷ θυμῷ καὶ τῷ ζήλῳ καὶ τὴν ἀδικίαν βοῶν, καὶ ἐκ τῆς περιφρονήσεως περιαλγὴς ἐγένετο. διισχυριζόμενος ἔλεγεν ὅτι κατὰ τοὺς νόμους Ῥωμαίων τάξιν τε καὶ συνήθειαν ἡ βασιλεία ἑαυτῷ καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἁρμόζει ὡς πρωτοτόκοις, 13

2. λαχὼν εἶχεν οὐδὲν M

litteris mandavit, ut pecuniam sibi mittendam curaret, qua aes alienum, quod contraxisset, solveret et in reditu sumtum faceret. at ille, perpetuo imperii amore flagrans atque manu id tenens, nihil curabat, quod mandarat pater, sed eius iussa in aqua, ut quispiam dixerit, scripta existimabat. at Thessalonicae filius minor Manuel, re comperta, strenue ac studiose auri argentique quantum poterat conquisivit, paratisque triremibus, in Italiam ad patrem cursum tetendit. reverenter eum salutavit, manus pedesque eius osculatus, ac pecunia, creditoribus quae debebatur, numerata, cum eodem Cpolim rediit. propter hanc causam et pietatem Manuel a patre et universo senatu non minus diligebatur, quam iisdem exosus erat Andronicus: unde, reiecto Andronico, Manuel a patre et senatu imperator designatus, in urbe manere iubetur, et purpureis ornatur calceamentis atque ab omnibus habetur heres imperii. contra caecus iste Andronicus ira invidiaque insanire et iniuriam sibi illatam clamare, contemtum acerbe ferre, atque dictitare, e legibus, institutis et moribus Romanorum sibi ac filio suo, ut primogenitis, imperium deberi; a patre impera-

ὁ δὲ πατὴρ καὶ βασιλεὺς τὸν Μανουὴλ ὑστερογενῆ ὄντα προτιμῆσαι θέλει καὶ διάδοχον τῆς βασιλείας ἀφῆσαι. καὶ ἦν πάντοτε ἑστηκὼς καὶ διαλογιζόμενος, ζητῶν καιρὸν ἐπιτήδειον τρόπον ποιῆσαι καὶ βουλὴν ὅπως ἡ βασιλεία ἑαυτῷ καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ πάλιν γενήσεται.

13. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἀμηρᾶ Ἀμουράτη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μπαγιαζήτης Ἀλευτορὴς τὴν ἀρχὴν ἐδέξατο. ὁ οὖν κὺρ Ἀνδρόνικος ὁ τυφλὸς καιρὸν εὑρὼν ἐπιτήδειον ἐφάνη αὐτῷ ἵνα τοῦ ποθουμένου τύχῃ· καὶ μετά τινων τῶν φίλων αὐτοῦ συμβουλευσάμενος καὶ τῶν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ συγγενῶν καὶ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Μάρκου τοῦ τῆς Βουλγαρίας ἔτι μέρος δεσπόζοντος, καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου φυγὼν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Μπαγιαζήτην ἦλθον δεόμενοι ὅπως αὐτοῖς βοηθήσῃ καὶ τῆς βασιλείας γένωνται ἐγκρατεῖς, ἣ κατὰ κληρονομίαν καὶ νόμους Ῥωμαίων καὶ συνήθειαν αὐτοῖς ἁρμόζει ὡς πρωτοτόκοις· ὁ δὲ πατὴρ καὶ πάππος βούλεται ἀδικῆσαι αὐτοὺς καὶ τῷ ὑστερογενεῖ, ὡς εἴπομεν, δῶσαι. ἐπηγγείλαντο ἔτι τελεῖν τῷ ἀμηρᾷ κατ' ἔτος χρυσίου καὶ ἀργυρίου κεντηνάρια οὐκ ὀλίγα καὶ προνόμιά τινα ἔχειν ἐκ τῆς πόλεως. ὁ οὖν ἀμηρᾶς τὰς διχονοίας καὶ μάχας αὐτῶν θεωρῶν ἠγάλλετο κατὰ τὸν λόγον τὸν ἐπιχώριον τὸν λέγοντα "ὁ λύκος τὸ τοῦ ἀνέμου σφοδρὸν μετὰ κονιορτοῦ ἰδὼν ἠγάλλετο

2. ἀφίησι M 4. ἀναβολήν M 6. Ἀποθανόντος — p. 56, 24: ἔτους ͵ϛω' capiti 12 tribuit P 7. μπαγιαζίτης ἰλντιρὶμ P 8. ἐπιτήδειον] ἔκρινε καὶ M 14. ἣ] ὡς P 22. κονιαρκτοῦ M, κορνιοκτοῦ P

tore Manuelem, natu minorem, sibi praeferri et designari successorem. pertinaciter in sententia perstabat, neque cessabat occasionem ac viam meditari, qua imperium sibi et Iohanni filio vindicaret.

13. Amurate amera mortuo, filius eius Baiazetes Aleutores regnum suscepit. iam Andronicus caecus ille, occasionem, ut sibi videbatur, opportunam nactus, qua voti compos fieret, cum amicis quibusdam et coniugis propinquis et Marco socero, qui etiam tum partem Bulgariae tenebat, re deliberata, una cum Iohanne filio ad Baiazetem confugit, eumque rogavit, ut se adiuvaret ad recuperandum imperium, quod ex legibus et consuetudine Romanorum hereditate ad ipsos pertineret, ut primogenitos, a patre autem et avo per summam iniuriam Manueli, minori natu, destinaretur. promiserunt praeterea, amerae se quotannis auri et argenti centenaria multa pensuros esse et in urbe iura quaedam praecipua concessuros. ille gaudio exsultabat, quum eorum discordiam videret litesque, ut est vulgare proverbium: "exsiliebat lupus, ubi vi venti excitari pulverem vidit." "opportuna, inquit, mihi ista res est," atque laete eorum voluntati obsecutus, equitum

πηδῶν." εἶπεν "ἀγαθὸς καιρὸς δι' ἐμέ," καὶ μετὰ χαρᾶς τὴν αἴτησιν δεξάμενος καὶ δώσας αὐτοῖς στρατὸν ἱππέων χιλιάδας ἓξ καὶ πεζῶν τέσσαρας ἦλθον κατὰ τῆς πόλεως. καὶ ἐξαίφνης ἔξω τῆς πόλεως νυκτὸς φθάσαντες εὗρον ἐν τοῖς παλατίοις τῆς Πηγῆς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μανουὴλ καὶ ἀδελφοῦ· καὶ πιάσας ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἐν οἴκῳ τινὶ καὶ φυλάττεσθαι προσετάξατο μετὰ μεγάλης φυλακῆς. καὶ οὕτως ὁ δεσπότης κὺρ Ἀνδρόνικος μετὰ τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου ἐγκρατεῖς τῆς πόλεως ἐγένοντο καὶ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ ἔτη δύο καὶ μῆνας ἕξ. καὶ τὸν υἱὸν Ἰωάννην ἐλογίσατο πολλάκις ἀναγορεῦσαι εἰς βασιλέα. πλὴν ἀδύνατον ἦν διὰ τὸν βασιλέα καὶ πατέρα ἔτι ζῶντα. καὶ ὁ ἀμηρᾶς πολλάκις ἐμήνυσεν αὐτῷ ἵνα αὐτοὺς ἀποκτείνῃ καὶ ἐκποδὼν ἐκτινάξῃ, ἐὰν θέλῃ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀνενόχλητος ἔσεσθαι· ὁ δὲ εὐλαβούμενος οὐκ ἠθέλησέ ποτε πατροκτόνος καὶ ἀδελφοκτόνος γενήσεσθαι. ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἀπατήσαντες οἱ βασιλεῖς τοὺς φυλάσσοντας Βουλγάρους ἔφυγον καὶ περάσαντες καὶ οὗτοι πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Μπαγιαζήτην ἦλθον. καὶ ὁ γηραιὸς βασιλεὺς ἀναμιμνήσκων τὴν συγγένειαν τοῦ πάππου Ὀρχάνου καὶ τὴν φιλίαν Ἀμουράτου τοῦ πατρός, καὶ ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιον οὐδέ τις νόμος συγχωρεῖ τοῖς πατράσιν οὕτω τοὺς φιλτάτους πράττειν καὶ ποιεῖν. ὁ δὲ καὶ βασιλεὺς Μανουὴλ ὑπέσχετο

6. καὶ ἀδελφοῦ om P 9. καὶ μέρος τῆς M 19. ἀναμνήσας P 21. τοῖς φιλτάτοις τῶν πατέρων οὕτω P, τοῖς πατράσι οὕτω οἱ φίλτατοι M: accusativos posuit Alterus.

millia sex et peditum quatuor iis concessit, quibuscum adversus urbem proficiscuntur. quum ex improviso noctu prope urbem advenissent, in palatio Peges imperatorem cum Manuele filio reperiunt. comprehensos in domum quandam concludunt et diligentissime custodiri iubent. hoc modo Andronicus despota cum Iohanne filio urbe potitus, imperium annos duos et menses sex tenuit. Iohannem filium imperatorem declarare saepe cogitabat, sed non poterat propter patrem adhuc superstitem. suadebat saepe ameras, occidendos et e medio tollendos eos esse, si quiete tenere imperium vellet: at prudenter ille nolebat parricidii et fratricidii crimine se contaminare. itaque accidit, ut quodam die captivi principes, Bulgaris custodibus deceptis, e carcere aufugerent. in Asiam traiecti, hi quoque Baiazetem ameram adierunt. ibi imperator pater affinitatem Orchanis, avi Baiazetis, et eiusdem patris, Amuratis, amicitiam commemorabat, monebatque, quam iniquum esset nec ulla lege permissum, parentes isto modo a liberis haberi; Manuel imperator tributum maius, quam frater, se illi pensurum esse pollicebatur, inque primis promittebat,

δοῦναι τέλος ὑπὲρ τὸν ἀδελφόν· ἐξόχως δὲ ὑπέσχετο καὶ τοῦτο, ἵνα κατ' ἔτος ἐπὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔαρος ἔσηται ἕτοιμος μετὰ στρατοῦ χιλιάδων δυοκαίδεκα πεζῶν τε καὶ ἱππέων εἰς συνδρομήν, ὅπου δ' ἂν καὶ ὁ ἀμηρᾶς βουλήσεται ἀπελθεῖν, καὶ ἔσηται τοῖς φίλοις φίλος καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐχθρὸς ὁ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου. καὶ μετὰ ὅρκων ταῦτα ἠσφαλίσαντο. καὶ ὁ ἀμηρᾶς ταῦτα ἀκούσας B ἔστειλε πρέσβυν τινὰ ἐκ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν, ἵνα γνωρίσῃ τὰς γνώμας καὶ τὰς θελήσεις καὶ βουλὰς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ δήμου, ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν εἰς βασιλέα ἠγάπουν. ἐλθὼν δὲ ὁ πρέσβυς καὶ καταλεπτῶς μαθὼν κατέλαβε τὰς γνώμας καὶ τὰς βουλὰς σχεδὸν πάντων τῶν πολιτῶν, ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας τὸν κὺρ Μανουὴλ ἤθελον βασιλεύειν αὐτοῖς. καὶ ποιήσας ταῦτα πάντα ἀναφορεῖν τῷ ἀμηρᾷ, εὐθὺς στρατὸν δώσας αὐτοῖς ἦλθον ἐν τῇ πόλει. τοῦ οὖν δεσπότου κὺρ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μὴ ἐχόντων τί πρᾶξαι ἢ πῶς ἀντισταθῶσι, ὁ κὺρ Μανουὴλ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐγκρατεῖς γεγόνασι τῆς βασιλείας καὶ τῆς πόλεως· καὶ εὐθὺς προστάξει τοῦ πατρὸς ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ τῷ διαδήματι τῷ βασιλικῷ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ ταινιοῦται. ἐβασίλευσεν λοιπὸν ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης μετὰ τὸ ἐξεῶσαι τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τῆς βασιλείας, ἕως οὗ τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν βασιλείας ἐξουσίαν πᾶσαν ἔδωκε τῷ υἱῷ κὺρ Μανουὴλ καὶ βασιλέα ἔστεψεν αὐτὸν ἐπὶ ἔτους ͵ϛω'. τῷ δὲ δεσπότῃ κὺρ Ἀν-

3. ὅπου ἂν ὁ P 5. ὁ om P 13. ἀναφορὰν P

quotannis verna tempestate paratum se fore ad comitandum eum cum peditum equitumque duodecim millibus, quocunque ameras voluisset; postremo suadebat, ut eosdem uterque amicos vel inimicos haberet. horum fidem iureiurando stabiliunt. haec quum ameras audisset, legatum e regia Cpolim misit, qui animis, voluntatibus et consiliis tum optimatum, tum plebeiorum explorandis cognosceret, utrum e fratribus Romani imperatorem sibi exoptarent. legatus postquam advenit, civium animis sententiisque occulte exploratis intellexit, tantum non omnes multis de causis cupere, ut imperaret Manuel. ameras, omnibus sibi renuntiatis, statim illis exercitum expediit, quocum Byzantium venerunt; quumque Andronicus despota et filius eius, quid agerent quove pacto se tuerentur, nescirent, Manuel cum imperatore patre urbe et imperio potitus, protinus eiusdem iussu a patriarcha in templo apostolorum diademate imperatorio ornatus est. regnavit ceterum Iohannes post pulsum imperio socerum, donec solium et imperium Manueli filio dedit eumque coronari imperatorem

δρονίκῳ τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ συμβάσεως δέδωκε τοῦ κατοικεῖν ἐν αὐτῇ· καὶ οὕτως πάντα τὰ τῶν Ῥωμαίων εἰρήνευσαν.

Εὑρισκομένου δέ τινι καιρῷ τοῦ ἀμηρᾶ Μπαγιαζήτου ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐγγὺς τῶν Σερρῶν μητροπόλεως, παρὼν ἦν ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ κατὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ συμβάσεις ἃς εἶχον, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος καὶ ὁ κὺρ Κωνσταντῖνος ὁ Δραγάσης καὶ ὁ τῆς Σερβίας δεσπότης κὺρ Στέφανος. ἐλθόντος Παύλου τοῦ Μαμωνᾶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου, οὗ τὴν Μονεμβασίαν κυβερνῶν ἐκ πολλοῦ ὁ πατήρ, εἶτα καὶ αὐτὸς τὴν διοίκησιν τὴν τοῦ πατρὸς προστάξει τοῦ βασιλέως διεδέξατο, διὰ δὲ τὸ μάκρος τοῦ χρόνου ἀφορμὴν εὑρὼν περιεποιεῖτο τὸ ἄστυ ὡς κτῆμα ἴδιον. ἐνεκάλει τὸν τοῦ βασιλέως ἀδελφὸν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, ἀδικεῖσθαι λέγων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν Μονεμβασίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ δυναστικῶς ἐξέλαβε, καὶ μετὰ ὕβρεως καὶ ἀτιμίας καὶ αἰσχύνης ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἐδίωξε. ὁ δὲ Μαμωνᾶς οὗτος γνώριμος ἦν ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμηρᾷ. λυπηθεὶς οὖν μετὰ θυμοῦ ὁ ἀμηρᾶς μηνύσας εἶπεν τῷ βασιλεῖ οὕτως ὅτι "οὐκ ἀρκεῖ ὑμῖν εἰρηνεύειν, ἀλλὰ οὕτως θέλετε πράττειν κατὰ τῶν ἐμῶν ὑποχειρίων; ἐγὼ γὰρ ὀμνύω σοι εἰς τὸν θεόν, παιδεῦσαι ἔχω τοὺς τὰ τοιαῦτα τολμῶντας." καὶ ἑτέρους λόγους σκληροὺς ἔφησε κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἑτέρων αὐθέντων Χρι-

7. ὁ δεσπότης om P 14. ἠγκάλει M 16. ἐξέωσε M 20. τῶν ὑποχειρίων ὑμῶν P

iussit, ad annum 6800. Andronico despotae e pactione Thessalonicam habitandam dedit; atque ita universa res Romana pacata est.

Cum Baiazetes ameras in Macedonia prope Serras urbem aliquando commoraretur, imperator Manuel secundum pacta conventaque, quae fecerant, eiusque frater Theodorus et Constantinus Dragases et Stephanus, Serviae despota, praesto fuerunt. advenit etiam e Peloponneso Paulus Mamonas, qui, quum eius pater diu gubernasset Monembasiam, ipse quoque eam provinciam iussu imperatoris acceperat, sed, diuturnitate possessionis occasionem nactus idoneam, urbem sibi ut propriam vindicarat. is igitur fratrem imperatoris apud ameram criminabatur, quod Monembasiam violenter sibi eripuisset, indeque se cum contumelia, dedecore et infamia expulisset. erat autem Mamonas hic amerae dudum notus: unde is indignabundus imperatorem ita increpat: "num vobis satis non est pace frui, sed isto modo meos habere subiectos audetis? equidem per deum iuro tibi, posse me, talia qui audeant, punire." alia praeterea aspera verba adversus

δοῦναι τέλος ὑπὲρ τὸν ἀδελφόν· ἐξόχως δὲ ὑπέσχετο καὶ τοῦτο, ἵνα κατ᾽ ἔτος ἐπὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔαρος ἔσηται ἕτοιμος μετὰ στρατοῦ χιλιάδων δυοκαίδεκα πεζῶν τε καὶ ἱππέων εἰς συνδρομήν, ὅπου δ᾽ ἂν καὶ ὁ ἀμηρᾶς βουλήσεται ἀπελθεῖν, καὶ ἔσηται τοῖς φίλοις φίλος καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐχθρὸς ὁ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου. καὶ μετὰ ὅρκων ταῦτα ἠσφαλίσαντο. καὶ ὁ ἀμηρᾶς ταῦτα ἀκού-
B σας ἔστειλε πρέσβυν τινὰ ἐκ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν, ἵνα γνωρίσῃ τὰς γνώμας καὶ τὰς θελήσεις καὶ βουλὰς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ δήμου, ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν εἰς βασιλέα ἠγάπουν. ἐλθὼν δὲ ὁ πρέσβυς καὶ καταλεπτῶς μαθὼν κατέλαβε τὰς γνώμας καὶ τὰς βουλὰς σχεδὸν πάντων τῶν πολιτῶν, ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας τὸν κὺρ Μανουὴλ ἤθελον βασιλεύειν αὐτοῖς. καὶ ποιήσας ταῦτα πάντα ἀναφορεῖν τῷ ἀμηρᾷ, εὐθὺς στρατὸν δώσας αὐτοῖς ἦλθον ἐν τῇ πόλει. τοῦ οὖν δεσπότου κὺρ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μὴ ἐχόντων τί πρᾶξαι ἢ πῶς ἀντισταθῶσι, ὁ κὺρ Μανουὴλ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐγκρατεῖς γεγόνασι τῆς βασιλείας καὶ τῆς πόλεως· καὶ εὐθὺς προστάξει τοῦ πατρὸς ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ τῷ διαδήματι τῷ βασιλικῷ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ ταινιοῦται. ἐβασίλευσεν λοιπὸν ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης μετὰ τὸ ἐξῶσαι τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τῆς βασιλείας, ἕως οὗ τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν βασιλείας ἐξουσίαν πᾶσαν ἔδωκε τῷ υἱῷ κὺρ Μανουὴλ καὶ βασιλέα ἔστεψεν αὐτὸν ἐπὶ ἔτους ͵ςω΄. τῷ δὲ δεσπότῃ κὺρ Ἀν-

3. ὅπου ἂν ὁ P   5. ὁ om. P   13. ἀναφορὰν P

quotannis verna tempestate paratum se fore ad comitandum eum cum peditum equitumque duodecim millibus, quocunque ameras voluisset; postremo suadebat, ut eosdem uterque amicos vel inimicos haberet. horum fidem iureiurando stabiliunt. haec quum ameras audisset, legatum e regia Cpolim misit, qui animis, voluntatibus et consiliis tum optimatum, tum plebeiorum explorandis cognosceret, utrum e fratribus Romani imperatorem sibi exoptarent. legatus postquam advenit, civium animis sententiisque occulte exploratis intellexit, tantum non omnes multis de causis cupere, ut imperaret Manuel. ameras, omnibus sibi renuntiatis, statim illis exercitum expediit, quocum Byzantium venerunt; quumque Andronicus despota et filius eius, quid agerent quove pacto se tuerentur, nescirent, Manuel cum imperatore patre urbe et imperio potitus, protinus eiusdem iussu a patriarcha in templo apostolorum diademate imperatorio ornatus est. regnavit ceterum Iohannes post pulsum imperio socerum, donec solium et imperium Manueli filio dedit eumque coronari imperatorem

δρονίκῳ τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ συμβάσεως δέδωκε τοῦ κατοικεῖν ἐν αὐτῇ· καὶ οὕτως πάντα τὰ τῶν Ῥωμαίων εἰρήνευσαν.

Εὑρισκομένου δέ τινι καιρῷ τοῦ ἀμηρᾶ Μπαγιαζήτου ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐγγὺς τῶν Σερρῶν μητροπόλεως, παρὼν ἦν ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ κατὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ συμβάσεις ἃς εἶχον, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος καὶ ὁ κὺρ Κωνσταντῖνος ὁ Δραγάσης καὶ ὁ τῆς Σερβίας δεσπότης κὺρ Στέφανος. ἐλθόντος Παύλου τοῦ Μαμωνᾶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου, οὗ τὴν Μονεμβασίαν κυβερνῶν ἐκ πολλοῦ ὁ πατήρ, εἶτα καὶ αὐτὸς τὴν διοίκησιν τὴν τοῦ πατρὸς προστάξει τοῦ βασιλέως διεδέξατο, διὰ δὲ τὸ μάκρος τοῦ χρόνου ἀφορμὴν εὑρὼν περιεποιεῖτο τὸ ἄστυ ὡς κτῆμα ἴδιον. ἐνεκάλει τὸν τοῦ βασιλέως ἀδελφὸν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, ἀδικεῖσθαι λέγων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν Μονεμβασίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ δυναστικῶς ἐξέλαβε, καὶ μετὰ ὕβρεως καὶ ἀτιμίας καὶ αἰσχύνης ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἐδίωξε. ὁ δὲ Μαμωνᾶς οὗτος γνώριμος ἦν ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμηρᾷ. λυπηθεὶς οὖν μετὰ θυμοῦ ὁ ἀμηρᾶς μηνύσας εἶπεν τῷ βασιλεῖ οὕτως ὅτι "οὐκ ἀρκεῖ ὑμῖν εἰρηνεύειν, ἀλλὰ οὕτως θέλετε πράττειν κατὰ τῶν ἐμῶν ὑποχειρίων; ἐγὼ γὰρ ὀμνύω σοι εἰς τὸν θεόν, παιδεῦσαι ἔχω τοὺς τὰ τοιαῦτα τολμῶντας." καὶ ἑτέρους λόγους σκληροὺς ἔφησε κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἑτέρων αὐθέντων Χρι-

7. ὁ δεσπότης om P 14. ἠγκάλει M 16. ἐξέωσε M 20. τῶν ὑποχειρίων ὑμῶν P

iussit, ad annum 6800. Andronico despotae e pactione Thessalonicam habitandam dedit; atque ita universa res Romana pacata est.

Cum Baiazetes ameras in Macedonia prope Serras urbem aliquando commoraretur, imperator Manuel secundum pacta conventaque, quae fecerant, eiusque frater Theodorus et Constantinus Dragases et Stephanus, Serviae despota, praesto fuerunt. advenit etiam e Peloponneso Paulus Mamonas, qui, quum eius pater diu gubernasset Monembasiam, ipse quoque eam provinciam iussu imperatoris acceperat, sed, diuturnitate possessionis occasionem nactus idoneam, urbem sibi ut propriam vindicarat. is igitur fratrem imperatoris apud ameram criminabatur, quod Monembasiam violenter sibi eripuisset, indeque se cum contumelia, dedecore et infamia expulisset. erat autem Mamonas hic amerae dudum notus: unde is indignabundus imperatorem ita increpat: "num vobis satis non est pace frui, sed isto modo meos habere subiectos audetis? equidem per deum iuro tibi, posse me, talia qui audeant, punire." alia praeterea aspera verba adversus

δοῦναι τέλος ὑπὲρ τὸν ἀδελφόν· ἐξόχως δὲ ὑπέσχετο καὶ τοῦτο, ἵνα κατ' ἔτος ἐπὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔαρος ἔσηται ἕτοιμος μετὰ στρατοῦ χιλιάδων δυοκαίδεκα πεζῶν τε καὶ ἱππέων εἰς συνδρομήν, ὅπου δ' ἂν καὶ ὁ ἀμηρᾶς βουλήσεται ἀπελθεῖν, καὶ ἔσηται τοῖς φίλοις φίλος καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐχθρὸς ὁ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου. καὶ μετὰ ὅρκων ταῦτα ἠσφαλίσαντο. καὶ ὁ ἀμηρᾶς ταῦτα ἀκού-
B σας ἔστειλε πρέσβυν τινὰ ἐκ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν, ἵνα γνωρίσῃ τὰς γνώμας καὶ τὰς θελήσεις καὶ βουλὰς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ δήμου, ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν εἰς βασιλέα ἠγάπουν. ἐλθὼν δὲ ὁ πρέσβυς καὶ καταλεπτῶς μαθὼν κατέλαβε τὰς γνώμας καὶ τὰς βουλὰς σχεδὸν πάντων τῶν πολιτῶν, ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας τὸν κὺρ Μανουὴλ ἤθελον βασιλεύειν αὐτοῖς. καὶ ποιήσας ταῦτα πάντα ἀναφορεῖν τῷ ἀμηρᾷ, εὐθὺς στρατὸν δώσας αὐτοῖς ἦλθον ἐν τῇ πόλει. τοῦ οὖν δεσπότου κὺρ Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μὴ ἐχόντων τί πρᾶξαι ἢ πῶς ἀντισταθῶσι, ὁ κὺρ Μανουὴλ μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐγκρατεῖς γεγόνασι τῆς βασιλείας καὶ τῆς πόλεως· καὶ εὐθὺς προστάξει τοῦ πατρὸς ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ τῷ διαδήματι τῷ βασιλικῷ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ ταινιοῦται. ἐβασίλευσεν λοιπὸν ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης μετὰ τὸ ἐξεῶσαι τὸν πενθερὸν αὐτοῦ τῆς βασιλείας, ἕως οὗ τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν βασιλείας ἐξουσίαν πᾶσαν ἔδωκε τῷ υἱῷ κὺρ Μανουὴλ καὶ βασιλέα ἔστεψεν αὐτὸν ἐπὶ ἔτους ͵ϛω΄. τῷ δὲ δεσπότῃ κὺρ Ἀν-

3. ὅπου ἂν ὁ P   5. ὁ om P   13. ἀναφορὰν P

quotannis verna tempestate paratum se fore ad comitandum eum cum peditum equitumque duodecim millibus, quocunque ameras voluisset; postremo suadebat, ut eosdem uterque amicos vel inimicos haberet. horum fidem iureiurando stabiliunt. haec quum ameras audisset, legatum e regia Cpolim misit, qui animis, voluntatibus et consiliis tum optimatum, tum plebeiorum explorandis cognosceret, utrum e fratribus Romani imperatorem sibi exoptarent. legatus postquam advenit, civium animis sententiisque occulte exploratis intellexit, tantum non omnes multis de causis cupere, ut imperaret Manuel. ameras, omnibus sibi renuntiatis, statim illis exercitum expediit, quocum Byzantium venerunt; quumque Andronicus despota et filius eius, quid agerent quove pacto se tuerentur, nescirent, Manuel cum imperatore patre urbe et imperio potitus, protinus eiusdem iussu a patriarcha in templo apostolorum diademate imperatorio ornatus est. regnavit ceterum Iohannes post pulsum imperio socerum, donec solium et imperium Manueli filio dedit eumque coronari imperatorem

δρονίκῳ τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ συμβάσεως δέδωκε τοῦ κατοικεῖν ἐν αὐτῇ· καὶ οὕτως πάντα τὰ τῶν Ῥωμαίων εἰρήνευσαν.

Εὑρισκομένου δέ τινι καιρῷ τοῦ ἀμηρᾶ Μπαγιαζήτου ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐγγὺς τῶν Σερρῶν μητροπόλεως, παρὼν ἦν ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ κατὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ συμβάσεις ἃς εἶχον, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος καὶ ὁ κὺρ Κωνσταντῖνος ὁ Δραγάσης καὶ ὁ τῆς Σερβίας δεσπότης κὺρ Στέφανος. ἐλθόντος Παύλου τοῦ Μαμωνᾶ ἐκ τῆς Πελοποννήσου, οὗ τὴν Μονεμβασίαν κυβερνῶν ἐκ πολλοῦ ὁ πατήρ, εἶτα καὶ αὐτὸς τὴν διοίκησιν τὴν τοῦ πατρὸς προστάξει τοῦ βασιλέως διεδέξατο, διὰ δὲ τὸ μάκρος τοῦ χρόνου ἀφορμὴν εὑρὼν περιεποιεῖτο τὸ ἄστυ ὡς κτῆμα ἴδιον. ἐνεκάλει τὸν τοῦ βασιλέως ἀδελφὸν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, ἀδικεῖσθαι λέγων ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὴν Μονεμβασίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ δυναστικῶς ἐξέλαβε, καὶ μετὰ ὕβρεως καὶ ἀτιμίας καὶ αἰσχύνης ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἐδίωξε. ὁ δὲ Μαμωνᾶς οὗτος γνώριμος ἦν ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμηρᾷ. λυπηθεὶς οὖν μετὰ θυμοῦ ὁ ἀμηρᾶς μηνύσας εἶπεν τῷ βασιλεῖ οὕτως ὅτι "οὐκ ἀρκεῖ ὑμῖν εἰρηνεύειν, ἀλλὰ οὕτως θέλετε πράττειν κατὰ τῶν ἐμῶν ὑποχειρίων; ἐγὼ γὰρ ὀμνύω σοι εἰς τὸν θεόν, παιδεῦσαι ἔχω τοὺς τὰ τοιαῦτα τολμῶντας." καὶ ἑτέρους λόγους σκληροὺς ἔφησε κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἑτέρων αὐθέντων Χρι-

7. ὁ δεσπότης om P 14. ἠγκάλει M 16. ἐξέωσε M 20. τῶν ὑποχειρίων ὑμῶν P

iussit, ad annum 6800. Andronico despotae e pactione Thessalonicam habitandam dedit; atque ita universa res Romana pacata est.

Cum Baiazetes ameras in Macedonia prope Serras urbem aliquando commoraretur, imperator Manuel secundum pacta conventaque, quae fecerant, eiusque frater Theodorus et Constantinus Dragases et Stephanus, Serviae despota, praesto fuerunt. advenit etiam e Peloponneso Paulus Mamonas, qui, quum eius pater diu gubernasset Monembasiam, ipse quoque eam provinciam iussu imperatoris acceperat, sed, diuturnitate possessionis occasionem nactus idoneam, urbem sibi ut propriam vindicarat. is igitur fratrem imperatoris apud ameram criminabatur, quod Monembasiam violenter sibi eripuisset, indeque se cum contumelia, dedecore et infamia expulisset. erat autem Mamonas hic amerae dudum notus: unde is indignabundus imperatorem ita increpat: "num vobis satis non est pace frui, sed isto modo meos habere subiectos audetis? equidem per deum iuro tibi, posse me, talia qui audeant, punire." alia praeterea aspera verba adversus

στιανῶν, περὶ ὧν εἰρήκαμεν. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἕως καρδίας ἐλυπήθησαν, καὶ ἔκτοτε ἐζήτουν καιρὸν ἐπιτήδειον καὶ εὔλογον αἰτίαν ἵνα τὰς ὑποσχέσεις καὶ συμβάσεις καὶ ὑποταγήν, ἣν εἶχον μετὰ τοῦ ἀμηρᾶ, φύγωσιν. καὶ συμβάσεις καὶ ὅρκους φρικτοὺς λάθρα ἀναμέσον αὐτῶν ποιήσαντες τοῦ εἶναι γνώμῃ καὶ ψυχῇ μιᾷ ἕως θανάτου, διὸ βεβαιότερον τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ συνδέσμου τούτου ἔστησαν ἵνα ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ εἰς νόμιμον γυναῖκα λάβῃ τὴν θυγατέρα τοῦ κὺρ Κωνσταντίνου τοῦ Δραγάση.

Τοῦ δὲ ἀμηρᾶ Μπαγιαζήτου ἐλθόντος καὶ πολὺν τῆς Βουλγαρίας τόπον ἁλώσαντος ἔτι καὶ δουλώσαντος, ὁ τῆς Γερμανίας βασιλεὺς Σιγισμόνδος ἔμαθε τὰ γενόμενα. (14.)
14 ὁ οὖν Σιγισμόνδος τῆς Γερμανίας ὁ βασιλεὺς πρέσβυν στείλας πρὸς αὐτόν, ἤτοι τὸν ἀμηρᾶν, ἔλεγεν ὅτι οὐκ ἦν δίκαιον φίλοι ὄντες ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ἐπιβαλεῖν χεῖρα τὸν ἀμηρᾶν, ὅτι κατὰ τὸ προνόμιον τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ τοιοῦτος τόπος ἐστίν. ἐλθόντος δὲ τοῦ πρέσβεως καὶ ταῦτα εἰπόντος τῷ Μπαγιαζήτῃ, οὐδὲν ἕτερον ἀπεκρίθη αὐτῷ εἰ μὴ μόνον ἐκ τῆς χειρὸς παραλαβὼν αὐτὸν ἔδειξεν οἶκόν τινα τούτῳ μέγαν γέμοντα ἔσωθεν ἀπὸ παντοίων ὀργάνων πολεμικῶν, ῥομφαίων τε καὶ ξίφων, ἃ καλῶς ἡτοιμασμένα καὶ παρεσκευασμένα ὑπῆρχον. εἶτα λέγει τῷ πρέσβει "λέξον ταῦτα τῷ αὐθέντῃ σου τῷ βασιλεῖ, ὅτι τὸ ἐμὸν δίκαιον, ὃ ἔχω ἐν τῇ Βουλγα-

4. μετὰ τοῦ] τῷ P 6. διὰ τὸ β.? 9. τοῦ om P 12. 14.] πῶς ὁ τῆς Γερμανίας βασιλεὺς πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ἀπέστειλε πρέσβυν. M 13. ὁ ante βασ. om P 14. ἤτοι om P

imperatorem et reliquos principes Christianos, de quibus diximus, iactavit: quibus illi aliquamdiu afflicti, mox occasionem idoneam et causam speciosam quaesiverunt, qua promissa, pacta et officia, quibus amerae se obstrinxerant, effugerent. itaque postquam pactionibus et diris sacramentis clam se invicem devinxerunt, ut consensionem et concordiam servarent usque ad mortem, quo firmius esset huius foederis vinculum, statuerunt, ut imperator Manuel Constantini Dragasis filiam matrimonio legitimo sibi iungeret.

Quum Baiazetes ameras multa Bulgariae loca cepisset et in potestatem suam redegisset, Sigismundus, Germaniae rex, de ea re certior factus, (14.) legato ad eum misso, aequum esse negavit, quum essent amici, ameram manum iniicere Bulgariae, quae iure ad sui regni provincias pertineret. haec dicenti legato Baiazetes nihil respondit, sed manu apprehenso domum amplam ostendit, omni armorum genere, rhomphaeis gladiisque, bene dispositis et adornatis, refertam. tum legatum allocutus: "haec, inquit, regi, domino tuo, renuntia: ius

ρία, ταῦτα τὰ ὅπλα καὶ αἱ παρασκευαὶ ἃς εἶδας εἰσίν." καὶ τοῦ πρέσβεως ἀναφορὰν ποιήσαντος τῷ βασιλεῖ Σιγισμόνδῳ ἐν τῷ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν περὶ τούτων, ὁ βασιλεὺς ἐλυπήθη λίαν διὰ τὸ ἀκοῦσαι ὑπὸ τοῦ πρέσβεως τὰ τοιαῦτα καὶ τὴν τοῦ ἀμηρᾶ ὑπερηφάνειαν· καὶ εὐθὺς στρατὸν μισθοφορικὸν πολὺν συνάξας, καὶ τὸν αὐτοῦ μᾶλλον ἑτοιμάσας καὶ πολλοὺς ἑτέρους αὐθέντας προσκαλεσάμενος εἰς βοήθειαν, ἄνευ τινὸς μισθοῦ ἢ ὀψωνίου καὶ μετὰ πλείστης χαρᾶς καὶ γενναίας ψυχῆς καὶ ἀνδρικοῦ φρονήματος διήρχετο ὁ λαμπρὸς οὗτος στρατός, καὶ πάντα τοῖς ποσὶν ὑπέτασσεν τὰ τῶν Τούρκων φρούρια, ἁλῶν καὶ σκυλεύων καὶ ἀφανίζων, ἕως καὶ τῆς Νικοπόλεως περάσαντες ἔφθασαν, καθάπερ ὕλη ἐπιτυχοῦσα φλογὶ ἰσχυρᾷ. εἶτα ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος, καὶ ἑτέρως θέλων στρατηγῆσαι κατὰ τοῦ Μπαγιαζήτη, πρέσβυν ἔστειλε λάθρα πρὸς τὸν βασιλέα κὺρ Μανουὴλ καὶ τοὺς ἑτέρους αὐθέντας, οὓς προέφημεν, ἵνα ἕτοιμοι καὶ προπαρεσκευασμένοι οὗτοι ὦσι καὶ τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεως, εἰ δυνατόν, ἀφανίσωσι. αὐτοὶ τὸν καιρὸν ὡς γῆ διψῶσα τὸν ὄμβρον ἐξ οὐρανοῦ ἀναμένοντες, τὸν πρέσβυν μετὰ χαρᾶς δεξάμενοι τὰ πρὸς ἀνάγκην τοῦ πολέμου καὶ αὐτοὶ λαθραίως ἡτοίμαζον. ὁ Μπαγιαζήτης οὖν ἀκούσας τὴν τοῦ Σιγισμόνδου βασιλέως ἔφοδον εἰς λογισμοὺς οὐκ ὀλίγους καὶ φόβον ἐνέπεσε, καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἑτοίμως καὶ μετὰ βίας συναθροίσας καὶ καλῶς ἑτοιμάσας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ὥδευε. φθασάντων δὲ τῶν στρατῶν ἐγγὺς τὸν πόλεμον ἀνῆψαν οἱ Γερμανοὶ πρῶτον καὶ οἱ Γαλάται, καὶ συμπλοκῆς γε-

meum, quod in Bulgaria exerceo, haec esse arma apparatusque, quos vidisti." Sigismundus rex haec quum audisset a legato, ex eo nuntio et arrogantia amerae gravem dolorem percepit; et confestim magno exercitu mercenario coacto et suis ipsius copiis instructis aliisque multis principibus auxilio vocatis, sine ulla mercede vel victu, praeclarum hunc et generosi animi spiritusque plenum exercitum educit, qui omnia Turcarum castella capit, subiicit, diripit, evertit, donec Nicopolim perventum est, velut silvam invadens flamma. tum Sigismundus rex, etiam aliunde Baiazetem bello lacessere cupiens, clam ad imperatorem Manuelem et reliquos principes, quos supra commemoravi, legatum misit, ut prompti et parati essent ad hostem hunc fidei funditus, si possent, delendum. illi talem occasionem, ut sitiens terra aquam e coelo, exspectantes, legatum laetabundi exceperunt et bellum ipsi quoque occulte parabant. interim Baiazetes, Sigismundi regis adventu comperto, in varias cogitationes metumque incidit, et copiis suis prompte et strenue coactis ac bene instructis, adversus hostes profi-

νομένης διὰ κακοβουλίαν τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐσφάλησαν, καὶ τὸ πᾶν ἀπώλεσαν στράτευμα, καὶ φεύγοντες ἦσαν ἀμετάτρεπτοι. καὶ ἐν τῷ φεύγειν οἱ Τοῦρκοι πολλοὺς ἀπέκτειναν καὶ ᾐχμαλώτιζον, οὐ μόνον ἀσήμου καὶ στρατοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν περιφανῶν καὶ ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν αὐθέντων, ἐν οἷς ἦσαν ὁ δοὺξ τῆς Μπουργουνδίας, ὁ κόμης τῆς Ἀβέρσας καὶ ὁ μέγας ἀρχιτρίκλινος τοῦ τῆς Φραγκίας ῥηγὸς καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι περιφανεῖς καὶ ἔνδοξοι. μόλις δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Σιγισμόνδος μετὰ τοῦ πρωτεύοντος τὸν σταυρὸν φοροῦντος τῆς ἀδελφότητος Ῥόδου, ἀκάτιον μικρὸν τυχόντες εὑρεῖν, ἐμβάντες τὸν Ἴστρον ἐπέρασαν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐπορίσαντο. ὁ δὲ ἀμηρᾶς πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν
B κερδήσας καὶ τῆς τοιαύτης θαυμαστῆς νίκης περιτυχὼν ἀνελπίστως καὶ δόξης ἔμπλεος καὶ χαρᾶς γενόμενος, καὶ ἰδὼν ὅτι ὁ βασιλεὺς κῦρ Μανουὴλ καὶ οἱ ἕτεροι αὐθένται, περὶ ὧν ἔφημεν, οὐ κατὰ τὰς ὑποσχέσεις καὶ συμβάσεις ἃς εἶχον ἀναμεταξὺ ἐποίησαν, ἵνα αὐτῷ ἀκολουθήσωσι, καὶ ἐνωτισθεὶς τὰ ὅσα οὗτοι πάντες ἐβουλεύοντο κατ' αὐτοῦ, μάχην μεγάλην κατὰ τοῦ βασιλέως ἐκήρυξε, καὶ ἐλθὼν τὴν πόλιν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀπέκλεισεν ἐν ἔτει ϛϡ', πολιορκῶν αὐτὴν παντοιοτρόπως καιρὸν καὶ χρόνον πολύν.

6. Ἀβερσίας P 8. δὲ μετὰ βίας καὶ M 9. στρατὸν M 13. κερδήσας ἐπεριποιήσατο καὶ M 20. ϛω P 21. καιρῷ καὶ χρόνῳ πολλῷ P

ciscebatur. quum sibi propinqui essent exercitus, Germani et Galli pugnam primi civerunt, et congressu facto, imprudentia res Christiana labefactata et exercitus universus dissipatus est. fugiebant sine respectu, et in fuga a Turcis multi occidebantur aut capiebantur, non obscurae solum et gregariae multitudinis, sed etiam ex ipsis claris et honoratis nobilibusque principibus, in quibus dux Burgundiae, comes Aversae et magnus architriclinus regis Francorum aliique haud pauci clari et illustres viri fuerunt. quin aegre rex ipse Sigismundus cum magistro fratrum Rhodiensium crucem gestante, inventa parvula cymba, Istrum traiecit salutemque expediit. ameras omnibus eorum sarcinis potitus tamque admirabilem victoriam praeter opinionem consecutus, gloria et laetitia redundabat, quumque imperatorem Manuelem et ceteros principes, de quibus diximus, conventis, quae fecerant, ut se sequerentur, non stetisse videret, atque cuncta audivisset, quae illi omnes adversus se moliebantur, grave bellum imperatori indixit, et anno mundi 6900 terra marique obsidione urbi admota, diu eam omni modo oppugnavit.

15. Ἐν τῷ τοῦ καιροῦ ἐκείνου διαλήμματι ὁ Ἰωάννης ὁ τοῦ δεσπότου κὺρ Ἀνδρονίκου υἱὸς καὶ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως κὺρ Μανουήλ, περὶ οὗ πολλάκις ἔφημεν, ἐγγὺς ὑπάρχων πάντοτε ἐκ πολλοῦ τῷ ἀμηρᾷ (καὶ σιτηρέσια μεγάλα εἶχεν ἐξ αὐτοῦ, ἀκολουθῶν καὶ συνοδεύων αὐτῷ, καὶ οἰκιακὸς ἦν πάντοτε καὶ φιλούμενος), μαθὼν ὅτι τινὲς διέβαλλον αὐτὸν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν λέγοντες ὅτι "οὐκ ὀρθῶς φρονεῖ πρὸς σὲ ὦ ἀμηρᾶ ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' ἐπίβουλός ἐστι· καὶ εἰ οὕτως οὐκ εἶχεν, ἡ πόλις καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ θεῖος αὐτοῦ ὑπέκυπτεν ἂν καὶ ἐδουλώνετο," ἐνωτισθεὶς δὲ οὕτως τὰ γενόμενα καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ θρυλλούμενα, φοβηθεὶς τὸ ὀξὺ καὶ ἀπότομον τοῦ Μπαγιαζήτου, ἵνα μὴ τὴν ζωὴν κινδυνεύσῃ, ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν ἔφυγε καὶ πρὸς τὸν θεῖον καὶ αὐτοκράτορα ἔρχεται. ὃν ὁ βασιλεὺς καὶ θεῖος ἀσμένως ἐδέξατο ὥσπερ τι δῶρον πολυτελές, καὶ κατεφίλησε καὶ ἠγκαλίσατο αὐτὸν καὶ τὰ πρέποντα σιτηρέσια σημειωσάμενος ἔδωσεν αὐτῷ. ἡμερῶν οὖν παρελθουσῶν ὁ βασιλεὺς ἐβουλήθη ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν καί τινα βοήθειαν αἰτῆσαι, λογιζόμενος τοῦ ἀπολαῦσαι τῆς βοηθείας, ἐπειδὴ οἱ αὐτοὶ αὐθένται ὑπῆρχον ἡ αἰτία τοῦ ἆραι τὸν ἀμηρᾶν τὴν μάχην κατὰ τῆς πόλεως, ἣν ἐποίησε καὶ ποιεῖ ἕνεκεν τοῦ ἀπεσταλμένου παρ' αὐτῶν πρέσβεως, ὡς εἴπομεν, δι' οὗ τὴν ὁμοφωνίαν ἐποίησαν ἵνα ὦσι πάντοτε κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ὁ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑτέρου βοηθὸς ἔσηται, καὶ ἀλλή-

4. καὶ om P   12. τῇ ζωῇ P: cf. p. 63, 23.

15. Ea tempestate Iohannes, Andronici despotae filius et imperatoris Manuelis ex fratre nepos, de quo saepe verba fecimus, e longo inde tempore apud ameram assiduus, a quo victum habebat largum, quem sequebatur comitabaturque quacunque, et cui semper in familiarissimis et intimis erat, postquam apud ameram a quibusdam se accusari sensit, qui eum Baiazeti non bene velle, sed struere insidias dicebant: id enim nisi faceret, aiebant, urbem et imperatorem, patruum eius, in officio futurum fuisse et servitio: haec igitur et quae alia de eo circumferebantur postquam audivit, propter acre et praeceps Baiazetis ingenium vitae suae timens, nocte quadam aufugit et recepit se ad patruum imperatorem is eum cupide, tanquam munus aliquod pretiosum, osculo et amplexu excepit, victumque idoneum ei praeberi iussit. interiectis aliquot diebus, imperator subsidia petitum in Italiam proficisci decrevit. ea nacturum se esse propterea confidebat, quod eius ipsius regionis principes in causa erant, cur ameras bellum adversus Cpolim susceperat: quod is fecerat faciebatque propter legatum, ut docuimus, ab illis missum, cuius opera pactionem inierant, ut amerae semper ad-

λοις συναρωγεῖν. καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἐξιέναι τὸν βασιλέα ἐκ τῆς πόλεως, τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ κὺρ Ἰωάννην καταλιπὼν ἵνα διοικῇ καὶ κυβερνᾷ τὴν πόλιν καὶ ἀντιμάχηται τοῖς ἐναντίοις, ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν δέσποιναν καὶ σύζυγον λαβὼν καὶ εἰς Πελοπόννησον ἐλθὼν ἐν τῇ Σπάρτῃ ἐγγὺς τοῦ ἀδελφοῦ κὺρ Θεοδώρου ταύτην εἴασεν· ὁ δὲ ἐν Ἰταλίᾳ ὁδεύει. φθάσας οὖν ὁ βασιλεὺς ἐν Ἑνετίᾳ κἀκεῖθεν πρὸς τὸν δοῦκα Μεδιολάνων ἐλθὼν παρὰ τοῦ δουκὸς μετὰ τιμῆς μεγάλης καὶ δαψιλείας ἔτι δὲ καὶ δορυφορίας ἐδέχθη, καὶ ἵππους καὶ στρατιώτας πολλοὺς δώσας αὐτῷ ἵνα πρὸς τὸν ῥῆγα Φραγκίας ἔλθῃ, ἐπαγγειλάμενος ὁ δοὺξ τῷ βασιλεῖ, ἐὰν καὶ οἱ ἕτεροι ὁμοφρονήσωσι, καὶ αὐτὸς ὁ δοὺξ ἰδίως καὶ αὐτομάτως ἔλθῃ καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ βοηθήσῃ καὶ μὴ ἐάσῃ κινδυνεύουσαν. ἐλθὼν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς τὸν ῥῆγα Φραγκῶν εὗρεν αὐτὸν ἐν ἀσθενείᾳ βαρυτάτῃ ἔχοντα καὶ ἔξω φρενῶν ὑπάρχοντα· καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ οὐκ εἶχόν τι ἀποκριθῆναι μόνοι. ὁ μὲν βασιλεὺς ἄπρακτος ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανέστρεψεν ἐπὶ ἔτους ͵αυε΄ Σεπτεμβρίου ιγ΄.

15 16. Ἐν τούτῳ τῷ ἔτει ὁ ἀμηρᾶς Μπαγιαζήτης κατὰ τῆς Πελοποννήσου τὸν Γιακοὺπ-πασιᾶν καὶ τὸν Βρενάζην ἔστειλε μετὰ στρατοῦ χιλιάδων πεντήκοντα· καὶ ἐν τῷ ἀπέρ-

8. δωροφορίας M 10. βασιλέα P 11. ὁμοφωνήσωσι P 12. καὶ τῷ — κινδυνεύουσαν] κινδυνεύουσαν τὴν πόλιν τὴν περιφανῆ καὶ ὡραίαν καὶ τῶν πόλεων βασιλεύουσαν βοηθῆσαι P 20. βρενέζην στείλας M 21. ἐπανέρχεσθαι M

versarentur et mutuo sibi opem et auxilia praestarent. abiturus ex urbe imperator, Iohannem ex fratre nepotem ad eam interea regendam et impetum hostium propulsandum reliquit. ipse cum imperatrice coniuge in Peloponnesum profectus, Spartae eam apud Theodorum fratrem deposuit et Italiam versus processit. primum Venetias venit; inde ad ducem Mediolanensium perrexit, qui eum honorificentissime atque magno cum sumtu et cum satellitibus excepit, eidemque equitum peditumque magnum comitatum ad regem Francorum dedit, pollicitus, si ceteri consentirent, semet illi et imperio Romano sua sponte auxilio venturum ac discrimen depulsurum esse. ad regem Francorum quum venisset, morbo gravissimo eum conflictantem et mentis impotem reperit; nec habebant consiliarii eius, soli quod illi responsum darent. itaque re infecta imperator Cpolim rediit, anno 1405, mensis Septembris die 13.

16. Eodem anno Baiazetes ameras Giacup-pasianem et Brenazem in Peloponnesum cum exercitu quinquaginta millium misit: qui et in ipso itinere et in Peloponneso multis incommodis, calamitatibus ac servitiis

χεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ἔνδον τῆς Πελοποννήσου φθάσαντες πολλὰ κακὰ καὶ δεινὰ καὶ ἀνδραποδισμοὺς τοῖς Χριστιανοῖς ἐπέθηκαν, καθὼς ἐν ὀλίγῳ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ Μπαγιαζήτου ῥηθήσεται. ὁ δὲ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος θεωρῶν τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα ὅτι οὕτως κακῶς διέκειντο, καὶ τὴν πόλιν τοσοῦτον καιρὸν κινδυνεύουσαν ἀποκεκλεισμένην καὶ στενοχωρουμένην ὑπὸ λιμοῦ πολλοῦ, ὁμοίως καὶ τὸν τῆς Πελοποννήσου πόλεμον, καὶ βλέπων ὅτι οὐδεὶς τῶν Χριστιανῶν αὐθέντων ἤθελεν αὐτοῖς βοηθῆσαι, καὶ ἀπορηθεὶς ὅλως, περάσας ἐν τῇ Ῥόδῳ μετὰ τριήρεως τὴν τῆς Σπάρτης ἀρχὴν ἐπεπωλήκει τῇ ἀδελφότητι τοῦ προφήτου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου. στείλαντες οὖν ἡ ἀδελφότης τινὰς τῶν σταυροφόρων ἐν τῇ Σπάρτῃ ἵνα ἐγκρατεῖς τῆς ἀρχῆς ὡς κύριοι καὶ δεσπόται γενήσωνται, ὁ λαὸς ὡς εἶδεν αὐτοὺς καὶ ἤκουσε τὰ γενόμενα, ὥρμησαν μετὰ ξύλων καὶ πετρῶν μετὰ θυμοῦ δραμόντες, ἵνα τοὺς ἀπεσταλμένους σταυροφόρους ἀποκτείνωσι. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς τοῦ τόπου σταθεὶς καὶ ὁμιλήσας, ἵνα μὴ τοιαύτη ἀταξία γενήσηται, ἐδυσώπει τὸν λαόν, καὶ πειθόμενοι τοῖς τούτου λόγοις τοῖς σταυροφόροις τριῶν ἡμερῶν διορίαν ἔδωσαν, ἵνα ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Σπάρτης μετὰ εἰρήνης ἀναχωρήσωσιν· εἰ δὲ ἄλλως πράξωσιν, αὐτοὶ ὄψονται. ἰδόντες οὖν οὗτοι ὅτι οὐδὲν κατώρθουν ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος καὶ σκάνδαλα ἐγίνοντο καὶ τὴν ζωὴν μάλιστα ἐκινδύνευον, ἐγερ-

3. ἐπρίουν P 6. κινδυνεύουσαν om M 8. βλέπων] κακὸν θεωρῶν M 11. ἐμπεπωλήκει infra 17. τοῦ τόπου om M 19. λόγοις καὶ δημηγορίᾳ τοῖς P

Christianos afflixerunt, ut paulo infra in vita Baiazetis narrabitur. Theodorus despota, quum rem Romanam tam male affectam et urbem tam diu periclitantem, obsessam et gravi fame oppressam, deinde Peloponnesum bello vexatam, et Christianorum principum nullum sibi auxiliaturum videret, omni spe abiecta, una triremi Rhodum traiectus, Spartae principatum societati Iohannis prophetae et baptistae vendidit. misit ea societas Spartam crucigeros aliquot ad eam provinciam occupandam et sibi vindicandam ut dominis. quibus incolae conspectis et auditis, quae acta essent, hortante iracundia, cum clavis et saxis ad eos occidendos procurrunt. at superveniens et intercedens eius regionis episcopus, ne tales turbae orirentur, obiurgabat multitudinem, quae dictis eius obsecuta, trium dierum spatium crucigeris concessit, quo e Spartae finibus quiete excederent. si secus fecissent, ipsos experturos, quo ea res evasura esset. illi, quum nihil se efficere, sed turbas ac tumultus excitari atque vitam suam in discrimen adduci vi-

θέντες ἐπανέστρεψαν οἴκαδε. οἱ δὲ Σπαρτιᾶται τὸν πρόεδρον αὐτῶν καὶ δοῦκα ἐψήφισαν εἶναι, καὶ πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἤθελον κρίνεσθαι καὶ κυβερνᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ. ὁ δὲ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος ὡς εἶδε τὰς ἐλπίδας ψευσθείσας, τὰ χρήματα ἃ ἔλαβε τῇ ἀδελφότητι ἐκτίνας ὄπισθεν, εἰς Σπάρτην ἐν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ θέλων ἐλθεῖν, οὐκ ἤθελεν δεχθῆναι αὐτὸν ὁ δῆμος, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ὕβρεσιν ἐνέπλυνον. καὶ πολλῶν λόγων γενομένων καὶ σκανδάλων τέλος ἐμεσίτευσεν ὁ ἀρχιερεύς, καὶ πάλιν ἐδέχθησαν καὶ ἔστερξαν αὐτὸν εἶναι ὡς καὶ τὸ πρότερον. πλὴν πρὶν τοῦ τὴν κατοχὴν λαβεῖν αὐτὸν συνθήκας μετὰ ὅρκων συνέστησαν, ἵνα μὴ εἰς τὸν αἰῶνα ἐνθυμηθῇ ὅσα ἐποίησαν.

17. *Ἐν δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπὶ ἔτους . . . ., δι' ἣν αἰτίαν εἰρήκαμεν, καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Ἀνδρόνικος τὴν Θεσσαλονίκην τῇ τῶν Ἑνετῶν γερουσίᾳ ἐμπεπωλήκει διὰ φλωρία χιλιάδας πεντήκοντα.*

Ἡ δὲ ἐλευθερία τῆς πόλεως ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ οὕτως γέγονεν. ἀκούσας ὁ ἀμηρᾶς ὅτι ὁ Ντεμίρης ὁ βασιλεὺς Σκυθῶν καὶ Μασσαγετῶν ἔρχεται κατ' αὐτοῦ ἵνα μετὰ στρατοῦ μυριαρίθμου πόλεμον συνάρῃ, θέλων καὶ μὴ βουλόμενος τὴν πολιορκίαν καὶ τὸν πόλεμον καὶ ἀποκλεισμὸν τῆς πόλεως ἔλυσε, καὶ ἀγάπην μετὰ τοῦ βασιλέως ἐποίησε μεθ' ὅρκων, καὶ ἐν

2. *εἰς δοῦκα* P 4. *ψευσθῆναι* M 5. *τὰ χρήματα ἀπέδωκε· καὶ θέλων ἐλθεῖν ἐν τῇ Σπάρτῃ οὐκ* P 11. *μηκέτι* M 12. *τάδε ποιῆσαι* P 13. *Ἐν — πεντήκοντα* om P 19. *καὶ Μασσαγετῶν* om P 20. *μυριαριθμήτου πολλοῦ* M

derent, castris motis, domum redierunt. Spartani episcopum etiam praesidem suffragiis constituerunt et ab eo rem suam tam civilem quam ecclesiasticam administrari voluerunt. Theodorus, quum se spe falsum esse vidisset, pecunia, quam acceperat, societati restituta, Spartam in provinciam suam rediturus, non recipiebatur a populo, sed exagitabatur conviciis. post multos tandem sermones et tumultus, conciliante episcopo, eum recipiunt et pristinum obtinere gradum patiuntur. priusquam tamen restitueretur, sacramentis eum obstrinxerunt, ne unquam memor esset, quae fecissent.

17. Illo tempore, anno . . . . propter eam, quam commemoravimus, causam, etiam Andronicus despota Thessalonicam Venetorum senatui quinquagenis florenorum millibus vendidit.

Urbs obsessione hoc modo liberata est. ameras, audito, Demirem, Scytharum et Massagetarum regem, cum innumeris copiis contra se proficisci, quamvis invitus, tamen obsidionem et oppugnationem urbis solvit, atque pace cum imperatore facta et sacramentis confir-

τῇ Ἀσίᾳ περάσας τοῦ δεχθῆναι τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἔφοδον τοῦ Ντεμίρη τὸν στρατὸν ἡτοίμαζεν.

18. Ἐπὶ τῆς βασιλείας λοιπὸν τοῦδε τοῦ αὐτοκράτορος B κὺρ Μανουὴλ, ἐν τῷ ἀποκλεισμῷ τῆς πόλεως, τῷ τότε καιρῷ ἐγεννήθην ἐγὼ ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ͵ϛϡθ', Αὐγούστου λ', ἀνεγεννήθην δὲ διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος ὑπὸ τῆς ὁσιωτάτης μητρὸς ἁγίας Θωμαΐδος, περὶ ἧς ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ καὶ ἁρμόζοντι διηγησόμεθα τἀληθές. ἀφ' οὗ δὲ τοῦ δεκάτου ἔτους μέχρι καὶ τοῦ ὀγδοηκοστοῦ ἕκτου πολλῶν γενομένων ἀναγκαίων καὶ μνήμης ἀξίων βούλομαι διηγήσασθαι. λέγω δὴ ἐν πρώτοις περὶ τῆς εἰς τὴν δύσιν ἀφίξεως τῶν πέντε υἱῶν τοῦ ἀμηρᾶ τοῦ Μπαγιαζήτου, ἤγουν τοῦ Μουσουλμάνου, τοῦ Μωσῆ, τοῦ Ἰεσσαί, τοῦ Μεεμέτη καὶ τοῦ Ἰωσοὺφ, ὃς ἐγεγόνει Χριστιανὸς καὶ Δημήτριος ἐπωνομάσθη, περὶ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως κὺρ Ἰωάννου ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τῆς ἐλεύσεως ἐκεῖσε τοῦ βασιλέως κὺρ Μανουὴλ καὶ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τῆς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ δεσπότου κὺρ Ἀνδρονίκου ἐκεῖ ἀποκαταστάσεως, καὶ τοῦ θανάτου τοῦ δεσπότου κὺρ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογεννήτου εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν ἤγουν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κὺρ Μανουὴλ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἐλεύσεως. καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἀμηρᾶ Μουσουλμά-

2. ἑτοιμάζων M. caput autem 18 cum hoc coniungit P, omisso summario 3. 18.] Πῶς ἐγεννήθη ὁ Φραντζῆς ὁ καὶ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος βιβλίου. M 5. ἐγὼ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔτει ἀπὸ δὲ τοῦ κόσμου γενέσεως ϛϡθ' M 8. δὲ τοῦ om P 9. ἕκτου] ἐκ τῶν P 13. τοῦ μεχεμὲτ τοῦ ἰεσαὶ P 14. περὶ om M 16. καὶ τοῦ υἱοῦ P 17. δεσπότου om P 19. ἤτοι P ἐν τῇ Σπάρτῃ M

mata, in Asiam traiectus, ad excipiendos impetus Demiris exercitum parabat.

18. Ceterum regnante hoc imperatore, Manuele domino, dum urbs obsidetur, ego in lucem editus sum, anno ab orbe condito 6909, die Augusti tricesimo. regeneratus sum per sacrum baptisma opera venerabilis matris Thomaidis, de qua loco opportuno ad veritatem referam. a decimo autem anno ad octogesimum sextum quae acciderint multae et memorabiles calamitates, enarrabo. dicam primum de quinque Baiazetis amerae filiis in occidentem traiectis, Musulmano, Mose, Iessai, Mehemete et Iosupho, qui Christianus factus Demetrius appellatus est, de imperatore Iohanne Thessalonicae mortuo, et Manuele imperatore, filio eius, illuc profecto, et eius filio, Andronico despota, ibidem restituto, de Theodoro porphyrogenito despota Lacedaemone sive Spartae exstincto, et de imperatore Manuele, fratre eius, profecto in Peloponnesum; deinde exponam, quomodo

νου παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μωσῆ διηγήσομαι, καὶ περὶ τῆς τριέτους μάχης αὐτοῦ δὴ τοῦ Μωσῆ μετὰ τοῦ βασιλέως κὺρ Μανουήλ, καὶ τῆς περὶ τὰ μέρη τῆς Λαρίσσης ἐκτυφλώσεως Ὀρχάνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μουσουλμάνου παρὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Μωσῆ, καὶ τῆς ἐλεύσεως ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὴν δύσιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐταῦ Μεεμέτη τοῦ καὶ Κυρίτζη, καὶ τῆς ἀποστροφῆς εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ πάλιν ἐλεύσεως αὐτοῦ διὰ τῆς πόλεως ἐν τῇ Θρᾴκῃ ἤτοι ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ τῆς νίκης αὐτοῦ. καὶ τὰν θάνατον τοῦ Μωσῆ εἴπω, ἔτι δὲ καὶ τοῦ δευτέρου υἱοῦ· τοῦ βασιλέως κὺρ Μανουήλ, τοῦ πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου, τὸν θάνατον ἐν τῇ Μονεμβασίᾳ. ἀλλὰ καὶ περὶ δύο θυγατέρων αὐτοῦ, καὶ τῆς γεννήσεως τοῦ αὐθεντοπούλου κὺρ Μιχαήλ, καὶ τοῦ θανάτου αὐταῦ ὑπὸ λοιμώδους νοσήματος. ὁμοίως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ τζελεπῆ κὺρ Δημητρίου τοῦ υἱοῦ τοῦ σουλτὰν Μπαγιαζήτη καὶ ἀδελφοῦ τοῦ ἀμηρᾶ Μεεμέτη· αὐτὸς δὲ γενόμενος Χριστιανός, ὡς πρὸ ὀλίγον ἔφημεν, καὶ τῷ θείῳ βαπτίσματι ἀνεγεννήθη, καὶ ὅ βασιλεὺς καὶ ὅ ἀμηρᾶς Μεεμέτης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ πλεῖστα σιτηρέσια ἔδωσαν αὐτῷ, ζήσας μετὰ τὸ βαπτισθῆναι ἔτη ἑπτὰ πρὸς κύριον ἐξεδήμησε. καὶ περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ αὐθεντοπούλου κὺρ Θωμᾶ. ταῦτα μὲν διὰ τὸ τῆς ἡλικίας μου ἐντελὲς καλῶς καὶ ἀκριβῶς εἰδότος μου· τὰ δὲ

3. *Λαρίσσου* M 6. *μεχεμὲτ* P 7. *ἐπιστροφῆς* P 10. *τοῦ πρὸ τοῦ* om P 16. *μεχεμὲτ καὶ τῷ ἀνωτέρῳ Ἰωσὴφ τῷ γενομένῳ Χριστιανῷ, ὡς* P 17. *ἀναγεννηθέντι ὁ* P 18. *μεχεμέτης* P 19. *δς ζ.* P 20. *περὶ* om P 21. *μὲν*] *δὲ* MP 22. *ἀτελὲς οὐ καλῶς* M

Moses Musulmano amerae fratri suo mortèm intulerit, cum Manuele imperatore per tres annos bellum gesserit et circa Larissam excaecaverit Orchanem, Musulmani filium; quomodo huius frater Mehemetes, qui etiam Cyritzes appellatur, ex oriente in occidentem transierit, inde redierit in orientem, et rursus trans urbem in Thraciam vel Europam traiectus, reportaverit victoriam. tum obitum Mosis explicabo, et filii secundi Manuelis imperatoris, qui Constantinum praecessit, mortem, qua is Monembasiae decessit. dicam etiam de duabus filiis eius, atque Michaelis principis natali ac morte pestilentia ei allata. item mortem attingam Demetrii Tzelepis, Baiazetis sultani filii, et Mehemetis amerae fratris, qui Christianus factus, ut paulo ante monuimus, et sacro baptismate regeneratus, ab imperatore et fratre Mehemete amera magna salaria accepit, et annos septem postquam baptizatus erat, ád dominum concessit; dicamque de Thomae principis natali: atque haec quidem propter aetatis maturitatem bene et accurate doctus; quae autem ante me natum facta nar-

πρὶν τῆς γεννήσεως τῆς ἐμῆς ὅσα εἰρήκαμεν, τὰ μὲν ὑπὸ ἀξιοπίστων καὶ σοφῶν συγγραφέων γεγραμμένα μέρος εἴδομεν, τὰ δὲ ὑπὸ ἀρχόντων τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ βουλῆς καὶ τῆς συγκλήτου σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ γηραιῶν ἀκούσαμεν. καὶ πῶς σιγῶν παραλείπω.

19. Τῇ δὲ εἰκοστῇ ὀγδόῃ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ ͵ςϡι' ἔτους ὁ Ντεμίρης ὁ βασιλεὺς Μασσαγετῶν καὶ Περσῶν καὶ βορείων Σκυθῶν τὸν ἀμηρᾶν Μπαγιαζήτην ᾐχμαλώτισε καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλίγους ἄρχοντας τῆς αὐλῆς αὐτοῦ, καὶ πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ διεσκέδασεν. 16
ἀλλὰ ποῖος ἦν αὐτὸς καὶ πῶς ὁ βασιλεὺς Ντεμίρης, οὐκ ἀφήσωμεν εἰπεῖν καὶ διηγήσασθαι. οὗτος μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἔθνος τοῦτο τῶν Μασσαγετῶν καὶ Σκυθῶν Τούρκων πέραν Ἀράξου τοῦ ποταμοῦ πρὸς ἀνατολὰς τὴν οἴκησιν ἔχουσιν, εἰσὶ δὲ γένος λίαν τοξικώτατοι καὶ κακοξενώτατοι, ἔθνος δὲ μέγα καὶ πολὺ καὶ ἄλκιμον, παρ' οἷς Κῦρος ἐκεῖνος ὁ μέγας βασιλεύς ποτε καιρῷ κἀκεῖ ἐτελεύτησεν βασιλευούσης Ντεμίριδος. αὕτη δὲ ἡ βασιλὶς Ντεμίρις μετὰ τὸ ἀποκεφαλίσαι τὸν Κῦρον τὴν κεφαλὴν εἰς ἀσκὸν οἴνου ἐνέβαλε, καὶ καταπατοῦσα τὸν ἀσκὸν καὶ τὴν τοῦ Κύρου κεφαλὴν ἔλεγε "ἀκόρεστε Κῦρε, κορέσθητι." εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ Μασσαγέται γένος πάνυ ἀγριώτατον, καὶ ἐν τῷ ἱππεύειν ἀγαθώτατοι καὶ

1. ὅσα om M εἴρηται P 5. σιωπᾶν M 6. 19.] δέκατον ὄγδοον P 11. πῶς — οὖν] ποῦ M 14. ἄρξου pr P, τάναϊν margo 15. κακοξυνώτατοι M. an κακοξυνετώτατοι? 17. καιρῷ ἐβασίλευσε κἀκεῖ P 19. κῦρον οὐ τὴν P

ravi, ea partim a fide dignis et eruditis scriptoribus memoriae prodita didici, partim ex proceribus aulae imperatoriae et viris senatorii ordinis sapientibus ac prudentibus senibusque audivi, quae silentio praetereunda non putavimus.

19. Die vicesimo octavo mensis Iulii anni 6910 Demires, Massagetarum, Persarum et Scytharum septentrionalium rex, Baiazetem ameram cum uxore et filio Mose aliisque aulae optimatibus non paucis cepit, totumque eius exercitum dissipavit. at enim qualis et ille et Demires rex fuerit, ne omittamus exponere. hic igitur atque populus eius, Massagetae et Scythae Turcae, trans Araxem fluvium orientem versus sedes habent, gens sagittandi peritissima et hospitibus infestissima, late se porrigens, frequens et strenua, quae quondam Cyrum, magnum illum regem, occidit, Demiride regina. haec caput Cyri amputatum in utrem vino impletum demersit, deinde utrem cum capite conculcans "insatiabilis, inquit, Cyre, satiare." Massagetae sunt longe barbarissimi, equites velocissimi, latrones maxime ra-

πεζοὶ ληστρικώτατοι. ἐν δὲ ταῖς μάχαις καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς τοιούτοις χρῶνται ὅπλοις ἤγουν μαχαίραις καὶ θώραξι καὶ τόξοις καὶ σάγαις χαλκοῖς. τὰ δὲ ἐνδύματα αὐτῶν καὶ αἱ ζῶναι ὑπάρχουσι χρυσαῖ, καὶ διαδήματα ἐν ταῖς μάχαις ἔχουσιν. οἱ δὲ ἵπποι αὐτῶν χρυσοχάλινοι, μασχαλιστῆρες δὲ χρυσοῖ καὶ τὰ πλῆκτρα. καὶ ὁ σύμπας βίος αὐτῶν αὐθέκαστος μέν, σκαιὸς δὲ καὶ ἄγριος καὶ πολεμικὸς ὑπάρχει πάντοτε. καὶ οὕτως τὰ τῶν Μασσαγετῶν καὶ τοῦ Ντεμίρη αὐτοῦ βασιλέως ἡ πολιτεία καὶ ὁ βίος ἔχει.

Καὶ τούτους ἀφέντες πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Μπαγιαζήτην ἐπανέλθωμεν καὶ τοὺς προγόνους αὐτοῦ, πόθεν κατάγονται, καὶ τίνα τὰ ἔργα καὶ ἀνδραγαθήματα αὐτῶν κατ' ἐπιτομὴν διηγησώμεθα.

Οὗτος ὁ ἀμηρᾶς Μπαγιαζήτης ἦν πέμπτος αὐθέντης τοῖς κυριεύσασιν ἐκ τοῦ τῶν Ὀτθμανλίδων γένους· ὁ Ἐρτογρούλης γὰρ ἦν ὁ πρῶτος, υἱὸς τοῦ Γοῦ. περὶ ὧν μὲν πολλοῖς καὶ ἑτέροις ἐξιστορήθη, καὶ διαφορὰς εἰλήφασιν ἀλλήλων, ἀλλ' ὡς εἶδον καὶ ἤκουσαν ἕκαστος, οὐ συνεφώνησαν· ὅμως οὕτως καὶ ἡμῖν καλῶς ἐφάνη καὶ ἐκρίναμεν ἱστορῆσαι ἔτι τὰ ὅσα ἐκ μακρᾶς ἀκοῆς ὑπὸ σοφῶν ἀνδρῶν ἐμάθομεν καὶ ὅσα ἐγγράφως περὶ τῆς γενεαλογίας ταύτης εἴδομεν.

3. καὶ σαγάρεσι καὶ σάγαις χαρικοῖς παϊκοις P 6. ἀνθ' ἕκαστον P, αὐθεντικῶς margo 9. ὑπάρχει P 11. ἀπογόνους P 14. μπαγιαζήτης om P 15. ὀτθουμαλίδων M ἐρτογρούλλης M 16. ὁ om P γῶν P 17. εἰς ἀλλήλους P, omissis ἀλλ' ὡς — συνεφώνησαν 19. καλὸν ἔδοξεν P

paces. in bello et pugnis armis hisce utuntur: machaeris, loricis, arcubus, sagis aeneis; eorum vestimenta et cingula aurea sunt; in proelia coronati procedunt. equorum frena, cincta pectoralia et scuticae item ex auro. universa eorum vita simplex quidem, sed rigida, ferox et militaris semper. talis igitur Massagetarum et Demiris, eorum regis, conditio et vivendi ratio.

His missis, ad Baiazetem ameram et maiores eius praevertamur, unde originem ducant et quae eorum facinora et res fortiter gestae fuerint, paucis dicturi.

Baiazetes ameras princeps quintus erat ex regia Othmanidarum familia. primus enim Ertogrules erat, filius Gui. de his quum multi alii scripserint, sed valde in diversa abeant dissentiantque, quandoquidem singula ut quisque viderat et audiverat, ita narrarunt; tamen idem mihi quoque placuit, atque constitui, quae ex longinqua fama de eorum genere aut a viris doctis didicissem aut litteris invenissem consignata, exponere.

20. Ὁ ἄναξ Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς τινὶ καιρῷ ἐν τῇ ἑῴᾳ εὑρισκόμενος κατὰ τὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας τῆς Νεοκαισαρείας πόλεως, μαχόμενος μετὰ τῶν Περσῶν καὶ τοῦ Ἰκονίου σουλτάνου, καὶ πολλὰ φρούρια τῶν Περσῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο· εἶχε δὲ μεθ' αὑτοῦ Ἰωάννην τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ, υἱὸν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος καὶ ἀδελφοῦ. ἡμέρας δὲ πολλὰς διατρῖβον τὸ στρατόπεδον ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι, καὶ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ ἵππων ἐσπάνιζον διὰ τὸν τόπον λυπρὸν καὶ κρημνώδη εἶναι, καὶ τὸ κλῖμα ἐκεῖνο ψυχεινὸν καὶ δριμύτατον ἦν. τότε καὶ χειμῶνος ἐπιγενομένου οἱ ἵπποι πλεῖστα ἐσαθρώσαντο. ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν τῶν ἵππων μεθοδεύων κυλλότητα, περιιὼν τὸ στράτευμα τὰ εὐγενῆ τῶν ὀχημάτων συνέλεγε, καὶ ταῦτα διδοὺς Ῥωμαίοις τε καὶ Ἰταλοῖς καὶ ὁπόσοι κοντοφόροι εἴδεσαν δεξιοστρόφοι, ἐπιστάμενος δι' αὐτῶν ἀνθίστασθαι τοῖς πολεμίοις καὶ ἀντιμάχεσθαι. καὶ ταῦτα ὁ βασιλεὺς μεθοδεύων, καὶ συμπλοκῆς μελλούσης γενέσθαι, ἱππότην ἐπίσημον ἐξ Ἰταλίας ὁρμώμενον ἔφιππον θεασάμενος παρεστῶτα πεζόν, Ἰωάννην τὸν ἀνεψιὸν ἐκέλευσεν ἀποβῆναι τοῦ Ἀραβικοῦ ἵππου τούτου ἐφ' οὗ

1. 20.] δέκατον ἔνατον et sic porro P qui hic addit γνῶμαι διάφοροι περὶ τοῦ πόθεν κατάγεται τὸ τῶν Ὀτμανλήδων γένος ποικιλοτρόπως P. at M διάφοροι ἱστορίαι περὶ τοῦ τῶν Ὀτθμανλίδων γένους πόθεν κατάγεται ποικιλοτρόπως. 2. τῆς ἐπαρχίας et πόλεως om P 3. τοῦ τοῦ P 6. ἡμέραις δε πολλαῖς P 10. ψυχρὸν P 11. ἐθρώσαντο P 12. κυλλ.] ἔλλειψιν P περιὼν P, περὶ ὧν M 14. ὁπόσοις κοντοφόροις εἴδεσαν, δεξιοστρόφοις ἐπισταμένως δοράτια, ἀνθιστάτους πολεμίους καὶ παρέχειν καὶ ἀντιμάχεσθαι M 16. τοῦ βασιλέως μεθοδεύοντος M 17. ὡρμημένον?

20. Iohannes Comnenus imperator, in oriente quondam in praefectura Neocaesareae urbis cum Persis et sultano Iconii bellans, multa iis castella eripuit. habebat secum Iohannem, Isaacii sebastocratoris, fratris sui, filium. quum exercitus diu in locis illis moraretur, res necessariae quum reliquae, tum equos pabulum deficiebat, propter solum gracile et saxosum, atque, ingruente hieme, propter coeli frigus et asperitatem summam, equi maxime conficiebantur. quorum perniciei imperator ita subvenit, ut exercitum obiens generosos deligeret eosque praeberet Romanis et Italis et quotquot perite hastas versabant, horum opera hostibus obviam ire et resistere se posse confisus. haec ille administrans, quum proelium commissurus, equitem insignem, ex Italia advectum, peditem adstare vidisset, Iohannem de Arabico equo, cui is insidebat, descendere eumque Italo tradere iussit. Iohannes, elati et supra modum ferocis animi, imperatoris et patrui imperio repugnat, sermone audaciore oblocutus. verum quum diu illi

B ἦν ἐποχούμενος, καὶ δοῦναι αὐτὸν τῷ Ἰταλῷ. ὁ δὲ φρονηματίας ὢν καὶ γαῦρος πλέον τοῦ δέοντος τῷ τοῦ βασιλέως καὶ θείου ἀντέστη κελεύσματι, αὐθαδεστέραν τὴν ἀντίρρησιν ποιησάμενος· μὴ ἐπὶ πολὺ δὲ ἔχων ἀνθίστασθαι τῷ θείῳ καὶ βασιλεῖ (ἑώρα πρὸς ὀργὴν γὰρ ἐπιβράζοντα) ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος τὸν ἵππον τῷ Ἰταλῷ δίδωσι, μετακελητίσας εἰς ἕτερον ὄχημα. αὐτὸς ἀθυμίας πλήρης καὶ βράζων θυμῷ ἄντικρυς γενόμενος, φυγὼν πρὸς Πέρσας αὐτόμολος γίνεται. ὃν καὶ ἀσμένως καὶ ἀσπασίως προσεδέξατο ὁ ἀμηρᾶς καὶ πάντες οἱ βάρβαροι· καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν ἐξομοσάμενος ἀντὶ Ἰωάννου Τζελεπῆς ὠνόμασται, καί τινα ὀνόματι Καμερὼ τοῦ ἀμηρᾶ θυγατέρα γυναῖκα ἔλαβε, καὶ προῖκα ἔδωσεν αὐτῷ τόπους καὶ χώρας καὶ πόλεις καὶ χρήματα πολλά. ἦν δὲ ὁ ἀνὴρ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας οὐκ ἀμέθεκτος καὶ ἐν τῷ λέγειν τῇ Ἀραβικῇ διαλέκτῳ ἱκανώτατος. ἦν δὲ καὶ φιλοδωρότατος καὶ δαψιλὴς ὁ νέος, ὃ πᾶσιν ἀρεστόν ἐστι, καὶ μᾶλλον τοῖς βαρβάροις, καὶ ἄλλως κοινωνικῶς τὸ ἦθος τοῖς ὑπ' αὐτὸν παρεχόμενος, ἤδη κράτιστον τοῖς στρατηγοῦσιν, ἐν οἷς καὶ τρόπαια· ὅθεν καὶ αἴρειν εὐθὺς τοῦ σκοποῦ, καὶ ὡς κοινὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐχόμενα ἐποίει καὶ ἔλεγεν εἶναι. τοῖς πᾶσιν ἦν συμπονῶν ἐν ταῖς ἀνάγκαις αὐτῶν καὶ ἐβοήθει καὶ ἐθεράπευε, καὶ τὰς διαφορὰς τὰς φυομένας ἀνα-

3. καὶ ἀναιδεστέραν M 5. ἐπιφράζοντα P 6. δέδωκε μεταβὰς P 9. βράττων θυμοῦ M 11. τζελεμπὴς P. τζελεπῆς μὲν ἑρμηνεύεται τῇ τῶν Τούρκων διαλέκτῳ ἐξ εὐγενῶν καταγόμενος. Pachomius in margine M 17. τοῖς ante βαρβ. om P

resistere non posset, quem iam ira effervescere videret, quamvis invitus, Italo equum concessit, atque ipse alium conscendit. mox, stomacho tumens et inflammatus ira, ad Turcas transfugit, atque cupide et amice excipitur ab amera cunctisque barbaris. deinde, eiurata Christi fide, pro Iohanne Tzelepes nominatur, et ipsius amerae filiam, Camero nomine, cum dote locorum, regionum, urbium et pecuniae haud mediocri in matrimonium accipit. erat iuvenis ille Graecae eruditionis haud expers, et peritissimus sermonis Arabici; idem munificentissimus et lautissimus, quae res omnibus, inque primis barbaris, grata esse solet, atque exhibebat se facilem subditis quum reliquis, tum ducibus maxime, in quibus spes tropaeorum sita est. unde statim instans operi, sua volebat et dicebat esse communia, omnibus in rebus angustis succurrebat, auxiliabatur et conferebat officia, atque exorientes inter eos controversias sedabat, componebat dirimebatque. nec quisquam eius vel verbis vel consiliis adversaba-

μέσον αὐτῶν ἐθεράπευε καὶ διώρθου καὶ εἰρήνευε. καὶ οὐδεὶς ἀντιλέγετο τοῖς λόγοις καὶ θελήμασιν αὐτοῦ· καὶ ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ τοσοῦτον ἠγαπήθη καὶ τῶν ἑτέρων πάντων ὥστε τὰ ὅσα ἤθελεν ἔπραττε καὶ οἱ βάρβαροι ὡς δεύτερον Μωάμεθ ἐδόξαζον. οὗτος δὲ γεννᾷ υἱὸν ὀνόματι Σωλιμάν-Σιὰχ ἐκ τῆς Καμερῶ, καὶ παιδεύσας αὐτὸν Ἑλληνικῇ καὶ Ἀραβικῇ σοφίᾳ, κατὰ πάντα ἐοικὼς ἦν τῷ πατρί, καὶ πλεῖστα ηὐλαβοῦντο αὐτὸν οἱ βάρβαροι. καὶ ἐν τῷ τόπῳ καὶ πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ, ἔνθα τὴν κατοίκησιν ἐποιεῖτο, αὐθέντης καθίσταται· καὶ ἡ φήμη αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν Ἀσίαν διέδραμε καὶ διέρρεε. καὶ πλείστας νεαρὰς τῶν βασιλέων Ῥωμαίων μεταγλωττίσας Ἀραβιστὶ τοὺς Τούρκους τοῦ κρίνειν οὕτως ἐδίδαξεν. εὑρὼν δὲ καὶ εὐκαιρίαν τινὰ διὰ τὰς συγχύσεις ἃς ἐποίουν οἱ Ἰταλοὶ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, τὰ ὅσα ἐγγὺς τῆς δεσποτείας αὐτοῦ Ῥωμαίων ὑπήκοα ὑφ' ἑαυτοῦ ἐποιήσατο. καὶ οὐδένα Χριστιανὸν ἀδικεῖν ποτὲ ἤθελεν, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς τυχόντας ὑποτεταγμένους αὐτῷ πολλὰς χάριτας καὶ εὐεργεσίας ἐποίει καὶ ἐχαρίζετο. καὶ ἦν αὐξάνων ὀλίγον πρὸς ὀλίγον τὴν αὐτοῦ ἀρχήν. αὐτὸς γεννᾷ τὸν Ἐρτογρούλην πατέρα τοῦ Ὀτθμάνου.

Ἕτεροι μὲν ὑπὲρ τούτων συγγράψαντες ἑτέραν ἔννοιαν ἔχουσιν, ὅτι αὐτὸς ὁ διαληφθεὶς Τζελεπῆς οὐχ οὗτος ἦν ὁ

1. ἐθεράπευε καὶ διώρθου] ἐδιώρθωνε M 5. ἐδέξαντο καὶ ἐδόξαζον P Σωλιμάν-Σιάχ] locum vacuum P 7. εἰς πάντα ἔοικε M 20. ὀιμάνου P more suo 22. ὅτι οὐκ αὐτὸς ὅδε τζ. M

tur; atque a socero ceterisque omnibus tantopere diligebatur, ut et faceret, quaecunque vellet, et barbari eum ut alterum Mohametum haberent. suscepit e Camero filium, nomine Solimanem Siachum, quem, Graecis Arabicisque litteris eruditum, sibi rebus omnibus simillimum reddidit, ac summopere barbari colebant. is in omni loco vel provincia, ubi sedem collocabat, constituebatur princeps, ac fama eius totam pervagabatur Asiam. idem plurimas imperatorum Romanorum novellas, in Arabicam linguam conversas, ut Turcae in iudiciis adhiberent, effecit. idoneam autem occasionem nactus propter turbas, quas imperio Romano Itali excitabant, quidquid Romanae ditionis suis finibus vicinum erat, in suam redegit potestatem, nec tamen ullum unquam Christianum laedere voluit, quin imo, qui subiecti sibi erant, eos beneficiis ac donis augebat, regni fines paulatim prolatans. genuit hic Ertogrulem, patrem Othmanis.

Alii, qui de his rebus scripserunt, diversam opinionem secuti,

τοῦ ἄνακτος Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ἀνεψιὸς ἀλλ' ἕτερος συνώνυμος καὶ αὐτὸς τὸ ὅμοιον ὄνομα ἔχων.

Ὅστις ἦν ὁ τοιοῦτος, λέγουσιν. (21.) ὁ σουλτὰν Ἀζατίνης Χριστιανῶν γονέων ὑπῆρχεν υἱὸς καὶ τῷ θείῳ τετελεσμένος βαπτίσματι, τύχης δὲ φορᾷ χρησάμενος καὶ αὐτός, οἷα παρ' ἐλπίδα συμβαίνει, σουλτὰν καὶ ἀμηρᾶς καὶ ἀρχηγὸς ἐγεγόνει τῶν Τούρκων· ὃς καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐτήρει τὰ τῆς εὐσεβείας κυριώτερα, καὶ ἐν τῇ πόλει ἐλθὼν συμμαχίαν ᾔτησε
17 τῷ βασιλεῖ διὰ τὸν πόλεμον ὃν εἶχον ἀναμέσον Σκυθῶν καὶ Τούρκων· αὐτὸς δὲ καὶ τὰς θείας εἰκόνας ἠσπάζετο, καὶ πάντα εἰς προῦπτον τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐργαζόμενος. ἐν δὲ τῷ ἐπαναστρέφειν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ ὁ καὶ υἱὸς αὐτοῦ Μελὲκ παρὼν ἦν, καὶ διαβὰς τὸν Ἴστρον ἐκεῖ τὸ κοινὸν χρέος ἐπλήρωσε. ὁ οὖν υἱὸς αὐτοῦ Μελὲκ διαβὰς πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Σκύθας, ἀφ' ὧν τὸ ἐνδόσιμον εἰληφὼς ἧκε ζητῶν τοῖς Τούρκοις τὴν πατρικὴν ἀρχήν. τῶν μὲν οὖν ἄλλων σατραπῶν πάντων ὡς δεσπότην καὶ αὐθέντην καὶ ἀμηρᾶν αὐτὸν προσκυνησάντων, τὶς δὲ τοὔνομα Ἀμούριος οὐχ ὑπέσχετο, ἀλλὰ δῆμον ἀθροίσας λῃστρικὸν πόλεμον ἤρατο κατ' αὐτοῦ, καὶ τέλος τρεψάμενος ἐδίωξεν ἄχρι θαλάττης· καὶ εἰς τὴν κατὰ Πόντον Ἡράκλειαν διεσώθη καταφυγών. ἔαρος δὲ ἐπιστάντος παρὰ τοὺς Τούρκους αὖθις ἐλθὼν τὴν πατρικὴν ἐλα-

3. 21.] ἑτέρα διήγησις περὶ τοῦ πόθεν κατάγεται τὸ τῶν Ὀτμανλίδων γένος MP. ὀτμαλίδων M 9. εἶχε P 12. ἐπαναστρέφεσθαι M 13. ἦν om P 18. δὲ om P 19. ἤγειρε P

Tzelepem hunc non Iohannis Comneni imperatoris ex fratre filium, sed alium illi cognominem, fuisse dicunt.

Quis is fuerit, ita narrant. (21.) Azatines sultanus Christianis parentibus ortus et sacro baptismate initiatus fuerat, sed fortunae ludibrio, sicut multa praeter exspectationem accidunt, sultanus et ameras et dux Turcarum factus erat. occulte tamen colebat praecipuas Christianae pietatis religiones, et Cpolim profectus imperatoris auxilium adversus Scythas Turcasque petitum, quibuscum ei bellum erat, sacras imagines venerabatur et omnes Christianorum cerimonias palam obibat. revertens in regnum suum, postquam Istrum transiit, Melec filio praesente, naturae satisfecit. Melec deinde in Asiam ad Scythas traiecit, a quibus impulsus, a Turcis paternum regnum poposcit. quum reliqui satrapae omnes ut dominum et principem et ameram eum venerarentur, quidam, Amurius nomine, detrectabat obedientiam, et collecta manu, praedatorio more bellum ei intulit tandemque fugatum usque ad mare persecutus est. ille Heracleam Ponti salvus devenit. ineunte autem vere ad Turcas reversus, pa-

βεν ἀρχήν. ἀλλ' οὐκ εἰς μάκρος καὶ αὐτὸς τὸν βίον ἀπολιμπάνει, λαθραίως παρά τινων τῶν τῆς βουλῆς καὶ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ φονευθείς. τῆς δὲ τῶν Τούρκων ἀρχῆς οὕτως φθαρείσης, καὶ τῶν πραγμάτων ἐκείνων ἐξ εὐταξίας καὶ τύχης λαμπρᾶς εἰς ἀταξίαν μεγίστην κεχωρηκότων, οὐ μόνον σατράπαι καὶ ὅσοι τῷ γένει καὶ δόξῃ διαφέροντες εἰς πλεῖστα ἔτεμον, τὴν ὅλην διέλαβον ἐγκράτειαν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἀδόξων καὶ ἀνωνύμων, ὄχλους τινὰς συμφερτώδεις προσεταιρισάμενοι, πρὸς λῃστρικὸν ἀπέκλιναν βίον καὶ τὰς ὁμόρους χώρας καὶ πόλεις τῶν Ῥωμαίων κακῶς διετίθεσαν. ἐκ τούτων τῶν ἀρχόντων εἷς ὑπῆρχεν, ὡς ἱστοροῦσι, καὶ ὁ . . . . . . καταγόμενος μὲν ἐκ γένους οὐ τοσοῦτον περιφανοῦς, ὥς φασιν, ἐν δὲ ἀρεταῖς καὶ ἀνδρίαις περιβόητος· ἦν γὰρ συνετὸς καὶ ἐπιδέξιος καὶ ἐν τῷ λέγειν καὶ πράττειν πάνυ καλὸς καὶ ἐπιτήδειος. ὥρμητο δὲ ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ ἔκ τινος ἐπαρχίας καλουμένης . . . . . ., καὶ διὰ τὴν σύνεσιν καὶ ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην αὐτοῦ πᾶν τὸ τῶν Τούρκων γένος ἰδόντες καὶ ἀκούσαντες, αὐτοὶ καὶ ὁ συναθροισθεὶς ἐκεῖνος λαός, πλεῖστα ἠγάπουν καὶ ὑπετάσσοντο καὶ ἤκουον αὐτοῦ εὐλαβῶς. οὗτος γεννᾷ τὸν . . . . . . υἱόν, ὃς καὶ τὴν πατρικὴν ἀρχὴν διαδεξάμενος εἰς τὰ πάντα ὅμοιος ἦν τῷ πατρί. καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἡ φήμη αὐτοῦ ἔδραμε, καὶ ὑπ' αὐ-

6. ἔτυχον? 7. διέλαχον M 8. συφερτώδεις M. an συρφετώδεις? προσεντερισάμενοι M 11. εἷς ὑπῆρχεν om P locum vacuum om M 16. καλουμένης cum loco vacuo om M 20. τὸν . . . . . . om M

ternum regnum recepit, sed non multo post excessit e vita, a quibusdam consiliariis et proceribus aulicis dolo interfectus. Turcarum regno hunc in modum turbato, et rebus ex ordine et splendida fortuna in maximam confusionem traductis, non modo satrapae et quotquot genere et auctoritate maxime insignes erant, totum imperium inter se distribuerunt, sed etiam multi ignobiles et obscuri homines, e faece populi collectis gregibus, ad latrocinia incubuerunt ac finitimas regiones et urbes Romanorum misere vexarunt. in quibus unus erat, ut traditum est, ... genere, ut dicunt, non ita illustri oriundus, sed a virtute et strenuis facinoribus nobilis. erat enim prudens et promptus, atque in dicendo et agendo plane egregius. exierat grex eius e provincia, cui nomen . . . ., quumque eius prudentiam, virtutem et iustitiam Turcae viderent audirentque, omnes eum non secus atque ipsi socii eius summopere amabant, verebantur et audiebant diligenter. hic filium . . . . habuit, qui, paterno imperio potitus, rebus omnibus patri similis erat, cuiusque gloria per

τὸν ὑποτεταγμένοι καὶ ἕτεροι πολλοὶ ἠγάπουν καὶ εὐλαβοῦντο, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καλῶς διοίκει, καὶ παντοιοτρόπως καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἦν αὐξάνων. αὐτὸς γεννᾷ τὸν Ἐρτογρούλην.

Ὅμως μέν, εἴτε οὕτως ἦν εἴτε οὕτως, ἐάσωμεν ταῦτα, καὶ τοῖς φιλομαθέσι καὶ τοῖς ἀναγινώσκουσι τὴν κρίσιν ἀφίημι διὰ τὴν ἀμφιβολίαν τῆς διηγήσεως καὶ τῶν ἱστορησάντων τὰς ἐννοίας, καὶ ἐπὶ τὸν Ἐρτογρούλην ἐπανέλθωμεν.

22. Ὑπῆρχεν οὗτος ὁ Ἐρτογρούλης δεινὸς εἰς τὰ πάντα καὶ μεγαλόψυχος ὑπὲρ τὸν πάππον αὐτοῦ καὶ πατέρα, καὶ ἐν πολέμοις ἐν ὀλίγῳ καιρῷ δόκιμος ἐγεγόνει, καί τινας τόπους καὶ χώρας ὑποτελεῖς Ῥωμαίων αἰφνιδίως ἥρπασε. καὶ διὰ τὴν σύγχυσιν τοῦ καιροῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἑτέρων σατραπῶν τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ πολλά τινα φρούρια οὗτος ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο, καὶ ἦν φοβερὸς τοῖς πᾶσιν. ἱστοροῦσι δέ τινες ὅραμα ἰδεῖν τοῦτον τοιόνδε. ἐρχομένου ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν τῇ ὁδῷ, καύ- B σωνος ὄντος πολλοῦ, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναπαυθῆναι μικρὸν (κεκοπιακὼς γὰρ ὑπῆρχεν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας), καὶ ἀναπεσὼν ὑπὸ τὴν σκιάν τινος δένδρου ἐκοιμήθη. ἔνθα ἐφάνη αὐτῷ οὐρεῖν μετὰ πόνου μεγάλου αἷμα ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ· καὶ ὅπου τὸ οὖρον ἔπεσε, δένδρον πάνυ ὡραῖον μικρὸν ἀνέφυεν, ἔχον τοὺς κλάδους ὡς χρυσοῦς καὶ ἁπαλοὺς καὶ τρυφερούς, καὶ ἡ ῥίζα αὐτοῦ στερεά, καὶ δι' ὀλίγου καιροῦ τοσοῦτον οἱ τοῦ δένδρου κλάδοι ηὐξύνθησαν ὥστε φαίνεσθαι σκέπειν τὸν κό-

2. διοίκουν M 8. 22.] περὶ τοῦ Ἐρτογρούλου MP 11. αἰφνιδίως om P 15. καὶ καύσων ἦν πολύς M 20. ἀνέφηνε M

totam volitabat Asiam. multos is sibi alios subiecit, a quibus similiter amore et observantia colebatur, atque regnum suum tum pulcre administrabat tum omni modo in dies augebat. hic Ertogrulem genuit.

Sed mittamus haec, sive hoc sive illo modo se habent, reique iudicium lectoribus discendi cupidis committamus propter narrationis ambiguitatem et diversas historicorum sententias, ad Ertogrulem ipsum iam reversuri.

22. Erat Ertogrules homo ad omnia impiger, et supra avum et patrem magnanimus; armis brevi tempore excelluit, ac loca nonnulla regionesque Romanis vectigalia confestim iis eripuit. idem, temporum perturbatione usus, etiam suae gentis satrapis castella non pauca extorsit eratque terribilis omnibus. tradunt nonnulli, huiusmodi ei visum oblatum esse. aliquando quum magno solis aestu iter faceret, libuit ei, ut fesso de via, paulum quiescere. itaque recubans sub umbra arboris obdormivit. mox ei magno cum dolore de ventre urina profluere sanguinea visa est, et, qua in terram flueret, repente arbor sane quam speciosa enasci, ramis praedita aureis, te-

σμον ἅπαντα. καὶ ὑποκάτωθεν τοῦ δένδρου σκέπης καθήμενα ἦσαν πᾶν πετεινὸν πτερωτόν, καὶ μέσον τῶν πτηνῶν τούτων τῶν πολλῶν καὶ ἀναριθμήτων καί τινες ἀετοὶ ὑπῆρχον μικροί τε καὶ μεγάλοι. ἐκ μακρόθεν δὲ ἐξ ἐναντίας τοῦ δένδρου ἕτεροι ἀετοί τινες ἦσαν καθήμενοι, σκοπεύοντες τὴν τοῦ δένδρου καλλονήν, καὶ τοὺς ἀετοὺς καὶ τὰ πτηνὰ τὰ ὑποκάτωθεν ὡς τάχα μεμφόμενοι κατεγέλων. καὶ ἀὴρ μέν τις ἐκ τῆς τοῦ δένδρου ῥίζης ἐνεφύσησε πάνυ σφοδρῶς, καὶ ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ χειμὼν πολύς· οἱ δὲ ἀετοὶ ἐκ μακροῦ ἱστάμενοι, μὴ δυνάμενοι ὑποφέρειν τὴν τοῦ πνεύματος καταιγίδα καὶ τοῦ χειμῶνος τὸ ἰσχυρόν, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ αὐτοὶ τοῦ δένδρου τοῦ θαυμαστοῦ καὶ εὐσκιοφύλλου ἦλθον· ὧν τινῶν οἱ ὄνυχες ἐκ τοῦ χειμῶνος τοῦ πολλοῦ ἐκλάσθησαν, τινῶν δὲ αἱ πτέρυγες ἔπεσον καὶ οὐκέτι ἐδύναντο πέτεσθαι, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τὸ καθόλου ἐνεκρώθησαν. ἔξυπνος δὲ γενόμενος μετὰ φόβου τὸ ὅραμά τινι ὀνειροκρίτῃ τῷ τὴν ἀστρολογίαν εἰς ἄκρον γεγυμνασμένῳ προσελθὼν διηγήσατο. αὐτὸς δὲ ἐκ τῆς τῶν πλανητῶν καὶ ζῳδίων καὶ ἀστέρων κινήσεως γνωρίσας εἶπεν αὐτῷ οὕτως "οἱ ὑπὸ σοῦ καταγόμενοι βασιλεῖς μεγάλοι δι' ὀλίγου γενήσονται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτῶν λίαν αὐξυνθήσεται ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ αὐθέντας καὶ βασιλεῖς ἑτέρους δουλώσουσι καὶ ἐξώσουσι τῆς

4. ἐκ om P δέ τινες ἐξ P 5. ἕτεροι — σκοπεύοντες om P 6. πετεινά P 7. ἀνὴρ P 17. γευσαμένῳ ἐλθὼν M 19. ἀπὸ?

neris et mollibus, et radice solida; brevi intervallo arboris rami adeo ausuccreverant, ut totum orbem terrarum viderentur obtegere. sub tegmine arboris omne genus volucrum consederat, in quarum innumerabili multitudine etiam aquilae aliquot et parvae et magnae erant. procul, e regione arboris, aliae aquilae consederant, arboris pulchritudinem contemplantes, et alteras illas, quae sub arbore erant, aquilas volucresque quodammodo deridentes. mox a radice arboris ventus vehementissimus exortus est, et excitabantur fulgura et tonitrua et gravis tempestas. aquilae, quae procul erant, quum procellae impetum et vim tempestatis sustinere non possent, ipsae quoque, quantumvis gravate, sub tegmen admirabilis et egregie umbrosae arboris se receperunt. harum aliis ungues vi tempestatis fracti erant, aliis pennae deciderant, ut non iam possent volare, aliae denique plane erant exstinctae. expergefactus Ertogrules et perculsus animo, somniorum interpretem astrologiae peritissimum adiit, eique visum enarravit. is, ex planetarum et siderum stellarumque motibus re cognita, sic respondit: "a te oriundi reges brevi tempore magni evadent eorumque regnum mire

ἀρχῆς καὶ ἀποκτενοῦσι, καὶ πολλὰ ἔθνη ὑποτελῆ ποιήσουσι, καὶ δουλεύσουσιν ἑαυτοῖς, καὶ ἔσονται εὐλαβούμενοι καὶ φοβεροὶ εἰς πᾶν ἔθνος καὶ γένος καὶ γλῶσσαν καὶ φυλήν." ἀκούσας δὲ ὁ Ἐρτογρούλης περιχαρὴς γενόμενος, καὶ εἰς τὰ πάντα ἃ ἐποίει ἰσχυροτέρως καὶ μετὰ ἐλπίδων μεγάλων καὶ ἀγερώχου γνώμης ἦν ἀγωνιζόμενος. μετά τινας ἡμέρας νῆας ληστρικὰς ὡς ἐνὶ οἰκονομήσας, διήρεις καὶ μονήρεις εὐθὺς ἑτοιμάσας καὶ μετὰ ἀνδρῶν μαχίμων καλῶς παρασκευάσας, πολλὰς τῶν Κυκλάδων νήσους τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει τῆς Ἀσίας ἐλεηλάτησε καὶ ἀνδραποδίσατο. περάσας δὲ καὶ πρὸς τὴν Θρᾴκην ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἴνου καὶ Περιθεωρίου πολλοὺς Χριστιανοὺς ᾐχμαλώτισε, καὶ ἕως τῆς Εὐβοίας ἐλθὼν καὶ τὴν Ἑλλάδα κατά τινας τόπους ἐζημίωσε. φθάσας δὲ ἄχρι καὶ τῆς νήσου τοῦ Πέλοπος καὶ πολλὰ σκῦλα ποιήσας, τὸν πλοῦν τρέψας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐπανέστρεψε μετὰ πλήθους αἰχμαλώτων καὶ πλούτου. καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἑτέρων σατραπῶν καὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἀσπασίως ἐδέχθη, καὶ μετὰ φωνῶν ἐτίμουν αὐτὸν οἱ βάρβαροι· καὶ ἐκ τῶν σατραπῶν ἔκτοτε μάλιστα ἦν εὐλαβούμενος, καὶ προτιμητέος ἐκ πάντων διὰ τὸ ἱκανῶς πλέειν καὶ θαλαττουργεῖν, διότι μὲν οὐκ εἰσὶν ἀγαθοὶ τὸ γένος τοῦτο τῶν Τούρκων ἐν τῇ θαλάσσῃ πλέειν, αὐτὸς δὲ διὰ τὸ πλέειν

12. εὐρίπου M 19 τὸ εἶναι ἱκανοπλοῖον καὶ θαλαττουργόν M
20. μὲν om P τοῦτο om P

gebitur per orbem terrarum, principes et reges alios domabunt, ex ipsorum finibus eos eiicient et occident, nationesque multas sibi vectigales facient subiicientque. denique venerabuntur eos et timebunt omnes populi, gentes, linguae, tribus." his auditis Ertogrules magna laetitia perfusus, ad omnia, quae agebat, etiam alacriori studio summaque cum fiducia et ferocia incumbebat. post aliquot dies, navibus praedatoriis, quantum fieri poterat, adornatis, navigiisque, quae partim simplici partim, duplici remorum ordine instructa erant, confestim paratis et idoneo militum numero impletis, complures de Cycladibus insulis in mari Aegaeo sitis depopulatur earumque incolas redigit in servitutem. mox in Thraciam traiectus, ex Aeni et Peritheorii provincia non paucos Christianos captivos abducit et, ad Euboeam usque progressus, etiam Graeciae loca quaedam vexat. in ipsam adeo Peloponnesum pervenit, unde, magna ditatus praeda, in Asiam cursum reflexit et cum captivorum et divitiarum magna multitudine rediit, a reliquis satrapis et universo populo benigne exceptus et barbarorum honestatus acclamationibus. ex eo tempore prae ceteris satrapis dignitate et auctoritate insignis erat propter rerum maritimarum navaliumque peritiam, quandoquidem Turcarum gens mari non exercitata est, ille autem ex navigandi arte sua laudem tanto

τότε πλέον ἦν θαυμαζόμενος. οὗτος γεννᾷ τὸν Ὀτθμάνον, ἐξ οὗ καὶ Ὀτθμανλίδες τὸ γένος ἐκλήθη ἅπαν.

23. Ἀποβιώσαντος οὖν τοῦ Ἐρτογρούλου σταθεὶς ἐν τῇ 18 ἀρχῇ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὀτθμάνης, ὡς εἴπομεν, τὴν ἀρχὴν τὴν πατρικὴν εἰς χεῖρας ἔλαβεν, ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ͵ϛψογ΄, καὶ ἐν ὀλίγῳ καιρῷ ὁμοφωνήσας μετὰ τῶν ἑτέρων σατραπῶν, καὶ πολέμους τινὰς ποιήσας κατὰ τῶν ὑπηκόων Ῥωμαίων· καὶ ἦν τὰ πάντα τοῦ πολέμου διοικῶν καὶ κυβερνῶν ὁ Ὀτθμάνης. εἶτα οὐκ ἤρεσεν αὐτῷ ἵνα κοινῶς οἱ πάντες ἓν ὦσιν καὶ οὐδεὶς ἀεὶ διαφέρῃ τοῦ ἑτέρου. μετὰ μικρᾶς τινὸς ἀφορμῆς αἰτίαν εὗρεν, καὶ διαφορᾶς ἀναμέσον γενομένης εἰς σύμβασιν ἦλθον ὅπως τὰ ὅσα ἐκ τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων ἐκέρδησαν μερίσωσιν, ἵνα ἕκαστος εἰς τὸ τυχὸν κύριος καὶ δεσπότης μόνον γνωρίζηται. καὶ πρῶτον μὲν οἱ τοῦ Ἀμορίου παῖδες, ὁ Χασσὰν καὶ Μαχουμέτ, ἔλαβον τὰ ἀπὸ τοῦ Σαγγάρεως ποταμοῦ μέχρι Παφλαγονίας, τὰ δὲ περὶ τὴν Μαγνησίαν καὶ Πέργαμον καὶ Ἔφεσον ὁ Σασάν, τὰ δὲ ἐκεῖθεν μέχρι Σμύρνης καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας ὁ Σαρχάνης, τὰ δὲ πλείονα τῆς Μεσοφρυγίας καὶ ἔτι μέχρι Φιλαδελφίας καὶ τῶν ἔγγιστα πάντων ἀπὸ τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ Ἀντιοχείας ὁ Καραμάνος Ἀλισσούριος, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Λυδίας καὶ Αἰο-

3. 23.] περὶ τοῦ Ὀτθμάνου MP 5. λαβὼν ἔτει ἐκ τοῦ κόσμου γενέσεως M 10. διαφέρειν P 11. ἀναμέσου αὐτῶν γεν. P 14. παῖδες om P 15. μεχεμέτης P διέλαβον M 17. Πέργαμον] Πριηνήνην M χασὰν P 21. ἀλησούριος P Αἰολίδος] κοχλίδος P

maiorem nanciscebatur. hic Othmanem genuit, a quo universa familia nomen Othmanidarum invenit.

23. Ertogrule mortuo, eius filius Othmanes, in regno, ut diximus, collocatus, paternum imperium suscepit, anno mundi 6773. is aliquamdiu cum ceteris satrapis concors, bella quaedam adversus Romanos gessit, ipse omnem rem bellicam administrans et adornans. mox eidem non placuit, ut communia cuncta haberent, nec quisquam sua ab alienis secerneret. facili opera causam reperit, unde exorto dissidio, tandem pepigerunt, ut, quaecunque de Romano imperio detraxissent, distribuerent inter se, et, quae cuique pars obtigisset, eius is dominus et princeps esset. ac primum quidem Amorii filii, Chassan et Mahumetus, acceperunt, quidquid terrarum a Sangario fluvio usque ad Paphlagoniam porrigitur; Magnesiam, Prienen, Ephesum et quae his oppidis adiacent regiones, Sasan accepit; inde ad Smyrnam et maritimam oram Ioniae quae pertinent, obtinuit Sarchanes; maiorem partem Phrygiae Magnae, adeoque Philadelphiam

εἰς χεῖρας λαβὼν τὴν τῆς βασιλείας ἐξουσίαν, ἐν ἔτει ͵ϛωνή ἰνδικτιῶνος ιβʹ, ὃς ἦν εἰς τὰ πάντα ἐπιτήδειος, ἀνδρεῖος καὶ ἀγχίνους ὑπῆρχε καὶ πολύτροπος καὶ ἐν τοῖς πολέμοις δεξιὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς προγόνους αὐτοῦ, καὶ πολλὰ κατώρθωσεν ἔργα μνήμης ἄξια εἰς αὔξησιν τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς καὶ βασιλείας. οὗτος πρῶτος μέν, ὡς εἰρήκαμεν, ἐν τοῖς τῆς Εὐρώπης μέρεσι περάσας τὴν Καλλιούπολιν κατέλαβεν, εἶτα καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. ὁμοίως καὶ ἕτερον οὐκ ὀλίγον μέρος τῆς Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας ἔλαβεν. ὕστερον δὲ ἀγάπην καὶ ὁρκωμοσίαν μετὰ τοῦ βασιλέως κὺρ Ἰωάννου ἐποίησεν. ἀποστατησάντων τινῶν τῶν σατραπῶν αὐτοῦ ἐν τῇ ἠῴᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως περάσας ὁμοθυμαδὸν τούτους ἐτροπώσατο· καὶ μάχην ποιήσας μετὰ τῶν τοῦ Ἀμορίου ἀπογόνων πᾶσαν Παφλαγονίαν καὶ ἕως τοῦ ποταμοῦ τοῦ Σαγγάρεως αὐτοὺς νικήσας καὶ διώξας ἐκυρίευσε. καὶ ἐν τῷ μέλλειν περᾶσαι αὖθις ἐν τῇ Εὐρώπῃ μαθὼν ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωσῆς μετὰ τοῦ τοῦ βασιλέως υἱοῦ τοῦ κὺρ Ἀνδρονίκου ἀπεστάτησαν, λίαν λυπούμενος ἦν. καὶ περάσαντες ταχέως ἦλθον, καὶ στρατὸν στείλαντες κατ' αὐτῶν, νικήσαντες αὐτούς, ἔφυγον. ὕστερον πιάσαντες αὐτοὺς ὁ μὲν ἀμηρᾶς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εὐθὺς ἐθανάτωσεν, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐτύφλωσεν. εἶτα μάχην κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ποιήσας πολὺ μέρος ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο καὶ νίκας μεγάλας ἤρατο. καιροῦ δέ

1. *εἰς χεῖρας* om P 2. *ἦν* om P: malim *ὢν* 3. *ἀχηνὸς* M 6. *πρῶτος* om M 7. *κατέλαβεν — Ἀδριανούπολιν* om M 9. *ὁρκομοτικὰ* M 17. *τοῦ* ante *κὺρ* om P 18. *λυπηθεὶς καὶ* M

indictione 12. is in rebus omnibus strenuus, fortis et solers, atque versutia et peritia rei bellicae supra omnes maiores insignis, multa praeclara facinora ad augendum regnum edidit. namque primus in Europam traiectus, ut supra docuimus, Calliopolim, mox etiam Adrianopolim, atque aliam haud exiguam partem Thraciae et Macedoniae occupavit. postea foedus et amicitiam cum Iohanne imperatore iniit; et cum eodem in Asiam traiectus, quosdam e satrapis suis, a fide desciscentes, coniunctis viribus ad officium revocavit, atque Amorii posteris certamine divictis fugatisque, tota Paphlagonia usque ad Sangarium flumen potitus est. deinde in Europam reversurus, Mosem filium cum Andronico, Iohannis filio, defecisse magno cum dolore audivit. confestim traiecti, exercitum adversus eos mittunt, vincunt eos fugantque; mox iisdem comprehensis, ameras statim filium suum morte mulctavit, imperator suum privavit oculis. tum Bulgaris et Serviis bello illato et praeclaris reportatis victoriis, magnam iis provincia-

τινος παρελθόντος πάλιν κατὰ τοῦ δεσπότου Λαζάρου τοῦ τῆς Σερβίας κρατοῦντος πόλεμον ἐποιήσατο. τρέψας καὶ νικήσας αὐτὸν ἐδίωξε, καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διεσκόρπισε, καὶ πολλὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς Σερβίας αὖθις ἐκράτησε. τριάκοντα καὶ ἑπτὰ μάχας ποιήσας μεγάλας πάντοτε ἦν τροπαιοῦχος καὶ νικητής. ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ προρρηθέντος δεσπότου Λαζάρου ἐφονεύθη δόλῳ, βασιλεύσας ἔτη τρία καὶ εἴκοσι. οἱ δὲ βιζίριδες αὐτοῦ, μὴ εἰδότος τινός, στείλαντες τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μπαγιαζήτην ἤγαγον· καὶ ἐγκρατὴς τοῦ στρατοπέδου καὶ πάσης ἀρχῆς ἐν Εὐρώπῃ τε καὶ Ἀσίᾳ ἐγένετο. ἦν δὲ οὗτος ὁ Μπαγιαζήτης λίαν τοῖς πᾶσι φιλοδωρότατος καὶ δαψιλής, καὶ τοῖς αὐθένταις καὶ ἄρχουσι Χριστιανοῖς τοῖς ὑποτεταγμένοις καὶ δεδουλωμένοις αὐτῷ καὶ εὑρισκομένοις ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ πλεῖστα σιτηρέσια καὶ ἑτέρας εὐεργεσίας καθ' ἑκάστην ἐχαρίζετο, συνεσθίων καὶ συνομιλῶν αὐτοῖς μετὰ πλείστης χαρᾶς καὶ ἱλαροῦ προσώπου [οὐ διέλιπε ποιεῖν].

26. Ἄρξας τῆς βασιλείας ὁ λεγόμενος Ἀλευτορὴς ἐν 19
ἔτει ͵ϛωπα', ἰνδικτιῶνος ϛ'. ἐν δὲ τῇ τῶν Τούρκων διαλέκτῳ ἀλευτορὴς ἀστραπὴ καὶ ἄρκον λέγεται· καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὀξὺν εἰς πάντα καὶ ὁρμητικόν, καὶ τὸ πᾶν ταχέως καὶ μετὰ βίας θέλειν ποιεῖν ὡς ἀστραπήν, ἐπωνόμασαν οὕτως. φοβηθεὶς δὲ ἵνα μὴ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μουσουλμάνος ἐνωτισθῇ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον καί τι ἐναντίον συμβῇ, μηχανῇ ἐλογί-

11. περὶ τοῦ μπαγιαζίτου. ἦν δὲ ὁ ἀμηρᾶς οὗτος λίαν P 15. διέλειπεν P, omisso ποιεῖν. 17. 26.] περὶ τῆς βασιλείας Μπαγιαζήτου MP 21. θέλων MP οὕτως om M

rum partem eripuit. intermisso aliquo tempore, Lazarum, Serviae despotam, bello denuo aggressus, devicit fugavitque, et dissipato eius exercitu, multas rursus urbes et regiones Serviae in potestatem suam redegit, septem et triginta magnis proeliis conflictatus, e quibus omnibus superior ac victor discessit. tandem ab eo, quem ante nominavi, Lazaro dolo necatus est, regno potitus annos tres et viginti. vezires eius, sciente nemine, Baiazetem, eius filium, arcessiverunt, qui exercitum et universum in Europa et Asia regnum in potestatem suam accepit. erat Baiazetes erga omnes liberalissimus et sumtuosus, atque Christianis principibus sibi subiectis, qui in ipsius regia essent, benignissime alimenta et alia beneficia quotidie tribuebat, nec cessabat hilariter vultuque laeto cum iis vivere et convivari.

26. Suscepit imperium Aleutores qui dicitur, anno 6881, indictione 6. nimirum Turcico sermone aleutores fulmen et ursum significat. quia enim ad omnia acer et promptus erat et fulminis instar celeriter cuncta et cum impetu fieri volebat, idcirco hoc eum cognomento appellarunt. veritus autem, ne Musulmanus frater, patris morte

σατο· στεῖλας εὐθὺς ὡς ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς προσεκαλέσατο, οὗτος δὲ μὴ εἰδὼς τὰ γενόμενα ἐν ἀκακίᾳ ἐλθὼν καὶ πιασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἀπεπνίγη, καὶ οὕτως ἀμερίμνως διῆγεν. ὡς δὲ τὸ ἔαρ ἤγγικε, πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ συναθροίσας καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ περάσας, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐλθών, πολεμήσας πᾶσαν ἐκυρίευσε καὶ τοὺς Κολχοὺς ἐτροπώσατο καὶ τὴν Ἄμαστριν καὶ τὸν ἀμηρᾶν αὐτῆς τὸν Δῖνον. εἶτα στρατεύει κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ Σαρκάνου, νικᾷ αὐτόν τε καὶ τὸν ἀμηρᾶν Μαεδές. τοῦ δὲ φθινοπώρου ἐπιστάντος, τοῦ χειμῶνος ἐλθὼν κατὰ τοῦ Θεχόει ἀμηρᾶ καὶ Μεθήνου, νικήσας αὐτοὺς καὶ διώξας καὶ κύριος τῆς αὐτῶν ἀρχῆς πάσης ἐγένετο καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τέκνα αὐτῶν ᾐχμαλώτισεν. εἶτα ἐν τῇ Εὐρώπῃ αὖθις ἐπιστρέψας ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Οὐγγρῶν, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς αὐτοὺς ἐνίκησε, καὶ τῆς Ἀλβανητίας μέρος ἐδούλωσε. καὶ κατὰ τοῦ Μίλτζα τοῦ τῆς Βλαχίας ἄρχοντος στρατεύει, πολύν τε τόπον ζημιώσας, εἶτα ὁ Μίλτζας ἦλθεν εἰς μάχην φανερὰν ἔν τινι τόπῳ δυσκόλῳ, ὁ ἀμηρᾶς δὲ μεθοδεύων τὸ τοῦ τόπου ἀτύχημα, τὴν μάχην καταλιπὼν ἀνεχώρησεν. ὕστερον εἰς συμβάσεις ἐλθόντες, τέλος ἔταξεν ὁ Μίλτζας διδόναι αὐτῷ, καὶ εἰρήνευσαν, καὶ ἐκ τῶν ἐναπολειφθέντων τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας πολὺν τόπον ἔλαβε. καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Σιγισμόνδου πόλεμον ποιή-

7. ἐνδίνουν M, ἐνδήνουν P. vide infra. 9. μαεδέτ P 10. πεχοῇ P μεθεύου P 16. τε om P ἐλθὼν M 22. ποιήσας P

audita, sibi obesset, fraudem comminiscitur. statim misit, qui eum tanquam patris nomine arcesserent. ille, rerum ignarus nec quidquam formidans mali, adest; comprehensus strangulatur. ita deinceps sollicitudine vacuus Baiazetes, vere appropinquante, copias omnes in unum colligit, atque in Asiam traiectus, impressionem facit in Armeniam totamque sibi subiicit. idem Colchos domat atque Amastrim et huius urbis ameram, Dinum. deinde contra Sarcanem ameram ducto exercitu, ipsum et Maëdes, alium ameram, devincit. auctumno vergente et inita hieme Thechoeium et Methenem ameras aggressus, ipsis victis ac fugatis, tota eorum terra potitur, uxores cum liberis in servitutem rapit. tum in Europam reversus, in Hungaros movet, eosque semel atque iterum vincit, ac partem aliquam Albaniae occupat. idem adversus Miltzam, Blachiae principem, profectus, multa loca eius vexat, sed quum ad iustum proelium in locum quendam difficilem Miltzas prodisset, incommoditati loci cedens, omissa pugna, revertit. postea ad pactiones ventum est, quibus Miltzas tributum illi pensurum se esse promisit, et pax convenit. idem e locis reliquis

σαντες, και ἕως τῆς Νικοπόλεως ὁ Σιγισμόνδος ἔφθασε, καὶ τὰ στρατεύματα συνηντήθη, καὶ κακοβουλίας ἕνεκεν τὰ τῶν Χριστιανῶν εἰς ἄκρον ἐσφάλησαν, καὶ τρέψαντες αὐτοὺς μετὰ φόνου πολλοῦ καὶ αἰχμαλωσίας ἐδίωξαν. εἶτα τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡμετέραν πατρίδα ἐλθὼν ἀπέκλεισε πολιορκῶν αὐτήν. καὶ τοσοῦτον ὀξὺς εἰς τὰ πάντα ἦν ὥστε οὐκ ἤρκεῖτο μόνον τὴν πόλιν πολιορκεῖν, ἀλλὰ τὸν Γιακούμπ-πασιᾶν καὶ τὸν Βρενέζην στείλας μετὰ στρατοῦ χιλιάδων πεντήκοντα καὶ ἓξ ἦλθον κατὰ τῆς Πελοποννήσου, καὶ εἰσελθόντες ἐν τῇ νήσῳ τὰ ὅσα ἐδύναντο κακὰ ἐποίησαν, ἔφθασαν δὲ καὶ ἕως ἐγγὺς τῆς Κορώνης καὶ Μεθώνης, εἶτα στραφέντες τὴν παλαιὰν καὶ ὀνομαστὴν πόλιν τοῦ Ἄργους πολεμήσας ἔλαβον, καὶ ὑπὲρ τὰς τριάκοντα χιλιάδας αἰχμαλώτους λαβόντες ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀποίκους ἐποίησαν, καὶ τὰ τείχη αὐτῆς καλάσαντες ἔρημον κατέλιπον, ἐν ἔτει ,ςϡγ', ἰνδικτιῶνος ε'. Δῖνος δὲ ὁ ἀμηρᾶς καὶ οἱ ἕτεροι οἱ τῆς ἀρχῆς ἐξωσθέντες παρὰ τοῦ Μπαγιαζήτου, ἐλθόντες πρὸς τὸν βασιλέα Ντεμίρην, κλαίοντες τὴν ἀδικίαν ἣν ἠδικήθησαν· καὶ ὁ Ντεμίρης θέλων αὐτοῖς βοηθῆσαι, στείλας πρέσβυν τινὰ εἰς τὸν Μπαγιαζήτην λέγων ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιον κατὰ τῶν ὁμοφύλων μᾶλλον καὶ ὁμοπίστων πράττειν οὕτως, καὶ παρῄνει αὐτὸν ἵνα τὴν ἀρχὴν ἑνὸς ἑκάστου αὖθις δώσῃ, εἰ θέλει ἵνα φίλοι ἔσωνται.

2. ἕνεκα P 4. ἐδίωξεν P 8. χιλιάδας M 13. ὑπὲρ om P
14. ,ςϡη^ω P 22. θέλει φίλους ἔσεσθαι P

Bulgariae et Serviae non pauca accepit. deinde adversus Sigismundum, imperatorem Germaniae, bello excitato, quum Nicopolim usque Sigismundus processisset, et occurrissent sibi exercitus, imprudentia factum est, ut Christiani funditus devicti, cum magno hominum partim occisorum partim captorum clade fugarentur. iam Cpolim patriam nostram adortus, obsidione clausit, adeoque praeceps erat ad omnia, ut non satis haberet, urbem obsidere, sed Giacub-pasianem et Brenezem cum sex et quinquaginta millibus mitteret in Peloponnesum. hi insulam adorti, omni eam malorum genere lacerarunt, prope Coronen et Methonen usque progressi. inde reversi, vetustam et inclitam urbem Argos expugnarunt, eamque, triginta amplius millibus captivorum im Asiam missis deductisque in colonias, eversis moenibus, desertam reliquerunt, anno mundi 6903, indictione 5. interea Dinus ameras et reliqui, qui a Baiazete sedibus suis pulsi fuerant, Demirem regem adierant, iniurias, quas accepissent, conquerentes. Demires, succurrendi iis cupidus, per legatum Baiazeti suadebat, iniustum esse, erga homines eiusdem gentis et reli-

B ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἄκρον πλεονέκτης ὢν καὶ οὐδέποτε ἠρκεῖτο πλούτου καὶ τρόπου· ὁρμητικὸς καὶ δεινὸς ὢν τοῦ πρέσβεως τοὺς λόγους εἰς οὐδὲν ἐλογίσατο, καὶ τὸν Ντεμίρην τὸν αὐθέντην αὐτοῦ ὡς ἄγροικον λέγων ἐνέπαιζεν. ὁ δὲ Ντεμίρης ἀκούσας ὑπὸ τοῦ πρέσβεως τὰ ὅσα ἐφθέγξατο κατὰ τούτου ὁ ἀμηρᾶς, καὶ τὴν κενοδοξίαν αὐτοῦ εἰδὼς ἐθυμώθη, καὶ πάντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ συναθροίσας κατ' αὐτοῦ βαδίζων ἦν. ὡς δὲ ἤκουσε καὶ ὁ Μπαγιαζήτης, τὰς αὐτοῦ δυνάμεις συναθροίσας μετὰ σπουδῆς εἰς συνάντησιν τοῦ Ντεμίρη ἦν ἐρχόμενος ἀνδρείως καὶ θαρσαλέως μετὰ μεγάλης ψυχῆς. ὑπῆρχε δὲ ὁ στρατὸς τοῦ ἀμηρᾶ χιλιάδες πεντήκοντα καὶ ἑκατόν, τοῦ δὲ Ντεμίρη χιλιάδες ἦσαν ὀκτακόσιαι καὶ εἴκοσι· καὶ πάλιν ἡ μεγαλοψυχία τοῦ Μπαγιαζήτου εἰς οὐδὲν τὸν Ντεμίρην ἐλογίζετο. φθάσαντες τὰ στρατεύματα εἰς τὰ μέρη τῆς Φρυγίας συνήντησαν, καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ σύνταξις καὶ ἡ συμπλοκὴ μεγάλη ἐγεγόνει. τέλος οἱ τοῦ Μπαγιαζήτη εἰς φυγὴν ἐτράπησαν· καὶ ἐν τῷ φεύγειν αὐτοὺς πολλοὺς πιάσαντες, οἷς οὐδὲν ἕτερον ἀνιαρὸν ἐποίουν εἰ μὴ μόνον τὰ ἱμάτια καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν ἦρουν καὶ γυμνοὺς ἀπέλυον. καὶ ἐν τῷ φεύγειν καὶ τὸν Μπαγιαζήτην πιάσαντες καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωσῆν καὶ ἑτέρους πολλοὺς ἄρχοντας τῆς αὐλῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Ντεμίρην ἤγαγον. καὶ ὁ Ντεμίρης ἐπλήσθη χαρᾶς διὰ τὴν νίκην, καὶ λέγει τῷ Μπαγιαζήτῃ

10. μεγαλοψυχίας P   15. συνηντήθησαν P

gionis isto modo agere, eumque cohortabatur, ut suam cuique satrapiam restitueret, si se amicum sibi vellet. ameras, homo inexplebili avaritia et habendi cupiditate, idemque vehemens et praeceps, orationem legati nihili aestimavit, et Demirem, dominum eius, ludificans rusticum appellavit. Demires, quum audisset ex legato, quae in se dixisset ameras, eiusque nosset ambitionem, ira incensus, collectis omnibus copiis suis, adversus eum castra movit. re comperta, etiam Baiazetes, confestim suis collectis copiis, Demiri strenue et fortiter confidenterque obviam proficiscitur. constabat amerae exercitus centum et quinquaginta millibus: Demiris octingenta et viginti millia erant: at confidentia Baiazetis nihili faciebat Demirem. quum in Phrygiam ab utrisque ventum esset, concurrerunt exercitus magnumque ortum est proelium. tandem Baiazetis exercitus in fugam conversus est: in qua multi capti sunt, quibus nihil aliud molestiae factum, nisi quod vestibus et armis nudati dimittebantur. ipse Baiazetes cum uxore et filio Mose aliisque multis aulae suae proceribus comprehensus, ad Demirem adductus est. qui propter victoriam, quam repor-

"κακὴ κεφαλή, διὰ τί τὰς ὀρέξεις τὰς κακὰς τῆς σῆς γνώμης οὐκ ἐκυβέρνησας, ἵνα μὴ εἰς τοῦτο ἔλθῃς; οὐκ οἶδας ὅτι οὐδεὶς δύναται τῷ ἐμῷ στρατῷ ἀντιστῆναι;" εἶτα θαυμάζων ὁ Ντεμίρης τὴν βασιλικὴν παρασκευὴν τοῦ Μπαγιαζήτου καὶ ὡραίαν καὶ τὰς σκηνὰς ἐκείνας τὰς θαυμαστάς, τὰ τοσαῦτα ὄρνεα καὶ κύνας κυνηγετικοὺς οὓς εἶχε, λέγει πάλιν αὐτῷ "εἰπέ μοι, ὦ σαλὲ καὶ παράφρων, τίς ἡ ὠφέλεια τῆς μεγάλης σου κενοδοξίας μετὰ τοσαύτης παρασκευῆς;" ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Μπαγιαζήτης λέγει τῷ Ντεμίρῃ "οἶδα καλῶς, διὰ τὸ εἶναί σε ἄγροικον Σκύθην καὶ ἐξ ἀσήμου γένους, ὅτι αἱ βασιλικαὶ παρασκευαὶ οὐκ ἀρέσουσί σοι, διότι οὐδέποτε ταῦτα ἔπρεπόν σοι· ἐγὼ γὰρ ὡς υἱὸς τοῦ Ἀμουράτη καὶ ἔγγονος τοῦ Ὀρχάνου καὶ δισέγγονος τοῦ Ὀτθμάνου καὶ τρισέγγονος τοῦ Ἐρτογρούλη, καὶ ταῦτα καὶ πλείονα πρέπον μοί ἐστι ποιεῖν καὶ ἔχειν." ὁ δὲ Ντεμίρης ἀκούσας τοὺς αὐθάδεις λόγους τοῦ Μπαγιαζήτου, θυμωθείς, κουβούκλιον ἐκ σιδήρου ποιήσας ἔσω αὐτὸν ἐνέβαλε καὶ μετ' ὀλίγον αὐτὸν ἀπέκτεινε, βασιλεύσας ἔτη ἓξ πρὸς τοῖς εἴκοσι, ζήσας δὲ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ μῆνας ὀκτώ.

27. Τοιουτοτρόπως οὖν τῶν πραγμάτων, ὡς εἰρήκαμεν, ἐλθόντων, καὶ τοῦ ἀμηρᾶ Μπαγιαζήτου αἰχμαλωτισθέντος, εἰς ἀταξίαν καὶ κίνδυνον μεγάλον ἡ τῶν Ὀτθμανλίδων βασι-

20. 27.] *περὶ τῶν συγχύσεων τῶν γινομένων διὰ τὸν τοῦ Μπαγιαζήτου θάνατον ἀναμέσον* (*ἀνὰ* P) *τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἄλλα τινά* (*ἄλλων τινῶν* P) M et, qui caput numerat *κγ'*, P

taverat, laetitia exsultans, Baiazetem allocutus, "homo nequam, inquit, cur pravis animi tui cupiditatibus non imperasti, ne huc devolverere? an nescis, meis copiis neminem parem esse?" deinde regium eius ornatum et elegantiam, et tentoria illa eximia tantamque avium et canum venaticorum multitudinem miratus, rursus "dic mihi, inquit, homo turbulente et excors, qui est fastus tui cum tanto apparatu fructus?" tum ille: "bene novi, non placiturum tibi, ut agresti Scythae et ex obscuro genere oriundo, apparatum regium, qui nunquam te decuit. at me decet, Amuratis filium et Orchanis nepotem et Osmanis pronepotem et Ertogrulis abnepotem, haec et plura facere atque habere." sermonis insolentia iratus Demires, caveam ferream fabricari iussit, in quam eum coniectum paulo post occidit. regnaverat annos sex et viginti, captivus fuerat menses octo.

27. Rebus sic transactis, ut exposuimus, et Baiazete capto, in perturbationem et magnum discrimen Othmanidarum imperium incidit propter dissidia quaedam et bella inter filios eius enascentia,

λεία ἐνέπεσε διά τινας διαφορὰς καὶ πολέμους τῶν υἱῶν τοῦ Μπαγιαζήτου, οἳ ὡς ἤκουσαν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ἠγωνίζοντο ἵνα ἕκαστος τῆς βασιλείας τῆς πατρικῆς κύριος γένηται. καὶ περάσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ τέσσαρες αὐτάδελφοι, διὰ τὸν Μωσῆν ὡς εἰρήκαμεν αἰχμάλωτον μετὰ τοῦ πατρὸς ἐναπομείναντα, Ἰωσούφ, ὡς εἴπομεν, φωτισθεὶς τῇ αἴγλῃ τοῦ ἁγίου πνεύματος Χριστιανὸς ἐγεγόνει, οἱ δὲ ἕτεροι ἀναμέσον διεφέροντο, καὶ μάχης γενομένης τὰ τοῦ Ἰεσσαὶ ὀλίγον καιρὸν ὑπερίσχυσε. καὶ φιλίαν μεγάλην ἔχων μετὰ τοῦ βασιλέως κὺρ Μανουὴλ καὶ στρατὸν συναθροίσας κατὰ τοῦ ῥηγὸς Οὐγγαρίας ἐλθὼν οὐδὲν κατώρθωσε. καὶ κατὰ τοῦ δεσπότου Σερβίας ἐλθὼν οὐδὲν αὐτῷ χρήσιμον ἐγεγόνει. καὶ περάσας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἵνα ἔλθῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ Μουσουλμάνου, καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Καππαδοκῶν ἐπαρχίας συναντήσαντος ἐκείνου Ἰεσσαὶ ἡττηθεὶς ἔφυγε, καὶ ἐν τῷ φεύγειν πιάσαντες αὐτὸν προσήγαγον τῷ ἀδελφῷ· ὁ δὲ ἐναπέπνιξεν αὐτὸν σταθεὶς ἐν τῇ ἀρχῇ μῆνας . . . (28.) *καὶ ὁ Μουσουλμάνος ἐγκρατὴς γενόμενος τῆς ἀρχῆς, ὁ Ντεμίρης ἔπειτα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μωσῆν ἠλευθέρωσεν, ὃς περάσας κρυφῶς ἦλθεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ ὁ δεσπότης Σερβίας χεῖρα ἱκανὴν δώσας καὶ βοηθήσας αὐτῷ, λέγω τῷ Μωσῇ, ἐγκρατὴς κατὰ τῆς Εὐρώπης ἐγεγόνει. μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μουσουλμάνος ἐν τῇ Ἀσίᾳ περάσας διὰ τῆς πόλεως*

1. *τινας ἀφορμὰς διαφοράς τε* P 6. *ἐναπομεῖναι* P 17. *ἐστάθη* P. post *μῆνας* Alterus add *ὀλίγους* 18. *ἀρχῆς ἦν τότε. ἔπειτα ὁ Ντ.* P

qui, audita morte patris, pro se quisque nitebantur, ut regno paterno potirentur. transeunt in Europam fratres germani quatuor: Mosem enim captivum fuisse cum patre, monuimus: diximus etiam, Iosuphum, spiritus sancti lumine impletum, Christianum factum esse. reliqui inter se dissidebant. proelio facto, arma Iesses aliquamdiu praevalebant. is, arcta amicitia cum imperatore Manuele coniunctus, collectis copiis, adversus Hungarorum regem profectus est, nec tamen quidquam egit; nec Serviae despotam aggresso, expeditionis fructus constitit: et, quum in Asiam traiecisset, Musulmanum fratrem adorturus, in Cappadocum finibus cum eo congressus, fugatus est et, in fuga comprehensus, ad fratrem adductus, qui eum strangulari iussit, imperio potitum menses . . . . . . (28.) regno a Musulmano occupato, Demires Mosem, fratrem eius, liberum dimisit, qui clam in Europam transgressus et a despota Serviae sufficiente manu instructus et adiutus, ea parte superior fit. hoc quum primum Musulmanus, frater eius, in Asia accepit, in Europam traiecit, ut per Byzantium fratri obviam

ἐλθεῖν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ φιλίαν μεγάλην μετὰ τοῦ βασιλέως ἔχων, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότου τοῦ κὺρ Θεοδώρου δώσας αὐτῷ εἰς γυναῖκα, ἡμέρας ὀλίγας ἐν τῇ πόλει διατρίψας ἐξῆλθε κατὰ τοῦ Μωσῆ. καὶ πολέμου γεγονότος ὁ Μουσουλμάνος ὑπὸ τοῦ Μωσῆ ἐνικήθη, καὶ πιασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐθανατώθη. (29.) καὶ ὁ Μωσῆς γενόμενος τῆς ὅλης ἀρχῆς κύριος στόλον ἡτοίμασε διὰ θαλάσσης καὶ στρατὸν διὰ ξηρᾶς ἐλθεῖν κατὰ τῆς πόλεως. μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, Ῥωμαϊκὸν στόλον ἑτοιμάσας καὶ οἰκονομήσας, δρουγγάριον καταστήσας Μανουὴλ τὸν νόθον ἀδελφόν, καὶ ἐγγὺς τῆς νήσου τῆς λεγομένης Πλάτης οἱ στόλοι συναντηθέντες, ὁ τοῦ Μωσῆ στόλος ἐσφάλη, καὶ μέρος μέν τι κατεποντίσθη μέρος δὲ ἐβυθίσθη, καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα πάνυ ὀλίγα πλοιάρια κακῶς ἔφυγον, καὶ ἡ νίκη Ῥωμαίοις ἦν. καὶ ἐκ τῆς ξηρᾶς τὰ ὅμοια ὁ Μωσῆς ἔπαθεν. ἀκούων ταῦτα ἀνεχώρησε μετὰ αἰσχύνης. καὶ αὖθις ὁ βασιλεὺς μεθοδεύων μηχανὰς ἵνα παντελῶς νικήσῃ τὸν Μωϋσῆν, στείλας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἔφερε τὸν τοῦ Μουσουλμάνου υἱὸν Ὀρχάνην καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ αὐθέντην ἐπέβαλε. καὶ πολέμου γεγονότος τὰ τοῦ Ὀρχάνου ἐσφάλησαν, ἐπιβουλευθέντος παρὰ τοῦ κυβερνήτου καὶ πρώτου βεζίρη αὐτοῦ Σαμπάνη, καὶ πιάσας αὐτὸν ὁ Μωσῆς ὁ θεῖος αὐτοῦ ἐτύφλωσε. Μεεμέτης δὲ ὁ ὑστερογενὴς υἱὸς τοῦ Μπαγιαζήτου διὰ τὸ εἶναι ἐκ πάντων νεώτερος καὶ ὑπὸ τῶν

5. πιάσας αὐτὸν ἐθανάτωσεν P   22. μεχεμέτης P

iret; et, quoniam eum non vulgaris amicitia cum imperatore coniungebat, isque Theodori despotae filiam ei dederat in matrimonium, dies aliquot in urbe commoratus, contra Mosem movit. proelio commisso, Musulmanus a Mose devictus, captus et necatus est. (29.) Moses, universo regno potitus, classem adornat, qua mari, exercitum, quo terra urbem aggrederetur. qua re comperta, imperator quoque Romanorum classem parat et instruit, cui drungarium praefecit Manuelem, fratrem nothum. ad Platen insulam classes sibi occurrunt: naves Mosis devictae, partim demersae, partim captae sunt: pauca admodum navigia, quae restabant, turpiter fugerunt: victoria penes Romanos stetit. similem in terra cladem Moses accepit. haec ubi audiit, cum ignominia recessit. imperator denuo excogitatis artibus, quibus prorsus devinceret Mosem, missis in Asiam legatis, Orchanem, Musulmani filium, arcessivit et in Europa dominum constituit. at collatis signis, succubuit Orchanes, a duce suo et primario veziro Sabane proditus. captum Moses patruus oculis privavit. Mehemetes autem, filius Baiazetis natu minimus, fratrum omnium metu, cum quodam artifice arcuario in locum quendam aufugit, ubi mercenarius vixit, ne

ἀδελφῶν πάντων φοβούμενος φυγὼν ἦλθεν ἔν τινι τόπῳ μετά τινος τεχνίτου τοξοποιοῦ, καὶ ἐκεῖ μισθωτὸς ἐγένετο, ἵνα μὴ γνωσθῇ τοῖς ἀδελφοῖς· ἀνδρυνθεὶς δὲ τῇ ἡλικίᾳ ὀλίγον μετὰ τοιαύτης κακουχίας, θεωρῶν οὕτως ἔχοντα τὰ πράγματα, καὶ αὐτὸς τῇ τῆς τύχης φορᾷ χρησάμενος ταῦτα συλλογίζεται καὶ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν Καραμάνον ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ ἔρχεται βοήθειαν αἰτῶν. καὶ ὁ ἀμηρᾶς Καραμάνος δεξάμενος αὐτὸν ἡδέως
B καὶ χεῖρα δώσας ἐξῆλθεν οὗτος κατὰ τοῦ αὐταδέλφου Μωσῆ. πρώτης καὶ δευτέρας μάχης γενομένης ὁ τοῦ Μωσῆ στρατὸς ὑπερίσχυσε καὶ ὁ Μεεμέτης καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ διεσκορπίσθησαν. ἐκ τρίτου δὲ τὴν τύχην λογισάμενος δοκιμάσαι, πρὸς τὸν τῆς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας αὐθέντην καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἐλθὼν βοήθειαν αἰτῆσαι παρ' αὐτῶν, καὶ δώσαντες αὐτῷ χεῖρα ἱκανὴν καὶ στρατὸν ἐξῆλθεν αὖθις κατὰ τοῦ Μωσῆ· καὶ μάχης γενομένης ὁ Μεεμέτης ἀπατήσας μετὰ χρημάτων πολλοὺς τῶν πρώτων στρατηγοὺς καὶ κυβερνήτας τοῦ Μωσῆ, ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον πρὸς τὸν Μεεμέτην. ὁ δὲ Μωσῆς ἰδὼν καὶ αὐτὸς εἰς φυγὴν ἐτράπη καὶ ἐλθὼν ἔν τινι τόπῳ ὑλώδει ἐκρύβη· ὃν εὑρών τις στρατηγὸς τοῦ Μεεμέτη ἐκεῖ ἀπέπνιξε προστάξει τοῦ αὐθέντου αὐτοῦ. ἐστάθη οὖν ἡ αὐτὴ βασιλεία κινδυνεύουσα διὰ τὰς διχονοίας τὰς ἐν ἀλλήλοις τοῖς τέσσαρσιν ἀδελφοῖς ἔτη τρία καὶ μῆνας δύο, (30.) Μεεμέτης δὲ ἐγκρατὴς πάσης τῆς ἀρχῆς καὶ βασιλείας τῆς

2. καὶ ἐκεῖ om P 5. λογίζεται P 17. μεχεμέτην, ὁ δὲ μεχεμέτης ὑπερίσχυσεν. ἰδὼν δὲ P, omissis καὶ αὐτὸς 22. τέσσαρσιν om P 30.] περὶ τοῦ μεεμέτου P, qui alias μεχεμέτης, περὶ τῆς βασιλείας Μεεμέτη M.

fratribus innotesceret. aetate paulo grandior factus in vili hac conditione, quum rerum statum considerasset, ipse quoque fortunae se permisit, et ad Caramanum ameram in Cappadociam confugiens, eius auxilium implorat: amice ab eo receptus et instructus copiis, adversus Mosem fratrem proficiscitur. atque e primo quidem et secundo proelio Mosis exercitus superior discessit, Mehemetes eiusque exercitus fugati sunt; sed tertium fortunam experiendam esse ratus, principem Serviae et Bulgariae et imperatorem adiit eorumque imploravit opem, atque acceptis ab iis copiis idoneis, denuo adversus Mosem duxit. proelio inito, e primariis multi duces centurionesque Mosis, pecunia a Mehemete corrupti, illo relicto, ad hunc transfugiunt. hoc quum animadvertisset Moses, in fugam et ipse conversus, in loco silvoso delituit, sed a duce quodam Mehemetis repertus, huius iussu suffocatus est. versata igitur in discrimine fuerat huius imperii salus propter intestinas quatuor fratrum discordias annos tres et menses duos, (30.)

πατρικῆς μετὰ τοσούτων κόπων καὶ ὀδύνων γέγονεν ἐν ἔτει ,ϛϑζ, ἰνδικτιῶνος γ'.

Πρῶτον μὲν ἔργον μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἀρχὴν ἐποίησε τοῦτο. τὰ τέλη τῆς Μολδοβλαχίας καὶ Μπογδανίας, ὅσον ἦν δυνατόν, ἐβάρυνε, καὶ πᾶσαν χώραν καὶ τόπον ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐν οἷς οἱ Σκύθαι ἐγίνοντο ἐγκρατεῖς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ πατρός, πάλιν μετ' ὀλίγον ὑφ' ἑαυτὸν ἀπεκατέστησε· καὶ τοὺς ὁμοφύλους καὶ ὁμοπίστους αὐθέντας οὓς ὁ πατὴρ ἐξέωσε τῆς ἀρχῆς καὶ ὁ Ντεμίρης ἐλθὼν πάλιν μετέδωκεν αὐτοῖς, οὗτος νόμῳ πολέμου αὖθις ἐδίωξε, τὴν Γαλατίαν Καππαδοκίαν τε καὶ Πόντον καὶ ὅσα τῆς ἄνωθεν Ἀσίας ἐκέρδησε. τὸν Ἰσμαὴλ ἀμηρᾶν τοῦ Σινωπίου ὑποτελῆ ἐποίησε, καὶ ἀπὸ Λυδίας ἕως Αἰολίδος καὶ ἄχρι Μυσίας τῆς πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον κύριος ἐγένετο, καὶ μετὰ τῆς γερουσίας τῶν Ἑνετῶν μάχην ποιήσας. ὁ οὖν τῶν Ἑνετῶν στόλος εἶχεν ναυάρχην τὸν Πέτρον Λορδᾶν· καὶ ἄμφω οἱ στόλοι συναντηθέντες, λέγω τῶν Ἑνετῶν καὶ τοῦ ἀμηρᾶ, ἀναμέσον Προικονήσου καὶ Καλλιουπόλεως, καὶ ναυμαχίας γενομένης πολλαὶ τριήρεις καὶ νῆες τῶν Τούρκων κατεποντίσθησαν· μετὰ δὲ ταῦτα ἀγάπην ἐποίησαν. ἠγάπα δὲ τὸν βασιλέα κὺρ Μανουὴλ οὗτος ὁ ἀμηρᾶς καὶ τοὺς ἑτέρους αὐθέντας Χριστιανοὺς τοὺς ἐγγὺς τῶν ὁρίων αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν τε-

7. ὀλίγον καιρὸν ὑφ' M 16. ὁ Λορδᾶς Λαυρεδανὸς λέγεται τῇ τῶν Λατίνων διαλέκτῳ. Pachomius in marg. M. Λαουρεδάνον P
20. τὸν κύριον M

atque Mehemetes universi regni et imperii paterni cum tantis aerumnis et molestiis potitus est anno 6907, indictione 3.

Primum post susceptum imperium opus hoc edidit. Moldoblachiae et Bogdaniae tributa quam poterat gravissima imperabat, et quidquid regionum in Asia Scythae, capto eius patre, occupaverant, brevi intervallo recepit, atque suae gentis ac religionis principes eos, quos a patre sedibus expulsos Demires restituerat, de integro eiecit, et Galatiam, Cappadociam, Pontum totamque Asiam superiorem in potestatem suam redegit, Ismaëlem, Sinopes ameram, vectigalem fecit, et a Lydia ad Aeolidem usque et Mysiam, quae est in Hellesponto, dominabatur, etiam cum Venetis proelio conflictatus, quorum classi Petrus Lordan praeerat. quum ambae classes, Venetorum et amerae, inter Proconnesum et Calliopolim essent congressae et pugna commissa, multae Turcarum naves et triremes depressae sunt. deinde pax inter eos composita. amice hic ameras amplectebatur imperatorem Manuelem et reliquos principes Christianos sibi vicinos, et moribundus Amuratae filio mandavit, ut is quoque

λευτᾶν τῷ υἱῷ Ἀμουράτῃ παρήγγειλεν ἵν᾿ ἔσηται φίλος καὶ βοηθὸς τῷ βασιλεῖ κὺρ Μανουήλ. οὗτος πρῶτος ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει τὴν καθέδραν ἐποίησεν, ἣν οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐν τῇ Προύσῃ εἶχον. ὑπῆρχε δὲ λίαν φιλόδωρος καὶ τοῖς φίλοις ἄριστος· ὁμοίως δὲ τοῖς ἐχθροῖς ἕως τέλους ζωῆς καμηλοειδῶς διέκειτο, καὶ πάντοτε νέα ἐφευρήματα καὶ μηχανὰς γυρεύων, ἵνα βλάπτῃ καὶ ἀφανίζῃ τοὺς κακῶς διακειμένους μετ᾿ αὐτοῦ. ἀπέθανε δὲ βασιλεύσας ἔτη δέκα καὶ ἑπτά.

31. Ἀποθανόντος οὖν τοῦ ἀμηρᾶ Μεεμέτη καὶ Κυρίτζη ὀνομαζομένου, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀμουράτης ἐλθὼν τὴν ἀρχὴν
21 διεδέξατο ἐν ἔτει ͵ςϡκδ΄, ἰνδικτιῶνος η΄, καὶ τοῦ φθινοπώρου ἱσταμένου οὐκ ἠρέμησε διὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ τὸν στρατὸν αὐτοῦ συνάξας ἔρχεται κατὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Μουσταφᾶ, καὶ νικήσας αὐτὸν ἐθανάτωσε. καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν νίκην καὶ τὸν Μιχαήλ-μπέην στείλας, ἐλθὼν τὴν πόλιν ἀπέκλεισε. ἡ αἰτία ἦν ὅτι τῷ Μουσταφᾷ, ὡς ἔμπροσθεν εἰς πλάτος ῥηθήσεται, οἱ βασιλεῖς ἐβοήθουν. εἶτα καὶ αὐτὸς ἐλθὼν καὶ οὐδὲν κατορθώσας ἀγάπην μετὰ τῶν βασιλέων ἐποίησε, μεσιτευσάσης τῆς κυρᾶς Μάρως τῆς μητρυιᾶς αὐτοῦ. εἶτα ἔρχεται κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης κρατουμένης οὔσης ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν· ἣν πολιορκήσας καὶ ἀποκλείσας ἔλαβε. καὶ ἐκ τῆς Οὐγγαρίας μέρος οὐκ ὀλίγον ἐδούλωσε, καὶ μάχην ποιήσας

5. ἕως τέλους ζωῆς om P 6. γυρεύων] ζητῶν P 9. 31.] περὶ τῆς βασιλείας Ἀμουράτη M, περὶ τῆς τοῦ ἀμουράτου βασιλείας P, novum caput non exorsus. 15. ἐλθεῖν P 22. οὐγκρίας μέρος ἔλαβε καὶ ἐδούλωσεν οὐκ ὀλίγον P

amicus et socius esset Manueli. idem primus Adrianopoli sedem regiam collocavit, quam maiores eius Prusae habuerant. erat munificentissimus et sicut in amicos liberalissimus, ita hostibus usque ad finem vitae infensissimus, semperque novarum artium machinarumque studiosus, quibus male erga se animatis damnum atque interitum afferret. mortuus est anno regni decimo septimo.

31. Mortuo Mehemete amera, qui cognominatur Cyritzés, Amurates, eius filius, imperium capessivit, anno 6924, indictione 8. autumno ineunte, ut quiesceret, instante hieme commoveri non poterat, sed, collecto exercitu, patruum Mustapham aggressus est, victumque occidit. ac statim post eam victoriam praemisso Cpolim Michael-bego, ipse supervenit eamque urbem obsedit: cuius rei causa erat, quod Mustaphae, ut postea fusius dicetur, imperatores auxilium tulerant. verum quum nec ipse quidquam proficeret, amicitiam cum imperatoribus composuit, conciliante Maro domina, eius noverca. inde Thessalonicam, Venetis tum subiectam, aggressus est eamque obses-

μετὰ τοῦ ῥηγὸς Λαδισλάου αὐτὸν ἐνίκησεν. ἐλθὼν δὲ κατα τῶν Βλάχων καὶ Μολδοβλάχων οὐδὲν κατώρθωσεν, ἀλλὰ ζημιωμένος ἐπανέστρεψεν. εἶτα αὖθις δεύτερον στρατεύει κατ' αὐτῶν· καὶ οἱ Βλάχοι εἰς βοήθειαν τοὺς Οὐγγάρους προσκαλεσάμενοι, καὶ πολέμου γενομένου ἡ νίκη τῷ ἀμηρᾷ ἦν καὶ αὐτοὶ διεσκορπίσθησαν φεύγοντες. λέγουσι δὲ ὅτι ἀπέθανον ἐν ἐκείνῃ τῇ μάχῃ πλεῖον ἢ τριάκοντα χιλιάδες Οὔγγαροί τε καὶ Βλάχοι, Τοῦρκοι δὲ πάνυ ὀλίγοι. τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου μέρος καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνοὺς Θῆβάν τε καὶ Ἀθῆναν καὶ πᾶσαν Βοιωτίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ Ἰωάννινα ἐδούλωσε πολέμῳ, καὶ τὸν τῆς Καισαρείας ἀμηρᾶν εἰς τέλος ἐνίκησε καὶ ἠφάνισε, καὶ κύριος τῆς ἀρχῆς ὅλης ἐκείνης ἐγένετο, ἄχρις δέ τινων φρουρίων, ἃ ἦσαν ἐν τισιν ὄρεσιν ὑψηλοτάτοις, ἔνθα ἦλθεν ὁ Καραμάνος καὶ τὴν κατοίκησιν ἐποιεῖτο. καὶ ὁ ῥὴξ Λαδισλάος ὁμοφωνήσας μετὰ τινῶν ἑτέρων αὐθέντων Χριστιανῶν ἔρχεται αὖθις κατὰ τοῦ Ἀμουράτου, καὶ ἕως τῆς πόλεως Βάρνης φθάσαντες καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἀμηρᾶ συναντηθέντες, ἐξ ἀγνωσίας ὁ Λαδισλάος ἐσφάλη· καὶ νικήσας αὐτὸν ἀπέκτεινε καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διεσκέδασεν. εἶτα ἐξέρχεται κατὰ τῆς ἄνω Μυσίας, καὶ πολὺ μέρος ὑποτελὲς

4. *οὔγκρους* P, qui sic ubique 7. *πλείονες* P 10. *Ἰωνίαν* M *ὄρεσι*
13. *ἄχρις δὲ*] *πλὴν* P *ἐν τίνοις* M *τόποις ὑψηλοῖς* P
15. *λασδιλάος* M et h. l. et mox 16. *καὶ* om P 17. *φθάσαντες* om P *ἀμουράτου* P

sam oppugnatamque in potestatem suam redegit. etiam Hungariae partem non exiguam sibi subiecit ac, proelio cum Ladislao rege conserto, superior discessit. contra Blachos autem et Moldoblachos profectus, successu caruit, imo cum detrimento recessit. mox iterum in eos ducit: Blachi Hungaros subsidio vocant; sed conserta manu, victoria penes ameram est, illi dissipati fugiunt. in ea pugna Hungarorum Blachorumque amplius triginta millia, Turcarum perpaucos cecidisse dicunt. partem veteris Epiri, Aetolos, Acarnanes, Thebas, Athenas, totam Boeotiam, Helladem et Iohannina bello sibi vindicavit, atque ameram Caesareae postremum devicit delevitque, et universa illa ditione potitus est, exceptis quibusdam castellis, quae in montibus altissimis erant, ubi sedem collocaverat Caramanus. Ladislaus rex, cum aliis quibusdam principibus Christianis foedere iunctus, denuo contra Amuratem suscepit expeditionem, sed Varnam usque progressus ibique cum amera proeliatus, imperitia rei bellicae rem male gessit. namque certamine devictus et occisus, exercitusque eius dispersus est. iam Amurates Mysiam superiorem ingressus, magnam eius partem sibi vectigalem fecit, ac Bosnam et Iohannem Castriotam plane

ἐποίησε, καὶ τὴν Μπόσναν καὶ τὸν Καστριώτην Ἰωάννην εἰς ἄκρον ἐδούλωσεν. οὗτος πρῶτος τοῖς ἰαννιτζάροις τὰ προνόμια ἃ ἔχουσιν ἐχαρίσατο, καὶ εἰς τάξιν ἣν ἕως τῆς σήμερον ἔταξε πορεύεσθαι· παλαιόθεν μὲν τὸ αὐτὸ τάγμα ἑτέρας συνηθείας καὶ τάξεις καὶ ἐνδύματα εἶχον. καὶ γυναῖκας μὴ λαμβάνειν ἔταξεν, ἵνα μὴ ἀσχολῶνται διὰ γυναικῶν καὶ παίδων τροφὰς καὶ φροντίδας, ἀλλὰ μετὰ προθυμίας ἐν τῷ πολέμῳ πάντοτε ἀμερίμνως ἔσωνται, καὶ υἱοὺς αὐτοῦ καλεῖσθαι ἐκέλευσε. ὑπῆρχε δὲ εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ πάνυ δίκαιος, προθεωρῶν τὰ ἐρχόμενα. οὐδένα ἀδικεῖν ποτὲ τοὺς σατραπῶν καὶ κριτῶν πάντας μᾶλλον ἐπρόσταττε· καὶ ἐάν τις τὸ πρόσταγμα μικρὸν παρέβαινε, χωρίς τινος συμπαθείας κεφαλικῶς αὐτοὺς ἐπαίδευεν. ἦν δὲ ἐν ταῖς μάχαις ῥιψοκίνδυνος, καὶ ἡ τύχη πάντοτε αὐτῷ ἐβοήθησεν. ὕστερον ἐφάνη αὐτῷ δερβίσης γενέσθαι ἤγουν μοναχός, καὶ ἐν τῇ Προύσῃ περάσας ἐγένετο, καὶ ζῶν ἔτι τῷ υἱῷ Μεεμέτῃ τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ βασιλείαν ἔδωσε, βασιλεύσας ἔτη τριάκοντα καὶ τέσσαρα.

32. Ἐλθούσης δὲ πάσης τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ἐπὶ
B τὸν Μεεμέτην ἐν ἔτει ,ςϡνη', ἰνδικτιῶνος ιδ', διὰ τὸ εἶναι

1. Πόσναν καὶ τὸν καστηλιώτην P, στρατιώτην margo 3. ἃ — σήμερον om P 11. ἐπρόσταζε P 12. τις μικρὸν τὰ πράγματα P 15. τιρβίσης περάσας ἐν τῇ προύσῃ ἐγένετο ἤγουν μοναχός, καὶ ζῶντος αὐτοῦ τῷ M 18. 32.] λβ' om P. περὶ τῆς βασιλείας Μεεμέτη (μεεμὲτ P) βασιλέως τῶν Τούρκων τοῦ τὴν πόλιν λαβόντος (τοῦ καὶ τὴν πόλιν ἁλώσαντος P) MP 19. μεχεμὲτ P

sibi subiecit. idem primus ianitzaris iura, quae illi habent, praecipua impertivit, eosque eo, quo etiam hodie utuntur, exercitio uti iussit. antiquitus enim eius legionis aliae consuetudines, alia exercitia, alia vestimenta erant. vetuit eosdem matrimonia contrahere, ne detinerentur uxorum liberorumque cura et victu, sed alacri et soluto semper animo in militia versarentur, voluitque eosdem filios suos appellari. in subiectos egregie iustus, et futuri intelligens erat; severe satrapis et iudicibus omnibus edicebat, ne cuiquam iniuriam facerent; quod edictum si quis vel minime violasset, nulla misericordia prohibebatur, quominus eum capite mulctaret. in proeliis se obiiciebat periculis, atque nunquam non favit ei fortuna. postremo ei visum est, ut derbises sive monachus fieret. itaque Prusam profectus, derbises factus est concessitque adhuc vivus Mehemeti filio regnum et omnem auctoritatem regiam, postquam ipse functus est imperio annos triginta quatuor.

32. Translato Mehemeti regno omnique potestate regia anno 6958, indictione 14, quoniam is admodum adolescens erat, quidam

αὐτὸν πάνυ νέον τινὲς τῶν γηραιῶν βεζιρίδων ἔλεγον τῷ Ἀμουράτῃ ὅτι οὐκ ἔξεστιν ἐμπιστευθῆναι τὴν τοσούτην ἀρχὴν ἔτι τῷ υἱῷ, ἵνα μὴ οἱ τῆς νεότητος καπνοὶ τὴν βασιλείαν κινδυνεῦσαι ποιήσωσιν. ὁ οὖν Μεεμέτης ταῦτα αἰσθανόμενος ἐμαίνετο κατ' αὐτῶν, καὶ πολλοὺς ὕστερον ἐθανάτωσε, καὶ παιδαριογέρων ἐν ταῖς μάχαις καὶ ταῖς διοικήσεσιν εἰς ἄκρον ἐγένετο. ἦν δὲ ὁ νέος δραστικὸς καὶ δεινὸς κατὰ πάντα, τοὺς ἐναρέτους καὶ σοφοὺς ἄνδρας ἀγαπῶν· καὶ αὐτὸς οὐκ ἀμέθεκτος ἦν σοφίας, καὶ τὴν τέχνην τῆς ἀστρολογίας οὐκ ὀλίγον γευσάμενος ἀναγινώσκειν ἀεὶ ἠγάπα. τά τε κατορθώματα καὶ βίους Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος καὶ τοῦ Ὀκταβίου Καίσαρος, Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου τοῦ καὶ Φλαβίου καὶ Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἱσπανίας βασιλέως Κωνσταντινουπόλεως ἀνεγίνωσκεν, αἰτῶν καὶ ἐρευνῶν μηχανὰς ἵνα τοὺς πάντας ὑπερβῇ καὶ τὰ ὅρια τῆς βασιλείας αὐτοῦ εἰς ἄκρον αὐξήσῃ· ὃ καὶ ἐποίησεν. ἀκούσας οὖν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀμουράτη ὁ Καραμάνος Ἀλισούριος ἐκ τῶν ὀρέων καταβὰς πολὺν τόπον ἑαυτῷ περιεποιήσατο. ὁ δὲ νέος αὐθέντης ὁ Μεεμέτης στρατὸν ἑτοιμάσας ἔρχεται κατ' αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ φυγὼν πάλιν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων διήρχετο, ἕως οὗ μετά τινα καιρὸν παντελῶς ἠφανίσθη. μετὰ δὲ τὸ διωχθῆναι τὸν Καραμάνον περάσας ἐν τῇ Καλλιουπόλει καὶ εἰς Ἀνδριανούπολιν

2. ἔστι δίκαιον P   4. ἐχθρὸς ἐγένετο P   13. ἀνεγίνωσκεν om P

seniores vezires Amuratem monuerunt, licitum non esse, tantam regni molem iam tum committi filio, ne spiritus iuveniles regno excitarent pericula. Mehemetes haec ubi sensit, ira furebat, multosque de his veziribus postea interemit, in rebus tum domesticis tum bellicis administrandis sapientiam plane senilem praestans. erat impiger et acer in rebus omnibus, atque amore amplectebatur homines virtutis et litterarum studiosos; nec ipse rudis erat litterarum, et in disciplina astrologica progressus non mediocres fecerat; assidua lectione occupatus, res gestas et vitas Alexandri Macedonis, Octavii Caesaris, Flavii Constantini magni, imperatoris Theodosii Hispani legebat, quaerens et indagans artes, quibus omnes antecelleret et regni fines proferret quam latissime: quod etiam praestitit. audita morte Amuratis, Caramanus Alisurius e montibus descendit multaque sibi loca subiecit. iuvenis rex Mehemetes, comparata manu, adversus eum proficiscitur; qui in fugam versus, rursus in montium iuga se abdit, donec aliquanto post omnino deletur. Caramanum persecutus, Calliopolim, deinde Adrianopolim concessit, unde, instructis copiis, adversus urbem et imperium Romanum proficiscitur, ac tanta hac tamque

φθάσας ἡτοιμάσθη καὶ ἦλθε κατὰ τῆς πόλεως καὶ Ῥωμαίων βασιλείας, καὶ τῆς τοιαύτης περιφήμου πόλεως κύριος ἐγένετο, καὶ ἡμᾶς ἐκεῖθεν ᾐχμαλώτισε καὶ ἠφάνισε καὶ ἐξέωσεν. εἶτα στρατεύει κατὰ τῆς βασιλείας Τραπεζοῦντος, καὶ ἐν εὐκολίᾳ μετ' ὀλίγον πόλεμον πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἀρχὴν ἔλαβε, καὶ τὸν βασιλέα αὐτῆς Δαβὶδ τὸν Κομνηνὸν αἰχμάλωτον ἐν τῇ πόλει Κωνσταντίνου ἔφερεν. καὶ τὴν περιβόητον πόλιν Σινωπίου ἣν ὑποτελῆ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐποίησαν, οὗτος πολέμῳ τὸν αὐτῆς ἀμηρᾶν νικήσας κύριος τέλειος ἐκείνης τῆς ἀρχῆς ἐγένετο. εἶτα τὴν ἀγάπην λύσας ἣν εἶχε μετὰ τῶν δεσπότων στρατεύει κατὰ τῆς Πελοποννήσου, καὶ τοὺς δεσπότας διώξας πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον ἔλαβε. καὶ τὸ ἐναπολειφθὲν τῆς Σερβίας μέρος, καὶ τὸν δεσπότην αὐτῆς διώξας καὶ τὴν μητέρα πολέμῳ, ἐγκρατὴς εἰς πάντα ἐγένετο. Χίον δὲ τὴν νῆσον καὶ Λέσβον ἄνευ πολέμου ὑφ' ἑαυτῷ ὑποτελεῖς ἐποίησεν· ὕστερον δὲ τῆς Λέσβου πάσης καθ' ὅλου ἐγκρατὴς ἐγένετο. εἶτα ἔρχεται κατὰ τῆς νήσου Κύπρου, καὶ μετὰ τοῦ ῥηγὸς εἰς συμβάσεις ἐλθόντες, τέλος ἔταξε διδόναι αὐτῷ καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν. εἶτα στόλον ἕτερον ἑτοιμάσας, κατὰ τῆς νήσου Ῥόδου ἐλθὼν ἄπρακτος ἐκ τῶν ἐκεῖθεν διέβη, καὶ πολλοὶ ἐκ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἀπεκτάνθησαν διὰ τὸ ἐλθεῖν στόλον τινὰ ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς βοήθειαν. αὐτὸς δὲ θυμῷ καχλάζων, ἵνα τὴν ἀνταμοιβὴν τοῖς Ἰταλοῖς ποιήσῃ, στόλον βαρὺν ἑτοιμάσας μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ἱππικοῦ τε καὶ πεζοῦ ἔστειλε κατὰ τῆς

5. μετ' ὀλίγου πολέμου ἐκείνην P

nobili urbe potitus, nosmet inde captivos expulit et exterminavit. mox Trapezuntiorum regnum adortus, facili opera illud quoque brevi bello sibi vindicavit, et regem eius Davidem Comnenum captivum Cpolim duxit, quumque celeberrimam urbem Sinopen decessores eius tantummodo vectigalem habuissent, Mehemetes, armis devicto eius amera, prorsus eam in potestatem suam redegit. deinde rupta pace, quam cum despotis habebat, in Peloponnesum duxit, eamque, pulsis despotis, totam occupavit, sicut etiam reliquam partem Serviae, eius despota cum matre fugato, imperio suo subiecit. Chium et Lesbum insulas citra bellum sibi tributarias fecit: ac Lesbo quidem mox universa potitus est. deinde Cyprum aggressus, cum eius rege de tributo sibi solvendo pactum iniit atque ita recessit. mox alia classe comparata et contra Rhodum ducta, re infecta, inde rediit, amissis non paucis militibus, quoniam classis ex Italia auxilio venerat. ipse ira et cupidine aestuans Italos ulciscendi, classem ingentem multis instructam peditibus et equitibus in Calabriam et Apuliam misit,

Καλαβρίας καὶ τῆς Ἀπουλίας, καὶ ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι τὸν στόλον Ζάκυνθον καὶ Κεφαλονίαν ὑποτελεῖς ἐποίησε· φθάσας δὲ ὁ στόλος ἐν τῇ Καλαβρίᾳ, τὸ φρούριον τὸ ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ τὸ λεγόμενον Ὑδροῦς ἀποκλείσας καὶ πολιορκήσας αὐτὸ ἔλαβε, καὶ ἕτερα φρούριά τινα λαβὼν πρόσω ἐπορεύετο. καὶ ἐὰν μὴ ὁ θεὸς ἐξ ἀνθρώπων ἐποίησεν αὐτὸν οἷς οἶδε τρόποις, τὰ ὅμοια ὡς καὶ ἡμεῖς οἱ Ἰταλοὶ ἔπαθον ἄν. 22 ἀκουσθεὶς δὲ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, οἱ σατράπαι καὶ οἱ κυβερνῆται τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ μετὰ συμβάσεως τὰ φρούρια ἀφέντες ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀνεχώρησαν· καὶ οὕτως τὰ ἐν τῇ Καλαβρίᾳ γεγόνασιν. ἐβασίλευσεν δὲ ἔτη δύο καὶ τριάκοντα, καὶ δέκα βασιλείας ὑπέταξε καὶ ἐδούλωσε, καὶ διακοσίας πόλεις ἐκ τῶν Χριστιανῶν ἔλαβε. πέντε δὲ διαλέκτους χωρὶς τῆς αὐτοῦ ὀρθῶς ὡμίλει, Ἑλληνικήν, Λατινικήν, Ἀραβικήν, Χαλδαϊκὴν καὶ Περσικήν. λίαν ἦν εὐφραινόμενος ὁμιλεῖν καὶ διαλέγεσθαι μετὰ σοφῶν καὶ συνετῶν ἀνδρῶν· διὰ τοῦτο καὶ τὸν πατριάρχην κὺρ Γεννάδιον ἠγάπα καὶ ἤκουεν αὐτοῦ καὶ συχνάκις ὡμίλει αὐτῷ. ἔλεγε δὲ ὅτι ἐκ τῆς τῶν ἄστρων κινήσεως ἐγνώριζεν ὅτι βασιλεῖς ἔμελλεν ὑποτάξαι καὶ πολλοὺς τόπους δουλῶσαι, καὶ οὕτως ἐγένετο.

Καὶ οὕτως μέν, καθὼς ἱστορήσαμεν κατ' ἐπιτομήν, ἡ ἀρχὴ τοῦ γένους τοῦ ἀμηρᾶ Ὀτθμάνου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ απο-

1. ἐπανέρχεσθαι M 2. ἐποίησαν P 4. ὕδρου P, ὑδρινθὸν margo. Ὑδροῦς παρ' Ἰταλοῖς Ὀτραντον. Pachomius in margine M 12. βασίλεια P.

atque in itinere Zacynthum et Cephaleniam vectigales fecit. appulsa classe ad Calabriam, oppidum Apuliae Hydruntem obsedit cepitque, atque aliis quibusdam oppidis occupatis, ultra processit. ac, nisi deus eum, quibus solet rationibus, e vivis abstulisset, aerumnae nostris pares subeundae Italis fuissent. comperta eius morte in Italia, satrapae et duces classis atque exercitus sub conditionibus quibusdam oppida restituerunt et ex Italia decesserunt. res in Calabria igitur ita evenerunt. regnavit annos duos et triginta; acquisivit et subiecit sibi regna decem, et Christianis urbes ducentas eripuit. quinque linguas praeter suam probe noverat, Graecam, Latinam, Arabicam, Chaldaicam, Persicam. in congressibus et colloquiis cum hominibus eruditis ac prudentibus hilaris erat: quare etiam Gennadium patriarcham diligebat et audiebat frequenterque conveniebat. dicebat, didicisse se ex astrorum conversionibus, se reges et loca multa subacturum esse: id quod sane evenit.

Tale igitur, quale paucis adumbravimus, Othmanis amerae eius-

γόνων ἄχρι καὶ τοῦ Μεεμέτη ἀμηρᾶ ἐν ταῖς ζωαῖς αὐτῶν μάχας καὶ πολέμους καὶ νίκας ἐπολιτεύθησαν καὶ ἐποίησαν. ἡμεῖς δὲ τῆς τῆς ἱστορίας ὁδοῦ κατὰ τάξιν αὖθις ἀρξώμεθα.

33. Ἐν δὲ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ ͵ςϠκά ἔτους ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς πόλεως ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουήλ. ἀπελθὼν εἰς τὴν νῆσον Θάσον ἐπῆρεν αὐτὴν ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ τοῦ ͵ςϠκβ ἔτους· καὶ αὖθις ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἶτα εἰς τὸν Μωρέαν, ἔνθα ᾠκοδόμησε τὸ Ἑξαμίλιον ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ὅπου καὶ ἐν ἑτέροις καιροῖς ᾠκοδομήθη, ὅταν ὁ Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς περάσας ἐκ τῆς Ἀσίας μετὰ τοῦ μυριαριθμήτου ἐκείνου στρατοῦ ἤρχετο κατ' αὐτῶν. εἶτα διὰ τὸ μάκρος τοῦ καιροῦ τὸ τὰ πάντα δαμάζον καὶ ἀνεπιμέλητον ἀφεθὲν διεφθάρη· ἐκ δευτέρου δὲ κτισθὲν ἦν παρὰ τοῦ ἐν βασιλεῦσιν ἀειμνήστου μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, οὐχ ὑπὲρ ἀνάγκης (ὅτι αὐτὸς γὰρ σχεδὸν εἰπεῖν τὸν κόσμον ἅπαντα ὑπέταξε,) ἀλλὰ μόνον ἐφάνη αὐτῷ καλόν· ἐπεὶ καὶ ἄλλας ἑτέρας κτίσεις καὶ οἰκοδομὰς ἐποίει, τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καλλωπίζων, ἔδοξεν αὐτῷ καὶ ἡ κτίσις τοῦ Ἰσθμοῦ. προστάξας ἐγένετο ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα ἔν τινι καιρῷ καὶ ὁ πατρίκιος Νικήτας ὁ ἐπονομαζόμενος Ὀρειφᾶς τὰς νῆας ἤγουν τὰς τριή-

1. μεχεμὲτ P ζωαῖς μάχαις καὶ πολέμοις καὶ νίκαις ἐπολ. P 4. 33.] κδ P. ἐντεῦθεν ἀνακάμπτει τὰ τῆς ἱστορίας, περὶ τῶν βασιλέων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ὡς ἐν πρώτῳ κεφαλαίῳ εἰρήκαμεν. MP 8. εἰς Πελοπόννησον P 10. περάσας ἐκ τῆς Ἀσίας] Περσίας P 12. τοῦ τὰ π. δαμάζοντος M 13. ἀφέντες P 14. οὐ περὶ P 20. Ῥοῦφος P. immo Ὠορύφας.

que posterorum genus usque ad Mehemetem ameram fuit, eorundemque, dum vixerunt, ista bella, pugnae et victoriae. nunc ad interruptum historiae ordinem revertamur.

33. Mense Iulio anni 6921 imperator Manuel Cpoli discessit. Thasum insulam profectus, expugnavit eam mense Septembri anni 6922; inde rursus Thessalonicam abiit, deinde in Moream, ubi Hexamilium exstruxit eo loco, quo ante exstructum fuerat, quando Artaxerxes rex cum infinito illo exercitu ex Asia contra Graecos traiecit. postea, quum diuturnitate temporis omnia consumentis et incuria hominum collapsum fuisset, instauratum erat a magno Iustiniano, imperatore sempiterna colendo memoria, non quidem propter necessitatem aliquam, quandoquidem ei parebat orbis terrarum paene universus, sed quia laudabile esse susceptum ei videbatur: nam sicut alia quaedam aedificia exstruxit, quibus ornabat imperium Romanum, ita Isthmum munire eidem placuit. factum est iussu eius in eo loco, in quo quondam patricius Nicetas, cognomento Oriphas, naves sive

ρεις τὰς Ῥωμαϊκὰς διὰ τῆς ξηρᾶς τοῦ Ἰσθμοῦ ἐκ τῆς Ἑλλαδικῆς θαλάττης εἰς τὴν δυτικὴν περάσας τοὺς Κρῆτας Ἀγαρηνοὺς ἐτροπώσατο. ἀλλὰ πῶς καὶ διὰ τί τὸ αὐτὸ μέγα στρατήγημα καὶ ἔργον περιφανὲς καὶ ἄξιον μνήμης ἐγεγόνει; οὐκ ἐγκαταλείψω, ἀλλὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἐνώσω διηγήσει, ἔτι δὲ καὶ πῶς ἡ νῆσος Κρήτη καὶ τίνι τρόπῳ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀγαρηνῶν ἔτυχε γενέσθαι, καὶ αὖθις πῶς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ πῶς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς γερουσίας τῶν Ἑνετῶν ἐνέπεσε. καὶ πάλιν τοῦ ἡμετέρου ἔργου ἀψώμεθα καὶ τὸν πλοῦν τῆς νέας ἱστορίας ποιήσωμεν.

34. Οἱ τοῦ καταράτου Μωάμεθ ἀπόγονοι διάδοχοί τε B
καὶ κληρονόμοι τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς πρῶτον μὲν τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς ἐγκρατεῖς γενόμενοι καὶ Μηδίας καὶ Βαβυλῶνος καὶ Ἀσσυρίων κυριεύσαντες, ἤδη δὲ καὶ Αἰγύπτου καὶ Συρίας καὶ Ἀσσυρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ Λιβύης καὶ Ἀφρικῆς καὶ μέρους οὐκ ὀλίγου ἐκ τῆς Εὐρώπης, μετὰ δέ τινα καιρὸν ἀλλήλοις στασιάσαντες, ἡ μία αὕτη μεγάλη ἀρχὴ εἰς πολλὰ διεμερίσθη, καὶ ἄλλον μὲν ἀρχηγὸν εἶχεν ἡ Περσία, ἄλλον δὲ ἡ Βαβυλών, ἕτερον δὲ τὰ τῆς Ἀσίας ἄνω καὶ κάτω μέρη· ἕνα μὲν ἀρχηγὸν εἶχεν ἡ Ταρσός, ἕτερον δὲ ἡ Τύρος, ἄλλον τὸ Ἰκόνιον καὶ ἕτερον ἡ Μελιτηνὴ ἡ τὰ πολλὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ῥέουσα· ἕτερον δὲ τὸ Χαλέπι εἶχεν καὶ

11. 34] κέ P περὶ τῶν τοῦ Μωάμεθ διαδόχων, ἔνθα καὶ ποῦ ἐβασίλευσαν M. περὶ τῶν τοῦ Μ—θ ἀπογόνων, omissis ἔνθα καὶ ποῦ ἐβασίλευσαν, P

triremes Romanas per continentem terram Isthmi ex mari Graeco in occidentale traxit fuditque Agarenos Cretenses. quomodo autem et quare hoc praeclarum strategema et perpetuo celebrandum facinus patratum fuerit, non praetermittam dicere, sed narrationi nostrae inseram; item commemorabo, quo pacto Creta insula in potestatem Agarenorum venerit, et rursus, qua ratione ad Romanos redierit, et tandem sub Venetorum ditionem concesserit: tum denique ad institutum redibimus et recentioris historiae filum pertexemus.

34. Exsecrandi Mohametis posteri et successores et imperii eius heredes, primum Persarum regno atque Media, Babylonia et Assyria potiti, deinde etiam Aegyptum, Syriam, Assyriam, Palaestinam, Libyam, Africam et Europae regiones non paucas consecuti, aliquanto post discordes inter se facti sunt, unde unum illud magnum imperium in multa regna divisum est, et alium principem Persis nacta est, alium Babylo, alium superior et inferior Asia, alium Tarsus, alium Tyrus, alium Iconium, alium multis illa et praeclaris rebus

ἄλλον ἡ Δαμασκὸς καὶ ἕτερον ἡ Αἴγυπτος καὶ ἄλλον ἡ Λιβύη, καὶ ἡ Ἀφρικὴ ἕτερον, καὶ ἕτερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἡ Ἰβηρία εἶχεν, ἣ λέγεται Ἱσπανία. καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ γειτνιῶντες καθ' ἑκάστην διαφορὰς εἶχον ἀναμέσον αὐτῶν φυομένας καὶ ἐμάχοντο. οἱ δὲ τὴν Ἱσπανίαν οἰκοῦντες Ἀγαρηνοὶ εἰς πολυανθρωπίαν ἐλθόντες, καὶ ἣν ἐκατῴκουν γῆν λυπρὰν καὶ μετρίως εὐδαίμονα ὁρῶντες καὶ διὰ τοῦτο τρέφειν αὐτοὺς μὴ δυναμένην, προσῆλθον τῷ ἄρχοντι αὐτῶν Ἀποχὰψ ἀμερμουνῇ καὶ μετανάστασιν ἀπῄτουν γενέσθαι αὐτοῖς, πολλὰ στενοχωρούμενοι λέγοντες, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐσπάνιζον. ὁ δὲ μετὰ χαρᾶς τὸν λόγον δεξάμενος, νῆας μακρὰς εὐθὺς ἐπισκευάσας καὶ δύναμιν ἐξ αὐτῶν ἐμβιβάσας, ἐπὶ λῃστείαν ἔχων τὴν ἔννοιαν, πρὸς τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ κειμένας νήσους, ἐτράποντο καὶ πολλὰ ἐποίουν ταῖς νήσοις, οὐδένα εὑρίσκοντες ἀντιπαραταssόμενον· πᾶσαι γὰρ ᾔτουν βοήθειαν καὶ οὐκ ἐλάμβανον διὰ τὸ τὸν βασιλέα Ῥωμαίων Μιχαὴλ τὸν τραυλὸν περισπώμενον εὑρίσκεσθαι ἐν ἐμφυλίοις πολέμοις. διὰ τοῦτο πολλὰ κέρδη ἐκ πασῶν τῶν νήσων ἐκαρποῦντο. ἔφθασε δέ ποτε καὶ ἕως τῆς Κρήτης, καὶ ταύτην καταδραμὼν καὶ ἀνδραποδισάμενος ὡς ἔνι, καὶ τὴν τῆς νήσου καταμαθὼν ἀρετὴν καὶ χάριν, ἔφη πρὸς τοὺς ὑπηκόους "ἰδοὺ γῆ

8. δυνάμενοι M ἀπόχα P 10. ὄντες P 13. ἔννοιαν τῶν πρὸς τὴν ἠῶ κειμένων νήσων ἐτρέποντο M 15. βοηθείας διὰ τὸν M 17. πολέμοις ἔτει ἀπὸ χριστοῦ ωλω΄. διὰ P

abundans Melitene, alium Chalepi, alium Damascus, alium Aegyptus, alium Libya, alium Africa, alium in Europa Iberia, quae Hispania dicitur. itaque factum est, ut vicini, quotidie exorientibus inter eos controversiis, ad pugnas descenderent. Hispaniam qui incolebant Agareni, numero aucti, quum regionem, quam habitabant, steriliorem, nec admodum felicem esse ideoque alendis sibi haud sufficere viderent, Apochapem amermunem, principem suum, adierunt, rogantes, ut sedes mutare sibi liceret, ut qui valde premerentur angustiis et rebus tuendae vitae necessariis egerent. ille, petitione laetatus, statim naves longas aedificandas curavit, et piraticae faciendae consilio manum iis idoneam imposuit, quae ad Aegaei maris insulas conversa, multis eas calamitatibus afflixit, quum nemo esset, qui resisteret. omnes auxilium flagitabant, nec nanciscebantur tamen, quoniam Michael balbus, imperator Romanus, bellis civilibus distrahebatur. itaque illi ex omnibus insulis commoda sibi multa comparabant. quum aliquando ad Cretam usque venisset, eamque, quantum poterat, pervagatus et populatus esset, comperta bonitate et fertilitate insulae, ad suos conversus, "en terra, inquit, fluens lacte et melle." haec

ῥέουσα γάλα καὶ μέλι." καὶ ταῦτα ὁ βάρβαρος εἶπε περὶ τῆς
Κρήτης· ὁ δὲ ποιητὴς ταύτην ἐγκωμιάζων φησί "Κρήτη τι-
μήεσσα τιθήνη Διός, ἧς τὸ μέγεθος περιούσιον, πολλή τε λι-
παρά τε καὶ εὔβοτος." καὶ οὐδὲν πλέον ἔφη αὐτοῖς, καὶ οὕτω τὸν
στόλον ἐμπλήσας παντὸς ἀγαθοῦ πρὸς τὴν Ἱσπανίαν ἐπανέστρε-
ψεν. ὡς δὲ ὁ χειμὼν παρῆλθε καὶ τὸ ἔαρ ἐπέλαμψε, τεσσαρά-
κοντα νῆας πληρώσας ἀνδρῶν μαχίμων καὶ ἄνεμον ἐπιτήδειον
τηρήσας πρὸς Κρήτην τὸν πλοῦν ἐποίησε, τὰς ἄλλας τῶν νήσων
παρατρέχων. φθάσας δὲ ἐν τῇ νήσῳ ἐν ἀκρωτηρίῳ τῷ λεγομένῳ
Χάρακι προσορμίζεται, καὶ οὐδὲν οὔτε κατὰ τὴν ἀπόβασιν οὔτε
κατὰ τὴν ἀγωγὴν ἐφάνη πολέμιον. ἐλθὼν δὲ πορρωτέρω σταδίων
ὡς ἑκατὸν καὶ πῦρ ἐμβαλὼν τὰς νῆας πάσας κατέφλεξεν, οὐδε-
μιᾶς φεισάμενος. ὁ δὲ στρατὸς ταραχθεὶς ἐπὶ τὸ πραχθὲν
καὶ καταπληγέντες τὴν αἰτίαν ἐπηρώτων, ἐλθόντες καὶ εἰς
λόγους νεωτερικούς. αὐτὸς δὲ μανεὶς ἀκούων εἶπεν "ὑμεῖς
τούτων αἴτιοί ἐστε, ἀποικίαν ζητοῦντες καὶ γῆν ἀγαθήν. ἐμοὶ
δὲ ταύτης ἑτέρα οὐ νενόμισται κρείττων· καὶ ἐνταῦθα ἦλθον
ἵνα τὰς ὑμετέρας θελήσεις καὶ ὀρέξεις πράξω. καὶ τὰ νῦν, 23
μὴ εἰδότες ἃ ἐγὼ ποιῶ, φλυαρεῖτε." οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐσί-
γησαν. ὡς δὲ γυναικῶν καὶ τέκνων ἐμέμνηντο καὶ φιλτάτων
τινές, εἶπεν αὐτοῖς "ὧδε ὡραῖαι γυναῖκές εἰσι, καὶ παῖδας
ποιήσετε." εἶτα τάφρον ὤρυξαν βαθεῖαν καὶ χάρακα περιέ-

2. μέλεσα P. 3. εἰς M 16. ζητοῦντές μοι καὶ M 22. ποιήσατε M

barbarus de Creta: quam poeta his verbis commendavit: "Creta, honorata nutrix Iovis, insignis magnitudine, ubertate et pascuorum abundantia." nullo verbo praeterea addito, cum classe, omni rerum genere repleta, in Hispaniam revertit. postquam autem hiems exiit et instabat verna tempestas, quadraginta naves strenuis bellatoribus complet, ventumque nactus secundum, Cretam cursu petit, ceteris insulis praetermissis. ubi advenit, ad promontorium, cui nomen Charax, appellitur: nec ei quidquam vel descendenti, vel populanti hostile comparuit. progressus stadia circiter centum, naves ad unam omnes, iniecto igne, comburit. ea re conturbati et obstupefacti milites, causam sciscitabantur, voces etiam seditiosas immiscentes. ille iratus "vos, inquit, huius rei causa estis, qui coloniam quaeritis et terram beatam: namque mihi nulla hac melior esse videtur, et huc vela feci, ut vestrae satisfacerem voluntati. itaque inscii, quae ego agam, ista blateratis." his auditis, conticuerunt. quum autem nonnulli uxores et liberos commemorarent, occurrit iis: "hic sunt formosae feminae, e quibus liberos procreabitis." deinde fossa profunda ducta et χάρακι

πῆξαν (ὅθεν καὶ ὁ τόπος τὴν ἐπωνυμίαν λαβὼν σώζει τὴν προσηγορίαν, Χάνδαξ ὀνομαζόμενος) κἀκεῖσε διενυκτέρευον. μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ μετ' ὀλίγον τὰ ἐν τῇ Κρήτῃ πραττόμενα ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν παρὰ Φωτεινοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ στρατηγοῦ τῆς Κρήτης, ὃς δύναμιν ἠξίου αὐτῷ στεῖλαι ἵνα τοὺς ἐχθροὺς ἀποσοβήσῃ. καὶ Δαμιανόν τινα κόμητα τοῦ βασιλικοῦ ἱπποστασίου μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ παρασκευῆς ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ Κρήτῃ εἰς βοήθειαν τοῦ στρατηγοῦ Φωτεινοῦ, καὶ ἑνωθέντες μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν οὐδὲν χρήσιμον αὐτοῖς τέλος ἐγεγόνει· προσβολῆς δὲ γενομένης ὁ Δαμιανὸς καιρίως πληγεὶς καὶ τοῖς λοιποῖς τροπῆς γέγονεν αἴτιος, καὶ ὁ Φωτεινὸς μόλις ἐν δρόμωνι διασώζεται καὶ τῷ βασιλεῖ ἄγγελος γίνεται. ἐγεγόνει δὲ αὐτὸς ὁ πόλεμος καὶ ἡ προσβολὴ μακρόθεν, ἔνθα ἡ πόλις τοῦ Χάνδακος ᾠκοδόμηται, ὡσεὶ σταδίους εἴκοσι, πρὸς τὰ μέρη τοῦ τόπου τοῦ λεγομένου Ἀλμυροῦ, ἐν ἔτει ͵ςτμ'. καὶ πάλιν τοῖς Ἀγαρηνοῖς οὐ διέλιπον φροντίδες καὶ λογισμοὶ καὶ δειλία καὶ ταραχὴ καὶ μέριμνα. καὶ αὐτῶν οὕτως ἐχόντων μοναχός τις ἐκ τῶν ὀρέων τῆς νήσου ἐπικαταβὰς ἁμαρτάνειν ἔφησεν οἳ ἀσφαλῶς ὑπολαμβάνουσι κατοικήσειν οἰκοδομήσαντες ἐν τῷδε τῷ τόπῳ· καὶ ἅμα λέγων τόπον δεξιὸν καὶ εὐφυῆ πρὸς πᾶσαν εὐετηρίαν ὑπέδειξε. καὶ ἐν τούτῳ φρού-

4. πρωτοσυγγέλου στρ. P 8. πρὸς τὴν Κρήτην P 11. τὰ καίρια P 20. ἀσφ. οἴοντας ἐξῆς ἱδρυθέντας M 21. ἐν τῷ λέγειν ἅμα τ. P 22. εὐχτηρίαν MP

i. e. vallo communita, (unde ductum nomen Chandax locus hodieque servat,) ibidem noctem transegerunt. imperator Michael brevi post, quae in Creta a Saracenis agerentur, per Photinum protospatharium et praefectum Cretae certior factus, qui copias sibi mitti voluit, quibus hostes dispelleret, Damianum quendam, comitem stabuli imperatorii, cum ingenti exercitu et apparatu in Cretam ad illum adiuvandum misit. verum enim vero, coniunctis licet viribus, nihil adversum Agarenos profecerunt. quippe proelio commisso, Damianus, plaga mortifera vulneratus, etiam reliquis causa fugae fuit, et Photinus in equo veloci aegre servatus, rei nuntium inperatori attulit. facta est haec pugna loco ab urbe Chandace stadiis circiter viginti dissito, cui nomen Almyri est, anno mundi 6340. rursum Agarenos non deficiebant curae, cogitationes, timor, perturbatio et angor; atque ita illis affectis, monachus quidam e montibus insulae descendit et errare illos affirmavit, si eo in loco collocatis sedibus, secure se posse habitare existimarent; simulque locum idoneum et ad omnem ubertatem acommodatum demonstravit. ibi oppidum exstruxerunt et

ριον ἱδρύσαντες καὶ καλῶς ἀκροπολίσαντες, ὃ καὶ Χάνδακα ὠνόμασαν, καὶ ἐκ τούτου ὁρμώμενοι τὴν ὅλην νῆσον κατέτρεχον καὶ τὰς λοιπὰς πάσας πόλεις τῆς νήσου ἐδούλωσαν, πλὴν τῆς Γορτύνης καὶ Κυδωνίας. καὶ οὕτως μὲν ἡ Κρήτη ἡ μία τῶν περιφήμων ἑπτὰ μεγάλων νήσων ἑάλω ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν Σαρακηνῶν. καὶ αὖθις μετὰ ἔτος ἓν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἕτερον στόλον ἐκπέμπει κατ' αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ἄξιον ἔργον ἐποίησαν· καὶ οἱ Σαρακηνοὶ τοῦ λοιποῦ ἀμερίμνως διῆγον, καὶ πάσης τῆς νήσου κληρονόμοι καὶ κύριοι γεγόνασιν, καὶ πολλοὶ Χριστιανοὶ ὑπὲρ τῆς ὑγιοῦς ἡμῶν πίστεως τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐμαρτύρησαν. ἔστι δὲ ἡ νῆσος αὕτη ὀρεινὴ καὶ δασεῖα, ἔχει δὲ καὶ αὐλῶνας εὐκάρπους· τὰ δὲ ὄρη αὐτῆς οὐκ ἐλάττονα τοῦ Ταϋγέτου ἐν τῷ ὕψει. ἔχει δὲ πόλεις παλαιάς, πλείονας ἢ τῶν ἐννενήκοντα, μεγίστας δὲ καὶ ἐπιφανεστάτας τρεῖς, Κνωσσὸν Γόρτυναν καὶ Κυδωνίαν. ὧν ὁ Μῖνος ὁ βασιλεὺς Κρήτης, θαλαττοκρατῶν ποτέ, τὴν νῆσον τριχῆ διελών, ἐν ἑκάστῳ μέρει κτίσας πόλιν, τὴν Κνωσσὸν κατάντικρυ τῆς Πελοποννήσου· αὕτη δέ ἐστι προσβόρειος. οὗτος ὁ βασιλεὺς ὁ Μῖνος, ὡς ἱστορεῖται, πρῶτος τὴν Κρήτην ἐξημερώσας νομοθέτης ἐγένετο σπουδαῖος· διὸ λέγει καὶ ὁ ποιητὴς περὶ αὐτοῦ "διὰ τὴν ἄκραν δικαιοσύνην Μῖνος καὶ Ῥαδάμανθος Κρῆται ὄντες ὑπὸ τοῦ Διὸς κριταὶ κατεστάθη-

2. ἐπωνόμασαν P 10. ἁγίας Alterus 20. ἀνεξερημώσας M, ἐξερήμωσε καὶ P, ἐξημέρωσε καὶ Brunetus

arce bene communiverunt, cui Chandacis nomen datum est: unde progressi, totam insulam incursabant, omnesque urbes eius, praeter Gortynam et Cydoniam, in ditionem suam redegerunt. hoc igitur modo Creta, una ex septem nobilioribus insulis, ab Hispanis Saracenis occupata est. uno anno post rursus Michael imperator aliam classem adversus eosdem misit, quae tamen nihil memorabile gessit. iam Agareni curis omnibus soluti vixerunt totaque insula sunt potiti: ac multi Christiani pro sana fide nostra illo tempore martyrium tulerunt. est autem haec insula montana et silvosa atque valles fertiles habet; montes altitudine Taygeto non cedunt. habet urbes antiquas supra nonaginta, atque in primis magnas et nobiles tres, Cnossum Gortynam et Cydoniam, a Minoe, Cretensium rege, qui imperium maris olim tenebat, exstructas: qui in tres partes insula divisa, in qualibet parte unam condidit, et Cnossum quidem e regione Peloponnesi et ad septentrionem. hunc regem proditum est primum Cretam literis excoluisse et legibus studiose moderatum esse: unde poeta dicit: "propter summam iustitiam Minos et Rhadamanthus, Cretenses

σαν ἐν ταῖς τῶν μακάρων νήσοις." καὶ ταῦτα περὶ τοῦ Μίνωος. ἡ δὲ Γόρτυνα κεῖται ἐν πεδίῳ πρὸς τὸ Λιβύης πέλαγος, ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης σταδίους ἑξήκοντα, παλαιόθεν μὲν τετειχισμένη, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ καιροῦ τὰ τείχη B *φθαρέντα ἡ πολιτεία αὐτὴ ἤθελον πάλιν τειχίσαι, καὶ ἀρχὴν λαβοῦσα κτίσαντες τεῖχος στάδια ὀγδοήκοντα, καὶ στάσεως γενομένης ἀναμέσον τὸ ἔργον ἀτελὲς διέμεινεν. ἡ δὲ Κυδωνία μεγίστη τὴν προσθήκην ἦν, κεῖται δὲ αὕτη ἡ πόλις πρὸς τοῖς ἑσπερίοις τῆς νήσου πέρασι, τὰ δὲ ὄρη τὰ ἐγγὺς αὐτῆς τὰ ὑψηλὰ Τίτυρος καλοῦνται· ἵδρυται δὲ ἐπὶ θαλάσσης, βλέπουσα πρὸς τὴν Λακωνικὴν πεδιάδα, ἀγαθὴ καὶ λίαν πανεύμορφος καὶ πολλὰ κύκλωθεν ἔχουσα. λοιπὸν εἰς τρία ἡ νῆσος, ὡς προείπομεν, μεμέρισται, καὶ τὸ μὲν πρὸς ἠῴαν μέρος ἐν τοῖς τῆς Γορτύνης μέρεσι Δωριεῖς ἐκάλουν, τὸ δὲ νότιον Ἐτεόκρητας, ἐν ᾧ ἔστι καὶ τὸ πολίχνιον Πράσου, τὸ δὲ δυτικὸν μέρος Κύδωνας· καὶ ἀναμέσον αὐτῶν πολλάκις μάχαι καὶ πόλεμοι ἐγίνοντο. λέγουσι δὲ καὶ τοῦτο περὶ τῆς Κρήτης, ὅτι διὰ τὸ τῆς νήσου τραχὺ οὐκ ἐδύναντο μετὰ ἁμαξῶν προσβολὰς ποιεῖν καὶ ἀκοντίζεσθαι, καὶ πρῶτον διὰ τοῦτο ἔφιπποι οἱ Κρῆτες ἔδειξαν μάχεσθαι.*

Κύριοι δὲ γεγονότες τῆς τοιαύτης μεγάλης νήσου τρόπον

1. *Μίνου* M 2. *Γορτύνη* P 4. *φθαρεῖσα τὴν πολιτείαν αὐτῶν ταύτην* P 7. *ἀναμέσου* P 8. *τις πρὸς δύσιν* Alterus 10. *τέτυρα* P 12 *πολὺ* P, loco vacuo post *ἔχουσα* relicto 16. *ἀναμέσου* P 21. *τῆς νήσου ταύτης τοιῷδε τρόπῳ οἱ Ἀγαρηνοί, ὡς ἔφημεν,* P

genere, a Iove in beatorum insulis iudices constituti sunt." haec de Minoe. Gortyna in planitie sita mare Libycum spectat, a quo abest stadiis sexaginta. antiquitus muris cincta erat, quos, iniuria temporis labefactatos, magistratus instaurare coeperunt, sed ad octo stadia productos, exorta seditione, reliquerunt inchoatos. Cydonia incrementis, quae paulatim cepit, maxima fuit, in occidentalibus finibus insulae posita. alti montes, qui in vicinia sunt, Tityri nomen habent. ad mare sita est, et Laconicam spectat, egregia et mirifice elegans et ampla in circuitu. ceterum in tres partes, ut diximus, insula divisa est: partem versus orientem circa Gortynam Dorienses nominarunt, australem partem Eteocretenses, in qua etiam Prasus oppidulum est, occidentalem Cydonenses. inter hos saepe bella et proelia commissa sunt. tradunt etiam hoc de Creta, propter asperitatem soli non potuisse in ea cum curribus impetus fieri et iaculari, unde Cretes primi ex equis pugnarint.

Potiti igitur magna hac insula eo, quo diximus, modo Aga-

ὃν ἔφημεν οἱ Ἀγαρηνοί, καὶ νῆας μακρὰς ποιήσαντες, καὶ θαλασσοκρατοῦντες νεωστὶ τὸν Μίνωα μιμούμενοι, ληστεύοντες ἦσαν καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους ἐλήϊζον καὶ πολλὴν φθορὰν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καθ' ἡμέραν ἐποίουν. χρόνων δὲ παραδραμόντων τεσσαράκοντα καὶ ἑπτά, ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, Σαὴλ Ἀπόχαψ ὁ ἀρχηγὸς Κρήτης, υἱὸς τοῦ ἀμερμουνῆ Ἀπόχαπος τοῦ τὴν Κρήτην κερδήσαντος, αὖθις αὐτὸς ληστρικὰς νῆας μακρὰς οἰκονομήσας, ἃς ἤδη γαλέας κατονομάζειν εἰώθασιν ἤτοι τριήρεις, τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ τριάκοντα (κωπαρίων εἴκοσι καὶ δύο ἑκάστη αὐτῶν), καὶ ἑτέρας νῆας ληστρικάς, ἐξορμήσας ἐκ τῆς Κρήτης τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει νήσους ἐληΐσατο, εἶτα καὶ αὐτὴν τοῦ Πέλοπος νῆσον κατέβαλε καὶ τὰς κάτωθεν αὐτῆς νήσους ἐλύπει, Ζάκυνθόν τε καὶ Κεφαληνίαν. ἐμηνύθη δὲ τοῦτο τῷ βασιλεῖ διὰ ταχυδρόμου, καὶ ἐξαρτίσας στόλον ἱκανὸν στέλλει κατ' αὐτῶν, καταστήσας δρουγγάριον τῆς αὐτῆς ναυτικῆς δυνάμεως τὸν πατρίκιον Νικήταν, ἄνδρα δεινὸν καὶ δραστηρὸν καὶ ἔμπειρον παντὸς πολέμου, ὑδραίου τε καὶ χερσαίου, ὃς μηχανὰς οἶδεν ὡς οὐχ ἕτερος. πνεύσαντος δὲ ἀνέμου βορείου ἡδίστου δι' ὀλίγων ἡμερῶν καταλαμβάνει τὴν Πελοπόννησον. καὶ φθάσας ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεγχρέων, ὡς εἴρηται, μαθὼν δὲ ὅτι αἱ τῶν ἐχθρῶν τριήρεις τὰ δυτικώτερα μέρη τῆς Πελοποννήσου ληΐζουσι, Μοθώνης καὶ Πύλου

2. τῷ Μίνῳ M 7. ἀπόχαψ P 10. δύο ἐπὶ εἴκοσι P 13. κατέλαβε? 15. ταχυδρόμων M 18. αὐστηρὸν P

reni, navibus longis exstructis et vindicato sibi imperio maris, ad Minois exemplum piraticam exercebant et Cycladas insulas populabantur et multam quotidie perniciem Christianis inferebant. post annos septem et quadraginta, imperante Basilio Macedone, Sael Apochaps, Cretae princeps, eius, qui Cretam occupavit, Apochapis amermunis filius, denuo naves piraticas, quas nunc galeas sive triremes nominare solent, numero fere triginta et remigibus viginti duobus instructas, atque alias naves praedatorias comparavit: deinde e Creta progressus, insulas maris Aegaei populatus est, ipsamque adeo Peloponnesum invasit, et insulas infra eam sitas, Zacynthum et Cephaleniam, vexavit. qua re imperatori per faselum nuntiata, idoneam is classem adversus illos misit, drungario facto Niceta patricio, viro prudenti et strenuo ac scienti omnis rei bellicae, tum terrestris tum navalis. idem bellicarum artium peritus erat, ut nemo supra. flante lenissimo borea, paucis diebus in Peloponnesum pervenit. delatus in portum Cenchrearum, ut dictum est, quum hostium triremes occidentales

καὶ Γλαρέντζας καὶ Πάτρας, καὶ τὰ ἕτερα ἐκεῖθεν χωρία, βουλὴν βουλεύεται ἐν τῇ διανοίᾳ συνετὴν καὶ σοφήν. καὶ ἦν ἡ βουλὴ καὶ ὁ λόγος ἔργον εὐθύς· ὀλιγγιάσας γὰρ περιοδεῦσαι τὴν Πελοπόννησον διὰ Μυρμιδόνων καὶ Ἐπιδαύρου καὶ Μαλέου καὶ Νεταρίου, διὰ δυσκόλου πλοῦ καὶ χιλίων μιλίων μῆκος τηνάλλως ἀναμετρήσας τε καὶ προσήκοντος ὑστερήσας καιροῦ, ὡς εἶχεν, εὐθὺς τῇ αὐτῇ νυκτὶ διὰ τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ πολυχειρίᾳ χρησάμενος πρὸς τὴν ἐκεῖθεν δυτικὴν θάλασσαν, πλησίον τοῦ ὀρύγματος ὅπου τὸ τοῦ ἰσθμοῦ τεῖχος ἐγεγόνει, κατὰ τὸ ξηρὸν διαβιβάζει τὰς νῆας. ἐμβιβάσας δὲ λαὸν καὶ ἄνδρας μαχίμους συντόμως ἐν αὐταῖς ὑπὲρ τὸ ἀρκετόν, ὅσον ἦν δυνατόν, ἔργου εἴχετο. καὶ μηδὲν ἐλπίζοντες οἱ πολέμιοι Κρῆτες (ἐπὶ Μαλέου γὰρ εἶχον τὰς ἡμεροσκόπους καὶ νυκτοσκόπους ταχεῖς νῆας φυλάττειν, ἐάν τις στόλος Ῥωμαϊκὸς ἔλθῃ
24 κατ' αὐτῶν) οὕτως αἰφνιδίως ἐπιτίθεται αὐτοῖς, καὶ συγχύσας καὶ συνταράξας αὐτούς, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν. τὰς μὲν οὖν πυρπολήσας τῷ ὑγρῷ πυρὶ τὰς δὲ καταποντίσας τὰς δὲ ζωγρήσας τῶν πολεμίων νηῶν, τοὺς δὲ βαρβάρους τοὺς μὲν ἀνελὼν τῷ ξίφει τοὺς δὲ ὑποβρυχίους ποιησάμενος, καὶ τὸν ναυάρχην καὶ αὐθέντην αὐτῶν ἀνελών, τοὺς λοιποὺς διασκεδασθῆναι κατὰ τὴν νῆσον ἠνάγκασεν· εἶτα αὐτὸς πάντας ζωγρήσας καὶ σαγηνεύσας διαφόροις τιμωρίαις ἐνέβαλε. καὶ

5. τετάρου δυσκόλου P 6. τῆς ἅλως M ἀναμετρήσαντος P 11. ἀρεστόν P 17. τῷ ὑγρῷ πυρὶ om M 18. τῶν δὲ βαρβάρων P

partes insulae, Mothonen, Pylum, Glarentzam, Patras et reliqua illius regionis loca populari audivisset, consilium animo cepit prudens et callidum. atque consilium et verbum statim excepit ipsa res. quum enim horreret circumire Peloponnesum per Myrmidones, Epidaurum, Maleam et Netarium, ne navigationem molestam subiret aut, mille milliarium longitudinem nequidquam emensus, adveniret sero, statim illa ipsa nocte, multorum usus opera, per Isthmum Corinthiacum ad occidentale mare, prope fossam, ubi murus Isthmi erat, per terram naves transfert. imposito confestim strenuorum militum numero maiori, quam satis erat, operi, quantum poterat, incumbebat, atque nihil tale sperantes Cretes hostes, qui ad Maleam diu noctuque celoces habebant, quae observarent. si qua Romanorum classis contra ipsos cursum tenderet, subito invadit, confusosque et turbatos in fugam vertit. naves eorum partim igne Graeco incendit, partim depressit, partim cepit; barbaros ipsos aut gladio interemit, aut undis summersit, atque, occiso eorum duce et principe, reliquos per insulam ut se dissiparent coegit: quos tamen postea omnes comprehensos variis

οὕτως οἱ Κρῆτες Ἀγαρηνοὶ ἰδόντες ἐδειλίασαν, τὰς τῶν Ῥωμαίων στρατηγίας καὶ μηχανὰς θαυμάζοντες· καὶ τὴν τοιαύτην ἀπώλειαν ἐξαίφνης παθόντες, φοβηθέντες καὶ δειλιάσαντες ἠρέμησαν τοῦ λοιποῦ καιρόν τινα καὶ φόρους τῷ βασιλεῖ Βασιλείῳ ἔταξαν δοῦναι.

Καιροῦ παρελθόντος ἐτῶν ὡσεὶ δέκα τὰ συνήθη αὐτῶν οἱ βάρβαροι πάλιν οὐκ ἔπαυον πράττειν καὶ ληΐζειν τὰς νήσους, καὶ τοὺς φόρους τοῖς βασιλεῦσι κατὰ τὰς ὑποσχέσεις ἠθέτησαν καὶ οὐκ ἔπεμπον. ἐτῶν δὲ παρελθόντων ἑβδομήκοντα, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ τοῦ παιδίου, τρισεγγόνου τοῦ βασιλέως Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς στόλον ἱκανὸν καὶ ἀξιόλογον οἰκονομήσας καὶ προπαρασκευάσας στέλλει κατὰ τῶν ἐν τῇ Κρήτῃ Σαρακηνῶν, καταστήσας ἔξαρχον καὶ δεσπότην τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ὑδραίας τε καὶ χερσαίου, τὸν μάγιστρον Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν τὸν καὶ ὕστερον βασιλεύσαντα. καὶ ἐλθὼν ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ συμβαλὼν πολλάκις τοῖς Ἀγαρηνοῖς καὶ προσβολῆς γενομένης πάντοτε ὑπερεῖχεν ὁ στρατὸς τοῦ Φωκᾶ· καὶ οὐ δυνάμενοι ἀντιστῆναι οἱ Κρῆτες φόβῳ ληφθέντες ἔφυγον, καὶ τῶν φρουρίων ἐντὸς εἰσελθόντες ἐκλείσθησαν. ὁ δὲ Φωκᾶς κατὰ πᾶσαν μηχανὴν πολιορκήσας πρὸς τειχομαχίαν ἐπιτήδειον τοῖς ἄστεσιν ἐπαγαγών, καὶ φοβερὸς φανεὶς τοῖς ἐναντίοις, ὑφ' ἑαυτὸν πᾶν φρούριον τῆς νήσου ἐποιήσατο καὶ τὴν μητρόπολιν

1. λίαν ἐφοβήθησαν M 2. ἐθαύμαζον P 5. ἔστησαν M 7. ἔλιπον P 10. παιδὸς P 20. κατὰ om P

affecit suppliciis. his compertis, Agareni Cretenses terrore perculsi sunt, admirantes rei bellicae peritiam artesque Romanorum; ac tali clade repente affecti, prae timore ac metu postea quieverunt aliquamdiu, et imperatori Basilio tributa pendere statuerunt.

Exactis annis prope decem, barbari non desinebant rursus solita sibi facere, sed populabantur insulas atque mittere recusabant promissa imperatoribus tributa. at annis post septuaginta imperator Romanus puer, Basilii Macedonis pronepos, classem non contemnendam contra Saracenos Cretenses misit, harum copiarum tum terrestrium tum navalium duce constituto Nicephoro Phoca magistro, eo, qui postea imperavit. is in Cretam delatus et frequentibus proeliis cum Agarenis conflictatus, semper superior discessit; atque Cretenses quum illi resistere non possent, timore perculsi, in castella sese abdiderunt. Phocas omnes machinas urbibus expugnandis aptas moenibus admovit, et incusso hostibus terrore, insulae castella omnia in potestatem suam redegit, adeoque ipsum eius caput Chandacem ex-

αὐτὴν Χάνδακα ἐξεπόρθησε, καὶ ἕτερά τινα πολίχνια ἅμα ὑπέκυπτε τῷ αὐτοῦ θελήματι· καὶ τὸν ἀρχηγὸν Κρήτης Κουρούπην καλούμενον ἐχειρώσατο, καὶ τὸν μετ᾽ αὐτὸν ἄλλον πρωτεύοντα Ἀνεμᾶν. καὶ ταῦτα πάντα κατορθώσας ὁ Φωκᾶς διὰ μηνῶν ἑπτά, καὶ τὴν νῆσον πᾶσαν τοῖς Ῥωμαίοις ἐποίησεν ὡς τὸ πρότερον, κρατουμένην ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν οὖσαν ἔτη ρκδ᾽· ἀπεκατεστάθη δὲ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥωμαίων διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Φωκᾶ ἐν ἔτει ͵ςτξη᾽, ἰνδικτιῶνος η᾽. ὁ δὲ Φωκᾶς στρατηγοὺς καὶ κυβερνήτας ἐν τῇ νήσῳ καταλιπὼν προστάξει βασιλικῇ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπανέστρεψε, καὶ τοὺς θριάμβους αὐτῷ ἐποίησαν τῆς νίκης. ἐστάθη δὲ ἡ νῆσος αὐτὴ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων μέχρι τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Ἀγγέλου τοῦ τυφλώσαντος τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν βασιλείαν λαβόντος, ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας ἐρρέθη. ἔπειτα μὲν τῶν Ἰταλῶν εἰς πολυμερίαν τὴν μοναρχίαν Ῥωμαίων κληρωσαμένων, καὶ τοῦ μὲν κόμητος Φλανδρίας Βαλδουΐνου βασιλέως ἀναγορευθέντος Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ δὲ Ἐνρίκου Δαντούλου δουκὸς Βενετίας, ὃς καὶ αὐτὸς αὐτοτρόπως παρῆν, μερίδα οὐ μικρὰν ἔχειν ἐξ ὅλου πρὸς τὸ ὅλον, ὅσας χώρας τε καὶ τόπους τὸ τῶν Ἰταλῶν ἐκτήσατο γένος, τούτων ἔχειν τὸ τέταρτον καὶ τοῦ τετάρτου ἥμισυ, καὶ δεσπότης

1. αὐτῶν P 6. ποιήσας ὡς καὶ πρ. M 11. ἐπ. τῆς νίκης τοὺς θριάμβους αὐτῷ ποιήσαντες. σταθεῖσα δὲ M 13. ἕως καὶ μέχρι M 15. ἀρχὴν P 16. μὲν] μέντοι? πολυμοιρίαν P 17. φιλανδρίας P 19. ἐνετίας P 20. ἔχειν ἀξιωθέντος ἐξ? 21. τούτων ἔχειν om M

pugnavit: cum qua urbe alia quaedam oppidula illius se permiserunt arbitrio. idem cepit principem Cretae, Curupem nomine, et dignitate illi secundum Anemanem. confecit Phocas haec omnia septem mensium spatio, ac tota insula Romanis, ut ante fuerat, restituta est, ab Agarenis annos 120 possessa. revocata est virtute Phocae sub imperium Romanum anno 6368, indictione 8. Phocas, ducibus et gubernatoribus navium in insula relictis, iussu imperatoris Cpolim rediit ac victoriarum suarum egit triumphos. mansit insula in potestate Romanorum usque ad imperium Alexii Angeli, qui, excaecato fratre, regnum invasit, ut in principio historiae nostrae docuimus. deinde, quum Itali imperium Romanum in plures partes dividerent, Balduinus, comes Flandriae, imperator Cpolitanus salutatus est, Henrico Dadulo, Venetorum duci, qui et ipse sua sponte aderat, pars non mediocris de toto regno destinata est: obtinuit enim terrarum locorumque omnium, quae Itali occupaverant, quadrantem unum et dimidium atque ab imperatore

παρὰ τοῦ βασιλέως τετίμηται· ὁ δὲ Δάβαλος πρίγκιψ Πελοποννήσου B ἐγένετο, ὁ δὲ Ῥωμανὸς Δελατζιόλης, ὁ ἐκ Φλωρεντίας ὁρμώμενος, χρήματα δανείσας τῷ συνδέσμῳ πολλὰ καὶ ἀναλώσας καὶ αὐτοτρόπως παρὼν ἦν, τὴν τῆς Ἀθήνας καὶ Θήβας μερίδα ἐπέτυχεν ἐνέχυρον. καὶ οἱ Λιγούριοι ἤτοι Γενουβῖται ὁμοίως τὴν τῆς Εὐρίπου νῆσον καὶ ἑτέρων τόπων μοῖραν ἐνέτυχον· ὕστερον δὲ καὶ αὐτοὶ τοῖς Ἐνετοῖς τὴν Εὔβοιαν ἔδωσαν. ἐπειδὴ καὶ ὁ Βονιφάτιος μαρκίων τοῦ Μοντεφερράτου ἀξιολόγῳ μοίρᾳ τὴν συμμαχίαν ἦν ἐνεγκάμενος καὶ κυβερνήτης παντὸς τοῦ χερσαίου στρατοῦ ἐγνωρίζετο, ῥὴξ Θεσσαλονίκης παρὰ τοῦ βασιλέως Βαλδουΐνου τετίμηται, καὶ ἡ νῆσος αὕτη τῆς Κρήτης μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῇ ἰδίᾳ μοίρᾳ ἐνέτυχε. μετὰ δέ τινα καιρὸν ἐπεπωλήκει αὐτὴν τῇ τῶν Ἐνετῶν γερουσίᾳ, καὶ οὕτως ἄχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐστί.

Καὶ ταύτην τὴν ἱστορίαν τῷ λόγῳ ἡνώσαμεν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ εὑρίσκεσθαι· καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ Ἰσθμοῦ οἰκοδομὴν ἐπανέλθωμεν.

35. Τῷ ͵ϛϡιγ´ ἔτει, Μαρτίου ιγ´, ὁ βασιλεὺς ἀπέσωσεν ἐν τῷ λιμένι τῶν Κεγχρεῶν ὀνομαζομένων· καὶ τῇ ὀγδόῃ Ἀπριλλίου ἤρξατο ἀνακαθαίρειν καὶ ἀνοικοδομεῖν αὐτὸν δὴ

1. post τετίμηται M: ἡ δὲ δημοκρατία τῶν Λιγουρίων τὴν τῆς Εὐρίπου νῆσον καὶ ἑτέρους τόπους ἐνέτυχεν 2. ῥωμανὸς δὲ ὁ ἐκ P 3. ὁρμώμενος, ὃς χρ.? δανείσας σὺν δασμῷ οὐκ ὀλίγα P 4. παρὼν ἦν om P 5. ἔτυχεν. καὶ οἱ Γενουβῖται M 7. μοῖραν om M ἐναντίοις τὴν εὔριπον M 8. ἐπεὶ δὲ καί? 17. τὴν add A 19. 35.] κϛ´ P

insuper dignitate despotae ornatus est. Dabalus Peloponnesi princeps declaratus est, Romanus Delatzioles, Florentia oriundus, qui grandem pecuniam foederatis principibus crediderat impenderatque, et ultro praesens aderat, Athenarum et Thebarum tractus pignori accepit. Ligures sive Genuenses Euripi insulam aliarumque regionum particulas sortiti, postea Venetis Euboeam dederunt. Bonifacius, marchio Montisferrati, quum manu non mediocri adiuvisset socios totiusque terrestris exercitus summus dux esset, rex Thessalonicae ab imperatore Balduino creatus est et Cretam insulam cum aliis locis propriam accepit, sed mox eam Venetorum senatui vendidit, in quorum hodieque ditione est.

Hanc igitur narrationem libro huic nostro intexendam putavimus; revertamur nunc ad communitionem Isthmi.

35. Anno 6913, die Martii 13, imperator incolumis in portum Cenchrearum pervenit et 8 die Aprilis expurgare et instaurare Isth-

τὸν Ἰσθμόν, οὗ πέρ ἐστι τὸ μῆκος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ εὖρος ἐκ μιᾶς θαλάττης εἰς τὴν ἑτέραν ὀργυίαις τρισχιλίαις καὶ ὀκτακοσίαις· τὸ δὲ μάκρος ἐκ τῆς χέρσου τῆς Ἑλλάδος ἤτοι τῆς Ἀττικῆς γῆς μετὰ τὸ καταβῆναι τὴν τραχεῖαν ὁδὸν τὴν λεγομένην Πλάγιον Κακόν, ἕως τῆς πεδιάδος κάτωθεν φθάσαι, ἐν ᾧ τόπῳ ἦν κτισθέντα τὰ τείχη ταῦτα τοῦ Ἰσθμοῦ, στάδια τριάκοντα. ἀπὸ δὲ τῶν τειχῶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἕως τῆς Κορίνθου τοῦ ὑπὲρ νεφέλας φρουρίου βουνῶν καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τέλος στάδια ὑπάρχουσι πολλά. ἔοικε δὲ ἡ Πελοπόννησος πλατάνου φύλλῳ εἰς πάντα, τοῦ δὲ φύλλου τὸ καῦλος ὁ Ἰσθμός ἐστιν. ἀνέστησε δὲ πύργους ἐν αὐτῷ ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ τρεῖς. καὶ ἔν τινι μαρμάρῳ εὗρον γράμματα γεγραμμένα λέγοντα οὕτως "φῶς ἐκ φωτός, θεὸς ἀληθινὸς ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ φυλάξῃ, τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν καὶ τὸν πιστὸν δοῦλον αὐτοῦ Βικτωρῖνον καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι οἰκοῦντας, τοὺς ἐκ θεοῦ ζῶντας."

Τῷ δὲ ͵ςϡιδ΄ ἔτει, μηνὶ Μαρτίῳ, ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ οὖσα πᾶσα ἡ σύγκλητος, ἐν ᾧ μηνὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως ἀπέθανε καὶ ὁ πατριάρχης κὺρ Εὐθύμιος· καὶ τῇ κα΄ τοῦ Μαΐου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγενόνει πατριάρχης

1. μᾶλλον] πάλιν M 2. ὀργυίας τρισχιλίας καὶ ὀκτακοσίας P 5. φθάσας M 7. τριάκοντα καὶ . . . . ἀπὸ P 8. τοῦ] τῶν P βουνῶν καὶ λόφων καὶ M 9. pro πολλά locum vacuum P 12. εὑρὼν M 14. κατὰ P 15. βικτόρειον P 20. κὺρ om P

mum ipsum coepit, cuius longitudo, sive, ut melius dicam, latitudo ab uno mari ad alterum orgyias ter mille et octingentas patet, longitudo a terra Graeca vel Attica, postquam descenderis via aspera, quae *Πλάγιον Κακόν* dicitur, donec in planitiem venias, quo in loco muri illi exstructi erant, stadia triginta; a muris deinde usque ad Corinthi colles arcemque supra nubes eminentem et finem Isthmi stadia multa sunt. Peloponnesus folio platani simillima est, cuius caulem Isthmus refert. in eo exstruxit imperator turres centum quinquaginta tres. invenerunt tum in marmore has litteras insculptas: "lumen ex lumine, deus verus ex deo vero custodiat imperatorem Iustinianum et fidelem eius ministrum Victorinum et omnes Graeciae incolas, qui vitam conformant ad voluntatem dei."

Anno 6914, mense Martio, imperator et, qui eum comitatus erat, procerum ordo universus, Cpolim redierunt: quo eodem mense, post illius adventum, excessit e vivis Euthymius patriarcha, in cuius locum die Maii 21 eiusdem anni surrogatus est Iosephus, metropolita Ephesi. anno 6915, autumnali tempestate, imperator Iohannes, quum, in Pe-

κὺρ Ἰωσὴφ ὁ Ἐφέσου μητροπολίτης. καὶ τῷ ͵ςϡιε΄ ἔτει ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης ἐν καιρῷ φθινοπώρου, ἐν ᾧ δὴ καιρῷ τὴν Θεσσαλονίκην διερχόμενος τὸν πλαστὸν υἱὸν τοῦ Μπαγιαζήτου ἐκείνου τὸν Μουσταφᾶν, διωκόμενον ὄντα παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ Ἀμουράτου τοῦ τάχα ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐπῆρε, καὶ ἀποστείλας εἰς Λῆμνον, εἶτα εἰς Μιζιθρᾶν.

Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ ἔτους λοιμικῆς νόσου γενομένης ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ ἤτοι ἐν τῇ μαύρῃ θαλάσσῃ, καὶ 25 *πανοικὶ ὄντες ἔν τινι ἄστει τῶν ἐκεῖσε κεφαλατεύοντες ὁ γαμβρός μου Γρηγόριος Παλαιολόγος Μαμωνᾶς, ἀνὴρ ἄριστος, υἱὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς Μαμωνᾶ τοῦ κυριεύοντός ποτε τῆς Μονεμβασίας καὶ τῶν περὶ αὐτήν, καὶ σὺν αὐτῷ ἡ ἀδελφή μου ἡ γυνὴ αὐτῷ οὖσα· καὶ ἓν παιδίον αὐτῶν θῆλυ, ὃ εἶχον, ἀπέθανε, καὶ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς θανῆς τοῦ παιδίου ἀπέθανεν ὁ πατήρ, καὶ πάλιν μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας τῆς τούτου τελευτῆς ἐτελεύτησε καὶ ἡ μήτηρ, ἔτι δὲ καὶ ἓξ τῶν ὑποχειρίων αὐτῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ δύο ἐξ αὐτῶν μόνοι ἐναπελείφθησαν, καὶ ἐλθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν εἶπον ἐν μιᾷ φωνῇ ταῦτα τοῖς ἀθλίοις μου γονεῦσι· καὶ ἐκ τῆς τοσούτης θλίψεως καὶ ἀπαραμυθήτου λύπης ἐν ἀσθενείᾳ πεσόντες καὶ σχεδὸν εἰς κίνδυνον θανάτου*

4. *ἐκεῖνον* P 6. *ἀπῆρε* M 7. *Λακεδαιμονίαν* P 10. *κεφαλεύοντες* P 12. *Μαμωνᾶ* om P 14. *ἡ* om P *αὐτοῦ* P *αὐτοῦ* P 15. *θανῆς* P 17. *ἔτι δὲ] καὶ οἱ λοιποὶ* P 18. *ἀνδρῶν — αὐτῶν* om P 22. *καὶ* om P

loponnesum proficiscens, transiret Thessalonicam, Mustapham, spurium Baiazetis filium, quem Amurates ameras, frater eius, persequebatur, recepit et in Lemnum indeque Mizithram misit.

Per hiemem eiusdem anni ad Pontum Euxinum sive Mare Nigrum saeviente pestilentia, quum in urbe quadam eius regionis cum tota familia esset eamque regeret affinis meus Gregorius Palaeologus Mamonas, filius magni ducis Mamonae, eius, qui aliquando Monembasiam cum finitimis oppidis administrabat, et apud eum esset soror mea, eius uxor: eorum filia, quam unicam prolem habebant, extincta est, et post filiolae mortem die septimo obiit pater, rursumque post totidem dies etiam mater mortua est, et praeterea sex domestici utriusque sexus, duobus tantum relictis, qui Cpolim profecti, uno ore miseris parentibus meis istum nuntium attulerunt. hi ex magnitudine calamitatis et dolore solatii impatienti in morbum adeo non levem inciderunt, ut in periculum vitae venirent. qua de causa, quum pater meus esset

ἦλθον. δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἦλθεν ὁ γεννήσας με, κἀγὼ εἰς τὴν Πελοπόννησον σὺν τῷ αὐθεντοπούλῳ κὺρ Θωμᾷ εἰς τὴν αὐτοῦ τάξιν ἦν, εἰς ὑπηρεσίαν ἐπὶ τραπέζης καὶ κελλιώτης αὐτοῦ, ὡς ὡρίσθημεν παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἡτοιμαζόμεθα, καὶ ἐπεὶ ὁ μὲν πρῶτός μου ἀδελφὸς ἦν εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ μετ' ἐμὲ ἕτερος, ὡς ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἀφεὶς πατέρα καὶ μητέρα καὶ ἀδελφοὺς ἀπῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τὴν λεγομένην τοῦ Χαρσιανίτου, ὅπου ἦν καὶ ὁ κατὰ ἀλήθειαν διδάσκαλος κὺρ Ἰωσήφ, καὶ ἐκεῖσε ἐγένετο μοναχός.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔαρι καὶ θέρει λοιμοῦ γεγονότος ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα κυρὰ Ἄννα ἡ ἀπὸ Ῥωσσίας λοιμώδει νόσῳ, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Λιβός μονῇ.

36. *Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ ͵ϛϡκϛ' ἔτους ἐστάλη εἰς Πελοπόννησον ὁ αὐθεντόπουλος κὺρ Θωμᾶς παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς αὐτοῦ· ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ ἐπανέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτοῦ, κἀμὲ εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ προσηγάγετο Μαρτίου ιζ ὑπάρχοντός μου ἐτῶν ιϛ' καὶ ἥμισυ, ἐκείνου δὲ τοῦ ἀειμνήστου καὶ μακαρίτου ἐτῶν ἑξήκοντα ὀκτὼ ἥμισυ.*

Καὶ τῷ ͵ϛϡκζ ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ ἦλθεν εἰς τὴν Κων-

1. *δι' αὔτην τὴν* M *ἐλήλυθεν* P 5. *καὶ ἀφ' οὗ ἐπεὶ* M 6. *μετὰ τοῦ βασιλέως* om P 9. *διδάσκαλος*] *ὄντως* M 10. *ἔγινε* M 13. *ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας* M *Λίβυος* P 15. 36.] *κζ* P 17. *κωνσταντινούπολιν. ὁ δὲ β.* P 19. *κελλεῖον* P 20. *δέκα πέντε καὶ ἡμίσεως* P

praepeditus, ego cum Thoma principe in Peloponnesum profectus, illius fungebar officio in coenatione et cubiculo, quemadmodum iussi ab imperatore, patre eius, et parati eramus. frater meus natu maximus in Peloponneso erat cum imperatore, et alter, me minor, quum morte occubuissent eius fratres, relictis patre et matre et fratribus, in monasterium abditus, quod dicitur Charsianitae, ubi etiam verus ille magister Iosephus versabatur, monachicam vitam agebat.

Vere et aestate pestilentia Cpoli grassante, Anna domina, e Rossis oriunda, obiit et sepulta est in monasterio Libis.

36. Principio autem anni 6926, ab imperatore patre Thomas princeps iuvenis in Peloponnesum missus est. quo quidem tempore Cpolim rediit imperator, eius pater, et me in cubiculum assumsit Martii die 17, annos natum sedecim et dimidium, quum ipse ille aeternae et beatae memoriae vir sexagesimum octavum cum dimidio ageret.

Anno 6927, mense Novembri, Cpolim venit domina Sophia, filia

σταντινούπολιν καὶ ἡ δέσποινα κυρὰ Σοφία ἡ τοῦ Μοντεφερράτου μαρκίωνος θυγάτηρ, καὶ τῇ ιθ' τοῦ Ἰανουαρίου ηὐλογήθη αὐτὴν καὶ ἐστέφθη ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ, καὶ μεγάλη ἑορτὴ ἐγένετο ἐν τῇδε τῇ στέψει, καὶ ὄντως ἑορτῶν ἑορτὴν καὶ πανήγυριν πανηγύρεων ἐποίησαν.

37. Καὶ τῷ ͵ϛϡκη' ἔτει ἦλθεν ὁ ἀμηρᾶς ὁ κύριος Κυρίτζης καὶ Μεεμέτης, ἵνα διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διέλθῃ εἰς τὴν ἀνατολήν· καὶ ἐπρομαθητεύθη παρὰ τῶν κατασκόπων ὅτι ὑπῆγεν ἵνα τὰ τῆς ἀνατολῆς διορθώσῃ, καὶ ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν κατὰ νοῦν ἐλογίζετο ἐλθεῖν κατὰ τῆς πόλεως, ὡς ἐμελέτα. πάντες οὖν οἱ τῆς βουλῆς τοῦ βασιλέως οἱ ἐμπιστευθέντες τὸ μυστήριον, ἄρχοντες καὶ ἐκ τῶν ἱερωμένων, παροξύνοντες ἐβούλευον τῷ βασιλεῖ ἵνα πιάσῃ αὐτόν· ἐκεῖνος δὲ οὐκέτι κατεπείσθη λέγων "οὐκ ἀθετῶ τοὺς ὅρκους οὓς πρὸς ἐκεῖνον ἐποιησάμην, εἰ καὶ ἂν ἐβεβαιούμην ὅτι ἔλθῃ καθ' ἡμῶν, μέλλει νικῆσαι καὶ αἰχμαλωτεῦσαι ἡμᾶς. εἰ δὲ πάλιν ἐκεῖνος ἀθετήσῃ τοὺς ὅρκους αὐτοῦ, πρὸς θεὸν B τὸν περισσοτέρως ἐκείνου δυνάμενον τὰ πάντα ἀνατίθημι." δι' ἣν αἰτίαν οὐδέ τινα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἔστειλεν εἰς συνάντησιν τῷ ἀσεβεῖ, εἰ μὴ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας, Δημήτριον τὸν Λεοντάριν, Ἰσαάκιον τὸν Ἀσάνην καὶ Μανουὴλ τὸν πρωτοστράτορα τὸν Καντακουζηνὸν μετὰ πολλῶν ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ δωρεῶν βασιλικῶν. καὶ συναντήσαντες αὐτῷ

6. 37.] κη' P κύριος] καὶ P 8. προεμαθεύθη P 13. παροτρύναντες P 15. εἰ καὶ ἐβ. ὅτι ἄν? 19. ἣν δὲ τὴν αἰτίαν P 21. λεονταρὴν P, et mox λεονταρῆ

marchionis Montisferrati. eam die Ianuarii 19 solenni ceremonia duxit inauguratusque est in aede S. Sophiae imperator Iohannes; quae inauguratio summam habuit festi diei celebritatem fuitque revera solenne solennium et panegyris panegyrium.

37. Anno 6928 adfuit ameras Cyritzes Mehemetes, per Cpolim in Asiam profecturus. praenuntiatum autem fuerat ab exploratoribus, eum orientem ordinatum advenire atque in reditu urbem invasurum. omnes igitur consiliarii imperatoris, quibus creditum est hoc secretum, principes et ecclesiastici, suadebant magnopere, ut comprehenderet ameram. at ille renuens, "non violarem, inquit, quod illi dedi, iusiurandum, etiamsi eum nos adorturum devictosque servituti addicturum esse certo scirem. si ipse violarit sacramentum, cuncta deo committam, qui est illo potentior." nullum tamen e filiis impio isti obviam misit, sed optimates quosdam, Demetrium Leontarim, Isaacium Asanem et Manuelem Cantacusenum protostratorem cum multis

περὶ τὰ Κουτούλου ἦλθον μετ' ἐκείνου ἕως τοῦ διπλοῦ κίονος· καὶ δι' ὅλης τῆς ὁδοῦ ὡμίλει ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τοῦ Λεοντάρη. ἐκεῖσε περὶ τὸν διπλοῦν κίονα εὑρέθη καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἔν τινι τριήρει, ἔχοντες καὶ ἑτέραν ἡτοιμασμένην βασιλικῶς, ὅπως δι' αὐτῆς διέλθῃ ὁ ἀμηρᾶς. ἐμβὰς οὖν ὁ ἀμηρᾶς ἐν τῇδε τῇ τριήρει, πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ θαλάσσῃ χαιρετισθέντες ἠσπάσθησαν, ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ τριήρει ὤν· καὶ ὁμιλοῦντες ἦλθον ἄχρι τῆς Ἀσίας ἤτοι τῆς ἀνατολῆς πέραν, ὅπου τὰ νῦν Σκούταρι ὀνομάζεται, πρότερον δὲ Χρυσόπολις. ἐκεῖνος μὲν ἐξελθὼν τῆς τριήρεως εἰσῆλθεν εἰς τὰς σκηνὰς ἤτοι παρεμβολὰς τὰς αὐτῷ προετοιμασθείσας, ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἔνδον τῶν τριήρεων ἤσθιον καὶ ἔπινον, καὶ ἀποστολὰς τροφίμους εἷς πρὸς τὸν ἕτερον ἀπέστελλον. περὶ οὖν τὸν ἑσπερινὸν ὁ ἀμηρᾶς ἔφιππος ἀπῆλθε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς περὶ τὴν Νικομήδειαν φερούσης, ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον οἴκαδε.

38. Τῷ δὲ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπαναστρέψας ὁ ἀμηρᾶς εἰς τὴν δύσιν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Καλλιουπόλεως ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν· ὁ δὲ βασιλεὺς ἑτοιμάσας τὸν Λεοντάριν Δημήτριον πρὸς ἐκεῖνον ἀπέστειλεν, ἵνα περὶ τῶν προμελετωμένων μάθῃ καὶ αὐτῷ προμηνύσῃ, ὃν καὶ ἐλέγξῃ

3. περὶ] δὲ εἰς P 9. Σκούταρις M 15. ἐπὶ? 18. 38.] κθ' P ἐπαναστρέψαντος τοῦ ἀμηρᾶ M 22. καὶ ὡς λέξῃ P

ducibus et militibus muneribusque regiis. circa Cutulum obvii facti, prosecuti eum sunt ad duplicem columnam: quo toto itinere sermonem ameras conferebat cum Leontari. illic etiam imperator et eius filii in triremi aderant, cum alia triremi cultu regali ornata, qua Mehemetes veheretur. eam postquam conscendit ameras, invicem se in mari consalutarunt, in sua quisque triremi vecti. itaque inter colloquendum ad Asiae seu orientis litus pervenerunt, ubi urbs est, quae prius Chrysopolis, nunc Scutari dicitur. ibi ameras e triremi egressus, in tentoria sive tabernacula sibi parata concessit; imperator cum filiis in triremibus edebat ac bibebat: atque invicem sibi partes delicatas mittebant. sub vesperam ameras, equo insidens, et qui eum comitabantur, Nicomediam versus abierunt, imperator cum filiis domum discessit.

38. Vere eiusdem anni revertens ameras in occidentem, via, quae trans Calliopolim ducit, Adrianopolim profectus est. imperator ad eum expedivit Demetrium Leontarim, ut, quae inisset consilia, cognosceret sibique renuntiaret, eumque de gratia et honore, quae ei praestitisset, et de transvectione moneret, legatus tum personae

περὶ τῆς καλῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς ἣν πρὸς ἐκεῖνον ἐπεδείξατο καὶ περὶ τοῦ περάματος καὶ διὰ τοῦ τοιούτου πρέσβυος, καὶ πρόσωπον λέγω καὶ τὰ δῶρα ἃ προσεκόμισεν αὐτῷ. ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης πολλῆς ἐδέξατο τὸν τοιοῦτον. καὶ τέλος εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀμηρᾶς ὅτι ἀσθενῶν εἶχε τινὰς ἡμέρας, καὶ μετὰ τὸ ὑγιᾶναι αὐτὸν ὁμοῦ συναυλίσονται καὶ συνομιλήσουσιν. ἐκεῖνος δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸ ζῆν ἐξεμέτρησε. καὶ οἱ τοῦ παλατίου αὐτοῦ βουληφόροι οὐκ ἀπεκάλυψαν τὸ συμβὰν τῷ Λεοντάρει· ἀλλ' ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἦν, τάχα θαυμάζων πῶς οὐ προσεκαλεῖτο αὐτὸν ὁ ἀμηρᾶς, ὅπως καὶ τὰς δουλείας αὐτοῦ ἀκούσῃ. κατ' αὐτὴν γὰρ τὴν ὥραν τούτου τὸν θάνατον μαθὼν πολλοὺς γραμματοκομιστὰς ὁ Λεοντάρις ἀπέστειλεν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ οὐκ ἐδυνήθησαν ἀπελθεῖν διὰ τὸ εἶναι κλεισμένας τὰς λάθρα φερούσας ὁδοὺς εἰς τὴν πόλιν. καὶ οὕτως ἡμέραι πλεῖσται παρῆλθον, ἀφ' οὗ δὴ τὸ κατὰ τῆς πόλεως ἀπεκαλύφθη μυστήριον, καὶ θροῦς μέγας ἐγένετο καὶ βουλὴ καὶ μελέτη, καὶ πολλοὺς ἐλέγχους ὁ βασιλεὺς ἔλαβε παρὰ τῶν συμβουλευσάντων αὐτόν ποτε ἵνα πιάσῃ αὐτόν· εὑρίσκετο δὲ τότε ὁ βασιλεὺς δι' αἰτίαν λοιμοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιβλέπτου. μόλις οὖν δι' ἄλλης ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Μεσημβρίαν ἀπαγούσης ποτὲ ἔστειλεν ὁ Λεοντάρις δρομέα, καὶ ἐκεῖθεν διὰ θαλάσσης ἐλθὼν ἐκομίσατο γραφὴν περὶ τοῦ θανάτου

3. ἰδὼν οὖν αὐτὸν P 9. λεονταρῇ P 10. ἦν] ὢν καὶ M 14. κλ. λάθρα τὰς? 15. πρὸς P 19. βουλευόντων ἵνα M εὑρισκόμενος γὰρ τότε M

dignitate, tum donorum, quae afferret, amplitudine insignis. excepit eum admodum et honorifice et amice ameras, tandemque ei dixit, aegrotare se dies iam aliquot: postquam convaluisset, sermonem se collaturos esse. at post diem tertium vitam posuit. consiliarii eius palatini, quod evenerat, non aperuere Leontari, qui in tentorio suo degebat, mirans, cur non vocaretur ab amera ad explicandum ei legationis consilium. ipsa autem hora, qua eum obisse cognovit, tabellarios complures ad imperatorem misit, qui tamen, quoniam viae, quae Cpolim ferebant, clam praeclusae erant, eo pervenire non potuerunt. itaque multi dies effluxere, ex quo arcanum invadendae urbis consilium patuit, tumultusque ingens exortus est, multaque deliberatio et sollicitudo erat, et vehementer reprehensus est imperator ab iis, qui ameram comprehendendum esse olim suaserant. versabatur tum imperator pestis vitandae causa in monasterio Periblepta. vix tandem alia via, quae Mesembriam ferebat, Leontaris mittere potuit cursorem, qui inde per mare profectus, litteras de obitu amerae

τοῦ ἀμηρᾶ· καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸ "ἑσπέρας
26 αὐλισθήσεται κλαυθμός, καὶ εἰς τὸ πρωῒ ἀγαλλίασις." καὶ
ἰδοὺ ἔπεσον εἰς ἑτέραν βουλὴν καὶ μελέτην, πότερον ἔχειν
μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀμουράτου ἀγάπην καὶ παραχωρήσω-
σιν εἶναι αὐτὸν αὐθέντην, ὡς καὶ τὰ ὁρκωμοτικὰ αὐτοῦ διε-
λάμβανον, ἢ ἵνα φέρωσι τὸν Μουσταφᾶν ἀπὸ τὴν Μιζιθρᾶν
καὶ καταστήσωσιν αὐτὸν αὐθέντην εἰς τὴν δύσιν, καὶ ὁ Ἀμου-
ράτης ἔσεται ἐν τῇ Ἀσίᾳ αὐθέντης, τοῦ μὲν βασιλέως καὶ
πατρὸς τὸ πρῶτον βουλευομένου καὶ κρίνοντος δικαίως ἐκ
πολλῶν αἰτιῶν ἵνα ὁ Ἀμουράτης αὐθέντης γένηται, τοῦ δὲ
υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ Δημητρίου ἵνα ποιήσωσι τὸν
Μουσταφᾶν, λέγοντες ὅτι ἔδιδεν αὐτοῖς καὶ τὴν Καλλιούπο-
λιν. μόλις δέ ποτε οἱονεὶ κατὰ παραχώρησιν ὁ βασιλεὺς δέ-
δωκεν ἐξουσίαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ λέγων "ἐγὼ γάρ εἰμι, υἱέ μου,
γέρων καὶ ἀσθενὴς καὶ ἐγγὺς τοῦ θανάτου· τὴν οὖν βασι-
λείαν καὶ τὰ αὐτῆς δέδωκά σοι, καὶ πρᾶξον ὡς βούλει." ἐν
δὲ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ ͵ςϡκθʹ ἔτους μετὰ πλείστων τριή-
ρεων ἀπῆλθεν εἰς τὴν Καλλιούπολιν ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης
ἄγων σὺν αὐτῷ καὶ τὸν ἀμηρᾶν Μουσταφᾶν ἀπὸ τῆς Πελο-
ποννήσου, καὶ αὐθέντην ἐξέβαλεν εἰς τὴν δύσιν. καὶ ἡ Καλ-
λιούπολις προσεκύνησεν αὐτόν· καὶ μετά τινας ἡμέρας ζη-
τηθεῖσα παρὰ τοῦ βασιλέως τάχα κατὰ τὰς ὑποσχέσεις, ἀπε-

6. ἢ om M   ἀπὸ τῆς Λακεδαιμονίας P   8. μὲν] δὲ MP
13. οἱονεὶ ὡς κατὰ M   16. ἐν δὲ τῷ] hinc caput 30 incipit P
21. αὐτῷ P   ζητηθεῖσαι P   22. τάχα αἱ ὑποσχέσεις P   ἐν
ᾧ ἀπ. M.

attulit: atque comprobatum est eo die dictum illud: "vesperi fletus erit, et mane laetitia." en autem, ad aliam curam conversi sunt et consultationem, utrum cum filio eius Amurate amicitiam inirent eumque sinerent principem esse, quemadmodum sane eius exigebant sacramenta, an Mustapham, Mizithra reductum, in occidente principem constituerent, Amurates princeps esset in oriente. imperator pater, qui primus sententiam dixit, multis de causis aequum iudicabat, ut penes Amuratem rerum summa esset, filius autem eius et Demetrius Cantacuzenus, ut Mustaphas princeps fieret, quod is Romanis dedisset Calliopolim. tandem, licet aegre, imperator filio agendi, quod vellet, potestatem concessit his verbis: "fili mi, ego senex infirma valetudine et morti propinquus sum: itaque tibi trado imperium et quae ad id pertinent: facito, quod placuerit." mense Septembri anni 6929 multis cum triremibus Calliopolim venit Iohannes imperator, Mustapham e Peloponneso secum ducens, quem in occidente principem constituit. coluit quidem Iohannem ea civitas,

κρίναντο πάντες οἱ Τοῦρκοι λέγοντες ὅτι ἐγγὺς τῆς πίστεως ἡμῶν ἡ Καλλιούπολίς ἐστι καὶ μεγάλη τις εὐλάβεια, ἐπεὶ ὁ πρῶτος τόπος ὃν ἐλάβομεν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐστὶ τοῦτο τὸ φρούριον, ἔνθα καὶ τὰς τῆς ἡμῶν πίστεως προσκυνήσεις καὶ τὰ λοιπὰ πρῶτον ἐποιήσαμεν εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης μέρη, καὶ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν κατὰ τὸν ἡμέτερον κορὰν δοῦναι αὐτήν. ἀλλὰ δώσωμεν ὑμῖν ἑτέρους τόπους καὶ χώρας ἀντ' αὐτῆς. ἔτι καὶ ὁ Ἀμουράτης ἐκ τῆς ἀνατολῆς διὰ πρέσβεων πολλὰ ἔτασσε τοῖς Ῥωμαίοις, δεόμενος ἵνα μὴ γενέσθαι τὸν Μουσταφᾶν αὐθέντην βοηθήσωσιν· οἱ δὲ ἡμέτεροι τὰ ἐναντία φρονοῦντες οὐδὲν ἀπεκρίναντο. περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ μπεγλὲρ μπέης Μπαγιαζήτης διερχόμενος διὰ τοῦ ἐπάνω στενοῦ εἰς τὴν δύσιν, ἀνὴρ χρήσιμος καὶ πρακτικὸς ἐν πολέμοις καὶ βιζῖρις ὢν τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀμουράτου, ὃς τὴν Ἄγκυραν ἐκέκτητο εἰς κεφαλάτικον, βουλόμενος, εἰ δυνατὸν ἦν, κρατῆσαι εἰς τὴν τοῦ Ἀμουράτη ἐξουσίαν, τὴν δύσιν δηλονότι. καὶ τοῦ Μουσταφᾶ πάλιν ἐξελθόντος ἐκ τῆς Καλλιουπόλεως, διήρχετο κατ' αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν. καὶ συναντηθέντες πόλεμος ἐγένετο, καὶ ὁ Μπαγιαζήτης ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ νικηθεὶς καὶ πιασθεὶς ἀπεκτάνθη, καὶ τὴν εἰς τὴν δύσιν πᾶσαν ἀρχὴν τῶν ἀσεβῶν ἐκυρί-

1. ὅτι παρὰ τῇ πίστει ἡμῶν ἐν τῇ Καλ. ἐστι μεγ. P 8. διαπρεσβεύων P 9. γενέσθαι om M 13. διερχομένου τοῦ μπεγλέρπει μπαγιαζήτου M 16. ἦν om P 17. δηλονότι om P 19. γέγονεν ἀλλήλοις, ὁ P

sed quum post dies aliquot requireret eam, ut pactum erat, imperator, Turcae omnes responderunt, ipsorum sacris addictam esse Calliopolim, et magna se adstringi religione, siquidem primus locus, quem obtinuissent in Europa, hoc oppidum esset, in quo primo inter omnia Europae oppida religionis suae auspicia, et reliquas ceremonias fecissent: unde non liceret per coranem, eam urbem dare Romanis. daturos se illis esse huius loco alia oppida ac regiones. interim Amurates ex oriente per legatos multum instabat Romanis orabatque, ne Mustapham ad principatum proveherent. at nostri, ut qui contraria sentirent, nihil responderunt. circa initium hiemis eiusdem anni beglerbegus Baiazetes, vir strenuus et bello exercitatus, idemque vezires patris Amuratis et praefectura Ancyrae auctus, per superiores fauces in Europam transiit, eam, si posset, in potestatem Amuratis redacturus. Mustaphae, qui Calliopoli exierat, ad Adrianopolim obviam fit. pugna commissa, Mustaphas Baiazetem vincit captumque obtruncat, et universo Turcarum in occidente imperio potitur. eodem autem anno Mustaphas Calliopolim reversus, susceptaque adversus

ευσε. καὶ πάλιν ἐπιστρέψας ὁ Μουσταφᾶς εἰς τὴν Καλλιούπολιν τῷ αὐτῷ ἔτει, καὶ περάσας εἰς τὴν ἀνατολὴν κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἀμουράτη εἰς Προῦσαν εὑρισκομένου, ἡττηθεὶς ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν δύσιν. καὶ τῷ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους διῆλθε καὶ αὐτὸς δὴ ὁ Ἀμουράτης μετὰ Λιγουρικῶν ἤτοι Γενουϊτῶν νηῶν, καὶ διώξας τὸν θεῖον αὐτοῦ καὶ καταλήψας ἀπέκτεινε. ψευθέντες δὲ τὰς ἐλπίδας, ἃς ἤλπιζον ἔχειν, διὰ τὸν θάνατον τοῦ Μουσταφᾶ οἱ βασιλεῖς [οἳ] εἰς ταραχὴν λογισμῶν καὶ φόβον ἐνέπεσον διὰ τὴν ἔχθραν ἣν ἔδειξαν κατὰ τοῦ Ἀμουράτη, ζητοῦντες τρόπον καὶ αἰτίαν ἵνα, εἰ δυνατὸν ἦν, εἰρήνη καὶ ἀγάπη ἀναμέσον τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ῥωμαίων γενήσηται· καὶ ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν πρέσβεις
B *Δημήτριον τὸν Καντακουζηνόν, Ματθαῖον τὸν Λάσκαριν καὶ τὸν γραμματικὸν Ἄγγελον τὸν Φιλομμάτην. ὁ δὲ ἀμηρᾶς μαινόμενος ἦν τῷ θυμῷ κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς δι' αἰτίας ἃς εἴπομεν· καὶ εὐθὺς ὡς εἶδεν αὐτούς, προστάξας ἐν εἱρκτῇ ἐζοφωμένῃ δεσμίους ἔθετο, καὶ ἀσφαλῶς τηρεῖσθαι κελεύσας.*

39. *Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους, τῇ ὀγδόῃ τοῦ Ἰουνίου, τῷ ͵ϛϡλ' ἔτει ἀποστείλας ὁ Ἀμουράτης διὰ τὸν Μιχάλμπεη, καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κωνσταντινούπολιν πολιορκῶν αὐτήν. καὶ τῇ ιε' τοῦ αὐτοῦ ἔφθασε καὶ αὐτὸς ὁ ἀμηρᾶς μετὰ*

5. *ἦλθε καὶ ὁ* P 6. *γενουβικῶν* P 7. *ταῖς ἐλπίσιν* M 10. *τῷ ἀμουράτῃ* P 11. *ἀναμέσου* P 12. *στείλαντες* M 14. *φιλομάτην* P 15. *γέμων θυμοῦ ἦν* P 17. *δεσμίους* om P 19. 39.] *λα'* P *ὀγδ.*] *κη* P 22. *ιε^η τοῦ* *τοῦ αὐτοῦ ἔτους* P

Amuratem, qui Prusae erat, expeditione in Asiam, victus in occidentem rediit; et aestate eius anni patruum Amurates cum Ligurum sive Genuensium navibus persecutus est, comprehensumque interemit. iam morte Mustaphae spe sua delusi imperatores, turbari ac sibi metuere coeperunt, propterea quod hostilem in Amuratem animum prodidissent. itaque modum et occasionem quaerebant, qua concordia et amicitia inter Turcas et Romanos conciliaretur, miseruntque ad ameram legatos Demetrium Cantacuzenum, Matthaeum Lascarim et Angelum Philommatem grammaticum. ameras, ira incensus adversus Romanos propter eam, quam significavimus, causam, ubi primum legatos vidit, vinctos in obscurum carcerem detrudi diligenterque custodiri iussit.

39. Ineunte aestate, octavo die Iunii, anno 6930, misit cum exercitu Michalbegum Amurates, clausitque et obsedit Cpolim. die eiusdem mensis decimo quinto ipsemet cum magnis copiis accessit, legatos in vinculis adducens, et die vicesimo secundo mensis Augusti

πλήθους στρατοῦ, ἔχων σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς ἀποσταλέντας πρὸς αὐτὸν πρέσβεις δεσμίους. καὶ τῇ κβ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἐπολέμησεν αὐτὴν δὲ τὴν πόλιν πολέμῳ καθολικῷ. καὶ τῇ ς' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ‚ς⁊λα' ἔτους ἀπῆλθεν ἄπρακτος ἀπὸ τῆς πόλεως θεοῦ βοηθείᾳ. καὶ τῇ λ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἦλθεν ὁ Μουσταφόπουλος ὁ τοῦ αὐτοῦ Ἀμουράτη ἀδελφός, καὶ διελθὼν τὴν πόλιν ἔπεσεν ἔξω εἰς τὸν αὐθεντικὸν περίβολον, καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον τῇ α' τοῦ Ὀκτωβρίου ἦλθε προσκυνῆσαι τὸν βασιλέα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὸ ἄριστον ἐπῆλθε τῷ βασιλεῖ τὸ τῆς ἡμιπληξίας νόσημα, ὃν ἰδόντες οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Τοῦρκοι ἔλεγον θαυμάζοντες ὅτι ὅμοιος τῷ τῆς αὐτῶν πίστεως προφήτῃ Μαχουμέτῃ ἐστὶ τῇ θεωρίᾳ, ὥς ποτε καὶ ὁ Μπαγιαζήτης ὁ καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ περὶ τούτου εἴρηκε "καὶ ὅστις οὐκ οἶδε τὸν βασιλέα, ἀπὸ μόνης τῆς θεωρίας αὐτὸν λέξῃ εἶναι βασιλέα." ὁ δὲ Μουσταφόπουλος πλημμελήσας πλείσταις ἡμέραις ἐν τῇ πόλει ἕνεκεν τοῦ τῷ βασιλεῖ συμβάντος τέλος ἀπῆλθε μέχρι τῆς Σηλυμβρίας, καὶ μὴ διατρίψας ἐκεῖσε ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ διελθὼν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Προῦσαν. τῷ δὲ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπῆλθε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κατ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν προδοσίᾳ τῶν ἰδίων αὐτοῦ.

40. Τῷ δὲ Μαΐῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἑάλω τὸ Ἑξα-

2. ‚ϛ⁊ P 10. ἀριστῆσαι P 12. προφήτῃ om M μωάμεθ P 15. ἔλεξεν P 16. ποιήσας πλείστας ἡμέρας P 19. καὶ διῆλθεν εἰς P 23. 40.] λδ' P ‚ςϵλα^{ου} P

urbem universis viribus oppugnavit. die tandem sexto Septembris anni 6931 dei gratia re infecta ab urbe recessit. eiusdem mensis die tricesimo Mustaphopulus, Amuratae frater, per urbem profectus, in septum dominicum pervenit, et proximo die, qui fuit primus Octobris, ad imperatorem et filios eius adorandos accessit. eodem die post ientaculum imperator semiplexia correptus est: quem Turcae Asiani mirabundi dicebant specie simillimum esse auctori religionis suae Mahometi; quemadmodum aliquando eius hostis Baiazetes de eodem affirmavit: quicunque non nosset imperatorem, eum tamen e solo aspectu imperatorem illum esse intellecturum. Mustaphopulus per dies multos propter casum imperatoris flagitiis in urbe designatis, postremo Selymbriam usque abiit, sed inde statim Cpolim reversus, Prusam se contulit. vere huius anni frater eius in Asia adversus eum profectus est proditumque a suis morte multavit.

40. Mense Maio eiusdem anni captum est a Turachane Hexamilium sive Isthmus Peloponnesi, ac multi ex Albanitis occisi sunt. ae-

μίλιον ἤτοι ὁ τῆς Πελοποννήσου Ἰσθμὸς ὑπὸ τοῦ Τουραχάνη, καὶ πολλοὶ τῶν Ἀλβανιτῶν ἀπεκτάνθησαν. καὶ τῷ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔφυγεν ὁ αὐθεντόπουλος κὺρ Δημήτριος μετὰ Ἱλαρίωνος Δόρια καὶ Γεωργίου Ἰζαοὺλ γαμβροῦ τοῦ αὐτοῦ Δόρια, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸν Γαλατᾶν, ἵνα ὑπάγωσι πρὸς τοὺς Τούρκους· καὶ πάλιν οὐκ ἀπῆλθον, ἀλλ' εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. καὶ τῇ ιε' τοῦ Νοεμβρίου, τοῦ ϛϡλβ' ἔτους, διέβη ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ποιήσας δεσπότην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν αὐθεντόπουλον κὺρ Κωνσταντῖνον, καὶ καταλείψας αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν ἀντ' αὐτοῦ. τῇ δὲ κβ' τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐποιήσαμεν ὁρκωμοτικὸν ἀγάπης μετὰ τοῦ ἀμηρᾶ Ἀμουράτη, καὶ τότε τοὺς πρέσβεις ἠλευθέρωσε. τότε οὖν αὖθις ἀπήλθομεν πρέσβεις, Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς ὁ καὶ ὕστερον μέγας δοὺξ γενόμενος καὶ ὁ Μελαχρηνὸς Μανουὴλ καὶ ἐγώ, δι' αἰτίας τοιαύτης, ὅτι ὁ μὲν Μελαχρηνὸς καὶ ἄλλοτέ ποτε προαπῆλθε πρὸς τὸν ἀμηρᾶν καὶ ἔγνω ὅτι ἔμελλε γενηθῆναι ἡ ἀγάπη, ὁ δὲ Νοταρᾶς ἵνα τελέσῃ αὐτὴν ὡς χρήσιμος καὶ καλός, ἐγὼ δὲ
27 *ὡς παρὰ τῆς ἁγίας δεσποίνης τῆς συγγενοῦς τοῦ ἀμηρᾶ ἐκ τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἀποσταλείς· καὶ εἴ τι ἂν δεήσῃ, χράψω καὶ διὰ ὑφειλτῶν γραμμάτων πρός τε τὸν γηραιὸν βασιλέα καὶ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα κὺρ Ἰωάννην εἰς τὴν Οὐγγαρίαν εὑρισκόμενον. ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ Ὀκτω-*

3. *ὁ κύριος* M 9. *τὸν κύριον* M 12. *ὁρκωμοτικὴν ἀγάπην* P 16. *καὶ ἄλλοτέ ποτε*] *Μανουὴλ* M 18. *αὐτὴν καλῶς ὡς* P

state sequenti princeps Demetrius cum Hilarione Doria et huius genero, Georgio Hizaülo, profugus Galatam venit, ut ad Turcas abirent: ad quos tamen non venerunt, sed in Hungariam profecti sunt. die decimo quinto Novembris, anno 693?, imperator Iohannes in Hungariam transiit, despota facto et in urbe relicto fratre Constantino, qui suum interim locum teneret. die vicesimo secundo Februarii eiusdem anni amicitiam sacramento firmavimus cum Amurate amera, qui legatos iam liberos dimisit. tum rursus legati missi sumus, Lucas Notaras, qui postea magnus dux factus est, Manuel Melachrenus et ego, propterea, quod Melachrenus iam prius ad ameram venerat pacemque esse conventuram cognoverat, Notaras ad perficiendam eam inprimis utilis et idoneus esse videbatur, et ego a sancta despoena, quae a materno genere ipsi amerae cognata fuit, missus eram, cui etiam hoc munus datum est, ut, si quid opus foret, litteris id consignatum ad imperatorem senem et filium eius, Iohannem imperatorem, in Hungariam perscriberetur. exeunte autem Octobri mense

βρίου τοῦ ,ςϑλγ΄ ἔτους ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν διὰ τοῦ μέρους τοῦ εἰς τὸν Ἴστρον ποταμὸν κατερχομένου ἐν χώρᾳ τινὶ Κελλίῳ ἐπονομαζομένῳ ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης, ἀπελθουσῶν τριήρεων ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐκεῖσε· προέπεμψε γὰρ ἀπὸ Οὐγγαρίας ἄνθρωπον ἀλλόγλωσσον καὶ ἀλλογενῆ τοῦ ἐλθεῖν διὰ ξηρᾶς μετὰ πιττακίου ὑφειλτοῦ, ὃς ἐλθὼν ἐζήτει ἰδεῖν τὸν βασιλέα λέγων ὅτι ἀνάγκη ἦν αὐτῷ ἰδεῖν αὐτὸν καὶ ὁμιλῆσαι σὺν αὐτῷ. ἄτοπον· πῶς ἐδύνατο τοιοῦτον ἄνθρωπον ἰδεῖν βασιλέα ἀσθενῆ; κατάκοιτος γὰρ ἦν, καὶ μόνος πρὸς μόνον ἤθελεν συνᾶραι λόγον. πολλῶν οὖν λόγων δαπανηθέντων ἐστάλησαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον δύο τῶν σεκρέτων σὺν ἐμοί, καὶ εἶπον αὐτῷ "ἢ εἰπὲ ὃ βούλει τῷ παρόντι" δείξαντες ἐμέ "ἢ ἄπελθε ἔνθα βούλει," ἡνίκα παραλαβών με κατ' ἰδίαν δέδωκέ μοι χάρτην ὑφειλτόν, ὃς δεδήλωκέ μοι ἔτι δὲ πόθεν καὶ πότε ἐξῆλθεν. ὡς δὲ διώρθωσα τὸ ὑφειλτὸν καὶ ἀπῆλθον ἀναγνῶναι τοῦτο, ἀνέφερον ὅτι ζητῶ εὐεργεσίαν, ἐπεὶ χαρίεντα ἔμελλον μηνύεσθαι διὰ τῶν ὑφειλτῶν. ἐκεῖσε καὶ τῆς δεσποίνης καθεζομένης καὶ τῆς νύμφης αὐτῆς, τοῦ δεσπότου ἀπόντος εἰς τὸ κυνήγιον, κἀγὼ ἀνέγνωσα τὸν χάρτην, καὶ ἀκούσαντες ὅτι ὑγιαίνει καὶ ἔμελλεν ἐλθεῖν καλῶς εἰς τὰ περὶ τὴν μεγάλην Βλαχίαν, καὶ ὅπως ἀπέλθωσι τριήρεις εἰς τὸν τόπον τὸν ἐπονομαζόμενον Κελλίον

8. ἄτοπον] τοῦτο λοιπὸν P 12. δύο] τινὲς P συγκρήτων μοι M 15. ὅθεν M 18. τοῦ ὑφειλτοῦ P 20. ἀναγνώσας τὴν M ὑγίαινε καὶ ἀπήρχετο κ. M 22. κελλίον, ἆραι αὐτὸν καὶ φέρωσι, περὶ οὗ ἐχάρισαν M

anni 6933, per regionem, cui Cellii nomen est, ad Istrum fluvium pertinentem, imperator Iohannes in urbem reversus est, missis illic Cpoli triremibus. praemiserat enim ex Hungaria Iohannes hominem peregrinum et peregrina utentem lingua, qui cum tabella obsignata terrestri via in urbem proficisceretur. is, ubi advenit, imperatorem videre cupiebat, affirmans, necesse esse, ut videret eum et cum eo colloqueretur. at enim quo pacto fieri poterat, ut imperatorem, qui aegrotus decumbebat, iste homo conveniret et solus, id quod volebat, cum eo conferret sermonem? itaque, quum multum esset disceptatum, missi ad eum sunt mecum duo viri imperatori a secretis, qui ita eum compellarunt: "aut aperi, quid velis, huic viro" (me autem demonstrabant), "aut abi, quo libet." sic tandem seducto mihi literas tradidit obsignatas, e quibus didici, unde et quo tempore Iohannes discessisset. deinde quum abissem ad recitandas eas, praemium me exspectare significavi, ut qui laetum nuntium essem allaturus. considentes ibi imperatrix et filia eius, absente venandi causa imperatore, quum ego literas praelegissem, magnam ex iis voluptatem perceperunt, quippe e quibus discerent, Iohannem bona

καὶ ἄρασαι αὐτὸν φέρωσι, ἐχάρησαν λίαν. καὶ μετὰ μικρὸν κελεύσας ὁ βασιλεὺς τὸν ἱματοφύλακα ἔδωκέ μοι καβάδιον μολιβὸν χαμουχὰν μετὰ βαρεοκοιλίας· ἐνδεδυμένον καὶ χρυσίου κεντηνάριον, ἔτι δὲ καὶ τὸν κάλλιστον γλωσσόκομον τὸν μέγαν καὶ ὡραῖον, ὅν πέρ ποτ' ἐμοῦ ἐζήτει· εἶχε γὰρ ὅδε ὁ γλωσσόκομος ἔνδον λάφυρα ἄξια θέας πολλὰ καὶ καλὰ καὶ ἕτερα εἴδη θαυμάσια, ἅπερ ἐδώθησαν· ὕστερον μετὰ τὴν ἀπο-
B δημίαν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἔνθεν ζωῆς τὰ μὲν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τὰ δὲ ὑπὲρ τῆς ἁγίας ψυχῆς αὐτοῦ. τοῦτον γὰρ τὸν ὡραῖον καὶ θαυμαστὸν γλωσσόκομον ἀπὸ καιροῦ ὠρέχθην αὐτόν· διὸ ἔδοξέ μοι ζητῆσαι τοῦτον, δεόμενος τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ ἀπεκρίνατό μοι ὅτι αὐτὸς ὁ γλωσσόκομος ὑπῆρχεν τοῦ πατρός μου τοῦ βασιλέως, καὶ ἐν αὐτῷ, ὡς οἶδας, εἶχε πολλὰ καλὰ λάφυρα καὶ λίθους πολυτίμους καὶ ἕτερα πλεῖστα βασιλικὰ εἴδη, πλείονα ὧν οἶδας. ἐγὼ δὲ πάλιν θέλω δωρήσασθαι αὐτὸν τῷ βασιλεῖ τῷ υἱῷ μου, ἵνα ἐν αὐτῷ ἔχῃ κἀκεῖνος μετὰ τῆς εὐχῆς αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ τὰ ἑαυτοῦ. καὶ ἀπέπεμψέ με· καὶ τότε διὰ τὰς χρηστὰς ἀγγελίας, ἃς ἐκόμισα αὐτῷ, προσέταξεν ἵνα λάβω τὸν εἰρημένον γλωσσόκομον, ὃν καὶ ἔσχηκα μετὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ εὐχῆς πλήρη πολλῶν χρησίμων καὶ τιμίων πραγμάτων τούτου τοῦ ματαίου βίου, κελεύσασα ἔτι καὶ

2. post ἱματοφύλακα M: ἤτοι τὸν τὰ ἐνδύματα φυλάγοντα δῶσαί M 3. μολυβὸν καβάδιον χαμουχᾶν P 5. πέρ om P 9. ζωῆς iterum M . 11. αὐτὸν P 13. ὡς οἶδας εἶχε] εἰσὶ P 16. τὴν εὐχὴν τοῦ πατρός μου καὶ ἐμοῦ· ταῦτα εἰπὼν ἀπέπ. P 21. τοῦ βίου τούτου τοῦ ματαίου P

uti valetudine et in magnam Blachiam profecturum esse atque cupere, ut in regionem, Cellium quae appellatur, mitterentur triremes, quae se reciperent et in urbem reducerent. ac brevi post imperator per praefectum vestimentorum donavit mihi vestem sericam egregiam et centenarium auri, atque arcam insuper vestiariam amplam et mire pulcram, quam olim mihi recusaverat. continebat enim ea arca multam supellectilem visu dignam et praeclaram, aliasque res mirabiles, quae deinceps post obitum imperatoris partim filiis eius donata, partim ob salutem beatae eius animae sacrificata sunt. huius igitur arcae egregiae et plane mirabilis quum diu flagrassem desiderio, visum est mihi ab imperatore eam expetere. at ille ita respondit: "fuit ea arca imperatori, patri meo, qui, ut nosti, multa praeclara opera, lapides pretiosos aliaque regia ornamenta plura, quam credas, in ea asservabat. ego eam rursus imperatori, meo filio, donabo, ut is quoque ex votis tum suis tum meis in eadem res suas asservet." ita dimisit me. tum autem propter laetos, quos ei attuleram, nuntios imperavit, ut tra-

ἡ δέσποινα ἵνα σηρικὸν ἔνδυμα προσφέρωσί μοι καλὸν πράσινον καὶ νομίσματα πεντήκοντα, ἡ δὲ νέα δέσποινα μηνύσασά μοι ὅτι τὸ δεῖνα αὐτῆς ἔνδυμα ἔσηται τῇ ἐμοῦ συνεύνῳ, ὅταν γυναικὶ συναρμοσθῶ, καὶ χρυσίνοι τεσσαράκοντα.

Τῇ δὲ κα' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους κεκοίμηται ὁ ἐν τῇ μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀοίδιμος καὶ εὐσεβὴς βασιλεὺς κὺρ Μανουήλ, ὃς δι' αὐτοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετωνομάσθη πρὸ ἡμερῶν δύο τῆς θανῆς αὐτοῦ Ματθαῖος μοναχός· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ σεβασμίᾳ βασιλικῇ καὶ περικαλλεῖ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, μετὰ πένθους καὶ συνδρομῆς οἷα οὐ γέγονε πώποτε πρός τινα τῶν ἄλλων. ἦσαν δὲ πᾶσαι αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη οζ' καὶ ἡμέραι κε', ἐξ ὧν ἐβασίλευσεν ἔτη δύο καὶ τεσσαράκοντα.

Οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ πρῶτον θυγατέρα ἐγέννησε τὴν . . . . . ., εἶτα Κωνσταντῖνον, Ἰωάννην τὸν βασιλέα καὶ Ἀνδρόνικον τὸν δεσπότην, καὶ θυγατέρα δευτέραν τὴν . . . . . ., Θεόδωρον τὸν δεσπότην καὶ πορφυρογέννητον, Μιχαὴλ τὸν αὐθεντόπουλον, Κωνσταντῖνον τὸν δεύτερον τὸν καὶ βασιλέα γενόμενον, Δημήτριον τὸν δεσπότην καὶ Θωμᾶν τὸν δεσπότην. ζῶν δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ αὐτῶν διεμέρισεν ἑκάστῳ τούτων τούσδε τοὺς τόπους, δι' ἣν αἰτίαν καὶ μέγα

1. συρικὸν P καλὸν om P προύσινον P 4. χρυσία P 6. εὐσ. ὁ εἰρημένος βασ. M 14. Οὗτος — ἐναπομείναντα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ add P

deretur mihi ista arca, quam cum pio eius voto rebus utilibus et in hac inani vita laudatis repletam accepi. similiter imperatrix vestem sericam eximiam prasino colore et numos quinquaginta mihi dari iussit; eius filia autem significavit, postquam uxorem duxissem, huic se vestem suam praestantissimam et numos aureos quadraginta donaturam esse.

Die Iulii 21 eiusdem anni beatorum sorte obdormivit gloriosus et pius imperator Manuel dominus, biduo ante mortem divino et angelico habitu indutus et appellatus Matthaeus monachus. sepultus est in venerabili basilica et pulcerrimo monasterio Pantocratoris, cum luctu et concursu, qualis nulli unquam alii contigit. omnino vixerat annos 77 et dies 25, e quibus regnaverat annos duos et quadraginta.

Hic igitur imperator, Manuel dominus, primum filiam procreavit . . . . . . nomine, deinde Constantinum, imperatorem Iohannem et Andronicum despotam, tum alteram filiam, cui . . . . . . nomen erat, Theodorum despotam et porphyrogenitum, Michaelem principem, Constantinum minorem, qui imperator fuit, Demetrium despotam et Thomam despotam. his imperator pater, quum in vivis adhuc esset, locos hosce

κακὸν προεξένησε τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ. καὶ πρῶτον μὲν τὸν Ἰωάννην βασιλέα εἴασε, τῷ δὲ δεσπότῃ κὺρ Ἀνδρονίκῳ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ ἑαυτῆς δέδωκεν. οὗτος δὲ βλαβεὶς ὑπὸ βαρυτάτης ἀσθενείας, ἔδοξεν αὐτῷ πωλῆσαι τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ ἑαυτῆς τῇ τῶν Ἑνετῶν γερουσίᾳ διὰ χρυσίου χιλιάδας πεντήκοντα. εἶτα περάσας ἦλθεν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἐν χώρᾳ λεγομένῃ Μαντινείᾳ, καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τὴν διατριβὴν ἐκεῖ ἐποίει ἕνεκεν τῆς τοῦ ἀέρος εὐκρασίας. ὕστερον δὲ μοναχὸς γενόμενος κατῴκησεν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ λεγομένῃ. τῷ δὲ δεσπότῃ κὺρ Θεοδώρῳ τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ τὰ ἑαυτῆς. τῷ δὲ βασιλεῖ κὺρ Κωνσταντίνῳ τὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου μέρη, λέγω Ἀγχίαλον καὶ Μεσημβρίαν καὶ τὰ αὐτῶν, καὶ τῷ δεσπότῃ κὺρ Θωμᾷ τὰ ἐναπομείναντα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ.

Καὶ τῷ ͵ϛϡλδ΄ ἔτει μηνὶ Αὐγούστῳ ἡ δέσποινα κυρὰ Σοφία φυγοῦσα διέβη εἰς τὴν αὐτῆς πατρίδα, δι' αἰτίαν τοιαύτην ὅτι ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης ὁ ἀνὴρ αὐτῆς οὐκ εἶχε τοσαύτην εὔνοιαν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτὴν καὶ εἰρήνη ἀνὰ αὐτῶν οὐ διέκειτο διὰ τὸ ἐρᾶσθαι τὸν βασιλέα ἑτέρων γυναικῶν, οὕνεκα οὐκ ἦν ἡ δέσποινα ἐκ φύσεως ἐστολισμένη τὴν ὡραιότητα.

15. *κυρία* P   19. *ἑτέραις γυναιξὶ* M   20. *τούτου ἕνεκα* P

distribuit: quae res imperio Romanorum magnam calamitatem attulit. ac primum quidem Iohannem sivit imperatorem esse, Andronico autem despotae Thessalonicam eiusque urbis territorium donavit. visum autem est huic propter summam imbecillitatem, Thessalonicam urbem et quae ad eam pertinent Venetorum civitati vendere numis aureis quinquagies mille: quo facto, ipse, in Peloponnesum profectus, Mantineam urbem se contulit ibique cum Iohanne filio vitam agebat propter commodam aeris temperiem. postea monachus factus, Cpoli sedem collocavit in monasterio Pantocratoris. Theodoro despotae pater Lacedaemonem eiusque territorium assignavit; imperatori Constantino domino tractus ad Pontum Euxinum, h. e. Anchialum et Mesembriam cum territoriis, ac Thomae despotae partes Peloponnesi reliquas.

Anno 6934, Augusto mense, imperatrix Sophia domina fuga se in patriam recepit, quoniam imperator Iohannes dominus, eius coniux, parum ei amoris caritatisque praestabat, nec concordia inter eos erat, quia ille alias amabat mulieres, quum imperatrici formam natura negavisset.

ΒΙΒΛΙΟΝ Β.

ΑΡΧΟΜΕΝΟΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΘΑΝΗΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΑΥΤΟΥ.

1. *Ἐν τῷ καιρῷ οὖν τοῦ ϛϡλδʹ ἔτους μηνὶ Αὐγούστῳ* 28
διέβη τὰ βασιλικὰ σκῆπτρα καὶ πᾶσα ἡ τῆς βασιλείας ἐξουσία πρὸς Ἰωάννην τὸν υἱὸν τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει κὺρ Μανουὴλ βασιλέως, ὃς καὶ προεστεμμένος ἦν εἰς βασιλέα. καὶ τῷ ϛϡλεʹ ἔτει, Αὐγούστου κθʹ, ἤγαγον διὰ θαλάσσης μετὰ τριήρεων τὴν κυρὰν Μαρίαν τὴν Κομνηνὴν ἐκ Τραπεζοῦντος, θυγατέρα Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος· ἐν δὲ τῷ ϛϡλϛʹ ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ηὐλογήθη αὐτὴν ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης, ἣν καὶ αὐγοῦσταν ἀνηγόρευσεν. καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ ἐξῆλθεν αὐτὸς δὴ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τῇ κϛʹ Δεκεμβρίου σὺν τῷ αὐτοῦ αὐταδέλφῳ κὺρ Κωνσταντίνῳ δι' αἰτίαν τοιαύτην ὅτι ὁ αὐτῶν αὐτάδελφος ὁ δεσπότης

2. *τὸν θάνατον* P *κυρίου* M 3. *καὶ ἀρχὴ τῆς βασιλείας ἰωάννου* M 5. *δὲ τῷ καιρῷ* P 7. *τῇ μνήμῃ εἰρημένου κυρίου* M 15. *διὰ τὸν ἑαυτῶν αὐτάδελφον τὸν δεσπότην κύριον Θεόδωρον βούλεσθαι μοναχὸν γενέσθαι* M

LIBER II.

INCIPIENS POST MORTEM IMPERATORIS MANUELIS PALAEOLOGI ET AB INITIO IMPERII IOHANNIS, FILII EIUS.

1. Anno igitur 6934, mense Augusto, imperium omnisque potestas imperatoria, in Iohannem transiit, Manuelis, beatae memoriae imperatoris, filium, qui iam ante diademate imperatorio ornatus fuerat. atque anni sequentis die Augusti 29 per mare triremibus Maria Comnena Trapezunte advecta est, Alexii Comneni, Trapezuntiorum regis, filia. eam mense Septembri anni 6936 imperator Iohannes matrimonio sibi iunxit declaravitque Augustam; atque eodem anno, mense Novembri, imperator ipse ex urbe profectus, die Decembris 26 cum Constantino fratre in Peloponnesum pervenit, ut hic totius insulae

κὺρ Θεόδωρος ἐβούλετο γενέσθαι μοναχός, καὶ ὁ κὺρ Κωνσταντῖνος ἐναπομείνῃ αὐθέντης εἰς πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον· ὃς μεταμεληθεὶς ὕστερον οὐκ ἐγένετο μοναχός. μεθ' ὧν κἀγὼ ἀρχῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦλθον, εἰς δουλοσύνην τοῦ βασιλέως τοῦ αὐθέντου μου ὤν, καὶ ἵνα ἀποβλέπω καὶ τὸν δεσπότην κὺρ Κωνσταντῖνον δι' αἰτίαν τοιαύτην. ὅτε ὁ μακάριος καὶ ἀοίδιμος πατὴρ αὐτῶν ἤγγιζε πρὸς τὸ ἀποθανεῖν, προσέταξέ με καὶ ἔγραψα τοιαῦτα οἰκειοχείρως, οὐχὶ ὡς διαθήκην αὐτοῦ· οὐ γὰρ διατιθεῖσιν οἱ βασιλεῖς, ἀλλὰ προστάττουσιν. ἐν ᾗ προστάξει διωρίζετο τάδε ἅπερ καὶ ἔγραψα, ἵνα ἔχῃ ἕκαστος τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ μὲν τόδε ὁ δὲ τόδε ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ λαφύρων καὶ λίθων πολυτίμων καὶ ἀξιολόγων εἰδῶν, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἤγουν τῆς ἔσω παλατίου, ἱματισμοὶ καὶ παρασκευαί, ἵνα μερισθῇ εἰς τέσσαρα μέρη, εἰς παραστάσιμα καὶ λειτουργίας ὑπὲρ αὐτοῦ κατεπέκεινα τῶν συνήθων, ἃ πολυτελῶς καὶ καλῶς ἐδόθησαν, τὰ δὲ ἕτερα τρία μέρη εἰς πτωχούς, εἰς ἰατροὺς καὶ εἰς τοὺς αὐτοῦ κελλιώτας· ἐπίτροποι δὲ ὦσιν ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ὁ ἐν τῇ τῶν Ξανθοπούλων μονῇ Μακάριος ὁ ἐξ Ἰουδαίων, B ὁ διδάσκαλος Ἰωσὴφ ἐν τῇ τοῦ Χαρσιανίτου μονῇ, καὶ ἐγώ.

3. μοναχός om P 4. ἀρχῇ] πρῶτον P 5. τοῦ αὐθέντου μου om M ἀποβλέπῃ M 6. ὁ om MP 8 με om P ἔγραψε P 9. διατιθέασιν P 10. ἅπερ καὶ ἔγραψα om P 12. ἀξ.] ἄλλων P 13. τὸ λοιπὸν M 14. μερισθῶσιν, omisso ἵνα, P 16. ἐντελῶς P ἐτέθησαν M

constitueretur princeps, quoniam Theodorus despota, illorum frater, monachus fieri voluit, quod tamen is consilium postea mutavit. cum his ego tum primum in Peloponnesum veni, unus e ministris imperatoris, domini mei, et ut curam haberem Constantini despotae, propter causam huiusmodi. iussus a beato et glorioso eorum patre, morti vicino, haec ego manu mea scripsi, non ut testamentum tamen: non enim testantur imperatores, sed iubent: haec igitur, quae ille constituebat, ego ab eodem iussus scripsi: ut singuli eius filii alius aliud de ornamentis eius et gemmis rebusque aliis pretiosis acciperent, reliqua autem bona, quae quidem in palatio essent, vestimenta et apparatus, in quatuor partes dividerentur: quarum una consumeretur in liturgiis et ecclesiarum ornamentis supra solitum modum adornandis, quae sane magno cum sumtu et splendore instituta sunt; reliquae tres distribuerentur mendicis, medicis et domesticis eius. curatores autem essent spiritualis pater eius Macarius, qui, ex Iudaeis oriundus, in Xanthopulorum monasterio erat, Iosephus, monasterii Charsianensis magister, atque ego. haec quum coram ipso Manuele,

καὶ ἀναγνωσθείσης ταύτης δὴ τῆς προστάξεως παρ' ἐμοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ τῆς δεσποίνης καὶ τοῦ βασιλέως καὶ υἱοῦ αὐτῶν καὶ μόνον, τέλος προσέταξε τῷ υἱῷ αὐτοῦ λέγων "υἱέ μου, ἤκουσας ἃ προσέταξα μὲν ὑμῖν περὶ τῶν ὑπηρετησάντων μοι ἰδίων" (ἔγραφε γάρ)· "οἱ δὲ κελλιῶταί μου οἱ ὑπηρετήσαντές μοι καλῶς καὶ εὐνοϊκῶς διάκεινται ὡσεὶ κυρίως πρός με, ἵνα ἔχωσι παρὰ πάντων τῶν υἱῶν μου ἀγάπην τε καὶ ἀναδοχὴν καὶ προμήθειαν κατὰ τὸ ἀναλογοῦν ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν. ἐξαιρέτως δὲ πάλιν λέγω σοι περὶ τούτου δὴ τοῦ Φραντζῆ, ὃς καλῶς μοι ἐδούλευσε καὶ εἰς πάντα τὰ τῆς ψυχῆς μου καὶ σώματος ἐθεράπευσε, καὶ νῦν εἰς τὰ τῆς ἀσθενείας μου πλεῖον τῶν ἄλλων θεραπεύει, ὡς καὶ ἐλπίζω ὅτι καὶ τὰ τῆς ψυχῆς μου μετὰ θάνατον καλῶς οἰκονομήσῃ. ἡ νεότης γὰρ αὐτοῦ καὶ τὸ γῆρας τὸ ἐμὸν οὐκ εἴασαν γενέσθαι τι πρὸς αὐτὸν ἀντάξιον τῆς ἀγάπης καὶ δουλοσύνης ἣν ἐφύλαξεν εἰς ἐμέ· διὰ τοῦτο ἀφίημι αὐτόν σοι· καὶ ὅπως τῆς εὐχῆς καὶ εὐλογίας τῆς ἐμῆς τύχῃς, ὃ δι' αἰτίαν τοιαύτην παρ' ἐμοῦ οὐκ ἐγένετο αὐτῷ, αὐτὸς ποίησον." καὶ ταῦτα ἔλεγε καὶ προσέταττε περὶ ἐμοῦ. ἐπεὶ δὲ καὶ μετὰ τοῦ δεσπότου κὺρ Κωνσταντίνου πολλὴν ἀγάπην εἶχον κἀγὼ καὶ πληροφορίαν, ἣν ὁ θεὸς ἀπεδέχετο, ἐξ αἰτίας τοιαύτης ὅτι τοῦ πατρός μου ὁ ἀδελφὸς ἦν αὐτοῦ παιδαγωγὸς καὶ οἱ υἱοὶ

6. *εὐν. ὡς εἰκὸς διέκειντο πρ.* P 7. *ἵνα* om P 8. *ἀνάλογον* M 10. *ὃς ἐδούλευσέ μοι εἰς πάντα ἐπιτηδείως καὶ πιστῶς καὶ νῦν αὖθις εἰς* P 12. *ὡς* om P 16. *πρός με* P

imperatrice et eorum filio imperatore, et iis solis quidem, recitassem, postremo imperator ita filio suo praecepit: "audisti, fili mi, quae vobis super ministris meis iussa dedi. cubiculariis autem, qui pulcre mihi et studiose servierunt, praecipuam gratiam habeo, atque volo, ut ab omnibus filiis meis id illis amoris, tutelae et studii contingat, quod cuique convenit. itaque in primis hunc tibi Phrantzen commendo, qui egregie mihi ministravit, omnibusque animi et corporis commodis quum ante prospexerit, tum nunc in aegrotatione mea prae ceteris prospicit, ac spero, eundem etiam, quae ad animam meam post obitum expiandam pertinent, probe administraturum esse. per ipsius enim iuventutem et senectutem meam non licuit, quod amore ac studio, quae mihi praestitit, dignum esset, illi referre. quare tibi eum committo, atque spero, te, ut, quae exopto precorque tibi, adipiscaris, suppleturum esse, quod illam ob causam Phrantzae ipse praestare non potui." haec ille de me dixit et praecepit. intercedebat autem etiam cum Constantino despota, numinis divini gratia, magna mihi familiaritas, quum patris mei frater praeceptor eius esset, et

αὐτοῦ οἱ ἐμοὶ ἐξάδελφοι συνανάτροφοι αὐτῷ καὶ φίλοι καὶ
δοῦλοι αὐτῷ, καὶ ἐγὼ μετ' αὐτῶν. εἶτα τοῦ καιροῦ φέρον-
τος οἰκείωσιν ἐμοῦ πρὸς τὸν μακαρίτην καὶ ἀοίδιμον πατέρα
αὐτοῦ, καὶ ὅσα αὐτῷ ἦν ἀναγκαῖα δι' ἐμοῦ εὕρισκεν. ἠγάπα
γὰρ ἔχειν με καθόλου εἰς τὴν αὐτοῦ δουλοσύνην· συνήθεια
γὰρ ἦν καὶ τάξις ἐν τοῖς τῶν βασιλέων οἴκοις χωρεῖν τοὺς
τῶν πατέρων κελλιώτας ἐν τοῖς τῶν υἱῶν κελλίοις, ἀλλ' οὐχὶ
τοὺς τῶν υἱῶν κελλιώτας ἐν τοῖς τοῦ πατρός· τοῦτο δὲ ἔτι
ζώντων τῶν πατέρων, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ θάνατον. ὡς οὖν ἀπέ-
θανεν ὁ μακαρίτης καὶ ἀοίδιμος πατὴρ αὐτοῦ, μετὰ τὸ πρῶ-
τον αὐτοῦ μνημόσυνον ἐπεστρέψαμεν πάντες οἱ κελλιῶται αὐ-
29 τοῦ εἰς τὸ παλάτιον· ἔθος γάρ ἐστι καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ κελ-
λιῶται αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως καταμένειν ἐπὶ τὸν τάφον
αὐτοῦ μέχρι τοῦ πρώτου μνημοσύνου. καὶ οὕτως ἀπήλθο-
μεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἔνθα κατέμενεν ὁ ῥηθεὶς δεσπότης κὺρ
Κωνσταντῖνος, καθίσαντες ἔξω ὡς οἱ πολλοί. μαθὼν δὲ τοῦτο
ὁ δεσπότης ἀποστείλας τὸν θεῖόν μου, καὶ εἴρηκέ μοι δεσπο-
τικῷ προστάγματι ὅτι σὺ μὲν τετήρηκας τὴν τάξιν καὶ οὐκ
εἰσῆλθες εἰς τὸ κελλίον μου ἐξ ὀρθοῦ, ὡς ἔθος σοι ἦν ἔτι
ζῶντος τοῦ αὐθεντός μου καὶ βασιλέως καὶ πατρός· πλὴν
ἡμεῖς ὀφειλέται ὄντες τῆς ἀγάπης καὶ δουλοσύνης τῆς παρὰ
σοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς εὐεργετοῦμέν σε τοῦ δύνασθαι
ἔρχεσθαι ἐξ ὀρθοῦ καὶ εἰς τὸ κελλίον μου, ὡς καὶ πρότερον

7. κελλείοις P   12. ὅτι τοὺς κελλιώτας P   18. ὅτι] τάδε P
21. ὄντες] οὕτω P   22. ἡμᾶς ἐσμὲν εὐεργ. P

huius filii, fratres mei patrueles, una cum illo educarentur, in eiusdemque essent amicis et ministris: quibuscum ego in illius veni familiaritatem. deinde, ferente ita tempore, in beati et gloriosi patris eius ministerium transii, qui in omni re sibi necessaria opera mea utebatur. prorsus enim cupiebat in suo me habere ministerio. more autem et consuetudine receptum erat in imperatorum palatiis, ut patrum cubicularii in cubicula filiorum intrarent, non contra filiorum cubicularii in cubicula patris: idque vivis patribus, non post eorundem mortem. postquam igitur obiit beatus et gloriosus pater eius, peractis illi primis iustis, omnes cubicularii eius in palatium reversi sumus. nam hic quoque mos tenet, ut cubicularii imperatoris circa sepulcrum eius maneant usque ad prima sacra funeralia. ita demum ad aedes, in quibus Constantinus despota commorabatur, discessimus, forisque, ut ceteri plerique, consedimus. quod ubi audivit despota, misit ad me patruum meum, qui suo nomine ita mihi renuntiaret: "recte tu quidem morem observasti, ut non intrares statim in

ἐποίεις ἔτι ζῶντος τοῦ πατρός μου. προσταχθεὶς οὖν παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἵνα συνακολουθῶ αὐτῷ ἀπερχομένῳ εἰς Πελοπόννησον, δι' αἰτίαν ἣν ἐδηλώσαμεν, προστάξας μοι εἴρηκεν ἐξόχως ὁ ῥηθεὶς δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος περὶ τοῦ μέλλειν συνακολουθεῖν καὶ σὺν αὐτῷ εἶναί με· κἀγὼ ἀναφέρας αὐτῷ εἶπα ὅτι καὶ ἐγὼ μεῖζον τούτων ἐπιθυμῶ, σωζομένου μόνον ἵνα μετὰ ἀποδοχῆς καὶ προστάγματος τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ γένηται. ὁ δὲ ζητήσας με παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μετὰ λόγων παρακλητικῶν καὶ αἰτιῶν ἀναγκαίων, ἐξ ὧν ἠναγκάζετο ἔχειν αὐτὸν χρείαν ἐμοῦ, ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίνατο ὡς τὸ ζητούμενον ἀδύνατόν ἐστιν, οὐ δι' ἄλλον εἰ μὴ ἵνα μὴ ἀθετήσῃ τὸ τοῦ πατρὸς πρόσταγμα καὶ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐμὴν διὰ στόματος παράδοσιν. ὁ δὲ πάλιν ἐζήτησε τοῦτο διὰ τῆς δεσποίνης καὶ μητρὸς αὐτοῦ καὶ μετὰ αἰτιῶν ἀναγκαίων, καὶ μόλις προσέταξε τοῦτο εἰπὼν ὅτι ἐλθέτω μεθ' ἡμῶν ὁ Φραντζῆς ἕως τῆς Πελοποννήσου, καὶ εἰ μὲν ὁ ἀδελφός μου μείνῃ ἐκεῖσε, μενέτω καὶ αὐτὸς μετ' αὐτοῦ, ἐπεὶ καὶ ἡ κυρία μου ἡ δέσποινα προσέταξέ μοι οὕτως καὶ συγχωρεῖ αὐτό· εἰ δὲ ἐπαναστρέψει ἐνταῦθα μετ' ἐμοῦ ὁ ἀδελφός μου, οὐ χρὴ εἰ μὴ εἶναι αὐτὸν σὺν ἐμοί, ὡς παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ αὐθεντός μου καὶ πατρὸς προσε-

1. δι' ἃς αἰτίας προσταχθεὶς παρὰ M 5. μέλλοντος M 7. μόνον] μου M 10. ἐξ om M 13. ἐμοὶ P 20. ἐμοῦ ἔσται ὁ P 21. αὐθέντου P

cubiculum meum, ut ante, vivo imperatore, patre meo, solebas facere; sed nosmet, obligati tibi propter amorem et officia, quae erga patrem nostrum praestitisti, potestatem tibi damus libere intrandi cubiculum nostrum, quemadmodum ante faciebas, quum pater meus in vivis esset." quum deinde mandasset mihi imperator, illius frater, ut in Peloponnesum abeuntem se comitarer, propter eam, quam supra commemoravi, causam, ipse Constantinus vehementer me invitabat, ut sibi vellem comes esse. cui ego respondi, me quoque ipsum istud praeoptare, modo id approbante et iubente imperatore, fratre eius, fieret. itaque ille me a fratre precibus petivit, propositis rationibus, ob quas necessaria sibi esset mea opera. at respondit alter, fieri non posse, quod rogaret, propterea quod non liceret negligere voluntatem patris eiusdemque commendationem, qua is suo ore ipsi me tradidisset. instabat rursus Constantinus, opera matris imperatricis causisque idoneis usus, quibus ille commotus, aegre tandem edixit: "sequitor nos Phrantzes in Peloponnesum, atque ibi si maneat frater meus, maneto ille quoque cum eo, quandoquidem ita suadet conceditque mihi imperatrix; sin redibit mecum frater, illum ne-

τάχθη, ὃ καὶ δικαίως ὀφείλομεν ἡμεῖς ποιῆσαι αὐτό. ἐρχομένων οὖν εἰς τὴν Πελοπόννησον τῷ μὲν ἤμην τελείως ὑποχείριος, ὡς προεῖπον, τῷ δὲ ἀγάπῃ καὶ ἐλπίδι προσαπέβλεπον αὐτόν.

Ἀποσωθέντες οὖν εἰς Πελοπόννησον καὶ κατὰ τοῦ τόπου παντὸς τοῦ ἐντὸς Πελοποννήσου ὃς ὑπὸ τοῦ δεσπότου Καρόλου ἐκρατεῖτο, ἀπελθόντες οὖν πάντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ καὶ βουλὴν ποιησάμενοι τοιαύτην, μὴ θαρροῦντες γὰρ εὐκόλως ὑποτάξαι τὸν τόπον αὐτοῖς ὃν εἶχεν ὁ Κάρολος, ὁμοίως καὶ αὐτὸς οὐκ ἐθάρρει δυνηθῆναι φυλάξαι τὸν ἐπίλοιπον τόπον τὸν ἐναπομείναντα αὐτῷ· καί τινας τῶν αὐτοῦ τόπων ἔλαβον οἱ ἡμῶν αὐθένται, εἰς συμβάσεις ἐλθόντων, καὶ εὐδοκήσαντος τοῦ δεσπότου κὺρ Κωνσταντίνου ἵνα λάβῃ εἰς νόμιμον γυναῖκα τὴν ἀνεψιὰν τοῦδε τοῦ δεσπότου Καρόλου, καὶ ὅσα ἂν εἶχε κάστρα εἰς τὴν Πελοπόννησον λάβῃ εἰς προῖκαν αὐτῆς, οὕτω γενομένης τῆς συμφωνίας. (2.) τῇ οὖν πρώτῃ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους σταλθεὶς ἐγὼ παρέλαβον τὴν Γλαρέντζαν, καὶ ἄλλοι τἄλλα. καὶ ἐπαναστρέψαντες εἰς Σπάρτην ἐνηργεῖτο ἵνα λάβῃ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ὁ δεσπότης κὺρ
B Θεόδωρος, καὶ τρόπον καὶ ἀναβολὴν ποιήσωσι τοῦ παραλα-

1. ὀφείλει ἡμᾶς M 2. τῷ μὲν — εἰς Πελοπόννησον om P 6. παντὸς om P ἐν Πελοποννήσῳ M 8. ποιήσαντες M 11. τὸν τόπον ὃν ἐκέκτητο ἐπεί τινας P 12. ἦλθον P 15. καὶ τὰ ἐναπομείναντα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ αὐτῷ κάστρα P 16. οὔπω M 18. ἕτερα P 19. ἵνα — Θεόδωρος] τὸ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος τοῦ δεσπότου κυρίου Θεοδώρου P

cesse est apud me esse, quemadmodum iussi sumus ab imperatore nosque facere decet." quum igitur in Peloponnesum proficisceremur, alteri, ut ante dixi, perfecte obtemperabam, alterum cum amore et spe suspiciebam.

Delati igitur in Peloponnesum, vidimus loca omnia, quae a Carolo despota tenebantur. tum principes et fratres omnes, deliberatione habita, quum partem a Carolo occupatam subigere se posse diffiderent, nec ille confideret, se totam tueri posse, pactione facta, nostri principes nonnulla ab illo loca acceperunt; placuitque Constantino despotae, ut eiusdem consobrinam legitimo sibi matrimonio iungeret, et quaecunque ille castra in Peloponneso haberet, ea dotis nomine acciperet: quibus quidem conditionibus concordia firmata est. (2.) calendis igitur Maii eiusdem anni missus ego Glarentzam, alii reliqua loca receperunt. Spartam reversi, principes in hoc occupatos invenimus, ut Theodorus despota monasticum habitum indueret, rationemque ac viam invenirent, qua Patrae subigerentur, locus

βεῖν τὴν Πάτραν, ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον τόπον, ἵνα τὴν κατοίκησιν οἱ δεσπόται καὶ ἀδελφοὶ ποιήσωσι καὶ διὰ τὸ μὴ εἰς Λακεδαιμονίαν ἤγουν Σπάρτην εὑρεθῆναι ὁμοῦ τοὺς ἀδελφούς, ἡνίκα ὁ ἀδελφὸς αὐτῶν ἐβούλετο μοναχὸς γενέσθαι. τῇ πρώτῃ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελθόντες ἦλθον κατὰ τῆς Πάτρας οἱ τρεῖς τῶν αὐταδέλφων, καὶ περὶ τοὺς μύλους ἔξωθεν τῆς αὐτῆς πόλεως σκηνώσαντες ἐκεῖσε καὶ τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Καρόλου κυρίαν Θεοδώραν ἤγαγον, ἔνθα καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος συνεζεύχθη καὶ ηὐλογήθη αὐτήν. εἰς δὲ Πάτραν οὐδὲν ἐκατωρθώθη πρὸς ἅλωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὥς τι ἀστεῖον ἦν τὰ παρὰ τοῦ δεσπότου κὺρ Θεοδώρου μελετούμενα τοῦ γενέσθαι μοναχόν· ἀθετῆσαι γὰρ ἐβούλετο καὶ ἀνὰ τῶν ἀδελφῶν σκανδάλου ἦν αἴτιον, ὥστε εἰς τὰ τῆς Πάτρας συμπέρασμά τι χρηστὸν οὐ κατωρθοῦτο, ἀλλ' ἢ μόνον τρία μικρὰ ἄστεα παρέλαβον, ποιήσαντες εἰρήνην καὶ συμβάσεις μετὰ τῶν ἔνδον οἰκούντων μετὰ συνθήκης, ἵνα τελῶσι πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Κωνσταντῖνον κατ' ἔτος χρυσᾶ νούμια πεντακόσια. καὶ οὕτως ἐγερθέντες μὲν μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ

1. ἵνα μὴ εἰς Λακεδαιμονίαν εὑρίσκωνται ὁμοῦ οἱ ἀδελφοί, εἰ μὴ ὁ προρρηθεὶς κὺρ Θεόδωρος, ὅταν μοναχὸς γενήσηται P 6. ἀδελφοί P 9. αὐτὴν καὶ εὐλογήθη P 10. κατώρθουν P 12. μοναχόν, καὶ διὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης διορθώσῃ, ὡς εἴρηται, ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος ἐλθὼν εἰς Πελοπόννησον, ὕστερον ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος μεταμεληθεὶς ἀπήτησεν ὃ ἐβούλετο, καὶ ἀνὰ P 13. ὡς δὲ τὰ τῆς Πάτρας συμπεράσματα χρηστὰ P 14. ἀλλ' ἢ] εἰ μὴ P 15. μετ' εἰρήνης συμβάσεις ποιήσαντες μετὰ P 16. μετὰ συνθήκης om P 17. χρυσίνους πεντακοσίους. καὶ οὕτω τὰ τῶν Πατρῶν ἐγεγόνει. ἐκ τῶν ἐκεῖθεν ἀνεγυρίσαμεν, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος ἀπῆλθον διὰ P

praecipuus et opportunus, ubi fratres domicilium collocarent, neve Spartae simul omnes essent, quando eorum frater vellet monachus fieri. calendis Iuliis eiusdem anni egressi tres fratres, Patras venerunt, et extra urbem apud molas fixerunt tentoria, quo deinde adducta Theodora domina, cognata Caroli, solemni ceremonia Constantino matrimonio iuncta est. verum ad subiugandas Patras nihil prospere gestum est, quin potius callida quaedam simulatio erat vitae monachicae meditatio a Theodoro suscepta. repudiaturus enim illum erat, magnosque inter fratres excitabat tumultus, ita ut res Patrensis felicem exitum non haberet, sed tria tantum exigua oppida caperentur, cum incolis pace ita pacta, ut Constantino in annos singulos numos aureos quingentos penderent. ita collectis vasis, cum imperatore et Theodoro despota Spartam discessimus; Constantinus autem despota

τοῦ δεσπότου κὺρ Θεοδώρου ἀπήλθομεν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς τὴν Σπάρτην φερούσης, ὁ δὲ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος δι' ἄλλης εἰς τὸ Χλομοῦτζιν μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ βασιλίσσης. μετὰ δέ τινα καιρὸν ὀλίγον ἐπεὶ ἐβούλετο ἐπανελθεῖν ὁ βασιλεὺς οἴκαδε, μηνυθεὶς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην ἀπὸ τοῦ Χλομουτζίου· κἀκεῖθεν διαβιβάσαντες ἀμφότεροι, καὶ οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ ὁμοῦ ἡμέρας ὀλίγας ποιήσαντες, τῷ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ ͵ςϡλζ´ ἔτους ἀναβάντες ὁμοῦ ἀπήλθομεν μέχρι καὶ τῆς Κορίνθου· καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐμβὰς εἰς τὰς τριήρεις ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ δεσπότης ὁ κὺρ Θεόδωρος ὄπισθεν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπαγούσης εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ ὁ κὺρ Θωμᾶς ὁ αὐθεντόπουλος σὺν αὐτῷ μέχρι τινὸς ἀπῆλθεν εἰς τὰ Καλάβρυτα.

Ἡμεῖς δὲ μετὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν Κωνσταντίνου τοῦ δεσπότου δι' ἄλλης ὁδοῦ ἤλθομεν εἰς Βοστίτζαν· καὶ γὰρ εἰ καὶ μοναχὸς οὐκ ἐγένετο ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος, ἵνα ἀπομείνῃ ἅπας ὁ τόπος αὐτοῦ εἰς τὸν κὺρ Κωνσταντῖνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατὰ τὰς συνθήκας καὶ συμβάσεις τὰς ἀνὰ αὐτῶν, ἀλλ' οὖν καὶ οὗτος δέδωκε πρὸς αὐτὸν τὴν Βοστίτζαν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ἕτερον μέρος τὰ ὅσα ἐν τοῖς ποσὶ τοῖς πρὸς δυσμὰς ἡλίου εἰσὶ τοῦ ὑπερμεγέθους ὄρους τοῦ Ταϋγέτου (καὶ ἐνέκειτο βέλτιον φρούριον καὶ χῶρον Πε-

3. ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὸ χλουμοῦτζι P 4. ἀπελθεῖν P 9. ὁμοῦ om P 12. ἀπαγαγούσης P 13. σὺν αὐτῷ om P 18. αὐτοῦ τῷ κὺρ Κωνσταντίνῳ P 20. οὖν αὐτὸς δέδωκεν αὐτῷ P

alia via cum regina uxore Chlomutzim profectus est. brevi tempore intermisso, quum domum redire vellet imperator, etiam Constantinus de ea re certior factus, Chlomutzio Spartam venit. inde, postquam quatuor fratres aliquot dies una fuerunt, mense Octobri anni 6937 Corinthum traiecimus: ibi imperator triremi conscensa Cpolim profectus est; Theodorus despota iter, quod Spartam fert, relegit, comitante eum Thoma principe usque Calabryta.

Nos cum principe nostro Constantino despota alia via Bostitzam venimus. etiamsi enim ad monachos sese non aggregavit Theodorus despota, qua re omnes possessiones eius ad Constantinum fratrem secundum pacta conventaque transiturae erant, tamen donavit ei Bostitzam cum locis adiacentibus et ex altera parte quaecunque occidentem versus ad radices montis altissimi Taygeti iacent: est autem ibi situm Leuctrum Mainae, castellum Peloponnesi praestantissi-

λοποννήσου, τὸ Λεῦκτρον Μαίνης, τὸ ὁποῖον Κεταρία πάλαι ἐκαλεῖτο) καὶ πάντα τὸν ἐκείνου ζυγὸν ἄχρι καὶ τῆς Πύλου τῆς λεγομένης Ἰτίλου, ἐκ δὲ τοῦ ἔξω ζυγοῦ τὸ κάστρον Ζαρνάτας καὶ Γαστίτζα, τὸ Διάσειστον, Μελέ, Δράχιον καὶ Πολιανοῦν καὶ τὰ περὶ αὐτόν. καὶ ἔδωσεν αὐτῷ καὶ τὰ ὅσα

ναβαρίνου
3. νιτίλου P Ζαρνάτας καὶ — p. 132, 24 παιδὸς] Ζαρνάταν καὶ Γαστίτζαν, τὸ ἀδιάσειστον Μελέ, Διρράχιον καὶ Πολιανοὺς καὶ Γαρδίκιαν καὶ τὰ περὶ αὐτά, ἔτι δὲ χορηγήσας αὐτῷ τὴν πᾶσαν ἐπιτροπικὴν καὶ διοίκησιν τοῦ μεγάλου πρωτοστράτορος Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, ὃν καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνόμαζον διὰ τὴν αὐτοῦ πρὸς πάντα δεξιότητα. ὃς ἐκ τῆς φυλῆς ἦν καταγόμενος τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου Νικηφόρου Καίσαρος τοῦ Μελισσηνοῦ. ὁ δὲ Νικηφόρος οὗτος ἐκ γονέων ὑπῆρχε τοῦ πατρικίου Εὐγενείου τοῦ Μελισσηνοῦ, διατὶ μὲν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ τὴν προσηγορίαν Ῥαγκαβὲ καὶ ὁ πατρίκιος Μιχαὴλ ὁ Μελισσηνὸς ὑπῆρχον κασιγνήτων δύο ἀποτοκεύματα καὶ ἀπόγονοι τοῦ ῥηθέντος Καίσαρος. καὶ ὁ μὲν τῆς βασιλείας ἐξωθεὶς καὶ ἐν τῇ νήσῳ Πρώτῃ ἐξορισθεὶς μοναχὸς γενόμενος τὸν βίον κατέλιπε, τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον τῶν παιδογόνων μορίων ἐστέρησαν· καὶ οὕτως τὰ τοῦ Ῥαγκαβὲ πέρας ἔλαβον. ὁ δὲ πατρίκιος Μιχαὴλ ἔσχεν υἱοὺς δύο, Δημήτριον καὶ Θεόδοτον. καὶ ὁ μὲν πατριάρχης γενόμενος τὴν ἐκκλησίαν κυρίου ἴθυνεν, ὥσπερ οἱ περὶ αὐτοῦ ἱστορήσαντες γράφουσιν· ὁ δὲ Δημήτριος γεννᾷ Νικηφόρον. ὁ δὲ Νικηφόρος γεννᾷ Θεόδοτον, ὁ δὲ Θεόδωρος τὸν πατρίκιον Νικήταν τὸν καὶ Ῥοῦφαν· ὁ δὲ Νικήτας γεννᾷ Θεοφάνην τὸν πατρίκιον, τὸν καὶ πρωτοβεστιάριον, καὶ Νάσαρ. ὁ δὲ Θεοφάνης Χριστόφορον, ὁ δὲ Χριστόφορος τὸν μαΐστρον Λέοντα καὶ Θεόληπτον. ὁ δὲ μαΐστρος Λέων γεννᾷ Θεοδόσιον, ὁ δὲ Θεοδόσιος Θεοφύλακτον, ὁ δὲ Θεοφύλακτος Θεόδωρον, ὁ δὲ Θεόδωρος Νικηφόρον τὸν Καίσαρα τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τοῦ ἄνακτος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. ὁ δὲ Καῖσαρ Νικηφόρος γεννᾷ Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν. ὁ δὲ Κομνηνὸς Ἰωάννης γεννᾷ Ἀλέξιον. ὁ δὲ Ἀλέξιος γεννᾷ Θεοδόσιον. ὁ δὲ Θεοδόσιος γεννᾷ Ἀλέξιον τὸν Καίσαρα καὶ Μιχαήλ, οὓς Στρατηγοπούλους ἐπωνόμαζον. ὁ δὲ Καῖσαρ Ἀλέξιος γεννᾷ Γρηγόριον, ὁ δὲ Γρηγόριος Θεόφιλον καὶ Μιχαήλ. ὁ δὲ Θεόφιλος γεννᾷ Λέοντα, ὁ δὲ Λέων τὸν μέγαν πρωτοστράτορα Νικηφόρον καὶ Γεώργιον. ὁ δὲ μέγας πρωτοστράτωρ Νικηφόρος γεννᾷ Νικόλαον. ἡ δὲ αἰτία τῆς τοιαύτης ἐπιτροπικῆς οὕτως ἦν. τὸν εἰρημένον Νικόλαον ἀνεδέξατο ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος. ἐν δὲ τῷ παρελθόντι ἔαρι μέλλων ἀποθανεῖν ὁ μέγας οὗτος πρωτοστράτωρ, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος τριετὴς ὤν, διαθήκην ποιήσας εἴασε τὸν δεσπότην κὺρ Θεόδωρον ἐπίτροπον καὶ κυβερνήτην τοῦ πνευματικοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Νικολάου P.

num, quod olim Cetaria vocabatur: et omnem illum tractum usque ad Pylum, quae Itilus dicitur, et extra eum tractum castellum Zarnatas, Gastitzam, Diaseistum, Mele, Drachium et Polianum cum locis finitimis; insuper omnia oppida et castella ad sinum Messenia-

πολίσματα καὶ φρούρια εἰσιν εἰς πάντα τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, ἔνθα ῥέει διὰ μέσου καὶ ὁ Πάμισος ἐκεῖνος ποταμός. ταῦτα ἐπιτροπικῶς ἤρχετο, τοῦ μεγάλου πρωτοστράτορος Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ ὄντα, ὃν διὰ τὴν ποικιλότητα τῆς φρονήσεως καὶ τὸ ὀξὺ τῆς διανοίας καὶ εἰς τὰ πάντα δεξιώτατον κοινοτέροις πείθεσθαι πράγμασι καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνόμαζον τὸν ἄνδρα· διστρισέγγονος γὰρ ἦν τοῦ θαυ-
30 μαστοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς Νικηφόρου Καίσαρος τοῦ Μελισσηνοῦ, υἱὸς δὲ τοῦ σεβαστοκράτορος Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, καὶ αὐθέντης ἔκπαλαι καὶ ἐξ ἀρχῆς τῆς ἰσχυροτάτης Ἰθώμης, ἣ καὶ Μεσσήνη ἐκαλεῖτο, καὶ παντὸς τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου· ὃς γέγονε καὶ μητροπολίτης Ἀνδριανουπόλεως ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαίας αἰτίας εἰς κοινὴν ὠφέλειαν, εἰ καὶ τὸ ἄωρον τοῦ θανάτου ἥρπαξεν αὐτὸν καὶ ἀτελὲς τὸ ἔργον ἀπέμεινε. εἰπόντες οὖν ἕτεροι πολλοὶ τὰς αἰτίας εἰς πλάτος, ἐγὼ ἐγκατέλειπον. ἡ δὲ αἰτία τῆς τοιαύτης ἐπιτροπικῆς τοιουτοτρόπως εἶχεν, τῆς πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Θεόδωρον. ὁ προρρηθεὶς Νικηφόρος ὁ Μελισσηνὸς ἔσχεν υἱὸν ὀνόματι Νικόλαον, ὃν ἀνεγέννησε διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος· καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταστάσεως αὐτοῦ εἰς τὰς ἀΰλους μονὰς (ὁ γὰρ υἱὸς αὐτοῦ τριετὴς νήπιος ὢν) διαθήκην ποιήσας τοῦτον κατέλιπε τὸν δεσπότην κὺρ Θεόδωρον κύριον καὶ δεσπότην καὶ ἐπίτροπον τοῦ παιδὸς καὶ πάντων τῶν αὐτοῦ κτημάτων καὶ χρημά-

21. χρημάτων — ὅτι om P

cum, per quam mediam regionem Pamisus fluvius labitur. haec procuratoris nomine administrabat, quae Nicephori Melisseni, magni protostratoris, erant; quem propter animi versutiam et ingenii celeritatem dexteritatemque summam ad res novas, quas vellet, perficiendas etiam Melissurgum cognominabant. erat autem viri illius admirandi, Nicephori Caesaris Melisseni, longo posterorum ordine nepos, filius Leonis Melisseni sebastocratoris, atque iam pridem et ab initio dominus munitissimae urbis Ithomes, quae etiam Messene appellabatur, et totius sinus Messeniaci. idem post obitum uxoris metropolita Adrianopolis factus est, communi utilitate multis et necessariis de causis id postulante: quamquam mors intempestiva eum rapuit, atque ita res caruit eventu. ceterum causas illas quum complures copiose explicuerint, ego illis supersedebo. causa autem procurationis illius, quam Theodorus despota habebat, talis fuit. quem nominavi Nicephorus Melissenus filium habuit Nicolaum, quem e sacro fonte susceperat Theodorus despota. itaque ad sedes animarum

των κινητῶν καὶ ἀκινήτων, ὅτι ἐὰν ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ κληρονόμος εὐθὺς ἀποθάνῃ χωρὶς κληρονόμων, πάντα τὰ ἑαυτοῦ ἄστεα κῶμαι καὶ χῶραι καὶ φρούρια ἔσωνται τῷ δεσπότῃ κὺρ Θεοδώρῳ, τὰ ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου. ἦσαν γὰρ τὰ ἐντός, Ἀνδροῦσα λέγω καὶ Καλαμάτα, Μαντίνεια, Ἰάννιτζα, Πίδημα καὶ Μάνη καὶ Νησὶν καὶ Σπιτάλιν καὶ Γρεμπενῆ καὶ Ἀετὸς καὶ Νεόκαστρον καὶ Ἰθώμη ἡ νῦν λεγομένη Μεσσήνη καὶ Ἀρχάγγελος καὶ Σαυλάουρος καὶ Ἰωάννινα καὶ Λιγούδιστα, τὰ δὲ ἐκτὸς μεγάλη Αἶνος καὶ ἡ περὶ αὐτὴν παροικία πᾶσα, κῶμαι καὶ χῶραι ἕως καὶ Περιθεωρίου· ἃ καὶ σταλεὶς ἐγὼ παρέλαβον αὐτά.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστόν τινας ἐκ τούτου τοῦ γένους τῶν Μελισσηνῶν καὶ Στρατηγοπούλους ἐπωνόμαζον, καὶ ἐν ταῖς χρονικαῖς ἱστορίαις οὕτως ἔγραφον τοὺς Μελισσηνοὺς Στρατηγοπούλους, δι' αἰτίαν τοιαύτην· τὸν γὰρ Ἀλέξιον Καίσαρα τὸν Μελισσηνόν, τὸν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐλευθερώσαντα

2. πάντα τὰ — παρέλαβον αὐτὰ] πάσης τῆς αὐτοῦ δεσποτείας τόποι καὶ χῶραι ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου ἔσονται τῷ κὺρ Θεοδώρῳ τῷ δεσπότῃ. ἦσαν γὰρ ἐκτὸς μεγάλη Αἶνος, Περιθεώριον καὶ Ξάνθη καὶ τὰ περὶ αὐτοῖς καὶ πᾶσα ἡ Χερρόνησος τοῦ Ἑλλησπόντου. τὰ δὲ ἐντὸς Πελοποννήσου ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ, ἔνθα ῥέει διὰ μέσου καὶ ὁ Πάμισος ἐκεῖνος ποταμός, Ἀνδροῦσα, Καλαμάτα, Μαντίνεια, Ἰάνιτζα, Πήδημα, Νῆσι, Σπητάλι, Γρεπένι, Καράντζα, Ἀετός, Ἔλωι, Νεόκαστρον, καὶ Ἰθώμη ἡ νῦν λεγομένη Μεσσήνη, καὶ Ἀρχάγγελος, Σαυλάουρος, Ἰωάννινα, Λιγούδιστα, Φυλατρία, καὶ Πύλος καὶ τὰ περὶ αὐτά, καὶ τὰ ἐν τοῖς ποσὶ τοῦ ὄρους τῆς Νίκης τοῦ Σίμου λεγομένου, ἄχρι τοῦ πεδίου Στενικράρου καὶ τοῦ ῥεύματος τῆς Βελίρας. καὶ σταλεὶς ἐγὼ παρέλαβον αὐτὰ ὅσα μὴ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀγαρηνῶν εὑρίσκοντο, ὀλίγα πάνυ. P. 16. τὸν καὶ — χειρὸς om P

transiens, quum filius tres annos natus esset, Theodorum despotam testamento tutorem pueri instituit, omniumque facultatum suarum, mobilium et immobilium, procuratorem, ut, si filius et heres ipsius mox e vita decederet, nullis relictis heredibus, omnia oppida, vici, loca, castella Theodoro cederent, sive extra, sive intra Peloponnesum sita. intra Peloponnesum erant Andrusa, Calamata, Mantinea, Iannitza, Pidema, Mane, Nesis, Spitalis, Grempene, Aëtus, Neocastrum, Ithome, quae nunc Messene dicitur, Archangelus, Saulaürus, Iohannina, Ligudista; extra Peloponnesum magna Aenos et eius vicinia tota, vici nimirum et loca usque Peritheorium; quae ego missus recepi.

Plerumque quosdam de hoc Melissenorum genere etiam Strategopulos cognominarunt, et in libris chronicis ita eos appellarunt, Melissenos Strategopulos, ob causam hanc. Alexium Caesarem Melisse-

ἐκ τῆς Λατίνων χειρός, Στρατηγόπουλον ἐπωνόμαζον διὰ τὴν μάμμην αὐτοῦ, καὶ ἔκτοτε τὸ ἐπίκλην τοῦτο εἴς τινας τοῦ γένους τούτου ἐπεκράτησε· τὸν δὲ Νικηφόρον καὶ μέγαν πρωτοστράτορα καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνόμασαν.

Διήρχετο δὲ τὴν εἰρημένην ἐπιτροπικὴν καὶ διοίκησιν καὶ ὁ πρωτοστράτωρ Λέων ὁ Φραγκόπουλος καιρῷ τινὶ προστάξει τοῦ δεσπότου κὺρ Θεοδώρου, ἐπεὶ τῷ ἀδελφῷ καὶ δεσπότῃ κὺρ Κωνσταντίνῳ ἐδωρήσατο μετὰ πάντων τῶν προνομίων ὧν εἶχε, τουτέστιν, ἐὰν ὁ γνήσιος ἐκεῖνος κληρονόμος ἀποθάνῃ πρὶν τοῦ εἰς νόμον ἡλικίαν φθάσῃ, πάντα ταῦτα τὰ τῆς ἐπιτροπικῆς κτήματα ἔσωνται τῷ κὺρ Κωνσταντίνῳ.

3. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει Μαρτίου τετάρτῃ τέθνηκεν ὁ δεσπότης κὺρ Ἀνδρόνικος, ὁ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς Ἀκάκιος· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ, ἔνθα κατέμενε. βουλῆς δὲ ἀποκρύφου ἐμοὶ γενομένης παρὰ τοῦ αὐθεντός μου καὶ δεσπότου ἵνα κατὰ τῆς Πάτρας ἀπέλθωμεν, καὶ εἰ μὲν παραλάβωμεν αὐτήν, μείνωμεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὁ τόπος ὃν εἶχεν ἐν τῇ μαύρῃ B δηλονότι θαλάσσῃ δοθείη πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα, εἰ δὲ οὐ παραλάβωμεν τὴν Πάτραν, ἀπέλθωμεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ αὐτὸς ἔχειν εἰς τὴν Πελοπόννησον

1. διὰ — αὐτοῦ om P 3. τὸν — ἐπωνόμασαν om P 5. διῆρχε P 7. εἶτα P 15. ἐμοὶ om P 16. τῶν παλαιῶν πατρῶν P 18. τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, δηλονότι τῇ μαύρῃ θαλάσσῃ, δοθῇ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ P 20. τὰς Πάτρας P 21. ἔχῃ?

num, qui Cpolim a Latinis vindicavit, Strategopulum a matre eius nominarunt, atque inde istud cognomentum in quibusdam posteris eius obtinuit. Nicephorum vero et magnum protostratorem et Melissurgum appellarunt.

Gessit aliquamdiu tutelam et procurationem illam etiam Leo Francopulus, iussu Theodori despotae, quum eam Constantino despotae fratri donasset cum omnibus privilegiis, hoc est, si legitimus ille heres moreretur, antequam iustam attigisset aetatem, ut tum omnia huius pupilli bona Constantino domino cederent.

3. Eodem anno, quarto die Martii, e vita cessit Andronicus despota, qui per divinum et angelicum habitum dictus est Acacius. sepultus est in monasterio Pantocratoris, ubi degebat. quum clam constitutum esset a Constantino despota, domino meo, ut Patras proficisceremur, et, si potiremur eo loco, in Peloponneso maneremus, et locus, quem habebat ad mare nigrum, traderetur imperatori fratri suo: sin non potiremur, abiremus Cpolim, ipse in Peloponneso castra,

τὰ τῆς προικὸς αὐτοῦ κάστρα καὶ τὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου ἤτοι τῆς μαύρης θαλάσσης, τὰ δὲ δοθέντα παρὰ τοῦ δεσπότου κὺρ Θεοδώρου κάστρα καὶ πάντα τὰ τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ Νικηφόρου ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ πάλιν δοθῶσιν, ὅπου δ' ἂν ὁ βασιλεὺς διακρίνῃ, παρηκολούθησε καὶ τοῦτο, ὅπερ ἦν ἀπὸ μέρους αὐτοῦ βεβαίωσις ἀποκρύφου μελέτης. διερχόμενοι τὴν ὁδὸν τῆς Πάτρας ἐκ Βοστίτζης, ἵνα εἰς τὴν Γλαρέντζαν καὶ τὸ Χλομούτζιον ἀπέλθωμεν, ἔνθα καὶ ἡ βασίλισσα ἦν, σταλεὶς ὁ Ἀνδρόνικος Λάσκαρις ὁ Παδιάτης πρὸς τοὺς ἐν τῇ Πάτρᾳ ἄρχοντας περί τινων ὑποθέσεων κἀκεῖσε προσμείνας, συνέτυχον αὐτῷ ἰδίως καὶ ἐξόχως ἱερεῖς τε καὶ λαϊκοὶ περὶ τοῦ, εἰ ὁ αὐθέντης αὐτοῦ θέλει, αὐτοὶ εὑρήσωσιν τρόπον δι' οὗ παραλάβῃ αὐτὸς τὴν Πάτραν. ἐλθόντος δὲ τοῦ Λασκάρεως καὶ εἰπόντος μετὰ τῶν ἄλλων τὰ τῶν Πατρηνῶν ἀπόκρυφα, ἀπεπέμφθη ὡς ἀδύνατα καὶ περισσὰ ἃ ἤκουσε καὶ ἔλεγε. ἐστάλη οὖν εἰς κεφαλὴν τῆς Ἰθώμης καὶ Ἀνδρούσης ὁ αὐτὸς Λάσκαρις, ἔτι δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες οἱ εἰς τὰ ἐκεῖσε κάστρα κεφαλάδες· ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ πρῶτος τῶν ἀρχόντων τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὁ Λάσκαρις Ἀλέξιος ἐλείφθη εἰς κεφαλάτικον τῆς Βοστίτζης καὶ ἐναπέμεινεν ἐκεῖσε. διερχόμενος οὖν, ὡς δεδήλωκα, ὁ ἐμὸς δεσπότης καὶ αὐθέντης μετ' ἐμοῦ μόνου ἐνεργοῦντος τὸ περὶ τῆς

2. ἤτοι — θαλάσσης om P 7. βοστίτζας P 8. χλουμοῦτζι P 9. πεδιάτης P 12. λαϊκοὶ λέγοντες ἐν μυστηρίῳ, εἰ — θέλει, τρόπον καὶ μηχανὴν ποιήσωσιν ὑπ' αὐτῷ τὴν πάτραν γενέσθαι P 16. ἃ om P σταλεὶς M 18. ἐν τοῖς — κάστροις P 20. τὴν βοστίτζαν P

quae dote acceperat, quaeque ad pontum Euxinum erant, retineret, a fratre autem Theodoro sibi donata, et quae nomine tutelae Nicephori Melisseni administrabantur, ad sinum Messeniacum sita, restituerentur omnia, quando imperatori videretur: secuta etiam sunt, quae, quantum in ipso esset, rem clandestino consilio inter nos agitatam ad exitum perducerent. nam quum Bostitza Patras transiremus, ut proficisceremur Glarentzam et Chlomutzium, ubi etiam regina erat, Andronicus Lascaris Pediates interim arbiter ad magistratus Patrenses super quibusdam negotiis missus est: qui quum ibidem aliquamdiu moraretur, convenerunt eum tum privato tum publico consilio sacerdotes et laici, promiseruntque, si dominus eius vellet, se modum ac viam inventuros, qua is se in possessione urbis collocaret. ubi Lascaris quum reliqua, tum secreta haec Patrensium consilia renuntiavit, reiecta sunt, quae audierat dicebatque, ut quae nec fieri possent et essent supervacanea. itaque in praefecturam Ithomes et Andrusae idem missus est, et alii praeterea viri castris istarum regionum praefecti. quin etiam Alexius

Πάτρας, εὑρισκόμενοι εἰς τὴν Γλαρέντζαν ἐγράψαμεν πολλάκις πρὸς τοὺς τῆς Πάτρας, σταλέντος ἐκεῖ τοῦ Πεδιάτου, ἃ συνέτυχον ἐκεῖ λέγοντες αὐτοῖς καὶ περὶ ὧν ἔταξαν τῷ Πεδιάτῃ. οἱ δὲ ἀντέγραψαν πρὸς ἡμᾶς πολλάκις. πλὴν ἐκρίνοντο παρ' ἡμῶν ἀδύνατα, ὡς καὶ ὁ καιρὸς ἔδειξε. τέλος ἐστήσαμεν ἵνα διὰ νυκτὸς βαδίσαντες εὑρεθῶμεν εἰς τόπον πλησίον τῶν ὁρίων τῶν Πατρηνῶν ἀμπελώνων, καλούμενον εἰς τὰς τρεῖς ἐκκλησίας, αἳ παλαιόθεν ἦσαν· ἐκεῖσε δὲ εὑρεθῶσι καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ δηλώσωσι πλατύναντες τὰ διὰ γραφῆς, καὶ εἰ μὲν ἦσαν δυνατά, ἐνεργηθῶσι, εἰ δ' οὔ, ἀπέλθωμεν φανερῶς ἀποκλεῖσαι τὸ κάστρον, καὶ ὡς φέρῃ τὸ φέρον. καὶ ἰδοὺ ἐγράψαμεν προστάγματα πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἰθώμης καὶ Ἀνδρούσης ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ καὶ τῶν ἔσω καὶ ἔξω ζυγῶν, ἵνα τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔλθωσι μετὰ ὅπλων καὶ τῶν πλειόνων ἀνθρώπων τῆς ἀρχῆς ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν, καὶ οὕτως τακτικῶς διελθεῖν τὸν τόπον τοῦ πριγκίπου, καὶ δεχθῶσι καὶ συναπαντήσωσι τὸν νέον αὐθέντην εἰσερχόμενον ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ καὶ ζυγοῖς. ὁμοίως ἐμηνύθη καὶ τῷ Λασκάρει Ἀλεξίῳ τῷ ἐκ Βοστίτζης. ἐλθόντες οὖν ἐκινήθημεν οὐ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Ἄσσον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐξ εὐωνύ-

1. εὑρισκόμενος P 2. πρὸς οὓς συνέτυχον τῷ Παδιάτῃ, καὶ ἀντέγραψαν M 7. πατρέων ἀμπέλων P 10. ἦν δυνατόν P 11. καὶ ἀποκλείσωμεν P 21. τῆς περὶ (παρὰ?) τὸν ἀλφειὸν P

Lascaris, inter proceres illius domus princeps, ad gubernandam Bostitzam relictus est ibique remansit. in viam igitur se dedit, ut significavi, Constantinus despota, dominus meus, mecum solo in re Patrensi adiutore; quumque Glarentzae essemus, Pediate nuntio usi, saepe scripsimus ad Patrenses de iis, quae cum Pediate egerant constituerantque, atque illi saepe nobis rescripserunt: quae tamen iudicabamus fieri non posse: id quod tempus probavit. tandem constituimus, ut nocturno itinere in locum finibus Patrensium vinetorum vicinum nos conferremus, a tribus ecclesiis nuncupatum, quae ex longo inde tempore ibi erant: eodem illi se conferrent, et quae scripsissent, plenius coram exponerent; atque ea si quidem essent eiusmodi, ut fieri possent, fierent: sin minus, aperte ad oppidi obsidionem aggrederemur et permitteremus rem nostram fortunae. item ad omnes in circuitu Ithomes et Andrusae, ad sinum Messeniacum et intra vel extra tractum illum habitantes, scripsimus, ut calendis Martiis eiusdem anni cum armis, manuque militari non exigua ditionis suae quilibet adessent, et ita instructi fines principis transirent, occurrerentque novo principi, versus sinum Messeniacum et illum tractum procedenti. idem Bostitzam Alexio Lascari nuntiatum est. nos viam non eam, quae trans

μων· καὶ πάντες ἐθαύμαζον λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐπυνθάνοντο ποῦ ἀπήρχοντο. περὶ δὲ ὥραν ἀλεκτοροφωνίας ἤλθομεν περὶ τὸν συμφωνηθέντα τόπον, ἔνθα εὕραμεν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἰδόντες αὐτοὺς ἀπράκτους εἶναι καὶ ἄπρακτα λέγοντας ἀπεπέμψαμεν αὐτούς. πρωΐας οὖν γενομένης συμβουλευθέντες τί ἄρα πραχθῇ, καὶ διακρίναντες ἵνα τὸ στρατόπεδον δράμῃ πρὸς τὸ αἰχμαλωτίσαι τοὺς ἔξω τῆς πόλεως οἰκοῦντας καὶ πᾶσαν τὴν τῶν Ἑβραίων οἴκησιν, ὡς οὖν ἐφάνη εὔπρακτον διὰ πολλὰς αἰτίας, ἰδοὺ καὶ οἱ ἐκ τοῦ κάστρου ἰδόντες ἡμᾶς καὶ ἀπορήσαντες τί ἄρα καὶ ἔνι (οὐ γὰρ προενόμισαν τὸ τυχὸν) ἀπέστειλαν ἕνα τῶν ἀρχόντων καὶ ἕνα 31 κανονικὸν Μάρκον τοὔνομα, μετά τινος ἀνθρώπου πρὸς τὸ μεταφράζειν καὶ ἄλλων ἀνθρώπων, ὅπως μάθωσι τίνες οἱ ἐπερχόμενοι καὶ διὰ τί. ὡς οὖν εἶδον ἡμᾶς, καὶ πῶς ἡμεῖς ζητοῦμεν τὸ κάστρον ἢ μετὰ συνθήκης ἢ οἵῳ δὴ τρόπῳ δυνησώμεθα παραλάβωμεν αὐτό, ἐπιστρέψαντες μετὰ σπουδῆς ἔκρουσαν τὰς σάλπιγγας καὶ πᾶν ὄργανον πολεμικόν, καὶ εὐθὺς πάντες οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς συνήχθησαν εἰς τὸ ὁπλίζεσθαι. ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον ἤρξαμεν τοῦ πολέμου.

4. Ἐπὶ τὴν αὔριον οὖν τυχοῦσα ἡ ἑορτὴ τῶν βαΐων ἐκόψαμεν βαΐα μυρσίνης, καὶ πᾶν τὸ στρατόπεδον φέροντες

2. ποῦ ἡ ὁρμή P ἀλεκτροφωνίας P 6. πραχθείη P 9. ἄπρακτον P 11. προενομίσαντο τυχόν P 14. πῶς ἐζητοῦμεν P 20. 4.] ἀποκλεισμὸς τῆς Πάτρας (τῆς παλαιᾶς π. P) ὑπὸ τοῦ δεσπότου κυρίου Κωνσταντίνου MP 21. ἅπαν P, omisso καὶ

Assum fert, sed quae est a sinistris, tenuimus; ac mirabantur omnes, percontabanturque inter se, quonam iter facerent. sub gallicinium ad condictum locum quum perventum esset, homines ibi illos invenimus. quos quum inanes esse animadverteremus, et polliceri inania, dimisimus eos. mane consultatione habita, quo facto opus esset, et constituto, ut miles ad capiendos suburbanos et quotquot illic domicilia haberent Hebraeos discurreret, quum id multis de causis commodum esse videretur, ecce oppidani nos videntes, et quid hoc rei esset dubii (nihil enim huiusmodi opinione praeceperant), unum e magistratibus, et canonicum quendam, Marcum nomine, cum alio quodam homine ex aliis percontatum miserunt, qui essent qui venirent et quam ob causam. qui postquam nos agnoverunt oppidumque a nobis quaeri sive pactione, sive quocunque alio modo, intellexerunt, festinanter reversi, tubis et reliquis instrumentis bellicis ad arma vocant, et cuncti, quique intra, quique extra moenia erant, ad vim arcendam concurrunt. nos sequenti luce bellum orsi sumus.

4. Postridie igitur, quoniam palmarum dies erat, ramos myrti

ταῦτα ἀνὰ χεῖρας καὶ ἐλθόντες ἐπέσαμεν περὶ τὰς πύλας τοῦ κάστρου. ὡς δὲ ἐκείμεθα τῇ κς΄ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Μαρτίου μετὰ τὴν τοῦ μεγάλου σαββάτου ἀκολουθίαν ἤτοι τὴν θείαν μυσταγωγίαν, ἀριστήσαντες καθεζόμεθα ἐν τῇ παρεμβολῇ ἤτοι σκηνῇ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν συνομιλοῦντες περὶ πολλῶν. ἰδοὺ ἄφνω τινὲς ὀλίγοι ἔφιπποι ἐξῆλθον τῆς πύλης τῆς καλουμένης Ἑβραϊκῆς ἢ τοῦ Ζευγαλατείου (οὕτω γὰρ ὠνομάζετο), καὶ ὡς ἐφάνησαν, διωχθέντες εἰσῆλθον διὰ τῆς τοῦ αἰγιαλοῦ πύλης· ἐκεῖσε κατασκευαστικῶς ἦσαν πάντες οἱ τοῦ κάστρου μετὰ τζαγκρῶν καὶ τόξων καὶ σκολόπων. εὑρεθεὶς οὖν ὁ δεσπότης κἀγὼ προβαδίζοντες πρὸ τοῦ διωγμοῦ τῶν εἰρημένων, διὰ τὸ τοὺς ἵππους ἡμῶν εὑρεθῆναι κατὰ συγκυρίαν ἡτοιμασμένους πλησίον τῆς γεφύρας τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπαγούσης εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν, τὶς τῶν Πατρηνῶν τοξεύσας τὸν τοῦ δεσπότου ἵππον, ὃς καὶ εὐθέως ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δραμόντες οἱ ἐχθροὶ ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτὸν ἢ πιάσωσιν, εὑρέθην ἐγὼ ἐκεῖ ὑπέρμαχος. κἀκεῖνος μὲν θεοῦ βοηθείᾳ ἀποπλακεὶς τοῦ ἵππου ἔφυγε πεζός· ἐγὼ δὲ κατ' αὐτῶν μαχόμενος ἐπίασα τινὰ υἱὸν Σαματέλλου. ἀλλ' ἤμην βαρέως τραυματισθεὶς ἅμα τῷ ἵππῳ, ὃς οὐκέτι ἴσχυε, καὶ ἔπεσεν ὁ ἵππος ὁ ἄριστος, ὃς παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἐδόθη τῷ Ἀσάνῃ Ἰσαακίῳ ἡνίκα συνήντησεν ἐκείνῳ, ὁ δ' Ἀσάνης τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ τῷ Φιλανθρωπηνῷ Γεωργίῳ, κἀ-

2. κη' P 4. ἦμεν καθήμενοι P 16. ἐκεῖ om P 19. σταματέλου P ἤμην] ἔγωγε M 22. φιλανθρωπικῷ P

amputavimus, quos manibus gestans totus exercitus portas castri adortus est. eiusdem mensis Martii die 26, quum post officium magni sabbati sive divinam initiationem, a prandio in tentorio domini nostri consedissemus et varios misceremus sermones, repente aliquot equites per portam, cui nomen est Hebraicae vel Zeugalatii (ita enim appellatur) prorumpunt, sed, ubi comparuerunt, mox repulsi, per portam litori oppositam refugiunt. ibi omnes incolae, labaris, arcubus et palis armati, aderant. iam quum despota et ego, antequam illi nos persequerentur, fugae nos commisissemus, quia equi nostri iuxta portam viae, quae ad S. Andream ducit, forte parati erant, et a Patrensi quodam equus Constantini sagitta perfossus esset, ut statim collaberetur humi, Constantinum ab insequentibus hostibus, qui aut capere aut occidere eum vellent, ego defendi. itaque divino auxilio ille ex equo expeditus, pedes se iis subtraxit; ego adversus hostes decertans, filium quendam Samatelli cepi, sed et ipse graviter vulneratus sum cum equo generosissimo, qui mox defectu virium concidit. eum equum dederat ameras Isaacio Asani, ad se profecto, Asanes Georgio Philanthropeno, genero

κεῖνος τῷ ἑαυτοῦ ἀνεψιῷ τῷ Κομνηνῷ τῷ τοῦ πρωτοστράτορος Κανταχουζοῦ γαμβρῷ, ὃν φεύγοντα πρὸς Γαλατᾶν φθάσας ὁ ἀδελφός μου καὶ ἐπίασεν αὐτόν, καὶ οὕτως ὁ ἀδελφός μου εὐηργετήθη τὸν ἵππον παρὰ τοῦ βασιλέως· ἔγωγε λαβὼν παρ' ἐκείνου τὸν ἵππον ἀπῆλθον εἰς Πελοπόννησον. πεσὼν οὖν ὁ ἵππος, ἐπιάσθην πολλαῖς πληγαῖς πεπληγμένος. καὶ ἀπαγαγόντες με ἔμβλησαν εἰς τὸν γουλᾶν ἤτοι τὸν πύργον ἐν οἴκῳ σκοτεινῷ, ἔνθα ἦσαν μύρμυγκες καὶ σιτόφθειρες καὶ μύες διὰ τὸ εἶναί ποτε σίτου ἀποθήκη, καὶ χειροπέδας σιδηρᾶς περιέθηκαν τοῖς ποσί μου καὶ σειρὰν λίαν βαρυτάτην καὶ στερεὰν μετὰ σκόλοπος μεγάλου κατὰ γῆς πεπηγότος· ἔνθα κακῶς ἐκοιτώμην ἐν τῇ τοιαύτῃ φρουρᾷ, πικρῶς διαγαγὼν ἀπό τε τῶν πληγῶν καὶ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν ἄλλων, ὡς δεδήλωται, ἃ ὑπῆρχον ἐν τῇδε τῇ φρουρᾷ.

5. Ἐνταῦθα δὲ χρὴ διηγήσασθαι ἡμᾶς καὶ περὶ τῆς ὁσιωτάτης Θωμαΐδος. αὕτη ἐκ γένους χρησίμου ὑπῆρχεν ἐν B
τῇ ἀνατολῇ τῆς Ἀσίας· καὶ ἀπορφανισθεῖσαν οἱ ἑαυτῆς συγγενεῖς ἤγαγον αὐτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἔδωκαν αὐτὴν τῇ ἀδελφῇ τῶν τριῶν ἀρχιερέων καὶ ἀδελφῶν καὶ βασιλέων καὶ μητρὶ τοῦ σοφωτάτου Καβασίλα Νικολάου, καὶ εἶχεν αὐτὴν καὶ ἐπαίδευε. καὶ μετά τινα καιρὸν ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην διὰ τὸ ἐκεῖσε εἶναι τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Καβά-

2. φυγόντα P 4. ἐγὼ δὲ? 7. ἐνέβαλον P 15. 5.] βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσιωτάτης Θωμαΐδος MP 19. καὶ βασιλέων om P 20. καββάσιλα καὶ νικολάου P

suo, atque hic rursus Comneno consobrino, Cantacuzeni protostratoris genero, quem Galatam fugientem frater meus comprehendit. is equum dono accepit ab imperatore, atque ego eodem a fratre donatus, in Peloponnesum eum abduxi. collapso igitur equo, ipse multis plagis percussus, in potestatem hostium veni, qui abductum me in carcerem sive turrim aedificii tenebrosi coniecerunt, formicis, curculionibus et muribus scatentem, quippe quae quondam fuisset granarium. brachia et pedes vinculis et catena gravi et solida ad palum magnum in terra defixum constrinxerunt. male in ea custodia cubabam propter plagas, vincula, et reliqua, quae ibi fuisse incommoda significavi.

5. Hic loci de sanctissima Thomaide narrandum nobis est. ex honesta familia orientis in Asia progenerata erat. parentibus orbatam cognati Cpolim perduxerunt, et sorori trium archiepiscoporum ac fratrum et imperatorum, matri sapientissimi viri Nicolai Cabasilae, tradiderunt, a qua educata et instituta est. ea, interiecto aliquo tempore, Thessalonicam abiit, in qua urbe Cabasilas, ipsius frater, esset archiepi-

σιλαν ἀρχιερέα, καὶ ᾤκησεν εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Θεοδώρας μετὰ τῆς Παλαιολογίνης, ἐναρέτου καὶ λογίας γυναικός, περὶ ἧς πολλάκις πολλοὺς ἤκουσα παρὰ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κὺρ Μανουὴλ ἐπαίνους, καὶ πολλοὺς κανόνας εἴς τε τὸν ἅγιον Δημήτριον καὶ ἁγίαν Θεοδώραν καὶ εἰς ἄλλους ἁγίους ἀνέγνωσα ἐγὼ ἐκείνης ποιήματα· αἳ εἶχον σὺν αὐταῖς καὶ τὴν ἁγίαν Θωμαΐδα, καὶ ἐπαίδευον εἴς τε τὴν ἀρετὴν καὶ λόγον. ὡς δὲ ἦλθε τὸ τέλος αὐτῶν, κατέλιπον αὐτῇ πάντα τὰ αὐτῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τοῦ Κυπριανοῦ γυναῖκα, ἥτις ἀγανακτήσασα τὸ σκληρὸν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ ἀπελθοῦσα πρὸς τὰς ῥηθείσας μονὰς μοναχὴ ἐγένετο, ἐπεὶ δὲ τὸ τέλος αὐτῶν ἐγένετο, πάλιν ὑπετάγη τῇ ἐκείνων κληρονόμῳ καὶ τοῦ βίου, ὅπως δήποτε καὶ ταῖς ἀρεταῖς ὑπετάγη, καὶ καλῶς διήνυσε τὸν τῆς ὑποταγῆς δρόμον μέχρι θανάτου. ἡ Κυπριανοῦ λέγω γυνὴ ἦν αὕτη τοῦ ἐλθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν μονὴν κτίσαντος τὴν εἰς ὄνομα τῶν ἁγίων ἐνδόξων μεγαλομαρτύρων Θεοδώρων, ἐπονομαζομένην τοῦ Κυπριανοῦ. τῶν δὲ ἀσεβῶν τὴν Θεσσαλονίκην παραλαβόντων ἐξελθοῦσα ἡ ὁσία Θωμαῒς μετὰ τῆς ὑποτακτικῆς αὐτῆς τῆς Κυπριανοῦ γυναικὸς ἀπῆλθεν εἰς Λῆμνον, ἵνα ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντίνου ἐπανέλθῃ. ἐν δὲ τῇ Λήμνῳ ὁ πάππος μου εὑρίσκετο μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τέκνων. ἡ οὖν πρώτη τῶν αὐτοῦ θυγατέρων ἰδοῦσα τὴν ὁσίαν καὶ τὴν αὐτῆς ἀρετὴν καὶ τὸν λόγον ἐγκατέλιπε γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς καὶ

6. εἶχαν P 9. ἡ — γυνή P 12. πάλιν om P

scopus, abdiditque se in monasterium sanctae Theodorae cum Palaeologina, femina virtutis et literarum studiosa, cuius ego multas saepe laudes e venerando imperatore, Manuele domino, audivi, et hymnos non paucos in sanctum Demetrium et sanctam Theodoram et alios sanctos legi. habebant autem secum sanctam quoque Thomaidem eamque ad virtutis et literarum disciplinam erudiebant. quum instaret ipsis vivendi finis, eidem quae habebant omnia reliquerunt, una cum uxore Cypriani, quae asperam viri sui naturam non ferens, in illud profecta monasterium, inter monachas nomen dederat, postquam autem illae diem obierunt, quemadmodum virtuti se subiecit, ita illarum tum bonorum tum vitae se subiecit heredi, et huius subiectionis cursum praeclare usque ad mortem confecit. coniux haec Cypriani, inquam, illius erat, qui Cpolim venit, et monasterium sanctorum martyrum nobilium Theodororum construxit, quod Cypriani cognominatur. Thessalonica ab impiis occupata, sancta Thomais cum alumna sua, Cypriani coniuge, in Lemnum discessit, inde Cpolim reversura.

ἀδελφὰς καὶ ὃν ἐμνηστεύσατο εἰς ἄνδρα ἅμα τοῖς παισί, καὶ ἀπελθοῦσα εἰς Θεσσαλονίκην γέγονε μοναχή, καὶ ἐν ὑποταγῇ αὐτῆς δὴ τῆς ὁσίας κἀκεῖσε ἀπομείνασα. κἀκεῖθεν δὲ ἐξελθοῦσαι αἱ τρεῖς καὶ μόναι ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει κατήντησαν ἀρχῇ ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπονομαζομένῃ τῆς Κλερένας. διαδοθεῖσα δὲ ἡ ἀρετὴ τῆς ὁσίας καὶ ἡ εἰς τὴν θείαν γραφὴν αὐτῆς ἐμπειρία εἴς τε τὸν βασιλέα καὶ πατριάρχην καὶ πάντας τοὺς τῆς πόλεως, ὁ μὲν βασιλεὺς ἐζήτει λαβεῖν ἄλλο τῶν μοναστηρίων μειζότερον καὶ εἰσοδηματικώτερον δοῦναι αὐτῇ, ὁ δὲ πατριάρχης ἔνταλμα πατριαρχικῆς ἐξουσίας ἐξέδωκεν εἰς τὰς βουλομένας τῆς πόλεως γυναῖκας προσιέναι αὐτῇ, οἱ δὲ τῆς πόλεως ἤθελον δοῦναι αὐταῖς πᾶν ἀναγκαῖον εἰς τὸ ἐπισκέπτεσθαι καὶ θεραπεύειν τὰ πρὸς χρείαν αὐτῶν· οὐχ ὑπῆρχεν γὰρ ἐκείναις οὔτε χρυσίον οὔτε ἀργύριον, οὐκ ἄλλο τι εἰ μὴ τὸ ἐργόχειρον καὶ ἡ τοῦ θεοῦ διὰ τῶν ἀρχόντων προμήθεια. λαβοῦσα δὲ μικρόν τι κάθισμα, συνέδραμον εἰς ὑποταγὴν αὐτῆς τοσαῦται ὅσαι οὐκ ἐχώρησαν εἴς τε τὴν τοῦ Λιβὸς μονὴν καὶ τῆς κυρᾶς Μάρθας. ἡ δὲ οὐ πλείους ἢ δυοκαίδεκα προσελάβετο· καὶ ἦσαν τοιαῦται εἴς τε ἀκτημοσύνην καὶ ὑπακοὴν καὶ σωφροσύνην καὶ πᾶν εἴ τι εἰς

1. πᾶσιν P 5. κλήρενας P 6. διασώσασα P 9. σοδώτερον M
10. πατρ. τὸ δοῦναι αὐτῇ ἔνταλμα πνευματικῆς ἐξουσίας εἰς M
11. γυναῖκας, οἱ δὲ τῆς πόλεως ἵνα ἔρχηται εἰς τὸ ἐπισκέπειν καὶ M
17. ὅσας οὐκ ἐχώρησεν ἥ τε μονὴ τοῦ λυβὸς καὶ τῆς κυρίας μάρθας P

in Lemno tum erat avus meus cum uxore et liberis. itaque natu maxima filiarum eius quum sanctam hanc feminam vidisset et observasset virtutem eius ac sermonem, relictis parentibus, fratribus, sororibus, et quocum coniuncta erat marito, atque liberis, Thessalonicam profecta, monachis se adscripsit ibique sub imperiis sanctae huius mulieris vixit. inde hae tres solae Cpolim emigrantes principio in monasterium Clerenae venerunt. quum autem sanctae illius feminae virtus et litterarum sacrarum peritia imperatori et patriarchae, universaeque civitati innotuisset, imperator ei aliud maius et locupletius monasterium tradi iussit, patriarcha patriarchali auctoritate omnibus, quae vellent, urbis mulieribus potestatem dedit, illi se aggregandi, cives quae essent necessaria ad res ordinandas et administrandas praestare iis volebant. neque enim illis erat vel aurum, vel argentum, vel aliud quidquam nisi opus manuum et divina per magistratus providentia. itaque, quum non ita amplum domicilium haberet, ad vitam ex imperio eius agendam tot confluxerunt, quot non concesserunt in monasterium Libis et Marthae dominae.

θεὸν εὐαπόδεκτον, ὅτι κατέλιπον οἱ τῆς πόλεως λέγειν ἡ ἁγία, ἀλλ' αἱ ἅγιαι· καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ὄνομα εἶχον εἰς τὰς ἁγίας. καὶ τὸ μὲν τῶν μοναχῶν ἐκείνων γυναικῶν κοινὸν τὸ τῆς τροφῆς καὶ
32 ἐνδυμάτων καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἴδιον καὶ τὸ μὴ ποιῆσαι τὸ μικρότερον ἢ πρὸς κοινὴν ἢ πρὸς ἰδίαν χρείαν εἰ μὴ μετὰ συγχωρήσεως ὑπῆρχεν αὐταῖς, καὶ τὸ ἀνυπόδητον καὶ ὀλιγότροφον καὶ χαμαὶ κεῖσθαι καὶ ἐν εὐτελείᾳ καὶ τἄλλα ὅσα τῶν ἀρετῶν εἰσὶν ἐκ μαρτυρίας τῶν περισσῶν ἔστι διηγεῖσθαι. ὁμοίως δὲ πάλιν καὶ τῆς αὐτῶν ὁσίας καὶ πνευματικῆς μητρὸς τῆς ἐκείνων συνδρομῆς καὶ ἐπισκέψεως τῶν βασιλέων καὶ δεσποινῶν καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν, αἱ μὲν χάριν ἐξομολογήσεως αἱ δὲ εὐχῆς καὶ ἐπισκέψεως, τίς ἂν ἀκριβῶς ταῦτά τε καὶ τὴν ἐκείνης ἀρετὴν δυνηθείη διηγήσασθαι; ἓν δὲ μόνον διηγησάμενοι δείξωμεν τὰ πάντα ἀληθῆ. τῷ ῥηθέντι μεγάλῳ σαββάτῳ, ὥσπερ μοι συμβέβηκεν ἅπερ ἐδιηγησάμην, καθημένης μετὰ τὴν τῆς λειτουργίας τελετὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ σὺν αὐτῇ πᾶσαι αἱ μοναχαὶ αὐτῆς προσμένουσαι ἵνα μικρόν τι καὶ ἀπογεύσωνται διὰ τὴν τοῦ ἀντιδώρου μετάληψιν· εἶτα εἰς τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων τεθῆναι τὴν ἀνάγνωσιν· λέγει οὖν ἡ ὁσία "μοναχαί, ἐγείρεσθε." αἱ δὲ "τί σοί ἐστι χρεία, κυρία ἡμῶν ἁγία;" ἡ δὲ "τῷ κὺρ Γεωργίῳ ἐπῆλθε

1. εὐπρόσδεκτον P 7. κεῖσθαι ἐνυπῆρχεν αὐταῖς καὶ P 15. ᾧπερ?

at recepit illa non plus duodecim, atque erant omnes ad paupertatem, obedientiam, modestiam, denique quidquid deo gratum est, tam egregie paratae, ut iam non sanctae, sed sanctarum vocabulo uterentur cives et monasterium ad sanctas diceretur. fuisse monachis illis feminis communem cibum, communem vestitum, commune etiam, ut nihil proprium possiderent, nihil, quamvis modicum, vel ad communem, vel ad privatam utilitatem facerent, nisi concessum iis esset, easdem calceamentis nullis et alimento tenui usas esse, humi cubuisse et omnino vitam vilem egisse et reliquis virtutibus monachicis dedisse operam, supervacaneum est dicere. similiter ad ipsam matrem sanctam et spiritualem concursum imperatorum, imperatricum, principum virorum feminarumque conventus, quarum aliae benedictionis, aliae eius salutandae et precibus ipsius sese commendandi gratia ventitabant, quis haec, et virtutem illius digne possit enarrare? una quadam re enarranda omnem ostendemus veritatem. magno illo die sabbati, quo quae narravi mihi acciderunt, quum, finita liturgia, consedisset in ecclesia cum reliquis monachis suis exspectaretque panis benedicti communionem, deinde ad acta apostolorum legenda se convertisset, subito "monachae, inquit, expergiscimini." hae quum rogassent: "qua tibi re opus est, sancta domina?" pergit illa "Georgius

πειρασμός, καὶ δεηθῶμεν τῆς θεοτόκου ὑπὲρ ἐκείνου." τόδε ἀκούσασαι πᾶσαι προσέδραμον αὐτῇ μετὰ δακρύων, ἐξαιρέτως δὲ αἱ τῆς μητρός μου ἀδελφαί· καὶ γὰρ ἑτέρα ἀδελφὴ ἦν, ὕστερον γεγονυῖα κἀκείνη μοναχὴ καὶ ὑποτακτικὴ αὐτῆς καλή. προσέδραμε καὐτὴ μετὰ δακρύων, πυνθανομένη "τί τοῦτο ὃ λέγεις, κυρία ἡμῶν ἁγία;" ἡ δὲ πρὸς αὐτὰς ἔφη "μὴ θροεῖσθε· ὁ θεὸς ὁ συγχωρήσας τὸν πειρασμὸν χορηγήσει καὶ τὴν βοήθειαν καὶ διάλυσιν αὐτοῦ δὴ τοῦ πειρασμοῦ." καὶ ἱστάμεναι ἔψαλλον εἰς τὴν θεοτόκον παράκλησιν δακρύουσαι. τούτου τί κρεῖττον εἰς μαρτύριον τῆς εἰς θεὸν αὐτῆς ἀρετῆς καὶ οἰκειώσεως; ζήσασα οὖν οὕτως καλῶς, καὶ πολλὰ εἰς μαρτυρίαν τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἐπιδείξας ὁ θεός, τέλος καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς τίμιος ἐναντίον κυρίου ἐγένετο καὶ τῶν ἀνθρώπων προέβη. ἡμέραις γάρ τισιν ἀσθενήσασα μικρόν, καὶ πάσας τὰς μοναχὰς κοινῶς νουθετήσασα, καὶ καταλείψασα εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῆς ἀδελφῆς τῆς ἐμῆς μητρός, ἣ καὶ πρῶτα εἰς ἀρετὴν καὶ ὑποταγὴν αὐτῆς ἦν καὶ πάντα τὰ τοῦ κελλίου αὐτῶν ἐκείνη διοίκει, εἶτα ὡς ἔνθους γενομένη ἐκάθητο, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς ἔχουσα κεκαλυμμένους, τὸ δὲ στόμα ἀεὶ κινοῦσα πρὸς ὕμνους καὶ εὐχαριστίας πρὸς θεόν· ἐμιμεῖτο γὰρ πάντοτε ἡ ἁγία τὸ τοῦ θείου χρυσορρήμονος πατρὸς ῥητὸν τὸ λέγον "μὴ τάσιν φωνῆς νοήσης καὶ μέγεθος (χρῆμα γὰρ ἀνάρμοστον ἁγίοις ἡ κραυγή) ἀλλὰ τὸ νοερὸν τῆς διανοίας καὶ τὴν

11. οὕτως om P   13. καὶ τὰ τῶν P

dominus in sollicitationem incidit; precemur ob eum matrem dei." his auditis, lacrimantes ad eam accurrerunt quum reliquae, tum in primis matris meae sorores. nam altera quoque soror postea se fecerat monacham illiusque se subiecerat imperio. itaque haec quoque cum lacrimis accurrit, quaerens: "quid illud est, quod dicis, sancta domina nostra?" at illa: "ne tumultuamini, inquit; qui sollicitationi locum dedit deus, eiusdem etiam praesidium et remedium praestabit." itaque illae flentes matrem dei implorabant celebrabantque hymnis. hac re quid potest esse disertius virtutis pietatisque testimonium? ita igitur quum pulcre vixisset et sanctimoniam eius multis rebus testatus esset deus, tandem mors ei gloriosa coram domino obtigit, qua e rebus humanis excessit. nam quum leviter aliquot dies aegrotasset et monachas communiter ad virtutem esset cohortata, sororem matris meae, quae in eius integritate imitanda et subiectione prima erat, et omnia in cella illius procurabat, in locum suum delegit; deinde tanquam divino afflatu concitata sedebat, clausis oculis et labiis ad dei laudes et gratiarum actiones semper motis. servabat enim omnino sancta haec, quod pater aurea verba fundens dicit:

θερμότητα τῆς ψυχῆς καὶ τὴν συντονίαν τῆς δεήσεως, καθ' ἣν καὶ σιωπώντων ἀκούει ὁ θεός." ἡ οὖν ἁγία μήτε τι προλαμβάνουσα τροφίμου ἢ ποσίμου, μήτε ὁμιλοῦσα τὸ τυχὸν ἄνευ τοῦ καθ' ἡμέραν ἐρχομένου ἱερέως εἰς τὸ μεταλαμβάνειν αὐτὴν τῶν θείων μυστηρίων, τότε καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν αἴρουσα καὶ συγχώρησιν αἰτοῦσα λαβεῖν ὕστερον μετελάμβανεν. ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως κὺρ Ἰωάννου καὶ τῶν δεσποινῶν καὶ ἄλλων πολλῶν πολλάκις προσερχομένων αὐτῇ, ἀλλὰ δὴ καὶ τότε διὰ τελευταίαν εὐχὴν ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν καὶ ἐγκρίτων ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν, ἀνένευε καὶ συγχώρησιν καὶ εὐχὴν ἐχορήγει. καὶ οὕτως
B διαρκέσασα ἡμέρας ἑπτὰ πρὸς κύριον ἐξεδήμησε, καὶ ἐτάφη φιλοτίμως συνδραμόντων σχεδὸν πάντων τῶν ἱερέων ἱερομονάχων, κλητῶν καὶ ἀκλήτων, ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἔχει καὶ ἀληθῶς.

6. *Κειμένου μου οὖν ἐν τῇ φρουρᾷ ἡμέρας τεσσαράκοντα, ὡς ἦλθεν ἡ ἑορτὴ τῆς μνήμης τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῶν αἰχμαλώτων ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐδεήθην τοῦδε, ὡς κἀγὼ Γεώργιος καὶ παιδιόθεν δοῦλος αὐτοῦ, ἵνα λυτρώσηταί με τῶν δεινῶν καὶ δεσμῶν· καὶ ἀφυπνιασθείς, ἔδοξέ μοι εὑρεθῆναί με εἰς τὸ περικαλλὲς ἅγιον τέμενος αὐτοῦ τὸ

2. προσλαμβάνουσα? 6. λαβεῖν ὕστερον om M 11. ἐνένευε P. an ἐπένευε? 15. εἶχον δὴ καὶ ἀληθῶς. αὕτη δὲ τὸ πρότερον Θεοδώρα ἐλέγετο P

ne contentionem vocis et vehementiam noveris, (res enim sanctis indecora clamor est) sed attentionem mentis et fervorem animi et ardorem precationis, quibus fit, ut etiam tacentes deus audiat." sancta igitur nec cibum nec potum sumebat, nec loquebatur quidquam nisi cum sacerdote, qui ad eam divinis mysteriis impertiendam quotidie ventitabat; tum manus et oculos in coelum attollens et veniam delictis suis petens, divini mysterii particeps fiebat. quin etiam imperatori Iohanni et despoenis aliisque multis frequenter se invisentibus, et qui tum propter ultimas eius preces eam visebant, viris et feminis illustribus, et probatis hieromonachis et monachis abnuebat adeunde copiam precesque fundebat. ita quum vixisset dies septem, ad dominum abiit, et sepulta est honorifice, omnibus propemodum hieromonachis, vocatis et non vocatis, et primoribus utriusque sexus concurrentibus. atque haec quidem talia sunt et ad veritatem narrata.

6. Ego quum in carcere fuissem dies quadraginta adessetque lux dicata memoriae magni martyris sancti Georgii, captivorum liberatoris, suppliciter hunc rogavi, ut cognominem me et a puero ipsius cultorem miseriis et vinculis eriperet. tum somno oppressus, visus sum

εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τῶν Μαγγάνων ἐπονομαζόμενον. ἐκεῖ ἱστάμενος τὴν φιάλην ἔχων καὶ τοὺς σιδήρους τοῖς ποσί, διερχομένου τάχα τοῦ βασιλέως ἵνα εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησίας ἀπέλθῃ, ἐδεήθην αὐτοῦ ἵνα με τῶν ἁλύσεων ἐλευθερώσῃ. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄρχων τις ἐπιστρέψας πρὸς μὲ εἶπέ μοι τάδε· "προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ὁ αὐθέντης ἡμῶν ἵνα ἐξάρωσί σου τοὺς σιδήρους, ὃ καὶ ἡ κυρία ἡμῶν ἡ δέσποινα ἐζήτησεν αὐτοῦ καὶ ἅπαντες ἡμεῖς." καὶ περὶ τὸν ὄρθρον αὐτῆς τῆς νυκτὸς ἰδοὺ ἐν τῇ συνήθει ὥρᾳ οἱ τοῦ πύργου ἄρχοντες καὶ ἕτεροι, μετὰ σιδήρων ὀργάνων ἐκβαλόντες με τῶν ἁλύσεων καὶ ἐξαιτιῶνται, καὶ λέγουσιν οὐχ ὅτι ἐχθρωδῶς ἔχουσι κατ' ἐμοῦ καὶ οὐ τρέφουσί με, εἰ μή ἐστι διὰ μὴ κεκτῆσθαι αὐτούς. καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐλθόντες πάλιν ζητοῦσί με· καὶ ἐδεήθην τοῦ αὐθέντου μου διὰ γραφῆς ἵνα ἐξαποστείλῃ ἄρχοντας συλλαλῆσαι τοῖς αἰχμαλωτεύσασί με πρὸς συμβίβασιν περὶ τῆς ἐμῆς ἐλευθερίας. ὅπερ καὶ γέγονε. καὶ συμβιβασθέντες δεδώκασιν αὐτῷ τὸ Σαραβάλε φρούριον τοιουτοτρόπως, ἵνα ἐγερθῇ καὶ ἀπέλθῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐν τῇ Γλαρέντζᾳ· καὶ μέχρις ὅλου Μαΐου εἰ μὲν ἔλθῃ ὁ μητροπολίτης καὶ αὐθέντης αὐτῶν, ποιησάτω ἐκεῖνος ὡς θέλει, εἰ δ' οὔ, παραδώσωσιν αὐτῷ τὸ κάστρον. καὶ γεγονότων ὅρκων, καὶ παραλαβομένου καὶ τοῦ Σαραβάλε

1. εἰς τὴν κεφαλὴν ἱστάμενος ἔχων καὶ P 13. κεκτηκέναι M 21. παραδιδόασι τὸ P

mihi esse in pulcherrimo templo Manganorum quod dicitur, illius nomini sacro. ibi quum constitissem, pateram manu tenens et compedibus vinctus, imperatorem forte transeuntem, ut ecclesiae sacris interesset, obsecravi, ut catenis me levaret. quum iam intrasset in ecclesiam imperator, reversus unus de proceribus ita me allocutus est: "iussit imperator, dominus noster, vinculis te liberari; id quod imperatrix, domina nostra, et omnes nos ab eodem petivimus". et ecce, circa matutinum noctis eiusdem tempus, hora consueta, turris praefecti et alii viri, instrumentis ferreis instructi, catenis me expediunt, et excusant se mihi aiuntque, non hostili odio tam parce ac maligne victum se praebuisse, sed quia meliora quae darent, non habuissent ipsi. post biduum adsunt iterum et me cohortantur, atque ego per literas dominum meum oravi, ut mitteret viros honoratos, qui de conditionibus liberationis meae transigerent cum his, a quibus captivus detinebar: id quod factum est, et, composita amicitia, castellum Sarabale hoc ei pacto tradiderunt, ut Glarentzam domum recederet; et quidem si per Maium venisset metropolita et dominus ipsorum, faceret is, quod vellet; si non venisset, castrum illi dederent.

τῇ πέμπτῃ Μαΐου, ἀπῆλθε μέχρι τῆς Σκλαβίτζας καὶ Τεριόλου τὰ ὅρια. δι' ἐμὲ δὲ ἐπαφῆκεν Ἰωάννην τὸν Ῥωσωτᾶν, ἵνα με ἄρῃ, σωζομένου ὅμως ὅτι μετὰ τὸ ἐλευθερωθῆναί με ἕξουσι τὸ βέβαιον τὰ πραχθέντα. καὶ ἐλευθερωθεὶς ἡμιθανὴς σχεδὸν ἀπέσωσα ἔνθα ἦν ὁ αὐθέντης μου, ὃς εἶδέ με μετὰ χαρᾶς πολλῆς καὶ λύπης, τὸ μὲν ὅτι ἤμην οὕτως ἡμιθανής, τὸ δὲ ὅτι ἠλευθερώθην, καὶ πολλὰ εἶπε πρὸς ἔπαινον καὶ παραμυθίαν μου. ἀπελθόντος μου οὖν εἰς τὴν σκηνὴν τὴν ἐμὴν προσέφερόν μοι εὐεργεσίαν τοιάνδε. ἱμάτιον ἐπανώφορον διπλοῦν, χαμουχὰν πράσινον ἀπὸ Λούκκας ἀξιότιμον μετὰ πρασίνου ὑφάσματος καὶ καλοῦ ἐνδεδυμένον, σκούφιαν Θεσσαλονικαίαν μετὰ χρυσοκοκκίνου χασδίου ἐνδεδυμένην, καβάδιον καρμεζὴν χαμουχᾶν μετὰ βαρέων καταρούχων ἐνδεδυμένον, κουρτζουβάκαν χαμουχᾶν χρυσὸν πράσινον, καὶ φωᾶν προύσινον, καὶ σπάθην ἐγκεκοσμημένην, καὶ φλωρία ἤτοι νούμια χρυσᾶ χιλιάδας τρεῖς.

7. Ἐπὶ τὴν αὔριον οὖν ἀπελθόντες εἰς Γλαρέντζαν, ἰδού τις ἄρχων τοῦ ἀμηρᾶ μετά τινας ὀλίγας ἡμέρας ἦλθε
33 λέγων ὅτι ἡ Πάτρα τελεῖ τῷ ἀμηρᾷ τέλη, καὶ διαβαίνῃ αὐτῷ εἶναι· διὸ ἄπεχε αὐτῆς καὶ μὴ πολιόρκει αὐτήν. εἰ δ' οὖ, πέμψομεν στρατὸν κατὰ σοῦ. ὁ δ' αὐθέντης μου ἀποκρι-

1. τριόλου τῶν ὁρίων P 2. ῥοσατᾶν P 3. ὅμως ὅτι] γὰρ M ἐλευθερωθεῖν με ἕξωσι M 9. ἐπανέφερον M 10. καμουχᾶν P λούκας P 11. προυσίνου P 13. χερμεζὶν χαμουχᾶν P μετὰ — χαμουχᾶν om P 15. φουτᾶν προυσινόν P 18. ἦλθε om P 19. διαβαίνει P

dictis deinde utrimque sacramentis, et quinto Maii Sarabale accepto, Sclabitzam usque et ad fines Terioli abiit, ad me autem liberandum Iohannem Rhosotanem misit, pactus, ut me libero demum, quae acta essent, forent rata. liberatus igitur, paene semianimis perveni ad principem meum, qui magno me tum gaudio, tum dolore vidit, quum liber quidem, sed idem semianimis essem, multaque ad laudem et consolationem meam dixit. postquam discessi in tentorium meum, haec mihi munera oblata sunt: duplex amiculum, supparum prasini coloris pretiosum, Luccae emtum et bombyce perpulcra inductum, birretum Thessalonicense, coccineo holoserico inductum, sagum sericum eleganter ornatum, curtzubacas sericus aureus prasinus, gladius ornamentis conspicuus et florenorum sive nummorum aureorum tria millia.

7. Quum postridie Glarentzam profecti essemus, ecce paucis post diebus quidam ex amerae optimatibus nuntium nobis affert, Patram amerae tributa pendere in eiusdemque concessisse ditionem. abstine-

θεὶς αὐτῷ εἶπεν "ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι θέλουσι παραδοῦναι αὐτὴν τοῖς Καταλάνοις. οὐκ οὖν δοκεῖ μοι πρέπον εἶναι ἐᾶσαι ἡμᾶς τούς γε τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν καὶ ἐχθροὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ καὶ ἡμῶν παραλαβεῖν αὐτοὺς τὸ τοιοῦτον κάστρον τὸ ἐν μέσῳ τῶν ὁρίων ἡμῶν κείμενον. διὰ τοῦτο ἀπήλθομεν ἐκεῖ, καὶ ἐξετάσαντες τὸ πρᾶγμα ἐστήσαμεν ἵνα μὴ γένηται· καὶ ἰδού, ὡς βλέπεις, ἠγέρθημεν ἐπανελθόντες οἴκαδε. οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας ἔχω κατὰ νοῦν ἵνα ἀποστείλω πρὸς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηρᾶν τοῦτον δὴ τὸν ἄρχοντα," δεικνύων ἐμέ, "ὃς δηλοποιήσει αὐτῷ καὶ πλείονα ἄλλα ἃ ἀναμεταξὺ ἡμῶν δεῖ ἐνεργεῖσθαι." ὁ οὖν Τοῦρκος ἀκούσας τούτους τοὺς λόγους, ἔτι δὲ καὶ φιλοδωρηθεὶς καλῶς, ἀπῆλθε χαίρων. ἐκείνου δ' ἀναχωρήσαντος προσέταξέ μοι λέγων "ἰδοὺ προετοίμαζε τὰ πρὸς χρείαν τῆς ὁδοῦ." καὶ μὴ εἰδὼς ἐγὼ τὸ τυχόν, ἀνέφερον αὐτῷ ὅτι εἰ μὴ ἔλθῃ ὁ μητροπολίτης θεοῦ εὐδοκοῦντος, καὶ δώσωσι ἡμῖν τὸ κάστρον, κἀγὼ ἀναρρωσθῶ ὀλίγον. ἀλλ' ὅμως, εἰπέ μοι, προετοίμαζε πάντα τὰ εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς προστάξεώς σου.

8. Τῆς δὲ προθεσμίας ἐλθούσης καὶ μὴ ἐλθόντος τοῦ μητροπολίτου, τῇ α' Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπηρχόμεθα κινήσαντες εἰς Πάτραν. ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἡμέραις καὶ ὁ

2. μοι μὴ πρέπον P 3. τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν om M 5. κάστρον ἤτοι πτολίεθρον τὸ M 17. ἀναρρωστήσω P ἀλλ' ὁ μὲν ἑτοίμασε M

ret proinde ea urbe, neve eam obsideret: si minus, contra eum exercitum missum iri. cui ita respondit princeps meus: "nos audieramus, velle eos urbem Catelanis tradere. iam parum mihi aequum videtur, pati nos communes fratris mei, magni amerae, nostrosque hostes tale castrum occupare, in mediis finibus nostris situm. qua de ré hoc iter suscepimus, et, re cognita, id negotium ut impediremus, dedimus operam. atque vides nos, collectis sarcinis, domum iam redire. propediem autem ad fratrem meum, magnum ameram, mittere constitui hunc illustrem virum" (me autem ostendebat,) "qui illi etiam alia multa exponet, de quibus inter nos agi necesse est." Turca, his auditis, et muneribus bene cumulatus, laeto animo discessit. qui quum abisset, Constantinus iussit me parare, quae ad iter faciendum necessaria essent. ego, quid rei esset ignarus, respondi, ita fore, si deo placuisset, ut non veniret metropolita, ac castrum nobis traditum esset, et postquam ipse aliquantum convaluissem. at ille "nihilominus, inquit, ad perficiendum, quod mandatum tibi est, omnia praepara."

8. Ubi venit dies praestituta, nec adfuit metropolita, Calendis Iuniis eiusdem anni Patram movimus. per eosdem dies etiam Thomas

αὐθεντόπουλος· ὁ κὺρ Θωμᾶς τὸ τοῦ πριγκίπου Κεντηρίωνος πτολίεθρον τὴν Χαλατρίτζαν, τοῦ καὶ μετέπειτα γεγονότος πενθεροῦ αὐτοῦ, ἐπολιόρκει· ὁ δὲ αὐθέντης μου ἅμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ διήρχοντο διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς Πάτραν φερούσης· κατελθόντες οὖν ἐμείναμεν ὁμοῦ εἰς τὴν Καμενίτζαν. Ἰωαννίκιος Βαλότας οὖν ὁ τοῦ πριγκίπου ἐκεῖσε ἄρχων ὡς ἔμαθε τοῦτο, αἰτήσας ἀφιέρωσιν ἵνα ἀμφοτέρους τοὺς αὐθέντας ἔλθῃ προσκυνῆσαι αὐτούς, καὶ ἐλθὼν εὐθὺς τὰς τοῦ πτολιέθρου κλεῖς ἐκβαλὼν δέδωκε ταύτας τῷ αὐθέντῃ μου τῷ δεσπότῃ, εἰπὼν "τοῦτό ἐστι πτολίεθρον ἰδίως τοῦ αὐθέντου μου καὶ συγγάμβρου τῆς βασιλείας σου" (καὶ γὰρ ὁ τοῦ πριγκίπου υἱὸς προέλαβεν εἰς νόμιμον γυναῖκα τὴν ἀδελφὴν τῆς βασιλίσσης κυρίας Θεοδώρας), "ὅς μοι προσέταξεν ἵνα παραδώσω τοῦτο τῇ βασιλείᾳ σου." ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ "οὕτως ἔχει, ὅτι συγγενοῦς μού ἐστιν ὁ τοιοῦτος τόπος, ἀλλ' οὐ γνησιεστέρου τοῦ ἀδελφοῦ μου. λοιπὸν εἰ προγενέστερον ἐποίει τοῦτο, ὁ ἀδελφός μου κατ' ἐμοῦ οὐκ ἐνεχειρίζετο οὐδὲν ὃ ἐγὼ εἶχον, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ αὐθέντης σου ἀλλοτρόπως εἶχον αὐτό. τὰ νῦν οὖν εἰ παραλάβω αὐτό; ἀνάγκη ἐστὶν ἵνα διαφερώμεθα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ οὐ τυγχάνει διὰ πολύ τι, πολλῷ μᾶλλον διὰ τοσοῦτον. ἀλλ' ἄπελθε ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς δύνασαι ποίησον." ὡς οὖν ἤκουσε ταῦτα, ᾔτησεν ἵνα ἀκάκως εἰσέλθῃ ἐν τῷ αὐτοῦ πτολιέθρῳ. προσταχθεὶς

5. ἔμειναν M 6. Ἰωάννης οὖν Βάλοντας P 7. pro ἀφιέρωσιν locum vacuum P 12. ἔλαβεν P 15. ὁ τόπος οὗτος P 17. ἐχειρίζετο P 18. αὐτὸς καὶ om P ἀλλεοτρόπως P 23. αὐτῷ P

dominus Centerionis principis, cuius idem postea gener factus est, oppidulum Chalatritzam obsidebat. dominus igitur meus cum fratre Patram processit, divertimusque una omnes Camenitzam. itaque Iohannicius Balotas, principis ibi procurator, ubi hoc didicit, postulata admissione, ambos dominos adoratum venit, et illico prolatas oppidi claves despotae, domino meo, his verbis tradidit: "oppidum hoc proprium est domino meo maiestatis tuae affini" (etenim principis filius sororem Theodorae imperatricis legitimis nuptiis sibi coniunxerat), qui mandavit mihi, ut maiestati tuae id dederem." respondet Constantinus: "ita se res habet, locus iste affinis mei est, non fratris mihi cognatioris. ceterum si prius hoc fecisset, frater meus nihil, quod ego tenerem, contra me occuparet, atque ille et princeps tuus incommode id tenebant. nunc autem si oppidum accipio, inter me fratremque meum dissidium exoriri necesse est, quod ne magnae quidem rei causa, nedum tantillae fieri oportet. sed tu

οὖν ἐγὼ συνώδευσα αὐτῷ μετὰ στρατιωτῶν. καὶ περὶ τὴν ὁδὸν εὑρεθεὶς Ῥαοὺλ ὁ Θωμᾶς, καὶ νομίσας εὔκολον εἶναι ἵνα ἄρῃ αὐτὸν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ εἰς κίνδυνον ἦλθε τοῦ φυέναι ἀνὰ τῶν ἀδελφῶν τι μάχιμον καὶ λυπηρόν· ὅμως οὖν θεοῦ εὐδοκοῦντος ἐκεῖνον μὲν σῶον ἀπεκατέστησα οἴκαδε, κἀγὼ ἐπιστρέψας εὗρον τὸν αὐθέντην μου ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀν- B δρέου τοῦ πρωτοκλήτου ναῷ καὶ τάφῳ ἀποσωθέντα τῇ δ' Ἰουνίου ἑσπέρας. τῇ ε' πρωῒ τοῦ αὐτοῦ, ἡμέρᾳ πρώτῃ τῆς ἑβδομάδος, ἐξελθόντες πάντες οἱ τοῦ κάστρου ἔγκριτοι μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ἐλθόντες μέχρι καὶ τοῦ ῥηθέντος ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τὸν δεσπότην καὶ αὐθέντην μου προσεκύνησαν καὶ τὰς κλεῖς τοῦ κάστρου παρέδωκαν αὐτῷ. καὶ οὕτως κινήσαντες μετὰ πλείστης χαρᾶς ἀμφότερα τὰ μέρη, λέγω τοῦ αὐθέντου μου καὶ τοῦ πτολιέθρου, τινὲς ἔφιπποι καί τινες πεζοί, ἕκαστος κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πηλικότητα, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸ κάστρον μέχρι καὶ τῶν κατὰ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου δωματίων ἀπήλθομεν, τῆς μὲν ὁδοῦ πάσης κατεστρωμένης οὔσης πάντων ἀνθέων, καὶ εὐκοσμίας ἐκ δεξιῶν τε καὶ ἐξ εὐωνύμων, ἐκ δόμων πάντοθεν ῥαινομένων ῥοδοσταμμάτων καὶ ῥόδων καὶ τριακονταφύλλων. ἀπὸ δ' ἄνωθεν τοῦ φρουρίου ἤτοι τοῦ πύργου διὰ σκευῶν καὶ τζαγ-

3. φυῆναι? 12. καὶ τὰς — αὐτῷ om P 14. πτολιέθρου ἤτοι κάστρου τινὲς M 15. ποικιλότητα P 16. ἐν τῷ πτολιέθρῳ ἤτοι κάστρῳ P 18. εὐκοσμήσας M 19. δήμων P ῥοδοστάμων P 20. καὶ τριάκοντα φύλλων om P

abi in urbem et, quod potes, effice." his auditis, petivit, ut tute urbem intraret. itaque iussus ego una perrexi cum manu militum. in itinere in Thomam Raülum incidimus: qui quum facile se posse Iohannicium a me distrahere arbitraretur, periculum erat, ne inter fratres pugnae et mala excitarentur. sed favente deo, illum salvum domum restitui, atque ipse reversus, in templo et sepulcro sancti Andreae, qui primus ad apostolatum vocatus est, Constantinum inveni, quarto die Iunii, ad vesperam. die quinto, qui erat primus hebdomadis, mane omnes oppidi primores et plebs universa ad templum, de quo dictum est, progressi, despotam, dominum meum, venerabundi salutarunt tradideruntque ei oppidi claves. ita laetitia maxima pars utraque, et domini mei, et oppidi, alii equestres, alii pedites, pro sua quisque conditione, incedebant, atque castrum ingressi usque ad aediculas iuxta templum sancti Nicolai sitas processimus, tota via constrata omnis generis floribus et ad dextram laevamque ornata, quum e domibus insuper undique aqua rosacea et rosae et odorifera folia spargerentur. de summo autem castello sive arce telis

γρῶν κακῶς ἐδεξιοῦντο ἡμᾶς, ἀλλ' οὐδὲν ἔβλαψαν· οἱ γὰρ τοῦ μητροπολίτου κρατήσαντες τὸ φρούριον, ἔτι δὲ καὶ τὰ αὐθεντικὰ παλάτια τὰ πλησίον αὐτοῦ οἰκήματα σιταρχήσαντες καὶ ἀφιερώσαντες κατέσχον, ἐλπίζοντες ὅτι ἐλθόντος τοῦ μητροπολίτου διὰ τούτου πάλιν λάβωσι τὸ πτολίεθρον, ὅπερ καὶ πρότερον εἶχον. ἡμῶν δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθέντων ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ναῷ, καὶ παντὸς τοῦ τῶν πολιτῶν δήμου, ὤμοσαν μετὰ ὅρκων ἵν' ὦσι πιστοὶ δοῦλοι καὶ ὑποτακτικοὶ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν τοῦ δεσπότου· εἶτα ἐζήτησαν κἀμὲ τοῦ κρίνειν ἐν αὐτοῖς καὶ ἰθύνειν. ὁ δὲ αὐθέντης μου ἀπεκρίνατο λέγων "καὶ μᾶλλον τοῦτο αὐτῷ ὀφείλομεν, καὶ χάριν τῆς ὑμῶν αἰτήσεως ἔσεται αὐτὸς εἰς κεφαλὴν ὑμῖν." τῇ δὲ ὀγδόῃ τοῦ αὐτοῦ Ἰουνίου μηνὸς διερχομένου μου εἰς Ναύπακτον, ἵνα πρὸς τὸν βασιλέα πρῶτον ἀπέλθω ἀκουστὸν ποιῆσαι αὐτῷ τὰ ἐν τῇ Πάτρᾳ παρακολουθήσαντα, εἶτ' ἀπ' ἐκεῖσε μετ' ἄρχοντος αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, κατὰ τὴν τετάρτην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φθάσαντες ἐμείναμεν ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ναῷ. ἰδοὺ καὶ δύο Τοῦρκοι διερχόμενοι τὴν Ναύπακτον, ὁ μὲν τοῦ ἀμηρᾶ ὁ δὲ τοῦ Τουραχάνη, προσαγγέλλοντες ἐν προστάγματι ἵνα μὴ τὴν Πάτραν παραλάβωμεν. οἵτινες δὲ πάλιν ὑπέστρεψαν μετ' ἐμοῦ ἀπολογίαν λαβόντες τοιάνδε, ὅτι ἐπεὶ ὁ παρὼν ἡμῶν ἄρχων ἀπέρχεται πρὸς τὸν ἀδελφόν μου τὸν μέγαν ἀμηρᾶν (δεικνύων ἐμὲ ἔφη αὐτοῖς ὁ

4. ἀφηρώσαντες P 5. τούτου ἔστιν πάλιν M 9. τῷ αὐθέντῃ ἡμῶν καὶ δεσπότῃ P

arcubusque balearibus male nos excipiebant, nec laedebant tamen. nam qui a metropolita stabant, castellum occuparant et praeterea palatia principis in illius vicinia aedificata, spe ducti, fore ut, quum redisset metropolita, huius auctoritate oppidum, quod etiam prius tenuerant, reciperent. postera luce tota civitas, nobiscum in aede sancti Nicolai congregata, sacramentis fidem et obedientiam addixit despotae, domino nostro. deinde quum me praefectum et gubernatorem sibi exoptarent, respondit dominus meus: "et ipsi admodum hoc debeo, et petentibus vobis satisfacio, ut vobis praesit." quum octavo die eiusdem mensis Iunii Naupactum discessissem, primum imperatori nuntium allaturus de rebus ad Patram transactis, deinde cum uno e proceribus eius profecturus ad ameram, die quarto eius mensis in templo sancti Andreae commorati sumus. advenerunt tum Naupactum forte duo Turcae, vetantes unus amerae, alter Turachanis nomine, ne Patram in ditionem nostram acciperemus. hi mecum reversi, tale a Constantino responsum ferunt: "quo-

δεσπότης ὁ αὐθέντης μου), καὶ ὡς ἐκεῖνος προστάξει, οὕτως καὶ ποιήσομεν. ἀναχωρησάντων οὖν ἡμῶν ἐν Ναυπάκτῳ ἐμείναμεν. πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης ἰδοὺ ἐκεῖσε καὶ ὁ παλαιῶν Πατρῶν μητροπολίτης τοὔνομα Πανδοῦλφος Μαλατέστας μετὰ τριήρεως Καταλανικῆς ἔφθασε· διερχόμενος γὰρ περὶ τὰ νησύδρια τὰ μέσον τῆς ὁδοῦ, ὡς ἔμαθεν ὅτι ἐδόθη τὸ πτολίεθρον τῷ δεσπότῃ, τὸν πλοῦν ἐποιήσατο διὰ τοῦ ἐκεῖσε κόλπου παρὰ τὴν Αἰτωλικὴν χέρσον ἔγγιστα, καὶ ἀπεσώθη εἰς Ναύπακτον πόλιν τῆς Αἰτωλίας, ὅπως καλῶς μάθῃ περὶ τοῦ γεγονότος. ἐδεήθη οὖν ἐπιμεῖναι κἀμὲ ἐκεῖσε καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον· ἔγωγε ὑπεσχέθην τοῦτο ἕνεκεν δύο αἰτιῶν, τῆς μὲν ἵνα μηνύσω τῷ αὐθέντῃ μου περὶ τοῦ γεγονότος, ὃ καὶ παρ' ἐμοῦ ἔμαθε πρῶτον, τῆς δὲ ἵνα μάθω τίς ὁ σκοπὸς αὐτοῦ δὴ τοῦ μητροπολίτου. διὰ ταύτας οὖν τὰς δύο αἰτίας ἀπέμεινα παρ' αὐτῷ. μέσον δὲ γενομένου καὶ τοῦ Βικάρδου 34
Μαρκέλλου ἡγεμόνος Ναυπάκτου, καὶ εἴδομεν ἀλλήλους, ὃν κἀγὼ βλέψας ἐθαύμασα ὅτι ἔοικεν εἰς πάντα τῷ τοῦ Σίδης μητροπολίτῃ. συνανακείμενος οὖν ἐγὼ αὐτῷ καὶ συνομιλῶν, ἐν τῷ διαλέγεσθαι ἀεὶ μηχανούμενος ἦν ὅπως γνωρίσῃ τίνος ἕνεκεν ἤθελον ἐγὼ ἀπελθεῖν πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, κἀγὼ ἐκεῖνον πυνθανόμενος τίς ὁ σκοπὸς αὐτοῦ περὶ τῶν κατὰ τῆς Πα-

5. καταλάνης P 9. Ναύπακτος λέγεται ἀπὸ τῆς ἐκεῖ ναυπηγίας τῶν Ἡρακλειδῶν πρὶν ἢ κατασχεῖν τὴν Πελοπόννησον. Pachomius in marg. M 15. βηράρδου μαρκέλου P 18. ἐγὼ — μηχανούμενος om P

niam praesens hic vir ad fratrem meum, magnum ameram, proficiscitur (me autem his verbis significabat), ut ille decreverit, ita faciemus." sic igitur recessimus, constitimusque Naupacti. antequam porro diluxerat, ecce etiam veterum Patrarum metropolita, Pandulphus Malatesta, illuc advectus est triremi Catelanica. obiens enim insulas, trans quas via ferebat, quum oppidum despotae traditum esse audisset, cursum per sinum illum proxime terram Aetolicam flexit, Naupactumque, urbem Aetoliae, ut factum explorate cognosceret, devenit. rogavit igitur, ut ego quoque ad diem sequentem ibi manerem: quod ei duabus de causis promisi: una, ut indicarem domino meo quid contigisset, quod is sane ex me primum cognovit; altera, ut consilium metropolitae discerem. ob eas duas causas igitur cum illo mansi. vidi ibi etiam intervenientem Bicardum Marcellum, Naupacti praefectum, quem mirabar omnino simillimum esse metropolitae Sidensi. Malatesta, quum accubuissemus una et colloqueremur, in sermonibus studiose conabatur expiscari, qua de re ego ad ameram iter suscipere vellem, atque ego vicissim ex illo quaerebam audire, quid ipse de rebus adversus Pa-

τρας συμβάντων, καὶ μὴ δυνάμενοι εἰς τοῦ ἑτέρου τὰ κρύφια γνωρίσαι. ἔοικεν γὰρ ὡς τινες κερδαλέοι ἐποίησαν ἐμπορίας. ὁ μὲν φορτίον εἶχεν ἀντὶ σηρικῆς μετάξης τὰς τῆς θαλάσσης βρύνας, ὁ δὲ ἀντὶ πεπέρεως σχοίνου σπόρον ξηρόν· καὶ συναπαντηθέντες ὁμοῦ ἐπυνθάνοντο ἀλλήλων "τί τὸ φορτίον;" ὁ μὲν "μέταξα" ἔφη "ἐστὶ τὸ ἐμόν," ὁ δὲ "πέπερι," καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἐνόμιζε μήπως τὸν ἕτερον συμπαίξῃ. καὶ οὕτως εἰς συνθήκην ἦλθον ἵνα ἀνταλλάξωσιν τὰ φορτία, καὶ μὴ γινώσκων ὁ εἷς τὰ τοῦ ἑτέρου ἔλαβον φορτία, καὶ σπουδαίως ἐπορεύετο ἕκαστος ἵνα πόρρω μακρύνῃ ἀπὸ τοῦ ἄλλου, μή πως ἡ μηχανὴ φανερωθείη· καὶ παραγενόμενοι ὁ εἷς ἔνθεν καὶ ὁ ἕτερος ἐκεῖθεν πολλῷ διαστήματι τῆς ὁδοῦ καὶ ἀνοίξαντες οὐχ εὗρον οὐδέν. οὕτως ἐπάθομεν χἠμεῖς. λοιπὸν ὁ μητροπολίτης δέδωκε τοῖς ἀπεσταλμένοις Τούρκοις παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ τοῦ Τουραχάνη τοῖς μετ' ἐμοῦ οὖσι γράμματα πρὸς τοὺς ἑαυτῶν αὐθέντας τοὺς ἀποστείλαντας αὐτούς, κἀμοὶ δὲ πολὺς συνέβη λογισμός, μή ποτε ὑπόσχηται δοῦναι ἄστεά τινα τῆς Πάτρας, εἴπερ αὐτῷ βοηθήσῃ παραλαβεῖν αὐτήν, ἢ πλῆθός τι χρημάτων. καὶ μὴ παυόμενος τῷ λογισμῷ ἕως οὗ μάθω τὸ τί περιεῖχον τὰ γράμματα, καὶ πολλὰ κοπιάσας καὶ συνεσθίων αὐτοῖς ἐμέθυσα αὐτοὺς τὰ μέγιστα ἀκουσίως διὰ τὸ συγκοινω-

3. συρικῆς P 4. σχοίνου] ἑλίκων P an σχίνου? 6. μετάξας P 11. μηχανία M 18. ὑπόσχηται ἄστεα τἀμὰ τῆς P 19. παραλάβαι M 20. μαθεῖν M 21. ποιήσας P

tram gestis sentiret: quumque neuter ex altero elicere posset secreta eius consilia, accidit nobis, quod quaestuosis quibusdam accidit mercaturam facientibus, quorum alter pro serico plantam quandam maritimam portabat, alter pro pipere iunci baccam aridam. hi quum sibi occurrissent, quaesissentque vicissim, quidnam mercium portarent, unus sericum, alter piper dixit. itaque quum uterque alterius deludendi cupidus esset, convenit inter eos, ut permutarent merces, atque uterque quid alter haberet ignarus, eius onus accepit abibatque festinanter, ut longe recederet, ne fraus fieret manifesta. diversi igitur quum abiissent et longo iam intervallo distarent, postremo apertis sarcinis, quod quaerebant haud repererunt. tale quid etiam nobis usu venit. deinceps metropolita Turcis, ab amera et Turachane missis, qui mecum erant, ad eorum dominos, a quibus missi venerant, literas dedit; ac vehemens me subiit suspicio, ne forte oppida quaedam Patrensis territorii, aut aliquantum pecuniae promisisset, si se in occupanda ea urbe adiuvaret. nec cessavi a suspicione, donec cognovissem, quid eae literae continerent, multumque operae impendens et cum iis convivans, inebriavi eos quamvis repugnantes, quum una cum

νεῖν κἀμὲ σὺν αὐτοῖς πρὸς τὸ πιεῖν, καὶ σχεδὸν ἐμεθύσθην· καὶ τοσοῦτον ἐμέθυσαν ἐκεῖνοι ὥστε ἀπῆρα ἀπ' αὐτῶν τὰς ἐπιστολάς, καὶ ἀνεγνωκὼς αὐτὰς καὶ μεταγράψας, πάλιν σφραγίσας εἴασα αὐτούς. ὡς δὲ ἔφθασα εἰς τὴν πόλιν, ἐδόθη μοι συμπρέσβυς Μάρκος ὁ Παλαιολόγος ὁ Ἴαγρος ὁ καὶ ὕστερον πρωτοστράτωρ, τότε δὲ πρωτοβεστιαρίτης. καὶ ἀντὶ τοῦ συμβοηθεῖν μοι ἐναντίος ἦν κατὰ τῆς ὑποθέσεως δι' ἣν ἐπηρχόμην, καὶ οὐκ οἶδα τὸ αἴτιον, ἀλλ' ἢ τὸ ὁ φθόνος οὐκ οἶδε προτιμᾶν τὸ συμφέρον. ἀπελθόντες δ' ὁμοῦ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ἐλάβομεν ἀπολογίαν ἵνα αὖθις ἀποδώσωμεν τὴν Πάτραν οἷς προσεῖχον αὐτήν. ἀπελογισάμην οὖν κἀγὼ τῷ πρώτῳ τῆς βουλῆς τοῦ ἀμηρᾶ τοὔνομα Ἰβραὴμ-πασιᾶ ὅτι τοιαύτην ἀπόκρισιν ἐγὼ οὐ τολμῶ εἰπεῖν τῷ αὐθέντῃ μου· ὅμως, ἐπεὶ ἐκεῖνος ἀπέστειλεν ἐμὲ πρὸς τὸν μέγαν ἀμηρᾶν, προσταξάτω καὶ αὐτός τινα τῶν αὐτοῦ, ἵνα μετ' ἐμοῦ ἔλθῃ καὶ ἀπαγγέλῃ τῷ αὐθέντῃ μου τὸ τοῦ μεγάλου ἀμηρᾶ δόγμα. καὶ στερεώσας τοῦτο λέγει "φρονίμως καὶ χρηστῶς εἴρηκας." ὁ δὲ Ἴαγρος μεμφόμενος ἐμὲ ὡς ἄπρακτον ἐλογίζετο καὶ μὴ δυνάμενον ἐκτελέσαι τι χρηστὸν εἰ μὴ ἐπιζήμιον· ἐγὼ δὲ θεοῦ εὐδοκίᾳ ἔπραξα τοῦτο, καὶ ἦλθε σὺν ἐμοί τις παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ πρέσβυς. καὶ τοῦτο ἦν τὸ πρῶτον αἴτιον τοῦ λαβεῖν τὴν διόρθωσιν τὸ περὶ τῆς Πάτρας.

6. πρωτοβηστιάριος P 8. αἴτιον· οὐ γὰρ ἄλλο τι ἢ φθόνος ἦν· ὁ φθόνος γὰρ οὐκ P 17. στεραιώσῃ P 19. εἰ μὴ] ἀλλ' P

iis potarem, nec aberat multum, quin inebriarer ipse. illi autem eo ebrietatis processerunt, ut epistolas iis subtraherem, quibus lectis et descriptis rursumque obsignatis, ipsos missos feci. postquam in urbem veni, Marcus Palaeologus Iagrus, qui postea protostrator fuit, tum autem protovestiarii dignitate fungebatur, legationis socius mihi adiunctus est. is tantum aberat, ut me iuvaret in negotio, ob quod veneram, ut adversaretur mihi: cuiùs ego rei nullam àliam caùsam novi, nisi quod invidia honorare utilitatem non consuevit. una igitur ad ameram profecti, responsum tulimus, ut Patram iis, quorum fuisset, restitueremus; qua de re ego ei, qui amerae primus erat a consiliis, Ibraemi-pasiani nòmine, edixi, tale responsum non audere me referre ad dominum meum: veruntamen, quum ad magnum ameram ille me misisset, ipse quempiam mecum iuberet abire, qui magni amerae decretum domino meo renuntiaret. quam petitionem approbans "prudenter," inquit, "commodeque dixisti." Iagrus autem me calumnians pro inepto habebat, quique ad nihil, nisi ad damnum parandum factus essem. ego vero auxiliante deo hoc effeci, venitque mecum ab amera legatus. atque haec prima causa fuit, qua Patrense negotium eventum habuit.

9. *Τῷ δ' αὐτῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε καὶ ὁ δεσπότης Κάρολος εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ τῷ ͵ςϡλη'* B *ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τοὺς κρατικοὺς ἔπραξαν τὸ συνοικέσιον τοῦ αὐθεντοπούλου κὺρ Θωμᾶ οἱ αὐτάδελφοι αὐτοῦ καὶ δεσπόται μετὰ τῆς θυγατρὸς πριγκίπου Ἀσάνη Ζαχαρίου τοῦ Κεντηρίωνος· ἐν ᾧ δὴ μηνὶ κἀγὼ πάλιν ἐπανέστρεψα εἰς Λάρισσαν πρὸς τὸν Τουραχάνην, καὶ τὸ περὶ τῆς Πάτρας τελείως ἐδιώρθωσα. καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ ἡ βασίλισσα κυρία Θεοδώρα εὑρισκομένη εἰς τὸ Στάμηρον ἀπέθανε, καταλείψασα λύπην πολλὴν εἴς τε τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ πάντας ἡμᾶς τοὺς αὐτῷ οἰκείους διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν καλλίστην. ἐτάφη δὲ μέχρι τινὸς ἐν μιᾷ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Γλαρέντζας, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνεκόμισαν αὐτὴν εἰς τὴν ἐν τῇ Σπάρτῃ τοῦ Ζωοδότου μονήν. καὶ τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εὐλογήθη ὁ αὐθεντόπουλος κὺρ Θωμᾶς τὴν κυρίαν Αἰκατερίναν, θυγατέρα τοῦ ῥηθέντος πριγκίπου ἐν τῇ Σπάρτῃ.*

Τῇ δὲ κς' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ οἵᾳ οἱ Πατρηνοί με ἐπίασαν, ἐρχομένου μου εἰς τὸ δεσπότατον ὡς πρέσβυς ζητήσει τοῦ Καρόλου δεσπότου, ἀνεψιοῦ καὶ γυναικαδέλφου τοῦ αὐθεντός μου, καὶ τῶν φυσικῶν υἱῶν αὐτοῦ δὴ τοῦ Καρόλου, Ἑρκούλου καὶ Μενώνου, ἵνα εἰρη-

1. *αὐτῷ* om P 3. *ὀκτωβρίῳ εἰς τοὺς κρητικοὺς* P 8. *ἔτει ἐν* om P 18. *τῇ αὐτῇ ᾗ οἱ* P 19. *ἐρχόμενος εἰς* P

9. Eodem mense Iulio eiusdem anni Carolus despota apud Iohanninam mortuus est, et anno 6938, mense Septembri, Thomae principis fratres despotae connubium inter ipsum et filiam principis Asanis Zachariae Centerionis conciliarunt: quo mense ego Larissam ad Turachanem reverti, et Patrensem controversiam ad finem perduxi. mense Novembri eiusdem anni imperatrix Theodora Stameri e vita excessit, ingenti desiderio sui tum marito, tum nobis omnibus domesticis propter eximiam suam venustatem relicto. corpus in aede quadam Glarentzae ad tempus conditum, postea Spartam in monasterium Christi Salvatoris delatum est. eiusdem anni mense Ianuario Thomas dominus solemni ritu Catharinam, dicti principis filiam, Spartae uxorem duxit.

Die Martii vicesimo sexto eiusdem anni, die et hora, qua me Patrenses comprehenderant, quum legatus in despotatum proficiscens, rogatu Caroli despotae, qui domini mei affinis et frater patruelis erat, et germanorum filiorum eiusdem, Herculis et Menonis, ut eos dissidentes inter se restituerem in concordiam: convenerant quippe et

νοποιήσω τούτους εἰς τὰ διαφερόμενα αὐτῶν· ἐποίησαν γὰρ ἐνόρκους συμφωνίας, λέγοντες ὅτι εἴ τι ἄρα γε διακρίνῃ ὁ ζητήσει ἡμῶν σταλεὶς ἄρχων τοῦ δεσπότου κὺρ Κωνσταντίνου (δηλονότι ἐγὼ) περὶ τῶν διαφορῶν αὐτῶν ὧν ἔχομεν, στερεώσωμεν ὁμοῦ τὰ μέρη· ἐρχόμενος οὖν κατὰ τὰ πλησίον τῆς ἁγίας Μαύρας νησύδρια ᾐχμαλωτίσθην ὑπὸ τῶν Καταλάνων μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν ἀνθρώπων καὶ σκευῶν πολυτίμων, καὶ κρατήσαντές με μέχρι τινὸς ἀπήγαγόν με ἄχρι τῆς Κεφαληνίας, ὡς δῆθεν διελθόντες εἰς τὰ περὶ τὴν Νεάπολιν. τέλος ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν Γλαρέντζαν, κἀμὲ δὲ ἐπώλησαν καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ διὰ χρυσίνους χιλιάδας πέντε.

Ἐν ᾧ δὴ καιρῷ μηνὶ Μαρτίῳ καὶ ὁ ἀμηρᾶς Ἀμουράτης ἐπολιόρκει τὴν Θεσσαλονίκην, κρατουμένην ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν. καὶ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς πρέσβυν τὸν πρωτοσέβαστον Νικόλαον τὸν Χωνιάτην καὶ Φραγκόπουλον τὸν πρωτοστράτορα πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, λέγων "οὐκ ἔξεστι μενούσης τῆς ἡμῶν φιλίας καὶ ἀγάπης πολιορκεῖν σε τὰ ἡμέτερα" ὁ δὲ ἀμηρᾶς ὑπεκρίνατο "ἀληθῶς λέγετε. εἰ ἦτο ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως, ἐγὼ οὐκ ἐπιχειριζόμην τι· εἰ δὲ καὶ ἐπιχειριζόμην, ἐγκατέλειπον ἄν. πλὴν τοῖς πᾶσι δῆλόν ἐστι καὶ γνωστὸν ὁμοίως καὶ τῷ ἀδελφῷ μου τῷ βασιλεῖ καὶ ὑμῖν, ὅτι ἐκ πολλοῦ ἐπώλησε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς πάντα ὡς ἴδιον

3. ζητηθεὶς παρ' ἡμῶν καὶ στ. P 4. διαφορῶν ἃς εἶχον P 12. ἐν δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ μηνὶ P, qui c. 10 hinc incipit 18. εἰ ἦ τὸ M, πλὴν P 20. ὅμως P 22. Θεσσ. ὁ Ἀνδρόνικος καὶ P omissis ὡς — Ἑνετίοις.

iurarant, si quid vir princeps a Constantino missus (ego videlicet) de litibus, quas haberent, decerneret, se id ratum habituros: quum igitur prope insulas sanctae Maurae venissem, Catelani me cum aliis multis hominibus et rebus pretiosis ceperunt, atque aliquamdiu retentum, abduxerunt in Cephaleniam, Neapolim videlicet traiecturi. tandem Glarentzam reversi sumus, ubi me et reliquos captivos quinque aureorum millibus vendiderunt.

Quo quidem tempore, mense Martio, Amurates ameras Thessalonicam obsedit, quam tum Veneti tenebant. misit imperator legatos Nicolaum Choniaten protosebastum et Francopulum protostratorem, qui haec amerae renuntiarent: "pace et amicitia inter nos vigente, non licet tibi nostra obsidere." respondit ameras: "recte dicitis. si ea urbs imperatoris esset, non invasurus eam fuissem, aut, si invasissem, dimissurus; sed constat et notum est omnibus, et imperatori, fratri meo, et vobis, iam pridem Thessalonicam cum locis

αὐτοῦ κτῆμα ὁ δεσπότης κὺρ Ἀνδρόνικος τοῖς Ἑνετίοις. νῦν δὲ οὐκ ἔξεστιν, ἐάσω αὐτὴν ἐν μέσῳ τοῦ τόπου ἡμῶν καὶ ὑμῶν ἄρχεσθαι ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν." καὶ οὕτως τῷ Ἀπριλλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβε τὴν θαυμαστὴν Θεσσαλονίκην ὁ ἀμηρᾶς πολέμῳ.

Ὁ δὲ δεσπότης καὶ αὐθέντης μου κὺρ Κωνσταντῖνος Μαΐῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβε τὸ τῆς Πάτρας πολίχνιον, λιμοῦ αἰτίᾳ καὶ ἄλλης κακοπαθείας τῶν ἔνδον αὐτοῦ. καὶ τῇ δεκάτῃ ἑβδόμῃ Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβον οἱ Καταλάνοι τὴν Γλαρέντζαν, καὶ κρατήσαντές τινι καιρῷ εἶτα ἐπώλησαν αὐτὴν διὰ χρυσίνων νουμίων χιλιάδας δύο καὶ δέκα τῷ αὐθέντῃ μου, καὶ μετ' ὀλίγον προστάξας πάντα τὰ τείχη αὐτῆς ἐπόρθησε. καὶ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ
35 ἔτους ἐπαναστρέψαντες οἱ ἀπὸ τοῦ βασιλέως κὺρ Ἰωάννου πρὸς τὸν πάπαν Μαρτῖνον πρέσβεις, Μάρκος λέγω ὁ Ἴαγρος καὶ μέγας στρατοπεδάρχης, καὶ ὁ μέγας πρωτοσύγκελος καὶ ἡγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, καὶ ὁ ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς Μακάριος ὁ Μακρῆς ὀνομαζόμενος, ἀνὴρ ἄριστος κατά τε λόγον καὶ ἀρετὴν καὶ σύνεσιν, καὶ διερχόμενοι τὴν Πελοπόννησον ἐποίησαν δι' ὁρισμοῦ τοῦ βασιλέως δεσπότην τὸν αὐθεντόπουλον κὺρ Θωμᾶν.

Καὶ τῷ ,ϛϡλθ' ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εὐηργετήθην ἐγὼ

1. τανῦν οὐκ ἔστι δίκαιον ἐᾶσαι P 13. αὐγούστῳ] αὐτῷ M
17. σεβ. βασιλικῆς μονῆς P 18. μακρὺς P

adiacentibus omnibus ut peculium ab Andronico despota venditam esse Venetis. iam vero non licet nec concedam, eam in confinio nostri vestrique imperii teneri a Venetis." atque ita mense Aprili eiusdem anni inclitam Thessalonicam ameras vi cepit.

Constantinus despota autem, dominus meus, mense Maio eiusdem anni Patram in potestatem redegit, pesti aliisque civium incommodis subactam. decimo septimo Iulii anni eiusdem Catelani Glarentzam occuparunt, eamque aliquamdiu retentam, duodecim aureorum millibus domino meo vendiderunt, qui brevi post moenia eius universa destrui iussit. mense Augusto eiusdem anni redierunt ab imperatore Iohanne ad Martinum papam missi legati, Marcus Iagrus, magnus stratopedarcha, et magnus protosyncelus et venerando monasterio Pantocratoris praefectus, hieromonachus et spiritualis pater Macarius, cognomine Macra, vir eloquentia, virtute et prudentia praestantissimus. hi, per Peloponnesum proficiscentes, Thomam principem iussu imperatoris despotam fecerunt.

Anno 6939, mense Septembri, praefectura Patrensi cohonestatus sum. eodem anno, mense Octobri, Beglerbegus Turca, nomine Sina-

την τῆς Πάτρας ἡγεμονίαν. καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει Ὀκτωβρίῳ μηνὶ ἀπῆρεν ὁ μπεγλὲρ μπέης τῶν Τούρκων τοὔνομα Σινάνης τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν αὐτῶν περιοχήν. καὶ τῇ κς΄ Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ τῇ αὐτῇ ἐν ᾗ καὶ τὰ προγεγονότα μοι συνέβη, ἐδεξάμην καὶ τὸ λυπηρὸν ἐμοὶ μήνυμα παρὰ τοῦ αὐθέντου μου, δι᾽ ἐκείνου γράμματος ἐκ τῆς Βοστίτζας, ὅτι τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου ζ΄ τέθνηκε λοιμώδει νόσῳ ὁ ἄριστος κἀμοὶ φίλος Μακάριος ὁ καὶ Μακρῆς καλούμενος, ὁ παρ᾽ ὀφθαλμῷ μὲν πατριαρχικῷ ὑπερηφάνῳ καὶ πλεῖστα ἀγερώχῳ καρδίᾳ αἱρετικός, παρὰ δὲ ὀφθαλμῷ παντοκρατορικῷ ἀκοιμήτῳ καὶ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ ὀρθόδοξος ὤν. ὅς τινι καιρῷ καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανηλθεν ἀπὸ τοῦ ἁγίου ὄρους καὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος ἔλαβε παρακινήσει καὶ συνεργίᾳ ἐμῇ, ὡς οἱ πάντες ἐπίσταντο· καὶ συνάρσει μὲν πρῶτον τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, ἔπειτα δὲ σπουδῇ τε καὶ ἐπιμελείᾳ ἐμοῦ τε κἀκείνου πᾶν καλὸν πρὸς σύστασιν καὶ εὐκοσμίαν εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν προεχώρησε. καὶ τῷ τέλει τοῦ ἔαρος αὐτοῦ δὴ τοῦ ἔτους ἦλθεν ὁ Τουραχάνης καὶ κατεχάλασεν αὖθις τὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τείχη. καὶ πολλὴ λοιμικὴ νόσος γέγονεν ἐν τῇ Πάτρᾳ.

10. Καὶ τῇ λα΄ Ἰανουαρίου τοῦ ͵ϛϠμ΄ ἔτους σταλθεὶς ἐγὼ ἀπῆλθον πρέσβυς πρὸς τὸν ἀμηρᾶν καὶ τὸν βασιλέα, ἀφ᾽ οὗ δὴ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ τοῦ πρωτοβεστιαρίου ὀφφίκιον

10. ἀπλήστῳ τῇ ἀγαρικῇ κ. P 11. δικάζοντι M 14. ἐπίστανται P 19. πολὺς λιμὸς καὶ νόσος ἐγένετο P 21. δέκατον πρῶτον P

nes, Iohannina regionesque adiacentes occupavit; et vicesimo sexto Martii, die et hora eadem, qua ante narrata mihi acciderunt, per literas domini mei, Bostitza scriptas, tristem nuntium accepi, praeteriti Ianuarii die septimo mortuum esse pestifero morbo virum optimum et mihi amicissimum Macarium Macram: qui quum patriarchae oculis superbis et animo ferocissimo haereticus videretur, omnipotenti semperque vigili et ad veritatem iudicanti oculo orthodoxus erat. is quodam tempore Cpolim a monte sancto reversus, me auctore et adiutore, ut sciebant omnes, monasterium Pantocratoris regendum accepit, et auxilio quidem primum omnipotentis dei, deinde meo et ipsius studio et diligentia, ad res monasterii eius ordinandas administrandasque omnia praeclarissime fecit. exeunte vere eiusdem anni Turachanes, impressione facta, deiecit rursus muros Isthmi, ac Patrae vehemens pestilentia fuit.

10. Die primo et tricesimo Ianuarii anni 6940 missus sum legatus ad ameram et imperatorem, qui tum protovestiarii dignitate me ornavit. quo eodem anno, mense Martio, permutatio locorum in-

τότε εὐηργετήθην. ἐν ᾧ ἔτει τῷ Μαρτίῳ μηνὶ καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν τόπων ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν καὶ δεσποτῶν κὺρ Κωνσταντίνου καὶ κὺρ Θωμᾶ ἐγένετο· ὁ μὲν ἀπῆρεν τὰ Καλάβρυτα καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε, ὁ δὲ τὴν Γλαρέντζαν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς πάντα.

Καὶ τῷ ϛϡμα΄ ἔτει τέθνηκεν ἡ τοῦ Μαλατέστα θυγάτηρ, γυνὴ τοῦ δεσπότου κὺρ Θεοδώρου τοῦ πορφυρογεννήτου, ἡ κυρία Κλεώπα τοὔνομα· καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τοῦ Ζωοδότου μονῇ.

Καὶ τῷ ϛϡμβ΄ ἔτει Ἰανουαρίου ζ΄ πάλιν ἀπῆλθον πρέσβυς πρὸς τὸν κὺρ Ἀντώνιον τὸν Κομνηνὸν τὸν τῶν Ἀθηνῶν αὐθέντην καὶ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα. ἐν ᾧ δὴ Ἰανουαρίῳ τῇ κθ΄ αὐτοῦ, νυκτὸς ὥρᾳ τρίτῃ, ἐπυρπόλησαν παῖδές τινες ἀρχοντόπουλοι τὸν ἐν Βλαχέρναις εἰς ὄνομα τῆς θεομήτορος θεῖον ναὸν τὸν περικαλλῆ καὶ θαυματουργόν, θέλοντες πιάσαι τινὰς νεοττοὺς περιστερῶν· ὃς ναὸς ἔκειτο ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει πλησίον τοῦ κερατικοῦ κόλπου ἐν τῷ αἰγιαλῷ. καὶ τοῦτο ἀκηκόαμεν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀπερχόμενοι τῇ πρώτῃ Φεβρουαρίου, ὥρᾳ μετὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς δεσποτικῆς ἑορτῆς τῆς ὑπαπαντῆς. καὶ ἐπεὶ ὁ εἰρηκὼς οὐκ ἐγνώσθη, ἐλογισάμεθα ψεῦδος εἶναι, καὶ διελθόντες
B παρέμπροσθεν μονὰς πέντε οὐδὲν περὶ τούτου ἠκούσαμεν, καὶ

3. ἐπῆρε P 6. μαλτέστου P 7. τοῦ Θ. τοῦ δεσπότου P, omissis τοῦ πορφ. — τοὔνομα 11. τὸν Κομνηνόν] δελατζιόνην P 16. τινὰς om P 17. κερατίου M, κερατίνου sec P

ter duos fratres et principes, Constantinum et Thomam, facta est: quorum alter Calabryta et quae sunt in vicinia, alter Glarentzam et circumiacentia loca accepit.

Anno 6941 Malatestae filia, uxor Theodori despotae porphyrogeniti, Cleopa domina, obiit et in monasterio Christi Salvatoris sepulta est.

Anno 6942, die Ianuarii septimo, rursus legatus ad Antonium Comnenum, Athenarum dominum, ad ameram et ad imperatorem profectus sum: cuius mensis die vicesimo nono, noctis hora tertia, pueri quidam nobiles, pullos columbinos comprehendere laborantes, incenderunt dei matris nomine aedificatum in Blachernis templum pulcherrimum et miraculis nobile, situm Cpoli in litore prope sinum ceratinum. audivimus hoc Cpoli in ipso discessu, Calendis Februariis, hora prima post meridiem diei festi, qui ὑπαπαντὴ dicitur; quumque homo, qui rem narravit, ignotus nobis esset, commenticiam eam esse putavimus, et per itineris stationes quinque nihil de eadem edocti, tandem Rhaedesti, quae erat statio sexta, certo cognovimus, quo

εἰς τὴν ἐν τῷ Ῥαιδεστῷ ἔκτη μονῇ ἡμῶν ἐμάθομεν τοῦτο ἀκριβῶς, πῶς καὶ πότε ἐγένετο, ὅπερ καὶ παράδοξον.

Καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ ,ςϡμγ' ἀπέθανε καὶ ὁ τῶν Ἀθηνῶν αὐθέντης καὶ Θηβῶν ὁ προρρηθεὶς κὺρ Ἀντώνιος Λαντζιόλης ὁ Κομνηνός· καὶ ζητήσει τῆς ἐκείνου γυναικὸς Μαρίας Μελισσηνῆς, θυγατρὸς Λέοντος τοῦ Μελισσηνοῦ, πρώτου ἐξαδέλφου Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ ὃν προεδηλώσαμεν, ἐστάλην ἐγὼ μετὰ ἐνόρκου ἀργυροβούλλου καὶ πολλῶν στρατιωτῶν, ἵνα παραλάβω τὴν Ἀθήναν καὶ Θήβαν, καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον αὐτῇ δώσω τόπον, κατὰ τὰ μέρη τῆς Λακωνικῆς, πλησίον ὧνπερ εἶχε τῆς αὐτῆς πατρικῆς κληρονομίας καὶ προικός, αἵ εἰσιν αἱ κάτω γεγραμμέναι χῶραι καὶ πόλεις καὶ κῶμαι, Ἄστρον, ἅγιος Πέτρος, ἅγιος Ἰωάννης, Πλαταμόνας, Μελίγον, Προάστειον, Λεωνίδας, Κυπαρισσία, Ῥέοντας καὶ Σίτανας, καὶ οὕτως ἐγγὺς αὐτῶν δώσω αὐτῇ τόπον ὁπόσον καὶ οἷον φανήσηταί μοι εἰς γνώμην καὶ βουλὴν αὐτῆς. προλαβόντος δὲ τοῦ Τουραχάνη καὶ τὴν Θήβαν ἀποκλείσαντος, ἣν καὶ παρέλαβε μετά τινας ἡμέρας, ἄπρακτος ἐγὼ ἐπανέστρεψα ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ, τοῦτο παραγγελίαν γὰρ ἔχοντός μου. εἰς δὲ τὰ Στυλάρια εὑρισκομένου τοῦ δεσπότου καὶ αὐθεντός μου, καὶ τὰς τῶν Ἐνετῶν ἐμπο-

3. *Καὶ* om P   5. *δελατζιόνης* P   6. *Μελισσηνῆς* om P
17. *προλαβὼν δὲ ὁ ταραχάνης τὴν Θήβαν ἀποκλείσας παρέλαβε* P
19. *καὶ ἀπρ.* P   20. *στηλάρια* P

modo et tempore acciderit, quantumvis res videretur incredibilis esse.

Ineunte aestate anni 6943 etiam Antonius Lantziola Comnenus, Athenarum Thebarumque dominus, e vita cessit; ac rogante coniuge eius, Maria Melissena, filia Leonis Melisseni, primi e patruelibus Nicephori Melisseni, cuius supra mentionem fecimus, ego cum literis iuratoriis, bulla argentea insignitis, multisque militibus missus sum Athenas et Thebas receptum, pro quibus illi alium locum in Peloponneso darem, in regione Laconica, finitimum iis, quae ex hereditate paterna et dote sua habebat: quae quidem regiones, oppida et vici haec sunt: Astrum, sanctus Petrus, sanctus Iohannes, Platamonas, Meligum, Proasteum, Leonidas, Cyparissia, Rheontas, Sitanas. his igitur finitimum locum ei darem, qualem quantumque mihi videretur, et qui ad ipsius sententiam ac voluntatem esset. sed quoniam antevertens Turachanes Thebas iam obsidebat, quas idem paucis diebus expugnavit, ego, ut mandatum mihi fuerat, ex Isthmo re infecta redii, atque ad dominum meum Stylariis agentem triremesque

ρικὰς τριήρεις προσδοκῶντος ἵνα ἐμβὰς εἰς τὴν πόλιν ἀπέλθῃ, ἰδοὺ ἐγὼ ἄπρακτος ἔφθασα.

11. *Καὶ ἐμβάντες εἰς τὰς τῶν Ἑνετῶν τριήρεις καὶ φθάσαντες εἰς Εὔριπον, ἔδοξε τῷ αὐθέντῃ μου καλὸν εἶναι ἀποστεῖλαί με πρὸς τὸν Τουραχάνην ἐν Θήβῃ εὑρισκόμενον, ἵνα τὰ περὶ τῆς Ἀθήνης αὐτῷ δηλοποιήσω. καὶ παραγενομένου μου ἐδέχθη με μετὰ χαρᾶς, καὶ ἐπληροφόρησέ μοι μεθ' ὅρκου λέγων ὅτι εἰ ἔγνωκα τοῦτο πρὶν οἴκοθεν ἐξελθεῖν με ἐνταῦθα, ἕνεκεν τῆς πρὸς τὸν δεσπότην ἀγάπης καὶ πρὸς σὲ γνωριμίας χαριέντως ὃ αἰτεῖς πληρῶσαι εἶχον, ἐπεὶ ἄνευ προστάγματος τοῦ μεγάλου αὐθέντου ἐποίησα τοῦτο, διότι ὅτε ἤμην ἐν τῷ οἴκῳ μου πλείστας προφάσεις ἐδυνάμην εὑρεῖν, νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχω οὐδεμίαν. φιλοφρονηθεὶς δὲ φιλοτίμως ἐγὼ παρ' ἐκείνου, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ προσέφερέ μοι εἰς προσκύνησίν μου, καὶ παρετίθετο αὐτοὺς ἐμοὶ καὶ τῷ αὐθέντῃ μου, ἐξ ὧν ἦν εἷς ὁ νῦν πολὺς καὶ μέγας ἀμήρης. καὶ οὕτως τῶν ἐκεῖθεν ἐπανέστρεψα ἄπρακτος. καὶ ἐπεὶ προλαβόντες οἱ ἐν τῷ Εὐρίπῳ ἦραν τὴν γέφυραν ἀκουσίως τῇ κθ' Αὐγούστου, ἡμεῖς ἐμείναμεν ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ εἰς τὰς ἔξωθεν τῆς γεφύρας πέτρας· καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ πολλὰ ἐναντία ἐπάθομεν ἀπό τε ψύχους καὶ πείνας καὶ ἀπὸ τῆς ξηρότητος τῶν πετρῶν ἀπό τε φόβου τῶν ληστῶν καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Τουραχάνη στρατοῦ*

1. *ἔμβῃ καὶ εἰς* P   4. *Εὔβοιαν* P   16. *παρὰ τῷ ἀμηρᾷ* P
17. *Εὐβοίᾳ* P   18. *κθ^η ἦν αὐγ.* P   20. *ἐν ᾗ καὶ πολλὰ* P

Venetorum mercatorias exspectantem, quibus in urbem veheretur, frustra suscepto itinere, perveni.

11. Quum conscensis Venetorum triremibus venissemus in Euripum, visum est domino meo, mittere me ad Turachanem Thebis versantem, ut de Athenis cum eo agerem. is advenientem me hilariter excepit, affirmavitque cum iureiurando, istud si novisset, priusquam domo huc profectus esset, pro amore, quo in despotam esset, et propter notitiam mei, libenter, quod peterem, facturum fuisse, siquidem iniussu magni amerae hoc fecisset et domi plurimas potuisset causas praetendere, nunc nullam posset. habebat autem me benigne et honorifice, ac filios etiam me salutatum adduxit, eosque mihi et domino meo commendavit: e quibus unus fuit, qui hodie nobilis et magnus ameras est. hoc igitur modo infecta re redii. quum autem Euripum qui accolebant, licet inviti, pontem sustulissent die Augusti 29, nos eam noctem extra pontem inter saxa transegimus, et multa adversa a frigore, fame et duritie saxorum, a timore item latronum et militum Turachanis pertulimus, quoniam equi nostri, quos e Lie-

διὰ τὸ ξένους τοὺς ἵππους εἶναι, οὓς ἐκ τοῦ Λιέθρου ἐδανεισάμεθα, ὅτι καὶ παροιμία ἐγένετο ἐπὶ κακῷ τοῖς μετ' ἐμοῦ τότε οὖσιν εἰς τὸν μετέπειτα ἤτοι ἐπιόντα χρόνον. ἀναβάντες οὖν εἰς τὰς τριήρεις ἐπὶ τὴν αὔριον, τῇ κγ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ϛϡμδ' ἔτους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐφθάσαμεν.

12. Τῇ δὲ κε' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν ἡ τοῦ Παρασπονδήλου μεγάλου δουκὸς θυγάτηρ ὀνόματι 36 Ζωή, μετὰ βασιλικῆς τριήρεως ἐσταλμένη μετὰ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἵνα κομίσωσιν αὐτήν, ἣν δὴ καὶ μετά τινας ἡμέρας ηὐλογήθη ὁ δεσπότης ὁ κὺρ Δημήτριος· μεθ' ἧς δὴ τριήρεως παρεγένετο εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ πόλει διάδοχον τῆς βασιλείας ὡς δεύτερος ἀδελφός, ὃ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπεκύρου αὐτῷ ἀκουσίως, ὅτι τὸν κὺρ Κωνσταντῖνον τὸν αὐθέντην μου καὶ ἀδελφὸν αὐτοῦ πλεῖον ὠρέγετο ἔχειν ἐγγὺς αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, ὡς καὶ ὁ λόγος προϊὼν δηλώσει. ἐπεὶ δὲ οὕτως παρηκολούθησε τὸ πρᾶγμα, ἐσπούδαζεν ἵνα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς ἐγκατοικήσῃ. ὁ γοῦν αὐθέντης μου πάλιν ὁ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κὺρ Θωμᾶ τοῦ δεσπότου (ἦν γὰρ μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ πόλει ὁ πρῶτος ἄρχων τοῦ οἴκου ἐκείνου ὀνόματι Ῥαοὺλ Μιχαὴλ) ἐσπούδαζον ἵνα οἱ δύο μὲν σὺν τῷ βασιλεῖ μείνωσιν ἐν τῇ πόλει, οὗτοι δὲ οἱ δύο αὐθένται εἰς τὴν Πελοπόννη-

1. πτολιέθρου P 7. 12] δέκατον τρίτον P 10. κομίσῃ P
12. δὴ] δὲ τῆς M 13. τῆς βασιλείας om P

thro mutuati eramus, peregrini erant: quae res prooemium quoddam malorum fuit, quae postea experti sunt, qui tunc mecum erant. conscensis postridie triremibus, vicesimo tertio die Septembris, anno 6944, Cpolim pervenimus.

12. Vicesimo quinto Martii eiusdem anni in urbem venit Paraspondeli, magni ducis, filia, nomine Zoe, triremi imperatoria, qua eam adduci voluit imperator, cum Manuele Palaeologo advecta, atque nupsit post dies aliquot Demetrio despotae. in eadem triremi venit etiam Theodorus despota, qui ut frater natu secundus imperii in urbe heres erat, quod ei ius imperator non nisi invitus concessit, quippe qui Constantinum fratrem, dominum meum, secum in urbe habere mallet, id quod procedens narratio nostra declarabit. quia vero sic evenerat, dedit operam, ut in Peloponneso tres fratres collocaret. itaque Constantinus, dominus meus, et frater eius, Thomas despota, (erat enim nobiscum in urbe primus illius domus dux, Raul Michael) nitebantur, ut apud imperatorem in urbe duo alteri mane-

σον. διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν καὶ τῷ Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος ὡς φεύγων μετὰ ἀκατίου τινός, κἀγὼ δὲ παρ' αὐτοῦ σταλεὶς πρὸς τὸν ἀμηρᾶν διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν, ἵνα αὐτὸν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἔχωσι. καὶ οὕτως ἀπελθὼν τὰ ἀνατεθειμένα μοι καλῶς ᾠκονόμησα, καὶ διὰ ξηρᾶς εἰς Πελοπόννησον ἔφθασα. εὗρον δὲ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ αὐθέντας ἔχοντας ὄχλησιν μάχης μεγάλην· ὄπισθεν γὰρ τοῦ κὺρ Κωνσταντίνου τοῦ αὐθέντου μου σταλεὶς μετὰ τριήρεως ὁ κὺρ Θεόδωρος, ἵνα κατὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ μάχηται, καὶ στρατοῦ πλείστου συναθροισθέντος ἄμφω τοῖς μέρεσι, καὶ πόλεμός τις ἀνὰ αὐτῶν γέγονε. τῷ ,ϛϡμε' ἔτει ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ βασιλέως πρέσβεις πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ὁ ἄγαν χρηστὸς Διονύσιος ἱερομόναχος, ὁ χρηματίσας καὶ μητροπολίτης Σάρδεων, καὶ ὁ Δισύπατος Γεώργιος, καὶ οὗτοι τὴν μάχην μικρόν τι κατεπράϋναν. τέλος δὲ πάλιν ἄλλων ἐλθόντων πρέσβεων, τοῦ Μελισσηνοῦ λέγω Γρηγορίου ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ, τοῦ καὶ χρηματίσαντος ὕστερον πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὃς καὶ παρ' ἄλλοις Στρατηγόπουλος ἐπωνομάζετο, καὶ σὺν αὐτῷ δὴ καὶ τῷ Γρηγορίῳ πάλιν τοῦ Δισυπάτου καὶ ἐμοῦ συμβιβασάντων καὶ συμφρονησάντων αὐτοὺς ἵνα ὁ μὲν αὐθέντης μου καὶ δεσπότης ἀπελθὼν παροικήσῃ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ κὺρ

4. ἀπεστάλην P 15. δυσώπατος P 16. τι om P 18. καὶ πνευματικοῦ om P 21. πάλιν om P ἐμβάντων P

rent, ipsi discederent in Peloponnesum. atque hac de causa Iunio mense eiusdem anni Constantinus despota velut fugitivus parvo navigio Cpoli in Peloponnesum abiit, et ego ad ameram missus sum, ut hunc in ipsorum partes pertraherem. discessi igitur et mandatum mihi negotium feliciter transegi; deinde per terram in Peloponnesum reversus, inveni fratres principes magnis bellorum turbis implicatos. Constantinum enim, dominum meum, ut insequeretur et duos fratres debellaret, avectus est cum triremi Theodorus dominus, atque utrimque magnis collectis copiis, bellum exarsit. anno 6945 ab imperatore ad fratres legati probissimus vir Dionysius hieromonachus, qui metropolita Sardium fuit, et Georgius Disypatus bellantium impetum aliquantum mitigarunt; tandemque alii missi legati, Gregorius Melissenus hieromonachus et pater spiritualis, qui etiam patriarcha Cpolitanus postea fuit et a nonnullis Strategopulus appellabatur, et cum eo rursum Disypatus et ego, ita eos in amicitiam concordiamque reduximus, ut dominus meus discederet Cpoli habitatum, Theodorus et Thomas despotae in Peloponneso essent. itaque Con-

Θεόδωρος καὶ κὺρ Θωμᾶς οἱ δεσπόται ἐν τῇ Πελοποννήσῳ. καὶ τῇ ε' τοῦ Σεπτεμβρίου τῷ ͵ςϑμη' διέβη ἀπὸ τῆς Πάτρας διὰ ξηρᾶς εἰς τὸν Εὔριπον ἀπελθὼν, ὁ αὐθέντης μου λέγω, σὺν ἡμῖν· καὶ ἐμβάντες εἴς τινα τῶν Ἑνετῶν τριήρη ἀπὸ ἄστεος Εὐρίπου Εὔβοιαν λεγομένην, ἐν ᾗ δὴ τριήρει ἦν καὶ ὅ ποτε ἐν τῇ Πάτρᾳ κανονικὸς Μάρκος ἡνίκα ἀπήλθομεν κατ' αὐτῆς, ὃς γέγονε καὶ λεγάτος παρὰ τοῦ πάπα Εὐγενείου τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ, καὶ παρ' ἐκείνου ἔτι καὶ πρὸς τὸν βασιλέα διὰ πρεσβείας ἀπεστάλη, καὶ τῇ κδ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἀπεσώθημεν εἰς τὴν πόλιν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷδε τῷ καιρῷ διάλεξίς τις σεσημειωμένη ἐγένετο ἀναμεταξὺ τοῦ βασιλέως κὺρ Ἰωάννου καί τινος Ἑβραίου Ξένου τοὔνομα, τοῦ μετέπειτα διὰ τῆς τοῦ ἁγίου B *βαπτίσματος ἀναγεννήσεως μετονομασθέντος Ἐμμανουήλ, λοιπὸν οὐκ ἀφήσω τοῦ διηγεῖσθαι.*

Ἐν πρώτοις ἠρωτήθη ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ Ἑβραίου τοιάδε "πῶς ἦν δυνατὸν τεκεῖν τὴν Μαρίαν τὸν Χριστὸν παρθένον οὖσαν;" ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίθη "πῶς ἔτεκεν ὁ Ἀδὰμ τὴν Εὔαν χωρὶς γυναικός; καὶ πῶς ἐξήνθησεν ἡ γῆ χωρὶς σπέρματος; πῶς ἔβλυσεν ὕδωρ ἡ ἀκρότομος πέτρα; πῶς τοῦ Ἀαρὼν ἐβλάστησεν ἡ ῥάβδος; πῶς οὐρανόθεν κατεπέμφθη τὸ μάννα; πῶς ἐπληθύνετο ἡ ὑδρία τοῦ ἀλεύρου; πῶς τὸ ἔλαιον Ἐλισσαίου ἔβλυσεν εἰς τοὺς κεράμους; πῶς ἡ

3. *ἀπελθὼν* om P 4. *ἀπό τινος ἄστεος τῆς εὐρίππου εὐβοίας λεγομένην ἐπλεύσαμεν* P 8. *βασ. πρέσβυς ἀπ.* P 15. *ἀφήσωμεν* P 16. *ἐρωτηθεὶς* M 17. *πῶς*] *ἑβραίου ξένου ἐρώτησις. πῶς* P 18. *τοῦ βασιλέως κὺρ Ἰωάννου ἀπόκρισις. πῶς* P

stantinus die 5 Septembris anni 6948 Patra per terram ad Euripum nobiscum abiit, et vela fecimus ab urbe Euripi, in triremi Veneta, Euboea dicta, in qua eadem Marcus erat, qui olim, quum Patram oppugnaremus, in ea urbe canonicus, tum autem legatus Eugenii patriarchae, sibi cognati, ad imperatorem mittebatur. die quarto et vicesimo Septembris incolumes Byzantium delati sumus.

Quoniam autem illo tempore habita est memorabilis disputatio inter Iohannem imperatorem et Hebraeum quendam, nomine Xenum, qui postea, sacro baptismate regeneratus, Emmanuelis nomen accepit, eam litteris mandare non omittam.

Primum Hebraeus imperatorem sic interrogavit: "quomodo Maria Christum generare potuit, dum virgo erat?" respondit imperator: "quomodo Adamus Evam sine usura mulieris genuit? terra effloruit sine semine? saxi superficies percussa emisit aquam? aut quomodo virga Aaronis fronduit? quomodo coelitus manna demissum est? hy-

ῥάβδος τοῦ Ἰεσσαὶ ἐβλάστησεν ἄνθος; πῶς ἐπὶ Γεδεὼν ὁ πόκος ἀπερρύη δρόσον; πῶς ἐπὶ Σαμψὼν ἔβλυσεν ὕδωρ τὸ ὀστοῦν; πῶς ἐφύλαττε τοὺς παῖδας ἀφλέκτους ἡ κάμινος; πῶς ἐπὶ Μανωὲ ἀνήφθη ἡ πέτρα δίχα ὕλης; πῶς ἐκαίετο ἡ βάτος ἐπὶ Μωϋσέως καὶ οὐ κατεκαίετο; πῶς οὐ κατεφλέχθη Ἠλίας ἐπὶ τὸ ἅρμα τὸ πύρινον ἐπιβάς; πῶς ὁ Ἡσαΐας εἶδε τὸν κύριον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καθήμενον; πῶς ὁ Δανιὴλ ἐφανέρωσε τὸ κεκρυμμένον ἐνύπνιον τοῦ Ναβουχοδονόσωρ; πῶς ὁ οὐρανὸς τοὺς ἀστέρας κατέχει μὴ βασταζόμενος; πῶς ἡ νὺξ ἐγέννησε τὴν ἡμέραν καὶ γίνεται; πῶς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου φωτίζει πάντα τὸν κόσμον; εἰ ταῦτα ἑρμηνεύσῃς μοι ἃ ἐρωτῶ σε, οἶδα ὅτι καταλαμβάνεις καὶ τὴν γέννησιν τῆς παρθένου. ἀλλὰ ἀλλότριος κἀκείνων καὶ τούτων ὑπάρχεις.

Ὁ Ἑβραῖος πάλιν ἠρώτησεν "εἰ οὐκ ἀναγκαίως ἀλλ' ἑκών, ὡς αὐτὸς φῄς, ἀπέθανεν ὁ Χριστός, φονεὺς ἄρα ἑαυτοῦ νομίζοιτ' ἂν εἰκότως, καὶ ψυχικῆς διὰ τοῦτο τιμωρίας ἄξιος." ὁ βασιλεὺς ἀποκριθεὶς "πολύ τι, Ξένε, τοῖν λόγοιν ἀμφοῖν μεταξὺ τὸ διάφορον· ἀλλὰ θαῦμά γ' οὐδὲν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἀγνοεῖν σε καὶ τοῦτο. φονεὺς γὰρ ἑαυτοῦ λέγοιτ' ἂν δικαίως ὁ ἑαυτὸν διαχειρίσας, οὐχ ὁ ὑπὲρ τῆς τῶν φιλουμένων ἀγάπης ἀφειδήσας ἑαυτοῦ καὶ θάνατον ὑποστάς· ὁ γὰρ τοιοῦ-

2. ἀπέρρει P 5. κατεφλέγετο P 9. μὴ κατέχων βαστ. P 10. γεννᾶται P

dria impleta est farina? quomodo in vasa fictilia oleum Elisaei manavit? Iessai baculum flores egit? irroratum est Gedeonis vellus? quomodo Sampsoni ex osse aqua saliit? tres pueri in camino a combustione servati sunt? quomodo Manoi saxum sine materia arsit? aut rubus Mosi flagravit, nec consumptus est? aut Elias in curru igneo non est combustus? quomodo Isaias dominum in throno excelso et elevato sedentem vidit? Daniel occultum somnium Nabuchodonosori aperuit? quomodo coelum astrorum pondus continet, quum non sustentetur? nox diem genuit et gignitur ipsa? lumen solis totum mundum illuminat? haec mihi si explicaveris, te etiam virginis partum putabo explicare posse. enimvero tu nec illa, nec hunc comprehendis."

Rursus Hebraeus rogavit: "si non coactus, sed volens, ut ipse dicis, Christus mortuus est, merito semet interfecisse et ideo poena spirituali dignus esse videatur." imperator respondens "magnum, inquit, Xene, inter haec discrimen est; nec mirum tamen, te hoc cum reliquis ignorare. semet interfecisse enim iure dicatur, qui sua se manu occiderit, non is, qui, caritate in amicos commotus, vitae suae

τος οὐκ αὐτόχειρ ἀλλὰ φίλος προσηκόντως ἀληθὴς καλοῖτ' ἂν ὡς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν φιλουμένων προδούς, ἵν' ἐκείνους, εἰ οὕτως τύχοι, τῶν ἐπικρεμαμένων θανάτων ἐξέληται. ταῦτ' ἄρα φιλανθρωπίας, καὶ ὁ Χριστὸς ἀποίσεται μᾶλλον χάριν ἢ τοιούτοις ἐγκλήμασιν ὑποκείσεται."

Ξένος ὁ Ἑβραῖος ἐρωτᾷ "πόσων ἄρα δεινῶν αἴτιον ἀεὶ τὸ ψεῦδος καθίσταται! ὁ γὰρ προφήτης οὐχ ἡ παρθένος ἀλλ' ἡ νεᾶνις φησὶν τέξει, δηλονότι συνελθοῦσα ἀνδρί· ὑμεῖς δὲ τὰς ἑαυτῶν συστῆσαι βουλόμενοι τερατείας, τὴν παρθένον τῆς νεάνιδος ἀντιτίθετε. τί γὰρ ἄν τις καὶ λέγοι, πόσον ἐντεῦθεν ἴλιγγον καὶ μόνον λεγόμενον ἐμποιεῖ, καὶ τὴν ἀπιστίαν ἡλίκην κατάγει τῶν ἀκροωμένων. τίς γὰρ τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος παρθένον ἤκουσε τετοκυῖαν; εἴ μοι μίαν ἔχει δεικνύναι τις, πρὸς οὐδ' ὁτιοῦν ἀντερῶ περαιτέρως." ὁ βασιλεὺς ἀπεκρίθη "εὖ λέγεις. δεῖξόν μοι σὺ θεὸν ἕτερον ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθότα καὶ σάρκα φορέσαντα· κἀγώ σοι δείξω τήν, ὡς αὐτὸς ἀξιοῖς, παρθένον αὐτὸν γεννήσασαν. σὺ δ' ἀλλ' ἐπεὶ τούτῳ πιστεύειν ὑπισχνῇ, εἴ σοί τις καὶ ἄλλο τοιοῦτο ἔχει δεικνύναι γεγενημένον, δεκτέον ἂν εἴη σοι καὶ τοῦτο πρῶτον καὶ μόνον ὄν, ἐπεὶ κἀκεῖνο πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀφορᾶν ἔμελλεν, εἴπερ πρῶτον ἦν. εἰ δ' οὖν, τοῦτο μὲν ἐατέον, δεῖ- 37

6. ἐρώτησις ξένου P 10. ἀντειλήφατε P 12. δᾳδουχεῖ τοῖς ἀκροωμένοις P 18. ἀλλ' ἀπαιτεῖς τούτω M 21. post ἔμελλεν M: ἄκουσον καὶ σύνες, ὦ Ξένε. εἰ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ

non parcit eorumque causa subit mortem. talis enim non sui homicida, sed sincerus amicus merito nominatur, qui semetipsum pro dilectis tradit, ut eos, si possit, ab impendente morte eripiat. quare illud animi benigni est, et Christus gratiam potius, quam istas criminationes meretur."

Rursus Hebraeus: "quot mala semper mendacium creavit! propheta enim non virginem ait, sed adolescentulam parturam esse, virum videlicet expertam; vos autem, portenta vestra nobis commendaturi, pro adolescente muliere virginem supponitis. quis hoc verbis assequatur, quanta quasi vertigine laboret, istud qui dicat, apud audientesque quam parum fidei habiturus sit. quis enim post hominum memoriam audivit, virginem matrem fuisse? si quis mihi unam proferre poterit, in nulla re tibi iam adversabor." imperator "pulcre" inquit, "istud dicis. ostende tu mihi alium deum de coelo profectum et corpore indutum: et ego tibi ostendam, quam tu desideras, virginem, quae eum pepererit. verum enim vero quoniam fidem te habiturum polliceris, si quis aliud simile factum demonstraverit, admittendum tibi erit etiam primum hoc et unicum exemplum, quandoquidem nec illud ad aliud poterit referri, quum primum sit. sed mittamus hoc,

ξον δὲ σύ μοι πῶς Μωσῆς τοὺς ὑμετέρους πατέρας τὴν ἐρυθρὰν περαιωθῆναι πεποίηκε, κὰκ τῆς πέτρας τοσοῦτον ἔβλυσεν ὕδωρ ὡς ἅπαντα τὸν λαὸν κορεσθῆναι, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῖς ἱερεῦσιν ἀνεχομένη καὶ τὸν Ἰορδάνου διαστήσασα ῥοῦν ἐπὶ τοῦ ξηροῦ διέβη, καὶ τὰ Ἱεριχούντινα κατεσείσθη τείχη, καὶ τῇ μηλωτῇ τὸν Ἰορδάνην αὖθις Ἐλισσαῖος διέρρηξε καὶ διηρέθη τὰ ὕδατα ἔνθεν καὶ ἔνθεν, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοῦ ξηροῦ διέβη. ἆρα κατὰ φύσιν τι γενέσθαι τούτων ἔστιν εἰπεῖν; οὐδαμῶς. εἰ δ' ἐκεῖνα ὑπὲρ φύσιν, οὐδὲ τὸ τῆς παρθένου κατὰ φύσιν. ὑμῶν δὲ καλῶς τὴν ἀπείθειαν ὁ μεγαλοφωνότατος ἐστηλίτευσεν Ἡσαΐας λέγων 'ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα.' πρὸς μὲν γὰρ πάσας τὰς περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητείας ἐναργεῖς οὔσας καὶ σαφεστάτας μαινομένων τρόπον διάκεισθε, οἳ τῶν ὁδῶν τὰς τετριμμένας ἐκκλίνοντες κατὰ κρημνῶν πολλάκις ἑαυτοὺς ῥίπτουσιν· μᾶλλον δὲ τῶν ἄλλων πρὸς τὴν παροῦσαν σαφεστέραν περίληψιν τῶν εἰρημένων. ὅμως γε μὴν ἀνωτέρω μικρὸν αὐτὴν ἀναλάβωμεν, ἵν' ἴδωμεν σαφέστερον τίς ἡ τῶν εἰρημένων τῷ προφήτῃ διάνοια καὶ περὶ τίνων ἐστίν. 'προσέθετο' φησὶ 'κύριος λαλῆσαι τῷ Ἄχαζ, λέ-

ταύτην ἡρμηνεύσαμεν τὴν ῥῆσιν, εἶχεν ἴσως χώραν ὁ σὸς λόγος· εἰ δὲ ἐκ τοῦ ὑμετέρου γένους ἦσαν οἱ ἑρμηνεύσαντες (προϋπῆρχον γὰρ ταύτης τριακοσίων ἐτῶν), ἆρα ματαίως ἐγκαλεῖτε ἡμῖν. ἀλλ' οὐδὲ ἐνδέχεται τοσοῦτον πλῆθος τῶν φιλοσόφων ψεύδεσθαι· δύο γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα ὑπῆρχον τὸν ἀριθμόν, ἐξ ἑκάστης φυλῆς συλλεγέντες. 4. αἰρομένη P διασχίσασα P 8. τὸ γενέσθαι ταῦτα P 17. σαφ. — εἰρημένων om M 20. τίνος P

atque tute nunc me doce, quomodo Moses patres vestros per mare rubrum transducere potuerit, et e saxo profluxerit tanta aquae copia, quanta ad satiandum universum populum satis esset; quomodo arca a sacerdotibus portata, flumine Iordanis diviso, per siccum delata sit; quomodo Hierichuntina moenia concussa sint, et pelle ovili Iordanem rursus Eliseaeus perruperit, et, separata utrimque aqua, ambulaverit per aridam terram. num quid horum vi naturae factum esse dici potest? profecto non potest. atqui si illa supra naturam sunt, nec alterum de virgine naturae conveniens est. ceterum ab incredulitate bene vos notavit grandiloquus Isaias: "per totum diem," inquit, "protendi manus ad populum incredulum et contra dicentem." in omnibus enim de Christo vaticiniis, quum evidentissima sint et apertissima, furentium instar agitis, qui, vias tritas declinantes, per rupes saepe se proiiciunt; idque magis, quam in reliquis rebus, in hac, de qua quum maxime sermo est, ceteris evidentiore. verum enim vero paulo altius eam repetamus, ut quid propheta dicat et de quibus dicat,

γων αἴτησαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος. καὶ εἶπεν Ἄχαζ, οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδ' οὐ μὴ πειράσω κύριον. καὶ εἶπεν Ἡσαΐας, διὰ τοῦτο δώσει κύριος ὑμῖν σημεῖον. ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. βούτυρον βοῶν καὶ γάλα προβάτων καὶ μέλι φάγεται πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ προελέσθαι πονηρά, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν· διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν.' ἀπ' ἀρχῆς τοίνυν αὖθις κατ' ὀλίγον ἐκτιθέντες σκοπῶμεν. 'προσέθετο κύριος λαλῆσαι τῷ Ἄχαζ, λέγων αἴτησαι σεαυτῷ σεμεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος. καὶ εἶπεν Ἄχαζ, οὐ μὴ αἰτήσω οὐδ' οὐ μὴ πειράσω κύριον.' ἐξετάσαι τοίνυν πρῶτον δίκαιον, τίς ἦν ἡ αἰτία τῆς τοῦ Ἄχαζ παρακοῆς ὥστε μὴ θελῆσαι ποιῆσαι τὰ προστεταγμένα παρὰ θεοῦ. φαμὲν δὴ οὖν ὡς ἄνθρωπος ὢν ματαιότητι καὶ ἀπονοίᾳ συνεζηκὼς καὶ ἐπὶ ψευδοπροφήτας καὶ χρησμολόγους καὶ τοιούτους ἀγυρτικοὺς κεχηνὼς ὑπερφρονεῖν οὐκ ὤκνει τῶν θείων ἐπιταγμάτων· ὅθεν τὸ καταφρονητικὸν οἱονεὶ καὶ τὴν ἀναίδειαν Ἡσαΐας ὀνειδίζων ἐκείνου 'διὰ τοῦτο' φησὶ 'δώσει κύριος αὐτὸς σημεῖον' ὁ ἀποστείλας με δηλονότι πρὸς σὲ τὸν βέβηλόν τε καὶ δυσσεβῆ, τὸν κατορχησάμενον τῶν θείων ἐπιταγμάτων. μὴ γὰρ δὴ νο-

5. ἕξει P 7. ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν . . . καὶ τὰ ἑξῆς P 10. λαλῆσαι om P 14. ποιῆσαι om P 16. συνεστηκὼς P 22. νομίσῃς?

clarius perspiciamus.. "mandavit," inquit, "dominus, ut Achazum appellarem his verbis: expete tibi signum a domino, deo tuo, sive profundum, sive sublime. respondit Achazus, non expetam, nec tentabo dominum. perrexit Isaias: idcirco dominus ipse dabit vobis signum. ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuelem. butyro boum et lacte ovium et melle vescetur, antequam noverit vel praeoptabit malum, aut eliget bonum; quoniam, priusquam infans dignoscere didicit bona vel mala, pravitas facere recusat, quod bonum est." iam nunc ab initio singula repetamus consideremusque. "mandavit dominus, ut Achazum appellarem his verbis: expete tibi signum a domino, deo tuo, sive profundum sive sublime. respondit Achazus, non expetam, nec tentabo dominum." aequum est, primum nos causam exquirere, cur non obediverit Achazus, nec facere voluerit, quod a Deo ei mandatum erat. arbitramur igitur, eum, quod homo esset, vanitate et amentia obstrictus, ac pseudoprophetis et fatidicis et istius generis aliis impostoribus inhiaret, divina mandata contemnere non cunctatum esse. unde Isaias, in

μίσας ἀπεστάλθαι με πρὸς σὲ ὡς ἄξιον ὄντα· πόῤῥω γὰρ εἶ σὺ τοῦ τοιοῦτος εἶναι, ὥστε οὐ σοῦ γε ἕνεκα ἀλλὰ τοῦ οἴκου Ἰούδα καὶ πάντων ἀπέσταλμαι τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. ‛διὰ τοῦτο οὖν δώσει κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. ἰδοὺ ἡ παρθέ- B νος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.' εἰ μέν, ὡς σὺ φῄς, νεᾶνιν ὁ προφήτης προύλεγεν ἐν γαστρὶ ἕξειν ὡμιληκυῖαν ἀνδρί, μάταιον ἦν ἀτεχνῶς καὶ λίαν ἀλόγιστον τὸ σημεῖον τοῦτο καλεῖν. ἄνευ δὲ τούτου καὶ τὸ νεᾶνις ἀντὶ τοῦ παρθένος εὑρήσεις ἐφιστὰς ἐν τῷ δευτερονομίῳ. φησὶ γὰρ ὡς ἐάν τις βιάσηται ἐν τῷ πεδίῳ νεάνιδα, παρθένον δηλαδή· ἀλλαχοῦ δὲ ἐάν τις εὕρῃ τὴν παῖδα τὴν μεμνηστευμένην καὶ βιασάμενος κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, ἀποκτενεῖτε τὸν ἄνθρωπον μόνον, καὶ τῇ νεάνιδι οὐ ποιήσετε οὐδέν. καὶ ὁ Ἔσδρας δὲ νεάνιδα καλεῖ τὴν τῷ βασιλεῖ καὶ προφήτῃ Δαβὶδ γεγηρακότι συγκοιμωμένην παρθένον, ἢ περιθάλψεως αὐτῷ χάριν ὑπὸ γήρεος κατεψυγμένῳ συνεκοιμᾶτο καὶ οὐδὲν ἕτερόν τι. φησὶ γὰρ ὅτι καὶ οὐκ ἔγνω ταύτην ὁ βασιλεύς. ἐπεὶ δ', ὥσπερ εἴπομεν, καὶ τὸ συλλαβεῖν γυναῖκα συγκοιμωμένην ἀνδρὶ καινὸν οὐδὲν ἦν, οὐδὲ σημεῖον εἰκότως τοῦτ' ἂν ἐκάλεσεν ὁ προφήτης, λείπεται τοῦτο νομίζειν αὐτὸν εἰρηκέναι σημεῖον δεδόσθαι παρὰ θεοῦ, τὸ παρθένον ἄνευ ἀνδρὸς τεκεῖν· ὃ

11. δηλαδή om M 15. καὶ προφήτῃ om P 16. ἤπερ θάλψεως P

solentiam istam et impudentiam ei exprobrans, "idcirco," inquit, "dominus ipse dabit vobis signum," qui videlicet misit me ad te profanum et impium et insultantem imperiis divinis. noli enim existimare, me ad te missum esse, quia dignus sis: multum abest. itaque non propter te, sed propter domum Iuda, et universos filios Israel missus sum. "idcirco igitur dominus ipse dabit vobis signum. ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuelem." quod si, ut tu dicis, propheta adolescentulam, marem passam, concepturam esse praediceret, prorsus ineptum foret et ab omni ratione alienum, istud signum appellare. praeterea adolescentulam pro virgine positam invenies, si attenderis, in Deuteronomio, ubi haec leguntur: "si quis in agro violaverit adolescentulam" i. e. virginem; et alibi, "si quis invenerit filiam sponsam eique vi facta concubuerit, occidetis solum hominem, in adolescentulam nihil statuetis." atque Esdras virginem illam cum Davide rege et propheta iam senio confecto cubantem, non ob aliud, nisi ut annis iam frigentem foveret, adolescentulam vocat. dicit enim a rege eam non initam esse. quoniam igitur, ut diximus, feminam a viro compressam concipere nihil novum erat, parumque convenienter hoc propheta signum nominaturus fuisset, relinquitur, ut putemus,

δὴ καὶ πέρας ἔσχε, κἂν ὑμεῖς τἀληθὲς σαθροῖς τισὶ λόγοις καὶ ἀσυστάτοις, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν ἀνοήτοις, περιτρέπειν ἐπιχειρέειτε. ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο παρατρέχειν ὡς εἰ μὴ ἐν τῇ παρθένῳ Μαρίᾳ τὸ σημεῖον εἴληφε πέρας, πῶς ἐξ αὐτῆς ὁ γεγεννημένος οὐκ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἁγίου κατὰ τὸ προφητικὸν λόγιον Ἐμμανουὴλ ὠνομάσθη, ἤγουν μεθ' ἡμῶν ὁ θεός; ἢ δηλονότι ὁ θεὸς ἔσται μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, ἤγουν ὅμοιος ἡμῖν ἄνθρωπος ἔσται καὶ θεὸς ὁ αὐτὸς ὑπάρχων. ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ τοῦ καλέσουσι τὴν πληθὺν πᾶσαν εἴρηκε τῶν ἀνθρώπων, ὃ καὶ ἐγεγόνει. τούτοις δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ Βαροὺχ τοῦ Ἱερεμίου παντάπασι συμφωνεῖ· οὗτος γάρ φησιν 'ὁ θεὸς ἡμῶν οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· ἐξεῦρε πᾶσιν ὁδὸν ἐπιστήμης', ὡσανεὶ ἔλεγεν οἶδε πᾶσαν ἐπιστήμην ὡς αὐτοσοφία ὤν, καὶ πάντας τοὺς λόγους αὐτῶν ὡς δημιουργὸς αὐτῶν ὤν, 'καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ' ἤτοι τῷ δούλῳ αὐτοῦ, 'καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη.'

Ξένος ἐρωτᾷ "μηδενός πω τῶν ἐξ αἰῶνος, ὦ βασιλεῦ, ἀνθρώπων ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη ζήσαντος, πῶς αὐτὸν τὸν Μεσ-

15. δημ. ὢν αὐτός P 20. ἐρώτησις P πω] ἀπὸ P

eum hoc signum a deo datum iri dicere, ut virgo, virum minime passa, filium ederet: quod sane eventum habuit, quantumvis vos veritatem marcidis maleque cohaerentibus, aut, ut dicam rectius, stolidis argumentis evertere conamini. nec illud fas est nos praeterire, nisi in virgine Maria hoc signum eventum habuisset, quomodo ex ea natus, non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex spiritu sancto secundum prophetae oraculum vocatus sit Emmanuel i. e. nobiscum deus: quo nimirum significavit, deum nobiscum fore qui sumus homines, sive similem nobis hominem fore et tamen eundem deum. quod et factum est. idem verbo "vocabunt" generis humani universitatem significavit: quod et ipsum eventu comprobatum est. cum his etiam Hieremiae quae sunt apud Baruchum penitus consentiunt. is enim, "deus noster, inquit, non habebitur diversus ab eo. invenit omnibus viam scientiae," quasi diceret, novit omnem scientiam, ut qui est ipsa sapientia, et omnes sermones eorum, ut eorum conditor, "atque dedit eam Iacobo puero suo" i. e. servo suo, "et Israeli a se dilecto; postea autem in terra visus et cum hominibus conversatus est."

Xenus interrogavit: "quum post homines natos, imperator, nullus unquam ultra annos mille vixerit, quo pacto ipsum Messiam iam annis plus mille et quadringentis praeteritis adhuc vivere opinamini? fieri non

σίαν τετρακοσίων ἐγγὺς ἤδη καὶ χιλίων παρῳχηκότων ἐνιαυτῶν ἔτι ζῆν ὑπειλήφατε; ἀδύνατον γάρ. εἰ δ' ἀποθανεῖν φαίητε, ψεῦδος αὖθις περιφανὲς αὐτὸν εἶναι τὸν Μεσσίαν· οὐδὲ γὰρ Ἠλίας ἦλθεν, ὥς φασιν, αὐτὸν γεννηθέντα χρῖσαι." ὁ βασιλεὺς ἀποκριθεὶς "πλανᾶσθε, Ξένε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ· ἥξειν μὲν γὰρ τὸν Θεσβίτην Ἠλίαν καὶ λέγεται καὶ πιστεύεται, οὐκ ἐπὶ τὸ χρῖσαί γε μὴν τὸν κύριον· ἀλλ' ἐπείπερ ἀπόκειταί τινα γεννηθῆναι μυσαρὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ γένους, ὥς φασί τινες, τῶν Ἑβραίων, πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ δεξόμενον τοῦ διαβόλου τὴν ἐνέργειαν, καὶ ποιεῖν δι' αὐτῆς σημεῖα καὶ τέρατα, θεὸν ἑαυτὸν καὶ Χριστὸν ὀνομάζοντα, ὥστε μὴ μόνον πολλοὺς τῶν τότ' ὄντων πλανηθῆναι Χριστιανῶν, ἀλλὰ τὸ καταλελειμμέ-
38 νον ὀλίγον μέρος τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων ἤτοι ἔθνους τῇ πλάνῃ τοῦ ἀντιχρίστου συναπαχθῇ, ἥξειν φασὶ τηνικαῦτα τόν τε Ἠλίαν καὶ Ἐνὼχ ἀπεσταλμένους ὑπὸ θεοῦ σπλάγχνα οἰκτιρμῶν λαβόντος, διδάξαι τε καὶ ἐπιστρέψαι τούς τε ἄλλους καὶ δὴ τὸ ταλαίπωρον τῶν Ἑβραίων ἔθνος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν εἰς τὴν τῆς ἁγίας τριάδος πίστιν, ἵνα μὴ τὸ σύμπαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου καταποθείη. εἰ γὰρ καὶ διὰ τὸν εἰς τὸν Χριστὸν φόνον ἐχθροὺς ἑαυτοὺς εἰργάσαντο τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἀλλ' ἀγαπητοί εἰσι διὰ τὴν εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν τοῦ θεοῦ ἀγάπην. οὓς μὲν οὖν οἶδεν ἡ

2. φατέ P   5. ἀπόκρισις P   14. ἤτοι τοῦ ἔθνους P

potest. sin autem mortuum eum esse dicatis, hoc rursus manifestum mendacium erit, eum Messiam esse. neque enim Elias venit, ut aiunt, natum uncturus." respondens imperator "erratis, inquit, Xene, ignorantes litteras et potentiam dei. venturus enim esse Elias Thesbites et dicitur et creditur, non tamen dominum uncturus; sed quia futurum est, ut nascatur homo exsecrabilis ex gente, ut quidam volunt, Hebraeorum, qui omnem potestatem diaboli habebit et per eam signa et portenta efficiet, deum se et Christum nominans, ut non solum multi Christianorum tunc viventium erraturi sint, sed etiam quae restabunt exiguae reliquiae Iudaeorum antichristi illius erroribus abripiendae sint, venturos illo tempore aiunt Eliam et Enoch, a deo misericordia commoto missos, ut doceant et quum alios tum miseram Hebraeorum nationem ad Christum convertant, aut quod idem est, ad sanctae trinitatis fidem, ne tota a diabolo absorbeatur. etiamsi enim propter caedem in Christum factam semet dei et evangelii hostes fecerint, tamen cari deo sunt propter caritatem, qua is eorum patres amplexus est. quos igitur providentia divina poenitentiam aversaturos esse novit, eos deseruit: quos autem divinam evan-

θεία πρόνοια ανεπιστρόφως ἔχοντας πρὸς μετάνοιαν, κατέλιπεν· οὓς δὲ ᾔδει τὸ θεῖον εὐγνωμόνως τὸ τοῦ εὐαγγελίου κήρυγμα δεξομένους, οὐ παρεῖδε. τότε τοίνυν πληρωθήσεται ἡ λέγουσα προφητεία τοῦ Ἡσαΐου 'ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὑπὲρ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα τοῦ Ἰσραὴλ σωθήσεται.' καὶ διὰ ταῦτα γοῦν Ἡλίας ὑπὸ θεοῦ πεμφθήσεται τότε, οὐχὶ δ', ὡς ὑμεῖς, χρίσων τὸν Μεσσίαν· τὸ γὰρ τοιαῦτα λογοποιεῖν ἀμαθῶν ἐστίν, ὥς πού γε εἰρηκὼς ἔφθην, καὶ τῆς γραφῆς παντάπασιν ἀμυήτων. ὁ δὲ Χριστός, καθὸ μὲν θεός, καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ ἐστὶ καὶ ἐν τῷ παντὶ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν (τὸν γὰρ οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος)· καθὸ δὲ ἄνθρωπος, οὔτε χίλια ἔτη ἔζησεν οὔτε ἐνταῦθα ἤγουν ἐν τῇ γῇ ἐστίν, ἀλλ' ἔζησε μὲν ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη, σταυρωθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν κακίστων πατέρων ὑμῶν τέθνηκε· καὶ τὸ μὲν ἅγιον αὐτοῦ σῶμα ἐτέθη ἐν μνημείῳ, φθορὰν μὲν δεξάμενον, οὐ διαφθορὰν δέ, ἡ δὲ θεία ὑπόστασις, ἀχωρίστως τῷ προσλήμματι ἡνωμένη, κατῆλθεν εἰς ᾅδου σκότη σὺν τῇ θείᾳ ψυχῇ, πάντας μὲν τῶν χρονίων ἐλευθερώσασα δεσμῶν, ἀναστήσασα δὲ μετ' ἐξουσίας θεϊκῆς τὸ σῶμα ὃ προσελάβετο, τὴν μὲν φθορὰν ἤδη καὶ τὸν θάνατον ἀποβεβληκός, ἀφθαρσίαν δὲ καὶ ἀθανασίαν ἐνδεδυκός. Χριστὸς μὲν οὖν οὕτω τριήμερος ἀναστὰς καὶ τὸν Ἀδὰμ τῶν δεσμῶν ἀνεὶς καὶ τὴν πρὶν δίαιταν

12. πληρώσω P 14. τριακόσια M 18. σκότη om M 19. χρόνων M

gelii praedicationem studiose amplexuros praevidit, eos non neglexit. tunc igitur exitum habebit Isaiae vaticinium, quod tale est: "si numerus filiorum Israelis superaverit arenam maris, reliquiae Israelis salvabuntur." hanc ob causam igitur Elias tunc a deo mittetur, non, ut vos iactatis, Messiam uncturus. nam tales confingere fabulas, indoctorum hominum est, ut ante dixi, et sacrarum literarum prorsus expertium. Christus autem, qua deus, in coelo et in terra est et in universo et supra universum (coelum enim et terram ego impleo, dicit dominus); qua autem homo, neque mille annos vixit, neque hic i. e. in terris est, sed vixit ultra annos triginta, deinde, a sceleratissimis maioribus vestris cruci affixus, mortuus est; et sanctum corpus eius, in monumento repositum, admisit interitum, non corruptionem; divina autem hypostasis, insolubili vinculo cum eo, quod assumpserat, coniuncta, cum anima divina ad inferorum tenebras descendit, omnesque e diuturno carcere recepit, atque corpus, quod assumpserat, virtute divina suscitavit, interitu et morte liberatum, incorruptione et immortalitate indutum. itaque Christus quum hunc in

τὸν παράδεισον αὐτῷ δούς, ταῖς ὑπολειφθεῖσι τῶν μαθητῶν ἕνδεκα συγγενόμενος (ὁ γὰρ Ἰούδας ἀπῆλθεν εἰς ὃν οἱ προφῆται τόπον εἰρήκεισαν, εἰς κόλασιν δηλονότι τὴν ἀτελεύτητον), μεθ' ἡμέρας τεσσαράκοντα τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς, πάντων αὐτῷ τῶν μαθητῶν ὁμοῦ τῇ παναγίᾳ μητρὶ συμπαρόντων τε καὶ ὁρώντων, καὶ νῦν ἐστὶν ἐν οὐρανοῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ συγκαθήμενος καὶ συμπροσκυνούμενος ὑφ' ἁπάσης τῆς οὐρανίου ἱεραρχίας."

Παρὼν καὶ Ματθαῖος ὁ ἱερομόναχος καὶ μέγας πρωτοσύγκελλος βασιλικῇ προστάξει ταῦτα ἔφη καὶ ἀπελογίσατο. καὶ ὁ μὲν Ξένος ἐρωτῶν εἶπεν οὕτως ὡς ἤδη τὸν μὲν Μεσσίαν ἐληλυθέναι φατέ, τὸν Θεσβίτην μὴ ἥκοντα κατὰ τὰς τῶν προφητῶν ῥήσεις. ὁ Ματθαῖος ἀποκριθεὶς "ἄκουσον, ὦ Ξένε, καὶ σύνες. δύο τὰς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας οἱ προφῆται κηρύττουσι, ταύτην τε τὴν ἤδη γεγενημένην καὶ τὴν εἰς ἔπειτα τῇ τελευτῇ τοῦ κόσμου φανησομένην· καὶ τῆς μὲν μιᾶς, τῆς δευτέρας δηλαδή, πρόδρομον ἔσεσθαι τὸν Ἠλίαν λέγουσι, τῆς δὲ προτέρας Ἰωάννης ἐγένετο, ὃν ἄγγελον μὲν ὁ προφήτης ὠνόμασε Μαλαχίας οὐ μόνον ὡς τὴν προτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἐγγὺς οὖσαν μηνύοντα, ἀλλὰ καὶ ὡς βίον ἀσπασάμενον μικροῦ τοῦ τῶν ἀγγέλων ἐξ ἐφαμίλλου χωροῦντα. Ἠλίαν
B δὲ καὶ τοῦτον ὁ Χριστὸς ἐκάλει, οὐχ ἐπειδὴ Ἠλίας ἦν, ἀλλ'

3. εἰρήκασιν P τὴν om P 10. ἀπελογήσατο M 11. ἐρωτῶν τὸν Ματθαῖον εἶπεν P 13. ἀπόκρισις τοῦ Ματθαίου P

modum die tertio resurrexisset, et Adamum, vinculis solutum, in vitam pristinam paradisi restituisset, et cum reliquis discipulis undecim saepe versatus esset (Iudas enim abierat in locum, quem prophetae dixerant, in supplicium videlicet sempiternum), post dies a resurrectione quadraginta, omnibus discipulis et sanctissima ipsius matre praesentibus spectantibusque, in coela susceptus est, ibique nunc assidet deo patri, cum eodem ab universo sancto coelestium choro adoratus.

Qui huic disputationi intererat Matthaeus hieromonachus et magnus protosyncellus, iussu imperatoris haec dixit responditque. interrogans Xenus, "vos", inquit, "Messiam iam venisse dictitatis, Thesbiten non venisse secundum voces prophetarum?" respondit Matthaeus "audi, Xene, et adverte. duplicem adventum Christi prophetae praenuntiant, eum, qui iam praeteriit, et qui in fine rerum futurus est; et unius quidem, secundi nempe, praecursorem Eliam fore canunt, sicut alterius praecursor Iohannes fuit, quem Malachias propheta angelum nominavit: non solum, quia priorem domini adventum iam vicinum indicavit, sed etiam, quia vitae institutum sectatus est, quod cum

ὅτι τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ πληρῶν ἐτύγχανε διακονίαν· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος πρόδρομος ἔσται τῆς δευτέρας παρουσίας, οὕτω καὶ οὗτος τῆς προτέρας ἐγένετο. οὐ παρὰ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ βίον μετῄει κατάκρας τῷ ἐκείνου συμβαίνοντα. ἀλλ' οἱ μὲν προφῆται καὶ ἀμφοτέρων μέμνηνται τούτων καὶ τοὺς προωδευκότας ἑκατέρας κηρύττουσιν· ὑμεῖς δὲ τὴν μὲν προτέραν σιγῇ κακούργως παρέρχεσθε, εἴγε καὶ τῷ νῷ τῆς γραφῆς ἀτεχνῶς ἐπιβάλλετε, τῆς δὲ δευτέρας μέμνησθε μόνης, ἧς ὁ Θεσβίτης προδραμεῖται πάντως Ἡλίας. ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν χρησμῶν αὐτῶν ἀκουσώμεθα. ὁ θεσπέσιος Μαλαχίας τὴν τοῦ σωτῆρος βουληθεὶς παρουσίαν διδάξαι, καὶ ὡς ἥξει τῆς δικαίας ἀνταποδόσεως ὁ καιρός, πρῶτος μὲν τὴν προτέραν ἐπιφάνειάν του προθεσπίζει καὶ δείκνυσι τὸν μετὰ Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν ἐκείνης προηγούμενον, 'ἰδοὺ γὰρ ἐγὼ' λέγων 'ἐξαποστελῶ τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου σου· καὶ ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ κύριος.' πάντων γὰρ ἀγνοούντων ὁ σωτήριος τόκος ἐγένετο· ναὸν γὰρ τὴν ἀνθρωπείαν ὠνόμασε φύσιν, ἣν ὁ θεὸς λόγος ἀνέλαβε. πρὸς δὲ τῇ προτέρᾳ καὶ τὴν δευτέραν ἔλευσιν ὑπογράφει· 'ἰδοὺ ἔρχεται κύριος παντοκράτωρ, καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ, ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ

7. παρέχεσθε M 15. λέγει ἀποστελῶ P ὃς — ἔμπροσθέν σου om P 16. ἐπιβλέψωσιν P

angelica vita propemodum certaret. atque hunc quoque Christus Eliam appellavit, non quod Elias esset, sed quod eodem ministerio fungebatur, quo ille fungetur. sicut enim alter adventum secundum antecedet, sic alter priorem antecessit. nec ob unam istam causam ita eum appellavit, sed etiam, quia vitam colebat illius vitae prorsus similem. prophetae igitur utrumque adventum memorant et utriusque praedicant praecursorem; at vos priorem quidem adventum nequiter silentio praeteritis, siquidem sensum scripturae haud dubie assequimini; ac solum posteriorem commemoratis, cui omnino praecursurus est Thesbites Elias. at enim audiamus ipsa oracula. divinus Malachias de salvatore affuturo nos docere volens, et quale futurum sit tempus iustae compensationis, primum quidem priorem alicuius adventum vaticinatur significatque, qui praecursori Iohanni baptistae successurus sit: "ecce enim", inquit, "angelum meum ante faciem tuam mittam, qui viam tibi sternet spectabitque eam ante faciem tuam; et statim veniet ad templum suum dominus." omnibus enim nesciis partus salutaris factus est. nimirum templum naturam humanam appellavit, quam deus verbum suscepit. cum priore autem adventu etiam secundum describit. "ecce venit dominus omnipotens: quis sustinebit diem

ὀπτασίᾳ αὐτοῦ; ἀδυσώπητος καθιεῖται κριτὴς ὁ ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.' εἶτα διδάσκει τὰ κατὰ τὴν προτέραν αὖθις παρουσίαν ὑπ' αὐτοῦ δρώμενα· 'διότι αὐτὸς πορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου καὶ ὡς πόα πλυνόντων, καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον.' σημαίνει δὲ διὰ τούτων ὁ προφήτης τὴν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος κάθαρσιν, ἣν θεανδρικῶς ὁ λόγος πολιτευσάμενος ἡμῖν ἐχαρίσατο· καὶ γὰρ ἐν τούτῳ μυστικῶς τοὺς προσιόντας ἀναχωνεύει καὶ νεουργεῖ, τῷ πυρὶ τοῦ πνεύματος χρώμενος, οἷα δημιουργὸς ὁ δεσπότης. καθάπερ τινὶ πόᾳ τῷ ὕδατι τοῦ βαπτίσματος τὸν τῆς ἁμαρτίας ῥύπον ἀποσμήχει, καὶ τῷ πυρὶ τοῦ πνεύματος τοῦ τα 'της ἰοῦ τὰς ἡμετέρας ἐλευθεροῖ ψυχάς. μεθ' ἣν τοῖς μὴ φυλάξασι εἰς τέλος τὴν ψυχὴν ἀκηλίδωτον φοβερὸς ὀφθήσεται καὶ ἀπαραίτητος κολαστής, τὸ δεύτερον αὖθις ἐπανιών. καὶ μετά τινα τῆς δευτέρας πάλιν ἐπιδημίας ὑπομιμνήσκει· 'ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμῖν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην.' καὶ σημαίνων τὸν καιρὸν ἐπήγαγε 'πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ,' τὴν τῆς δευτέρας λέγων ἐπιφανείας. διδάσκει δὲ ἅπερ ὁ μέγας Ἠλίας ποιήσει παραγενόμενος· 'ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν.' ἐπειδὴ γὰρ πατέρες τῶν ἀποστόλων οἱ Ἰουδαῖοι, τοῦτο ἔοικε λέγειν, ὅτι ἀποκαταστήσει τοῖς δόγμασι τῶν υἱῶν αὐτῶν ἤτοι τῶν ἀποστόλων τὰς τῶν πατέρων καρδίας, τοῦτέστι τοῦ γέ-

4. ἐν χωνευτηρίῳ P πλατυνόντων P 12. υἱοῦ M

ingressus eius, aut quis prodibit in eius conspectum! inexorabilis iudex sedebit referetque cuique secundum eius opera." deinde in priori rursus adventu ab eo facta docet: "quare ipse veniet ut ignis fornacis et sicut herba fullonum, ac .sedebit conflans et purgans argentum et aurum." quibus verbis propheta purgationem per spiritum sanctum futuram significat, quam verbum utraque natura nobiscum versatum nobis impertivit. huius enim opera accedentes ad se mystice conflat ac renovat dominus, igne spiritus, tanquam artifex quispiam, usus, aqua baptismatis tanquam herba quadam sordes peccatorum abstergens, atque igne spiritus eorum quasi aerugine animas nostras liberans. post quam purgationem qui ad finem usque animam non servaverint a labe, iis terribilis et implacabilis vindex erit in secundo adventu: de quo mox idem propheta ita praedicat: "ecce, mittam ego vobis Eliam Thesbiten," et, tempus significans, addit "antequam veniat dies domini magnus et praeclarus" alterius nimirum adventus. docet idem quae facturus sit magnus Elias, quum advenerit: "qui convertet animum patris ad filium." quoniam enim patres apostolorum Iudaei erant, hoc videtur dicere, conversurum eum esse per filiorum

νους τῶν Ἰουδαίων τὴν διάνοιαν· ἀποκαταστήσει δὲ τοὺς
εὑρεθησομένους τηνικαῦτα πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εὐγνώ-
μονας εἰς πατρῷον ὡς περὶ τὴν εὐσέβειαν κλῆρον, πάλαι δι'
ἀπιστίας ἐκπεπτωκότας αὐτοῦ. ‘καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς
τὸν πλησίον αὐτοῦ’· καὶ τοὺς ἀδελφοὺς γὰρ ἀδελφικὰ παρα-
σκευάσει φρονεῖν. καὶ δεικνὺς τὸν σκοπὸν δι' ὃν Ἡλίας πρό-
τερος παραγίνεται, ἐπήγαγε ‘μὴ ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρ- 39
δην,’ ἵνα μὴ εὑρὼν ὑμᾶς ἅπαντας ἐν ἀπιστίᾳ εἰς τὴν ἀτε-
λεύτητον κόλασιν παραπέμψω. ἐνταῦθα περιφανέστερον τὴν
δευτέραν καὶ φοβερὰν τοῦ κυρίου παρουσίαν ἐνέφηνε· τῇ
γὰρ προτέρᾳ οὐκ ἦλθε τὴν γῆν πατάξαι ἀλλὰ σῶσαι. ἆρ' οὐ
φανερῶς καὶ ἠκριβωμένως καὶ ἀμφοτέρας τὰς τοῦ σωτῆρος
ἐδήλωσε παρουσίας; ἡ μὲν γὰρ ἤδη γεγένηται, θαυμασίους
ἡμῖν ὄμβρους ἐπιβλύσασα χαρισμάτων· ἡ δὲ πρὸς τῷ τέλει
τοῦ παρόντος αἰῶνος γενήσεται, εὐθύνας τῶν ἑκάστῳ βεβιω-
μένων εἰσπράττουσα. εἰ οὖν τὴν ἐπὶ τὸ σῶσαι μόνον γεγε-
νημένην παρὰ φαῦλον ἡγεῖσθε, τὴν δὲ ἐπ' εὐθύνην ἄγουσαν
τοῦ Μεσσίου παρουσίαν ἐπιζητεῖτε, σκοπεῖτε μὴ πρὸ ἐκείνης
λάθητε λύκῳ προσιόντες ἀντὶ ποιμένος καὶ τῷ τοῦ ἀντιχρί-
στου στόματι περιπέσητε καὶ σὺν ἐκείνῳ τῷ πυρὶ τῷ αἰωνίῳ
παραπεμπόμενοι ἀνόνητα μετακλαύσησθε. ἢ οὐ καὶ τοῦτον
μετὰ τὴν τοῦ χρόνου περίοδον καὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἐξαρί-

3. ὥσπερ τὴν? πάλιν P 5. ἀδελφὰ P 6. πρότερον P 11. τὴν γῆν om P 13. θαυμασίοις ἡμᾶς ὄμβροις M 14. τὸ τέλος P 16. εἰ | ὑμεῖς P

ipsorum h. e. apostolorum doctrinam animos patrum i. e. mentem generis Iudaici. convertet autem quos tunc invenerit ad fidem Christi, quasi ad paternam pietatis sortem, unde pridem propter infidelitatem exciderunt. "et cor hominis ad hominem convertet" fratres enim ut sensus fraternos induant faciet. deinde rationem explicans, ob quam Elias prius venturus sit, addit "ne adveniens terram penitus percutiam" i. e. ne vos omnes infideles repertos ad supplicium sempiternum detrudam. atque his quidem verbis secundum et horribilem domini adventum clarius significavit. prius enim terram non percussum, sed salvatum venit. nonne igitur manifesto et accurate duplicem salvatoris adventum significavit? unus iam evenit, quo admirandis gratiarum imbribus irrigati sumus; alter sub finem huius mundi eveniet, quo totius vitae ab unoquoque peractae ratio repetetur. quodsi adventum eum, qui tantum ob salutem hominum susceptus est, nihili aestimatis, illius autem, quo ratio danda erit, tenemini desiderio, cavete, ne ante eundem imprudenter lupum pro pastore inveniatis neve in fauces antichristi incidatis et cum ipso in ignem aeternum con-

θμησιν ὁ προφήτης ἐπιδημήσειν εἴρηκε Δανιὴλ, θηρίον τροπικῶς ὀνομάσας παρὰ τὸ τῆς γνώμης ἀτίθασον, πάσης γέμον ἀπονοίας καὶ δυσσεβείας, καὶ τῷ τοῦ πυρὸς ποταμῷ τῷ ὑπ' ὄψιν ῥέοντι τοῦ κριτοῦ πρὸ τῶν ἄλλων δοθήσεσθαι; ὥσπερ γὰρ ὁ διάβολος παρὰ πάντα τὸν νῦν αἰῶνα τῆς ἡμετέρας γνώμης ἀφείθη βάσανος καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς αὐτεξουσίου γυμνάσιον, εἰ προαιρετικῶς ἔχομεν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς (τοὺς γὰρ ἀρίστους ἡ πάλη δείκνυσιν), οὕτω καὶ ὁ ἀντίχριστος· ὃς καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἐνὼχ καὶ Ἡλίου ἔλεγχον μὴ φέρων ἀνελεῖ αὐτοὺς ὡς τύραννος, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον προξενήσων αὐτοῖς· καὶ γὰρ οὔπω πεῖραν θανάτου ἔγνωσαν.

Λοιπὸν ἕνεκεν τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος αἴγλης καὶ τοῖς σοφοῖς ῥήμασι τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἱερομονάχου Ματθαίου φωτισθεὶς ὁ Ἑβραῖος τὴν ἁγίαν τριάδα φανερῶς ὡμολόγησε καὶ πάντα τὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως δόγματα, καὶ τῷ θείῳ βαπτίσματι ἀναγεννηθεὶς ἀντὶ Ξένου Ἐμμανουὴλ ἐπωνομάσθη.

13. Λοιπὸν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. τῇ κζ΄ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης μετὰ τοῦ πατριάρχου κὺρ Ἰωσὴφ καὶ τοῦ δεσπότου κὺρ Δημητρίου καὶ πολλῶν ἀρχόντων τῆς συγκλήτου καὶ τῆς ἐκ-

2. ἀντίθετον P 3. ἀπομονοίας M 4. παρὰ τῶν ἀγγέλων P
19. 13] δέκατον τέταρτον P et sic porro.

iecti nequidquam fundatis lacrimas. annon hunc post exactam temporis periodum et absolutum numerum dierum Daniel propheta venturum dixit, translate bestiam appellans propter animi impotentiam effrenatamque impietatem, eumque fluvio igneo, in conspectu iudicis labenti, prae ceteris iniectum iri affirmavit? sicut enim diabolus toto huius saeculi spatio ad examen mentis et ad liberae voluntatis exercitium nobis relictus est, ut cognoscatur, num pulcri et honesti simus studiosi (strenuos enim lucta prodit), ita antichristus quoque: qui Enochi et Eliae non ferens refutationem, quasi tyrannus quidam eos occidet iisque conciliabit coronam martyrii. nondum enim illi mortem obierunt.

Deinde sanctissimi spiritus lumine et sapienti imperatoris ac Matthaei hieromonachi disputatione edoctus Hebraeus, sanctam trinitatem omniaque orthodoxae fidei capita palam confessus est, et divino baptismate regeneratus pro Xeno nominatus est Emmanuel.

13. Sed redeamus iam ad propositum. die vicesimo septimo eiusdem anni imperator Iohannes cum Iosepho patriarcha et Demetrio despota multisque tam senatorii ordinis, quam ecclesiae viris

κλησίας καὶ πάντων σχεδὸν τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων διὰ τὴν μελετηθεῖσαν καὶ μὴ ὠφεληθεῖσαν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μὴ ὠφελήσασαν σύνοδον τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ συναθροισθεῖσαν, ἔνθα καὶ οὐ συνεπέρασε τοῖς πᾶσι. οὐ λέγω τοῦτο κατὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων· ταῦτα γὰρ παρ' ἄλλοις ἐδόθησαν κρίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ ἀρκεῖ ἡ πατρική μου διαδοχὴ τῆς πίστεως, διότι οὐ παρά τινος τῶν ἐκείνων μερῶν τῶν ἐξ ἐναντίας ἤκουσα λέγειν τὰ ἡμέτερα κακὰ εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον καλὰ καὶ ἀρχαῖα, καὶ τὰ ἐκείνων πάλιν οὐ κακὰ ἀλλὰ καλά. καὶ ὡς εἰπεῖν ἐν παραδείγματι, ὅτι τὴν μέσην ὁδὸν τῆς πόλεως τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον διηρχόμεθα πολλοὺς χρόνους μετά τινων, δι' ἧς καταντῶμεν εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν· εἶτα μετά τινας καιροὺς εὑρέθη παρά τινων καὶ ἄλλη ὁδὸς καταντῶσα, ὡς λέγουσι, καὶ αὐτὴ ἐκεῖ, καὶ παροτρύνουσί με λέγοντες "ἐλθὲ καὶ σὺ διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἣν εὕρομεν· καὶ γὰρ εἰ καί ἐστιν αὕτη δι' ἧς ἀπέρχῃ καλὴ καὶ ἀρχαία, B καὶ ἡμῖν ἀρχῆθεν γνωστὴ καὶ σὺν ὑμῖν διερχομένη, ἀλλὰ καὶ αὕτη, ἣν εὕρομεν νῦν, καλή ἐστιν·" ἐγὼ δὲ ἀκούων παρὰ μὲν τῶν ὅτι καλή ἐστι, παρὰ δὲ τῶν ὅτι οὐ καλή, καὶ ἀσυμφωνία οὖσα ἐν τῷ μέσῳ, διὰ τί μὴ εἴπω μετ' εἰρήνης "ἀπέρχεσθε καλῶς εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν ὅθεν βούλεσθε· ἐγὼ πάλιν διέλθω διὰ τῆς ὁδοῦ ἣν καὶ μεθ' ὑμῶν πολλῷ χρόνῳ

20. τῷ om P   εἶπον M   22. πολὺν χρόνον P

primoribus et universis propemodum metropolitis et episcopis, propter eam, quam meditabatur, sed cui non profuit, vel, ut aptius dicam, quae ipsa nihil profuit, Florentiae coactam synodum discessit. in ea igitur cum reliquis omnibus nihil profecit imperator: quod non de dogmatis ecclesiae dico: ea enim aliis data sunt iudicanda, ac mihi sufficit quasi hereditate a maioribus accepta fides, quoniam a nemine contrariae partis assecla audivi, dogmata nostra prava esse, imo potius pulcra et antiqua, quamquam nec sua dogmata prava, sed et ipsa pulcra esse contendunt. quam rem ita licebit exemplo illustrare. si via illa per mediam urbem ferente plana et ampla per longum temporis spatium cum aliis quibusdam profecti essemus ad sanctae Sophiae templum, deinde, post aliquod tempus inventa a nonnullis alia via, et ipsa, ut illi quidem dicerent, eodem ferente, cohortarentur me his verbis: "utare tu quoque hac, quam invenimus, via; etiamsi enim ista, qua tu uteris, pulcra et antiqua est ac nobis pridem nota et vobiscum usitata, tamen etiam haec pulcra est, quam nunc invenimus:" ego autem ab aliis audirem, pulcram eam esse, ab aliis, non pulcram, essetque inter utrosque dissensio et discordia: quidni ego quiete ita responderem "ite vos, qua placet, ad templum sanctae Sophiae; ego posthac quoque usurpabo

διηρχόμην, καὶ καλὴν αὐτὴν καὶ παρ᾽ ὑμῶν καὶ τῶν προγόνων μαρτυρουμένην καὶ διερχομένην;" οὐ διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν εἶπον τὸ ὡς μὴ ὠφελήσασαν, ἀλλ᾽ ἕνεκεν τῆς ἀσυμφωνίας. εἴθε ἕνωσις εἴη τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ὑστερῆσαι με ὁ θεὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου. ἀλλὰ διὰ τί; ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ τῆς συνόδου ὑπόθεσις ἦν αἰτία πρώτη καὶ μεγάλη ἵνα γένηται ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἀσεβῶν ἔφοδος, καὶ ἀπὸ ταύτης πάλιν ἡ πολιορκία καὶ αἰχμαλωσία καὶ τοιαύτη καὶ τοσαύτη συμφορὰ ἡμῶν. καὶ ἀκούσατε λόγους ἀληθεῖς τὴν αὐτοαλήθειαν προβαλομένου μου μαρτυρίαν.

Εἶπεν ὁ ἀοίδιμος βασιλεὺς κὺρ Μανουὴλ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν βασιλέα κὺρ Ἰωάννην, μόνος πρὸς μόνον, κἀμοῦ μόνου ἱσταμένου ἔμπροσθεν αὐτῶν· καὶ ἐκπεσόντος λόγου περὶ τῆς συνόδου ἔφη "υἱέ μου, βεβαίως καὶ ἀληθῶς ἐπιστάμεθα ἐκ μέσου τῆς καρδίας αὐτῶν δὴ τῶν ἀσεβῶν, ὅτι λίαν διστάζουσι φοβούμενοι μήπως συμφωνήσωμεν καὶ ἑνωθῶμεν τοῖς δυτικοῖς Χριστιανοῖς· δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς ὅτι εἰ τοῦτο γένηται, γενήσεταί τι κακὸν μέγα κατ᾽ αὐτῶν παρὰ τῶν εἰρημένων δυτικῶν δι᾽ ἡμᾶς. λοιπὸν τὸ περὶ τῆς συνόδου μελέτα μὲν αὐτὸ καὶ ζήτει, καὶ μάλιστα ὅταν χρείαν ἔχεις φοβῆσαι τοὺς ἀσεβεῖς, τὸ δὲ ποιῆσαι αὐτὴν μηκέτι ἐπιχειρισθῇς αὐτό, διότι ὡς βλέπω τοὺς ἡμετέρους, οὐκ εἰσιν ἁρμόδιοι πρὸς τὸ εὑρεῖν μέθοδον καὶ τρόπον ἑνώσεως συμφωνίας τε καὶ εἰρήνης

3. ὡς om P 10. τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν M

viam eam, quam vobiscum diu usurpavi, et pulcram illam et a nobismet ac maioribus probatam usurpatamque." non hac de causa igitur synodum nihil profuisse dixi, sed propter discordiam. utinam fieret conciliatio ecclesiarum! sic ego non recusarem, privari me a deo oculis. nimirum ipsa illius synodi quaestio causa prima et gravissima erat expeditionis ab impiis contra Cpolim susceptae atque deinde consecutae obsessionis et expugnationis et tantae huius cladis nostrae: agite audite: audituros vos esse narrationes veras, testor eum, qui est ipsa veritas.

Gloriosus imperator Manuel Iohannem filium imperatorem solus solum, me unico adstante, quum forte de synodo mentio incidisset, sic est affatus. "fili mi, inquit, vere ac certo scimus exploratis impiorum intimis sensibus, vehementer eos angi ac formidare, ne quando conciliemur et coniungamur cum Christianis occidentalibus. hoc enim si fiat, ab iis, quos dixi, occidentalibus magno sese damno propter nos mactatum iri putant. ceterum cogita de synodo et rem curae habe, praesertim, quum impii tibi timendi sunt; cogere autem eam ne iam aggrediare, quoniam nostrates, ut mihi quidem videtur, ad

καὶ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας, εἰ μὴ φροντίζουσι πρὸς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτούς, λέγω τοὺς δυτικούς, ὡς ἦμεν ἀρχῆθεν. τοῦτο δὲ ἀδύνατον ὄντως· σχεδὸν γὰρ φοβοῦμαι μὴ καὶ χεῖρον σχίσμα γένηται· καὶ ἰδοὺ ἀπεκαλύφθημεν τοῖς ἀσεβέσι. τοῦ δὲ βασιλέως ἔδοξε μὴ δεξαμένου τὸν λόγον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, μηδὲν εἰπὼν ἀναστὰς ἀπῆλθε. καὶ μικρὸν σύννους γεγονὼς ὁ μακαρίτης καὶ ἀοίδιμος πατὴρ αὐτοῦ, ἐμβλέψας πρός με εἶπε "δοκεῖ τῷ βασιλεῖ τῷ υἱῷ μου εἶναι αὐτὸν ἁρμόδιον βασιλέα, πλὴν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· βλέπει γὰρ καὶ φρονεῖ μεγάλα, καὶ τοιαῦτα οἷα οἱ καιροὶ ἔχρηζον ἐπὶ τῆς εὐημερίας τῶν προγόνων ἡμῶν. πλὴν τῇ σήμερον ὡς παρακολουθοῦσιν ἡμᾶς τὰ πράγματα, οὐ βασιλέα θέλει ἡμῶν ἡ ἀρχὴ ἀλλ' οἰκονόμον· φοβοῦμαι γὰρ μή ποτε ἐκ τῶν ποιημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ γένηται χαλασμὸς τοῦ οἴκου τούτου· προεῖδον γὰρ καὶ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτοῦ, καὶ ὅσα ἐδόξασε κατορθῶσαι μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ, καὶ εἶδον καὶ τὰ τέλη τῶν δογμάτων, ἐν τίνι κινδύνῳ ἡμᾶς ἤγαγον.

Ἕτερον βεβαιοῦν τὴν ποτε βουλὴν τοῦ ἀοιδίμου πατρὸς αὐτοῦ. ὡς ἔκρινεν ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν σύνοδον, ἐστάλη πρὸς τὸν ἀμηρᾶν πρέσβυς Ἀνδρόνικος ὁ Ἴαγρος δηλῶσαι τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον ὡς τάχα φίλον καὶ ἀδελφόν· κἀκεῖνος ἀπεκρί-

5. ἔδοξε] ὡς ἔδοξε? longius enim abit P: ὁ δὲ βασιλεὺς ἔδοξε μὴ δεξάμενος. 19. εἰς] πρὸς P

inveniendam rationem modumque coniunctionis, consensus, pacis, caritatis et concordiae nequaquam apti sunt, sed eos, occidentales dico, tales facere animum inducunt, quales fuimus antiquitus. quod profecto fieri non potest; ac timeo paene, ne etiam deterius schisma eveniat: et nos ecce expositi foremus impiis. imperator non probata, ut visum est, patris sententia, tacitus surrexit ac discessit. tum paulum secum reputans beatae memoriae et venerabilis pater eius, meque intuens, "videtur sibi, inquit, filius meus praeclarus imperator esse: est haud dubie, sed non huic aetati aptus ille est. spectat sapitque magna, et talia, qualia maiorum nostrorum prospera tempora postulabant. sed, ut hodie res sunt, non imperatore, sed gubernatore regnum nostrum eget. metuo enim, ne quando e facinoribus conatibusque eius huius quasi navis interitus exoriatur. namque praesensi cogitationes eius et quae se cum Mustapha perfecturum sperabat, atque intellexi, in quod periculum nos praecipitarint sanctiones dogmatum.

En tibi aliud, quo confirmatur gloriosi patris eius consilium. postquam ad synodum proficisci decrevit, ad ameram legatus missus est Andronicus Iagrus, qui id illi tanquam amico et fratri videlicet significaret. respondit ameras, non sibi probari, eum abire, tanto-

νατο ὅτι οὐ φαίνεταί μοι καλὸν εἶναι ἵνα ὑπάγῃ καὶ τοσοῦτον μοχθήσῃ καὶ καταναλώσῃ τὸν βίον αὐτοῦ, καὶ μετέπειτα 40 *τί τὸ κέρδος; ἰδοὺ ἐγὼ ὑπὲρ αὐτοῦ, εἰ χρείαν ἔχει χρημάτων δι' ἔξοδον καὶ εἴσοδον καὶ ἄλλο τι πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ, ἑτοιμός εἰμι θεραπεῦσαι αὐτόν. καὶ ἐγένετο πολὺς λόγος καὶ βουλή, πότερον γένηται τὸ τοῦ ἀμηρᾶ θέλημα, ἢ ἀπελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν σύνοδον. ὅμως ἐγένετο ὅπερ ἤθελεν ὁ βασιλεὺς ἢ μᾶλλον ἡ κακὴ τύχη. ἐξελθόντος οὖν τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἀπερχομένου, ἐβουλεύσατο ὁ ἀμηρᾶς ποιῆσαι μάχην κατὰ τῆς πόλεως καὶ στρατόπεδα πέμψαι κατ' αὐτῆς. καὶ τοῦτο παρὰ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ἐβεβαιώθη καὶ ἐστερεώθη, ἄνευ μόνου τοῦ Χαλὶλ μπασιᾶ, ὅστις ἀντέστη λέγων ὅτι εἰ κατὰ τῆς πόλεως ποιήσεις μάχην, μᾶλλόν ἐστιν ἐπιβλαβές, μή πως ὁ βασιλεὺς ἐξ ἀνάγκης δεηθεὶς παρὰ τῶν Λατίνων βοήθειαν ἐπικυρώσῃ τὰ δόγματα αὐτῶν, καὶ ὁμονοήσαντες ὁμοῦ γενήσονται, ὅπερ ἐνδοιάζομεν. ἀλλ' ἄφες αὐτὸ νῦν, ἕως ἂν ἴδῃς τί πράξει αὐτός, καὶ εἰ μὲν ὁμονοήσωσι, σὺ ἀγάπην ἔχε μετ' ἐκείνων καὶ ὅρκους εἰς τὸ πρόσω πάλιν· ὡς ἴδῃς, οὕτω καὶ πράξεις· εἰ δ' οὐχ ὁμονοήσωσι, τότε μᾶλλον ἐξέρχεται ὁ λογισμός, καὶ μετὰ πλείονος θάρσους ποιήσεις ὃ βούλῃ. καὶ αὕτη ἡ βουλὴ τὸν μὲν ἀμηρᾶν τοῦ σκοποῦ ἐκώλυσεν, περὶ δὲ τοῦ Χαλὶλ μπασιᾶ τὴν βουλὴν δόντος τῷ καιρῷ μαθεῖν ἡμᾶς ἄλλα τῶν ἄλλων.*

3. τὸ om M 12. *χαλὶ* M, *χαλὴλ* P 15. *γενήσεται* P 16. *αὐτὰ* M 18. *πρόσωπον* P

que labore semet conficere. "quid enim," inquit, "inde emolumenti reportabit? ego tamen, si pecuniis ad abitum et reditum vel ad alios usus indiget, paratus sum ei succurrere." multis deinde sermonibus et consultationibus agitata res est, utrum amerae auctoritati parendum, an ad synodum abeundum esset. sed enim factum est, quod imperator, sive potius fatum volebat. egresso igitur ex urbe imperatore et iter prosequente, ameras Cpolim oppugnare copiasque adversus eam mittere constituit. suaserunt hoc approbaruntque omnes consiliarii eius, uno Chalilbasia excepto, qui ceteris repugnans, "imo potius, inquit, urbem oppugnare exitiosum videtur, quoniam metus est, ne imperator, necessitate coactus opem Latinorum implorare, eorum dogmata amplectatur, et ita eveniat, quod veremur, ut concordes illi fiant concilienturque. quare nunc mitte eam rem, donec videris, quid Iohannes sua sponte facturus sit. nam si in concordiam redierint, tute posthac rursus amicitiam cum iis ac foedus servato, ac facito, quod tibi videbitur: si inter eos non convenerit, tum melius evenit consilium, maiorique confidentia facies, quod volueris." hoc consilium ameram coepto prohibuit; de Chalilbasia autem, consilii opportune auctore, alia ex aliis cognovimus.

Ὁ οὖν αὐθέντης μου ὁ δεσπότης καὶ οἱ ἄρχοντες ἐξώρθωσαν τὸν Παλαιολόγον Θωμᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέστειλαν· καὶ λογισμὸς καὶ τρικυμία ἐν τῇ πόλει περιέπεσε πλείστη, ἕως οὗ πάλιν ἐμάθομεν τὴν ἰσχύσασαν βουλὴν τοῦ Χαλὶλ μπασιᾶ. καὶ ἰδού, ὡς ἐγὼ προεῖπον, μὴ ἕνεκεν τῶν τοιούτων σκανδάλων, τὸ ὡς μὴ ὤφελε γενέσθαι τὴν σύνοδον.

Καὶ τὴν μὲν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἰταλίαν περίοδον, ὡς περισσὴν οὖσαν, γραφῇ παραδοῦναι διὰ τὸ μῆκος ταύτην ἐάσω· τὴν δὲ εἰς τὴν Ἑνετίαν εἰσέλευσιν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ὡς λαμπρὰν καὶ αἰδέσιμον, ἔτι γε μὴν καὶ ἀξίαν, ταύτην διηγήσωμαι κατὰ τὸ δηλοποιηθέν μοι παρὰ τοῦ δεσπότου κὺρ Δημητρίου.

14. Κατὰ τὴν ἑβδόμην τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ὁρμήσασαι ἐκ τοῦ Παρεντίου πᾶσαι αἱ τριήρεις ὁμοῦ· ἡ δὲ βασιλικὴ τριήρης διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ταχυτέραν τῶν ἄλλων προαπέσωσε τῶν ἄλλων εἰς Ἑνετίαν, καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον τῇ η' τοῦ μηνός, ὥρᾳ β' τῆς ἡμέρας. ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς Ἑνετίας πλεῖστα πλοιάρια εἰς συνάντησιν τῷ βασιλεῖ· τοσοῦτον ἦν τὸ πλῆθος ὅτι σχεδὸν εἰπεῖν μὴ φαίνεσθαι τὴν θάλασσαν δυναμένην ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ὁλκάδων. ἐξῆλθεν οὖν λόγος ἐκ τῆς τῶν Ἑνετῶν γερουσίας ἤτοι

4. μάθωμεν M 5. εἶπον P 10. ἐάσωμεν P 14. 14] περὶ τῆς τοῦ βασιλέως κὺρ Ἰωάννου εἰς Ἰταλίαν ἐλεύσεως ἕνεκεν τῆς συνόδου. MP 15. ὁμοῦ om P δὲ om P 21. τὴν ἅλα δυνομένην P

Dominus meus igitur, Constantinus despota, et principes Thomam Palaeologum excitarunt atque ad imperatorem miserunt. interea in cogitationes et fluctus curarum ingentes Cpolitani inciderunt, dum cognovimus, quod obtinuit, consilium Chalilbasiae. vides iam, quod supra dixi, propter tantas offensiones non debuisse synodum istam fieri.

Iter imperatoris Cpoli in Italiam factum, ut rem supervacaneam, literis tradere, quia longum est, supersedebo; eiusdem autem et comitum eius ingressum Venetiarum, ut splendidum et gloriosum atque etiam dignum cognitione, narrabo, qualem eum ex ore Demetrii despotae cognovi.

14. Septimo die mensis Februarii omnes simul triremes Parentio solverunt; sed imperatoria, utpote ceteris velocior, ante easdem Venetias pervenit, appulitque ad S. Nicolaum mensis die octavo, hora secunda. Venetiis imperatori obviam processerunt navigia pleraque, quorum tanta multitudo erat, ut, paene dixerim, mare conspici pro-

αὐθεντίας μὴ ἐξελθεῖν τῆς τριήρεως τὸν βασιλέα ἕως τὸ πρωΐ, ἵνα συνέλθῃ ὁ δοὺξ σὺν πάσῃ τῇ γερουσίᾳ ποιῆσαι τὴν προσήκουσαν τιμὴν καὶ ἀσπασμὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐγένετο οὕτως. καὶ μετ' ὀλίγην ὥραν παρεγένετο ὁ δοὺξ σὺν τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ καὶ γερουσίᾳ, καὶ προσεκύνησε τὸν βασιλέα καθήμενον, ὁμοίως καὶ οἱ ἄρχοντες, καὶ πάντες ἀσκεπεῖς. ἐκάθητο δὲ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ὁ δεσπότης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κὺρ Δημήτριος, μικρὸν κατωτέρω τοῦ βασιλικοῦ θρό-
B νου· καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ βασιλέως ἐκάθισεν ὁ τῶν Ἑνετῶν δούξ. καὶ συλλαλήσαντες ἀλλήλοις λόγους χαιρετισμοῦ καὶ ἕτερα μυστήρια, εἶπεν ὁ δοὺξ τῷ βασιλεῖ ὅτι τῷ πρωῒ ἐλεύσομαι σὺν πᾶσι ποιῆσαι τὴν ὀφειλομένην τιμὴν τῇ βασιλείᾳ σου ἐν θεῷ ἁγίῳ καὶ συναντῆσαι αὐτῇ μετὰ παρρησίας, καὶ ἐλεύσῃ ἐντὸς Ἑνετίας. καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν ὁ δοὺξ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ. πρωΐας δὲ γενομένης ἐπιφωσκούσης τῆς κυριακῆς, Φεβρουαρίου θ', ὥρᾳ πέμπτῃ τῆς ἡμέρας, ἦλθεν ὁ δοὺξ μετὰ τιμῆς μεγάλης, μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ συμβούλων τῶν τῆς γερουσίας καὶ συγκλήτου ἑτέρων ἀρχόντων πολλῶν, ἐντὸς τοῦ πορθμείου τινός, ἐν ᾧ ἔθος ἦν τῇ γερουσίᾳ εἰσιέναι αὐτούς, κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον πουτζιδῶρον καλούμενον· ὃ ἦν εὐτρεπισμένον καὶ καλυμμένον διὰ ἐρυθρῶν καλυμμάτων, καὶ χρυσοῦς λέοντας εἶχεν ἐν τῇ πρύμνῃ καὶ χρυσᾶ περιπλέγματα, καὶ ὅλον ἐζωγραφισμένον ποικίλων καὶ ὡραιοτάτων ἱστοριῶν δηλονότι τὸ εἰρη-

3. καὶ ἀσπασμὸν om M   14. ἐντὸς ἐν ἐνετίαις P

pter eam non posset. rogatum deinde est a Venetorum senatu sive concilio, ne ante crastinum diem triremi sua imperator exiret; ut a duce cum toto patrum collegio digne salutari et honorari posset. itaque factum est. brevi dux cum proceribus suis et senatu adest, atque imperatorem sedentem adorat: similiter primates, idque omnes nudatis capitibus. sedebat a dextris frater eius Demetrius despota paulo infra sellam imperatoriam; a sinistris Venetorum dux consedit. postquam amice inter se consalutarunt et alia secretiora collocuti sunt, dux ait imperatori, se luce sequenti, deo volente, affuturum cum omnibus, debitumque eius maiestati honorem habiturum et occursurum celebrius Venetiasque eum introducturum esse. ita cum primoribus suis recessit. postera die, quae erat dominica et Februarii mensis nona, hora quinta dux magna cum pompa adest, stipatus proceribus, consiliariis et senatoribus aliisque viris primoribus non paucis, in navigio, quo senatum vehi solemne erat, illorum lingua putzidoro appellato. ornatum id convestitumque erat stragulis purpureis; in

μένον πουτζιδῶρον ἦν ἡ κύμβη ἤτοι πλοιάριον αὐθεντικόν. ἦλθον δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἕτεραι ἡμιτριήρεις, αἱ κατὰ τὴν τῶν Λατίνων διάλεκτον τετραήρεις ἐπονομαζόμεναι, ὡσεὶ δύο ἐπὶ δέκα, καὶ αὗται εὐτρεπισμέναι καὶ ἐζωγραφισμέναι ἐντὸς καὶ ἐκτός, κατὰ πάντα ὅμοιαι τοῦ δουκός· ἐν οἷς ἦσαν ἄρχοντες πλεῖστοι, καὶ κύκλωθεν σημαίας εἶχον χρυσᾶς καὶ σάλπιγγας ἀπείρους καὶ πᾶν εἶδος ὀργάνων. εἶχον δὲ καί τινα τετραήρη ἐξαίρετον πάνυ, εἰς ὄνομα τάχα τῆς βασιλικῆς τριήρεως, ἣν ἐποίησαν ὡραιοτάτην καὶ ποικίλην· κάτωθεν γὰρ οἱ ναῦται ἔμπλεα ἔχοντες φορέματα χρυσοπετάλινα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἶχον σημεῖον τὴν εἰκόνα τοῦ πανευφήμου Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καὶ ὄπισθεν τούτου τὸ βασιλικὸν σημεῖον· εἶτα οἱ τζαγκράτορες ἄλλης θέας ἐνδύματα καὶ σημαίας φέροντες· καὶ κύκλωθεν τοῦ αὐτοῦ πλοίου ἤτοι τετραήρεως ὅλης σημαίας βασιλικάς, εἰς τὴν πρύμναν χρυσᾶς σημαίας καὶ πλείστας καὶ ἀνθρώπους τέσσαρας ἐστολισμένους μεθ' ἱματίων χρυσοζωγραφίστων, καὶ τρίχας κοκκινοχρύσας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν. μέσον δὲ τούτων τῶν τεσσάρων ἀνήρ τις εὐειδὴς ποτὲ μὲν ἐκαθέζετο ποτὲ δὲ ἵστατο, φέρων ἱμάτια χρυσοῦφαντα καὶ λαμπρά, καὶ κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ σκῆπτρον, ὥσπερ τριήρεως κύριος δεικνύων εἶναι. καὶ ἕτεροι ἄρχοντες ὡς ἐξ ἀλλοδαποῦς χώρας ὑπάρχοντες ἑωρῶντο, φέ-

1. ἢ κύμβη ἢ P 6. κύκλωθεν κύκλῳ σημ. P 10. ἔμβλεα P
13. τζαγγάτορες P, τζαγκαράτορες M σημεῖα P

puppi leones aurei et aurea textilia; totum denique navigium illud principale variis pulcerrimisque historiis depictum. advenerunt autem una semitriremes, quae Latinorum sermone quadriremes vocantur, circiter duodecim, et ipsae ornatae ac depictae intus atque extrinsecus, planeque similes navi ducis, quibus vehebantur nobiles quam plurimi, circumdati vexillis aureis, tubis innumeris et omni genere instrumentorum. habebant autem unam plane insignem navem, quae regia quadriremis dicebatur, quam varie et pulcerrime ornaverant. infra enim remiges gerebant integras vestes frondibus aureis obtextas, et in capitibus signum celebratissimi Marci evangelistae ac pone id imperatorium signum; deinde tzancratores alius generis vestimenta et insignia habebant; in ambitu navis autem imperatoria signa erant et in puppi quidem plurima eaque aurea, viri item quatuor vestimentis auro intertextis induti et capillis coccineis, auro intermicante, insignes: inter quos medios vir decorus nunc sedebat, nunc stabat, et ipse veste ornatus auro picta et splendida, manu sceptrum tenens, quo quasi quadriremis dominum se profitebatur. alii praeterea advenae viri nobiles conspiciebantur, qui diversi generis varia admo-

ροντες ἄλλης ἰδέας ἐνδύματα πάνυ ποικίλα, λατρεύοντες αὐτὸν μετ' εὐλαβείας τάχα. ἔμπροσθεν δὲ τῆς πρύμνης ἵστατο ὄρθιόν τι ὡς στῦλος, ἄνωθεν δὲ τοῦ στύλου ἐκείνου ὡς τράπεζα τετράγωνος, ὀλιγώτερον ὀργυιᾶς μιᾶς· ἐπάνω δὲ τῆς τραπέζης ἐκείνης ἀνὴρ ἵστατο ὡπλισμένος ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς, ἀστράπτων ὡς ἥλιος, κρατῶν δὲ καὶ ἀριστερᾷ αὐτοῦ ὅπλον φοβερόν· δεξιᾷ δὲ καὶ ἀριστερᾷ αὐτοῦ ἐκάθηντο δύο παῖδες ἀγγελικὰ φοροῦντες, καὶ πτερωτοὶ ἦσαν ὡς ἄγγελοι. καὶ οὗτοι οὐκ ἐν φαντασίᾳ, ἀλλ' ἀληθῶς ἄνθρωποι ἦσαν κινούμενοι. καὶ δύο λέοντες ἦσαν ἐν τῇ πρύμνῃ χρυσοῖ, καὶ μέσον αὐτῶν ἀετὸς δικέφαλος, καὶ ἄλλα πλεῖστα ὡς φαντάσματα, καὶ ἄλλα τινὰ ἃ οὐδεὶς δύναται γραφῇ παραδοῦναι· ἦν γὰρ ὠκὺς πάνυ ἡ τετραήρης, ὡς ποτὲ μὲν ἔμπροσθεν τῆς βασιλικῆς τριήρεως ποτὲ δὲ πλαγίως, καὶ ἐπορεύετο κύκλωθεν
41 μετὰ ἀλαλαγμοῦ καὶ σαλπίγγων πολλῶν. ἕτερα δὲ πλοιάρια καὶ ὁλκάδες ἦλθον, ὧν οὐκ ἦν ἀριθμός· ὡς ἀδύνατόν τινα ἀριθμῆσαι ἄστρα οὐρανοῦ καὶ φύλλα δένδρων ἢ ἄμμον θαλάσσης ἢ ψεκάδας ὑετοῦ, οὕτω κἀκεῖνα ἀριθμῆσαί τις οὐ δύναται. καὶ ἵνα μὴ πολλὰ λέγω καὶ διαλέγωμαι, ἰδοὺ προσήγγισεν ὁ δοὺξ τῇ βασιλικῇ τριήρει μετὰ τῆς γερουσίας αὐτοῦ, καὶ ἀνελθὼν ἐπροσκύνησε τὸν βασιλέα καθήμενον ἐπὶ θρόνου, ὧν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, καθήμενος κατώτερον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. καθίσας οὖν

4. ὀλιγώτερον om P 8. φοροῦντες] ἐνδεδυμένοι P 14. ἐκ πλαγίων ποτὲ δὲ κύκλωθεν ἐπορεύετο P

dum vestimenta gestabant eumque magna cum reverentia venerabantur. ante puppim quiddam columnae instar erectum stabat, mensam quadratam orgyia aliquanto minorem sustinens, cui insistebat cataphractus, instar solis coruscus, sinistra gladium tenens horribilem: ad dextram sinistramque duo pueri in angelorum modum induti, et alati, sicut angeli, considebant, qui non imagine effícti, sed revera homines erant movebanturque. in puppi item duo leones aurei erant, et inter hos aquila biceps; et alia plurima simulacra aliaque spectacula, quae describere nemo possit. velocissima enim haec quadriremis erat, et nunc imperatoriam triremem antecedebat, nunc in obliquum currebat, et cum laetis vociferationibus tubarumque frequentium cantibus in orbem se agebat. ceterorum, quae adveniebant, navigiorum acatiorumque infinitus numerus erat: quae non magis, quam stellas coeli, aut folia arborum, aut arenam maris, aut pluviae guttas numerares. sed, ne longus sim, dux ad imperatoriam navem cum senatu accessit, qua conscensa imperatorem in solio sedentem adorat, cui dextra, imperatorio solio paulo inferior, ut diximus, frater eius

καὶ ὁ δοὺξ ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ, ἐπὶ ὁμοίου σκάμνου τῷ τοῦ δεσπότου, καὶ κρατῶν αὐτὸν τῇ χειρί, συνωμίλουν ἀσπασίως. καὶ οὕτως κατὰ μικρὸν εἰσήρχοντο μετὰ παρρησίας μεγάλης, μετὰ σαλπίγγων καὶ παντὸς γένους μουσικοῦ, ἐν τῇ λαμπρᾷ καὶ μεγάλῃ Ἑνετίᾳ καὶ ὄντως θαυμαστῇ καὶ θαυμαστοτάτῃ, πλουσίᾳ ποικιλοειδεῖ καὶ χρυσοειδεῖ, τετορνευμένῃ πεποικιλμένῃ καὶ μυρίων ἐπαίνων ἀξίᾳ, τῇ σοφῇ καὶ σοφωτάτῃ, ἣν εἰ καὶ δευτέραν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὀνομάσῃ τις, οὐχ ἁμαρτάνει. περὶ αὐτῆς οἶμαι καὶ ὁ προφήτης λέγει ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ ψαλμῷ "ὁ θεὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν." τί γὰρ ἂν ζητήσῃ τις καὶ οὐχ εὑρήσῃ ἐν αὐτῇ; διὰ τοῦτο πολλῶν ἐπαίνων καὶ μεγάλων ἀξία ὑπάρχει. ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη τῆς ἡμέρας ὅτε ἤρξατο εἰσέρχεσθαι ἐν τῇ Ἑνετίᾳ, καὶ ἐπλεοπόρουν ἕως δύσεως ἡλίου, καὶ κατήντησαν ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ τῆς Φερράρας μαρκίωνος. ἡ δὲ πόλις πᾶσα ἐσείσθη, ἐξελθόντες εἰς συνάντησιν τῷ βασιλεῖ, καὶ κρότος καὶ ἀλαλαγμὸς μέγας ἐγένετο. καὶ ἦν ἰδεῖν ἔκστασιν φοβερὰν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τὸν πολυθαύμαστον ἐκεῖνον τοῦ ἁγίου Μάρκου ναόν, τὰ παλάτια τοῦ δουκὸς τὰ ἐξαίσια, καὶ τοὺς ἄλλους τῶν ἀρχόντων οἴκους παμμεγέθεις ὄντας, ἐρυθροὺς καὶ χρυσίῳ πολλῷ κεκοσμημένους, ὡραίους καὶ ὡραίων ὡραιοτέρους. οἱ μὴ εἰδότες ἐπ' ἀληθείας οὐ πιστεύσουσιν, ἀλλ' οἱ εἰδότες οὐ

3. εἰσήρχετο P 7. ἣν] ἑνετίᾳ M 11. εὑρεθήσεται P 12. ὑπάρχει καὶ ἔστιν. ἦν M 15. φεραρίας P 16. ἐξῆλθον M 22. πιστεύουσιν P

assidebat. considens deinde dux quoque sinistra, in inferiore scamno, uti despota, prehensa manu eius, humane et amice colloquitur. atque ita paulatim, magna cum pompa, tubarum et omnium musicorum instrumentorum cantu, inclitas et amplas Venetias intrabant, urbem vere admirandam et summe admirandam, opulentam, multiformem, auream et quasi tornatam versicoloremque, et mille merito afficiendam laudibus, urbem sapientem, immo sapientissimam, urbem denique, quam qui dixerit alteram terram promissionis, non erraverit. de hac, opinor, psalmo vicesimo tertio propheta dicit: "deus super mare fundavit eam." quid enim quaerat quispiam, quod illic non inveniat? qua de re multis et magnis laudibus digna est. erat autem hora circiter sexta, quum Venetias navibus intrare coeperunt, et navigarunt ad occasum solis usque, deverteruntque ad aedes marchionis Ferrarae. tota autem civitas commota erat, imperatori obviam se effundens, erantque laetantium plausus clamoresque ingentes; ac licebat stupente animo videre eo die templum illud admirandum S. Marci, palatium ducis egregium, ceterasque principum domus longe maxi-

δύνανται γραφῇ παραδοῦναι τὴν καλλονὴν καὶ τὴν θέσιν καὶ τῶν ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν τὴν σύνεσιν, τὸ παμπληθὲς τοῦ λαοῦ, ἑστώτων πάντων καὶ χαιρόντων ὁμοῦ καὶ εὐφραινομένων ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ βασιλέως· ἐξέστη γὰρ ἡ ψυχὴ πάντων βλεπόντων τὴν τοιαύτην παρρησίαν, ὥστε λέγειν καὶ αὐτοὺς ἐν ἐκστάσει "ὁ οὐρανὸς σήμερον, ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα γέγονε." δῆλον ὥσπερ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ κτίσματα καὶ ποιήματα τοῦ θεοῦ οὐ δύναταί τις αὐτῶν καταλαβεῖν, ἀλλὰ μόνον ἐκπλήττεται, οὕτω καὶ τὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐκπλήττοντο θεάματα βλέποντες· ἀλλὰ πολλὴ μεταξὺ τῶν ἑτέρων διαφορά. ὅταν οὖν ἦλθον εἰς τὴν μεγάλην γέφυραν ἐκείνην ἣν καὶ Ῥεάλτον καλοῦσιν, καὶ ἦραν αὐτὴν ἄνω, ὑφ' ἧς διέβη ἡ τριήρης· ἦν δὲ κἀκεῖσε πλῆθος λαοῦ καὶ σημεῖα χρυσοειδῆ καὶ σάλπιγγες καὶ κρότοι καὶ ἀλαλαγμοὶ καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πᾶν εἶδος ἐξαισίου θεάματος. ἔτι τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴν τιμὴν ἣν ἔδειξαν πρὸς τὸν βασιλέα, τίς διηγήσεται; ἀπῆλθον οὖν, ὡς προεῖπον, ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ μαρκίωνος. ἐκεῖσε γοῦν ἔστησαν τὴν τριήρην. ἦν δὲ ὥρα δύσεως ἡλίου· καὶ ἀποχαιρετίσας ὁ δοὺξ καὶ οἱ ἄρχοντες ἀπῆλθον οἴκαδε.

15. Φεβρουαρίου οὖν τῇ εἰκοστῇ ὀγδόῃ ἐξελθόντες τῆς B Ἐνετίας ὅ τε βασιλεὺς καὶ ὁ δεσπότης καὶ πᾶς ὁ κλῆρος καὶ

7. γεγόνασιν ἓν P 13. σημαῖαι χρυσοειδεῖς P 17. προείπομεν P 20. 15] περίοδος ἀπὸ Ἐνετίας εἰς Φερράραν. MP

mas, purpura et auro ornatissimas, elegantes et elegantibus elegantiores. qui oculis non ipsi viderunt, non credent, qui viderunt, scribendo consequi nequeunt pulchritudinem illam et speciem virorum ac mulierum prudentiam, hominum frequentiam, qui laeti omnes gaudentesque et exsultantes super adventu imperatoris adstabant. obstupefiebant enim animi omnium, qui videbant novam hanc rem, ut etiam clamarent obstupefacti: "coelum hodie, terra et mare facta sunt:" unde apparet, quemadmodum quae in coelo a deo condita et creata sunt, nemo potest mente comprehendere, sed ea stupet tantummodo, sic illius diei spectacula qui intuerentur, stupuisse. quanquam magnum inter utrasque res discrimen est. quum igitur ad magnum illum pontem venissent, quem Realtum vocant, sublato eo, triremis transitum fecit. ibi quoque magna hominum multitudo erat cum vexillis auratis tubisque, ingens strepitus plaudentium et ovantium, denique omne, ut tribus verbis dicam, insignis spectaculi genus. ipsas autem laudes et honores, quibus imperatorem exceperunt, quis explicabit? deverterunt igitur, ut supra narravi, in aedes marchionis, ibique triremem stiterunt. fuit autem circa occasum solis. dux et primores, salutato imperatore, domum abierunt.

15. Februarii die vicesimo octavo egressi Venetiis imperator et

ἡ συνοδία αὐτῶν ἔπλεον Φερραρίας ὁδόν· ὁ δὲ πατριάρχης ἀπέμεινεν ἐν Ἑνετίᾳ δι' ἔνδειαν τῶν πλοιαρίων. οὗτοι δὲ ἦλθον, ἵνα τὰ διὰ μέσου ὡς μὴ πάνυ ἀναγκαῖα ἐάσω, εἰς τὸ καστέλλι Φραγγουλῆ· ἔνθα ἀπέσωσαν καὶ ἐστήσαντο ἅπαντα τὰ πλοῖα τὰ ἐκ τῆς Ἑνετίας εἰς Φερραρίαν ἐλθόντα. ἦλθον οὖν διὰ ξηρᾶς ἄρχοντες ἔφιπποι ὡσεὶ πεντήκοντα, καὶ προσεκύνησαν τὸν βασιλέα. καὶ ὁ λεγάτος ἦν μετ' αὐτῶν, ὅστις ποτὲ ἦλθε μετὰ τριήρεως τοῦ πάπα ἐν τῇ Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει· αὐτὸν γὰρ ἀπέσταλκεν ὁ πάπας ἰδεῖν τὴν βουλὴν τοῦ βασιλέως. τότε γοῦν προστάξας ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀγαγεῖν αὐτῷ τῷ πρωῒ ἵππους ἑκατὸν πεντήκοντα, ὅπως πορευθῇ διὰ ξηρᾶς εἰς Φερραρίαν, ἔνθα ἦν ὁ πάπας. ἔμειναν οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἐκείνῃ τῇ νυκτί· τῷ δὲ πρωῒ κελεύσαντος τοῦ βασιλέως ἀπῆλθον τὰ πλοῖα διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς Φερραρίαν, αὐτὸς δέ, ὡς εἴρηται, ἐπορεύθη διὰ ξηρᾶς. τὰ δὲ πλοῖα διὰ τοῦ ποταμοῦ ἐπορεύθησαν. ὁ γὰρ βασιλεὺς διὰ ξηρᾶς ἀπελθὼν ὥρᾳ ἕκτῃ τῆς ἡμέρας εἰσῆλθεν ἔφιππος εἰς τὴν Φερραρίαν μετὰ τιμῆς μεγάλης καὶ παρρησίας· ἦσαν δὲ μετ' αὐτοῦ πολλοὶ μητροπολῖται, δηλονότι ἐπίσκοποι τοῦ πάπα, καὶ ὁ αὐθέντης τῆς χώρας ὡσαύτως ἤγουν ὁ μαρκίων, ἔτι δὲ καὶ ἱερεῖς τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος κὺρ Γρηγόριος, καὶ ἕτεροι ὡσεὶ δια-

1. φεράρας P   12. φεράραν P

despota omnisque clerus comitatusque eorum Ferrariam versus navigarunt. patriarcha propter penuriam navigiorum Venetiis mansit. illi igitur, ut taceam, quae in medio acciderunt, quippe minus necessaria, ad castellum Frangulinum venerunt, quo appulsae sunt et in ancoris constiterunt naves omnes Venetiis Ferrariam proficiscentes. ibi per continentem equis advecti viri illustres circiter quinquaginta imperatorem venerabundi salutarunt: in quibus legatus erat, qui quondam in triremi papae in Cretam et Cpolim venerat. hunc enim papa ad explorandum animum imperatoris miserat. mandavit imperator, ut sisterentur sibi postero mane equi centum et quinquaginta, quibus terra Ferrariam iret, ubi papa erat. itaque, nocte in eo loco transacta, mane iussu imperatoris naves per fluvium Ferrariam subvectae sunt, ipse per terram, ut dictum est, iter fecit. dum igitur naves per fluvium aguntur, imperator, in continenti profectus, hora sexta Ferrariam magno cum honore et pompa equo insidens ingressus est. comitabantur eum multi metropolitae sive episcopi papae, et ipsius loci princeps, marchio, porro sacerdotes imperatoris eiusdemque spiritualis pater Gregorius, magnus protosyncellus, atque alii, numero ferme ducenti. ita igitur intrarunt cum tubarum et musicorum in-

κόσιοι τὸν ἀριθμόν. καὶ οὕτως εἰσῆλθον μετὰ τῶν σαλπίγγων καὶ παντὸς γένους μουσικοῦ. ἡ δὲ πόλις πᾶσα τῆς Φερραρίας συνέδραμεν ἰδεῖν τὴν τοῦ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ἔλευσιν μετὰ αἰδοῦς καὶ τιμῆς καὶ εὐλαβείας. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐκαθέζετο ἐφ' ἵππου ὡραιοτάτου μέλανος καὶ εὐτρεπισμένου μετὰ ἐρυθροῦ καὶ χρυσοϋφάντου χασδίου· ἄρχοντες δὲ καί τινες ἄλλοι συνηπείγοντο αὐτῷ, μετὰ οὐρανίας λευκοειδοῦς ἐπισκεπάζοντες αὐτόν, καὶ αὕτη ἐπιμελανίζουσα ὡς ἰδέα οὐρανοῦ. καὶ ἕτερος ἵππος λευκὸς ὡραιότατος, εὐτρεπισμένος καὶ αὐτὸς τὰ αὐτά, καὶ χρυσοῦς ἀετοὺς ἐπὶ τοῦ χασδίου ἔχων καὶ ἕτερα χρυσᾶ πλέγματα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, μὴ ἔχων ἀναβάτην. ὁ δὲ μακαριώτατος πάπας ἦν καθήμενος ἐπὶ τοῦ παλατίου αὐτοῦ μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου, καρδινάλεων δηλαδὴ μητροπολιτῶν ἐπισκόπων ἱερέων καὶ ἄλλων τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, καὶ ἀρχόντων καὶ αὐθεντῶν πολλῶν, ἐκδεχόμενοι τὸν βασιλέα. καὶ ἐλθόντες οἱ ἔμπροσθεν ἔφιπποι, τινὲς μὲν τῶν ἀρχόντων ἐπέζευσαν, καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης, καὶ εἰσῆλθον διὰ τῆς μεγάλης πύλης ἔνδον τοῦ παλατίου, οὗ ἦν ὁ πάπας· τὸν δὲ βασιλέα εἰσήγαγον ἔφιππον δι' ἑτέρας πύλης. γνοὺς οὖν ὁ πάπας ὅτι ἐγγύς ἐστι τῆς πύλης ὁ βασιλεύς, ἀνέστη καὶ περιεπάτει. ὃν καὶ εὗρεν ὁ βασιλεὺς ὄρθιον· καὶ θέλων γονυπετῆσαι, οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πάπας ἀλλ' ἐδέξατο αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους

2. μουσικῶν P 10. τοῦ om P 17. ἐπέζευξαν MP

strumentorum omnis generis strepitu; concurritque civitas Ferrariensium universa ad videndum sacratissimi domini nostri et imperatoris introitum, cum observantia, honore et verecundia. sedebat imperator in equo formosissimo nigri coloris, cui iniectum erat stratum serici villosi purpurum et auro intertextum. stipabant eum principes et alii quidam, aulaeo candidi coloris eum opacantes, nigricante tanquam coeli imago. alius equus candidus et ipse formosissimus et simili modo ornatus, in cuius strato aquilae aliaeque figurae auro intextae erant, imperatorem praecedebat, carens equite. sanctissimus papa in palatio suo cum toto clero, h. e. purpuratis, metropolitis, episcopis, sacerdotibus, ceterisque ecclesiasticis, et viris principibus ac dominis multis, imperatorem exspectans, sedebat. advectis, qui agmen ducebant, equitibus, e principibus nonnulli descenderunt, inter quos ipse despota fuit, ac per magnam portam palatii, ubi papa erat, ingressi sunt; imperatorem per aliam portam equo insidentem introduxerunt. papa, cognito, imperatorem ad portam adesse, surrexit et inambulavit, et ita spatia facientem offendit eum imperator: qui quum in genua vellet procumbere, non id permisit papa, sed eum

αὐτοῦ, καὶ δοὺς τὴν χεῖρα, ἠσπάσατο αὐτὴν ὁ βασιλεύς, καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ. οἱ δὲ καρδινάλιοι παρὰ τοὺς πόδας αὐτῶν, ποιήσαντες τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν. καὶ ὁμιλήσαντες λόγους μυστικοὺς τῆς εἰρήνης ἀνεχώρησαν ἀπ' ἀλλήλων· καὶ ὁ μὲν πάπας ἔμεινεν ἐν τῷ παλατίῳ αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν συνερχομένων αὐτῷ ἐφίππων ἤχθη μετὰ σαλπίγγων ἐν ἑτέρῳ παλατίῳ εὐτρεπισμένῳ πάνυ 42 καλῶς, κἀκεῖσε ἀνεπαύσατο μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπηρετῶν βασιλικῶς, μηνὶ Μαρτίῳ τετάρτῃ ἡμέρᾳ.

16. Πλησιάσαντος τοίνυν τοῦ πατριάρχου ἡμῶν ἐν τῷ ἐρύματι Φραγγουλῇ, ἔτι αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, ἰδοὺ πρὸς συνάντησιν αὐτῷ ναῦς τις ἐρχομένη κατάχρυσος καὶ συρομένη ἐν τῷ ποταμῷ παρὰ τῆς σκάφης αὐτῆς, καὶ ἐζήτουν τὸν πατριάρχην εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ· ἦν γὰρ διόροφος καὶ τριόροφος, ὡς ἡ παλαιὰ ἐκείνη τοῦ Νῶε κιβωτός. καὶ ἐκείνη ἀσφαλῶς ἦν περιησφαλισμένη. αὐτὴ μέν, ὅσον μὲν ἐν τῷ ὕδατι, πίσσῃ κεχρισμένη ὑπῆρχεν, ὅσον δὲ τὸ φαινόμενον, ἐν χρώμασι διαφόροις ἦν κεκαλλωπισμένη· μικρὸν δὲ ἀνωτέρω παραθυρίδες τετορνευμέναι, ὡς ἄν τις εἰκάσαι, μετὰ κιόνων λεπτῶν ἦσαν αὐταὶ καὶ μετὰ μαρμάρων κοκκίνων, καὶ ἄνωθεν τούτων πρόκυψις ὡραιοτάτη, ὑπεράνω δὲ πάσης τῆς νηὸς κύκλωθεν πολεμικὰ ὄργανα, καὶ ἐν μέσῳ μαγειρεῖον διὰ

5. ἀπῆλθεν P 9. δ^{η} ἡμέρᾳ γ^{η}: P 10. 16] περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ πατριάρχου εἰς Φερραρίαν MP 11. ἐρείσματι P 13. διὰ τῆς σκαφίδος P

complexus porrectaque dextera, quam ille osculatus est, ad sinistram suam collocavit. purpurati autem ad pedes eorum consederunt salutatione in Christo peracta. deinde arcano de pace collocuti, digressi sunt; et papa quidem in palatio suo mansit, imperator ab equitibus, quibuscum venerat, in aliud palatium, splendidissime instructum, cum tubarum cantu deductus est, atque ibi cum optimatibus et ministris suis regie deversatus est, mensis Martii die quarto.

16. Accedente patriarcha nostro ad castellum Frangulinum, sed tamen longe adhuc absente, navis inaurata' ei obviam mittitur, per flumen a scapha sua tracta, rogaturque patriarcha, ut eam conscenderet: habebat enim duo et tria tabulata, sicut vetus illa arca Noë, et bene undique erat communita, quantum sub undis erat, pice illita, quantum undis eminens, coloribus variis decorata. paulo superius fenestrae opere, ut quis putaret, tornatili, cum columellis e rubro marmore; et supra has proiectura pulcerrima. in summa navi circumcirca disposita erant arma bellica, et in medio culina ob ascensum fumi in coelum liberum. scalae erant tum ad puppim, tum ad

τὸ ἄνωθεν εἶναι τοῦ καπνοῦ, καὶ κλῖμαξ τις παρὰ τῇ πρύμνῃ καὶ ἑτέρα τῇ πρώρᾳ πρὸς τὸ ἀνέρχεσθαι καὶ κατέρχεσθαι τοὺς ὑπηρέτας αὐτῆς. ἔσωθεν δὲ παλάτιον ἄλλο, ὡσάν τις εἴπῃ ναὸν περικαλλῆ, καὶ κοιτῶνες διάφοροι περικεκαλυμμένοι βηλοῖς χρυσοῖς· κύκλωθεν δὲ ἀναβαθμίδες καὶ προβαθμίδαι καὶ θρόνοι καὶ παραπετάσματα κατεστρωμένα τάποις μακροῖς, κύκλωθεν θεωρία λαμπρὰ καὶ περιφανὴς καὶ ἀξιέπαινος. κάτωθεν δὲ τοῦ παλατίου ἄλλο ὡς κατώγαιον αὐτοῦ καὶ ὑποθῆκαι ὑπῆρχον πολλαί, αἱ μὲν οἴνου αἱ δὲ ἰχθύων αἱ δὲ τροφῶν ἄλλων. ἡ δὲ καλάθωσις τοῦ ὀρόφου αὐτῆς καὶ ἡ θαυμαστὴ ἀπόθεσις καὶ ἀνάπαυσις τῶν κοιτώνων ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον ὡραιόταται. κατὰ τὴν τῶν Ἰταλῶν οὖν διάλεκτον ἐκαλεῖτο ἡ ναῦς ἐκείνη δρομπούρκιον. εἰσῆλθε γοῦν ἐν αὐτῇ ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ παντὸς τοῦ κλήρου· καὶ ἦν ἰδεῖν πλέουσαν τὴν νῆα διὰ τοῦ ποταμοῦ ὡσεὶ παλάτιον, καὶ μηδ' ὅλως εἰκάζουσαν εἶναι ἐν ὕδατι ἀλλ' ὡς ἐπὶ ξηρᾶς. πλεύσαντες οὖν διὰ τοῦ ποταμοῦ ἦλθον εἰς Φερραρίαν, καὶ ἔπεμψαν ἀπὸ Ἑνετίας πρὸς τὸν πάπαν πρέσβεις τὸν Ἡρακλείας μητροπολίτην κὺρ Ἀντώνιον καὶ τὸν Μονεμβασίας κὺρ Θεοδόσιον. τῷ πρωῒ δέ, ὥρᾳ πρώτῃ τῆς ἡμέρας, παρεγένοντο τέσσαρες καρδινάλιοι καὶ ἐπίσκοποι πέντε ἐπὶ εἴκοσι, καὶ ὁ μαρκίων ὁ τῆς Φερραρίας κύριος, καὶ σὺν αὐτῷ πλῆθος ἀρχόντων ἐφ' ἵππων καὶ ἡμιόνων ὀχουμένων,

1. τὸν καπνὸν P 5. καὶ προβαθμίδαι om P 9. ἀποθῆκαι? 11. ἀπόθεσις καὶ om M

proram, quibus nautici ministri ascenderent et descenderent. intus quasi palatium erat, quod diceres templum elegantissimum, et diversa conclavia, convestita velis aureis; in circuitu gradus erant et scamilla, throni et longorum tapetorum aulaea: circumcirca adspectus splendidus, magnificus et elegans. infra palatium aliud quasi subterraneum conclave, et cellae complures, aliae vini, aliae piscium, aliorumve esculentorum. lacunaria et cubiculorum ad cubandum et quiescendum accommodatio pulcherrima erant. appellabatur autem navis illa Italorum lingua horoburcion. intravit igitur eam patriarcha cum archiepiscopis et universo clero, eratque eam nantem per flumen palatii instar intueri, ut neutiquam in aqua esse, sed in terra videretur. itaque flumen emensi, Ferrariam venerunt, ac miserunt Venetiis ad papam legatos Antonium, Heracleae metropolitam, et Theodosium, episcopum Monembasiae. postridie, prima hora, adfuerunt patriarcham salutatum purpurati quatuor, episcopi viginti quinque, marchio, Ferrariae dominus, et cum hoc viri nobilissimi permulti partim equis,

συναντῆσαι τῷ πατριάρχῃ. ἦν δὲ ὁ πατριάρχης ἔφιππος, ἐρχόμενος ἐν τῷ μέσῳ δύο καρδιναλίων μετὰ τιμῆς μεγάλης. καὶ εὐθὺς ἀνελθόντες εἰς τὸ τοῦ πάπα παλάτιον ἠσπάσαντο ἀλλήλους τῷ ἁγίῳ φιλήματι.

Ἀφίεμεν οὖν τὰ ἐν τῇ συνόδῳ συμβάντα, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων εἰς ἡμᾶς παρακολουθήσαντα εἴπωμεν.

17. Τῷ δὲ ϛϡμϛʹ ἔτει, τῇ κϛʹ Ἰανουαρίου μηνός, ηὐλογήθην ἐγὼ Ἑλένην τὴν θυγατέρα τοῦ ἐπὶ κανακλείου Ἀλεξίου Παλαιολόγου τοῦ Ἐξαμπλάκωνος· καὶ ἦν ἐν τῷδε τῷ συνοικεσίῳ παράνυμφος ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος, ὁ κατὰ τὸ ἡμέτερον ἔθος στεφανώσας ἡμᾶς. καὶ Μαΐου πρώτῃ τοῦ ϛϡμζʹ ἔτους ἐγεννήθη μοι υἱὸς τοὔνομα B Ἰωάννης, ὃν καὶ ὁ προρρηθεὶς αὐθέντης μου ὁ δεσπότης ἀνεγέννησε διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος.

Τῇ δὲ ιζʹ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ ϛϡμηʹ ἔτους τοῦ παρόντος ματαίου βίου μετέστη ἡ δέσποινα ἡ κυρία Μαρία ἡ ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος, καὶ τῇ πρώτῃ Ἰουνίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανε καὶ ἡ δέσποινα κυρία Εὐγένεια ἡ τοῦ Κατελιούτζη θυγάτηρ τοῦ τῆς Λέσβου αὐθέντου, καὶ ἐτάφησαν αὗται ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ· καὶ σφοδρὸς εἴ πέρ ποτε χειμὼν τότε ἐγένετο. καὶ τῇ ιζʹ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὸ κοινὸν χρέος ἐπλήρωσε καὶ ἡ κυρία Ζωὴ ἡ βασίλισσα, καὶ

1. συναντῆσαι τῷ πατριάρχῃ om M 5. τὰ et εἴπωμεν om M
7. δέκατον ὄγδοον P 9. ζαπλάκωνος P 12. μαΐῳ P
16. ματαίου om P ἡ κυρία δέσποινα P

partim mulis vecti. equitabat etiam patriarcha, procedens inter purpuratos duos magno cum splendore. ingressi statim palatium papae, invicem se salutarunt osculo sancto.

Sed mittamus iam, quae in synodo acta sunt, et dicamus, quae nobismet deinceps evenerunt.

17. Anno 6946, Ianuarii die 26, duxi ego uxorem Helenam, filiam Alexii Palaeologi Examplaconis, canacleo praefecti. eius coniugii paranymphus dominus meus Constantinus despota fuit, qui ex more nostro nos coronavit. primo die Maii anni 6947 natus est mihi filius, nomine Iohannes, quem idem ille dominus meus despota e sacro fonte suscepit.

Die Decembris decimo septimo anni 6948 cessit ex hac inani vita despoena Maria Trapezuntia, et primo die Iunii eiusdem anni etiam despoena Eugenia, Cateliutzae, Lesbiorum principis, filia, mortem obiit, sepultaque est utraque in monasterio Pantocratoris. dura tum hiems erat, si unquam antea. die decimo septimo eiusdem mensis commune debitum persolvit Zoë imperatrix, et sepulta est in monasterio Mar-

ἐτάφη ἐν τῇ τῆς κυρίας Μάρθας μονῇ. καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπανέστρεψαν πάντες εἰς Κωνσταντινούπολιν οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀπελθόντες ἕνεκεν τῆς συνόδου, ὁ βασιλεὺς λέγω καὶ ὁ δεσπότης καὶ οἱ λοιποί, ἄνευ τῶν ἐκεῖσε ἐν Ἰταλίᾳ ἐναπολειφθέντων τριῶν, τοῦ πατριάρχου κὺρ Ἰωσὴφ ἐν Φλωρεντίᾳ πρὸς κύριον ἐκδημήσαντος καὶ τοῦ Σάρδεων μητροπολίτου ἐν Φερραρίᾳ· καὶ ὁ Νικαίας πρόεδρος ἐν Ῥώμῃ ἐναπέμεινε τοὔνομα Βησσαρίων, ὃν μετὰ τὴν τοῦ πατριάρχου ἀπὸ τῶν ὧδε ἀποδημίαν ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος αὐτὸν εἰς πατριάρχην ἐψηφίσαντο. εἶτα ἕνεκέν τινων συγχύσεων καὶ σκανδάλων μὴ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀλλ' εἰς Ῥώμην προσμείνας, ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς καρδινάλην ἐποίησεν αὐτὸν καὶ πλεῖστα σιτηρέσια αὐτῷ ἐδωρήσατο. τῇ δὲ κζ' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως κυριακῇ, ἐγεννήθη μοι ὁ δεύτερος υἱὸς Ἀλέξιος, ὃς μετὰ τριάκοντα ἡμέρας ἀπέθανε. καὶ τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κὺρ Μητροφάνης ὁ πρὶν Κυζίκου μητροπολίτης.

18. Καὶ τῇ ς' Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ ͵ςμθ' ἔτους προσετάχθην ἀπελθεῖν με εἰς Λέσβον, ἔνθα καὶ κατέστησα ἵνα εἰς γυναῖκα λάβῃ ὁ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος ὁ αὐθέντης μου τὴν κυρίαν Αἰκατερίναν, θυγατέρα τοῦ τῆς εἰρημένης νή-

7. ὁ δὲ Βησαρίων τοὔνομα, ὃς καὶ τῆς Νικαίας πρόεδρος ἦν, ζῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐναπέμεινεν, ὃν P 14. κζη μαρτίου μηνὸς P 15. ὁ δεύτερος om P ὃς — ἀπέθανε] καὶ ζήσας τριάκοντα ἡμέρας μόνον M

thae. mense Februario eiusdem anni, quotquot synodi causa in Italiam profecti fuerant, Cpolim redierunt, imperator, Demetrius despota, et reliqui, tribus in Italia relictis, Iosepho patriarcha, qui Florentiae ad dominum concessit, Sardiensium metropolita, qui Ferrariae obiit, et Bessarione, Nicaeae episcopo, qui Romae mansit; quem post Iosephi patriarchae obitum imperator et synodus subrogarunt in locum eius. at ille propter perturbationes rerum et contentiones quasdam non venit Cpolim, sed Romae haerens, a summo illo archiepiscopo purpuratus factus et stipendiis liberalissime donatus est. eodem anno, die vicesimo septimo Martii, quae erat dominica resurrectionis, alter filius mihi natus est, Alexius, qui tamen intra dies triginta obiit. vere eiusdem anni patriarcha Cpolis factus est Metrophanes, qui ante metropolita Cyzici fuerat.

18. Die sexto Decembris anni 6949 in Lesbum missus sum, ut Constantinus despota, dominus meus, Aecaterinam, Notarae Palaeologi Cateliutzae, eius insulae principis, filiam, in matrimonium acci-

σου αὐθέντου κὺρ Νοταρᾶ Παλαιολόγου τοῦ Γατελιούτζη, καὶ τὴν τοῦ γάμου μνηστείαν ἐποίησα. τῇ δὲ ις' Ἀπριλλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῇ τοῦ πάσχα ἁγίᾳ κυριακῇ, ἐγεννήθη μοι θυγάτηρ τοὔνομα Θάμαρ, ἣν ἀνεδέξατο καὶ αὐτὴν ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁ εἰρημένος δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος ὁ αὐθέντης μου. καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ Παῦλος Ἀσάνης παραλαβὼν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀσανίναν ἔφυγεν εἰς Μεσημβρίαν, δι' αἰτίαν ὅτι ἐρώμενος αὐτῆς ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος εἰς λέχος ἐζήτει αὐτήν, ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ κὺρ Κωνσταντῖνος ὁ δεσπότης καὶ οἱ αὐτάδελφοι αὐτοῦ ἅμα τῇ δεσποίνῃ καὶ μητρὶ οὐκ ἠνέσχοντο ἀκοῦσαι. ἐν δὲ τῷ ἀπελθεῖν αὐτὸν εἰς Μεσημβρίαν καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος ἐκεῖσε κρυφῶς παραγενόμενος εἰς νόμιμον γυναῖκα ἔλαβεν αὐτήν. τῇ δὲ κζ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν εἰς Λέσβον ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος μετὰ βασιλικῶν τριήρεων, καὶ ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν εἰρημένην κυρίαν Αἰκατερίναν τὴν Κατελιούτζεναν, δρουγγαρίου ὄντος ἐν ταῖσδε ταῖς τριήρεσιν Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ τοῦ μετὰ ταῦτα μεγάλου δουκὸς γενομένου. καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ ϛϡν' ἔτους καταλείψας ἐκεῖσε τὴν δέσποιναν καὶ γυναῖκα αὐτοῦ ὁ αὐθέντης μου, εἰς τὸν αὐτῆς πατέρα ἤλθο- 43
μεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τῶν αὐθεντικῶν τριήρεων καὶ ἑτέρας ἄλλης τριήρεως τῆς Λέσβου. τῇ δὲ κ' Ὀκτωβρίου

1. ντορῆ P κατελιούτζη P 7. λεσβερίαν M 9. ὁ δὲ δεσπότης κὺρ Κ. P 11. αὐτὸς δὲ ἐν τῷ ἐπανελθεῖν εἰς Μεσημβρίαν καὶ τοῦ δεσπότου κυρίου Δημητρίου ἐκεῖ κρυφῶς παραγενομένου εἰς P 23. κδ' P

peret, ac perfeci coniugii sponsalia. eiusdem anni Aprilis die decimo sexto, ipsa dominica paschae, Thamar filiam suscepit, quam et ipsam Constantinus despota, dominus meus, e sacro baptismate sustulit. eodem die Paulus Asanes, cum Asania filia Mesembriam profugit, quoniam eius amore captus Demetrius despota lecti sociam eam expetebat, imperator autem et Constantinus despota, eius fratres germani, cum despoena matre id nec audire sustinebant. die vicesimo septimo Iulii eiusdem anni dominus meus, despota, regiis triremibus in Lesbum profectus est accepitque in matrimonium Aecaterinam illam Cateliutzenam, drungario navibus praefecto Luca Notara, qui postea magnus dux factus est. mense Septembri autem anni 6950 dominus meus, despoena uxore apud eius patrem relicta, assumsit me in Peloponnesum, triremibus principalibus et una Lesbica usus. vicesimo Octobris die ad ameram et imperatorem ablegatus sum, cum secreto

τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσταχθεὶς ἐγὼ διέβην πρέσβυς πρὸς τὸν ἀμηρᾶν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα, ἔχων καὶ ἀπόκρυφον μυστήριον, ὅτι ἐὰν δώσῃ τοῦτο ὁ βασιλεύς, ἀπελθεῖν με πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Δημήτριον ἄνω εἰς τὴν Μεσημβρίαν, καὶ δώσω ἐκείνῳ ἅπαντα τὸν τόπον ὃν ὁ αὐθέντης μου ἐν τῇ Πελοποννήσῳ εἶχεν· αὐτὸς δὲ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἔχῃ τὴν Σηλυμβρίαν καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐκεῖσε τῆς μαύρης θαλάσσης ἤτοι τοῦ Εὐξείνου πόντου ἄχρι τῶν Δέρκων, διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τῆς πόλεως ἕνεκεν τῆς ἐλπίδος τῆς βασιλείας, ὡς ἠγάπα καὶ ὁ βασιλεύς, ὅς με καλῶς ὑπεδέξατο. καὶ ἀπέσωσα ἐγὼ τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ εἰς Μεσημβρίαν πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Δημήτριον· αὐτὸς δὲ ἦν ἑτοιμάζων ἵνα κατὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἔλθῃ, καὶ ἀπέπεμψέ με ἄπρακτον ἕνεκεν τούτου. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς διέτριβον ἐγὼ ἐκεῖσε, ἐν ἀποπληξίᾳ δεινῇ περιπεσὼν ὁ Παῦλος ἐναπέψυξεν. ἐμοῦ δὲ ἐπαναστρέψαντος εἰς τὴν πόλιν, καὶ προσμένοντός μου ὅπως ὁρισμῷ τοῦ βασιλέως ἐπανέλθω πρὸς τὸν αὐθέντην μου εἰς Πελοπόννησον, ἰδοὺ τῇ κγ' τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέδραμεν ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος μετὰ στρατοῦ καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν, φθείρας καὶ ζημιώσας οὓς εὗρεν ἔξωθεν, ἔχων καὶ μεθ' ἑαυτοῦ συμμάχους μέρος ἱκανὸν ἐκ τοῦ τῶν Τούρκων στρατοῦ· ἐν ᾧ δὴ μηνὶ ἐγεννήθη αὐτῷ ἡ θυγάτηρ ἣν ἔλαβεν ὕστερον εἰς γυναῖκα ὁ ἀμηρᾶς Μεεμέτης. καὶ τῷ Ἰουλίῳ

7. Μεσημβρίαν P, Σηλυβρίαν margo 23. ἡ om P 24. μεχεμέτης P

mandato, ut, si assentiretur imperator, transirem Mesembriam ad Demetrium despotam, eique oppida et loca omnia traderem, quae in Peloponneso dominus meus habebat; ipse, Cpolim reversus, Selymbriam cum locis ad mare nigrum sive pontum Euxinum finitimis usque Derca haberet, urbi vicinus esse cupiens propter spem imperii. probata haec sunt ab imperatore, qui benigne me excepit. itaque mense Ianuario Mesembriam ad Demetrium despotam salvus perveni, qui tamen, ad bellum Cpoli et imperatori ac fratri inferendum quum maxime se parans, re infecta me dimisit. diebus autem, quibus illic commorabar, Paulus gravi tactus apoplexia exspiravit. reverso me igitur in urbem, et exspectante, ut iussu imperatoris ad dominum meum in Peloponnesum redirem, ecce die vicesimo tertio Aprilis. eiusdem anni Demetrius despota cum exercitu adfuit et eversis deletisque, quoscunque foris offendit, urbem obsedit, auxiliis satis magnis Turcarum adiutus. eodem mense filia ei nata est, quam postea in matrimonium duxit Mehemetes ameras. mense Iulio eius-

μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐρχομένου τοῦ αὐθέντου μου καὶ δεσπότου κὺρ Κωνσταντίνου εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς Λέσβου διελθόντος, ἔλαβε καὶ τὴν δέσποιναν τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἐν τῇ Λήμνῳ ἐλθόντος ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ στόλου παντὸς τῶν Τούρκων ἡμέραις πολλαῖς ἐκεῖ εὑρεθέντος· τῇ δὲ θεοῦ βοηθείᾳ ἀπῆλθεν ἄπρακτος ἀπ' αὐτοῦ ὁ στόλος. ἡ δὲ δέσποινα ἡ τούτου σύνευνος ἀπὸ τῆς περιστάσεως ἀσθενήσασα καὶ ἐκτρωθεῖσα τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ αὐτοῦ τῆς Λήμνου νησίου ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. καὶ τῇ ιδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ͵ϛϡνα' ἔτους ἐγεννήθη μοι ὁ ἕτερος υἱὸς Ἀλέξιος. καὶ τῷ Νοεμβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν ὁ δεσπότης καὶ αὐθέντης μου. καὶ τῇ α' Μαρτίου ἔλαβε ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν Σηλυμβρίαν, καὶ ἀπέστειλεν ἐμὲ ἐκεῖσε διοικεῖν, καὶ οὕτως προσέταξέ μοι φυλάττειν αὐτὴν μετὰ ἐπιμελείας διὰ τὴν ὑποψίαν ἣν εἴχομεν ἐκ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ τοῦ δεσπότου κὺρ Δημητρίου καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλέως.

19. Τῷ δὲ Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν Λέων ὁ Φραγκόπουλος ὁ πρωτοστράτωρ, ὁ ἐπ' ἀδελφῇ υἱος τοῦ πάλαι μεγάλου πρωτοστράτορος Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, ὃν ἡ ἱστορία ἀλλαχοῦ ἐδήλωσε. διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐπιτροπικὴν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου διηγ-

11. ὁ om P 14. Σηλυβρίαν P 17. πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Τούρκων καὶ τὸν δεσπότην κὺρ Δημήτριον καὶ αὐτὸν δὴ τὸν βασιλέα P 19. εἰκοστὸν P ἰουλίῳ P 20. λέγων M

dem anni Constantinus despota, dominus meus, ad opem urbi ferendam per Lesbum proficiscens, coniugem despoenam secum abduxit. in Lemnum ut venit, universa eum classis Turcarum, quae dies ibi complures steterat, oppugnavit, sed divino auxilio factum est, ut conatu irrito discederet. despoena autem, eius coniux, ex eo casu morbo correpta, abortu facto, Augusto mense eiusdem anni Palaeocastri, quod est illius insulae oppidum, defuncta et sepulta est. duodecimo die mensis Septembris 6951 alius filius mihi natus est, Alexius: quo eodem anno, mense Novembri, despota et dominus meus in urbem advenit, et calendis Martiis ab imperatore Selymbria donatus, ad administrandam eam me ablegavit, cohortatus, ut eam diligenter custodirem, propter suspicionem, qua amerain et Demetrium despotam ipsumque imperatorem habebamus.

19. Mense Iunio eiusdem anni Cpolim venit Leo Francopulus, protostrator, filius sororis Nicephori Melisseni, magni quondam protostratoris, de quo alio huius historiae loco dictum est: qua de causa idem, nempe ut nepos illius magni protostratoris, iussu Theodori

χεν, ὡς τοῦ ῥηθέντος μεγάλου πρωτοστράτορος ἀνεψιός, προστάξει τοῦ δεσπότου κὺρ Θεοδώρου, ἕως οὗ παρέδωκεν αὐτὴν τῷ δεσπότῃ κὺρ Κωνσταντίνῳ, ὡς προγέγραπται. τότε ὁρισθεὶς κἀγὼ ἐκ τῆς Σηλυμβρίας ἐπανῆλθον εἰς Κωνσταντι-
B νούπολιν. καὶ ἀναμεταξὺ τῶν ἀδελφῶν συμφωνίαι γεγόνασι τοιαῦται, ὅτι ὁ μὲν αὐθέντης μου ὁ δεσπότης Κωνσταντῖνος ἀπέλθῃ εἰς Πελοπόννησον καὶ τὸν τόπον ἅπαντα τοῦ δεσπότου κὺρ Θεοδώρου λάβῃ, ὁ δὲ κὺρ Θεόδωρος εἰς τὴν πόλιν ἔλθῃ καὶ τὴν Σηλυμβρίαν λάβῃ. ἃ δὴ καὶ ἐγένετο. καὶ τῇ δεκάτῃ Ὀκτωβρίου τοῦ ͵ςϡνβ´ ἔτους ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης ἐξῆλθε μετὰ νηὸς ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ πλεύσας εἰς Πελοπόννησον, καὶ πάλιν μετ' αὐτῆς δὴ τῆς νηὸς ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος τῷ Δεκεμβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέσωσεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ τῷ Μαρτίῳ μηνὶ παρέδωκα αὐτῷ τὴν Σηλυμβρίαν. καὶ ἐμβάντος μου εἰς νῆα τὴν ἐκ Κρήτης Ὑαλινᾶ Ἀντωνίου, εἰς τὴν τῆς Εὐρίπου Κάρυστον ἐπαφῆκέ με· καὶ τῇ τρίτῃ τοῦ Ἰουνίου διὰ τῆς ξηρᾶς ὁδοῦ ἔφθασα εἰς τὴν Σπάρτην. καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος ἐζήτει με τὰ πλεῖστα καὶ παρώτρυνε ἵνα καὶ τὴν Σηλυμβρίαν ἔχω καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ ὑποχειρίων εὑρήσωμαι. διερχόμενος οὖν κἀγὼ εὗρον καὶ τὸν Ἰσθμὸν οἰκοδομηθέντα παρὰ τοῦ αὐθέντου τοῦ δεσπότου κὺρ Κωνσταντίνου τῷ παρελθόντι ἔαρι. φθάσαντός μου οὖν εἰς τὴν Σπάρτην, μετά τινας ἡμέρας οὐ πολλὰς ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ πλείστων τριήρεων ὁ

2. ἐπιτρέψῃ P 16. χάριστρον M 17. διὰ ξηρᾶς ἔφθ. P

despotae Messeniaci sinus praefecturam procurabat, donec ea, ut supra narravimus, tradita est Constantino. tum ego quoque iussus Selymbria Cpolim redii, factaeque sunt inter fratres hae pactiones, ut Constantinus despota, dominus meus, in Peloponnesum discederet, et ditionem omnem Theodori despotae occuparet, Theodorus Cpolim veniret et acciperet Selymbriam. itaque factum est. decimo die Octobris 6952 despota, dominus meus, ab urbe navi in Peloponnesum profectus est, qua navi Theodorus despota mense Decembri eiusdem anni in urbem rediit, cui ego mense Martio Selymbriam tradidi, ingressusque navem Cretensem Antonii Hyalinae et Carystum ad Euripum delatus, tertio die Iunii pedestri itinere Spartam perveni. Theodorus despota autem vehementer me rogabat cohortabaturque, ut etiam Selymbriam gubernare vellem et e primis eius subiectis esse. in transeundo igitur Isthmum a Constantino, domino meo, aestate praeterita structum inveni; et diebus non multis post, quam ego Spartam veni, purpuratus et vicecancellarius et catholicus papae legatus multis triremibus Cpolim appulsus est propter Hungarorum re-

καρδινάλιος καὶ βικεκαγκελλάριος καὶ καθολικὸς τοῦ πάπα λεγάτος διὰ τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν τοῦ ῥηγὸς τῆς Οὐγγρίας ἐξέλευσιν. ἐστάλην κἀγὼ αὖθις πρέσβυς πρός τε τὸν βασιλέα καὶ τὸν ἀμηρᾶν καὶ αὐτὸν δὴ τὸν ῥῆγα, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς τὸν πρεσβευτὴν ἤτοι λεγάτον καὶ πρὸς τὸν καπητάνιον Ἀλουΐσιον Λαουρεδανὸν διά τινας ἀναγκαίας δουλείας, πρὸς οὗ προβῶσι τὰ πράγματα. διερχόμενος οὖν εἰς τὴν Κόρινθον τῇ λ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἵνα τὰς τριήρεις τοῦ στόλου φθάσω εἰς Εὔριπον, εὗρον τεθαμμένον τὸν καλοκἀγαθὸν Κορίνθου Μάρκον, ὃς καὶ ἐν τῇ αὐλῇ ἡμῶν ἐγεννήθη καὶ συνανετράφη ἡμῖν καὶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ τῆς μητρυιᾶς αὐτοῦ πολλὰ πιεζόμενος μεγάλας θεραπείας παρὰ τῶν γεννητόρων μου εὕρισκεν, ὃς καὶ ἀναγκασθεὶς ἐκ τοῦ πολλοῦ κακοῦ ἔφυγε τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν τῶν Ξανθοπούλων μονὴν ἀπῆλθε καὶ χρησιμώτατος κατεστάθη. φθάσας οὖν ἐγὼ εἰς Εὔριπον καὶ μὴ εὑρὼν τὰς τριήρεις δι' ἄλλου πλευσίμου εἰς Λῆμνον ἀπέσωσα, κἀκεῖσε εὑρὼν τριήρην τινὰ βασιλικὴν ἀπεσώθην εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Νοεμβρίου τοῦ ͵ςϡνγ' ἔτους.

Καὶ τῷ αὐτῷ μηνί, ἑνδεκάτῃ, ὁ ῥὴξ τῆς Οὐγγαρίας ἀπεκτάνθη παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ εἰς τὴν Βάρναν, τοιουτοτρόπως συγκροτηθέντος τοῦ πολέμου ἀνὰ τῶν Οὔγγρων καὶ Τούρκων. ὁ τοῦ ῥηγὸς στρατὸς ὑπερεῖχε κατὰ πάντα, ὁ δὲ Τούρκων

1. *ἀντικαγκελάριος* P 2. *οὐγκαρίας* P 6. *λαουρεδάνην* P
7. *οὗ*] *ἇς* P 15. *ἀπεκατεστάθη* P

gis adversum impios expeditionem. quare ego rursus ad imperatorem, ameram, ipsumque regem, quin etiam ad legatum et praefectum Aloysium Lauredanum super negotiis quibusdam necessariis missus sum, exploratum, quo res procederent. ut veni Corinthum die Augusti tricesimo, triremes classis in Euripo consecuturus, sepultum reperi pium et bonum Marcum, Corinthi episcopum, qui et in aula nostra natus, et nobiscum educatus fuerat, et, ab iniusta noverca multum cruciatus, a parentibus meis non mediocria expertus erat solatia, sed tamen, adversissimis casibus exagitatus, patre relicto, in Xanthopulorum monasterium secessit, ubi vitam egit laudatissimam. in Euripum igitur ut veni, nec inveni triremes, alia navi Lemnum traieci, ibique reperta triremi quadam imperatoria, Cpolim delatus sum ineunte Novembri anni 6953.

Eodem mense, die undecimo, Hungarorum rex apud Varnam ab amera caesus est, pugna inter Hungaros et Turcas ita excitata. regis exercitus ubivis superior erat, et ameras cum omni concilio suo opportunitatem quaerebat recedendi, si possent: ingens enim timor et tremor

ἀμηρᾶς καὶ πᾶσα ἡ συμβουλὴ αὐτοῦ ἐζήτουν εὐκαιρίαν ἀναχωρῆσαι, εἰ δυνατὸν ἦν· πολὺς γὰρ φόβος καὶ τρόμος ἐνέπεσεν ἐπὶ τοὺς ἀσεβεῖς. οἱ δὲ τοῦ Οὔγγρου ἐκ τοὐναντίου μετὰ χαρᾶς καὶ τόλμης καὶ ἀνδρίας θαρσαλέως ἑστήκεισαν, ἐλπίζοντες ἵνα τῆς νίκης τύχωσι καὶ τὸν ἀμηρᾶν καὶ πάντας τοὺς αὐτοῦ αἰχμαλωτίσωσιν. ἐπὶ δὲ τὴν αὔριον θέλοντες οἱ Οὔγγαροι ἵνα τὸν πόλεμον κροτήσωσι, καὶ βουλῆς γενομένης ἀνὰ αὐτῶν, ὁ ῥὴξ καὶ ἕτεροί τινες διέκρινον λέγοντες ἵνα αὐτομάτως ὁ ῥὴξ τὸν πόλεμον συνάψῃ καὶ ἕως τῆς σκηνῆς τοῦ ἀμηρᾶ, εἰ δύναιτο, φθάσῃ, ὅπως ἡ φήμη τῆς νίκης καὶ τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ κηρυχθῇ ἐν τῷ κόσμῳ· ῥᾴδιον γὰρ καὶ
44 ἐν εὐκολίᾳ ἐλογίζοντο τὴν νίκην καθ' ἑαυτούς. ὁ δὲ Ἴαγκος ὁ καὶ κυβερνήτης αὐτοῦ ὡς φρόνιμος καὶ πρακτικὸς ἐν πολέμοις τὰ ἐναντία φρονῶν ἔλεγε "τῆς τύχης τὸ ἄστατον οὐδεὶς οἶδε· διὸ ἡ βασιλεία σου οὐκ ἔστιν ἀνάγκη ἵνα τοιούτως ἐπιχειρισθῇς. ἐπικίνδυνόν ἐστι τὸ πρᾶγμα. ἀλλ' ἐγὼ πράξω ὅσα παρὰ τῆς βασιλείας σου προσταχθῶ· καὶ εἰ μὲν ἡ τύχη ἐμοὶ βοηθήσῃ, ἕως τῆς σκηνῆς τοῦ ἀμηρᾶ ἐγὼ ἀπελεύσομαι. καὶ εἰ μὲν ἡ νίκη ἕως τέλους ἔσεται εἰς ἡμᾶς καὶ ἐγὼ ἐπαναστρέψω, δόξα τῷ θεῷ, ἡ νίκη τῇ βασιλείᾳ σού ἐστι καὶ ἔσεται· εἰ δὲ ἀποκτανθῶ, οὐδέν ἐστι τὸ ἐμποδίζον ὑμᾶς. ἐμβλέψατε τὴν γνῶσιν τοῦ ὄφεως, ὃς πάντοτε τὴν κεφαλὴν σκέπων ὅλον τὸ σῶμα ὑγιαίνει· εἰ δὲ πληγῇ ἡ κεφαλή, ὅλον

3. δὲ οὔγκροι P 12. Ἴαγγος P, qui in margine: οὗτος ἦν τῷ γένει βλάχος, ὅνπερ καὶ Ἰωάννην κυρβῖνον καλοῦσι. 15. τοιουτοτρόπως P 18. παρελεύσωμαι P 19. κἀγὼ ἀποδώσω δόξαν P

impios invaserat. Hungari contra laetabundi audacter et fidenter stabant, victuros se esse sperantes ameramque et universas copias eius oppressuros. itaque, quum postridie pugnam committere Hungari cuperent, concione habita, rex et alii quidam statuerunt, ut ultro ipse rex proelium consereret et ad tentorium amerae usque, si posset, penetraret, ut fama victoriam virtutemque eius toto orbe praedicaret. facilem quippe et nullius negotii victoriam fore arbitrabantur. at Iancus, gubernator eius, ut vir prudens et bello expertus, contraria sentiens, dixit: "fortunae inconstantiam nemo novit; nec ulla necessitas est, istud ut coneris. periculosum enim facinus est. at ego faciam, quidquid a maiestate tua iussus fuero; ac, si mihi faverit fortuna, penetrabo ad tabernaculum amerae. quod si usque ad extremum victoria nobis constiterit et ego rediero, gloria dei, victoria maiestatis tuae est eritque. sin occumbam, nihil idcirco vos remorabitur. intuemini serpentis prudentiam, qui semper caput tegendo totum corpus conservat, capite autem percusso, toto corpore perit. eodem modo, si maiestas

τὸ σῶμα ἀπόλλυται. τοιούτως καὶ εἰ ἡ βασιλεία σου ἐπιχειρισθῇς καὶ τοὐναντίον συμβῇ, ὃ δέομαι τοῦ κυρίου μου μὴ γένοιτο, πάντες ἡμεῖς προφανῶς ἀπολλύμεθα." ὁ δὲ ῥὴξ μὴ δεχθεὶς τὴν τοῦ Ἰάγκου βουλήν, τῷ πρωῒ συγκροτηθέντος πολέμου ἰσχυροῦ καὶ φοβεροῦ καὶ πολλὴ αἱματοχυσία καὶ σφαγὴ ἐκ τοῦ τῶν Τούρκων μέρους ἐγεγόνει. ὁ δὲ ῥὴξ φθάσας ἄχρις ἐγγὺς τῆς σκηνῆς τοῦ ἀμηρᾶ, ἐβούλετο φεύγειν ὁ ἀμηρᾶς· οἱ δὲ ἰαννιτζάριοι οὐκ εἴασαν αὐτόν, εἰ καὶ εἰς δειλίαν ἐνέπεσεν θεωρῶν τὸν ῥῆγα ἀνδρείως μαχόμενον, ἀλλὰ χειροπέδαις σιδηραῖς κρατήσαντες τὸν ἵππον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐδύνατο φεύγειν· οἵ καὶ ἠγωνίσαντο ἰσχυρῶς περὶ τῆς τοῦ ἀμηρᾶ σωτηρίας. ὁ δὲ ῥὴξ δι' ἄλλης ἀνδρείως μαχόμενος, ἵνα τὸν ἀμηρᾶν καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ κερδήσῃ, καί τις τῶν ἰαννιτζάρων τοὔνομα Χαμουζᾶς, ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὁρμώμενος, τὸν ὄπισθεν πόδα τοῦ ἵππου τοῦ ῥηγὸς τρώσας ἀξίνῃ, ἣν ῥίψας κατὰ τοῦ ἵππου, καὶ ἐν τῇ γῇ πεσὼν σὺν τῷ ἀναβάτῃ, οὕτω δραμὼν αὐτὸν ἀποκεφάλισε· καὶ μετὰ ἀλαλαγμοῦ, ὡς σύνηθες τοῖς ἀσεβέσι, τὴν τούτου κεφαλὴν ὕψωσαν ἐπὶ δόρατος. καὶ ἰδόντες οἱ Οὔγγροι διεσκορπίσθησαν ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν, καὶ ἐν τῷ φεύγειν αὐτοὺς πολλοὶ ἑάλοντο καὶ ἐφονεύοντο· καὶ τοῦτο ἐκ τῆς κακῆς συμβουλῆς συνέβη. τῷ δὲ εἰρημένῳ ἰαννιτζάρῃ Χαμουζᾷ ὁ ἀμηρᾶς ἀνταμείψας τὴν ἀνδρίαν καὶ τόλμην αὐτοῦ δρουγγάριον τῆς

1. τοιουτοτρόπως P εἰ om P σου ζητεῖς ἐπιχειρισθῆναι καὶ εἰ τοὐν. P 6. φυγὴ M 12. ἀνδρείας P 17. οὕτω] καὶ οὗ P 20. πολλοὺς ἑάλωσαν καὶ ἐφόνευσαν P 21. βουλῆς P

tua impressionem fecerit, et secus res ceciderit, quod deum rogo ut ne fiat, manifestum est, nos omnes perituros esse." at rex, Ianci consilium aspernatus, sequenti luce proelio ingenti et horribili commisso, cum magna strage et caede Turcarum, ita prope ad tentorium amerae penetravit, ut is iam fugae se committere cogitaret. verum non dimiserunt eum iannitzarii, quantumvis timore perculsum, quum regem tam animose dimicantem videret, sed compedibus ferreis equum eius adstrinxerunt, ut fugere non posset, ac strenue dimicarunt de salute eius. interim rex viriliter pugnabat, amera cum omni eius apparatu potiri cupiens, quum quidam de iannitzaris, Chamuzas vocabulo, ex Peloponneso oriundus, posteriorem pedem equi regis, vibrata securi, vulneravit, eumque, cum equo humi prolapsum, consecutus occidit. tum laetis clamoribus, ut mos est impiis, caput hastili praefigunt. id ubi viderunt Hungari, huc illuc dissipantur, multique in fuga capti et interfecti sunt. hic igitur mali consilii eventus fuit. iannitzarum autem illum Chamuzam ameras, fortitudinem eius et au-

αὐτοῦ βίγλας τετίμηκεν, ὃ λέγεται τῇ αὐτῶν διαλέκτῳ ἰαννιτζάραγας, καὶ μετ' ὀλίγον καιρὸν καὶ βεζίρην αὐτὸν ἐποίησε.

Τῇ οὖν ιζ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους γέγονε παγκόσμιος καύσων καὶ ἄξιος μνήμης· ἐν ᾧ δὴ θέρει καὶ ὁ πνευματικὸς κὺρ Γρηγόριος ὁ Μελισσηνὸς πατριάρχης ἐγένετο. καὶ τῇ ιε' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἐγεννήθη μοι υἱὸς Ἀνδρόνικος τοὔνομα, ὃς ἔζησεν ἡμέρας καὶ μόνον ὀκτώ. καὶ τῷ ͵ςϑνδ' ἔτει ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ φθίνοντι ἐλθόντος μου εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῶν τῆς Ἑνετίας ἐμπορικῶν τριήρεων, καὶ Σεπτεμβρίου πρώτῃ τοῦ ͵ςϑνε' ἔτους εὐηργετήθην τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης καὶ διοίκησιν καὶ πάντων τῶν πέριξ αὐτῆς, ἤγουν Κουλᾶ, Ἑβραϊκῆς Τρίπης, Τζεραμίου, Παγκότων, Σκλαβοχωρίου, καὶ πάντων τῶν ἄλλων αὐτῆς χωρίων, καὶ πάντα τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν, ὡς οὐκ εἶχεν οὐδεὶς ἄλλος πώποτε τὴν τοιαύτην διοίκησιν. εἰπέ μοι δὲ καὶ τοῦτο ὁ αὐθέντης μου, "ἕνεκεν τῆς σῆς χρηστῆς δουλοσύνης καὶ τῆς ἐμῆς πρὸς σὲ ἀναδοχῆς καὶ ἀγάπης εὐηργετήσαμέν σοι τὴν
B τῆς Σπάρτης διοίκησιν, καὶ οὕτως θέλω εἶναι καὶ αὕτη ὡς τῆς Κορίνθου καὶ Πάτρας, ὧν τὴν μὲν ἔχει ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης, τὴν δὲ Ἀλέξιος ὁ Λάσκαρις. καὶ γίνωσκε ὅτι ἕτερον μεσάζοντα οὐ ποιήσω πάρεξ τὸν Σοφιανὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην, ὃν ἔχω. ἀλλ' οὐδ' ἐνταῦθα εὑρήσομαι ἀεί, ἀλλὰ

1. ὃ — ἐποίησε om P 13. ἤτοι P κεραμίου P 17. μου ὅτι ἐπεὶ ἕνεκεν P

daciam remunerans, drungarium biglae, qui ipsorum lingua iannitzagaras dicitur, ac brevi intervallo vezirem creavit.

Decimo septimo die mensis Iulii eiusdem anni, toto orbe aestus ingens et memorabilis fuit: qua aestate spiritualis pater Gregorius Melissenus patriarcha factus est. die decimo quinto mensis Augusti genitus est mihi filius Andronicus, qui dies tantum octo vixit. anno 6954, mense Decembri exeunte, mercatorum Venetorum triremibus in Peloponnesum profectus, die primo Septembris anni 6955 Spartae oppidorumque omnium adiacentium in circuitu, i. e. Culae, Hebraicae Tripes, Tzeramii, Pancotorum, Sclabochorii ceterorumque locorum, omniumque vectigalium praefectura et administratione cohonestatus sum: qualem praefecturam nemo unquam alius habuit. atque ita dixit mihi dominus: "propter studiosa officia tua, meamque erga te voluntatem et amorem, ornavi te praefectura Spartae, quam similem esse cupio Corinthiacae et Patrensi: quarum alteram Iohannes Cantacuzenus, alteram Alexius Lascaris habet. et scito, me alium ministrum non creaturum, praeter eum, quem habeo, Iohannem So-

διέρχομαι τὸν τόπον μου διὰ πολλὰ ὠφέλιμα· καὶ ὅταν μὲν εὑρήσωμαι εἰς τὴν Κόρινθον, προστάξω τὰς ἐμὰς ὑποθέσεις γίνεσθαι καὶ θεωρεῖσθαι καὶ τὰς τοῦ τόπου ἐκείνου μετὰ τοῦ Κανταχουζηνοῦ καὶ τοῦ Εὐδαίμονος Ἰωάννου, καὶ ὅταν πάλιν εὑρήσωμαι ἐν Πάτρᾳ μετὰ τοῦ Λάσκαρι καὶ τοῦ Εὐδαίμονος Ἰωάννου, καταλιμπάνω τὸν Κανταχουζηνὸν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. ὅταν δὲ ἔσωμαι ἐνταῦθα, μετὰ σοῦ καὶ τοῦ Εὐδαίμονος Ἰωάννου καὶ ἄλλων. ἔτι ὅταν θεοῦ εὐδοκίᾳ λήψωμαι καὶ γυναῖκα, διὰ σοῦ ἕξω αὐτήν, καὶ ἐνταῦθα τὸν πλείονα χρόνον διαβιβάσω, καὶ σὺ ἔσῃ ὁ γνωστότερος ἐν πᾶσιν εἰς τὰ τῆς θεραπείας αὐτῆς. νῦν δὲ ἐγὼ μὲν ἀπέρχομαι πρὸς κρείττονα οἰκοδομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ· σὺ δὲ ἐνταῦθα εὑρισκόμενος ἄρχου καλῶς τὴν ἀρχήν σου, καὶ παῦσον τὰς ἀδικίας καὶ τὰς ἐνταῦθα πολλὰς ἀρχάς, καὶ ποίησον πάντας μὴ ἔχειν ἄλλην ἀρχὴν πάρεξ σοῦ ὡς ἐμὲ μόνον αὐθέντην καὶ σὲ ἀντὶ ἐμοῦ. καὶ ἐὰν θέλῃς τοῦ μὴ ποιεῖν ἀδικίας καὶ φιλοπροσωπίας καὶ φυλάττῃς μᾶλλον τοὺς νόμους, ἕξεις τὸν μισθὸν ἐκ θεοῦ, καὶ ἐξ ἡμῶν εὐχαριστίαν. ἄπεχε τῶν δώρων, διὰ τὶ μὲν περὶ τῶν δωροδεκτῶν τάδε φησὶν ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν 'πῦρ κατακαύσει οἴκους δωροδεκτῶν καὶ καρδίας,' διὰ τὶ μὲν ἡ δωροδοχία διαφθείρει τὸ δίκαιον, καὶ τοσοῦτον ἀποτυφλοῖ ὡς καὶ ἀθώους ὑπὸ καταδίκην ποιεῖ. ἔτι δὲ καὶ ταύτας τὰς τρεῖς ἀρετὰς

1. διέξομαι P 7. ἔσωμαι] ἤμην M 8. ἔτι] ὅτι M 9. σῇ γνώμῃ P 12. τῆς ἀρχῆς P 14. πάντα M 18. διότι P 22. ἀπὸ καταδίκης P

phianum Eudaemonem. non autem semper hic ero, sed obeo regionem meam multis de causis: quumque Corinthi ero, leges meas servari et illius loci leges cum Cantacuzeno et Iohanne Eudaemone examinari iubebo; similiter quum Patris ero, cum Lascari et eodem Iohanne, relicto Cantacuzeno in praefectura sua, et quum hic ero, tecum et cum Iohanne aliisque. porro, si deo placuerit, ut uxorem ducam, per te eam ducam, ac plurimum temporis hic commorabor, et tu ceteris peritior eris earum rerum, quibus ei serviendum erit. nunc ad instituendam meliorem aedificationem Isthmi discedo: tu hic manens bene guberna provinciam tuam, tolle iniurias dominatuumque multitudinem, ac fac, ut ne aliud imperium praeter tuum noverint, sed me esse solum principem, te locum meum tenere agnoscant. quodsi nec iniuste egeris, nec personae habueris rationem, sed diligentissime leges servaveris, praemia a deo habebis, a nosmet gratiam. abstine ab accipiendis muneribus: de quo hominum genere Chrysostomus dicit: 'ignis comburet domos et corda eorum, qui dona accipiunt,' propterea, quod accepta dona pervertunt iustitiam adeoque excae-

δεῖ ἔχειν τὸν κριτὴν τὸν κρίνοντα λαὸν κυρίου καὶ ὁμοφύλους Χριστιανούς, πίστιν ὀρθὴν εἰς θεὸν καὶ εἰς τὸν προχειρίζοντα αὐτῷ τὸ ἀξίωμα, καὶ ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς γλώττης, καὶ σωφροσύνην ἀπὸ τοῦ σώματος· καὶ ταῦτα πάντα καλῶς σε οἶδα φυλάττειν ἐκ νεότητός σου. καὶ ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς διατάξεσιν οὕτως φησὶν ‛ ἔστω ὁ κριτὴς ἀπροσωπόληπτος, μήτε πλούσιον ἐντρεπόμενος ἢ κολακεύων παρὰ τὸ προσῆκον, μήτε πενήτων φειδόμενος· οὐ λήψῃ γάρ φησι πρόσωπον δυνάστου, καὶ πένητα οὐκ ἐλεήσῃς ἐν κρίσει, ὅτι τοῦ θεοῦ ἡ κρίσις. δίκαιος τὸ δίκαιον διώξεται, καὶ οὐκ ἀρέσει τῷ δικαίῳ ἄδικόν ποτε." προσκυνήσας οὖν ἐγὼ αὐτὸν καὶ εὐχαριστήσας, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῇ κη΄ τοῦ αὐτοῦ Σεπτεμβρίου.

Τῷ δὲ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς Γλαρέντζας ἡ κυρία Ἑλένη, θυγάτηρ τοῦ κὺρ Θωμᾶ τοῦ δεσπότου, ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὴν Σερβίαν καὶ Λάζαρον τὸν υἱὸν κὺρ Γεωργίου δεσπότου ἄνδρα λάβῃ, ὅπερ καὶ ἐγένετο· καὶ διὰ τοῦτο καὶ δεσπότην καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Λάζαρον ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης ἕνεκεν τοῦ φιλανθρωπηνοῦ Γεωργίου τετίμηκε. τῇ δὲ κζ΄ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἦλθεν ὁ ἀμηρᾶς κατὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἤτοι Ἑξαμιλίου· καὶ τῇ δεκάτῃ τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἐπόρθησε.

9. ἡ κρίσις δικαία διὸ δς τὸ δίκαιον P 10. ἄδικος P, omisso ποτε 12. κη΄ σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους P, qui a verbis proximis incipit caput 21. 18. φιλανθρώπου M

cant, ut condemnes etiam insontes. praeterea his tribus virtutibus praeditum esse oportet, qui de populo domini et fratribus Christianis ius dicit: fide recta erga deum et erga eum, a quo dignitatem est consecutus: veritate oris, et temperantia corporis: quae omnia praeclare te inde ab adolescentia servare novi. idem in Apostolicis constitutionibus ita dicit: 'habeto iudex personarum nullam rationem, neve aut diviti indulgeat blandiaturque, aut parcat pauperi. non respicies enim, inquit, personam potentis, nec pauperum misereberis, quoniam est iudicium dei. iustus sequetur iustitiam, nec placebit illi unquam iniustitia." deinde quum osculatus eum essem egissemque gratias, die eiusdem Septembris 28 in Isthmum abiit.

Mense autem Octobri eiusdem anni Glarentza discessit Helena domina, Thomae despotae filia, ut in Serviam proficisceretur et Lazaro, filio Georgii despotae, nuberet, ut etiam nupsit. quare et despotam et ipsum Lazarum imperator Iohannes propter Georgium Philanthropenum honoravit. vicesimo septimo die mensis Novembris eiusdem anni ameras Isthmum sive Hexamilium oppugnatum venit, cepitque eum delevitque decimo Decembris. deinde Patram profectus, eam

καὶ ἀπελθὼν εἰς Πάτραν τὴν Πάτρας πόλιν μόνην παρέλαβε καὶ ἐνέπρησε καὶ ἠφάνισε. καὶ τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην πάλιν ἐγὼ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὲρ πολλῶν τινῶν ὑποθέσεων καὶ περὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς 45
Γοτθίας καὶ περί τινος συνοικεσίου διὰ τὸν αὐθέντην μου, ἐπεὶ ἀπ' ἐκεῖσε προεσύντυχον· ἔνθα καὶ ἱερομονάχους καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων μου ἔστειλα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι, ἐξαιρέτως δὲ καὶ τὸν ἱερομόναχον Ἰσίδωρον τὸν καὶ ὕστερον χρηματίσαντα μητροπολίτην Ἀθηνῶν, μεθ' ὧν ἔγραψα. καὶ προσμένοντός μου ἐκεῖ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ ͵ςϡνς' ἔτους ἀπέθανεν ὑπὸ λοιμώδους νοσήματος ὁ δεσπότης κὺρ Θεόδωρος ἐν τῇ Σηλυμβρίᾳ, καὶ κομίσαντες τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει ἔθαψαν αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ Παντοκράτορος μονῇ. καὶ τῇ ιε' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανέ μοι ὁ υἱὸς B
Ἀλέξιος, ζήσας χρόνους ε' καὶ μῆνας ἕνδεκα· οὗ ὁ θάνατος σφόδρα μου καθήψατο, οὐκ εἰδότος μου τοῦ ἀθλίου τὰ μέλλοντά μοι συμβῆναι λυπηρότερα. καὶ τῇ λα' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ ͵ςϡνζ' ἔτους ἀπέθανε καὶ ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἰωάννης ἐτῶν ὑπάρχων νς' καὶ μηνῶν ι' καὶ ἡμερῶν ιε', καὶ ἐτάφη τῇ πρώτῃ Νοεμβρίου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, αὐτοκρατορήσας ἔτη εἴκοσι τρία μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δέκα.

solam urbem cepit, combussit et evertit. Augusto mense eiusdem anni ego rursus Cpolim missus sum multis super negotiis, etiam de Trapezunte et Gotthia, et de quodam coniugio domini mei actum, illinc ante conditiones agitans: unde hieromonachos et quosdam de meis domesticis, in primis Isidorum hieromonachum, qui postea Athenarum metropolita fuit, in istas regiones cum litteris dimisi. ibi quum degerem, mense Iulio anni 6956 Theodorus dominus peste consumtus est Selymbriae: cuius corpus in urbem translatum et in monasterio Pantocratoris sepultum est. decimo quinto die Augusti mensis eiusdem anni mortuus est mihi Alexius filius, quum vixisset annos quinque et menses undecim: cuius obitus vehementer me afflixit, quando miser nesciebam, quae mihi acerbiora eventura essent. tricesimo primo die Octobris anni 6957 etiam imperator Iohannes diem obiit, annos natus septem et quinquaginta, menses decem, dies quindecim, primoque Novembris die in monasterio Pantocratoris sepultus est, regno potitus annos viginti tres, menses tres, dies decem.

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΚΥΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΕΤΕΡΩΝ ΤΙΝΩΝ.

46 1. *Νοεμβρίου μηνὸς δεκάτῃ τρίτῃ τοῦ ͵ςϡνζʹ ἔτους ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ νηὸς ὁ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς, μὴ εἰδὼς τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον· καὶ διερχόμενος τὴν Καλλιούπολιν ἔμαθεν αὐτόν. αὐτοῦ δὲ παραγενομένου ἔπαυσαν πολλῷ πλέον τὰ ὅσα δεσπότης κὺρ Δημήτριος καὶ οἱ αὐτοῦ σφετεριζόμενοι ἐνήργουν βασιλεῦσαι τοῦτον τὸν δεσπότην καὶ πορφυρογέννητον. ἀλλὰ παρὰ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν οὐκ ἄξιον εἶναι ἐκρίνετο, ζῶντος τοῦ πρώτου καὶ τοιούτου ἀδελφοῦ τοῦ ἐπὶ πάσαις ἀρεταῖς πρωτεύοντος· εἰ καὶ δυστυχὴς ἦν, ὅμως τὸ προσῆκον καὶ δίκαιον ἔπραξαν. προστάξει τῆς ἁγίας δεσποίνης καὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς τῶν δεσποτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων βουλῇ καὶ γνώμῃ τῷ ἀμηρᾷ ἐβουλήθησαν ἀκουτίσαι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ*

5. *μηνὸς* om P 10. *ἐνεργοῦσαν* M 12. *ἀνάξιον* P 13. *πάσης ἀρετῆς* P 14. *ἔπραξαν*] *ἀπῄτει* P 16. *τοῦ ἀμ. ἠβουλήθησαν αὐτὸν ποιῆσαι* P

LIBER III.

DE IMPERIO CONSTANTINI PALAEOLOGI, EXPUGNATIONE CONSTANTINOPOLIS ET REBUS QUIBUSDAM ALIIS.

1. Novembris die decimo tertio anni 6957 Cpolim navi venit Thomas despota, mortem imperatoris ignorans, quam primum Calliopoli comperit. qui quum advenisset, longe sedatiora erant, quae Demetrius despota eiusque asseclae moliebantur, ut is despota et porphyrogenitus obtineret imperium. neque vero id fas existimabant Cpolitani, vivente natu maximo ac tali fratre, omnibus virtutibus principe: qui quum infortunatus esset, fecerunt illi tamen, quod honestum iustumque erat. iubente sancta despoena volentibusque ac suadentibus eiusdem filiis, despotis ac principibus, amerae

τὸ πρωτεῖον τοῦ χρόνου καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἀγάπη τῶν ἐν τῇ πόλει σχεδὸν πάντων τὸν κύριον Κωνσταντῖνον διὰ τὸν βασιλέα κρίνουσιν, ἵνα κἀκεῖνος ἐπίσταται τοῦτο. καὶ τῇ ϛ' τοῦ Δεκεμβρίου ἀπεστάλθην ἐγὼ πρέσβυς πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ἀναγγεῖλαι τὰ εἰρημένα. ὡς οὖν ἀνήγγειλα αὐτὰ τῷ ἀμηρᾷ, ἀκούσας ἐπεκύρωσε, καὶ μετὰ τιμῆς καὶ δώρων ἀπέπεμψέ με. ταῖς αὐταῖς δὲ ἡμέραις καὶ ἄρχοντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Πελοπόννησον ἐστάλησαν καὶ Ἀλέξιος Φιλανθρωπηνὸς ὁ Λάσκαρις ἐστάλη εἰς τὴν πόλιν παρὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν μετὰ τοῦ δεσπότου κὺρ Θωμᾶ ὑπέρ τινων ὑποθέσεων τοῦ δεσπότου δὴ πρὸς τὸν βασιλέα, μὴ εἰδότες τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον. καὶ φθάσας εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων εὗρε τεθνηκότα τὸν ἄνακτα. καὶ συγχύσεως πολλῆς οὔσης περὶ τοῦ τίνα στεφθῆναι εἰς βασιλέα ἐκ τῶν ἀδελφῶν, κατὰ τὸ διορισθὲν ὑπὸ πάντων, ὡς προείρηται, ἐπεστάλθη παρ' αὐτῶν ὁ Ἀλέξιος ὁ Φιλανθρωπηνὸς μετὰ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου τοῦ λεγομένου Ἰάγρου εἰς Πελοπόννησον, ἵνα εἰς βασιλέα στέψωσι τὸν δεσπότην κὺρ Κωνσταντῖνον τὸν αὐθέντην μου, ὃ καὶ ἔπραξαν ἐν τῇ Σπάρτῃ τῇ ἕκτῃ Ἰανουαρίου. καὶ τῇ ιβ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐφθάσαμεν εἰς τὴν πό-

3. καὶ ἵνα P 4. ἀπεστάλην P 6. ἀποκύ- cod. 8. ἐκ Πελοποννήσου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔφθασαν Ἀλέξιος, ὁ Φιλανθρωπινὸς λέγω ὁ Λάσκαρις, καὶ ἄλλοι παρὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν καὶ δεσπότου κὺρ Θωμᾶ, ὑπέρ τινων αὐτῶν ὑποθέσεων, πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ φθάσαντες εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων εὗρον P 16. ἐμμανουὴλ P 19. ιϛη P 20. μηνὸς om P.

significare statuerunt, matris fratrumque voluntatem, primatum aetatis, virtutem civiumque paene omnium studia Constantino ad imperium suffragari. quippe illum quoque id scire volebant. itaque ego Decembris die 6 legatus ad ameram missus sum, ista ut renuntiarem: quae ille rata habuit, meque honoribus et donis ornatum dimisit. iisdem diebus et alii viri illustres Cpoli in Peloponnesum missi sunt, et Alexius Philanthropenus Lascaris a domino nostro cum Thoma despota de quibusdam despotae negotiis Cpolim ad imperatorem, quippe cuius mortem ignorarent. is igitur, ubi advenit in urbem, imperatorem mortuum invenit: quumque magna esset perturbatio dubitantium, quem e fratribus coronarent imperatorem, tandem ex omnium voluntate, ut ante commemoravi, Alexius Philanthropenus cum Manuele Palaeologo, qui Iagrus dicitur, missus est in Peloponnesum, ad coronandum augustali corona dominum meum, Constantinum despotam: id quod fecerunt Spartae die sexto Ianuarii. die deinde 12 Martii mensis eiusdem anni cum domino nostro recens co-

λιν μετὰ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν τοῦ νέου ἐστεμμένου βασιλέως, B μετὰ Καταλανικῶν τριήρεων, καὶ παρὰ πάντων ἀσπασίως ἐδέχθη ὁ νέος ἄναξ μετὰ χαρᾶς, ἐμπλησμένοι ἅπαντες ἀγαλλιάσεως καὶ εὐφροσύνης, καὶ θριάμβους μεγάλους ποιήσαντες, ὡς ἔθος ἐστὶν τοῖς νεωστὶ ἐστεμμένοις βασιλεῦσι ποιεῖν. μετὰ δέ τινας ἡμέρας τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ τὸν κὺρ Θωμᾶν τὸν αὐθεντόπουλον εἰς τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα ἀνεβίβασε. καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ ἐξελθὼν τῆς πόλεως ὁ προρρηθεὶς δεσπότης κὺρ Θωμᾶς ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον. τῇ δὲ πρώτῃ Σεπτεμβρίου τοῦ ͵ςϡνε΄ ἔτους ἐξῆλθε καὶ ὁ δεσπότης ὁ πορφυρογέννητος κὺρ Δημήτριος, καὶ ἀπῆλθε κἀκεῖνος εἰς Πελοπόννησον, καὶ συμβάσεις μεθ᾽ ὅρκων φρικτῶν πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν αὐτοὺς τῆς πόλεως ἐνώπιον τῆς κυρίας μητρὸς αὐτῶν καὶ βασιλίσσης καὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀδελφοῦ καὶ πάντων τῶν τῆς συγκλήτου ἐγκρίτων ἀρχόντων ποιήσαντες, ἵνα μηδεὶς τοῦ ἑτέρου τοὺς τόπους καὶ ὅρια ὑπερπηδᾷ καὶ ἁρπάζῃ, ἀλλ᾽ εἰρηνικῶς διάγειν. οὗτοι δὲ μετὰ ταῦτα μὴ τηρήσαντες τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας ἠθέτησαν· διὰ τοῦτο ἐν ὑστέροις, ὡς ἐφάνη καὶ εἶδον κἀγώ, κακῶς ἀπέλαβον καὶ πρὸς ἀλλήλους διετέθησαν, ὡς πρόσω διηγήσομαι τὰ παρακολουθήσαντα ἀναμεταξὺ αὐτῶν.

Τῇ δὲ τετάρτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστάλην ἐγὼ παρὰ τοῦ αὐθέντου μου καὶ βασιλέως πρὸς τὸν

3. ἐμπλησθέντες P 4. ἐποίησαν P 5. ποιεῖν om P 9. παρεγένετο P 10. δεκεμβρίου P 23. τὸν Ἰβηρίας Γεώργιον πέμπτον P

ronato urbem intravimus in triremibus Catelanicis, exceperuntque novum dominum universi benigne et hilariter, impleti exultatione et laetitia, magnosque agentes triumphos, quemadmodum imperatoribus recens coronatis fieri solet. paucis diebus post Thomam principem, fratrem germanum, ad dignitatem despoticam evexit: qui eodem anno, Augusto mense ex urbe egressus in Peloponnesum abiit. calendis Septembribus anni 6955 etiam Demetrius despota porphyrogenitus discessit similiterque abiit in Peloponnesum. hi antequam ex urbe excederent, coram matre imperatrice et imperatore fratre cunctisque senatorii ordinis viris primoribus horrendis sacramentis se adstrinxerunt, ut neuter alterius loca finesque invaderet aut vastaret, sed pacem servaret uterque. at mox, neglectis ac violatis sacramentis pactionibusque, postea, ut comparuit egoque ipse vidi, male inter se affecti et animati fuerunt: unde quae exorta sint inter eos, infra explicabo.

Die quarto Octobris eiusdem anni ab imperatore, domino meo,

τῆς Ἰβηρίας κύριον Γεώργιον Μέπεν, ὅς παρ' ἡμῖν ῥὴξ λέγεται, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος κὺρ Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν, μετὰ δώρων ἀγλαῶν καὶ πολλῆς παρασκευῆς, μετὰ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν καὶ ἱερομονάχων καὶ μοναχῶν καὶ ψαλτῶν μουσικῶν καὶ ἰατρῶν καί τινων κρουόντων ὄργανα καὶ ἕτερα εἴδη μουσικά. καὶ ἐλθόντες εἰς Ἰβηρίαν ὑπὸ πάντων ἐδέχθημεν μετὰ χαρᾶς, καὶ κρουομένων τῶν μουσικῶν εἰδῶν καὶ ὀργάνων πάντες οἱ ἐκεῖθεν ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες ὅτι ἠκούομεν περὶ τούτων, ἀλλ' αἰσθητῶς ὡς τὰ νῦν οὐκ εἴδομεν οὔτε ἠκούσαμεν. οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας πόλεως ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς καὶ περάτων ἔτρεχον ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἤκουον, τί δέ ἐστιν οὐκ ἐγίνωσκον. καὶ ἐλθόντων πολλῶν, ἐν αὐτοῖς ἦν καί τις γηραιὸς ὡσεὶ ἐτῶν ἑκατόν, καὶ τάδε μοι διηγήσατο. ἦν τοὔνομα τῷ πρεσβύτῃ Ἐφραίμ, ὁρμώμενος ἐκ τῆς περιφήμου τῆς Ἰβηρίας πόλεως λεγομένης . . . . . ὅς ἐκ νεότητος αὐτοῦ ἠχμαλωτίσθη 47 *ὑπὸ βαρβάρων καὶ ἀσεβῶν τῶν ἐκεῖθεν ἐθνῶν, καὶ ἐπώλησαν αὐτὸν εἰς τὰ ἐνδότερα μέρη τῶν Περσῶν. ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ ἔμπορος ὤν, καὶ μετὰ ἑτέρων πολλῶν ἐμπόρων θέλοντες ἐλθεῖν κατὰ τὰ τῶν Ἰνδῶν μέρη ποιῆσαι τὴν αὐτοῖς νενομισμένην ἐμπορίαν, καὶ περιπατοῦντες ἡμέρας οὐκ ὀλίγας ἤγγισαν ἔνδον τῆς τῶν Ἰνδῶν χώρας. ὁ αὐτὸς Ἐφραίμ ἐπι-*

10. *ἀπὸ τῶν τῆς Ἰβηρίας πόλεων* P 11. *καὶ περάτων* om P 12. *ὅτι ὀνομάζειν αὐτὰ* P 15. *ἔκ τινος τῶν τῆς Ἰβ.* P 17. *ἐκεῖσε* P 20. *αὐτῶν* M

ad principem Iberiae, Georgium Mepen, qui a nobis rex dicitur, et Iohannem Comnenum, Trapezuntis regem, missus sum cum donis splendidis multoque apparatu, cum viris nobilibus et satellitio, cum hieromonachis et monachis, cum psaltis et medicis, aliisque quibusdam organa et alia instrumenta musica tractandi peritis. ubi in Iberiam venimus, cuncti nos laeti exceperunt, pulsatisque organis ceterisque instrumentis, incolae concursantes mirari ac profiteri, audisse se de talibus rebus, nunquam, ut nunc, sensibus usurpasse. neque solum ex urbe, sed etiam e locis et regionibus finitimis ad videndum audiendumque accurrerunt, quoniam illarum rerum nomina audiverant, quales illae essent, ignorabant. quumque multi confluxissent, fuit inter hos senex quidam centum circiter annorum, qui haec mihi narravit. erat nomen seni Ephraim, et oriundus erat e nobili Iberiae urbe, quae appellatur . . . . . puer captus a barbaris et impiis illis gentibus, venditus est in interiores regiones Persarum. quum herus eius, qui mercator erat, et alii multi mercatores, apud Indos solitum sibi mercatum facturi, dies aliquot iter facis-

θυμῶν φεύγειν τοῦ ζυγοῦ τῆς αἰχμαλωσίας ἐζήτει εὐκαιρίαν· καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ πανσελήνῳ ὁ κύριος αὐτοῦ κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας καὶ ἕτεροι συνοδοιπόροι, αὐτὸς τῆς τύχης φορᾷ χρησάμενος ἐγερθεὶς φυγὰς ᾤχετο ἐκ τόπου εἰς τόπον, περιπατῶν ἡμέρας πολλὰς ἐν ἐρήμοις τόποις καὶ ἀβάτοις. ἔφθασεν εἴς τινας νήσους, ἐν αἷς οἰκοῦσιν οἱ μακρόβιοι· μακροβίους γὰρ ὀνομάζουσι διὰ τὸ ζῆν πλεῖον ἢ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη ἕκαστος αὐτῶν. καὶ τοῦτο δὲ γίνεται, λέγουσι, διὰ τὴν τοῦ ἀέρος εὐκρασίαν καὶ καθαρότητα, διὰ τὶ μὲν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν οὐ λείπονται ὀπῶραι παντοῖαι δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τὰ μὲν ἀνθοῦσι τὰ δὲ ὀμφακίζουσι τὰ δὲ τρυγᾶται. ἐκεῖ δὲ καὶ τὰ μεγάλα Ἰνδικὰ γίνονται κάρυα καὶ δυσπόριστα ἡμῖν καὶ πάνυ ἐπιθυμητὰ ἀρώματα καὶ ὁ μαγνήτης λίθος. οἵτινες ἄνδρες ἔθνος εἰσὶν εὐσεβὲς καὶ ζῶσι ζωὴν ἀκτήμονα καὶ τὸν θεὸν δοξάζουσιν. ἐκ τῶν ἐκεῖθεν καὶ ὁ ποταμὸς ὁ Νεῖλος ἀρχὴν λαμβάνει· ὁ δὲ τρόπος ὅπου ὁ ποταμὸς οὗτος τῷ Ἰουλίῳ καὶ Αὐγούστῳ μηνὶ πλημμυρεῖ, καὶ οὐχὶ ἑτέρῳ καιρῷ ὡς οἱ ἄλλοι ποταμοί, λέγουσιν εἶναι οὕτως, ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ μῆνες ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ὑπάρχουσι ψυχρότεροι τῶν ἄλλων μηνῶν, διότι ὁ ἥλιος ὑπάρχει πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸ βόρειον. ὑψώνεται διὰ τοῦτο τότε μεσοῦντος τοῦ θέρους, τὴν Αἴγυπτον ἐπικλύζει, ὡς τοῦ ἡλίου τὴν βορειοτέραν δια-

9. καὶ δ. P 10. ὧν τὰ P 12. μέγιστα P 13. πάντα P 16. τρόπος τοῦ ποταμοῦ τούτου διὰ τῷ P 22. ὥστε παντὸς ἡλίου M

sent, iamque appropinquarent finibus Indorum, Ephraim, iugo servitii se subtrahere cupiens, fugae opportunitatem quaerebat, ac nocte plenilunii lumine illustrata, quum herus cum reliquis comitibus fessus esset ex itinere, ipse fortunae confisus, surrexit fugiendoque loca mutavit, et dies non paucos per invia ac deserta circumvagatus, pervenit in insulas quasdam, quas longaevi habitant. quippe longaevos hos appellant propterea, quod singuli vitam supra annos centum et quinquaginta producunt: id quod fieri aiunt propter aeris temperiem et puritatem, propter quam illis in regionibus per totum annum non deficiunt omnis generis fruges, quarum aliae florent, aliae crudae sunt, aliae iam maturae colliguntur. ibidem proveniunt magnae nuces Indicae, et aromata nobis paene negata sed optatissima, et magnes lapis. gens ea pia est vitamque agit moderatam et deum credit. ex eadem regione Nilus originem capit, causamque, propter quam is fluvius Iulio et Augusto mensibus increscit, non alio tempore, ut reliqua flumina, hanc esse dicunt, quod hi duo menses illis in regionibus ceteris mensibus frigidiores sint, propterea quod

θέοντος ζώνην καὶ τοῖς ἄλλοις παρενοχλοῦντος ποταμοῖς. ἐπέρασε δὲ καί τινα ἄλλον ποταμὸν πάνυ ἐπικίνδυνον, ἵνα ὑπάγῃ αὐτόθι εἰς τοὺς Μακροβίους, διά τι ζῶον ἀμφίβιον μέγα σφόδρα, ὃ κατοικεῖ ἐν ἐκείνου τοῦ ποταμοῦ τῷ ὕδατι, καλούμενον τῇ ἐκείνων διαλέκτῳ ὀδοντοτύραννον, οἷον καὶ ἐλέφαντα καταπιεῖν ὁλόκληρον. εὑρίσκονται δὲ ἐν ἐκείνοις τοῖς ἐρήμοις τόποις καὶ ἕτερα πολλὰ φοβερώτατα ζῶα καὶ θηρία, ἐξ ὧν εἰσὶ δράκοντες πλεῖστοι καὶ μέγιστοι σφόδρα ὡσεὶ πηχῶν ἑβδομήκοντα, τὸ δὲ μέγεθος καὶ τὸ πάχος πολὺ καὶ φρικωδέστατον, σκορπίοι μὲν πηχυαῖοι, οἱ δὲ μύρμηκες σπιθαμιαῖοι καὶ πλέον, νυκτερίδες δὲ ὡς κόρακες θερινοί, μυῖαι δὲ ὡσεὶ στρουθία τὰ ἐπὶ δώματος. διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι οἱ τόποι εἰσὶν ἀοίκητοι, διὰ τὰ φοβερὰ θηρία καὶ φαρμακώδη. οἱ ἐλέφαντες δὲ κατ' ἐκείνην τὴν χώραν εἰσὶ τὸ πλῆθος ὥσπερ καθ' ἡμᾶς οἱ βόες καὶ ἀγέλαι προβάτων, οἳ καὶ ἀγεληδὸν πορευόμενοι βόσκονται. διατρίψας δὲ οὗτος ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ καιρῷ τινὶ καὶ τὴν διάλεκτον τοῦ τόπου ἐκείνου καλῶς ἔμαθεν, καὶ ἐνεθυμήθη ἵνα ἐν τῇ πατρίδι ἐπανέλθῃ. καί τινι τῶν ἐντοπίων τὴν γνώμην αὐτοῦ εἰπών, παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἤγαγεν ἐν τόπῳ τινὶ ἔνθα ἐκ τῶν ἔξωθεν Ἰνδῶν ἀκάτια ἐρχόμενα καὶ φόρτον ποιοῦντα ἀρωμάτων ἦν. καὶ ἐμβὰς ὁ

2. δὲ om P 3. ἐκεῖ ἐπὶ P 5. ὀδοτύραννον M ἐλέφαντα δύναται κατ. M 12. ἕνεκεν τῶν φοβερῶν θηρίων καὶ ἰοβόλων. καὶ οἱ P 14. τὸ om P 15. ἀγελοειδῶς P 16. οὖν οὕτως P 21. ἦν καὶ om P

tum sol ad nostram regionem borealemque procedat. qua de re augescit Nilus media aestate inundatque Aegyptum, utpote sole zonam magis borealem obeunte et instante aliis fluminibus. traiecit autem ille, ut ad longaevos perveniret, etiam alium quendam fluvium, valde periculosum propter ingens quoddam animal amphibium, quod in eo flumine vivit, illorum sermone odontotyrannum appellatum, quod vel integrum possit elephantum devorare. inveniuntur in illis locis desertis praeterea aliae multae horrendae bestiae et beluae, velut dracones plurimi et ingentes, longitudine cubitorum fere septuaginta, altitudine et latitudine longe terribilissimi, scorpiones cubitales, formicae unius spithamae et amplius, vespertiliones corvorum aestivorum instar, muscae passeribus pares magnitudine. quapropter etiam habitari nequeunt illae regiones, propter illas, dico, terribiles et venenatas bestias. elephantorum autem ibidem tanta multitudo est, quanta apud nos boum atque ovium, pascunturque etiam gregatim vagantes. ille quum ea in regione aliquamdiu commoratus esset iamque pulcre didicisset gentis sermonem, in patriam redire cupivit; quumque mentem suam incolarum alicui aperuisset, deductus ab eo est in locum

Ἐφραὶμ ἐν ἑνὶ τῶν ἀκατίων καὶ ἐλθὼν εὗρε νῆα παμμέγεθον Ἰβηρικήν, καὶ πλεύσας δι' αὐτῆς ἦλθεν εἰς Ἰβηρίαν ἤτοι Ἱσπα-B νίαν κατὰ τὴν Πορτογαλλίαν, κἀκεῖθεν δι' ἄλλης νηὸς πλεύσας κατὰ τὰς Βρεταννικὰς νήσους καὶ πλησίον Γερμανίας ἐπέρασεν ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ ἔνθα κἀγὼ ἔφθασα, καὶ οὕτως ταῦτά μοι ἐξηγήσατο.

Ἀπῆλθον οὖν ἐγὼ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ διὰ συμπενθερίαν, ὅπου δ' ἄρα μοι φανήσεται ἐκ τῶν δύο γενῶν. ἔδει οὖν ἵνα μετὰ γράμματος, διὰ τὸ ἀναίτιόν μου πλέον, δηλώσω τῷ βασιλεῖ τὰ καλὰ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ ὁ αὐθέντης μου ἀπελογίσατο. καὶ ἐρχόμενοι περὶ τὴν Ἀμισὸν ἐναυάγησα. ἐκεῖσε προσδοκῶν. ἐγὼ τὴν ἀπολογίαν διέτριψα ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἔτη δύο καὶ ἡμέρας τριάκοντα. ἐν τῷδε τῷ καιρῷ τῇ κγ' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέθνηκεν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἡ ἀοίδιμος δέσποινα Εἰρήνη ἡ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονὴ μοναχή· καὶ ἐτάφη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, πλησίον τοῦ μακαρίτου καὶ ἀοιδίμου βασιλέως τοῦ συζύγου αὐτῆς. καὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ τοῦ ϛϡνθ' ἔτους ἀπέθανεν ὁ ἀμηρᾶς ὁ Ἀμουράτης, ὃ κἀγὼ ἔμαθον ἔτι ὢν ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ. ὡς οὖν ἦλθον εἰς Τραπεζοῦντα, εἴρηκέ μοι ὁ βασιλεὺς τοιάδε "κύρια

2. ἤτοι Ἱσπανίαν om M 3. πορτουγαλλίαν P 7. ἕνεκεν συμπενθερείου P 16. ἐπονομασθεῖσα P 18. μακαρίτου καὶ om P 21. παρεγενόμην P

quendam, quo ab externis Indis naviculae aromatis onustae appelli solebant. harum una conscensa et mari commissa, mox navem grandem Ibericam invenit, qua in Iberiam sive Hispaniam Portugalliensem delatus est, indeque alia navi in insulas Britannicas et prope Germaniam profectus, in Iberiam eam traiecit, in qua ego ipse eum inveni atque haec ita ab eo audivi.

Discessi ego illam in regionem ob coniugium cum alterutra familia, prout mihi videretur, conciliandum. necesse autem erat, quo tutior essem a culpa, ut imperatori utriusque generis commoda per literas significarem, quorum ille duceret rationem. ad Amisum feci naufragium, ibique imperatoris exspectans responsum circa eas regiones annos duos et dies triginta commoratus sum. illo tempore, Martii mensis die 23 eiusdem anni, ad beatorum sedes cessit gloriosa despoena Irene, per divinum et angelicum habitum mutato nomine Hypomone monacha dicta. sepulta est in monasterio Pantocratoris, iuxta beatum et gloriosum imperatorem, coniugem suum. mense Februario anni 6959 Amurates ameras obiit, quod ego in Iberia etiam tum degens accepi. Trapezuntem igitur ut veni,

πρέσβυ, εἰπεῖν σοι θέλω χρηστὰς ἀγγελίας, εἰ μὴ δεῖ ἀποδοῦναί σε ἡμῖν τι δῶρον χάριτος." κἀγὼ ἀναστὰς προσεκύνησα αὐτὸν εἰπὼν "ὁ θεὸς μακροημερεύσοι τὴν ἁγίαν σου βασιλείαν, ὃς πολυτρόπως εὐεργετεῖς ἡμᾶς. οὕτως καὶ δια τὰς νῦν ἀγαθὰς ἀγγελίας αὖθις εὐεργετήσεις ἡμᾶς. ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀντάξιόν τι ἀποδοῦναι τῇ βασιλείᾳ σου τῇ ἁγίᾳ." καὶ εὐθὺς εἰπέ μοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηρᾶ, καὶ πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐγένετο αὐθέντης καὶ πλείστας χάριτας ἐποίησε τῷ ἄνακτι, καὶ εἰρήνη αὖθις ἐπεκυρώθη ἀναμεταξὺ αὐτῶν τηρεῖν αὐτήν, ὡς καὶ πρώην μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶχεν ὁ ἐκείνων οἶκος. κἀγὼ ἀκούσας οὕτως ἐγενόμην ἄφωνος καὶ τοσαύτη ὀδύνη μοι περιείχετο ὡς εἰ περὶ τοῦ θανάτου τῶν ἐμῶν φιλτάτων ἠκούκειν. καὶ μικρὸν κατηφιάσας λέγω "δέσποτά μου, αὕτη οὐ χαρίεσσα ἐπαγγελία ἐστίν, ἀλλὰ καὶ λίαν ὀδυνηρά." ὁ δὲ λέγει "καὶ πῶς, χρηστὲ ἄνερ;" κἀγὼ "διότι ὁ τεθνηκὼς ἀμηρᾶς ἦν γέρων, καὶ τὸ κατὰ τῆς πόλεως ἀπεπειράσθη αὐτῷ, καὶ οὐκέτι ἐβούλετο ἐγχειρισθῆναί τι κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον ἤθελε μᾶλλον εἰρηνεύειν· ὁ δὲ νῦν γεγονὼς ἐστι νέος καὶ παιδιόθεν ἐχθρὸς ἦν τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸ ὑβρίζειν καὶ ἐπαπειλεῖν αὐτούς, λέγων ὅτι ὅταν καιρὸν εὕρῃ ἐπιτήδειον καὶ τὴν τῆς βασιλείας ἐξουσίαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ λήψηται, τὴν ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων καὶ πάντων

1. εἴπω P 3. αὐτῷ P 9. καὶ ἡ εἰρήνη P 11. οὕτως om P 18. ἀλλὰ μᾶλλον P

imperator his me verbis excepit: "domine legate, faustum tibi nuntium impertire volo, nisi quod munus aliquod grati animi rependas mihi necesse est." ad quae ego surgens eumque adorans "deus," inquam, "dies producat sanctae maiestati tuae, qui nobis quum multis modis benefacias, tum per istos nunc nuntios benefacies. verum nihil nos habemus dignum, quod rependamus sanctae maiestati tuae." tum statim dixit mihi de morte Amuratis, narravitque, quomodo eius filius princeps factus esset, et plurima sibi beneficia praestitisset, et pax rursum inter ipsos esset confirmata, qualis etiam ante huic domui cum patre eius intercesserat. quae ubi audivi, obmutui, tantusque dolor me incessit, quam si hominum mihi carissimorum mortem comperissem. deinde demisso animo "mi despota," inquam, "iste quidem non gratus nuntius est, sed admodum etiam acerbus." tum ille "quomodo, vir bone?" "quia," inquam, "is, qui obiit, ameras senex erat, urbemque satis tentavit, nec iam adorturus eam erat, sed pacem quam bellum maluit. at qui nunc factus est ameras, is et iuvenis est et, a puero Christianorum inimicus, contumeliose eos habere minatusque dicere solebat, se, quum primum occasionem inve-

Χριστιανῶν ἔχει ἐξολοθρεῦσαι καὶ ἀφανίσαι. τὰ νῦν καὶ ἡ πόλις ἠπορημένη ἐστὶ διὰ τὸν αὐθέντην μου καὶ βασιλέα νεωστὶ τὰ σκῆπτρα λαβόντα, ὃς καὶ ἐκ τῶν τῆς βασιλείας εἰσοδημάτων πολλὰ ὀφείλει διὰ τὰς ἐξόδους καὶ τὰ φιλόδωρα, ἃ ἐχαρίσατο τοῖς στρατιώταις καὶ πάσῃ τῇ αὐλῇ· διὸ δεῖται καιροῦ εἰρηνικοῦ πρὸς τὸ ἐξοικονομῆσαι τὰ τῆς μάχης καὶ τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια. καὶ ἐὰν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁ θεὸς παραχωρήσῃ, καὶ αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος ὑπὸ τῆς νεότητος αὐτοῦ καὶ κακογνωμίας ὁρμήσοι ἂν μάχην ποιῆσαι κατὰ τῆς πόλεως, οὐκ οἶδα τί γενήσεται εἰς ἡμᾶς. ναὶ ἀληθῶς εὐφρόσυνος ἀγγελία ἦν, εἰ ἀπέθανεν ὁ νῦν γεγονὼς νέος ἀμηρᾶς, ἐπεὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ οὐκ εἶχεν ἄλλον υἱόν, καὶ τῷ γηραιῷ ἐκ τῆς λύπης ἐδίδοτο ἀσθένεια, ἐξ ἧς καὶ
48 ὀλιγοχρονία· καὶ τούτου ἕνεκεν εἰς κίνδυνον καὶ διχοστασίαν μεγάλην ἐνέπιπτεν ἡ τῶν ἀσεβῶν ἀρχή, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τούτου τοῦ καιροῦ ἐδύνατο ἂν διορθῶσαι καὶ οἰκονομῆσαι τὰ πάντα, καὶ ἡ ἑαυτοῦ βασιλεία διέβαινεν εἰς κρείττονα προτίμησιν." ὁ δὲ βασιλεὺς Τραπεζοῦντος ταῦτά μοι ἔφη "αὐτὸς ὑπάρχεις εἷς τῶν φρονίμων ἀρχόντων καὶ πρακτικῶν τῆς αὐλῆς ἐκείνης, καὶ γινώσκεις κρεῖττον περὶ τούτων· ὅμως ὁ θεός, ὡς δυνατός, ποιήσει αὐτὸν εἰς ἀγαθόν." κἀγὼ ἀποκριθεὶς εἶπα "λίαν εὐχαριστῶ τῇ καλοκαγαθίᾳ καὶ προαιρέσει

4. καὶ φιλοτιμίας P 6. τῆς μάχης om P 20. ὁ θεὸς ὅμως ὁ θ. P 22. εἶπον P

nisset et regno potitus esset, Romanorum, imo Christianorum omnium imperium perditurum et deleturum. et vero urbs nunc in angustiis est propter principem meum et imperatorem recens regnum adeptum, cui de reditibus imperii grande aes alienum solvendum est, propter expeditiones et donativa tum militibus, tum cunctis aulicis collata conflatum. quare temporibus placatis opus est, ut rebus ad bellum necessariis et idoneis se instruat. quod si deus propter peccata nostra concesserit, ut nequam ille, iuvenili audacia et animi pravitate actus, urbem bello aggrediatur, nescio equidem, quid nobis futurum sit. profecto felix nuntius foret, si iuvenem, qui nunc ameras factus est, obiisse nuntiares, siquidem pater eius alium filium non haberet et seni e luctu oriretur aegrotatio, ex aegrotatione deminutio vitae: unde in periculum et magnam seditionem incideret impiorum imperium, nostra autem interim omnia restitui et administrari possent, ut auctoritas imperatoris inde haud paulo honoratior evasura fuisset." tum rex Trapezuntius ita respondit: "tu quum ipse sis unus e prudentibus et peritis viris illius aulae, melius utique ista novisti. enimvero deus, qua est potentia, frugi illum faciet." hic ego "magnas," in-

τοῦ κράτους σου, διότι ἐγὼ οὐκ εἰμὶ τοσαύτης ποιότητος ὡς ἡ βασιλεία σου ἐκέλευσας." ἀκούσας γὰρ ἐγὼ ἔτι ὅτι ἡ τοῦ προρρηθέντος ἀμηρᾶ γυνή, ἡ καὶ τοῦ τῆς Σερβίας δεσπότου θυγάτηρ, μετὰ τὴν τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς θανὴν ἐντίμως καὶ καλῶς ἀπεστράφη πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῆς ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, ἔδει με γὰρ ἐναπομεῖναι εἰς Τραπεζοῦντα διά τινας οὐκ ὀλίγας αἰτίας, καὶ εὑρὼν τινα νῆα μέλλρυσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποπλεῦσαι, μεθ' ἧς ἐγὼ ἀπέστειλά τινας ἵππους, καὶ δύο οὓς ὁ βασιλεὺς Ἰβηρίας μοι ἐδωρήσατο ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ αἰχμαλωτισθέντων, ὅτε τοὺς αἰχμαλώτους ἐσκύλευσεν. καὶ ἕτερα πολλά τινα εἴδη ἀπέστειλα φιλοδωρηθέντα ἡμῖν παρά τινων, καὶ πρὸς τὸν αὐθέντην μου τὸν βασιλέα τοιάδε ἔγραψα περὶ ὧν εἰς Ἰβηρίαν ἔπραξα καὶ ὧν εἰς Τραπεζοῦντα ὑπώπτευον ποιῆσαι, καὶ πάντα τὰ συμβάντα αὐτῷ ἐδήλωσα. καὶ δοὺς τὰς γραφὰς ἑνὶ τῶν σὺν ἐμοὶ ἀρχόντων ἔστειλα αὐτόν, καὶ παρήγγειλα αὐτῷ ἵνα τὴν μὲν μίαν τῶν γραφῶν δώσῃ τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ προσκυνῆσαι αὐτόν, ἔφην αὐτῷ, καὶ διὰ στόματος, ἵνα τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα ἀναφέρῃ διὰ ζώσης φωνῆς, τὴν δὲ ἑτέραν γραφὴν ἐπὶ τὴν αὔριον τῷ βασιλεῖ αὖθις δώσῃ. εἶχε δὲ οὕτως ἡ γραφή. "ἐγὼ ἐν τῷ ἀποσωθῆναί με εἰς Τραπεζοῦντα ἔμαθον τὰ περὶ τοῦ θανά-

2. τοῦ ἀμηρᾶ ἀμουράτου P 7. εὗρόν P 9. δύο] παῖδας P 10. ὅτε ἐν τῇ μάχῃ ἐσκ. P 11. ἤδη φιλοτιμηθέντα ἡμῖν P 13. τάδε P 19. δὲ δευτέραν ἐπὶ P 21. τοῦ ἐνταῦθα βασιλεύοντος P

quam, "gratias ago integritati et consilio potentiae tuae, quoniam non tantus sum, quantum maiestas tua me putavit." acceperam praeterea, amerae, cuius ante mentio facta est, uxorem, despotae Serviae filiam, post mariti mortem praeclaro et honorifico comitatu domum ad parentes rediisse. quum propter quasdam non leves causas Trapezunte me manere necesse esset, inventa navi, quae Cpolim solvere vellet, transmisi equos quosdam et pueros duo ab Iberorum rege de captivis, quos fecerat, mihi donatos, aliaque multa munerum genera a quibusdam liberaliter in me collata, scripsique ad imperatorem, dominum meum, tum, quae in Iberia transegissem, tum, quae Trapezunte transacturum me confiderem, certioremque eum feci de rebus omnibus, quae acciderant. dedi epistolas uni de nobilibus, qui mecum erant, eumque dimisi cohortatus, ut alteram imperatori statim, quum eum adoraret, traderet, narraretque coram omnia, quae ad nos pertinerent; alteram eidem die sequenti daret. scripta autem erat epistola hoc exemplo. "salvus Trapezuntem delatus, ex hoc rege mortem amerae cognovi, et amerissam, huius e sorore neptem, pul-

του τοῦ ἀμηρᾶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐνταῦθα, καὶ πῶς ἡ ἀμήρισσα ἡ τούτου ἐξαδέλφη ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῆς πρὸς τοὺς γονεῖς ἐντίμως καὶ καλῶς. ὡς ἤκουσα δέ, ἐσυλλογισάμην κατὰ τὸν ἐμὸν σκοπὸν καὶ τὸ δοκοῦν μοι δηλοποιῆσαι τῷ κράτει σου, ὅτι τῶν δύο συνοικεσίων, περὶ ὧν ἐνθάδε ἐλήλυθα, συμφερώτερον τῇ βασιλείᾳ σου ἔσεται καὶ λίαν κρεῖττον καὶ ὠφέλιμον εἰς πάντα διὰ πολλὰς αἰτίας, εἰ ἀρεστόν ἐστι τῷ κράτει σου ποιῆσαι τρόπον καὶ ἀναβολὴν ἵνα λάβῃς τὴν εἰρημένην ἀμήρισσαν εἰς γυναῖκα. τέσσαρα γὰρ μόνα εὑρίσκω αἴτια δι' ὧν ἡ βασιλεία σου αἰτιωμένη οὐ πράξει τοῦτο, εἰ αὐτῇ δόξει· πρῶτον μὲν τὸ ἔλαττον τοῦ γένους, δεύτερον δὲ μή πως καὶ ἡ ἐκκλησία διὰ τὴν συγγένειαν τὴν τοῦ γάμου ἱερολογίαν κωλύσῃ, τρίτον ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἦν Τοῦρκος, τέταρτον ὅτι πεντηκονταετὴς οὖσα τῇ ἡλικίᾳ, εἰ τύχῃ καὶ συλλήψηται ἐν γαστρί, ἐν τῷ μέλλειν τεκεῖν κινδυνεύσῃ, ὡς οἱ φυσικοὶ λέγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπισυμβαίνει, ἐπεὶ ἦν στεῖρα μὴ τεκοῦσά ποτε. τῶν τεσσάρων οὖν τούτων αἰτιῶν τὴν διάλυσιν λέξομαι. πρῶτον μὲν οὐδέν ἐστιν παράδοξον εἰ ταύτην λάβῃς εἰς γυναῖκα, ὅτι ἐλάττονος γένους οὐκ ἔστιν τῆς κυρίας μου καὶ ἀοιδίμου σου μητρός. δεύτερον, εἰ καὶ τὸ συνοικέσιον μετὰ τῆς τοῦ Τραπεζοῦντος βασιλέως θυγατρὸς γένηται, ἕνεκεν τῆς συγγενείας

3. τοὺς ἑαυτῆς γ. P 6. συμφέρον M 7. εἰ om M 10. δι' ἃ P αἰτιωμένη om P 11. πράξῃς P 15. κινδυνευούσῃ MP 16. γνωμολογοῦσιν P 17. οὖν] τοίνυν P 20. τῆς ἀοιδίμου σου μητρὸς τῆς καὶ κυρίας μου P

cre et honorifice in patriam ad parentes reversam esse. quod ubi comperi, constitui apud animum, quod mihi visum est, potentiae tuae significare, duobus his, ob quae hoc iter feci, connubiis multis de causis utilius fore maiestati tuae et longe melius ad omniaque aptius, si potentiae tuae placeat, rationem ac curam adhibere, ut amerissam illam ducas uxorem. etenim quatuor modo causas invenio, propter quas maiestati tuae illa conditio repudianda videri queat: primum, quod genere inferior est, deinde, ne forte ecclesia istarum nuptiarum sacra propter cognationem impediat, tum, quod coniux eius Turca fuit, postremo, quod, ut quinquagenaria, si conceperit, cum periculo pariet, quod physici plerumque fieri dicunt, quandoquidem, adhuc sterilis, nullum unquam partum edidit. quatuor his causis ita iam occurramus. ad primum nihil singulare facies, si illam uxorem ducas, quae nobilitate dominae meae, gloriosae matri tuae, nihil cedit. deinde, si in matrimonium peteres Trapezuntiorum regis filiam, cognationis gratiam speramus tibi factum iri ab ecclesia, si in

ἐλπίζομεν συγχωρηθῆναι τοῦτο παρὰ τῆς ἐκκλησίας, εἰ εἰς πτωχοὺς καὶ ὀρφανοὺς καὶ ἐκκλησίας χρήματα δοθήσονται. B τοσοῦτον μᾶλλον εὐσκοπωτέρως συγχωρηθήσεται καὶ τὸ τῆς τοῦ δεσπότου Σερβίας θυγατρός, λέγω τῆς εἰρημένης ἀμηρίσσας, διὰ τὰς τοσαύτας χάριτας καὶ εὐεργεσίας ἃς ὀφείλουσιν αὐτῇ καθ' ἑκάστην ἡ ἐκκλησία τε καὶ οἱ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ καὶ πᾶς ὁ τῆς ἐκκλησίας κλῆρος. τρίτον οὐκ ἔσεται παράδοξον εἰ Τοῦρκον ἔσχεν ἄνδρα, ἐπεὶ καὶ ἡ δέσποινα Εὐδοκία, ἣν ὁ πάππος σου ἔλαβεν εἰς γυναῖκα, ἄνδρα προέσχε Τοῦρκον καὶ μικροῦ καὶ ὀλίγου τόπου αὐθέντην, καὶ παιδία μετ' ἐκείνου ἔτεκεν· αὕτη δὲ τοσούτου μεγάλου αὐθέντου καὶ ἀμηρᾶ γυνὴ οὖσα, καὶ ὡς ἀκούομεν, οὐκ ἐγνώρισεν αὐτήν, διὸ καὶ ἄτεκνός ἐστι. περὶ δὲ κατὰ τὸ τέταρτον, εἰ καὶ ἐτῶν πλειόνων ὑπάρχει, ἐὰν συλλάβῃ γαστρί, τὸ τοῦ κυρίου θέλημα γενήσηται, ἐπεὶ συμφέρον τῇ βασιλείᾳ σού ἐστι τὰ προειρημένα τρία αἴτια, ἐὰν γένηται, μᾶλλον. καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς περιχαρῶς καὶ ἀσμένως δέξονται τοῦτο. ἐξαπόστειλον οὖν εὐθύς τινα πιστὸν τῶν τοῦ παλατίου σου ἀρχόντων ἢ τῶν ἱερομονάχων ἢ μοναχῶν, καὶ τὰ περὶ τούτου διορθώσουσι, καὶ ἀναβολὴ οὐδεμία γενήσεται." ἀποσωθέντων οὖν τῶν γραμματοκομιστῶν μετὰ τῆς νηὸς ἐν τῇ πόλει τῇ κή Μαΐου, καὶ ὁ βασιλεὺς ὢν εἰς χοιράγραν, ὡς ἐμηνύθη αὐτῷ

2. ὄρφανα P 3. εὐσκοπωτέρως om P 9. παπποῦς c. 10. καὶ μικροῦ om P 12. ἔγνω P 21. γραμμάτων καὶ τῶν κομιστῶν P

mendicos, orphanos et ecclesias pecuniam erogaris. hoc tanto magis et facilius concedetur tibi matrimonium filiae despotae Serviae, amerissae inquam, propter tanta illa officia et munera, quibus quotidie illi obligantur ecclesia, hieromonachi, monachi, universus denique clerus. illud autem, quod Turcam maritum habuit, minime singulare est, quoniam etiam Eudocia despoena, quae avi tui uxor fuit, ante Turcam coniugem habuerat, parvae et exilis regionis principem, cui etiam liberos pepererat. contra haec tam eximii principis et amerae uxor fuit, et ab eo, aiunt, ne tacta quidem est: quare nec liberorum quidquam genuit. ad quartam iam rationem quod attinet, etiamsi annosa est, si conceperit, fiet utique voluntas dei, quando tres ante commemoratae rationes maiestati tuae commodae erunt. parentes eius autem libenter et cupide eam conditionem arripient. tu iam confestim mittito mihi fidelem quempiam de primoribus palatii, aut hieromonachis, aut monachis, resque haec administrabitur, nec ulla mora erit." quum ii, qui literas portabant, salvi ad urbem appulissent die Maii 28, imperator, qui forte apros venabatur, certior factus, adve-

ὅτι τινὲς ἐκ τῆς Ἰβηρίας ἐληλύθασιν, ἐάσας τὸ συάγριον ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἦλθε μετὰ χαρᾶς. ἐν ᾧ δὴ καιρῷ ἔφθασαν οἱ χαρτοκομισταί, τῇ κη' τοῦ Μαΐου, τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὑπνώττων ἐφάνη μοι κατ' ὄναρ ὅτι καὶ ἐγὼ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔφθασα, καὶ προσσπεύσας τῷ βασιλεῖ ἀσπασθῆναί με τοὺς πόδας αὐτοῦ οὐκ εἴασέ με, ἀλλ' ἐπιλαβὼν ἀνέστησέ με καὶ κατεφίλησέ μου τοὺς ὀφθαλμούς. ἔγωγε ἔξυπνος γενόμενος εἶπον τοῖς περὶ ἐμὲ ὑπνοῦσι τὸ ὅραμα, καὶ ὅπως τῆς ἡμέρας μνημονεύσωσι. ἰδὼν οὖν ὁ αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς μὴ ἐλθεῖν με ἀλλ' ἐκ τῶν σὺν ἐμοί, καὶ τὴν πρώτην γραφὴν ἀναγνώσας περίλυπος ἐγένετο καὶ ἐδυσφόρει κατηγορῶν τὴν ἐμὴν βραδύτητα· ὡς δὲ τὴν ἑτέραν γραφὴν ἐπὶ τὴν αὔριον ἀνέγνω, καὶ μαθὼν μέλλειν ἐλθεῖν διὰ τῆς γραφῆς, ἰδοὺ ἠρκέσθη καὶ χαρίεις ἐναπέμεινε· καὶ εὐθὺς οἰκονομήσας Μανουὴλ τὸν Παλαιολόγον τὸν τῆς Κανταχουζηνῆς τῆς πρωτοστρατορίσσης ἀνεψιόν, ἐξαπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν τῆς Σερβίας δεσπότην, ἵνα δοκιμάσῃ καὶ ἴδῃ περὶ οὗ ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστολῇ γέγραφα συνοικεσίου. καὶ ἀκούσαντες οἱ γονεῖς αὐτῆς ἡδέως καὶ ἀσμένως τὸν λόγον ἐδέξαντο, καὶ ἑτοίμως εἶχον ἐκπληρῶσαι καὶ τὸ ἔργον. ἄλλον γὰρ οὐκ ἐκώλυσε τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον εἰ μὴ ὅτι ἡ ἀμήρισσα ἐδεήθη τοῦ θεοῦ εὐχομένη τάξασα ἔτι ζῶντος τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἀνδρὸς αὐτῆς, εἰ ὁ θεὸς οἵῳ δή ποτε τρόπῳ ἐλευθερώσῃ αὐτὴν ἐκ τὰς τῶν ἀσεβῶν χεῖρας, ἑτέρῳ ἀνδρὶ μηκέτι ἐν τῇ

3. γραμματοκομισταὶ M 4. κατ' ὄναρ om P 13. μαθὼν ἐλθεῖν με μᾶλλον P 18. γέγραπται P

nisse quosdam ex Iberia, relicta venatione, laetabundus palatium petiit. quo tempore tabellarii advenerunt, die 28 Maii, eadem nocte per somnum visus mihi sum et ipse adesse Cpoli, quumque festinarem ad imperatorem, genua eius amplexurus, retineri ab eo et sublevari et osculo salutari. expergefactus, iis, qui circa me dormiebant, somnium narravi, atque dixi, ut diei meminissent. imperator autem, dominus meus, ubi non ipsum me, sed e comitibus aliquem adesse animadvertit, et priorem legit epistolam, moestus factus, segnitiam meam aegre tulit accusavitque. ubi autem alteram die sequenti legit meque venturum esse didicit, acquievit et laetitiae se dedit, statimque rerum notitia instructum Manuelem Palaeologum, Cantacuzenae protostratorissae consobrinum, ad despotam Serviae ablegavit, ut is de coniugio, de quo scripseram, inquireret ac videret. parentes eius libenter et cupide conditionem acceperunt, et ad rem perficiendam parati erant. nulla enim alia res id coniugium impediebat, nisi quod ame-

ζωῇ αὐτῆς συζευχθείη, ἀλλὰ μένειν αὐτὴν ἐν σωφροσύνῃ παρθενεύουσαν καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν θεραπεύειν θεῷ τῷ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς χορηγήσαντι· δι' ἣν αἰτίαν τὸ συνοικέσιον τοῦτο οὐκ ἐγένετο.

Τῷ τοῦ αὐτοῦ ἔτους Αὐγούστῳ μηνὶ διέβη ἀπὸ τῆς πόλεως ὡς φυγὰς ὁ πατριάρχης κὺρ Γρηγόριος, καὶ ἐγὼ τῇ ιδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ϛϑξ' ἔτους εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέσωσα μετὰ τῆς νηὸς τοῦ καλοῦ Ἀντωνίου Ῥίτζου, τοῦ καὶ ὕστερον μαρτυρήσαντος ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν αὐτοῦ πίστεως.

2. Τελέσας οὖν ἐγὼ τὸ συνοικέσιον ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ, ἵνα 49
λάβῃ ὁ αὐθέντης μου τὴν τοῦ ἐκεῖσε ῥηγὸς θυγατέρα, εἰδὼς ὅτι κρεῖττον ἦν τὸ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ τοῦ τῆς Τραπεζοῦντος. εἶπέ μοι γὰρ ὁ τῆς Ἰβηρίας προειρημένος ῥὴξ τοιάδε "οὐκ ἔστι συνήθεια παρ' ἡμῖν ἵνα διδῶσιν χρήματα αἱ γυναῖκες τοῖς ἀνδράσιν οὓς μέλλουσι λαβεῖν, ἀλλ' οἱ ἄνδρες ταῖς γυναιξίν." ἐγὼ δὲ ἀποκριθεὶς αἰτῶν ἱλασμὸν παρ' αὐτοῦ λέγω "οὐκ ἤκουσα πώποτε τοιαύτην συνήθειαν καὶ νόμον ὡς ἡ βασιλεία σου προστάττεις." ὁ δὲ βασιλεὺς γελάσας, τάχα θαυμάζων τοὺς λόγους μου, εἶπεν "οὐκ οἶδας, τιμιώτατε ἄνερ, τί φησιν ὁ μέγας Καισάριος; διαφόρων ἐθνῶν τρόπον τε καὶ νόμον ἐξηγούμενος ἐν ἐπιτομῇ τοιάδε φάσκει. ἐν ἑκάστῃ γὰρ χώρᾳ καὶ ἔθνεσιν ἐν τοῖς μὲν ἐγγράφως νόμος ἐστίν, ἐν τοῖς δὲ

8. ῥικίου P 17. εἶπον P 22. διηγούμενος P 23. ἔθνει τοῖς P

rissa, vivo etiamtum amera coniuge, ad deum precata constituerat, si deus quo tandem cunque modo liberasset se e manibus impiorum, alii nemini per totam vitam nubere, sed in castitate virginali, quod restaret vitae, transigere et pro viribus deo, liberatori suo, servire.

Eiusdem anni mense Augusto ex urbe profugus abiit Gregorius patriarcha, atque ego die 14 mensis Septembris anni 6960 Cpolim reverti in navi viri optimi Antonii Ritzi, eiusdem, qui postea propter fidem Christi martyrium pertulit.

2. Confeci igitur coniugium in Iberia, ut dominus meus illius regis filiam duceret. noveram enim, connubium Ibericum praestare Trapezuntio. namque ita mihi dixerat Iberorum rex: "nobis moris non est, ut dotem dent feminae viris, quibus nupturae sunt, sed viri feminis." ego, praefatus veniam, nunquam me de isto more aut lege, qualem maiestas ipsius diceret, audisse respondi. tum rex subridens et quasi mirans verba mea "scisne," inquit, "vir honoratissime, quid magnus dicat Caesarius? diversarum gentium mores et instituta explicans, in breve contracta haec docet. cuivis ter-

ἀγράφως καὶ συνήθεια· νόμος γὰρ τὰ πάτρια δοκεῖ εἶναι. ὡς πρῶτον Σῆρες οἱ τὸ ἄκρον τῆς γῆς οἰκοῦντες νόμους ἔχουσι τὰ πάτρια ἔθη, μὴ πορνεύειν ἢ κλέπτειν ἢ λοιδορεῖν ἢ φονεύειν. νόμος δὲ παρὰ Βακτριανοῖς ἡ ἐκ προγόνων παιδεία καὶ εὐσέβεια, μὴ κρεωφαγεῖν ἢ οἰνοποτεῖν ἢ λαγνεύειν ἢ παντοῖα κακὰ διαπράττεσθαι, καίτοι γε τῶν παρακειμένων αὐτοῖς Ἰνδῶν τἀναντία διαπραττομένων ἀδεῶς. ἐν δὲ τοῖς ἐνδοτέροις μέρεσι τούτων ἀνθρωποφάγοι εἰσὶ καὶ τοὺς ἐπιξενωμένους ἀναιροῦντες ἐσθίουσι. νόμος Χαλδαίοις καὶ Βαβυλωνίοις ἀσελγείας καὶ αἰσχρουργίας ἀνάμεστος. ἄλλος δὲ παρὰ Πηλαίοις νόμος, γυναῖκας γεωργεῖν καὶ οἰκοδομεῖν καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν πράττειν, ἀλλὰ καὶ πορνεύειν ὡς βούλονται, μὴ κωλυόμεναι ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν παντελῶς· ἐν αἷς ὑπάρχουσι καὶ πλεῖσται πολεμικώταται καὶ θηρῶσαι τὰ μὴ λίαν ἰσχυρότατα τῶν θηρίων. ἐν Βρεταννίᾳ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀνδρῶν μιᾷ συγκαθεύδουσι γυναικί, καὶ πολλαὶ γυναῖκες ἑνὶ ἑταιρίζονται ἀνδρί. αἱ Ἀμαζῶναι μέν ποτε καιρῷ ἄνδρας οὐκ εἴχασιν, ἀλλ' ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ περὶ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν ὑπερόριοι γίνονται, καὶ μιγνύμεναι τοῖς γειτνιῶσιν ἀνδράσιν ὡς πανήγυρίν τινα καὶ μεγάλην ἑορτὴν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡγοῦνται· ἐξ ὧν καὶ ἐν γαστρὶ συλ-

2. σῦρες P τῆς om P 4. παρὰ om P 5. παντοίᾳ κακίᾳ M
9. χαλδαίων καὶ βαβυλωνίων P 11. πηλέοις P 14. μὴ om P
17. ἀμαζόνες P 18. εἶχον P τὰ om P 19. ἐγίνοντο P
21. ἡγοῦνται τὸν καιρὸν ἐκεῖνον P

rae et genti aut scripta lex est, aut non scripta et more constituta. lex enim esse videntur patria instituta, quemadmodum primum, qui in extremo orbe habitant, Seres legum loco patria instituta habent, ne moechentur, aut furentur, aut calumnientur, aut occidant. lex est apud Bactrianos a maioribus accepta disciplina et pietas, ne carnibus vescantur aut bibant vinum, neve libidini vel ulli generi pravitatis locum relinquant, quum finitimi illis Indi impune contraria agant: quorum qui in regionibus interioribus habitant, anthropophagi sunt et advenas occidunt comeduntque. Chaldaeis et Babyloniis lex lasciviae et turbitudinis plena. apud Pelaeos autem lex est, ut mulieres agros colant et domos aedificent ceterisque virorum operibus fungantur, at vero etiam moechentur, quantum libet, a viris plane non impeditae: in quibus adeo plurimae bellicosissimae sunt ac bestias non plane validissimas venantur. in Britannia autem plerique viri uni concumbunt mulieri, et multae mulieres uni viro. Amazones olim maritis carebant ac bestiarum instar semel quotannis, circa vernum aequinoctium, e finibus egressae et concumbentes cum viris finitimis, quasi festum quendam conventum celebrabant: unde conceptis

λαμβάνουσαι παλινδρομοῦσι οἴκαδε πᾶσαι· τῷ δὲ καιρῷ τῆς ἀποκυήσεως τὰ μὲν ἄρρενα φθείρουσι, τὰ δὲ θῆλυ ζωογονοῦσι καὶ τιθηνοῦσιν ἐπιμελῶς καὶ ἐκτρέφουσιν. οὕτως καὶ τὰ ἐνταῦθα, ὡς εἰπόν σοι, ὑπάρχει ἡ ἡμετέρα συνήθεια, ὡς καθὼς καὶ αὐτὸς μέλλεις μαθεῖν παρὰ ἀξιοπίστων ἀνδρῶν. καὶ μὴ θαύμαζε, τιμιώτατε ἄνερ κὺρ Γεώργιε. διὰ τοῦτο ποιοῦμεν τὸ παρὸν συνοικέσιον μετ' αἰδοῦς καὶ οὐκ ἀσυμβούλως τῶν, καὶ ὑπόσχομαι δοῦναι τῇ θυγατρί μου ἄνευ τῶν πολυτίμων σκευῶν ἀργυρίου καὶ χρυσίου καὶ λίθων πολυτίμων καὶ μανακίων διαμαργάρων καὶ χρυσίου καὶ ἑτέρων λίθων, χωρὶς τῶν ἐνδυμάτων καὶ ὑφασμάτων πολυειδῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῆς, καὶ πάρεξ τούτων χρυσᾶ νούμια χιλιάδας πεντήκοντα καὶ ἕξ. ἔτι δὲ καὶ κατ' ἔτος ἔχῃ ἑτέρας χιλιάδας τρεῖς τοῦ ποιεῖν ἐλεημοσύνας εἰς πτωχούς, καὶ ὅπου δ' ἂν δόξῃ αὐτῇ. σὲ δὲ ἀκούω ἔχειν παιδία δύο. τὸ μὲν ἄρρεν ο βασιλεὺς ἀνεγέννησε διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, καὶ αὐτοῦ ἐκεῖνο ἔστι καὶ ἔσται· τὸ δὲ θῆλυ ἔστω ἐκ τῆς σήμερον τῇ θυγατρί μου, ἣ καὶ ὀφειλέτω τοῦ ὑπανδρεῦσαι αὐτό, ὅπου B δ' ἂν σὺ κρίνῃς εἶναι ἄξιον τόπον. καὶ ὅταν ἔλθῃς σὺν θεῷ ἆραι αὐτήν, τότε ἐπιδώσω σοι φορτία σηρικοῦ τέτταρα· ἔστι γὰρ ἡ μέταξα ἐκείνη οὐκ ἐξίτηλος, καὶ ὡς ἠκούσαμεν, πράττεται τὸ φορτίον διὰ χρυσῶν νουμίων πεντακοσίων."

7. καὶ ἀσυμβούλως τῶν τῆς βουλῆς μου P 10. μανακίδων ἀμαργάρων καὶ χρυσίων M 16. αὐτὸ ἐκείνου ἐστὶ καὶ ἔστω καὶ ἔσται M 21. οὐκ om P

fetibus cunctae domum se recipiebant; deinde quum partum edidissent, mares necabant, feminas conservabant, diligenter lactabant educabantque. sic etiam nobis hic, ut tibi dixi, nostra est consuetudo, id quod a viris fide dignis poteris cognoscere. verum ne mirare, vir honoratissime Georgi: praesens horum connubium reverenter nec inconsulto instituimus, polliceorque, praeter pretiosam argenti et auri suppellectilem, praeter gemmas et monilia margaritis, auro et lapillis composita, praeter vestes et textilia varii generis, ipsius usui destinata, praeter haec igitur daturum me esse numum aureorum quinquaginta sex milia. ad haec in annos singulos accipiet alia aureorum tria milia, quae in stipes pauperum aut quodcunque ipsi videbitur, impendat. te autem duos habere liberos audio, quorum masculum imperator e sacro fonte suscepit: is igitur illius est eritque; at puella ab hodierno die esto filiae meae, cuius erit eam collocare, in quem tu locum boni consulueris. tum autem, quum eam receptum venies, si deo ita placuerit, donabo tibi insuper onera serici quatuor. est enim non vulgaris illa metaxa, solvique pro singulis oneribus numos aureos quingentos accepi."

Ὡς οὖν πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καὶ Τραπεζοῦντι καταλεπτῶς ἐδιηγησάμην τῷ βασιλεῖ καὶ αὐθέντῃ μου ὡς ἄνωθεν, ἠρώτησα μαθεῖν καὶ περὶ τοῦ τῆς Σερβίας συνοικεσίου· καὶ ἀποκριθεὶς εἶπέ μοι "ἐγώ σοι ὀφείλω πολλὰ διὰ τὴν πρός με σὴν ἀγάπην καὶ πίστιν παιδιόθεν καὶ τὴν τοσαύτην δουλοσύνην· ἀλλὰ τοῦτο δὴ πλεῖον σήμερον τὸ τῆς Σερβίας βεβαίωσις καὶ ἀσφάλεια καὶ ἐκσφράγισμά ἐστι τῆς εἰς ἐμέ σου ἀγάπης καὶ δουλοσύνης, καὶ ἀνταμοιβήν σοι ὀφείλω ἕως ἐν τοῖς ζῶσιν εὑρίσκομαι, ἐπεὶ τοσοῦτον κεκοπίακας ἀεὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ μᾶλλον τὰ νῦν ἐγκατέλιπες τὸν οἶκόν σου τοσοῦτον δὴ καιρὸν πόῤῥω τῆς σῆς πατρίδος ξένας χώρας περιερχόμενος. ὅθεν οἱ ἐκεῖσε κυριεύοντες μεγάλας εὐεργεσίας καὶ τιμὰς ἐπηγγέλλοντό σοι δοῦναι, λέγω οἱ τῆς Ἰβηρίας καὶ Τραπεζοῦντος δεσπόται καὶ βασιλεῖς, ἕκαστος αὐτῶν ζητῶν σοι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα συνοικέσιον μετ' ἐμοῦ τελέσῃς· αὐτὸς δὲ ὡς σώφρων καὶ πιστὸς θεράπων διέκρινας τὸ συμφέρον μοι καὶ ὠφελιμώτερον, καὶ ἔδρασας, καὶ ἃ νενόηκας ἔγραψάς μοι συμβουλεύων. τοῦτο ἦν μέγα τι ἐκμαρτύριον τῆς πρὸς ἐμέ σου εὐνοίας καὶ ἀγάπης· καὶ πληροφορήθητι ἀληθῶς ὅτι καὶ παρ' ἐμοῦ ἕξεις ἀξίαν τὴν ἀντάμειψιν, ἕως ἐν τοῖς ζῶσιν ὑπάρχω. περὶ δὲ τοῦ ἐν Σερβίᾳ συνοικεσίου οὗπερ ἐρωτᾷς με, τοιουτοτρόπως παρηκολούθησε. μετὰ τὸ θανεῖν τὸν ἀμηρᾶν καὶ τὴν

8. ἕως — εὑρίσκομαι om M 11. εἰς ξένας χώρας M, omisso περιερχόμενος 12. ἐπαγγέλλοντες P 18. εἰς μαρτύριον P

Quum igitur omnia in Iberia et Trapezunte gesta subtiliter imperatori, domino meo, et a principio enarrassem, de Serviano connubio eum percontatus sum: atque ille ita mihi respondit: "equidem multum tibi debeo propter eam, quam a puero erga me praestitisti, benevolentiam et fidem tantaque officia; verum nunc Servianum hoc negotium benevolentiam tuam ac studium etiam magis confirmat, communit et quasi obsignat, tibique obligatus sum, quoad in vivis ero, quum semper mea causa summopere laboraveris, nunc vero etiam domum tuam per longum tempus reliqueris, procul a patria exteras regiones obiens: unde quum, qui illic regnant, magna tibi dona honoresque promitterent, Iberiae scilicet et Trapezuntis despotae regesque, uterque te rogans, ipsi ut conciliares hoc connubium, ut prudens et fidelis minister decrevisti et fecisti, quod mihi commodum et utilissimum esset, et quid tibi videretur, per literas mihi suasisti. illud magnum mihi testimonium erat tuae erga me voluntatis et benignitatis: et certo scito, digna me tibi praemia soluturum, quoad in vivis ero. quod autem de Serviano me connubio rogas, res ea ita evenit. amera mortuo et coniuge eius reversa ad

τούτου σύζυγον ἐπαναστρέψασαν πρὸς τὸν τῆς Σερβίας δεσπότην τὸν πατέρα αὐτῆς, προσῆλθέ μοι συλλαλήσασα ἡ πρωτοστρατόρισσα ἡ συγγενὴς αὐτῆς περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, καὶ πλείστας δόσεις καὶ προῖκας ἐπηγγέλλετό μοι, καὶ ἄλλα πολλὰ ὠφελιμώτατα ἔτασσεν ὑποσχομένη ἐν τῷ μέλλοντι, ἅπερ κἀγὼ ἀπὸ πολλῶν αἰτιῶν ἐνόμισα ταῦτα ἀληθῆ εἶναι καὶ συμφέροντα. ὅμως δὲ ἐν τούτῳ ἔδει καὶ ἑτέρα βουλὴ καὶ σκέψις, κἀγὼ οὐκ εἶχον μετά τινος συμβουλευθῆναι διὰ τὸ πάντας παθητικῶς διακεῖσθαι. ἡ κυρία μου ἡ δέσποινα καὶ μήτηρ τοῦ παρόντος βίου ἐξεδήμησε. ὁ μὲν Καντακουζηνός, ὃς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπροσπαθῶς ἐβούλευε, καὶ αὐτὸς ἀπέθανεν· ὁ δὲ Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς φανερῶς καὶ ἀφανῶς λέγει ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων πάρεξ αὐτοῦ οἶδε τί ποιεῖ, εἰ μὴ τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ ποιούμενα διισχυρίζεται ἀληθῆ καὶ καλὰ εἶναι, καὶ πάντα λίθον κινεῖ, τὸ τοῦ λόγου, ὡς καὶ αὐτὸς καλῶς ἐπίστασαι. ὁ μέγας δομέστικος ἐχθρωδῶς διάκειται εἰς τὰ τῆς Σερβίας, καὶ ὁμονοήσας μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου παροτρύνοντές με ἀεὶ ἵνα τὸ τῆς Τραπεζοῦντος συνοικέσιον γένηται. τίνι γὰρ τότε ἐδυνάμην συμβουλεύεσθαι; μετὰ μοναχῶν καὶ τῶν τοιούτων; ἀπράγμονές εἰσι. μετὰ ἀρχόντων; καὶ οὐδεὶς ἐφρόντιζε μὴ προκείμενός τινι, μή πως δημοσιεύσῃ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις. λοι-

4. δώσειν προῖκας P 9. ἡ δέσποινα om P 17. ἐχθροειδῶς P 18. παροτρύνοντός μου P 20. συμβουλεύσασθαι P

despotam Serviae, eius patrem, adiit me super illo negotio cognata eius protostratorissa, spoponditque mihi cumulatissima dona dotemque, et alia multa utilissima commemoravit et in futurum promisit: quae ego multis de causis vera et e re mea fore existimavi. attamen alio consilio et deliberatione in tali re opus erat, nec habebam, quem consulerem, quoniam omnes animo vehementiori erant. domina et mater mea imperatrix e vita cesserat; Cantacuzenus, qui e reliquis non cupide indicabat, et ipse mortuus erat. Lucas Notaras autem palam et occulte dictitat, praeter se neminem omnium scire, quid facto opus sit, nihil, nisi quod ipse dicit facitque, verum ac bonum esse affirmat, omnemque lapidem movet, ut utar proverbio, id quod ipse bene nosti. magnus domesticus infesto in Servios animo est conspiransque cum Iohanne Cantacuzeno quotidie me ad Trapezuntium connubium adhortatur. cum quonam igitur deliberarem? cum monachis et eiusmodi hominibus? at rem publicam non attingunt. cum proceribus? at nemo rem perpensurus erat, qui nulli propensior esset, ut timendum esset, ne eam cum ceteris communicaret. itaque

πὸν ἐγὼ ἐδεινοπάθουν εἰς τὴν σὴν βραδύτητα. ἐλθούσης δὲ τῆς γραφῆς σου, ἰδοὺ καὶ σὲ καὶ τὴν γνώμην σου ἔγνωκα· καὶ ἃ εἴχομεν καὶ ἡμεῖς προσυνιστάμενα, φρονίμως καὶ καλῶς ἔλυσας. καὶ εὐθὺς τὸν Παλαιολόγον καὶ τὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην ἀπέστειλα, δι' ἄλλα μὲν τὸ φαινόμενον, ὡς ἀπὸ τῆς
50 θείας αὐτοῦ τῆς πρωτοστρατορίσσης εἴπῃ τοῦτο. καὶ ἰδοὺ ἠκούσαμεν τὸ αἴτιον τοῦ κωλύματος, καὶ ἐπαύσαμεν. λοιπὸν σὺν θεῷ τελέσωμεν τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας." καὶ γεγονότος χρυσοβούλλου καὶ ὑπογραφέντος, περιεῖχεν οὕτως, ὅτι ἐκείνου μὲν ἡ θυγάτηρ ἔστω γυνὴ τοῦ βασιλέως καὶ δέσποινα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ αὐτὸς δὴ ὁ βασιλεὺς ἔστω ἀνὴρ αὐτῆς, κατὰ πάσας τὰς συμφωνίας ἃς μετ' ἐμοῦ ἔστησεν ὁ ῥηθεὶς ῥὴξ τῆς Ἰβηρίας. καὶ κληθεὶς προσῆλθε κατενώπιον τοῦ βασιλέως ὁ ἐκ τῆς Ἰβηρίας μετ' ἐμοῦ ἐληλυθὼς πρέσβυς· καὶ ὁ βασιλεὺς οἰκειοχείρως ἔμπροσθεν τούτου ἐποίησε σταυροὺς τρεῖς μετὰ κιναβάρεως εἰς τὸ ἀνώτερον τοῦ χρυσοβούλλου μέτωπον εἰς βεβαίωσιν κατὰ τὴν ἐκείνων συνήθειαν, καὶ ἔδωσε τὸν χρυσόβουλλον ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ πρέσβεως, καί φησιν αὐτῷ "ἰδοὺ οὗτος" ἐμὲ δεικνύων "σὺν θεῷ τῷ ἐρχομένῳ ἔαρι ἐλεύσεται μετὰ τριήρεων παραλαβεῖν τὴν ἐμὴν σύνευνον τὴν νεόνυμφον." προσκυνήσας οὖν ὁ πρέσβυς ἀνεχώρησεν.

3. καὶ ἡμεῖς om P 5. ἀπέσταλκα P 11. καὶ — αὐτῆς om P 13. ἦλθε P 17. ἐκείνου P

ego iniquius ferebam moras tuas. epistola autem tua ad me perlata, et te et sententiam tuam cognovi, quaeque nos quoque prius constituta habebamus, prudenter et commode expediveras. statim igitur Palaeologum cum Iohanne Eudaemone, aliarum rerum praetextu, misi, a protostratorissa, matertera sua, illud renuntiatum. ecce autem, causam, quae rem impediret, cognovimus, et destitimus. ceterum, si deo placet, perficiamus cum Iberorum rege connubium." fit igitur bulla aurea, cui subscriptum est, in hanc sententiam, ut illius filia esset uxor imperatoris et imperatrix Cpolis, imperator esset eius maritus, secundum conditiones omnes, quas Iberorum rex mecum composuerat. vocatur in conspectum imperatoris qui mecum ex Iberia legatus venerat, et coram hoc imperator manu sua in superiore bullae fronte rubrica tres cruces scribit ad confirmandam pactionem ex illorum consuetudine, traditque bullam in manus legati his verbis: "hic vir (me ostendebat) deo propitio proximo vere cum triremibus veniet, virginem mihi desponsam abducturus." itaque legatus, adorato imperatore, discessit.

Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐψιθυρίζετο ὅτι ὁ ἀμηρᾶς ἐβούλετο ἐλθεῖν κατὰ τὸ στενὸν ἐγγὺς τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς τοῦ Ἀσωμάτου κώμης οἰκοδομῆσαί τι φρούριον, καὶ βουλῆς γενομένης ἵνα ὁ βασιλεὺς εἰς Πελοπόννησον στείλῃ μηνύων τοῦ ἐλθεῖν ἕνα τῶν αὐταδέλφων αὐτοῦ, ὃς ἂν βουλήσηται τούτων, καὶ ὁμοφωνήσῃ εἰς ὅσα αἱ βασιλικαὶ γραφαὶ διελάμβανον, ἵνα ἀνάγκης ἐπελθούσης ἴδωσιν εἰ ὁ ἀμηρᾶς βούλεται πρᾶξαί τι κατὰ τῆς πόλεως ἤτοι τῆς βασιλείας, καὶ ἀπέλθῃ πρὸς τοὺς δυτικοὺς αὐθέντας καὶ συμμαχίαν αἰτήσῃ, ἐν τῷδε τῷ μέσῳ παρῆλθον ἡμέραι τινές, εἶτα προστάξας ἐλθεῖν με ἐνώπιον αὐτοῦ εἶπέ μοι τάδε. "πρωτοβεστιαρῖτα, περὶ τῆς βουλῆς ἧς ἐστήσαμεν ἑτοιμάσθητι τοῦ ἀπελθεῖν σε εἰς Πελοπόννησον· καὶ ὡς ἂν διορθώσῃς τὴν ἐκεῖσε ὑπόθεσιν, ἵνα τις τῶν ἀδελφῶν μου ἐλεύσηται ἐνθάδε, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀπελθεῖν σε ἐκεῖθεν εἰς Κύπρον πρὸς τὴν ἐμὴν ἀδελφόπαιδα τὴν ῥήγισσαν. ἡμεῖς δὲ ἐνταῦθα ἑτοιμάσωμέν σοι τὰ ἐπιτήδεια τῆς ὁδοῦ. μετὰ τὸ ἐξελθεῖν σε κἀκεῖθεν πορεύσῃ αὖθις εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ὅπως ἄρῃς τὴν νεόνυμφον τὴν ἐμὴν σύνευνον τὴν μελλοκυρίαν σου." ἔγωγε ἀποκριθεὶς εἶπον αὐτῷ "οὐ δύναμαι παραβῆναι τὸ πρόσταγμά σου, τοῦ μὴ ἐκτελέσαι ὡς κελεύεις· ἀλλ' ἡ σύντεκνος καὶ δούλη τῆς βασιλείας σου, ἡ γυνή μου, ὑποπτεύω μή ποτε διὰ τὸ συχνάκις με ἀπουσιάζειν αὐτῆς ἀγανακτῶσα ἀποκα-

17. τοῦ δρόμου P 22. ὑποψεύω M

Quum initio eiusdem anni fama manaret, ameram ad angustias prope superiorem partem vici Asomati esse venturum, ut ibi exstrueret castellum, quumque, concilio habito, visum esset, ut imperator in Peloponnesum ad fratrem arcessendum mitteret, utercunque illorum venire vellet, et is comprobaret, quaecunque imperatoriis literis constituta essent, atque, si necessitas adesset vidissentque ameram adversus urbem vel imperium aliquid moliturum, ad occidentales principes opem imploratum proficisceretur: haec igitur dum fiunt, paucis diebus interiectis, imperator me ad se arcessitum ita allocutus est. "e consilio, quod cepimus, para te, protovestiarie, ut in Peloponnesum proficiscare, ibique negotium hoc perficias, ut alteruter fratrum meorum huc veniat. inde oportet te in Cyprum ad reginam, neptem meam, iter facere. nos hic necessaria itineri providebimus. inde reversus autem in Iberiam discedes, ut advehas recens mihi sponsam uxorem, futuram dominam tuam." ad quae ego ita respondi "non possum equidem declinare mandatum tuum, ut non faciam, quod iubes; verum maiestatis tuae commater et serva, coniux mea, vereor, ne quando, propter crebram absentiam meam indignata, monachis se

ρήσηται μοναχή, ἢ καὶ ἐάσῃ με καὶ ἄλλον λάβῃ· χθὲς γὰρ ἐλήλυθα ἀπὸ Ἰβηρίας, διατρίψας ἐκεῖ ἔτη δύο, καὶ εἰ ἀναχωρήσω αὖθις ἐν βραχημερίᾳ οἴκοθεν, εὔλογον αἰτίαν εὑρήσει καὶ δικαίαν πρόφασιν τοῦ πρᾶξαι ἓν ἐξ ὧν εἴρηκα." ὁ δὲ βασιλεὺς γελάσας εἶπέ μοι "ἀλλ' αὐτὸς λέξον αὐτῇ ἵνα ταύτην καὶ μόνην τὴν ὁδοιπορίαν συγχωρήσῃ σοι ποιῆσαι, καὶ ἐνόρκῳ προστάγματι τάσσω μηκέτι σε ἐνοχλῆσαι τοῦ ἐξελθεῖν σε πατριδόθεν. καὶ μάλα καλῶς ἐπίστασαι τὰ ὅσα σοι ἐπηγγειλάμην εὐεργετῆσαί σε, καὶ τί τὰ ἀνὰ ἡμῶν συλλαληθέντα, καὶ τί βουλόμεθα ποιῆσαι. καὶ τοῦτο βέβαιόν ἐστι καὶ χωρὶς ἐνόρκου προστάγματος, ὅτι αἱ πρεσβεῖαι καὶ ὁδοιπορίαι αἱ ὑπὸ σοῦ παύσονσι. μηνύσω δὲ καὶ πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Νοταρᾶν ὅτι ἐπεὶ τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς ὀφφίκιον κτῆται, οὐ δύναται ἔχειν καὶ τὸ μεσαστικόν. καὶ τοῦτο λέγω
B ἵνα σοι δωρήσωμαι. ἀλλ' ὅμως οὐκ ἔστι πρέπον ἵνα ἀφαιρέσω αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ· ἔστι γὰρ ὡς καταφρονεῖν, εἰ μὴ ἀναβολὴν καὶ τρόπον ποιήσομεν ἵνα αὐτοθελῶς ἐγκαταλείψῃ αὐτὸ ἐκεῖνος. καὶ ἐχέτω δὴ πάλιν τὸ πρωτεῖον τῆς στάσεως καὶ τῆς βουλῆς, καί τι σιτηρέσιον δι' ἄλλου τρόπου, ἐπεὶ χρὴ ποιῆσαι κἀμὲ δύο τῶν ἀρχόντων συμβούλους, ὡς καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ ἀδελφός μου εἶχεν, ἵν' ὦσι μετ' ἐμοῦ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ προβλέπειν διορθώνειν καὶ πράττειν τὰ ἀναγκαῖα, δουλείας τε καὶ ὑποθέσεις τῆς βασιλείας."

8. μᾶλλον M 18. καὶ ἔχε δὲ P 19. καὶ τὸ σ. P δι' ἄλλον τρόπον P 22. διορθοῦν P

adiungat aut me deserto nubat alii. nuperrime enim ex Iberia redii, annos ibi duo moratus, atque si intra paucos dies iterum peregre abiero, causam idoneam et iustam inveniet faciendi alterum horum, quae dixi." subridens imperator "at tu," inquit, "fac, ut unum hoc iter etiamnum facere tibi permittat, ac iure iurando tibi spondeo, posthac me non iam creaturum tibi molestiam itineris extra patriam faciendi. scis autem, quae tibi beneficia promiserim, quae inter nos locuti simus et quid facere cogitemus, atque hoc quidem etiam sine sacramenti religione certum est, legationes et itinera tua finem habitura esse. significabo autem Notarae, magno duci, quum magni ducis munere fungatur, non posse eum praeesse etiam administratoris officio. atque hoc dico, ut te eo munere ornem. neque tamen decet, spoliare me eum ista dignitate. contemnere enim eum videamur, nisi exspectemus aliquantisper et modum excogitemus, quo eam ipse sua sponte deponat. enimvero habebit rursus primas in consilio, et aliunde aliquod stipendium, quandoquidem me quoque duos e nobilitate consiliarios, quales habuit imperator, frater meus, creare necesse

καὶ οὕτως ἐμηνύθη ὁ μέγας δοὺξ διὰ τοῦ ἐμοῦ καὶ αὐτοῦ συντέκνου, τοῦ ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς Νεοφύτου τοῦ ἐν τῇ τοῦ Χαρσιανίτου μονῇ. καὶ ἀκούσας ὁ Νοταρᾶς περὶ τοῦδε τοῦ ὀφφικίου ἔστερξε, πλὴν ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως οὐκ οἶδα· καὶ μᾶλλον ἐδείκνυεν ὅτι καὶ πρὶν ἢ τοῦ εἰπεῖν αὐτῷ περὶ τούτου ἐλογίζετο ποιῆσαι, ὅπως καὶ ὁ βασιλεὺς ἀντιχαρίσηται τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἄλλην τινὰ τιμήν. ταῦτα οὖν πέρας οὐκ ἔλαβον διὰ τὴν ταχέως ἐπελθοῦσαν εἰς ἡμᾶς κοινὴν συμφοράν. καὶ πάλιν εἶπέ μοι ὁ βασιλεὺς ὅτι ἤθελεν εὐεργετῆσαί μοι καὶ τὴν τοιαύτην χάριν, ἵνα συζεύξῃ εἰς γυναῖκα τὴν ἐμὴν θυγατέρα τῷ νεανίσκῳ ἐκείνῳ Νικολάῳ τῷ Μελισσηνῷ, τῷ υἱῷ ποτὲ Νικηφόρου τοῦ Μελισσηνοῦ, ὃν καὶ Μελισσουργὸν ἐπωνόμαζον, τοῦ καὶ μεγάλου πρωτοστράτορος, ὕστερον δὲ καὶ μητροπολίτου γεγονότος, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς ἡμῶν ἱστορίας ἐμνήσθημεν· καὶ τὴν ἐπιτροπικὴν διοίκησιν, ἣν προειρήκαμεν, τῶν τούτου τόπων καὶ χώρων δώσῃ μοι τοῦ ἰθύνειν καὶ κυβερνᾶν, ἕως οὗ ἡ ἐμὴ θυγάτηρ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος φθάσῃ καὶ ὁ γάμος τέλειος γένηται. καὶ αὕτη μὲν ἦν ἡ ὑπόθεσις, περὶ ἧς ἔλεγεν ὁ βασιλεὺς ὅτι αἱ δι' ἐμοῦ πρεσβεῖαι καὶ ὁδοιπορίαι παύσωσιν. εἴρηκέ μοι καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἤθελεν ἀποστεῖλαι ἕτερόν τινα τῶν γηραιῶν ἀρχόντων, ἵνα τὰ ἐκεῖσε, ὡς ἔφημεν, διορθώσῃ μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνάθεσιν δώσῃ

est, qui per totum diem mecum sint in palatio ad providenda, ordinanda, et facienda necessaria tum servitia tum consilia imperii." atque ita significatum est magno duci per meum et ipsius compatrem, hieromonachum et spiritualem patrem Neophytum, qui in Charsianitae monasterio erat. edoctus de hoc officio Notaras, non repugnabat, utrum libenter tamen, an invitus, nescio: quamquam prae se ferebat, etiam ante quam monitus esset, cogitasse se istud facere, ut imperator ipsius filiis aliam impertiret dignitatem. at enim haec non habuerunt exitum propter communem citius in nos ingruentem calamitatem. rursus mihi affirmavit imperator, etiam hanc se mihi gratiam daturum, ut filiam meam iuveni collocaret Nicolao Melisseno, filio Nicephori Melisseni, quem Melissurgum cognominabant, magni protostratoris, postea vero etiam metropolitae munere functi, quemadmodum historiarum libro secundo commemoravimus; pollicitus etiam, traditurum se mihi vicariam, cuius ante mentionem fecimus, administrationem locorum eius oppidorumque, quae haberem et procurarem, donec filia mea decimum quartum annum attigisset et nuptiae fierent atque hoc illud fuit, in quo legationes et itinera mea finem esse habitura imperator affirmavit. idem mihi dixit, velle se in Pelo-

αὐτῷ πῶς ἔχῃ πρᾶξαι· εἰ ἓν κεφαλαίων οὐ δυνηθῇ ποιῆσαι, πράξῃ κατὰ τὸ δεύτερον καὶ οὕτω κατὰ διαδοχὴν ἢ τὸ τρίτον ἢ τὸ τέταρτον ἢ ἐξ ἀνάγκης τὸ πέμπτον. καὶ εἶπέ μοι περὶ τούτου πάλιν "ἀλλ' ὑποψίαν ἔχω ὅτι ἐὰν ἕτερόν τινα πάρεξ σοῦ ἀποστείλω, οὐ φυλάξει μοι τὴν πρέπουσαν εὔνοιαν καὶ πίστιν, μή πως ἀπατήσωσιν αὐτὸν οἱ δεσπόται καὶ ἀδελφοί μου, ὑποσχόμενοι τούτῳ διὰ χρυσοβούλλου τινὰ κώμην ἢ χώραν αὐτῷ καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ κατὰ διαδοχήν, καὶ πεισθεὶς ἀποδοκιμάσῃ τὰ τέτταρα εἰρημένα κεφάλαια, καὶ πράξῃ κατὰ τὸ πέμπτον, ὅπερ βαρύτατόν μοι ἔσεται. αὐτὸς οἶδας καὶ τὸν ἀπὸ τῆς Κύπρου ῥηγίσσας τῆς ἐμῆς ἀνεψιᾶς ἀποσταλέντα μοναχόν, λέγοντά μοι ὅτι ἐπεὶ ἡ ῥήγισσα οὐκ εἶχεν ἄνθρωπον πιστὸν καὶ ἐπιτήδειον μηνῦσαί μοι δι' αὐτοῦ τὰ ὅσα ἦν ἀναγκαῖα, οὔτε δυνατὸν ἦν ὡς ἐκείνη ἐπεθύμει συλλαλῆσαί μοι διὰ στόματος, ἐξαποστείλω ἐγὼ πρὸς αὐτὴν ἄνθρωπον ἐκ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς δόκιμον καὶ πιστόν. διὰ τοῦτο ἕτερόν τινα οὐχ ἁρμόζει πάρεξ σοῦ εἰδέναι τὰ μυστήρια ἡμῶν, καὶ οὐδεὶς ὃς ἁρμοδιώτερός σου, εἰ μὴ μόνον σὺ ὁ πράξας καὶ στήσας καὶ ὁμιλήσας καὶ πληροφορήσας τὰ πάντα μετ' αὐτῆς καὶ ἐν ἑτέρῳ καιρῷ· διὸ οὐ δύναται δι' ἄλλου τινὸς ἡ ὑπόθεσις πέρας λαβεῖν." ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπο-
51 κριθεὶς εἶπα τῷ βασιλεῖ "ὡς κελεύει ἡ βασιλεία σου, οὕτως ἔχει. ἕνεκεν τούτων τῶν εὐλόγων αἰτιῶν ἡ ἐμὴ σύνευνος ἡ

1. πρᾶξαι ἐν κεφαλαίοις πέντε, ὅτι εἰ κατὰ τὸ πρῶτον κεφάλαιον οὐ P

ponnesum alium e senibus optimatum mittere, qui illic res, de quibus diximus, cum fratribns componeret, et referret ad se, quid facto opus esset: quodsi non posset primum caput obtinere, obtinere niteretur secundum, atque ita deinceps aut tertium, aut quartum, aut, si necessitas cogeret, quintum. rursus "sed si," inquit, "alium praeter te misero, metuo, ut is debitam mihi benevolentiam et fidem praestet, neve eum decipiant despotae, fratres mei, per bullam auream vicum aliquem vel regionem ipsi et heredibus deinceps polliciti: qua ille re commotus, quatuor capitibus reiectis, de solo quinto agat: quod mihi molestissimum accideret. praeterea scis ipse, a regina Cypri, cognatá mea, ad me missum monachum dixisse, ut, quum regina non haberet hominem fidum et idoneum, per quem res quasdam maximi momenti mecum communicaret, nec posset, ut optaret, coram mecum colloqui, ego ad illam hominem ex nostra aula spectatum et fidum mitterem. quare fieri nequit, ut alii, ac tibi, secreta nostra innotescant, neque est quisquam te aptior, quandoquidem tu etiam alias omnia cum illa egisti, constituisti, communicasti, perfecisti. quam

δούλη σου ἅμα τοῖς ἐμοῖς συγγενέσιν οὐ κωλύσουσί με, εἰ τύχῃ, καὶ ποιήσω τὸ προσταχθέν μοι. ἣν εὖ μακαρίσω, ἀναφέρων αὐτῇ ἔτι περὶ ὧν διὰ τῆς καλοκἀγαθίας τῆς βασιλείας σου ἔταξάς μοι περὶ τῆς ἐμῆς θυγατρὸς ὑπανδρίας καὶ τόπων καὶ τιμῆς δωρήσεως καὶ ἀναδοχῆς πλέον τῶν ἄλλων ἀρχοντισσῶν." καὶ οὕτως καιροῦ δὴ ὄντος τοῦ ἀριστῆσαι προσκυνήσας ἐγὼ ἀπῆλθον οἴκαδε. μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἐλθόντος τοῦ μεγάλου δουκὸς ἐν τῷ παλατίῳ ἐφήσατο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὰ ὅσα μετ' ἐμοῦ ἐλάλησε περὶ τοῦ πρέσβυν με ἀπελθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἀπεκάλυψεν αὐτῷ δι' ἣν αἰτίαν· καὶ προσέθηκε καὶ τοῦτο, ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστι τιμήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν Φραντζῆν, διότι τὸ ὀφφίκιον ὃ κέκτηται οὐκ ἔστιν εὐχαριστία οὐδεμία πρὸς ἡμᾶς, διότι παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἀδελφοῦ μου εὐηργετήθη τοῦτο αὐτῷ. διὸ λέξον αὐτῷ ποῖον ἄλλο τῶν ὀφφικίων ὀρέγεται, καὶ ἀκούσωμεν. καὶ ἐξελθὼν ὁ δοὺξ καὶ εὑρών με ἐπυνθάνετο τί τὸ ὀφφίκιον ὠρεγόμην ἵνα δωρήσηταί μοι ὁ βασιλεύς. ἐγὼ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπον ὅτι κατὰ νοῦν εἶχον καὶ ἐγὼ αἰτῆσαι μεῖζον ὀφφίκιον, ὅπερ οὐ κέκτηται ἄλλος, καὶ οὔτε ζῶντός μου εὐεργετήσῃ τινὶ ἑτέρῳ πλὴν ἐμοῦ· καὶ τὸ πρέπον οὕτως μοι δοκεῖ εἶναι, ὃ καὶ ὀρέγομαι, ἐπεὶ καὶ πρὸ τοῦ ἀπελθεῖν με εἰς Τραπεζοῦντα τοσαῦτα ὀνείδη καὶ κατηγορίας ἤκουσα καὶ ὑπέφερα διὰ τὸ εἶναι καὶ ἑτέρους

1. κωλύσωσί με, εἰ τύχοι P 2. ἣν ὠμαρήσω P 3. περὶ αἰτιῶν διὰ P 11. φρατζῆν P 13. εὐεργετήθη αὐτό P 16. ὀρέγομαι P 21. τοσαύτας κατηγορίας ὀνειδιστικὰς ἤκουσα P

ob rem per alium istud negotium absolvi nequit." ego ita respondi "sicut censes, imperator, ita res habet. ac propter istas gravissimas causas coniux mea, serva tua, cum reliquis propinquis non obstabit fortasse, quominus voluntati tuae obsequar: quam beabo, quum docebo, quae maiestatis tuae gratia de filia mea collocanda decreverit, deque ditionis et honorum praemiis, prae reliquis feminis nobilibus eam evectura." ita quum tempus prandii adesset, adoratione facta, domum discessi. post prandium magno duci in palatium venienti imperator retulit, quae de obeunda mihi legatione mecum egisset, causam tamen non aperuit; addidit autem, necesse esse, ut ipse quoque me cohonestaret, quoniam munus, quo fungerer, non sua gratia, sed imperatoris, fratris sui, benevolentia mihi impertitum esset; mandavitque ei, ut quod munus optarem, ex me quaereret et sibi renuntiaret. itaque dimissus dux, ubi me vidit, rogavit, quod munus ab imperatore mihi dari cuperem. ad quae ita respondi: "possim equidem munus maius nunc petere, quod alius non habeat, quodque me vivo praeter me nemini impertiatur. quod honeste petiturus mihi videor, quia, antequam Trapezuntem discessi,

δύο ἄρχοντας ἐν τῷ ὀφφικίῳ ὃ ἔχω, ὃ οὐκ ἤθελα. ἀλλ' ἵνα βεβαιωθῇ ὁ λόγος μου, ὥς μοι εἴρηκας κἀγὼ ὀρέγομαι, εἰ καὶ ἀρεστόν ἐστι τῷ αὐθέντῃ μου τῷ βασιλεῖ, εὐεργετήσῃ μοι τὸ ὀφφίκιον τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου." καὶ οὕτως ἀπῆλθεν ὁ Νοταρᾶς καὶ ἀνέφερε πάντα τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ "αὐτὸ γὰρ τὸ ὀφφίκιον οὐ δίδωμι οὐδενί, ὅτι ὁ πρώην μου πενθερός ἐστι μέγας κοντόσταυλος, γεγονὼς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ πατρός μου, ὅτε ᾠκοδόμει τὸν Ἰσθμόν. πλὴν δώσω αὐτῷ ἕτερον μεῖζον ὀφφίκιον, τὸ τοῦ μεγάλου λογοθέτου." ὁ δὲ δοὺξ ἀποκριθεὶς εἶπε "καὶ τί γενήσεται μετὰ τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Μετοχίτου"; ὁ Νοταρᾶς εἶπεν ἔτι τῷ βασιλεῖ ἵνα εὐεργετήσῃ με τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου, ὅ ἐστι μετὰ τὸ τοῦ στρατοπεδάρχου, καὶ οὐ τοῦτο, λέξας ὅτι ἡ βασιλεία σου ζητήσει τοῦ δεσπότου τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐποίησας στρατοπεδάρχην τὸν τοῦ Καντακουζηνοῦ υἱὸν διὰ τὴν συγγαμβρίας συγγένειαν καὶ διὰ τὸν πρωτοστράτορα τὸν ἑαυτοῦ πατέρα· καὶ ἐὰν δώσῃς τῷ Φραντζῇ τὸ τοιοῦτον ὀφφίκιον, ὅ ἐστι πρῶτον τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου, τί γενήσεται; ὅμως εἰ ἀρεστόν ἐστι τῇ βασιλείᾳ σου, εὐεργέτησον αὐτῷ τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου ὀφφίκιον, ὅ ἐστι μετὰ τὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου." ὁ δὲ βασιλεὺς εἶπεν "ἐγώ σοι προεῖπον ὅτι ὁ Φραντζῆς οὐ δέχε-

1. *ἤθελον* P 2. *λόγος ὅν μοι* P 9. *ὀφφίκιον* om P 11. *τοῦ Παλαιολόγου* om M 12. *ὁ Νοταρᾶς — λεξας* om M 16. *τοῦ συγγάμβρου* P 18. *φραιζῇ* P

plurimas calumnias et criminationes expertus sum ac pertuli, quia alii duo proceres in officio essent, quod habeo: id quod nolui. itaque, ut eventum habeat oratio mea, quando tu ita iubes, cupio equidem, si imperatori, domino meo, acceptum sit, ut impertiat mihi munus magni contostauli." ita discessit Notaras et cuncta retulit imperatori: qui haec ei respondit "illud quidem munus nemini impertio, quoniam pristinus affinis meus magnus contostaulus est, ornatus ea dignitate in Peloponneso a patre meo imperatore, quum Isthmum muniret. verum dabo illi aliud maius munus, magni logothetae." tum dux "quid igitur," inquit, "de Palaeologo Metochita fiet?" additque, ut magni primicerii munus, quod post stratopedarchae munus sequitur, non hoc, mihi daret. "ipsa enim," inquit, "maiestas tua fratris despotae rogatu stratopedarcham fecisti Cantacuzeni filium propter affinitatem et patrem eius protostratorem. Phrantzae igitur si dederis hoc officium, quod maius est dignitate stratopedarchae, quid futurum est? sed tamen, si placet ita maiestati tuae, magni primicerii munus illi imperti, quod magno stratopedarchae proximum est." con-

ται οὐδὲν ὀφφίκιον παρ' ἄλλου κρατούμενον, εἰ καὶ μειζότερον εἴη· πῶς οὖν καταδέξηται τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου; ὅμως ἐκ δευτέρου λάλησον αὐτῷ, καὶ ἴδωμεν τὴν γνώμην αὐτοῦ." λοιπὸν αὖθις ἦλθε πρός με ὁ μέγας δοὺξ λέγων "ὁ βασιλεὺς ἔφη ὅτι τὸ τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου ὀφφίκιον, ἐπεὶ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ ἔχει τοῦτο, οὔτε σοὶ οὔτε ἄλλῳ τινὶ εὐεργετήσει αὐτό, ἀλλὰ δώσει σοι τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου, ὅπερ καὶ πρῶτον τούτου ἐστί." κἀγὼ εἶπον αὐτῷ ὅτι εἰ καὶ πρῶτόν ἐστι τὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς ὀφφίκιον, τοῦτο οὐ θέλω ἀφαιρεθῆναι ἀπὸ ἄλλου καὶ δοθῆναι ἐμοί," καὶ οὕτως διελύθη ὁ σύλλογος. βουλευθέντος δέ μου μετὰ τῶν συγγενῶν B μου καὶ φίλων καὶ οἰκείων περὶ ὧν ὁ βασιλεύς μοι ἐπηγγείλατο, καὶ καλῶς πᾶσιν ἔδοξεν ἵνα τὸ συνοικέσιον τῆς ἐμῆς θυγατρὸς γένηται· περὶ δὲ τοῦ ὀφφικίου, ὡς τὸ φέρον φέρῃ, καὶ ἀπέλθω καὶ εἰς Πελοπόννησον καὶ Κύπρον, καὶ σὺν ἐμοὶ ἄρω καὶ τὸν ἄριστόν μου υἱὸν τὸν καὶ κρείττονα σχεδὸν εἰπεῖν πάντων τῶν συνηλικιωτῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς κινητῆς μου περιουσίας τὸ πλέον μέρος, καὶ ἀπελθεῖν ἡμᾶς διὰ ξηρᾶς, ὅπως κἀκεῖνος ἴδῃ τοὺς τόπους καὶ παιδευθήσεται εἰς πᾶν τὸ χρήσιμον ἐν τῷ βίῳ· καὶ εἰ ἴδωμεν ὅτι ἀμηρᾶς καθ' ἡμῶν βούλεταί τι ποιῆσαι, ἐάσω τὸν υἱόν μου ἐν τῇ Πελοποννήσῳ μετὰ τῆς κινητῆς μου ὑπάρξεως παρὰ τοῖς μητρικοῖς

22. μου περιουσίας καὶ ὑπ. P

tra haec imperator: "iam ante tibi dixi, Phrantzen non accepturum dignitatem, quam cum alio communem habiturus sit, etiamsi sit praestabilior: quomodo igitur accipiet munus magni primicerii? verum tu iterum eum conveni, ut cognoscamus voluntatem eius." itaque iterum ad me veniens magnus dux "imperator," ait, "dixit, magni contostauli officium, quo ipsius affinis fungatur, nec tibi nec alii cuiquam se daturum, sed ornaturum te esse magni primicerii munere, quod etiam maius illo est." cui respondi, etiamsi maius esset id officium magni ducis officio, tamen non passurum me esse, alii id derogatum in me conferri, atque ita finem habuit colloquium. consultante autem me cum cognatis, amicis et familiaribus de iis, quae imperator mihi proposuerat, omnibus videbatur, ut coniugium filiae meae fieret, de officio autem fortunae me committerem, atque in Peloponnesum et Cyprum proficiscerer et assumto filio optimo ac, prope dicam, aequalibus suis omnibus praestantiore, et maiore parte opum mobilium, per continentem iter facerem, ut ille quoque eas regiones cognosceret et ad omnem scientiam, quae quid habet ad vitam commodi, institueretur; atque, si sensissemus, ameram aliquid adversus nos moliri, filium cum bonis mobilibus in Peloponneso apud maternos cognatos, in agro futuri affinis mei

μου γνησίοις συγγενέσι, τοῖς κατοικοῦσιν ἐν ταῖς χώραις τοῦ μελλογάμβρου μου· εἰ δὲ οὐκ ἔσεταί τι καθ' ἡμῶν, ἐπαναστρέψῃ πάλιν σὺν ἐμοὶ ἐν τῇ πατρίδι. ἕνεκεν λοιπὸν τῶν εἰρημένων πασῶν αἰτιῶν, δηλονότι τοῦ συνοικεσίου τῆς θυγατρός μου καὶ τῆς μάχης ὑποψίας καὶ τῶν λοιπῶν, ὡς προείπομεν, ἡ σύνευνός μου συνεχώρησε τὴν πάλιν ἐξέλευσίν μου. ὡς οὖν τὸ τῆς θυγατρός μου συνοικέσιον διωρθώσαμεν, ποιήσαντες τὰ προικοσύμφωνα καὶ ἱερολογίαν τοῦ ἀρραβῶνος, καὶ χαρὰν διὰ τοὺς γάμους ποιήσαντες, πάντα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὁδὸν ᾠκονομήσαμεν, εἰ μὴ μόνον τὰς βασιλικὰς προστάξεις διὰ γραμμάτων προσεδύκουν λαβεῖν. καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ παλάτιον εἰσελήλυθα ἔνδον τοῦ τοῦ βασιλέως κελλίου, ὡς σύνηθές μοι, καὶ οὐχ εὗρον αὐτόν. περὶ οὗ ἠρώτησα, καὶ ἐρρέθη μοι ὅτι ἐν τῷ τρασσάρῳ δωματίῳ ἑτέρῳ πλησίον τοῦ κελλίου αὐτοῦ συνελάλει τῷ ἱερεῖ Ἀντωνίῳ τῷ Ῥοδίῳ. κἀγὼ προσμείνας μικρόν, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς ἐξερχόμενος θυμοῦ πνέων λέγει μοι "εἶδες τὸν μεσάζοντα τὸν Νοταρᾶν τί διὰ τοῦ ἱερέως Ἀντωνίου μηνύει μοι;" εἶτα παραλειπὼν τὴν ὕβριν λέγει μοι πάλιν "σὺ ἐζήτησας τὸ ὀφφίκιον τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου. ἐγὼ εἶπον τῷ Νοταρᾷ ὅτι οὔτε ἄλλῳ τινὶ δώσω διά τινας αἰτίας ὡς εἶπον· ἀλλ' ἔφην αὐτῷ ἵνα δώσω σοι τὸ ὀφφίκιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου. ὁ δὲ εἶπέ μοι ὅτι εἰ ὁ Πα-

2. μεγαλογαμβροῦ M 9. χαράς M 14. τετρασάρῳ P 21. ὀφφίκιον om P

habitantes, relinquerem; sin nihil contra nos nisurus esset, eum mecum in patriam reducerem. ceterum ob omnes illas causas, quos commemoravi, filiae coniugium, suspicionem belli et reliqua, coniux mea, ut supra dixi, denuo me peregre proficisci passa est. postquam igitur filiae coniugium perfecimus, peracta dotis et arrhabonis sponsione, gaudio propter nuptias impleti, omnia ad faciendum iter necessaria providimus, nec iam opus erat, nisi scriptis mandatis imperatoris. palatium igitur et cubiculum imperatoris pro consuetudine mea ingressus, ipsum non invenio. roganti mihi responsum est, colloqui eum in conclavi cubiculo vicino cum Antonio sacerdote, Rhodio. itaque praestolor aliquamdiu, quum ecce prodiens imperator ira incensus me inclamat "nostine," inquit, "qui a mandatis mihi est Notaras quid per Antonium sacerdotem mihi significet?" deinde remissa superbia, addit "cupivisti tu officium magni contostauli: quod nec alii cuiquam daturum me esse propter causas, quas commemoravi, Notarae edixi: tibi vero daturum me esse magni logothetae officium. ad quae ille respondit: si hac te dignitate ornassem, quid futurum esset, quum Palaeologus magnus stratopedarcha id cognovisset. iam hodie misit ad

λαιολόγος ὁ μέγας στρατοπεδάρχης ἀκούσῃ τοῦτο, τί γενήσεται,
εἰ σοὶ εὐεργετήσω τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα. καὶ σήμερον ἔστειλεν
ὃν εἶδες ἐξελθεῖν, τὸν ἐν σχήματι καὶ θεωρίᾳ ἐπιτήδειον τῷ
δὲ τρόπῳ καὶ νοῒ ἄγροικον καὶ ἀνωφελέστατον Ἀντώνιον ἱερέα,
αἰτῶν μοι ἵνα τιμήσω τοὺς σκαιοτάτους καὶ ἀσυνέτους υἱοὺς
αὐτοῦ, τὸν μὲν πρῶτον μέγαν λογοθέτην, τὸν δὲ δεύτερον μέ-
γαν κοντόσταυλον, ἐπεὶ καὶ τοὺς ἐσθῆτας ἐκεῖνος ἄρχει, ὅπερ
ἐστὶν ἡ ὑπηρεσία τοῦ αὐτοῦ ὀφφικίου. λοιπὸν λέγω εὐεργε-
τήσω αὐτοῖς ἄλλα ὀφφίκια μετὰ καιρόν, οὐ τοσαύτης ἀξίας
ὅμως, ἀλλ' ἐλάττονα· σὺ δὲ ἔσῃ ἀπὸ τοῦ νῦν μέγας λογο-
θέτης. τοῦτο δὲ καὶ μόνον παραγγέλλω σοι, ὅτι διὰ τὰ συμ-
βάντα τοῦ καιροῦ καὶ τὰς ποικιλώδεις γνώμας τῶν ἀρχόντων
καὶ ἄλλας αἰτίας μὴ προσκυνήσεις με εἰς παράστασιν ἑορτῆς,
ὡς ἔξεστι τῷ ὀφφικίῳ σου, εἰ μὴ ὁ Νοταρᾶς γράψει ἐν ταῖς
πρὸς τοὺς αὐταδέλφους μου καὶ τὴν ἀνεψιάν μου τὴν ῥήγισ-
σαν ἐπιστολαῖς, καὶ ἁπλῶς πρὸς πάντας οὓς μέλλω γράψειν
περὶ τῆς ἐκεῖσε ἀποδημίας, σὺ δὲ ἀντιγράψεις πάλιν ἐκεῖθεν
πρός με καὶ πρὸς πάντας τοῦ οἴκου σου. εἰ καὶ ἐν τούτῳ
τῷ μέσῳ ἀκούσωσι οἱ μὴ θέλοντες, καὶ εἰ φανήσεται αὐτοῖς 52
αὐστηρὸν ἢ πικρόν, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες καταπίωσιν
αὐτό." ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην τῷ βασιλεῖ λέγων "κύριος ὁ θεὸς
μακροημερεύσοι τὸ κράτος σου. ὅμως δεόμενος παρακαλῶ
τὴν ἁγίαν σου βασιλείαν, ἐὰν μέλλῃ συμβῆναι δι' ἐμέ τι

2. ὀφφίκιον ἢ ἀξίωμα P 3. ἐξελθόντα P 7. θῆτας ἐκείνους P
8. εὐεργετῆσαι P 16. μέλλει γράψαι P

me, quem exeuntem vidisti, habitu et specie idoneum, moribus et ingenio horridum et improbum Antonium sacerdotem, rogans, ut ineptissimos ipsius et stolidos filios, maiorem magnum logothetam, minorem magnum contostaulum creem, quum ille etiam vestimentis praesit, quod proprium eius munus est. attamen consentio, procedente tempore daturum me iis esse alia officia, non tanti tamen ponderis, sed leviora; tu autem dehinc magnus logotheta eris. verum hoc unum te moneo, ut propter temporis eventa et varias procerum voluntates aliasque causas in festorum dierum solennitatibus ne me pro more officii tui adores. quamquam notarius rei mentionem faciet in literis ad fratres meos et cognatam meam reginam, denique ad omnes, ad quos de itinere tuo scripturus sum, ac tu illinc vicissim ad me et quemcunque domus tuae scribens, titulum hunc usurpabis. quodsi interea rem cognoverint, qui invident tibi, quamvis iis durum acerbumque videatur, volentes nolentes eam devoranto." respondi ita imperatori: "deus dominus producat imperium tuum. sed tamen suppliciter rogo sanctam maiestatem tuam, si mea causa ulla futura sit offensio, unde quid detrimenti capiat imperium tuum, un-

σκάνδαλον δι' οὗ προξενηθήσεται λύπη τῷ κράτει σου, μὴ γένοιτο εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τὸ δέρμα μου ἀφαίρεσον, εἰ εἰς εἰρήνην καὶ εὐφροσύνην τῇ βασιλείᾳ σου εἴη." ὁ δὲ εἶπέ μοι "ὡς πιστὸς θεράπων εἴρηκας. ὅμως μὴ φρόντιζε περὶ τούτου οὐδέν· λυποῦμαι γὰρ πῶς μὴ περισκεπτόμενοι τὰς πρός με τοσαύτας παρὰ σοῦ θεραπείας καὶ φιλίας βούλονται κατὰ σύγκρισιν τῶν σῶν ταῖς ἑαυτῶν ὑπολήψεσιν ἀποπηδᾶν τοὺς προσήκοντας βαθμοὺς τῶν ὀφφικίων. πλὴν προσκάλεσον ἐνταῦθα τὸν τὰ ταύτης τῆς ὑπηρεσίας ἐμπιστευθέντα νοτάριον." καὶ ἐλθὼν ὁ νοτάριος, προστάξας ὁ βασιλεὺς εἶπεν αὐτῷ "προείπομέν σοι πρὸς τίνα καὶ τίνα ἔδει σε γράφειν τὰς τῆς πίστεως ἐπιστολάς, οἷς γράψον ὅτι μέλλουσι μαθεῖν τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου λογοθέτου Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ. καὶ εἰ μὲν ζήσωμεν καὶ πρόσω, γράψεις αὐτὸν καὶ συγγενῆ ἡμῶν εἶναι. καὶ ἐάν τινι οὐκ ἀρέσῃ, ἄκοντες ὑπομείνωσι, καὶ ἀντὶ νέκταρος ἢ μυρεψικοῦ ποτοῦ τὴν χολὴν καταπιέτωσαν. εἰ μὴ καὶ σύ, νοτάριε, ἔχε τοῦτο ὡς ἀπόκρυφον μέχρι ἡμερῶν τινῶν." καὶ συγκατασκευάσας τὰ πράγματα ἔλαβα αὐτά, καὶ προσεδόκουν σήμερον ἢ αὔριον προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ ἤγουν λαβεῖν ἄδειαν ἵνα ἀπέλθω. ἰδοὺ ἐξῆλθε τῆς Ἀνδριανουπόλεως ὁ ἀμηρᾶς βαδίζων καθ' ἡμῶν. καὶ προσμείναντες ὀλίγον ἵνα ἴδωμεν, μή ποτε κατὰ τὴν ὁδὸν συναντήσῃ ἡμῖν τι ἀπευκταῖον.

7. αὐταῖς P 14. φρατζῆ P 15. εἶναι om P 18. γράμματα P 23. τὸ P

quam ne fiat, quod meditaris, imo potius pellem mihi detrahas, si ad maiestatis tuae tranquillitatem et pacem conducat." tum imperator "ut minister," ait, "fidelis locutus es. sed ne tibi ista res curae sit ullo modo. doleo enim, quod nihil circumspicientes tanta tua erga me officia et obsequia, et tuorum meritorum comparationem affectantes, animis gradus officiorum convenientes transsilire conantur. verum arcesse huc iam munere hoc fungentem notarium." venientem notarium imperator ita allocutus est: "ante tibi significavimus, quae et ad quos publicae fidei epistolis tibi scribenda sint: his adde, eos totam rem cognituros esse e Georgio Phrantze magno logotheta; ac si vita suppeditaverit, scribes etiam, eundem nobis affinem esse. hoc cui displicuerit, ringatur licet, et pro nectare aut potu aromatico bilem concoquat. at tu quoque, notarie, hoc dies aliquot silentio tege." rebus deinde adornatis, instructus iis sum atque exspectabam, eo ipso die aut postridie me adoraturum imperatorem et abeundi potestatem accepturum esse, quum subito Adrianopoli egressus ameras adversus nos proficiscitur. itaque praestolati sumus aliquamdiu, ne forte in itinere contingeret nobis quid infaustum.

3. Ἰδὼν καὶ ἀκούων ὁ ἀμηρᾶς Μεεμέτης τὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ νίκας καὶ πολέμους περιφανεῖς καὶ τῶν ἑτέρων αὐτοῦ τρισκαταράτων προγόνων, ἐν ἑαυτῷ ἐφαντάζετο τί ἄρα καὶ αὐτὸς ποιήσῃ ἄξιον μνήμης. ταῦτα οὖν κατὰ νοῦν λογιζόμενος βουλῇ κακῇ καθ' ἡμῶν χρησάμενος ἦν, ἵνα πόλεμον ἐγείρῃ κατὰ τῆς πόλεως· ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῷ "ἐὰν τὴν πόλιν νικήσω, ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἤδη ἐποίησα, διότι αὐτοὶ μὲν κατὰ τῆσδε τῆς πόλεως πολλάκις πειρασθέντες οὐδὲν ἐκατώρθωσαν." διὰ ταύτην οὖν τὴν ὑποκεκρυμμένην ἔννοιαν καλὸν ἐφάνη αὐτῷ ἵνα κατὰ τὸ τῶν Ἀσωμάτων στενὸν ἄστυ κτίσῃ, ὡς προείρηται, ἵνα καταφυγὴν ἔχῃ αὐτὸ περὶ ὧν ἐμελέτα ποιῆσαι, ὅπως οὐδὲν τῶν πλοιαρίων μικρὸν ἢ μέγα δυνηθείη κατελθεῖν ἐκ τοῦ Εὐξείνου πόντου κατὰ τὴν πόλιν, καὶ ἵνα ῥᾴδιον ἔχωσι τὸ πέραμα ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς Εὐρώπην. θέλων δὲ καὶ βιαζόμενος ἵνα τὰ μελετούμενα ὑπ' αὐτοῦ ἀρχὴν λάβωσιν, ἰδοὺ τῇ κς' Μαρτίου τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐννακοσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους ἐλθὼν ἔπεσεν εἰς τὸ στενόν, ἵνα οἰκοδομήσῃ τὸ ἄστυ. ἰδὼν οὖν ὁ βασιλεὺς τὰς πανουργίας αὐτοῦ ἐβουλήθη ἀποκαλύψαι αὐτὸς πρῶτον τὴν μάχην, ὅπως αὐτὸν ἐμποδίσῃ. τινὲς δὲ τῶν τῆς συγκλήτου ἱερωμένων τε καὶ λαϊκῶν ἐκώλυσαν τὴν γνώμην καὶ βουλὴν τοῦ βασιλέως, B

1. ἀρχὴ τῶν ὀδύνων καὶ ἀφανισμοῦ ἐσχάτου (ἐσχάτου om P) τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων MP. addit M συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Φραντζῆ. ἀκούσας P 12. μικρῶν ἢ μεγάλων M 16. ἑξακ. ἐννακ. add Alterus 18. εἰδὼς M 19. τὴν μάχην πρῶτος αὐτὸς P

3. Mehemetes ameras quum patris maiorumque exsecratissimorum praeclaras victorias et res gestas videret audiretque, reputabat secum, quid ipse faceret dignum memoria. haec cogitans apud animum suum, malo consilio statuit, ut bellum adversus urbem pararet. sic enim secum ratiocinabatur "si urbem vicero, priores omnes praecelluero, quoniam illi eam urbem saepe aggressi frustra laborarunt." ex hac occulta cogitatione igitur visum ei est, iuxta Asomatorum angustias castrum condere, ut supra monuimus, quo refugium haberet, dum faceret, quae meditabatur, neve ullum sive parvum sive magnum navigium e Ponto Euxino in urbem posset pervenire, utque faciliorem haberent ex Asia in Europam transitum. festinans igitur et instans, ut meditatis a se eventum daret, ecce die 26 Martii anni 6960 subito invasit angustias, castrum exstructurus. animadvertens astutiam eius imperator, ipse primum bellum commovere ad eum impediendum statuit. at quidam senatorii ordinis tum sacerdotes tum laici adversabantur sententiae et consilio eius. "ne commoveatur," aiebant, "a maiestate tua bellum, donec cognoverimus, quid ille ve-

λέγοντες "μὴ ἀποκαλυφθήτω ἡ μάχη παρὰ τῆς βασιλείας σου, ἕως ἂν ἴδωμεν τί βούλεται αὐτὸς πρᾶξαι. εἰ καὶ τὸ ἄστυ κτίσῃ, ἐν εὐκολίᾳ παραλαμβάνομεν αὐτὸ διὰ τὸ ἐγγύτερον εἶναι ἡμῖν." ὃ καὶ ἐν ὑστέροις εἶδον τέλειον, καὶ ἀληθῶς ἔγνωσαν ὅτι ἐλπίδες κεναὶ τρέφουσι τοὺς ἀνοήτους. ἐγὼ δὲ ἐναπέμεινα τῆς πορείας ἣ ἡτοιμάσθη, σήμερον λέγοντες ἴδωμεν καὶ αὔριον· καὶ ὅτι διὰ ξηρᾶς οὐχ ἁρμόζει, ἐπεὶ ἐπικίνδυνόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εὑρήσωμεν πλεύσιμον.

Ἐν Ἰουνίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἰδοὺ ἐδημοσιεύθη ἡ μάχη· καὶ καθ' ἡμῶν τοῦ στρατοπέδου δραμόντος, ᾐχμαλώτευσε πάντας τοὺς ἔξωθεν τῆς πόλεως οἰκοῦντας. ἐν ᾧ καιρῷ ἐτελείωσε καὶ τὸ ἄστυ, καὶ ἐν αὐτῷ ᾠκοδόμησε πύργους τρεῖς ἰσχυρούς, τοὺς δύο μὲν χερσαίους, τὸν δὲ ἕτερον κατὰ θάλασσαν, ὃς καὶ ὀλίγον τι μείζων τῶν δύο ὑπῆρχε. τὸ δὲ τείχων εὖρος ἦν εἴκοσι καὶ πέντε ποδῶν, τὸ δὲ ἔσωθεν αὐτῶν εὐρύχωρον ὑπῆρχε τριάκοντα καὶ δύο ποδῶν. εἶτα ἐν μολύβδῳ σκεπάσας τοὺς πύργους, καὶ πᾶν τὸ ἄστυ καλῶς ἀσφαλίσας, καὶ ἐν αὐτῷ φρουροὺς κατέστησε. καὶ ἐν τῇ εἰκοστῇ ὀγδόῃ τοῦ Αὐγούστου ἐγερθεὶς ἐκεῖθεν ἔπεσεν ἐπὶ τὰς σούδας τῆς πόλεως, καὶ τῇ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ͵ςϡξα' ἔτους διέβη εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν, ὡς φαίνεται, ἵνα ταῖς δύο αὐταῖς ἡμέραις ἴδῃ τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ

1. ἀποκαλυφθείη P 6. ἧς ἡτοιμάσθην, λέγοντος τοῦ βασιλέως σήμερον καὶ αὔριον ἴδωμεν, καὶ P 9. ἀνὰ τούτου τῷ ἰουνίῳ P 15. δύω P 16. εὖρος ἦν ὡσεὶ λβ P 19. τὰς σούδας om P 22. καὶ τοὺς τάφρους καὶ τὰς φρουρὰς καὶ P

lit. etiamsi enim castrum condiderit, tamen facili opera id expugnabimus, quoniam propius nobis est." quod postea compererunt planissime, et revera cognoverunt, spe vana pasci amentes. ego autem perseverabam in itineris iam parati consilio. scilicet "hodie," aiebant, "aut cras videbimus; nec per terram iter facere licet, quoniam periculosa res est, sed navigandi occasionem inveniemus."

Mense Iunio eiusdem anni bellum commissum est, atque invadente nos exercitu hostili, pro captivis abrepti sunt cuncti suburbani. quo eodem tempore castrum perfectum est, exstructaeque in eo tres turres firmae, duae continentem versus, tertia, illis paulo altior, ad mare. murorum latitudo erat viginti quinque pedum, interius spatium duorum et triginta. easdem plumbo texit et totum castrum bene munivit et praesidio firmavit. deinde vicesimo octavo die Augusti inde egressus, in vallos urbis impressionem fecit, ac primo Septembris anni 6961 Adrianopolim concessit, duobus illis diebus urbis, ut videtur, moenia et fossas, et si quid aliud volebat, speculatus. eodem

τάφρους, καὶ εἴ τι ἕτερον αὐτὸς ἐλογίζετο. καὶ τῷ αὐτῷ φθινοπώρῳ Ὀκτωβρίου πρώτῃ στείλας τὸν Τουραχάνη καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ Ἀχουμάτιν καὶ Ἀμάριν μετὰ πλείστου στρατοῦ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ἵνα μαχόμενοι κατὰ τῶν δεσποτῶν τῶν τοῦ βασιλέως ἀδελφῶν κωλύσωσι τοὺς τοιούτους ἐμποδίζοντες διὰ τοῦ πολέμου, ἵνα μὴ δυνάμενοι ἐᾶσαι τὸν τόπον ἔλθωσι πρὸς συμμαχίαν τῷ βασιλεῖ· καὶ οὕτως ἐπροσέταξεν ὁ ἀμηρᾶς ἵνα δι' ὅλου τοῦ χειμῶνος ἐμποδίζοντες αὐτούς, καὶ μὴ εὕρωσιν εὐκαιρίαν τοῦ ἐλθεῖν βοηθῆσαι τῇ πόλει ἅμα τῷ βασιλεῖ τῷ καὶ ἀδελφῷ αὐτῶν. ἐλθόντος οὖν τοῦ Τουραχάνη καὶ τὰ τείχη τοῦ Ἰσθμοῦ αὖθις ἁλώσαντος, καὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πλεῖστοι ἀπεκτάνθησαν, λέγω Χριστιανῶν καὶ ἀπίστων, μάλιστα ἐκ τῶν Χριστιανῶν, οἳ καὶ εἰς φυγὴν ἐτράπησαν. αὐτὸς δὲ καταλιπὼν τὴν Κόρινθον καὶ διὰ μέσου τῆς νήσου ἐρχόμενος αἰχμαλωτεύων, ἄλλους σκυλεύων καὶ ἀνδραποδίζων, οὓς εὗρε, ἔφθασεν ἄχρι τῆς Ἀρκαδίας ἐπαρχίας καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, καὶ τὴν ὁδὸν βαδίζων τῆς Ἰθώμης, καὶ πάντα τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον ληϊσάμενος ἄχρι τῆς Μαντινείας. ἰδὼν δὲ τὸ τοῦ τόπου στενὸν καὶ δύσχωρον, δι' οὗ στρατὸς οὐκ ἐδύνατο ὁδεύειν ὁμοῦ πάντες, τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀχουμάτῃ μέρος οὐκ ἀγενοῦς

2. κ῀ P 3. ἀχμέτην καὶ ὀμέρην P 4. μαχόμενοι ἐμποδίσωσι τοὺς δεσπότας καὶ ἀδελφοὺς τοῦ βασιλέως δι' ὅλου τοῦ χειμῶνος, ἵνα μὴ ἔχωσι καιρὸν ἐπιτήδειον καὶ εὐκαιρίαν τῷ ἀδελφῷ καὶ τῇ πόλει βοηθῆσαι καὶ συμμαχῆσαι. ἐλθόντος P 11. ἀναλώσαντος καὶ προσβολῆς γενομένης ἀμφ. P 12. ἀπεκτ. καὶ διὰ τὸ παμπληθεῖς εἶναι τοὺς ἀσεβεῖς οἱ ἡμέτεροι εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, οὐ δυνάμενοι ἀντιστῆναι τοσοῦτο. αὐτὸς P 15. ἄλλους] ἄλων P 21. ὁμοῦ πάντες om P μέρος τοῦ στρατοῦ δώσας τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἀχμέτῃ αὐτῷ τί δεῖ ποιεῖν προσέταξεν. ὁ δὲ P

autumno, Octobris die primo, Turachanem et duos filios eius, Achumatem et Amarim, cum exercitu ingenti in Peloponnesum misit, ut despotas, fratres imperatoris, bello adorti prohiberent, ne, relictis illis locis, imperatori auxilio venirent, mandavitque iis ameras, ut per totam hiemem eos impedirent, ne invenirent occasionem ferendae urbi opis una cum imperatore fratre. Turachanes igitur ut advenit, Isthmi propugnacula cepit, cecideruntque ex utraque parte, Christianorum et infidelium, permulti, sed illorum plures, qui iidem fugae se mandarunt. ipse deinde, relicta Corintho, per mediam insulam procedit, capiens, spolians, in servitutem redigens quoscunque obvios, pervenitque ad provinciam Arcadiae et sinum Messeniacum, et via Ithomensi progrediens totum sinum Messeniacum Mantineam usque depo-

στρατοῦ δώσας καὶ τὴν ὁδὸν ἐρχομένην ἐν τῷ Λεοντάρῃ παρήγγειλεν ὁδεύειν· ὁ δὲ δι' ἄλλης ὁδοῦ ᾤχετο. μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ δεσπόται καὶ ἀδελφοὶ στείλαντες τὸν Ματθαῖον Ἀσάνην μετὰ στρατοῦ λαθραίως, καὶ ἐλθὼν ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἔμελλον περάσαι, καὶ αἰφνιδίως εἰς αὐτοὺς συρράξαντες πολλοὺς ἀπέκτειναν καὶ ᾐχμαλώτισαν, ἐν οἷς εἷς ἦν τῶν αἰχμαλώτων καὶ ὁ Ἀχουμάτης ὁ Τουραχάνη υἱός· ὃν ἀπέστειλαν εἰς Σπάρτην πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Δημήτριον. καὶ τῇ ιζ΄ τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγεννήθη καὶ ὁ τῶν Παλαιολόγων γένους καὶ τῆς βασιλείας διάδοχος καὶ τοῦ τῶν
53 Ῥωμαίων μικροῦ τούτου σπινθῆρος κληρονόμος, ὁ κύριος Ἀνδρέας ὁ Παλαιολόγος, ὁ υἱὸς τοῦ δεσπότου κὺρ Θωμᾶ τοῦ πορφυρογεννήτου.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως εἶχον τὰ τῆς Πελοποννήσου. ὡς δὲ τὸ ἔαρ ἐπέλαμψεν, ὁ ἀμηρᾶς, ὃν εἶχε κατασκευασμένον στόλον οἰκονομήσας τὰς ἑλεβόλεις καὶ ἑλεβολίσκους καὶ ἑτέρας μηχανάς, ἃς εἶχε προητοιμασμένας, εἶτα ἔμπροσθεν στείλας τὸν Χαρατὴ μπασιᾶν μετὰ φουσάτου, καὶ ἐλθὼν ἀπέκλεισε τὴν πόλιν. καὶ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὸν ἀμηρᾶν, τοὺς ἔξωθεν πύργους τῆς πόλεως τοὺς ἐν ἀγροῖς καὶ κώμαις, ἐν οἷς ἦσάν τινες ἄνθρωποι συναχθέντες διὰ τὸ αἰφνίδιον τοῦ στρατοῦ, ἐξεπολιόρκησε καὶ ἐπῆρεν. ἐξ αὐτῶν μέρος μὲν

4. λαθραίως ἦλθον P 7. ἀχμέτης P 14. ἔχει P 15. ab ὡς caput 4 incipit P 16. τηλεβόλους καὶ τηλεβολίσκους sec P 17. μηχανίας P 18. γαρατὴ πασιᾶν P στρατοῦ P

pulatur. perspectis autem regionis angustiis et natura invia, per quam totus simul exercitus transire non posset, militum strenuorum parte Achumati filio commissa, via eum, quae trans Leontarim fert, procedere iussit. at aliam is viam ingressus est. quo comperto, despotae fratres Matthaeum Asanem clam cum exercitu mittunt; qui ubi pervenerunt in locum, quem illi transire vellent, subito in eos incursione facta, non paucos partim occidunt, partim capiunt, in his ipsum Turachanis filium Achumatem, quem Spartam ad Demetrium despotam mittunt. decimo septimo die Ianuarii anni eiusdem natus est Palaeologorum et imperii parvaeque huius scintillae Romanorum heres, Andreas Palaeologus, Thomae porphyrogeniti despotae filius.

Ac res Peloponnesiacae quidem tales fuerunt. vere autem ingruente, ameras cum classe, quam instructam habebat, postquam expedivit helepoles et heleboliscos aliasque, quas paraverat, machinas, Charateh pasiane cum exercitu praemisso, advenit urbemque obsidione pressit: ante tamen turres extra urbem in agris vicisque sitas, in quas nonnulli propter repentinam hostium irruptionem se recepe-

ἐδουλώσαντο, καὶ μέρος ἐκ τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς ἄλλης κακοπαθείας ἐπῆρε, καὶ οὐκ ὀλίγους Χριστιανοὺς ᾐχμαλώτισε. τὰ δὲ τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα καὶ ἐπιτήδεια καὶ μηχαναὶ ἀναμέσον ἤρχοντο πολλά· ἔφερον γὰρ ἐλεβόλεις πολλάς. ἐξ αὐτῶν δέ τινες τοσοῦτον ὑπῆρχον εἰς μέγεθος, ἃς οὐκ ἐδύναντο τεσσαράκοντα ζεύγη βοῶν σύρειν ἑκάστην αὐτῶν ἢ καὶ πεντήκοντα ζεύγη καὶ πλέον ἢ δύο χιλιάδες ἄνθρωποι. καὶ τῇ β' τοῦ Ἀπριλλίου ἔφθασε καὶ ὁ ἀμηρᾶς μετὰ πλῆθος ἀναρίθμητον στρατοῦ ἱππικοῦ τε καὶ πεζοῦ. ἐλθὼν τὴν σκηνὴν αὐτοῦ πήγνυσιν ἐξ ἐναντίας τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, καὶ ὁ στρατὸς ὡσεὶ ἄμμος θαλάσσης κατὰ τὸ Ἑξαμίλιον τῆς χέρσου ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσσης καὶ ἐκ τῆς ἑτέρας. καὶ ὁ τῆς ἀνατολῆς στρατὸς ἐπήξατο τὰς σκηνὰς αὐτῶν ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ ἀμηρᾶ καὶ ἕως τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης πύλης τῆς χρυσῆς, ὁ δὲ τῆς Εὐρώπης ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ ἕως τῆς πύλης τῆς ξυλίνης τῶν ἀκτῶν τοῦ Κερατίου κόλπου. καὶ ὁ ἀμηρᾶς περιεκυκλοῦτο ὀρυκτοῖς χαρακώμασι καὶ ξυλίνοις περισταυρώμασι, καὶ ἔξωθεν τοῦ χαρακώματος περιίσταντο οἱ ἰαννιτζάροι σὺν τοῖς ἄλλοις εὐγενέσι τοῦ παλατίου αὐτοῦ. ὁ δὲ μπασιᾶς ὁ τοῦ ἀμηρᾶ συγγενὴς ἐλθὼν ἐσκήνωσεν ἅμα τῷ ἐμπιστευθέντι αὐτῷ στρατῷ ἄνωθεν τοῦ Γαλατᾶ. καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἔφθασεν καὶ μέρος τοῦ στόλου αὐτοῦ, καὶ ἐπλη-

3. μηχανήματα M   4. τηλεβόλους sec P   6. βοῶν om P
7. ζεύγη om P   11. τὸν ἰσθμὸν P   19. γιαννιτζάροι P

rant, expugnatas evertit. horum partem in servitutem redegit, partem peste et aliis incommodis confecit, ac non pauci Christiani captivi facti sunt. res ad bellum necessariae et utiles cum machinis interim magno numero advehebantur: in his helepoles permultae, quarum nonnullae tantae erant magnitudinis, ut singulae a quadraginta vel quinquaginta iugis boum atque hominum plus duobus millibus trahi non possent. secundo Aprilis ipse ameras affuit cum copiis equestribus et pedestribus innumeris, et tentorium ex adverso portae sancti Romani fixit, atque exercitus ut arena maris ad Hexamilium per terram ab uno mari ad alterum pertinuit atque orientalis quidem pars a dextra amerae usque ad portam, quae est in litore, auream castrametata est, Europaea a sinistra usque ad ligneam portam in sinus Ceratini litore sitam. erat ameras vallo et fossa palisque cinctus, et extra vallum stabant iannitzari cum reliquis palatii proceribus. pasias autem, cognatus amerae, cum exercitu sibi commisso supra Galatam castra posuit. eodem die pars classis advenit et prope urbem ad litus maris appulit. erant triremes et dromones circiter triginta, naves minores autem et uniremes centum et triginta.

σίασεν ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς θαλάσσης τῆς πόλεως. ἦσαν δὲ τριήρεις ὡσεὶ τριάκοντα καὶ δρόμωνες, νῆες δὲ καὶ πλοιάρια καὶ μονήρεις τριάκοντα καὶ ἑκατόν. καὶ οὕτως παρέπεται τῇ πόλει πολιορκῶν αὐτὴν πᾶσι τρόποις καὶ μηχαναῖς, διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης περικυκλώσας τὰ δέκα ὀκτὼ μίλια τῆς πόλεως. καὶ ὁ βασιλεὺς προσέταξε τὴν σειρὰν τὴν σιδηρᾶν τὴν βαρυτάτην ἐν τῷ στόματι τοῦ λιμένος βαλεῖν, ἵνα τοῦ στόλου, λέγω τῶν πολεμίων πλοίων, κωλύσῃ τὴν ἔφοδον· ἔσωθεν δὲ τῆς ἀλύσου τὰς παρατυχούσας νῆας ἐνέβαλλον, ὅπως ἰσχυροτέρως κωλύσωσι τὴν εἴσοδον καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀντιμάχωνται. ἦσαν δὲ νῆες τοιαῦται, ἐκ μὲν Λιγουρίας τρεῖς, ἐκ δὲ Ἰβηρίας ἤτοι Καστελίας μία, ἐκ τοῦ Γάλλου τῆς Προβέντζιας . . ., ἐκ δὲ τῆς Κρήτης τρεῖς, ἐκ τῆς πόλεως λεγομένης Χάνδαξ ἡ μία καὶ αἱ δύο ἐκ Κυδωνίας, πᾶσαι εἰς παράταξιν πολεμικὴν καλῶς ἡτοιμασμέναι. ἔτυχον δὲ καὶ ἐκ τῶν Ἑνετῶν τριήρεις ἐμπορικαὶ μεγάλαι τρεῖς, ἃς οἱ Ἰταλοὶ εἰώθασι γρόσσας γαλέρας καλεῖν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν γαλεάτζας, καὶ ἕτεραι τριήρεις ταχεῖαι πρὸς φύλαξιν καὶ ὑπηρεσίαν τῶν ἐμπορικῶν τεταγμέναι. καὶ προσέταξεν ὁ βασιλεὺς ἵνα καὶ αὐταὶ ἐναπομείνωσιν εἰς συνδρομὴν τῆς πόλεως. καὶ οὕτω
B τὰ τοῦ λιμένος ᾠκονόμητο, ἐκ δὲ τῆς χέρσου ἔστησαν οἱ ἐναν-

1. τῆς θαλάσσης om P 3. παραπέμπεται P 9. τῆς ἀλύσου om P 11. δὲ αἱ ἔνδον νῆες αὗται P 12. δὲ Καστελλίας τῆς Ἰβηρίας τῶν Ἱσπανῶν μία, ἐκ τῆς Γάλλων Πρεβωτίας , ἐκ P

ita ad urbem accedit obsidetque eam omni modo omnisque generis machinis, terra marique per octodecim milliarium ambitum inclusam. imperator ponderosissimam catenam ferream ori portus praetendi iussit, qua accessus navium hostilium arceretur; intra eam naves, quae forte aderant, collocabantur ad validius defendendum aditum et impetus hostium propulsandos. erant naves hae: e Liguria tres, ex Iberia sive Castilia una, e Provincia Galli . . ., e Creta tres, ex urbe, cui Chandax nomen, una, Cydoniatarum duae, omnes ad pugnam probe instructae. aderant praeterea Venetorum magnae triremes mercatoriae tres, quas Itali magnas galeras, sive potius galeatzas appellare solent, et aliae triremes veloces ad custodiam et tutelam mercium constitutae: quas et ipsas imperator ad succurrendum urbi manere iussit. hoc modo igitur portui provisum est. in terra hostes magnam illam helepolim, cuius os patebat spithamas duodecim, et alias complures spectatu dignas collocarunt; ac fossa militari alta ducta palisque superne munita, iaculabantur, et moenia urbis locis quatuordecim graviter percutiebant; destruebantque machinis, quibus

τίοι τὴν μεγάλην ἐκείνην ἑλεβόλιν, πλάτος ἔχουσαν ἐπὶ τοῦ στόματος σπιθαμὰς δυοκαίδεκα, καὶ ἑτέρας πολλὰς ἑλεβόλεις ἀξίας θεάματος· καὶ στρατήγιον ὀρυκτὸν ποιήσαντες ὑψηλὸν καὶ μετὰ ξύλων σταυρώσαντες αὐτὰς ἄνωθεν ἔβαλλον, καὶ ἐν τόποις τέσσαρσι καὶ δέκα τὰ τείχη τῆς πόλεως σφοδρῶς ἔτυπτον. καὶ ἐκ πετροβόλων μηχανημάτων πολλαὶ οἰκίαι περιφανεῖς ἐγγὺς τῶν τειχῶν ἠχρειώθησαν, καὶ μάλιστα τὰ ἀνάκτορα· ἐκ δὲ τῶν ἑλεβόλεων τὴν πόλιν ἐθορύβουν κροτοῦντες καὶ κλονοῦντες τοῖς τείχεσι καὶ τοῖς πύργοις ἐνέδιδον, καὶ διαμφὶς οὐκ ἔλιπον θάνατοι ἔκ τε τῶν ἑλεβόλεων καὶ ἑλεβολίσκων μπαλαιστρῶν τε καὶ τόξων καὶ ἑτέρων μηχανημάτων. καὶ οὐκ ἔπαυεν ὁ πόλεμος καθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτα, αἱ συμπλοκαὶ καὶ αἱ συρρήξεις καὶ οἱ ἀκροβολισμοί, ἐλπίζων ὁ ἀμηρᾶς διὰ τὸ ὀλίγους εἶναι ἡμᾶς καὶ ἰσχυρῶς κεκοπιακότας εὐκόλως θηρεῦσαι τὴν πόλιν· καὶ οὐκ εἴασεν ἡμᾶς ἄνεσιν λαβεῖν οὐδ' ὅλως. ἡ δὲ μεγάλη ἐκείνη καὶ ἰσχυρὰ ἑλέβολις διὰ τὸ συνεχῶς σφενδονίζειν καὶ οὐ τοσοῦτον τὸ μέταλλον ὑπάρχειν καθαρὸν διερράγη ἐν τῷ βάλλειν τὸν τεχνίτην τὸ πῦρ καὶ εἰς πολλὰ διεμερίσθη κλάσματα, καὶ ἐκ τούτων πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπλήγησαν. καὶ ἀκούσας ὁ ἀμηρᾶς ἐλυπήθη λίαν, καὶ προσέταξεν ἵνα ἀντ' αὐτῆς ποιήσωσιν ἄλλην ἰσχυροτέραν, καὶ ἕως τῆς αὐτῆς ἡμέρας οὐδὲν ἄξιον ἔργον καθ' ἡμῶν κατώρθωσαν. καὶ τῇ ιε' τοῦ αὐτοῦ ἔφθασε καὶ ὁ ἐναπολειφθεὶς στόλος αὐτοῦ ἔκ τε τοῦ

1. τηλέβολον sec P, ἑλέβολον pr 2. τηλεβόλους P 8. τηλεβόλων P 9. καὶ κλονοῦντες om P 11. τηλεβόλων καὶ τηλεβολίσκων παλαιστρῶν P 16. εἶα P 17. τηλέβολος P

lapides iaciebantur, multas domus egregias propter moenia sitas, inprimis palatia, atque helepolibus urbem perturbabant et cum strepitu ac tumultu moenia turresque petebant, et utrimque geminabantur caedes helebolibus, heleboliscis, ballistis, arcubus, aliis machinis, nec cessabat bellum vel noctu vel interdiu, sed erant perpetuae pugnae, conflictus, iaculationes. sperans enim ameras, quod pauci essemus iique admodum confecti, facile se urbem expugnaturum esse, nullam plane quietem nos capere passus est. magna autem illa et valida helepolis propter continuam iaculationem, praesertim quum metallo non ita puro esset, dirupta igne extinxit magistrum, et in multa frusta disiecta alios complures aut delevit aut vulneravit. qua re audita, ameras magnopere doluit, edixitque, ut illius loco aliam firmiorem facerent, nec quidquam egregii operis ad eum usque diem contra nos patratum est. eiusdem mensis die 15 reliqua eius classis e

Εὐξείνου πόντου καὶ Νικομηδείας καὶ Ἀσίας, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἴκοσι καὶ τριακόσια, ἐξ ὧν ὑπῆρχον τριήρεις δέκα καὶ ὀκτώ, διήρεις τεσσαράκοντα καὶ ὀκτώ, τὸ δὲ λοιπὸν ἄχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τκ' ὑπῆρχον νῆες μακραὶ καὶ πλοῖα, τῶν γε τὸ φορτίον ἦν μαχίμων καὶ τοξότων ἀνδρῶν παμπόλλων τὸν ἀριθμόν· ὑπῆρχον γὰρ ἐν τούτοις καὶ δρόμωνες φορτίοι πέντε καὶ εἴκοσι, αἳ εἶχον πεφορτισμένα ξύλα τίτανον πέτρας καὶ ἑτέρας ὕλας ἐπιτηδείας πρὸς πολιορκίαν πόλεως. πλὴν ἐν τῷ λιμένι οὐ ῥᾳδίως εἶχον τὴν εἴσοδον δι' αἰτίαν ἣν εἴπομεν. ἐλθόντες ἐκ τῆς ἑῴων περαίας κάτωθεν ὀλίγον τι τοῦ διπλοῦ κίονος καὶ μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἐγγὺς τὴν στάσιν μετὰ ἀγκύρων ἐποίησαν. τῇ δὲ δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμήσας τὸν στόλον καὶ τοῦ τῆς χέρσου στρατοῦ, ἱππέων τε καὶ πεζικῶν, καὶ εὗρε τριήρεις καὶ διήρεις μονήρεις δρόμωνας νῆας καὶ πλοῖα, εἴκοσι καὶ τετρακόσια ἱστία· ὁ δὲ στρατὸς ὁ θέλων μάχεσθαι ἐκ τῆς χέρσου χιλιάδες ὑπῆρχον ὀκτὼ καὶ πεντήκοντα καὶ διακόσιαι. οἱ δὲ πρὸς ἀντιπαράταξιν ἄνδρες ὄντες ἔνδον τῆς πόλεως τῆς τοσαύτης εἰς μέγεθος ἦσαν χιλιάδες τέσσαρες καὶ τρεῖς καὶ ἑβδομήκοντα καὶ ἐννακόσιοι, ἄνευ τῶν ξένων μόλις ὄντων χιλιάδων δύο. ἔγνων γὰρ ἐγὼ τοῦτο οὕτως ἔχειν ἀπὸ αἰτίας τοιαύτης. τοῦ γὰρ βασιλέως προστάξαντος τοῖς δημάρχοις καὶ στρατηγοῖς ἔγρα-

3. *διήρεις — ὀκτὼ* om P *ἄχρι τῶν ιη' ἱστίων ὑπ.* P 7. *ἃς εἶχον πεφορτισμένας* P 10. *ἐλθόντα* P 12. *ις^η* P

ponto Euxino, Nicomedia et Asia, navium trecentarum et viginti adest, e quibus erant triremes octodecim, biremes duodequinquaginta, reliquae naves longae et onerariae, quibus magnus numerus militum et sagittariorum vehebatur. numerabantur in his dromones onerarii quinque et viginti, lignis, calce, saxis aliisque rebus ad oppugnandam urbem idoneis onusti. verum non facilem habuerunt aditum portus propter causam, quam dixi. ex oriente advectae paulo infra duplicem columnam usque prope ad ecclesiam sancti Constantini in ancoris stationem habebant. die mensis decimo recensita classe et exercitu tum equestri tum pedestri, invenit triremes, biremes, uniremes, dromones, naves et naviculas viginti et quadringentas; militum autem terra dimicare gestientium ducenta duodesexaginta millia erant. ad horum impetus sustinendos qui erant in tantae magnitudinis urbe, numerabantur quater mille nongenti septuaginta tres, praeter extraneos, quorum vix duo millia erant. cognovi enim hoc ita esse hac ratione. iubente imperatore, singuli praetores et duces accurate renuntiarunt, ex ipsorum demarchia qui possent militiam tolerare tum laici tum monachi, et quae quisque arma ad vim propulsandam ha-

ψεν ἕκαστος αὐτῶν τὴν δημαρχίαν αὐτοῦ ἀκριβῶς, τοὺς δυναμένους σταθῆναι ἐν τῷ κάστρῳ κοσμικούς τε καὶ μοναχούς, καὶ τίνα ὅπλα ἕκαστος αὐτῶν κέκτητο πρὸς ἄμυναν· καὶ οὕτως ἕκαστος τῶν δημάρχων δέδωκε τὸν κατάλογον τῆς δημαρχίας αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ. ὁ δὲ κελεύσας με εἶπεν "αὕτη ἡ διακονία πρὸς σὲ ἀφορᾷ, τὰ φυλακῆς δεόμενα καὶ ἀπόκρυφα. λῆψον οὖν τὰ τοῦ καταλόγου κατάστιχα, καὶ κάθισον ἐν τῷ οἴκῳ σου. ψήφισον ἀκριβῶς πόσοι καὶ τί τὰ ὅπλα καὶ ἀσπί- 54
δες καὶ τόξα καὶ ἐλεβολικά." ἐκτελέσας οὖν ἐγὼ τὸ παρὰ τοῦ βασιλέως προσταχθέν μοι παρέστησα τῷ αὐθέντῃ μου καὶ βασιλεῖ τὸ καταστιχίδιον μετὰ λύπης καὶ σκυθρωπότητος πολλῆς· καὶ ἔμεινε μόνον ἐναπόκρυφος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ ἡ ποσότης. πλὴν ἦσαν καί τινες ὀλίγοι πάνυ ἔκ τε τῶν ἀρχόντων καὶ δήμου ἀνωφελέστατοι καὶ δειλοκάρδιοι, οἳ διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἑτέρων ἐναντίων πανοικὶ πρὸ καιροῦ ἐκ τῆς πόλεως ἔφυγον· ὡς δὲ τοῦτο ἐν τοῖς ὠσὶ τοῦ βασιλέως ἐρρέθη, στενάξας ἐκ καρδίας καὶ οὐδὲν ἕτερον ἐποίησεν. ὑπῆρχε δέ τις ἐκ τῆς Λιγουρίας ἐν ταῖς δύο ναυσί, ὃς ἦν ναυάρχης καὶ κύριος, ἀνὴρ πάνυ δεξιὸς ἀνδρεῖος καὶ ἐπιτήδειος, τοὔνομα Ἰωάννης Ἰουστινιανός, ὃς γεννάδας εἶχε. θεωρῶν δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ πάντα δεξιὸν δήμαρχον αὐτὸν καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τριακοσίους ἄνδρας προσέταξεν εἶναι, καὶ προβλέπειν καὶ διοικεῖν αὐτὸν εἰς ἕτε-

9. τηλεβολικά P 11. καταστιχάδιον P 12. ἀνὰ ἐμοῦ καὶ αὐτοῦ P 19. κύριος τῶν νηῶν P 20. ἀνδρεῖος φρόνιμος καὶ P ὁ γεννάδας. θεωρῶν P 22. ἐπιδεξιώτατον P 23. προβλεπτὴν καὶ διοικητὴν P

beret. mandans autem mihi imperator "id negotium" inquit "ad te pertinet; cautione enim et silentio opus est. accipe igitur catalogum censuum, domique diligenter computa, quot sint et quid armorum sive scuta sive arcus sive machinae." functus igitur labore ab imperatore mihi mandato, tabellas imperatori non sine dolore et moestitia tradidi, mansitque praeter nos duos reliquis occultus numerus. ceterum nonnulli, sed perpauci illi, de nobilitate et plebe homines nequam et imbelles timore belli calamitatumque cum totis familiis ante tempus ex urbe fugerunt: quod ubi ad aures pervenit imperatoris, nihil aliud quam ab imo pectore gemitum duxit. erat autem in Ligusticis illis duabus navibus ipsarum praefectus et dominus, vir nobilis, dexterrimus, strenuus, commodus, Iohannes Iustinianus nomine, quem quum imperator ad omnia esse idoneum animadvertisset, tribunum eum et ducem trecentorum militum instituit eidemque alia quae-

ρά τινα ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου ἐξουσίαν ἔδωσε, θαρρήσας μεγάλως εἰς αὐτόν· ὃς ὄντως καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ἔργα ἄξια μνήμης ἐποίησε.

Ὡς δὲ ὁ ἀμηρᾶς τὴν κεκλασμένην ἑλεβόλιν ταχέως πάλιν ὑγιῆ καὶ σώαν ἐποίησεν, ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς μετὰ βίας τοῖς τείχεσιν ἔτυπτον καὶ θόρυβον πολὺν ἐν ἡμῖν ἐποίουν μετὰ πάσης μηχανῆς πολεμικῆς, ἀκροβολισμοὺς καὶ συρράξεις καὶ συμπλοκὰς ἰσχυροτάτας· καὶ ἦν πολυειδὲς τὸ κακόν. οἱ δὲ ἡμέτεροι καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰς μηχανὰς τὰς πολεμικὰς μανθάνοντες καὶ τὰς τῶν ἐναντίων θεωροῦντες, πᾶσαν δειλίαν καὶ φόβον ἐάσαντες καὶ μηχανὰς καὶ τέχνας καινὰς εὕρισκον, καὶ τοὺς ἐναντίους οὐκ ὀλίγον ἔβλαπτον. αἱ δὲ τέχναι μερικαὶ οὐκ ἐς μάκρος ἐστήκεισαν διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἡμᾶς τελείως ἄνεσιν καὶ τὰ τῆς μάχης καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐπιτήδεια. χαλάσαντες δὲ ἔν τισι τόποις τὰ τείχη μετὰ ἑλεβόλεων καὶ πυριβόλων μηχανημάτων, εἶτα θέλοντες πλῆσαι τοὺς τάφρους ἵνα ῥαδίως ποιήσωσιν τὴν εἴσοδον καὶ διὰ τῶν χαλασμάτων εἰσέλθωσιν, ἀκροβολισμοὺς ἐν πρώτοις ἐποίησαν καὶ συρράξεις, μέσον δὲ ἐκείνων ἕτερα χώματα ἐν τοῖς τάφροις ἔρριπτον καὶ κλάδους δένδρων καὶ ἑτέρας ὕλας, τινὲς δὲ ἐκ τῆς βίας καὶ τὰς σκηνὰς αὐτῶν. καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα, ὅτι καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔκ τε τοῦ πλήθους καὶ τῆς στενοχωρίας ἣν εἶχον ἔπιπτον· καὶ οἱ ἐρχόμενοι ὄπισθεν ἀνηλεῶς ῥίπτοντες τὰ

4. τηλέβολον P 6. ἔτυπτε P 15. τηλεβόλων καὶ πετροβόλων P
21. θέαμα τοιοῦτον ὅτι P 22. στεν. καὶ βίας ἣν P

dam belli munera administranda commisit, virtute eius magnopere nisus · qui revera in hac praefectura sua facinora memoria digna patravit.

Ameras postquam diffractam helepolim brevi tempore refecit instauravitque, dies ac noctes vehementer muros quatere et magnum nobis tumultum iniicere omni belli genere, iaculationibus, proeliis, dimicationibus acerrimis non cessavit, eratque multiplex mali facies. nostri quotidie machinas bellicas tractantes spectantesque eas, quas hostes habebant, timore et formidine soluti, machinas et artes novas excogitabant, et hostibus haud parum detrimenti afferebant. ceterum singulares illae artes non diu valuerunt, propterea quod nobis nulla omnino quies concedebatur nec suppetebant, quae ad pugnam et obsidionem tolerandam necessaria essent. moenibus igitur nonnullis locis per helepoles et pyrobolas concussis, hostes fossas impleturi, quo facilem ingressum haberent et per foramina murorum penetrarent, qui primi stabant, iaculationibus et pugnis nos vexabant, inter hos medios alii terram in fossas congerebant aut frondes arborum et aliam

ξύλα καὶ χώματα αὐτοὺς οἰκτρῶς ἐσκέπαζον καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ζῶντας παρέπεμπον. ἕτεροι δὲ καὶ μετὰ προαιρέσεως οἱ πλέον ἰσχυροὶ καὶ δυνάμενοι ἐκ τῆς ὁρμῆς καὶ σπουδῆς τοὺς ἀσθενεστέρους ἀντὶ κλάδων καὶ χώματος ἔρριπτον ἀπηνῶς. ἀλλὰ καὶ ταῦτα ποιοῦντες οὐκ ἐδύναντο φυγεῖν ἀβλαβεῖς ἔκ τε τῶν ἐλεβολικῶν καὶ τζαγκρατόρων, καὶ ἐκ τῶν τειχῶν βαρέων λίθων ἀποσφενδονούμενα οἱ ἐναντίοι αἰσχρῶς ἔπιπτον καὶ πολλὰ κατεπλήττοντο, καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων τινὲς ἀβλαβεῖς οὐκ ἐναπέμενον. σύροντες δὲ καὶ τὰς ἐλεβόλεις αὐτῶν ἕως γῆς τῶν τάφρων, καὶ ἡ μάχη καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ συμπλοκὴ φρικαλέα ἐγένετο. καὶ εἰς αὐτὰ οὐκ ἀγενῆ ἦσαν καὶ τὰ ἡμέτερα· καὶ θαυμαστὸν ἦν, χωρὶς ἐμπειρίας πολέμου ὄντες τὴν νίκην εἶχον διὰ τὸ μεγαλοψύχως καὶ γενναίως ἐντυχόντες ἐποίουν τὸ ὑπὲρ δύναμιν. καὶ τοὺς τάφρους ἐνεγέμιζον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἡμεῖς δὲ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τὰς ὕλας καὶ B
τὰ ξύλα εἱλκίζομεν ἔσωθεν· καὶ αἱ ὀρύξεις τῶν τάφρων ἐναπέμειναν ὡς καὶ ἦν τὸ πρότερον. τοὺς δὲ χαλάσαντας πύργους χοῦν μετὰ σπυρίδων βαστάζοντες καὶ ἀγγείων ξυλίνων οἴνου καὶ ἑτέροις ξύλοις αὖθις ἀνεκαινίζομεν. ὁ δὲ ἀμηρᾶς θεωρῶν ᾐσχύνετο διὰ τὸ τὴν βουλὴν αὐτοῦ ἄπρακτον

2. ἀπέπεμπον P 3. τῆς αὐτῶν σπουδῆς τοὺς P 6. τηλεβολίσκων P τειχῶν om P 7. ἀποσφενδονούμενοι P 9. ἔμεινον P τηλεβόλεις sec P, ἐλεπόλεις pr 13. μεγαλόψυχον καὶ γενναῖον P 14. ἐγέμιζον P 17. χαλασθέντας P 18. π. μετὰ σπυρίδων γέμοντος χώματος καὶ P 20. ᾐσχ. καὶ κατεφρονεῖτο διὰ P

materiam, nonnulli adeo ardore abrepti tentoria sua: eratque videre mirum spectaculum, quo eorum non pauci multitudine et loci angustiis compressi cadebant, et ab iis, qui sequebantur et crudeliter deiiciebant ligna et terram effossam, miserabiliter cooperti, vivi ad inferos mittebantur. nonnulli etiam viribus validi ac robusti ex impetu et festinatione infirmiores ultro pro ramis vel terra saeviter detrudebant. sed quum haec facerent, non poterant salvi devitare helepolium et telorum ictus, et a grandibus saxis, quae de muro vibrabantur, cadebant turpiter multumque vulnerabantur: quanquam etiam de nostris nonnulli non illaesi manserunt. traxerunt tamen helepoles ad oram fossae, et conflictum ac decertatum est horribiliter. at haud imbelles nostri se praebuerunt, ac mirum erat, ut bello inexercitati victoriam tamen reportarent, et magno animo et generose se obiicientes supra vires laborarent. itaque quum illi toto die fossas implerent, nostri tota nocte materiem, terram, ligna intro egerebant, unde fossae manserunt, quales ante fuerant. turres autem concussas humo in corbibus et vasis ligneis vinariis aggesta trabibusque instaurabant.

μένειν, καὶ ἑτέραν μηχανὴν πολεμικὴν θέλων ποιῆσαι προσέταξεν ἵνα ἔλθωσί τινες ἄνδρες οἱ δυνάμενοι ὀρθῶς ἰδεῖν καὶ ποιεῖν ὀπὰς ὑποκεκρυμμένας κάτωθεν τῆς γῆς, ὅπως δι' αὐτῶν ὁ στρατὸς εὐκόλως εἰσέλθωσιν ἔνδον τῆς πόλεως. καὶ κατὰ τὸ προσταχθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἤρξαντο ὀρύσσειν. Ἰωάννης δέ τις Γερμανὸς ἄκρον ἠσκημένος τὰς τοῦ πολέμου μηχανὰς καὶ τὰς τοῦ ὑγροῦ πυρός, ἐνωτισθεὶς τὴν μηχανήν, ἑτέραν ὀπὴν ἐναντίαν ὀρύξας καὶ μετὰ ὑγροῦ πυρὸς τεχνηέντως συσκευάσας, ἐρχομένων τῶν Τούρκων διὰ τῆς ὀπῆς μετὰ χαρᾶς αὐτὸς τὸ πῦρ ἀνάψας τὸ εἰς τὴν ἐναντίαν ὠρυγμένην παρ' αὐτοῦ ὀπὴν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν κατέκαυσε καὶ τὰς τέχνας αὐτῶν εἰς οὐδὲν ἀπέδειξεν· ὀπὴν δὲ μίαν ἐναντίων ὁ γεννάδας Γερμανὸς λαθὼν οὐχ εὗρεν. οἱ Τοῦρκοι δὲ καὶ αὐτοὶ τὸ ὑγρὸν πῦρ ἀνῆψαν, ὃ προητοίμασαν, πλὴν οὐδὲν κατώρθωσαν· πύργου δέ τινος μόνον παλαιοῦ ὀλίγον μέρος ἐκ τοῦ κρότου τοῦ πυρὸς ἔπεσεν, ὃν ἡμεῖς εὐθὺς ἀνεκαινίσαμεν. ἦσαν δὲ καί τινες γηραιοὶ οἳ ἔλεγον ὅτι καὶ οἱ ἐναντίοι ἐν ἑτέραις μάχαις τοῦτο ἔπραξαν καὶ οὐδὲν ἐκατώρθωσαν διὰ τὸ τὸ πλεῖον μέρος τῆς πόλεως ὑποκάτωθεν τῶν τειχῶν πετρῶδες εἶναι. σφαλεὶς δὲ ὁ ἀμηρᾶς καὶ ψευσθεὶς ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἐλπίδας ἕτερα νέα ἐφευρήματα καὶ μηχανὰς εἰς πολιορκίαν ἐποίει· ἑλέπολιν γὰρ μεγίστην ἔχουσαν τροχοὺς πολλοὺς μετὰ ξύλων χον-

3. ὀπὴν P 7. ἐνωτ. μηχανὰς P 8. ποιήσας P 20. ἐπὶ P

quae quum animadverteret ameras, erubescebat, quod consilium suum eventu careret, atque aliam rationem experturus, imperavit, ut adessent, qui recto iudicio oculorum uterentur et cuniculos agere callerent, per quos exercitus facile urbem intrare posset: coeperuntque ad praescriptum eius fodere. at Iohannes quidam Germanus in tractandis bellicis machinis et igne Graeco exercitatissimus, quum animadvertisset illorum consilium, alium cuniculum contrarium agendum et igne Graeco artificiose implendum curavit, Turcisque laete per cuniculum procedentibus, ipse in altero a se acto cuniculo accenso igne, multos eorum exussit opusque ad nihilum redegit. unus tamen hostium cuniculus generosum illum Germanum latuit. ipsi quoque Turcae idem genus ignis pararunt et accenderunt, sed nihil profecerunt; nisi quod unius vetustae turris parva pars ex pulsu incensi ignis concidit, quam tamen statim instauravimus. erant autem senes quidam, qui dicerent, hostes idem tentasse aliis in bellis nec quidquam profecisse, quod maior urbis pars subter muros solum saxosum haberet. spe igitur lapsus et frustratus ameras alia nova inventa et machinas ad expugnandam urbem adhibuit. helepolim maximam, multis

τρῶν κατεσκεύασε, πλάτος ἔχουσαν πολὺ καὶ ὕψος· ἐνέδυσε δὲ αὐτὴν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἐκ τρίτου μετὰ βουβάλων καὶ βοῶν δορῶν, καὶ πύργους εἶχεν ἄνωθεν καὶ παραπετάσματα, ἀναβάθρας καὶ καταβάθρας, ἵνα οὐ δυνησώμεθα τοὺς ἔσωθεν αὐτῆς βλάπτειν. εἶχε δὲ καὶ τὸ ἔξωθεν μέρος ἠνοιγμένον, ἵνα ῥᾳδίως εἰσέρχωνται καὶ ἐξέρχωνται οἱ βουλόμενοι. κατὰ δὲ τὸ μέρος δι' οὗ ἔμελλον ἐλθεῖν ἐν τῷ ὀρύγματι, εἶχε πύλας τρεῖς μεγάλας μετὰ παρασκεπάσματος σφοδρῶς ἐνδεδυμένας, ὡς εἴπομεν. εἶχον δὲ ἔσωθέν καὶ κύκλοθεν πᾶν ὄργανον καὶ τέχνην πολεμικὴν καὶ πολλὰς ὕλας καὶ ξύλα, ἵνα ῥίψωσιν ἐν τῷ τάφρῳ ἐν τῷ προσήκοντι καιρῷ, ὅπως ῥᾳδίως εἰσέλθωσιν. εἶχον δὲ κλίμακας ἔχουσας τὰς βαθμίδας μηρινθώδεις ὑποχαλουμένας διὰ κάλων, καὶ αὖθις ἦρον μίαν εἰς ὕψος. προσδεδομένης τοῖς τείχεσι καὶ πάσης ἑτέρας μηχανῆς, ἣν ἠδυνήθη ἀνθρώπου νοῦς νοῆσαι, ὡς οὐκ ἤλπιζεν βασιλεύς ποτε, οὐκ ἐποίησε τοῦ ἁλῶσαι τὸ φρούριον. ποιήσαντες δὲ καὶ ἐν ἑτέροις μέρεσιν ἁμάξας μετὰ πλείστων τροχῶν, καὶ ἄνωθεν ὡς πύργους, καὶ αὐτοὶ ἐνδεδυμένοι ὃν τρόπον εἴπομεν. ἔχοντες καὶ αὐτοὶ πλείστας μηχανὰς κατασκευασθείσας μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρός, καὶ ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἡτοίμασαν ἵνα πάντες τὴν σύρρηξιν ἅμα ποιήσωσιν. καὶ πρῶτον μὲν

2. ἔσωθεν καὶ om P 3. δοραῖς M 4. τοῖς ἔσωθεν πράττειν τι κακόν P 5. ἀνεωγμένον P 8. παρασκευάσματος P 11. τῷ ὀρύματι ἤτοι τῷ τάφρῳ P 14. προσδεδωκέναι P 15. ἣν οὐκ ἠδ. P ἐλπίζω P 20. μετὰ] ὑπὸ P

rotis sustentam, in primis latam et altam, lignis instruxit, atque intus et extra triplicato corio bubalorum et boum induit. habebat eadem superne turres et vela, ascensus item et descensus, ne qui intus essent a nobis possent laedi. patebat porro foras, ut, qui vellent, facile et ingredi et egredi possent. in ea autem parte, qua in fossam intrare vellent, tres magnae portae erant, tegumento, ut diximus, probe obtectae. in circuitu intus et extra disposita erant omnia genera bellicorum instrumentorum et machinarum, materiae et lignorum magna copia, quae opportuno tempore in fossam deiicerent, quo haberent aditum. habebant scalas gradibus stuppeis, quae per funes demittebantur et rursus in altum trahebantur. admovebantur moenibus praeterea aliae omnes machinae, quas excogitare mens humana potest, quales nunquam visurum se esse speraverat imperator nec ad capiendum castellum aliquod ipse fecerat. fabricati sunt etiam aliis in locis currus rotis permultis et superne turribus instructos et eo, quo diximus, modo munitos, quumque et ipsi machinas plurimas haberent igne, qui non extinguitur, repletos, has compararunt, ut una

μετὰ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης ἑλεβόλεως τύψαντες σφοδρῶς ἔρριψαν εἰς ἔδαφος τὸν πύργον τὸν πλησίον τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, καὶ εὐθὺς τὴν ἑλέπολιν ἐκείνην σύραντες ἔστησαν ἄνωθεν τοῦ ὀρύγματος. καὶ ἡ μάχη καὶ ἡ συμ-
55 πλοκὴ νοσιαία καὶ φρικαλέα ἐγεγόνει· ἦν δὲ πρὶν τὸν ἥλιον ἀνατεῖλαι, καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐκράτησε. καὶ ποτὲ μὲν ἐν μέρει τὴν συμπλοκὴν καὶ τὴν σύρρηξιν ἰσχυρῶς ἠγωνίζοντο, ποτὲ δὲ ἐν μέρει τὰ ξύλα καὶ τὰς ὕλας καὶ χώματα τὰ ἔσωθεν τῆς ἑλεπόλεως ἐν τῷ τάφρῳ ἔρριπτον· καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος τοῦ πύργου ὕλην, καὶ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι ἔρριπτον, ὁδὸν εὐθεῖαν αὐτοῖς ᾠκονόμησαν. τυχόντες καὶ οἱ ἡμέτεροι γενναίως αὐτοὺς ἀπεμπόδιζον, καὶ ἐκ τῶν κλιμάκων πολλάκις αὐτοὺς ἀπεκρήμνιζον, καί τινας κλίμακας ξυλίνας κατέκοψαν, καὶ καρτερῶς οἱ ἐναντίοι πολλάκις τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀπεκρούσθησαν ἄχρι τῆς πρώτης ὥρας τῆς νυκτός.

Οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἔκ τε τοῦ κόπου τοῦ πολλοῦ καὶ τῶν πληγῶν ἠγανάκτησαν, καὶ ἡ συμπλοκὴ καὶ ὁ πόλεμος ἐλύθη, ἐλπίζοντες μὲν τῷ πρωῒ μετὰ ὀλίγου κόπου τὴν βάσιν εὔκολον εὕρωσιν· ἀλλὰ τῶν ἐλπίδων ἐψεύσθησαν, διὰ τὶ μὲν Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανὸς ὥς τις ἀδάμας δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀναθαρρύνας τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας καὶ παραινέσας καὶ ὁ βασιλεὺς παρὼν μετὰ ἑτέρων πολλῶν τῶν ἐλθόντων εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον εἰς βοήθειαν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς πολλὰ κοπιά-

1. τηλεβόλεως P 4. ἐπὶ P 11. τυχόντες om P 13. ξυλίνας om P 23. βοηθῆσαι P

omnes hora eruptionem facerent. ac primum quidem ingentis illius helepolis pulsu turrem prope portam sancti Romani sitam prostraverunt, atque helepolim illico promotam supra eam fossam collocarunt. hinc pugna et dimicatio exitiosa et horribilis exarsit, quae commissa ante lucem per totum diem duravit. Turcae nunc conflictu et certamine acriter contendebant, nunc ligna, materiem, terram, quae in helepoli erant, in fossam coniiciebant. e ruina turris materiam, materia, quam congerebant, viam planam sibi pararunt. at vero nostri eos strenue impediebant, atque saepe detrudebant de scalis ligneis, quarum nonnullas conciderunt, hostesque eo die usque ad primam noctis horam saepe acriter repulsi sunt.

Itaque impii, ob laborem plagasque frendentes, pugnam solverunt, postero die levi opera ingressum facilem habituros se esse rati. at exciderunt spe sua, quod Iohannes Iustinianus, velut adamas tota nocte milites suos cohortatus, atque imperator coram ipse praesens cum aliis multis, qui eodem ad opem ferendam confluxerant, per totam noctem magno labore fossas vacuefecerunt, turrem collapsam

σαντες τοὺς τάφρους ἐκένωσαν καὶ τὸν πεσόντα πύργον μυρίαις μηχαναῖς ἀνώρθωσαν, καὶ τὴν ἑλέπολιν τῶν ἐναντίων ὑποκάτωθεν, οὗ ἔκειτο ἐνδεδυμένη, ἐπυρπόλησαν. περὶ δὲ τρίτην ἀλεκτροφωνίαν ἐλθόντες μετὰ χαρᾶς, ἐλπίζοντες ἵνα τὴν βάσιν, ὡς εἴπομεν, ῥάδιον εὕρωσι, καὶ ἰδόντες τὰς ἐλπίδας αὐτῶν κενὰς ἐθαύμασαν. καὶ ὁ ἀμηρᾶς λυπηθεὶς μᾶλλον καὶ αἰσχυνθεὶς ἐθαύμασε τὴν ἐπιδεξιότητα τῶν ἡμετέρων, καὶ ἔλεγε θαυμάζων τάχα "ἐὰν καὶ οἱ τριάκοντα ἑπτὰ χιλιάδες οἱ προφῆται εἰπόν μοι ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀσεβεῖς" λέγων ἡμὰς "διὰ μιᾶς νυκτὸς δύνανται ποιῆσαι ἃ ἐποίησαν, οὐκ ἐπίστευον." ἔπειτα μὲν θεωρῶν μὴ ἔχοντας φόβον ἡμᾶς οὔτε δειλίαν εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς καὶ συρρήξεις ἃς ἐποίουν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, καὶ τοὺς ἀναριθμήτους ἑλεβολίσκους βέλη τε καὶ πέτρας ἄνωθεν καθ' ἡμῶν βρεχομένας ὡς ὑετοὺς ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀντ' οὐδενὸς πάντα κίνδυνον ἐλογίζοντο· εἰς οὖν ταραχὴν καὶ σύγχυσιν λογισμοῦ μεγάλην ἐνέπεσεν αὐτός τε καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως εἶχον.

Καὶ τούτων γινομένων πολιορκουμένης τῆς πόλεως νῆες τρεῖς Λιγουρίας ἐκ Χίου φόρτον λαβόντες καὶ ἄνεμον τηρήσαντες ἐπιτήδειον τὸν πλοῦν πρὸς ἡμᾶς ἐποιοῦντο· διερχομένων δὲ αὐτῶν εὗρον καθ' ὁδὸν καὶ ἑτέραν μίαν βασιλικὴν

8. *οἱ* om P 9. *εἰπόν μοι*] *ὑπὸ μίαν* M 13. *τηλεβολίσκους* P 15. *οὐδενὸς κινδύνου ταῦτα πάντα* P 16. *οὖν* om P 18. post *εἶχον* P: *κεφάλαιον πέμπτον.* 19. *καὶ — πόλεως*] *καὶ τὸ γινόμενον* M 20. *λιγαρῆται* P *φορτίον* P

molimentis innumeris instaurarunt et helepolim hostium, igne ubi operta stabat, submisso, exusserunt. itaque sub tertium galli cantum quum laeti et spe freti, facilem se, ut dixi, ingressum habituros esse, advenissent, ubi spe se frustratos viderunt, mirati sunt, atque amerns, magnopere tristatus et pudefactus, obstupuit virtute nostra, dixitque mirans, si triginta septem millia prophetarum sibi affirmassent, impios (nos scilicet) una nocte, quod fecerunt, facturos esse, se non habiturum fuisse fidem. deinde quum nos omni vacare timore, nec impressiones pugnasque, quas per totum diem fecerunt, aut iaculationes innumeras et saxa desuper in nos imbrium instar demissa extimescere, sed omne periculum nihili facere animadvertisset, in magnam animi perturbationem et consternationem ipse et universus senatus eius inciderunt. atque haec quidem ita evenerunt.

Interim dum urbs obsidetur, tres naves Ligustinae in Chio oneratae, ventum secundum nactae, ad nos cursum tenebant. inventa in itinere alia imperatoria navi, quae e Sicilia cum frumento solverat, nocte quadam prope urbem devenerunt. mane ut a diurnis excubatoriis triremibus amerae conspectae sunt, e reli-

νῆα ἐκ Σικελίας μετὰ σίτου ἐρχομένην. καὶ φθάσασαι ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν ἐγγὺς τῆς πόλεως, καὶ τῷ πρωῒ ἰδόντες αὐτὰς αἱ ἡμερόσκοποι τριήρεις τοῦ ἀμηρᾶ, καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου στόλου μέρος πολὺ κατ' αὐτῶν ὥρμησαν μετὰ πάσης χαρᾶς, μετὰ τυμπάνων καὶ κερατίνων σαλπίγγων κροτοῦντες, ἐλπίζοντες ἐν εὐκολίᾳ τάσδε τὰς νῆας σαγηνεῦσαι. ὡς δὲ ἤγγισαν καὶ τὸν πόλεμον ἀνῆψαν καὶ ἀκροβολίζοντο, ἐν πρώτοις ἦλθον κατὰ τῆς βασιλικῆς νηὸς μετὰ ἐπηρμένης ὀφρύος· ἡ δὲ ναῦς ἐκ τῆς πρώτης προσβολῆς μετὰ ἐλεβολίσκων καὶ βελῶν καὶ πετρῶν κακῶς ἐδεξιώσατο αὐτούς. καὶ ἐλθόντες ταῖς πρώραις ὑποκάτωθεν τῆς νηός, αὐτοὶ δὲ μετὰ χύτρων κατασκευασμένων τεχνικῶς πυρὶ ὑγρῷ καὶ πετρῶν πάλιν αὐτοὺς μακρόθεν ἀπεμπόδιζον διὰ τὸ γίνεσθαι πολὺν φόνον κατ' αὐτούς. ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν τειχῶν ἄνωθεν ταῦτα θεωροῦντες ἐδεόμεθα τοῦ
B θεοῦ ἐλεῆσαι αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς. ὁμοίως δὲ ὁ ἀμηρᾶς ἔφιππος ἑστὼς κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης ἐθεώρει τὰ γινόμενα. καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐμακροβολίζοντο, εἶτα πάλιν θέλοντες συρρῆξαι αὐτοῖς μετὰ ἐπηρμένης ὀφρύος καὶ μεγάλων ἀλαλαγμῶν· οἱ δὲ ναύκληροι καὶ κυβερνῆται καὶ ναύαρχοι ἀνδρείως καὶ ῥωμαλέως σταθέντες, τοὺς ναύτας παραθαρρύναντες ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, καὶ μάλιστα ὁ ναυάρχης τῆς βασιλικῆς νηὸς τοὔνομα Φλαντανελᾶς ἐκ πρύμνης εἰς πρώραν διερχόμενος καὶ ὡς λέων μαχόμενος καὶ φωναῖς τοὺς

1. νῆαν P 3. ἑτέρου om P 5. καὶ om P 9. τηλεβόλων καὶ τηλεβολίσκων P 10. ἐξώσατο P 18. συρρᾶξαι P, omisso αὐτοῖς 20. ναυτίλους P 22. φλατανέλας P 23. καὶ ὡς λέων μαχόμενος om P

qua classe naves non paucae cum laetitia, tympanorum et cornuum strepitu, incitato cursu, contra feruntur, nullo labore eas naves a se interceptum iri opinatae. quum appropinquassent et pugnam commisissent iaculando, inprimis imperatoriam navem superbius adorti sunt; quae tamen eos primo impetu iaculis, telis, saxis male excepit; quumque proris eam subiissent, illi eos eminus ollis igne Graeco bene repletis atque saxis prohibuerunt, magna in eos strage edita. nos haec de moenibus spectantes, deo preces faciebamus, ut ipsorum nostrique misereretur. similiter ameras, equo insidens, e litore, quae fiebant, prospiciebat. iamque tertium iaculantur, fastuque turgidi et magno clamore eos invadunt. at naucleri, gubernatores, nauarchi virili animo et robusto pectore stantes, nautas cohortantur ad mortem vitae anteponendam, inprimis imperatoriae navis nauarchus, Phlantanelas nomine, qui e puppi ad proram processit, leonis instar decertans et reliquos voci-

ἑτέρους διεγείρων, ὥστε οὐ δύναμαι εἰπεῖν τὰς φωνὰς αὐτοῦ καὶ τοὺς τῶν ἑτέρων κρότους ἕως τοῦ οὐρανοῦ αἰρομένους. καὶ σύρρηξις πάλιν μεγαλητέρα ἐγεγόνει, καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν τριήρεων ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπνίγησαν, καὶ δύο τῶν τριήρεων πυριαλώτους ἐποίησαν, καὶ θεωροῦντες τὰς νῆας ἐδειλίασαν. ὁ δὲ ἀμηρᾶς θεωρῶν μηδὲν ἄξιον ἔργον ποιοῦντα τὸν τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον στόλον ἀλλὰ μᾶλλον ἥττονα ὄντα, μανεὶς καὶ θυμῷ ληφθείς, βρυχώμενος καὶ τοὺς ὀδόντας τρίζων ὕβρεις ἐνέχεε εἰς τοὺς αὐτοῦ, δειλοκαρδίους καὶ γυναικώδεις καὶ ἀνωφελεῖς ἀποκαλῶν. καὶ τὸν ἵππον κεντρίσας ἦλθεν ἐντὸς τῆς θαλάσσης (ἦσαν γὰρ ἐγγὺς τῆς χέρσου αἱ τριήρεις ὡσεὶ λίθου βολήν), καὶ τὰ πλείονα τῶν χιτώνων αὐτοῦ ἐβάφησαν ἐκ τῶν τῆς ἁλμυρᾶς θαλάσσης ὑδάτων. ὁ δὲ στρατὸς ὁ παρὰ τὴν χέρσον θεωρῶν αὐτὸν οὕτως ποιοῦντα ἠγανάκτουν λυπούμενοι καὶ τοὺς ἐν τῷ στόλῳ ἐβλασφήμουν· καὶ πλεῖστοι ἔφιπποι τῷ ἀμηρᾷ καὶ αὐτοὶ ἀκολουθοῦντες ἕως τῶν νηῶν ἤγγισαν. οἱ δὲ τοῦ στόλου τὸν ἀμηρᾶν οὕτως θεωροῦντες πράττοντα, καὶ αἰσχυνθέντες τὰς ὕβρεις, ἄκοντες καὶ ἑκόντες μετὰ θυμοῦ μεγάλου μετέστρεψαν αὖθις τὰς πρώρας κατὰ τῶν νηῶν καὶ ἐμάχοντο ἰσχυρῶς. καὶ τί χρὴ λέγειν; οὐ μόνον εἰς οὐδὲν τὰς νῆας ἔβλαψαν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτος φόνος καὶ πληγὴ ἐγεγόνει κατ' αὐτοὺς ὥστε οὐκ ἐδύναντο αἱ τριήρεις ὄπισθεν ἐλ-

1. γράφειν P 3. ἰσχυροτέρα P 6. πῶς οὐδὲν ἄξιον ἔργον ἐποίει ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικοῦτος στόλος, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ τῶν νηῶν ἥττετο M 22. αὐτῶν P

bus excitans, quas verbis exprimere non magis quam ceterorum clamores possim, quibus astra feriebantur. itaque exarsit rursus vehementius pugna, ac multi e triremibus occisi aut suffocati sunt, duabusque adeo triremibus captis, in magnum timorem inciderunt. ameras quum talem tantamque classem nullum operae pretium facere, imo potius superari videret, ira et furore incensus, fremens et dentibus frendens, maledictis suos proscidit, ignavos, effeminatos, nebulones increpans; ac subditis equo calcaribus, in mare provectus est (prope enim a terra naves aberant, circiter iactum lapidis), ut vestes eius maximam partem aqua salsa madefierent. quod ubi eum facientem vidit exercitus, qui in litore erat, indignatione et dolore commoti, conviciabantur his, qui in classe erant, et plurimi equis ameram secuti, ipsi quoque usque ad naves procedunt; ac classiarii, ita quum agentem eum vident, pudore conviciorum compulsi, conversis rursus proris adversus nostrorum naves, strenue decertant. verum quid opus est, ut eventum dicam? non modo nihil quidquam nocuerunt navibus, sed etiam tanta in eos clades stragesque edita est, ut triremes redire non possent. occisi sunt illo die

θεῖν. ἐφονεύθησαν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὡς ἔμαθον ἐγὼ ἐξ αὐτῶν, πλεῖον ἢ δυοκαίδεκα χιλιάδες Ἀγαρηνοί, μόνον ἐν τῇ θαλάσσῃ. ἐλθούσης δὲ τῆς νυκτὸς ἐξ ἀνάγκης ὁ στόλος μικρὸν ἀνεχώρησε, καὶ αἱ νῆες εὐκαιρίαν εὑρόντες εἰσῆλθον ἐν τῷ λιμένι ἄνευ οὐδενὸς ἀποκτανθέντος, εἰ μὴ τινῶν ὀλίγων πληγέντων. καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς δύο ἢ τρεῖς ἐξ αὐτῶν πρὸς κύριον ἐξεδήμησαν. ὁ ἀμηρᾶς δὲ τοσοῦτον μανεὶς καὶ λυπηθεὶς κατὰ τοῦ τοῦ στόλου δρουγγαρίου ἤθελεν αὐτὸν ἀνασκολοπίσαι, λέγων ὅτι ἕνεκεν τῆς ἐκείνου ἀνανδρίας καὶ ὀλιγοψυχίας αἱ νῆες ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐξάλλοντο, καὶ δι' ἀπροσεξίας τούτου καὶ ἀνωφελείας εἴασεν αὐτὰς εἰσελθεῖν ἐν τῷ λιμένι. τινὲς δὲ ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς βουλῆς καὶ τῆς αὐλῆς τοῦ ἀμηρᾶ ἐδεήθησαν τοῦτον, ὥστε ζῆν τὸν δρουγγάριον ἐχαρίσατο· πλὴν τοῦ ἀξιώματος αὐτὸν ἐγύμνωσε καὶ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ τοῖς Ἰαννιτζάροις ἐχαρίσατο.

Καὶ πάλιν κατηφὴς ὑπάρχων ὁ ἀμηρᾶς καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὡς κύων δάκνων καὶ λὰξ ποδὶ κατὰ γῆς θεωρῶν καὶ τοὺς τείχους ῥήξας δὶς καὶ τρὶς καὶ τοὺς τάφρους γεμίσας, καὶ εὐθὺς πάλιν αὐτοὺς ἀνορθωμένους εὕρισκεν, καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα τριήρεις διήρεις τε καὶ μονήρεις οὐκ ἠδυνήθησαν ἁλῶσαι τὰς τέσσαρας ἐκείνας νῆας, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοσοῦτον φόνον εἰς αὐτοὺς ἐποίησαν,

6. μετὰ πλείστας ἡμέρας τινὲς ὀλίγοι ἐξ P 10. νῆες ἐκεῖναι οὐχ ἑάλωντο ἀλλὰ δι' — τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ εἰσῆλθον ἐν τῷ λιμένι P 13. ἐδ. καὶ οὕτω τὸ ζῆν τῷ δρογγαρίῳ ἐδωρήσατο P 17. λὰξ τῷ ποδὶ κατ' αὐτῆς θ. P 18. ῥίψας P 19. αὐτοὺς om P 20. καὶ πῶς ἐκ. P διήρεις om P

Agareni, ut ex ipsis cognovi, plus duodecies mille in mari duntaxat. ingruente nocte, classis, necessitate coacta, paulo recessit, et quatuor illae naves, opportunitatem nactae, portum intrarunt, nemine de suis occiso, perpaucis vulneratis, quorum post aliquot dies duo vel tres ad dominum migrarunt. ameras adeo irascebatur succensebatque classis praefecto, ut palo eum transfigere cogitaret, quod illius ignavia et segnitia naves illa nocte evasissent, idemque socordia et imperitia praepeditus non prohibuisset eas, quominus portum intrarent. verum quidam senatus et aulae proceres precibus impetrarunt ab amera, ut eum vivere pateretur: qui tamen dignitate eum exuit omnesque facultates eius iannitzaris donavit.

Rursum moestus ameras, canis instar manus mordet, pede terram pulsat, quum, bis et ter muris concussis, fossis impletis, illico ea instaurata invenit, et centum et quinquaginta triremes, biremes, uniremes capere non potuisse illas quatuor naves, sed tantam ab iis cladem perpessas esse considerat. trahit ex imo pectore gemitum, et

στενάζων ἐκ καρδίας, καπνὸς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐξέβαινε· καὶ ἐλογίζετο τί ἔδει ποιῆσαι, ἵνα τὴν πόλιν πλεῖον θλίψῃ καὶ στενοχωρήσῃ καὶ διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς τὴν πολιορκίαν δώσῃ. καὶ τοιαύτην ἐλογίζετο μηχανήν, ἵνα μέρος τοῦ στόλου εἰσφέρῃ ἔσω τοῦ λιμένος. καὶ ἦν ὁ λόγος εὐθὺς καὶ τὸ ἔργον, καὶ ἐκ τοῦ ὄπισθεν μέρους τοῦ Γαλατᾶ διὰ τοῦ λόφου ὁδὸν εὐθεῖαν ᾠκονόμησεν ἕως τοῦ λιμένος ἐρχομένην, καὶ σανίσι καὶ ξύλοις πᾶσαν κατέστρωσεν, ἃς ἤλειψε σανίδας μετὰ στέατος βοῶν καὶ κριῶν· καὶ ὄργανα πολύτροπα ἕτερα ποιήσας καὶ μηχανάς, τὰς τριήρεις καὶ διήρεις ἐν εὐκολίᾳ ἄνωθεν ἐν τῷ λόφῳ σύρας ἔσω ἐν τῷ λιμένι καταβιβάσας ἔφερεν αὐτάς. καὶ ἦν τὸ ἔργον θαυμαστὸν καὶ ναυμαχίας στρατήγημα ἄριστον. ἐγὼ δὲ λογίζομαι, τὸν Καίσαρα Αὔγουστον ἐμιμήσατο, ὅταν μετὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας ἐμάχετο, ὃς διὰ τὸν σάλον τῆς θαλάσσης καὶ τοὺς ἐναντίους ἀνέμους οὐκ ἐδυνήθη περιοδεῦσαι κύκλωθεν τῆς νήσου τοῦ Πέλοπος, καὶ ἐλθὼν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τὰς νῆας σύρας ἔτι πρὸς ἑῴαν τῆς Ἑλλάδος θαλάσσης ταχέως ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὁδεύει, ἢ καὶ τὸν Νικητᾶν πατρίκιον, ὅταν καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς Ἑλλαδικῆς θαλάσσης τὰς τριήρεις ἐν τῇ δυτικῇ περάσας τοὺς Κρῆτας ἐν τῇ Μοθώνῃ καὶ Πύλῳ ἐτροπώσατο. 56

Λοιπὸν ὁ ἀμηρᾶς τὰς τριήρεις φέρας ἐν μιᾷ νυκτί, ἐν

3. διὰ om P 4. τὴν ἐμβολὴν ποιήσῃ P 6. τὸ om P 8. κατερχομένην ἄχρι τοῦ λιμένος P 11. μονήρεις margo P 11. ἄνωθεν τοῦ λόφου σύρας κατεβίβασεν αὐτὰς ἔνδον P 14. ἡνίκα κατὰ P

fumat ore; ac meditabatur, quid facto opus esset, ut urbem gravius urgeret et premeret ac terra et mari obsideret. talem igitur rationem excogitavit, qua partem classis in portum traiiceret: quam rationem statim facto probavit. a tergo Galatae trans collem viam rectam ad portum usque pertinentem facit, totamque assibus trabibusque sternit, adipe boum et vervecum perunctis. multis insuper aliis instrumentis machinisque varii generis constructis, triremes et biremes, facili opera in collem subvectas, in portum deducit. erat opus mirabile et nauticum strategema egregium. equidem existimo, imitatum eum esse Caesarem Augustum, contra Antonium et Cleopatram pugnantem, qui quum propter fluctus maris et ventos adversos Peloponnesum circumnavigare non posset, navibus trans Isthmum in partem orientalem maris Graeci tractis, confestim in Asiam pervenit, aut Nicetam patricium, qui et ipse e mari Graeco triremes in orientale traiecit et Cretes ad Mothonen et Pylum in fugam vertit.

Triremes igitur ab amera una nocte deportatae, postero mane in

τῷ λιμένι τῷ πρωῒ ηὑρέθησαν. εἶτα γέφυραν κατασκευάζει τρόπῳ τοιῷδε· ἀκάτια γάρ τινα, ἀγγεῖα μεγάλα, ξυλοπίθους συνάξας πολλούς, καὶ ξύλοις μακροῖς ἤτοι δοκοῖς καὶ σιδήροις καὶ σχοινίοις ἰσχυρῶς καὶ δυνατῶς συνσφίγξας καὶ δήσας, ἵνα μὴ τὰ ἁλμυρὰ ὕδατα δυνηθῶσιν ἐκθλῖψαι τὸ ἔργον, εἶτα ἄνωθεν τῶν ἀκατίων καὶ ἀγγείων καὶ τῶν ξύλων σανίδας δυνατῶς δήσα; καὶ σκολόπεσι σιδηροῖς ἤτοι περόναις, καὶ γέφυρα ἐγεγόνει δυνατὴ καί τι καλή, ἔχουσα τὸ πλάτος ὀργυίων πεντήκοντα, τὸ δὲ μάκρος ἑκατόν, ὥστε φαίνεσθαι τὴν μέσην πᾶσαν τοῦ λιμένος ὡς ἐν ξηρᾷ περιπατεῖν. εἶτα καὶ ἑλεβόλιν ἄνωθεν τῆς γεφύρας βαλών, καὶ αἱ τριήρεις ὁμοῦ πρὸς τὰ τείχη τῆς πόλεως ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἔτυπτον. ἰδόντες δὲ αὐτὰ ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσα ἡ πόλις εἰς ταραχὴν λογισμῶν μεγάλων ἐνέπεσον· ἐδεδίει γὰρ ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ὀλιγότητα ἡμῶν. καὶ βουλῆς γενομένης, ἵνα οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ δήμαρχοι καὶ οἱ ἕτεροι ἄριστοι ἄνδρες Ἰταλοί τε καὶ Ῥωμαῖοι, ὀλίγοι πάνυ εὑρεθέντες, ὅπου δ' ἂν νεωστὶ προσταχθῶσιν, ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις ἕκαστος αὐτῶν ἀπέλθῃ τοὺς τείχους φυλάττειν καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἀντιμάχεσθαι. καὶ πρῶτον μὲν τῷ τῆς Ἑνετίας μπαΐλῳ Ἱερωνύμῳ Μηνότῳ ἐνεμπιστεύθη φυλάττειν καὶ οἰκονομεῖν τὰ ἀνάκτορα καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε· τῷ δὲ τῶν Καταλάνων κονσούλῳ Πέ-

7. σαν. στερεὰς θέσας μετὰ σιδήρων σκολόπων καὶ περόνων, ἐξ ὧν γ. P 10. ἐφαίνετο P ἐν om P 11. τηλέβολον P 13. ἔπτον M 21. ἀγκάρῳ P 22. ἀστάνδῃ P

portu inventae sunt. deinde pontem hoc modo exstruxit. acatia, alia lignea vasa ampla, dola magno numero comportari iussit, et lignis longis sive trabibus, ferramentis et funibus firmiter et arcte constringi et colligari, ne opus fluctibus maris disiiceretur. deinde super acatia, vasa, trabes assibus per clavos ferreos sive fibulas valide affixis, pons firmus et pulcher factus est, latitudine quinquaginta, longitudine centum pedum, ut per totum medium pontem tanquam in sicco ambulari posset. tum helepoli ponti imposita triremibusque simul ad urbem admotis, moenia ea parte percutere coeperunt. haec quum conspicerent imperator et urbs universa, vehementer animis perturbati sunt. sollicitum enim imperatorem habebat paucitas nostrorum. convocato concilio, decretum est, ut duces et tribuni et reliqui viri strenui tum Itali tum Romani, perpauci numero, qua nuper constituti fuissent, eadem in loca nunc redirent ad defendenda moenia hostesque propulsandos. ac primum quidem Venetorum bailo, Hieronymo Menoto, mandatum est, ut palatia et quae ad ea pertinerent custodiret et servaret. Catelanorum consuli, Petro Guliano, pars Bu-

τρῳ Γουλιάνῳ ἐδόθη ἵνα φυλάττῃ ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Βουκολέοντος καὶ ἄχρι ἐγγὺς τοῦ Κοντοσκαλίου, τῷ δὲ Ἰακώβῳ Κονταρίνῳ ἵνα φυλάττῃ τὰ μέρη τῶν τειχῶν τοῦ ἔξωθεν λιμένος καὶ ἕως ἐγγὺς τῶν Ὑψωμαθίων (καὶ οὐ διέλιπε ποιεῖν τὰ ὅσα ἔξεστι στρατιώταις, καὶ μάλιστα τοῖς εὐγενέσι), Μανουὴλ δὲ τῷ ἐκ τῆς Λιγουρίας φυλάττειν τὰ μέρη τῆς πύλης τῆς λεγομένης χρυσῆς μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν τοξότων τε καὶ μπαλαιστρῶν· εἶχον γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει ἑλέπολιν ἐναντίαν, καὶ αὐτὴν μετὰ βουβάλων καὶ βοῶν δορῶν ἐνδεδυμένην, καὶ τὰ τείχη μετὰ μηχανῶν ἔτυπτον. Παύλῳ μὲν καὶ B Ἀντωνίῳ καὶ Τρωίλῳ τοῖς αὐταδέλφοις ἐμπιστεύθη ἵνα φυλάττωσι τὸ Μυριάνδρον, ὅπου καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἡ πόλις ἦν ἐπικίνδυνος, καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας πεζοί τε καὶ ἱππόται τοῦ πλήθους τῶν Τούρκων ἐμάχοντο γενναίως καὶ ἀνδρείως, καὶ πολλάκις καὶ τὰ τείχη χαλάσαντες καὶ θέλοντες εἰσελθεῖν κακῶς ἀπεδιώχθησαν, καὶ φόνον εἰς αὐτοὺς οὐκ ὀλίγον ἐποίουν, καὶ μέρος μὲν τῶν κλιμάκων αὐτῶν ἔσω ἔσυρον μέρος δὲ ἔθλαζον, καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν ἆθλα καὶ γέρα μνήμης αἰωνίου ὑπῆρχον ἄξια. Θεοφίλῳ δὲ τῷ Παλαιολόγῳ, ἀνδρὶ ἐμπείρῳ πάσης γραμματικῆς πραγματείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ μαθηματικῆς εἰς ἄκρον γευσαμένῳ, ἐνεπιστεύθη φυλάττειν κατὰ τὰ μέρη τῆς πύλης τῆς λεγομένης Σηλυβρίας. τῷ δὲ Ἰωάννῃ τῷ Ἰουστινιανῷ τῷ αὐτοῦ στρα-

3. τοῦ] τῶν P 8. παλαιστῶν P 11. ἐνεπιστεύθη αὐτοῖς τοῦ φυλάττειν P 12. καὶ et τοῖς μέρεσι om P 14. ἱππεῖς P 15. συχνάκις P 16. ἀπεκρούσθησαν P

coleonis prope ad Contoscalium usque tuenda data est. Iacobo Contarino muri exterioris portus usque ad Hypsomathia commissi (nec is neglexit facere, quidquid milites, strenuos praesertim, facere decet). Manueli Liguri porta aurea quae dicitur cum sagittariis et funditoribus ducentis custodienda tradita est. erat enim huic parti opposita helepolis, et ipsa bubalorum boumque pellibus induta, ac muri quatiebantur machinis. Paulus, Antonius et Troilus, fratres germani, Myriandro praefecti sunt, quoniam ibi quoque urbs gravius laborabat et die noctuque de Turcarum exercitu pedites et equites strenue ac fortiter pugnabant, adeoque saepe, moenibus concussis, in urbem penetrare nitebantur: quos tamen male excipientes nostri, caedem in eos non mediocrem edebant et scalas eorum partim intro trahebant, partim diffringebant: merenturque horum virorum certamina et res gestae aeternam apud posteros memoriam. Theophilo Palaeologo, homini literarum et omnis Graecae eruditionis et mathematicae peritissimo, custodia prope portam, quae Selybria dicitur, tradita est. Io-

τηγῷ καὶ εἰς πάντα καλῷ καὶ ἐπιτηδείῳ, πρὸς ὃν καὶ ὁ βασιλεὺς πολλὰ θαρρῶν ἦν διὰ τὴν γενναιότητα καὶ ἀνδρίαν καὶ τόλμην αὐτοῦ, ἐδόθη ἵνα μετὰ τετρακοσίων στρατιωτῶν Ἰταλῶν τε καὶ Ῥωμαίων φυλάττῃ ἐν τοῖς μέρεσι τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὅπου οἱ Τοῦρκοι πλεῖον τῶν ἄλλων μερῶν ἐμάχοντο· καὶ τὴν ἑλεβόλιν τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἑλεβόλιν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἔστησαν διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον ἐπιτήδειον πρὸς τὸ πολιορκεῖν τὰ τείχη καὶ τὴν πόλιν καὶ διὰ τὸ εἶναι καὶ τὸν ἀμηρᾶν ἀντικρὺς ἐσκηνωμένον. Θεοδώρῳ δὲ τῷ ἐκ Καρύστου, ἀνδρὶ πολεμιστῇ καὶ δραστηρίῳ καὶ τοξότῃ ἠσκημένῳ ὑπὲρ ἄνθρωπον, καὶ Ἰωάννῃ Γερμανῷ, ἀνδρὶ τὰς τοῦ πολέμου μηχανὰς καλῶς εἰδότι, ἐδόθη ἵνα φυλάττωσιν ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς Καλυγαρίοις. ὁ δὲ Ἱερώνυμος καὶ Λεονάρδος οἱ Λιγουρῖται ἵνα φυλάττωσιν ἐν τοῖς μέρεσι τῆς πύλης τῆς λεγομένης ξυλίνης. τῷ δὲ καρδινάλῃ Ῥωσσίας ἐδόθη ἵνα φυλάττῃ ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Κυνηγεσίου καὶ ἕως τοῦ ἁγίου Δημητρίου. ὁ δὲ μέγας δοὺξ Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς ἵνα φυλάττῃ ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ Πετρίου καὶ ἕως τῆς πύλης τῆς ἁγίας Θεοδοσίας. ἐν δὲ τοῖς μέρεσι τῆς πύλης τῆς λεγομένης ὡραίας φυλάττειν ὡρίσθησαν οἱ ναῦται καὶ οἱ ναύκληροι καὶ κυβερνῆται, οὓς εἶχεν ἡ ναῦς ἡ ἐκ τῆς Κρήτης. (4) τῷ δὲ Γαβριὴλ Τριβιζάνῳ τῷ τῶν Ἑνετῶν τριήρεων καπετανίῳ μετὰ καὶ ἑτέρων ἀνδρῶν πεντήκοντα ἐδόθη φυλάττειν

6. *τηλέβολον* P 10. *δραστηρικωτάτῳ* P 13. *τῶν καλυγαρίων* P 16. *κυνηγοῦ* P 22. *ἄρχοντι* P

hanni Iustiniano, duci summo et ubicunque apto et idoneo, cui imperator propter generosum animum, fortitudinem et audaciam plurimum confidebat, dati sunt quadringenti milites Itali et Romani, quibuscum regionem ad portam sancti Romani defensaret, ubi Turcae acrius, quam in reliquis locis, pugnabant statuerantque magnam illam helepolim, propterea quod is locus ad oppugnanda moenia inprimis commodus et tentorium amerae e regione erat. Theodoro Carystio, viro bellicoso et strenuo, ac sagittario longe exercitatissimo, item Iohanni Germano, machinarum bellicarum artifici perito, regio Calygariorum defendenda erat. Hieronymo et Leonardo Liguribus porta commissa est, quae a ligno nomen habet. cardinali Rossiae regio Cynegesii ad sanctum usque Demetrium data est. magnus dux, Lucas Notaras, regionem inde a Petrio usque ad portam sanctae Theodosiae accepit. ad portam, cui nomen pulcrae est, nautae, naucleri et gubernatores navis, quae e Creta venerat, constituti erant. (4) Gabrieli Tribizano, Venetarum triremium praefecto, et aliis quinquaginta viris ad custodiam assignata est turris in medio fluctu, e

τὸν πύργον τὸν ἐν μέσῳ τοῦ ῥεύματος, τὸν φυλάσσοντα τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, καὶ ἣν ἀντικρὺς τῆς πύλης τῆς βασιλικῆς· καὶ τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ μέρος ὡς ποιμὴν καὶ οὐ μισθωτὸς καλῶς ἐφύλαττε. τῷ δὲ Ἀντωνίῳ τῷ καπετανίῳ τῶν ἐμπορικῶν τριήρεων ἐδόθη φυλάττειν τὰς τριήρεις αὐτοῦ καὶ τὰς νῆας τὰς ἐντὸς τῆς ἁλύσεως, ὡς εἴρηται· αἱ δὲ νῆες ἐκεῖναι διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς καλῶς ἡτοιμασμένας εἰς παράταξιν πολέμου, οἱ ὄντες ἔσωθεν μετὰ σαλπίγγων καὶ τυμπάνων καὶ φωνῶν ἀναριθμήτων τὰς τῶν Τούρκων τριήρεις καὶ νῆας εἰς μάχην ἐκάλουν, καὶ ἀκροβολισμοὶ οὐ διέλιπον ἀναμέσον αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν· πλὴν οὐ τελείαν συμπλοκὴν ἐποίουν. οἱ δὲ ἕτεροι εὐγενεῖς καὶ ἄριστοι ἄνδρες τῆς πόλεως ἐν τόποις ἀναγκαίοις διεμερίσθησαν φυλάττειν, καὶ πᾶν τὸ δυνάμενον οὐ διέλιπον ποιεῖν. τοὺς δὲ μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς καὶ κληρικοὺς καὶ τοῦ λοιποῦ καταλόγου τῆς ἐκκλησίας ἄνδρας διέταξαν ἵνα διαμερισθῶσιν ἔνθεν κἀκεῖθεν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς πόλεως, ἵνα καὶ αὐτοὶ τοῦ θεοῦ δεόμενοι καὶ ἡμεροσκόπους 57 καὶ νυκτοσκόπους ποιῶσι, καὶ δεήσεσι ἐξιλεοῦσθαι τὸ θεῖον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. τὸν δὲ Δημήτριον τὸν Καντακουζηνὸν καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Παλαιολόγον Νικηφόρον μετὰ καὶ ἑτέρων τινῶν κατέταξαν ἐν τῷ σεπτῷ ἀποστολείῳ καὶ ἐν ἑτέροις τόποις περιπατεῖν μετὰ ἑπτακοσίων ἀνδρῶν, ἵνα εἰς οἷον δὴ τόπον ἀνάγκη ὑπάρχῃ βοηθήσωσιν. ὁ δὲ βα-

2. ἣν] ἕως P 4. ἄρχοντι P 8. οἱ ὄντες] ἐξιοῦσαι P 17. ἵνα τοῦ θεοῦ δέωνται καὶ ἡμεροσκόποι καὶ νυκτοσκόποι ὦσι P

regione portae regiae, sita, quae aditum portus tuetur. is creditam sibi partem ut pastor, non ut mercenarius, diligenter servabat. Antonius, mercatoriarum navium praefectus, triremium suarum et navium, quae intra catenam constitutae erant, tutelam accepit: quae naves quoniam ad conflictum bene instructae erant, ii, qui intus erant, tubarum, tympanorum, clamorum strepitu frequenti Turcarum naves et triremes ad certamen provocabant, et iaculis quotidie dimicantes, iusta tamen pugna non concurrebant. reliqui generosi et strenui cives in locis iniquis ad custodiam dispertiti sunt, nec cessabant operam, quam possent, praestare. monachi autem et sacerdotes et clerici et reliqui ordinis ecclesiastici homines per totam urbem passim distributi sunt, ut deo supplicarent et die noctuque specularentur et precibus numen pro salute urbis placarent. Demetrium Cantacuzenum et Nicephorum Palaeologum, generum eius, cum aliis quibusdam ad venerandum apostolorum templum et alia loca obeunda cum viris septiagentis constituit, ut ubi res flagitaret, eo cum auxilio advola-

σιλεὺς ἅμα τῷ Φραγκίσκῳ τῷ Τολέδῳ τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ, ὃς κατάγεται, λέγουσιν, ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ περιφανοῦς βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ μεθ' ἡμῶν ἔφιππος δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς περιπατῶν ἦν γύρωθεν ἔνδον τῆς πόλεως καὶ τῶν τειχῶν· καὶ τὰ εἰς ἀνάγκην τοῦ πολέμου ἡτοιμάζομεν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ χρημάτων ἐσπάνιζον τὰ βασίλεια διὰ τὸν μισθὸν τῶν στρατιωτῶν, προσέταξεν ὁ βασιλεὺς λαβεῖν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν σκεύη ἅγια καὶ ἀφιερωμένα τῷ θεῷ, καὶ χρήματα ἐποίησαν. καὶ μή τις ἐγκαλέσῃ ἡμᾶς ὡς ἱεροσύλους· ἕνεκεν τῆς τοῦ καιροῦ ἀνάγκης ἐγίνετο, ὡς καὶ ὁ Δαβὶδ πεπονθώς, πεινάσας, τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, ἃ οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις. ἔλεγε γὰρ ὁ μακαρίτης ὁ βασιλεὺς "ἂν ὁ θεὸς τὴν πόλιν λυτρώσηται, τετραπλοῦν ἀποδώσω τῷ κυρίῳ μου."

Καὶ αὖθις ἑτέρας βουλῆς γενομένης, ἵνα τὰς ἐν τῷ λιμένι φερομένας τριήρεις καὶ γέφυραν ἐμπρήσωσι μηχανῇ τινί, διότι μεγάλην ταραχὴν καὶ κίνδυνον αἱ νῆες αὗται τῇ πόλει ἐνεδίδον, καὶ μηχανήν τινα εὗρον, καὶ τὴν βουλὴν ἐξε-

1. *ἅμα τῷ δὸν Φραγκίσκῳ τῷ Τολέδῳ, τῷ ἐξ Ἱσπανίας ἐκ χώρας Καστολίου ὁρμωμένῳ, τῷ συγγενεῖ αὐτοῦ. ἡ συγγένεια εἶναι λέγουσι διὰ τὸ κατάγεσθαι τὸ τῶν Τολέδων γένος ἀπὸ αἵματος τῆς ὀσφύος τοῦ περιφ. β. Ἀλ. τοῦ Κ. τῶν ἀπογόνων, καὶ ἕνεκεν τινῶν αἰτιῶν κατοικησάντων ἐν Ἱσπανίᾳ Τολέτους αὐτοὺς ἐπωνόμασαν. κατὰ συγκυρίαν λοιπὸν ἐκεῖ τυχόντος τούτου μεθ' ἡμῶν, ἔφιπποι μετὰ τοῦ βασιλέως δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς περιπατοῦντες κύκλωθεν τῶν τειχῶν τὰ ὅσα εἰς ἀνάγκην τοῦ πολέμου ἡτοίμαζον.* P 12. *πέπονθε* P 13. *ὁ μακαρίτης* om P

rent. ipse imperator nobiscum et cum Francisco Toledo, cognato suo, qui ex illustri imperatore Alexio Comneno genus ducere fertur, tota die et nocte intra urbem et moenia obequitabat, prospiciebatque rebus ad bellum necessariis.

Quum autem pecunia palatium deficeret propter stipendia militum, imperator sanctam et deo consecratam ecclesiarum supellectilem usurpari et in numismata redigi iussit. ne vero quisquam ut sacrilegos nos increpato. coacti enim necessitate fecimus, haud secus ac David, qui esuriens panes propositionis comedit, quos nisi sacerdotibus nemini licebat edere. ac dicebat beatae memoriae imperator "si deus urbem liberaverit, quadruplum domino restituam."

Rursus alia inita consultatione, ut in portu collocatas triremes et pontem machinatione aliqua comburerent, quippe quibus in magnum discrimen et periculum urbs adduceretur, ratio aliqua inventa et cum imperatore communicata est. Iacobus Cocus, Venetus, vir ad agen-

φώνησαν τῷ βασιλεῖ. Ἰάκωβος Κόκος ὁ Ἑνετός, ἀνὴρ ὀξύτερος τοῦ ποιεῖν ἢ λέγειν, ὡς ἐνεμπιστεύθη τοῦ πέρας δῶσαι τῆς ὑποθέσεως, ἤρξατο τοῦ ἔργου πάνυ ἐπιτηδείως καὶ καλῶς τρόπῳ τοιῷδε. ἀκάτια τρία πάνυ ταχέα καὶ γοργὰ οἰκονομήσας, καὶ τεσσαράκοντα νέους θαρσαλέους καὶ μεγαλοψύχους καὶ ἀνδρείους ἐν αὐτοῖς ἔβαλε, Γραικούς τε καὶ Ἰταλούς, καὶ καλῶς παραγγείλας αὐτοῖς τὰ πάντα καὶ τὰς κατασκευασθείσας μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς τέχνας δώσας, ἵνα ἔλθωσιν νυκτὸς καὶ περάσωσι πρὸς τὸν Γαλατᾶν καὶ πλησίον τῆς πέρας ἐκείνης γῆς ἔλθωσιν ἕως τῶν τριήρεων καὶ τὰ ὁρισθέντα πράξωσιν. καὶ ἐγεγόνει ἄν, εἰ μὴ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἡ κακὴ τύχη ἡμῶν ἐμπόδιζε. ἐλθόντες δὲ πάνυ ἐπιτηδείως καὶ τὴν γέφυραν περιπατήσαντες καὶ περάσαντες καὶ δύο νέους ἀφέντες ἐκεῖ μετὰ κατασκευῆς, ἵνα ὅταν οἱ ἕτεροι εἰς τὰς τριήρεις ἐγγίσωσι καὶ σημεῖόν τι ἴδωσι, τότε ἐν μιᾷ ὥρᾳ θεαφίῳ τὸ ὑγρὸν πῦρ ἀνάψωσι, φθάσαντες δὲ καὶ ἕως τῶν τριήρεων ἐγγύς, ὁ θεὸς ἢ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐκώλυσε τὸ ἔργον, ἢ ἐξ ἀπροσεξίας τινὸς τῶν νέων ἐκείνων οἰκέτης τις τὸ μυστήριον τοῖς ἐναντίοις ἐμήνυσε· καὶ φυλακὰς ἀγρύπνους καὶ νυκτοσκόπους ἔχοντες, ὡς εἶδον αὐτούς, μετὰ σκευῶν καὶ πετρῶν καὶ μετὰ ἑτέρων ἀκατίων τὸ ἓν ἀκάτιον ἐβύθισαν καὶ μερικοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐζώγρησαν· καὶ οὕτως οὐδὲν ἑτε-

1. κόκκος P 4. ταχέα θοὰ καὶ P 13. καὶ περάσαντες om P 15. ἐν μιᾷ ὥρᾳ] εὐθὺς P 18. ἀπρ. ἐκείνων τῶν νέων ἢ παρά τινος νομοχρίστου τοῖς ἐναντίοις ἐμηνύθη τὸ ἔργον καὶ ἀτελὲς ἔμεινε. καὶ φυλ. P 22. ἐζώγρησαν, καὶ τὰ διολοκλήρως ἐποίησαν καὶ οὐδὲν M

dum quam ad dicendum promptior, cui commissum est, ut perficeret consilium, opus admodum alacriter et apte ita aggressus est. acatia tria apprime velocia et agilia paravit: iis quadraginta iuvenes generosos et strenuos, tum Graecos tum Italos, quibus omnia diligenter praecepit deditque machinas igne Graeco instructas, imposuit, ut nocte Galatam traiecti, prope litus ad triremes accederent facerentque, quae constituta erant. ac bene cessisset inceptum, nisi sinistra fortuna nostra fuisset impeditum. nam quum prospere pontem circumissent traiecissentque, relictis ibi duobus iuvenibus cum apparatu, ut, quum reliqui ad triremes pervenissent ac dedissent signum, eodem utrique tempore sulphure accenderent ignem Graecum, illi prope triremes iam advenerant, quum deus rem impedivit, sive peccata nostra ita meruerant, sive imprudentia iuvenum servus aliquis consilium hostibus prodiderat: itaque quum illos animadvertissent, telis, saxis et acatiis unum e nostris navigiis summerserunt, ipsos homines

ρον οἱ ἡμέτεροι ἐποίησαν εἰ μὴ μίαν τῶν τριήρεων ἐπυρπόλησαν. καὶ τὸ ἐν τῇ γεφύρᾳ πῦρ πλῆθος τῶν Τούρκων δραμόντες ἐναπέσβησαν. τοὺς δὲ νέους ἐκείνους τοὺς θαυμαστοὺς καὶ ὡραίους ὁ ἀσεβὴς ἀμηρᾶς προστάξας τῷ πρωῒ πάντας οἰκτρῶς ἐθανάτωσεν ἡμῶν ὁρώντων αὐτούς· καὶ θρῆνος ἐγεγόνει ἐν τῇ πόλει ὑπὲρ αὐτῶν ἀμέτρητος. ὁ δὲ
B βασιλεὺς λυπηθεὶς καὶ αὐτὸς προσέταξεν ἵνα ἄνωθεν τῶν πύργων κύκλωθεν τοὺς αἰχμαλώτους Τούρκους θανατώσωσιν· ἦσαν γὰρ τὸν ἀριθμὸν οἱ ἀναιρεθέντες διακόσιοι ἑξήκοντα. καὶ διὰ ταῦτα οὖν σκάνδαλα ἀνεφύησαν, καὶ στάσις μεγάλη ἐγεγόνει ἀναμεταξὺ τῶν Ἑνετῶν καὶ Λιγουρίων· ἔλεγον γὰρ οἱ Λιγούριοι καὶ διισχυρίζοντο τοῦ εἶναι αὐτοὺς ἐμπειροτάτους ἢ τοὺς Ἑνετοὺς ἐν παντὶ πράγματι, καὶ δι' ἀπειρίαν μὴ εἰδέναι τὸν Κόκον Ἰάκωβον ἃ ἐποίει, οὔτε ἐκεῖνος οὔτε οἱ λοιποὶ τῶν Ἑνετῶν ἃ ἐπιχειρίζοντο· δι' ἣν αἰτίαν τοὺς τεσσαράκοντα ἐκείνους νέους ἀπώλεσαν, δι' οὓς τοσοῦτος οἶκτος ἐγένετο, καὶ τὰς τριήρεις καὶ τὴν γέφυραν τὰς ἐν τῷ λιμένι οὐκ ἐπυρπόλησαν. ὡς οὖν ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς τὰ γενόμενα, ἐλθὼν ὡμίλησε τοῖς Ἑνετοῖς καὶ Λιγουρίοις, καὶ λυπούμενος εἶπε "παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰρηνεύετε. καὶ ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ ἔξωθεν πόλεμος· καὶ μὴ ἀναμεταξὺ ὑμῶν μάχεσθε διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ θεοῦ." καὶ ἄλλα πολλὰ δημηγορήσας εἰρηνοποίησεν αὐτούς.

5. ἀνηλεῶς P 6. ἄμετρος P 8. τριήρωθεν P 18. ab hoc ὡς caput sextum incipit P

ceperunt: nec nostri quidquam aliud praestiterunt, nisi quod unam combusserunt triremem. ignem enim ponti iniectum Turcarum turba confestim extinxit. iuvenes illos egregios et formosos impius ameras ad unum omnes postero mane in conspectu nostro miserabiliter trucidari iussit. luctus hinc in urbe ingens fuit, tantaque erat imperatoris moestitia, ut ipse vicissim captivos Turcas in turribus circumcirca occidi iuberet, numero ducentos sexaginta. ortae sunt ex hac re turbae, ac magna emersit inter Venetos et Ligures seditio. dicebant enim et affirmabant Ligures, se omni in re Venetis peritiores esse, et Iacobum Cocum ex imperitia nescivisse, quid faceret, nec perspexisse vel ipsum vel reliquos Venetos, quid auderent; unde quadraginta illi iuvenes, propter quos tantus luctus esset, periissent, ac triremes et pons in portu non fuissent incensa. haec ubi audivit imperator, adiit Venetos et Ligures, et afflicto animo ita eos allocutus est "obsecro vos, fratres, pacem colite: sufficit externum bellum. nolite, per misericordiam dei, mutuum bellum exercere." alia multa dicendo tandem eos pacavit.

Ὁ δὲ ἀμηρᾶς ἰδὼν γεγονέναι τὸ ἡμέτερον ἔργον εἰς οὐδὲν χρήσιμον κατὰ τῶν τριήρεων, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐζημιώθημεν, περιχαρὴς γεγονὼς μετὰ σοβαρότητος καὶ ἀγερώχου γνώμης εἰπὼν "τὰ ὅσα αὐτοὶ οὐκ ἐδυνήθησαν ἡμῖν ποιῆσαι, ἐγὼ ἀνταμείψομαι," καὶ ἄνωθεν ἐν τῷ λόφῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου πέραν ἐν τῷ Γαλατᾷ ἑλεβόλεις μεγάλας στήσας, ἵνα τὰς ἡμετέρας νῆας τὰς ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος βυθίσῃ καὶ ὅθεν ἦσαν ποιήσῃ ἀναχωρῆσαι. καὶ ταῦτα μὲν ἐποίει οὐχὶ μόνον διὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰς τῶν Λιγουρέων νῆας ἀνταμείψηται, ὅπως δείξῃ ἡμῖν ὅτι εἰς τὰ πάντα δύναται καὶ ἀγχίνους καὶ πολύτροπός ἐστιν. ἰδόντες δὲ οἱ ἐν τῷ Γαλατᾷ ὅτι τὰς νῆας ἐβούλετο ζημιῶσαι, συναχθέντες εἶπον αὐτῷ "οὐκ ἔστι δίκαιον ὅτι τὰς τῶν Λιγουρέων καὶ ἡμῶν ἐμπορικὰς νῆας ζημιῶσαι, φίλοι ὄντες." ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς "αὗται αἱ νῆες οὐκ εἰσιν ἐμπορικαὶ ἀλλὰ λῃσταὶ θαλάττιοι, καὶ χάριν ἐμπορείας οὐκ ἦλθον ἐνταῦθα, ἀλλ' ἵνα τὸν βασιλέα τὸν ἡμῶν ἐχθρὸν βοηθήσωσιν. ἐγὼ δὲ ὡς προφανεῖς ἐχθρούς, εἰ δυνατόν, θέλω παιδεῦσαι· ὑμεῖς δὲ ἀπέλθατε μετ' εἰρήνης ὡς φίλοι." λοιπὸν τοῦ ἔργου ἁψάμενος, καὶ ἦν ἰδεῖν σημεῖον ὅτι τῇ πρώτῃ ἑλεβόλει ᾗ ὁ τεχνίτης τὸ πῦρ ἐνέβαλε τὴν νῆα τὴν τῶν ἄλλων ἄρχουσαν ἐβύθισεν. αἱ δὲ λοιπαὶ ἰδοῦσαι τὸν κίνδυνον καὶ θέλουσαι φυγεῖν, ἐπὶ τὸ

5. ἐν — πέραν om P 6. τηλεβόλους P 8. ἀναχωρήσωσιν M
15. ἀλλὰ πειρατικαὶ καὶ οὐ χάριν εὐποιΐας ἦλθον ἐνταῦθα P

Ameras quum nostrum adversus triremes inceptum nihil nobis commodi, imo damnum attulisse videret, gaudio exultans non sine fastu et indignatione dixit, facturum se nobis, quae nos ipsis facere non potuissemus. itaque in colle sancti Theodori trans sinum apud Galatam magnas helepoles collocavit, ut naves nostras ad introitum portus constitutas, nisi recederent, summergeret. atque hoc faciebat non solum propter introitum portus, sed etiam, ut Ligurum navibus par redderet, nobisque ostenderet, se posse omnia et in primis solertem et versutum esse. Galataei cernentes, ameram naves pessumdaturum esse, frequentes eum conveniunt monentque, aequum non esse, ab iis, quippe amicis, Ligurum et suas adeo mercatorias naves pessumdari. at ille respondit: "hae naves non sunt mercatoriae, sed piraticae, nec mercaturae gratia huc advenerunt, sed imperatorem, hostem nostrum, adiuturae. quare ut hostes manifestos, si potero, eos punibo. vos, ut amici, abite." itaque opus aggressus est, atque accidit, ut magister prima helepoli, cui ignem iniecit, navem principem demergeret. reliquae naves, animadverso periculo, fuga salutem quaerebant et Galatam versus paulo provectae constiterunt, ut altissimis

μέρος πλέον τοῦ Γαλατᾶ ὀλίγον ἐλθοῦσαι τὴν στάσιν ἐποίησαν, ὅπως διὰ τῶν ὑψηλοτάτων οἴκων σκέπωνται· αὐτὸς δὲ μὴ φειδόμενος τῶν οἴκων πολλοὺς ἐχάλασεν, ἵνα ἀκωλύτως τὰς νῆας μάχηται. καὶ ἦν θαυμάσαι ὅτι πλεῖον ἢ ἑκατὸν καὶ τριάκοντα ἑλεβόλεις ῥίψας οὐδέν τι πλέον τὰς νῆας ἔβλαψεν οὔτε ἄνθρωπον ἐθανάτωσεν, εἰ μὴ γυναῖκά τινα πέτρα πεσοῦσα ἐκ τῶν τειχῶν ἀπέκτεινεν.

Ἡμέρας γάρ τινας ὁ ἀμηρᾶς οὐ τελείαν συμπλοκήν, ὡς σύνηθες, ἐνέδιδεν ἡμῖν·ὡς τὸ πρότερον, εἰ μὴ ἀκροβολισμοὺς μακρόθεν· καὶ ταῖς ἑλεβόλεσι ἡμέρᾳ τε καὶ νυκτὶ οὐκ ἔπαυον τὰ τείχη σφοδρῶς τύπτειν. καί τινες μὲν οἱ μὴ ὄντες ἔμπειροι τοσοῦτον τοῦ πολέμου, ὡς ἔβλεπον μὴ γίνεσθαι συμπλοκήν, τοὺς διατεταγμένους τόπους αὐτῶν ἀφίνοντες ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἤρχοντο· οἱ δὲ Τοῦρκοι εὐκαιρίαν εὑρίσκοντες μετὰ ὀνύχων σιδηρῶν ἤτοι ἀγκίστρων ἔν τισι τόποις τὰς μεστὰς χώματος σπυρίδας, ὅπου ἦσαν εἰς σκέπην τῶν ἀνθρώ-
58 *πων ἐν τῇ συμπλοκῇ, κάτω ἔσυρνον· οἱ δὲ δήμαρχοι ἀντ' αὐτῶν ἑτέρας εὐθὺς ἔβαλον. μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ὅτι συμβαίνει γενέσθαι ᾧ τρόπῳ εἰρήκαμεν, τοὺς τοιούτους σφοδρῶς ἠπείλησεν. αὐτοὶ δὲ ἀπεκρίναντο λέγοντες ὅτι διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς φαγεῖν καὶ πιεῖν, τέκνα τε καὶ γυναῖκας, τοῦτο ἐποίησαν. ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὥρισεν ἵνα ὅσοι*

5. *τὰς τηλεβόλους* P 8. *ἡμέραις δέ τισι τῆς τελείας συμπλοκῆς τὸ σύνηθες παρελκύσας ὁ ἀμηράς ἀκροβολισμοὺς μόνον ἐνέδιδεν ἡμῖν μακρόθεν, καὶ ταῖς τηλεβόλοις ἡμέρα τε καὶ νύκτα οὐκ ἔπαυε* P 15. *τὰς οὔσας σπυρίδας χώματος μεστὰς εἰς* P 17. *ἔσυρον* P 19. *ὅτι ᾧ τρόπῳ εἰρήκαμεν καὶ δι' ἣν αἰτίαν συνέβαινε τοῦτο, τούτους τοὺς τοὺς τόπους αὐτῶν ἀφέντας σφ.* P 21. *ὁμοίως καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ τὰς γυναῖκας* P

aedificiis tegerentur. at ille nihil pepercit aedificiis, sed eorum multa diruit, quo libere naves oppugnaret. verum mirum hoc accidit, ut centum et triginta amplius helepolibus usus, nihilo magis navibus noceret, nec hominem ullum interficeret, nisi quod lapis de muro delapsus mulierem aliquam occidit.

Diebus aliquot ameras non iusta, ut solebat, pugna nos exercuit, sicut ante, sed eminus iaculationibus; helepolibus tamen nec die nec nocte cessavit acriter moenia arietare. itaque quidam rei militaris non admodum periti, quum pugnam non committi viderent, relictis stationibus domos abibant. quam opportunitatem Turcae aucupati, uncis ferreis sive harpagonibus nonnullis in locis corbes ad tegendum in pugna militem terra impletas detraxerunt, pro quibus tribuni illico alias reposuerunt. imperator ubi a duce, quid fieret, rescivit, graviter illos increpavit: qui responderunt, quoniam non ha-

τινὲς οἱ μὴ δυνάμενοι μάχεσθαι διὰ γῆρας ἢ δι' ἑτέραν αἰτίαν, τοὺς ἄρτους καὶ πᾶν βρώσιμον διαμερίζειν ἐν τοῖς οἴκοις καὶ ἐν τοῖς πύργοις κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἑνὸς ἑκάστου. καὶ ὁ πόλεμος ἡμέραν καθ' ἡμέραν ηὔξανε διὰ τὸ καθ' ἑκάστην εἰς τοὺς ἐναντίους ἐκ τοῦ τῆς Ἀσίας κλίματος νέος στρατὸς οὐ διέλιπεν ἔρχεσθαι· τὰ δὲ ἡμέτερα ὀλιγόστευον καὶ ἐταπεινοῦντο, ὥσπερ σελήνη λειψίφωτος, διὰ τὸν καθημερινὸν θάνατον. τινὲς δὲ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀπειθεῖς καὶ ἀπάνθρωποι τὰ ἡμῶν ταπεινοῦσθαι βλέποντες, εὑρόντες τὸν καιρὸν εἰς τὰς πονηρὰς ὀρέξεις, στάσεις καὶ ἀκαταστασίας καθ' ἡμέραν ἐποίουν, καὶ ὕβρεις καὶ λοιδορίας εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως κατὰ τοῦ δυστυχοῦς βασιλέως καὶ τῶν ἑτέρων ἀρχόντων ἐξέχεον ἐκ τοῦ μιαροῦ αὐτῶν λάρυγγος, μήτε τὸν θεὸν φοβούμενοι μήτε τὸν βασιλέα ἢ τοὺς ἀνθρώπους ἐντρεπόμενοι. αὐτὸς δὲ ὁ τρισμακάριστος τὸ τοῦ Δαβὶδ ῥητὸν μιμούμενος τὸ "ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον καὶ ὡσεὶ ἄλαλος ἐγενόμην, καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς, ὅτι οἱ ἐχθροί μου ζῶσι καὶ κεκραταίωνται ὑπὲρ ἐμέ, ὅτι ἐπληθύνθησαν οἱ μισοῦντές με ἀδίκως." καὶ τινὲς μὲν προσήρχοντο αὐτῷ λέγοντες ὅτι ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τάδε ἔφη· τινῶν δὲ περιπατῶν ἤκουε. καὶ ἐν ἡμῖν ἐπληρώθη τὸ ῥητὸν τὸ φάσκον

9. καὶ εὐκαιρίαν εὑρόντες κατὰ τὰς πονηρὰς αὐτῶν ὀρέξεις P 15. μακάριος P 13. ἄλαλος, οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ. καὶ ἐγενόμην P

berent, quod ederent aut biberent, nec liberi nec uxores, ita se egisse. hoc audito, imperator constituit, ut quotquot senectute vel alia re impedirentur, ne pugnarent, iis pro cuiusvis conditione panis et reliquus cibus per aedes et turres distribueretur. interim bellum in dies ingravescebat, quum ad hostes ex Asia quotidie recentes copiae adventarent, nostrae autem res lunae decrescentis instar imminuerentur et extenuarentur quotidiana caede. insuper quidam de nostris, contumaces et feroces homines, quum nos in angustias adduci viderent, perversis suis cupiditatibus occasionem nacti, perpetuo turbas et seditiones excitabant, et ore scelesto per plateas et vicos urbis maledicta et contumelias in imperatorem et reliquos principes coniiciebant, nec deum nec imperatorem vel homines veriti. at ille ter beatus vir Davidis dictum imitabatur "ego autem sicut surdus non audiebam, et tanquam mutus eram, factusque sum sicut homo non audiens nec habens in ore redargutiones, quoniam inimici mei vivunt et praevaluerunt super me et qui iniuria me oderunt, multiplicati sunt." et adibant eum, qui narrarent, hunc vel illum talia de ipso effutire: quosdam etiam praeteriens ipse audiebat. denique in nobis

"τῶν μὲν εὐτυχούντων πάντες ἄνθρωποι φίλοι, τῶν δὲ δυστυχούντων οὐδ' αὐτὸς ὁ γεννήτωρ."

Τῇ δὲ εἰκοστῇ τετάρτῃ τοῦ Μαΐου ἐψιθυρίσθη ὅτι ὁ ἀμηρᾶς βούλεται διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τῇ εἰκοστῇ ἐννάτῃ τοῦ αὐτοῦ πολεμῆσαι ἡμᾶς σφοδρῶς μετὰ συμπλοκῆς καὶ συρρήξεως. οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ δήμαρχοι πάντες, καὶ μάλιστα Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανός, οὐκ ἔπαυον πᾶσαν μηχανὴν ποιεῖν εἰς ἀντιπαράταξιν τῶν ἐναντίων, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς τοὺς τείχους τοὺς ἐμπεσόντας ἐν τῷ τύπτεσθαι ὑπὸ τῶν ἑλεβόλεων ἐδιώρθωνον μυριοτρόπως. εἶτα ὁ Ἰουστινιανὸς στείλας πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Νοταρᾶν ἐζήτει ἐξαποστεῖλαι αὐτῷ ἑλεβόλεις τινάς, αἳ ὑπῆρχον ἐν τοῖς μέρεσιν οὗ ἐφύλαττεν αὐτός. ὁ δὲ κὺρ Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς οὐκ ἠθέλησε δοῦναι αὐτάς, λέγων ὅτι καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι ἀνάγκη ἦν εἶναι αὐτάς. ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀντέλεγεν ὅτι οὐδεμία χρεία ἦν ἑλεβόλεις τοσούτας εἶναι ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τοῖς ὑδρείοις. διὰ ταῦτα μὲν οὖν τὰ αἴτια ἦλθον καὶ εἰς λόγους νεωτερικούς, καὶ ὕβρεις ἐξέχεον ἑκατέρωθεν τῶν στομάτων εἷς κατὰ τοῦ ἑτέρου, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν Νοταρᾶν ἀνωφελῆ καὶ ἀλάστορα καὶ ἐχθρὸν τῆς πατρίδος ἐκάλεσεν,

2. post γεννήτωρ P: κατά τινας γνώμας διαφόρων ποιητῶν περὶ δυστυχίας γραψάντων τάδε· δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται. δεῖ τοὺς μέν, εἶναι εὐτυχεῖς, τοὺς δέ, δυστυχεῖς. μὴ ἐμβαινε δυστυχοῦντι, κοινὴ γὰρ τύχη. μηδέποτε σαυτὸν δυστυχῶν ἀπελπίσῃς. νόμιζε κοινὰ πάντα δυστυχήματα. οἴμοι τὸ γὰρ ἄφνω δυστυχεῖν μανίαν ποιεῖ. τῶν δυστυχούντων εὐτυχὴς οὐδεὶς φίλος. tum incipit caput septimum. 5. μετὰ συρράξεως καὶ ἐμβολῆς P 10. τηλεβόλων P 12. τινὰς τῶν τηλεβόλων P 16. τηλεβόλους τοσαύτας P

tum illud eventum habuit: "felicium omnes sunt amici, infelicium ne ipse pater quidem."

Die Maii vicesimo quarto fama manavit, ameram vicesimo nono eiusdem mensis terra marique acriter nos bello et dimicatione adorturum esse. itaque duces et tribuni omnes, inque primis Iohannes Iustinianus, non desinebant moliri omnia ad resistendum hostibus, ac tota nocte muros helepolium pulsu concussos mille modis instaurabant. misit tum Iustinianus ad Notaram, magnum ducem, ut cederet sibi helepoles aliquot in iis locis constitutas, quibus is praeerat. at recusavit Lucas Notaras eas tradere, quod etiam in sua regione necessariae essent. respondit Iustinianus, minime opus esse tot helepolibus in locis illis aquosis. ex hac causa ad sermones fervidiores processum est, et utrimque se lacessebant conviciis, et Iustinianus quidem Notaram hominem ineptum et pestiferum et inimicum patriae

αὐτὸς δὲ πάλιν αὐτὸν ἐξ ἐναντίας ὕβρεσιν ἑτέραις ἐνέπλυνε. ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ταῦτα παραλαβὼν αὐτοὺς κατ' ἰδίαν λέγει "ἀδελφοί, οὐκ ἔστι καιρὸς ἀναμέσον ἡμῶν τοιούτως ποιεῖν καὶ λέγειν καὶ μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς συγχωρήσωμεν καὶ τῷ θεῷ δεηθῶμεν ἵνα λυτρωθῶμεν ἐκ τοῦ προφανοῦς στόματος τοῦ αἰσθητοῦ τούτου δράκοντος." καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλίγους λόγους αὐτοῖς εἰπὼν εἰρηνοποίησεν αὐ- B τούς, καὶ ἕκαστος τούτων ἐν τῷ ἐμπιστευθέντι αὐτῷ τόπῳ ἐπανέστρεψε, τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἐκπληρῶν. ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς φοβερὸς ἐφάνη τοῖς ἐναντίοις καὶ μάλιστα ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἐν τῷ λέγειν καὶ διορθώνειν καὶ πράττειν, καὶ ἀκροβολισμοὺς καὶ συρρήξεις καθ' ἑκάστην ἡμέραν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐποίει, καὶ πολλοὺς μὲν ἐζώγρει, ἑτέρους δὲ μαχαίρας ἐποίει παρανάλωμα. καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς οἱ πάντες ἐθαύμαζον, καὶ λυτρωτὴν καὶ σωτῆρα τῆς πόλεως ἔλεγον. πλὴν οὐκ εἰς τέλος οὕτως ἐνέμεινεν, ἀλλὰ τὴν φήμην ἣν μετὰ ἀνδρίας ἐκέρδησεν, ὕστερον ἡ δειλία διέφθειρεν.

Ἡμῶν δὲ οὕτως ἐχόντων, ἰδού τις φήμη ψευδὴς ἐρρέθη εἰς τὸ ἐναντίων στρατόπεδον, ὅτι ἐκ τῆς Ἰταλίας στόλος εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως ἔρχεται, ὁμοίως καὶ ὁ Ἴαγκος ὁ κυβερνήτης τῶν Οὐγγάρων μετὰ πλείστων στρατῶν ἱππικῶν τε καὶ

3. ἀναμέσου ὑμῶν P 11. διορθοῦν P 21. Ἴαγγος P 22 Οὐγκρῶν P

appellavit, hic in illum alia vicissim convicia fudit. quae quum audisset imperator, cum utroque seorsum collocutus "fratres," inquit, "minime tempus est ita inter vos agendi, loquendi et certandi, quin potius etiam iis, qui oderunt nos, ignoscamus, et deum precemur, ut liberemur a faucibus huius, quem ante oculos videmus, draconis." aliis pluribus verbis usus, in amicitiam eos restituit et uterque in commissum sibi locum ad muneris sui functionem rediit. Iustinianus hostibus, illis praesertim diebus, terribilis erat dictis, consiliis, factis, ac quodidie eos iaculationibus et proeliis vexavit et eorum multos tum cepit tum gladio confecit. admirabantur omnes huius viri consilia et facinora eumque vindicem et servatorem urbis praedicabant. verum non ad finem usque talem se praestitit, sed quam sibi famam fortitudine pepererat, eam postea timiditate amisit.

Haec quum rerum nostrarum conditio esset, falsus rumor per exercitum hostilem percrebuit, ad opem nobis ferendam ex Italia classem adventare, item Iancum Hungarorum principem cum copiis equestribus et pedestribus maximis. quae ubi audiverunt filii Agar,

πεζῶν. ἀκούσαντες δὲ οἱ υἱοὶ τῆς Ἄγαρ, φόβος διέσχε πλεῖστος αὐτούς· καὶ κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἀρὰς ἔλεγον καὶ διεγόγγυζον, λέγοντες ὅτι αὐτὸς ἔσεται ὁ ἀφανισμὸς τοῦ γένους αὐτῶν διὰ τὸ ἀδύνατα ἐπιχειρίζεσθαι αὐτούς. ὡσαύτως καὶ ὁ ἀμηρᾶς μεστὸς ὑπάρχων διαλογισμῶν καὶ ταραχῆς καὶ δειλίας, καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ περίλυπος ὑπῆρχε, πρῶτον μὲν διότι ἐρρέθη αὐτοῖς περὶ τῆς βοηθείας, δεύτερον δὲ θεωροῦντες πῶς τοσοῦτον στράτευμα φοβερὸν καὶ ἀναρίθμητον διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης τοσούταις ἡμέραις οὐδὲν ἐκατόρθωσεν, καὶ πολλάκις τοσούταις μηχαναῖς καὶ δυνάμεσι τὰς κλίμακας ἐν τοῖς τείχεσι βαλόντες κακῶς ἀπεπέμφθησαν καὶ ἀπεκρημνίσθησαν, καὶ φόνος πολὺς κατ' αὐτῶν ἐγίγνετο, ὥστε τοῖς Τούρκοις τοῖς ἐν τοῖς τείχεσι δειλία προσήγγισε· τρίτον δὲ ὅτι ἐθεώρουν σημεῖον. φῶς ἀστράπτον καταβαῖνον ἐξ οὐρανῶν καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἄνωθεν τῆς πόλεως ἑστὸς διέσκεπεν αὐτήν. καὶ ὡς εἶδον αὐτὸ τὸ φῶς, ἐν πρώτοις ἔλεγον ὅτι ὁ θεὸς ὠργίσθη τοῖς Χριστιανοῖς καὶ ἤθελεν αὐτοὺς κατακαῦσαι καὶ ἡμῖν παραδῶσαι δούλους. ἔπειτα δὲ ὡς εἶδον ὅτι πάντοτε μετὰ αἰσχύνης ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τῶν κλιμάκων ἀπεκρημνίζοντο καὶ τοσούτας μηχανας ποιοῦντες καὶ οὐδὲν ἴσχυσαν, καὶ ὡς ἤκουσαν καὶ ψευδῆ φήμην περὶ τοῦ στόλου τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Ἰάγκου, πάλιν περὶ τοῦ φω-

2. ὁρᾶς; P 4. αὐτόν P 9. τοσαύταις P. item v. inferiori et ceteris locis prope omnibus 21. τὴν ψευδοφήμην P

timor ingens eos invasit: ameram maledictis proscindebant murmurantesque dicebant, ipsum generis sui perniciem fore, a quo coacti conarentur, quae perfici non possent. ipse quoque ameras agitabatur consilii inopia, perturbatione ac metu, totusque senatus eius tristabatur, primum quidem, quod de adventante auxilio audiebant, deinde, quod videbant, tantum tamque terribilem exercitum terra marique tot diebus nihil proficere, sed saepissime, scalis omni adminiculo et summo labore moenibus adplicatis, milites male repelli et detrudi et magna caede prosterni, ut iam qui in muris essent Turcae, formidine trepidarent. huc accessit tertio loco, quod portentum viderunt. lumen fulminis instar coruscum, de coelo supra urbem demissum, tota nocte eam obtexit. quod lumen ubi animadverterunt, primum iactabant, deum succensere Christianis eosque exusurum et sibi in servitium traditurum esse. deinde autem, quum ubivis se cum dedecore de moenibus et scalis deturbari et tanta machinarum vi nihil prospere agere animadverterent, ac falsum perciperent de classe Itala et Ianco rumorem, rursus lumen illud ita interpretati sunt, ut dicerent, deum pro Christianis pugnare, eos tueri et defendere, quo in-

τὸς ἐκείνου ἔλεγον ὅτι ὁ θεὸς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πολεμεῖ καὶ σκέπει αὐτοὺς καὶ ἀντιλήπτωρ αὐτῶν ἐστί, διὸ καὶ ἡμεῖς ἄνευ θελήματος αὐτοῦ οὐ δυνάμεθα ποιῆσαι οὐδέν. καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ὁ ἀμηρᾶς, ὡς εἴπομεν, καὶ πᾶς ὁ στρατὸς αὐτοῦ λυπούμενος καὶ κατηφὴς ὑπῆρχον· ὃς βουληθεὶς ἐπὶ τὴν αὔριον ἐγερθῆναι καὶ τὴν πολιορκίαν λῦσαι. τῇ δὲ αὐτῇ ἑσπέρᾳ ἐν ᾗ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐβούλοντο ἵνα ἀπέλθωσιν, ὁρῶσι πάλιν, ὡς σύνηθες, τὸ φῶς ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβαῖνον. καὶ οὐχ ἥπλωτο, ὡς σύνηθες τὸ πρότερον, ἕως ἄνωθεν τῆς πόλεως ἱστάναι δι' ὅλης τῆς νυκτός, ἀλλ' ἐκ μακροῦ μόνον ἐφάνη καὶ εὐθὺς διασκορπισθὲν ἀφανὲς ἐγένετο. ὡς οὖν εἶδον αὐτὸ ὁ ἀμηρᾶς καὶ πάντες οἱ αὐτοῦ, χαρᾶς πολλῆς πλησθέντες ἔλεγον "ὁ θεὸς τὰ νῦν ἐγκατέλιπεν αὐτούς." καὶ αὐτὸ ἔκριναν οἱ τῆς μιαρᾶς αὐτῶν καὶ ἀσεβοῦς θρησκείας καὶ πλάνης σοφοὶ καὶ γραμματεῖς πῶς τὴν πόλιν κερδήσωσι τὸ φῶς ἐδή- 59
λου· καὶ οὕτως πάντες ἐλπίδας εἶχον χρηστὰς ὧν καὶ ἐπέτυχον διὰ τὰ ἁμαρτίας ἡμῶν.

Ἀλὶ πασιᾶς μὲν ὁ πρῶτος τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ὁ ὑπὲρ πάντας δόκιμος καὶ πρακτικός, θεωρῶν τὸν ἀμηρᾶν οὕτως διαλογιζόμενον καὶ τοὺς ἑτέρους πάντας μεστοὺς φόβου καὶ δειλίας, εἰς τὸ φαινόμενον καὶ αὐτὸς ἐλυπεῖτο, ἔσωθεν δὲ ἠγαλλιᾶτο. καὶ ἡ αἰτία ἦν ὅτι αὐτὸς πάντοτε τῷ ἀμηρᾷ ἐν ταῖς βουλαῖς

9. καθὼς πρότερον ἄνωθεν τῆς πόλεως δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἵστατο P 11. γέγονεν P 15. ἔμελλον κερδῆσαι P 18. Ἀλη-πασιᾶς P 21. ἐλυπήθη P ἠγάλετο P

vito ipsi nihil possent proficere. his de causis ameras, ut diximus, cum universo exercitu in tristitia et moerore erat, qui adeo postero die, soluta obsidione, recedere vellet. at ea ipsa vespera, quum sequenti mane discessuri essent, rursus, ut ante, lumen illud coeleste conspiciunt: verum non perinde ac prius diffundebatur, donec supra urbem consisteret tota nocte, sed a longinquo tantum comparuit et subito dispersum evanuit. quod ut ameras et reliqui omnes viderunt, magna perfusi laetitia, exclamarunt, deum nunc nos deseruisse. item exsecrandae et impiae superstitionis et erroris eorum sapientes ac scribae ex illo lumine vaticinabantur, Turcas urbe potituros esse. ita omnes spem bonam conceperunt, qua propter peccata nostra non sunt frustrati.

Ali pasias, princeps senatus, vir prae ceteris spectatus et solers, quum ameram sic fluctuare et reliquos omnes metu et trepidatione agitari videret, in speciem tristis erat, revera exsultabat. cuius rei causa erat, quod ameram in consiliis a bello contra urbem susci-

ἔλεγεν ἵνα μὴ πόλεμον ἐγείρῃ κατὰ τῆς πόλεως, ὅπως μὴ οἱ δυτικοὶ αὐθένται ἀκούσωσι καὶ συναχθέντες ὁμονοήσωσι καὶ τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐξώσωσι. καὶ τότε πάλιν δεικνύων ὡς λυπούμενος ἦν ἔλεγε τῷ ἀμηρᾷ "ἐγὼ ἐξ ἀρχῆς ταῦτα ἐνωτιζάμην περὶ τούτων πῶς ἔμελλον γενέσθαι, καὶ πολλάκις ταῦτά σοι εἴρηκα, καὶ οὐκ ἤκουσάς μου. τὰ νῦν δὲ πάλιν, ἐὰν ἀρεστόν σοί ἐστιν ἵνα ἐκ τῶν ἐντεῦθεν ἀναχωρήσωμεν, καλόν ἐστιν, ἵνα μή τι χεῖρον γένηται." καὶ ὁ ἀμηρᾶς ἀκούων τοὺς λόγους τούτους ἡμιθανὴς ἐκ τῆς λύπης καὶ τῆς περιφρονήσεως ἐναπέμεινεν, πῶς μετὰ αἰσχύνης τοσαύτης ὡς φεύγων ἀναχωρήσῃ. ἰδὼν δὲ αὐτὸν οὕτως ἑστῶτα καὶ διαλογιζόμενον Σογὰν πασιᾶς ὁ δεύτερος βεζίρης αὐτοῦ, ἐσυμβούλευσε τὸν ἀμηρᾶν ἵνα τὴν μάχην κινήσῃ καθ' ἡμῶν, καὶ διὰ τὸ φθονεῖν τῷ Ἀλὴ πασιᾷ· κεκρυμμένην γὰρ ἔχθραν εἶχον ἀναμεταξύ. καὶ οὕτως ἀναθαρρύνας αὐτὸν λέγει. "ἵνα τί, ὦ ἀμηρᾶ, ἕστηκας σκυθρωπὸς καὶ λυπούμενος, καὶ τίς ἡ δειλία ἡ ἐμπεσοῦσά σοι, καὶ τίνες οἱ ἀναβαίνοντες διαλογισμοὶ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου; ὁ θεὸς μετὰ σοῦ ἐστί. μὴ λυπήσαι. οὐχ ὁρᾷς διὰ τοῦ φωτὸς ἐκείνου σημεῖον ὅτι τὴν πόλιν ταύτην εἰς χεῖρά σου δώσει; οὐχ ὁρᾷς τοσούτου μὴ ἀριθμητοῦ στρατοῦ πλῆθος ὃ ἔχεις, καὶ καλῶς εἶ ἡτοιμασμένος, καὶ πᾶσα ἡ προπαρασκευὴ πολλὴ καὶ καλή; ὁ στρατὸς

12. σσγὰν πασιᾶς P 18. ἐν τῇ καρδίᾳ P 20. τοσοῦτον μυριαρίθμητον P 21. ὃν P ἡτοιμασμένον, omisso εἶ, P 22. πᾶσα παρασκευὴ πολλὴ καὶ καλὴ ὑπάρχει σοι P

piendo perpetuo deterrere studuerat, ne occidentales principes, re audita, foedere coniuncti, Turcas ex Europa eiicerent. itaque tum rursus moestitiam simulans, ameram sic compellavit "ego ab initio ita haec eventura esse praesagiebam, ac saepe tibi edixi, nec audisti me. nunc denuo, si ita placeat tibi, suadeo, ut hinc recedamus, ne peius quid accidat." qua oratione audita, ameras tristitia et sollicitudine paene contabuit, quod tanta cum ignominia in modum fugae recedendum esset. quum eum ita stantem et cogitabundum videret Sosan pasias, secundus vezires eius, ut bello nos premeret, ei suasit, invidia erga Ali pasiam commotus. occultam enim hi inter se exercebant inimicitiam. itaque eum cohortatus "quid," inquit, "amera, ita moestus et afflictus es? quae te formido invasit, aut quae cogitationes subierunt animum tuum? deus tecum est: mitte sollicitudinem. annon e luminis illius omine intelligis, eum tibi urbem hanc in manus traditurum esse? nonne innumeri huius, quem habes, et egregie instructi exercitus multitudinem et tantum eiusdem et tam eximium apparatum cernis? Alexandri Macedonis olim copiae non tantae

τοῦ Μακεδόνος Ἀλεξάνδρου τοσοῦτος οὐχ ὑπῆρχέ ποτε ὡς ὁ σός, οὐδὲ τοσαύτας παρασκευὰς αὐτὸς εἶχε· καὶ τὸν κόσμον ἐκυρίευσεν ὅμως. ἐγὼ μὲν οὐ πιστεύω οὔτε ἐλπίζω ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐνταῦθα στόλον ἐλθεῖν, ὥς τινες λέγουσιν καὶ ὁ ἀδελφός μου ὁ Ἀλὶ πασιᾶς εἴρηκε, διὰ τὶ μὲν καλῶς οἴδατε ὅτι ἡ πολυαρχία τῶν Ἰταλῶν αὐθέντων καὶ τῶν ἑτέρων ἑσπερίων ἀνάρχους ποιεῖ αὐτοὺς εἶναι, καὶ ἀναμέσον αὐτῶν οὐκ ἔστιν ὁμόνοια. καὶ ὅταν πάλιν τινὲς αὐτῶν ὁμονοήσωσι μετὰ κόπου καὶ συμβάσεων πολλῶν, ἐν ὀλίγῳ καιρῷ καὶ οὐκ εἰς μάκρος λύεται ὁ τούτων σύνδεσμος· καὶ ἐν συνδέσμῳ ὄντες εἷς κατὰ τοῦ ἑτέρου περιεργάζεται, πῶς ἁρπάξαι δυνήσεται τὰ τούτου, καὶ ἀλλήλους προσέρχονται καὶ φυλάττονται. πολλὰ μὲν οὖν βουλεύονται καὶ λογίζονται καὶ λέγουσι, καί ὀλίγα πράττουσιν; καὶ ἡ τῆς ἑσπέρας βουλὴ τῷ πρωΐ οὐκ ἀρεστή ἐστι πάλιν αὐτοῖς. καὶ ὅταν ἡ βουλὴ σταθῇ, ἐν τοῖς ἔργοις χρονίζουσι· καὶ τοῦτο ποιοῦσιν, ἵνα κατὰ τὰς γνώμας αὐτῶν καὶ ὀρέξεις καιρὸν ἐπιτήδειον εὕρωσι. καὶ ὅταν ἔργον τι ἐπιχειρισθῶσι καὶ ἀρχὴν ποιήσωσιν, οὐδὲν κατορθώνουσι διὰ τὰς ἀσυμφωνίας αὐτῶν. καὶ μάλιστα τὰ νῦν, καθὼς γινώσκετε, νέας διαφορὰς ἀναμέσον μέρος τι ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν. καὶ ὅμως πάλιν ἐγὼ ἐρῶ, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον δι' ἃς αἰτίας εἴρηκα· εἰ στόλος κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐλ-

1. *τὸν σόν* MP: corr Alterus 5. *Ἀλήπασιᾶς* P 9. *συνηβάσεων* P 11. *ἁρπᾶσαι* P 12. *τοῦ ἑτέρου* P *ἀλλήλοις* P 20. *ἀναμέσου αὐτῶν* P

fuerunt, quantae tuae sunt, nec tantus eiusdem apparatus bellicus: et tamen orbem terrarum is expugnavit. equidem ego non credo, nec spero, ex Italia classem affore, ut quidam aiunt, et affirmavit quum maxime Ali pasias, frater meus: siquidem bene nostis, multitudinem Italorum et reliquorum occidentalium principum facere, ut sine imperio sint, nec vigere inter eos concordiam. quodsi quidam eorum multo labore multisque conditionibus pacem firmarint, non longe, hercle, sed brevi tempore horum foedus rumpitur; quique vinculo coniuncti sunt, alii aliorum ditioni aliquid detrahere conantur, ac mutuo sibi insidiantur caventque. multa illi consultant, ratiocinantur, loquuntur, pauca praestant: quod vespere ineunt consilium, mane non iam probant: aut si stet sententia, rebus cunctantur: quod propterea faciunt, ut cupiditatibus et consiliis suis aptum nanciscantur tempus. si opus quodpiam aggressi sint et eius fecerint initium, nihil tamen propter sententiarum discrepantiam recte agunt. in primis hoc tempore, ut nostis, pars eorum novam alit discordiam. verum fac, ut fiat, quod propter eas, quas dixi, causas fieri nequit: si revera ve-

θῃ, τί ἐξ αὐτοῦ ἀνάγκη ἡμῖν, ὅτι οὐδέποτε ἐλεύσεται λαὸς ὅσος τὸν ἀριθμὸν τὸ ἥμισυ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἀλλ' οὔ- B τε τὸ τέταρτον μέρος. διὰ τοῦτο, ὦ ἀμηρᾶ ἡμέτερε αὐθέντα, θάρσει. οὐκ ἀνάγκη ἐστὶ πρὸς τὸ παρὸν φόβον σε ἔχειν εἰ μὴ μόνον ἐκ θεοῦ. καὶ ἀνδρίζου καὶ ἀγάλλου καὶ ἴσχυε, καὶ τῇ τέχνῃ τῇ τοῦ πυρὸς οὐκ ὄκνησον σήμερον καὶ αὔριον, ἵνα μετὰ τῶν ἑλεβόλεων, ὅσον δυνατόν, τὰ τείχη πλέον ταπεινώσῃς." οἱ γὰρ τοιοῦτοι λόγοι καὶ βουλαὶ τῷ ἀμηρᾷ πλεῖστα ἤρεσκον, καὶ χαρίεις ἐναπέμεινε, καὶ ἀναψυχὴν ἐκ τῆς λύπης ἔλαβε. καὶ προστάξας λέγει αὐτῷ "ἀναθεώρησον τὸν στρατὸν ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, καὶ γνώρισον αὐτούς, ἐν τίνι γνώμῃ εἰσίν." αὐτὸς δὲ ποιήσας τὸ προσταχθὲν καὶ ἐλθὼν λέγει "εἶδον τὸν στρατὸν καὶ ἐγνώρισα. τοσοῦτόν ἐστιν· μάχου μετὰ χαρᾶς, καὶ ἡ νίκη ἡμετέρα ἐστίν." ἀπεκρίθη οὖν ὁ ἀμηρᾶς καὶ εἶπε "λοιπόν, ὦ Σογάν, ἀρεστόν σοί ἐστιν ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ νῦν τὴν τύχην γνωρίσωμεν, εἰ ἀρεστὸν αὐτῇ ἐστὶν καὶ βοηθήσῃ ἡμῖν ὡς καὶ ἑτέροις πολλοῖς. στεῖλον οὖν ἐπὶ τὸν Γαλατᾶν φυλακήν τινα, ἵνα μὴ λαθραίως ἐξ αὐτοῦ περάσωσιν καὶ τῇ πόλει βοηθήσωσιν."

Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἀλὶ πασιᾶς ἐλυπήθη λίαν, αἰσχυν-

1. ἐξ αὐτῶν ἀνάγκη ἡμῖν ὅπου δύνανται ἐλθεῖν ἄνθρωποι ἐκ τῶν δέκα εἷς, ἡμίστρατον ἔχομεν M 6. αἱ τέχναι αἱ τοῦ πυρὸς οὐκ ὀκνήσουσι P 7. τηλεβόλων P 8. ταπεινώσωσιν P 13. τοσοῦτο ἐστὶν ὁ στρατὸς ὅτι μάχου P 15. ὦ σογγάνο ἀρ — cod

niat classis ex Italia, quid inde nobis periculi minetur, quandoquidem eorum exercitus non dimidia pars, imo ne quarta quidem huius multitudinis erit, quam nos habemus. quare, amera, domine noster, bonum animum habeto. nulla causa nunc quidem est, cur periculum metuas nisi a solo deo. itaque fortis, laetus et alacer esto, et quidquid vi ignis effici potest, hodie et cras ne intermittatur, ut helepolibus moenia, quantum possunt, atterantur." hic sermo et consilium amerae vehementer placuit, et animum eius e priore moestitia gaudio perfudit et recreavit. itaque mandavit ei, ut ea ipsa nocte obiret exercitum et exploraret, quo animo essent milites. ille iussis obsecutus, rediit et "lustravi" inquit "et exploravi exercitum. hoc scito: pugna laeto animo, stat a nobis victoria." respondit ameras "iam igitur, mi Sogan, si videtur tibi, nos quoque fortunam nunc exploremus, ut cognoscamus, placeatne ei, nos adiuvare, ut adiuvat alios multos. quare mitte Galatam custodiam, ne clam huc traiiciant et urbi opem ferant."

His auditis, Ali pasias magnopere doluit, pudore motus, quod

θεὶς ὅτι ὑπερίσχυσαν οἱ λόγοι τοῦ Σογὰν πασιᾶ, καὶ ἐκ τοῦ φθόνου ἤθελεν, εἰ δυνατόν, ποιῆσαι μηχανὴν ἵνα οὐδὲν πράξωσιν κατὰ τῆς πόλεως. ἐμήνυσε τῷ βασιλεῖ τὰ συμβάντα καὶ παρῄνει αὐτὸν μὴ φοβεῖσθαι, διότι ἐν τοῖς πολέμοις ἄδηλός ἐστιν ἡ τύχη πολλάκις· καὶ διὰ τοῦτο οἱ φύλακες φυλαττέτωσαν ἀγρύπνως. ἦν δὲ τοῦτο τῇ ἑβδόμῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ Μαΐου ἑσπέρᾳ. ὁ δὲ ἀμηρᾶς προστάξας δι' ὅλης ἐκείνης τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας φῶτα καὶ φανοὺς ποιήσωσι, καὶ νήστεις δι' ὅλης τῆς ἡμέρας διατελέσωσι καὶ ἑπτάκις λουσθῶσι, καὶ τοῦ θεοῦ νήστεις καὶ καθαροὶ δεηθῶσιν, ὅπως τὴν πόλιν νικήσωσιν: ὃ καὶ ἐγένετο. τῇ δὲ δευτέρᾳ ἑσπέρας ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν μετὰ τὸ ἀριστῆσαι αὐτοὺς ὁ οὖν ἀμηρᾶς σταθεὶς δημηγορῶν ταῦτα ἔφη. (5) "ὦ τέκνα φίλτατα, παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ προφήτου Μωάμεθ καὶ ἐμοῦ τοῦ δούλου αὐτοῦ δέομαι καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα ἐπὶ τὴν αὔριον ἄξιον ἔργον μνήμης αἰωνίου ποιήσητε, ὡς καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν πανταχοῦ ἕως τοῦ νῦν, ὡς φανερόν ἐστιν, ἐποίησαν, καὶ μετὰ προθυμίας καὶ γενναιότητος καὶ μεγαλοψυχίας τοὺς τείχους ἄνωθεν μετὰ τῶν κλιμάκων ὡς πτερωτοὶ διέλθητε· καὶ τὴν φήμην ἣν οἱ πρὸ ἡμῶν, ὡς εἴπομεν, ἐκέρδησαν καὶ ὁ θεὸς ἐχαρίσατο, μὴ γένοιτο ἵνα ἡμεῖς ἀπολέσωμεν αὐτήν, ἀλλὰ μάλιστα νῦν ἡ ὥρα ἤγγικεν ἵνα αὐτὴν πολυ-

9. καὶ ἑπτ. — νικήσωσιν om P 13. ὦ] ὡς M 14. παρὰ om P 17. δῆλόν P

Sogan pasiae sententia praevaluisset, constituitque ex invidia, ut, si posset, impediret, ne quid proficerent adversus urbem. significavit imperatori, quid accidisset, eumque hortatus est, ne metueret, quoniam in bellis varia et anceps fortuna soleret esse. proinde custodes excubias pervigiles agerent. agebatur hoc vespera vicesimi septimi diei mensis Maii. ameras imperavit, ut per totam eam noctem et sequentem diem ignes facesque arderent, milites toto die ieiunarent et lavarentur septies, ac deum ieiuni lotique suppliciter rogarent expugnationem urbis. ita quum factum esset, altera vespera sub occasum solis post prandium ameras talem ad milites concionem habuit. (5.) "filii dilectissimi, per deum et Mohametem, prophetam eius, et me, eiusdem servum, obsecro vos hortorque, ut crastino die rem peragatis omnium saeculorum memoria dignam, quales ad hunc usque diem maiores nostros ubivis fecisse constat, et alacri, generoso et forti animo moenia per scalas tanquam alites escendatis, neve accidat, ut gloriam, a maioribus, ut dixi, quaesitam et a deo donatam, nos nunc amittamus, quum eximie augendae eius tempus adsit." aliis multis bellicis dictis ad fortitudinem eos cohortatus est, ut strenue puguarent.

πλασίως αὐξήσωμεν." καὶ ἑτέρους πολλοὺς λόγους στρατιωτικοὺς εἰπὼν αὐτοῖς διέγειρε τούτους εἰς μεγαλοψυχίαν, ἵνα γενναίως πράξωσιν. εἶτα λέγει "καὶ ἐὰν καὶ ἐξ ἡμῶν τινὲς ἀποκτανθῶσιν, ὡς ἔθος ἐστὶν ἐν τοῖς πολέμοις, γεγραμμένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καλῶς οἴδατε διὰ τοῦ ἡμετέρου κοράν τί φησιν ὁ προφήτης, ὅτι ὁ ἀποθανὼν ἐν καιρῷ τοιούτῳ ὁλόσωμος ἐν τῷ παραδείσῳ μετὰ τοῦ Μωάμεθ ἀριστήσει καὶ πιεῖ, καὶ μετὰ παίδων καὶ μετὰ γυναικῶν ὡραίων καὶ παρθένων ἐν τόπῳ χλοερῷ καὶ μεμυρισμένῳ ἄνθεσιν ἀναπαυθῇ, καὶ ἐν λουτροῖς ὡραιοτάτοις λουσθῇ, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ
60 ἐκ θεοῦ ἕξει ταῦτα. ἐνταῦθα δὲ πάλιν ἐξ ἐμοῦ πᾶς ὁ ἐμὸς στρατὸς καὶ ἄρχοντες τῆς αὐλῆς μου, ἐὰν νικήσωμεν, ὁ μισθὸς ὃν ἕξουσι παρ' ἐμοῦ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἑκάστου διπλασίων ἔσται οὗ τὰ νῦν ἔχουσι, ὃς ἀπὸ τοῦ νῦν ἄρξηται ἕως τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν. καὶ ἡμέραις τρισὶν ἡ πόλις πᾶσα ὑμῶν ἔσεται. καὶ εἴ τι δ' ἂν σκυλεύσητε καὶ εὕρητε χρυσίου καὶ ἀργυρίου σκεῦος καὶ ἱματισμόν, αἰχμαλώτους τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, μικρούς τε καὶ μεγάλους, οὐδεὶς δυνηθείη αὐτοὺς ὑμῖν αἰτῆσαι ἤ τι ἐνοχλῆσαι εἰς οὐδέν." καὶ τελειώσας τοῦ λέγειν ὤμοσεν αὐτοῖς φυλάξαι τὰ ὅσα αὐτοῖς διετάξατο. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν λίαν, καὶ ἐν μιᾷ φωνῇ πάντες ἀλαλάξαντες ἦσαν κατὰ τὴν ἐκείνων διάλεκτον "ἀλλὰ ἀλλά· Μεεμέτη ῥεσοὺλ ἀλλά," τοῦτ' ἔστιν ὁ θεὸς τῶν θεῶν καὶ ὁ Μαχουμέτης ὁ προφήτης αὐτοῦ.

7. ὁλόσολομος M 22. ἀλὰχ ἀλὰχ μεεμὲτ ρασουλιᾶ P 23. μεεμὲτ P

deinde addidit "quodsi nonnulli de nobis, quae est belli natura, occubuerint, bene nostis e corane, quid de his propheta dicat: tali tempore qui moriatur, eum cum toto corpore in paradiso coenaturum et bibiturum esse cum Mohamete, et cum pueris et muliebribus formosis virginibusque in regione virenti et floribus fragranti quieturum et lavacris pulcherrimis usurum. atque talia quidem in illo loco a deo accipiet. hic autem omnis exercitus et aulae proceres, si vicerimus, stipendium duplex eius, quod nunc habent, accipient, ab hoc inde die ab finem vitae usque. tota urbs tribus diebus vestra erit. ac si quis spoliorum quidpiam legerit, vasa aurea vel argentea, vestes repererit, viros, feminas cuiusvis aetatis ceperit, nemo haec vos postulare aut molestiam vobis creare poterit." ubi finem dicendi fecit, sacramento se obstrinxit, facturum se esse, quae promisisset. milites hac conditione mirifice laetati, uno ore clamarunt lingua sua "alla alla! Mehemetes resul alla!" hoc est "deus deorum et Mahumetes propheta eius."

Ἀκούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πόλει τῆς τοσαύτης κραυγῆς ὡσεὶ ἦχον μέγαν θαλάσσης, ἐλογιζόμεθα τί ἄρα ἐστί· μετ' ὀλίγον δὲ ἐμάθομεν βεβαίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ ὅτι ἐπὶ τὴν αὔριον ὁ ἀμηρᾶς ἡτοίμασε χερσαῖόν τε καὶ ὑδραῖον πόλεμον σφοδρῶς, ὅσον αὐτῷ ἦν δυνατόν, δῶσαι τῇ πόλει. ἡμεῖς δὲ θεωροῦντες τοσοῦτον πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὄντως καθ' ἕκαστον ἡμῶν πεντακόσιοι καὶ πλεῖον ἦσαν ἐξ αὐτῶν· καὶ εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν πάσας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμεθα. καὶ προστάξας ὁ βασιλεὺς ἵνα μετὰ τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων ἱερεῖς ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοί, γυναῖκές τε καὶ παιδία, μετὰ δακρύων διὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ κύριε ἐλέησον μετὰ δακρύων ἔκραζον, καὶ τὸν θεὸν ἱκέτευον ἵνα μὴ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παραδώσῃ ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ πονηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἀλλ' ἵλεως γενήσηται ἡμῖν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ. καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἀλλήλους ἀνεθαρρύνοντο ἵνα ἀνδρείως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ αὐτῇ ὀδυνηρᾷ ἑσπέρᾳ τῆς δευτέρας συνάξας πάντας τοὺς ἐν τέλει ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους δημάρχους καὶ ἑκατοντάρχους καὶ ἑτέρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα ἔφη. (6) "ὑμεῖς μέν, εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ ἐκλαμπρότατοι δήμαρχοι καὶ στρατηγοὶ καὶ γενναιότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς

2. μετ'] hinc κεφ. η' P 20. ἐν τῇ πόλει P 21. πρακτικούς P

Quum nos in urbe tantos clamores, tanquam magnum maris fremitum, audiremus, quid illud esset, cogitabamus. sed mox certo ac vere cognovimus, in crastinum diem ameram terrestre et maritimum bellum, quantum posset, urbi parare. intuentes tantam impiorum multitudinem (dicam, quod mihi videtur), ut sine dubio contra singulos nostrum plures quingentis pugnarent, in superna providentia spem omnem collocabamus. praecepit imperator, ut cum sacris et venerandis imaginibus et simulacris sacerdotes, episcopi et monachi, mulieres et pueri, cum lacrimis intra moenia urbis obeuntes, Kyrie eleeson clamitarent et deo supplicarent, ne propter peccata nostra in manus hostium iniquorum et impiorum et, quos terra sustinet, sceleratissimorum nos traderet, sed propitius esset nobis, hereditati suae. insuper collacrimantes invicem se cohortabantur, ut tempore committendi proelii fortiter hostibus resisterent. ceterum etiam imperator luctuosa illa vespera, coactis omnibus primoribus, principibus et subditis, tribunis, centurionibus et reliquis praecipuis militibus, concionem habuit in hunc modum. (6) "principes nobilissimi, tribuni et

ὁ πιστὸς καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἴδατε ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεώς ἡμῶν βούλεται ἵνα μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς ἰσχυροτέρως στενοχωρήσῃ ἡμᾶς, καὶ πόλεμον σφοδρὸν μετὰ συμπλοκῆς μεγάλης καὶ συῤῥήξεως ἐκ τῆς χέρσου καὶ θαλάσσης δώσῃ ἡμῖν μετὰ πάσης δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν, ὡς ὄφις τὸν ἰὸν ἐκχύσῃ καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς. [βιάζεται] διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα στῆτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας ψυχῆς, ὡς πάντοτε ἕως τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. παραδίδωμι δὲ ὑμῖν τὴν ἐκλαμπροτάτην καὶ περίφημον ταύτην πόλιν καὶ πατρίδα ἡμῶν καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων. καλῶς οὖν οἴδατε, ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσαρά τινα B ὀφειλέται κοινῶς ἐσμὲν πάντες ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ εὐσεβείας, δεύτερον δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρίτον δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ὡς χριστοῦ κυρίου, καὶ τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων. λοιπόν, ἀδελφοί, ἐὰν χρεῶσταί ἐσμεν ὑπὲρ ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγωνίζεσθαι ἕως θανάτου, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ πάντων τούτων ἡμεῖς, ὡς βλέπετε προφανῶς, καὶ ἐκ πάντων μέλλομεν ζημιωθῆναι. ἐὰν διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα παραχωρήσῃ ὁ θεὸς τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἁγίας, ἣν Χριστὸς ἐν τῷ οἰκείῳ αἵματι

10. τὴν κλεινήν τε καὶ περίφημον καὶ εὐκλεῆ ταύτην καὶ μεγαλοπρεπεστάτην καὶ εὐγενῆ πόλιν, τὴν ὄντως ἐκλαμπροτάτην τε καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων ἡμῶν πατρίδα P

milites clarissimi, commilitones generosissimi et omnes fideles et honorandi cives! probe nostis, venisse tempus, quo fidei nostrae hostis omnibus artibus et machinis vehementius nos urgere, et grave bellum magno conflictu et certamine terra marique summa contentione nobis inferre decrevit, ut, si possit, tanquam anguis, venenum in nos effundat, et, tanquam immitis leo, nos devoret. quare rogo et hortor vos, ut forti et generoso animo, sicut hucusque semper fecistis, hostibus fidei nostrae resistatis. trado et commendo vobis clarissimam hanc et illustrem urbem, patriam nostram, et reginam urbium. non ignoratis, fratres, quatuor nominibus communiter omnes nos mortem vitae anteponere debere, primum pro fide et pietate, deinde pro patria, tum pro imperatore ut uncto servo domini, postremo pro cognatis et amicis. quodsi, fratres, pro una harum quatuor rerum decertare usque ad necem debemus, multo magis, ut liquido apparet, pro his omnibus mortem non recusabimus. si propter delicta mea deus victoriam impiis concesserit, in sancta fide nostra, quam Christus sanguine suo nobis paravit, periclitamur: id quod omnium

ἡμῖν ἐδωρήσατο, κινδυνεύομεν· ὅ ἐστι κεφάλαιον πάντων. καὶ ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τις καὶ τὴν ψυχὴν ζημιωθῇ, τί τὸ ὄφελος; δεύτερον πατρίδα περίφημον τοιούτως ὑστερούμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. τρίτον βασιλείαν τὴν ποτὲ μὲν περιφανῆ νῦν δὲ τεταπεινωμένην καὶ ὠνειδισμένην καὶ ἐξουθενημένην ἀπωλέσαμεν, καὶ ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς ἄρχεται. τέταρτον δὲ καὶ φιλτάτων τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν ὑστερούμεθα. αὐτὸς δὲ ὁ ἀλιτήριος ὁ ἀμηρᾶς πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἄγει σήμερον ἀφ' οὗ ἡμᾶς ἐλθὼν ἀπέκλεισεν καὶ μετὰ πάσης μηχανῆς καὶ ἰσχύος καθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτα οὐκ ἐπαύσατο πολιορκῶν ἡμᾶς· καὶ χάριτι τοῦ παντεπόπτου Χριστοῦ κυρίου ἡμῶν ἐκ τῶν τειχῶν μετὰ αἰσχύνης ἄχρι τοῦ νῦν πολλάκις κακῶς ἀπεπέμφθη. τὰ νῦν δὲ πάλιν, ἀδελφοί, μὴ δειλιάσητε, ἐὰν καὶ τεῖχος μερόθεν ὀλίγον ἐκ τῶν κρότων καὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἑλεπόλεων ἔπεσε, διότι, ὡς ὑμεῖς θεωρεῖτε, κατὰ τὸ δυνατὸν ἐδιωρθώσαμεν πάλιν αὐτό. ἡμεῖς πᾶσαν τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν ἄμαχον δόξαν τοῦ θεοῦ ἀνεθέμεθα, οὗτοι ἐν ἅρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις καὶ δυνάμει καὶ πλήθει, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν πεποίθαμεν, δεύτερον δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις χερσὶ καὶ ῥωμαλεότητι, ἣν ἐδωρήσατο ἡμῖν ἡ θεία δύναμις. γνωρίζω δὲ ὅτι αὕτη ἡ μυριαρίθμητος ἀγέλη τῶν ἀσεβῶν, καθὼς ἡ αὐτῶν συνήθεια, ἐλεύσονται καθ' ἡμῶν

2. τινάς M 3. τοιαύτην M 14. τειχῶν μέρος P 15. τηλεβόλων P

caput est. nam si quis totum mundum lucretur, animae autem detrimentum patiatur, quid illi proderit? secundo loco inclita patria et libertate privamur. tertio imperium olim illustre, nunc depressum et spretum et contemtum amittimus, in potestatem tyranni et impii hominis concessurum; postremo liberis amatissimis, coniugibus et cognatis spoliamur. est autem dies quinquagesimus septimus, ex quo scelestus iste ameras nos obsessos tenet et omnibus machinis omnique vi die ac nocte nos oppugnare non desistit: at omnia intuentis Christi domini gratia hucusque saepenumero cum dedecore a moenibus repulsus est. quapropter nec nunc, fratres, timori locum relinquatis, etiamsi moenia aliqua ex parte propter helepolium pulsus et ictus corruerunt, quoniam, ut videtis ipsi, pro viribus ea instauravimus. omnem spem in gloria invicta dei collocavimus. illi curribus, equis, copiis, multitudini, nos dei, domini et salvatoris nostri, nomini, deinde demum manibus et robori fidimus, a divina potentia nobis donatis. scio equidem, hanc innumerabilem impiorum turbam more suo contra nos processuram esse cum fastu, elato supercilio, spiritibus magnis et

μετὰ βαναύσου καὶ ἐπηρμένης ὀφρύος καὶ θάρσους πολλοῦ καὶ βίας, ἵνα διὰ τὴν ὀλιγότητα ἡμῶν θλίψωσι καὶ ἐκ τοῦ κόπου στενοχωρήσωσι, καὶ μετὰ φωνῶν μεγάλων καὶ ἀλαλαγμῶν ἀναριθμήτων, ἵνα ἡμᾶς φοβήσωσι. τὰς τοιαύτας αὐτῶν φλυαρίας καλῶς οἴδατε, καὶ οὐ χρὴ λέγειν περὶ τούτων. καὶ ὥρᾳ ὀλίγοι ταῦτα ποιήσωσι, καὶ ἀναριθμήτους πέτρας καὶ ἕτερα βέλη καὶ ἑλεβολίσκους ὡσεὶ ἄμμον θαλασσῶν ἄνωθεν ἡμῶν πτήσουσι· δι' ὧν, ἐλπίζω γάρ, οὐ βλάψωσι, διότι ὑμᾶς θεωρῶ καὶ λίαν ἀγάλλομαι καὶ τοιαύταις ἐλπίσι τὸν λογισμὸν τρέφομαι, ὅτι εἰ καὶ ὀλίγοι πάνυ ἐσμέν, ἀλλὰ πάντες ἐπιδέξιοι καὶ ἐπιτήδειοι ῥωμαλέοι τε καὶ ἰσχυροὶ καὶ μεγαλήτορες καὶ καλῶς προπαρασκευασμένοι ὑπάρχετε. ταῖς ἀσπίσιν ὑμῶν καλῶς τὴν κεφαλὴν σκέπεσθε ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ καὶ συρρήξει. ἡ δεξιὰ ὑμῶν ἡ τὴν ῥομφαίαν ἔχουσα μακρὰ ἔστω πάντοτε. αἱ περικεφαλαῖαι ὑμῶν καὶ οἱ θώρακες καὶ οἱ σιδηροῖ ἱματισμοὶ λίαν εἰσὶν ἱκανοὶ ἅμα καὶ τοῖς λοιποῖς ὅπλοις, καὶ ἐν τῇ συμπλοκῇ ἔσονται πάνυ ὠφέλιμα· ἃ οἱ ἐναντίοι οὐ χρῶνται, ἀλλ' οὔτε κέκτηνται. καὶ ὑμεῖς ἔσωθεν τῶν τειχῶν ὑπάρχετε σκεπόμενοι, οἱ δὲ ἀσκεπεῖς μετὰ κόπου
61 ἔρχονται. διὸ ὦ συστρατιῶται γίνεσθε ἕτοιμοι καὶ στερεοὶ καὶ μεγαλόψυχοι διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ θεοῦ. μιμηθῆτε τούς ποτε τῶν Καρχηδονίων ὀλίγους ἐλέφαντας, πῶς τοσοῦτον πλῆθος ἵππων Ῥωμαίων τῇ φωνῇ καὶ θέᾳ ἐδίωξαν· καὶ ἐὰν

1. ὀφρῆς M 7. τηλεβολίσκους P 10. τρέφομαι τῷ λογισμῷ P 23. ἱππέων P

violentia, ut nos paucos urgeant et aerumnis premant, ingenti item cum clamore et ululatu, quo metum nobis iniiciant: quas eorum nugas probe nostis, ut nihil attineat, de his dicere. non pauci tum ita facient, atque lapides aliaque tela et iacula, ut arena maris, innumera, in nos coniicientur: quibus tamen nihil nos laesum iri confido, quandoquidem vos dum intueor, animum non abiicio, sed bona spe sustento, quoniam, licet perpauci, tamen omnes dexteri, idonei, robusti, fortes et generosi et praeclare ante exercitati estis. scutis capita bene tegite in pugna et conflictu; dextera gladium tenens semper extensa esto. galeae, thoraces et tunicae ferreae plane sufficiunt cum reliquis munimentis, et proeliantibus valde erunt utilia: quae hostes non usurpant, nec habent omnino. praeterea vos intra muros tecti consistitis, illi aperti et cum labore concursant. quare, commilitones, per misericordiam dei strenui et fortes generosique estote. mementote, quantam olim equorum Romanorum multitudinem perpauci elephanti Carthaginiensium voce adspectuque fugarint. quodsi

ζῶον ἄλογον ἐδίωξε, πόσον μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τῶν ζώων καὶ ἀλόγων ὑπάρχοντες κύριοι, καὶ οἱ καθ' ἡμῶν ἐρχόμενοι ἵνα παράταξιν μεθ' ἡμῶν ποιήσωσιν, ὡς ζῶα ἄλογα, καὶ χείρονές εἰσιν. αἱ πέλται ὑμῶν καὶ ῥομφαῖαι καὶ τὰ τόξα καὶ ἀκόντια πρὸς αὐτοὺς πεμπέτωσαν παρ' ὑμῶν. καὶ οὕτως λογίσθητε ὡς ἐπὶ ἀγρίων χοίρων πληθὺν κυνήγιον, ἵνα γνώσωσιν οἱ ἀσεβεῖς ὅτι οὐ μετὰ ἀλόγων ζώων, ὡς αὐτοί, παράταξιν ἔχουσιν, ἀλλὰ μετὰ κυρίων καὶ αὐθέντων αὐτῶν καὶ ἀπογόνων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. οἴδατε καλῶς ὅτι ὁ δυσσεβὴς αὐτὸς ὁ ἀμηρᾶς καὶ ἐχθρὸς τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως χωρὶς εὐλόγου αἰτίας τινὸς τὴν ἀγάπην ἣν εἴχομεν ἔλυσεν, καὶ τοὺς ὅρκους αὐτοῦ τοὺς πολλοὺς ἠθέτησεν ἀντ' οὐδενὸς λογιζόμενος, καὶ ἐλθὼν αἰφνιδίως φρούριον ἐποίησεν ἐπὶ τὸ στενὸν τοῦ Ἀσωμάτου, ἵνα καθ' ἑκάστην ἡμέραν δύνηται βλάπτειν ἡμᾶς. τοὺς ἀγροὺς ἡμῶν καὶ κήπους καὶ παραδείσους καὶ οἴκους ἤδη πυριαλώτους ἐποίησε· τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς Χριστιανούς, ὅσους εὗρεν, ἐθανάτωσε καὶ ἠχμαλώτευσε· τὴν φιλίαν ἡμῶν ἔλυσε. τοὺς δὲ τοῦ Γαλατᾶ ἐφιλίωσε, καὶ αὐτοὶ χαίρονται, μὴ εἰδότες καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι τὸν τοῦ γεωργοῦ παιδὸς μῦθον, τοῦ ἑψήνοντος τοὺς κοχλίας καὶ εἰπόντος ὦ ἀνόητα ζῶα καὶ τὰ ἑξῆς. ἐλθὼν οὖν, ἀδελφοί, ἡμᾶς ἀπέκλεισε, καὶ καθ' ἑκάστην τὸ ἀχανὲς αὐτοῦ στόμα χάσκων, πῶς εὕρῃ καιρὸν ἐπιτήδειον ἵνα καταπίῃ ἡμᾶς καὶ τὴν πόλιν ταύτην, ἣν ἀνήγειρεν ὁ τρισμα-

10. ὁ om P   20. ἐμψιχίνον M

bruta animalia illud fecerunt, quanto facilius nos, qui animalium ratione expertium domini sumus, praesertim quum, qui nos oppugnatum veniunt, similes animalium brutorum et ipsis brutis magis etiam bruti sint? atque ita existimate, venari vos aprorum greges, ut cognoscant impii, pugnare se non cum brutis bestiis, quales ipsi sunt, sed cum dominis et principibus suis, Graecorum et Romanorum posteris. probe scitis, ipsum impium ameram, fidei nostrae hostem, sine ulla idonea causa pacem, quam colebamus, rupisse, et tot nobis data sacramenta flocci pependisse et palam violasse, et subito, impressione facta, castellum condidisse ad fauces Asomati, ut quotidie posset nos vexare. agros nostros, hortos, vivaria et aedificia igne iam vastavit; fratres nostros Christianos, quotquot invenit, necavit aut captivos abduxit; amicitiam diremit. Galataeos sibi conciliavit, qui gaudent ea conciliatione, nescii illi miseri fabulae de puero rustico, qui cochleas cocturus dixit, stulta animalia et quae sequuntur. adveniens igitur fratres, nos obsedit, et ore ingenti hiat quotidie, dum idoneum tempus inveniat deglutiendi nos et urbem hanc, quam ter beatus et

κάριστος καὶ μέγας βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐκεῖνος, καὶ τῇ παναγνῳ τε καὶ ὑπεράγνῳ δεσποίνῃ ἡμῶν θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ ἀφιέρωσεν καὶ ἐχαρίσατο τοῦ κυρίαν εἶναι καὶ βοηθὸν καὶ σκέπην τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι καὶ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἐλπίδα καὶ χαρὰν πάντων τῶν Ἑλλήνων, τὸ καύχημα πᾶσι τοῖς οὖσιν ὑπὸ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν. καὶ οὗτος ὁ ἀσεβέστατος τήν ποτε περιφανῆ καὶ ὀμφακίζουσαν ὡς ῥόδον τοῦ ἀγροῦ βούλεται ποιῆσαι ὑπ' αὐτόν. ἣ ἐδούλωσε σχεδόν, δύναμαι εἰπεῖν, πᾶσαν τὴν ὑφ' ἥλιον, καὶ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς Πόντον καὶ Ἀρμενίαν, Περσίαν καὶ Παμφλαγονίαν, Ἀμαζόνας καὶ Καππαδοκίαν, Γαλατίαν καὶ Μηδίαν, Κολχοὺς καὶ Ἴβηρας, Βοσφοριανοὺς καὶ Ἀλβάνους, Συρίαν καὶ Κιλικίαν καὶ Μεσοποταμίαν, Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἀραβίαν τε καὶ Ἰουδαίαν, Βακτριανοὺς καὶ Σκύθας, Μακεδονίαν καὶ Θετταλίαν, Ἑλλάδα Βοιωτίαν Λοκροὺς καὶ Αἰτωλούς, Ἀκαρνανίαν Ἀχαίαν καὶ Πελοπόννησον, Ἤπειρον καὶ τὸ Ἰλλυρικόν, Λυχνίτας κατὰ τὸ Ἀνδριατικόν, Ἰταλίαν Τουσκίνους Κελτοὺς καὶ Κελτογαλάτας, Ἰβηρίαν τε καὶ ἕως τῶν Γαδείρων, Λιβύαν καὶ Μαυρητανίαν καὶ Μαυρουσίαν, Αἰθιοπίαν Βελέδας Σκούδην Νουμιδίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ Αἴγυπτον, αὐτὸς τὰ νῦν βούλεται δουλῶσαι, καὶ τὴν κυριεύου-

7. ἀφανίζουσαν M, ἀνθίζουσαν Alterus 12. Ἀλβανίους P 17. Λύχνιδας P, cuius margo: Λύχνιδος πόλις ἡ νῦν κοινῶς Ὄχρυδα Θουσκίνους prima manus P, Τουσκίους secunda, ἤτοι τὴν Τοσκάναν margo 20. βελέδες σεοῦδην M, βελβαΐδα σκουΐους margo P

magnus ille imperator Constantinus excitavit et castissimae et supra, quam dici potest, castissimae dominae nostrae, deiparae ac semper virgini Mariae consecravit donavitque, ut domina, auxiliatrix et protectrix patriae nostrae Christianorumque perfugium esset, urbem, quae spes et gaudium Graecorum omnium et gloriatio eorum est, qui per orientem habitant. hac insigni quondam et florente urbe, ut rosa agri, nunc impius iste potiri conatur: quae, prope dixerim, paene totum sub sole mundum subegit, et pedibus suis subiecit Pontum, Armeniam, Persas, Paphlagoniam, Amazones, Cappadociam, Galatiam, Mediam, Colchos, Iberos, Bosporianos, Albanos, Syriam, Ciliciam, Mesopotamiam, Phoeniciam, Palaestinam, Arabiam, Iudaeam, Bactrianos, Scythas, Macedoniam, Thessaliam, Helladem, Boeotiam, Locros, Aetolos, Acarnaniam, Achaiam, Peloponnesum, Epirum, Illyricum, Lychnitas in mari Adriatico, Italiam, Tuscos, Celtas, Celtogalatas, Iberiam usque Gades, Libyam, Mauretaniam, Maurusiam, Aethiopiam, Beledas, Scudam, Numidiam, Africam, Aegyptum: hac igitur nunc iste potiri

σαν τῶν πόλεων ζυγῷ ὑποβαλεῖν καὶ δουλείᾳ, καὶ τὰς ἁγίας ἐκκλησίας ἡμῶν, ἔνθα ἐπροσκυνεῖτο ἡ ἁγία τριας καὶ ἐδοξολογεῖτο τὸ πανάγιον, καὶ ὅπου οἱ ἄγγελοι ἠκούοντο ὑμνεῖν τὸ B θεῖον καὶ τὴν ἔνσαρκον τοῦ θεοῦ λόγου οἰκονομίαν, βούλεται ποιῆσαι προσκύνημα τῆς αὐτοῦ βλασφημίας καὶ τοῦ φληναφοῦ αὐτοῦ ψευδοπροφήτου Μωάμεθ, καὶ κατοικητήριον ἀλόγων καὶ καμήλων. λοιπόν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, κατὰ νοῦν ἐνθυμήθητε ἵνα τὸ μνημόσυνον ὑμῶν καὶ ἡ μνήμη καὶ ἡ φήμη καὶ ἡ ἐλευθερία αἰωνίως γενήσηται."

Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσιν ἱσταμένους ἔφη "Ἐνετοὶ εὐγενεῖς, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ, ἄνδρες ἰσχυροὶ καὶ στρατιῶται δυνατοὶ καὶ ἐν πολέμοις δοκιμώτατοι, οἳ διὰ τῶν ἐστιλβωμένων ὑμῶν ῥομφαίων καὶ χάριτος πολλάκις πλῆθος τῶν Ἀγαρηνῶν ἐθανατώσατε, καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν ποταμειδῶς ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν ἔρρευσε, τῇ σήμερον παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα τὴν πόλιν ταύτην τὴν εὑρισκομένην ἐπὶ τοσαύτῃ συμφορᾷ τοῦ πολέμου ὁλοψύχως καὶ ἐκ μέσου ψυχῆς γένητε ὑπερασπισταί. οἴδατε γὰρ καλῶς, καὶ δευτέραν πατρίδα καὶ μητέρα αὐτὴν ἀεννάως εἴχετε· διὸ καὶ ἐκ δευτέρου πάλιν λέγω καὶ παρακαλῶ ἵνα ἐν αὐτῇ ὥρᾳ ὡς φιλόπιστοί τε καὶ ὁμόπιστοι καὶ ἀδελφοὶ ποιήσητε." εἶτα στραφεὶς ἐν τοῖς ἀριστεροῖς μέρεσι λέγει τοῖς Λιγουρίταις "ὦ Λιγουρῖται, ἐντιμότατοι ἀδελφοί, ἄνδρες

9. αἰώνιος P . 15. ποταμηδὸν Alterus

conatur et reginam urbium subiugare in servitutemque redigere, atque sanctas ecclesias nostras, ubi sancta trinitas adorabatur et sanctissimum celebrabatur numen, ubi angeli divinam mentem et in carne susceptam dei verbi oeconomiam canentes audiebantur, in fanum blasphemiae suae et garruli prophetae Mohametis et brutorum camelorumque habitaculum convertere cogitat. verum, fratres et commilitones, cogitate cum animis vestris, quo pacto memoriam nostri et famam et libertatem perpetuam consequamini."

Tum ad Venetos conversus, qui a dextris adstabant, "Veneti," inquit, "illustres, fratres in Christo deo dilecti, viri fortes et milites strenui et bello probatissimi, qui gladiis vestris micantibus et divina gratia saepe magnas Agarenorum strages edidistis, quorum sanguis fluminis instar de manibus vestris defluxit, hodie vos obsecro, ut urbem hanc, in tanta belli calamitate versantem, ex animo et intimo pectore defendatis. scitis enim ipsi, hanc vos alteram patriam et matrem semper habuisse: quare iterum vos obsecro, ut in ipso rerum discrimine amicos et fidei socios et fratres vos praestetis." deinde ad sinistram versus, Ligures ita allocutus est "Ligures, fratres honora-

πολεμισταὶ καὶ μεγαλοκάρδιοι καὶ φημιστοί, καλῶς οἴδατε καὶ γινώσκετε ὅτι ἡ δυστυχὴς αὕτη πόλις πάντοτε οὐκ ἐμοὶ μόνον ὑπῆρχεν, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν διὰ πολλά τινα αἴτια. ὑμεῖς μὲν πολλάκις μετὰ προθυμίας αὐτῇ ἐβοηθήσατε, καὶ συνδρομῇ ὑμετέρᾳ ἐλυτρώσατε ἀπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν τῶν αὐτῆς ἐναντίων. τὰ νῦν πάλιν ὁ καιρός ἐστιν ἐπιτήδειος ἵνα δείξητε εἰς βοήθειαν αὐτῆς τὴν Χριστῷ ἀγάπην καὶ ἀνδρίαν καὶ γενναιότητα ὑμῶν." καὶ πληθυντικῶς στραφεὶς πρὸς πάντας εἶπεν "οὐκ ἔχω καιρὸν εἰπεῖν ὑμῖν πλείονα. μόνον τὸ τεταπεινώμενον ἡμέτερον σκῆπτρον εἰς τὰς ὑμῶν χεῖρας ἀνατίθημι, ἵνα αὐτὸ μετ' εὐνοίας φυλάξητε. παρακαλῶ δὲ καὶ τοῦτο καὶ δέομαι τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵνα τὴν πρέπουσαν τιμὴν καὶ ὑποταγὴν δώσητε τοῖς ὑμετέροις στρατηγοῖς καὶ δημάρχοις καὶ ἑκατοντάρχοις, ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ καὶ τάγμα καὶ ὑπηρεσίαν. γνωρίσατε δὴ τοῦτο. καὶ ἐὰν ἐκ καρδίας φυλάξητε τὰ ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, ἐλπίζω εἰς θεὸν ὡς λυτρωθείημεν ἡμεῖς τῆς ἐνεστώσης αὐτοῦ δικαίας ἀπειλῆς. δεύτερον δὲ καὶ ὁ στέφανος ὁ ἀδαμάντινος ἐν οὐρανοῖς ἐναπόκειται ὑμῖν, καὶ μνήμη αἰώνιος καὶ ἄξιος ἐν τῷ κόσμῳ ἔσεται." καὶ ταῦτα εἰπὼν καὶ τὴν δημηγορίαν τελέσας καὶ μετὰ δακρύων καὶ στεναγμῶν τὸν θεὸν εὐχαριστήσας, οἱ πάντες ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος ἀπεκρίναντο μετὰ κλαυθμοῦ λέγοντες "ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ πίστεως καὶ τῆς πατρί-

17. δικαίας αὐτοῦ ὀργῆς P 18. ἀμαράντινος P

tissimi, viri bellicosi, generosi et nobiles, non ignoratis, infelicem hanc urbem semper non meam solius, sed etiam vestram fuisse multis de causis. vos saepe studiose ei opem tulistis, et auxilio vestro liberastis eam ab Agarenis, eius hostibus. nunc rursus tempus adest opportunum, quo ope ferenda illam in Christo caritatem, fortitudinem ac magnanimitatem vestram comprobetis." postremo ad omnes simul conversus "non est tempus," inquit, "pluribus vos alloquendi. tantummodo sceptrum nostrum dignitate sua exutum manibus vestris commendo, ut studiose a vobis custodiatur. hortor autem et caritatem vestram obsecro, ut quem decet honorem et obedientiam militibus vestris, tribunis et centurionibus, secundum suum quisque ordinem et manipulum, praebeatis: scitote, hoc quoque esse muneris vestri. quodsi ex animo feceritis, quae vobis mandavi, deo confisus spero, minis et periculis iure ab eo in nos intentis nos liberatum iri. deinde corona adamantina in coelo vos manet, et memoria vestri perpetua et eximia in orbe terrarum erit." his verbis quum finem dicendi fecisset et cum lacrimis gemitibusque deo gratias egisset, cun-

δος ἡμῶν." ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ πλεῖστα εὐχαριστήσας καὶ πλείστας δωρεῶν ἐπαγγελίας αὐτοῖς ἀπηγγείλατο. εἶτα πάλιν λέγει "λοιπόν, ἀδελφοὶ καὶ συστρατιῶται, ἕτοιμοι ἔστε τῷ πρωΐ. χάριτι καὶ ἀρετῇ τῇ παρὰ τοῦ θεοῦ ὑμῖν δωρηθείσῃ, καὶ συνερχούσης τῆς ἁγίας τριάδος, ἐν ᾗ τὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἀνεθέμεθα, ποιήσωμεν τοὺς ἐναντίους μετὰ αἰσχύνης ἐκ τῶν ἐντεῦθεν κακῶς ἀναχωρήσωσιν."

7. *Ἀκούσαντες δὲ οἱ δυστυχεῖς Ῥωμαῖοι καρδίαν ὡς* 62 *λέοντες ἐποίησαν, καὶ ἀλλήλοις συγχωρηθέντες ἤτουν εἷς τῷ ἑτέρῳ καταλλαγῆναι, καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἐνηγκαλίζοντο, μήτε φιλτάτων τέκνων μνημονεύοντες οὔτε γυναικῶν ἢ πλούτου φροντίζοντες, εἰ μὴ μόνον τοῦ ἀποθανεῖν ἵνα τὴν πατρίδα φυλάξωσι. καὶ ἕκαστος ἐν τῷ διατεταγμένῳ τόπῳ ἐπανέστρεψε, καὶ ἀσφαλῶς ἐποίουν ἐν τοῖς τείχεσι τὴν φυλακήν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου σοφίας ἐλθὼν καὶ προσευξάμενος μετὰ κλαυθμοῦ τὰ ἄχραντα καὶ θεῖα μυστήρια μετέλαβεν. ὁμοίως καὶ ἕτεροι πολλοὶ τῇ αὐτῇ νυκτὶ ἐποίησαν. εἶτα ἐλθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα ὀλίγον σταθεὶς καὶ ἐκ πάντων συγχώρησιν αἰτήσας, ἐν τῇδε τῇ ὥρᾳ τίς διηγήσεται τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους τοὺς ἐν τῷ παλατίῳ; εἰ καὶ ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἐδύνατο μὴ θρηνῆσαι.*

8. capat non distinguit P 14. *ἐπὶ* P

cti velut uno ore, ipsi quoque collacrimantes, responderunt, pro fide Christiana et patria mortem se oppetituros esse. ad haec imperator gratias amplissimas egit et amplissima promisit praemia. tum rursus "quod restat," inquit, "fratres et commilitones, parati estote in crastinum diem. gratia et virtute a deo vobis impertita, et adiuvante sancta trinitate, in qua spem omnem collocavimus, efficiemus, ut hostes cum dedecore hinc recedant."

7. His auditis, miseri Romani animos leonum sibi fecerunt, veniamque petebant et dabant mutuo, et cum lacrimis invicem se complectebantur, non iam liberorum carissimorum, aut coniugum, aut facultatum memores, sed solius mortis, quam pro salute patriae obire vellent. ad suam quisque stationem redierunt, et in muris custodiam agebant diligenter. imperator venerandum sapientiae dei verbi templum ingressus, precibus ibi et lacrimis effusis, intacti et divini mysterii particeps factus est: quod idem alii multi eadem nocte fecerunt. deinde in palatium se contulit, ibique aliquantisper moratus, ab omnibus veniam petiit. quis fletus et lamenta tum audita per palatium fando assequatur? si quis ligneus aut saxeus homo fuisset, non potuisset sibi temperare a lacrimis.

Καὶ ἀναβὰς ἐφ' ἵππου ἐξήλθομεν τῶν ἀνακτόρων περιερχόμενοι τὰ τείχη, ἵνα τοὺς φύλακας διεγείρωμεν πρὸς τὸ φυλάττειν ἀγρύπνως. ἦσαν δὲ πάντες ἐπὶ τοῖς τείχεσι καὶ πύργοις τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ· καὶ αἱ πύλαι πᾶσαι ἦσαν κεκλεισμέναι ἀσφαλέστατα, δι' ὧν οὐ δυνατὸν ἦν ἐξελθεῖν τινὰ ἢ εἰσελθεῖν. ὡς δὲ ἤλθομεν ἐν τοῖς Καλιγαρίοις ὥρᾳ πρώτῃ τῆς ἀλεκτροφωνίας, κατιόντες τῶν ἵππων ἀνήλθομεν εἰς τὸν πύργον, καὶ ἠκούσαμεν συχνῶς ὁμιλεῖν καὶ θόρυβον μέγαν ποιεῖν ἔξωθεν ἐπιτήδειον, καὶ εἶπον ἡμῖν οἱ φύλακες ὅτι δι' ὅλης τῆς νυκτὸς οὕτως ποιοῦσιν· ἦσαν γὰρ σύρνοντες τὰ ὅσα τῶν ὀργάνων πρὸς τειχομαχίαν ἡτοίμασται, φέροντες αὐτὰ ἐγγὺς τοῦ ὀρύγματος. ἐπὶ τούτοις σαλεύονται καὶ τῶν ἠόνων τὰ μέγιστα τῶν ἀντιπάλων σκάφη, καὶ αἱ τριήρεις καὶ αἱ γέφυραι ἐν τῷ λιμένι τοῖς τείχεσι καὶ ταῖς ἀκταῖς προσπελάζουσι. περὶ δὲ δευτέραν ἀλεκτροφωνίαν ἄνευ σημείου τινός, καθὼς καὶ ἄλλαις ἡμέραις προεποίουν, τὸν πόλεμον ἀνῆψαν μετὰ μεγάλης σπουδῆς καὶ βίας. ἐπροώρισεν οὖν ὁ ἀμηρᾶς ἵνα πάντες οἱ μὴ ὄντες τοσοῦτον ἔμπειροι ἐν πολέμοις καί τινες γέροντες καὶ νέοι ἐν πρώτοις τὸν πόλεμον ἀνάψωσι καὶ τὴν συμπλοκὴν ποιήσωσιν, ἵνα ἡμᾶς ὀλίγον κοπιάσωσι καὶ οἱ πλέον ἰσχυροὶ καὶ ἀνδρεῖοι καὶ ἔμπειροι τοῦ πολέμου μετὰ πλείονος θάρσους καὶ προθυμίας καθ' ἡμῶν ἔλθωσι. καὶ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ συμπλοκὴ ὡς κάμινος ἀνῆψε. καὶ οἱ ἡμέτεροι γενναίως ἀντέλεγον καὶ κακῶς αὐ-

5. ἀσφαλεστάτως P 6. καλληγαρίοις M 14. ἐν] αἱ ἐν P

Conscensis equis, e palatio egredimur et obimus moenia, ad vigiles excubias custodes excitatum. erant omnes in muris et turribus ea nocte, et portae tutissime clausae, per quas nemo aut exire aut intrare posset. ubi in Caligaria venimus sub primum cantum galli, ex equis descendimus atque ascendimus in turrim. ibi foris crebros colloquentes et magnum strepitum audivimus, dixeruntque custodes, per totam noctem ita fieri. quippe quidquid instrumentorum ad oppugnandos muros paratum erat, ad fossam comportabant. interim etiam in litoribus omnia fervent: maxima hostium navigia, triremes et pontes in portu exstructos moenibus et litoribus admoventur. circa secundum galli cantum sine ullo signo, quemadmodum etiam superioribus diebus fecerant, oppugnationem impense et summo conatu ordiuntur. praeceperat autem ameras, ut qui rei militaris minus periti essent et senes quidam et adolescentes pugnam committerent, quo nos aliquantum fatigarent, et validiores, fortiores et bello exercitatiores maiori audacia et alacritate nos aggrederentur. fiebat ita, ac proelium et conflictus

τοὺς ἐδεξιοῦντο καὶ ἐκ τῶν τειχῶν ἀπεκρήμνιζον, καί τινα τῶν πολεμικῶν ὀργάνων καὶ σκευῶν τῶν ἐναντίων κατέσπασαν· καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν θάνατος ἐγεγόνει, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ τῶν Τούρκων μέρους. ὡς δὲ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἀρχὴν ἐποίουν μὴ φαίνεσθαι, τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας αὐγάζοντος, καὶ ἐκ τῶν ἀνατολῶν τὸ ῥοδοειδὲς τῆς πρωΐας ἐνέφαινεν, πᾶν τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων ὡς σχοίνισμα ἓν ἐγεγόνει ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους τῆς πόλεως ἕως τοῦ ἑτέρου. καὶ τὰ ὄργανα τὰ πολεμικά, τύμπανά τε καὶ ἄλλα κεράτινα καὶ πᾶν ἕτερον, κρούσαντες καὶ φωναῖς ἰσχυραῖς ἀλαλάξαντες εἰς τὰς ἑλεβόλεις πάσας τὸ πῦρ ἐνέβαλον, καὶ πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ καιρῷ καὶ ὥρᾳ διά τε χέρσου καὶ θαλάσσης τὴν ἐμβολὴν καὶ σύρρηξιν τοῦ πολέμου καὶ συμπλοκὴν ἐποίησαν. θαρσαλέοι δέ τινες πολεμήτορες τὰς μηρινθώδεις κλίμακας B ἐπανίουσι. τὰ δὲ βέλη παντοῖα κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἀφίετο. καὶ ὥραις μὲν δύο ἡ μάχη ἐνεστήκει στενοῦσα καὶ φρικαλέα, ἦν δέ πως τὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπικρατέστερα· καὶ γὰρ αἱ κλιμακοφόροι τριήρεις σὺν τῇ γεφύρᾳ ἄπρακτοι τῶν τειχῶν τῶν ὑδραίων ἀπεκρούσθησαν, καὶ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφετήρια πλείστους τῶν ἐναντίων Ἀγαρηνῶν διέφθειραν, καὶ ἐκ τῆς χέρσου μέρους τὰ ὅμοια τοὺς ἐναντίους καὶ χεῖρον ἐδεξιώσαντο. καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ξένον, ὥσπερ νεφέλη σκοτεινὴ καλύπτευσα τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρα-

9. κεράτια P 11. τηλεβόλους P

camini instar exarsit. nostri fortiter resistebant, male eos excipiebant et de moenibus deturbabant, et nonnullas machinas et instrumenta bellica eorum diffringebant, et, quum utrimque caderent, e Turcis tamen plures cadebant. ubi autem stellae in coelo micare cessarunt, lucescente lumine diei, et ab oriente rosea aurora comparuit, omnis hostium multitudo perinde ac funis ab una parte urbis ad alteram pertinuit. organis bellicis, tympanis, tubis corneis, reliquis omnibus strepentes et magno frementes clamore, in omnes helepoles igne coniecto, cuncti concorditer, eodem tempore et hora, terra marique impressionem faciunt et pugnam lacessunt. quidam audaciores bellatores per scalas stuppeas ascendunt. omnis generis tela in eos, qui in turribus erant, coniiciuntur. horas duas acriter et horribiliter pugnatum est, ac superior forsan erat res Christiana. nam triremes, quibus scalae portabantur, cum ponte re infecta a muris maritimis repulsae sunt, et saxa ex urbe iactata Agarenorum plurimos extinxerunt, atque e terra similiter ac peius etiam hostes excipiebant: eratque videre novum spectaculum, solem et coelum tanquam obscura nube involu-

νόν. καὶ τὰς κατασκευασθείσας μηχανὰς μετὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς ῥίπτοντες τοὺς ἐναντίους ἔκαιον, καὶ τὰς ἀναβάθρας καὶ κλίμακας μετὰ τῶν ἀναβαινόντων λίθοις βαρέοις ἄνωθεν ἀκοντίζοντες κατέκοπτον, καὶ μετὰ ἑλεβολίσκων καὶ τόξων ἀπεδίωχνον· καὶ ἔνθ' ἂν τὸ πλῆθος ἐθεώρουν, ἐκεῖσε ταῖς ἑλεβόλεσι πῦρ ἐνέβαλλον καὶ πολλοὺς ἔπληττον καὶ ἀπέκτεινον. οἱ δὲ ἐναντίοι ἔκ τε τοῦ κόπου τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀντιστάσεως τοσοῦτον ἀγανακτήσαντες ὥστε ὄπισθεν ὀλίγον ἤθελον στρέψαι, ἵνα ἀναψυχὴν λάβωσιν· οἱ δὲ τζαούσιδες καὶ ῥαβδοῦχοι τῆς αὐλῆς μετὰ ῥάβδων σιδηρῶν καὶ βουνεύρων ἐνέτυπτον, ἵνα μὴ δίδωσι νῶτα τοῖς ἐχθροῖς. τίς διηγήσεται τὰς τότε φωνὰς καὶ τὰς κραυγὰς καὶ τῶν πληγέντων διαμφὶ τὸ οὐαί; ὅθεν ἕως τῶν οὐρανῶν ἀνέβαινον αἱ φωναὶ καὶ ὁ κρότος. καί τινες μὲν ἐκ τῶν ἡμετέρων θεωροῦντες αὐτοὺς οὕτως πάσχοντας μετὰ φωνῶν μεγάλων ἔλεγον "ταῦτα πολλάκις ποιήσαντες κακῶς ἀπεκρούσθητε·" αὐτοὶ δὲ μετὰ βίας τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν θέλοντες δεῖξαι ἐπὶ τὰς κλίμακας πάλιν ἀνέβαινον. ἕτεροι δέ τινες τολμηροὶ καὶ ἰσχυροὶ καὶ δραστικοὶ ἐπὶ τῶν ὤμων εἷς τοῦ ἑτέρου ἀνέβαινε, καὶ ἄλλος πάλιν ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ δευτέρου ἀνήρχετο ὅπως ἐδύνατο, ἵνα ἄνω ἐν τοῖς τείχεσιν ἔλθωσι. καὶ ταῦτα πάντα ποιοῦντες σφοδρῶς καὶ βιαίως συρρήγνυται περὶ τὰς εἰσόδους καὶ ἀνόδους μάχη καρτερά, καὶ τὰ ξίφη ἐσπασμένοι συνεπλέκοντο, φόνος δὲ πολὺς ἦν

2. κατὰ τῶν ἐναντίων P 4. καὶ τηλεβολίσκοις καὶ τόξοις P 13. ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν P 17. θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες δεῖξαι M 23. σπασάμενοι P

tum. machinis igne Graeco instructis iaculantes, hostes concremabant; scalae et qui eas ascendebant, molaribus desuper iactis deturbabantur et iaculis sagittisque repellebantur, et ubi confertos hostes videbant, eo helepolibus ignem iaculati multos vulnerabant et interficiebant. hostes autem labores belli et nostrorum renisus ita aegre tulerunt, ut nonnihil recedere vellent ad recreandas vires. verum tzausides et lictores aulae virgis ferreis et scorteis eos urgebant, ne hosti terga darent. quis voces et clamores et vulneratorum utrimque gemitus verbis assequatur, unde ad sidera penetraret strepitus? quidam de nostris, quum ita hostes affectos viderent, clamabant "saepe hoc conati, male semper repulsi estis," ad quae illi, virtutis ostentandae cupiditate, scalas rursus ascendebant. alii audaces, strenui et promti viri alter in alterius humeros et in huius humeros tertius, qui posset, ascendebant, ut sic muros superarent. haec omnia dum fiunt, vehementer et acriter circa aditus et ascensus proelium commissum, et strictis ensibus pugnatum est, magnaque utrimque fiebat

ἑκατέρωθεν. κλινομένης δὲ ἤδη τῆς ἡμῶν παρατάξεως Θεόφιλος μὲν ὁ Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος ὁ Καντακουζηνὸς ἄνδρες ἄριστοι προπηδήσαντες νικῶσι τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ τρέπουσι καὶ ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τῶν κλιμάκων κακῶς ἀπεκρήμνισαν καὶ διεσκέδασαν. τότε οὖν καὶ ἕτεροι οἱ διατεταγμένοι εἰς βοήθειαν ἔφθασαν. ἐκεῖ δὲ ὁ βασιλεὺς ἔφιππος εὑρεθεὶς καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναθαρρύνων καὶ ἐγείρων, ἵνα προθύμως μάχωνται, ἔλεγεν "ὦ συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, στῆτε ἀνδρείως, παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ θεοῦ, ὅτι τὰ νῦν θεωρῶ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων ἀρχὴν λαμβάνειν συγκοπὴν ποιῆσαι, καὶ ὀλίγον διασκεδάζονται, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν καὶ συνήθειαν ἔρχονται, καὶ ἡ νίκη ἐλπίζω εἰς θεὸν τοῦ εἶναι ἡμετέρα. λοιπόν, ἀδελφοί, χαίρετε, ὅτι ὁ πολύτιμος στέφανος ὑμῖν ἔσεται, οὐχὶ μόνον φθαρτὸς καὶ γήϊνος ἀλλὰ καὶ ἐπουράνιος. ὁ θεὸς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν πολεμεῖ, δειλίᾳ κατέχει τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβῶν."

Καὶ ταῦτα τοῦ βασιλέως λέγοντος, Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ καὶ στρατηγὸς ἐπλήγη τόξου βέλει ἐν τοῖς σκέλεσιν ἐπὶ τὸν δεξιὸν πόδα. αὐτὸς δὲ ὁ τοσοῦτον ἔμπειρος ὢν πολέ- 63
μου, ὡς εἶδε τὸ αἷμα ῥέειν ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅλος ἠλλοιώθη, καὶ ἣν προέδειξεν ἀνδρίαν ἐκ τοῦ φόβου ἔχασε, καὶ ἀνωφελῶς μετὰ ταῦτα ἔπραξε. ὃς ἀνεχώρησεν ὅθεν ἦν.

3. προσπηδήσαντες P 9. γενναίως P 12. τὴν νίκην ἐλπίζω εἰς θεὸν εἶναι ἡμετέραν P

caedes. inclinante iam acie nostra, Theophilus Palaeologus et Demetrius Cantacuzenus, viri fortissimi, prosiluerunt, Agarenos vicerunt et fugarunt atque e moenibus male deturbatos disperserunt. tum etiam alii, qui illic dispositi essent, ad auxilium advolarunt. imperator, qui forte ibi aderat in equo, milites, ut strenue dimicarent, his verbis cohortatus est. "commilitones et fratres, per misericordiam dei vos rogo, state viriliter, quandoquidem hostium copias nunc viribus labascere et paulatim dissipari nec ordine et more suo incedere video, ac, deo confisus, spero, victoriam nostram fore. ac gaudete, fratres, quoniam corona pretiosissima vobis reposita est, non fluxa et terrena solum, sed etiam coelestis. qui pro nobis pugnat deus, impiorum copias formidine cohibet."

Haec dicente imperatore, Iohannes Iustinianus dux sagitta vulneratus est in dextero pede. vir rei militaris tam egregie peritus, ubi sanguinem e corpore profluentem vidit, totus mutatus, quam ante ostenderat virtutem, statim pavore abiecit, nec quidquam postea operae navavit, sed loco, in quo erat, relicto, cum silentio discessit, medicum quaerens, nec memor fortitudinis et dexteritatis, quam a

μετὰ σιωπῆς διήρχετο ζητῶν ἰατρούς, μὴ μνημονεύων τῆς γενναιότητος καὶ ἐπιδεξιότητος ἣν ἀρχῆθεν ἔδειξε. καὶ οὐκ εἶπε τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ οὐδέν, οὔτε ἀντ' αὐτοῦ εἴασέ τινα ἕτερον, ἵνα μὴ ἡ γεγονυῖα σύγχυσις γένηται καὶ ἀπώλεια. στραφέντες δὲ οἱ στρατιῶται καὶ μὴ ἰδόντες τὸν στρατηγόν, διὰ τοῦ ῥηθέντος λόγου ὅτι ἔφυγεν εἰς ταραχὴν καὶ δειλίαν μεγάλην ἐνέπεσον. ὁ οὖν βασιλεὺς κατὰ συγκυρίαν πάλιν ἐκεῖσε εὑρεθεὶς ὁρᾷ τοὺς στρατιώτας συγκεχυμένους καὶ μεστοὺς φόβου ὡς πρόβατα διωκόμενα, καὶ μαθὼν τὸ αἴτιον καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Ἰουστινιανὸν ἰδὼν φεύγοντα ἐγγίσας αὐτῷ λέγει "ἀδελφέ, τί τοῦτο πεποίηκας; στρέψον ἐν τῷ διατεταγμένῳ σου τόπῳ. ἡ πληγὴ αὕτη ὀλίγον τί ἐστι. στρέψον, ὅτι τὰ νῦν ἡ πλείων ἀνάγκη ἐστίν. ἡ πόλις εἰς χεῖράς σου κρέμεται, ἵνα λυτρώσῃς αὐτήν." πολλὰ δὲ εἰπόντος τοῦ βασιλέως αὐτῷ οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἐν τῷ Γαλατᾷ περάσας αἰσχρῶς ἐκεῖ τελευτᾷ ἐκ τῆς πικρίας καὶ περιφρονήσεως. οἱ δὲ Τοῦρκοι ἰδόντες τὴν τοσούτην σύγχυσιν τῶν ἡμετέρων θάρσος ἔλαβον. ἐκεῖ καὶ ὁ Σογὰν μπασιᾶς παρὼν τοῖς ἰαννιτζαρίοις καὶ τοῖς ἑτέροις διαλεχθεὶς ἐπήγειρεν αὐτῶν τὰ φρονήματα. καί τις ἰαννίτζαρις τοὔνομα Χασάνης (ἐκ τοῦ Λουπαδίου ὁ γιγαντώδης ὥρμητο λένδρος) ὑπὲρ κεφαλῆς τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὸν θυρεὸν βαλών, τῇ δὲ δεξιᾷ τὸ ξίφος ἀσπασάμενος, ἐπὶ τὸ τεῖχος, οὗ ἐθεώρει τὴν σύγχυσιν, ἐχώρησεν.

5. στρ. ἀλλὰ μᾶλλον ἐρρέθη λόγος ὅτι P 21. λοπαδίου P γιγαντόγης P

principio praestiterat: nec vero iis, qui aderant, ullum verbum fecit, aut sui vicarium reliquit, quo impediretur, quae secuta est, confusio et pernicies. conversi enim milites, quum ducem non conspiciunt, sed fugisse audiunt, in perturbationem et metum ingentem inciderunt. rursus forte aderat imperator: qui ubi milites perturbatos et plenos timore, velut oves bestiis agitatas, vidit, causam edoctus et Iustinianum profugum animadvertens, sic eum aggreditur: "mi frater," inquit, "quid istud agis? redi in locum tuum: plaga ista modica est: redi, amabo te: gravior enim nunc necessitas urget. urbs in manibus tuis est, a te servanda est." alia plura monenti imperatori nihil respondit, sed Galatam traiectus, ibidem in contemtionem adductus, moerore obiit. interim Turcae, animadversa tanta nostrorum perturbatione, receperunt animos; atque Sogan basias iannitzaros aliosque adhortatus erexit. iannitzarus quidam, nomine Chasanes, Lupadio oriundus, ingenti corporis magnitudine, sinistra manu supra caput scutum protendens, dextra gladium stringens, ad murum, qua turbatos nostros vidit, pro-

εἵποντο δὲ αὐτῷ καὶ ἕτεροι ὡσεὶ τριάκοντα, τὴν ἀνδρίαν ζηλώσαντες. οἱ δὲ ἐναπομείναντες ἡμέτεροι ἐν τῷ τείχει κατεκόντιζον αὐτοὺς καὶ βέλεσιν ἔβαλλον καὶ λίθους ὑπερμεγέθεις ἐκύλιον κατ' αὐτῶν· δέκα καὶ ὀκτὼ ἐξ αὐτῶν ἀπεκρήμνισαν. ὁ δὲ Χασάνης οὐ πρότερον ἐπέσχε τὴν ὁρμὴν ἢ ἀνελθεῖν ἐν τοῖς τείχεσι καὶ τρέψασθαι τοὺς ἡμετέρους. ἡνίκα γοῦν ἐκράτησε τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἕτεροι πολλοὶ ἀκολουθήσαντες ἀνήρχοντο εἰς τὸ τεῖχος. καὶ τοὺς ἀναβαίνοντας οὐκ ἔφθασαν κωλύειν οἱ ἡμέτεροι διὰ τὴν ὀλιγότητα· οἱ δὲ πολέμιοι πλῆθος ἦσαν. τοῖς δὲ ἀναβᾶσι συμπλέκοντες ἐμάχοντο, καὶ ἦν οὐκ ὀλίγος αὐτῶν ὁ φόνος. καὶ ὁ Χασάνης μαχόμενος προσπαισθεὶς πέτρᾳ τινὶ κατέπεσεν. ἐπιστραφέντες δὲ οἱ ἡμέτεροι καὶ ἰδόντες αὐτὸν κείμενον πέτραις ἔβαλλον πάντοθεν· ὁ δὲ εἰς γόνυ διαναστὰς ἠμύνετο, ὑπὸ δὲ τοῦ πλήθους τῶν τραυμάτων παρείθη τὴν δεξιὰν καὶ κατεχώσθη τοῖς βέλεσι. καὶ ἕτεροι πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν καὶ ἐπλήγησαν καὶ ἕνεκεν τῶν τραυμάτων πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐκομίσθησαν. εἶτα τοσοῦτον ἀναβὰν τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων τοὺς ἡμετέρους διεσκέδασαν, καὶ ἀφέντες τοὺς ἔξωθεν τείχους ἔσωθεν διὰ τῆς πύλης ἔβαινον καταπατῶντες εἷς τὸν ἕτερον. ταῦτα δὲ οὕτως ἔχοντα καὶ φωνή τις ἐρρέθη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν καὶ ἐκ τοῦ μέρους τοῦ λιμένος "ἑάλω τὸ φρούριον, καὶ τὰ στρατήγεια καὶ τὰ σημαῖα ἄνωθεν ἐν τοῖς πύργοις ἔστησαν." καὶ ἡ φωνὴ τοὺς ἡμετέρους ἐτρέψατο, τοὺς δὲ πολεμίους ἀνε-

14. ἐμείνετο M, ἐσημαίνετο P 16. ἐπνίγησαν P 24. ἡ φωνὴ] τὸ στρατήγημα P

cessit, circiter triginta virtutis aemulis sequentibus. nostri manserunt in muro, eosque iaculis et grandibus saxis exceperunt atque decem et octo deturbarunt. verum Chasanes non prius remisit impetum, quam, escenso muro, nostros fugaret. postquam igitur auso potitus est, etiam multi alii, eum secuti, in murum evadebant, quos nostri propter paucitatem prohibere non poterant, quum hostium magnus numerus esset. proelium tamen cum iis, qui ascenderent, commiserunt et non exiguam in eos ediderunt caedem. ipse Chasanes, inter pugnandum saxo offensus, procubuit. quem quum conversi nostri iacentem vident, lapides undique in eum coniiciunt. ille in genua enisus, pugnabat, sed mox plagarum multitudine manibus elanguit et telis obrutus est. multi item alii aut occisi, aut vulnerati et propter plagas in castra asportati sunt. tandem hostes catervatim muro potiti, nostros dissiparunt, qui, relictis exterioribus moenibus, per portam in urbem irrumpentes invicem se conculcabant. haec dum aguntur, intus et extra et ad portum clamatur "capta est arx, signa et

θάῤῥυνε· καὶ ἀλαλάξαντες φωνὰς πολλὰς καὶ προθύμως ἄνευ φόβου οἱ πάντες ἐπὶ τὰ τείχη ἀνέβαινον.

Ὡς οὖν εἶδεν ὁ δυστυχής, ὁ βασιλεὺς καὶ αὐθέντης μου, B δακρυχέων ἐπαρακάλει τὸν θεόν, καὶ τοὺς στρατιώτας ἵνα μεγαλοψυχήσωσι προέτρεπε· καὶ οὐκ ἦν συνδρομῆς καὶ βοηθείας ἐλπὶς οὐδεμία. ὁ δὲ τὸν ἵππον κεντήσας δραμὼν ἔφθασεν ἔνθα τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβῶν ἤρχετο, καὶ ὥσπερ ὁ Σαμψὼν ἐπὶ τοὺς ἀλλοφύλους ἐποίει, καὶ τοὺς ἀσεβεῖς ἐν τῇ πρώτῃ συμπλοκῇ ἐκ τῶν τείχων ἀπεκρήμνισεν, ὡς ἰδεῖν θαῦμα ξένον τοὺς ἐντυχόντας καὶ βλέποντας. βρυχόμενος ὡς λέων καὶ τὴν ῥομφαίαν ἐσπασμένην ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀπέσφαξε· καὶ τὸ αἷμα ποταμηδὸν ἐκ τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔῤῥεε. καὶ ὁ προῤῥηθεὶς Δὸν Φραγκίσκος ὁ Τολέδος ὑπὲρ τὸν Ἀχιλλέα ἐποίησεν· ἐν τοῖς δεξιοῖς τοῦ βασιλέως ἔτυχε, καὶ ὥς τις ἀετὸς μετὰ ὀνύχων καὶ στόματος τοὺς ἐναντίους κατέκοπτεν. ὁμοίως καὶ Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος, ὡς εἶδε τὸν βασιλέα μαχόμενον καὶ τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν, μεγαλοφώνως μετὰ κλαυθμοῦ κράξας εἶπε "θέλω θανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν," καὶ συῤῥήξας ἑαυτὸν ἐν μέσῳ μετὰ κραυγῆς τοὺς ὅσους εὗρε πάντας διεσκέδασε καὶ διεσκόρπισε καὶ ἐθανάτωσεν. ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Δαλμάτης ἐκεῖ παρὼν ὑπὲρ πάντα στρατιώτην γενναίως τοῖς πο-

6. κεντρήσας P

vexilla sublime in turribus elata." quae vox nostros fugavit, hostes erexit, qui magno clamore et impetu, nullo timore, in murum ascendunt.

Haec quum videt miser imperator, dominus meus, cum lacrimis deum precatur, et milites, ut generose pugnent, impellit: at nulla iam opis et auxilii spes erat. itaque ipse equo concitato advolat, qua irruebat hostium turba, et quemadmodum Sampso hostes prostravit, ita impios primo impetu e moenibus deturbat, ut qui aderant et videbant, mirum cernerent spectaculum. leonis instar fremens, et dextra gladium strictum tenens, multos hostes trucidavit, ac sanguis in modum fluminis e pedibus et manibus eius profluebat. dominus Franciscus autem, Toledus, quem supra nominavi, ipsum superavit Achillem, ad dextram imperatoris dimicans et aquilae instar unguibus et ore hostes concidens. similiter Theophilus Palaeologus, ut imperatorem decertantem et urbem periclitantem vidit, magna voce et lacrimans clamavit "mori quam vivere malo," et impetu facto in medios hostes, quotquot invenit, disiecit, dissipavit, occidit. at enim Iohannes Dalmata quoque, ibi praesens, prae reliquis militibus generose adversus

λεμίοις ἐσυμπλέκετο. καὶ οἱ ἐντυχόντες καὶ βλέποντες ἐθαύμαζον περὶ τῆς ἰσχύος καὶ γενναιότητος τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν. καὶ δὶς καὶ τρὶς τῆς ἐμβολῆς καὶ συρρήξεως τε καὶ συμπλοκῆς γενομένης μεγάλως τοὺς ἀσεβεῖς ἐτρέψαντο καὶ πλῆθος ἀπέκτειναν καὶ ἑτέρους ἐκ τῶν τειχῶν ἀπεκρήμνιζον, καὶ ἀγωνιζόμενοι σφοδρῶς καὶ συμπλεκόμενοι ἀπεκτάνθησαν, καὶ πολὺν φόνον εἰς τοὺς πολεμίους πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν ἐποίησαν οὕτως. καὶ ἕτεροί τινες στρατιῶται οὐκ ἀγενεῖς μαχόμενοι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ αὐτοὶ ἀπεκτάνθησαν πλησίον τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, ὅπου τὴν ἑλέβολιν ἐκείνην κατεσκεύασαν καὶ τὴν μεγάλην ἑλέβολιν ἔστησαν, καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως χαλάσαντες ἐκεῖθεν ἐν τῇ πόλει πρῶτον εἰσῆλθον. ἐγὼ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ οὐχ εὑρέθην πλησίον τοῦ αὐθεντός μου τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ προστάξει ἐκείνου εἰς ἐπίσκεψιν δῆθεν ἐν ἄλλῳ μέρει τῆς πόλεως ἤμην.

8. Ἐλθόντων δὲ τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἔσωθεν τείχεσι Χριστιανοὺς μετὰ ἑλεβολίσκων καὶ βελῶν καὶ τόξων καὶ πετρῶν ἐναπολειφθέντας ἐδίωξαν, καὶ ἐγκρατεῖς πάντων ἐγένοντο, ἄνευ δὲ τῶν πύργων τῶν λεγομένων Βασιλείου Λέοντος καὶ Ἀλεξίου, ἐν οἷς ἑστήκεισαν οἱ ναῦται ἐκεῖνοι οἱ ἐκ τῆς Κρήτης· αὐτοὶ γὰρ γενναίως ἐμάχοντο μέχρι καὶ τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης ὥρας καὶ πολλοὺς Τούρκους ἐθανάτωσαν, καὶ τοσοῦτον πλῆθος βλέποντες καὶ τὴν πόλιν δεδουλωμένην

10. τηλέβολον P 11. ἑλέπολιν P 16. τοὺς ἔσωθεν τοῦ τείχους τῆς πόλεως χρ. P 17. τηλεβολίσκων P

hostes decertavit: ut, qui aderant et videbant, fortissimorum virorum virtutem et audaciam mirarentur. itaque bis et ter impressione et pugna facta, impios vehementer fugarunt, multos occiderunt, alios de muris depulerunt, atque occubuerunt tandem constanter et strenue pugnantes et magna prius hostium strage data. item alii haud imbelles milites eodem loco dimicantes ceciderunt, prope portam sancti Romani, ubi helepolim illam Turcae fecerant et magnam helepolim constituerant: qua primum diruto muro, in urbem penetrarunt. ego illo tempore non versabar circa imperatorem, dominum meum, sed iussu eius ad lustrandam aliam partem urbis discesseram.

8. Turcae urbem ingressi Christianos intra interiorem murum reliquos heleboliscis, iaculis, sagittis, saxis persecuti, et cunctis potiti sunt, praeter eos, qui in turribus Basilii Leonis et Alexii quae dicebantur constituti erant, nautas Cretenses. hi enim ad sextam et septimam horam strenue pugnabant et multos Turcas interficiebant, quumque tantam hostium multitudinem et totam urbem subactam viderent, no-

πᾶσαν αὐτοὶ οὐκ ἤθελον δουλωθῆναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἔλεγον ἀποθανεῖν κρεῖττον ἢ ζῆν. Τοῦρκος δέ τις τῷ ἀμηρᾷ ἀναφορὰν ποιήσας περὶ τῆς τούτων ἀνδρίας, προσέταξεν ἵνα κατέλθωσι μετὰ συμβάσεως καὶ ὦσιν ἐλεύθεροι αὐτοί τε καὶ ἡ ναῦς αὐτῶν καὶ πᾶσα ἡ ἀποσκευὴ ἣν εἶχον. καὶ οὕτως γενομένων πάλιν μόλις ἐκ τοῦ πύργου τούτους ἔπεισαν ἀπελθεῖν. καὶ δύο μὲν αὐτάδελφοι Ἰταλοί, Παῦλος καὶ Τρωΐλος τοὔνομα, ἐν τῷ διατεταγμένῳ αὐτοῖς τόπῳ μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν γενναίως ἐμάχοντο καὶ τοὺς πολεμίους κακῶς ἀπε-
64 *δίωχνον καὶ οὐκ ἀγεννῆ συμπλοκὴν καὶ σύρραξιν ἐποίουν, καὶ φόνος ἦν ἀναμεταξύ, λέγω τῶν δύο μερῶν τῶν μαχομένων καὶ ὑπερμαχούντων. στραφεὶς δὲ ὁ Παῦλος καὶ ὁρῶν τοὺς πολεμίους ἔσωθεν τῆς πόλεως λέγει τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ "ὦ φρίξον ἥλιε! ὦ στέναξον γῆ! ἑάλω ἡ πόλις, ἡμᾶς δὲ τοῦ πολεμεῖν παρῆλθεν ἡ ὥρα. ἀλλ' ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, εἰ δυνατόν, φροντίσωμεν."*

Καὶ οὕτως ἐγκρατεῖς οἱ πολέμιοι πάσης τῆς πόλεως γεγονότες ἡμέρᾳ τρίτῃ, ὥρα ἦν τῆς ἡμέρας β' καὶ ἥμισυ, τοῦ ͵ςϡξα' ἔτους, τῇ κθ' μηνὸς Μαΐου. καὶ τῶν μὲν προσπιπτόντων ἦν ἁρπαγὴ καὶ αἰχμαλωσία, τῶν δὲ καταλαμβανομένων καὶ ἀνθισταμένων σφαγή· καὶ οὐδαμῶς ἡ γῆ ἔν τισι τόποις ἐκ τῶν νεκρῶν διεφαίνετο. καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ξένον καὶ θρήνους πολλοὺς καὶ ποικίλους καὶ ἀμετρήτους ἀνδραποδι-

4. *συνηβάσεων* P 7. *Ἰταλοὶ* om P 14. *γῆ· τί τοῦτο; ἑάλω* P

luerunt tamen ipsi subigi, sed mortem vita esse praestabiliorem ducebant. de quorum virtute quum Turca aliquis amerae renuntiasset, edixit is, ut ex pacto descenderent et cum navi et omni supellectile sua liberi essent. at sic quoque aegre iis persuaserunt, ut discederent. duo fratres Itali, Paulus et Troilus nominibus, in loco sibi commisso cum aliis multis generose decertantes, hostes acriter repellebant et haud levi dimicabant proelio, et utrorumque, tum pugnantium tum defensantium, caedes edebantur. respiciens autem Paulus hostesque intra urbem conspicatus, ad fratrem conversus "o sol, horresce," inquit, "o tellus, ingemisce! capta urbs est, et pugnandi tempus iam praeteriit. attamen de salute nostra, si qua spes est, cogitemus."

Ita hostes tota urbe potiti sunt die tertio, hora secunda et dimidia, anno 6961, mensis Maii die 29. qui irruerant, rapiebant et captivos faciebant, qui capiebantur et resistebant, mactabantur, atque nonnullis in locis prae cadaverum multitudine non apparebat terra. vidisses novum spectaculum, lamenta multa et varia, rapinas innumeras, quibus mulieres primariae, virgines et deo consecratae, capillis et crinibus a Turcis

σμούς, τῶν εὐγενῶν ἀρχουσῶν καὶ παρθένων καὶ ἀφιερωμένων τῷ θεῷ συρομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τῶν ἐθείρων καὶ κόμων καὶ πλοκάμων τῆς κεφαλῆς ἔξωθεν τῶν ἐκκλησιῶν μετὰ ὀδυρμῶν ἀνηλεῶς, τὴν βοὴν καὶ κλαυθμὸν τῶν παίδων, τοὺς ἱεροὺς καὶ ἁγίους οἴκους λεηλατισμένους, τὸ φρικῶδες καὶ ἀκουόμενον τίς διηγήσεται; ἦν ὁρᾶν τὸ θεῖον αἷμα καὶ σῶμα Χριστοῦ κατὰ γῆς χεόμενον καὶ ῥιπτόμενον, καὶ τὰ τιμαλφῆ δοχεῖα τούτου ἁρπάζοντες τὰ μὲν διέθραυον τὰ δὲ σῶα ἐνεκολπίζοντο, καὶ τοὺς ἐγκεκοσμημένους κόσμους ὁμοίως ἐποίουν, καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας μετὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων πολυτίμων κατεπάτουν, καὶ τοὺς κόσμους αἴροντες κλίνας καὶ τραπέζας ἐποίουν, καὶ μετὰ τῶν ἱερατικῶν στολῶν καὶ ἐνδυμάτων τῶν ἐκ σηρικῶν καὶ χρυσοϋφάντων ὄντων τοὺς ἵππους ἐσκέπαζον, καὶ ἄλλοι ἐπ' αὐτοῖς ἤσθιον, καὶ τοὺς πολυτίμους μαργάρους τῶν ἁγίων κειμηλίων ἀναρπάστους ἐποίουν, τὰ ἅγια λείψανα καταπατοῦντες. καὶ ἕτερα ἀνοσιουργήματα πλεῖστα ἐποίουν ἄξια θρήνου οἱ τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομοι. ὢ τῶν σοφῶν σου κριμάτων, Χριστὲ βασιλεῦ, ὡς ἀνερμήνευτα καὶ ἀνεξιχνίαστά εἰσι. καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν παμμέγιστον ἐκεῖνον ναὸν καὶ θειότατον τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον, τὸν θρόνον τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, τὸ Χερουβικὸν ὄχημα καὶ στερέωμα δεύτερον, τὴν θεοῦ χειρῶν ποίησιν, τὸ θέαμα καὶ ἔργον ἄξιον, τὸ πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα, τὸν ὡραῖον

2. ἀθήρων P 5. ἄλλους P 13. ὄντων om P 22. καὶ στερέωμα — ποίησιν om P θέαμα τὸ ἄξιον P

atrociter magno eiulatu ex ecclesiis avellebantur. clamores et ploratus puerorum, sanctarum aedium sacrilegia et si quid aliud horrendum, quis haec enarret? erat videre Christi divinum sanguinem et corpus in terram effundi et proiici, sacra vasa diripi et partim diffringi partim integra in sinum abscondi. perinde de ornatu faciebant, sanctas imagines, auro, argento et lapillis pretiosis decoratas, conculcabant, et ornamenta spoliantes in lectulos et mensas adhibebant, sacerdotalibus stolis et vestimentis, tum sericis tum auro intextis, equos sternebant aut pro mappis utebantur, pretiosas sacrae gazae margaritas spoliabant, sacris reliquiis humi protritis. alia permulta exsecratissima et lacrimis prosequenda facinora praecursores illi antichristi patrabant. o sapientissima tua consilia, Christe rex, quam sunt abscondita et inscrutabilia! erat porro videre maximum illud et divinissimum templum sapientiae dei, coelum terrestre, sellam gloriae dei, Cherubicum vehiculum et firmamentum alterum, opus manuum dei, spectaculum eximium et totius orbis terrarum lumen, templum illud elegans et elegantibus elegantius, intra cuius adyta et supra al-

καὶ ὡραίων ὡραιότερον· οὗ ἔσωθεν τῶν ἀδύτων καὶ ἄνωθεν τῶν θυσιαστηρίων καὶ τραπεζῶν ἤσθιον καὶ ἔπινον, καὶ τὰς ἀσελγεῖς γνώμας καὶ ὀρέξεις αὐτῶν μετὰ γυναικῶν καὶ παρθένων καὶ παίδων ἐπάνωθεν ἐποίουν καὶ ἔπραττον. τίς μὴ θρηνήσῃ σε, ἅγιε ναέ; καὶ πανταχοῦ πᾶν κακὸν ἦν, καὶ πᾶσα κεφαλὴ ἤλγει. ἐν οἴκοις θρῆνοι καὶ κλαυθμοί, ἐν τριόδοις ὀδυρμοί, ἐν ναοῖς ὀλοφυρμοί, ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὀλολυγαὶ ἑλκυσμοὶ ἀνδραποδισμοὶ διασπασμοί τε καὶ βιασμοί. οἱ σεμνοὶ τῷ γένει ἀτίμως περιῆσαν, οἱ πλούσιοι ἀνόσιοι. αἱ πλατεῖαι, αἱ γωνίαι κατὰ πάντα τόπον πανταχοῦ πασῶν κακιῶν ἦν ἔμπλεα· οὐδεὶς τόπος ἀνεξερεύνητος ἢ ἄσυλος ἔμεινεν. ὦ Χριστὲ βασιλεῦ, τῆς τότε θλίψεως καὶ στενοχωρίας πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, ἣν οἰκοῦσιν οἱ Χριστιανοί, ἐλευθέρωσον. καὶ πάντα κῆπον καὶ οἶκον οἱ ἀσεβεῖς οὐκ εἴασαν ἀνόρυκτον, ἵνα τὰ κεκρυμμένα χρήματα εὕρωσι· καὶ πλείστων μὲν νέων θησαυρῶν καὶ παλαιῶν καὶ ἑτέρων πολυτίμων πραγμάτων εὑρόντες ἐνεπλήσθησαν.

B 9. Ὡς οὖν ἡ πόλις ἑάλω, ὁ ἀμηρᾶς ἔνδον εἰσελθὼν εὐθὺς πάσῃ σπουδῇ ζήτησιν ἐποίει περὶ τοῦ βασιλέως, ὃς κατὰ νοῦν ἄλλον οὐκ ἐλογίζετο εἰ μὴ μόνον μαθεῖν εἰ ζῇ ἢ τέθνηκεν ὁ βασιλεύς. καὶ τινὲς μὲν ἐλθόντες ἔλεγον ὅτι ἔφυγεν, ἄλλοι δὲ ἐν τῇ πόλει ἔλεγον εἶναι κεκρυμμένον, ἄλλοι δὲ τεθνάναι μαχόμενον. καὶ θέλων πιστωθῆναι ἀληθῶς ἔστειλεν

19. ὃς om P

taria ac mensas ederent ac biberent, et incestas cupiditates et libidines suas cum feminis, virginibus et pueris exercerent. quis te non lugeat, templum sanctissimum! ubique calamitas erat et dolebat omne caput. in domibus lamenta et fletus, in triviis planctus, in templis luctus, virorum gemitus, mulierum ululatus, rapinae, captivitates, insultationes. genere nobiles contemti erant, divites impii. plateae et anguli ubique omni malorum genere redundabant; nullus locus erat, quem non scrutarentur et expilarent. Christe rex, ab illa, quam tum experti sumus, miseria et calamitate omnem urbem et terram, quam Christiani habitant, tueare. nullos hortos, nulla domicilia non perquirebant impii, ut pecuniam abditam reperirent: ac maximis inventis thesauris, vetustis et novis, atque aliis rebus pretiosis impleti sunt.

9. Capta igitur urbe, ameras, eam ingressus, studiosissime de imperatore quaerebat, nec quidquam antiquius habebat, quam ut cognosceret, viveretne an interiisset imperator. atque eum alii fugisse dicebant, alii in urbe latitare, alii proelio occubuisse. itaque ut rem certo cognosceret, misit, ubi Christianorum et impiorum cadavera

ἔνθα δὴ τὰ πτώματα τῶν ἀναιρεθέντων ἔκειτο σωροειδῶς Χριστιανῶν τε καὶ ἀσεβῶν. καὶ πλείστας κεφαλὰς τῶν ἀναιρεθέντων ἔπλυναν, εἰ τύχῃ καὶ τὴν βασιλικὴν γνωρίσωσι. καὶ οὐκ ἐδυνήθησαν γνωρίσαι αὐτὴν εἰ μὴ τὸ τεθνεὸς πτῶμα τοῦ βασιλέως εὑρόντες, ὃ ἐγνώρισαν ἐκ τῶν βασιλικῶν περικνημίδων ἢ καὶ πεδίλων, ἔνθα χρυσοῖ ἀετοὶ ἦσαν γεγραμμένοι, ὡς ἔθος ὑπῆρχε τοῖς βασιλεῦσι. καὶ μαθὼν ὁ ἀμηρᾶς περιχαρὴς καὶ εὐφραινόμενος ὑπῆρχε· καὶ προστάξει αὐτοῦ οἱ εὑρεθέντες Χριστιανοὶ ἔθαψαν τὸ βασιλικὸν πτῶμα μετὰ βασιλικῆς τιμῆς. οὐαὶ οὐαὶ κἀμοὶ τῆς προνοίας ἐν τίνι καιρῷ με φυλαττούσης! ἦν δὲ πᾶσα ἡ ζωὴ τοῦ ἀοιδίμου ἐν βασιλεῦσι καὶ γαληνοτάτου καὶ μάρτυρος τούτου χρόνοι τεσσαράκοντα ἐννέα καὶ μῆνες τρεῖς καὶ ἡμέραι εἴκοσι.

Ὁ δὲ ἀμηρᾶς τῇ νίκῃ τῇ μεγάλῃ ἐπαρθεὶς καὶ πλείστης κενοδοξίας πλησθεὶς ὠμὸς καὶ ἀνελεήμων ἐφάνη. προσελθὼν δὲ αὐτῷ ὁ μέγας δοὺξ ὁ κὺρ Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς προσεκύνησεν αὐτόν, καὶ δείξας αὐτῷ θησαυρὸν πολὺν ὃν εἶχε κεκρυμμένον, καὶ λίθους καὶ μαργάρους καὶ ἕτερα λάφυρα ἄξια βασιλεῦσιν, ἃ ἰδὼν ὁ ἀμηρᾶς καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ ἐθαύμασαν. ὁ δὲ Νοταρᾶς εἶπε τῷ ἀμηρᾷ "ταῦτα πάντα ἐφύλαττον διὰ τὴν βασιλείαν σου, καὶ ἰδοὺ τὰ νῦν χαρίζομαί σοι δῶρον· καὶ δέομαι, δέξαι τοῦ δούλου σου τὴν δέησιν καὶ παρακάλεσιν." ἤλπιζεν οὖν οὗτος δι' αὐτῶν ἐλευθερίαν τύ-

23. ἐλευθερίας P

acervatim iacebant. abluerunt occisorum capita plurima, si forte imperatoris agnoscerent. non poterant autem, sed inventum imperatoris cadaver ex imperatoriis ocreis et calceamentis agnoverunt, in quibus aureae aquilae depictae essent, ut mos erat imperatoribus. huius rei certior factus ameras, summopere gavisus et exhilaratus est, et qui aderant Christiani iussu eius imperatorium cadaver honore imperatoribus legitimo sepeliverunt. vae mihi quoque, quem quo tempore servavit divina providentia! vixit venerandus hic et placidissimus imperator, dum martyr obiit, annos quadraginta novem, menses tres et dies viginti.

Ameras magna victoria elatus et inani tumefactus gloria, crudelem se et immanem praestitit. accessit ad eum Lucas Notaras, magnus dux, et, adoratione facta, ingentem thesaurum, quem absconditum habebat, gemmas porro et margaritas aliamque gazam regibus dignam ei monstravit: quorum adspectu ameras cum universo comitatu obstupuit. tum Notaras "haec omnia," inquit, "servavi maiestati tuae et nunc tibi pro munere trado, ac rogo, ut servi tui preces et vota ne aspernere." sperabat autem, sic se cum domo sua libertatem con-

χαι μετὰ τοῦ οἴκου αὐτοῦ· ἀπελογίσατο δὲ αὐτῷ ὁ ἀμηρᾶς καὶ εἶπεν "ὦ ἡμικύων καὶ ἀπάνθρωπε μηχανορράφε καὶ πολύτροπε, τοσοῦτον πλοῦτον εἶχες καὶ οὐκ ἐβοήθησας τῷ βασιλεῖ τῷ αὐθέντῃ σου καὶ τῇ πόλει τῇ πατρίδι σου; νῦν δὲ μετὰ τοιούτων πονηριῶν καὶ πανουργιῶν ἃς οἶδας ποιεῖν καὶ πράττειν ἐκ νεότητος, βούλῃ ὑποσκελίσαι κἀμέ, καὶ φύγῃς τοῦ πρέποντός σοι; εἰπέ μοι, ὦ ἀσεβῆ, τίς ὁ χαρίσας μοι τὸν πλοῦτον τὸν σὸν καὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς χεῖράς μου;" λέγει αὐτῷ ὁ Νοταρᾶς "ὁ θεός." ὁ δὲ ἀμηρᾶς εἶπεν αὐτῷ "ἐπεὶ ὁ θεὸς ταῦτά μοι ἐχαρίσατο καὶ σὲ καὶ πάντας ὑπὸ τὰς χεῖράς μου δούλους ἔδωσε, τί σὺ λέγεις, πονηρέ, καὶ φλυαρεῖς; πῶς οὐκ ἔστειλάς μοι αὐτὰ πρὶν τὴν μάχην κινήσω καθ' ὑμῶν ἢ πρὶν τὴν πόλιν νικήσω, ἵνα ὀφείλω σοι τὴν χάριν καὶ τὴν ἀνταμοιβήν; νῦν οὖν οὐκ εἶ σὺ ὁ χαρίσας μοι ταῦτα, ἀλλὰ ὁ θεός." καὶ εὐθὺς ὥρισε τοῖς δημίοις ἵνα εἰς φυλακὴν βάλωσιν αὐτὸν καὶ ἀσφαλῶς τηρῶσι. τῇ δὲ ἐπαύριον προστάξας ἤνεγκαν πάλιν αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος αὐτοῦ· καὶ λέγει αὐτῷ "ἐπεὶ οὐκ ἠθέλησας βοηθῆσαι τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ πατρίδι σου μετὰ τοσούτου θησαυροῦ ἀναριθμήτου ὃν εἶχες, καὶ διὰ τί οὐκ ἐβούλευσας τὸν βασιλέα, ὅτε ἐμήνυσα αὐτῷ ἵνα μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης μοι δώσῃ τὴν πόλιν καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῆς τόπον δώσω μετ' ἀγάπης καὶ φιλίας, ἵνα μὴ τοσοῦτοι φόνοι ἀναμέσον ἡμῶν γενήσωνται;" ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν

secuturum esse. at respondit ameras "heu te semicanem, hominem immanem, veteratorem et fraudulentum, qui tantas opes posséderis, nec succurreris domino tuo, imperatori, nec huic urbi, patriae tuae! nunc vero cum istis nequitiis et fraudibus, quibus deditus fuisti a pueritia, me quoque supplantare et poenam effugere studes? dic mihi, sceleste, quis est, qui in manus meas tradidit divitias tuas et hanc urbem?" respondit Notaras "deus." tum ameras "quodsi deus haec mihi donavit, atque te et reliquos in manus meas dedidit, quid tu, nequam, ais et nugaris? cur mihi haec non ante misisti, quam bellum contra vos commoverem aut urbem caperem, ut tibi gratias et remunerationem deberem? nunc enim non tu haec mihi largiris, sed deus." ita statim mandavit lictoribus, ut eum in carcerem coniicerent et diligenter custodirent. postridie eum rursus coram se adduci iussit et his verbis compellavit "quandoquidem imperatori et patriae tuae ditissimo hoc thesauro, quem habebas, opitulari noluisti, cur imperatori non suasisti, quum talem ego ei conditionem proposuissem, ut pacifice et ultro urbem mihi daret, ego illi alium locum cum benevolentia et amicitia restituerem, ne tantae inter nos caedes fierent?" respondit ille "huius rei non ego culpam

αὐτῷ "ἐγὼ αἴτιος οὐχ ὑπάρχω εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἀλλ' οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ ἐν τῷ Γαλατᾷ, οἳ ἔτασσον τῷ βασιλεῖ ἵνα στόλον καὶ στρατὸν εἰς βοήθειαν αὐτῷ στείλωσιν." ὁ δὲ ἀμηρᾶς "πολλὰ οἶδας" λέγει "ψεύδους ἐφευρήματα· τὰ νῦν δὲ καιρὸς ψεύδους οὐκ ἔστιν ἵνα βοηθήσῃ σοι." καὶ προστάξας ἐπὶ τὴν αὔριον ἐπὶ τὴν τοῦ Ξηροῦ λόφου ἀγορὰν πρῶτον κατενώπιον αὐτοῦ θανατώσωσι τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, οὓς ποτε ᾔτει τῷ βασιλεῖ ἵνα τὸν ἕνα αὐτῶν τιμήσῃ τῷ τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου ἀξιώματι καὶ τὸν ἕτερον τῷ τοῦ μεγάλου λογοθέτου, εἶτα καὶ αὐτὸν θανατώσωσιν, ὡς καὶ ἐγένετο· καὶ οὕτω τὰ τοῦ Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ πέρας ἔλαβον. εἶτα προστάξας μετὰ ταῦτα ἐθανάτωσε πολλοὺς εὐγενεῖς ἄρχοντας, τὸν τῶν Ἐνετῶν ἄγγαρον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἀστάνδην τῆς Καταλονίας καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ. εἶτα ἤθελεν θανατῶσαι καὶ τὸν Κονταρῖνον καὶ ἑτέρους εὐγενεῖς τῶν Ἐνετῶν, οἳ χρήματα δώσαντες καὶ ἐπαγγειλάμενοι τῷ Σογὰν μπασιᾷ τοῦ ζῆν ἐχαρίσθησαν. καὶ στείλας ἐν τῷ Γαλατᾷ καὶ πολλοὺς πιάσας ἐθανάτωσε, καὶ πᾶσα ἡ αὐτοῖς ἐπαγγελία ἣν ἐπηγγείλατο εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ὑποτελεῖς ὥρισεν εἶναι. τὸν δὲ Ἀλὶ μπασιᾶν στείλας ἀπέκλεισεν ἐν πύργῳ τινί, καὶ μετὰ ὀλίγας ἡμέρας καὶ αὐτὸν ἐθανάτωσε, δι' ἣν αἰτίαν εἴπομεν, ἤγουν διὰ τὸ λέγειν αὐτὸν τοῦ μὴ

6. ἐπὶ τοῦ Ξηρολόφου P 8. ἵνα om P τιμῆσαι τὸ τ. μ. κ. ἀξίωμα καὶ τὸν ἕτερον λογοθέτην P 13. ἀστάντην P 20. ἀλὴ πασιᾶν P.

sustineo, sed Veneti et Galataei, qui imperatori promittebant, se classem et copias ei auxilio missuros." rursus ameras "multa," inquit, "fingere mendacia didicisti. verum nunc tempus non est mendaciis tibi consulendi." praecepit deinde, ut sequenti die in foro collis aridi quod dicitur prius coram ipso duo filii eius trucidarentur, de quibus olim rogaverat, ut imperator alterum magni contostauli, alterum magni logothetae dignitate honestaret: deinde trucidaretur ipse: id quod ita factum est. hunc igitur finem res Lucae Notarae habuerunt. deinde ameras multos generosos viros principes interfici iussit, velut Venetorum stationarium et filium eius, magistrum cursus publici Catelanorum cum duobus filiis. mox etiam Contarinum et alios nobiles Venetos occidi voluit, qui tamen, pecunia data et promissa Sogan basiae, vitam impetrarunt. at vero Galatam misit et multos ibi comprehensos trucidavit, nec quidquam iam meminerat, quam iis conditionem promisisset, sed illos quoque sibi stipendiarios esse voluit. Ali basiam in turrim inclusum, post paucos dies interemit, propter causam a nobis significatam, quod suaserat, ne bellum adversus ur-

ἐγεῖραι μάχην κατὰ τῆς πόλεως, ἵνα μὴ οἱ τῶν ἑσπερίων αὐθένται Χριστιανοὶ συναχθῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ τῆς Εὐρώπης αὐτοὺς διώξωσι καὶ τὰ ἑξῆς, ὡς προγέγραπται. ὁ θάνατος οὖν αὐτοῦ λύπην ἀμέτρητον παντὶ τῷ στρατῷ τοῦ ἀμηρᾶ ἐνέδωκε διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ὑπὸ πάντων φιλούμενον καὶ εἰς πάντα καλῶς τὸν ἀμηρᾶν συμβουλεύοντα.

10. Ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ γίνεται ἔτη βσμβ', καὶ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἕως τῆς πυργοποιίας ἔτη φ', καὶ ἀπὸ τῆς πυργοποιίας ἕως τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀβραὰμ εἰς Χαναὰν γῆν, ἐξ ἧς καὶ τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν λαμβάνουσιν ἀρχὴν τὰ ὀνόματα, εἰσὶν ἔτη χις'. καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἕως Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου ἔτη ‚ατμβ', καὶ ἀπὸ τοῦ Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου ἕως Αὐγούστου Καίσαρος ἔτη ψπζ', καὶ ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος ἕως τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου Φλαβίου τοῦ τρισολβίου καὶ ἀοιδίμου τε καὶ ἀειμνήστου, τοῦ μεταθέσαντος τὰ βασίλεια ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν τήν ποτε Βυζάντιον, ἣν αὐτὸς ἀνῳκοδόμησε καὶ νέαν Ῥώμην ὠνόμασεν, εἰσὶν ἔτη τλβ'. καὶ ἀπὸ Κωνσταντίνου Φλαβίου τοῦ Χλωροῦ ἕως Ἡρακλείου τοῦ μεγάλου ἔτη τε', ἐν οἷς χρόνοις ἦν καὶ ὁ τρισκατάρατος καὶ ψευδοπροφήτης Μωάμεθ, ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἰσμαήλ, ὃς ὑπῆρχεν ἐκ τῆς τοῦ Κηδὰρ φυλῆς τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ Ἰσμαήλ. Νίζαρος γὰρ ὁ τοῦ Κη-

1. ἐγερθῆναι P 7. 10] ἀπαρίθμησις τῶν ἐτῶν ἀπὸ Ἀδὰμ ἄχρι τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως καὶ ἄλλων τινῶν περὶ τοῦ Μωάμεθ. MP εἰσὶν ἔτη βσμγ^{α} P 13. ψκέ P 19. χλ' P

bem susciperetur, ut occidentales principes Christiani ne coniungerentur ea occasione et se ex Europa eiicerent, et quae alia supra commemoravimus. eius mors ingentem luctum exercitui universo amerae attulit, quoniam ab omnibus diligebatur et praeclara semper consilia amerae dederat.

10. Ab Adamo ad diluvium anni sunt 2242, a diluvio ad exstructam turrim anni 500, ab exstructa turri ad Abrahami in Chanaan adventum, ex qua terra Graecorum deorum nomina originem ducunt, anni 616; ab Abrahamo ad Romulum et Remum anni 1342, a Romulo ad Augustum Caesarem anni 787, ab Augusto Caesare ad magnum Flavium Constantinum, ter beatum, venerandum et aeternae memoriae imperatorem, qui a vetere Roma imerpii sedem Cpolim, quam, olim Byzantium dictam, ipse instauratam novam Romam appellavit, anni 332; a Flavio Constantino Chloro ad Heraclium magnum anni 305; quo quidem tempore vixit ter exsecrandus pseudopropheta Mohametes, e posteris Ismaelis, e tribu Cedar, qui filius

δὰρ ἀπόγονος ἐγέννησεν υἱοὺς δύο, Μόβδαρον καὶ Ῥαβίαν, ὁ δὲ Μόβδαρος Κούσαρον καὶ Καΐτον καὶ Θεμίνην καὶ Ἄσαδον, ὁ δὲ Κούσαρος τὸν Ἀβεδουλᾶν, ὁ δὲ Ἀβεδουλᾶς τὸν ψευδοπροφήτην καὶ ἀντίχριστον Μωάμεθ. γεννηθεὶς δὲ καὶ ἀνατραφεὶς πενίᾳ συζῶν καὶ κτηνοτρόφος ὢν καὶ μάλιστα σεληνιαζόμενος, φωτισθεὶς τὰ τοῦ σκότους παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ Σατανᾶ, ἐκατώρθωσεν ἃ ἕτεροι πολλοὶ συνέγραψαν, περὶ ὧν οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀναγκαῖον διηγεῖσθαι. πλὴν ὀλίγων B *τινῶν ἐκ τῶν αὐτοῦ μιαρῶν ἔργων καὶ πονηρῶν μνείαν ποιήσωμεν. οὗτος ὁ παμμίαρος ἐκ τῶν Ἐθρίβου ὀρέων ὥρμητο, καὶ πρῶτον μὲν δοῦλος ὑπάρχων τινὶ γυναικὶ χήρᾳ καὶ ὁμοφύλῳ αὐτοῦ, πλουσίᾳ πάνυ, ὀνόματι Χαδιχᾶ· ὃς μετὰ τῆς πονηρίας καὶ πανουργίας αὐτοῦ τὴν ἑαυτοῦ κυρίαν εἰς γυναῖκα ἔλαβεν, καὶ δαιμόνια ἔχων καὶ πίπτων καὶ τρέμων καὶ ἀφρίζων αὐτὸς τὸ πάθος μετεσχημάτιζεν, ὅπως μὴ αἰσχύνηται ἡ γυνὴ καὶ κυρία αὐτοῦ, μεμφομένη αὐτὸν πῶς συνεζεύχθη τοιούτῳ πένητι καὶ δαιμονήτῃ. τὸν ἄγγελον Γαβριὴλ ἔλεγεν ὅτι ἑώρα λέγοντα αὐτῷ τὰ μέλλοντα συμβαίνειν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἀποκαλύπτοντα, ὡς ἔθος ἐστὶ πᾶσι τοῖς μοναχοῖς καὶ προφήταις· ἐκ τοῦ φόβου ἐξίστατο καὶ ἐδειλία. ἦν δέ τις ψευδαββᾶς ὀνόματι Σέργιος, διὰ κακοπιστίαν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξόριστος, καὶ φίλος ὢν τῷ Μωάμεθ· ὃν*

1. *Μούδαλον* P 2. *Μούδαρος* P 5. *καὶ μάλιστα* om P
10. *ἐθριβόλων* P 17. *δαιμονιῶντι* P 21. *Ἀλεξανδρείας* P

primogenitus Ismaelis fuit. Nizarus enim, unus e posteris Cedar, filios duos genuit, Mobdarum et Rhabiam, Mobdarus Cusarum, Caitum, Theminen et Asadum, Cusarus Abedulam, Abedulas pseudoprophetam et antichristum Mohametem. is in egestate natus et educatus, adeoque pecuarius et quam maxime lunaticus, quae innovaverit, tenebris sibi a patre Satana illustratis, alii multi conscripserunt, ut nos de iis dicere nihil attineat. sed tamen pauca aliqua e scelestis et pravis facinoribus eius commemorabimus. e montibus Ethribi igitur profectus scelestissimus iste homo, primum servus fuit viduae alicuius tribulis, feminae ditissimae, nomine Chadichae; sed mox, qua erat pravitate et versutia, heram uxorem duxit, atque, morbo comitiali correptus, caducus, tremebundus et ore spumans, ipse ita moderabatur morbum, ut eum non aegre ferret uxor et hera, neve conquereretur, quod homini egeno et lunatico coniugio iuncta esset. Gabrielem angelum videre se aiebat, dicentem sibi et aperientem, quae futura essent in mundo, quemadmodum monachis et prophetis mos est: atque prae timore sui impos erat ac stupebat. erat porro pseudabbas quidam, Sergius nomine, propter fidei pravi-

ὁ Μωάμεθ ἐπαρεκάλει τῇ αὐτοῦ κυρίᾳ τῇ καὶ γυναικὶ ταῦτα λέγειν καὶ βεβαιώνειν, καὶ παραινεῖν ἵνα μὴ λυπῆται ἀλλ' ἵνα χαίρῃ. ἡ δὲ γυνὴ ἐπίστευε τῷ ψευδαββᾷ πλεῖον ἢ τῷ ἀνδρί. διὰ τοῦτο λέγουσι καὶ οἱ πάντες ὅτι ὁ Μωάμεθ ὥρισε τοὺς μοναχοὺς πάντας ἀτελεῖς εἶναι καὶ ἀφορολογήτους διὰ τὴν τοῦ ψευδαββᾶ Σεργίου φιλίαν, καὶ οὕτως παρήγγειλεν. ἔλεγεν οὖν ταῖς γυναιξὶν αὐτὴ ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς προφήτης ἐστίν. καὶ παρὰ τῶν γυναικῶν εἰς τοὺς ἄνδρας αὐτῶν κηρυχθείς, καὶ οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ παρὰ τῶν ἀφρόνων ὁ ψευδοπροφήτης ὠνόμασται, καὶ ἕως τοῦ νῦν τὸ αὐτὸ μέγα ψεῦδος παρὰ τῶν Ἰσμαηλιτῶν ᾄδεται. ἀποθανούσης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κληρονόμος τοῦ βίου καὶ πλούτου τοῦ τοσούτου αὐτῆς γενόμενος, φύλαρχος τῶν Ἰσμαηλιτῶν τῶν ἐκεῖ ἐχρημάτιζεν. εἶτα ἐρχόμενος ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος τῷ τότε καιρῷ ἐκ τῆς Περσίδος μετὰ νίκης μεγάλης, καὶ θέλων περᾶσαι πλησίον ὡσεὶ ἡμερῶν τινῶν ὁδὸν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ἔνθα διέτριβε καὶ κατῴκει ὁ ἀλιτήροις, ὡς ἤκουσε τοῦτο ὁ πονηρός, πρόεισιν εἰς προσκύνησιν καὶ προϋπάντησιν τῷ βασιλεῖ μετὰ δώρων πολυτίμων πολλῶν ἀξίων βασιλεῦσι καί τινων οὐκ ὀλίγων ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς. ἐδέξατο οὖν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ μεγάλην δουλοσύνην ἣν ἔδειξε· καὶ χώραν αἰτήσας τῷ βασιλεῖ εἰς κατοίκησιν, καὶ ἐδωρήσατο ὁ βασιλεὺς μετὰ γράμματος βασιλικοῦ. ἀναζωσάμε-

tatem Cpoli exsul et Mohameti familiaris: hunc ille adhibebat, ut herae et coniugi suae diceret, commendaret et persuaderet, ne tristaretur, imo potius gauderet: habebatque mulier pseudabbati maiorem, quam marito fidem. qua de re omnes affirmant, Mohametem propter pseudabbatis Sergii amicitiam constituisse, ut cuncti monachi immunes essent: quod sane imperavit. mox Mohametis coniux mulieribus persuasit, maritum suum prophetam esse; atque a feminis Mohametes maritis commendatus, postremo per orbem terrarum ab insciis eo nomine appellatus est, et ingens id mendacium hodieque ab Ismaelitis decantatur. uxore mortua, tantarum opum et divitiarum heres factus, Ismaelitarum suae regionis dux evasit. illo tempore rediens e Persis post magnam victoriam imperator Heraclius, aliquot dierum itinere ad ea loca procedere volebat, in quibus nefarius iste versabatur et habitabat. quod ubi audivit nebulo, ad adorandum imperatorem cum aliis nonnullis tribus suae hominibus obviam ei proficiscitur, donis pretiosis et imperatore dignis onustus. excepit eum imperator propter modestiam et obedientiam insignem, quam prae se tulit, et terram, quam habitabat, rogatus, donavit ei eam cum literis imperatoriis. itaque ille, munitus iam scripto imperatoris et eiusdem

νος οὖν καὶ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τὴν φιλίαν θαρρῶν καὶ πλέον ἐπαρθεὶς τῇ διανοίᾳ εὐθὺς ἔθετο καὶ προστάγματα· καὶ τοὺς μὲν λόγοις ἀπατῶν, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις εὐχερῶς τὸ ξίφος ἀνατεινόμενος καὶ ὑποκλίνασθαι τούτους ἐκβιαζόμενος, ἄρχων τέλειος τῶν Σαρακηνῶν ἐγένετο. καὶ μετ' ὀλίγον τινὰ καιρὸν εὐκαιρίαν εὑρὼν διὰ τὸ τοὺς βασιλεῖς περισπωμένους ὑπάρχειν ἐν πολέμοις τῆς Ἰταλίας, τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ ἐπαρρησιάσατο, ἣν εἶχεν ὑποκεκρυμμένην χρόνους ἱκανούς, καὶ νομοθέτης αὐτῶν καὶ διδάσκαλος ἐγένετο· καὶ τὰ ἐν τῷ κοράν, τουτέστι τοῦ ἐκτεθέντος παρ' αὐτοῦ νόμου, κεφάλαια ποιήσας, καὶ ἐν τέσσαρσι λόγοις ταῦτα τὰ κεφάλαια διαμερίσας, αὐτοῖς ἐπαρέδωκεν. ἅ εἰσι ταῦτα.

11. Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου λόγου λέγει 66
ὅτι ὁ Μωάμεθ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐπιληψίας, ἐν ᾗ ἐκυλίετο ἀφρίζων, τὸν ἀρχάγγελον Γαβριὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν ὁρᾷν, ὡς εἴρηται. δεύτερον ὅτι συνεγράψατο τὸ βιβλίον, Ἀραβιστὶ κορὰν ὀνομάσας, ὃ λέγεται Ἑλληνιστὶ νόμος θεοῦ σωτήριος. τρίτον ὅτι προφήτην θεοῦ καὶ ἀπόστολον ἑαυτὸν ἐκάλεσεν. τέταρτον ὅτι τὰ Μωσαϊκὰ πάντα τό τε ψαλτήριον καὶ τὰ προφητικὰ δίκαια καὶ ἅγια καὶ ἀληθῆ ὠνόμασε, κατ' ἐξαίρετον δὲ τῶν ἄλλων τὸ εὐαγγέλιον ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ

14. 11] περὶ τῶν ἐν τῷ τοῦ Μωάμεθ κορὰν κεφαλαίων, καὶ τί ἐν αὐτοῖς περιέχει. πρῶτον μὲν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ. λόγος α'. MP ἐν μὲν τῷ πρώτῳ λόγῳ τάδε· κεφάλαιον πρῶτον. P 15. ἐπιπλήξεως P 19. ὅτι om P

fisus amicitia, et magis etiam elatus consilii versutia, statim edicta constituit, atque alios verbis decipiens, alios, qui non facile obedirent, stricto gladio et vi redigens ad obsequium, summus dux Saracenorum evasit. mox opportunitatem nactus, quum imperatores bellis in Italia distinerentur, consilium suum, aliquamdiu prudenter celatum, libere professus est et eorum legislator et praeceptor exstitit, atque tradidit iis coranem h. e. legem ab ipso constitutam, in capita distributum, capita ea quatuor libris complexus: quae capita haec sunt.

11. Capite libri 1. legitur, Mohametem dicere, epilepsia correptum, qua volvebatur spumanti ore, se vidisse Gabrielem archangelum ad se accedentem: sicut supra commemoravimus. 2. conscripsisse Mohametem hunc librum, quem arabice coranem appellat, quod graece est lex dei salvatrix. 3. prophetam dei et apostolum se appellat. 4. Mosaica omnia, deinde psalterium et prophetica iusta, sancta et vera esse dicit, prae ceteris vero evangelium sanctum, iustum, probum, ve-

εὐθὲς καὶ ἀληθινὸν καὶ τέλειον ἀπεφήνατο, ὥστε καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ Ἰωνᾶ θεοῦ ὑπομνήσεις ταῦτα ὠνόμασε. πέμπτον ὅτι μὴ μόνον παρὰ τοῦ Μωάμεθ ἐξετέθη ὁ νόμος ἀλλὰ καὶ παρ' ἑτέρων. ἕκτον ὅτι ὁ παρὰ τοῦ Μωάμεθ ἐκτεθεὶς νόμος στόματι πρὸς οὓς ἐξετέθη παρὰ τοῦ δαίμονος. ἕβδομον ὅτι εἰς χαλιφᾶς τὸ ἀξίωμα, τουτέστιν ἄκρος διδάσκαλος, ἐγένετο Χριστιανός. ὄγδοον ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐντυχὼν αἱρετικοῖς τισὶ Νεστοριανοῖς καὶ Ἀρειανοῖς, ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰουδαίοις τισί, τὴν τούτων κακίαν ἐσώρευσεν. ἔννατον ὅτι μεγαλορρημόνως περὶ αὐτοῦ ἔλεγεν ὡς εἰ πάντες ἄνθρωποι συναχθεῖεν καὶ πάντα τὰ πνεύματα καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι, οὐκ ἂν δύναιντο ποιῆσαι τοιοῦτο κορὰν ὡς ἐγώ. δέκατον ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει ἤγουν ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου ἐστὶ γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα. ἑνδέκατον ὅτι οὐκ ἦλθε διὰ θαυμάτων ἀλλὰ διὰ ξίφους δοῦναι τὸν νόμον, καὶ τοῖς μὴ πειθομένοις αὐτῷ θάνατος ἔσται ἡ τιμωρία ἢ φόρους διδόναι. δωδέκατον ὅτι ὁ Νῶε καὶ Ἀβραάμ, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ αὐτοῦ δόγματος, φησιν, ἦσαν οὗπερ οὗτος ἐξέθετο ὕστερον.

Τοῦ δευτέρου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα. πρῶτον ὅτι τὰ ἐν ταῖς Μωσαϊκαῖς παραδόσεσι τοῖς προφήταις τε καὶ τῷ ψαλτηρίῳ καὶ τῷ εὐαγγελίῳ γεγραμμένα ἅγια καὶ δίκαια καὶ ἀπὸ θεοῦ δεδομένα καλεῖ, στέργει τε καὶ φυλάσσει αὐτά, καὶ οὐδ' ὅλως εἰ-

13. ἀνερῷ P 19. ἔθετο P 23. οὐδὲν P

rum et perfectum appellat, adeo ut in capite Ionae haec nominarit commentarios dei. 5. non solum a Mohamete, sed etiam ab aliis legem constitutam esse. 6. a Mohamete constitutam legem ore ad aurem enuntiatam esse a daemone. 7. unum Chalipham h. e. eximium magistrum fuisse Christianum. 8. Mohametem, quum in haereticos quosdam Nestorianos et Arianos, imo et Iudaeos aliquot incidisset, horum coacervasse pravitatem. 9. magnifice de se praedicat, omnes homines, omnes spiritus, omnes angelos coniunctim non posse talem librum componere, qualem composuerit ipse. 10. in parte superiori, a dextra throni domini, scriptum esse nomen Mohametis. 11. venisse eum, non miraculis, sed gladio legem constitutum, et qui non parerent sibi, iis capitis aut pendendi tributi poenam fore. 12. Noachum et Abrahamum, quin etiam apostolos eandem doctrinam secutos esse, quam ipse postea docuerit.

Libri secundi capita haec sunt. 1. in Mosaicis libris, propheticis, psalterio et evangelio scripta eum sancta, iusta et a deo impertita appellare, observare et venerari, nec omnino esse ipsius asseclas,

σὶν οἱ τούτου ἀκόλουθοι, εἰ μὴ ταῦτα πληρώσοιεν. δεύτερον ὅτι εἰς ἑβδομήκοντα πρὸς ταῖς τρισὶ μοίρας μέλλουσι σχισθῆναι οἱ τῷ νόμῳ αὐτοῦ ἀκολουθήσαντες, καὶ ἡ μὲν μία καὶ μόνη ἐκ τούτων σωθήσεται, αἱ δὲ ἄλλαι τῷ πυρὶ παραδοθήσονται. τρίτον ὅτι εἰ μὴ, παρὰ θεοῦ ἦν τὸ κοράν, πολλαὶ ἐναντιότητες εὑρίσκοντο ἐν αὐτῷ. τέταρτον ὅτι μετὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀνελθεῖν λέγει εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐντυχεῖν ἀγγέλῳ μυριάκις μείζονι παντὸς τοῦ κόσμου, θρηνοῦντι τὰς αὐτοῦ B ἁμαρτίας, καὶ τυχεῖν παρὰ τοῦ θεοῦ συγγνώμης δι' αὐτοῦ. πέμπτον ὅτι τέλος καὶ σφραγὶς τῶν προφητῶν ἐστὶν οὗτος. ἕκτον ὅτι ἁρπαγὰς καὶ φόνους κωλύει καὶ ἐπιορκίας, καὶ πάλιν ταῦτα ἐνδίδωσιν. ἕβδομον ὅτι ὁ θεὸς ἐνέδωκε τούτῳ ἐπιορκῆσαι. ὄγδοον ὅτι διαλεγόμενος αὐτῷ ὁ θεὸς εἶπεν ὡς παιδιᾶς χάριν ἐποίησε τὸν κόσμον. ἔννατον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ λεγομένῳ Μπακαρᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύεται δάμαλις, λέγει ὡς οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ σωθῆναι μέλλουσιν· ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἀμρὰμ αὖθίς φησιν ὅτι οὐδεὶς δύναται σωθῆναι ἄνευ τῶν ἐν τῷ νόμῳ τῶν Ἰσμαηλιτῶν. δέκατον ὅτι πρὸ αὐτοῦ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὸν παράδεισον· καὶ αὖθίς φησιν ὅτι ἔδειξεν αὐτῷ ὁ θεὸς γυναῖκάς τε καὶ ἄνδρας πολλοὺς εἰσελθόντας πρὸ αὐτοῦ εἰς τὸν παράδεισον. ἑνδέκατον ὅτι ὁ θεὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν οἴκους περικαλλεῖς καὶ λουτρὰ καὶ παραδείσους καὶ γυναῖκας πολλὰς ὑπισχνεῖται δοῦναι τοῖς τῷ τοῦ Μωάμεθ νόμῳ ἀκολουθοῦσιν. δωδέκατον ὅτι

12. τούτῳ om P 15. καμπαρᾶ M, καμπαριὰ P: corr Alterus
21. εἰσελθόντι P, omissis πρὸ αὐτοῦ

nisi qui illa colerent. 2. in septuaginta tres sectas discessuros esse legis suae asseclas, quarum una salva foret, reliquae igni tradendae. 3. nisi a deo impertitus esset coran, multa in eo inventum iri, quae sibi repugnarent. 4. Mohametem cum Gabriele in coelum ascendisse et in angelum decies millies maiorem, quam universus mundus sit, et peccata sua deplorantem incidisse, qui per ipsum veniam a deo impetrarit. 5. Mohametem perfectionem et sigillum prophetarum esse. 6. eum rapinas et caedes et periuria nunc improbare, nunc probare. 7. deum ei permisisse, ut periuraret. 8. deum ei colloquentem dixisse, animi causa se mundum condidisse. 9. in capite quod dicitur Bacara h. e. cerva dicit, Iudaeos et Christianos salvos fore, in capite autem, quod Abrahamus inscribitur, quemquam salvari posse negat, nisi qui Ismaelitarum legem sequatur. 10. ante ipsum neminem posse intrare paradisum. 11. deum domos pulcherrimas, lavacra, hortos et feminas permultas post resurrectionem iis daturum esse, qui legem Mohametis

ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Σὰδ φησιν ὡς οἱ μὲν ἄγγελοι ἐκ πυρὸς ἐδημιουργήθησαν, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκ χοός. δέκατον τρίτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Νεμελέ, ὅπερ ἑρμηνεύεται μυῖα, φησὶ περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῶν μυιῶν ψεῦδός τι εὔηθες, ὅπερ καί φησι. δέκατον τέταρτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ῥουβεπᾶ φησὶ περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ σκώληκος ὁμοίως τῷ ἀνωτέρῳ ψεύδει. δέκατον πέμπτον ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν διηγήσεων ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν δι' ἣν ὁ οἶνος κεκώλυται αὐτοῖς. δέκατον ἕκτον ὅτι ὁ κτιστὸς οὐρανὸς οὗτος γέγονεν ἐκ καπνοῦ, ἡ δὲ θάλασσα ἐξ ὄρους τινὸς Κὰφ ὀνομαζομένου. δέκατον ἕβδομον ὅτι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἴσα φωτὸς καὶ δυνάμεώς φησι γενέσθαι. δέκατον ὀγδόον ὅτι προσκληθέντος τούτου παρὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τοῦ θεοῦ θέντος τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοσαύτης ψύξεως αἴσθησιν λαβεῖν αὐτὸν ὡς διελθεῖν ταύτην μέχρι καὶ νωτιαίου μυελοῦ. ἔννατον δέκατον ὅτι ἐν τῷ καφαλαίῳ τῷ Σὰδ φησιν ὡς ἄγγελοι ὄντες οἱ δαίμονες καὶ προσταχθέντες παρὰ τοῦ θεοῦ προσκυνῆσαι τὸν Ἀδὰμ οὐκ ἠθέλησαν ποιῆσαι τοῦτο, καθὼς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἄγγελοι προσεκύνησαν αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐγένοντο δαίμονες. εἰκοστὸν ὅτι ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν δι' ἣν κεκώλυται αὐτοῖς ἐσθίειν τὰ ὕεια κρέη. εἰκοστὸν πρῶτον ὅτι πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ἀποκτενεῖ ὁ θεὸς πᾶσαν φύσιν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. εἰκοστὸν δεύτερον ὅτι συνεγράψατο βιβλία δυοκαίδεκα χιλιάδας λόγους ἔχον-

3. ὅτι om P 4. τὸ P 5. ῥουβεσᾶ P 10. κὰν P 18. τῷ P 22. τὸ τέλος P 24. βιβλίον P ἔχον P

sequantur. 12. in capite Sad dicit, angelos ex igne, homines e pulvere factos esse. 13. in capite Nemele h. e. musca de Solomonte et muscis ridiculum quoddam mendacium narrat. 14. in capite Rhubepa de Solomonte et lumbrico mendacium priori simile tradit. 15. in libro narrationum rationem reddit, cur vino iis interdicatur. 16. conditum hoc coelum e fumo, mare e monte, cui nomen Caph, factum esse. 17. solem et lunam eiusdem luminis et potentiae esse affirmat. 18. Mohametem a Gabriele arcessitum in coelum ascendisse et, manu sibi a deo imposita, tantum frigus duxisse, quod ad medullam dorsi penetrasset. 19. in capite Sad docet, daemones olim angelos fuisse, sed iussos a deo Adamum adorare, noluisse id facere, sicut reliqui angeli omnes, ac propterea daemones factos esse. 20. rationem explicat, quare carne suina vesci non liceat. 21. sub finem mundi deum omne genus humanum et angelicum extincturum esse. 22. Mohametem scripsisse duodecies mille libros disputationibus mirabilibus ple-

τα θαυμασιούς, καὶ ἀπὸ τούτων οἱ μὲν τρισχίλιοί εἰσιν ἀληθεῖς οἱ δὲ ἕτεροι ψευδεῖς. εἰκοστὸν τρίτον ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ 67
τῷ Κεραμάρ φησιν ὡς ἔσχισε τὴν σελήνην εἰς δύο τμήματα, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ ἀπὸ τούτων εἰσῆλθεν εἰς τὸν χιτῶνα αὐτοῦ, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ αὖθις ἀποκατέστησεν αὐτὴν σῴαν. εἰκοστὸν τέταρτον ὅτι ὁ θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι εὔχονται ὑπὲρ τοῦ Μωάμεθ. εἰκοστὸν πέμπτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλμαΐδᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύεται τράπεζα, μὴ εἶναι τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Χριστιανοὺς υἱοὺς θεοῦ ἢ φίλους διὰ τὸ παιδεύεσθαι αὐτούς.

Τὰ τοῦ τρίτου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα. πρῶτον ὅτι οὐκ ἔστι δυνατὸν τὸν θεὸν υἱὸν ἄνευ γυναικὸς ἔχειν. δεύτερον ὅτι εἰ υἱὸν εἶχεν ὁ θεός, σχίσματα ἂν ἐγένοντο μέσον αὐτῶν. τρίτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλνεσᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύεται γυναῖκες, λόγον θεοῦ καὶ ψυχὴν θεοῦ καὶ πνοὴν θεοῦ λέγει εἶναι τὸν Χριστόν. τέταρτον ὅτι ἐκ τῆς παρθένου ὁμολογεῖ γεγεννῆσθαι τὸν Χριστὸν ἄνευ ἀνδρός. πέμπτον ὅτι ἀρνεῖται τὸ τὸν Χριστὸν εἶναι υἱὸν θεοῦ καὶ θεόν, ἀλλὰ καὶ τὴν τούτου σάρκωσιν· ψιλὸν δὲ μόνον ἄνθρωπον λέγει τοῦτον κατὰ τὸν Νεστόριον, ἅγιον δὲ καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους. ἕκτον ὅτι μὴ ἐσταυρῶσθαι τὸν Χριστόν, ἀλλ' ἕτερον ἀντ' ἐκείνου. ἕβδομον ὅτι ὁ θεὸς τὸν Χριστὸν πρὸς ἑαυτὸν προσεκαλέσατο εἰς τοὺς οὐρανούς, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ κόσμου μέλλει ἐλεύσεσθαι καὶ θανατώσειν τὸν ἀντίχριστον, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἀποθανεῖν. ὄγδοον ὅτι

3. κεραράμ P   16. τῆς om P

nos, e quibus ter mille verae, reliquae mendaces sint. 23. in libro Ceramar narrat, discidisse se lunam in duo segmenta, quorum alterum pallium suum penetrarit, alterum in terram deciderit: deinde eandem in pristinum statum restituisse. 24. deum et angelos precari pro Mohamete. 25. in capite Elmaida h. e. mensa docet, Hebraeos et Christianos non esse dei filios aut amicos, quia educentur.

Libri tertii capita haec sunt. 1. deum filium habere non posse sine femina. 2. si filium deus haberet, dissidia inter eos fore. 3. in capite Elnesa h. e. mulieres, verbum dei et animam dei et spiritum dei Christum esse dicit. 4. e virgine sine viro Christum natum esse consentit. 5. negat, Christum esse aut dei filium, aut deum, aut incarnationem eius; sed nude eum hominem esse dicit, sicut Nestorius, at sanctum illum ante omnes homines. 6. non Christum cruci affixum esse, sed alium loco eius. 7. deum ad se in coela vocasse Christum, qui tamen sub finem mundi rediturus et antichristum occisurus, de-

ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Σάδ φησιν ὡς οἱ μὲν ἄγγελοι ἐκ πυρὸς ἐδημιουργήθησαν, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκ χοός. δέκατον τρίτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Νεμελέ, ὅπερ ἑρμηνεύεται μυῖα, φησὶ περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῶν μυιῶν ψεῦδός τι εὐῆθες, ὅπερ καί φησι. δέκατον τέταρτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ῥουβεπᾶ φησὶ περὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ σκώληκος ὁμοίως τῷ ἀνωτέρῳ ψεύδει. δέκατον πέμπτον ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν διηγήσεων ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν δι' ἣν ὁ οἶνος κεκώλυται αὐτοῖς. δέκατον ἕκτον ὅτι ὁ κτιστὸς οὐρανὸς οὗτος γέγονεν ἐκ καπνοῦ, ἡ δὲ θάλασσα ἐξ ὄρους τινὸς Κὰφ ὀνομαζομένου. δέκατον ἕβδομον ὅτι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἴσα φωτὸς καὶ δυνάμεώς φησι γενέσθαι. δέκατον ὄγδοον ὅτι προσκληθέντος τούτου παρὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀνελθεῖν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τοῦ θεοῦ θέντος τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, καὶ τοσαύτης ψύξεως αἴσθησιν λαβεῖν αὐτὸν ὡς διελθεῖν ταύτην μέχρι καὶ νωτιαίου μυελοῦ. ἔννατον δέκατον ὅτι ἐν τῷ καφαλαίῳ τῷ Σάδ φησιν ὡς ἄγγελοι ὄντες οἱ δαίμονες καὶ προσταχθέντες παρὰ τοῦ θεοῦ προσκυνῆσαι τὸν Ἀδὰμ οὐκ ἠθέλησαν ποιῆσαι τοῦτο, καθὼς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἄγγελοι προσεκύνησαν αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐγένοντο δαίμονες. εἰκοστὸν ὅτι ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν δι' ἣν κεκώλυται αὐτοῖς ἐσθίειν τὰ ὕεια κρέη. εἰκοστὸν πρῶτον ὅτι πρὸς τῷ τέλει τοῦ κόσμου ἀποκτενεῖ ὁ θεὸς πᾶσαν φύσιν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. εἰκοστὸν δεύτερον ὅτι συνεγράψατο βιβλία δυοκαίδεκα χιλιάδας λόγους ἔχον-

3. ὅτι om P 4. τὸ P 5. ῥουβεσᾶ P 10. κᾶν P 18. τῷ P 22. τὸ τέλος P 24. βιβλίον P ἔχον P

sequantur. 12. in capite Sad dicit, angelos ex igne, homines e pulvere factos esse. 13. in capite Nemele h. e. musca de Solomonte et muscis ridiculum quoddam mendacium narrat. 14. in capite Rhubepa de Solomonte et lumbrico mendacium priori simile tradit. 15. in libro narrationum rationem reddit, cur vino iis interdicatur. 16. conditum hoc coelum e fumo, mare e monte, cui nomen Caph, factum esse. 17. solem et lunam eiusdem luminis et potentiae esse affirmat. 18. Mohametem a Gabriele arcessitum in coelum ascendisse et, manu sibi a deo imposita, tantum frigus duxisse, quod ad medullam dorsi penetrasset. 19. in capite Sad docet, daemones olim angelos fuisse, sed iussos a deo Adamum adorare, noluisse id facere, sicut reliqui angeli omnes, ac propterea daemones factos esse. 20. rationem explicat, quare carne suina vesci non liceat. 21. sub finem mundi deum omne genus humanum et angelicum extincturum esse. 22. Mohametem scripsisse duodecies mille libros disputationibus mirabilibus ple-

τα θαυμασιούς, καὶ ἀπὸ τούτων οἱ μὲν τρισχίλιοί εἰσιν ἀληθεῖς οἱ δὲ ἕτεροι ψευδεῖς. εἰκοστὸν τρίτον ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ 67
τῷ Κεραμάρ φησιν ὡς ἔσχισε τὴν σελήνην εἰς δύο τμήματα, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ ἀπὸ τούτων εἰσῆλθεν εἰς τὸν χιτῶνα αὐτοῦ, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ αὖθις ἀποκατέστησεν αὐτὴν σῴαν. εἰκοστὸν τέταρτον ὅτι ὁ θεὸς καὶ οἱ ἄγγελοι εὔχονται ὑπὲρ τοῦ Μωάμεθ. εἰκοστὸν πέμπτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλμαΐδᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύεται τράπεζα, μὴ εἶναι τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Χριστιανοὺς υἱοὺς θεοῦ ἢ φίλους διὰ τὸ παιδεύεσθαι αὐτούς.

Τὰ τοῦ τρίτου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα. πρῶτον ὅτι οὐκ ἔστι δυνατὸν τὸν θεὸν υἱὸν ἄνευ γυναικὸς ἔχειν. δεύτερον ὅτι εἰ υἱὸν εἶχεν ὁ θεός, σχίσματα ἂν ἐγένοντο μέσον αὐτῶν. τρίτον ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλνεσᾶ, ὅπερ ἑρμηνεύεται γυναῖκες, λόγον θεοῦ καὶ ψυχὴν θεοῦ καὶ πνοὴν θεοῦ λέγει εἶναι τὸν Χριστόν. τέταρτον ὅτι ἐκ τῆς παρθένου ὁμολογεῖ γεγεννῆσθαι τὸν Χριστὸν ἄνευ ἀνδρός. πέμπτον ὅτι ἀρνεῖται τὸ τὸν Χριστὸν εἶναι υἱὸν θεοῦ καὶ θεόν, ἀλλὰ καὶ τὴν τούτου σάρκωσιν· ψιλὸν δὲ μόνον ἄνθρωπον λέγει τοῦτον κατὰ τὸν Νεστόριον, ἅγιον δὲ καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους. ἕκτον ὅτι μὴ ἐσταυρῶσθαι τὸν Χριστόν, ἀλλ' ἕτερον ἀντ' ἐκείνου. ἕβδομον ὅτι ὁ θεὸς τὸν Χριστὸν πρὸς ἑαυτὸν προσεκαλέσατο εἰς τοὺς οὐρανούς, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ κόσμου μέλλει ἐλεύσεσθαι καὶ θανατώσειν τὸν ἀντίχριστον, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἀποθανεῖν. ὄγδοον ὅτι

3. κεραρὰμ P 16. τῆς om P

mos, e quibus ter mille verae, reliquae mendaces sint. 23. in libro Ceramar narrat, discidisse se lunam in duo segmenta, quorum alterum pallium suum penetrarit, alterum in terram deciderit: deinde eandem in pristinum statum restituisse. 24. deum et angelos precari pro Mohamete. 25. in capite Elmaida h. e. mensa docet, Hebraeos et Christianos non esse dei filios aut amicos, quia educentur.

Libri tertii capita haec sunt. 1. deum filium habere non posse sine femina. 2. si filium deus haberet, dissidia inter eos fore. 3. in capite Elnesa h. e. mulieres, verbum dei et animam dei et spiritum dei Christum esse dicit. 4. e virgine sine viro Christum natum esse consentit. 5. negat, Christum esse aut dei filium, aut deum, aut incarnationem eius; sed nude eum hominem esse dicit, sicut Nestorius, at sanctum illum ante omnes homines. 6. non Christum cruci affixum esse, sed alium loco eius. 7. deum ad se in coela vocasse Christum, qui tamen sub finem mundi rediturus et antichristum occisurus, de-

θεοποιοῦσιν οἱ Χριστιανοὶ τὴν θεοτόκον, καὶ ὅτι ἐστὶν ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἀαρών.

Τὰ τοῦ τετάρτου λόγου κεφάλαιά εἰσι ταῦτα. πρῶτον ὅτι ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁ Μωάμεθ ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ, καὶ ἀκήκοεν ὅσα καὶ ἀκήκοε, καὶ αὖθις κατῆλθεν ἐν τῇ γῇ. δεύτερον ὅτι οἱ δαίμονες σωθῆναι μέλλουσι. τρίτον ὅτι τοῦ κορὰν τὴν ἐξήγησιν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει, οὐδ' αὐτὸς ὁ Μωάμεθ, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ θεός.

Ταῦτα οὖν ποιήσας καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀθλίους καὶ ταλαιπώρους βαρβάρους διδάξας, καὶ ἀμαθὴς καὶ ἄγροικος ὢν διδάσκαλος ἐγεγόνει· καὶ τὸ ῥητὸν ἐπληρώθη ἐν αὐτοῖς τὸ λέγον "τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖ, καὶ ἀμφότεροι εἰς βόθρον ἔπεσον." καὶ ἕτερα τρία καὶ δέκα καὶ ἑκατὸν συνεγράψατο μυθάρια, ἑκάστῳ τούτων ὄνομα ἐπιθεὶς ἄξιον τῆς ἀπαιδευσίας αὐτοῦ καὶ μωρολογίας, ὧν ἀπ' αὐτῶν τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ πρόδηλον φλυαρίαν τὸ διηγήσασθαι αὐτὰ ἴσον ἐστὶ τῷ τὴν τοῦ Αὐγείου κόπρον ἐκκομίσαι κατὰ τὸν Ἡρακλέα. καὶ τὸ ἔθνος ἅπαν κακῶς σοφισάμενος καὶ ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος, καὶ νομοθέτης αὐτῶν γεγονώς, εἶτα καὶ ἑαυτῷ συνήγαγεν δύναμιν ἱκανήν, τήν τε Συρίαν πᾶσαν κατέδραμε καὶ ἐληΐσατο, καὶ πολλὰς χώρας Ῥωμαϊκὰς ἐκάκωσε καὶ ἠφάνισε. καὶ ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν τελευτᾶν καὶ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ τὸν

5. ὅσα καὶ ἀκήκοε add A 13. μυθάρια ποιήσας, ἑκάστῳ P
20. Συρίας θάλασσαν κ. P

inde autem ipse quoque moriturus sit. 8. Christianos pro dea habere deiparam, Moysis et Aaronis sororem.

Libri quarti capita haec sunt. 1. receptum in coela Mohametem coram deo constitisse et audisse, quae tandem cunque audiit, deinde rursus descendisse in terram. 2. daemones salvatum iri. 3. coranis interpretationem nullum hominem callere, ne ipsum quidem Mohametem, sed solum deum.

Haec quum faceret et doceret miseros et infelices barbaros, licet rudis et agrestis homo, eorum magister factus est, et probatum in iis est "caecus caecum ducit, et uterque in fossam incidit." idem alias centum decem et tres fabulas composuit, quibus singulis nomina inscripsit inscitia et vaniloquentia sua dignissima, quarum si quis velit sordes et manifestas nugas enumerare, labor par illi foret, quo ex Augiae stabulis stercora egerenda erant, sicut est in fabulis de Hercule. gente igitur male falsa et sibi subiecta, legislator eiusdem factus, copias idoneas sibi paravit, et omnem Syriam permeavit et depopulatus est multasque Romanorum terras vastavit et pessumdedit. quum, morte instante, ad patrem suum, satanam, migraturus esset,

Σατανᾶν ἀναχωρῆσαι, Ἀβουβάκαρ τὸν αὐτοῦ ἀδελφιδοῦν προεχειρίσατο ἀντ' αὐτοῦ. ἀμηρεύσας δὲ οὗτος ἔτη δύο ἥμισυ τελευτᾷ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ κρατεῖ Οὔμαρος. αὐτὸς τὴν Δαμασκὸν ἔλαβε καὶ τὰς χώρας πάσας τῆς Φοινίκης, καὶ κατοικήσας ἐν αὐταῖς εἶτα λαμβάνει τὴν Αἴγυπτον, καὶ εἰς αὐτὴν οἰκήσας εἶτα ἔρχεται κατὰ Περσῶν καὶ νικᾷ αὐτούς. εἶτα παραλαμβάνει τὴν Βόστραν καὶ ἄλλας πολλὰς πόλεις, καὶ ἔφθασε καὶ μέχρι τοῦ Γαβαθᾶ. ἔπειτα στρατεύει κατὰ τῆς Παλαιστίνης καὶ λαμβάνει τὴν ἁγίαν πόλιν μετὰ συμβάσεως· καὶ ἔκτοτε οὐκ ἐπαύσατο τὸ τῶν Ἰσμαηλιτῶν γένος τὴν Ῥωμαίων γῆν κατατρέχειν καὶ ληΐζεσθαι ἕως τῆς σήμερον, ὅπου καὶ παντελῶς τὸ σκῆπτρον κατέλυσε καὶ τὴν βασιλείαν ἠφάνισεν. ὑπῆρχε δὲ καὶ ἕτερος Οὔμαρος νέος, ὅστις ἠνάγκαζε τοὺς Σαρακηνοὺς ῥυπαίνειν καὶ βεβηλοῦν τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς πειθομένους ἀτελεῖς ἐποίει· ἔγραψε δὲ καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Λέοντα τὸν Ἀρμένιον τοῦ βεβηλῶσαι αὐτόν, ὅταν ἀποκεκλεισμένην τὴν πόλιν εἶχε καὶ ἐπολιόρκει αὐτήν, καὶ λῦσαι τὴν πολιορκίαν αὐτὸς μόνος ἐθέσπισε, μὴ Χριστιανοὶ κατὰ τῶν Τούρκων μαρτυρῶσιν. ὀνομάζονται δὲ τρισσῶς, Σαρακηνοὶ Ἰσμαηλῖται καὶ Ἀγαρηνοί, Σαρακηνοὶ μὲν ὅτι ἡ Σάρρα ἐξαπέστειλε τὴν Ἄγαρ καὶ τὸν Ἰσμαὴλ κενοὺς κληρονομίας, Ἰσμαηλῖται δὲ ὡς ἐκ τοῦ Ἰσμαὴλ καταγόμενοι, Ἀγαρηνοὶ δὲ διὰ τὴν προμήτορα αὐτῶν Ἀγάρ.

B

1. Ἀβουβάχαρ P 2. προεχειρίσθη P 4. κατοικοῦσιν οὗτοι ἐν P 10. καταπατεῖν καὶ κατ. P 17. λύσει P 18. χριστιανοὺς κατὰ τούρκων μὴ μαρτυρεῖν P

Abubacarem, fratris filium, in locum suum evexit; qui postquam annos duos et dimidium ameras fuit, mortuus est. excepit imperium Umarus. is Damascum et omnes Phoeniciae regiones cepit, in quas translata sede, Aegyptum occupavit, atque hic rursus collocato domicilio, Persas bello adortus superavit. tum Bostram et alias multas urbes expugnavit, ac processit usque Gabatham. inde in Palaestinam profectus, sancta urbe e pactione potitus est. ex illo inde tempore Ismaelitarum gens ad hunc usque diem non cessavit Romanorum terram incursare et depopulari, donec tandem plane sustulit imperium et regnum evertit. fuit etiam alius minor Umarus, qui Saracenos cogebat, ut polluerent Christianos, obedientesque voluntati suae immunes esse volebat. scripsit idem imperatori Leoni Armenio, quando obsessam urbem oppugnabat, de polluendo ipso, atque edixit, ut obsidio solveretur, ne Christiani per Turcas martyres fierent. nominantur triplici nomine, Saraceni, Ismaelitae, Agareni, et Saraceni quidem, quod Sara Hagar et Ismaelem hereditatis expertes dimisit, Ismaelitae autem, ut Ismaelis posteri, Agareni denique propter Agar, matrem gentis.

Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. ἀπὸ δὲ Ἡρακλείου τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ψευδοπροφήτου Μωάμεθ ἕως τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ ὀγδόου βασιλεύσαντος ἐκ τοῦ γένους τῶν Παλαιολόγων, ὃς ἐβασίλευσεν ἔτη δ' καὶ μῆνας δ', εἰσὶν ἔτη ωνζ. ἐβασίλευσε δὲ τὸ τῶν Παλαιολόγων γένος ἐν τῇδε τῇ βασιλευούσῃ τῶν πόλεων ἔτη ρϟδ' καὶ μῆνας ι' καὶ ἡμέρας δ'. καὶ ὑπὸ Κωνσταντίνου Φλαβίου ἤρξατο ἡ βασιλεία ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου πέρας ἔλαβεν. ἐν τῇδε τῇ τριταλαίνᾳ πόλει ἐπεκράτησεν ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία ἔτη ‚αρμγ' μῆνας ι' καὶ ἡμέρας δ'.

Ποιήσας οὖν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἁλώσεως ὁ ἀμηρᾶς θρίαμβον καὶ χαρὰν μεγάλην διὰ τὴν νίκην τὴν κατὰ τῆς πόλεως, καὶ κελεύσας ἵνα ἐξέλθωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι μικροί τε καὶ μεγάλοι οἱ ὄντες κεκρυμμένοι ἔν τισι τόποις κρυφοῖς τῆς πόλεως καὶ ἐλεύθεροι καὶ ἀνενόχλητοι ὦσιν· ὁμοίως καὶ πάντες ὅσοι ἐκ τῆς πόλεως ἔφυγον, ὡς προείπαμεν, διὰ τὸν φόβον τοῦ πολέμου, ἕκαστος αὐτῶν ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ βιῶναι ἕκαστον κατὰ τὴν τάξιν καὶ θρησκείαν αὐτοῦ, ὡς καὶ πρότερον ἦν. ὁμοίως προσέταξεν ἵνα ποιήσωσι καὶ πατριάρχην ὡς σύνηθες ἦν κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν· ἦν γὰρ προαποθανὼν ὁ πατριάρχης. καὶ ἐκλέξαντες οἱ ἐντυχόντες ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὀλίγοι πάνυ ἕτεροι ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ τὸν

7. σνδα P

Sed redeamus iam ad propositum. ab Heraclio magno et Mohamete pseudopropheta usque ad imperium Constantini Palaeologi, imperatoris e gente Palaeologorum octavi, qui annos quatuor et menses quatuor imperavit, anni 857 numerantur. imperarunt autem Palaeologi in hac regina urbium annos 194, menses 10 et dies 4. Cpoli imperium coeptum est sub Flavio Constantino, finitum sub Constantino Palaeologo. viguit igitur in miserrima hac urbe annos 1143, menses 10, dies 4.

Ameras die tertio post captam urbem triumphum et gaudium ingens propter reportatam victoriam agitavit, edicens, ut omnes, magni et parvi, qui latebant in locis urbis absconditis, prodirent neve a quoquam vexarentur; item ii, qui timore belli impulsi, ut ante commemoravimus, ex urbe profugerant, suam quisque domum redirent et viverent secundum morem et religionem suam, sicut antea. idem imperavit, ut patriarcham pro more suo crearent; vetus enim mortuus erat. itaque qui forte aderant episcopi et perpauci alii clerici et laici sapientissimum dominum Georgium Scholarium, etiamtum laicum, elege-

σοφώτατον κὺρ Γεώργιον τὸν Σχολάριον λαϊκὸν ἔτι ὄντα εἰς πατριάρχην ἐχειροτόνησαν, ὃν καὶ Γεννάδιον ἐπωνόμασαν.

Προὐπῆρχε δὲ καὶ τάξις καὶ συνήθεια τοῖς βασιλεῦσι Χριστιανοῖς ἵνα δωροποιῶσι τῷ χειροτονηθέντι πατριάρχῃ νεωστὶ δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργάρων ἐγκεκοσμημένον, καὶ ἵππον ἐκλεκτὸν ἐκ τῶν βασιλικῶν μετὰ ἐφιππίου καὶ ἐφεστρίδος βασιλικῆς ἐγκεκοσμημένον πολυτελῶς· καὶ μετὰ χασδίου λευκοῦ καὶ χρυσοῦ σκεπόμενος ἦν ὁ ἵππος. καὶ ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ βασιλικοῦ μετὰ πάσης 68
τῆς συγκλήτου ἐξερχόμενος ὁ πατριάρχης καὶ εὐφημούμενος ἐν τῷ πατριαρχείῳ ἐπανέστρεφεν· καὶ ἡ χειροτονία ἐγίνετο παρὰ τῶν ἀρχιερέων, ὡς τάξις καὶ νόμος ἦν. ἐλάμβανε δὲ ὁ μέλλων γενέσθαι πατριάρχης ἐκ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν τὸ δεκανίκιον τοιουτοτρόπως· καθεζομένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ δίφρου, καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος ἱστάμενοι ἀσκεπεῖς καὶ ὀρθοί, καὶ ὁ μέγας πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου ἐποίει εὐλογητόν, εἶτα καὶ μικρὰν ἐκτενήν, καὶ ὁ μέγας δομέστικος ἔψαλλε τὸ "ὅπου γὰρ βασιλέως παρουσία" καὶ τὰ ἑξῆς. εἶτα τὸ δόξα ὁ λαμπαδάριος ἐκ τοῦ ἑτέρου χοροῦ, καὶ νῦν τὸ "ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν" καὶ τὰ ἑξῆς. μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ τροπαρίου ὁ βασιλεὺς ἀνίστατο, ἔχων ἐπὶ τὴν δεξιὰν τὸ δεκανίκιον, ὁ δὲ ὑποψήφιος ἐρχόμενος, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους αὐτοῦ ὁ Καισαρείας ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου ὁ Ἡρακλείας μητρο-

16. ὄρθιοι P

runt et patriarcham crearunt, mutato nomine Gennadium appellatum.

Erat autem munus et mos Christianorum imperatorum, ut recens creato patriarchae pedum aureum, gemmis et margaritis decoratum, atque electum de regio stabulo equum, sella et strato sumtuose ornatum, et serico villoso albi coloris et filis aureis intertexto tectum, donarent. huic equo insidens patriarcha cum universo senatu et faustis acclamationibus e palatio imperatorio in patriarchale redibat, atque creatio per episcopos fiebat, ut lege et more sancitum erat. accipiebat autem futurus patriarcha e manibus imperatoris pedum tali modo. sedente imperatore in sella imperatoria et omni procerum ordine circumstante nudis capitibus, magnus protopapas palatii benedictionem, deinde parvam precum seriem pronuntiabat, atque magnus domesticus canebat "ubi enim regis praesentia" et quae sequuntur; tum "gloria" lampadarius ex altero choro, et "rex coelorum" etc. finito cantu alterno, imperator surgebat, dextra manu pedum tenens, atque candidatus, cuius alterum latus metropolita Caesareensis, alte-

πολίτης, καὶ ποιεῖ πρὸς πάντας μετανοίας τρεῖς, εἶτα προσέρχεται τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐνώπιον τούτου ποιεῖ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ προσκύνησιν. καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ δεκανίκιον ὀλίγον ὑψῶν ἔλεγεν "ἡ ἁγία τριὰς ἥ τὴν ἐμοὶ βασιλείαν δωρησαμένη προχειρίζεταί σε εἰς πατριάρχην νέας Ῥώμης." καὶ οὕτως ἐκ τῶν βασιλικῶν χειρῶν ὁ πατριάρχης ἐλάμβανε τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ βασιλεῖ ἐδίδου. εἶτα οἱ χοροὶ ἔψαλλον τὸ "εἰς πολλὰ ἔτη δέσποτα" ἐκ τρίτου, καὶ ἀπόλυσις. ὁ πατριάρχης κατερχόμενος μετὰ λαμπάδων ἐπὶ τὰ διβάβουλα καὶ εὑρίσκων τὸν ἵππον ἡτοιμασμένον ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτόν.

Οὕτως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἀλιτήριος θέλων ποιῆσαι ὡς βασιλεὺς τῆς πόλεως, καθὼς ἐποίουν καὶ οἱ Χριστιανοὶ βασιλεῖς, τὸν πατριάρχην προσεκαλέσατο, ἵνα συγκαθίσῃ μετ' αὐτοῦ τοῦ ἀριστῆσαι καὶ ὁμιλῆσαι. καὶ ἐλθόντος τοῦ πατριάρχου ἐδέξατο αὐτὸν ὁ τύραννος μετὰ μεγάλης τιμῆς· καὶ πολλὰ ὁμιλήσαντες ἀναμεταξύ, καὶ ἐπαγγελίας ἀμετρήτους ἐπηγγείλατο δοῦναι τῷ πατριάρχῃ. ὡς δὲ ἤγγικεν ὁ καιρὸς τοῦ ἐξελθεῖν τὸν πατριάρχην ἐκ τοῦ παλατίου, ἐκβαλὼν ὁ ἀμηρᾶς δέδωκεν αὐτῷ δῶρον τὸ πολύτιμον ἐκεῖνο δεκανίκιον, καὶ ἐπαρεκάλεσεν αὐτὸν δεχθῆναι τοῦτο. καὶ κατῆλθε μετὰ τοῦ πατριάρχου ἕως κάτωθεν τῆς αὐλῆς, θέλοντος καὶ μὴ θέλοντος τοῦ πατριάρχου, καὶ τὸν ἵππον εὐτρεπισμένον ἔχων ἀνε-

4. ἐμὴν P 10. εὑρίσκετο M 14. καὶ ἀριστήσῃ καὶ ὁμιλήσῃ καὶ πολλὰ ἐπυνθάνετο περὶ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ἃ καταλεπτῶς διηγησώμεθα, πῶς ὁ πατριάρχης ἐν συνόψει τὴν τῆς πίστεως ὁμολογίαν ἐν κεφαλαίοις αὐτῷ διεσαφήσατο. τὸ ἐπίταγμα οὕτως ἔχει. P, additis quae infra p. Alt. 26—29 ex Martini Crusii Turcograecia leguntur.

rum Heracleensis tegebat, corpore ad omnes ter inclinato, ad imperatorem accedebat et solenni eum prosequebatur adoratione. tum is, pedo paulum sublato, dicebat "sancta trinitas, quae imperium mihi dedit, ad patriarchatum novae Romae te evehit." ita e manibus imperatoris potestate patriarchali accepta, patriarcha eidem gratias agebat. deinde chori "in multos annos dominus" canebant, atque fiebat dimissio. dehinc patriarcha cum lampadibus ad dibabula descendebat paratumque ibi inveniens equum conscendebat.

Scelestus iste igitur ut imperator urbis idem facere cupiens, quod fecerant Christiani imperatores, patriarcham, ut secum pranderet et colloqueretur, invitavit. venientem tyrannus magno honore excepit, et multa cum eo collocutus, infinita ei promissa fecit. ubi tempus discedendi affuit, ameras porrexit patriarchae pretiosum illud pedum, et eum cohortatus est, ut id acciperet, descenditque cum patriarcha, quantumvis recusante, ad extremum usque palatium, in equum rite

βίβασεν αὐτόν, καὶ προσέταξεν ἵνα πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς
αὐλῆς αὐτοῦ ἐξέλθωσιν εἰς συνοδίαν τῷ πατριάρχῃ, καὶ οὔ- B
τως ἄχρι τοῦ σεπτοῦ ἀποστολείου συνώδευσαν αὐτόν, τινῶν
προπορευομένων καὶ τινῶν ἑπομένων αὐτῷ. αὐτὸ γὰρ τὸ
τῶν ἀποστόλων τέμενος δέδωκεν ὁ ἀμηρᾶς εἰς πατριαρχεῖον.
τὸν δὲ περικαλλῆ καὶ θεῖον ναὸν τῆς θεοῦ σοφίας, τὸ περι-
βόητον κειμήλιον, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον καὶ τὸ ξένον
ἄκουσμα, ἐποίησεν ὁ ἀλιτήριος εἰς ἴδιον αὐτοῦ προσκύ-
νημα. ὁ δὲ ἐν Βλαχέρναις θαυματουργὸς ναὸς πυρπολημέ-
νος ἦν, ὡς προεγράφη. ποιήσας ὁ πατριάρχης ἐν τῷ σεπτῷ
ἀποστολείῳ καιρὸν ὀλίγον, ἔπειτα θεωρῶν ὅτι ἐν ἐκείνοις τοῖς
μέρεσι τῆς πόλεως οὐδεὶς ταλαίπωρος Χριστιανὸς ἐναπέ-
μεινε, καὶ φοβηθεὶς μή τι ἐναντίον συμβῇ αὐτῷ διὰ τὴν ἐρη-
μίαν, διότι ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εὑρέθη τις Ἀγαρηνὸς πεφο-
νευμένος ἐν τῷ τοῦ ναοῦ περιαυλείῳ, καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰ-
τίας ὁ πατριάρχης ᾔτησε τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρίστου. καὶ
ἐδωρήθη αὐτῷ τοῦ εἶναι εἰς κατοίκησιν· ἐν ἐκείνοις γὰρ
τοῖς μέρεσιν ἐναπέμεινάν τινες ὀλίγοι Χριστιανοί. τὰς δὲ
οὔσας μοναχὰς ἐν τῇ Παμμακαρίστῳ προσέταξεν ἀπελθεῖν ἐν
τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου προφήτου προδρόμου Ἰωάννου τοῦ ἐν τῷ
τρούλλῳ, ὅπου ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ ῥινο-
τμήτου ἡ πενθέκτη ἁγία σύνοδος συνηθροίσθη. παλάτιον γὰρ
τοῦτο περιφανὲς τῷ τότε καιρῷ ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἐγγὺς τῆς Παμ-
μακαρίστου κατὰ τὸ βόρειον μέρος.

decoratum ascendere eum iussit, atque edixit, ut cuncti palatii proceres eundem comitarentur. itaque eum usque ad venerandum apostolorum templum, partim praecedentes, partim subsequentes, deduxerunt. id enim templum, ut patriarchalis sedes esset, ameras donaverat. pulcherrimum autem et divinum templum sapientiae dei, cimelium celeberrimum, coelum terrestre et ornamentum inauditum scelestus iste in suae superstitionis usum convertit. mirabilis vero in Blachernis aedes incendio interierat, ut supra narravimus. commoratus aliquantisper in venerando apostolorum templo, quum in ea regione de miseris Christianis neminem manere vidisset, timeretque, ne quid mali sibi accideret propter solitudinem, quoniam aliquando Agarenus in vestibulo templi inventus erat occisus, beatissimae virginis monasterium pro domicilio petivit et obtinuit. in ea enim regione pauci aliqui Christiani remanserant. monachas eius templi in monasterium sancti prophetae et praecursoris Iohannis, quod in Trullo est, concedere iussit, ubi Iustiniano Rhinotmeto imperante sancta synodus quinisexta habita est. palatium enim hoc illustre tum erat, prope beatissimae virginis templum septentrionem versus situm.

Οὗτος οὖν ὁ παμμίαρος. καὶ φθορεὺς τῶν Χριστιανῶν πονηρὸς ὢν καὶ πολύτροπος καὶ τῇ ἀλώπεχι ὑποκρινόμενος ταῦτα οὐχ ὑπὲρ εὐλαβείας ἢ καλοκαγαθίας αὐτοῦ ἐποίει, ἀλλ' ἵνα οἱ Χριστιανοὶ ἀκούσωσι τὰς ἐπαγγελίας συναχθῶσίν τε ἐν τῇ πόλει καὶ κατοικήσωσιν αὐτήν· ἣ ἐκ τοῦ καθημερινοῦ πολέμου ἠρημώθη, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἁλώσει. καὶ οὕτως ἐγένετο, καί τινες Χριστιανοὶ συνήχθησαν. μετ' ὀλίγον δὲ καί τινας ἀποίκους εἰσήνεγκε, κατ' ἐκείνην τὴν διάλεκτον λεγομένους σουργούνιδες, ἔκ τε τοῦ Καφᾶ Τραπεζοῦντος καὶ Σινωπίου καὶ Ἀσπροκάστρου· καὶ οὕτως τὴν πόλιν ἐκατῴκησε. ἔδωκε δὲ καὶ προστάγματα ἐγγράφως τῷ πατριάρχῃ μετ' ἐξουσίας βασιλικῆς ὑπογεγραμμένης κάτωθεν ἵνα μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλήσῃ ἢ ἀντιτείνῃ, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸν ἀναίτητον καὶ ἀφορολόγητον καὶ ἀδιάσειστόν τε ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, καὶ τέλους καὶ δώσεως ἐλεύθερος ἔσηται αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν πατριάρχαι εἰς τὸν αἰῶνα, ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ὑποτεταγμένοι αὐτῷ ἀρχιερεῖς.

3. ὑπὸ P 12. ὑπογεγραμμένος P 13. ἀναίτιον P

Iste igitur scelestissimus homo, Christianorum mala pestis, veterator et vulpes, non pietate aut benevolentia commotus, illud fecit, sed ut Christiani, promissis suis auditis, in urbem confluerent eamque habitarent: quae propter quotidianas pugnas eius praecipue temporis, quo capta est, deserta erat. ac revera nonnulli Christiani congregati sunt. brevi colonos, quos Turcae sua lingua surgunides appellant, Capha, Trapezunte, Sinope et Asprocastro eodem deduxit, atque ita urbem civibus denuo implevit. idem patriarchae literas cum regiae auctoritatis subscriptione dedit, ut ne vexaretur aut impugnaretur a quoquam, sed liber et securus esset ab omni inimico, neve quidquam tributi aut vectigalium penderet, tum ipse, tum omnes in perpetuum sequentes patriarchae cunctique eidem subiecti episcopi.

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ'

ΑΡΧΟΜΕΝΟΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΤΑΣ ΕΝ ΤΗι ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩι ΣΥΓΧΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΥΣ ΑΝΑΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΑΙ ΔΕΣΠΟΤΩΝ, ΚΑΙ ΠΩΣ Ο ΑΜΗΡΑΣ ΥΠΟΤΑΞΑΣ ΑΥΤΟΥΣ ΥΠΕΤΑΞΕ ΚΑΙ ΤΗΝΔΕ ΤΗΝ ΝΗΣΟΝ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΩΝ ΕΠΑΘΕΝ Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ, ΚΑΙ ΑΛΛΑΣ ΤΙΝΑΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ, ΩΣ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΥΡΗΣΟΝΤΑΙ.

1. Ἁλωθεὶς οὖν κἀγὼ καὶ πάντα τὰ δυσχερῆ καὶ κακὰ 69
τῆς αἰχμαλωσίας ὑπενεγκὼν ὁ ἄθλιος τέλος ἐξηγοράσθην τῇ πρωτῇ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ ,ϛϡξβ' ἔτους καὶ ἀπέσωσα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐν τῇ Σπάρτῃ. τῆς δὲ γυναικός μου καὶ τῶν τέκνων μου ἁλωθέντων ὑπό τινων γερόντων Τούρκων καλογνώμων ὄντων, καὶ παρ' αὐτῶν πάλιν πραθέντων τῷ πρώτῳ ἱπποκόμῳ τοῦ ἀμηρᾶ, ὃς λέγεται τῇ ἐκείνων διαλέκτῳ μεραχούρης, ὃς καὶ ἄλλας πολλὰς τῶν ἀρχοντισσῶν ἠγόρασε καὶ πολλοῦ ἐράνου ἐπέτυχε δι' αὐτῶν, τοῦ δὲ κάλλους καὶ ἄλλων χρη-

8. ῥηθήσονται P 16. ἰμπροχώρης P

LIBER IV,

QUI A CAPTA REGINA URBIUM INCIPIT, TURBAS AC PUGNAS IN PELOPONNESO INTER FRATRES ET DESPOTAS EXCITATAS CONTINENS, ATQUE ENARRANS, QUOMODO IPSOS ET INSULAM AMERAS SIBI SUBIECERIT, ET QUAE SCRIPTORI ACCIDERINT ET RES ALIAS QUASDAM, CAPITIBUS DISTRIBUTAS.

1. Ego ipse in potestatem hostium veni, et omnes calamitates et mala servitutis expertus, postremum primo Septembris anni 6962 venditus et in Peloponnesum Spartam sospes perductus sum. item uxor mea et liberi capti sunt a Turcis quibusdam senibus, bonis viris, et venditi primario amerae praefecto stabuli, quem illi sua lingua merachurem appellant, qui praeterea alias multas feminas nobiles mercatus est, et iis divendendis magnum quaestum fecit. quum autem

στῶν ἠθῶν τῶν τέκνων μου μὴ δυναμένων κρυβῆναι, μαθὼν περὶ τούτων ὁ ἀμηρᾶς ἐπῆρεν αὐτά, δοὺς τῷ εἰρημένῳ αὐτοῦ πρωτοϊπποκόμῳ χρήματα πολλά. ἐναπέμεινε δὲ ἡ ἀθλία αὐτῶν μήτηρ μόνη μετὰ μιᾶς καὶ μόνης ἀνατραφείσης αὐτῇ, αἱ δὲ ἄλλαι διεμερίσθησαν.

Καὶ καταφρονοῦντες μέμφονται καὶ κατηγοροῦντες ἐλέγχουσιν ἡμᾶς οἱ Λατῖνοι, καὶ λέγουσιν ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ διὰ τὸ μὴ ὀρθῶς φρονεῖν ἡμᾶς ἀπωλέσαμεν τὴν βασιλείαν. ἡμεῖς δὲ λέγομεν ὅτι ἁμαρτωλοὶ ὑπάρχομεν, καὶ οὐδεὶς ἀναμάρτητος εἰ μὴ εἷς ὁ θεός· περὶ δὲ τοῦ ὀρθῶς φρονεῖν γινώσκετε, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅτι ἡμεῖς καινοτομίαν οὐδεμίαν ἐποιήσαμεν εἰς τὰ τοῦ εὐαγγελίου ῥητά, εἰ μὴ πιστεύομεν καὶ δοξάζομεν τὰ ὅσα οἱ αὐτόπται τοῦ λόγου καὶ ὑπηρέται ἡμᾶς ἐδίδαξαν, καὶ ὃ αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ ἑπτὰ σύνοδοι καὶ αἱ κατὰ καιρὸν τοπικαὶ ἡμῖν ὄντως παρέδωσαν, ἀληθῶς καὶ βεβαίως κρατοῦμεν, ὡς ἐδίδαξεν ὁ ἁγιώτατος Σίλβεστρος ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Δάμασος ἐν τῇ δευτέρᾳ συνόδῳ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Καιλεστῖνος ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Λέων B ἐν τῇ τετάρτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Βιγίλιος ἐν τῇ πέμπτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Ἀγάθων ἐν τῇ ἕκτῃ συνόδῳ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Ἀδριανὸς ἐν τῇ ἑβδόμῃ

4. ἀνατρεφούσης αὐτὴν Alterus 13. ὡς ἐπιστεύσαμεν δοξάζομεν P 15. οὕτω P

forma et compositi mores liberorum meorum latere non possent, audito de iis, ameras, grandi pecunia numerata, ab eo, quem dixi, summo praefecto stabuli eos accepit. remansit misera eorum mater sola cum una et sola a se nutrita muliercula, reliquae dispersae sunt.

Contemnentes et calumniantes nos Latini aiunt atque exprobrant, propter peccata nostra et fidei perversitatem nos amisisse imperium. nos vero consentimus, improbos nos esse: at nemo probus est, praeter solum deum. de fidei autem veritate scitote, patres ac fratres, nihil nos innovasse in sententiis evangelii, sed credere et profiteri, quaecunque verbi testes oculati et ministri nos docuerunt, et quae sanctae et oecumenicae septem synodi et si quae topicae opus erant, revera nobis tradiderunt, vere et firme tenemus, quemadmodum in prima synodo sanctissimus Silvester docuit, in secunda sanctissimus Damasus papa, in tertia sanctissimus Caelestinus papa, in quarta sanctissimus Leo papa, in quinta sanctissimus Vigilius papa, in sexta sanctissimus Agatho papa, in septima sanctissimus Adrianus papa. scitis enim omnes, eos anathemata et exsecrationes perpetuas iis minatos esse, qui

συνόδῳ· ὡς ἴστε πάντες ὅτι ἔθεντο καὶ ἀναθεματισμοὺς καὶ ἀφορισμοὺς ἀλύτους, μή τις τολμήσῃ προσθῆσαι ἢ ἐκλεῖψαι ἢ ὅλως παρασαλεῦσαι ἅπερ ἐκεῖνοι εὐαγγελικῶς καὶ ἀποστολικῶς καὶ ἀκριβῶς ἐξακολουθοῦντες διὰ πνεύματος ἁγίου ἐσφραγίσαντο. μάρτυρες τῶν αὐτῶν αἱ συνοδικαὶ βίβλοι καὶ τὰ συνοδικὰ γράμματα τῶν κατὰ καιρὸν ἄκρων ἀρχιερέων ἤτοι πάπων καὶ τῶν ἁγίων μεγάλων ἐκείνων συνόδων, ὡς ἠριθμήσαμεν, ἐκ τῆς ὑμετέρας ὄντες καὶ αὐτοὶ τῆς φυλῆς τῶν Λατίνων, ἄνδρες θεοφρουρούμενοι ἔργῳ καὶ λόγῳ τετιμημένοι. ταύτην τὴν παράδοσιν ἡμεῖς ἀσφαλῶς κρατοῦμεν, ἵνα μὴ εἰς ἀφορισμὸν τῶν ἁγιωτάτων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων καὶ τῶν ἁγιωτάτων ἐκείνων ὄντως ἄκρων ἀρχιερέων πέσωμεν. καὶ ἡμεῖς εὐαγγελικῶς καὶ ἀποστολικῶς κατὰ ἀλήθειαν κρατοῦμεν τὴν παράδοσιν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης· τὸ γὰρ ἡμέτερον δόγμα παρ' ἀμφοτέρων εὖ πάντοτε ὡμολογεῖτο, τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν καινοτομηθὲν αὐτοῖς μόνοις ἀκαταγόρητον εἶναι δοκεῖ, καὶ ἡμᾶς ἔδει κριτὰς αὐτῶν εἶναι καὶ κατηγόρους, καὶ οὐκ αὐτοὺς ἡμῶν. τὰ νῦν δὲ νεωστί τινες αὐτῶν θεολόγοι ἢ καὶ μᾶλλον εἰπεῖν καινολόγοι, καὶ οὐκ αἰσχύνονται ἐπ' ὀκρίβαντος ἀναβαίνειν διδάσκοντες λέγειν ἐρρόρουμ Γραικόρουμ, τουτέστι σφάλματα ἡμέτερα, εἶτα μὴ ἔχοντές τι ἕτερον εἰπεῖν εἰ μὴ μόνον, ὡς εἴπομεν, διὰ τὸ μὴ ἡμᾶς ὀρθῶς φρονεῖν τὴν βασιλείαν ἀπω-

5. τῶν om P 7. ἃς? 12. ὄντως ἄκρων ἀρχ.] πάπων P
19. μωρολόγοι P 22. ἡμετέρων σφαλμάτων P

quid adderent aut demerent aut omnino fluctuarent in iis, quae ipsi, evangelii et apostolorum praecepta accurate assecuti per sanctum spiritum, constituissent. testes sunt libri et literae synodici summorum singulis temporibus episcoporum sive paparum et sanctarum illarum synodorum, quas enumeravimus, quum illi e vestra et Latinorum gente essent, viri pii et venerabiles dicto et facto. hanc igitur traditionem inviolatam servamus, ne in sanctissimorum apostolorum et septem sanctarum synodorum oecumenicarum et sanctissimorum illorum revera summorum episcoporum exsecrationem incidamus. ac tenemus sane evangelice et apostolice traditionem veteris Romae. nostra enim doctrina ab utrisque semper observata est, at quae ab illis innovata sunt, solis ipsis non vituperanda esse videntur, ita ut nos illorum iudices et accusatores esse oporteat, non contra. nuper vero in illis quidam rerum divinarum, imo potius novarum studiosi exstiterunt, qui non vererentur, de nostris scilicet erroribus disputaturi, in suggestum ascendere, quum nihil haberent, quod afferrent, nisi

λέσαμεν· καὶ αὐτοὶ τάχα ὡς δῆθεν ὀρθόδοξοι ἴσως ὄντες αὐτοὶ ἑαυτῶν τὴν βασιλείαν κρατοῦσιν, οὐκ εἰδότες ὅτι οὐ πάντες οἱ κρατοῦντες πάντως ὀρθόδοξοι, οὐδ' αὖθις οἱ κρατούμενοι αἱρετικοί, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐφ' ἡμῖν· μὴ γὰρ ὀρθό-
70 δοξοί εἰσιν οἱ Ἰσμαηλῖται, ὅτι κρατοῦσιν ἡμῶν, καὶ πρὸ τούτων οἱ εἰδωλολάτραι οἳ τοὺς Χριστιανοὺς ἐδίωκον, ἢ πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι ἢ Βαβυλώνιοι οἵ ποτε ἐξουσιάσαντες τῶν Ἰσμαηλιτῶν. ἀλλ' οὐκ ἔχουσι τί εἰπεῖν· δῆλον γὰρ ὅτι οἱ μὲν κυριεύσαντες ἀσεβεῖς, οἱ δὲ κυριευόμενοι εὐσεβεῖς. διὰ τοῦτο οὐ δεῖ αὐτοὺς κομπάζειν περὶ τῆς αὐτοκρατορίας. καὶ ἐπὶ τούτοις ἀντεροῦμεν αὐτοῖς, πῶς οἱ κατὰ τὴν Μυσίαν καὶ Ῥωσσίαν καὶ Ἰβηρίαν τὴν ἑῴαν καὶ Ἀβασγίαν οἰκοῦντες καὶ ἐν λοιποῖς τόποις ἄρχουσι καὶ ἄρχονται ἀφ' ἑαυτῶν, καίτοι γε τοῖς ἡμετέροις δόγμασιν ἀκολουθοῦσι; καὶ ἄλλως τὸ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν ἐποίησεν ὁ πάπας Στέφανος ὁ Συρφρών, ὃς καὶ πρῶτος τοῖς Ἰταλοῖς μετὰ ἀζύμων παρέδωκεν ἐπιτελεῖν τὴν ἁγίαν ἱερουργίαν, καὶ τὴν προσθήκην τὴν εἰς τὸ σύμβολον τὸ ἅγιον φανερῶς ἐκήρυξε, καὶ τὰς τρίχας τοῦ πώγωνος πρῶτος ἀπέθριξε, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν πᾶσιν οὕτως ἐξέδωκε, βασιλεύοντος μὲν τῆς νέας Ῥώμης τῷ τότε καιρῷ τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ μονομάχου, πατριαρχεύοντος δὲ Μιχαὴλ ὃς τῇ ἐπωνυμίᾳ ἐλέγετο Κηρουλάριος. οὗτος οὖν ὁ πατριάρχης γνώμῃ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν

12. ἀσβαγίαν M 15. συρφὼν P

amisisse nos imperium propter doctrinae pravitatem: quasi vero ipsi, quod orthodoxi sint, tueantur imperium suum, ignari illi, non omnes, qui imperant, orthodoxos, nec qui obediunt, haereticos esse, id quod in nobis animadverti licet. an orthodoxi sunt Ismaelitae, quia nobis imperant, aut priores illis idololatrae, qui premebant Christianos, aut Aegyptii vel Babylonii Ismaelitis olim imperantes? enimvero non habent, quid respondeant. in aperto enim est, eos, qui imperant, impios, quibus autem imperatur, pios esse. quare non decet illos iactare imperium suum. praeterea contra eosdem dicamus, quomodo qui Mysiam, Rossiam, Iberiam orientalem et Abasgiam habitant, et aliis in regionibus regnent, et sui iuris sint, quandoquidem nostram sectam sequuntur? at enim ecclesiarum dissensionem temere movit Stephanus Syrphro papa, qui primus pane non fermentato sanctum sacrificium peragi sivit, et additamentum illud ad sanctum symbolum palam proclamavit, ac primus barbam totondit, idemque omnibus sibi subiectis facere permisit, regnante tum Cpoli perpetuo memorabili imperatore Constantino monomacho, patriarchatum administrante Mi-

ἑτέρων τριῶν πατριάρχων καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας καὶ τοῦ Κύπρου καὶ πάσης τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου τὸν εἰρημένον πάπαν Στέφανον τῶν διπτύχων ἐξέβαλεν, ζητοῦντες τῆς τῶν ἀζύμων καὶ τῆς προσθήκης τῆς ἐμβολῆς τὸ αἴτιον, κόσμου ἔτει ͵ϛφ΄, ἰνδικτιῶνος ια΄. ἡ δὲ ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἡ Θηβαῒς ἡ πιστή, ἡ Λιβύη ἡ ὁσία, ἡ τοὺς πολίτας θρέψασα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καθὼς φησὶν ὁ θεῖος Κοσμᾶς, ἐν ποίῳ καιρῷ ἐδουλώθησαν ὑπὸ τοῦ ἀμηρᾶ Οὐμάρ, ὅστις ἦν ὁ τρίτος μετὰ τὸν τρισκατάρατον Μωάμεθ, καὶ ᾐχμαλωτίσθησαν; καὶ τοῦτο φανερόν ἐστιν ὡς ἐγεγόνει ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, κόσμου ἔτει ͵ϛρλδ΄, πρὶν τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ἕκτην σύνοδον συναθροισθῆναι, ὅπου οὔτε σχίσματα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπῆρχον οὔτε διαφοραί. μετὰ δέ τινα καιρὸν οἱ βασιλεῖς μετὰ κόπου οὐκ ὀλίγου τὴν ἁγίαν πόλιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀσεβῶν ἠλευθέρωσαν καὶ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν Ῥωμαίοις ἐποίησαν· καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ πορφυρογεννήτου τοῦ λεγομένου Βουλγαροκτόνου ὁ τῆς Αἰγύπτου ἀμηρᾶς Ἀζίζιος τὴν ἁγίαν πόλιν πάλιν ἔλαβε πολέμῳ, καὶ τὸν τάφον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγηγερμένον πολυτελῶς θεῖον ναὸν κατεστρέψατο, καὶ τὰ σκεύη ἐλυμήνατο, τὰ μοναστήρια κατηδάφισε, καὶ τοὺς

4. καὶ — αἴτιον] καὶ τὸ τῆς προσθήκης περὶ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ αἴτιον Alterus

chaele, qui cognomento Cerularius appellabatur. hic igitur patriarcha e sententia imperatoris et reliquorum trium patriarcharum, archiepiscopi item Bulgariae et Cypri, totius denique, cui praeerat, synodi, eum, quem dixi, papam Stephanum, diplomatis eiecit, panis fermentati et facti additamenti rationem desiderans, anno mundi 6500. ecclesiae autem Alexandriae et Antiochiae et Hierosolymorum, fidelis Thebais, sancta Libya, quae cives imperii coelorum nutrivit, ut ait divinus Cosmas, quonam tempore subactae sunt ab Umaro amera, post Mohametem ter exsecrandum tertio, et in servitutem redactae? factum hoc est manifesto imperante Constantino Pogonato, anno mundi 6134, antequam sancta et oecumenica sexta synodus haberetur, quo tempore nec schismata nec dissidia in ecclesiis erant. aliquanto post reges labore non levi sanctam urbem a manibus impiorum vindicatam Romanorum tradiderunt imperio; sed imperante Basilio porphyrogenito, qui Bulgaroctonus nominatur, rursus Aegypti ameras, Azizius, eandem expugnavit, sepulcrum salvatoris nostri Iesu Christi et sumtuose ornatum templum sanctissimum in potestatem

ἀσκουμένους ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ἐκείνης μοναχούς, Ἰταλοὺς τὸ πλέον ἢ Ῥωμαίους καὶ ἐξ ἑτέρων φυλῶν, ἐφόνευσε καὶ ἐφυγάδευσε. πάνυ θαυμαστόν ἐστιν, ὡς λέγουσιν, ἡνωμένων οὐσῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῷ τότε καιρῷ, πῶς ὁ θεὸς ἐπαρέδωκεν αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἀσεβῶν. ὥστε ἐκ πάντων τούτων ἦν ἰδεῖν ὅτι οὐ διὰ παρανομίαν τινὰ παρεδόθημεν τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἀλλὰ πρὸς μερικὴν παιδείαν, ὡς καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἅγιοι· "καὶ πάντα γὰρ ὃν ἀγαπᾷ κύριος παιδεύει, μαστιγεῖ δὲ υἱὸν ὃν παραδέχεται," καὶ τὰ ἑξῆς. "πιστὸς γάρ" φησιν "ὁ θεός, ὃς οὐκ ἀφήσει ὑμᾶς εἰς τέλος πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε." καὶ ὁ Δαβὶδ "παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ κύριος, τῷ δὲ θανάτῳ
B οὐ παρέδωκέ με."

Καὶ τοῦτο ἄκουσον. ὥσπερ τοίνυν ἡ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεία κατελύθη ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, ἡ δὲ τῶν Βαβυλωνίων ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἡ δὲ τῶν Περσῶν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἡ δὲ Μακεδόνων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οὕτως καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων κατελύθη ὑπὸ τῶν Ὀτμανλίδων. τὸ δὲ τέλος ταύτης ἥξει ἐν τῷ προσήκοντι καὶ ὡρισμένῳ καιρῷ, καὶ καταλυθήσεται καθὼς φησὶν ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας ἐν τῷ τῆς Ἰδουμαίας ὁράματι. "εἰπέ μοι κύριος ἔτη ἐνιαυτοῦ ὡς ἐνιαυτὸς μισθωτοῦ,

5. ἔνι P 17. Ὀτθουμαλίδων M τὸ δὲ τέλος ταύτης ἥξει] τῶν δὲ Ἰσμαηλιτῶν ἤτοι Ὀτθουμαλίδων τῶν καὶ Ἀγαρηνῶν τέλος ἕξει M 19. καθὼς φησὶν — τὸ ξανθὸν γένος] ὑπὸ τοῦ ξανθοῦ γένους M

redegit, supellectilem polluit, monasteria evertit, ubivis illic corpus exercentes monachos, in quibus Italorum et aliarum gentium maior, quam Romanorum numerus erat, aut occidit aut fugavit. plane mirum autem est, ut aiunt, Christianos, quum coniunctae essent ecclesiae, a deo tum in potestatem impiorum traditos esse. adeo ex his omnibus intelligitur, non propter peccatum aliquod hostibus nos subiectos esse, sed ob singularem educationem, quemadmodum olim sancti docuerunt: "quemcunque enim amat deus, eum educat, et castigat filium, quem recipit," et quae sequuntur. "fidelis enim," ait, "dominus est, qui non permittet vos ultra, quam sustinere possitis, tentari." item David "educando educavit me dominus, nec vero morti me tradidit."

Etiam hoc audi. quemadmodum Assyriorum regnum a Babyloniis eversum est, Babyloniorum a Persis, Persarum a Macedonibus, Macedonum a Romanis, ita Romanorum quoque imperium ab Otmanlidibus: atque horum finis aderit iusto et constituto tempore, evertenturque, sicut ait divinus Esaias in specie Idumaeae. "dixit mihi dominus: intra annum, qualis est annus mercenarii, deficiet gloria

καὶ ἐκλείψει ἡ δόξα Κηδάρ, καὶ τὸ κατάλειμμα τῶν τοξευμάτων υἱῶν Κηδὰρ τῶν ἰσχυρῶν ἔσται ὀλίγον, διότι κύριος ἐλάλησεν ὁ θεὸς Ἰσραήλ." οὕτω δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Στέφανος ὁ Ἀλεξανδρεύς, ἐπακολουθῶν τῷ τοῦ προφήτου ῥητῷ, ἐπὶ ἔτους ϛρλα', Σεπτεμβρίου γ', ἡμέρᾳ ϛ' θεμάτιον περὶ τῆς τῶν Ἰσμαηλιτῶν βασιλείας ποιήσας καὶ κανονίσας. "οὗτος κρατήσει ἐν ἰσχύϊ μὲν καὶ εὐτυχίᾳ ἔτη τριακόσια ἐννέα, ἐν δὲ συστροφῇ καὶ ἀκαταστασίᾳ ἕτερα ἔτη πεντήκοντα ἕξ, ὥστε εἶναι τὴν διακράτησιν αὐτῶν πᾶσαν εὐτυχοῦσαν καὶ δυστυχοῦσαν ἔτη τξε'." τινὲς μὲν λοξῶς τὸν χρησμὸν διαλαμβάνοντες λέγουσι κακῶς ἐθεμάτισεν ὁ ἀστρονόμος, λαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν τοῦ χρησμοῦ ἐκ τοῦ εἰρημένου ἔτους· καὶ ἐὰν οὕτως ἦν ὡς ἐμὲ παχὺ λεπτόν, ἐλάνθανεν ἐκεῖνον. ἐγὼ δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν τινῶν φιλοσόφων ἀρίστων ἀνδρῶν οἰδὼς καὶ ἀνεγνωκώς. οὐκ ἀρχὴν τῆς τῶν Ἰσμαηλιτῶν θρησκείας ἢ βασιλείας ὁ σοφὸς οὗτος ἐποίει ἀπὸ τῶν χρόνων Μωάμεθ, ἀλλ' ὥσπερ περὶ τῆς προφητείας Δανιὴλ τοῦ θείου. τέταρτον θηρίον ὀνομάζει τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν· καὶ οὐκ ἀρχὴν ποιοῦσιν οἱ ἐξηγηταὶ ἀπὸ Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου, οὔτε δυναστείας Ῥωμαίων, ἀριστοκρατείας δημοκρατείας διδακτορίας ὑπατίας καὶ βασιλείας μνημονεύουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ Ὀκταβίου Καίσαρος διὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς μοναρχίας, καθὼς κάτωθεν ῥηθήσεται. οὕτω μὲν καὶ ὁ σοφώτατος Στέφανος ἐκ τοῦ Ὀτμάνου

Cedar, et reliquiae iaculorum fortium filiorum Cedar exiguae erunt, quoniam dominus, deus Israelis, locutus est." ad quod dictum prophetae se applicans sapientissimus Stephanus Alexandrinus, anno 6131, Septembris die 3, hebdomadis 6, de Ismaelitarum regno hoc thema fecit et constituit. "is potenter et prospere regnabit annos trecentos novem, in rerum angustiis et perturbatione deinde annos quinquaginta sex, ut omnino eorum imperium tum faustum tum infaustum futurum sit per annos 365." nonnulli vaticinium perperam interpretati, astronomum male ratiocinatum esse affirmant, initium ducentes ab eo, quem dixi, anno. quod si ita esset, falsus ille foret. at equidem de ea re quorundam doctissimorum hominum sententias cognovi et didici, secundum quas sapiens ille vir initium superstitionis et imperii Ismaelitarum non a Mohametis aetate duxit, sed ad modum vaticinii divini Danielis locutus est. is quartam bestiam Romanorum imperium appellavit: nec interpretes a Remo et Romulo initium capiunt, aut Romanorum principatus, nobilium, plebis, dictatorum, consulum, regum imperia commemorant, sed ab Octavio demum Caesare propter exitum monarchiae, quemadmodum infra docebitur. eodem igitur modo sapientissimus Stephanus ab Otmane amera ca-

ἀμηρᾶ ἀρχὴν τοῦ κανονίου αὐτοῦ ποιεῖ. ἔτι δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Λέων ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων θεμάτιον καὶ αὐτὸς ἐποίησε, τρισαρίθμου κύκλου εὑρὼν κρατῆσαι ἔχει βασιλεία δυνατὴ καὶ ἰσχυρὰ ἡ ἐκ τῆς Ἄγαρ, τουτέστιν ἔτη τριακόσια. ἡ δὲ συστροφὴ πεντήκοντα ἓξ οὐκ ἐμνήσθη. εἶτα τὸ ξανθὸν γένος ἅμα μετὰ τῶν πρακτόρων ὅλον Ἰσμαὴλ τροπώσουσι κατὰ τοὺς χρησμοὺς τῶν θείων ἀνδρῶν. καὶ διὰ μὲν οὖν τῶν τεσσάρων ἀνέμων τὰς τέσσαρας μεγάλας βασιλείας ὁ μέγιστος διδάσκει Ζαχαρίας καὶ Δανιὴλ ὁ θεῖος, τὴν Χαλδαίων λέγω, τὴν Περσῶν καὶ τὴν τῶν Μακεδόνων καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων. τὰ δὲ δύο ὄρη τὰ χαλκᾶ τὰ δύο κλίματα τῆς οἰκουμένης εἶναι φασίν· εἰς δύο γὰρ τέμνεται, εἴς τε Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην. καὶ οἱ μὲν πυρροὶ ἵπποι τὸ μιαίφονον τῶν Χαλδαίων σημαίνουσιν, οἱ δὲ μέλανες τὸν ἐπενεχθέντα παρὰ Περσῶν καὶ Μήδων τοῖς Βαβυλωνίοις θάνατον, οἱ δὲ λευκοὶ τὸ σαφὲς τῆς δόξης τῶν Μακεδόνων· οὐ γὰρ ὥσπερ αἱ ἄλλαι βασιλεῖαι καὶ αὕτη. οἱ δὲ ψαροὶ καὶ ποικίλοι τὸ ἰσχυρὸν καὶ εὔτονον τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας δηλοῦσι. τὸ δὲ προσταχθὲν αὐτοὺς περιοδεῦσαι τὴν γῆν διδάσκει πάλιν ὡς διὰ τοῦ θεοῦ πᾶσα βασιλεία συνίσταται· φησὶ γὰρ ὁ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου Ὀκταβίου Καίσαρος ἀρχὴν ἡ τετάρτη βασιλεία λαμβάνει, ἣν ὁ Δανιὴλ τέταρτον θηρίον φοβερὸν ὀνομάζει, διὰ τί μὲν τότε πρῶτος αὐτὸς ἐμονάρχησε καὶ τὸν κόσμον ὅλον σχεδὸν εἰπεῖν καθυπέταξεν. οὗτος ἐν

21. ὁ om P   *Αὐγούστου* et *Καίσαρος* om P

nonis sui initium facit. etiam doctissimus Romanorum imperator Leo thema fecit, qui florentem et vigentem imperii Saracenorum statum ter computandum circulum tenere, h. e. annos trecentos duraturum invenit. perturbati imperii per annos quinquaginta sex non fecit mentionem. deinde flava gens una cum vindicibus omne Ismaëlis genus fugabit secundum divinorum hominum vaticinia. quatuor ventis autem quatuor magna imperia Zacharias et divinus Daniel significant, Chaldaeorum, Persarum, Macedonum et Romanorum. duo aeneos montes autem duas terrae regiones esse dicunt; in duas enim partes terra dividitur, Asiam et Europam. atque rufi equi atrocitatem Chaldaeorum significant, nigri a Persis et Medis Babyloniis illatum interitum, candidi claram Macedonum gloriam; neque enim horum imperium ceteris simile est; cineracei vero et versicolores robur et potentiam imperii Romanorum. deinde mandato, ut terram obeant, significatur, per deum omne constare regnum. dicit enim Eusebius Pamphili, ab Augusto Octavio Caesare quartum regnum ini-

μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀπελθὼν εἰς Δελφοὺς τοὺς νῦν ὀνομαζομένους Δαύλια, ἠρώτησε τὸ μαντεῖον τίς μετ' αὐτὸν βασιλεύσῃ. τοῦ δὲ Πυθίου μηδὲν ἀποκρινομένου ὁ δ' αὖθις ἠρώτησε, διὰ τί σιγᾷ τὸ μαντεῖον; τότε ἡ Πυθία ἔφη . . . . . ἐλθόντος οὖν τούτου ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἀποβιῶναι παρεγγύησε τοὺς ἐν τέλει αὐτοῦ χεῖρας κροτῆσαι καὶ γελάσαι ὡς ἐπὶ μίμου τελευτῆς. τοῦτο δὲ ποιῆσαι διωρίσατο ἀποσκοπῶν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον ὡς γέλωτος ἄξιον.

Καὶ περὶ μὲν οὖν τῶν προειρημένων βασιλειῶν Δανιὴλ ὁ θεῖος προφήτης καὶ ὁ θεῖος Ζαχαρίας καὶ ἕτεροι, ὡς προείπομεν, τήν τε ἀνόρθωσιν αὐτῶν καὶ κατάλυσιν καὶ τὰ συμβάντα πάντα διὰ πνεύματος ἁγίου λέγουσιν, ὁμοίως δὲ καὶ Ἡσαΐας καὶ ὁ σοφὸς Στέφανος καὶ Λέων ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς καταλύσεως τῆς βασιλείας, ὡς προείπομεν. ὁ δὲ θεόπτης Μωσῆς περὶ ἀναβάσεως καὶ εὐτυχίας ἐν τῇ γενέσει τάδε διέξεισιν. ὁ πατριάρχης ἡμῶν Ἀβραὰμ υἱοὺς ἐγέννησεν ὀκτώ, πρῶτον μὲν Ἰσμαὴλ τὸν νόθον ἐκ τῆς Ἄγαρ, δεύτερον Ἰσαὰκ ἐξ ἐπαγγελίας ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σάρρας, ὃς καὶ εὐλογήθη παρὰ θεοῦ. μετὰ δὲ τὸ ἀποθανεῖν Σάρραν ἔλαβε τὴν Χετοῦραν εἰς γυναῖκα, ἐξ ἧς ἐγέννησεν υἱοὺς ἕξ, τὸν Ζομβράν, τὸν Ἰεζαί, τὸν Μαδάϊ, τὸν Μαδιὰμ καὶ τὸν Ἐβόει καὶ τὸν Σοΐαι. ἀλλ' ἐπὶ τὸν Ἰσμαὴλ τὸν νόθον ἐπανέλθωμεν.

2. διαύλια P   21. ἰεσαὶ P   μαδὰν P

tium capere, quoniam tum is primus solus imperavit, et totum paene orbem terrarum sibi subiecit. is quondam Delphos, qui nunc Daulia appellantur, profectus, oraculum consuluit, quis post se imperaturus esset. quum nihil responderet Pythia, iterum rogavit, quare oraculum sileret. tum Pythia respondit . . . . . is Romam reversus, quum mors ipsi instaret, imperavit primoribus, ut plauderent et riderent ut in fine mimi. hoc fieri voluit, quoniam vitam rem esse risu dignam putabat.

De iis igitur, quae modo commemoravi, regnis Daniel, divinus propheta, divinus Zacharias aliique, ut dictum est, de eorum tum origine tum exitu tum rebus gestis, a sancto spiritu edocti, dixerunt. similiter quae Esaias, et sapientissimus Stephanus et Leo imperator de exitu imperii docuerint, explicuimus. qui deum vidit Moses de incrementis et successu in genesi haec explicat. Abrahamus, patriarcha noster, filios octo procreavit, primum Ismaelem nothum ex Agar, deinde promissum sibi Isaacum e Sarra uxore, cui benedictum est a deo. Sarra mortua, Cheturam uxorem duxit, e qua filios sex generavit, Zombram, Iezai, Madai, Madiam, Eboei, et Soiai. sed redeamus ad Ismaelem nothum. Agar ab Abrahamo compressa, gravida

μετὰ τὸ συγγενέσθαι Ἀβραὰμ τῇ Ἄγαρ εὑρέθη ἐν γαστρὶ
ἔχουσα, καὶ ἰδοῦσα Σάῤῥα ἐζηλοτύπει αὐτῆς, καὶ ὠνείδιζε
τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἔθλιψε καὶ ἐλύπει τὴν Ἄγαρ. ἡ δὲ Ἄγαρ
μὴ δυναμένη τοσοῦτον θλίβεσθαι καὶ κακουχεῖσθαι ὑπὸ τῆς
κυρίας ἀπέδρα, καὶ ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν αὐτὴν ἐκ τῆς κυρίας
αὐτῆς τῆς Σάῤῥας ἀπήντησεν αὐτῇ ἄγγελος κυρίου λέγων
71 "ἀποστράφηθι πρὸς τὴν κυρίαν σου, καὶ ταπεινώθητι ὑπὸ
τὰς χεῖρας αὐτῆς." καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος κυρίου "ἰδοὺ
σὺ ἐν γαστρὶ ἔχεις, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα
αὐτοῦ Ἰσμαήλ, ὅτι ἐπήκουσε κύριος τὴν ταπείνωσίν σου. οὗ-
τος ἔσται ἄγροικος ἄνθρωπος, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάν-
τας, καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν· καὶ κατὰ πρόσωπον
πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ κατοικήσει." καὶ πάλιν ἐπὶ κε-
φαλαίῳ ιζ' εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ περὶ τῆς Σάῤῥας τῆς
γυναικὸς αὐτοῦ "Σάῤῥαν τὴν γυναῖκά σου εὐλογήσω, καὶ
δώσω σοι ἐξ αὐτῆς τέκνον, καὶ εὐλογήσω αὐτόν, καὶ ἔσται εἰς
ἔθνη, καὶ βασιλεῖαι ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἔσονται." καὶ ἔπεσεν
Ἀβραὰμ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐγέλασε, καὶ εἶπεν ἐν τῇ
διανοίᾳ αὐτοῦ λέγων "εἰ δυνατόν, τῷ ἑκατονταετεῖ υἱὸς γε-
νήσεται καὶ Σάῤῥα ἐνενήκοντα ἐτῶν οὖσα τέξεται." εἶπε δὲ
Ἀβραὰμ πρὸς τὸν θεὸν "Ἰσμαὴλ οὗτος ζήτω ἐναντίον σου."
εἶπε δὲ ὁ θεὸς πρὸς Ἀβραὰμ "ναί, ἰδοὺ Σάῤῥα ἡ γυνή σου
τέξεταί σοι υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ, καὶ

2. ἰδοὺ P   13. ἐπὶ om P

facta est. quod ubi animadvertit Sarra, invidia commota, exprobrabat Abrahamo, atque laedebat et affligebat Agar. quae quum herae cruciatus et iniurias sustinere non posset, aufugit. at profugienti a Sarra hera obviam venit angelus, et eam cohortatus est, ut rediret ad heram, et imperio eius se subiiceret. ac dixit ei angelus dei "ecce in ventre geris, et filium paries, quem appellabis Ismaelem, quoniam dominus exaudivit aegritudinem tuam. erit is ferus homo, et manus eius adversus omnes, et omnium manus adversus ipsum intentae erunt; atque habitabit in conspectu omnium fratrum suorum." rursus capite 17 deus Abrahamo de Sarra, uxore eius, dixit "benedicam Sarrae, uxori tuae, et ex eadem filium tibi dabo, atque benedicam illi, eritque is gentium origo, et regna gentium ex eodem existent." atque procubuit Abrahamus in faciem risitque, atque dixit cum animo "si fieri potest, centenario filius nascetur, et Sarra pariet aetatis anno nonagesimo." dixitque deo Abrahamus "Ismael hic coram te vivat." dixit deus Abrahamo "profecto Sarra, uxor tua, filium tibi pariet, et nominabis eum Isaacum, atque faciam cum eo

στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον, εἶναι αὐτῷ θεὸς ὡς καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. περὶ δὲ Ἰσμαὴλ ἰδοὺ ἐπήκουσά σου, καὶ ἰδοὺ εὐλόγησα αὐτὸν καὶ πληθυνῶ αὐτὸν σφόδρα· δώδεκα ἔθνη γεννήσει, καὶ δώσω αὐτὸν εἰς ἔθνος μέγα. τὴν δὲ διαθήκην μου στήσω πρὸς Ἰσαάκ, ὃν τέξεταί σοι Σάρρα εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον." ὧδε δυνάμεθα καταλαβεῖν τὸ μέγα μυστήριον τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὑγιοῦς καὶ ἁγίας ἡμῶν πίστεως, καὶ τὴν ἀσέβειαν ἣν ἔχουσιν οἱ Ἀγαρηνοί. καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς ἅπαξ ἀλλὰ καὶ δίς. ἐν πρώτοις μὲν εἶπε "τέξεις υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσαάκ, καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν." ὁ δὲ Ἀβραὰμ αἰτήσας τῷ θεῷ οὕτως ποιῆσαι καὶ τὸν Ἰσμαὴλ καὶ εὐλογῆσαι αὐτόν, ὁ δὲ θεὸς ἀποκριθεὶς εἶπεν "ἰδοὺ εὐλόγησα αὐτὸν καὶ πληθυνῶ αὐτὸν σφόδρα, καὶ δώδεκα ἔθνη γεννήσει καὶ εἰς ἔθνος μέγα ἔσται. τὴν δὲ διαθήκην μου στήσω πρὸς Ἰσαάκ." καὶ οὐκ ἠθέλησεν ὁ θεὸς δῶσαι καὶ ἐμπιστεῦσαι τὴν διαθήκην αὐτοῦ τῷ Ἰσμαὴλ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνῳ τῷ Ἰσαὰκ καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἦν θαυμάσαι τίς δύναται καταλαβεῖν τὴν ἔννοιαν τῶν τοιούτων ῥητῶν. οἱ δὲ Ἀγαρηνοὶ βάρβαροι καὶ ἄγροικοι ὄντες οὐκ οἴδασιν ὀρθῶς τὴν ἔννοιαν τῶν ῥητῶν, καὶ κλαύσωσι, πῶς ὁ θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἐξένωσε τὸν πατριάρχην αὐτῶν καὶ

20. *δύναται* om P *μὴ καταλαβεῖν?*

pactionem meam in tempus aeternum, ut sim ipsi et posteris eius deus. de Ismaele autem exaudivi te, et ei benedixi, et magnopere eum augebo. duodecim nationes procreabit, atque magnam gentem eum faciam. pactionem autem meam cum Isaaco faciam, quem Sarra tibi pariet in hocce tempus." ita comprehendere possumus magnum mysterium piae, sanae et sanctae fidei nostrae, et impietatem, cui Agareni obnoxii sunt. neque semel ei deus illud dixit, sed bis. primum dixit "procreabis filium et appellabis eum Isaacum, et pactionem meam cum eo faciam in tempus aeternum, cum ipso et posteris eius." quum autem Abrahamus deum rogaret, ut idem Ismaeli faceret eique benediceret, respondens deus "ecce," inquit, "benedixi illi et magnopere eum augebo, atque duodecim nationes procreabit et gens magna exsistet. at pactionem meam cum Isaaco faciam." noluit igitur deus pactionem suam Ismaeli et posteris eius dare aut confidere, sed soli Isaaco et huius posteris in tempus aeternum. atque mirandum sit, si quis assequi nequeat horum verborum sententiam. Agareni tamen, barbari et feri homines, haud recte intelligunt verborum sensum, et

αὐτοὺς τῆς διαθήκης αὐτοῦ καὶ τῆς χάριτος, ἀλλὰ οὗτοι κομπάζουσι πῶς καὶ αὐτοὶ ἀπόγονοί εἰσι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ θεὸς εὐλόγησε καὶ τὸν Ἰσμαὴλ ὡς καὶ τὸν Ἰσαάκ. καὶ ἐν τούτῳ πλανῶνται· ὡς καὶ ἐν πᾶσι λανθάνονται, διὰ τί μὲν ὁ θεὸς εὐλόγησε τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐνεμπίστευσεν αὐτῷ, τὸν δὲ Ἰσμαὴλ οὐχ οὕτως, ἀλλ' εὐλόγησεν αὐτὸν ἁπλῶς, ὅτι καὶ πληθυνῶ αὐτὸν σφόδρα. καὶ τὰ ἄλογα ζῶα ὁ θεός, τετράποδα καὶ ἑρπετὰ ἰχθύας τε καὶ πετεινά, εὐλόγησεν εἰπὼν "αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν." τὸν δὲ Ἀδὰμ οὐ τοιούτως ηὐλόγησε μόνον, "αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν," ἀλλὰ καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς· καὶ πάντα ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτοῦ B ἔδωκε τὰ ὅσα ἐν τῇ γῇ ἐστὶ κατεξουσιάζειν καὶ δεσπόζειν, ὥστε ἦν ἰδεῖν ὅτι καὶ αἱ εὐλογίαι τοῦ θεοῦ διάφοροί εἰσι καὶ οὐχὶ ὡς αὐτοὶ λέγουσι, διὰ τὶ μὲν αἱ θεῖαι καὶ ἱεραὶ γραφαὶ καλῶς δηλοποιοῦσι τοῖς εὖ φρονοῦσιν, ἑκάστου υἱοῦ τοῦ Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ λέγω καὶ Ἰσμαήλ, πῶς διαφέρουσιν αἱ εὐλογίαι τὰ γένη καὶ αἱ κληρονομίαι ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν.

Ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ κ' καὶ κα' τάδε φησὶ περὶ τοῦ Ἰσμαήλ. "εἶπε δὲ τῷ Ἀβραὰμ ἡ Σάρρα 'ἔκβαλε τὴν παιδίσκην ταύτην μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς· οὐ γὰρ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου Ἰσαάκ.' σκληρὸν δὲ

2. καὶ prius] δὲ MP   12. κατακυριεύσῃ αὐτοῖς M

lacrimanto, quod deus a principio eorum patriarcham et ipsos pactione et gratia sua exclusit; at gloriantur iidem, quod ipsi quoque Abrahami posteri sint et deus Ismaeli haud secus atque Isaaco benedixerit. errant autem hac in re, ut in omnibus solent, quod deus Isaaco benedixit et pactionem suam dedit, Ismaeli non item, sed simpliciter benedixit et promisit, magnopere se eum aucturum esse. nam brutis animantibus, quadrupedibus et reptilibus, piscibus et alitibus, deus benedixit, quum diceret "augemini et multiplicamini et implete terram." Adamo autem non sic benedixit solum "augemini et multiplicamini et implete terram," verum etiam "domini eius este," atque in manus eorum tradidit, quaecunque in terra possideri et regi possunt, ut intelligatur, benedictiones dei diversas esse, secus atque illi dicunt, quoniam divinae et sacrae literae recte sentientibus satis demonstrant, in utroque filio Abrahami, Isaaco inquam et Ismaele, diversas esse benedictiones, genera et heredia.

Capite 20 et 21 haec de Ismaele narratur. "dixit Abrahamo Sarra 'eiice puellam hanc cum filio eius. neque enim heres erit filius puellae cum filio meo Isaaco.'. admodum asperum id dictum Abrahamo videbatur in ipsius filium Ismaelem. sed deus Abrahamo dixit

ἐφάνη τὸ ῥῆμα σφόδρα ἐναντίον Ἀβραὰμ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰσμαήλ. εἶπε δὲ ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ ‛μὴ σκληρὸν ἔστω ἐναντίον σου περὶ τοῦ παιδίου καὶ τῆς παιδίσκης. πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ σοι Σάῤῥα, ἄκουε τῆς φωνῆς αὐτῆς, ὅτι ἐν τῷ Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα, καὶ τὸν υἱὸν δὲ τῆς παιδίσκης ταύτης εἰς ἔθνος μέγα ποιήσω αὐτόν, ὅτι σπέρμα σού ἐστιν.’ ἀνέστη δὲ Ἀβραὰμ τῷ πρωΐ, καὶ ἔλαβεν ἄρτους καὶ ἀσκὸν ὕδατος καὶ ἔδωκε τῇ Ἄγαρ, καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτῆς καὶ τὸ παιδίον, καὶ ἀπέστειλεν αὐτήν. ἀπελθοῦσα δὲ ἐπλανᾶτο τὴν ἔρημον κατὰ τὸ φρέαρ τοῦ ὅρκου· ἐξέλιπε δὲ τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἀσκοῦ, καὶ ἐκ τῆς δίψης ἐλειποθύμει ὁ Ἰσμαήλ. καὶ ἔῤῥιψε τὸ παιδίον καὶ ἔκλαυσεν. εἰσήκουσε δὲ ὁ θεὸς τοῦ παιδίου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἦν. καὶ ἐκάλεσεν ἄγγελος θεοῦ τὴν Ἄγαρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶπεν αὐτῇ ‛τί ἐστιν, Ἄγαρ; μὴ φοβοῦ· ἐπακήκοε γὰρ ὁ θεὸς τὴν φωνὴν τοῦ παιδίου σου ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἐστίν. ἀνάστηθι καὶ λάβε τὸ παιδίον καὶ κράτησον τῇ χειρί σου αὐτό· εἰς γὰρ ἔθνος μέγα ποιήσω αὐτό.’ καὶ ἀνέῳξεν ὁ θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ εἶδε φρέαρ ὕδατος ζῶντος, καὶ ἐπορεύθη καὶ ἔμπλησε τὸν ἀσκὸν τοῦ ὕδατος καὶ ἐπότισε τὸ παιδίον. καὶ ἦν ὁ θεὸς μετὰ τοῦ παιδίου, καὶ ηὐξύνθη, καὶ ἐκατῴκησεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ Φαραῇ· ἐγένετο δὲ τοξότης δυνατός.”

Ὧδε δυνάμεθα καταλαβεῖν τὸν Ἰσμαήλ. καθὼς ἐπηγγείλατο ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ, εἰς μέγα ἔθνος εἶναι ἐποίησε, καὶ

‛ne asperum tibi videatur in puerum aut puellam; imo quaecunque dixerit tibi Sarra, ausculta voci eius, quoniam in Isaaco vocabitur tibi semen, et filium puellae huius magnam gentem facturus sum, quia semen tuum est.’ surrexit igitur mane Abrahamus, panem et utrem aquae Agar tradidit, humero eius puerum imposuit, et dimisit eam. quae quum abiisset, per deserta delata est ad fontem sacramenti. deficiebat aqua in utre et prae siti elanguescebat Ismael. abiecit puerum mulier et lacrimabat. audivit autem e sede sua vocem pueri deus, atque appellavit Agar de coelo angelus dei, eique dixit ‛quid rei est, Agar? ne timeas; audivit enim deus vocem pueri tui ex loco eo, in quo est. surge, tolle puerum, eumque manu tua comprehende. magnam enim gentem eum faciam.’ tum aperuit deus oculos eius, ut videret fontem aquae. abiit igitur mulier, et, repleto utre, potum praebuit puero. deinde aderat deus puero, qui adolescebat et habitabat in deserto Pharaae, factusque est sagittarius eximius.”

Sic agnoscere possumus Ismaelem. sicut deus Abrahamo promisit, ita magnam gentem eum fecit, et reges magni ex eo exstiterunt,

βασιλεῖς μεγάλοι ἐξ αὐτοῦ γεγόνασι, καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ πάντας θεωροῦμεν εἶναι, καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν, καὶ ἐνεκατῴκησεν ἐπὶ πρόσωπον ἡμῶν πάντων, καὶ οἱ ἐκ τούτου τοξόται ἄριστοί εἰσι λίαν λίαν. πλὴν τῆς διαθήκης αὐτοῦ ὁ θεὸς ὑστέρησεν αὐτόν. ὥστε καθὼς φησιν ἡ θεία γραφή, καὶ ἦν ὡρισμένον ἐκ πολλοῦ ἄνωθεν δι' ὧν κριμάτων οἶδεν ὁ θεὸς τοιούτως γενέσθαι· ἦν γὰρ ἀνάγκη λοιπὸν ἵνα πέρας λάβωσι τὰ ὅσα ὁ θεόπτης Μωσῆς ἔφησε, καὶ οὐχ ὅτι οὐκ ἐφρονοῦμεν ὀρθῶς Ῥωμαῖοί τε καὶ Σέρβοι καὶ Βούλγαροι, καθὼς λέγουσιν οἱ κατηγοροῦντες ἡμᾶς καὶ ὀνειδίζουσιν. ἐὰν δὲ πάλιν καὶ ὑπὸ ἁμαρτιῶν ἡμεῖς ἐπαιδεύθημεν, καὶ ὑμεῖς οἱ Ἰταλοὶ μὴ ἀμερίμνως μείνατε, ἀλλὰ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ στῆθος ὑμῶν βάλετε καὶ κατὰ νοῦν ἐνθυμήθητε, καὶ κατηγοροῦντες ἡμᾶς παύσατε. αὐτοὶ δὲ οἱ Ἰσμαηλῖται ἄπιστοι ὄντες χαλεποὶ καὶ ἀνελεήμονες, προστάξει δὲ θεοῦ τοὺς πιστοὺς παιδεύουσι καὶ τὸ πλεῖον μέρος τοῦ κόσμου κυριεύουσι. διὸ οὐ δεῖ μεγαλορρημονεῖν περὶ τούτων τοὺς Ἰταλούς, ὅτι
72 διὰ τὸ ὀρθῶς φρονεῖν καὶ δίκαιοι καὶ ἅγιοι ἑαυτοὺς λέγουσιν εἶναι, καὶ διὰ τὴν αὐτῶν ὀρθοδοξίαν καὶ δικαιοσύνην ἕως τοῦ νῦν βασιλεύουσι.

Τούτους μὲν τοὺς λόγους εἰρήκαμεν οὐχὶ πρὸς τὸ κατακρίνειν ἢ κατηγορεῖν τινά, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἵνα τοῖς καταλαλοῦσιν ἡμᾶς δείξωμεν ὅτι οὐκ ὀρθῶς καὶ σαφῶς τὰς γρα-

13. post ἐνθυμήθητε versum dimidium vacuum P

et manus eius adversus omnes, et omnium manus adversus ipsum intentas videmus, et domicilium collocavit in conspectu nostri omnium, et posteri eius sagittarii longe optimi sunt; pactione autem sua deus eum exclusit: ut, quemadmodum in sacris literis est et longe ante constitutum erat ob rationes, quas deus novit, ita evenerit. necesse enim erat, ut eventum haberent, quaecunque divinus Moses dixerat. minime vero nos prave sentiebamus, Romani, Servii et Bulgari, id quod, qui nos calumniantur et accusant, dicunt. vos vero Itali ne secure agatis, sed, impositis pectori manibus, meditamini cum animo, et desistite nos accusare. Ismaelitae autem, homines impii, duri et inhumani, e voluntate dei pios castigant et maiorem partem orbis terrarum occupatam tenent. quare non decet de his gloriari Italos, sese propter doctrinae probitatem iustos et sanctos se appellare et propter orthodoxiam et iustitiam ad hunc diem regnare.

Haec verba minime fecimus, quo, quod absit, quemquam damnemus aut accusemus, sed ut ostendamus iis, qui nos calumniantur, haud probe nec recte eos literas intelligere. hinc enim fit, ut nos

φὰς οἴδασι. διὰ τοῦτο μὲν ἡμᾶς μέμφονται, καὶ σοφοί εἰσι πάντες τοῦ νουθετεῖν, αὐτοὺς δὲ ἁμαρτάνοντας οὐ γινώσκουσι.

2. Ἐπὶ τὴν ἡμετέραν οὖν διήγησιν ἐπανέλθωμεν. ἐάν τις αἰτήσῃ τί τὸ πραχθὲν παρὰ τοῦ βασιλέως τῷ διὰ μέσου καιρῷ τῆς μάχης, εἴπω αὐτῷ, ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ καὶ καιρῷ ὁ ἀμηρᾶς παρεσκευάζετο καὶ τὴν βοήθειαν ἐποίησαν οἱ ἔξωθεν αὐθένται οἱ Χριστιανοί. καὶ τῶν μὲν περικύκλωθεν αὐθέντων Χριστιανῶν δῆλόν ἐστι τοῖς πᾶσιν οὐδέν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ πρὸς τὸν τῆς Σερβίας αὐθέντην Γεώργιον πρέσβυν ὁ ἀμερᾶς ἀπέστειλεν, ἵνα μεσιτεύσῃ περὶ τῆς εἰρήνης τῆς ἀναμεταξὺ τῶν Οὐγγάρων καὶ τοῦ ἀμηρᾶ. μετὰ δὲ τοῦ ἀπερχομένου πρέσβυος Χριστιανός τις γραμματικὸς ἦν, ἀνατεθειμένος παρά τινων Τούρκων τῶν τῆς βουλῆς εἰπεῖν τῷ δεσπότῃ ἵνα ποιήσῃ ἀναβολὴν εἰς τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐὰν γένηται ἡ μετὰ τῶν Οὐγγάρων συνθήκη τῆς ἀγάπης ἤτοι εἰρήνης, εὐθὺς ὁ Τοῦρκος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθορμήσεται. κἀκεῖνος οὐκ ἐφρόντισε περὶ τούτου οὔτε ἔμελεν αὐτῷ, οὐκ εἰδὼς ὁ ἄθλιος ὅτι εἰ ἀφαιρεθῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τὰ μέλη εἰσὶ νεκρά.

Τότε οὖν καὶ ἐν τῇ Ἑνετίᾳ βουλῆς μεγάλης γενομένης περὶ τούτου ἀνέστη ὁ τῷ τότε καιρῷ δοὺξ, τοὔνομα Φραγκίσκος Φούσκαρις, λέγων "οὐ κατ' ἄγνοιαν γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὥριζεν ἡμᾶς." ἀλλὰ καὶ ἄλλοι οἱ ἰδόντες καὶ ὁμιλή-

9. ὅτι οὐδὲν ἐβοήθησαν P 12. οὐγκρῶν P 22. Σφούσκαρις P

vituperent et omnes sibi videantur ad reprehendendum satis sapere, ipsos se errare non sentiant.

2. Revertamur ad propositum nostrum. si quaeras, quid imperator tempore, quod in obsidione consumtum est, egerit, dicam: quo quidem tempore ameras bellum parabat et ad ferendam opem se instruebant externi principes Christiani. quanquam Christianorum, qui circa habitabant, principum, nullam opem allatam esse, notum est omnibus: quin imo ad Serviae principem Georgium ameras legatum misit, ut is de pace inter Hungaros et ameram concilianda ageret. cum legato Christianus aliquis literatus erat, a Turcis quibusdam consiliariis additus, qui despotae suaderet, ut amicitiam conciliare studeret, ut, si fieret cum Hungaris pacis et amicitiae pactio, Turca statim Cpolim invaderet. quam rem miser ille nihili aestimabat nec pensi habebat, nescius, capite a corpore deciso, membra mortua esse.

Eodem tempore etiam Venetiis de hac re magnum concilium habitum est, in quo, qui tum dux erat, Franciscus Fuscaris surrexit et dixit "non ex ignorantia imperator Iohannes nos expetivit." enim-

σαντες αὐτῷ φρονιμώτερον αὐτοῦ ἄνθρωπον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ οὐκ εἶδον, εἰ μὴ διὰ κακίαν καὶ φθόνον· οὐκ οἶδε γὰρ ὁ φθόνος προτιμᾶν τὸ συμφέρον. ἦν δὲ τὸ αἴτιον τούτου τοῦ Ἀλωϋσίου Διέδου τοῦ ποτὲ μεσιτεύσαντος ἵνα ὁ μακαρίτης ὁ αὐθέντης μου ὁ κὺρ Κωνσταντῖνος, δεσπότης ὢν τότε τῷ καιρῷ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, λάβῃ εἰς γυναῖκα αὐτοῦ τὴν τοῦδε τοῦ δουκὸς θυγατέρα μετὰ προικὸς πολλῆς. ὁ οὖν αὐθέντης μου οὐ δι' ἄλλο εἰ μὴ ἵνα γένηται οἱονεὶ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ τόπος αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἐνετίας ἕν, συνεκατέβαινε τῇ τοιαύτῃ ἀγχιστείᾳ, ἐμοῦ τε καὶ ἄλλων πλειόνων συναινούντων τοῦτο καὶ ἀναγκαζόντων σχεδὸν ἤδη ἐγίνετο. ὡς δὲ ἐγένετο βασιλεὺς καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, τοῦτο ἀνοίκειον ἦν· πῶς γὰρ ἐδύναντο οἱ τῆς πόλεως ἄρχοντες καὶ ἀρχόντισσαι κυρίαν καὶ δέσποιναν αὐτῶν καταδεχθῆναι Ἐνετοῦ θυγατέρα, καὶ τοὺς γαμβροὺς αὐτοῦ τοὺς ἄλλους καὶ υἱοὺς συγγάμβρους καὶ γυναικαδέλφους εἶναι τῷ βασιλεῖ, ἐνδόξου μὲν ἴσως καὶ δουκὸς ὄντος, ἀλλὰ πρόσκαιρος ἦν. καὶ αὖθις μετὰ τὸ βασιλέα γενέσθαι τὸν αὐθέντην μου ὁ δοὺξ ἐζήτει τὸ τοιοῦτο, ἀλλ' ἀπεπέμφθη. ἕνεκεν τούτου λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο ἐχθρός καὶ πολλὰ εἰπόντος τοῦ Ἀλωϋσίου Λαυρεδάνου καὶ τοῦ Ἀντωνίου Διέδου καὶ ἄλλων πολλῶν, καὶ ἀποδειξάντων ὅτι εἰ
B καὶ ἡ πόλις ἁλωθῇ, πλείστη ζημία συμβαίνει καὶ τῇ αὐτῶν

4. τοῦ π.] ἐκείνου π. P

vero etiam alii, qui eum vidissent et cum eo collocuti essent, prudentiorem hominem in Italia visum esse negabant. at obstabat nequitia et invidia. nescit enim invidia honorare utilitatem. cuius rei causa erat Aloysius Diedus, qui olim curaverat, ut beatae memoriae princeps meus, Constantinus dominus, despota tum in Peloponneso, huius ducis filiam cum magna dote uxorem duceret. princeps meus non aliam ob causam, nisi ut ipse et principatus cum Venetis iungerentur, eam affinitatem admisit, nobis et aliis multis id approbantibus et ut fieret paene cogentibus. sed postquam imperator factus est et in urbem venit, incommodum erat. quomodo enim fieri poterat, ut civitatis viri et feminae principes dominam et imperatricem reciperent Veneti filiam, et generi ac filii eius affines imperatoris et fratres imperatricis essent? quandoquidem dux honoratus forsan erat, sed ad tempus lectus. atque dux quidem etiam post quam dominus meus imperator factus est, huic connubio instabat, sed repudiatus est. propter hanc causam igitur is nobis inimicus erat, et quum multa dixissent Aloysius Lauredanus et Antonius Diedus et alii multi, demonstrassentque, si urbs caperetur, magna detrimenta etiam ipso-

αὐθεντίᾳ, πλὴν οὐκ ἴσχυσαν παροτρῦναι τὸν δοῦκα συνδραμεῖν τῷ βασιλεῖ.

Καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης περὶ τούτου ἐφρόντισεν. εὑρεθέντος γὰρ τοῦ καρδηναλίου Ῥωσσίας εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐγὼ περὶ τούτου μεσιτεύσας πρὸς τὸν ἀοίδιμον καὶ μακαρίτην τὸν αὐθέντην μου τὸν βασιλέα, ἵνα γένηται ὅδε καρδηνάλις πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· καὶ εἰ γένηται, τὰ καὶ τὰ γενήσονται παρ' αὐτοῦ καὶ τοῦ τότε πάπα εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, εἰ κἂν ἐκ δευτέρου μνημονευθῇ ὁ πάπας· καὶ πολλῶν συζητήσεων λόγων καὶ βουλῆς γενομένων ἔδοξε τῷ ἀοιδίμῳ βασιλεῖ τῷ αὐθέντῃ μου τὸ ἓν τῶν δύο μὴ γένοιτο παντελῶς, ὅτι τῷ γενομένῳ πατριάρχῃ ἀνάγκη ἦν ἢ πείθεσθαι αὐτῷ τοὺς πάντας, ἢ ἔρις καὶ ἔχθρα γενήσεται ἀναμεταξὺ αὐτοῦ καὶ αὐτῶν τῶν μὴ πειθομένων αὐτῷ. καὶ ἐν ἐκείνῳ τοῦ καιροῦ διαμέσῳ εἰ καὶ συμβῇ ἡμῖν μάχη ἔξωθεν παρὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔχειν ἡμᾶς καὶ ἔσωθεν, πόσον ἔσεται κακόν; τὸ δὲ μνημονεύεσθαι τὸν πάπαν γενηθήτω ἕνεκεν ἐλπίδος βοηθείας ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἡμῶν· καὶ ὅσοι τοῦτο ποιήσωσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ, οἱ ἄλλοι ἔσονται ἀναίτιοι καὶ εἰρηνικοί.

Καὶ τῇ ιβ' τοῦ Δεκεμβρίου παρελθόντων ἓξ μηνῶν, καὶ τοσούτου λόγου γενομένου περὶ βοηθείας ὅσον ἐποιήσατο ὁ σουλτάνος τοῦ Κάερος ἤτοι τῆς Αἰγύπτου. ἀπὸ δὲ τῆς Σερ-

20. τῇ β' P 21. ἕνεκεν P

rum rebus allatum iri, non poterant tamen duci persuadere, ut imperatori succurreret.

Etiam ecclesiae Romanae haec res curae erat. quum enim in urbe adesset cardinalis Rossiae, et ego egissem cum venerando et beatae memoriae imperatore, domino meo, ut is cardinalis patriarcha Cpolis fieret, unde futurum esset, ut ab ipso et papa nonnihil fieret ad urbem adiuvandam, si rursus papae mentio fieret, multis sermonibus et consultationibus habitis, imperatori, domino meo, visum est, neutrum eorum, quae consecutura essent, fieri debere, quandoquidem necesse esset, ut aut patriarchae omnes obedirent, aut lites et inimicitiae inter ipsum et eos, qui non obedirent, orirentur. interea si nobis foris bellum inferretur ab hostibus, et conflictaremur etiam domi dissidiis, quanta mala futura essent? papae tamen memoria fieret propter spem auxilii in hac necessitate. quod qui facerent, in sanctae Sophiae templo facerent: reliqui ne accusarentur neu turbarentur.

Die 12 Decembris, quum sex menses praeterissent, et tot verba essent facta de auxilio, quot fecit sultanus Cairi sive Aegypti, et a Servia posset pecunia occulte multis modis, homines item alio modo

βίας δυνατὸν ἦν ἀποσταλθῆναι χρήματα κρυφίως πολυμερῶς, καὶ ἀνθρώπους ὁμοίως δι' ἄλλου τρόπου. ἀλλ' οὐκ ἀπέλαυσεν οὐδὲ εἶδεν οὐδεὶς ἕνα ὀβολόν. ναί, ἀληθῶς ἀπέστειλαν πολλὰ χρήματα καὶ ἀνθρώπους πρὸς τὸν ἀμηρᾶν πολιορκοῦντα τὴν πόλιν· καὶ ἐθριάμβευσαν αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι, δεικνύοντες ὅτι ἰδοὺ καὶ οἱ Σέρβοι καθ' ὑμῶν εἰσί. τίς τῶν Χριστιανῶν αὐθέντων ἢ Ἰβήρων ἀπέστειλεν ἕνα ὀβολὸν ἢ ἀνθρώπους εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, ἢ φανερῶς ἢ κρυφίως; οἱ Οὔγγαροι δὲ ἔστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν ἀμηρᾶν λέγοντες ὅτι σωζομένου ἵνα ἔχητε καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως εἰρήνην καὶ ἀγάπην, ἐποιήσαμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀγάπην μεθ' ὑμῶν· ἀλλ' ἐπεὶ οὐ τηρεῖτε κατὰ τὰς ἀναμεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν συνθήκας, καὶ ἡμεῖς ἀθετήσωμεν πᾶσαν τὴν εἰρηνοποίησιν. καὶ ἔφθασαν οἱ πρέσβεις, ἡνίκα ἐπολιορκεῖτο ἡ πόλις, ἐν ᾗ ἑβδομάδι ἔμελλον τὴν ἐμβολὴν δῶσαι. ὁ δὲ ἀμηρᾶς καὶ πᾶσα ἡ βουλὴ αὐτοῦ ἐχρόνιζον αὐτοὺς λόγοις κολακείας προσδοκᾶν τὴν ἀπόκρισιν σήμερον ἢ αὔριον. καὶ τοῦτο ἐποίουν μετὰ δόλου, ἄχρι ἴδωσι τὰ μέλλοντα συμβῆναι, ὅτι εἰ μὲν παραλάβοιεν τὴν πόλιν, εἴπωσιν πρὸς αὐτοὺς "ἰδοὺ γὰρ ἐλάβομεν αὐτήν· ὑμεῖς δὲ ἀπέλθετε, καὶ ὡς ἂν δόξῃ ὑμῖν ποιήσατε, ἢ εἰρήνην ἔχειν μεθ' ἡμῶν ἢ μάχην·" ὃ δὴ καὶ ἐγένετο καὶ τοῖς πρέσβεσιν ἐρρέθη. εἰ δὲ οὐκ ἐπαρελάμβανον αὐτήν, ἤθελον εἰπεῖν ὅτι ἕνεκεν τῆς ἀναμεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν εἰρήνης ὁ πόλεμος ἔπαυσε, καὶ κατὰ τὰς συμφωνίας ἀνεχωρήσαμεν.

summitti, nemo quidquam inde commodi percepit nec vidit vel teruncium. imo miserunt magnam pecuniae et militum copiam amerae urbem oppugnanti, atque laudibus eos efferebant Turcae, iactantes, etiam Servios nobis adversari. quis Christianorum principum aut Iberorum vel teruncium aut homines ad urbis auxilium sive aperte sive occulte misit? Hungari tamen legatos ad ameram miserunt, qui nuntiarent, se sic, ut illi cum imperatore pacem et amicitiam colerent, cum ipsis pacem fecisse: nunc quum illi non servarent mutua pacta, se quoque pacem factam omnino improbare. advenerunt legati, quum urbs obsideretur, qua hebdomade impressionem facturi erant. ameras et totum concilium eius blandis sermonibus eos differebant, ut in praesentem aut crastinum diem responsum exspectarent. callide ita agebant, donec viderent, quo res evasura esset, si urbem cepissent, dicturi, se eam expugnasse: illi abirent, et utrum ipsis videretur, facerent, sive pacem sive bellum mallent: id quod factum et legatis responsum est. si eam non capturi essent, dicere statuerant, ob pacem cum illis servandam se destitisse a bello et secundum conventa discessisse. rumor tamen erat, ameram cogitare ac dicere,

ὅμως ἐψιθυρίσθη ὅτι ὁ ἀμηρᾶς ἐλογίζετο λέγων "εἰ οὐ μὴ παραλάβω τὴν πόλιν τὰ νῦν, εὐθέως ποιήσω ἀγάπην, καὶ κατὰ πᾶσάν μου τὴν ζωὴν τηρήσω αὐτήν."

Ὁ δὲ μακαρίτης ὁ αὐθέντης μου καὶ βασιλεὺς τί οὐκ
ἔπραξε, κρυφῶς ἢ φανερῶς, ὑπὲρ τῆς βοηθείας τῆς πόλεως
καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας 73
τῆς ζωῆς αὐτοῦ; καὶ γὰρ δῆλόν ἐστιν ὅτι, εἰ ἤθελεν, εὐκόλως
ἐδύνατο φυγεῖν. πλὴν οὐκ ἤθελεν, ἀλλ' ἠγωνίζετο ὡς ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὃς τίθησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων; ὡς καὶ ἐποίησε. καὶ τίς τῶν ἄλλων τὰ τοιαῦτα καὶ ἄλλα γενόμενα ἐπίστατο πάρεξ τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἰωάννου καὶ ἐμοῦ; ὅτε ὁ ἐξ Οὐγγάρων Ἴαγκος προεζήτει ἵνα δώσῃ αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὴν Σηλυμβρίαν ἢ τὴν Μεσημβρίαν, καὶ ἔσηται εἷς τῶν ὑπεξουσίων αὐτοῦ, καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ ἐκεῖσε ἔχειν, καὶ ἐν καιρῷ τῆς μάχης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔσηται ἐκείνων ἐχθρὸς καὶ βοηθὸς τῆς πόλεως. καὶ ὡς ἐγένετο ἡ μάχη, ἐδόθη αὐτῷ ἡ Μεσημβρία κατὰ τὴν ἐκείνου αἴτησιν, καὶ τὸ χρυσόβουλλον δι' ἐμοῦ ἐγράφη, καὶ ὁ γαμβρὸς Θεοδοσίου τοῦ Κυπρίου ὁ τοῦ Μιχαὴλ υἱὸς ἐκόμισε τὸ χρυσόβουλλον πρὸς Ἴαγκον. τίς ἐπίστατο τὴν τοῦ τῶν Καταλάνων ῥηγὸς ζήτησιν; ὃς δωρηθῆναι αὐτῷ τὴν Λῆμνον ἐζήτει, καὶ ἔσηται κατὰ τῶν Τούρκων διὰ θαλάσσης ἀεὶ καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐν ἀνάγκῃ βοήθεια· καὶ ἐπράττετο. τίς

6. ἢ post εἰπεῖν transtulerim

si urbe nunc non potiretur, statim se amicitiam nobiscum initurum et per totam vitam servaturum esse.

Beatae autem memoriae imperator, dominus meus, quid pro defensione urbis et imperii, imo, ut verius dicam, pro salute capitis, palam et occulte non est molitus? manifestum est enim, si voluisset, facile eum fugere potuisse. verum noluit, sed laborabat ad exemplum boni pastoris, qui animam deponit pro ovibus, ut deposuit sane. quis autem alius haec et reliqua facta praeter Iohannem Cantacuzenum et me noverat? optaverat ex Hungaris oriundus Iancus, dari sibi ab imperatore Selymbriam aut Mesembriam, pollicitus se unum e subiectis eius fore et multos de suis eo traducturum, atque bello cum Turcis conflato horum hostem, urbis vindicem futurum esse. itaque, commisso bello, data ei est Mesembria, ut petiverat, bulla aurea a me conscripta et per Theodosii Cyprii affinem, Michaelis filium, ad Iancum perlata. cui nota erat Catelanorum regis petitio? qui, si donaretur sibi Lemnus, adversus Turcas mari semper pugnaturum et urbi, cogente necessitate, opitulaturum se esse recipiebat: de qua re cum illo actum est. aut quis noverat, quantam pecuniam et quae promissa

ἐπίστατο ὅσα δὴ καὶ χρήματα καὶ ἐπαγγελίας δέδωκεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἔστειλεν εἰς τὴν Χίον διὰ τοῦ Γαλατᾶ, ἵνα στείλωσιν ἀνθρώπους, καὶ οὐκ ἔστειλαν; ἢ τίς νηστείας καὶ δεήσεις ἐποιεῖτο δι' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τῶν ἱερέων, διδοὺς αὐτοῖς χρήματα ἢ τοῖς πτωχοῖς, οὓς μᾶλλον ἐθεράπευσεν; ἢ ἐπαγγελίας ἃς ἐποιήσατο πλείστας πρὸς θεὸν εἰς τὸ ἐλευθερωθῆναι τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν ἀσεβῶν. ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάντα τὰ μὲν παρεῖδε θεός, διὰ τίνων ἁμαρτιῶν οὐκ οἶδα αἰτίαν, τὰ δὲ ἠγνόησαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἕκαστος ἔλεγεν ὡς αὐτῷ ἐδόκει. ἐγὼ δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν μοι ταῦτά φημι· κρίσις γὰρ ἦν ὄντως θεοῦ, πάλαι κυρωθεῖσα πρὸς ἐσχατιὰς καταβῆναι δυστυχημάτων τὰ Ῥωμαίων πράγματα. διὰ τοῦτο λόγοις ἀπορρήτοις τῆς προνοίας τῶν μὲν λυπηρῶν καὶ ἐναντίων καὶ βλαπτόντων μεγάλη τις γίνεται συνδρομή, τῶν δὲ ἀγαθῶν καὶ ὠφελούντων πλεῖστα τὰ ἐμπόδια.

Πρὸ ὀλίγου λοιπὸν τὰ περὶ τοῦ τρισκαταράτου Μωάμεθ εἰρήκαμεν, μέρος τῶν φληνάφων αὐτοῦ μύθων τῶν γέλωτος ἀξίων· τὰ νῦν οὖν τὰς ἀντιρρήσεις αὐτῶν καὶ ἐλεγμοὺς εἴπωμεν.

3. Φέρετε εἰς κατηγορίαν ἡμῶν, ὦ ἀσεβεῖς, ὅτι ἐρωτηθεὶς ὁ Χριστὸς παρὰ τῶν Ἰουδαίων, εἰ υἱὸς θεοῦ εἶ σύ;

20. 3] περὶ τῶν κατὰ Μωάμεθ ἀντιῤῥήσεων, καθὼς φησι Μελέτιος ὁ μοναχὸς καὶ πάντες οἱ τῆς ἀληθείας φοιτηταί· ὡς ἐκ τῆς πρὸς Σαμψατίνην Σφαχάνην (σάμψων ψατῆνις φάχνην M) αὐτοῦ ἀπολογίας. MP

dederit imperator miseritque in Chium per Galatam, ut milites sibi mitterent, nec misisse illos? aut ieiunia et preces, quas aut ipse faciebat, aut per sacerdotes fieri curabat, pecunia illis vel pauperibus, quos magis diligebat, distributa? aut vota, quae deo plurima fecit ad Christianos a servitio impiorum liberandos? verum haec omnia partim, nescio propter quae peccata, neglexit deus, partim homines ignorarunt, pro sua quisque libidine fabulantes. ego vero pro mea quidem sententia ita statuo: fuisse hoc revera iudicium dei, quo pridem decretum erat, ut res publica Romanorum ad extremas devolveretur miserias. arcanis autem providentiae consiliis ingratis quidem, adversis et noxiis magna auxilia parata sunt, sed bonis et commodis plurima impedimenta.

Paulo supra ter exsecrandi Mohametis nonnullas nugas et fabulas ridiculas commemoravimus: earum nunc dubitationes et refutationes promamus.

3. Affertis in accusationem nostri, impii, Christum a Iudaeis interrogatum, num filius dei esset, negasse et istos ita dicere respon-

ἠρνήσατο καὶ εἶπεν ὅτι ὑμεῖς λέγετε τοῦτο. καὶ φέρετε αὐτὸ εἰς μαρτυρίαν καθ' ἡμῶν, ἵνα δείξητε τὰ παρ' ὑμῶν λεγόμενα ἀληθῆ. ταῦτα γοῦν ποιεῖτε ἀπὸ τοῦ μὴ γινώσκειν ὑμᾶς τὰς γραφάς· εἰ γὰρ εὑρίσκεσθε ἐξετάζοντες καὶ ἐρευνῶντες τὰς γραφὰς ὡς δεῖ, οὐκ ἂν ἐπλανήθητε. ὅμως ἀφίημι τοῦ λέγειν κατὰ τὸ παρὸν τὰς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου μαρτυρίας, αἵτινες ἐλαλήθησαν περὶ τοῦ Χριστοῦ, δεικνύουσαι αὐτὸν υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν καὶ ἄνθρωπον, πολλὰς οὔσας· διὸ ἀπὸ τούτων φθάσαντες εἴπωμεν μερικάς τινας. ὅμως λέγω καὶ τοῦτο, ὅτι οὐ δι' ἄλλο τι ἐσταύρωσαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν ἢ ὅτι ἐδείκνυεν ἑαυτὸν θεόν τε καὶ ἄνθρωπον καὶ θεοῦ υἱόν, καὶ πῇ μὲν ἔλεγεν ὅτι ὁ ἐμὲ θεωρῶν θεωρεῖ τὸν πα- B
τέρα μου, πῇ δὲ ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἕν ἐσμεν, πῇ δὲ ὅτι εἰ ἐμὲ ἐγνώκειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν, πῇ δὲ ὡσαύτως ὅτι ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι. ἅπερ θεωροῦντες οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον πρὸς αὐτόν, τίνα σεαυτὸν ποιεῖς; ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν; τί δὲ ὁ Χριστὸς εἶπεν; ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται· καὶ ὥσπερ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ· καὶ ὅτι οὐδεὶς οἶδε τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἑώρακεν εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ᾧ βούλεται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. ὁ γοῦν Χριστὸς

9. μερικά τινα P 19. εἶπεν om P

disse, testimonio hoc adversus nos usi, quo quae ipsi dicitis vera esse ostendatis. at hoc quidem ex inscitia sacrarum literarum facitis: quas si investigaretis et scrutaremini, ut decet, non errassetis forsan. sed omitto nunc quidem inde a rerum principio quae de Christo pronuntiata sunt permulta testimonia, quae eum filium dei et deum et hominem esse demonstrant: atque illis relictis, alias singulares quasdam commemorabimus. hoc tamen monebo, non aliam ob causam Iudaeos Christum cruci affixisse, quam quod deum se, hominem et dei filium esse praedicaret, et dicere eundem alibi, qui ipsum videat, eum patrem suum videre, alibi, se et patrem unum esse, alibi, si se nossemus, nosse nos patrem, alibi, si quis praecepta sua observarit, eum nunquam mortem visurum, alibi denique aegroto cuidam, peccata condonata ei esse. quae quum animadverterent Iudaei, rogarunt, qualem se faceret? annon deum se faceret, quum homo esset? quid tum Christus? "mihi qui fidem habet, vivet, etiamsi mortuus sit; sicut pater suscitat et in vitam revocat cadavera, ita filius quoque, quos ipsi placet; nemo filium novit, nisi pater, nec patrem quisquam vidit, nisi filius et si cui detegit filius." iam vero

ὁ λέγων ταῦτα καὶ διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους ἐρωτηθεὶς ἔμελλε κρύψειν τὴν ἀλήθειαν; καὶ ποῖος ἄφρων καὶ εὐήθης ὑπολάβοι τοῦτο; εἰ γὰρ οὐκ ἦν θεὸς καὶ υἱὸς θεοῦ, οὐκ ἂν εἶπον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐρωτηθέντες παρ' αὐτοῦ, τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν ὅτι οἱ μὲν λέγουσιν εἶναί σε Ἠλίαν, οἱ δὲ Ἱερεμίαν ἢ ἕνα τῶν προφητῶν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς "ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;" καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. ἔμελλε γὰρ εἰπεῖν ὁ Χριστὸς τῷ Πέτρῳ ὅτι πεπλάνησαι, βλασφήμως εἴρηκας, κακῶς λελάληκας· οὐκ εἰμὶ υἱὸς θεοῦ. καὶ γὰρ ἐπεὶ διδάσκαλος αὐτῶν ἦν ὁ Χριστός, τί ἕτερον ἔμελλε διδάσκειν αὐτοὺς εἰ μὴ τὴν ἀλήθειαν; τί γοῦν εἶπεν ὁ Χριστὸς τῷ Σίμωνι Πέτρῳ; "μακάριος εἶ, Σίμων υἱὲ τοῦ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς." οὐκ ἀγνοῶν δὲ ἠρώτα ὁ Χριστὸς τὸν Πέτρον τὸ τίνα λέγουσιν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι εἶναι· ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου πρὸ τοῦ θανάτου ἐκείνου ἔλεγεν "Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν ἀπέθανεν· ἀλλὰ πορεύομαι ἀναστήσων αὐτόν," πορευθεὶς δὲ ἠρώτα "ποῦ τεθείκατε αὐτόν;" εἶτα ἐξουσίᾳ ἐλάλησε "Λάζαρε, δεῦρο ἔξω," καὶ ὑπήκουσεν ὁ ἄπνους τῷ τοῦ κυρίου προστάγματι, δεικνύοντος τοῦ Χριστοῦ τήν τε αὐτοῦ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, οὕτω κατὰ τὸ πα-

19. κεκοίμηται ἤτοι ἀπέθανε P

qui talia diceret et homines doceret Christus, verumne celaturus erat? quis ita stultus et ineptus sit, istud ut credat? nam nisi deus et filius dei erat, discipuli eius ab ipso interrogati, qualem hominis filium esse homines dicerent, non responsuri erant, alios eum Eliam, alios Ieremiam aut de prophetis aliquem esse existimare, nec, quum Christus dixisset, quem ipsi se esse crederent, dicturus Petrus, eum Christum esse, filium dei vivi. certe quidem Christus Petrum moniturus erat ita fere "errasti, impie dixisti, male locutus es; non sum enim filius dei." deinde quum eorum magister esset Christus, quid aliud, nisi veritatem eos docebat? quid autem Simoni Petro Christus dixit? "beatus es, Simo, Ionae fili, quod non caro aut sanguis istud tibi aperuit, sed pater meus, qui in coelis est." haud inscius Christus Petrum interrogavit, qualem se homines esse dicerent, sed sicut de Lazaro ante mortem eius dixit "Lazarus, amicus noster, mortuus est; sed eum suscitatum proficiscor," deinde profectus interrogavit "ubi eum collocastis?" atque clara voce clamavit "Lazare, adesdum foras" et qui exanimis fuerat, auscultavit imperio domini, Christo declarante tum divinam tum humanam naturam suam, ita

ρὸν ἠρώτησε πρὸς τοὺς μαθητάς, ἵνα δείξῃ ἑαυτὸν θεὸν καὶ ἄνθρωπον καὶ ἵνα ἐκ τούτου κατὰ μικρὸν ἀνάγωνται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀληθοῦς γνώσεως. ἀλλὰ δὴ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τί εἶπεν ὁ Θωμᾶς, εἷς ὢν καὶ αὐτὸς τῶν δώδεκα μαθητῶν, ψηλαφήσας τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ; πάντως καὶ αὐτὸς οὕτως εἴρηκεν "ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου." τί γοῦν φησὶ καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Χριστός; οὐκ εἶπεν αὐτῷ παῦσαι βλασφημῶν, ἀλλὰ τί; "ἑώρακάς με καὶ πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες." ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος τί εἶπεν ὁ Ναθαναὴλ νομοδιδάσκαλος τῶν Ἰουδαίων ὤν; ἠρώτησεν αὐτὸν ὅσον ἤθελε καὶ ἐβούλετο· ἀκούσας δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἃ εἶχεν ἀπόρρητα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, λέγει τῷ Ἰησοῦ "σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ." ἐπετίμησεν γοῦν αὐτῷ ὁ Χριστὸς ὡς κακῶς λαλήσαντι; οὐχί, ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ Χριστός; "ὅτι εἶπόν σοι τὰ ἀπόρρητα τῆς καρδίας σου πιστεύεις; μείζονα τούτων ὄψει." καὶ ὅτι μὲν ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Πιλάτου ὁ Χριστὸς εἴρηκεν ὅτι σὺ εἶπας, τοῦτο τοιοῦτόν 76 ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀρνήσεως λόγος, ἀλλὰ συγκαταθέσεως καὶ ὁμολογίας, καὶ ὥσπερ πρὸς τὸν Ἰούδαν εἶπε. συγκαθήμενος καὶ γὰρ ἐν μιᾷ ὁ Χριστὸς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ λέγει πρὸς αὐτοὺς "εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με." καὶ ἔλεγεν εἷς ἕκαστος περὶ ἑαυτοῦ "μήτι ἐγώ εἰμι;" καὶ ἄλλος "μήτι ἐγώ εἰμι;" εἶπε δὲ καὶ ὁ Ἰούδας "μήτι ἐγώ εἰμι;"

tunc quoque discipulos interrogavit, ut deum et hominem se esse ostenderet, eosque hinc paulatim ad verae cognitionis altitudinem eveheret. enimvero quid post resurrectionem Thomas dixit, qui et ipse unus e duodecim discipulis erat, attrectato latere Christi? utique is quoque ita dixit "domine mi et deus mi." aut quid deinde illi Christus? non iussit profecto eum abstinere blasphemiis, sed "vidisti me," inquit, "et credidisti; beati illi, qui non viderunt et crediderunt tamen." aut quid in principio institutionis Nathanael, homo legis Iudaicae peritus? interrogavit eum, quod vellet; quum autem audisset e Christo, quae sub corde secreta premebat, dixit ei "tu es dei filius, tu rex Israelis." ecquid vituperavit eum deus ut male dicentem? minime vero, sed "quia dixi tibi," ait, "secreta cordis tui, credis? maiora istis videbis." quod autem a Pilato rogatus Christus respondit, dixisse eum, ea non negantis, sed concedentis et consentientis oratio est, quali etiam in Iudam usus est. assidens enim discipulis Christus "unus vestrum," inquit, "me traditurus est." rogavit de se quisque "ecquid ego sum?" et alius "ecquid ego

λέγει ὁ Χριστὸς "σὺ εἶπας." τότε πάντως οὐκ ἦν λόγος ἀρνήσεως ἀλλὰ συγκαταθέσεως. οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Πιλάτου· λόγος γὰρ ἦν συνήθης τοῦ τόπου, καὶ ὡς τοῦ τόπου ἐκείνου λόγῳ ἐχρήσατο αὐτῷ ὁ Χριστός. καὶ ὥσπερ ἀρτίως πολλάκις καὶ ἐπὶ τῶν Μουσουλμάνων λέγει ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον μετὰ συμβουλῆς ὅτι ποιήσωμεν τόδε, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν τὸν ἕτερον ὅτι γενέσθω, ἀποκρίνεται ὅτι σὺ ηὕρεις, καὶ οὐκ ἔστι λόγος ἀρνήσεως ἀλλὰ συγκαταθέσεως, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. ὡς τοῦ τόπου ἐκείνου λόγῳ ἐχρήσατο τῇ τοιαύτῃ λέξει ὁ Χριστός, τῇ σὺ εἶπας. ὅμως ὁ αὐτὸς Πιλάτος ἠρώτησε τὸν Χριστὸν λέγων "σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;" ἀπεκρίθη ὁ Χριστὸς "ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμή, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις. νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν." εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος "οὐκ οὖν βασιλεὺς εἶ σύ;" ἀπεκρίθη ὁ Χριστὸς "σὺ λέγεις ὅτι βασιλεύς εἰμι ἐγώ· ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς." λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος "τί ἐστιν ἀλήθεια;" ὁρᾷς πῶς ἐνταῦθα ἐδείχθη σαφέστερον; πάντως ὁ Χριστὸς βασιλέα ἔδειξε καὶ εἶπεν ἑαυτόν. καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Πιλάτου πάλιν αὐτῷ τοῦτο ἀπεκρίθη· ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν "ναὶ βασιλεύς εἰμι" εἶπε "σὺ λέ-

9. λέγω P

sum?" et rogavit Iudas "ecquid ego sum?" tum Christus "dixisti" inquit: quo certe quidem loco non recusantis, sed affirmantis sermo fuit. similiter igitur in Pilato. nimirum erat id dicendi genus in illa regione usitatum, et usus est illo Christus ut eius regionis proprio. quemadmodum enim etiam in Musulmanis saepe fit, ut, quum quis cum cohortatione dicit, ut faciant quippiam, alter non "fiat istud" sed "reperisti" respondeat, ita in Christo quoque res habet. quippe dictione illius regionis propria utebatur, quum responderet "dixisti." rogavit idem Pilatus Christum "num rex Iudaeorum es?" respondit Christus "regnum meum non est huius mundi. si huius mundi regnum meum esset, operam dedissent socii mei, ne Iudaeis traderer. at nunc non est huius loci regnum meum." rogavit Pilatus "non es igitur rex?" respondit Christus "dicis, regem me esse. ad hoc ego natus sum et ad hoc in terram veni, ut veritatis testis essem. quisquis ex veritate est, audit vocem meam." dicit ei Pilatus "quid est veritas?" vides apertius hic rem ostendi: omnino regem se esse affirmavit et ostendit Christus. interrogatus a Pilato,

γεις ὅτι βασιλεύς εἰμι ἐγώ." τί γοῦν ὁ Πιλάτος εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ ὅτι ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ, λέγει πρὸς αὐτὸν "τί ἐστιν ἀλήθεια;" τουτέστιν ὅτι εἰ εἰς τὸν κόσμον ἀλήθεια ἦν, οὐκ ἂν παρεδίδου εἰς θάνατον· καὶ οἷον ἀποκλαιόμενον τὴν τῆς ἀληθείας στέρησιν εἶπε τί ἐστιν ἀλήθεια; ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ἐρωτηθεὶς ὁ Χριστὸς ὅτι ὁρκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐδὲν ἕτερον ἀπεκρίνατο ἢ ὅτι ἐγώ εἰμι.

Οἶδας ὅπως εἰς ἃ οὐκ ἐπίστανται οἱ Μουσουλμάνοι, κατηγοροῦσι τοὺς ἀξίους ἐπαίνου; ἰδοὺ τοίνυν, εἴπερ ζητεῖς ἀλήθειαν, γνῶθι αὐτήν. εἰ δ' οὖν, σὺ οἶδας· οὐ γὰρ παρὰ τῆς ἀληθείας ἐστὶν ἡ περὶ ταύτην ἄγνοια, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀποστρεφομένων αὐτήν.

4. Ἐπειδὴ περὶ τῶν ἄλλων ὧν παρ' ὑμῶν τῶν Μουσουλμάνων ἐγκαλούμεθα οἱ Χριστιανοὶ ἱκανῶς ἀποδέδεικται, ὥστ' εἶναι ἡμᾶς ἀνωτέρους πάσης κατηγορίας, φέρε δὴ λοιπὸν σκεψώμεθα καὶ περὶ τῶν ἑτέρων. ἔστι δὲ τάδε ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Μωάμεθ "τὰ πάντα ἐποίησα διὰ σέ, καὶ σὲ δι' B ἐμέ," καὶ τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ οὐ παραδέχονται. ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα γεγραμμένον εὑρίσκετο ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰπόντος τοῦτο τοῦ Χριστοῦ τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι εὐαγ-

5. παρεδίδοτο P 9. εἰμὶ ἐγώ P 15. 4] ὅτι σφαλερῶς καὶ ἐπιβλαβῶς ἐδίδαξεν ὁ Μωάμεθ ἀπολογίας δ' (ἀπολογία. P) MP 18. ὑμετέρων P

rursus ei respondit non hoc modo "ita est, rex sum," sed "dicis, me regem esse." quid porro Pilatus, quum Christus dixisset, ad hoc se natum esse, et ad hoc venisse in mundum, ut veritatis testis esset, rogavit eum, "quid est veritas?" h. e. si in mundo veritas esset, non tradereris morti. etenim quasi lugeret veritatis absentiam, quid veritas esset, rogavit. at enim etiam a pontifice maximo rogatus Christus in hunc modum "obtestor te per deum vivum, ut dicas nobis, num filius dei sis," nihil aliud, nisi "sum" respondit.

Nostine iam, quomodo de iis, quae ignorant Musulmani, accusent homines laude dignos? ecce, si quaeris veritatem, cognosce eam. si minus, nosti certe, non veritatem causam esse, si quis eam ignoret, sed eos, qui eam fugiunt.

4. Quum de reliquis, ob quae a vobis Musulmanis vituperamur Christiani, satis demonstratum sit, esse nos omni accusatione superiores, age, examinemus alia quaedam. quippe deum Mohameti dixisse aiunt "cuncta propter te feci, et te propter me," quod Christiani non admittunt. at enim etiam Mohametis nomen scriptum

γελίζομαι ὑμῖν ἵνα γινώσκητε ὅτι μετ' ἐμὲ μέλλει ἐλθεῖν ὁ ἀπόστολος καὶ προφήτης Μωάμεθ. τὸ αὐτό ἐστι καὶ εἰς τὸ τοῦ Μωϋσέως παλαιόν. οἱ δὲ Χριστιανοὶ φθονήσαντες ἐξέβαλον αὐτὸ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου. καὶ ὅτι μὴ μόνον εἰς τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἐν τῷ παλαιῷ εὑρίσκετο γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ εὑρίσκεται γεγραμμένον. καὶ ὅτι ἡ τῶν Μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ εὑρίσκεται, καὶ ὅτι παραβάντες οἱ Χριστιανοὶ τὸν τοῦ Μωϋσέως νόμον εἰσὶν ἄξιοι κατηγορίας καὶ μέμψεως, κατηγοροῦσι δὲ τοὺς Μουσουλμάνους τοὺς ἀξίους ἐπαίνου καὶ τιμῆς.

Ταῦτά εἰσιν ἅτινα παρὰ τῶν Μουσουλμάνων κατηγορούμεθα οἱ Χριστιανοί. ἀπολογούμεθα δὲ οὕτως, ὅτι θεὸς ἐνδεὴς καὶ χρείαν τινὸς ἔχων οὐκ ἔστι θεός. ὁ ποιητὴς οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν δημιουργηθέντων ἐν αὐτοῖς, ὁ ποιήσας τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους, χρείαν τινὸς οὐκ εἶχεν, ἀλλὰ διὰ μόνην ἀγαθότητα καὶ θέλησιν ἐποίησε τὰ πάντα. ἐπεὶ γοῦν τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ οὐδείς ἐστιν ὁ ἀντιλέγων, κακῶς ἄρα ἐφθέγξατο ὁ Μωάμεθ ὡς δῆθεν εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς ὅτι τὰ πάντα ἐποίησα διὰ σέ, καὶ σὲ δι' ἐμέ· ὁ γὰρ θεὸς χρείαν τινὸς οὐκ ἔχει. ὅτι δὲ ἡ τῶν Μουσουλμάνων πίστις οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ὡς ὁ Μωάμεθ λέγει, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ ἔχει τὸν ἔλεγχον· αὐτός γάρ ἐστιν ὁ ἀρχηγὸς καὶ νομοθέτης τῶν τοιούτων δογμάτων. εἰ δέ ἐστιν

2. εἰς τὴν — παλαιάν P

fuisse in evangelio, Christo Iudaeis dicente "evangelium vobis impertio, quo cognoscatis, post me venturum esse apostolum et prophetam Mohametem;" idem in Moysis vetustis libris fuisse; sed Christianos invidia commotos eiecisse id ex evangelio. nec vero in solo evangelio et vetustis libris fuisse Mohametis nomen, sed etiam in dextra parte throni dei scriptum esse. deinde Musulmanorum religionem repeti ab Abrahamo, et Christianos, qui legem Moysis negligant, ipsos accusatione et reprehensione dignos esse, quum Musulmanos laude et honore dignos criminentur.

Haec sunt, quae a Musulmanis nobis exprobrantur Christianis. quae ita refutamus, ut si ullius rei egens et indigus deus sit, eum non esse deum dicamus. fabricator coeli et terrae et rerum omnium, quae in iisdem factae sunt, et qui angelos et homines creavit, nullius rei indigens erat, sed ex sola benignitate et voluntate cuncta fecit. quodsi hoc ita est, nec quisquam contra dicit, male Mohametes affirmavit, deum sibi dixisse "cuncta propter te feci et te propter me." quippe nullius rei deus eget. Musulmanorum religionem autem non ab Abrahamo repetendam esse, ut Mohametes dicit, ex ipso Mo-

ἕτερος, δειχθήτω· καὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἕως τοῦ Μωάμεθ παρῆλθον χρόνοι τρισχίλιοι, καὶ μετὰ ταῦτα ἐφάνη ὁ Μωάμεθ· οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἡ τῶν Μουσουλμάνων πίστις ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ. εἰ δ' ἴσως λέγετε τοῦτο διὰ τὴν περιτομήν, ἐγώ σοι ἐρῶ τὸν λόγον τῆς περιτομῆς.

Ὁ Ἀβραὰμ θεασάμενος τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τοὺς ἀστέρας, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ἀνελογίσατο καθ' ἑαυτὸν καὶ εἶπεν "ἆρα τὰ τοιαῦτα ἔργα μεγάλα οὕτως καὶ ἐξαίσια ὄντα ἁπλῶς οὕτως καὶ αὐτομάτως ἐγένοντο, ἢ ἔχουσι καί τινα τὸν ποιήσαντα αὐτά;" θεασάμενος τοίνυν τὴν καλλονὴν τῶν κτισμάτων ἐθαύμαζε καὶ ἐξεπλήττετο, κατὰ νοῦν τε ἐσκέπτετο μή πως οὐκ ἔχουσί τινα τὸν ποιήσαντα αὐτά, ἀλλὰ μᾶλλον ταῦτά εἰσι θεοί, καθὼς ἐνόμιζον καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ εἰδωλολάτραι. καὶ ὅτι μὲν ὁ θεὸς ἐποίησε τὰ πάντα καλὰ λίαν καὶ ἄξια τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, ὡς ἂν διὰ τῆς θεωρίας τούτων ἀνάγωνται πάντες οἱ ἄνθρωποι εἰς θεογνωσίαν καὶ μεγαλύνωσι καὶ δοξάζωσι τὸν τούτων ποιητὴν καὶ δημιουργόν, τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ οὐκ ἄλλως· οἱ δ' ἄνθρωποι παρατραπέντες τῆς ἀληθοῦς καὶ ὀρθῆς γνώσεως, καὶ ἀφέντες προσκυνεῖν καὶ σέβεσθαι τὸν ποιητὴν τῶν πάντων θεόν, μᾶλλον προσεκύνησαν τὴν κτίσιν καὶ ἐσεβάσθησαν ταύτην παρὰ τὸν κτίσαντα. ἀλλὰ Ἀβραὰμ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀγχίνους ὤν, καὶ ἰδὼν καὶ κατανοήσας ὅτι ὁ μὲν οὐρανὸς

hamete demonstratur. is enim auctor et dux huius doctrinae est. num alter sit, ostendetur. ab Abrahamo enim ad Mohametem anni ter mille fuerunt: tum Mohametes exstitit. ergo Mohametis religio non est Abrahami. quodsi propter circumcisionem istud affirmatis, huius ego historiam explicabo.

Abrahamus, coelum, solem, stellas, terram, mare et quae insunt in iis, contemplatus, secum reputavit ac dixit " tanta haec et eximia opera spontene et ultro facta sunt, an quem habent fabricatorem?" contemplatus igitur rerum pulcritudinem, mirabatur et stupebat, et animo meditabatur, ecquid non haberent auctorem, sed ipsae dii essent, quemadmodum parentes eius et omnes idololatrae existimabant. atque deum fecisse omnia pulcra admodum et numine suo digna, quorum contemplatione omnes homines evehantur ad cognitionem dei, ac praedicent celebrentque eorum auctorem et fabricatorem, id certum est, nec aliter habet. sed homines, a vera et recta cognitione deflexi, intermisso dei, rerum omnium fabricatoris, cultu et adoratione, quae creata erant, potius adorabant, et venerabantur ea pro creatore. at Abrahamus non ita, sed quum homo intelligens esset atque animadvertisset, coelum non consistere, sed perpetuo moveri

οὐχ ἵσταται ἀλλὰ κίνησιν ἔχει διηνεκῆ, ἔχει δὲ καὶ χρείαν ἡλια-
75 κοῦ φωτὸς φωτίζοντος αὐτόν τε θεωρίας ἕνεκεν καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν ἀέρα, ὁ δὲ ἥλιος ποτὲ μὲν ὑπὲρ γῆν εὑρισκόμενος ποτὲ δ' αὖ ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος, καὶ ὅτι μὴ οὐσῶν νεφελῶν φαίνει εὑρισκομένων δ' αὖθις σκοτίζεται, καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες μὴ ὄντος ἡλίου φαίνουσιν, ὄντος δὲ αὐτοῦ σκοτίζονται καὶ ἀφανίζεται τὸ ἐκείνων φῶς καὶ ἡ θεωρία, καὶ ἡ θάλασσα ἐμπαιζομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ἡ γῆ δὲ χρῄζουσα ὕδατος εἰς τὴν τῶν καρπῶν γένεσιν, κατέγνω τῶν πάντων ὡς αὐτῶν καθ' αὑτὰ ὄντων ἀδυνάτων καὶ χρείαν ἐχόντων πρὸς ἄλληλα, καὶ οὐκ ἐλογίσθη εἶναι ἀπὸ τούτων θεὸν οὐδὲν· ὁ θεὸς γάρ τινος χρείαν οὐκ ἔχει. πάλιν δὲ σκεψάμενος μήποτε ἓν ἕκαστον ἀπὸ τούτων ἀδυνάτως ἔχει ὥστε εἶναι μονομερῶς θεόν, ἀλλὰ πάντα ὁμοῦ, καὶ ἰδὼν ὅτι τῷ μὲν ξηρῷ ἀντίκειται τὸ ὑγρὸν τῷ δὲ ψυχρῷ τὸ θερμὸν καὶ ὡς τὸ ὕδωρ ἐστὶ φθοροποιὸν τοῦ πυρός, ἔκρινεν ἐν ἑαυτῷ καὶ εἶπεν ὅτι θεὸς στασιάζων πρὸς ἑαυτὸν καὶ μαχόμενος οὐκ ἔστι θεός. κἀντεῦθεν θεασάμενος τὴν τῆς κτίσεως εὐταξίαν καὶ κατάστασιν διαπορῶν ἦν καθ' ἑαυτὸν ὡς ἔστι τις δύναμις ἡ συνέχουσα καὶ κυβερνῶσα τὸ πᾶν. καὶ ἐπεὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι ὁμολογοῦσιν εἶναι θεόν, ἕκαστος δὲ ὁμολογεῖ ὅντινα βούλεται καὶ προαιρεῖται, ἔοικεν ὅτι πάντες πλανῶνται καὶ ψεύδονται. λείπεται γοῦν ὅτι οὐκ ἔστιν ἕτερος θεὸς ἀληθὴς ἢ ὁ ποιήσας τὰ πάντα, ἅπερ εἰσὶ δοῦλα ἐκείνου, καὶ ἄγει καὶ φέρει καὶ εὐτακτεῖ ὡς βού-

et lumine solis egere, quo ipsum illustretur et inferior aer, solem autem nunc supra terram esse, nunc infra terram occultari, atque coelo nubilis obtecto obscurari, non obtecto lucere, deinde lunam et stellas, quando sol non luceat, splendere, quando luceat, illarum lucem obscurari et extingui, porro mare ventorum flatu agitari, terram ad plantarum incrementum egere aqua, haec igitur quum animadvertisset, intellexit, omnia ista per se sola esse non posse, sed mutuo contineri auxilio, atque iudicavit, eorum nihil deum esse. deus enim nullius rei auxilio eget. rursus quum animadvertisset, nihil eorum per se solum deum esse posse, sed cuncta simul, intellexisset autem, arido oppositum esse humidum, frigido calidum, et aqua extingui ignem, statuit apud animum dixitque, qui secum dissideat pugnetque deus non esse deum. deinde rerum ordinem et rationem contemplatus, ita secum ratiocinabatur "est vis aliqua, qua universum continetur et gubernatur. iam quum omnes homines consentiant, deum esse, sed qualem quisque vult et probat, consentaneum est, omnes errare et mentiri. itaque hoc unum reliquum est, non esse alium verum deum, nisi qui cuncta fecit, quae idem, sibi

λεται. τοῦτον γοῦν τὸν θεὸν ἐγὼ προσκυνῶ. καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς Ἀβραὰμ προσεκύνησε τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ θεῷ. ὁ δὲ πανάγαθος θεός, ὁ διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου εἰπὼν ὅτι ἔτι λαλοῦντός σου ἐγὼ πάρειμι, αὐτὸς παρευθὺς ἐδέξατο τὴν τοῦ Ἀβραὰμ προσκύνησίν τε καὶ πίστιν. ἐλογίσθη τοίνυν αὐτῷ αὕτη ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην ἀντὶ πασῶν τῶν ἀρετῶν, καὶ φίλος θεοῦ ἐγένετο. ἡμεῖς γὰρ πάντες χρῄζομεν τῆς ἀπὸ τῶν γραφῶν βοηθείας διὰ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν· ὁ δὲ δίκαιος Νῶε καὶ Ἀβραὰμ καὶ οἱ κατ' ἐκείνους καθαρὰν ἔχοντες τὴν καρδίαν οὐ δέονται γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν γράφονται καὶ ἐντυποῦνται. τότε γοῦν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς καὶ τὰς ἐπαγγελίας, εἰπὼν ὅτι "ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη." τότε ἔδειξεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἶπεν αὐτῷ "σοὶ καὶ τῷ σπέρματί σου δώσω αὐτήν." κἀντεῦθεν λαβὼν παρρησίαν ὁ Ἀβραὰμ παρεκάλεσε τὸν θεὸν περὶ τῶν Σοδόμων, καθὼς ἔμπροσθεν φθάσαντες εἴπομεν. ἐπεὶ δὲ κρίμασιν οἷς οἶδε θεὸς (τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου;) ὅτι μετ' ὀλίγον ἀποσταλῆναι μέλλουσιν οἱ τοῦ Ἀβραὰμ ἀπόγονοι εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὡς ἂν ἐκεῖσε διαβιβάσωσι χρόνους τετρακοσίους καὶ τριάκοντα. καὶ γὰρ οὕτως εἴρηκεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραάμ, ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα σου πάροικος ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ· τὸ δὲ ἔθνος ὃ ἐὰν δουλώσῃ αὐτούς, κρινῶ ἐγώ. ὃ καὶ γέγονεν ἐπὶ τοῦ Φαραώ. καὶ διὰ τὴν πολυχρό-

18. εἶπεν ὅτι P 21. ὅτι ἔσται — p. 341, 7 πιστευσάντων om P

subiecta, regit, gubernat et administrat, quemadmodum ipsi placet. hunc igitur deum equidem adoro." atque humi proiectus Abrahamus adoravit solum et verum deum. illico deus optimus, qui per Esaiam prophetam dicit, "adsum tibi adhuc oranti," Abrahami adorationem et fidem accepit. quae quidem fides illi ante omnes virtutes iustitiae apposita est, et ipse factus est amicus dei. nos enim omnes sacrarum literarum auxilio egemus propter infirmitatem nostram; iusti autem Noe et Abrahamus et si qui alii tum mentem puram servabant, non egebant literis, quae ipsorum animis inscriptae et insculptae erant. tum igitur deus etiam promissa illi fecit, ita locutus "in semine tuo benedicetur cunctis populis," monstrataque eidem tota terra "tibi," ait, "et semini tuo dabo eam." deinde Abrahamus, libertatem dicendi nactus, deum de Sodomis precatus est, quemadmodum supra explicuimus. quum autem pro consiliis suis intelligeret deus (quis enim mentem domini perspexit?), brevi in Aegyptum missum iri Abrahami posteros, ut ibi annos quadringentos et triginta viverent, ita Abrahamum allocutus est "posteri tui hospites erunt in terra aliena,

γιον διατριβὴν τῶν Ἑβραίων μετὰ τῶν Φαραωνιτῶν, μή ποτε ἑνωθέντες μάθωσι τὰ τούτων ἔθιμα καὶ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐτάχθη ἡ περιτομὴ ὥς τι σημεῖον καὶ σύμβολον διαιροῦν καὶ διαχωρίζον τοὺς Ἑβραίους ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων εἰς τὸ μὴ B συνέρχεσθαι τούτους εἰς γάμου κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν, τὸ μὲν διὰ τὴν αἰτίαν ἣν φθάσαντες εἴπομεν, τὸ δὲ ἵνα καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ὦσιν ἕτοιμοι καὶ γνώριμοι οἱ Ἑβραῖοι· καὶ γὰρ εἴπερ ἡνοῦντο μετὰ τῶν ἀλλοφύλων, πῶς ἔμελλε φυλάττεσθαι τὸ τοῦ Ἀβραὰμ σπέρμα καὶ γένος; διά τοι τοῦτο ἐν τῇ ἐρήμῳ εὑρισκόμενοι οὐ περιετέμνοντο τεσσαράκοντα χρόνους διαβιβάσαντες, ἀλλ' ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐρήμου ἔξοδον πάλιν. καὶ ὁ μὲν τῆς περιτομῆς σκοπὸς ἔχει οὕτως καθὼς καὶ εἴπομεν. ὁ δ' αὖ ἕτερος ἔχει οὕτως, ὅπως περιτμηθέντες τῇ σαρκὶ ἔλθωσιν εἰς συστολὴν καὶ σωφρονισμὸν τῆς πολιτείας αὐτῶν, καὶ οὐκ ὦσι λάγνοι καὶ ἀκρατεῖς, καὶ ἐντεῦθεν λογίζωνται τὰς πορνείας αὐτῶν ἀντ' οὐδενός, ἀλλ' ἀνάγωνται κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἑξῆς, εἰς ὑψηλοτέραν γνῶσιν καὶ πολιτείαν, ἐπεὶ οὐκ ἐδόθη ὀρθοδοξίας χάριν παρὰ θεοῦ ἡ περιτομή, ἀλλὰ μόνον δι' ἃς εἴπομεν αἰτίας.

Ὅτι δὲ ἐλθόντος τοῦ Χριστοῦ ἤργησεν ὁ νόμος καὶ οὐδὲ περιτομή ἐστιν, ἀφ' ὧν μέλλεις ἀκοῦσαι πρόσχες. τὸ μὲν

12. καὶ ὁ — καθὼς add Alterus. an ὁ μὲν εἰς? 16. προνοίας M: corr Alterus

gentem autem, cui servient, ego iudicabo." quod factum est sub Pharaone. ne autem propter longinqua cum Pharaonitis commercia Hebraei, cum iisdem conciliati, mores et superstitionem eorum addiscerent, circumcisio instituta est tanquam signum et symbolum quoddam Hebraeos ab Aegyptiis secernens, ne connubii societatem inirent, partim ob eam, quam exposuimus, causam, partim ut tum, quum liberandi forent, parati et insignes essent. nam si iuncti fuissent alienis, quomodo servari potuissent Abrahami semen et genus? atque hac de causa circumcisione per eos, quos in deserta regione oberrabant, annos quadraginta non utebantur, sed utebantur ea in Aegypto, et deinde rursus, quum e deserta regione exissent. circumcisionis alter finis igitur is est, quem diximus. alter autem ita habet: ut in carne circumcisi ad moderationem et temperantiam vitae se conformarent, neve lascivi et animi impotentis essent, sed libidinem nihili aestimarent ac paulatim deinceps ad meliorem cognitionem vitamque eveherentur, quandoquidem non orthodoxiae causa, sed tantum ob eas, quas dixi, causas, circumcisio instituta est.

Cur autem post adventum Christi lex neglecta fuerit nec in usu

βάπτισμα παρὰ θεοῦ δοθὲν ὀρθοδοξίας χάριν ἐδόθη, καὶ διὰ τοῦτο πάντες ἄνδρες καὶ πᾶσαι γυναῖκες βαπτίζονται, ὁ δὲ μὴ βαπτισθεὶς οὐκ ἔστιν ὀρθόδοξος· ἡ δὲ περιτομὴ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μόνοι οἱ ἄνδρες περιτέμνονται, αἱ δὲ γυναῖκες οὐχί. ἔοικε γοῦν ἵνα οἱ μὲν ἄνδρες ὡς περιτετμημένοι ὦσιν ὀρθόδοξοι, αἱ δὲ γυναῖκες ὡς ἀπερίτμητοι ἀσεβεῖς. βλέπεις πῶς ἄλλος ἐστὶν ὁ τῆς περιτομῆς λόγος, καὶ ἄλλως ποιοῦσιν οἱ Μουσουλμάνοι; οἱ γὰρ αὐτοὶ πάντα ἀπερίτμητον ἀσεβῆ λογίζονται. καὶ ἰδοὺ αὐτοὶ ἑαυτοῖς μάχεσθε, καὶ ἅπερ ὀρθοδοξίας χάριν τιμᾶτε, ταῦτα ἀπὸ μέρους ἀτιμάζετε.

Καὶ οὐ μόνον εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀναφαίνονται οἱ Μουσουλμάνοι ἐναντιοφωνοῦντες πρὸς ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις πολλοῖς, ἅπερ οὐκ ἔστι τις χρεία κατὰ τὸ παρὸν λέγειν περὶ ἐκείνων. ὅμως περὶ ἑνὸς εἴπωμεν. λέγει ὁ Χριστὸς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὅτι ἐὰν μή τις βαπτισθῇ, οὐκ ἔστι τοῦ θεοῦ οὐδὲ τῆς σωτηρίας· ὁ Μωάμεθ μαρτυρεῖ τὸ εὐαγγέλιον ἅγιον καὶ τέλειον καὶ εὐθές· οἱ Μουσουλμάνοι τοὺς περιτετμημένους λογίζονται ὀρθοδόξους, τοὺς δὲ βεβαπτισμένους ἀσεβεῖς. εἰ μὲν οὖν στέργετε τὸν Μωάμεθ ὅτι ἀληθῶς λέγει, πῶς ὀνομάζετε τοὺς βεβαπτισμένους ἀσεβεῖς, καὶ οὐκ ἀκολουθεῖτε τῇ τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλίᾳ, καὶ λογίζεσθε τοὺς μὲν περιτετμημένους κακῶς ποιοῦντας τοὺς δὲ βεβαπτισμένους εὐσεβῶς, ἀλλὰ τἀναντία φρονεῖτε; οὐκ ἔστι πρόδηλον ὅτι αὐτοὶ ἑαυ-

sit circumcisio, id unde discas, audi. a deo datum baptisma orthodoxiae causa institutum est: quapropter omnes et viri et feminae baptizantur, nec orthodoxus est, qui non est baptizatus. diversa est ratio circumcisionis, cui in viris locus est, in feminis non est: unde quis colligat, viros utpote circumcisos orthodoxos esse, feminas, quippe quae non circumcidantur, impias? vides igitur, diversam esse circumcisionis rationem, et temere agere Musulmanos, qui omnes non circumcisos impios esse existimant. adeo vobiscum ipsis pugnatis, et quod ob orthodoxiam nunc colitis, id nunc negligitis.

Nec in hac una re Musulmani manifesto sibi repugnant, sed in multis praeterea aliis, de quibus nunc dicere nihil attinet. de una tamen exponamus. Christus in evangelio dicit, nisi qui baptizetur, neminem dei aut salutis esse. iam vero Mohametes evangelium sanctum, perfectum iustumque esse dicit, Musulmani autem circumcisos orthodoxos, baptizatos impios esse arbitrantur. quodsi Mohametem ut vera docentem veneramini, quomodo baptizatos impios appellatis, nec praecepta evangelii secuti eos, qui circumciduntur, impie, qui baptizantur, pie agere existimatis, sed his contraria sentitis? non-

τοῖς μάχεσθε καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀνατρέπετε; ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως.

Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἰσμαὴλ, ὃν λέγουσιν οἱ Μουσουλμάνοι ἔχειν προπάτορα, οὔτε μετὰ τῶν Ἑβραίων κατῆλθεν εἰς Αἴγυπτον, ὅτι ἐν ἐκείνῳ χρεία οὐκ ἦν ὥσπερ τοῖς Ἑβραίοις, οὔτε συγκατελογίζετο μετὰ τῶν κληρονόμων τοῦ Ἁβραάμ, διότι ὁ θεὸς οὕτως ἐνετείλατο τῷ Ἁβραὰμ εἰπὼν "ἔκβαλε τὴν παιδίσκην μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς· οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας." καὶ ἐξεβλήθη ὁ Ἰσμαὴλ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἄγαρ ἀπὸ τοῦ Ἁβραάμ. εἰ δ' ἴσως ποτὲ πρὸς τὸν Ἁβραὰμ θεωρίας χάριν ἦλθεν, ἀλλ'
76 οὐχ ὡς υἱὸς καὶ σπέρμα καὶ κληρονόμος αὐτοῦ. τούτου γοῦν οὕτως ἔχοντος πόθεν ἔχουσιν οἱ Μουσουλμάνοι τὴν πίστιν οὐκ οἶδα. διὰ τοῦτο οὐκ ἀναφαίνεται ἀπό τινος πράγματος πρὸ τοῦ Μωάμεθ ἐκ τοῦ Ἁβραὰμ εἶναι τὴν τῶν Μουσουλμάνων πίστιν· ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ ἀρχηγὸς τῶν τοιούτων δογμάτων, καὶ ὅτι ἀπὸ κοιλίας αὐτοῦ ἐδίδαξεν ὅσα ἐδίδαξεν, οὐκ ἀπὸ θεοῦ.

Ὅτι δὲ λέγουσιν οἱ Μουσουλμάνοι ὡς γεγραμμένον εὑρίσκεται τὸ τοῦ Μαχούμετ ὄνομα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ περὶ ἐκείνου ὅτι εὐαγγελίζομαι ὑμῖν ὅτι μετ' ἐμὲ μέλλει ἐλθεῖν ἀπόστολος καὶ προφήτης, ὄνομα αὐτῷ Μωάμεθ, οἱ δὲ Χριστιανοὶ φθονήσαντες ἐξέβαλον αὐτὸ ἐκ τοῦ εὐαγγε-

ne in aperto est, vos 'vobiscum pugnare et vestro vos gladio conficere? sed haec quidem hactenus.

Deinde Ismael, quem Musulmani auctorem se habere dicunt, nec cum Hebraeis in Aegyptum venit, quoniam illi non, ut Hebraeis, opus erat, nec numeratus est in heredibus Abrahami, quandoquidem deus ita imperavit Abrahamo "eiice ancillam cum filio eius; neque enim ancillae filium cum filio ingenuae mulieris heredem esse decet." eiectus igitur est Ismael cum Agar matre ab Abrahamo; atque etiamsi Abrahamum videndi causa adierit, non adiit tamen eum ut filius et semen et heres eius. quae quum ita sint, undenam fidem suam Musulmani habeant, equidem nescio; nec ex ulla re ante Mohametem ab Abrahamo repetenda videtur Musulmanorum fides, sed ipse istius doctrinae auctor est, et quaecunque docuit, e suo ingenio, non a deo accepta, docuit.

Quod autem Musulmani dicunt, scriptum esse Mohametis nomen in evangelio, quum Christus de eo dixerit "edico vobis, venturum esse post me apostolum et prophetam, cui Mohametis nomen" sed expulsum esse ex evangelio invidia Christianorum, age, etiam de hac re videamus: ac spero equidem, verum non in occulto fore, modo

λίου, δεῦρο δὴ σκεψώμεθα καὶ περὶ τούτου. καί μοι δοκεῖ ὡς οὐ μὴ κρυβήσεται ἡ ἀλήθεια. ἄκουσον τοίνυν νουνεχῶς. τρεῖς εἰσὶν νομοθέται οἱ διδάξαντες νόμους καθολικούς, ὁ Μωϋσῆς, ᾧ ἠκολούθησε τὸ γένος τῶν Ἑβραίων, ὁ Χριστός, ᾧ ἠκολούθησαν πάντα τὰ ἔθνη καὶ οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες τὸ πλεῖον μέρος τῶν Ἑβραίων, ἐπεὶ ἀπὸ τούτων οἱ μὴ πιστεύσαντες πολλῷ ἐλάττους εἰσὶν αὐτῶν δὴ τῶν πιστευσάντων καὶ σχεδὸν εὐαρίθμητοι, καὶ ὁ Μωάμεθ, ᾧ ἠκολούθησαν οἱ Μουσουλμάνοι. ἄνευ τούτων δὴ τῶν τριῶν ἕτερός τις διδάξας καὶ δοὺς νόμον οὐκ ἔστιν. ἀλλ' ὁ μὲν Μωϋσῆς μεμαρτύρηται ἀπεσταλμένος εἶναι παρὰ θεοῦ. ἐξ ἀρχῆς ἔτι ὢν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐποίησε σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα, καὶ ἐμάστιξε τὴν Αἴγυπτον, ἐπάξας ἐν αὐτῇ πληγὰς μεγάλας σφόδρα, καὶ ἔπληξε καὶ ἐθεράπευσε, καὶ προέλεγε τὰ γενησόμενα ὡς προφήτης, ὅτι εἰ μὲν ἀπολύσεις τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ, ἀπόλυσον, εἰ δ' οὖν, τὰ καὶ τὰ συμβήσονταί σοί τε καὶ παντὶ τῷ λαῷ τῆς Αἰγύπτου. καὶ ὑπισχνούμενος Φαραὼ ποιῆσαι τὸ ῥῆμα κυρίου ἐθεραπεύετο παρὰ τοῦ Μωϋσέως ὡς ἐξουσίαν λαβόντος ἀπὸ θεοῦ. μετὰ δὲ ταῦτα ἐξέβαλεν ὁ Μωϋσῆς μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ τὸ γένος τῶν Ἑβραίων ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δουλείας τοῦ Φαραώ, καταδιώξας δ' αὐτοὺς ὁ Φαραὼ ἐποντίσθη ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ μετὰ πάσης τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Μωϋσέως. μετὰ δὲ ταῦτα περιεπάτει ἐν τῇ ἐρήμῳ χρόνους τεσσαράκοντα ποιῶν θαύματα ἄπειρα. ἀλλὰ

9. τις] ὁ P   16. οὐ P

attente audias. tres legislatores sunt, qui leges generales constituerunt, Moyses, quem Hebraeorum natio secuta est, Christus, quem secutae sunt omnes gentes et maior pars Hebraeorum, ad fidem eius conversa, siquidem qui fidem eius amplexi sunt Iudaei, iis, qui eam non amplexi sunt, longe plures sunt et, prope dicam, facili opera numerandi; atque Mohametes, quem Musulmani secuti sunt. praeter hos tres, qui legem constituerit ac docuerit, nemo est. iam Moysem quidem a deo missum esse, in confesso est. statim ab initio, quum esset adhuc in Aegypto, signa et miracula magna edidit, atque Aegyptum plagis ingentibus castigavit, perterruit et domuit, ac futura ut propheta praedixit, ita locutus "si dimissurus es populum dei, dimitte eum, sin minus, illa vel illa tibi et omni Aegypto eventura sunt." atque pollicitus Pharao, facturum se iussum domini, benigne habitus est a Moyse, cui ita faciendi a deo data erat potestas. post haec Moyses gravi brachio gentem Hebraeorum ex Aegypto et servitio Pharaonis eduxit, et persequentem eos Pharaonem cum toto exercitu eius in mari rubro summersit. deinde in regione deserta annos

καὶ ἐνώπιον πάντων τῶν Ἑβραίων ἀνέβη ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, εἰπόντων τοῦτο τῶν Ἰουδαίων πρὸς αὐτὸν ὅτι ἀνάβαινε εἰς τὸ ὄρος καὶ γνῶθι τὸ τοῦ θεοῦ θέλημα· ἡμεῖς γὰρ φωνὴν θεοῦ ἀκοῦσαι οὐ δυνάμεθα, μήποτε τελευτήσωμεν. καὶ ὁ λαὸς ἵστατο μακρόθεν τοῦ ὄρους μετὰ φόβου καὶ τρόμου προσκυνοῦντες τῷ θεῷ τῷ λαλοῦντι τῷ Μωϋσῇ· ὁ δὲ Μωϋσῆς ἀκούων τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ ἔλεγε τούτους τοῖς Ἑβραίοις, καὶ παρευθὺς τὸ λαληθὲν ἐπληροῦτο. ἀλλ' οὐδέποτε ἐκίνησαν τοὺς τεσσαράκοντα χρόνους ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτῶν ἄνευ λόγου τοῦ θεοῦ. Μωϋσῆς γάρ, φησὶν ἡ γραφή, ἐλάλει, καὶ ὁ θεὸς ἀπεκρίνατο φωνῇ. μετὰ γοῦν τῶν πολλῶν μαρτυριῶν τε καὶ θαυμάτων ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ἐδέξαντο τοῦτον καὶ προσεκύνησαν, καὶ παρέλαβον τὸν παρὰ τοῦ Μωϋσέως δοθέντα νόμον ὡς τοῦ θεοῦ νόμον.

Ἦλθεν ὁ Χριστός, καὶ εἶχε τὰς παρὰ πάντων τῶν προφητῶν μαρτυρίας. καὶ ὁ μὲν Μωϋσῆς ἔλαβε τὴν μαρτυρίαν ὀγδοηκοντούτης· τοσούτων γὰρ ἐτῶν εὑρίσκετο ὁπότε προσετάγη παρὰ θεοῦ ἐξᾶραι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου· ὁ
B δὲ Χριστὸς εἶχε τὰς μαρτυρίας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, πρὶν ἢ γεννηθῆναι αὐτόν· ἀπὸ γὰρ τοῦ Ἀβραὰμ ἤρξαντο ἀναφαίνεσθαι αἱ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαι, καθὼς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀποδέδεικται. γεννηθεὶς δὲ πάλιν ἐμαρτυρήθη τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς μαρτυρίαν μίαν καὶ δίς· ἐποίησε δὲ καὶ θαύματα οὐ κατὰ τὸν Μωϋσέα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ,

quadraginta oberrans miracula innumera edidit. et vero coram cunctis Hebraeis in montem Sina ascendit, Iudaeis ita eum cohortatis "ascende in montem et disce dei voluntatem; nos enim vocem dei audire non sustinemus, ne moriamur." itaque populus procul a monte adstabat, cum metu ac tremore deum cum Moyse colloquentem adorantes. Moyses audita verba dei statim communicavit cum Hebraeis, mandataque illico fieri coepta sunt. nec per totos illos quadraginta annos castra moverunt iniussu domini. Moyses enim, ait scriptura, loquebatur, ac deus respondebat voce. multis igitur cum signis et miraculis legem Iudaeis dedit, quam illi acceperunt et adorarunt: venerati que sunt legem a Moyse datam ut legem dei.

Venit Christus habuitque omnium prophetarum testimonia. Moyses testimonium accepit anno aetatis octogesimo; tot enim annos natus erat, quum iussus est a deo, filios Israelis ex Aegypto educere; Christus autem testimonia habuit inde a mundo condito, ante quam natus esset. nam inde ab Abrahamo testimonia Christi fieri coepta sunt, quemadmodum supra docuimus. natus autem dei patris testi-

ἀλλὰ μεγάλα καὶ ὑπὲρ φύσιν, καὶ τοσούτῳ ἐκείνων μείζονα ὅσον διαφέρει δεσπότης δούλου. καὶ μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας μαρτυρίας καὶ τὰ ἄπειρα καὶ ὑπὲρ φύσιν θαύματα ἔκτοτε ἐξεδόθη ὁ τοῦ εὐαγγελίου νόμος, καὶ προσεκύνησαν καὶ ἠσπάσαντο αὐτὸν πάντα τὰ ἔθνη, πᾶσα ἡ οἰκουμένη, καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν τὸν δόντα τὸ εὐαγγέλιον.

Ὁ δὲ Μωάμεθ οὑτοσὶ πόθεν λαβὼν τὰς μαρτυρίας ἐδίδαξε τὰ ῥήματα ἅπερ ἐδίδαξεν, ἤτοι δόγματα, καὶ ἐξέδωκε τὸν νόμον τοῖς Μουσουλμάνοις; πάντως οὐκ ἄλλοθεν ἢ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ αὐτοῦ· εἰς γὰρ πᾶσαν τὴν θείαν γραφὴν οὐκ ἀναφαίνεται περὶ αὐτοῦ μαρτυρία, ἀλλὰ τοὐναντίον. ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὕτως εἴρηκε περὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν τῶν Ἑβραίων λαόν, ὅτι ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ὡς ἐμέ· πᾶσα ψυχή, ἥτις οὐκ ἀκούσεται τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται. κἂν γοῦν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν περὶ τούτου εἴπωμεν, ἀλλ' οὐκ ὀκνήσομεν πάλιν εἰπεῖν περὶ αὐτῶν· ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν τὸν προφήτην Μωϋσῆν ὅτι προφήτην ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἔδειξεν ὅτι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶν ὁ μέλλων ἐλθεῖν προφήτης καὶ ἐκείνου ἀκούσονται· ἄλλου δὲ ἐλθόντος οὐ παραδέξονται αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μακράν που διώξουσιν αὐτὸν

9. τὸν νόμον om P 20. ἀκουσάτωσαν· ἀλλ' ἐλθόντος P

monium semel atque iterum expertus est; ediditque miracula non qualia in Aegypto et regione deserta Moyses edidit, sed magna et naturam excedentia, tantoque illis maiora, quanto servus a domino distat. ac post multa haec testimonia et infinita naturamque superantia miracula constituta est lex evangelii, quam adorarunt et amplexae sunt omnes gentes omnisque orbis terrarum, ac professi sunt, qui constituit legem, Christum.

Mohametes iste autem undenam testimonia nactus praecepta sive dogmata docuit, quae docuit, constituitque legem Musulmanis? omnino e nullo alio nisi e semet ipso de se testimonium habuit. in tota enim sacra scriptura nullum comparet de illo testimonium, imo alia, quae ei contraria sint. Moyses enim de Christo ad Hebraeorum populum ita locutus est "excitabit deus dominus e fratribus meis prophetam, sicut me; atque omnis anima, quae non audiet illum prophetam, pessumdabitur." de qua re etiamsi iam supra diximus, non recusabimus tamen de eadem iterum dicere. Moyses igitur, quum dicit "deus dominus e fratribus meis prophetam excitabit," declaravit, e Iudaeis fore, qui futurus esset, prophetam, eumque iis audiendum esse: alium autem ne reciperent, imo longe a se propellerent.

ἐξ αὐτῶν. λέγει ὁ Χριστὸς περὶ Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ Ζαχαρίου, μαρτυρῶν αὐτὸν προφήτην καὶ μέγιστον προφήτην, ὅτι πάντες οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰωάννου ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται. ὁρᾷς πῶς ὁ μὲν Μωϋσῆς παραγγέλλει τῷ γένει τῶν Ἑβραίων ὡς ἕνα μόνον τὸν ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἑβραίων ἐλθόντα προφήτην δέξωνται, ἄλλον δὲ οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ προφῆται ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων εἰσίν· ὁ δὲ Χριστὸς πάλιν καθαρώτερον εἴρηκεν ὅτι πάντες οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου, καὶ πλέον οὐχί. διὰ τοῦτο ὁ μὴ ἔχων μαρτυρίαν παρὰ θεοῦ καὶ τῶν προφητῶν καὶ αὐτῆς τῆς θείας γραφῆς προφήτης οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ· ὁ Μωάμεθ ἄρα μὴ ἔχων τὴν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς μαρτυρίαν οὐκ ἔστιν ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο εἴρηκεν ὁ Χριστὸς τὸ πάντες οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου καὶ περαιτέρω οὐκ ἔσονται· ἀλλὰ καὶ ἔτι σημεῖον γνωρίσματος δέδωκε τοῖς πᾶσιν οὕτως εἰπὼν "προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵ τινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἅρπαγες· ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς." σκεψώμεθα τοίνυν τίς ἐστιν ὁ καρπὸς τοῦ παρὰ τοῦ Μωάμεθ δοθέντος νόμου· καὶ τούτου ἀκριβῶς ἐξετασθέντος φανερωθήσεται ἡ ἀλήθεια. ὁ Μωάμεθ λέγει "ἐγὼ οὐκ ἦλθον διὰ θαυμάτων δοῦναι τὸν νόμον, ἀλλὰ διὰ σπάθης καὶ ξίφους· καὶ οἱ μὴ ὑποκύψαντες τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ, ὅς ἐστι παρὰ θεοῦ, θανάτῳ ἀποθανέτωσαν,

Christus de Iohanne, Zachariae filio, dicit, prophetam eum, et summum prophetam esse testatus, "omnes prophetae ad Iohannem usque vaticinati sunt, sed inde a Iohanne regnum dei nuntiatur." vides, quare Moyses Hebraeorum genti edixerit, ut unum modo prophetam ex ipsorum natione oriundum reciperent, nullum alium, quum tamen omnes prophetae Iudaei essent. ac Christus rursus clarius prophetas omnes ad Iohannem usque fuisse, nec fore ullum post, dixit. iam vero, qui non a deo nec a prophetis nec omnino a sacra scriptura testimonium habet propheta, a deo non est: quare Mohametes, quum non habeat a sacra scriptura testimonium, non est a deo missus.

At vero Christus non solum hoc dixit, omnes prophetas ad Iohannem usque fuisse, nec fore ullum postea, sed etiam signum cunctis indicavit, his verbis "cavete vobis a pseudoprophetis, qui veste ovili induti vos adeunt, intus rapaces lupi sunt. e fructibus agnoscetis eos." examinemus iam, qualis sit fructus a Mohamete constitutae legis: qua re bene illustrata, verum apertum erit. Mohametes ita de se profitetur "equidem non veni, miraculis legem constitutum, sed ense et gladio: et qui non subiicient se legi nostrae, aut capite mul-

ἢ φόρους διδότωσαν καὶ διδομένων τῶν φόρων μενέτωσαν ἐν 77 τῇ πίστει αὐτῶν." καὶ εἰ μὲν οὐκ ἦν τὸ εὐαγγέλιον ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ ὀρθόν, δικαίως καὶ πρεπόντως ἔμελλεν ἐλθεῖν νομοθέτης ὃς διδάξει τὴν ἀλήθειαν τοῖς ἀνθρώποις καὶ δικαιοσύνην· εἰ δὲ δίκαιον καὶ ἅγιον ἦν, ἀτελὲς δὲ ὅμως, καὶ οὕτως πάλιν τὸ αὐτὸ ἦν δίκαιον καὶ πρέπον, ἵνα ἐλθὼν νομοθέτης ἀναπληρώσῃ τὸ ὑστέρημα τοῦ εὐαγγελίου. ἐπεὶ δὲ ἅγιον καὶ δίκαιον καὶ τέλειον καὶ ὀρθὸν καὶ λέγεται καὶ ἔστι, μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Μωάμεθ περὶ αὐτοῦ καὶ ὁμολογεῖ καὶ λέγει ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ θεοῦ ἐστὶ δεδομένον καὶ ἅγιον καὶ πλῆρες καὶ εὐθές, τίς χρεία λοιπὸν νομοθέτου ἑτέρου; πάντως οὐδεμία, καὶ λοιπὸν ἄκαιρος καὶ ἄχρηστος ἡ τοῦ Μωάμεθ νομοθεσία· τοῦ γὰρ ὀρθοῦ κατὰ πάντα οὐδὲν ὀρθότερον καὶ τοῦ τελείου οὐδὲν τελειότερον καὶ τῆς ἀληθείας οὐδὲν ἀληθέστερον. ἀλλ' ὅμως ἐξετάσαντες ἴδωμεν τί βούλονται τὰ τοῦ νομοθέτου ῥήματα. πάντως οὐδέν, ἀλλ' ἢ κατανοήσας ἑαυτὸν ὅτι μακράν που εὑρίσκεται τῆς ἐνεργείας τῶν θαυμάτων, βουλόμενος κρύψαι τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, μή ποτε παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὕρῃ κατάγνωσιν, εἶπεν ὅτι οὐκ ἦλθον δοῦναι τὸν νόμον διὰ θαυμάτων ἀλλὰ διὰ ξίφους καὶ σπάθης· ὡς καὶ ἐν ταῖς διαλέξεσιν ἐνομοθέτησεν ἵνα μὴ διαλέγωνται μετὰ τῶν Χριστιανῶν οἱ τούτου μαθηταὶ καὶ οἱ ἐκείνων διάδοχοι, πάντως οὐ δι' ἄλλο τι ἢ ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ ἡ

3. πάντως M

tantor, aut pendunto stipendia, et pensis stipendiis perseveranto in religione sua." si evangelium non fuisset sanctum, iustum et verum, aequum et consentaneum fuisset, alium venturum esse legislatorem, qui quid verum et iustum esset, homines doceret; aut si iustum sanctumque, sed imperfectum fuisset, rursus aequum et par fuisset, ut legislator quispiam expleret lacunam evangelii. sed quum sanctum, iustum, perfectum rectumque et sit et habeatur, atque ipse testetur ac dicat Mohametes, evangelium a deo datum, iustum, perfectum et verum esse, quid alio praeterea legislatore opus est? plane nulla atque inepta et inutilis Mohametis lex est. recto enim nihil rectius, perfecto nihil perfectius, vero nihil verius est. sed tamen examinemus, quid sibi velint legislatoris dicta. nullam aliam ob causam, nisi quod longe abesse se sentiret a miraculorum faciendorum potestate, imbecillitatem autem suam occultare vellet, ne in vituperia hominum incurreret, sese non miraculis, sed ense et gladio legem constitutum venisse dixit: sicut idem, ne cum Christianis discipuli sui et qui iis successuri essent disputarent, nulla alia de

ἐκείνων ματαιότης. το δὲ δοῦναι τὸν νόμον μετὰ ξίφους καὶ σπάθης φόνους πάντως καὶ ἁρπαγὰς διδάσκει. καὶ τίς ἤκουσε τῶν ἀνθρώπων πιστεῦσαί τινα βίᾳ; ἡ πίστις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ ἐστί· καὶ ἐπεὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς πρᾶγμά ἐστιν ἀδούλωτον, πῶς ὁ ποιήσας αὐτὰ θεὸς ἐλεύθερα πέμψειν ἔμελλεν νομοθέτην βιάσαι αὐτά, ὥσπερ ἐπιλαθόμενος τοῦ ἔργου αὐτοῦ; ἡ γὰρ πίστις θελήσει καὶ προαιρέσει καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ γνώσει αὐτῆς γίνεται, ἀλλοτρόπως δὲ οὐδαμῶς. τὸ γὰρ σῶμα δουλοῦται καὶ δεσμεῖται καὶ ἔστιν ὅτε καὶ τὰ μὴ θέλοντα πράττειν· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ θελήσει καὶ κρίσει καὶ γνώσει καὶ προαιρέσει. καὶ τῶν πιστευόντων αὐτῷ ἐν κρίσει καὶ ἀληθείᾳ ἔστιν ὁ θεός· καρδιογνώστης γάρ ἐστιν· οὐδὲ γὰρ βλέπει εἰς πρόσωπον ἀλλ' εἰς καρδίαν. καὶ ἅπερ τὰ ἄλογα ζῶα νόμῳ φύσεως οὐ ποιοῦσι, ταῦτα ὁ Μωάμεθ νομοθετεῖ. τίς γὰρ οἶδε λέοντα λέοντα φαγόντα ἢ ἄρκτον ἄρκτον ἢ πάρδαλιν πάρδαλιν; οὗτος δὲ ἀναφανδὸν διδάσκει φονεύειν τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον. καὶ τίς μάταιος, ὅστις μέλλει δέξασθαι τοῦτον εἶναι ἀπὸ θεοῦ; οὐδὲ γὰρ ἁρπαγὰς καὶ φόνους διδάσκει θεός. πρὸς τούτοις ὅτι καὶ κακία κακίας ἀλλάσσεται. λέγει γὰρ ὅτι ἢ ἀποθανέτωσαν ἢ φόρους διδότωσαν, καὶ ἀλλάσσεται φόνος φιλοχρηματίᾳ. οὐ μόνον δὲ καὶ μέχρι τούτου ἡ κακία

12. αὐτὸν P 16. φονεύοντα P 17. τὸν om P 21. διδόσθωσαν P

causa vetuit, nisi propterea, ne confutaretur eorum vanitas. ense autem et gladio legem constituere caedes et rapinas exercere est. at quis unquam audivit, vi coactum quemquam fidem amplexum esse? fides animi et mentis est. iam quum animus ac mens servitii expertes sint, quomodó qui libera ea fecit, deus legislatorem ad vim iis inferendam mittat, tanquam oblitus operis sui? fides enim voluntate et optione, animique arbitrio et cognitione, nec ulla alia re, efficitur. nam corpus quidem in servitium redigitur et vincitur, facitque nonnunquam, quae nolis: mens non item, sed agit semper e voluntate, iudicio, cognitione et arbitrio. adeo deus prudenter et vere se profitentium deus est. corda enim novit, nec personam, sed corda respicit. quod brutae bestiae non faciunt, id Mohametes lege sancit. quis enim leonem a leone, aut ursum ab urso, aut pantheram a panthera devoratum audivit? sed iste aperte praecipit, ut homo hominem occidat. quis igitur tam stultus sit, qui istum a deo missum credat? deus non praecipit rapinas et caedes. deinde ab eodem malum malo remittitur. dicit enim, ut aut capite multentur, aut stipendia pendant, remittiturque caedes cupiditate habendi. nec vero

ἔστη, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προέβη. τί γὰρ τῆς τοιαύτης ὠμότητος καὶ μισανθρωπίας χεῖρον γένοιτ᾽ ἄν, ὥστε φονεύειν μηδὲν ἠδικηκότας; καὶ γὰρ ὁπόταν ἀπέλθωσι Μουσουλμάνοι πρὸς πόλεμον καὶ ἐν τῷ πολέμῳ πέσῃ τις ἐξ αὐτῶν, οὐ λογίζονται ἑαυτοὺς ἀξίους μέμψεως ὡς αἰτίους τοῦ πολέμου, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ πεπτωκότος σφάττουσι ζῶντας, ὅσους ἂν δυνηθῇ ἕκαστος· καὶ ὅσον πλείους κτείνει, τοσοῦτον λογίζονται ὠφέλειαν τῆς τοῦ τεθνεῶτος ψυχῆς. εἰ δ᾽ ἴσως οὐκ ἔχει ἀνθρώπους εἰς ἐξουσίαν αὐτοῦ ὁ βουλόμενος B βοηθῆσαι τῇ τοῦ τεθνεῶτος ψυχῇ, ἐξωνεῖται Χριστιανούς, εἴπερ εὕροι, καὶ ἢ ἐπάνω τοῦ νεκροῦ σώματος σφάττει αὐτοὺς ἢ ἐπὶ τῷ τάφῳ αὐτοῦ. καὶ ὁ ταῦτα νομοθετῶν πῶς ἀπὸ θεοῦ; ἔτι νομοθετεῖ ὅτι ὁ δοὺς τῇ πόρνῃ μίσθωμα καὶ κοιμηθεὶς μετ᾽ αὐτῆς οὐχ ἁμαρτάνει· καὶ ὁ βιασάμενος παρθένον ἁμαρτάνει, ὁ δὲ μετὰ τῆς θελήσεως αὐτῆς κοιμηθεὶς μετ᾽ αὐτῆς οὐχ ἁμαρτάνει· καὶ ἐὰν αἰχμαλωτίδας τις λάβῃ ἐν πολέμῳ, ἔξεστιν ἐπ᾽ αὐταῖς ποιῆσαι ὃ βούλεται ἀκωλύτως. ὁ γοῦν πορνείας καὶ παρθενοφθορίας νομοθετῶν πῶς ἀπὸ θεοῦ;

Καὶ τὸ δὴ χείριστον ὅτι τοὺς κατὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ θεοῦ περιπατήσαντας ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι μετὰ τὴν ἐνθάδε ἀποβίωσιν αὐτῶν λουτρὰ καὶ οἴκους περικαλλεῖς καὶ γυναῖκας παρθένους ὅτι πολλὰς ὑπισχνεῖται δοθήσεσθαι ἑκάστῳ

15. συνευρεθεὶς αὐτῇ P 21. ἐνθένδε P

ad hoc duntaxat pravitatis, sed etiam ulterius processum est. quid enim ista immanitate et saevitia cogitari crudelius potest, quam trucidare, qui nihil peccarunt? quotiescunque enim ad pugnam procedunt Musulmani et eorum quis proelio occiditur, non se criminatione dignos putant, ut auctores belli, sed in occisi cadavere vivos trucidant, quot quisque potest, ac quanto quis plures necat, tanto maiorem utilitatem fore putant ad animam occisi. si non possidet homines, qui mortui animae opitulari studet, Christianos, si quos reperit, coemit, eosque aut supra cadaver occisi, aut in sepulcro eiusdem iugulat. talia qui praecipit quomodo a deo missus sit? docet idem, qui data pecunia cum meretrice concumbat, eum non peccare; qui per vim virginem stupret, eum peccare, qui autem cum consentiente concumbat, non peccare; quas quis bello ceperit, iis ei uti licere, quemadmodum velit. atqui stupra et virginum vitiationes qui probat, quomodo a deo missus sit?

Gravissimum autem est, quod qui ad voluntatem dei in hac vita se composuerint, iis singulis post mortem balneas et aedes pulcherrimas virginesque plurimas a deo datum iri pollicetur. et quod Grae-

παρὰ θεοῦ. καὶ ὅπερ οἱ τῶν εἰδωλολατρῶν Ἑλλήνων ὀνομαζόμενοι θεολόγοι οὐκ εἶπον οὐδὲ ἐνόμισαν εἶναι, ταῦτα ὁ Μωάμεθ ἀνακεκαλυμμένῳ τῷ προσώπῳ νομοθετεῖ. ἐκεῖνοι γὰρ οὕτως λέγουσιν, ὅτι οἱ μὲν καλῶς ἐνθάδε βιώσαντες, ἐπὰν ἀποθάνωσι καὶ καθαρῶς ἀποδημήσωσιν αἱ ψυχαὶ ἀπὸ τῶν σωμάτων, εἰς τοὺς θεοὺς ἀπέρχονται καὶ μετὰ τῶν θεῶν εὑρίσκονται εἰς τὰς τῶν μακαρίων νήσους καὶ μετ' αὐτῶν συναγάλλονται, τῶν δὲ κακῶς ἐνθάδε βιωσάντων καὶ ἀκαθάρτων καὶ μεμολυσμένων ἀπελθόντων αἱ τούτων ψυχαὶ εἰς ζοφώδεις καὶ σκοτεινοὺς ἀπέρχονται τόπους καὶ εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Πυριφλεγέθοντα. καὶ οἱ μὲν εἰδωλολάτραι Ἕλληνες ἔλεγον ταῦτα· ὁ δὲ Μωάμεθ, ὃς ὀνομάζει ἑαυτὸν ὀρθόδοξον καὶ πλησίον τοῦ θεοῦ εὑρισκόμενον, λέγει καὶ νομοθετεῖ τοιαῦτα ἀτοπήματα αἰσχρά, καὶ οὐκ ἔχει ἐνθύμησιν ὅλως ὅτι ταῦτα πάντα ὀργῆς καὶ ἀποστροφῆς ἔργα καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀποτελέσματά εἰσι. πρὸ γὰρ τῆς παραβάσεως καὶ ἁμαρτίας τοῦ Ἀδὰμ ποῦ λουτρά, ποῦ ὅλως οἰκήματα, ποῦ αἱ πολλαὶ γυναῖκες; ἀλλὰ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κατάραν ἐπανέστη τὸ σῶμα ὥσπερ θηρίον κατὰ τῆς ψυχῆς τῆς μὴ ἐχούσης καθολικῶς τὴν τοῦ θεοῦ ἐπίσκεψιν. ἴσχυσε τὸ σῶμα, καὶ κατέσπασε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ ὕψους καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς καὶ κατήγαγεν εἰς τὰς παραλόγους καὶ ματαίας σωματικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονάς· καὶ ὥσπερ ἀνδράποδον, οὕτως κατεδουλώθη ἡ ψυχὴ εἰς τὰς σωματικὰς ὀρέξεις· εἰ γοῦν μετὰ

eorum idololatrarum theologi non dixerunt nec crediderunt, id Mohametes revelata fronte statuit. illi enim ita aiunt, qui pulcre hic vixerint, eos post mortem, quum animi e corporum vinculis puri excesserint, ad deos migrare et cum diis versari in beatorum insulis cum iisdemque laetari: contra qui male hic vixerint et impuri atque inquinati excesserint, horum animas in loca tenebrosa et obscura et Pyriphlegetontem fluvium abire. haec igitur Graeci idololatrae dixerunt. Mohametes vero, qui se orthodoxum esse et coram deo stetisse iactat, probat docetque foedas istas nugas, nec ullo modo sentit, quam omnes hae res libidinosae et detestandae sint et peccatum consecutae. ante Adami enim peccatum et delictum ubinam balneae, ubinam omnino aedes, ubinam multae feminae? sed post peccatum et exsecrationem corpus tanquam bestia menti, perfecta notione dei non sustentatae, inhiabat, superabat eam, atque animam, ex altitudine et magnificentia deiectam, in vanas et insanas libidines voluptatesque corporis adduxit: ac mancipii instar anima cupiditatibus corporis obstricta est. quodsi, qui ad voluntatem dei vixerunt homines, post

τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν οὐδὲν μέλλουσιν εὑρεῖν οἱ κατὰ ἀποδοχὴν τοῦ θεοῦ πολιτευσάμενοι ἄνθρωποι τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν ἣν ὁ προπάτωρ εἶχεν Ἀδὰμ πρὸ τῆς παραβάσεως καὶ ἀπώλεσεν, ἀλλὰ πάλιν τὴν αὐτὴν ζωὴν μέλλουσι εὑρεῖν ἣν εἶχε μετὰ τὴν κατάραν, οὐαὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐκείνοις. καὶ τὸ δὴ χείριστον ὅτι οὐδὲ μέχρι τῆς ταλαιπώρου ἐκείνης καὶ ἐπαράτου ζωῆς ἔστη ἡ τοῦ Μωάμεθ παραλογία, ἣν δῆθεν ἐπαγγέλλεται ὁ θεὸς δώσειν τοῖς δικαίοις, ἀλλὰ πολλῷ τῷ χείρονι διαφέρουσαν καὶ αἰσχράν. ὁ γὰρ Ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν καὶ τὴν κατάραν καὶ τὴν ἐξορίαν τὴν ἀπὸ τοῦ παραδείσου ἔγνω τὴν Εὔαν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο διὰ τὴν τεκνογονίαν, καὶ ἐτεκνοποίησε· πρὸ δὲ τῆς παραβάσεως ἀγγελικῶς ἔζων. ὅμως καὶ ὁ Ἀδὰμ εἴπερ ἔγνω τὴν Εὔαν, ἀλλὰ καὶ αὖθις μία καὶ μόνη εὑρίσκετο γυνὴ καὶ οὐ πολλαί. 78
οὔτε γὰρ ἓν ἄρσεν ἐποίησεν ὁ θεὸς καὶ πολλὰ θήλεα, οὔτε πολλὰ ἄρρενα καὶ ἓν θῆλυ, ἀλλ' ἓν ἄρσεν τὸν Ἀδὰμ καὶ ἓν θῆλυ τὴν Εὔαν· πληθυνθέντος δὲ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καὶ πεσόντος εἰς ἀσελγεῖς καὶ ἀθεμίτους πράξεις ἐβαρύνθη ὁ θεὸς καὶ ὠργίσθη κατ' αὐτῶν, ὡς ὁ μακάριος Μωϋσῆς γράφων εὑρίσκεται ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς γενέσεως ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς "οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτοὺς διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας," ὡς δῆθεν ὅλως σαρκικοὺς γεγονότας καὶ παντελῶς γηΐνους, οὐκ ἔχοντας μνήμην τοῦ ἀγαθοῦ καὶ εἰς ἀσελ-

18. ἀθέσμους P   21. ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις P

resurrectionem mortuorum non inventuri sint beatam illam vitam, quam Adamus pater ante peccatum egit atque amisit, sed eandem rursus vitam, quam ille post exsecrationem toleravit, vae hominibus illis! imo vero, quod miserrimum est, ne acquievit quidem in aerumnosa hac et exsecrata vita Mohametis insania, ut hanc scilicet deus iustis daturum se esse promiserit, sed invenit vitam malis longe insigniorem et vero turpem. Adamus enim post delictum et exsecrationem et e paradiso exsilium cum Eva concubuit, sed ob liberorum generationem, atque generavit liberos. ante delictum autem in angelorum modum vixerant. sed tamen etiamsi cum Eva Adamus concubuit, unica tamen femina erat, non multae. etenim nec unum marem et multas feminas, nec multos mares et unam feminam, sed unum marem Adamum, et unam feminam Evam deus creavit. aucto autem genere humano et ad facinora libidinosa et iniusta declinante, indignabatur iisque irascebatur deus, sicut divinus Moyses in libro genesis scribit, deum dixisse "ne maneto super eos spiritus meus, quoniam caro sunt," h. e. plane libidinosi et terrestres facti sunt, atque,

γείας ἐμπεσόντας. τότε λέγει ὁ θεὸς τῷ Νῶε "ὅτι σε εὕρηκα δίκαιον ἐν ταύτῃ τῇ γενεᾷ, ποίησον κιβωτὸν μετὰ ξύλων τοιάνδε καὶ τοιάνδε." καὶ ἐποίησε Νῶε τὴν κιβωτὸν κατὰ τὸ ῥῆμα κυρίου. καὶ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, Σὴμ Χὰμ Ἰάφεθ. καὶ εἰσῆλθεν ἡ γυνὴ τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ αἱ τρεῖς γυναῖκες τῶν υἱῶν Νῶε. ὁρᾷς πῶς ὁ Νῶε μὲν ἐμαρτυρήθη παρὰ τοῦ θεοῦ δίκαιος ὁ ἔχων τὴν μίαν γυναῖκα. ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἀνὰ μίαν καὶ μόνην γυναῖκα ἔχων ἕκαστος, ἐσώθησαν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ. ἅπαν δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανεν ὑπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν ὑδάτων. πάντως καὶ τὸν πάντῃ ἀνόητον τοῦτο διδάσκει ὅτι μίαν καὶ μόνην γυναῖκά ἐστιν ἀπὸ τοῦ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἕνα μόνον ἄνδρα τὴν γυναῖκα. ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ τὴν κατάραν ἐγένετο, διὰ τὴν τεκνογονίαν, ὡς εἴρηται. ὁ δὲ Μωάμεθ διδάσκει ἀναφανδὸν ὅτι ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ τοῖς δικαίοις ἀνταπόδοσις λουτρὰ καὶ γυναῖκες πολλαὶ ἑνὶ ἑκάστῳ καὶ οἶκοι περικαλλεῖς. ὁ γοῦν ταῦτα νομοθετῶν πῶς ἀπὸ θεοῦ; μάταιος δὲ ὁ ταῦτα παραδεχόμενος καὶ πιστεύων ὅτι τὸ γεγονὸς δι' ὀργὴν τῷ ἁμαρτήσαντι πολυπλασιάζεται ἐν τῷ καιρῷ τῆς μισθαποδοσίας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ τοῖς ἁγίοις καὶ δικαίοις. καὶ πρόσεξον τὰ γεγονότα. λέγει ὁ Μωϋσῆς "καὶ εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ."

veri bonique immemores, lasciviae se dederunt. tum deus Noae dicit "quoniam te iustum hominem inveni in hoc genere, age arcam ligneam exstrue." exstruxit igitur Noe arcam e praecepto domini et intravit eam cum tribus filiis, Sem, Cham, Iapheth: intravitque eandem uxor Noae cum tribus uxoribus filiorum Noae. vides, deum Noae ut iusto homini testatum esse, quippe qui unam uxorem haberet. nec vero eiusdem filii, qui et ipsi singuli singulas uxores haberent, ab ira dei non servati sunt: quum omne genus humanum aquarum proluvie periret. quae res etiam stultissimum hominem docet, legitime unam uxorem virum, et unum maritum feminam habere. sed hoc quoque post exsecrationem factum est, ob liberorum generationem, ut diximus at Mohametes aperte docet, a deo iustis pro praemio datum iri lavacra, et feminas singulis plures et aedes pulcherrimas. talia igitur qui lege sancit quomodo a deo missus sit? imo stultus est, qui ista probat, atque credit, quod libidinose fit, id tum, quum praemia bona et pulcri sanctis iustisque dabuntur, peccanti multiplicatum iri. attende vero, quae porro facta sint. dicit Moyses "atque ingressus est arcam Noe et filii eius et uxor eius et uxores filiorum eius." de ingressione igitur dicit "ingressus est Noe et filii eius et

καὶ εἰς μὲν τὴν εἰσέλευσιν λέγει "εἰσῆλθε Νῶε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ," εἰς δὲ τὴν ἐξέλευσιν οὐχ οὕτως ἀλλ' "ἐξῆλθε Νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ," πάντως οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντος τοῦ λόγου ἢ ὅτι κἂν καὶ μίαν μόνην γυναῖκά ἐστιν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ αὐτῆς ἀπέχεσθαι πρέπον ἐστίν· ἐν γὰρ τῷ εἰπεῖν ὅτι εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἔδειξεν τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ οἷόν τι διατείχισμα χωρίζον τὸν Νῶε ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν ὅτι ἐξῆλθε Νῶε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ἔδειξεν ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδέν ἐστι τὸ κωλῦον ἑνοῦσθαι τῇ αὐτοῦ γυναικί. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος ἐστὶ καὶ B περὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Σινᾶ ἀνερχόμενος οὑτωσί φησι τοῖς Ἰουδαίοις "ἁγνίσατε ἑαυτοὺς ἕκαστος ἕως τρίτης ἡμέρας, πλύναντες τὰ ἱμάτια ὑμῶν, καὶ γυναικὸς μὴ ἅψησθε." οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀδὰμ τὴν Εὔαν θεασάμενος οὕτως εἴρηκεν "αὕτη ἐστὶν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν." καὶ πρόσχες ὅπως μετὰ τὸ ἐφάμαρτον καὶ τὸ εὔηθες κέκτηται ἡ πολυγαμία· ὁ γὰρ Ἀδὰμ οὐκ εἶπεν ὅτι ἔσονται πολλαὶ αἱ γυναῖκες μετὰ τοῦ ἀνδρὸς εἰς σάρκα μίαν, ἀλλὰ δύο, τοῦτ'

4. μετ' αὐτοῦ om P 22. μετὰ τοῦ ἐπαράτου P

uxor eius et uxores filiorum eius;" de exitu autem non ita, sed "egressus est Noe et uxor eius et filii eius et uxores filiorum eius cum eo." quibus verbis nihil aliud significatur, nisi hoc, etiamsi unam uxorem legitime vir habeat, nonnunquam tamen ea abstinendum ei esse. nam quum dicit "ingressus est Noe in arcam et filii eius" filios eius tanquam parietem Noam ab uxore eius separantem posuit; quum autem dicit "egressus est Noe et uxor eius" ostendit, dehinc nihil iam obstare, quominus uxori iungatur. idem dicendum est de filiis eius eorumque uxoribus. enimvero ipse Moyses in montem Sina ascendens edixit Iudaeis, ut sanctificarent se ad tertium diem usque et vestes lavarent, neve attingeret quisquam uxorem. quinetiam ipse Adamus Evam conspicatus dixit "haec est os e meis ossibus, et caro e mea carne: quare homo patrem et matrem relinquet et sociabit se uxori, eruntque ambo caro una:" quo loco animadverte, quomodo ad pravitatem polygamiae accedat, ut eadem inepta sit. Adamus enim non dixit, multas feminas cum viro in unam

ἔστιν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ τούτου γυνή· μία δὲ καὶ πολλαὶ οὐ ταὐτόν. εἰ δ' ἴσως καὶ ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς ἐνέδωκε τοῖς Ἰουδαίοις ἔχειν ἕνα ἕκαστον γυναῖκας, συγκαταβάσεως ἕνεκεν τοῦτο πεποίηκεν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ζώων θυσίας, ἵνα τῆς μιαρᾶς ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῶν παίδων μιαιφονίας· ὁ δὲ Χριστὸς ἐλθών, ὥσπερ ἐκώλυσε τὴν τῶν ζώων θυσίαν, πληρῶν τὸν τοῦ νόμου σκοπόν, οὕτως καὶ τὴν πολυγαμίαν ἐκώλυσεν. ὁ δὲ Μωάμεθ οὑτοσὶ ἀντὶ σωφροσύνης ἀκολασίαν νενομοθέτηκε μὴ μόνον ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ταῦτα παρὰ θεοῦ πολλαπλασιασθῆναι διδάξας. καὶ ἔστιν ἰδεῖν ἐν αὐτῷ τὸ τοῦ Δαβὶδ λόγιον τὸ φάσκον ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ὁ ἀδικῶν ἐνευλογεῖται," τουτέστιν ἐπαινεῖται καὶ ἐγκωμιάζεται παρὰ τῶν κολακευόντων αὐτὸν καὶ ἐρεθιζόντων αὐτοῦ τὴν κακίαν καὶ μηδὲ αἴσθησιν τῆς νόσου γοῦν διὰ σιωπῆς ἐμποιῆσαι ἀνεχομένων. διὸ καὶ ἀνίατος ὁ τοιοῦτος εὑρίσκεται· τὸ γὰρ μηδὲ αἴσθησιν τοῦ πάθους ἔχον θεραπείαν οὔτε ζητεῖ οὔτε προσίεται. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ πάντων δεινότατον, ὅταν ἡ κακία ἐπαινῆται καὶ μηδὲ κακία εἶναι νομίζηται· ὁ γὰρ δηλωθεὶς Μωάμεθ τὰ πρὸς χάριν καὶ τέρψιν τῶν ἀνθρώπων ἐσπούδασε καὶ ἐδίδαξεν, ἵνα διὰ τῆς ἡδονῆς ἐπισπάσηται τὸ πλῆθος τῶν ἀφρόνων.

Ἔτι περὶ τῶν ἀνδρῶν μόνον μέλει τῷ θεῷ ὡς πλασμά-

3. post *γυναῖκας* locum vacuum P 11. *τὰ — λόγια φάσκοντος* P

carnem coniunctas fore, sed duo, h. e. virum et uxorem eius. atqui una et multae non eadem res est. quodsi Moyses legislator permisit Iudaeis, ut singuli plures uxores haberent, indulgentia ea erat, sicut in permittendo animalium sacrificio, quo eos prohibiturus erat, ne liberos occiderent. at Christus, sicut animalium sacrificia vetuit, finem legis secutus, ita etiam polygamiam vetuit. at Mohametes iste pro modestia licentiam non solum in hac vita lege sanxit, sed etiam in vita futura eadem a deo multiplicatum iri docuit. ac probatur in illo Davidis dictum "laudatur, qui cupiditatibus animi indulget, et benedicitur iniuste agenti" h. e. laudatur et praedicatur ab iis, qui ei adulantur et pravitatem eius stimulant ac ne sensum quidem morbi e silentio oriri patiuntur. quare nec sanari talis homo potest. qui enim malum ne sentit quidem, medicinam nec quaerit, nec admittit. atque hoc omnium pessimum est, si pravitas laudetur et ne credatur quidem pravitas esse. at enim Mohametes iste quae grata et iucunda essent hominibus, iactavit et docuit, ut voluptatis capiendae spe imperitam multitudinem in partes suas pertraheret.

Deinde utrum soli viri deo curae sunt ut creati ab eo, minime

των αὐτοῦ, περὶ δὲ τῶν γυναικῶν οὐδαμῶς διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὰς πλάσμα θεοῦ; καὶ διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἄνδρες μέλλουσιν ἀπολαύειν τῶν παρὰ θεοῦ τοιούτων ἀγαθῶν, αἱ δὲ γυναῖκες οὐδ' ὅλως; ἢ ἐπεὶ μία φύσις ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς καὶ εἷς ἄνθρωπός ἐστι πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ὁμοίως μέλλουσι κριθῆναι οἱ πάντες καὶ ὁμοίως μέλλουσιν ἀπολαύειν, οἱ μὲν καλῶς πολιτευσάμενοι τὰ ἀγαθά, οἱ δὲ κακῶς τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ καὶ ἀποστροφὴν καὶ κόλασιν; πάντως τοῦτο παντί που δῆλον ὅτι πάντες ἄνθρωποι ὁμοίως μέλλουσιν κριθῆναι, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἐπεὶ καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ φύσις ἐστί, καὶ ὁμοίως μέλλουσιν ἀπολαύειν, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἔπραξε, κακά τε καὶ ἀγαθά. καὶ λοιπὸν τὸ δίκαιόν ἐστι καὶ πρέπον ἵνα λάβωσι καὶ αἱ γυναῖκες ὅπερ οἱ ἄνδρες· καὶ ὥσπερ διδῶνται πρὸς τοὺς καλῶς πολιτευσαμένους ἑνὶ ἑκάστῳ πολλαὶ γυναῖκες ἀντιμισθία, καθὼς ὁ Μωάμεθ νομοθετεῖ, διδόσθωσαν καὶ πρὸς τὰς καλῶς πολιτευσαμένας γυναῖκας μιᾷ ἑκάστῃ πολλοὶ ἄνδρες. εἰ δ' ὡς ἄτοπον παρεσιώπησεν αὐτό, τὴν 79 αὐτὴν ἔννοιαν καὶ κρίσιν ἔπρεπεν ἵνα ἀναλογίσηται καὶ κρίνῃ καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν. ἔτι οἱ πολλοὶ ἄνδρες οἱ δοθησόμενοι μιᾷ γυναικὶ ὡς ἀποδοχῆς ἄξιοι μέλλουσι δοθῆναι διὰ τὸ καλῶς αὐτοὺς πολιτευθῆναι ἢ ὡς καταδίκης; καὶ εἰ μὲν ὡς καλῶς αὐτοὺς πολιτευσαμένους, διὰ τί οὐκ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑνὶ ἑκάστῳ πολλαὶ γυναῖκες εὐεργεσίας χάριν καὶ ἀντιμισθίας, ὡς λέγετε, ἀλλὰ μᾶλλον τοῖς πολλοῖς ἀνδράσι γυνὴ μία; εἰ δ' ὡς κατακρίτοις, καὶ μὴν αἱ τοιαῦται εὐεργεσίαι ἀποδοχῆς

12. τὸ αὐτὸ δ. P   24. λέγεται P

autem feminae ut non creatae a deo, ac propterea viris bona illa a deo proposita sunt, feminis nihil eiusmodi propositum? an quum una sit viri et feminae natura, et unus homo sit omnis homo, omnes etiam pariter iudicabuntur et paria consequentur praemia, et quidem qui bene vixerunt, bona, qui male, iram, abominationem et poenas? ac sane aequum et consentaneum est, feminas idem, quod viri, accipere, et sicut qui bene vixerunt viri, eorum singulis plures feminae praemii loco dantur, e Mohametis quidem doctrina, ita singulis feminis quoque, quae bene vixerunt, plures dandi sunt viri. quodsi hoc ut ineptum praetermisit silentio, eandem rationem ac sententiam in viris eum sequi decebat. deinde multi viri uni dandi feminae utrum ut praemio digni propter vitae probitatem, an ut digni poena dabuntur? si dantur ut qui bene vixerint, quare non singulis feminae multae dantur pro praemio et remuneratione, ut dicitis, sed potius multis viris femina una? sin vero ut qui damnati sint, illa quidem

καὶ ἀγαθῆς ἀντιμισθίας δόματά εἰσιν, ὡς ὁ Μωάμεθ διαγορεύει. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν πολλῶν γυναικῶν τῶν δοθησομένων ἑνὶ ἀνδρί· εἰ μὲν ὡς καταδίκης ἄξιαι, πῶς δίδονται πρὸς αὐτὰς εὐεργεσίαι; εἰ δ' ἀποδοχῆς ἄξιαι, διὰ τί δίδονται αἱ πολλαὶ ἑνὶ ἀνδρί; καὶ τί τῆς τοιαύτης συγχύσεως ἀτοπώτερόν τε καὶ ἀηδέστερον;

Βλέπεις πῶς ὁ παρατραπεὶς τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἰς πόσα ἄτοπα παρεμπίπτει καὶ ἄκων. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· οὐ γάρ ἐστιν ἡ τοῦ θεοῦ πρὸς τοὺς ἁγίους μισθαποδοσία τροφαὶ καὶ πόσεις καὶ λουτρὰ καὶ γυναῖκες, ἅ τινά εἰσιν ἁμαρτίας καὶ ὀργῆς ἀποτελέσματα, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ ἁγιωσύνη καὶ καθαρότης καὶ ἀγγελικὴ πολιτεία χαρά τε καὶ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίασις, ἣν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη ποτέ.

Εἶδες τὸν καρπὸν τῆς νομοθεσίας τοῦ νομοθέτου. γινώσκεται ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῶν πράξεων ὁ τρόπος αὐτοῦ ἢ οὔ; καὶ τίς οὕτω τυφλὸς καὶ ἀνόητος καὶ ἐσκοτισμένος ὁ μὴ συνιεὶς τὰ λεγόμενα; ὁ δὲ ταῦτα νομοθετῶν πῶς ἀπὸ θεοῦ;

Καὶ περὶ μὲν τούτου τίς χρεία λόγων πλειόνων; περὶ δὲ τοῦ ἐγγεγραμμένου ὀνόματος τοῦ Μωάμεθ ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ τίς χρεία ἀπολογίας λόγων; οἱ μὲν φρόνιμοι κρινέτωσαν φρονίμως, οἱ δέ γε ἀνόητοι καὶ μωροὶ ὡς βούλονται.

beneficia et gratiae munera sunt, ut Mohametes quidem docet. eadem res in pluribus feminis uni dandis viro. si enim poena dignae sunt, quare beneficia iis contingunt? sin remuneratione dignae, quare multae uni viro dantur? tali quidem confusione quid inconcinnius et fastidiosius est?

Vides, qui a recta via deflexit in quot ineptias etiam invitus incidat? at non est ita, non est. neque enim sanctos deus cibis, potionibus, lavacris, feminis remuneratur, quae ex errore et ira orta sunt, sed sanctitate, integritate et vita angelica, gaudio porro, hilaritate et laetitia, qualem nec oculus vidit nec auris audivit, cuiusque in nullius hominis cor penetravit sensus.

Vidisti iam fructum legis legislatoris istius. cognosciturne e fructu factorum mos eius, necne? aut quis ita caecus et imperitus et hebetatus, qui non intelligat quae disputavimus? at talia qui sancit quomodo a deo missus sit?

Ac de hac quidem re nihil attinet longius dicere. nec attinet de nomine Mohametis in dextra parte throni dei scripto dicere; prudentes enim prudenter iudicanto, inscii et stulti autem, quemadmodum volent.

Οὐχ ὡς ἐπιλαθόμενος τοῦ ἡμετέρου λόγου ἔγραψα περὶ τοῦ Μωάμεθ ὅσον ἔγραψα· εἶπον γὰρ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ προκείμενος σκοπὸς τῆς νῦν πρός σέ μου ἀπολογίας, ἵνα ποιήσω καταδρομὴν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων καὶ εἴπω ἅπερ λέγουσι καὶ πράττουσιν ἄτοπα ὀλέθριά τε καὶ κακά, ἀλλ' ἵνα δείξω μόνον ὅτι παραλόγως καὶ ἀδίκως κατηγοροῦνται παρὰ τῶν Μουσουλμάνων οἱ Χριστιανοί, ὃ καὶ πεποίηκα. εἰ δὲ καί τινα εἴπομεν περὶ τοῦ Μωάμεθ, ἡ τοῦ πράγματος ὑπόθεσις ἠνάγκασεν ἡμᾶς εἰς τοῦτο, ἐπεὶ εἴπερ εἴχομεν κατὰ σκοπὸν τοῦ γράψαι περὶ τῶν ἀτοπημάτων τῆς διδαχῆς αὐτοῦ, πολλὰ εἴχομεν εἰπεῖν.

Ὅτι δὲ οὐκ εἶπεν ὁ Χριστὸς περὶ τοῦ Μωάμεθ λόγον τὸν τυχόντα, οὐδὲ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἦν γεγραμμένον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅσον δῆτα καὶ εἴπομεν· ὁ δὲ λόγος δηλώσει τοῦτο καὶ ἔτι σαφέστερον. ἅπερ εἶδον οἱ ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἅπερ ἀκηκόασιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Χριστοῦ, ταῦτα ἔγραψαν καὶ ἐδίδαξαν. ἐξ αὐτῶν γοῦν τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ τέσσαρες συνεγράψαντο τὸ εὐαγγέλιον. ὁ μὲν εἷς ὀνομαζόμενος Ματθαῖος Ἑβραϊκῶς ἐξέδωκε τοῦτο εἰς τὴν Παλαιστίνην ἤτοι τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης· ὁ δὲ ἕτερος Μάρκος Λατινικῶς εἰς τὴν Ἀχαΐαν, καὶ ἐδόθη εἴς τε τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥώμην, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὰ ἑσπέρια ἅπαντα ἔθνη. B
ὁ δὲ ἕτερος Λουκᾶς, Ἑλληνικῶς δέ· καὶ ἐδόθη εἰς τὴν

Ceterum haud oblitus propositi mei de Mohamete scripsi, quidquid scripsi. dixi enim, non esse huius disputationis consilium, ut in Musulmanos invehar et quid inepte, perniciose et male dicant agantve, doceam, sed ut ostendam, male et immerito Christianos a Musulmanis accusari: id quod feci. si de Mohamete autem nonnulla diximus, coegit nos, ita ut faceremus, rei natura, quum, si in animo fuisset, de ineptiis doctrinae eius scribere, multa nobis dicenda fuissent.

Non dixisse autem Christum de Mohamete verba ista, nec in evangelio scriptum esse nomen eius, de hac re tum ante diximus, quae diximus, tum in sequenti disputatione dicetur luculentius. quae viderunt apostoli et discipuli Christi, et quae audiverunt ex ore eius, literis mandarunt et docuerunt. ex ipsis enim discipulis Christi quatuor evangelium conscripserunt: quod unus, Matthaeus nomine, hebraice in Palaestina vel Hierosolymis et circa Libyam edidit; alter, Marcus, latine in Achaia, quod in Italiam et Romam et ad omnes occidentales gentes perlatum est; tertius, Lucas, graece, quod divul-

Ἀσίαν καὶ Αἰθιοπίαν Περσίαν τε καὶ Ἰνδίαν καὶ Ἀραβίαν. ὁ δὲ ἕτερος Ἰωάννης καὶ αὐτὸς Ἑλληνικῶς, καὶ ἐδόθη εἰς τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς νήσους καὶ ἔνθα εὑρίσκονται οἱ Ἕλληνες. καὶ οὕτως διεδόθη τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα οὐ μετὰ βίας οὐδὲ μετ' ἀνάγκης οὐδὲ μετὰ ξίφους καὶ σπάθης, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ καὶ ἱλαρότητι καὶ ἐν ταπεινώσει εὑρίσκοντο διδάσκοντες οἱ ἀπόστολοι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. καὶ ἀντέστραπται τὰ πράγματα. τῶν γὰρ ἀποστόλων τυπτομένων κολαφιζομένων λοιδορουμένων διωκομένων διδασκόντων οὐ κατέπιπτε τὸ κήρυγμα, ἀλλ' ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐμεγαλύνετο καὶ ηὐξάνετο τὸ τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον. καὶ ἐκεῖνοι οἱ πολλὰ σπουδάζοντες καὶ πολλὰ κεκοπιακότες καλύψαι τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα, ἵνα μὴ ὁμολογήσῃ αὐτόν τις τῶν ἀνθρώπων θεόν, ὁ δὲ τοῦτο τολμήσων θανάτῳ ἀποθανεῖται, αὐτοὶ ἐκεῖνοι κατανοήσαντες τὴν ἀλήθειαν προσέπεσον καὶ προσεκύνησαν οἱ μὲν τοῖς ἀποστόλοις οἱ δὲ τοῖς ἐκείνων διαδόχοις καὶ μαθηταῖς, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεός, ὁ Χριστός, αὐτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ ἐλυποῦντο καὶ ἔκλαιον τὰς παρελθούσας ἡμέρας, ἃς περιεπάτησαν ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ Σατανᾶ. ὁ δὲ πανάγαθος θεὸς καὶ ἐλεήμων ἐδέξατο αὐτῶν τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτοὺς τοὺς διώκοντας τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα κατέστησε ποιμέ-

2. καὶ ἐδόθη — νήσους] εἰς τὴν Πάτμον καὶ Ἔφεσον P 17. ὁ ἀλ. — ἐστιν om P

gatum est in Asia, Aethiopia, Persis, Indis et Arabia; quartus, Iohannes, item graece, quod in parte Europae et per insulas ac regiones a Graecis habitatas innotuit. ita evangelium per totum orbem terrarum non vi et violentia, nec ense et gladio, divulgatum est, sed pie et laete et modeste apostolis verbum dei docentibus. eratque rerum quasi repugnantia quaedam. nam quum apostoli percuterentur, flagellarentur, conviciis afficerentur, exagitarentur inter docendum, non oppressa est eorum doctrina, sed in dies nova incrementa capiebat et laetius efflorescebat evangelium Christi. qui enim multum operae impendebant multumque enitebantur, ut occultarent nomen Christi, ne quis eum deum esse crederet, (quod qui conabitur, morte periturus est) illi ipsi igitur, cognita veritate, adorarunt et venerati sunt apostolos vel successores et discipulos eorum, atque crediderunt, eum verum deum et Christum et filium dei vivi esse, ac lugebant et lamentabantur de tempore praeterito, quo tenebris et erroribus Satanae obstricti fuerant. deus autem optimus et misericors accipiebat mutationem mentis eorum, et hos ipsos, qui persequebantur nomen Christi, pastores et magistros et nuntios verbi et nominis sui facie-

νας καὶ διδασκάλους καὶ κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. καὶ λαβόντες οἱ πάντες τὸ εὐαγγέλιον μετέγραψαν καὶ εἶχον αὐτὸ εἷς ἕκαστος, καὶ ἀνεγίνωσκε καὶ ἐμάνθανε καὶ ἐδιδάσκετο καὶ προσεκύνει τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα. καὶ οὕτως διεδόθη εἰς τὸν ἅπαντα κόσμον τὸ εὐαγγέλιον, καὶ εἶχον αὐτὸ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν. ἀπὸ γοῦν τοῦ Χριστοῦ ἕως οὗ ἤρξατο διδάσκειν ὁ Μωάμεθ παρῆλθον χρόνοι ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων· μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ εὐαγγελίου τῶν πεντακοσίων χρόνων τίς ἔμελλεν τολμήσειν ἐκβαλεῖν τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, εἴπερ εὑρίσκετο ἐν αὐτῷ γεγραμμένον; τὸ μὲν ὅτι μίαν καὶ μόνην λέξιν ὁ τολμήσας προσθήσειν ἢ ἐκβαλεῖν οὐ δύναται πλέον ἐκεῖνος ὀνομάζεσθαι Χριστιανός· τὸ δὲ ὅτι εἴπερ καί τις κακός, ὑποθώμεθα, ἐξέβαλέ τινα λέξιν ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου, ὁ ἕτερος ἅπας κόσμος ἀκολουθήσειν ἔμελλε τῷ τοῦ ἑνὸς ἀτοπήματι; πάντως οὐχί. ἀπὸ γοῦν τούτου ἀναφαίνεται ὅτι οὐκ ἦν γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. ἢ ὡς καλὸν ἔμελλε μαρτυρήσειν ὁ Χριστὸς ἐκεῖνον ἢ ὡς κακόν· καὶ εἰ μὲν ὡς καλόν, ἔμελλον ἐκδέχεσθαι πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, πάντες οἱ τοπάρχαι, πάντες οἱ Χριστιανοὶ τὸν παρὰ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρηθέντα, ἵνα λάβωσι τὴν ἀπὸ τούτου ὠφέλειαν· εἰ δ' ὡς κακόν, πάλιν ἔμελλον ἔχειν τὰ ἐκείνου

5. διεσώθη P 17. ἢ] ἔτι εἴπερ εὑρίσκετο τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ἢ Alterus. sufficit ἔτι ἤ. 22. πάλιν προσέχειν ἐξ αὐτοῦ ὡς ἀποστρεφόμενοι μὴ βλαφθῶσι P

bat: qui omnes evangelium sibi compararunt et descripserunt, ac legebat, discebat, docebatur et adorabat quisque, quae in eo scripta erant. ita igitur per totum orbem terrarum evangelium divulgatum est, eratque in manibus omnium, qui terram habitabant. a Christo autem ad id tempus, quo Mohametes docere coeperat, anni amplius quingenti praeterierunt. iam vero quum annos quingentos lectum esset evangelium, quis Mohametis nomen inde eiicere ausus sit, si quidem in eo scriptum fuerit? nam primum qui vel unum vocabulum addere aut demere voluerit, non iam poterit Christianus haberi; deinde fac, malum quempiam hominem vocabulum aliquod eiecisse ex evangelio: num reliquus totus orbis terrarum huius unius fraudem probaverit? minime profecto. hinc igitur patet, non scriptum fuisse in evangelio nomen Mohametis. deinde aut bonum aut malum eum appellaturus erat Christus: si bonum, omnes reges orbis terrarum, omnes principes, omnes Christiani a Christo probatum prophetam amplexuri erant, ut fructum ex eo perciperent; sin malum, servaturi erant indicia, unde eum cognoscerent, et cauturi, ne laberentur. neu-

γνωρίσματα καὶ φυλάττεσθαι ἐξ αὐτοῦ, ἵνα μὴ βλαβῶσι· καὶ εἴτε ὡς ἐκδεχόμενοι τὸν καλὸν εἴτε ὡς ἀποστρεφόμενοι τὸν κακόν, οὐδὲν ἔμελλεν ἐκβαλεῖν ἅπας ὁ κόσμος ἐκ τοῦ εὐαγγελίου τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα. καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνεται ὅτι οὐκ ἦν γεγραμμένον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸ τούτου ὄνομα. ἔτι οὐδείς ἐστιν ὁ φθονῶν ἑτέρῳ πρὶν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ·
80 *τίς γοῦν ἔμελλε φθονήσειν τῷ Μωάμεθ πρὸ τῆς αὐτοῦ γεννήσεως; πάντως οὐδείς. εἰ δ' ἴσως ἐφθόνησεν αὐτῷ τις μετὰ τὴν αὐτοῦ γέννησιν, πῶς ἔμελλεν ἀκολουθήσειν ἅπας ὁ κόσμος τῷ πρὸς τὸν Μωάμεθ ἑνὸς φθόνῳ; καὶ τίς παράφρων οὕτως ὥστε μὴ λογίσασθαι τοῦτο τὸ ἀδύνατον; καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνεται ὅτι οὐκ ἦν καταγεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. ἔτι εἰ μὲν ἔλεγον οἱ Ἰσμαηλῖται ὅτι μόνον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εὑρίσκετο γεγραμμένον τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα καὶ ἐξέβαλον αὐτὸ οἱ Χριστιανοί, καὶ οὕτως ἀρκεταί εἰσιν αἱ ἀποδείξεις ἃς λέγομεν, ἵνα φανῇ τὸ ἀληθές, ὅτι οὐδὲν αὐτοὶ λέγουσιν ἀληθές· ἐπεὶ δὲ λέγουσιν ὅτι ἐν τῇ γενέσει τῇ συγγραφείσῃ παρὰ τοῦ Μωϋσέως εὑρίσκετο γεγραμμένον, πῶς ἐξέβαλον αὐτὸ ἐκ τῆς παλαιᾶς οἱ Ἑβραῖοι; οὐδὲ γὰρ εὑρίσκεται ἐκεῖσε ὅλως ἴχνος σημείου περὶ τοῦ Μωάμεθ. καὶ ἰδοὺ ὡς οἱ Μουσουλμάνοι λέγουσι, φθονήσαντες οἱ Χριστιανοὶ ἐξέβαλον τὸ ὄνομα ἐκείνου· οἱ δὲ Ἑβραῖοι διὰ τί; καίτοι γε εἴς τε τὴν περιτομὴν καὶ ἄλλα τινά, εἰς τροφάς φημι καὶ ἕτερα ἔθιμα, συμφωνοῦσιν οἱ Μουσουλμάνοι*

tiquam autem, sive bonum probarunt, sive spreverunt malum, per totum orbem terrarum nomen Mohametis ex evangelio eiecturi erant. manifestum igitur est, nomen eius non scriptum fuisse in evangelio. nec vero quisquam ulli homini nondum nato invidet. an quis Mohameti inviderit ante quam natus esset? profecto nemo. si quis autem iam nato Mohameti inviderit, num totus orbis terrarum in unius hominis invidiam concessurus erat? quis adeo stultus sit, qui fieri hoc non potuisse non intelligat. itaque hinc quoque manifestum est, Mohametis nomen scriptum non fuisse in evangelio. iam si Ismaelitae nomen Mohametis dicerent in solo evangelio scriptum fuisse, sed eiectum esse a Christianis, sufficeret ea, quam instituimus, disputatio, ut intelligeretur, quod res est, haud vere istos dicere; sed affirmant iidem, nomen illud in genesi, a Moyse conscripta, fuisse. quomodo igitur e testamento vetere ab Hebraeis eiectum est? nam ne illic quidem vestigium indicii Mohametis comparet. ecce autem, Christianos invidia commotos illius nomen eiecisse Musulmani dicunt: qua re commoti Hebraei? qui quidem circumcisione et aliis quibusdam re-

μετὰ τῶν Ἑβραίων. ἰδοὺ γοῦν καὶ ἀπὸ τούτου ἀναφαίνεται ὅτι οὔτε ἐν τῇ παλαιᾷ Μωσαϊκῇ βίβλῳ εὑρίσκετο τὸ τοῦ Μωάμεθ ὄνομα οὔτε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως, ἵνα καὶ τὸν πάντῃ ἀγνώμονα ἀγάγωμεν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας γνῶσιν.

5. Ἀσεβὴς εἰς βάθος κακῶν ἐμπεσὼν καταφρονεῖ, φησὶν ὁ θαυμάσιος Σολομών· καὶ τίς ἀσεβέστερος τοῦ Μωάμεθ; ποῖον δὲ βάθος κακῶν, μᾶλλον δὲ σκότος, εἰς ὃ οὐκ ἐνέπεσεν ὁ δύστηνος οὗτος; καὶ γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων πλασμάτων καὶ τεράτων ψευδῶν ἐπλάσατο καὶ τὴν παροῦσαν ἄθεσμον θεωρίαν, ἔχουσαν ἐπὶ λέξεως οὕτως, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. "αἶνος τῷ ποιήσαντι διελθεῖν τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀπὸ τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἐλαράμ, ὅ ἐστιν οἶκος Μεκκέ, μέχρι τοῦ πορρωτάτου εὐκτηρίου, ὅ ἐστιν οἶκος ἅγιος Ἱερουσαλήμ, ἣν εὐλογήσαμεν. ὁ Μαχούμετ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, μετὰ τὸ ψᾶλαι αὐτὸν τὴν ὥραν αὐτοῦ, εἶπεν τοῖς ἀνθρώποις ὦ ὑμεῖς ἄνθρωποι, κατανοήσατε. χθὲς μετὰ τὸ διαστῆναί με ὑμῶν, ἦλθε πρός με ὁ Γαβριὴλ μετὰ τὴν ἐσχάτην ἑσπερινὴν ψαλμῳδίαν, καὶ εἶπέ μοι 'ὦ Μωάμεθ, ἐντέλλεταί σοι ὁ θεὸς ἐπισκέψασθαι αὐτόν.' ᾧ εἶπον 'καὶ ποῦ αὐτὸν ἐπισκέψομαι;' καὶ εἶπεν ὁ Γαβριὴλ 'ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐστί.' καὶ ἤγαγέ μοι κτῆνος, μεῖζον μὲν ὄνου ἔλαττον δὲ ἡμιόνου· καὶ τὸ ὄνομα

6. 5] κατὰ τοῦ Μωάμεθ λόγος ἕτερος. MP 11. τῶν υἱῶν add Alterus 13. τοῦ Ἐλαράμ — εὐκτηρίου add Alterus 14. Ἰσραὴλ ὃν P

-bus, velut usu ciborum et institutis aliis, cum Musulmanis concordant. enimvero vides manifesto, nec in vetusto libro Moysis, nec in evangelio nomen Mohametis fuisse.

Atque haec quidem propterea disputavimus, ut etiam plane imperitos ad verum cognoscendum perduceremus.

5. Scelestus in extrema mala delabitur aequo animo, eximius Solomo dicit. quis autem Mohamete magis scelestus? et quae mala sive potius malorum tenebrae, in quas non delapsus sit nequam iste? nam cum reliquis commentis et mendaciis portentosis etiam perversam hanc itineris fabulam, ad verbum translatam, in capite filiorum Israelis narravit. "laus esto domino, qui servum suum una nocte a sacello Elarami, quae est aedes Meccae, ad longissime distans sacellum duxit, quae sancta aedes Hierosolymorum est. Mohametes quodam die, postquam psallit horam suam, homines ita allocutus est. audite, homines. heri quum a vobis discessissem, adiit me Gabriel post extremam psalmodiam, et 'Mohametes,' inquit, 'iubet te deus se videre.' cui respondi 'ubinam eum videbo?' tum Gabriel 'in loco

αὐτοῦ Μπεράκ. καὶ εἰπέ μοι ʽἀνάβαινε τούτῳ καὶ ἔλαυνε αὐτὸ μέχρι τοῦ οἴκου τοῦ ἁγίου.ʼ καὶ ὡς ἐφρόντιζον ἀναβαίνειν, ἔφυγε τὸ κτῆνος. καὶ εἶπεν αὐτῷ ʽἵστασο ἀσφαλῶς· ὁ Μαχούμετ γάρ ἐστιν ὅ σε βουλόμενος ἀναβῆναι.ʼ καὶ ἀπεκρίθη τὸ κτῆνος ʽμὴ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπεστάλην;ʼ ἀπεκρίθη ὁ Γαβριὴλ ʽναί.ʼ καὶ εἶπε τὸ κτῆνος ʽοὐ συγχωρήσω αὐτῷ ἀναβῆναι, εἰ μὴ πρότερον ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ θεοῦ δεηθείη.ʼ ἐγὼ δὲ ἐδεήθην τοῦ θεοῦ ὑπὲρ τοῦ κτήνους, ἐπέβην τε ἐπʼ αὐτό. καὶ περιεπάτει ἐπικαθημένου μου πορείᾳ λεπτῇ, ἐπεστήριζέ τε τὴν χηλὴν τοῦ ποδὸς ἐν τῷ ὁρίζοντι τῆς ὄψεως αὐτοῦ. καὶ B οὕτως ἦλθον εἰς τὸν οἶκον τὸν ἅγιον, ἐλάττονι διαστήματι ἢ ὅσον λίθου βολὴ τελεσθείη. ἦν δὲ καὶ ὁ Γαβριὴλ μετʼ ἐμοῦ, καὶ ἤγαγέ με εἰς ἀπορρῶγα ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἁγίῳ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ. καὶ εἶπέ μοι ὁ Γαβριὴλ ʽκατάβηθι, ὅτι ἀπὸ τῆς πέτρας ταύτης ἀναβήσῃ εἰς τὸν οὐρανόν.ʼ καὶ κατέβην, καὶ ὁ Γαβριὴλ ἠσφαλίσατο μετὰ κύκλου πρὸς τὴν ἀπορρῶγα τὸ κτῆνος τὸ Μπεράκ, καὶ ἐβάστασέ με ἐν τοῖς ὤμοις αὐτοῦ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ὅτε ἤλθομεν πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔκρουσε τὴν θύραν ὁ Γαβριήλ, ἐρρήθη τε πρὸς αὐτὸν ʽτίς εἶ;ʼ ἀπεκρίθη δὲ ʽἐγώ εἰμι ὁ Γαβριήλ.ʼ ἐρρήθη τε πάλιν αὐτῷ ʽτίς ἐστι μετὰ σοῦ;ʼ ἀπεκρίθη ʽὁ Μαχούμετ.ʼ εἶπε δὲ ὁ θυρωρὸς ʽμὴ ὑπὲρ τούτου ἦν ἡ ἀποστολή;ʼ καὶ εἶπεν ὁ Γαβριὴλ

1. *ἐμπαράκ* MP: corr Alterus 4. *μωάμεθ* P 21. *μωάμεθ* P 22. *ἐπιστολή* P

eo, in quo est,' simulque adduxit mihi iumentum maius asino, sed minus mulo, cuius nomen Berac erat. deinde dixit 'conscende hanc bestiam et vehere ad sanctam aedem.' sed bestia, quum eam conscendere vellem, aufugit. at ille clamavit 'consiste; Mohametes enim te conscensurus est.' respondit bestia 'propter illumne missus sum?' ad quae Gabriel 'es' inquit. rursus bestia 'non permittam ei, ut me conscendat, nisi prius pro me deum precatus sit.' itaque ego deum precatus pro bestia, conscendi eam. asportavit me facili itinere, et ungulam pedis in orbe, quo finiebatur visus eius, figebat. ita ego in sanctam aedem perveni breviori spatio, quam quo iactus lapidis conficitur. comitabatur me etiam Gabriel et duxit me in praecipitium quoddam in aede Hierosolymorum, dixitque 'descende, ut ex hoc saxo ascendas in coelum.' descendi igitur, atque ligavit Gabriel annulo in praecipitio Berac bestiam, inque ipsius tergo deinde in coelum perlatus sum. quum ad coelum venissemus, porta a Gabriele percussa, rogatum est 'quis adest?' respondit ille 'ego adsum Gabriel.' rursus rogatum est 'quis tecum est?' ille 'Mohametes' respondit. tum ianitor 'nonne ob eum iter istud susceptum est?' 'est' Gabriel

‘ναί.’ καὶ ἤνοιξεν ἡμῖν τὴν πύλην, καὶ εἶδον ἔθνος ἀγγέλων, καὶ δὶς κάμψας ὑπὲρ αὐτῶν τὰ γόνατα ἐξέχεον προσευχήν. καὶ μετὰ ταῦτα ἔλαβέ με ὁ Γαβριὴλ καὶ ἤγαγέ με πρὸς τὸν δεύτερον οὐρανόν· ἦν δὲ τὸ διάστημα τῶν δύο μέσων οὐρανῶν ὁδὸς πεντακοσίων ἐτῶν. καὶ ὥσπερ πρῶτον ἔκοψε τὴν θύραν καὶ ἀπόκρισις γέγονεν αὐτῷ.” οὕτως καὶ μέχρις ἑβδόμου οὐρανοῦ κατὰ πάντα γέγονεν ὁμοίως, ἐν ᾧ ἑβδόμῳ οὐρανῷ διαγράφει ἰδεῖν λαὸν ἀγγέλων, τὸ μῆκος ἑνὸς ἑκάστου πολλαχιλιοπλάσιον τοῦ κόσμου, ἀφ' ὧν τις εἶχεν ἑπτακοσίας χιλιάδας κεφαλὰς καὶ ἐν ἑκάστῃ κεφαλῇ ἑπτακοσίας μυριάδας στόματα καὶ ἐν ἑκάστῳ στόματι ἑπτακοσίας χιλιάδας γλώσσας αἰνούσας τὸν θεὸν ἑπτακοσίαις μυριάσιν ἰδιώμασι. καὶ προσέβλεψεν ἕνα τῶν ἀγγέλων θρηνοῦντα, καὶ ἐζήτησε τὴν αἰτίαν τοῦ θρήνου αὐτοῦ, καὶ ἀπεκρίθη ἁμαρτίαν εἶναι· αὐτὸς δὲ ἐδεήθη ὑπὲρ αὐτοῦ. “οὕτω τε,” φησίν, “ὁ Γαβριὴλ παρέθετό με ἀγγέλῳ ἑτέρῳ καὶ ἄλλος ἄλλῳ, καὶ οὕτως ἐφεξῆς, μέχρις ἔστην ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ βήματος αὐτοῦ. καὶ ἥψατό μου ὁ θεὸς τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν ὤμων, ἕως οὗ ἡ ψυχρότης τῆς χειρὸς αὐτοῦ διῆλθε μέχρι τοῦ μυελοῦ τῆς ῥάχεώς μου. καὶ εἶπέ μοι ὁ θεὸς ‘ἐπέθηκα σοὶ καὶ τῷ λαῷ σου εὐχάς.’ καταβάντι δέ μοι πρὸς τὸν τέταρτον οὐρανὸν συνεβούλευσεν ὁ Μωϋσῆς ἐπανελθεῖν με πρὸς τὸ κουφίσαι τὸν λαόν, μὴ ὄντα δυνατὸν ἐξαρκεῖν τοσαύτῃ εὐχῇ. καὶ τῇ πρώτῃ ἐπανόδῳ ἔλαβον ἄνεσιν ἀπὸ τοῦ δέκα μέχρι καὶ

24. τοῦ om P

dixit. illico aperta est ianua ac vidi angelorum multitudinem, coram quibus, bis flexis genibus, preces fudi. post haec comprehendit me Gabriel et deduxit me in secundum coelum. erant autem duo haec coela quingentorum annorum itinere dissita. sicut prius ianua percussa et responsum datum est.” ita ad septimum coelum eodem ubivis modo factum est, in quo quidem coelo vidisse se scribit angelos longitudine pluries millies longitudinem mundi aequantes, qui septingenties millena capita, in quovis capite decies septingenties millena ora, in quovis ore septingenties millenas linguas haberent, quibus deum decies septingenties mille modis laudarent. vidit unum angelum lacrimantem, qui causam quaerenti, cur lacrimaret, peccatum quodpiam causam esse dixit. pro hoc precatus est. “ita me” ait “Gabriel alii angelo tradidit, hic rursus alii et sic deinceps, donec coram deo et throno eius adstabam. tetigit me deus manu inter medios humeros, unde frigus me ad medullam spinae penetravit, dixitque deus ‘imposui tibi et populo tuo preces.’ descendenti mihi ad quartum coelum suasit Moyses, ut redirem ad levandum populum, quippe faciendis

τῆς τετάρτης ἐπανόδου· καὶ τῇ πέμπτῃ ἐπανόδῳ τοσοῦτον ἦλθεν εἰς τὸ ἔλαττον τῶν εὐχῶν ὡς ὀλίγας ἐναπομεῖναι. εἰπόντος δὲ τοῦ Μωϋσέως μηδὲ τοσοῦτον δυνήσεσθαι τὸν λαόν, ἐγὼ αἰσχυνθεὶς ὡς τοσαυτάκις ἀναβὰς οὐκ ἀνέβην πλέον, ἀλλ' ἐλθὼν εἰς τὸ Μπερὰκ ἤλαυνον ἐπανιὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μεκκέ. τούτων δὲ πάντων χρόνος ἐλάττων ἢ τὸ δέκατον μέρος τῆς νυκτός. καὶ διηγησαμένου πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Μωάμεθ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἀπέστησαν ἀπὸ τοῦ νόμου αὐτοῦ χιλιάδες ἀνθρώπων πολλαί, λέξαντες αὐτῷ 'ἀνάβηθι τῇ ἡμέρᾳ εἰς τὸν οὐρανὸν ὁρώντων ἡμῶν, ὡς ἂν ἴδωμεν τοὺς συναντήσαντάς σοι ἀγγέλους· οὐκ ἐπέγνως τὸ ἑαυτοῦ ψεῦδος.' καὶ εἶπεν ὁ Μωάμεθ 'αἴνεσις τῷ θεῷ μου, μὴ ἄλλο τί εἰμι ἐγὼ ἢ εἷς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπόστολος. οἱ πρὸ ὑμῶν οὐκ ἐπίστευον θαύμασιν, οὐδὲ ὑμεῖς αὐτοῖς πιστεύετε, οὔτε πιστεύετε ἄλλως εἰ μὴ διὰ ξίφους."

Καὶ τί δ' ἂν τις εἴποι περὶ τῆς τοιαύτης ψευδοῦς καὶ ἀδοξοτάτης θεωρίας; ἐξ αὐτοῦ γὰρ τοῦ Μωάμεθ ἔχει τὸν ἔλεγχον· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰπών, ὅτε ἐκυλίετο ἀφρίζων
81 ὑπὸ τοῦ πάθους, ὅτι τοῦ Γαβριὴλ ἐρχομένου πρὸς αὐτὸν ἀπεσταλμένου παρὰ θεοῦ δῆθεν οὐκ ἠδύνατο φέρειν τὴν τοῦ ἀγγέλου ὅρασιν [τοῦτον], καὶ διὰ τοῦτο πίπτειν ὡσεὶ νεκρόν, τοὺς δὲ παρὰ τοῦ ἀγγέλου λόγους ἀκούειν ὥσπερ τινὰ κώδωνα

18. ὅτι P

istis precibus imparem. atque obtinui a primo reditu remissionem ad quartum usque; et quinto reditu adeo imminutus erat precum numerus, ut paucae superessent. quum autem Moyses diceret, ne tot quidem precibus faciendis parem fore populum, pudore commotus, quod toties iam redissem, non redii amplius; sed ad Berac reversus et in aedem Meccae revectus sum. his omnibus negotiis vix decima pars noctis consumta est. quod iter quum populo suo Mohametes narraret, defecerunt a lege eius multa hominum millia, qui dicerent 'ascende interdiu in coelum nobis spectantibus, ut videamus tibi obvios angelos. ipse non sentis mendacium tuum.' respondit Mohametes 'laus deo esto! equidem nihil aliud sum, quam unus ex hominibus et legatus. nec maiores vestri fidem habuerunt miraculis, nec vos habetis, nec creditis omnino nisi ense coacti."

Quid dicas de tali mendacio et itinere maxime omnium incredibili? ex ipso Mohamete refutatur. etenim ipse dixit, quum morbo correptus volveretur spumanti ore, Gabriele ad se accedente, utpote a deo misso, non potuisse se ferre adspectum angeli, et propterea exanimem concidisse, sermonem angeli autem tanquam sonum campanae aeneae exaudisse. qui igitur unius angeli conspectum non tu-

χαλκοῦν ἠχοῦντα. ὁ τοίνυν μὴ δυνηθεὶς φέρειν ἑνὸς ἀγγέλου ὀπτασίαν πῶς τοσούτων ἀγγέλων αὐγὴν ἠδυνήθη θεάσασθαι, περιεργάσασθαί τε καὶ μετρῆσαι τὰς τοσαύτας κεφαλὰς τῶν ἀγγέλων τὰς ἐντός τε τῶν στομάτων αὐτῶν γλώσσας, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς διαφόρους ἐναλλαγὰς καὶ ἰδιότητας τῶν ὕμνων τοῦ θεοῦ; μὴ μόνον γὰρ τοῦ Γαβριὴλ μείζονα εἶναι λέγει ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ πάντων ἐκείνων εἰς οὓς ὁ Γαβριὴλ οὐκ εἶχε παρείσδυσιν, ἀλλὰ τοσοῦτον ἦν ἀποδέων ἐκείνων ὥστε τὸν Μωάμεθ αὐτὸν ἑτέρῳ ἀγγέλῳ παραδοῦναι, ὁ δ' αὖ ἑτέρῳ καὶ ἐφεξῆς ἄλλῳ, καὶ οὕτως εἰσελθεῖν εἰς τὸν θεὸν καὶ συντυχεῖν ἀλλήλοις, ἔτι μὴ μόνον μείζονα πάντων ἐκείνων δεικνύειν ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὐχόμενον. ἐῶ λέγειν περὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ θεόπτου Μωϋσέως, ὅν, ὥς φησιν, εἶδεν ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ. αὐτὸν δὲ ὑπεραναβῆναι καὶ τοῦ ἑβδόμου, καὶ ἀπελθεῖν μέχρι καὶ τοῦ θεοῦ, ὁμιλῆσαί τε αὐτῷ. μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελθεῖν καὶ κατελθεῖν ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ, ὡς εἴρηται, καὶ συντυχεῖν τῷ Μωϋσεῖ, συμβουλεῦσαί τε αὐτὸν τούτῳ ἐπαναστραφέντα παρακαλέσαι τὸν θεὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ γενέσθαι κουφοτέραν τὴν εὐχὴν ὡς ἀδυνάτως ἔχοντος πρὸς αὐτήν· καὶ δεξαμένου τούτου τὴν βουλὴν ἐπαναστραφῆναι πρὸς τὸν θεὸν καὶ ζητῆσαι τὸ περὶ τούτου, καὶ προσδεχθῆναι τὴν ζήτησιν αὐτοῦ καὶ γενέσθαι ἐλαφροτέραν τὴν εὐχήν. καὶ αὖ τοῦ Μωϋσέως ἀναγκάσαντος - αὐιὸν αὖθις ἐπαναστραφῆναι ἕως πεντάκις πρὸς

lit, quomodo tot angelorum splendorem spectare potuerit, aut examinare et metiri tot eorum capita et quae in oribus eorum inerant linguas, et vero varias vicissitudines proprietatesque hymnorum dei? atenim non solum Gabriele maiorem se esse dicit, sed etiam omnibus illis, ad quos Gabrieli non patebat aditus, quum is tanto illis inferior esset, ut Mohametes ab eo alii, et ab hoc rursus tertio, et sic deinceps reliquis traderetur, et ita ad deum intraret et cum eo colloqueretur: quin imo se non solum maiorem esse angelis, sed etiam pro iisdem precatum esse affirmat. omitto dicere de magno illo, qui deum vidit, Moyse, quem se in quarto coelo invenisse narrat; ipsum autem etiam ultra septimum ascendisse et processisse usque ad deum cumque eo collocutum esse; deinde exiisse et descendisse ad quartum coelum, ut commemoravimus, et convenisse ibi Moysem, qui sibi suaserit, ut reversus deum super populo precaretur, ad levandum eum precibus, quippe ad quas faciendas non valeret populus; itaque, probato eo consilio, ad deum redisse et, de ea re precatum, voti compotem factum esse, precesque imminutas esse; ac Moyse denuo cogente, redisse ad deum quater deinceps, semperque multo facilio-

τὸν θεόν, καὶ πάλιν γενέσθαι πολλῷ ἐλάττω τὴν εὐχήν. καὶ μὴ ἀρκεσθέντα τὸν Μωϋσῆν εἰπεῖν καὶ αὖθις ἵνα ἐπαναστραφῇ πρὸς τὸν θεὸν καὶ αἰτήσῃ συγγνωμονεστέραν γενέσθαι τὴν εὐχήν. οὐ κατένευσεν, ἀλλὰ καὶ κατελθεῖν εἰς τὸ Μπαρὰκ καὶ ἐλαύνειν, ἕως ἂν ἔλθῃ ἔνθα ἦν πρότερον. σκόπει οὖν ψεῦδος πάσης ἀγνωσίας μεμεστωμένον. τὸν θεὸν ὅντινα ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ἐνσώματον δεικνύει καὶ οὐκ ἀσώματον· τὸ γὰρ θεῖον ἀσώματον ἄποσόν τε καὶ μὴ ἔχον μέγεθος, οὐδὲ ἐν εἴδει περιγραπτόν· τὸ δὲ οὕτως ἔχον τὰ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ φύσει πῶς ἂν ἐκ μερῶν; εἰ γάρ τις δοίη τοῦτο ὑπάρχειν, πῶς νοηθήσεται ἀσώματον; τὸ γὰρ ἐν σχήματι ὂν πάντως καὶ ἐν ποσῷ καὶ ἐν τόπῳ, καὶ ἐξ ἀνάγκης περιγραπτόν. ταῦτα δὲ σωματικά. καὶ τὰ τοῦ σώματος ἴδια πῶς ἂν ἐπὶ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀσωμάτου φύσεως τοῦ θεοῦ λογίσηταί τις διανοίας μέτοχος ὤν; καὶ ὁ μὲν πατριάρχης Ἀβραὰμ ἐν τῇ πάλαι θεοφανείᾳ γῆν καὶ σποδὸν ἑαυτὸν ἐλογίσατο καὶ ἐκάλεσε· τοῦ δὲ Δανιὴλ τοῦ τοιούτου καὶ τοσούτου, ἄγγελον ἰδόντος, ἐστράφη ἡ δόξα αὐτοῦ εἰς διαφθοράν, τοῦτ' ἔστι παρὰ βραχὺ ἀπεβάλλετο τὴν ἑαυτοῦ ζωήν· ὁ μὲν Δαβὶδ φησιν "ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν·" ὁ δὲ Μωάμεθ τὰς ἀγγελικὰς πάσας ὑπεραναβὰς δυνάμεις ἀμέσως τῷ θεῷ προσωμί-

7. ἐν σώματι P 16. παλαιᾷ P

res factas esse preces. at ne sic quidem satis habuisse Moysem, sed rursus suasisse, ut ad deum rediret, ad remissionem precum rogandam; ipsum autem non consensisse, sed ad Barac descendisse et avectum esse, donec redisset in eum locum, in quo ante fuisset. en iam mendacium omni inscitia repletum. quem ipse Mohametes fabricatorem coeli et terrae esse dicit deum, eum corporeum esse ait, non incorporeum: quum tamen numen divinum non habeat corpus nec magnitudinem, nec figura describi possit. ita autem natura sua comparatum numen quomodo partibus constet? hoc enim qui statuat, quomodo idem esse incorporeum dicat? nam quidcunque figuram habet, magnitudinem et ambitum habet et necessario describi potest. haec autem corporea sunt. corporis proprietates autem quomodo qui rationis non expers est in divinam illam et incorpoream naturam dei transferat? Abrahamus quidem patriarcha in vetusto illo adventu dei terram et cinerem se existimavit appellavitque; et quum Daniel, talis ac tantus vir, angelum videret, mens eius in perniciem versa est, h. e. non multum aberat, quin vitam amitteret; atque David dicit "qui terram prospicit et tremefacit." sed Mohametes, omnes angelicas vires superans, nemine intercedente, deum convenit, et super an-

λησε καὶ ὑπὲρ ἀγγέλων καὶ παντὸς τοῦ κόσμου δεήσεις ἐποίησε καὶ τῆς εὐχῆς οὐκ ἀπέτυχεν. ἐγὼ δὲ ἀπορῶ πῶς οὐκ ἔφη B τολμήσας ὁ αὐθάδης οὗτος καὶ ἀλαζὼν ὅτι κατέλαβε τὴν τοῦ θεοῦ φύσιν ὥσπερ αὐτὸς ὁ θεὸς οἶδεν αὐτήν. ἀλλ' ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ ὁ κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτούς.

Ἔτι οὐκ ἠδύνατο ὁ θεὸς γινώσκειν τὴν δύναμιν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτῶν νόμον ὃν οὐκ ἠδύναντο βαστάζειν. καὶ πῶς θεός, ὃς οὐ γινώσκει τὰ ποιήματα αὐτοῦ μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ; εἰ δὲ θεὸς ὢν ἀληθὴς καὶ τὰ πάντα γινώσκων πρὶν τῆς γενέσεως αὐτῶν ἔδωκε νόμον μὲν ἀτελῆ διὰ τοῦ Μωϋσέως διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν, τέλειον δὲ τὸν διὰ τοῦ εὐαγγελίου, πῶς τὸ τέλειον ὥσπερ ἀγνοῶν ἢ μεταμεληθεὶς εἰς τὸ ἀτελὲς πάλιν κατήγαγε; τὸ γὰρ τέλειον οὕτως ἐστὶ τέλειον, εἴπερ οὔτε ἐλλιπές ἐστιν οὔτε περιττὸν καὶ παρέλκον, ὥσπερ τὸ εὐαγγέλιον μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ τέλειον καὶ ἀληθὲς καὶ ἅγιον καὶ σωτηρίαν καὶ ὁδηγίαν ἀποκαλεῖ· οἱ δὲ τοῦ τοιούτου Μωάμεθ ἀκόλουθοι, δικαιοῦντες τὸν ἀσεβῆ, λέγουσιν ὅτι ὁ μὲν Χριστὸς ἐδίδαξε μεγάλα καὶ ἀδύνατα· τίς γὰρ δύναται ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν καὶ τὸν θεὸν ἐξ ὅλης αὐτοῦ τῆς καρδίας; τίς δύναται ὑπὲρ τῶν διωκόντων καὶ συκοφαντούντων εὔχεσθαι; τίς δύναται ἀγα-

16. ὅπερ P

gelis et universo mundo preces fecit, nec non compos factus est voti. equidem miror, quod petulans iste nebulo non ausus est affirmare, perspexisse se dei naturam, quemadmodum eam ipse deus noverit. verum qui in coelis habitat, irridebit ipsum et asseclas eius, atque ludibrio eos habebit dominus.

Deinde deus ignorabat vires populi, legemque imposuit cervici eius, quam ferre non possent. at quomodo deus sit, qui haud noverit opus suum nec operis sui vires? si deus verus et qui omnia nosset, ante quam fierent, legem imperfectam per Moysem propter imbecillitatem hominum, perfectam autem per evangelium edidit, quomodo perfectam hanc quasi oblitus et negligens rursus in imperfectam converterit? perfectum enim est, quidquid nec mancum, nec nimium est, quale sane evangelium esse constat. adeo ipse Mohametes evangelium perfectum, verum, sanctum et salutem et viam vitae appellat. Mohametis asseclae autem, quo impium hunc hominem defendant, aiunt, Christum magna et maiora, quam praestari possint, praecepisse. quis enim alium ut se ipsum, et deum ex omni animo diligat? quis pro iis, qui nos insectantur et calumniantur, precetur? quis inimi-

πᾶν τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ; καὶ τὰ ἕτερα. καὶ διὰ τοῦτο ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν Μωάμεθ καὶ τὸ κοράν συγκαταβάσεως ἕνεκεν, ἵνα ῥαδίως πληρῶσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν νόμον πρὸς τὴν αὐτῶν σωτηρίαν. εἴπερ γοῦν οὐκ ἀνεφαίνετο ὁ Χριστὸς θεὸς καὶ θεοῦ υἱός, ἀλλ' οὕτως ἁπλῶς ἄνθρωπος ὡς ὁ Μωϋσῆς, ἐδεόμεθα ἄν τινων ἀποδείξεων εἰς τὴν τῆς ἀληθείας φανέρωσιν· ἐπεὶ δὲ θεος ἀληθὴς τρανῶς ἀναφαίνεται, περισσὸν ἥγημαι δοῦναι ὅλως ἀπολογίαν περὶ τούτου· ὡς γὰρ θεὸς καὶ ποιητής, οἶδε τὴν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ δύναμιν. ἀλλ' ὅμως ἴδωμεν καὶ ἐκ τῶν τοῦ Μωάμεθ λόγων τὸ ἄτοπον. αὐτός ἐστιν ὁ μαρτυρῶν καὶ λέγων ὅτι ὁ Χριστὸς λόγος θεοῦ ἐστὶ καὶ ψυχὴ θεοῦ ἐστὶ καὶ πνεῦμα θεοῦ. καὶ εἰ λόγος θεοῦ ἐστί, πῶς παραλόγως ὁ τὰ πάντα εἰδὼς ἐποίησεν; ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ λόγος οὐκ ἄν ποτε ἀγνοῶν εὑρίσκεται· οὔτε γὰρ ὡς υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἐλάττων αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, οὔτε ὡς λόγος αὐτοῦ. καὶ εἰ ψυχὴ καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐστί, πῶς εἴς τε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ πνεύματα βάρος ἐνέθηκε μὴ δυνάμενα φέρειν αὐτό; ἔτι ὁ αὐτός φησι πρὸς τοὺς αὐτῷ ἀκολουθοῦντας ὅτι οὐδέν εἰσιν εἰ μὴ πληρώσαιεν τόν τε Μωσαϊκὸν νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸ κοράν. καὶ εἰ μὲν βαρέα καὶ δυσβάστακτα διδάσκει τὸ εὐαγγέλιον, πῶς ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὕτω παραγγέλλει ὑμῖν, ὡς εἰ μὴ πληρώσητε τόν τε παλαιὸν νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον, οὐδέν ἐστε, τοῦτ' ἔστιν οὐδεμία ὠφέλειά ἐστιν ἐν ὑμῖν; εἰ δὲ

cos amet? et quae alia huius generis sunt. itaque deum Mohametem et coranem ob indulgentiam misisse, quo facilius homines legi ad salutem suam satisfaciant. si Christus non esset manifesto deus et dei filius, sed simpliciter homo, sicut Moyses ille, forsan argumentis opus foret ad verum demonstrandum; sed quum eum revera deum esse sit in confesso, omnino eius causam agere supervacaneum esse arbitror. nam ut deus et creator vim operis sui novit. sed videamus tamen, in Mohametis verbis quid insit ineptiarum. ipse testatur ac dicit, Christum rationem dei et animam dei et spiritum dei esse. quodsi ratio dei est, quomodo, qui cuncta novit, sine ratione egerit? in ratione dei enim nulla omnino inscitia inest. neque enim ut filius dei minor est deo ipso et patre, neque ut ratio eius. atque si anima et spiritus dei est, quomodo animis et spiritibus hominum onus imposuerit, quod ferre non possint? idem asseclis suis dicit, nihil eos esse, nisi legi Mosaicae, evangelio et corani satisfaciant. quodsi gravia et difficilia ad ferendum iniungit evangelium, quid magister vester ita vobis praecipit, nisi veteri legi et evangelio satisfaciatis,

τέλειόν ἐστι τὸ εὐαγγέλιον, ὥσπερ καὶ ἔστι, ματαίως ἄρα δικαιοῦτε τὸ κορὰν ὅτι συγκαταβάσεως χάριν ἐξεδόθη, καὶ ἀληθῶς καταψεύδεσθε τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, τέλειον εἶναι δεόμενον διορθώσεως.

Ἔτι δὲ εἰ ὁ Γαβριὴλ ἀνελάβετο αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, τίς χρεία ζώου, ἵνα ἀπὸ τοῦ Μεκκὲ διακομίσῃ αὐτὸν ἕως Ἱερουσαλήμ; ἔτι τίς μετρήσας τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος τὸ ἀπὸ τοῦ πρώτου οὐρανοῦ μέχρι τοῦ δευτέρου καὶ εὑρὼν αὐτὸ πεντακοσίων ἐτῶν διάστημα ἀνήγγειλε τῷ Μαχούμετ; ἔτι εἰ 82
μὲν διὰ βημάτων ποδὸς ἐμετρήθη τουτὶ τὸ διάστημα, πῶς περιεπάτησε σῶμα πάχος ἔχον τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ὡς αὐτὸς τερατεύεται; εἰ δὲ τοῦτο μὲν ἀδύνατον, ἄγγελοι δὲ καὶ ψυχαὶ ἀνέρχονται, πῶς τὰ ἀσώματα σωματικῷ βήματι μετροῦσι τὰ ὑπὲρ τὸν οὐρανόν, ἅτινα ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ δύνανται διελθεῖν τὰ ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ἀέρα λέγω καὶ αἰθέρα καὶ τὰ ταύτοις ὅμοια; ἔτι μὲν πῶς εἰς τὴν ἀνάβασιν ἐδεήθη ἀγγέλων ἀναβιβάσαι αὐτὸν εἰς τοὺς οὐρανούς, ἐν δὲ τῇ καταβάσει οὐδαμῶς, ἀλλὰ μόνον τοῦ ζώου Μπαράκ, ἵνα καὶ πάλιν αὐτὸν εἰς τὸ Μεκκὲ διασώσηται; καὶ τίς οὕτω παράφρων ὁ μὴ τῶν τοιούτων κατεγνωκώς;

Διά τοι τοῦτο παντελῶς κωλύουσιν οἱ ἐκείνου ἀκόλουθοι μετά τινων διαλέγεσθαι, τὸν ἔλεγχον δειλιῶντες· οὐδὲ γὰρ

3. *τελείου ὄντος καὶ δεομένου* P 9. *μωάμεθ* P 11. *πάθος* P 18. *τοῦ ἐμπαράκ* P

vos nihil esse, h. e. nihil frugis habere? deinde si perfectum est evangelium, ut est sane, nequidquam coranem ita tueri conamini, ut eum indulgentiae causa editum esse dicatis, et omnino inepte de Christo et evangelio affirmatis, perfectum illud esse, quum correctione egeat.

Praeterea, si Gabriel eum humeris imposuit, quid bestia opus erat ad ferendum eum Mecca Hierosolyma? aut quis longitudinem viae a primo coelo ad secundum emensus, eam distantiam itineri quingentorum annorum parem esse reperit et Mohameti nuntiavit? nam si gradibus mensurata est ea distantia, quomodo corpus crassum ultra coela processit, ut ille halucinatur? quodsi hoc fieri non potuit, sed angeli et animae ascendunt, quomodo regiones super coelum sitas corporeis gradibus metiantur incorporea, quae quidem tempore brevissimo ea, quae infra coelum sunt, aera et aethera et his similia, transire possunt? aut quid Mohametes angelis in ascensu egebat, ut in coela ab iis eveheretur, in descensu non egebat, sed sola bestia Barac usus est, ut Meccam rediret? quis adeo stultus sit, qui haec improbanda esse non sentiat?

Cavent omnino hanc ob causam illius asseclae, ne cum quo-

ἀγνοοῦντές εἰσι τὴν τοῦ διδασκάλου αὐτῶν ματαιότητα. ἀλλ' ὅμως κἀκεῖνοι ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχουσιν. οἱ μὲν γὰρ τῷ τοῦ θανάτου φόβῳ καὶ ἄκοντες ἕπονται, εἰ δ' ἴσως ἀφόβως καὶ ἐν ἐξουσίᾳ ἰδίᾳ ἐγένοντο, εὐθὺς Χριστιανοὶ ἐγένοντο ἄν· οἱ δὲ τῇ πλάνῃ συναπαχθέντες ὡς βέβαια καὶ ἀληθῆ καὶ ὡς ὡμολογημένα ἔχουσι τὰ τοῦ Μωάμεθ ψεύδη καὶ τερατεύματα· οἱ δὲ οὐ βούλονται ἀποστῆναι τῆς πατροπαραδότου πλάνης αὐτῶν αἰδοῖ τῶν γονέων, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις τιθέασι τὴν αἰτίαν τῆς πρὸς θεὸν ἀπολογίας· οἱ δὲ διὰ τὸ ἄνετον καὶ ἐλεύθερον καὶ περὶ τὰς ἡδονὰς ἐνδόσιμον οὐ βούλονται ἀποστῆναι τῆς πλάνης, ἀλλὰ τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ ματαίαν δίαιταν προαιροῦνται, γινώσκοντες μὲν ὅτι οὐκ εἰσιν ἀπὸ θεοῦ τὰ λεγόμενα, λέγουσι δ' ὅμως ἄντικρυς, ὡς προείρηται, ὅτι ὁδὸν ἐντολῶν σου γνῶναι οὐ βούλομαι. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ παραχωροῦσιν ἀναγινώσκεσθαι τὴν θείαν γραφὴν παρ' ἐκείνοις, ἵνα μὴ τὸ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν ψεῦδος εἰς ἔλεγχον ἔλθῃ. ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἰωνᾶ οὕτω φησίν, ὅτι κἂν ὁποῖός ποτε φωραθείη ἀντιλέγων τῷ κοράν, θάνατος ἔστω ἡ τιμωρία, μηδὲ πιστεύειν ἕτερον πλὴν αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἀμράμ φησι 'μὴ πιστεύσητε ἕτερον πλὴν τοῦ ἑπομένου τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ,' καίτοι γε τὸ εὐαγγέλιον σωτηρίαν εἶναι λέγων καὶ ὁδηγίαν, καὶ μηδὲν εἶναι τοῖς Σαρακηνοῖς μὴ πληρώσασι τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὸν νόμον. πάλιν δὲ ὁ αὐ-

17. τοῦ P 19. ἔσται P

quam disputent, refutationem metuentes. neque enim ignorant magistri sui vanitatem. nihilo tamen minus ipsi inter se dissentiunt. alii enim inviti metu mortis eum sequuntur, qui, si timore vacui et sui iuris essent, statim Christiani fierent; alii, errore obstricti, ut certa et vera et probata venerantur mendacia et prodigia Mohametis; alii a maioribus sibi traditos errores propter verecundiam parentum relinquere non audent, sed hos sibi ad deum excusationi fore confidunt; alii denique propter indulgentiam et libertatem et veniam explendae libidinis errorem deserere recusant, atque impuram et vanam vitam praeoptant, qui quae docentur, divina non esse probe sciunt, sed, ut dixi, liquido profitentur, viam mandatorum dei nosse se nolle. eadem de causa nec sacras literas legi permittunt, ne magistri sui mendacia agnoscantur. in capite Iona enim dicit, quicunque coranem impugnans deprehendatur, eum morte multandum esse, nec oportere cuiquam, nisi sibi, credi; idem in capite Amram dicit 'nemini credite, nisi qui legi nostrae obtemperat.' et tamen evangelium salutem et viam appellat, et Saracenos, nisi legi et evangelio satisfaciant, nihil agere dicit. rursus quasi oblitus, quae ante dixis-

τὸς ὥσπερ ἐπιλαθόμενος τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ φησὶν ὅτι ἐμοὶ μὲν ὁ ἐμὸς νόμος καὶ ὑμῖν ὁ ὑμέτερος· ὑμεῖς ἐλεύθεροί ἐστε ὧν ἐγὼ πράττω, κἀγὼ ὧν ὑμεῖς. τοῦτο γοῦν ἴδιόν ἐστι τοῦ παρατετραμμένου νοός, τὸ μὴ μόνον μετὰ τοῦ καλοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ ἀσύμφωνον τοῦτον εὑρίσκεσθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὸν μηδέποτε συμφωνεῖν, ὥσπερ καὶ ὁ παρὼν οὑτοσὶ Μωάμεθ ἐν ὅλῳ τῷ αὐτοῦ συγγράμματι. τὰ δὲ τῶν Χριστιανῶν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶσα ἡ θεία γραφή, ἥ τε παλαιὰ ἥ τε νέα, μία ἑκάστη πρὸς ἑαυτὴν κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν συμφωνεῖ, καὶ αὖθις αἱ δύο ὁμοῦ κατὰ πάντα εὑρίσκονται τὰ αὐτὰ καὶ φρονοῦσαι καὶ λέγουσαι. καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ αὐτὸς θεός ἐστιν ὁ ποιητὴς καὶ νομοδότης τῆς τε νέας καὶ παλαιᾶς. ἐγὼ δὲ τάχα ἂν μετά τε Ἡσαΐου καὶ Δαβὶδ τῶν προφητῶν εἶπον "ἵνα τί, κύριε, ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται;" καὶ ὅτι ἐμοῦ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες, παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου· ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν θεωρῶν· ὅτι οὐκ ἔστιν B ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν καὶ στερέωμα ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν, ἐν κόποις ἀνθρώπων οὐκ εἰσὶ καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται. διὰ τοῦτο ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφάνεια εἰς τέλος· περιεβάλλοντο ἀδικίαν καὶ ἀσέβειαν ἑαυτῶν. ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν· διῆλθοσαν εἰς διάθεσιν καρδίας· διενοήθησαν καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ· ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ἐλάλησαν. ἔθεντο εἰς οὐρανοὺς τὸ στό-

set, in eodem capite 'mihi' inquit 'mea lex, vobis vestra est; vos eorum, quae ego facio, expertes estis, ego eorum, quae vos facitis.' nimirum insanae mentis est, non solum cum bonis sapientibusque non consentire, sed etiam secum pugnare, ut Mohametes hic in toto libro suo facit. haud eadem ratio Christianorum librorum est, sed omnis sacra scriptura, tum vetus tum nova, non solum pro se utraque accuratissime secum concordat, sed etiam ambas partes prorsus inter se consentientes et congruentes habet. nimirum idem deus auctor et legislator novae et veteris scripturae est. enim vero cum Esaia et Davide prophetis rogare "quare, domine, via impiorum sternitur?" atque dicere possim, non multum abfuisse, quin labarent pedes mei et fallerer vestigio; invidisse me impiis, quum viderem peccantium pacem; nullam cerni improbationem in morte eorum nec firmitatem in eorum flagellatione, eos aerumnis hominum non obnoxios esse, nec cum hominibus castigari. quapropter invasit eos postremum superbia, atque cinxerunt se iniustitia et impietate. emanabit tanquam ex adipe iniustitia eorum; processerunt ad componendos animos, meditati et

μα αὐτῶν, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν διῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς. ἀλλὰ σὺν τῷ θεοπάτορι Δαβὶδ καὶ αὐτὸς κεκράξομαι ὅτι διὰ τὰς δολιότητας αὐτῶν ἔθου αὐτοῖς κακά, κύριε· κατέβαλες αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπαρθῆναι. πῶς ἐγένοντο εἰς ἐρήμωσιν ἐξάπινα; ἐξέλιπον, ἀπώλοντο διὰ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, ὡσεὶ ἐνύπνιον ἐξεγειρομένου. κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώσεις.

Ἔτι ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ λέγει ὁ Μωάμεθ ὅτι οἱ δαίμονες σωθῆναι μέλλουσιν, Ὠριγένει αἱρετικῷ ἀκολουθῶν. καὶ ὅτι μὲν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ φησὶν ὅτι πολλοὶ τῶν δαιμόνων ἀκούσαντες τὸ τοῦ Μωάμεθ κορὰν ἀναγινωσκόμενον ἐπῄνεσαν καὶ ἐθαύμασαν καὶ πιστεύσαντες αὐτῷ ἐσώθησαν· ἀλλὰ νῦν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καθολικῶς λέγει καὶ ἀποφαίνεται ὅτι σωθῆναι μέλλουσιν οἱ δαίμονες. εἴπερ γοῦν δύναται σωθῆναι εἷς καὶ μόνος ἐκ τοῦ τάγματος αὐτῶν, δύνανται σωθῆναι καὶ πάντες. ἀλλ' ὥσπερ πάντοτε αὐτὸς ἑαυτῷ ἀντιλέγει καὶ ἐναντιοῦται, οὕτως καὶ κατὰ τὸ παρὸν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κατὰ πάντα λέγουσι τὸ εὐαγγέλιον τέλειον καὶ ἅγιον καὶ σωτήριον ὡς τοῦ Χριστοῦ λόγους, νῦν δ' ὡς καὶ πολλάκις ἐναντία τούτῳ καθόλου λέγουσιν. ὁ γὰρ Χριστὸς οὕτως εἴρηκε πρὸς τοὺς τῆς γεέννης ἀξίους "πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγ-

19. λόγον P 20. τούτων P

locuti sunt in pravitate, iniquitatem verbis extulerunt; collocarunt in coelis os suum, et lingua eorum ad terram penetravit. at idem cum patre dei Davide dicam "propter fraudes eorum immisisti iis mala, domine: deiecisti eos, dum se efferunt. quam praecipites dati sunt in miseriam? defecerunt, perierunt iniustitia sua, tanquam somnium expergiscentis. delebis, domine, in urbe tua imaginem eorum.

Eodem capite Mohametes daemones salvatum iri dicit, Origenem haereticum secutus. quod enim alio loco narrat, multos daemones, qui Mohametis coranem praelegi audirent, eum librum laudasse et admiratos esse, et fide ei habenda esse salvatos: nunc quidem non idem dicit, sed in universum docet, daemones salvos fore. si enim unus ex eorum ordine salvari potest, omnes salvari possunt. sed sicut ubivis secum pugnat et dissentit, ita hic quoque. nam quum ipse et asseclae eius evangelium omnino perfectum, sanctum et salutare esse dicant ut doctrinam Christi, nunc, ut saepe, huic generali sententiae contraria proferunt. Christus enim gehenna dignis ita edixit "abite hinc exsecrandi in ignem aeternum et paratum diabolo et angelis eius." quod quum diceret, nullum daemonum exemit de poena. nec immerito. nam qui propter poenitentiam salvatur, factis suis

γέλοις αὐτοῦ." τοῦτο τοίνυν εἰπὼν οὐδένα τῶν δαιμόνων ἀφῆκεν ἐκτὸς τῆς κολάσεως. καὶ εἰκότως· ὁ γὰρ σεσωσμένος σὺν μετανοίᾳ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ αὐτὸς συμβάλλει διὰ πράξεως εἰς τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν. ἐπὶ γὰρ τοῦ σώματος οὐ δύναται ἄνθρωπος ποιῆσαι τὸ κατὰ βούλησιν ἤτοι τὸ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς νόσον, ἢ ἐμπεσὼν οὐκ ἔχει ἐπ' ἐξουσίας ἐπανελθεῖν εἰς τὴν προτέραν ὑγίειαν· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶς τις ἄνθρωπος ἐπ' ἐξουσίας ἔχει ἵνα μὴ ἁμάρτῃ, ὅπερ ἐστὶν ἀσθένεια ψυχῆς· ἁμαρτὼν δὲ εἰς τὴν αὐτοῦ θέλησίν ἐστιν ἵνα καὶ αὖθις ἀνακαλέσηται ἑαυτὸν καὶ μὴ μόνον εἰς τὴν προτέραν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς ἐπανέλθοι, ἀλλὰ καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ ὑπερβῇ, καὶ ἢ σὺν τῇ μετανοίᾳ, ὡς εἴρηται, ποιήσῃ καὶ ἔργα ἀξιόχρεα, ἢ κατὰ δεύτερον, ὥς φασι, πλοῦν μόνον μετανοῶν εὑρίσκηται. καὶ ὁ πανάγαθος θεός, ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων κλίνας τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατελθὼν καὶ γεγονὼς ἄνθρωπος, ἐκχέει τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶ μεῖζον πάσης πράξεως ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀντὶ πασῶν ἀρετῶν τοῦτο λογίζεται, καὶ πρὸς ἑαυτὸν προσκαλεῖται αὐτοὺς καὶ φίλους αὐτοῦ καθίστησιν. ἐπὶ δὲ τοῦ διαβόλου ποῦ μετάνοια; ποῦ ταπείνωσις; ἡ γὰρ μετάνοια ἐκ ταπεινώσεως γίνεται· πρότερον γὰρ καταγινώσκει τις ἑαυτοῦ ὡς κακῶς πράξαντος, ἔπειτα μετανοεῖ ἐφ' οἷς ἥμαρτεν. ὁ δὲ διάβολος τοὐναντίον στέργει μὲν τὴν ἁμαρτίαν ἣν ἥμαρτε καὶ τὸ κατὰ δύναμιν πρόξενος καὶ συνεργὸς τῆς τῶν ἀνθρώπων 83
ἀπωλείας εὑρίσκεται. τίς γοῦν κοινωνία θεῷ καὶ διαβόλῳ;

pro viribus confert ad salutem obtinendam. corpore enim homo facere, quod vult, non potest, velut a morbo sibi cavere, aut, postquam incidit in morbum, pristinam valetudinem ad arbitrium recuperare; contra animo omni homini licet ac concessum est peccatum vitare, qui morbus animi est, aut, si peccavit, revocare se et non solum recuperare pristinam animi valetudinem, sed etiam longe firmiorem sibi parare, atque aut cum poenitentia, ut dixi, opera salutaria edere, aut solam viam, ut aiunt, poenitentiae tenere. deus optimus enim, qui ob salutem hominum, relicto coelo, in terram descendit et homo factus est, misericordiam suam, quae omnibus angelorum hominumque factis maior est et par habetur cunctis virtutibus, effundit, eos ad se invitat et amicos sibi facit. at ubinam in diabolo poenitentia? ubinam summissus animus? poenitentia enim animi non nisi summissi est. nam prius aliquis quod male fecerit, se accusat, deinde eum poenitet eorum, quae fecit. sed diabolus amat potius peccatum, quod commisit, et pro viribus adiuvat perniciam hominum. quae igitur

ἄρα ματαίως ἐλάλησεν ὁ Μωάμεθ, εἰπὼν ὅτι δύνανται σωθῆναι οἱ δαίμονες.

Ἔτι ὁ αὐτὸς Μωάμεθ φησὶ περὶ τοῦ κορὰν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων οὐδ' αὐτὸς ὁ Μωάμεθ γινώσκει τὴν τούτου ἐξήγησιν, ἀλλ' ἢ μόνος ὁ θεός. καὶ εἰ τοῦτό ἐστιν ἀλήθεια, ποία ἐστὶν ἡ τοῦ κορὰν ὠφέλεια; ἴσως γὰρ οὕτως ἠδύνατο ὠφελῆσαι, εἴπερ ἐγίνωσκον τὰ παρὰ θεοῦ λεγόμενα· ἐπεὶ δ' αὐτὸς ὁ Μωάμεθ εὑρίσκεται μαρτυρῶν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γινώσκει τὰ ἐν τῷ κορὰν λεγόμενα, τίς ἡ τούτου ὠφέλεια; πάντως οὐδεμία. καὶ τίς μείζων ἄλλη ἀπόδειξις ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ θεοῦ ὁ παρὰ τοῦ Μωάμεθ δοθεὶς νόμος; οὐ γὰρ δὴ ματαίως νομοθετεῖ ὁ θεός. ἰδοὺ τοίνυν καταφανές ἐστι τὸ κοράν, ὅτι οὐκ ἔστιν παρὰ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνάπλασμά ἐστι διανοίας αὐτοῦ τοῦ κακοδαίμονος. καὶ πρόδηλον ἐξ αὐτοῦ τοῦ κοράν, ὅτι οὔτε τῇ παλαιᾷ γραφῇ συμφωνεῖ οὔτε τῇ νέᾳ διαθήκῃ, καίτοι γε ὁμολογοῦντος τοῦ Μωάμεθ ὅτι ἅγιαι καὶ καλαί εἰσιν αἱ γραφαί, καὶ ὅτι οὐδέν εἰσιν οἱ ἐκείνου ἀκόλουθοι εἰ μὴ πληρώσαιεν τόν τε νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον. ἔτι σχεδὸν δι' ὅλου αὐτὸς ἑαυτῷ ἐστὶν ἀντιλέγων. ἔτι οὐδὲν θαῦμα ἐποίησεν εἰς πίστωσιν τῶν λεγομένων. ἔτι ὁμολογούμενα ψεύδη περιέχει, ὅπερ ἐστὶ τοῦ θεοῦ ἀλλότριον πάντῃ. ἔτι βίαιόν ἐστι καὶ καταλύει τὸ αὐτεξούσιον, ὅπερ οὐδέ ποτε ὁ θεὸς ἀνέτρεψεν. ἔτι παντελῶς ἐστὶν ἄτακτον, καὶ τὸ ἄτακτον μακράν ἐστι τοῦ θεοῦ· οὐ γάρ ἐστιν ὁ θεὸς ἀταξίας θεός. ἔτι πονηρὸν

18. πληρῶσι P   21. ἔτι — αὐτεξούσιον add Alterus

diabolo cum deo communio? ergo temere Mohametes loquitur, quum daemones salvari posse dicit.

Idem Mohametes affirmat, coranem nullum hominem interpretari posse, ne ipsum Mohametem quidem, sed solum deum. quod si verum est, quae tandem est utilitas coranis? fortasse utilis esse posset, si intelligerent homines a deo tradita; sed quum Mohametes ipse testetur, nullum hominem intelligere, quae in corane doceantur, quaenam possit istius utilitas esse? profecto nulla omnino. quod autem gravius documentum est, quo probetur, deum non esse legis a Mohamete constitutae auctorem? neque enim nequidquam deus leges sancit. manifestum est igitur, coranem non esse a deo repetendum, sed potius opus sapientiae ipsius satanae esse; atque ex ipso corane perspicuum est, eum nec cum vetere scriptura, nec cum novo testamento congruere, quum tamen consentiat Mohametes, eas literas sacras et pulcras esse, nec quidquam agere asseclas suos, nisi legi et evangelio satisfaciant. accedit, ut paene ubivis sibi repugnet; ut nullum miraculum ediderit ad fidem dictis parandam; ut liber iste

ἀναφαίνεται· καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ πάσης ἐπέκεινα εὐθύτητος καὶ ἁπλότητος; ἔτι πεπλασμένας καὶ τερατώδεις θεωρίας περιέχει· καὶ πῶς τοῦτο ἀπὸ θεοῦ τοῦ ποιητοῦ καὶ δοτῆρος τῆς ἀληθείας; τὸ δὲ πάντων τῶν κακῶν ἔσχατον καὶ πρῶτον, ὅτι παρὰ δαίμονος ἐξεδόθη τὸ τοιοῦτον κοράν, κἂν καὶ τὸν θεὸν διαβάλλοντες λέγωσιν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐδόθη.

Θαυμάζω γὰρ ἔγωγε καὶ λίαν ἐκπλήττομαι πῶς τὸν Χριστὸν ἀφέντες οἱ τάλανες ἠκολούθησαν τῷ Μωάμεθ. αὐτὸς καὶ γὰρ ὁ τοῦ Μωάμεθ νόμος, τοῦτ' ἔστι τὸ κοράν, αὐτὸ τοῦτό φησιν ὅτι δι' ἀγγέλου εὐηγγελίσθη τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ διὰ πνεύματος ἁγίου ἡγιάσθη καὶ τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ συνελήφθη, ἀλλ' οὐ φύσεως ἐνεργείᾳ, καὶ ἐκ παρθένου ἁγιωτάτης καὶ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας γυναῖκας καθαρᾶς γεννηθῆναι· ἐν γὰρ τῷ κεφαλαίῳ τῷ Αἰνεσὰν φησιν "ὦ ἑταῖροι τῆς βίβλου" (τοῦτ' ἔστιν οἱ πιστοί), "μὴ λέγετε περὶ τοῦ θεοῦ πλὴν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς υἱός ἐστι τῆς Μαρίας καὶ ἀπόστολος θεοῦ καὶ λόγος θεοῦ, ὃν ἐν αὐτῇ ἔθηκε διὰ πνεύματος τοῦ ἁγίου." ἰδοὺ γοῦν θεὸν ὀνομάσας καὶ λόγον θεοῦ καὶ πνεῦμα ἅγιον τὴν τρισυπόστατον τριάδα ὁ ἄθλιος οὐκ ἤνοιξε τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἰδεῖν τὸ φῶς τῆς τριάδος. καὶ εἰκότως· ὥσπερ γὰρ τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς εὑρι-

11. ἡ μήτηρ P

manifesta mendacia contineat, id quod a deo prorsus alienum est; ut violentus sit et libertatem tollat, quam deus nunquam evertit; ut perturbationis plenus sit, quae a deo longe abest, quandoquidem deus non est perturbationis deus; ut pravus sit, quum deus omni sit aequitate et iustitia superior; ut itinera fictitia et prodigiosa contineat, quum deus sit omnis veritatis auctor. quorum malorum omnium primum et postremum est, quod a daemone editus est coran iste, quamvis eum a deo editum esse dicant deum calumniantes.

Miror equidem et admodum stupeo, quod, Christo relicto, miseri isti Mohametem secuti sint. in ipsa enim Mohametis lege h. e. corane docetur, Christum per angelum matri Iesu praenuntiatum, per spiritum sanctum sanctificatum, vi divina, non naturali, conceptum, et e virgine sanctissima et prae omnibus feminis pura natum esse. capite Aenesan enim dicit "socii scripturae" (h. e. fideles), "ne dicatis nisi verum de deo, Iesum Christum filium Mariae et legatum et verbum dei esse, quem in ea collocavit per spiritum sanctum." itaque miser iste, quum deum appellaret et verbum dei et spiritum sanctum h. e. sanctam trinitatem, non aperuit tamen oculos mentis ad videndum lumen trinitatis. nimirum sicut in ventre matris fetus immaturi vi-

σκόμενα ἔμβρυα πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν ζωὴν μὲν ἔχουσιν, ἀνωφελῆ δὲ καὶ ἀνόητον, καὶ ψυχὴν μὴ δυναμένην διακρῖναι τὸ κρεῖττον τοῦ χείρονος, ἢ παρὰ καιρὸν γεννηθέντα οὐκ εἰσιν ἄνθρωποι ἀλλ' ἐκτρώματα καὶ ἀμβλώματα, οὕτω καὶ πᾶς ἀσεβὴς ὁ μὴ ἀναγεννηθεὶς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, τοῦτ' ἔστι διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οὐ δύναται ἰδεῖν τὸ οὐ-
B ράνιον φῶς καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο μύσας τοὺς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς ὁ μάταιος σκοτεινὸς ἐναπελείφθη ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ διάβολος. περὶ γὰρ τοῦ ἁγίου πνεύματος συνεχῶς ἐν τῷ κοράν μέμνηται. φησὶ γὰρ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐμιπιᾶ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ὅτι περὶ τῆς Μαρίας ἐνεφυσήσαμεν αὐτῇ ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. καὶ πάντως οὐ δύναται εἰπεῖν ὅτι περὶ ἀγγέλου εἶπε τοῦτο ὁ θεός. καὶ περὶ μὲν τοῦ Χριστοῦ τοιαῦτα· περὶ δὲ τοῦ Μωάμεθ οὐδὲν τοιοῦτόν φησιν, ἀλλ' ὅτι ἦν ὀρφανὸς καὶ πλανήτης ὑπὸ θεοῦ συναχθείς. ἔτι τὸν Χριστὸν λόγον θεοῦ ὀνομάζει, ὡς εἴρηται, καὶ ψυχὴν θεοῦ καὶ προφήτην πάντων τῶν προφητῶν μέγιστον, τὸν δὲ Μωάμεθ οὕτως μόνον προφήτην ἁπλῶς. ἔτι τὸν Χριστὸν ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ὁμολογοῦσιν εἶναι τοῦ ἔχοντος τὰς ἐπαγγελίας· ὁ δὲ Μωάμεθ ἐκ τοῦ Ἰσμαήλ ἐστιν, ὅστις ἐξεβλήθη μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ τῆς παιδίσκης Ἄγαρ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀβραάμ. ἔτι ὁ Χριστὸς οὐδέ ποτε ἐποίησεν ἁμαρτίαν (λόγος γὰρ θεοῦ καὶ πνεῦ-

10. βαπτίσματος MP 11. ἐμπατᾶ P ὅτι post Μαρίας transponendum 13. δύνασθε P

tam quidem, sed inutilem et sui nesciam, atque mentem, utrum melius, utrum peius sit, non discernentem habent, aut, ante tempus editi, non homines, sed partus praeposteri vel abortus sunt, ita quisquis impius per aquam et spiritum h. e. sanctum baptisma non regeneratus, coeleste lumen et veritatem adspicere nequit; et propterea, clausis oculis mentis, nebulo iste occaecatus mansit, ut pater eius diabolus. sancti spiritus enim in corane perpetuo mentionem facit. capite Empia enim nomine dei de Maria dicit, "inspiravimus ei per spiritum sanctum." profecto enim dicere non potest, de angelo hoc deum dicere. haec igitur de Christo praedicat; de Mohamete nihil eiusmodi, sed orbum eum fuisse et vagum hominem a deo compulsum. idem Christum verbum dei appellat, ut diximus, et animam dei et prophetam omnium prophetarum maximum, Mohametem autem simpliciter prophetam. deinde Christum ab Abrahamo, Isaaco et Iacobo, quibus promissa data erant, genus ducere consentiunt; Mohametes autem ex Ismaelis posteris est, qui cum matre sua, Agar ancilla, ab Abrahamo domo eiectus est. Christus nunquam peccavit (nam verbum dei et

μα θεοῦ οὐ δύναται πλανηθῆναι), ὁ δὲ Μωάμεθ εἰδωλολάτρης ἐγένετο καὶ φονεὺς καὶ ἅρπαξ καὶ ἀσελγής, καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἁμαρτήμασιν ἔνοχος ἐγένετο, ἐφ' οἷς ὁ θεός, ὥς φασιν, αὐτὸν συνεπάθησεν. ἔτι ὁ Χριστὸς φρικτὰ καὶ ἐξαίσια πεποίηκε θαύματα, ὡς ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ Ἐλμαϊδᾶ μεμαρτύρηται ὅτι ὁ Χριστὸς τυφλοὺς ἐφώτισε, λεπροὺς ἐκαθάρισε, νεκροὺς ἀνέστησε καὶ ἄλλα πολλὰ εἰργάσατο· ὁ δὲ Μωάμεθ οὐδὲν θαῦμα πεποίηκε κατὰ τὸ κοράν, ἀλλ' ἢ μόνον τὸ τῆς σελήνης, ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος ἄντικρυς, καὶ ἕτερά τινα αἰσχρά, ἅπερ καὶ παρεσιωπήθησαν καὶ τῇ σιγῇ παρεδόθησαν διὰ τὸ λίαν δύσφημον. ἔτι κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον καὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ὁ Χριστὸς ἐσταύρωται καὶ τέθνηκε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς κάθηται· κατὰ δὲ τὸ κοράν, ὡς δῆθεν τιμῶντες αὐτόν, λέγουσιν ὅτι οὐκ ἀπέθανεν, ἀνελήφθη δ' ὅμως. καὶ ἰδοὺ ὅσον ἀπὸ τῆς τοῦ εὐαγγελίου ἀληθείας καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Μωάμεθ ψευδολογίας ὁ Χριστὸς ζῶν ἀναφαίνεται καὶ ὁμολογεῖται, ὁ δὲ Μαχούμεθ οὑτοσίν, ὡς πάντες οἱ τὰ ἐκείνου φρονοῦντες ὁμολογοῦσιν, ἀπέθανε καὶ οὐκ ἀνέστη. καὶ τοίνυν διὰ ταῦτα πάντα τὸν Χριστὸν ἔδει προσκυνεῖν καὶ μὴ τῷ Μωάμεθ ἀκολουθεῖν. πῶς γὰρ ἔδει πιστευθῆναι τὰ τοῦ θεοῦ λόγια ἀνθρώπῳ ὁμοίῳ κατὰ πάντα τῷ δαίμονι; καὶ εἰ βούλει, παραβάλλωμεν ἀμφοτέρους, καὶ γνωσόμεθα τὰ τούτων ἰδιώματα. ὁ διάβολος ἐπηρμένος καὶ ἀλαζών, ὁ Μωά-

5. ἐλεῖμαδα P

spiritus dei non potest peccare), sed Mohametes idololatra, homicida, praedo, libidinosus, multisque aliis vitiis obnoxius erat, ob quae eum deus, ut aiunt, miseratus est. Christus stupenda et eximia miracula edidit, sicut in capite Elmaida confirmatur, Christum caecis visum restituisse, scabiosos purgasse, mortuos suscitasse et multa alia fecisse. contra Mohametes nullum miraculum edidit secundum coranem, praeter unum illud de luna, quod manifestum mendacium est, et alia quaedam turpia, quae silentio praetermissa sunt propter nimiam infamiam. Christus secundum evangelium et revera cruci affixus, mortuus et sepultus est, surrexit, in coelum ascendit et a dextra patris sedet; secundum coranem autem, utpote eum venerantes, dicunt, eum non mortuum esse, sed tamen in coelum ascendisse. itaque veritas evangelii et mendacia Mohametis testimonio sunt et consentiunt, Christum vivere; Mohametes iste vero, ut omnes asseclae eius conveniunt, mortuus est nec surrexit. ob haec omnia igitur Christum profiteri, non Mohametem sequi debebant. quis enim dicta dei ab homine omnino daemoni simillimo accipiat? si placet, comparemus eos et cognoscamus utriusque proprietates. diabolus elatus et nebulo;

μεθ' ἐπηρμένος καὶ ἀλαζών· τίς γὰρ μείζων τοῦ Μωάμεθ, ὃς ὑπεραναβὰς τοὺς οὐρανούς, ὡς αὐτὸς περὶ αὐτοῦ εἴρηκε, καὶ αὐτὰς πάσας τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις τῷ θεῷ προσωμίλει, καὶ μεσίτης τῶν ἐπταικότων ἀγγέλων ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου παντὸς προστάτης; ὁ διάβολος ἀνθρωποκτόνος ἐστί, καὶ ὁ Μωάμεθ τοὺς μὴ πειθομένους τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ θανάτῳ κατεδίκασεν. ὁ διάβολος ἀπατεών ἐστι, καὶ ὁ Μωάμεθ τὰς ἡδονὰς ἐνδοὺς καὶ ὥσπερ τι δέλεαρ ἐν ἀγκίστρῳ ἐνθεὶς τοὺς ἀνοήτους πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκύσατο. ὁ διάβολος ψεύστης ἐστίν, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον ὡς ὁ Μωάμεθ, καθὼς καὶ ἐν ὅλῳ τῷ κορὰν τρανῶς ἀναφαίνεται. ὁ διάβολος ὕπουλός ἐστι·
84 καὶ τίς ἄλλος ὡς Μωάμεθ τῇ ταπεινώσει ὑποκριθεὶς τὴν ὑψηλοφροσύνην ἠσπάσατο; ὁ διάβολος σύμβουλός ἐστι τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Μωάμεθ· οὐδὲν γὰρ ὑγιές, οὐδὲν ὠφέλιμον, οὐδὲν θεῷ δεκτόν, ἀλλὰ τὰ πάντα κατὰ τοῦ θείου νόμου ἐδίδαξεν. ὁ διάβολος ἄθεός ἐστι, καὶ κατὰ πάντα ὅμοιος αὐτῷ ὁ τῆς ἀπωλείας υἱὸς ὁ Μωάμεθ· θεὸν γὰρ προσκυνεῖ καὶ κηρύττει ὁλόσφαιρον καὶ ψυχρότατον, θεὸν προσκυνεῖ τὸν μήτε γεννήσαντα μήτε γεννηθέντα, μὴ νοήσας ὁ δείλαιος ὅτι σῶμα προσκυνεῖ καὶ οὐ θεόν· ἡ γὰρ σφαῖρα εἶδος σώματός ἐστι καὶ ἡ ψῦξις ποιότης σώματος. τὸν δὲ θεὸν τὸν μήτε γεννήσαντα μήτε γεννηθέντα οὐ προσκυνεῖ ἀλλὰ σῶμα, οὔτε θεὸν ἀσώματον καὶ ἀληθῆ, ἀλλὰ

Mohametes elatus et nebulo. quis enim Mohamete maior, qui supra coela, ut ipse de se praedicat, et omnes angelos egressus, deum convenit et angelis, qui peccaverant, divinam gratiam reconciliavit, quin etiam totius mundi patronus fuit? diabolus homicida est; Mohametes eos, qui dogmatis suis non obtemperarent, morte multavit. diabolus fraudulentus est; Mohametes licentiam voluptatum faciens, quas quasi ut escam hamo affixit, imprudentes ad se pellexit. diabolus mendax est, nec tantus tamen, quantus Mohametes, quod toto corane clare demonstratur. diabolus subdolus est; quis autem pariter ac Mohametes, humilitate occultans superbiam, blanditus est? diabolus vetitorum suasor est; idem prae omnibus Mohametes, qui nihil salutare, nihil utile, nihil deo acceptum, sed omnia legi divinae contraria docuit. diabolus impius est; omnino ei simillimus est perniciei filius Mohametes. deum enim adorat, quem globosum et frigidissimum appellat, deum, qui nec generavit nec generatus est, adorare sibi visus, atque nescius, corpus, non deum a se adorari. globus enim species, frigus qualitas corporis est. itaque non deum, qui nec generavit nec generatus est, adorat, sed corpus adorat, nec deum incorporeum et verum adorat, sed deum, quem somnia impiorum con-

θεὸν προσκυνεῖ ὃν ὄνειροι τῶν ἀσεβῶν διαπλάττουσι. γελοῖον γὰρ πάντως ἐστὶ δοξάζειν τινὰ ἥλιον φῶς μὴ ἔχοντα καὶ πηγὴν ἄνευ ὕδατος καὶ νοῦν λόγον μὴ ἔχοντα. ὡς ἀπόλοιτο ὁ τοιοῦτος θεός. ὁ δὲ παρ' ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς θεὸς εἷς ἐστὶν ὁ πρὸ πάντων καὶ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι πιστευόμενός τε καὶ προσκυνούμενος, μονὰς ἐν τριάδι καὶ τριὰς ἐν μονάδι ἀσυγχύτως ἑνουμένη καὶ ἀμερίστως διαιρουμένη, μονὰς ἡ αὐτὴ καὶ τριὰς παντοδύναμος, πατὴρ ἄναρχος οὐ μόνον ὡς ἄχρονος ἀλλὰ καὶ ὡς κατὰ πάντα τρόπον ἀναίτιος, μόνος αἰτία καὶ ῥίζα καὶ πηγὴ τῆς ἐν υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι θεωρουμένης θεότητος· ὃς ἵλεως γένοιτο ἡμῖν καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως πρεσβείαις τῆς πανυπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ πάντων τῶν ἁγίων. ἀμήν.

6. Τίς γοῦν ἀντιλογία ἐστὶ περὶ τοῦ πλάσματος τῆς σελήνης; ὅμως πᾶς τις ὁ ζητῶν τὴν ἀλήθειαν γνώτω ὅτι τὰ θαύματα οὐ κατ' ἐπίδειξιν γίνονται, ἀλλὰ δι' ὠφέλειαν ψυχικὴν ἅμα καὶ σωματικήν, ὡς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἢ διὰ χρῆσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. ἀλλὰ πῶς ἐνήργησε τὸ τῆς σελήνης τοιοῦτον ἐξαίσιον θαῦμα; αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ εἰπὼν ὅτι οὐκ ἦλθε διὰ θαυμάτων δοῦναι τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παιδεύεσθαι ἡμᾶς κατηγορεῖ ἡμῶν· ἐγὼ

16. 6] κατὰ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ λόγου P, ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου M πλάσματος P

finxerunt. prorsus ridiculum enim est, solem lucis, aut fontem aquae, aut mentem rationis expertem cogitare. quare pereat iste deus. sed Christianorum deus unus est ante omnia et post omnia et in omnibus et supra omnia, in patre, filio et spiritu sancto creditus et adoratus, unitas in trinitate et trinitas in unitate immixta coniuncta, et individua separata, unitas eadem et trinitas omnipotens, pater initio carens, non solum quod tempore, sed etiam quod omnino causa non continetur, solus causa et radix et fons divinitatis filio et spiritui sancto insitae: qui nobis et cunctis Christianis propitius sit die iudiciali, deprecante benedictissima domina nostra, deipara et semper virgine Maria et omnibus sanctis. amen.

6. Quae vero fabulae istius de luna confictae insulsitas est? nempe quicunque verum discere cupit, scito, miracula non ostentandi causa, sed propter salutem animae et corporis, ut a Christo, aut propter necessitatem, ut a Moyse et Iesu, Nauae filio, fieri. quid autem iste lunae illud eximium miraculum edidit? ipse enim dicit, non

δέ, φησί, τοὐναντίον, ὅτι ἐπιμελούμενος ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς παιδεύει αὐτό, ἀγάπης ἐνυπαρχούσης. καὶ περὶ μὲν τῶν Ἑβραίων ἀληθῶς εἶπεν· οἱ γὰρ Ἑβραῖοι κατὰ καιροὺς ἔλαβον ὀργὴν ἀπὸ θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἀσυμπαθῆ· εἶχον καὶ γὰρ προφήτας δι' ὅλου τοῦ καιροῦ καὶ ἁγιασμὸν καὶ ἱερωσύνην, παιδεύοντος μὲν αὐτοὺς τοῦ θεοῦ σωματικῶς, ψυχικῶς δὲ οὐ κατελιμπάνοντο. μετὰ δὲ τὸν τοῦ κυρίου σταυρὸν καὶ τὸ πάθος ἐγένετο παντελὴς εἰς αὐτοὺς ἐγκατάλειψις ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, εἰς αὐτοὺς λέγω τοὺς αὐθάδεις.

7. Ἐπὶ τὸ προκείμενον οὖν ἐπανέλθωμεν τῆς ἡμετέρας διηγήσεώς τε καὶ ἱστορίας. τῷ θέρει τοῦ ,ςϡξβ' ἔτους ἤρξατο φαίνεσθαι κομήτης ἐκ τῶν δυτικῶν μερῶν τοῦ ἀφ' ἑσπέρας ὁρίζοντος ἑκάστης, εὐθὺς μετὰ δύσιν ἡλίου, ῥομφαίᾳ τινὶ
B ἐοικώς, καὶ τῇ σελήνῃ πλησιάσας πανσελήνῳ οὔσῃ ἔκλειψις κατὰ τύχην γέγονε κατὰ τὴν τάξιν καὶ κύκλον τῶν οὐρανίων φωστήρων, ὡς ἔθος. τινὲς δὲ τὸν κομήτην ξιφοειδῆ ὁρῶντες καὶ ἐκ τῶν ἑσπερίων κινούμενον καὶ πρὸς ἀνατολὰς τὴν πορείαν ποιοῦντα καὶ τῇ σελήνῃ πλησιάσαντα, καὶ τὸ σκότος τῆς ἐκλείψεως ἰδόντες, ἐνόμιζον ὅτι ὁ κομήτης ὁ ξιφοειδὴς καὶ ἡ σκότωσις τῆς σελήνης οὕτως δηλοῖ, ὅτι μέλλουσιν ὁμοφωνῆσαι οἱ τῶν ἑσπερίων αὐθέντες Χριστιανοὶ ἐλθεῖν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ αὐτοὺς νικήσουσιν. οἱ Τοῦρκοι δὲ θεωροῦντες καὶ αὐτοὶ εἰς φόβον οὐκ ὀλίγον καὶ λογισμοὺς ἐνέπεσον. ἀλλὰ καὶ αἱ νύκτες

venisse se miraculis legem constitutum. quin etiam nos, quod castigemnr, accusat. equidem, ait, contra dico, patrem filium, quem curae habet, castigare, amore commotum. ac de Hebraeis quidem recte dicit. Hebraei enim nonnunquam iram dei experti sunt, neque tamen illam immisericordem. habebant enim perpetuo prophetas, sacra et sacerdotia, corpore a deo castigati, sed anima non destituti. post Christi autem supplicium et perpessionem secuta est perfecta eorum, i. e. contumacium, destitutio tum corporis tum animae.

7. Redeamus iam ad res, in quibus nunc maxime versamur, enarrandas. aestate anni 6962 in parte occidentali horizontis quotidie statim post occasum solis cometes romphaeae similis apparere coepit; qui quum prope lunam esset, pleno lumine splendentem, accidit, ut defectio lunae fieret, secundum ordines et circuitum rerum coelestium, ut solet fieri. quidam quum cometen gladio similem e regione occidentali orientem versus procedere et lunae appropinquare viderent sentirentque tenebras defectionis, existimabant, cometen hunc et obscuratam lunam significare, occidentales principes Christianos, conspiratione facta, adversus Turcas profecturos eosque devicturos esse. atque Turcae ipsi, ista quum viderent, in timorem haud levem solli-

ἐκεῖναι πανσέληνοι οὖσαι, οὐ διέλειπον ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἄχρι καὶ τῆς δευτέρας φυλακῆς τῆς νυκτός. τῷ δὲ πρωῒ σεισμοί τινες ἐλαφροὶ ἐγίνοντο ἐπὶ ἡμέρας δέκα καὶ ὀκτώ. καὶ καύσων ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐκ ὀλίγος ἦν.

Ἀλλὰ μέρος τι περὶ τῆς φύσεως τῶν κομητῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ ἄρκων ἤγουν κεραυνῶν καὶ σεισμοῦ καὶ στοιχείων διηγησώμεθα· καὶ ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν δηλώσω πρὸς ὑμᾶς. ἄκουσον οὖν.

8. Κομῆται λέγονται τὰ φαινόμενα ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἐκχυνόμενα, ἅπερ λέγουσί τινες ἄστρα· ἀλλ' οὐκ οἴδασι τί λέγουσιν. ἕτεροι δὲ λέγουσιν ὅτι δαίμονές εἰσιν, μὴ εἰδότες καὶ αὐτοὶ τί λέγουσι, καὶ σφαλερῶς βλασφημοῦσιν. ἀλλ' οὔτε ἄστρα εἰσὶν οὔτε δαιμονικὰ πνεύματα· τὰ γὰρ δαιμόνια οὐκ εἰσι λαμπρὰ ἀλλὰ ἐζοφωμένα καὶ ἀφανῆ τῆς ἀνθρωπίνης ὄψεως. διὰ τοῦτο οἱ ταῦτα λαλοῦντες φλυαροῦσιν ἁμαρτάνοντες. εἰ δὲ πάλιν ἄστρα εἰσὶ καὶ πάντοτε ἀπὸ αἰῶνος πίπτοντα ἦσαν, ἔμενεν ὁ οὐρανὸς ἄναστρος. διὰ τοῦτο οὔτε ἄστρα εἰσὶν οὔτε πονηρὰ πνεύματα, ἀλλὰ κομῆταί εἰσιν. οἱ γὰρ κομῆται τοιουτοτρόπως γίνονται. τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ αἰθέρι εἰσερχομένων, τὸ λεπτότατον ἐπιφέρουσι τῆς γῆς ὑλοειδὲς πρὸς τὸ οὐράνιον πῦρ, καὶ βιαζομένη ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἡ ὕλη οὐ κατέρχεται ἕως οὗ σιγήσῃ ὁ ἄνεμος. καὶ τότε ἐκπίπτουσιν ὑλομανούντων τῶν ἀνέ-

7. ἄρκων ἤγουν om P   10. 8] περὶ κομητῶν MP   16. φλυναφοῦσιν P   17. πάντοτε om P   22. τὸν οὐρανὸν πῦρ MP

citudinemque inciderunt. quin etiam, quum noctibus illis plena luna esset, fulgura et tonitrua non cessabant quavis vespera usque ad secundam vigiliam. mane autem terra tremebat mediocriter per dies octodecim. aestus solis per idem tempus haud levis erat.

Enimvero disseramus paucis de natura cometarum, fulgurum, tonitruum, fulminum, motuum terrae et elementorum. docebo equidem pro viribus de his rebus. audi igitur.

8. Cometae dicuntur phaenomena a terra in coelum sublata, quos nonnulli astra appellant, nescii, quid dicant. alii daemones eos esse dicunt, qui et ipsi nesciunt, quid dicant, et graviter blasphemant. daemonia enim non clara, sed obscura sunt, nec humanis oculis cerni possunt. quare istud qui dicunt, nugantur et peccant. si autem astra essent et inde ab omni tempore caderent, coelum non foret astris distinctum. itaque neque astra, neque mali spiritus, sed cometae sunt. cometae enim hoc modo nascuntur. venti supra terram et per aerem flantes tenuissimam terrae materiem ad ignem coelo-

μων, ἐκκεχυμένων λαυροειδῶς, ὡς ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἄνωθεν κατακαιόμενος ὁ ἄνεμος σὺν τῇ ὕλῃ λαυροειδὴς γίνεται· καὶ οὕτω γίνονται οἱ κομῆται. καὶ εἰ ἅμα τῷ κρύει ἐμπέσῃ ὁ πεπυρακτωμένος ἄνεμος, γίνεται πάλιν ἀχλὺς καὶ σμίγεται τῷ ὁμοίῳ αὐτοῦ ἀέρι.

9. Ἡ ἀστραπὴ οὐκ ἐν ἑτέρῳ τρόπῳ γίνεται εἰ μὴ συναλλαττομένων τῶν ἀνέμων, καὶ τῶν νεφελῶν συγκρουομένων, ὡς βιαζομένων ὑπὸ τῶν ἀνέμων, γίνεται κτύπος, ἐν δὲ τῷ κτύπῳ συγκέχυται τὸ πῦρ παρὰ τοῦ οὐρανίου πυρός. προτέρα δὲ ἡ βροντὴ τῆς ἀστραπῆς γίνεται· ἡμεῖς δὲ ὀξυτέραν ἔχοντες τὴν ὅρασιν διὰ τοῦτο πρῶτον θεωροῦμεν τὴν ἀστραπήν, μετὰ δὲ ταῦτα ἀκούομεν τὴν βροντήν, διότι βραδυτέραν τὴν ἀκοὴν ἔχομεν. βλέπε· ἐν παραδείγματι ἀποδείξω σοι. ἀπέχοντός σού τινος πόρρωθεν κόπτοντος ξύλα, βλέπεις αὐτοῦ τὴν ἀξίνην συγκρουομένην, καὶ οὕτω μετὰ μικρὸν τὸν κτύπον ἀκούεις.

85 10. Ἄνωθεν πρὸς τὸν αἰθέρα ἡπλωμένον ὑπάρχει τὸ πῦρ ἐν ὅλῳ τῷ προσώπῳ τοῦ οὐρανοῦ· αὐτὸ γάρ ἐστι τὸ τέταρτον στοιχεῖον, καὶ ἰσομερεῖ τῶν ἑτέρων τριῶν, ὡς μὴ ἰσαζομένων ὁ κόσμος ἀπώλετο ἄν· οἶδε γὰρ ὁ δημιουργὸς πῶς παρεσκεύασεν αὐτά.

11. Ὁ μὲν κεραυνὸς οὕτω γίνεται. συγκρουομένων τῶν

1. ἐκκεχυμένοι P 4. μίγνυται P 6. 9] περὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν. 6. συναπτομένων P 17. 10] περὶ τοῦ ἐν αἰθέρει πυρός P, περὶ τοῦ τί ἐστιν ἀστραπή M 19. τοῖς ἑτέροις τρισίν, ὧν μὴ ταττομένων P 22. 11] περὶ κεραυνοῦ P

stem auferunt, nec descendit ea materies ventorum vi avecta, nisi dum silent venti. tum excidunt ventis materie repletis et in speciem folii laurei effusis; quippe igne superiore inflammatus ventus cum materie formam talis folii induit. sic igitur cometae nascuntur. si in frigus ventus ignitus incidit, rursus obscurus fit et miscetur cum sui simili aere.

9. Fulgur hoc modo fit, ut luctantibus ventis, et nebulis ventorum vi collisis, fragor oriatur, fragore autem ignis avellatur a coelesti igne. tonitru autem prius fulgure fit; sed quoniam visum acriorem habemus, prius fulgur videmus, deinde audimus tonitru, quia auditus lentior est. en tibi eius rei documentum. si quis procul a te ligna caedit, vides asciam immissam, paulo post demum sonitum audis.

10. Sursum per aethera dispersus est ignis toto spatio coeli. id enim quartum elementum est, ceteris tribus aequabile. nam si aequabilia non essent, periret mundus. at enim novit rerum auctor, quomodo ea constituerit.

11. Fulmen hoc modo fit. nebulis collisis, fragor, ut ante dixi,

νεφελῶν γίνεται, ὥσπερ προείπομεν, κτύπος, καὶ μετὰ τὸν κτύπον γίνεται πῦρ. τὸ δὲ πῦρ ἐκεῖνο ἐὰν τύχῃ καὶ συνουσιάσῃ μετὰ κομήτου, οὐ χλιαίνει ὡς οἱ κομῆται, ἀλλὰ ἐπὶ γῆς ἐπεισέρχεται καὶ φθείρει· θανατοῖ καὶ ἀπειλοῖ, ἀλλ' οὐ καίει, ὡς λέγουσί τινες. καὶ οὕτως γίνεται ὁ κεραυνός, ὅνπερ ἡμεῖς λέγομεν ἀρχόν.

12. Περὶ δὲ σεισμοῦ ἄκουσον, καὶ ὅσον κατὰ δύναμιν δηλώσω ὑμῖν, ὅτι μετὰ καθαρᾶς ἀποδείξεως τοῦτο τὸ τοῦ θεοῦ μέγα μυστήριον ἀποδεῖξαι οὐ δύναμαι, ὅτι τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων καὶ προνοίας αὐτοῦ καὶ βάθος καὶ ὕψος τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐξιχνιάσαι ἀνθρωπίνη οὐ δύναται γλῶσσα, ἀλλ' οὐδὲ γνώσει ἐπ' αὐτὰ συνιεῖ, οὐδ' αὐτὸς ὁ θαυμάσιος Παῦλος ἰσχύει ἐξιχνιᾶν τὰς ὁδοὺς κυρίου· ἀλλ' ὡς εὔσπλαγχνος ὢν οἰκτίρμων καὶ πολυέλεος καὶ ἅπασαν σοφίαν καὶ σύνεσιν φιλανθρώπως τῷ τοῦ αὐτοῦ ἐχαρίσατο πλάσματι, οὕτω γνωρίζει ἡμῖν ὅτι πᾶσα κτίσις κινεῖται, ὡς προείπομεν, ὑπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ὧν τὰ μὲν δύο εἰσὶν εὐφερῆ, ὡς ἐλαφρώτερα κουφιζόμενα ἐν τῷ αἰθέρι· ἀλλ' οὔτε ἄνωθεν ἐκλείπουσιν οὔτε κάτωθεν· ἀλλ' ὅπου οὐκ εἰσιν οὐδὲ ἵστανται, οὐχ, ὡς λέγουσιν, οὐ φθάνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν δυνάμει αὐτῶν ἐνεργοῦσιν. ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ οὐκ ἔστι γῆ· ἀλλ' ὁ κονιορτὸς αὐτῆς λαυροειδὴς γίνεται σὺν τῷ ἀέρι, καὶ ἐκχεῖται πεπυρακτωμένος, καὶ ἐμφανὴς τῷ κόσμῳ τῷ κάτω φαίνεται. ἐν δὲ τῇ γῇ οὐκ ἔστι πῦρ· ἀλλὰ τοῦ πυρὸς αἱ δυνάμεις πολλάκις ἐπὶ γῆς ἐνερ-

3. φαίνει P   7. 12] περὶ τοῦ σεισμοῦ M et omisso τοῦ P
21. δὲ] γε? an μὲν γάρ?   23. γίνεται P

et post eum fragorem ignis efficitur. qui ignis cum cometa iunctus, non calefacit, sicut cometae, sed in terram delatus evertit: occidit ac deiicit, nec urit tamen, ut nonnulli dicunt. sic fulmen fit, quod vulgo ἀρχὸν appellamus.

12. De motibus terrae iam audi, quos pro viribus explicare conabor, quandoquidem perfecta declaratione magnum hoc mysterium dei explanare nequeo, quoniam iudiciorum, providentiae et sapientiae divinae altitudinem nec lingua humana eloqui nec mens perspicere potest, adeo ut ipse divus Paulus vias domini investigare se non posse fateatur. sed quum pro benevolentia et misericordia sua omnem sapientiam et cognitionem benigne impertiverit creaturae suae, tum edocet nos, totum mundum, ut diximus, quatuor elementis contineri, quorum duo leviora sunt et versus coelum sublimia, attamen nec supra nec infra plane deficiunt; nec ubi constituta non sunt, eo non perveniunt, sed ibi quoque vim suam exercent. in coelo

γοῦσιν. οὕτως οὐδὲ ἐν τῷ οὐρανῷ ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ αἱ νεφέλαι αὐτὸ πρὸς οὐρανοὺς ἀνάγουσι. γέγραπται γὰρ ὅτι καὶ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ὕδωρ ὑπάρχει· ἄλλο γὰρ τὸ ὑπερκόσμιον καὶ ἄλλο τὸ ἐν κόσμῳ φαινόμενον. τοιουτοτρόπως ὁ ἀὴρ ἰσχυρόν ἐστι στοιχεῖον, καὶ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ἐνεργεῖ πολλάκις καὶ σημεῖα καὶ τέρατα ποιεῖ. ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς ἀνάγει νεφέλας σὺν ὕδατι πρὸς οὐρανούς, ἀστραπὰς ποιεῖ, βροντὰς τρανοτάτας καὶ φοβερὰς ὥστε καὶ οἱ οὐρανοὶ σείονται καὶ ἠχοῦσι· καὶ τῷ πυρὶ συνενοῦται καὶ κεραυνοὺς ποιεῖ διὰ πυρός. καὶ πάντας ὁ ἀὴρ ἐκθροεῖ καὶ ταράττει· τὴν θάλασσαν μετατιθεῖ καὶ ἐκ βυθοῦ ἀμετρήτου συνταράττει, καὶ πάντα κυμαίνει ἐν ἐξουσίᾳ πολλῇ· περικυκλοῖ τὴν γῆν· αὐτὸ γὰρ τὸ στοιχεῖον ἰσχυρότερον πάντως καὶ πολεμικὸν ὑπάρχει. διὰ τοῦτο καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὁ σεισμὸς γίνεται καὶ πᾶσα ἡ κτίσις κινεῖται· ἡ γὰρ γῆ, ὡς εἴρηται, οὐ βαστάζεται ὑπὸ οὐδενός.

13. Ὁ μὲν ἀὴρ πρωτόκτιστον πάντων ὑπάρχει στοιχεῖον,
B ὑπὸ δὲ τοῦ ἀέρος τὸ ὕδωρ γεννᾶται· καὶ οὕτως ἀέρος ἐξερχομένου ἐκ τοῦ στόματός σου καὶ ὑποπίπτοντος εἰς τὴν σὴν πολιὰν γίνεται δροσία, ὡς ὑπὸ τεσσάρων στοιχείων καὶ ὁ ἄνθρωπος συνηρμοσμένος ὑπάρχει καὶ πᾶσα ἡ κτίσις. τὸ δὲ ὕδωρ χοῦν ἀποτελεῖ. εἰ βούλῃ, τοῦτο ὄψῃ ἀληθῶς. λάβε

8. φοβερωτάτας P 17. 13] περὶ τῶν τεττάρων στοιχείων P, περὶ στοιχείων M

non est terra: sed pulvis speciem folii laurei cum aere induit et ignitus effunditur et ex inferiore terra conspicitur. in terra non est ignis: sed vis ignis saepe in terra efficax est. ita nec aqua in coelo est, sed tamen nebulis eo attollitur. quod enim in sacris literis est, etiam supra coela aquam esse, alia est supra mundum, alia in mundo aqua. similiter aer validum elementum est, et tum supra tum infra vim suam exercet ac signa et prodigia efficit. ex extrema terra nebulas cum aqua in coelum attollit, fulgura excitat et tonitrua acerrima et terribilia, ita ut etiam coela contremant et personent, atque, igni iunctus, fulmina efficit. ita aer omnes homines terret et turbat, mare ciet et ex altitudine immensa concitat, cuncta agitat vi ingenti, terram circumdat. adeo id elementum validum et vehemens est. ex hoc igitur motus terrae oriuntur, quibus universa natura concutitur. terra enim, ut dictum est, a nemine portatur.

13. Aer primus ex elementis conditus est, ex aere autem aqua nata. ita aere ex ore tuo exeunte et adhaerente barbae, ros nascitur, quoniam e quatuor elementis etiam homo cum universa natura compositus est. aqua limum efficit: quod, si velis, ita experiare. collige aquam puram urna vitrea, et emitte eam, donec deficiat, at-

ὕδωρ ἀπὸ βροχῆς καθαρὸν ἐν ὑελίῳ ὑδρίᾳ, καὶ ἄφες αὐτὸ τὸ ὕδωρ ἕως οὗ ἐκλείπῃ, καὶ εὑρεῖς χοῦν, ὡς εἴπομεν. ὁ δὲ χοῦς γεννᾷ λίθον καὶ σίδηρον καὶ πῦρ ἀποτελεῖ.

Ἐνταῦθα εἰπόντες τὴν τῶν στοιχείων καὶ ἄλλων τινῶν διήγησιν ἐν συνόψει, τὰ νῦν τὰ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας αὖθις ἁψώμεθα.

14. Τῷ αὐτῷ δὴ φθινοπώρῳ, τοῦ ϛϡξβ΄ ἔτους δηλονότι, τελέως ἐπανέστησαν οἱ τῆς Πελοποννήσου Ἀλβανῖται κατὰ τῶν δεσποτῶν καὶ αὐθέντων αὐτῶν, καὶ τὸν Καντακουζηνὸν Μανουὴλ δεσπότην τάχα πεποιήκασι, περὶ οὗ οὐκ οἶδα τί εἰπεῖν, πόθεν καὶ διὰ τί οὕτως ἐπεχειρίσθη. τῷ δὲ Δεκεμβρίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐλθόντος πάλιν τοῦ Ἀμάρη υἱοῦ τοῦ Τουραχάνη μετὰ στρατοπέδου εἰς βοήθειαν τῶν δεσποτῶν αἰτήσει αὐτῶν, καὶ μικρόν τι κακώσαντος τοὺς Ἀλβανίτας, καὶ τὸν αἰχμάλωτον αὐτοῦ ἀδελφὸν χάριν λαβὼν ἐπανέστρεψεν. ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ καὶ μηνὶ ἀνεῖλεν αὐτοχειρίᾳ τὸν φίλτατόν μου υἱὸν Ἰωάννην ὁ ἀσεβέστατος καὶ ἀπηνέστατος ἀμηρᾶς, ὃς δῆθεν ἐβούλετο τὴν ἀθέμιτον σοδομίαν πρᾶξαι κατὰ τοῦ παιδὸς χρόνων ὄντος δεκατεσσάρων καὶ μηνῶν ὀκτὼ παρὰ ἡμέραν μίαν· κατὰ δὲ φρόνησιν καὶ ἡλικίαν ὡσὰν πλειόνων ἐτῶν ἦν. οἴ μοι τῷ δυστυχεῖ καὶ ἀθλίῳ γενέτῃ! τῷ αὐτῷ δὴ Δεκεμβρίῳ ἀπῆλθον κἀγὼ εἰς τὸ Λεοντάριν καὶ τὸν δεσπότην κὺρ Θωμᾶν τὸν πορφυρογέννητον προσεκύνησα· καὶ εἰς τὴν δουλοσύνην αὐτοῦ προσεδέ-

10. τάχα om P 22. γενέτῃ] τί γένηται P

que invenies limum, ut diximus. limus autem lapidem gignit et ferrum atque ignem creat.

In conspectu posita elementorum et aliarum quarundam rerum natura, redeat iam, unde digressa est, narratio.

14. Eodem autumno, anni 6962, Albanitae Peloponnesii adversus despotas et principes suos manifestam moverunt seditionem et Manuelem Cantacuzenum despotam crearunt, de quo non habeo dicere, unde et cur id egerit. Decembri eiusdem anni Amares, Turachanis filius, despotarum rogatu cum exercitu ad eos adiuvandos advenit: qui tamen, postquam admodum leviter afflixit Albanitas, captivum fratrem praemii loco adeptus, reversus est. quo tempore et mense impiissimus et immanissimus ameras dilectissimum mihi filium Iohannem sua manu iugulavit, quum turpiter eo abuti vellet, annos quatuordecim et menses ad unum diem octo nato, sed ad prudentiam longe maiori. vae mihi misero et infelici patri! eodem Decembri ego Leontarium profectus despotam Thomam porphyrogenitum salutavi, qui in servitium sui me recepit et Certezam oppidulum

ξατό με, καὶ τὸ χωρίον τὴν Κερτέζην εὐηργέτησέ μοι ἀργυροβούλλῳ. καὶ πρὸς τοὺς δεσπότας Σερβίας τὸν συμπενθερὸν καὶ γαμβρὸν αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἀπελθεῖν με τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ πολλὰς καὶ ἀναγκαίας δουλείας ὠφελίμους ἀνὰ τούτων. καὶ ἑτοιμασθεὶς παρεγενόμην εἰς Μοθώνην, ἵνα διὰ πλευσίμου ἐκεῖθεν ἀπέλθω εἰς Ἐπίδαυρον τῆς Ἰλλυρίας κἀκεῖθεν εἰς τὴν Σερβίαν· καὶ ἐξεκόπην τῆς ὁδοῦ διὰ τὴν γενομένην σύγχυσιν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἕνεκεν τῆς φυγῆς τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ δεσπότου κὺρ Θωμᾶ, υἱοῦ Κεντηρίωνος τοῦ πριγκίπου, ἀπὸ τῆς τοῦ Χλουμουτζίου φυλακῆς. ἐν τῷδε τῷ τοῦ καιροῦ διαλήμματι ὁ ἀμηρᾶς ἀπῆλθεν κατὰ τῆς Σερβίας, καὶ τὸ Ὁμόβρυδον παρέλαβεν. καὶ ἀπῆλθον ἐγὼ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πάτραν, κἀκεῖθεν διὰ τῆς Βοστίτζας διελθὼν πέραν εἰς Αἰτωλίαν, καὶ τῇ πρώτῃ Σεπτεμβρίου τοῦ ϛϠξγʹ ἔτους ἔφθασα εἰς τὴν Αἶνον, ἵνα καιρόν τινα ἐκεῖσε διαβιβάσω ἀποκρύφως, ἕως οὗ ὁ ἀμηρᾶς διὰ τοῦ τῆς Σοφίας μέρους ἐπαναστρέψῃ εἰς Ἀνδριανούπολιν, καὶ ἐλεύσωμαι κἀγώ, ἵνα τοὺς οἰκείους μου αἰχμαλωτισθέντας ἐξαγοράσω. καὶ ἐλθόντος τοῦ ἀμηρᾶ ἐν τῇ Ἀνδριανουπόλει παρεγενόμην κἀγὼ ἐκεῖσε, καὶ παρὰ τοῦ πρώτου ἱπποκόμου τοῦ ἀμηρᾶ τοὔνομα Ἰμπραῒμ τζελεπὴ ἐξηγόρασα τὴν ἐμὴν σύνευνον, οὐκ αὐτὴν μόνην ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' αὐτῆς Χρυσοβεργίναν, καὶ ἐν τῇ Πάτρᾳ τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ μετ' αὐτῶν ἐπανέστρεψα, πολλὰ
86 κακοπαθήσας καὶ καταναλώσας ἐν τῇδε τῇ ἀποδημίᾳ. καὶ ὅτε

1. κέρκεραν P 5. αὐτῶν P 11. διαστήματι P 12. τὸν P 16. ἀπὸ τοῦ τῆς σερβίας πολέμου P 17. ἀπελεύσομαι P 21. μπραὶ M 23. ἔφθασα P

cum bulla aurea mihi donavit. idem me itineri ad despotas Serviae, affines suos, multis, idoneis et necessariis de causis vere eiusdem anni faciendo destinavit. paratus ad iter Mothonen veni, navigio inde Epidaurum Illyricam et in Serviam profecturus. sed impeditus sum tumultu in Peloponneso inde exorto, quod frater uxoris Thomae despotae, filius Centerionis principis, Chlomutza e custodia aufugerat. eodem tempore ameras in Serviam profectus Homobrydum cepit. ego per mare Patram, atque inde trans Bostitzam in Aetoliam profectus, primo die Septembris anni 6963 Aenum veni, ut laterem ibi aliquantisper, donec ameras per Sophiam regionem Adrianopolim redisset et ego eodem abirem ad familiares captivos redimendos. quum ameras Adrianopolim advenisset, affui et ego, et a primario praefecto stabuli amerae, Ibrahim tzelepe, coniugem et eius comitem Chrysoberginam redemi, et mense Februario cum iisdem Patram reverti, mul-

ἐγὼ εἰς Ἀνδριανούπολιν διέτριβον, τῷ Ὀκτωβρίῳ δὴ μηνὶ ἦλθεν ὁ Τουραχάνης μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ πολλῶν στρατοπέδων εἰς βοήθειαν τῶν αὐθεντῶν καὶ δεσποτῶν, καὶ τοὺς Ἀλβανίτας παντελῶς ἐδούλωσεν τοὺς ποτε ἀφηνιάσαντας, καὶ τὸν ψευδοδεσπότην αὐτῶν ἐδίωξεν. ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ καὶ τῇ β' Ἰανουαρίου μηνὸς ἐγεννήθη τῷ δεσπότῃ κὺρ Θωμᾷ ὁ κὺρ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος. καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ ϛϠλδ' ἔτους ἀπέθανε Θάμαρ ἡ καλή μου θυγάτηρ, αἰχμάλωτος οὖσα ἐν τῷ τοῦ ἀμηρᾶ σερραγίῳ λοιμώδει νόσῳ, οὖσα ἐτῶν ιδ' καὶ μηνῶν πέντε· ἣν ποτε διὰ προστάγματος τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κὺρ Κωνσταντίνου τοῦ αὐθέντου μου ἐδεδώκειν εἰς σύνευνον τῷ κληρονόμῳ καὶ αὐθέντῃ τῆς Αἴνου καὶ τῆς Ἰθώμης καὶ τῶν περὶ αὐτήν, ὡς προέφην ἐν τοῖς πρώην βιβλίοις. ἔγωγε ὁ ἄθλιος οὐκ οἶδα τὸν τούτης θάνατον. οἴ μοι, οἴ μοι, τῷ ἀθλίῳ γενέτῃ! καὶ τῇ κε' τοῦ Ὀκτωβρίου ἀπεστάλην πρέσβυς πρὸς τὴν τῶν Ἑνετῶν ἀριστοκρατίαν, δουκὸς ὄντος ἔτι αὐτοῦ τοῦ Φραγκίσκου Φούσκαρι· ὑφ' ὧν εὐηργετήθην καὶ ἐτιμήθην διὰ χρημάτων τε καὶ γραμμάτων. καὶ τῇ ϛ' τοῦ Ἀπριλλίου ἐπανέστρεψα εἰς τὴν Πάτραν, θεοῦ καὶ μόνου βοηθείᾳ ἀλύξαμεν τὸ τῆς θαλάσσης κακόν, ὅπερ καθ' ὁδὸν ἡμᾶς εὗρε. τῷ δὲ Ἰουνίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβεν ὁ ἀμηρᾶς τὴν Ἀθηνῶν πόλιν. καὶ τῷ Ἰουλίῳ ἀπελθόντος τοῦ ἀμηρᾶ εἰς Ἀλβανίαν σχεδὸν ἑάλω τὸ πλέον μέρος αὐτῆς. τέλος κα-

4. ἐδούλωσαν P 5. ἐδίωξαν P 9. ἐτῶν ὑπάρχουσα P
13. πρώτοις P 14. εἶδα? ταύτης P

tis in eo itinere miseriis exantlatis magnoque sumtu facto. quo tempore autem Adrianopoli commorabar, mense Octobri, Turachanes cum filiis magnisque copiis ad auxilium despotarum et principum advenit, et rebelles Albanitas penitus coercuit et falsum despotam eorum fugavit. eodem anno, mensis Ianuarii die secundo, Thomae despotae filius natus est Manuel Palaeologus. mense Septembri anni 6934 Thamar, filia mea pulcherrima, in serragio amerae captiva, morbo pestifero mortua est, annos quatuordecim et menses quinque nata: quam quondam iussu venerandi imperatoris, domini mei Constantini, heredi et principi Aeni, Ithomes et locorum adiacentium desponderam, sicut supra a me explicatum est. ego miser ignorabam mortem eius. heu me infelicem parentem! die 25 Octobris legatus missus sum ad senatum Venetorum, duce etiamtum eodem illo Francisco Fuscaro: a quibus auctus et ornatus sum pecuniis ac literis. die 6 Aprilis Patram redii, solius dei auxilio salvus e periculo maris, in quod in itinere deveneram. Iunio eiusdem anni ameras urbem Athenas cepit; atque Iulio mense in Albaniam profectus, non multum abfuit, quin

κῶς ἀπεδιώχθη παρὰ τῶν ἐλθόντων εἰς βοήθειαν, τοῦ Ἰάγκου δηλονότι καὶ Καπιστρανοῦ και ἑτέρων ἐξοχωτάτων ἀνδρῶν· ὅς ἡττηθεὶς φεύγων ᾤχετο, καὶ ὁ χρήσιμος ἐκεῖνος μπεηλέρμπεης Τουραχάνης ἀπέθανεν.

15. Καὶ τῷ ,ϛϡξε' ἔτει ὁ τοῦ τῆς Οὐγγρίας στρατοπέδου ἄρχων καὶ κυβερνήτης Ἰάγκος ἐτελεύτησεν. ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ Καπιστρανός, ἔτι δὲ καὶ ὁ τῆς Σερβίας ἄρχων καὶ δεσπότης κὺρ Γεώργιος ὁ Βοῦλκος ἐτελεύτησε. καὶ Μαΐῳ β' τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἡ βασίλισσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπέθανεν· ἐν ᾗ σχεδὸν ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ διέβη πρὸς τὸν ἀμηρᾶν ἡ θυγάτηρ αὐτῆς εἰς ἀμήρισσαν μετὰ τοῦ τυφλοῦ τοῦ πρώτου αὐτῆς ἀδελφοῦ καὶ τοῦ θείου αὐτῆς Θωμᾶ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἄρασα μεθ' ἑαυτῆς ἅπαντα τὸν βίον ἤτοι περιουσίαν καὶ ὕπαρξιν κινητήν, φοβούμενοι διὰ τὸν βίον τῆς μητρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν νύμφην αὐτῶν. καὶ τῷ ἔτει ,ϛϡξϛ' μηνὶ Νοεμβρίῳ ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης Λάζαρος, καὶ ὁ ἀμηρᾶς Μεμέτην τὸν αὐτοῦ μπεηλέρμπεην ἐδιόρισεν ἵνα, εἰ δύνατον ἦν, μετ' εἰρήνης τὸ Σμεντόροβον καὶ πᾶσαν δὴ τὴν Σερβίαν μετ' εἰρήνης λάβῃ καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτῶν δώσῃ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτοῦ δὴ τοῦ Λαζάρου· ὅπερ καὶ οὐ κατώρθωσε τότε, εἰ μὴ μόνον τὸ Περιστέριν παρέλαβε προδοσίᾳ. μετὰ δέ τινα καιρὸν καὶ τὸ Σμεντόροβον καὶ τὸν ἄλλον τόπον. καὶ τῇ βα-

2. καπεστιανοῦ P 4. Τουραχάνης add Alterus 7. καπεστιανός P 15. τῷ αὐτῷ ἔτει ,ϛϡξε^{ω} P 17. μεεμέτης P ἀπέστειλεν P 18. δεντόροβον P, et mox σμοντόροβον. 21. περιστερὶ P

maiorem partem huius quoque terrae in potestatem redigeret; sed postremo ab iis, qui auxilio venerant, Ianco, Capistrano et aliis viris praestantissimis victus recessit. sub idem tempus egregius ille beglerbegus Turachanes in vivis esse desiit.

15. Anno 6965 Hungarorum dux et princeps Iancus mortuus est; imo etiam Capistranus et Serviae princeps et despota, Georgius Bulcus. Maii mensis die secundo anni eiusdem etiam regina, uxor eius, obiit: quo ferme ipso die et hora ad ameram et amerissam se contulit filia eius cum caeco fratre natu maximo et Thoma Cantacuzeno avunculo, ablatis secum omnibus facultatibus sive rebus mobilibus. anno 6966, mense Novembri, ipse Lazarus despota mortuus est, et ameras Mehemeti, beglerbego suo, mandavit, ut, si fieri posset, pactione sibi compararet Smentorobum et totam Serviam, et alia pro his uxori et liberis Lazari daret: cuius voti tum non compos factus est, sed solum Peristerium proditione obtinuit; aliquanto post tamen etiam Smen-

σιλίσσῃ ἔδωκε τάχα τινὰ κάστρα, ἅπερ ὁ ἀμηρᾶς ἐν τῇ Μπόσνᾳ κέκτητο. Μαΐῳ δὲ ιε' τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ ἀμηρᾶς παραγέγονεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ εἰς τὴν Κόρινθον καταλείψας στρατὸν περιεκύκλωσεν αὐτὴν πολιορκῶν· αὐτὸς δὲ ἐλθὼν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τόπου καὶ πάντα τὰ ἐκεῖσε τὰ μὲν ᾐχμαλώτευσε τὰ δὲ ἠφάνισε καὶ ἐνέπρησε, ἐξαιρέτως δὲ τὴν Ἄκωβαν, τὸν Ἀετὸν καὶ τὰ Πενταχυρία. κἀκεῖθεν ἐξελθὼν B κατὰ τοῦ Μοχλίου ἐπέδραμεν, καὶ ὁ τότε ἐκεῖσε ἡγεμονεύων ἔδωκεν αὐτὸ μετ' εἰρήνης τῷ ἀμηρᾷ, ὁ καλοκαγαθὸς Ἀσάνης Δημήτριος. καὶ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους κἀκεῖθεν πάλιν ἐπιστρέψας ὁ ἀμηρᾶς εἰς Κόρινθον ἔπεσεν, ἣν δὴ καὶ δεδώκασιν αὐτῷ οἱ γενναῖοι ἄρχοντες ἄνευ ἀντιλογίας τινός, ὁ Ἀσάνης Ματθαῖος λέγω, ὁ γυναικάδελφος τοῦ δεσπότου κὺρ Δημητρίου, υἱὸς δὲ Παύλου τοῦ Ἀσάνη, τὸ παλαιὸν καὶ νέον κακόν, καὶ ὁ Λουκάνης Νικηφόρος. γέγονε δὲ τοῦτο ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ τῇ ϛ'. ὧν ὁ μὲν εἷς ἡγεμόνευεν ἐν αὐτῇ, ὡς μὴ ὤφελεν, ὁ δὲ Ἀσάνης ἦν ἀπεσταλμένος σπουδῇ παρὰ τοῦ δεσπότου ἐν αὐτῇ, ὅπως χρηστοτέρως φυλάξῃ τὴν πόλιν· κἀκεῖνος δὲ συντομωτέρως παρέδωκεν αὐτήν. καὶ οὐκ οἴδασιν ὅτι εἰ καὶ τὴν Κόρινθον ἔδωσαν, δῆλόν ἐστι κατὰ τὰ πράγματα ὅτι ὥσπερ κεφαλὴ ἐν τῷ σώματι, τοιουτοτρόπως καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἥδε ἡ πόλις εἶχε. τάχα καὶ ὁρκωμοτικὰ εἰρήνης πεποιήκασι μετὰ καταστάσεως, ὅτι καὶ ὁ δε-

1. τὰ χατινὰ κάστρα P μποσιία P 7. πεντεχείρια P 8. Ἀμυκλίου P 22. ἔχει P

torobum et locum alium. reginae castella quaedam data sunt, quae ameras in Bosna habebat. Maii die 15 eiusdem anni ameras in Peloponnesum venit, et Corinthum, exercitu relicto, oppugnari iussit, ipse, per mediam terram procedens, cuncta aut in servitutem redegit aut delevit et combussit, in primis Acobam, Aëtum et Pentachyria. inde progressus Mochlium incursavit, quam urbem pacifice illi tradidit eius tum praefectus optimus Demetrius Asanes. Iulio mense inde reversus Corinthum adortus est, quam haud cunctanter ei dederunt duces fortissimi, Matthaeus Asanes, frater uxoris Demetrii despotae, filius Pauli Asanis, quod vetus et recens malum fuit, et Nicephorus Lucanes, mensis Augusti die sexto, quorum alter utinam ne administrasset urbem, quam administrabat, alter, Asanes, dedita opera a despota missus ad diligentius eam tuendam, etiam citius eam tradidit. adeo nesciebant, quum Corinthum traderent, urbem se tradere, quae, si rem aestimare velis, in Peloponneso id esset, quod caput in corpore est. mox etiam pactionem cum sacramento fecerunt, ut Thomas despota Patram cum locis adiacentibus traderet; praeterea Cala-

σπότης ὁ κὺρ Θωμᾶς τὴν Πάτραν δώσῃ μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ τὰ Καλάβρυτα καὶ ἁπλῶς πάντα ὅσα ὁ μακαρίτης βασιλεὺς Κωνσταντῖνος δεσπότης ὢν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ εἶχεν. ἅπερ δὴ ὡς ἤκουσεν ὁ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς ὁ αὐθέντης καὶ κύριος αὐτῶν ἐν τῇ Μαντινείᾳ διαβιβάζων πανοικί, ἐλθὼν εἰς τὰ περὶ τὴν Τρύπην βουνά, ἔνθα δὴ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦν, καὶ οἱ ῥηθέντες καταστάται τῶν τοιούτων ἀξιεπαίνων ἔργων ἦλθον· καὶ ἄνευ συμβουλῆς ἢ ἀντιρρήσεως, μὴ ποιήσας ἀναβολὴν οὐδεμίαν, ἀπέστειλε τὸν αὐτοῦ μέγαν πριμικήριον τὸν Λάζαρον, καὶ πάντα τὰ ῥηθέντα ἄστεα τῷ ἀμηρᾷ παρέδωκεν ὡς λάχανα κήπου. τῇ δ' αὐτῇ σχεδὸν ἡμέρᾳ ἐπεὶ ὁ ἀμηρᾶς ἦν ἀναγκαζόμενος ἐξελθεῖν τῆς Πελοποννήσου διά τινα αἰτίαν, καταλείψας Ἀμάρην τὸν τοῦ Τουραχάνη υἱόν, ἵνα αὐτὰ λάβῃ ἀντὶ τοῦ ἀμηρᾶ, ὁ δ' ἐκεῖθεν διέβη.

16. *Τῷ δ' Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ ͵ςϑξζ' ἔτους ὁ ἀμηρᾶς ἀποστείλας πρέσβυν πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Δημήτριον ᾔτει τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα, ἣν ἔσχεν ἐκ τῆς αὐτοῦ συζύγου τῆς τοῦ Παύλου τοῦ Ἀσάνη θυγατρός, τοῦ πατρὸς Ματθαίου· εἰ δ' οὔ, μάχη ἀνὰ αὐτῶν ἔσεται. ὁ δὲ περὶ τούτου τοῦ συνοικεσίου πρέσβυς ἐλθὼν καὶ πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Θωμᾶν εἰς τὴν Πόντικον εὑρισκόμενον τοὺς ὅρκους τῆς ἀγάπης ἀπετέλεσε, καὶ τὰ μὴ φθάσαντα ἄστεα δοθῆναι τῷ αὐθέντῃ αὐτοῦ ἔσχε κατὰ τὰς συμφωνίας, ὡς εἰρήκαμεν,*

18. *εἶχεν* P   20. *δέ*, omisso *οὔ*, P

bryta, et omnino cuncta, quae beatae memoriae imperator Constantinus despota, quum is in Peloponneso esset, habuerat. quae ubi audiit Thomas despota, eorum dominus et princeps, cum omni familia Mantineae degens, in viciniam Trypes buna, ubi frater eius et isti rerum tam laudabilium auctores erant, concessit, ac sine deliberatione vel reclamatione et minime cunctanter Lazarum, magnum primicerium suum, misit et loca, quae dixi, omnia, tanquam olera horti, amerae tradidit. quum eodem ferme die ameras e Peloponneso discedere causa quadam cogeretur, Amarem, Turachanis filium, qui illa pro se occuparet, reliquit, ipse inde abiit.

16. Octobri mense anni 6967 ameras, legato ad Demetrium despotam misso, huius filiam in matrimonium sibi expetivit, quam is ex Pauli Asanis, patris Matthaei, filia, uxore legitima, habebat: nisi daret, pro hoste se eum habiturum. de hoc coniugio missus legatus etiam ad Thomam despotam Pontici versantem venit, et, pactione cum eo facta, oppida principi suo nondum donata secundum conventa

καὶ ἀπῆλθε. κατὰ δὲ τὸν Ἰανουάριον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ὁ καλοκαγαθὸς Λουκάνης Νικηφόρος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Πελοποννησιοφθόρος, λογιζόμενος εἶναι τῶν πρώτων καὶ πιστῶν ἀρχόντων τοῦ δεσπότου κὺρ Δημητρίου, καί τινες ἄλλοι σὺν αὐτῷ τῶν Ἀλβανιτῶν καὶ Πελοποννησιωτῶν, μὴ λογιζόμενοι ὅτι ἃ ἐπιμελοῦνται πρᾶξαι εἰς κακίαν αὐτῶν πρόχειρον ᾠκονόμουν, ἔπεισαν τὸν δεσπότην κὺρ Θωμᾶν ἵνα μάχην ἐγείρῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἐπανάστασιν ποιήσῃ, καὶ φάγῃ τοὺς ὅρκους ὡς λάχανα, οὓς πρὸ ὀλίγου μετ' αὐτῶν ἐποίησε. καὶ ὁ ἄλλος ἀγαθὸς ἀνὴρ Ἀσάνης ὁ Ματθαῖος διὰ τὸ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν εἶναι ἀπεσταλμένος περὶ τοῦ εἰρημένου συνοικεσίου τοῦ ἀνὰ τῆς τούτου ἀνεψιᾶς καὶ
τοῦ ἀμηρᾶ ταῦτα οὐκ ἐγίνωσκεν. ἐξελθόντος οὖν τοῦ δεσπό- 87
του κὺρ Θωμᾶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἑνωθέντος μετὰ τῶν ἐργαζομένων κατ' αὐτοῦ ἢ καὶ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ κατ' αὐτῶν, ὡς ὁ λόγος προϊὼν δηλώσει, παρέλαβον ἀπὸ μὲν τῶν Τούρκων τὰ Καλάβρυτα καὶ μόνον ἐκ τῶν ἀστέων ὧν ἤλπιζον λαβεῖν, ἃ οἱ Τοῦρκοι κέκτηντο, ἀπὸ δὲ τοῦ δεσπότου κὺρ Δημητρίου ἅπερ αὐτοὶ οἱ ἐργάται τῶν κακῶν ἡγεμόνευον, Καρίταιναν λέγω καὶ ἅγιον Γεώργιον, Βορδόνιαν, Καστρίτζαν καὶ ἕτερά τινα, ἵν' αὖθις ἔχωσιν αὐτὰ οὐχ ὡς πρώην ἐκυβέρνουν, ἀλλ' ὡς αὐθένται ἴδιοι. ἐκατώρθωσαν οὖν οὐδὲν ἄλλο οἱ φρόνιμοι καὶ πρακτικοὶ καὶ γενναῖοι ἄρχοντες ἢ μόνον ὅτι

13. ταῦτα om P 21. βορδόνιον καστρίτζι P

accepit ac discessit. mense Ianuario eiusdem anni eximius ille vir, imo vero pestis Peloponnesi, Nicephorus Lucanes, qui in fidelibus et primis Demetrii despotae proceribus numerabatur, et alii quidam Albanitae et Peloponnesii, ignari, quae molirentur, in suam se perniciem moliri, Thomae despotae suaserunt, ut fratrem bello adoriretur et contra ameram rebellaret, et quae paulo ante fecerat sacramenta, tanquam olera, comederet. ignorabat hoc alter vir egregius, Matthaeus Asanes, de connubio illo inter illius consobrinam et ameram conciliando ad ameram missus. itaque Thomas despota sub initium Februarii eiusdem anni ex Arcadia profectus et coniunctus cum iis, qui ipsius, imo, ut docebunt ea, quae sequuntur, sui studiosi erant, Turcis eripuit Calabryta, solam ex urbibus, quas a Turcis occupatas recuperaturos se esse sperabant, Demetrio despotae autem eas, quibus ipsi malorum auctores praeerant, Caritaenam, sanctum Georgium, Bordoniam, Castritzam et alia nonnulla, ut illi eas non tanquam administratores, ut ante, sed ut domini recipe-

ἔσχον κατ' αὐτῶν θεὸν τὸν τοῦ παντὸς ποιητὴν καὶ αὐθέντην τῶν ἐπὶ γῆς ἰσχυρότερον, καὶ οὕτως τὸ σκάνδαλον ἐποίησαν ἀνὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ αὐθεντῶν αὐτῶν, οὐκ ἐνθυμηθέντες οἱ ἄθλιοι τοῦ ἀψευδοῦς λογίου ὅτι πᾶσα βασιλεία διαμερισθεῖσα καθ' ἑαυτὴν ἐρημοῦται, οὔτε τοῦ παροιμιώδους λόγου τοῦ πρὸς τοὺς δύο οὐδ' Ἡρακλῆς, ἀλλ' ἐπανέστησαν καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς. καὶ τούτων οὕτως προβάντων πρῶτον μὲν ὁ θεὸς παρεῖδεν αὐτούς, καὶ τί ἔπραττον οὐκ ἐγίνωσκον, ἀλλ' ὡς τοὺς ἰχθύας τοὺς ἔσω τῆς σαγήνης ὄντας καὶ ἀγνοοῦντας ὅτι πάντες μέλλουσιν ἕλκεσθαι εἰς γῆν, ἐν ὅσῳ ἕως τοῦτο γένηται ἀλλήλους διώκονται καὶ ἁλίσκονται καὶ φθείρονται οἱ ἐλάττονες ὑπὸ τῶν μειζοτέρων, οὕτως καὶ οὗτοι. ὁ μὲν γὰρ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς παρέπιπτε καὶ ἐπολιόρκει τὰ τοῦ αὐταδέλφου ἄστεα καὶ χώρας, Ζαρνάταν λέγω καὶ τὰ ἕτερα τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ, τὴν Καλαμάταν καὶ ἄλλα ὅσα εἰς χεῖρας εἶχεν ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ κόλπῳ· καὶ συνεργὸν εὗρε πρωτοστράτορα τὸν ἄριστον Φραγκόπουλον Νικόλαον, τὸν Εὐδαίμονα Ἰωάννην, Λέοντα τὸν μεσάζοντα καὶ τὸν σύγγαμβρον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ τὸν περιπόθητον γυναικοθεῖον, τὸν μᾶλλον Κυδωνίδην ἢ Τζαμπλάκωνα ὀνομαζόμενον. ὁ δὲ δεσπότης κὺρ Δημήτριος πάλιν τὸ Λεοντάρι καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ ἐπολιόρκει καὶ τὴν Ἄκοβαν, ὃς καὶ συνεργοὺς εὗρε καὶ αὐτὸς Γεώργιον τὸν Παλαιολόγον καὶ

10. ἐν ὅσῳ μέντοι ταύτης ἔσω εἰσὶ ἃ. P

rent. nihil igitur aliud prudentes isti, strenui et generosi primores assecuti sunt, nisi ut deum, rerum omnium auctorem et principem iis, qui in terra sunt, potentiorem contra se irritarent; atque inter fratres et dominos suos severunt inimicitias, haud memores miseri oraculi illius indubii "omne regnum secum discordans dilabetur," nec proverbii illius "adversus duos ne Hercules quidem": quin imo etiam tribus obnisi sunt. quae quum ita procederent, primum eos deus neglexit, nec sciebant, quid facerent, sed erant velut pisces in verriculo, qui, se omnes in terram protractum iri nescii, interim invicem se persequuntur, ac minores capti consumuntur a maioribus. quippe Thomas despota incursabat obsidebatque fratris urbes et oppida, Zarnatam et alia loca provinciae Melisseni, Calamatam et reliqua, quae Demetrius in sinu Messeniaco possidebat. adiutores habebat virum optimum Nicolaum Francopulum, protostratorem, Iohannem Eudaemonem, Leonem vicarium et affinem fratris sui, et carissimum uxoris patruum, Cydoniden potius quam Tzamplaconem appellatum. vicissim Demetrius despota Leontarium cum locis vicinis et Acobam ob-

τινα τούτου ἐξάδελφον καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Μπούχαλην Μανουήλ, οἳ ἐμέσαζον κατὰ τοῦ δεσπότου κὺρ Θωμᾶ. καὶ ὁ μὲν παρέλαβε τάχα τὴν Ζαρνάταν, ὁ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς λέγω, καὶ τὸ Λεῦκτρον καὶ τὸ πολὺ τῆς Μανῆς ζυγόν, ἔτι δὲ καὶ τὴν Καλαμάταν. τοῦ δὲ δεσπότου κὺρ Δημητρίου ἐρχομένου ἐκβῆναι ἐν τῷ Λεοντάρει, καὶ μαθὼν τοῦτο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ δραμὼν ἐπρόλαβε καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῷδε τῷ ἄστει· καὶ οὕτως ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος ἀπέμεινεν ἄπρακτος. τοῦ δὲ Παλαιολόγου κὺρ Γεωργίου καὶ τῶν Μπουχαλέων φυγόντων μόνων καὶ ἀπελθόντων σὺν αὐτῷ ἐπαναστρέφοντι εἰς Σπάρτην, ἔτι δὲ καὶ τὸ κάκιστον καὶ ἀνωφελέστατον τῶν Ἀλβανιτῶν γένος εὐκαιρίαν εὑρόντες τῆς ὑπολήψεως καὶ ἁρπακτικῆς καὶ ἀδίκου αὐτῶν γνώμης ἁρμόδιον, τί οὐκ ἔπραξαν ἢ τί οὐκ εἰργάσαντο κακόν; ἀπιστοῦντες γὰρ τρὶς τοῦ σαββάτου ἐκ τοῦ ἑνὸς αὐθέντου πρὸς τὸν ἄλλον ἀπήρχοντο, καὶ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν κώμας ἢ ἄστεα κάστρας ἔλεγον κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶσσαν τὴν βαρβαρίζουσαν, καὶ ταύτας εἰς κεφαλάτικα ἀπῄτουν, καὶ οὕτως ποτὲ μὲν πρὸς τὸν ἕνα τῶν δεσποτῶν ἀπήρχοντο ποτὲ δὲ πρὸς B τὸν ἕτερον. διὰ μέσου οὖν αὐτῶν παντὶ ἄρα εὑρίσκετο τῶν ἀθλίων τάχα Ῥωμαίων τε καὶ ἑτέρων Ἀλβανιτῶν καὶ συγγενῶν καὶ οἰκείων αὐτῶν πολλάκις διήρπαζον καὶ ἠφάνιζον πάντα. ἐγένοντο δὲ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ὅτι τίς αὐτὰ οὐ θρηνήσειεν; ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι οἱ ἐν Κορίνθῳ καὶ

19. παντὶ ἄρα] πάντες P   23. καὶ Ἀμυκλείῳ P

sidebat: qui et ipse administros invenit Georgium Palaeologum et huius patruelem quendam eiusque generum Manuelem Buchalen, qui contra Thomam despotam ipsius negotium curabant. atque ille quidem, Thomas, inquam, Zarnatam et Leuctrum et maiorem partem regionis Manes, Calamatam insuper cepit; Demetrius despota autem, ad invadendum Leontarium profectus, spe frustratus est, quoniam resciscens id frater eius, praecipiti agmine urbem praeoccupatam intravit. Georgio Palaeologo et Buchalis solis profugis et cum ipso Spartam redeunte profectis, genus hominum nequissimum et perditissimum, Albanitae, occasionem nacti cogitationi suae et rapaci atque iniustae naturae commodam, quid non fecerunt aut quid non designarunt mali? infidi enim ter intra sabbatum ab uno domino ad alterum transibant, atque pro eo, ut vicos aut oppida appellarent, lingua sua barbare castras dicentes, petebant earum principatus, et ita nunc ad illum, nunc ad alterum se adiungebant despotam. inter hos igitur omne genus miseriarum reperiebatur, inter Romanos, inquam, et Albanitas eorumque cognatos et domesticos, quorum bona omnia diripiebantur et vastabantur. denique talia ac tanta commissa sunt,

ἐν Ἀμύκλῃ καὶ Πάτρᾳ εὑρισκόμενοι, λαβόντες καιρὸν ἐπιτήδειον, τοὺς μὲν ᾐχμαλώτιζον τοὺς δὲ ἀπέκτεινον, τοὺς δ' αὐθέντας καὶ τοὺς ἄρχοντας κατεγέλων, βλέποντες καθ' ἑαυτῶν τὰ ξίφη ὠθοῦντας.

Ταύτας δὴ τὰς ἐργασίας ἐννοησάντων ἡμῶν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ὄντων, ἔνθα δὴ καὶ ἐπράττοντο τὰ ἑαυτῶν συμπεράσματα, σὺν ἡμῖν ἦν καὶ ὁ τῆς χρηστῆς ῥίζης καρπὸς Νικόλαος ὁ Μελισσηνὸς ὁ νέος καὶ ὀρφανός, ὃν ποτε ἔμελλον ὁ δυστυχὴς ἐγὼ γαμβρὸν ποιῆσαί μοι. ὃς ἀναμέσον τῶν δύο αὐθεντῶν καὶ δεσποτῶν κακῶς καὶ αὐτὸς καὶ πικρῶς διέκειτο· ὁ μὲν γὰρ δεσπότης κὺρ Δημήτριος ἔπεμπεν αὐτὸν πρὸς τὸν δεσπότην κὺρ Θωμᾶν, ὁ δὲ πάλιν ὁμοίως ἐποίει, καὶ οὐκ ἔπαυον εἷς πρὸς τὸν ἕτερον πέμπειν αὐτόν, καὶ οὐκ ἂν τὸ ζῆν αὐτῷ ἐδίδουν, ἀλλὰ συναλλήλως αὐτοῖς ἐκράτουν πάντα ἐκείνου πράγματα, ἃ ἡ ἱστορία προεδήλωσε, τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ· καὶ μᾶλλον ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἀναμέσον τῶν τοιούτων σκανδάλων ἐκινδύνευεν. ἡμῶν δὲ βλεπόντων τὰς τοιαύτας μεγάλας ἀκαταστασίας, καὶ τὰ αὐτῶν συμπεράσματα σκοπησάντων πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν κὺρ Θωμᾶν τὸν δεσπότην ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, ἐξήλθομεν καὶ ἡμεῖς πλάσαντες αἰτίας τινάς, καὶ παρεγενόμεθα εἰς Πίδασον, ἣ νῦν Μοθώνη καλεῖται. ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ χρήσιμος ἄρχων γνώσει τε καὶ πράξει καὶ γένει Γεώργιος ὁ Ῥαούλ, ὁ ἐπὶ μητρὸς θεῖος τοῦ ὃν ἡ ἱστορία ἐδήλωσεν, Νι-

6. *ἐπράττοντο, ἔγνωμεν τὰ αὐτῶν* P 13. *οὐκέτι ζῆν* P 21. *Πύλον* P 23. *τοῦ ὃν ἡ ἱστ. ἐδ.* om P

quae nemo videatur non deploraturus fuisse. quin etiam Turcae, qui Corinthi vel Amyclae vel Patrae erant, arrepta opportunitate, alios in servitium abstrahebant, alios occidebant, principes vero et primores irridebant, quorum enses in se strictos videbant.

Haec facinora nos in Arcadia commorantes prospiciebamus, eratque nobiscum bonae radicis soboles Nicolaus Melissenus iunior idemque orbus, quem quondam miser ego generum habiturus eram. is quoque ab utroque principe et despota male acerbeque habebatur. etenim Demetrius despota ad Thomam eum mittebat, hic contra, nec cessabant eum invicem missitare, et ne victum quidem ei praebebant, quum omnia, quae in Peloponneso eum habuisse supra docuimus, sibi vindicarent: in quibus turbis in haud mediocri periculo ipsa vita eius versabatur. tantos tumultus quum cerneremus, quorum eventa praesagiveramus, antequam Thomas despota exiret ex Arcadia, ipsi quoque, causis quibusdam praetextis, egressi, Pidasum, quae nunc Mothone appellatur, venimus. quin etiam pruden-

κολάου τοῦ Μελισσηνοῦ τοῦ καὶ μελλογάμβρου μου, καὶ αὐτὸς ἀφεὶς τὴν αὐθεντίαν καὶ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ κτῆσίν τε καὶ περιουσίαν παρεγένετο καὶ αὐτὸς μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ Μοθώνῃ, περὶ τὸ τέλος τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους· καὶ καθήμενοι ἀμφότεροι ἐν τῷ λιμένι ἐκαραδοκοῦμεν καθορῶντες τὸ τῆς τοιαύτης τρικυμίας τέλος, εἰ καὶ ὁ θεὸς μακροθυμήσῃ ἵνα οἱ ἀσύνετοί ποτε συνήσωσιν καὶ οἱ μωροί ποτε φρονήσωσι, καὶ ὁμόνοια καὶ εἰρήνη γενήσηται ἀναμέσον αὐτῶν, καὶ τοῦ θεοῦ δεηθῶσι, καὶ ἐλεήσῃ μὲν αὐτοὺς ὡς ἐλεήμων θεός, προστάξῃ δὲ καὶ τὸν δήμιον αὐτοῦ ἀμηρᾶν καὶ ἐάσῃ αὐτοὺς ζῆσαι πλείονα χρόνον· τύπον γὰρ καὶ τάξιν ἔχει καὶ αὐτὸς πρὸς θεὸν οἵαν οἱ αὐτοῦ δήμιοι πρὸς αὐτόν, οἵτινες πληροῦσι μὲν τὰ προστάγματα αὐτοῦ, εἰσὶ δὲ καὶ μισητοὶ καὶ ἀποτρόπαιοι.

Καὶ τούτων δὴ τῶν προρρηθέντων κακῶν κατὰ τῆς Πελοποννήσου περισσοτέρως παντὸς ἀθλίου τόπου γενομένων, ἐλθόντος δὲ καὶ μέρους τῶν Τούρκων στρατοῦ ἔξωθεν, κατέδραμον τὸν τόπον ἅπαντα, καὶ ἵνα ἅπερ κακὰ παρέλειπον οἱ οἰκήτορες καὶ κύριοι καὶ αὐθένται καὶ ἄρχοντες, οὐ προαιρέσει ἀλλ' ἀνδρίᾳ, πράξωσιν αὐτοί, καὶ τοῦ μὲν ἑνὸς τῶν δεσποτῶν ἐχθροὶ ὄντες, τοῦ δ' ἄλλου τάχα φίλοι· ὃν δὴ δεσπότην, τὸν καὶ ἐχθρὸν αὐτῶν κὺρ Θωμᾶν, εἰς τὰ περὶ τὸ

6. καὶ εἰ P 18. διέλιπον P

tia, peritia et genere eximius vir Georgius Raul, avunculus eius, de quo dixi, Nicolai Melisseni, qui gener meus futurus erat, relicta provincia cum bonis et facultatibus omnibus, eodem mecum venit, extremo Decembri anni eiusdem; sedentesque ambo in portu, tantorum fluctuum finem opperiebamur, si forte deus pro patientia sua exspectaturus esset, dum insipientes saperent, stulti ad sanitatem reverterentur, pacem concordiamque colerent et deum precarentur, atque commiseratus eos pro misericordia sua deus imperaturus esset carnifici suo amerae, ut eos diutius spirare pateretur. hic enim locum et ordinem apud deum tenet, qualem apud ipsum carnifices eius, qui iussa eius faciunt, et tamen exosi et contemti sunt.

Quum iis, quae ante commemoravi, malis Peloponnesus gravius, quam ulla alia misera regio, affligeretur, etiam manus Turcarum externa advenit et cuncta incursavit, ut quas clades incolae, domini, principes, primores non consulto, sed resistentium virtute impediti, omiserant, illi ederent, alterius despotae hostes, alterius amici: e quibus illum, inimicum sibi Thomam, prope Leontarium repertum, acriter insectati, in urbem compulerunt, mul-

Λεοντάριον ἐλθόντες εὗρον αὐτόν, καὶ κακῶς ἐδίωξαν καὶ ἀπέκλεισαν αὐτὸν ἐν τῷ ἄστει, καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπέκτειναν καὶ ᾐχμαλώτισαν. ἔπειτα ἔστησαν τὰς σκηνὰς αὐτῶν πλησίον τοῦ Λεονταρίου, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξελθόντες ἀπῆλθον
88 *εἰς τὰ περὶ τὴν Σπάρτην πρὸς τὸν ἑαυτῶν φίλον δεσπότην κὺρ Δημήτριον μετὰ νίκης καὶ πολλοῦ κέρδους ζώων τε καὶ ἀνθρώπων. μόλις οὖν ποτὲ ἐννοήσαντες οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοὶ τὸ κακὸν τῆς ἑαυτῶν μάχης καὶ συναχθέντες εἰς τὸ Καστρίτζι ἐποίησαν τάχα ὅρκους εἰρήνης, τοῦ τῆς Λακεδαιμονίας μητροπολίτου ἤτοι τῆς Σπάρτης μετὰ τοῦ σάκκου αὐτοῦ ἱερουργήσαντος· καὶ ὅτε ἐν τῇ θείᾳ ἱερουργίᾳ ἐδείκνυε τὰ ἅγια τῷ λαῷ λέγων "μετὰ φόβου θεοῦ καὶ πίστεως προσέλθετε," ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ προσῆλθον οἱ αὐθένται καὶ ἀδελφοί, καὶ ὤμοσαν ἵνα τὴν εἰρήνην φυλάξωσιν. ἔμεινεν μέν, ὡς ἠκούσαμεν, ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος ἐν τοῖς συμφωνημένοις μέχρι τινός, καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς οὐδὲν τοὺς ὅρκους ἐλογίσατο καὶ καινὰς μάχας καὶ σκάνδαλα ἐποίησε. ὢ τῆς ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς αἰτίους! καὶ ἤρξαντο ἔτι τὰ κακὰ πάλιν τὸν χθὲς τοιοῦτον φρικτὸν ὅρκον ἀθετησάντων· καὶ ἔπραττεν ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τοῦ ἑτέρου ὅση δύναμις, ἐλπίζοντες ὁ μὲν εἰς τὴν φιλίαν τοῦ ἀμηρᾶ καὶ βοήθειαν, καὶ τὴν ἀδικίαν ἐνθυμούμενος ἣν ἠδικήθη ὑπὸ τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ, ὁ δὲ εἰς*

9. *καρρίτζην* P 11. *λειτουργίᾳ* P 15. *τῇ αὐτῇ συμφωνίᾳ* P

tis de militibus eius aut captis aut occisis. deinde castra prope eam urbem collocarunt, sed mox Spartam ad despotam sibi amicum, Demetrium, victoria et magna hominum animaliumque praeda elati, profecti sunt. tandem aliquando fratres principes, quam perniciosa sibi esset mutuum bellum, intelligentes, Castritzae convenerunt et sacramentis se ad pacem servandam obstrinxerunt, metropolita Lacedaemonis sive Spartae cum sacco sacris operante. itaque quum is in sacrificio sacrosancta populo monstrasset, cum his verbis "cum verecundia et fide accedite," accesserunt principes fratres et pacem se servaturos esse iuraverunt. at Demetrius despota aliquantisper quidem, ut audivimus, stetit pactis conventis, sed mox, nulla sacramenti ratione habita, pugnas et turbas novas molitus est. o patientiam et lenitatem tuam, Christe rex, adversus ipsum et talis consilii auctores! redierunt pristinae calamitates, sacramentis horrendis, quae vix dum facta erant, contemtis. affligebant se mutuo, quantum poterant, confisi alter amicitia et auxilio amerae et iniuriis, quas a subiectis passus

τὴν ἐπιορκίαν τοῦ ἄλλου καὶ εἰς τὸ κατὰ ἀσεβῶν τάχα μάχεσθαι.

Τούτων οὖν οὕτως κακῶς πραττομένων παρῆλθεν ὁ χειμὼν τοῦ ,ςϡξη' ἔτους, καὶ ἰδοὺ τοῦ αὐτοῦ ἔτους Μαΐῳ μηνὶ ὁ ἀμηρᾶς ἐξῆλθεν κατ' ἀμφοτέρων. καὶ παραγενομένου αὐτοῦ ἐξ ὀρθοῦ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπεὶ ἐκεῖ εὑρίσκετο ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος διὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἐχθρὸν εἶναι ἐν Καλαμάτᾳ, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Μαντίνειαν καὶ εἴ τι ἕτερον τῆς ἐπιτροπικῆς τοῦ Μελισσηνοῦ Νικολάου, ὃς ἤρχετο παρὰ τοῦ δεσπότου κὺρ Δημητρίου, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου· καὶ μέγα κακὸν ἦν. τοῦ δὲ ἀμηρᾶ φθάσαντος ἐν τῇ Σπάρτῃ κατῆλθεν αὐτοθελῶς ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος καὶ ἐδουλώθη αὐτῷ· καὶ οὕτως ὁ ἀμηρᾶς παρέλαβε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν Σπάρτην, καὶ τῷ δεσπότῃ φυλακὴν περιθεὶς εἶπεν αὐτῷ "ὦ δέσποτα, ἐπεὶ οὕτως συνέβη σοι τὰ πράγματα, τὸν τόπον τοῦτον ἄρχεσθαι ὑπὸ σοῦ ἀδύνατον. ὅμως ἐπεὶ πατέρα σε ἐστήσαμεν ἔχειν καὶ τὸ κοράσιόν σου λαβεῖν ἡμᾶς εἰς γυναῖκα, τὸν τόπον τοῦτον δὸς ἡμῖν, σὺ δὲ καὶ τὸ κοράσιόν σου ἔλθετε σὺν ἡμῖν, καὶ χαρίσομεν ὑμῖν ἕτερον τόπον πρὸς σιτηρέσιον ὑμῶν καὶ ζωάρκειαν." ὅς γε στέρξας καὶ ἀκουσίως ἐτελείωσε τὰ τοῦ γάμου καὶ τῶν ἑτέρων πραγμάτων.

Καὶ ὁ ἀμηρᾶς μετὰ τοῦ δεσπότου ὁμιλήσας τὰ παντοῖα

14. τὸν δεσπότην φυλακῇ P

erat, alter illius periurio et eo, quod adversus impios sibi pugnandum esset.

Haec dum ita calamitose geruntur, hiems anni 6968 praeteriit. mense Maio autem ameras, adversus utrumque expeditione suscepta, recta Spartam tetendit, quoniam ibi Demetrius despota commorabatur propter Thomam fratrem et hostem suum, qui Calamatae erat, et Mantineam et loca reliqua obsidebat, in circuitu sinus Messeniaci a Nicolao Melisseno, qui Demetrio despotae subiectus erat, administrata: unde illorum locorum magna erat calamitas. quum autem ameras Spartam venisset, Demetrius despota, ultro obviam profectus, ei se tradidit. ita ameras tum ipso tum Sparta potitus est, et despotae in custodiam dato dixit "mi despota, quoniam res tuae huc redactae sunt, hic locus abs te gubernari non potest; sed quum patrem te habere et filiam tuam uxorem ducere constituerimus, hunc locum nobis trade, ipse et filia nobiscum abite, donabimusque vobis locum alium ad victum et vitae commoditatem." Demetrius non nisi invitus et metu compulsus nuptias et reliquas conditiones non abnuit.

Itaque ameras, despota sibi sociato, omnia pro voluntate admi-

διώρθωσεν ὡς ἐβούλετο, καὶ ἐξαπέστειλεν ἄρχοντάς τινας Τούρκους καὶ Χριστιανοὺς ἐν τῇ Μονεμβασίᾳ, ἵνα τὴν σύζυγον καὶ βασίλισσαν καὶ τὴν τούτου θυγατέρα καὶ ἀμήρισσαν λάβωσιν (ἐκεῖσε γὰρ αὐταὶ ὑπῆρχον διὰ τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀδιάσειστον εἶναι τὸ φρούριον), ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ φρούριον παραδώσωσιν. ὧν τὸ μὲν ἐγένετο, ἤγουν διὰ τὰς γυναῖκας· ἐξῆλθον γὰρ καὶ παρεγένοντο ἑκουσίως ἔνθα ἦσαν ὅ τε ἀμηρᾶς καὶ ὁ δεσπότης· τὸ δὲ λαβεῖν τὸ ἄστυ οὐδαμῶς, ὅτι οἱ Μονεμβασιῶται, ὡς πάντοτε ἔκπαλαι ἦσαν τὰ αὐτῶν κατορθώματα ἄξια διηγήσεως, οὕτω καὶ τότε ἐκ νέου ἐποίησαν καὶ οὐκ ἠνέσχοντο παραδῶσαι αὐτό. ὁμοίως καὶ ὃς ἡγεμονεύειν ἐκεῖσε εὑρίσκετο Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος συναινῶν τὰς καλὰς γνώμας τῶν πολιτῶν, οὐκ ἤθελον λοιπὸν ἀκοῦσαι ὡς τὴν πατρίδα εἰς χεῖρας τῶν ἀσεβῶν παραδώσωσιν, ἀλλὰ τοὺς ἀποσταλθέντας B ἄρχοντας τοῦ δεσπότου καὶ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτοῖς ἑτέρους στρατιώτας τοῦ λαβεῖν τὸ φρούριον κακῶς ἀπεδίωξαν. καὶ ταύτην τὴν ἀπολογίαν αὐτοῖς ἔδωσαν "εἴπατε ταῦτα τῷ ἀμηρᾷ, ὅτι πᾶν ἄστυ καὶ φρούριον κτισθὲν μετὰ μηχανῆς καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης καὶ διορθωθὲν καὶ ἀσφαλισθέν, πάλιν μὲν οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐντὸς αὐτοῦ ἐξουσίαν ἔχουσιν· ἡ δὲ ἡμετέρα πατρὶς καὶ χώρα οὐχ οὕτως ὑπάρχει, ἀλλ' ἡ φύσις αὐτῇ ἐφιλοδώρησε καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς τοῦ τόπου ἐρυμνότητος τὴν ἰσχὺν καὶ ἀσφάλειαν ἔχει. καὶ ὅταν θέλησις καὶ

20. μὲν om P   22. ἐρυμνότητος Brunettus, κρημνότητος M, ἐρημότητος P

nistrabat, et nobiles quosdam Turcas et Christianos Monembasiam misit, qui coniugem suam et amerissam, illius filiam, reciperent (ibi enim cum mulieribus suis versabatur, quoniam castrum firmum et difficile ad expugnandum erat) et castrum sibi tradi iuberent. quorum alterum factum est, a feminis scilicet: quae exierunt e castro et promto animo venerunt, ubi ameras et despota erant; minime autem castrum occupari poterat, quia Monembasiotae, ut iam pridem omni tempore facinora memoratu digna ediderant, ita tum denuo generosos se praestiterunt, nec a se impetrare poterant, ut urbem traderent. nec non probavit ea civium consilia, qui urbi praeerat, Manuel Palaeologus. denique de urbe in manus impiorum tradenda vix audire sustinebant, et a despota et amera ablegatos primores et, qui cum iis venerant milites ad occupandam arcem, acerbe repulerunt, hoc iis responso dato "renuntiate ita amerae, omnem urbem et castellum humana opera et arte exstructum et munitum in potestate eorum esse, a quibus teneatur; sed nostrae patriae diversa ratio est, quae naturae

βουλή ἐστι τῷ κυρίῳ ἄνωθεν, τὸ θέλημα αὐτοῦ γίνεται, καὶ οὐ δυνάμεθα ἀντιλέγειν τι, καὶ οἷς βούλεται χαρίσηται· ἡμεῖς δὲ οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχομεν τὰ παρὰ θεοῦ κτισθέντα ὁρίζειν καὶ χαρίζειν." ἀπαγγελλομένης οὖν τῆς τοιαύτης ἀπολογίας τῷ ἀμηρᾷ καὶ ἀκούσας ἐκεῖνος ἐθαύμασε, καὶ τοὺς Μονεμβασιώτας πλεῖστα ὡς φρονίμους ἐπῄνεσε. κρατήσαντες οὖν τὸ ἄστυ δεδώκασιν αὐτὸ τῷ δεσπότῃ κὺρ Θωμᾷ, μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς τάχα τῷ πάπᾳ.

Διὸ οὐκ ἐγκαταλείψομεν τοῦ εἰπεῖν, ἐπεὶ ἔδοξέ μοι διηγηθῆναι τά, ὅσας τιμάς τε καὶ προνόμια μεγάλα διὰ τὴν τοῦ ἄστεως καλλονὴν καὶ τὰς τῶν πολιτῶν ἀρετὰς οἱ βασιλεῖς κατὰ διαδοχὴν τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς πολίτας τοὺς τοῦ περιωνύμου φρουρίου ἐτίμησαν καὶ δωρεὰς μεγίστας ἐδωρήσαντο αὐτοῖς. καὶ τοῦ μὲν ἄστεως τὸ ὄνομα ὄντως τὴν κλῆσιν εἶχεν, ὅτι τοῖς βουλομένοις εἰσελθεῖν ἀληθῶς μίαν παρέχει τὴν εἴσοδον, καὶ οὐ μετὰ μηχανῆς καὶ τέχνης ἀνθρωπίνης, ὡς εἴπομεν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ φύσις τὸ ἄστυ ἐστόλισε· καὶ ἀδύνατον ἦν εὑρεθῆναι κατὰ πᾶσαν τὴν ὑφ' ἥλιον ἕτερον φρούριον τοιούτως ἀδιάσειστον καὶ ἀπολέμητον καὶ ἀνενόχλητον ἐκ πάσης μηχανῆς πολεμικῆς, ὡς τοῦτο εὑρεθῆναι ἀδύνατον. καὶ τὰ μὲν τοῦ ἄστεως βραχεολόγως εἰρήκαμεν, τῶν δὲ ἀρχόντων καὶ πολιτῶν καὶ τοῦ δήμου τὰς ἀρετὰς καὶ ἀνδρίας διηγησώμεθα. τὰ ἐν γῇ καὶ

9. διηγηθῆναι om P   15. ἔχει P   18. ἐστιν P

donum est et a deo et regione munitionem et firmitatem suam habet. quodsi domini, qui in coelis est, voluntas et consilium ita fert, fit utique, quod illi placet, nec nostrum est refragari, sed donat eam ipse, cui velit., at nos nullam potestatem habemus tradendi et largiendi ea, quae a deo condita sunt." quod responsum ubi ad ameram perlatum est, Monembasiotarum prudentiam admiratus est et magnopere laudavit. servatam igitur urbem Thomae despotae tradiderunt, ille mox eandem papae donavit.

Hic iam non omittemus dicere et exponere, quantis honoribus et beneficiis propter urbis commoda et virtutes civium imperatores ordine tum sanctam eorum ecclesiam, tum ipsos cives nobilissimi huius castelli auxerint et ornarint. et sane urbs haec nomen suum proprie et vere gerit, si quidem eam ingredi volentibus revera unum praebet introitum, nec opera aut arte humana, sed ipsa natura, ut diximus, munita est. nec alia sub sole urbs inveniri potest aeque firma, inexpugnabilis et ab omni machinarum bellicarum vi tuta. et ad oppidum quidem quod attinet, strictim ista monuimus; magistratuum au-

ἐν θαλάσσῃ εἰς πάντα ἀγαθοί εἰσι καὶ ἐπιτηδειότατοι, ἐν τῇ θαλάσσῃ μὲν ἱκανόπλοιοί τε καὶ θαλαττουργοί, καὶ νῆας ἐμπορικὰς πλείστας ἔχοντες, καὶ κυβερνῆται καὶ ναύκληροι ἄριστοι οὐ μόνον ἐν ταῖς ναυσὶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν στόλον τὸν βασιλικὸν κυβερνῆται οὐκ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν εἰσίν· ἐν δὲ τῇ χέρσῳ ὁμοίως ἐν τῷ ἱππεύειν καὶ ἀκοντίζειν στρατιῶται ἀγαθώτατοι καὶ πεζοὶ ἀνδρικώτατοι καὶ δοκιμώτατοι. οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν πάλιν συνετοὶ καὶ σοφοὶ καὶ ἔντιμοι, ξενίζοντες τοὺς τυχόντας καὶ παραμυθοῦντες. καὶ πρὸ πάντων τὴν πίστιν καὶ εὔνοιαν ἣν ἐφύλαττον ἔκπαλαι καὶ ἕως τοῦ νῦν εἰς θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων. διὰ ταύτας μὲν τὰς τοιαύτας χάριτας καὶ ἀρετὰς καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς εὔνοιαν καὶ πίστιν ἐν διαφόροις καιροῖς διαφόρως οἱ κρατοῦντες ἄνακτες ἐτίμησαν καὶ εἰς μεγάλα προνόμια τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν αὐτῶν ἀνεβίβασαν. καὶ πρῶτον μὲν τοῦτο τὸ περιώνυμον καὶ ὑπερνεφελὲς φρούριον ἐπισκοπὴν οὖσαν τῆς Κορίνθου μητροπόλεως, δι' ἃς εἴπομεν ἀρετὰς τῶν πολιτῶν καὶ χάριτας τοῦ ἄστεως, ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς καὶ μάρτυρ Μαυρίκιος ὁ καὶ Τιβέριος εἰς μητρόπολιν ἀνεβίβασεν καὶ τριακοστὸν τέταρτον θρόνον ἔταξεν, καὶ ἕτερα προνόμια περὶ ἐλευθερίας τῆς πόλεως ἐδωρήσατο. ἐπακολουθῶν δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς κὺρ Ἀλέξιος ὁ Κο-

9. καὶ πρὸ — Ῥωμαίων] his post v. 12. καὶ πίστιν aptior locus
20. post ἔταξεν P ἐπὶ ἔτους . . . . ἰνδικτιῶνος . . .

tem et civium populique virtutes et fortitudinem iam commemoremus. terra marique ad omnia fortes et quam maxime idonei sunt; ac mare quidem scienter navigant, navesque onerarias permultas habent cum gubernatoribus et naucleris praestantissimis, qui non solum ipsorum naves regunt, sed etiam magno numero classem imperatoriam gubernant. similiter in terra qua equitando, qua iaculando milites optimi, et pedites fortissimi et probatissimi sunt. item eorum magistratus sapientes, periti et spectati sunt, peregrinos hospitio excipiunt et fovent. ante omnia fidem et benevolentiam erga deum et imperium Romanum, ab omni inde tempore integram servatam, hodieque conservant. propter haec tanta ornamenta et virtutes et insignem erga imperatores fidem et studium diversis temporibus diverse ab imperatoribus honorati sunt et ecclesiam magnis beneficiis auctam habuerunt. ac primum quidem, quum nobile illud et super nubes elatum oppidum episcopatum haberet Corintho metropoli subiectum, propter eas, quas commemoravimus civium virtutes urbisque commoda aeternae memoriae imperator et martyr Mauricius, cognomento Tiberius, urbem metropolis dignitate illustravit et tricesimum quartum thronum ei constituit, aliaque beneficia et immunitatis dona eidem

μηνὸς καὶ ἕτεροι ταῦτα ἀνεβίβασαν καὶ ἐβεβαίωσαν. ἔπειτα 89
καὶ ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ γέρων ὁ Παλαιολόγος ὕστερον, ἐπὶ ἔτους ͵ϛω΄, ἰνδικτιῶνος ζ, ἐβεβαίωσε, διά τε τὴν ἀρετὴν καὶ σοφίαν τοῦ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τότε προεδρεύοντος κυροῦ Νικολάου ζήλῳ θείῳ κινηθείς· ὁ δὲ βασιλεὺς ἕνεκεν τοῦ προεδρεύοντος καὶ τῆς τῶν πολιτῶν πίστεως καὶ εὐνοίας ἣν εἶχον πρὸς αὐτόν, ἐκ τριακοστοῦ τετάρτου θρόνου εἰς δέκατον ἀνεβίβασεν οἰκείῳ αὐτοκρατορικῷ κελεύσματι καὶ ψήφῳ συνοδικῇ, καὶ ἕτερα πολλὰ προνόμια τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἐχαρίσατο. καὶ ταῦτα πάντα τὰ ἴχνη τοῦ πάππου ἐπακολουθῶν καὶ βεβαιώνων ὁ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ νέος τὸ κάτωθεν χρυσόβουλλον τῇ αὐτῇ πολιτείᾳ ἐχαρίσατο, ἀνανεώνων καὶ βεβαιώνων τὰ παλαιά, καὶ ἐκ νέου καὐτὸς τούτοις καὶ τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν ἐφιλοδώρησε. καὶ ταῦτα πάντα μὲν ἐγὼ ἐν σεκρέτῳ τῷ βασιλικῷ εἶδον καὶ πολλάκις ἀνέγνωκα, τὸ δὲ παρὸν χρυσόβουλλον εἰς χεῖράς μοι μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἔτυχον ἔχειν. τὰ νῦν δέ, ὡς προεῖπον, καλῶς μοι ἐφάνη ἐν τῷ ἡμετέρῳ βιβλίῳ καὶ ἔργῳ καὶ ταῦτα εὑρίσκεσθαι, ἵνα τὰς εὐεργεσίας γινώσκωμεν ἃς οἱ Μονεμβασιῶται εἶχον παρὰ τῶν βασιλέων διὰ τὰς καλοκαγαθίας καὶ ἀρετὰς αὐτῶν, ἵνα οὐκ εἰς λήθην διὰ τὸν χρόνον γενήσωνται, ὅπως καὶ οἱ ἀκροαταὶ καὶ ἕτεροι μιμηταὶ καὶ ζηλωταὶ καλῶν ἔργων ἔσωνται.

3. ζ, ἐβεβαίωσε om P   5. ὅδε ὁ P   19. πάντες γινώσκουσιν P

impertivit. deinde imperator Alexius Comnenus et alii donationes illas approbarunt et confirmarunt. eadem post perpetua dignus memoria imperator Andronicus Palaeologus maior, anno 6800, indictione 7, confirmavit, propter virtutem et sapientiam Nicolai domini, qui ecclesiae tum praeerat, divino ardore incitatus: qui idem urbem propter ipsum episcopum et civium erga se fidem et studia a throno tricesimo quarto ad decimum evexit imperatoria sua auctoritate et suffragio synodico, et alia multa iura praecipua sanctae ecclesiae impertivit. quae omnia, avi vestigia secutus, imperator Andronicus Palaeologus minor rata habuit, et civitati infra perscriptam bullam auream dedit, qua vetera beneficia approbat confirmatque, et nova tum civibus tum ecclesiae impertit. haec in secretario imperatorio vidi et frequenter legi, auream bullam vero ipse forte nactus sum post captam urbem. itaque, ut ante dixi, pulcrum mihi visum est, talia libro et opere nostro contineri, unde beneficia cognoscantur, quibus Monembasiotae propter res praeclare gestas virtutesque ab imperatoribus ornati sunt, ut temporis iniuria in oblivionem ne abeant et lectores aliique praeclara illa facinora imitentur et aemulentur.

17. Ἐπεὶ οἱ Μονεμβασιῶται οἵ τε ἀπὸ τῆς θεοσώστου πόλεως Μονεμβασίας καὶ ἀπὸ τῶν Πηγῶν εὑρισκόμενοι καὶ κατοικοῦντες ἀρτίως εἴς τε τὴν θεοδόξαστον καὶ θεοφύλακτον καὶ θεομεγάλυντον Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις καὶ χώρας τῆς βασιλείας μου, εἰσὶν ἀποτεταγμένοι διὰ χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων τῶν ἁγίων ἀοιδίμων καὶ μακαρίων μου αὐθεντῶν καὶ βασιλέων, τοῦ τε πατρὸς καὶ πάππου καὶ προπάππου τῆς βασιλείας μου, ἵνα ἐφ' αἷς ἂν ποιῶσι πραγματείαις εἰς τὴν θεοδόξαστον Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σηλυμβρίαν, τὴν Ἡράκλειαν, τὸ Ῥαιδεστόν, τὴν Καλλιούπολιν καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις, καὶ δίδωσι χάριν κομερκίου εἰς ποσότητα νουμισμάτων ἑκατὸν νουμίσματα δύο, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς πάντας τόπους καὶ χώρας καὶ σκάλας τῆς βασιλείας μου διαμένωσιν ἀνώτεροι ἀπαιτήσεως κομερκίου παντελῶς, διατηρῶνται δὲ καὶ ἔνθα ἂν εὑρίσκονται καὶ κατοικῶσιν ἀνενόχλητοι καὶ ἀπὸ πασῶν ἄλλων δόσεων καὶ ἀπαιτήσεων, παρεκάλεσαν δὲ ἵνα τύχωσι καὶ ἐκ νέου εὐεργεσίας ἰδίας παρὰ τῆς βασιλείας μου, δι' ἣν ἔχει αὐτῇ τῇ χάριτι ἔφεσιν καὶ ὄρεξιν τοῦ εὐεργετεῖν πάντας τοὺς εἰς αὐτὴν ἀναφερομένους πιστοὺς καὶ εὐυπολήπτους, προστάσσει καὶ διορίζεται ἤδη ἡ βασιλεία μου, ἀπολύουσα τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον αὐτοῖς, ἵνα πάντες οἱ Μο-

1. 17] τοῦ ἀοιδίμου αὐτοκράτορος Ῥωμαίων κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου χρυσόβουλλον περὶ τῶν προνομίων τῆς πολιτείας Μονεμβασίας P, τῆς πολιτείας Μονεμβασιωτῶν προνόμιον M 2. Πηγῶν] τὰ νῦν Βρύσεις ὀνομαζομένων margo P 5. ὑποτεταγμένοι P 12. κουμερκίου P νομισμάτων P 19. αὕτη τὴν χάριν P 22. αὐτῆς P

17. Quum Monembasiotae tum ii, qui deo caram Monembasiam habitant, tum qui Pegis vel in urbe gloria, custodia et magnificentia divina insigni, Cpoli, vel aliis in oppidis locisve imperii nostri commorantur, bullis aureis et mandatis sanctorum et beatorum principum et imperatorum, patris, avi et abavi maiestatis nostrae, iure hoc praecipuo donati sint, ut in negotiis, quae Cpoli, urbe gloria dei illustri, Selymbriae, Heracleae, Rhaedesti, Calliopoli et reliquis oppidis Macedoniae faciant, vectigal pendant centesimas duntaxat binas, in ceteris vero locis, regionibus et navalibus imperii nostri immunes sint omnis omnino tributi, neve vexentur, ubicunque vivant, ulla ullius stipendii exactione: nostra maiestas, ab iisdem rogata, ut et ipsa denuo se ornaret beneficiis, pro gratia et benevolentia, qua cunctos sibi subiectos fideles et sui studiosos amplectitur fovetque, imperat atque edicit bulla hac aurea, ut omnes Monembasiotae tum

νεμβασιῶται οἵ τε ἐν τῇ θεοσώστῳ πόλει Μονεμβασίας κατοικοῦντες, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ ἐκ τῶν Πηγῶν καὶ ὅπου ἄρα εὑρίσκωνται καὶ κατοικῶσιν εἴς τε τὴν θεοδόξαστον Κωνσταντινούπολιν εἴ τε καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπολαύωσι μὲν τῆς ἣν εἶχον πρότερον ἐξουσίας καὶ δεφενδεύσεως διὰ τῶν ῥηθέντων χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων ὧν εἶχον οἱ ἀπὸ τῶν Πηγῶν καὶ οἱ ῥηθέντες Μονεμβασιῶται· κατεπέκεινα δὲ τῆς τοιαύτης ἐξουσίας εὐεργετεῖ ἡ βασιλεία μου αὐτοὺς B κοινῶς ὅλους τοὺς Μονεμβασιώτας, τούς τε ἐκ τῶν Πηγῶν καὶ τοὺς ἐκ Μονεμβασίας, ἵνα ἐφ' αἷς ἂν ποιῶσι πραγματείαις δίδωσιν εἰς τὸ κομέρκιον τῆς θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως ὑπὲρ ἐκβολῆς ποσότητος νουμισμάτων ἑκατὸν νούμισμα ἕν, καὶ ὑπὲρ ἐκβολῆς ἀγορᾶς καὶ ἑτέρας πραγματείας ποσότητος νουμισμάτων ἑκατὸν νούμισμα ἕν, εἴτε δηλονότι διὰ σίτου ἐν τῷ προφορίῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἔνθα βούλωνται, εἴτε διὰ οἴνου, ἐὰν ἐξ οἵας δήποτε χώρας διακομίσωσι τούτοις, ἢ διὰ προσφαγίων παστῶν ἢ τομαρίων ἢ πετζίων ἢ πανίου ;ἢ λινοκόκκου ἢ τζοχαρικῆς ἢ τετραπόδων ἢ ἑτέρων εἰδῶν ὧν ἂν βούλωνται, μηδ' ὅλως παρὰ μηδενὸς κωλυόμενοι ἐπὶ ταῖς διαπράσεσι τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν ἢ καθελκόμενοι εἰς ἀπαιτήσεις καμπανιστικοῦ, μεσιτικοῦ, ζυγαστικοῦ, μετρητικοῦ, παχιατικοῦ, γομαριατικοῦ, ὀψωνίου, σκαλιατικοῦ, βιγλιατικοῦ, δεκατίας, ἁλιευτικῆς τετραμοιρίας,

4. ἀπολάβωσι P 6. ἃ P 11. τὸ om P 15. πυροφορίῳ P 17. ταῦτα P 20. πραγμάτων P 21. μεπιτικοῦ P 22. μπαχαντικοῦ γομαριτιακοῦ P 23. βιγλατικοῦ P τετραμοίρας P

qui urbem deo caram Monembasiam habitant, tum qui Pegis vel quovis alio loco, sive Cpoli, urbe gloria dei illustri, sive alibi, vivunt commoranturque, etiam posthac fruantur ea, quam pridem habuerunt per supra nominatas bullas aureas et edicta, libertate et immunitate; et vero Monembasiotas universos, tum eos, qui Pegis, tum qui Monembasiae habitant, novo hoc beneficio ornamus, ut in aerarium urbis gloria dei illustrissimae Cpolis in mercatu, nundinis aliisve negotiis centesimas non amplius singulas pendant, si in foro vel alibi proponant aut e regione quacunque advehant sive frumentum, sive vinum, sive carnes salsas, sive coria, sive pelles, sive pannos laneos, linteos sericosve, sive equos, sive denique aliud quodcunque mercium genus, neve in peragendis his negotiis a nemine impediantur aut cogantur tributa pendere pro mercibus ponderandis, librandis vel metiendis, pro adipe, opsonio, statione navium, excubiis, aut dare decumas, vel quadrantem piscatorium, vel aliud quodcunque stipendii genus; imo nec collationem faciant ad castra mu-

ξυλαχύρου, δρειμῆς τῆς ἐνιάδος ὡς τὰς εἰς αὐτοὺς περὶ αὐτὴν ἁπάσας σκάλας, ἀλλὰ δὴ καστροκτισίας, κατεργοκτισίας, μαγειρίας, ἀντιναύλου, ἐξωπρασίας, κοσμιατικοῦ, καπηλιατικοῦ, μηνιατικοῦ, ἐργαστηριακοῦ, μεταξιατικοῦ, τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ πανίου τοῦ ἐν τῷ φόρῳ πωλουμένου, ἔτι δὲ καὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ σιταρίου τοῦ εἰσαποταχθέντος ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τῶν καραβίων ἢ ἑτέρου τινὸς κεφαλαίου τῶν νῦν ἐνεργουμένων ἢ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς μελλόντων ἐπινοηθήσεσθαι, ἀλλὰ διατηρῶνται ἁπάντων τούτων ἀνενόχλητοι καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς. ὡσαύτως οὐδὲ οἱ πωλοῦντες πρὸς αὐτοὺς ἢ ἐξωνούμενοι ἀπὸ τῶν πραγματειῶν αὐτῶν, εἴτε ζῶά εἰσιν εἴτε γεννηματικὰ εἴδη ἢ καὶ ἄλλο τι, ἢ ἐν τῇ θεοδοξάστῳ Κωνσταντινουπόλει ἢ ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας μου, ἀπαιτοῦντες χάριν κομερκίου ἕνεκεν δηλονότι τῆς δεφενδεύσεως τῶν τοιούτων Μονεμβασιώτων. ἔσται δὲ καὶ ὅταν διακομίζωσι διὰ καραβίων τὰς τούτων πραγματείας εἴτε ἀπὸ τῆς ἄνω θαλάσσης εἴτε ἀπὸ τῶν τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως κόλπων, εἴτε σῖτος ἔνι εἴτε οἶνος εἴτε ἕτερόν τι εἶδος, ἰσάζωνται μὲν οἱ δηλωθέντες Μονεμβασιῶται ἐν τῷ κομερκίῳ τῆς θεοφυλάκτου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἵνα διδῶσιν ὅσον ἀνωτέρω διορίζεται ἡ βασιλεία μου, οἱ δὲ ἔχοντες τὰ καράβια διαμένωσιν ἀνενόχλητοι χάριν τῶν τοιούτων πραγματειῶν αὐτῶν, μήτε τετραμοιρίαν ἢ ἄλλην ἀπαίτησίν τινα χάριν τῆς τούτων ἐξουσίας παρά τινος ἀπαιτούμενοι. ἐὰν δὲ

1. ξυλαξύχου corr P δρεινῆς τῆς ἐννιάδος P 11. πραγμάτων P 13. ἀπαιτοῦνται P 16. ἄνωθεν P 22. πραγμάτων P

nienda vel exstruendas triremes, aut tributa pendant, nautis, vel iis, qui merces apud exteros divendunt, vel cauponibus opificibusque imposita, vel pro serico, pannis in foro vendendis, navigiis frumentariis solvenda, denique nulla omnino vel inventa iam, vel post invenienda vectigalia pendant, sed horum omnium plane sint immunes. item ii, qui merces, sive ex animalibus sive e plantis sive alia quacunque ratione partas, aut vendunt Monembasiotis, aut ab iis emunt, sive Cpoli gloria dei illustrissima, sive in aliis imperii nostri locis, nihil pendunto tributi propter gratiam Monembasiotis impertitam. deinde si qui navigiis horum merces vel a mari supero vel ab urbis magnificae Cpolis oris avehant, sive frumentum, sive vinum, sive aliud quodcunque mercium genus, pendunto ii, quos diximus, Monembasiotae aerario urbis tributi id, quod supra constituit maiestas nostra. domini navium immunes sunto, neve postulantor quadrantem vel aliud quidquam vectigalis, propter immunitatem illis concessam. si

διέρχωνται μετὰ πραγματειῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ δύσεως εἰς ἀνατολὴν ἢ ἀπὸ ἀνατολῆς εἰς δύσιν ἢ ἀπὸ μέρους τῆς Ζαγορᾶς διαβιβάζοντες ζῶα ἢ ἄλλο τι, εἴτε εἰς τὴν Σωζόπολιν ἢ εἰς τὴν Ἀγαθόπολιν ἢ εἰς τὴν Μηδίαν καὶ τὰς λοιπὰς χώρας τῆς βασιλείας μου, ὀφείλωσι διατηρεῖσθαι ἀνενόχλητοι καὶ ἀδιάσειστοι παντελῶς ἀπό τε τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ κομερκίου, τοῦ διαβατικοῦ καὶ τοῦ πορτιατικοῦ, παρά τε τῶν κατὰ καιροὺς εὑρισκομένων εἰς κεφαλὴν τῶν εἰρημένων κάστρων καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε τὰ δημόσια διενεργούντων, ἐφ' αἷς δὴ ποιῶσι πραγματείαις ἐν ἑτέροις τόποις τῆς βασιλείας μου γεννηματικάς τε καὶ λοιπάς, εἴτε κατὰ ἀνατολὴν εἴτε κατὰ δύσιν, εἴτε ἐν νήσοις εἴτε κατ' ἤπειρον, ἔν τε κάστροις καὶ πανηγύρεσιν εἴτε ἐν ἄλλοις τόποις. ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰς τῆς Πελοποννήσου ἁπάσας χώρας καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου γινωσκομένας πανηγύρεις ὀφείλουσι διατηρεῖσθαι μὲν καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλαίων πάντων ἀνώτεροι, διατηρεῖσθαι δὲ καὶ παντελῶς ἀνενόχλητοι καὶ χάριν δόσεως κομερκίου, μηδὲ ἕνεκεν πορτιατικοῦ διδόντες τὸ τυχόν. ὅθεν ὀφείλουσι διατηρεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν τοιαύτην ἀνενόχλησιν καὶ δεφένδευσιν οἱ εἴς τε τὸ κομέρκιον τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ εἰς τὰς ἄλλας πάσας σκάλας καὶ χώρας καὶ κάστρα τῆς βασιλείας μου ἐνοχοποιούμενοι κατὰ καιρούς, ἀλλὰ δὴ καὶ πάντες ὅσοι ἐπικρατῶσι κτήματα ἢ ζευγαλάτια ἢ κάστρα ὁρισμῷ τῆς βασιλείας μου, εἴτε τῆς περιποθήτου μοι Αὐγούστης εἰσὶν οὗτοι, εἴτε τοῦ ἐρασμιωτάτου μοι υἱοῦ

8. ἄστεων P 9. καὶ ἐν P 10. λοιπὰς χώρας, P 14. κάστρη P 23. ζευγαλατεῖα ἢ κάστρη P

vero eorundem merces, sive animalia sive aliud quid, aut ex occidente in orientem, aut ex oriente in occidentem, aut e finibus Zagorae avehuntur, sive Sozopolim, sive Agathopolim sive in Mediam et reliqua loca imperii nostri, nihil omnino vexantor exigendo tributo, vectigali vel portorio, ab iis, qui castris illis vel civitatibus praesunt, in negotiis quibuscunque, quae in aliis locis imperii nostri faciunt, sive in oriente sive in occidente, sive in insulis sive in continenti, in castris, mercatibus et reliquis locis. item in mercatibus, qui in Peloponnesi oppidis et castris imperio nostro subiectis habentur, eosdem liberos esse volo omni tributi genere, nec ulla vectigalis vel portorii exactione vexari. quare praestent iis nec esse est has immunitates tum qui Cpoli tributorum exactioni, tum qui aliis portibus, locis et castris imperii nostri praefecti sunt; nec vero quicunque fundos, praedia vel castra intra fines imperii nostri sita habent, sive maiestatis nostrae, sive filii nostri dilectissimi, sive cognatorum nobis vel alio-

τῆς βασιλείας μου βασιλέως, εἴτε τῶν προσμενῶν ἀρχόντων τῆς βασιλείας μου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχοντοπούλων αὐτῆς, οὐδὲ αὐτοὶ ὀφείλουσι χάριν μαγειρίας ἢ ὀψωνίου ἢ ἄλλου τινὸς ζητήματος ἀπαιτεῖν τι ἐξ αὐτῶν ἢ ἄλλο τι ἐπάγειν αὐτοῖς ἐπιτίμιον καὶ ἐπιβλαβές. ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ καιρὸν μέλλοντες ἔχειν τὴν ἐνοχὴν τῆς θεοδοξάστου Κωνσταντινουπόλεως ἀφέξωνται τελείως τοῦ ἐπάγειν ἐπήρειαν αὐτοῖς καὶ ἀπαίτησιν τὴν τυχοῦσαν ἢ ὀψωνίου ἢ μαγειρίας, ἢ συγκαταλέγειν αὐτοὺς τοῖς λοιποῖς ἐποίκοις ταύτης ἐπὶ τὰς κατὰ καιροὺς γινομένας κοινωφελεῖς ἴσως χρείας συγκροτήσεσιν, ἢ ἰδίως ὅλως ἀπαιτεῖν τούτους τῆς τοιαύτης συγκροτήσεως ἕνεκα. ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἃς ἔχωσιν οὗτοι ὑποθέσεις ἢ μετ' ἀλλήλων ἢ μεθ' ἑτέρων τινῶν, κριθήσωνται παρ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλείας μου. τῇ γοῦν ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου τὰ κατὰ μέρος περὶ αὐτῆς διορίζεται, ἀπολαύσωσι ταύτης κατὰ τὸ ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον καὶ οἱ ἐξ ὀσφύος παῖδες καὶ ἀπόγονοι τούτων, μέχρι ἂν ἡ τοῦ γένους αὐτῶν διαρκῇ σειρά· εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτων ἁπάντων βεβαίωσιν ἀσφαλείας ἐγένετο καὶ ἐπεβραβεύθη καὶ ἐπιχορηγήθη αὐτοῖς καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα Νοέμβριον τῆς ἐνισταμένης ἰνδικτιῶνος ιε' ἔτους ͵ϛωκε'. ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.

1. *εὐγενῶν* P 20. *παρὸς* c.

rum primorum procerumque ministri sunt, ullum ullius generis tributum ab iis exigunto, neve omnino quidquam iis imponunto mulctae noxiive. ipsi item Cpolis, urbis clarissimae, praefecti prorsus abstinento a tributis illis imponendis, neve eosdem cum reliquis advenis in censum referunto ad collationes ob rei publicae salutem faciendas, aut separatim eos in tali re stipendia postulanto. nec vero lites, quas vel cum aliis, vel inter se habent, ab illis, sed in sanctuario maiestatis nostrae diiudicantor. atque huius quidem bullae aureae auctoritate et lege quae constituta sunt a maiestate nostra, iis fruuntor aequali et pari modo eorum filii et posteri, quatenus pertinebit generis eorum series. nam ad omnia haec firmanda et sancienda donata et data iis est bulla haec aurea maiestatis nostrae, edita mense Novembri indictionis 15, anni 6825: cui subscripsit pia nostra et deo obedientissima potestas.

Andronicus in Christo deo fidelis rex et imperator Romanorum Angelus Ducas Comnenus Palaeologus.

Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος.

Τὸ παρὸν ἴσον ἀντιβληθὲν καὶ εὑρεθὲν κατὰ πάντα ἰσάζον τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ ἐγράφη δι' ἀσφάλειαν.

18. *Λοιπὸν κρατοῦντος τοῦ δεσπότου κὺρ Θωμᾶ τὴν Μονεμβασίαν παρὰ τῶν Μονεμβασιώτων αὐτῷ δεδομένην, ὁ ἀμηρᾶς τὴν μὲν βασίλισσαν καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οἰκονομήσας ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετά τινων τῶν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτῆς, τὸν δὲ δεσπότην εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ. ἐλθόντος οὖν τοῦ ἀμηρᾶ ἐν τῇ Βορδονίᾳ οἱ ἐκεῖσε γενναῖοι ἄρχοντες φοβηθέντες ἔφυγον ἀφέντες αὐτήν. οἱ δὲ ἐν τῷ Καστρί ζη τάχα μέχρι τινὸς ἀντισταθέντες καὶ πολεμήσαντες τέλος προσεκύνησαν μετὰ συμβάσεως, ἵνα μὴ ἀθετήσῃ τὰ αὐτῶν ἤθη καὶ νόμιμα. ὃς ὑπὲρ ταῦτα καὶ ἄλλας πλείστας χάριτας αὐτοῖς ἐπηγγείλατο· καὶ κατελθόντες στεφθῆναι ὑπὲρ τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν κατ' ἔθος οὓς μὲν αὐτῶν ἐκαρατόμησεν οὓς δὲ ὀβελοῖς ἀπέκτεινε, τὸν* B *δὲ Προινοκοκκᾶν λεπίσας ἐτελείωσεν· ἄξιον τέλος τῶν ἐργασιῶν καὶ πράξεων ἀπέλαυσεν. ἐλθόντος δ' αὐτοῦ δὴ τοῦ ἀμηρᾶ καὶ εἰς τὰ περὶ τὸ Λεοντάριν, καὶ εὑρὼν αὐτὸ ἔρημον ἀνθρώπων, παρέλαβεν αὐτὸ διὰ τὸ τοὺς ἀνθρώπους φυγεῖν. ἐν δὲ τῷ Γαρδίκῃ ὡς ἰσχυρότερον αὐτοῦ εἰσῆλθον φυλαχθῆναι, ἔνθα πάλιν ὁ ἀμηρᾶς παρεγένετο πολιορκῶν καὶ αὐτὸ μέχρι τινός· τέλος δὲ ἐδουλώθησαν, μετὰ συνθήκης καὶ*

3. *ἐγγράφη*, omisso *καὶ*, P 15. *εὐσταθῆναι* P *κατὰ τὸ εἰωθός* P 21. *γαρδικίῳ ἐν ᾧ ὡς ἰσχυροτέρῳ ὄντι ἦλθον φυλαχθῆναι, πάλιν* P

Exemplar hoc archetypo collatum et prorsus simile repertum et accurate scriptum est.

18. Quum igitur Thomas despota Monembasiam a Monembasiotis sibi traditam teneret, ameras imperatricem et filiam eius sibi matrimonio iunctam cum quibusdam de suis et ipsius comitibus Cpolim misit, despotam apud se retinuit. amera deinde Bordoniam profecto, generosi scilicet optimates timore perculsi fugerunt urbemque deseruerunt. Castritzenses ubi aliquamdiu restiterunt pugnaruntque, postremo eum receperunt, conditione dicta, ut ipsorum mores et instituta ne turbaret. quod ille cum aliis plurimis beneficiis se iis praestiturum promisit. itaque quum egrederentur, ut pro more virtutis suae praemia acciperent, aliis eorum capita praecidit, alios palo suffixit, Proenococcam vero excoriavit, mortem factis suis dignam nactum. deinde ameras Leontarium profectus, eam urbem a civibus desertam invenit et nullo labore occupavit. quum Gardicam, oppidum munitius, securitatis causa confugissent, illuc rursus ameras profectus, urbem aliquamdiu obsessam, postremo in

ὅρκου ἐπαγγειλάμενος αὐτοῖς ἵνα μηδένα αὐτῶν ἐνοχλήσῃ ἢ θανατώσῃ ἢ αἰχμαλωτίσῃ. αὐτὸς δὲ τοὺς ὅρκους ἀθετήσας καὶ τῇ μνησικακίᾳ καὶ ὀργῇ κινούμενος, ἔν τινι πεδίῳ μικρῷ συνάξας αὐτοὺς πάντας καὶ δεσμεύσας παρανάλωμα μαχαίρας σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶ πεποίηκε. τοιουτοτρόπως καὶ οἵ ποτε προεστοὶ αὐτῶν οἱ Μπουχάλεοι ἔπαθον, εἰ μὴ ἔφθασεν ὁ μπεγλέρμπεης Μαχουμούτης· ἐξεζήτησεν αὐτοὺς διὰ τὸ τὴν γυναῖκα Μανουὴλ τοῦ Μπουχάλη δισεξαδελφὴν εἶναι αὐτοῦ. οἳ καὶ κακὰ ἀνταπέδωκαν αὐτῷ ἀντὶ τούτων. δοὺς γὰρ αὐτοῖς ἀνθρώπους ἵνα μετὰ ἀνέσεως καὶ ἀναπαύσεως ἀπέρχωνται τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὸν ἔξω τόπον, διερχόμενοι περὶ τὸ Ποντικὸν εὑρόντες πλεύσιμον καὶ δολίως ἀποκτείναντες τοὺς ἀπάγοντας ἀνθρώπους τοῦ μπεγλέρμπεϊ καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ πλεύσιμον ἔφυγον εἰς Κέρκυραν, κἀκεῖθεν πάλιν εἰς Νεάπολιν. καὶ αὐτοὶ μὲν ἠλευθερώθησαν τῆς δουλείας ὅπως δήποτε· ὁ δὲ πενθερὸς μὲν Μανουὴλ τοῦ Μπουχάλη Γεώργιος ὁ Παλαιολόγος, πρωτεξαδελφὸς δέ, ὡς προεδηλώσαμεν, τῆς μητρὸς τοῦ μπεγλέρμπεη, βληθεὶς εἰς σίδηρα ἤγετο. αὐτὸς γάρ, ὡς προείπομεν, φυγὼν ἐκ τοῦ Λεονταρίου μετὰ καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην εἰς δουλοσύνην τοῦ δεσπότου κὺρ Δημητρίου, πολέμου δὲ γεγονότος περὶ τὴν Βορδονίαν καὶ τὴν Τρύπαν κακῶς τρωθεὶς ἑάλω, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν δέσμιον πρὸς τὸν ποτε αὐθέντην αὐτοῦ

6. προεστῶτες P 7. μπεϊλερμπέης μαχμούτης P 16. Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου Γεώργιος Μπουχάλης P

ditionem accepit, ex pacto et iureiurando pollicitus, se neminem eorum aut turbaturum, aut occisurum, aut in servitium abducturum esse. sed, sacramenti immemor et ulciscendi cupiditate atque ira incitatus, cunctos in parvo quodam campo coactos et vinctos cum uxoribus et liberis gladio trucidari iussit. quo supplicio etiam praefecti iis Buchalei affecti fuissent, nisi Mahometes beglerbegus vitam iis impetrasset, quod uxor Manuelis Buchalei ipsius soror sobrina esset. qui male gratias retulerunt. nam quum homines iis dedisset, ut tuto et citra laborem via e finibus amerae ducente procederent, Ponticum profecti ibique navigandi occasionem nacti, dolose homines a beglerbego sibi adiunctos interemerunt, et conscensa navi Corcyram, et inde rursus Neapolim profugerunt. itaque ipsi quidem servituti se modo qualicunque eripuerunt; sed Manuelis Buchalei socer, Georgius Palaeologus, matris beglerbegi, ut ante significavi, frater consobrinus, ferro vinctus ducebatur. is enim, Leontario profugus, cum genero Spartam discesserat, ut Demetrio despotae operam navaret, sed in obsidione Bordoniae et Trypes, accepto vulnere, captus et vin-

τὸν δεσπότην κὺρ Θωμᾶν. ὡς δὲ ἰάθη ἀπὸ τοῦ τραύματος, περιωρισμένου δὲ ὄντος καὶ φυλαττομένου ὅπως δήποτε περὶ τὸ Δυρράχιον, ἀπατήσας τοὺς φυλάσσοντας ἔφυγε, καὶ πάλιν προσέρχεται τῷ δεσπότῃ κὺρ Δημητρίῳ, καὶ ἐν τῷ Ναυπλίῳ τὸν πλείονα καιρὸν διέτριβε διὰ τὸ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδία αὐτοῦ ὑπάρχειν ἐν τοῖς τῶν Ἑνετῶν.

19. Τοῦ οὖν ἀμηρᾶ δουλώσαντος, ὡς δεδηλώκαμεν, τὸ Λεοντάριον καὶ τὰ περὶ αὐτό, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἅγιον Γεώργιον· ταῦτα γὰρ ἰδὼν ὁ Κροκόντηλος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν Κροκόδειλος οἰκειότερον, προσεκύνησεν καὶ αὐτὸς τὸν ἀμηρᾶν, τὸ δὲ κάστρον τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ δέδωκεν αὐτῷ· αὐτὸς δὲ ἔλαβε χάριν τούτων τὸ ἐλωῒ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἠλὶ καὶ τὰ ἑξῆς, τοῦτ' ἔστι θεέ μου θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες, ὡς εἰπεῖν μᾶλλον ἵνα τί μὴ καὶ αὐτὸν ἐγκατέλιπες, τῶν προλεχθέντων κακῶν πρωτεργάτην. τούτων οὖν ἐκεῖσε γινομένων ὁ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς ἀφεὶς τὴν Καλαμάταν καὶ περάσας εἰς τὰ περὶ τὴν Κόσμαιναν καὶ τὸ Πεταλίδι, εἰσελθὼν εἰς τὸν Ἀβαρῖνον κἀκεῖθεν εἰς τὸ Μαράθιν, προγενέστερον τῆς βασιλίσσης καταλειψάσης τὴν Ἀρκαδίαν κἀκεῖσε ἀπελθούσης μετὰ τῶν παίδων αὐτῆς καὶ τῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ἀρχόντων. ὁ δὲ ἀμηρᾶς παρέλαβεν αὐτά, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν Καρίταιναν, παρὰ τοῦ Συγουρομάλλη Πα- 91
λαιολόγου καὶ γυναικαδέλφου τοῦ μεγάλου Λουκάνῃ, ὃς προα-

8. ἔτι — Γεώργιον om P   9. κροκόνδειλος P   12. ἠλεὶ ἠλεὶ P
14. με] με καὶ αὐτὸν P   μοι P   18. μαράνθι P

culis constrictus ad dominum quondam suum Thomam despotam adductus est. sed, sanato vulnere, quum custodiretur ad Dyrrhachium, deceptis custodibus, effugit iterumque adiunxit se Demetrio despotae, ac Nauplii aliquamdiu commoratus est, quoniam ibi in Venetorum ditione uxor et liberi eius vivebant.

19. Occupatis igitur, ut docuimus, Leontario locisque vicinis, et S. Georgio insuper, animadvertens id Crocontelus sive, ut aptius dicam, Crocodilus, ipse quoque ad eum defecit eique cum castro duos filios tradidit, habuitque eius rei praemium eloi sive eli et quae sequuntur, h. e. mi deus, mi deus, quare deseruisti me, sive, ut dicam melius, quare non et ipsum deseruisti commemoratorum malorum primum auctorem. haec dum illic fiunt, Thomas despota, relicta Calamata, Cosmaenam et Petalidium traiectus, Abarinum et inde Marathium venit, quum iam ante regina ex Arcadia exiisset atque illuc cum liberis et primoribus Arcadiae advenisset. itaque occupavit ea ameras, recepitque idem Caritaenam a Sguromalle Palaeologo et fratre uxoris magni Lucanis, qui, ut olim Arius, in sella familiarica,

πέθανεν εἰς ἀπόπατον διαβιβάσας τὴν ψυχήν, ὥς ποτε ὁ Ἄρειος ἔπαθεν, ἅμ' ἐγκάτοις, καὶ περάσας κατῆλθεν εἰς τὰ περὶ τὴν Ἀνδροῦσαν καὶ Ἰθώμην. καὶ λαβὼν αὐτὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα ἀπῆλθε θεάσασθαι καὶ τὴν Κορώνην, εἶτ' ἐκεῖθεν διέβη καὶ εἶδε τὴν Μοθώνην, εἶτα τὴν Πύλον τὴν καὶ Ἀβαρῖνον. καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου· προητοίμασε γάρ τινα πλοιάρια, καὶ ἐλθὼν ἐν τῷ λιμένι τῷ παρ' Ἰταλοῖς καλουμένῳ Πόρτῳ λόγγῳ, ἵνα ἐκεῖθεν εὐπλώϊμον καιρὸν εὑρὼν εἰς Κέρκυραν ἀπέλθῃ. ὃ δὴ γέγονε, καὶ τῇ κη' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἀπεσώθη εἰς Κέρκυραν. εὑρόντες δὲ καὶ ἡμεῖς πλεύσιμον ἀπαγόμενον ἐκεῖσε, ἐμβάντες τῇ ια' Ἰουλίου διὰ τὸ ἐπιγενέσθαι καὶ μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν θανατικὸν ἐν τῇ Μοθώνῃ, τῇ β' τοῦ Αὐγούστου ἀπεσώθημεν εἰς Κέρκυραν, ἔχοντες τὸν σκοπὸν ἵνα ἀπέλθωμεν εἰς τὴν Κρήτην ἢ εἰς τὴν περὶ τὴν Θεσσαλονίκην Βερροίαν, διὰ τὸ εἶναι κἀκεῖσε καλλίστην μονὴν εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἥνπερ ὁ τῆς μητρός μου πατὴρ ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων. τοῦ δὲ Ῥαοὺλ Γεωργίου καὶ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ καὶ θυγατρὸς προαπελθόντων, ἐπαρώτρυναν καὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ τόν ποτε μελλόγαμβρόν μου Νικόλαον τὸν Μελισσηνόν, αὐτὸς δὲ πάλιν ἐμέ· ἔτι δὲ καὶ τοῦ δεσπότου μετὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐκεῖσε παραγενομένου ἀπήλθομεν χἠμεῖς, προσμεῖναι ἐκεῖ ἕως οὗ ἴδωμεν τὸ μέλλον. τοῦ δ'

8. πόρτο λόγκο P

emissis visceribus, animam exspiravit, ac transiit in viciniam Andrusae et Ithomes. his quoque oppidis cum omni regione finitima occupatis, Coronam visum abiit, atque inde rursus Mothonam traiecit ac Pylum sive Abarinum. quo die etiam Thomas despota, exstructis ante navibus, e Peloponneso discessit et ad portum longum, quem Itali dicunt, profectus est, ut inde, idoneam nactus tempestatem, Corcyram navigaret. ita factum est, pervenitque die mensis Iulii 28 Corcyram. nos quoque navigium eodem profecturum nacti, Iulii die 11 solvimus, quod praeter reliquas miserias pestifera lues Mothonen invaserat, et delati sumus Corcyram die 2 Augusti. erat autem consilium inde in Cretam vel Berrhoeam prope Thessalonicam proficisci, quoniam illic monasterium pulcherrimum erat, in honorem sancti Nicolai ab avo meo materno a fundamentis exstructum. Georgius Raulus autem et gener et filia eius, ante illuc profecti, consobrinum suum, qui quondam meus erat futurus gener, Nicolaum Melissenum, ut eodem discederet, cohortati erant, atque hic rursus mihi idem suaserat. itaque et despota et reliquis illic commorantibus, nos quoque abivimus, exspectaturi, quid futurum esset. interim ameras, occupata Ar-

ἀμηρᾶ λαβόντος τὴν Ἀρκαδίαν, κἀκεῖθεν διερχομένου εἰς τὰ κάτω μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ λαβόντος πάντα τὰ ἐκεῖσε, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ ἰσχυρότατον Χλομούτζην καὶ τὸ Σανταμαρίν, ἃ ἐκέκτηντό τινες τὸ ἐπίκλην μπεγλερμπεῖδες, καὶ αὐτοὶ φοβούμενοι εἴασαν πάντα κωφά, καὶ ἀπῆλθον καὶ αὐτοὶ εἰς Κέρκυραν. ὁ δὲ ἦλθε μέχρι καὶ Πάτρας κἀκεῖσε προσέμεινε. καὶ τὰ Καλάβρυτα λαβών, ἔνθα ὁ ἡγεμονεύων οὔτε τοῖς δεσπόταις οὔτε τῷ ἀμηρᾷ ἐφύλαττε πίστιν, ἀλλ' οὐδ' εἰς θεόν, ὡς νομίζω, αὐτὸς μὲν ὁ ἀμηρᾶς ἔδωκε δίκην ἀξίαν αὐτῷ· ἐλέπισε γὰρ αὐτόν, οἱ δ' αὐτοῦ πάντες οἱ μὲν ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλὰς οἱ δὲ αἰχμάλωτοι ἀπήχθησαν. τὸ δὲ ἄστυ ὁ ἀμηρᾶς καλῶς ἀσφαλισάμενος καὶ παντὶ τόπῳ ἀφεὶς στρατιώτας, ἐγερθεὶς ἀπὸ τῆς Πάτρας διέβη εἰς τὰ περὶ τὸ Σαλμενικὸν καὶ Λίστραιναν καὶ Βοστίτζαν· καὶ τὴν μὲν Βοστίτζαν καὶ Λίστραιναν ἔλαβε, τὸ δὲ Σαλμενικὸν ἐκράτησε μέχρι τινός τις Παλαιολόγος λεγόμενος τὸ ἐπίκλην Γραίτζας.

Τοῦ δὲ δεσπότου, ὡς εἴπομεν, πανοικὶ ἐλθόντος εἰς Κέρκυραν, προσῆλθον αὐτῷ καὶ γράμματα ἀπὸ τοῦ πράκτορος τοῦ Ἀγγελοκάστρου διαλαμβάνοντα οὕτως, ὅτι τῷ Ἀμηρᾷ ὄρεξις ἦν ἵνα προσέλθῃ αὐτῷ τις τῶν τοῦ δεσπότου ἀρχόντων, καὶ γενήσηται συμβίβασις καὶ ἀγάπη ἀμφοτέροις, καὶ δοθῇ παρ' αὐτοῦ τόπος μετά τινων συμφωνιῶν τῷ δεσπότῃ πρὸς

1. παραλαβόντος P 2. ἔλαβε P 17. Γαΐτζας P 19. πραίτωρος P

cadia, in partem inferiorem Peloponnesi profectus, cuncta eius regionis loca cepit, ipsamque adeo firmissimam Chlomutzam et Santamarium, quae a quibusdam beglerbegis tenebantur, qui et ipsi, metu perculsi, omnia deseruerunt et Corcyram venerunt. ille Patram usque processit, ibique mansit. captis Calabrytis, eius urbis praefectum, qui nec despotis, nec amerae, nec vero deo, opinor, fidem servarat, supplicio dignissimo punivit. quippe pellem ei detrahi iussit, et cives aut iugulavit aut captivos abduxit. urbe bene munita et ubivis relictis praesidiis, ameras Patra movit et Salmenicum, Listraenam et Bostitzam transiit, ac Bostitza et Listraena quidem potitus est, sed Salmenicum Palaeologus quidam, cognomento Graitzas, aliquamdiu servavit.

Despota igitur cum tota familia Corcyram profecto, literae ei a procuratore Angelocastri allatae sunt, quibus scriptum erat, ameram quempiam e proceribus despotae ad se mitti cupere, ut amicitia et concordia inter ipsos conciliaretur, et locus aliquis despotae cum conditionibus quibusdam a se daretur, in quo is vitam ageret. re

τὸ ζῆν. συνδιασκεψάμενος οὖν σὺν τοῖς αὐτοῦ ὁ δεσπότης, ἔδοξεν αὐτῷ καλὸν εἶναι ἵνα ὁ μὲν Ῥάλης Γεώργιος ἀπέλθῃ πρὸς τὸν ἀμηρᾶν, ὁ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ Ῥαοὺλ Γεώργιος ἀπέλθῃ πρὸς τὸν πάπαν, ἵνα ὁ μὲν καὶ ταῦτα καὶ τὴν εἰς Κέρκυραν τοῦ δεσπότου ἐπιδημίαν δηλώσῃ τῷ πάπᾳ, ὁ δὲ ἴδῃ καὶ B μάθῃ τίς ὁ τοῦ ἀμηρᾶ σκοπός. οἳ καὶ ἀπῆλθον, ὁ μὲν τῇ θ' ὁ δὲ τῇ ια' Αὐγούστου. θανατικοῦ δ' ἐπιγενομένου καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν πόλιν ὁ δεσπότης καὶ ἡμεῖς ἀπήλθομεν ἐν τοῖς περιχωρίοις, ἐκδεχόμενοι καὶ τὰ τῶν πρεσβυτῶν ἀποτελέσματα. ὁ μὲν οὖν Ῥάλης Ἰωάννης διελθὼν διὰ τοῦ Ἀγγελοκάστρου ἔφθασε τὸν ἀμηρᾶν εἰς τὰ περὶ τὴν Βέρροιαν· καὶ εὐθὺς προστάξαντος αὐτοῦ ὅ τε Ῥάλης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πάντες ἐδεσμεύθησαν καὶ οἱ πόδες αὐτῶν ἠσφαλίσθησαν σιδήροις. διαβιβάσαντες οὖν οὕτως δέσμιοι, μετά τινας ὁδοὺς ἡμερῶν εἰς τοὺς περὶ τοῦ μαύρου ὄρους βουνοὺς ἠλευθέρωσεν αὐτούς, εἰπὼν ὅτι ἐγὼ ἐκδεχόμην πλησίον τῆς Πελοποννήσου εὑρισκομένου μου ἐλθεῖν τὸν δεσπότην, ἢ στείλῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ ἀρχόντων, καὶ γένηται χάρις πρὸς αὐτόν, καὶ κάθηται, καὶ ζῇ. ἐπεὶ οὖν οὐδὲν γέγονε, πάλιν λέγομεν, γενηθήτω, εἰ θέλει, καὶ ἀπελθόντος σου ἐλθέτω ὁ δεσπότης, ἢ ἐξαποστειλάτω ἕνα τῶν παίδων αὐτοῦ, ᾧ καὶ ποιήσωμεν χρηστά. ἐπιστρέψαντος δὲ τοῦ Ῥαοὺλ ἀπράκτου τῷ Ὀκτωβρίῳ τοῦ ,ϛϠξθ' ἔτους, καὶ τῇ ιϛ' Νοεμβρίου ἐμβὰς ἔν τινι τῶν

2. Ῥαοὺλ Ἰωάννης P 6. κθ^{η} P 7. ιϛ^{η} P 9. πρέσβεων P
16. ἐκδεχόμενος P 23. ,αυξα^{θ} P

cum suis deliberata, despota e re fore existimavit, ut Georgius Rales ad ameram, Georgius Raulus autem, gener eius, ad papam proficisceretur, ut alter hoc ipsum et despotae in Corcyra commorationem papae nuntiaret, alter videret et exploraret, quo spectaret consilium amerae. itaque illi discesserunt, alter nono, alter undecimo die Augusti. mox autem quum pestis etiam Corcyram urbem invasisset, despota et reliqui in loca vicina concessimus, legatorum exspectantes reditum et quid allaturi essent nuntii. ac Iohannes Rales quidem, trans Angelocastrum profectus, ubi prope Berrhoeam ad ameram venit, statim iussu eius cum omnibus comitibus vinctus et compedibus ferreis adstrictus est. quum ita vincti processissent dies aliquot, ad colles montis nigri eos liberavit, et exspectasse se dixit, ut, quum esset prope Peloponnesum, aut veniret ipse despota, aut filium cum proceribus mitteret, ac se illi benefacturum sedemque stabilem, in qua viveret, donaturum fuisse. quorum quum neutrum factum sit, inquit, iterum, ut fiat, suademus, et post reditum tuum aut veniat despota, aut unum e filiis mittat, cui benefaciamus. itaque quum Raulus re in-

Κερκυραίων πλείων ὁ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς μετὰ τῶν πλειόνων ἀρχόντων αὐτοῦ διέβη εἰς τὸν Ἀγκῶνα, ἵνα ἐκεῖθεν πρός τε τὸν πάπαν καὶ τὸν δοῦκα Μεδιολάνων καὶ ἀλλαχοῦ ἀπέλθῃ, εἰς Κέρκυραν καταλείψας τήν τε βασίλισσαν καὶ τὰ παιδία αὐτοῦ καί τινας τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ οἰκειακοὺς καὶ οἰκέτας τῶν αὐτῷ ἑπομένων. οὗ δὴ κἀμὲ πολλὰ διορισαμένου καὶ ζητήσαντος ἵνα ἢ σὺν αὐτῷ ἀπέλθω ἢ ἐν Κερκύρᾳ μετὰ τῆς βασιλίσσης μείνω, ἄρχων τοῦ ὀσπιτίου αὐτῆς· ἐγὼ δὲ διά τε τὸ ἔλεος τοῦ τὰ πάντα· καλῶς οἰκονομοῦντος θεοῦ, διά τε τὴν λύπην ὧν ἐγέννησα, διά τε τὴν ἀταξίαν πάντων τῶν τοῦ οἴκου αὐτῶν ἀνήκοος ἐγενόμην εἰς τὰ ἀμφότερα. ἀλλ' ἐπιμείναντός μου καὶ ἑτέρῳ καιρῷ ἐν τῷδε τῷ χωρίῳ ὀνόματι Μολυβατινὰ ἐν ᾧ ἦμεν, ὅτε καὶ ὁ δεσπότης ἦν ἐν τῷ Χλομῷ διὰ τὸν φόβον τοῦ θανατικοῦ ὡς δεδήλωται. καὶ μετὰ καιρὸν δὲ κάθιδμα εὑρὼν τὸ εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἠλίου πλησίον τοῦ ἄστεως, ἀπελθόντος μου ἐκεῖσε κατῴκησα Σεπτεμβρίου ἕκτῃ τοῦ ͵ϛϡο' ἔτους. κατέμενον μετὰ τῶν ἐμῶν, καὶ μόνον ἐδεόμην τοῦ θεοῦ ἵνα ἡμᾶς ἐλεήσῃ καὶ ἐξοικονομήσῃ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος. διαβιβάσαντός μου οὖν ἐκεῖσε μῆνας πέντε, καὶ πρός τινα καιρὸν οὐδὲν ἐνοήσαμεν ἀναπαυθῆναι μετὰ τῶν ἐχόντων τὸ τοιοῦτον κάθισμα. καὶ διὰ τὸ ἕξειν ἡμᾶς πλείονα τὸν πολυπλασιασμὸν τοῦ καλοκαγαθοῦ φίλου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς Δω-

10. ἣν ἐγέννησα διὰ τὴν P 13. μολυβαντινὰ P 14. χωρίῳ P 17. ͵ϛυξβ^{ου} P 21. ἀναπεισθῆναι P 22. τοῦτο P

fecta redisset mense Octobri anni 6969, Thomas despota, die 16 Novembris Corcyraeorum navem ingressus, cum proceribus suis plerisque Anconam traiecit, inde ad papam et Mediolanensium ducem et alio profecturus, in Corcyra relictis regina et filiis et nonnullis procerum, qui eum sequebantur, familiaribus et domesticis. equidem, multum ab eo invitatus et rogatus, ut aut comitarer se, aut Corcyrae manerem in aedibus reginae, per misericordiam dei cuncta bene moderantis, et propter luctum eorum, quos procreaveram, et rerum omnium in illius domo perturbationem, neutram conditionem accepi, sed mansi Molybatinis, quo loco etiam ante fueram, quum despota metu pestis, ut significavimus, Chlomi versaretur; et mox cellula inventa in monasterio prope urbem in honorem sancti Eliae exstructo, illuc sedem transtuli die 6 Septembris anni 6970. ibi cum meis mansi, et tantummodo precatus sum deum, ut miseraretur nos et pro benignitate et caritate sua in nos decerneret. commoratus sum ibi menses quinque, atque intellexi procedente tempore, neutiquam nos tranquillo animo frui posse cum iis, qui id monasterium tenerent; itaque ob crebriorem

ροθέου, εὑρισκομένου αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τῶν ἁγίων ἀποστόλων Ἰάσωνος καὶ Σωσιπάτρου, εὑρόντες καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων τοῦ ἁγίου Νικολάου κάθισμα τὸ ἐπονομαζόμενον τοῦ Ταρχανιώτου, παρελάβομεν αὐτὸ Μαρτίου ιε' τοῦ ͵ςϡο' ἔτους, καὶ κατέμενον μετὰ τῶν ἐμῶν. ὁ δὲ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς φθάσας εἰς τὸν Ἀγκῶνα κἀκεῖθεν εἰς τὴν Ῥώμην οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσεν εἰ μὴ ὅτι ἔδωκε τῷ πάπᾳ Πίῳ δευτέρῳ ἐν τῷ β' ἔτει τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου, κἀκεῖνος αὐτῷ μόλις πρὸς τὸ ζῆν μετὰ τῶν αὐτοῦ ἐδωρήσατο τὴν μόνην καὶ ἀναγκαίαν τροφήν. ὡς οὖν εἶδον οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ ἄρχοντες καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν Κερκύρᾳ ἀπομείναντες ἤκουσαν μὴ εἶναι οὐδεμίαν ἐλπίδα
92 βοηθείας, διεσκορπίσθησαν, οἱ μὲν ἔνθεν οἱ δὲ κἀκεῖθεν, κλαίοντες τὴν δυστυχίαν αὐτῶν. τότε δὲ καὶ ὁ ἠγαπημένος μοι ὑπὲρ υἱόν, ὅ ποτε μελλόγαμβρός μου Νικόλαος ὁ Μελισσηνός, ὁ τοῦ μεγάλου πρωτοστράτορος υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, εὑρὼν νῆαν ἐμπορικὴν Κρῆτα τοῦ Σοφολέου ὀνομαζομένου, ἐρχομένην ἐκ τῆς Ἑνετίας, ἐμβὰς ἐν αὐτῇ διέβη εἰς πόλιν Κυδωνίας ἐν τῇ Κρήτῃ τοῦ Ἀπριλλίου ια' τοῦ ͵ςϡο' ἔτους, κλαύσαντες καὶ θρηνήσαντες πρότερον ἡμεῖς περὶ τῆς στερήσεως αὐτοῦ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν λίαν καλὸν πρός με. ἐκεῖ δὲ γυναικὶ συζευχθεὶς πρεσβύτερος ἐγένετο,

15. δὲ καὶ] δὴ P 17. τοῦ ἐν — γῆς om P 18. σοφοκλέους ὀνομαζομένην P

quoque optimi et benevoli patris spiritualis Dorothei consuetudinem, qui in monasterio sanctorum apostolorum Iasonis et Sosipatri erat, etiam nos ex ordine triginta duorum sacerdotum sancti Nicolai cellulam nacti sumus Tarchaniotae quae dicitur, die 15 Martii anni 6970, ac mansi ibi cum meis. Thomas autem despota, Anconam atque inde Romam profectus, nihil aliud effecit, nisi ut, quum ipse Pio secundo papae anno pontificatus eius secundo e reliquiis apostoli primum vocati, sancti Andreae, caput dedisset, ille sibi vix ad sustentandam suam et suorum vitam necessarium victum praeberet. ut igitur proceres eum secuti viderunt, et qui in Corcyra relicti erant, audiverunt, nullam spem auxilii reliquam esse, alii alio dissipati sunt, calamitatem suam deplorantes. tum etiam filio mihi carior futurus gener meus, Nicolaus Melissenus, magni protostratoris filius, navem mercatoriam Cretensem Sopholei cuiusdam Venetiis venientem conscendit, et Cydoniam, Cretae urbem, traiecit die 11 Aprilis anni 6970, quem nos nobis eripi vehementer dolebamus et lugebamus, quoniam miri-

καθὼς ὕστερον ἔμαθα καὶ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γράμματα ἔλαβον. τοῦ δὲ δεσπότου κὺρ Θωμᾶ διαβιβάσαντος καιρόν τινα ἐν τῇ Ῥώμῃ ἔδοξεν αὐτῷ ἐπαναστραφθῆναι πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Ἑνετῶν, καὶ πάλιν ἐκεῖθεν εἰς τὸν Ἀγκῶνα, τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ βασιλίσσης τῆς Σερβίας ἐκεῖθεν ἀπελθούσης· καὶ διατρίψασα ἡμέρας τινὰς εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἐκεῖνος μὲν ἐδιέβη πάλιν εἰς Ῥώμην, ἡ δὲ βασίλισσα διελθοῦσα ἀπῆλθεν εἰς Ἐπίδαυρον τοῦ Ἰλλυρικοῦ. ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἡ βασίλισσα κακῶς διάγουσα ἐν Κερκύρᾳ, ἐλεηθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ, τῷ αὐτῷ ἑβδομηκοστῷ ἔτει Αὐγούστου ις' ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τῶν ἁγίων ἀποστόλων μονῇ, Ἰάσωνος λέγω καὶ Σωσιπάτρου.

Ὁ δὲ τῶν ἀσεβῶν ἔξαρχος τῷ αὐτῷ δὴ ἔτει ἀπελθὼν κατὰ τοῦ Σφεντιάρη παρέλαβε τὴν ἐκείνου περιβόητον πόλιν Σινώπιον ὀνομαζομένην, ὃ δὴ κἀγὼ ἐθεασάμην. οὐ τοῦτο μόνον ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα αὐτοῦ τόπον παρέλαβεν, ἔτι δὲ καὶ τὴν Κερασοῦντα καὶ τὴν Τραπεζοῦντα ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Δαβὶδ τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ ἐκεῖσε τότε βασιλεύοντος, καὶ ἅπασαν τὴν περίχωρον αὐτῶν, τοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος λέγω καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἐκεῖσε ἀτυχῶν καὶ ἀνωφελεστάτων αὐθεντῶν καὶ ἀρχόντων, οὓς ἐξελθὼν ἐκεῖθεν κατῴκισεν αὐτοὺς ἐν τῇ Ἀνδριανουπόλει, ἔνθα δὴ καὶ ὁ τῆς Πελοποννήσου αὐθέντης ἦν ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος, ᾧ καὶ δέδωκεν ἔχειν εἰς ζωάρ-

10. κς^{η} P 19. περιοχὴν αὐτοῦ P 21. ἐκβαλὼν P

fice erga me officiosus erat. ibi, uxore ducta, presbyter factus est, ut postea e literis eius ad me datis cognovi. Thomas despota autem, aliquamdiu Romae commoratus, ad civitatem Venetorum, atque inde Anconam redire statuit, unde filia eius, regina Serviae, discessura erat. itaque quum ad visendam eam urbem dies aliquot ibi haesisset, ipse Romam rediit, regina Epidaurum in Illyricum abiit. huius mater, regina, quae Corcyrae vitam miseram degebat, miserante deo, ipso septuagesimo anno aetatis, Augusti die 16, mortua et in sanctorum apostolorum, Iasonis, inquam, et Sosipatri, monasterio sepulta est.

Princeps autem impiorum eodem anno Sphentiarem adortus, celebrem illius urbem Sinopium occupavit, quam ipse vidi: nec vero hanc solam urbem, sed etiam omnem vicinam regionem; praeterea Cerasuntem et Trapezuntem, Davidi Comneno regi ereptas, et universam regionem circumiacentem illorum principum, h. e. regis Trapezuntiorum et reliquorum prope omnium principum et procerum ibi habitantium, quos inde discedens Adrianopolim traduxit, ubi etiam Peloponnesi princeps, Demetrius despota, erat, cui, unde ipse et

κειαν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ τὴν μεγάλην Αἶνον, τὴν Λῆμνον, τὴν Ἴμβρον καὶ τὴν Σαμοθράκην. τῷ δὲ τῆς Τραπεζοῦντος βασιλεῖ τῷ Κομνηνῷ κὺρ Δαβὶδ χωρία τινὰ δώσας ἐπὶ τὸ μαῦρον ὄρος κατῴκισεν αὐτόν· ὃν δὴ καὶ μετά τινος χρόνου μικροῦ παραδρομήν, εὑρὼν τάχα κατ' αὐτοῦ αἰτίαν τινὰ οὐκ ἀληθῆ, πάντα τὰ ἑαυτοῦ ὑπάρχοντα ἀφείλετο, κἀκεῖνον πνιγμῷ ἐτελείωσε. τῷ δὲ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους διέβη ὁ ἀμηρᾶς εἰς τὴν μεγάλην Βλαχίαν καὶ ἐδιόρθωσε τὰ κατ' αὐτὴν ἐκεῖσε ἐνεργούμενα, καὶ ἐπιστρέψας ἐποίησε στόλον, καὶ ὥρμησεν ὁ στόλος προστάγματι αὐτοῦ κατὰ τῆς Λέσβου, ἣν καὶ παρέλαβεν.

20. Τῷ δὲ Νοεμβρίῳ τοῦ αὐτοῦ ͵ςϡοα' ἔτους ἐπιδραμόντος τοῦ υἱοῦ τοῦ Τουραχάνη Ἀμάρη ᾐχμαλώτισε πᾶσαν περὶ τὸν Ναύπακτον τῆς Αἰτωλίας τὴν αὐτοῦ περιοχήν, τὸν Γαλατᾶν λεγομένην, καὶ οὐ τοὺς Ἑνετοὺς μόνον ἀλλὰ καὶ τοὺς τελοῦντας αὐτῷ τοῦ τῆς μικρῆς Βλαχίας Φλαμπούρου. ὅπερ μαθὼν ὁ τῶν Ἑνετῶν τριήρεων ναύαρχος, καὶ δραμὼν πρὸς ἐπικουρίαν εἰς τὴν ἀντίπερα πόλιν τοῦ ἀμηρᾶ, Βοστίτζαν ὀνόματι, διελθὼν ἐνέπρησεν αὐτὴν καὶ ᾐχμαλώτευσεν ἅπασαν πλὴν τοῦ Κουλᾶ μόνου· καὶ ἀγαγὼν τοὺς Βοστιτζανοὺς B ἐν τῷ Ναυπάκτῳ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ἐναλλαγὴν ἐποιήσατο. καὶ δὴ προμελετωμένης οὔσης τῆς μάχης τοῦ γενέσθαι κατὰ τοῦ ἀμηρᾶ ὑπὸ τῆς τῶν Ἑνετῶν γερουσίας, τοῦτο δὴ τὸ ἔργον ἀπεκάλυψεν αὐτὴν καὶ ἀρχὴ κατέστη. καὶ ἐλθόντος τοῦ κα-

13. πάντας τοὺς περὶ P 14. αὐτοῦ om P 15. λεγόμενον P
20. Καλαμόνου P

qui eum comitabantur, victum haberent, magnam Aenum, Lemnum, Imbrum et Samothracen donavit. Davidi Comneno autem, Trapezuntiorum regi, cui et ipsi loca quaedam tribuit, ad montem nigrum domicilium assignavit: quem tamen brevi post, reperta adversus eum causa quadam falsa, facultatibus omnibus spoliatum, suffocari iussit. vere eiusdem anni in magnam Valachiam concessit, rebusque huius provinciae ordinatis, reversus est et classem exstruxit, quae, Lesbum missa, eam insulam in potestatem redegit.

20. Novembri eiusdem anni 6971 Amares, Turachanis filius, incursione facta, omnem regionem Naupacto Aetoliae adiacentem, quam Galatam dicunt, occupavit, nec solos Venetos, sed etiam tributarios sibi incolas oppidi parvae Valachiae, quod Phlaburum appellatur. quod ut cognovit Venetarum triremium praefectus, auxilio advolavit et urbem amerae e regione sitam, Bostitzam nomine, adortus incendit, totamque occupavit praeter solum Culam. incolas deinde Naupactum abductos cum suis commutavit. ceterum bello a senatu

θόλου ναυάρχου ὀνόματι Ἀλουϊσίου Λαυρεδανοῦ μετὰ πολλῆς παρασκευῆς καὶ ἑτοιμασίας καὶ δυνάμεως, ἐπίασε τὸν τῆς Πελοποννήσου Ἰσθμὸν καὶ ᾠκοδόμησεν αὐτόν, κακῶς δὲ διὰ τὴν συντομίαν· οὐ γὰρ ἐν τῷ συντόμῳ τὸ ἀσφαλές, ὡς ὁ λόγος. εἶτα πολεμήσας τὴν Κόρινθον καὶ μὴ τυχὼν τοῦ ἐλπιζομένου, ἀφεὶς τὸν Ἰσθμὸν ἀνεχώρησε. τῷ δὲ ͵ςϡοβ′ ἔτει παρέλαβον τὴν Μονεμβασίαν οἱ Ἑνετοί, οὐ τοσοῦτο θελήσει καὶ χάριτι τοῦ κυριεύοντος αὐτὴν ὅσον ἀνωφελείᾳ τοῦ ἡγεμονεύοντος ἐν αὐτῇ ἄρχοντος· ὥσπερ δὴ ὁμοίως ἀνωφελείᾳ καὶ ἀτυχίᾳ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λήμνου πολίχνιον τὸ λεγόμενον Παλαιόκαστρον ἐκλάπη μᾶλλον παρὰ τῶν ἐν αὐτῷ τυχόντων ξένων καὶ ἐδόθη τῇ αὐθεντίᾳ τῶν Ἑνετῶν· καὶ ἐξ αὐτοῦ, δῆλον τοῦ πολιχνίου, ἅπασαν τὴν νῆσον ἐκληρώσαντο. ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λέσβον ἀπελθόντος αὐτοῦ δὴ τοῦ Λαυρεδανοῦ καὶ πολεμήσαντος αὐτήν, οὐκ ἔπραξέ τι καὶ ἀνεχώρησεν ἄπρακτος.

Τῷ δὲ ἔαρι τοῦ ͵ςϡογ′ ἔτους ὁ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς ἐμήνυσεν ἵνα οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ ἡ θυγάτηρ ἐκεῖσε ἀπέλθωσιν ὅπου κἀκεῖνος ἦν· καὶ ἐγένετο, ὅτε ἀπεσώθησαν μετὰ νηὸς εἰς τὸν Ἀγκῶνα, καὶ μόνον ἤκουσεν ὅτι ἐν Ἀγκῶνι παρεγένοντο ἐν Ῥώμῃ ὤν, καὶ μὴ φθάσας ἰδεῖν αὐτὰ Μαΐου ιβ′ ἐν Ῥώμῃ πρὸς κύριον ἐξεδήμησεν, ὑπάρχων ἐτῶν νς′, καὶ πρός τι μικρόν. καὶ ὄντων τῶν παίδων εἰς Ἀγκῶναν ἐπιστολὴν

22. πεντήκοντα τριῶν P

Venetorum adversus ameram iam ante decreto, illa res eius ordiendi occasionem praebuit et initium eius fuit. advenit enim summus classis praefectus Aloysius Lauredanus cum magno apparatu et copiis, atque Isthmum Peloponnesi occupavit et munivit, male tamen propter festinationem: etenim in festinatione non est securitas, ut in proverbio est. deinde Corinthum aggressus, sed spe frustratus, relicto Isthmo, discessit. anno autem 6972 Veneti Monembasia potiti sunt, non tam voluntate et gratia eius, qui urbi praeerat, quam eiusdem inertia: quemadmodum inertia et infortunio praefecti Lemni factum est, ut oppidulum, quod Palaeocastrum dicitur, a peregrinis, qui intus aderant, subreptum, rei publicae Venetorum traderetur: ex quo deinde oppidulo profecti, tota insula potiti sunt. quin etiam Lesbum idem Lauredanus profectus et bello adortus, frustra laboravit, et re infecta rediit.

Vere anni 6973 Thomas despota filios et filiam ad se venire iussit. accidit autem, quum navi Anconam delati essent, ut ille Romae, audito tantum de eorum adventu, priusquam eos videret, ad dominum migraret mensis Maii die 12, annos natus 56 et paulo plus.

ἔγραψεν ὁ καρδινάλης Βησσαρίων πρὸς τὸν παιδαγωγὸν αὐτῶν οὕτως.

21. Ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα παρὰ τοῦ εἰρημένου καρδινάλη πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τῶν προρρηθέντων παίδων εἰς Ἀγκῶνα.

Εὐγενέστατε ἄνερ καὶ ἡμῶν φίλτατε φίλων, ἐδεξάμην καὶ πρότερον καὶ νῦν διὰ τοῦ Ἑρμητιανοῦ γράμματα τῆς εὐγενείας σου, πρὸς ἃ οὐκ ἀπεκρινάμην, ἀναμένων ἵνα γένηταί τις ἀποκατάστασις εἰς τὴν πρόνοιαν τῶν αὐθεντοπούλων. ἐπειδὴ οὖν νῦν ἐγένετο, νῦν καὶ γράφω. παραμυθεῖσθαι μὲν καὶ ὑμᾶς καὶ τοὺς αὐθεντοπούλους διὰ τὴν ἀφόρητον λύπην τοῦ μακαρίτου ἐκείνου καὶ ἁγίου δεσπότου οὐκ ἔστι τοῦ παρόντος καιροῦ· διὸ παραιτήσομαι τοῦτο τὰ νῦν. γίνωσκε δὲ ὅτι ὁ ἁγιώτατος πάπας διὰ παρακλήσεως φίλων τινῶν καὶ οἰκείας καλοθελείας ἔταξε νὰ δίδῃ κάθε μῆνα τὰ αὐθεντόπουλα δουκάτα τριακόσια, ὥσπερ ἔδιδε καὶ τῷ ἁγίῳ δεσπότῃ. θέλει δὲ καὶ ὁρίζει ὁ ἁγιώτατος πάπας ἵνα τὰ μὲν διακόσια κατὰ μῆνα νὰ εἶναι διὰ τὰ τρία ἀδέλφια ἐπίσης ἀνέγκιστα, νὰ ἐξοδιάζωνται εἰς τροφὴν ἐκείνων καὶ ἀνθρώπων ὑποχειρίων αὐτῶν μικρῶν, ἓξ ἢ ἑπτὰ τοῦ καθ' ἑνός, καὶ εἰς ἀγορὰν καὶ τροφὴν ἀλόγων τεσσάρων τὸ ὀλιγώτερον, καὶ εἰς ῥόγαν τῶν αὐτῶν ὑποχειρίων, καὶ εἰς ἐνδύματα τῶν αὐθεντοπούλων, νὰ

3. hanc epistolam primus edidit Io. Meursius Hesychii sui Illustris p. 57—64 (I) 7. Ἑρμηνιακοῦ P 13. ὅτι ὁ] ὡς I 14. τιμῶν P 15. ἔταξεν ἵνα δίδωνται κατὰ μῆνας τοῖς αὐθεντοπούλοις I κατὰ P 16. ἐδίδω I 18. νὰ εἶναι] μεῖναι I

cuius quum liberi adhuc Anconae essent, Bessario cardinalis epistolam ad paedagogum eorum dedit, hoc exemplo scriptam.

21. Epistola a cardinali, quem dixi, ad paedagogum liberorum modo appellatorum Anconam missa.

Vir nobilissime et amicissime, accepi tum prius, tum nunc per Hermetianum literas tuas, ad quas non respondi, quoniam exspectare statueram, donec rebus adolescentum principum consultum foret. quod quum iam factum sit, nunc ad te scribo. consolari vos et principes de morte acerbissima beati illius et sancti despotae, non est huius loci: quare huius rei veniam a te peto. scito autem, sanctissimum papam, amicorum quorundam auctoritate et sua ipsius benevolentia commotum, statuisse, principibus mensibus singulis numos aureos trecentos pendere, quos hucusque beato despotae pendebat. vult autem ac decrevit sanctissimus papa, ut ducenti numi singulis mensibus aequaliter distribuantur tribus fratribus, ut impendantur ad alendos ipsos et sex septemve singulorum ministros, ad emendos et alendos

εἶναι καλὰ ἐνδύματα, καὶ κάπου νὰ περισσεύσῃ καὶ τίποτες τὸν καθ' ἕνα, διὰ νὰ βοηθηθῶσι κάπου εἰς ἀσθένειάν τους ἢ εἰς ἄλλην ἀνάγκην. καὶ τοῦτο θέλει νὰ γένῃ ἐξ ἅπαντος, καὶ νὰ μηδὲν γένῃ ἀλλέως. τὰ δὲ λοιπὰ ἑκατὸν δουκάτα τὸν μῆνα ἤγουν χίλια καὶ διακόσια τὸν χρόνον νὰ ἐξοδιάζωνται 93 εἴς τινας ἄρχοντας καὶ καλὰ πρόσωπα, ὁποῦ νὰ εἶναι μετ' αὐτῶν νὰ τὰ δουλεύουν καὶ νὰ τὰ συντροφιάζουν καὶ νὰ τὰ φυλάττουσιν. ἀκούσας δὲ ὁ ἁγιώτατος πάπας τὸ πόσοι εἶναι αὐτοῦ ὑπερεθαύμασε καὶ καταγινώσκεταί μας· καὶ γὰρ ἐὰν εἰς τὸν αὐθέντην τὸν μακαρισμένον ἐκεῖνον τοιοῦτον ἄνθρωπον ἐθαύμαζον πῶς εἶχεν ἐδῶ τόσους καὶ ἐκατηγόρευν τον ὅτι εἰς τὴν ξενιτείαν νὰ τρέφῃ τόσους μὲ ξένα δουκάτα καὶ ξένας ἐλπίδας, πόσῳ μᾶλλον τώρα, ὁποῦ ἦλθον καὶ ἄλλοι πλειότεροι παρὰ ὁποῦ ἦσαν ἐδῶ, καταγινώσκοντές των καὶ κατηγοροῦσί των, καὶ μάλιστα εἰς αὐθεντόπουλα νέα καὶ ὀρφανά, ὁποῦ οὔτε ἀξίωμα οὔτε ὄνομα οὔτε φήμην ἔχουσι. καὶ οὐ μόνον καταγινώσκουσί τους, ἀλλ' οὐδὲ βούλονται νὰ ἐξοδιάζωσιν ἕνα τορνέσιν πλέον, καὶ ἄμποτες μᾶς τὸ ἔταξαν νὰ τὸ φυλάξωσι τελείως καὶ νὰ μηδὲν μεταβληθῶσιν, ὥσπερ ἐποίησαν καὶ ἄλλοτε. δι' αὐτὸ εἶναι χρεία νὰ φροντίζῃ ἡ εὐγένειά σου μετὰ τοῦ ἄρχοντου τοῦ Κριτοπούλου τοῦ ἰατροῦ

1. τύποτα I 4. ἄλλως I 6. ὁποῦ ναεῖναι ἀσυτὰ τῶν καταδουλεύουν I 9. καταγινώσκων ὑμᾶς P 12. μὲξ ἕνα I 14. τὸν καὶ κ. τόν M 18. τορνέσι P ἄμποτε P 21. ἄρχοντος τοῦ κρητοπούλου P

quatuor minimum equos, ad ministrorum stipendia et principum vestimenta, quae pulcra sint necesse est, et de cuiusvis portione aliquantulum comparcitor, ut habeant, quo utantur, si forte in morbum vel alias angustias inciderint. atque haec quidem omnino ita fieri, nec fieri quidquam aliter, iubet. reliqui autem centum nummi aurei singulorum mensium, vel mille et ducenti totius anni, impendantur in stipendia procerum aliquot et hominum elegantium, qui cum pricipibus vivant et consuetudinem habeant, iis serviant et eos custodiant. certior autem factus sanctissimus papa, quot huc advenerint, miratus est et subirascitur. si enim beatae memoriae principem, talem virum, mirati sunt et vituperarunt, quod tot huc ministros adduxisset, quos pecunia et liberalitate aliena sustentaturus esset, quanto magis nunc, quum alii plures huc immigrarint, principibus praesertim pueris et orbis succensendum est, qui nec dignitate, nec titulis, nec fama nobiles sunt! nec iis irascuntur solum, sed vetant etiam, vel unum teruncium supra pecuniam decretam impendi, mandaruntque mihi monerem, ut accurate haec fierent neve quidquam immutaretur, quemadmodum

τοῦτο, ὁποῦ κατὰ τὸ παρὸν ἔχετε τὴν φροντίδα τῶν αὐθεντοπούλων. ἐπαναστήσωμεν τίς νὰ τὰ διοικῇ, ἢ τίς εἶναι ἀναγκαῖος νὰ κρατηθῇ. καὶ μετὰ ταῦτα θέλουσι μερισθῆν μετὰ βουλῆς ἐδικῆς μας εἰς ἐκείνους ὁποῦ θέλουσιν ἀπομένειν. ἐμένα γοῦν προηγουμένως φαίνεταί με ὡς ἀναγκαιότατον ὁποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ λείψῃ, πρῶτον ὁ ἰατρός, δεύτερον ὁ διδάσκαλος Ἕλλην, τρίτον ὁ διδάσκαλος Λατῖνος, τέταρτον ὁ δραγουμάνος· οὗτοι γοῦν εἰσὶν ἀναγκαιότατοι καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ λείψωσιν. ἔτι δὲ καὶ εἷς ἢ δύο παπάδες Λατῖνοι εἶναι ἀναγκαιότατοι διὰ νὰ ψάλλωσι λειτουργίαν Λατινικὴν συνεχῶς. εἶναι γὰρ χρεία νὰ ζῶσι τὰ παιδία Λατινικῶς, ὥσπερ ἐβούλετο καὶ ὁ μακαρισμένος πατὴρ των. καὶ οἱ ἄρχοντες ὁποῦ θέλουσιν εἶσθαι μετ' ἐκείνους, εἶναι χρεία νὰ προσέχωσιν εἰς τοῦτο, νὰ μηδὲν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ μνημόσυνον τοῦ πάπα, ὡσὰν τὸ ἐποίησαν εἰς τὴν στράταν ὁποῦ ἤρχεσθε, διότι ἂν φεύγωσιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, εἶναι χρεία νὰ φεύγωσι καὶ ἀπὸ τὴν Φραγγίαν· οὐδὲ τινὰς γὰρ θέλει ἄνθρωπον ὁποῦ τὸν ὀνομάζει ἄπιστον καὶ αἱρετικόν, καὶ ἀποστρέφεταί τον φανερά. ἀφ' ὅτου γοῦν τοῦτοι οἱ ἀναγκαῖοι οὓς εἴπαμεν νὰ καταστάθῶσι καὶ στηθῇ τὸ μερτικόν των, τότε θέλει εἶσθαι. τοῦτο δὲ θέλω τὸ καὶ τάξειν ἐγὼ ἐδῶ καὶ θέλω τοὺς κατα-

1. τούτων I 2. ὥστε νὰ θήσωμεν P ἢ δὶς ἔναι I, qui ἔναι pro εἶναι saepissime. 3. μερισθῇ P, μερισθεῖν I 4. ἀπομείνῃ P 5. ὑπορεῖ I 8. εἶναι βολετὸν P ὑπορεῖ I 12. ὁ πατήρ I 17. διϊνὰς I 20. καὶ νὰ σταθῇ P 21. κοιτάξῃ P καταστήσῃ P

alias factum est nonnunquam. quare necesse est, vir nobilissime, tibi et Critopulo medico V. Cl. nunc quidem curae sint res principum; atque eligemus nos praeterea, qui eas administret et strenue regat. deinde singulari hic consilio deliberabitur, qui locus domicilio iis assignandus sit. ac quantum quidem statim decerni potest, maxime opus sunt, quorum deesse nemo poterit, primum medicus, deinde magister Graecus, tum magister Latinus, postremo interpres. hi igitur plane necessarii sunt et omnino deesse non possunt. praeterea opus est uno vel duobus sacerdotibus Latinis, qui perpetuo canant liturgiam Latinam. etenim pueros Latino more vivere oportet, id quod etiam ipse pater eorum voluit. itaque qui eos comitabuntur proceres, videant necesse est, ne principes ex ecclesia secedant propter commemorationem papae, quemadmodum in itinere factum est. nam si ex ecclesia secedant, eos e Francia quoque secedere oportet. nemo enim hominem tolerat, qui se impium et haereticum appellet et manifesto fugiat. quare ii, quos necessarios esse dixi, suum iudi-

στήσειν, τότε θέλετε ἰδεῖν τὸ ὑπόλοιπον πόσον εἶναι καὶ πόσον ἀπομένει ἀπὸ τὰ ασ' φλωρία. καὶ τότε ἡ εὐγένειά σας ὅλοι ἀντάμα θέλετε ἀποκαταστήσειν τίς νὰ ἀπομείνῃ καὶ τί νὰ ἔχῃ ὁ καθεὶς μετὰ βουλῆς ἡμετέρας. ἐμένα οὖν φαίνεταί μου, ὅτι ὅσον εἶναι πλείονες καὶ ἐλαφρώτεροι ὁποῦ μέλλουν νὰ ἀρκεθοῦν μὲ ὀλίγον ὁ καθείς, εἶναι δὲ ἄλλως χρήσιμοι, τόσον θέλει εἶσθαι κάλλιον, διότι θέλουσιν ἔχειν τὰ παιδία πλείονα συντροφίαν καὶ πλείονα δουλοσύνην καὶ πλείονα τιμήν. ὅμως τοῦτο θέλομεν τὸ σκέψασθαι ἀντάμα, καὶ θέλομεν ποιήσειν τὸ κάλλιον. ἡ εὐγένειά σου εἶναι κατὰ τὸ παρὸν ὥσπερ διοικητὴς τῶν παιδίων μετὰ τοῦ Κριτοπούλου. εἶναι γοῦν ἀνάγκη πρὸ πάντων νὰ φροντίζετε τὴν παίδευσίν των καὶ τὰ ἤθη των, νὰ γίνουν καλὰ καὶ πεπαιδευμένα, ἂν θέλετε νὰ ἔχουν τιμὴν ἐδώ. εἰ δὲ μή, θέλουν τὰ καταφρονήσειν καὶ αὐτὰ καὶ ἐσᾶς ἐδώ, καὶ οὐδὲ στραφεῖν θέλουν να σὰς ἰδοῦν. μὲ τὸν μακαρίτην τὸν αὐθέντην τὸν πατέρα τους ἐσυντύχαμεν περὶ τούτου· καὶ ἐκεῖνος ἐβούλετο νὰ τὰ ἐν- B
δύσῃ καὶ νὰ ποιήσῃ νὰ ζοῦν Φράγγικα παντελῶς, ἤγουν νὰ ἀκολουθοῦσι τὴν ἐκκλησίαν κατὰ πάντα ὡσὰν Λατῖνοι καὶ οὐχὶ ἀλλέως, νὰ ἐνδύνωνται Λατινικῶς, νὰ μάθουν, νὰ γονατίζουν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ πάπαν καὶ καρδιναλίους καὶ

1. ἰδῆτε P 2. ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἓξ P 3. ἐνθάμα I θέλετε ἀποκαταστήσῃ ὅλοι ἀντ. τίς νὰ ἀπομένῃ P 4. ἐμὲ P 5. με P καὶ om P 7. ἔχῃ P 10. ποιήσῃ P εἶσαι P 11. κρητοπούλου P 13. γένουν P 14. καταφρονήσῃ P 15. στραφῇ P 16. τοῖς I 17. νὰ τὸ π. P 20. ἐνδ.] πορεύωνται P 21. καρδιναλέας I

canto curare, ut ita fiat. praeterea volo et illis commendo, ut videant, quantum relinquatur de florenis mille et ducentis. hoc autem tu, vir nobilissime, una nobiscum delibera, quis retinendus sit et quid cuique muneris tribuendum. ac mihi quidem videtur, quo plures sint et propter minutos labores minori contenti stipendio, hoc pulcrius fore, quoniam pueri plus habebunt comitum, ministrorum et honoris. sed hoc una deliberabimus et quam fieri potest pulcerrime instituemus. interim tu nunc quidem cum Critopulo res puerorum administra. itaque necesse est ante omnia, eorum educationi et moribus prospiciatis, ut urbani et eruditi fiant, si eos hic in aliquo honore esse vultis. . quod nisi fiat, et ipsi et iuvenes hic negligemini, nec ulla vestri existimatio erit. de qua re cum beatae memoriae principe, illorum patre, collocutus sum, voluitque is, ut omnino mores Francorum imitarentur et induerent, h. e. ut ecclesiae interessent plane eodem, quo Latini, modo, ut Latino vestimento

τοὺς ἄλλους αὐθέντας, νὰ ἀποσκεπάζωνται τὸ κεφάλι τους, νὰ τιμῶσι τοὺς χαιρετῶντας αὐτούς, ὅταν ὑπάγουν νὰ ἰδοῦν καρδινάλιν ἢ ἄλλον ὅμοιον αὐθέντην, νὰ μηδὲν καθίσουν ποσῶς, ἀμὴ νὰ γονατίζουν καὶ ἀπέκει ὅταν τοὺς εἴπῃ ἐκεῖνος νὰ σηκωθοῦσιν. ὁ δὲ μακαρίτης ἐκεῖνος ἔλεγεν ὅτι καὶ πολλάκις αὐτοὺς τὸ εἶπε νὰ μηδὲν καθίσωσιν. αὐτὰ οὖν ὅλα ἐνθυμᾶσθέ τα νὰ τοὺς νουθετήσετε καὶ νὰ τοὺς παιδεύσετε καλά. ἔτι ποιήσετε ὅτι τὸ βάδιομά τους νὰ εἶναι σεμνὸν καὶ τίμιον, ἡ ὁμιλία τους χρησιμωτάτη καὶ ἡ φωνή τους νὰ εἶναι μετρία καὶ ἠρέμη, τὸ βλέμμα τους προσεκτικόν, νὰ μηδὲν χάσκωσιν ἐδῶθεν κἀκεῖθεν. ἂς τιμοῦν πάντας, ἂς ἀγαποῦν πάντας, ἂς συντυχαίνωσι πάντας καὶ τοὺς ἐδικούς των καὶ τοὺς ξένους μετὰ τιμῆς. νὰ μὴν εἶναι ἀλαζονικοί, ἂς εἶναι ταπεινοὶ καὶ ἤρεμοι. καὶ μηδὲν ἐνθυμοῦνται ὅτι εἶναι βασιλέως ἀπόγονοι, ἀμὴ ἂς ἐνθυμοῦνται ὅτι εἶναι διωγμένοι ἀπὸ τὸν τόπον των, ὀρφανοί, ξένοι, ὁλόπτωχοι, ὅτι εἶναι χρεία νὰ ζοῦν ἀπὸ ξένα χέρια, καὶ ὅτι ἂν δὲν ἔχωσιν ἀρετήν, ἂν δὲν εἶναι φρόνιμοι, ἂν δὲν εἶναι ταπεινοί, ἂν δὲν τιμῶσι πάντας, οὐδὲ τοὺς θέλουν τιμήσειν οἱ ἄλλοι, ἀμὴ θέλουν τοὺς ἀποστρέφεσθαι πάντας. αὐτὰ οὖν ὅλα φροντίσετέ τα καλὰ ἡ εὐγένειά σου μετὰ καὶ τοῦ Κριτοπούλου, ἐπειδὴ τὸ γομάρι ἐπάνω σας εἶναι. πρὸς τούτοις ἂς ἐπιμελοῦνται νὰ μάθουν γράμματα, νὰ προ-

5. ἀσυκωθῶσιν P 9. τοῖς χρησιμωτάτοις I 15. τους P 17. δὲν] δὲῃ I 18. ἂν δὲν εἶναι ταπεινοί om I τιμήσῃ P 19. πάντες?

uterentur, reverenter salutarent papam, cardinales et reliquos primores, detecto capite, ut honorem exhiberent salutantibus, ut, si adirent cardinalem vel alium similem principem, non assiderent, sed flexis genibus procumberent, donec ab illo iuberentur surgere. dixitque beatus ille vir, saepe se iis imperasse, ut ne considerent. quae igitur omnia vobis commendo, ut moneatis principes et probe eos educetis. praeterea curae vobis esto, ut incessus eorum gravis sit et magnificus, sermo consideratus, vox modesta et placida, vultus verecundus neve huc illuc vagus. erga omnes comes et officiosi sunto, omnibus tum suis tum alienis blandi et affabiles, minime gloriosi, sed demisso et sedato animo. nihil superbiunto, quod imperatoris posteri sint, sed cogitanto, se e patria eiectos, orbos, hospites, mendicos esse, qui aliorum beneficiis egeant ad vitam sustentandam, nec, nisi virtutem colant, prudentes ac modesti sint, omnes honorifice habeant, ab aliis honorifice habitum iri, sed in omnium venturos esse invidiam. quae omnia tu, vir nobilissime, cum Critopulo considera, quandoquidem id oneris tibi impositum est. praeterea operam danto

κόψουν, νὰ μὴν ἐνθυμοῦνται ὅτι εἶναι εὐγενικοί. ἡ εὐγένεια χωρὶς ἀρετῆς δὲν εἶναι τίποτες καὶ εἰς πάντας μὲν τοὺς αὐθέντας, ὁποῦ ἔχουν καὶ μεγάλας αὐθεντίας καὶ ἀρχάς, καὶ μᾶλλον εἰς αὐτοὺς ὁποῦ ἔχασαν ὅλα. διὸ ἂς σπουδάζουν νὰ μάθωσιν, ἂς ἔχουν εὐπείθειαν καὶ ὑποταγὴν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὴν εὐγένειάν σου, καὶ εἰς τὸν ἰατρὸν ὁποῦ τοὺς ἐνέθρεψε, καὶ εἰς τὸν διδάσκαλόν των, καὶ ἂς σᾶς ὑπακούωσι, καὶ ἂς ποιοῦν τὸ τοὺς λέγετε ἐξ ἅπαντος. ἂς μάθῃ ὁ καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς ἐκ στήθους ἕνα προσφώνημα τὸ πλέον μικρὸν εἰς τὸν πάπαν, νὰ τὸ εἴπωσι τὸν πάπαν γονατιστοὶ καὶ ἀποσκέπαστοι ὅταν ἔλθωσιν ἐδῶ, καὶ νὰ μηδὲν γένῃ ἀλλέως. ὅταν περιπατοῦν εἰς τὴν στράταν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀποσκεπάζονταί τους καὶ τιμοῦν τους, ἂς ἀποσκεπάζωνται καὶ αὐτοὶ τὸ καπάσι των, ἢ ὁλότελα ἢ πλεῖον ἢ ὀλιγώτερον ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. ὁμοίως καὶ ἂν ἔρχωνται ξένοι εἰς τὸ σπῆτι τίμιοι ἄνθρωποι νὰ τοὺς βλέπουσιν, ἂς τοὺς προσηκονοῦνται, ἂς τοὺς ἀποσκεπάζωνται, ἂς τοὺς παρεκβάνωσι κατὰ τοὺς ἀνθρώπους. ἂς συντυχαίνωσι ὀλίγα μέν, ἔντιμα δὲ καὶ εὐχαριστικὰ καὶ ταπεινά, νὰ μὴν γελῶσι ποσῶς, νὰ μὴν διαχέωνται, ἀλλὰ μετὰ καθεστηκότος καὶ σοβαροῦ φρονήματος ἂς τοὺς συντυχαίνωσιν. εἰς τὴν τροφήν των ἂς εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἐγκρατεῖς. εἰς τὸ τραπέζι των ἂς κάθωνται μετὰ προσοχῆς καὶ παιδεύσεως. ἂν θέλετε νὰ εἶναι πεπαιδευμένοι εἰς τοὺς ἔξω, ποιήσατε νὰ εἶναι

7. τὸ] ἐκεῖνο ὁποῦ P

literis, ut progressus faciant, neve, quod principes sint, illis carere se posse existimanto. nobilitas, quae caret virtute, nihili est in omnibus principibus, etiamsi magna regna et bona habent, nedum in illis, qui rebus omnibus orbati sunt. quare necesse est, eos literas colere, obedientes obtemperantesque esse tibi, et medico, eorum qui valetudini prospicit, et magistro, dictisque vestris studiose audientes sunto. insuper singuli brevem aliquam orationem memoriae mandanto, qua papam flexis genibus et nudo capite salutent, quum huc venerint: quod cavento ne aliter faciant. si publice ambulantes ab hominibus salutantur aperiendis capitibus, ipsi quoque caput aut plane aut plus minusve pro cuiusvis conditione aperiunto. similiter si alieni honorati homines eos visum veniunt, digne hos excipiunto, caput aperiunto et pro sua quemque dignitate habento. loquuntor pauca quidem, sed ea laudabilia, gratiosa et placida, nunquam ridento aut cachinnantor, sed vultu severo et composito sermonem cum iis conferunto. in cibis capiendis temperanto sibi, tabulae modeste et verecunde assidento. si eos morum cultum coram

πεπαιδευμένοι εἰς τοὺς ἐδικούς των. ἄς μὴν ἀναισχυντοῦν τινά, συνηθίσετέ τους ἀπὸ τώρα καλὰ ἤθη καὶ ταπεινὰ καὶ ἥμερα. ἄς μανθάνωσιν ἀπὸ τώρα νὰ γονατίζουν ἐπιτήδεια καὶ εὔμορφα. καὶ νὰ μὴν τὸ ἔχωσιν ἐντροπὴν ὅτι μεγάλοι
94 ῥηγάδες καὶ βασιλεῖς τὸ ποιοῦσιν. ὅταν σεβαίνουν εἰς ἐκκλησίαν Λατινικήν, ἄς γονατίζουν καὶ ἄς εὔχωνται ὥσπερ οἱ Λατῖνοι. ὑπαγένετέ τους συνεχῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς λειτουργίας, καὶ ἄς στέκωνται μετὰ εὐλαβείας καὶ προσοχῆς, χωρὶς γέλωτος, χωρὶς λαλίας. ἄς γονατίζουν καὶ ἄς ἀποσκεπάζωνται ὥσπερ οἱ Λατῖνοι, καὶ ἄς μιμοῦνται ἐκείνους. ἄν οὕτως ποιῶσι, θέλουσι βοηθηθεῖν, θέλουν ἔχειν τιμὴν παρὰ πάντας, θέλω δυνηθεῖν καὶ ἐγὼ νὰ τοὺς συνεργῶ. εἰ δὲ τἀναντία ποιοῦσιν, ἐγὼ δὲν θέλω δυνηθεῖν νὰ τοὺς βοηθήσω οὐδὲ ὅλως, οἱ ἄνθρωποι θέλουν τοὺς ἀποστραφεῖν, καὶ τινὰς δὲν θέλει τοὺς τιμήσειν οὐδὲ ποσῶς.

Ταῦτα δὲν λέγω γράφειν τὴν εὐγένειάν σου καὶ τοὺς ἄλλους μὲ τόσην πολυλογίαν, εὔκαιρα καὶ μάταια· ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ λέγετε συνεχῶς τὰ αὐθεντόπουλα, νὰ ποιήσητέ τους νὰ τὰ ἀναγινώσκῃ συνεχῶς ὁ διδάσκαλός των, νὰ τὰ ἀγροικοῦν καλὰ διὰ νὰ τὰ ποιῶσιν. ἐκείνους τὰ ἤθελα γράψειν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ὡς νέοι ἀκόμι δὲν τὰ ἀγροικοῦν καλά, δι' αὐτὸ γράφω τα τὴν εὐγένειάν σου, νὰ τοὺς παραινῆτε καὶ

5. ἐμβαίνωσιν P 11. βοηθηθῇ P ἔχῃ P 12. δύνασθαι P
13. δυνηθῇ P, δυνασθὲν I 14. ἀποστραφῇ P 15. τιμήσῃ P
19. γρικοῦν P, ἐγροικοῦν I 21. γρικοῦν P, ἐγροικοῦν I

alienis praestare vultis, necesse est eos coram suis decorum servare doceatis. ut neminem laedant, assuefacite eos dehinc ad morum elegantiam, modestiam et lenitatem. discunto iam flexis genibus apte et eleganter salutare; neve pudeat eos facere, quod magni reges et imperatores faciunt. quando ecclesiam Latinam intrant, flectunto genua et precantor sicut Latini. ne negligatis eos ad missas et liturgias ducere, et assistunto verecunde et attente, sine risu vel garritu, flexis genibus et apertis capitibus, sicut Latini faciunt, qui omnino iis imitandi sunt. haec si fecerint, subsidiis non carebunt, apud omnes in honore erunt, et ipse, si quid potero iis operae praestare, studiose praestabo. si contraria fecerint, equidem nulla omnino re eos adiuvabo, homines eos negligent nec ullum iis honorem habebunt.

Haec tam copiose ad te, vir nobilissime, et reliquos scripsi, non ut levia et inania, sed ut moneatis ea perpetuo principes, per magistrum ea perpetuo iis legenda curetis, quo accuratius ab iis et intelligantur et fiant. ad ipsos haec scribere volebam; sed quia ut pueri ea non probe intellecturi erant, ideo ad te, vir nobilissime,

ἀπὸ λόγου μου καὶ ἀπὸ ἐδικοῦ σας νὰ ποιῶσιν ὡσὰν γράφομεν.

Ἐνταῦθα εἶναι θανατικὸν κατὰ τὸ παρόν. δι' αὐτὸ ἐφάνη καλὸν μετὰ βουλὴν τῶν ἀρχόντων ὁποῦ εἶναι ἐδῶ, καὶ μὲ τὸ θέλημα τοῦ ἁγιωτάτου πάπα, νὰ μὴν ἔλθουν τὰ αὐθεντόπουλα ἐδῶ διὰ τὸν κίνδυνον· ἀλλ' οὐδ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀγκῶνα νὰ εἶναι, ἐπειδὴ οὐδὲ αὐτὸς ὁ τόπος εἶναι γερός, ἀμὴ νὰ διαβῆτε νὰ ὑπάγετε εἰς ἄλλην χώραν τὴν λέγουσι Τζίκολον, ὁποῦ εἶναι καλὸς ἀήρ, νὰ στέκετε ἐκεῖ ἕως τοῦ Σεπτεμβρίου ἢ Ὀκτωβρίου μὲ τοὺς αὐθεντοπούλους καὶ τὴν αὐθεντοπούλαν. σκέψασθε ἐσεῖς ἐν τῷ μέσῳ ἂν πρέπῃ νὰ ἀπομείνουν αὐτοῦ πάντοτε, ὡσὰν βούλονται καὶ οἱ ἄρχοντες ὁποῦ εἶναι ἐδῶ. ὁ μακαριώτατος πάπας καὶ ἐγὼ γράφομεν τὸν λεγάτον τῆς μάρκας ὁποῦ νά σας βοηθήσῃ καὶ νά σας συνδράμῃ εἰς εἴ τι εἶναι χρεία. αὐτοῦ εἶναι καί τις ἐπίσκοπος ἐδικός μου, ὁποῦ εἶναι τοῦ Κώμου καὶ ἦτον καὶ δουλευτὴς τοῦ ἁγίου δεσπότου. τὸ Τζίκολον εἶναι ἐνοριά του, καὶ ἔχῃ καὶ ἐκεῖ καλὸν ὁσπήτιον, καὶ θέλει σας τὸ δώσειν νὰ κατοικήσετε ἐκεῖ, καὶ θέλει σας συνεργήσειν εἰς ὅτι εἶναι δυνατόν.

Ἐκ Ῥώμης Αὐγούστου θ', ͵αυξε' ἔτους. ὁ Βησσαρίων καρδινάλις καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

7. εὔκρατος P 8. ὁποῦ τὴν λέγουσι τζέκουλον P 9. στέκωνται ἐκεῖ εἰς τὸν σεπτέμβριον ἢ ὀκτώβριον οἱ αὐθεντόπουλοι καὶ ἡ αὐθεντοποῦλα P 12. καὶ οἱ ἄρχοντες om P 17. τζίκουλον P 18. δώσῃ P 19. σῃ P

scripsi, ut et meo et tuo nomine iis commendares, ut facerent quae scripsi.

Pestilentia nunc hanc urbem invasit. quare commodum visum est in concilio principum, qui hic sunt, et voluntate papae sancitum est, ut propter periculum principes huc ne veniant. at nec Anconae iis commorandum, quia ea quoque urbs peste infecta est, sed in regionem, quam Siciliam vocant, ubi aer saluber est, transeundum, ibique cum principibus ad Septembrem vel Octobrem commorandum. deliberate vos interim, semperne ibi habitare velitis, id quod iis, qui hic sunt, principibus placebit. ego et sanctissimus papa ad legatum comitatus scribemus, ut vobis auxilietur et praesto sit in re quacunque. ibidem etiam episcopus Comi est mihi subiectus et servus sancti domini. huius dioecesis Sicilia est, ubi pulcras aedes possidet, quas tibi tradet cum reliquis habitandas, omnino te, quantum poterit, adiuturus.

Romae die Augusti 9, anno 1465. Bessario, cardinalis et patriarcha Cpolitanus.

22. Μαθὼν οὖν ὁ πάπας τὴν ἔλευσιν τῶν ἀρχοντοπούλων εἰς Ἀγκῶνα ἐξαπέστειλε διὰ ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς καὶ βοηθείας τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως καὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Βησσαρίωνος, καὶ παρεγένοντο ἐν Ῥώμῃ, καὶ τὴν οἰκονομίαν ἣν ὁ πατὴρ αὐτῶν εἶχε δέδωκεν αὐτοῖς πρὸς τὸ ζῆν, καὶ τὸν πρῶτον υἱὸν τὸν κὺρ Ἀνδρέαν τὸν Παλαιολόγον δεσπότην ὁ πάπας τετίμηκε. τῷ δὲ ͵ϛϡοδʹ ἔτει Ὀκτωβρίου ιεʹ καὶ ὁ πνευματικὸς πατὴρ ἡμῶν καὶ ἀδελφὸς καὶ φίλος ἄριστος ὁ Δωρόθεος ἐν κυρίῳ ἐξεδήμησεν, ἡμᾶς δὲ κατέλιπε τὴν ἐκείνου λυπουμένους στέρησιν. κἀγὼ δ' ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς ἐνδείας, Ἀπριλλίῳ ιηʹ ἐξελθὼν παραγέγονα εἰς Ἀγκῶνα τῇ ιζʹ Μαΐου· καὶ τῇ πρώτῃ πάλιν Ἰουνίου ἐξελθόντος μου ἀπῆλθον διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Βιτέλμου, ἐπεὶ ἐκεῖσε εἰς τὰ θερμὰ ἦν ὁ καρδινάλις κὺρ Βησσαρίων καὶ πατριάρ- B χης Κωνσταντινουπόλεως τῇ κλήσει, ὡς ἠκούσαμεν. καὶ δι' ἡμερῶν ἐννέα ἐφθάσαμεν εἰς Ῥώμην, καὶ κατελύσαμεν ἐν τῷ οἴκῳ τῶν αὐθεντῶν ἡμῶν. τότε καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως κὺρ Βησσαρίωνος ἐξαπέστειλε πρὸς τούσδε τοὺς δεσπότας, κὺρ Ἀνδρέαν λέγω τὸν δεσπότην καὶ κὺρ Μανουὴλ τὸν αὐθεντόπουλον, ἵν' εἰς γυναῖκα δώσωσι τὴν αὐτῶν ἀδελφὴν τινὶ ἄρχοντι ἐκ γένους Παρακιόλῳ πλούτῳ τε καὶ γένει καὶ λαμπρότητι διαπρέποντι. καὶ τῆς συμφωνίας γενομένης ἡ τῶν μνήστρων ἱερολογία ὑπὸ τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως διετελέσθη. ἡμεῖς οὖν οἱ τῆς νύμφης οἰ-

10. ὑστέρησιν P   13. βιτέλμου P

22. Papa igitur, ut principes Anconam delatos audivit, diligentia, studio et ope reverendissimi cardinalis Bessarionis, patriarchae Cpolitani, curavit, Romam ut venirent, deditque iis, quod pater eorum ad vitam sustentandam habuerat, stipendium, ac filium natu maximum, Andream Palaeologum, despotae dignitate auxit. anno 6974, Octobris die 15, etiam spiritualis pater noster et frater et amicus optimus, Dorotheus, in domino ex hac vita excessit, et nos mortem suam deplorantes reliquit. itaque ego, inopia conflictatus, Aprilis die 18 nave soluta, 17 die Maii Anconam perveni; rursumque calendis Iuniis ex ea urbe egressus et trans Bitelmum profectus, quia illis aquis Bessarionem cardinalem, qui patriarcha Cpolitanus appellabatur, uti audieram, die nono Romam adveni ac diverti in aedes dominorum meorum. quo tempore sanctissimus papa opera venerandissimi viri, Bessarionis cardinalis, ad despotas, i. e. Andream despotam et Manuelem principem, misit, ut ii sororem suam homini principi, Paraciolo, opibus, genere et splendore insigni, uxorem darent. dictis conditionibus, inauguratio nuptialis a summo episcopo fa-

κιακοὶ παρὰ τοῦ νυμφίου πλείστας φιλοτιμίας ἐλάβομεν, εὐφραινόμενοι ἐν τῇ χαρᾷ. ἔνθα προσέμεινα ἡμέρας λς΄· καὶ τοὺς τῶν κορυφαίων ἀποστόλων ἐπισκεψάμενος τάφους καὶ πολλῶν ἄλλων ἁγίων, καὶ ἱστορήσας τὰ ἐν τῇ μεγάλῃ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ, τῇ ις΄ Ἰουλίου ἐξελθὼν ἀπῆλθον διὰ τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἰς Ἀγκῶνα, καὶ μικρόν τι προσμείνας διὰ θαλάσσης εἰς Ἑνετίαν ἀπῆλθον τῇ κη΄ τοῦ αὐτοῦ. καὶ προσμείνας ἐκεῖσε ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Σταυροῦ ἡμέρας κς΄ ἕως τῆς κγ΄ Αὐγούστου, ὅθεν ὀψία σὺν θεῷ ἐξελθόντες ἀπεσώθημεν ἐνταῦθα εἰς τὴν Κέρκυραν, τῇ πέμπτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ ͵ςϠοε΄ ἔτους.

Καθ' ὃν δὲ καιρὸν ἡμεῖς εἰς τὰ περὶ τὴν Ῥώμην διετρίβομεν, ὁ τῶν ἀσεβῶν ἐξάρχων ἀμηρᾶς ἐλθὼν κατὰ τῆς Ἀλβανιτίας καὶ διώξας τὸν αὐθέντην αὐτῆς τὸν Σκαντέρινο καὶ αἰχμαλωτίσας καὶ ἀφανίσας τὸν τόπον, καὶ κτίσας ἄστυ πλησίον τοῦ καθολικοῦ ἄστεως αὐτῆς, Κρούας ὀνομαζομένου, πρὸς τὸ ἀντιμάχεσθαι αὐτῷ, ἐπανέστρεψεν εἰς τὰ περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. καὶ τοῦ αὐτοῦ ͵ςϠοε΄ ἔτους τῷ θέρει ὁ Βίκτωρ Καππέλος ὁ καθολικὸς ναυάρχης τοῦ τῶν Ἑνετῶν στόλου ἀπελθὼν εἰς νῆσον Ἴμβρον παρέλαβεν αὐτήν, καὶ πάλιν ἀπελθὼν εἰς Ἀθήνας πᾶσαν τὴν τῶν Ἀθηνῶν πόλιν ἠχμαλώτευσεν· εἶτα ἐλθὼν περὶ τὸν Αὐγούστου μῆνα εἰς τὴν παλαιὰν Πάτραν ἐπῆρε τὴν χώραν. ἐπιδραμόντος οὖν τοῦ

14. Σκεντέρην P 19. καπέλος P

cta est. sponsae domestici a sponso muneribus amplissimis donati sumus, gaudio exsultantes. mansi Romae dies 36; deinde, apostolorum principum et aliorum multorum sanctorum spectatis sepulcris, et exploratis rebus, quae in magna ecclesia memorabiles essent, die 16 Iunii discessi et, recta Anconam profectus ibique aliquamdiu commoratus, per mare Venetias veni eiusdem mensis die 28. mansi ibi in monasterio Crucis dies 26, usque ad Augusti vicesimum tertium, ac sero, deo iuvante, inde egressus, Corcyram delatus sum Septembris die 5, anno 6975.

Quo autem tempore nos Romae morabamur, impiorum princeps et ameras, adversus Albanitas expeditione suscepta, horum ducem Scanterinum clade afflixit, omnia cepit, ac vastavit, et, condito oppido prope urbem eorum principem, quae Crua appellatur, ad eum inde lacessendum, Cpolim reversus est. aestate eiusdem anni 6975 Victor Cappelus, summus classis Venetae dux, Imbrum profectus, eam insulam cepit, rursumque Athenas delatus, totam urbem in potestatem redegit; deinde Augusto mense veterem Patram aggres-

Ἀμάρη εἰς βοήθειαν τῆς χώρας, ὁ προμηθεὺς τοῦ τῶν Ἐνετῶν στόλου ἢ ναύαρχος καὶ ὁ Ῥαοὺλ Μιχαὴλ ὁ Ἴσης μετὰ πολλῶν καὶ καλῶν στρατιωτῶν ἔτρεψεν αὐτὸν κατὰ κράτος καὶ πολλοὺς τῶν αὐτοῦ ἀπέκτεινον. καὶ διώξαντες μέχρι πολλοῦ οὐκ εἴασαν αὐτοὺς φεύγειν, ὡς ἔθος παρὰ τοῖς ἐμπείροις πολεμισταῖς ἐστὶ τοῖς ἀντιδίκοις ποιεῖν, καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐπέστρεψαν εἰς τόπον αὐτῶν τὸν ἴδιον καὶ τὸν στόλον, καθὼς ἐσυμβούλευον αὐτοὺς οἱ τοῦ τόπου Ῥωμαῖοι ἄρχοντες καὶ πᾶς ὁ δῆμος· ἀλλ' ὁ ῥηθεὶς ναύαρχος ἤτοι ὁ τοῦ στόλου προμηθεὺς μὴ καταδεξάμενος τὴν τούτων βουλήν, ἀλλ' ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ καὶ σκληρὸς φανεὶς καὶ μᾶλλον κατὰ τῶνδε τῶν συμβουλευόντων αὐτῷ ἀπειλητικοὺς λόγους ἐξέχεε, λέγων ὅτι ἐξ ἀνανδρίας καὶ ἀπιστίας αὐτῶν οὐκ ἀκολουθοῦσι κἀκεῖνοι τῷ τῶν ἐχθρῶν διωγμῷ. καὶ οὕτως θέλων καὶ μὴ θέλων ὁ στρατὸς ἐδίωξεν τοὺς ἐναντίους ἄχρι Σαβελλίου καὶ ἐπέκεινα πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἤτοι ἀνάβασιν τοῦ Σιδηροκάστρου. ὁ γοῦν Ἀμάρης ἰδὼν τὸν τούτων διωγμὸν ἄκαιρον καὶ ἄπρακτον καὶ ἄτακτον, καταλείψας εἴς τινας τόπους ἀνθρώπους κρατοῦντας τοὺς τόπους ὅθεν ἤμελλον διελθεῖν, εἶτ' ἐπιστρέψας κατ' αὐτῶν ἔτρεψε καὶ ἐδίωξεν αὐτούς, καὶ φθάσας ἀνεῖλε τὸν εἰρημένον προμηθέα τοῦ στόλου ἐπὶ ἡμιόνου καθεζόμενον καὶ δυσεπέκεινα πεσόντα. καὶ ἄλλους ἀνεῖλον ἁλώσαντες πολλούς, καὶ αὐτὸν δὴ τὸν Ῥαοὺλ Μιχαὴλ ἁλώσαντες τοῦ ἵππου ἐκπε-

2. Μιχαὴλ ὁ om P   15. μέχρι Σαραβαλίου P

sus est, et eius urbis agrum vastavit. Amarem ad ferendum auxilium accurrentem praefectus classis Venetae et Michael Raulus Ises cum magna et probata manu strenue fugarunt, multis e militibus eius occisis; ac diu eos persequentes, fugiendi spatium iis non dederunt, ut periti milites adversariis facere solent, nec ad stationem suam et classem reversi sunt, quantumvis suadentibus Romanis urbis magistratibus cunctisque civibus; sed praefectus classis, spreto eorum consilio, et victoria elatus superbiaque intumescens, potius verba minacia in eos, qui talia suaderent, fundebat, propter ignaviam et perfidiam eos non una hostes persequi dictitans. itaque exercitus coactus usque Sabellium, et eo ulterius, ad ardua Siderocastri, hostes insecutus est. Amares autem importunam eorum, inutilem et confusam insecutionem intuitus, relictis praefectis in locis quibusdam, per quae transituri erant, conversus eos in fugam vertit et insectatus est, et eum, quem dixi, classis praefectum, mulo insidentem et prolapsum, comprehendit occiditque. multi praeterea alii capti et occisi sunt, in his ipse Michael Raulus, quem ex equo delapsum comprehende-

σόντα ἐκάθισαν αὐτὸν ἐπὶ σκόλοπος. καὶ τέλος ὡς νικηταὶ δραμόντες εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἔνθα ἦσαν αἱ τριήρεις, καὶ πλείστας εὑρόντες ἐπὶ τὴν γῆν εἰλκισμένας ἀνεῖλον καὶ ᾐχμαλώτευσαν. καὶ ὑποπτεύσαντες τὸν μητροπολίτην τῆς αὐτῆς παλαιᾶς Πάτρας εἶναι αὐτὸν αἴτιον τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ τῶν Ἐνετῶν στόλου κατ' αὐτῶν καὶ πιάσαντες αὐτὸν ἀνεσκολόπι- 95 σαν. τοιαῦτα οὖν παθόντες ἄπρακτοι καὶ ζημιωμένοι οἱ τοῦ εἰρημένου στόλου ἐπανέστρεψαν. ἀφ' οὗ δὴ κακοῦ συμβεβηκότος ὁ ναύαρχος λυπηθεὶς καὶ βαρέως ἀσθενήσας ἐν Εὐρίπῳ ὢν ἀπέθανε· καὶ ἀντὶ αὐτοῦ ἐγεγόνει ναύαρχος ὁ Ἰάκωβος Λαυρεδανὸς ὁ ἐκείνου τοῦ Πέτρου Λαυρεδανοῦ υἱός, ἐξάδελφος δὲ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ναυάρχου Ἀλωϋσίου Λαυρεδανοῦ. καὶ ταῦτα μὲν δὴ παρηκολούθησαν τῷ τοῦ ἐνεστῶτος χρόνου χειμῶνι, τὸ δὲ τῆς Πάτρας τῷ πρὸ τοῦ φθινοπώρου Αὐγούστῳ συνέβη.

Τῇ δὲ κθ' τοῦ Μαρτίου μηνός, τοῦ ͵ςϡοε' ἔτους, ἐν ᾗ καὶ τὸ ἡμέτερον πάσχα γέγονε, λέγω δὴ τὸ τῶν ἀνατολικῶν Χριστιανῶν, ἀπέψυξεν ὁ τῶν κακῶν πάντων τῆς Πελοποννήσου αἴτιος Ματθαῖος ὁ Ἀσάνης. καὶ ἰδοὺ καὶ τὸ τοῦ Δαβὶδ μελῴδημα ἔτι πεπλήρωται, τὸ "διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν." καὶ τούτου γεναμένου ὡς ἠκούσαμεν παρά τινων ὅτι καὶ ὁ δεσπότης ἀπέπεμψε πρὸς τὸν ἀμηρᾶν τὴν

16 κγ' P 23. ἀπέστρεψε P

runt et palo infixerunt. postremo victores ad litus, ubi naves stabant, procurrerunt, quarum multas in litus subductas invenientes, milites partim iugularunt, partim captivos fecerunt; atque ipsius veteris Patrae metropolitam auctorem esse suspicati expeditionis a Venetorum classe adversus se factae, comprehensum palo transfixerunt. talia igitur passi, re infecta et data imprudentiae poena, illius classis milites reversi sunt. atque ea calamitate contristatus et gravi morbo correptus nauarchus in Euripo diem obiit. successit in locum eius Iacobus Lauredanus, Petri Lauredani filius, eius, qui ante eum nauarchus erat, Aloysii Lauredani consobrinus. et haec quidem anni huius hieme acciderunt; Patrensis autem clades ante autumnum mense Augusto contigit.

Die 29 mensis Martii anni 6975, quo die nostrum i. e. orientalium Christianorum pascha erat, animam efflavit omnium, quibus Peloponnesus afflicta est, malorum auctor Matthaeus Asanes; atque eventum etiamtum habuit carmen illud Davidis "dissipentur hostes eius, et fugiant a facie eius, qui oderunt eum." mox, ut e quibus-

πρόσοδον, μὴ θέλων ἔτι ἔχειν τὸ βάρος ὃ εἶχεν εἰς τὸ στρατόπεδον, εἰπὼν οὕτως "ἐγώ εἰμι γέρων καὶ ἀσθενής, καὶ ὁ ἐκπληρῶν τὴν δουλοσύνην ἀπέθανε· λοιπὸν ἡ πολλὴ πρόσοδος δοθήτω ὅπου δ' ἂν κελεύσῃς, ἐμοὶ δὲ δοθήτω μόνον τὸ ἀρκοῦν πρὸς τὸ ζῆν με καθήμενον ἐνταῦθα μετά τινων ὀλίγων." ὁ οὖν ἀμηρᾶς ἀπεκρίνατο "καλῶς ἔχει· διαχωρισάτω ὁ δεσπότης οὓς βούλεται," καὶ χωρίσας δέδωκε πρὸς αὐτὸν ἄσπρα πεντήκοντα χιλιάδας, ἵνα ἔχῃ ἐκ τοῦ κομερκίου τοῦ ἀλεύρου· τοὺς δὲ πλείονας τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ περιορίσας ἀπῆρεν ἵνα εὑρίσκωνται ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει. ἄλλοι δὲ εἶπον ἄλλως γέγονεν, ὅτι ὁ τῶν κακῶν ἁπάντων ἐφευρετὴς Ματθαῖος ὁ Ἀσάνης μετὰ τῶν ἐχόντων τὴν τῆς Αἴνου ἁλικὴν κλέψας τινὰ χρήματα μὴ εἰδότος τοῦ δεσπότου, καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ ἀμηρᾶς ἐβουλήθη πιάσαι τὸν εἰρημένον Ἀσάνην καὶ ἀνασκολοπίσαι αὐτόν, ὁ δὲ Ἀσάνης ἐκ τοῦ φόβου, ἔνθα ἦν, ἀπέψυξεν. ὁ δὲ ἀμηρᾶς ὑποπτεύων μή τοι καὶ ὁ δεσπότης ἐν τῇ τοιαύτῃ συμβουλῇ ἦν καὶ δραπετεύσῃ, ἐξώρισεν ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ καὶ ἦρεν αὐτοῦ πᾶν σιτηρέσιον, καὶ οὕτω κακῶς διέκειτο. μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἐρχομένου τοῦ ἀμηρᾶ ἀπὸ τοῦ κυνηγίου καὶ μέλλοντος διελθεῖν ὅθεν ὁ εἰρημένος δεσπότης ἦν, ἐξῆλθεν ὁ δεσπότης πεζηπορῶν καὶ συναντήσας προσεκύνησε τὸν ἀμηρᾶν τὸν καὶ γαμβρὸν αὐτοῦ. ἰδὼν δὲ τοῦτον ὁ ἀμηρᾶς περιπατοῦντα ἐλυπήθη σφόδρα, καὶ μᾶλλον σπλαγχνισθεὶς τὸ γῆρας

6. ὡς P

dam cognovi, Demetrius despota, non iam militiae molestiam sustenturus, amerae reditus remisit his verbis "senex sum et infirmus, et occidit, qui tibi serviebat. itaque multa haec pecunia, quo loco volueris, pendetur: mihi detur, quantum ad victum sufficiat, cum paucis hic degenti." respondit ameras "bene res habet: segreget despota a se licet, quos illi placet:" deditque segregato asprorum quinquaginta milia, e vectigalibus frumentariis ei pendenda, plerisque ministris eius Cpoli degere iussis. alii rem aliter narrant: nempe omnium malorum auctorem Matthaeum Asanem cum quibusdam, qui salinas Aeni tenebant, pecunias quasdam furatum esse, inscio despota. id ubi comperisset ameras, voluisse eum Asanem illum comprehendere et palo transfigere: unde metu perculsum Asanem illico exspirasse. ameram autem suspicatum, despotam eius consilii participem et fuga salutem quaesiturum esse, eum, Didymotichum relegatum, omni stipendio spoliasse, et ita male multasse. quondam autem, quum ameras, a venatione rediens, transiturus esset, ubi despota viveret, hunc pedibus obviam processisse, et ameram, generum suum, adorasse; illum, quum ambulantem eum videret, vehementer tristatum, et magis etiam eiusdem

αὐτοῦ ἐκέλευσε δοθῆναι αὐτῷ ἵππον τινὰ ἐκ τῶν αὐθεντικῶν. καὶ ἀναβὰς ἦλθε σὺν αὐτῷ ἐν τῇ Ἀνδριανουπόλει, καὶ εἰς σιτηρέσιον δέδωκεν αὐτῷ ἄσπρα χιλιάδας πεντήκοντα ἐκ τοῦ κομερκίου τοῦ ἀλεύρου. καὶ τοῦτο ἀληθέστερον.

Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου τῷ θέρει ἐγεγόνει τοσαύτη λοιμώδης νόσος ἔν τε τῇ Κωνσταντινουπόλει Ἀνδριανουπόλει καὶ Καλλιουπόλει καὶ ταῖς πέριξ αὐτῶν πόλεσι καὶ κώμαις, ἄστεσί τε καὶ χώραις, οἷα οὐ γέγονεν ἐν τοῖς παρελθοῦσι χρόνοις ἐκ πολλοῦ καιροῦ, ὥστε τεθνήκασιν, ὥς φασι, μυριάδες πολλαὶ ἀνθρώπων, οὐ χιλιάδες. ἐν οἷς δὲ καὶ ἡ τοῦ δεσπότου θυγάτηρ ἡ ἀμήρισσα ἀπέθανε.

Τοῦ δὲ ͵ςϠος' ἔτους Νοεμβρίῳ μηνὶ ἀπῆλθον κἀγὼ εἰς τὴν ἁγίαν Μαύραν παρακινήσει τῆς βασιλίσσης κυρίας Ἑλένης καὶ πενθεροῦ τοῦ αὐθέντου τοῦ τόπου ἐκείνου κὺρ Λεο- B νάρδου, ἵνα καὶ τὸν τόπον ἐκεῖσε ἀναθεωρήσω, καὶ ὡς δῆθεν ἀνεψιοῦ τοῦ μακαρίτου τοῦ αὐθέντου μου τοῦ βασιλέως κὺρ Κωνσταντίνου καὶ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παθόντος μου ζημίαν μεγίστην, ὡς ἐπροεδήλωσα ἐν τῷ λη' ἔτει, ἵνα ἀπολαύσω τινὸς εὐεργεσίας ἐτησίου ὡς γέρων καὶ ἀσθενὴς καὶ πτωχὸς ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας. ἐπαναστρέψας δὲ τῇ κβ' τοῦ αὐτοῦ, ἐντελῆ πάντα ἰδὼν καὶ ἀπολαύσας, ἄνευ τοῦ ὑπερέχειν ἐν τῷ μαστραϊδιαῷ γένει τὴν πᾶσαν ἀρχὴν αὐτοῦ· δεῖ γὰρ τοῖς ἀρχομένοις ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἄρχουσι. καὶ τῷ Ἰα-

9. πολλαὶ om P 10. ᾧ P 13. ξένης P 18. τοῖς τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτεσιν P 22. μαστραϊκῷ P 23. τοὺς ἄρχοντας P

senectutem commiseratum, de equis regiis unum ei praeberi iussisse: quo conscenso, despotam cum amera Adrianopolim abiisse, ibique in victum habuisse e vectigalibus frumentariis asprorum quinquaginta milia. atque haec quidem narratio verior est.

Aestate eiusdem anni Cpolim, Adrianopolim, Calliopolim et finitimas urbes et vicos, oppida et regiones pestilentia invasit, qualis longo temporis spatio non fuerat, ita ut multas hominum myriades, nedum chiliades, e medio abiisse dicant: in quorum numero amerissa, despotae filia, erat.

Anni 6976 mense Novembri sanctam Mauram concessi, Helena regina et Leonardi, principis eius loci, socero auctoribus, ut non solum locum eum reviserem, sed etiam, quum ille beati mei domini, Constantini imperatoris, consobrinus esset et gravissimam tulissem, ut supra narravi, calamitatem propter eius patrem, anno aetatis 38, pecunia aliqua annua mihi constitueretur utpote seni et infirmo et egeno e captivitate. reversus sum die 22 mensis eiusdem, omnia

νουαρίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ὁ τῆς Ἀλβανιτίας αὐθέντης ὀνόματι Σκαντάρης τέθνηκε φυσικῷ θανάτῳ, καὶ τὸ μὲν τοῦ τόπου καὶ τῆς αὐθεντείας παρέλαβεν ἡ αὐθεντία τῆς Ἑνετίας, τὸ δὲ ὁ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ υἱὸς Τοῦρκος ὢν παρὰ τῷ ἀμηρᾷ ἐστάλη παρ' ἐκείνου.

Ἀπὸ δὲ τοῦ ἡμίσεως ἔαρος τοῦ αὐτοῦ δηλονότι ͵ςϑος' ἔτους καὶ ὅλῳ τῷ θέρει διαβιβάσαντός μου κακῶς ἀπὸ τῆς συνήθους ἀσθενείας τοῦ ῥευματισμοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν κοσμικῶν μου φορεμάτων διαλυθέντων ἱερὰ ἐρασοφορήσαμεν τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνός, καὶ ἀντὶ Γεώργιος Γρηγόριος μετωνομάσθην, ἀντὶ δὲ Ἑλένη ἡ ἐμὴ σύνευνος Εὐπραξία, δεδωκότες πρῶτον τὴν εἰς θεὸν τῆς πίστεως ἡμῶν ὁμολογίαν, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ὀρθοδόξοις μεταλαμβάνουσι τὸ μοναχικὸν σχῆμα. καὶ οὕτως ἠρξάμην πρῶτον μὲν τὸ ἅγιον σύμβολον καλῶς ἐκθέσθαι, καὶ ὅθεν τὸ ἱερώτατον παρὰ τῶν θείων πατέρων συνετέθη σύμβολον, ἵνα γνῶμεν ὡς οὐδ' αὐτοὶ ἐξ αὐτῶν ἀλλ' ἐκ τῶν θείων χρησμῶν ἐρανισάμενοι τὰς ῥήσεις τε καὶ τὴν γνῶσιν εὐσεβοφρόνως αὐτὸ συνεγράψαντο. σχεδὸν οὖν πᾶσαι αὐτοῦ θείου συμβόλου ῥήσεις ἐκ τῶν ἁγίων εἰσὶ γραφῶν, ὡς κατὰ μέρος ῥηθήσεται.

Π ι σ τ ε ύ ω. εὐαγγέλιον "πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ

2. σκενδέρης P 6. ͵αυξγ^ου P 19. αὐτοῦ] αἱ τοῦ?

perfecta nactus, nisi quod in gente Mastraidiensi omne eius reliquum imperium continebatur; oportet enim qui regunt similes evadant iis, qui reguntur. mense Ianuario eiusdem anni Albanitarum princeps Scantares morbo obiit, cuius regionis et dominii partem res publica Venetorum, partem sororis ipsius filius Turca, qui apud ameram vivebat, missus ab eodem, occupavit.

A medio vere anni eiusdem i. e. 6976 per totam aestatem male conflictatus morbo meo, rheumatismo, quum saeculares vestes meae lacerae essent, vestimenta sacra indui primo die Augusti, pro Georgio Gregorius appellatus, itemque uxor mea, Eupraxia pro Helena dicta, professi ante, ut mos est orthodoxis monachicum habitum induentibus, fidei nostrae formulam. itaque infra sanctum symbolum accurate proposui, significans simul, unde a divinis patribus compositum fuerit, ut cognoscamus, eos symbolum non ex ingenio suo conscripsisse, sed e sacris literis verecunde collectis testimoniis et hausta rerum divinarum scientia. nimirum symboli divini verba tantum non omnia e sacris literis depromta sunt, ut singulis locis a me significabitur.

C r e d o. evangelium "credis in filium dei," et "creditis in deum, etiam in me credite." apostolus "crede in Iesum dominum."

θεοῦ" καὶ "πιστεύετε εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε." ἀπόστολος "πίστευσον εἰς τὸν κύριον Ἰησοῦν."

εἰς ἕνα θεόν. εὐαγγέλιον "ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν." ἀδελφόθεος "πίστευε ὅτι ὁ θεός ἐστι." Παῦλος "καὶ ἡμῶν θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα."

πατέρα. εὐαγγέλιον "ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν," καὶ "πάτερ ἅγιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω," καὶ "πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύσομαι," καὶ "ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου," καὶ "πάτερ μου, εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου," καὶ "οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου." Πέτρος "εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ." Παῦλος "ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ."

παντοκράτορα. Ζαχαρίας "τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ," καὶ "ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ κυρίου παντοκράτορος," καὶ "λέγει κύριος παντοκράτωρ." Ἰεζεκιὴλ "ἀδωναῒ κύριε," ὅ ἐστι παντοκράτωρ. καὶ τὸ σαβαὼθ δὲ παντοκράτωρ ἑρμηνεύεται, ὃ πάσῃ τῇ τριάδι ἀνατίθησιν ὁ Ἡσαΐας λέγων "ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος σαβαώθ." εὐαγγελίου "πατὴρ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς." Δαβὶδ "ὅτι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς." ἐπιστήθιος "ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος παντοκράτωρ."

21. πάτερ P

in unum deum. evangelium "ut cognoscant te unum verum deum." frater domini "crede deum esse." Paulus "ac deus noster pater, ex quo omnia et nos ex illo, et unus dominus Iesus Christus, per quem omnia."

patrem. evangelium "ascendo ad patrem meum et patrem vestrum," et "sancte pater, et mundus non agnovit te," et "ad patrem meum proficiscar" et "interrogabo patrem meum," et "mi pater, in manus tuas trado spiritum meum," et "non posse me nunc precari patrem meum." Petrus "benedictus deus et pater domini nostri Iesu Christi." Paulus "deus et pater domini nostri Iesu Christi."

omnipotentem. Zacharias "haec dicit dominus omnipotens" et "in domum domini omnipotentis" et "dicit dominus omnipotens." Iezechiel "adonai domine" i. e. omnipotens. item sabaoth omnipotentem significat, quod cognomentum omni trinitati Esaias tribuit his verbis "sanctus, sanctus, sanctus dominus sabaoth." evangelium "pater coeli et terrae." David "in manu eius termini terrae." qui in pectore domini quievit "qui est, erat et erit omnipotens."

ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς. Μωϋσέως "ἐν ἀρχῇ
96 ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν." εὐαγγελίου "πάτερ κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς."

ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Παῦλος "εἴτε ὁρατὰ εἴτε ἀόρατα, πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, ἐκ τοῦ πατρὸς δηλονότι διὰ τοῦ Χριστοῦ." ὁ "Δαβὶδ ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν."

καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ. Παύλου "καὶ ἡμῖν εἷς θεὸς ὁ πατὴρ καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός." εὐαγγελίου "ἵνα γινώσκωσί σε τὸν ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν." καὶ "σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος." καὶ "σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός." καὶ "κἀγὼ ἑώρακα καὶ πεπίστευκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ." καὶ "σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ." καὶ "ταῦτα γέγραπται ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ." καὶ "ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο." καὶ "οὕτως ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκε." καὶ ὁ ἠγαπημένος "ἵνα γινώσκητε περὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ."

τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. εὐαγγελίου "πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα

21. ἐπιστήθιος P   23. ἐπιστήθιος P

factorem coeli et terrae. Moyses "in principio deus fecit coelum et terram." evangelium "pater, domine coeli et terrae."

visibilium omnium et invisibilium. Paulus "sive visibilia sive invisibilia, omnia per eum et ad eum facta sunt, a patre scilicet per Christum." David "ipse dixit, et nata sunt; ipse iussit, et condita sunt."

et in unum dominum Iesum Christum, filium dei unigenitum. Paulus "nobis est unus deus pater, et unus dominus Iesus Christus." evangelium "ut cognoscant te verum deum et quem misisti Iesum Christum." et "tu es Christus, filius dei vivi." et "tu es filius meus dilectus." et "ego vidi et credidi, hunc esse Christum filium dei." et "credis in filium dei." et "scripta haec sunt, ut credant, hunc esse Christum filium dei." et "unigenitus filius, qui est in sinu patris, ille nobis exposuit." et "adeo deus mundum dilexit, ut dederit unigenitum filium suum." et dilectus "ut cognoscatis filium unigenitum."

et ex patre generatum ante omnia saecula. evangelium "qui generatorem amat, amat etiam generatum ex eo." et "glo-

ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ." καὶ "νῦν δόξασόν με τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί," καὶ "ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος" καὶ "ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρός," καὶ "ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς." ἀποστόλου "ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε." παροιμιῶν "πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, πρὸ δὲ πάντων τῶν βουνῶν γεννᾷ με." εὐαγγελίου "ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἥκω," καὶ "ἐξῆλθον ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον."

φῶς ἐκ φωτός. εὐαγγελίου "ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ του φωτός," καὶ "ἦν τὸ φῶς ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον." Δαβὶδ "ἐν τῷ φωτί σου ὀψώμεθα φῶς." Παύλου "ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης."

θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ. τοῦ ἠγαπημένου "οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς καὶ ζωὴ αἰώνιος," καὶ "ἐσμὲν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ." εὐαγγελίου "ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια." Παύλου "κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ."

γεννηθέντα. παροιμιῶν "πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με." εὐαγγελίου "ἐγὼ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα καὶ εἰς τοῦτο γεγέννημαι." τοῦ ἠγαπημένου "ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ."

4. Παῦλος: P 6. παροιμίαι P 14. ἐπιστήθιος P 20. παροιμίαι P, qui ubique nominativos

rifica me ea gloria, quam habui apud te ante mundum conditum," et "principio erat verbum," et "qui erat in sinu patris," et "qui erat inde a principio." apostolus "extremis his diebus locutus est nobiscum in filio, per quem saecula condidit." proverbia "ante saecula condidit me, ante omnes colles gignit me." evangelium "e patre exii et adsum," et "exii e patre et veni in hunc mundum."

lumen de lumine. evangelium "ut testaretur de lumine," et "erat verum lumen, quod illustrat omnem hominem, qui in mundum venit." David "in lumine tuo videbimus lumen." Paulus "qui erat splendor repercussus gloriae."

deum verum de deo vero. dilectus "hic est deus verus et vita aeterna," et "sumus in vero deo, in filio eius Iesu Christo." evangelium "ego sum veritas." Paulus "per adventum gloriae magni dei et salvatoris nostri Iesu Christi."

genitum. proverbia "ante omnes colles gignit me." evangelium "ego ad hoc veni et ad hoc genitus sum." dilectus "qui genitorem amat, amat etiam genitum ex eo."

οὐ ποιηθέντα. γεγέννηται γάρ, οὐ πεποίηται μετὰ τῶν κτισμάτων, ὅτι αὐτὸς πάντων ποιητής. Παύλου "δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε." τῆς σοφίας "ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου."

ὁμοούσιον τῷ πατρί. εὐαγγελίου "ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου ἕν ἐσμεν," καὶ "οὐκ οἴδατε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί," καὶ "ὁ ἑωρακώς με ἑώρακε τὸν πατέρα." Παύλου "ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ," καὶ "ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών."

δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Παύλου "δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε," καὶ "πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν B ἔκτισται," καὶ "αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν." εὐαγγελίου "πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε." παροιμιῶν "πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με." τοῦτο δὲ τὴν ἐν τῷ πατρὶ μαρτυρεῖ τῆς ζώσης σοφίας αὐτοῦ πρὸ αἰῶνος καὶ ἀκίνητον ἵδρυσιν, ὡς καὶ τὸ "κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργον αὐτοῦ" τὴν ἐνανθρώπησιν προσημαίνει, δι' ἧς τὰ μεγάλα ἔργα τῆς σωτηρίας ἡμῶν κατειργάσατο ὕστερον. ὡς καὶ τὸ "ὁ θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν" τὰ ἑξῆς ἔργα δηλῶν, καὶ

22. τὰ ἐξ ἀρχῆς ἔργα Alterus

non factum. genitus enim est, non factus cum creaturis, quia ipse omnium creator est. Paulus "per quem etiam saecula condidit." liber sapientiae "qui cuncta fecit in nomine tuo."

consubstantialem patri. evangelium "ego et pater unum sumus," et "an nescitis, me in patre, et patrem in me esse," et "qui me vidit, patrem vidit." Paulus "qui est splendor repercussus gloriae et character personae eius," et "qui quum esset in forma dei, rapinam esse non existimavit, quod deo par esset, sed ipse sese spoliavit, forma servi induta."

per quem omnia facta sunt. Paulus "per quem saecula fecit," et "cuncta per eum et ad eum condita sunt," et "ipse ante omnia est, et omnia in ipso consistunt." evangelium "cuncta per ipsum facta sunt et sine ipso nihil factum est, quod factum est." proverbia "ante saecula condidit me." hoc autem vivae sapientiae eius in patre ante omne saeculum factam et immutatam constitutionem testatur, sicut illud "dominus condidit me initium viarum suarum ad opus suum" Christum humana specie indutum praesignificat, qua magna salvationis nostrae opera postea perfecit. simile

τὸ "πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας," καὶ τὸ "ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου." τὸ δὲ "κύριος ἔκτισέ με" φησὶ καὶ ἀντὶ τοῦ κτίζειν καὶ δημιουργεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ δι' ἐμοῦ τῆς σοφίας αὐτοῦ εὐδόκησε. καὶ ὁ Δαβὶδ τοῦτο μαρτυρεῖ· "τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν." καθαρωτέρως καὶ τὴν διὰ σαρκὸς αὐτοῦ ἐπιφάνειαν τὸ κύριος ἔκτισέ με διδάσκει, ὡς ἔφημεν.

τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Παύλου "τὰ γὰρ πάντα δι' ἡμᾶς." καὶ "εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν." καὶ "ἐπεὶ τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν."

καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Ἡσαΐου "οὐκ ἄγγελος, οὐ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος ἔσωσας ἡμᾶς." Πέτρου "περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν προφῆται." εὐαγγελίου "οὐκ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον," καὶ "ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ," καὶ "ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστί," καὶ "οὗτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός."

κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν. Παύλου "ὁ καταβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς." εὐαγγελίου "ὅτι καταβέβηκα

16. Παῦλος P

est illud "deus sapientia terram condidit" opera deinceps secuta significans, et "cuncta in sapientia fecisti," et "qui fecit omnia in mente tua." illud autem "dominus condidit me" significat, deum pro eo, ut conderet et faceret opera sua, per ipsum, sapientiam suam, maluisse. idem David testatur: "verbo domini coela stabilita sunt." purius etiam incarnationem illud "dominus condidit me" docet, ut diximus.

qui propter nos homines. Paulus "cuncta enim propter nos." et "si deus pro nobis, quis contra nos? qui suo ipsius filio non pepercit, et pro nobis omnibus tradidit eum." et "quoniam infantes carnis et sanguinis participes sunt, ipse quoque similiter eorundem particeps factus est."

et propter nostram salutem. Esaias "non angelus, non legatus, sed ipse dominus salvasti nos." Petrus "de qua salvatione anquisiverunt prophetae." evangelium "non veni, ut iudicem mundum, sed ut salvem mundum," et "ut salvaretur mundus per eum," et "quoniam salvatio e Iudaeis est," et "hic est salvator mundi Christus."

descendit de coelis. Paulus "ipse est, qui descendit et qui ascendit." evangelium "quod descendi de coelo." Paulus

ἐκ τοῦ οὐρανοῦ." Παύλου "ὁ γὰρ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας."

καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου. Ἡσαΐου "ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει καὶ τέξεται υἱόν." εὐαγγελίου "καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι." καὶ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ "τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου· καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον." Παύλου "ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γεννώμενον ἐκ γυναικός," καὶ "ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν."

καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Παύλου "ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος." καὶ "εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός." εὐαγγελίου "ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί, μὴ θαυμάζετε τοῦτο." καὶ "ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ."

σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου. Παύλου "παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ζωοποιοῦντος τὰ πάντα καὶ κυρίου Ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος

2. ὁμ. ἀνθρώπου ἄνευ ἁμαρτίας P

"deus enim, qui filium in forma simili carni peccato obnoxiae misit."

et incarnatus est de spiritu sancto et Maria virgine. Esaias "ecce virgo habebit in utero, et filium pariet." evangelium "quomodo istud fiet, quandoquidem virum non novi? ne time, Maria; ecce, concipies in utero, et filium paries; spiritus sanctus superveniet super te, et virtus altissimi inumbrabit te." et ad Iosephum "quod enim in ea genitum est, de spiritu sancto est. non cognovit eam, donec peperisset filium suum primogenitum." Paulus "misit deus filium suum e femina natum," et "verbum caro factum est et commoratum est inter nos."

et homo factus est. Paulus "qui quum esset in forma dei, non existimavit rapinam esse, quod deo par esset, sed spoliavit se, forma servi induta et similis hominibus factus." et "unus deus et pater omnium, unus etiam mediator dei et hominum, homo Iesus Christus." evangelium "quod filius hominis est, ne miramini." et "quum venerit filius hominis in throno gloriae suae."

crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato. Paulus "mando tibi coram deo, qui omnia vivificat, et domino Iesu Christo,

ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν." εὐαγγελίου "Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον." Παύλου "καὶ ὅτι ἐσταυρώθη καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς."

καὶ παθόντα καὶ ταφέντα. Μωϋσέως "καὶ ἔσται 97
ἡ ζωή σου κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου." Ἡσαΐου "ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη," καὶ "τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας." Δαβὶδ "ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἕτοιμος." Ζαχαρίου "τί αἱ πληγαὶ αὗται ἀναμέσον τῶν χειρῶν σου; καὶ ἐρεῖ· ἃς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἀγαπητῷ μου." εὐαγγελίου "ὅτι ἔδει οὕτως παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ." εὐαγγελίου "καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσὴφ ἐτύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρᾷ, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνημείῳ καινῷ ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας." καὶ "ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη κῆπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινόν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη."

καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς. εὐαγγελίου "ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πρωῒ τῇ πρώτῃ σαββάτων." καὶ "τρίτην ἡμέραν ἄγει σήμερον ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο." καὶ "ἀναστὰς ὁ Ἰησοῦς ἐκ νεκρῶν ἔστη ἐν

5. καὶ ὄψεσθε τὴν ζωὴν ἡμῶν κρεμαμένην ἀπ. τ. ὀφθ. ὑμῶν P

qui testatus est coram Pontio Pilato praeclaram illam confessionem." evangelium "Iesum quaeritis Nazarenum, qui crucifixus est." Paulus "cruxifixus est et sepultus et suscitatus die tertio secundum scripturas."

passus et sepultus est. Moyses "eritque vita tua suspensa coram oculis tuis." Esaias "tanquam agnus ad mactationem ductus est," et "tergum meum castigandum praebui." David "ut castiger paratus." Zacharias "quid sibi volunt vulnera haec in manibus tuis? et respondebit, vulneratus iis sum in domicilio meo dilecto." evangelium "oportuit ita pati Christum et introire in gloriam suam." evangelium "et Iosephus, quum accepisset corpus, involvit id sindone pura et collocavit in monumento novo, quod in saxo excisum erat." et "acceperunt igitur corpus Iesu et obvinxerunt id linteis cum aromatis, sicut mos est Iudaeis funerare. erat autem hortus in eo loco, ubi cruxifixus fuerat, et in horto monumentum novum, in quo nemo dum positus erat."

et resurrexit tertio die secundum scripturas. evangelium "resurrexit Iesus Christus mane primo die hebdomadis." et "dies tertius hodie est, ex quo haec facta sunt." et "Iesus, quum

μέσῳ τῶν μαθητῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς εἰρήνη ὑμῖν." καὶ "μνήσθητι, κύριε, ὡς ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, λέγων ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν καὶ σταυρωθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι."

καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός. εὐαγγελίου "ὁ μὲν οὖν κύριος μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ." καὶ "ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτούς, διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν."

καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. πράξεων "ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὗτος ἐλεύσεται πάλιν, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανόν." εὐαγγελίου "καὶ τότε ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον μετὰ δόξης ἐπὶ τῶν νεφελῶν· καὶ τότε καθίσει ὁ υἱὸς ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη." πράξεων "οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ πάλιν παρήγγειλεν ἡμῖν κηρῦξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτύρασθαι ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὡρισμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ κριτὴς ζώντων καὶ

1. *μνήσθητε ὅτι* P   17. *ἐρχόμενον — ἀνθρώπου* add Alterus

resurrexisset e mortuis, inter medios discipulos suos adfuit, dixitque iis, pax esto vobiscum." et "memento, domine, dixisse eum nobis in Galilaea, filium hominis oportere tradi in manus hominum peccantium et crucifigi et die tertio resurgere."

et ascendit ad coelos et sedet ad dextram patris. evangelium "dominus igitur, postquam locutus est cum iis, susceptus est in coelos et consedit ad dextram dei." et "accidit, ut, dum benediceret iis, disiunctus ab iis, sursum ferretur in coelum."

et iterum venturus est cum gloria, iudicare vivos et mortuos. acta "viri Galilaei, quid statis intuentes in coelum? Iesus hic, qui disiunctus a vobis et sursum receptus est in coelum, iterum veniet, quemadmodum vidistis eum ascendentem in coelum." evangelium "tum videbitis filium hominis venientem cum gloria in nubibus; et tum sedebit filius hominis in throno gloriae suae, et cogentur coram eo omnes gentes." acta "qui edimus et bibimus cum eo e mortuis suscitato, rursumque nobis mandavit, ut nuntiaremus populo et testaremur, sese esse a deo constitutum iudicem viventium et mortuorum." Daniel "videbam eo usque, ubi throni constituti

νεκρῶν." Δανιὴλ "ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν καὶ ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν ἐκάθισε," καὶ "ἰδοὺ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ νεφελῶν ἐρχόμενος," καὶ "ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία."

οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Δανιὴλ "καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ αἰώνιος, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ λαῷ ἑτέρῳ οὐχ ὑποληφθήσεται." εὐαγγελίου "καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος."

Τὸ ἐφεξῆς ἐντεῦθεν τοῦ ἱεροῦ συμβόλου ἡ δευτέρα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀπήρτισεν.

καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. εὐαγγελίου "βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος." "ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου." Δαβὶδ "τὸ B πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ."

τὸ κύριον. Παύλου "ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν. ὅπου δὲ πνεῦμα κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία." καὶ "ἵνα τί ἐψεύσω τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις ἀλλὰ θεῷ."

τὸ ζωοποιοῦν. εὐαγγελίου "τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν." Δαβὶδ "ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς." Μωϋσέως "καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐ-

18. καὶ] Πράξεις P

erant et antiquus dierum consedit," et "ecce filium hominis venientem," et "usque dum antiquus dierum veniret et honor ei ac potestas daretur."

cuius regni non erit finis. Daniel "et regnum eius aeternum erit, nec alienae genti subiicietur." evangelium "et regnabit in domo Iacobi per omnia saecula, nec erit finis regni eius."

Quae hinc sequitur sancti symboli pars, secunda sancta et oecumenica synodo addita est.

et in spiritum sanctum. evangelium "baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti." "quum venerit paracletus, spiritus sanctus, quem pater meus in nomine meo mittet." David "spiritum tuum sanctum ne mihi rursus eripias."

dominum. Paulus "dominus spiritus est. ubi autem spiritus domini, ibi libertas." et "quid mentitus es spiritui sancto? neque enim hominibus, sed deo mentitus es."

et vivificantem. evangelium "spiritus illud est, quod vivificat, caro nihil iuvat." David "emittes spiritum tuum et condentur, et innovabis faciem terrae." Moyses "et spiravit in os eius

τοῦ πνοὴν ζωῆς." Ἐζεκιὴλ "υἱὲ ἀνθρώπου, προφήτευσον ἐπὶ τὸ πνεῦμα, καὶ ἦλθεν ἐπ' αὐτὰ καὶ ἔζησαν."

τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. εὐαγγελίου "ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται." "καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἶδε σχιζομένους τοὺς ουρανοὺς καὶ τὸ πνεῦμα ὡσεὶ περιστερὰν καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν." Παύλου "καὶ ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν ἀλλὰ τὸ ἐκ θεοῦ." καὶ Δαβὶδ "τῷ λόγῳ κυρίου οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν." Πέτρου ἐκ τῶν πράξεων "τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἁγίου ὁ υἱὸς λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐξέχεε τοῦτο ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε." Παύλου πρὸς Τίτον "ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν."

τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον. εὐαγγελίου "βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος," καὶ "οὐδεὶς γινώσκει τὰ τοῦ οὐρανοῦ εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτῷ," καὶ "τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ." καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ καὶ Ἐζεκιὴλ οἱ

2. *ἐπὶ τὰ ὀστᾶ ταῦτα, καὶ ἦλθεν ἐπ' αὐτὰ πνεῦμα, καὶ ἔζησαν* P 11. *Πράξεις* P 12. *τοῦ παναγίου πνεύματος* P 20. *ἀνθρώπου* P

spiritum vitalem." Ezechiel "fili hominis, vaticinator in spiritu, ac venit super ea et vixerunt."

qui e patre procedit. evangelium "quum venerit paracletus, quem ego a patre vobis mittam, spiritum veritatis, qui a patre procedit." "atque statim excedens ex aqua coela divisa et spiritum tanquam columbam descendentem vidit." Paulus "nos non spiritum mundi, sed dei accepimus." David "verbo domini coeli conditi sunt, et spiritu oris eius omne eorum robur." Petrus in actis "promissum spiritum sanctum adeptus filius a patre, effudit hoc, quod nunc cernitis et auditis." Paulus ad Titum "servavit nos lotione regenerationis et instaurationis spiritus sancti, quem in nos large effudit per Iesum Christum, servatorem nostrum."

qui cum patre et filio simul adoratur et glorificatur. evangelium "baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti," et "nemo novit res coelestes praeter spiritum in eo habitantem," et "res divinas nemo novit praeter spiritum, qui est in

ἄγγελοι ὑμνοῦσιν "ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ," δηλονότι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ μόνου ἐν τριάδι θεοῦ.

τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. Ζαχαρίου "καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν." τῆς θεοτόκου "καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος." πράξεων "τοῦτο πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν." καὶ "ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ." εὐαγγελίου "εἶπε Δαβὶδ ἐν πνεύματι ἁγίῳ· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου." πράξεων "καὶ δεηθέντων αὐτῶν ἐσαλεύθη ὁ τόπος οὗ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ μετὰ παρρησίας." τῆς ἐξόδου "καὶ ἐπλήσθησαν πνεύματος ἁγίου, προεφήτευον ἐν τῇ παρεμβολῇ."

εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ὥσπερ καθολικαὶ ἐπιστολαὶ αἱ ἑπτὰ ὡς εἰς πάντας πιστοὺς γραφεῖσαι κοινῶς, οὕτω καὶ καθολικὴ ἐκκλη-

deo." apud Esaiam et Ezechielem angeli canunt "sanctus, sanctus, sanctus dominus Sabaoth, coelum et terra impleta sunt gloria eius," i. e. patris et filii et spiritus sancti, unius in trinitate dei.

qui locutus est per prophetas. Zacharias "quemadmodum per ora sanctorum ab omni inde tempore prophetarum nuntiavit nostram ab hostibus liberationem." deipara "quemadmodum dixit patribus nostris Abrahamo et semini eius per omnia saecula." acta "hoc omnes prophetae testantur, veniam peccatorum nacturos esse illius nomine, quicunque credunt in eum." et "quem coelum accipere oportet usque ad tempus restitutionis omnium, de quibus deus dixit per ora suorum ab omni inde tempore sanctorum prophetarum." "dixit David in spiritu sancto: dixit dominus domino meo, sede ad dextram meam." acta "quum precarentur, concussus est locus, in quo coacti erant, et omnes impleti sunt spiritu sancto et libere docebant verbum dei." exodus "et impleti sunt spiritu sancto et vaticinabantur in castris."

et unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. sicut catholicae sunt septem epistolae ad omnes fideles scriptae communiter, ita etiam omnium orthodoxorum ecclesia catholica

σίᾳ ἡ πάντων ὀρθοδόξων γέγραπται. Παύλου "ὁ ποιήσας τὰ
98 *ἀμφότερα ἕν, καὶ εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα." καὶ "ἀδελφοὶ ἅγιοι καὶ ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ." καὶ "ὑμεῖς ἐστὲ σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους." καὶ "οὓς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους." καὶ "ἵνα οἰκοδομῆται ἡ ἐκκλησία." καὶ "ὑμεῖς ἐστὲ ναὸς θεοῦ ζῶντος." καὶ "εἰς καταρτισμὸν τῆς ἐκκλησίας." καὶ "ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε. καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας."*

ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Παύλου "ὁμολόγησον τὴν καλὴν ὁμολογίαν." καὶ "καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν." "εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα." εὐαγγελίου "βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν." "βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος."

προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν. πράξεων "περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι." Ἡσαΐου "ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις." πράξεων "ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀπο-

4. *καὶ — Χριστοῦ* add Alterus 11. *αὕτη* P 22. *Παῦλος* P

dicitur. Paulus "is, qui diversa conciliavit, et unus dominus, una fides, unum baptisma." et "fratres sancti et superstructi super fundamentum apostolorum et prophetarum, existente imo lapide angulari ipso Iesu Christo." et "vos estis corpus Christi et singulatim membra." et "quos deus constituit in ecclesia primum apostolos, deinde prophetas, tertio discipulos." et "ut aedificetur ecclesia." et "vos estis templum dei vivi." et "ad perfectionem ecclesiae." et "existente imo lapide angulari ipso Iesu Christo, in quo vos aedificamini. atque ipse est caput corporis ecclesiae."

confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Paulus "confitere pulcram confessionem." et "animo credimus ad iustitiam, ore confitemur ad salvationem." "unus dominus, una fides, unum baptisma." evangelium "baptizantes eos ad remissionem peccatorum." "baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti."

exspecto resurrectionem mortuorum. acta "de spe et resurrectione mortuorum ego iudicor." Esaias "resurgent mortui et suscitabuntur qui sunt in sepulcris." acta "etenim mundus hic com-

κάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἐκδέχεται." εὐαγγελίου "ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται."

καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. εὐαγγελίου "ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν." πράξεων "διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι." Ἡσαΐου "πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος." εὐαγγελίου "ἐγὼ δὲ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με ζήσεται δι' ἐμέ." καὶ "ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή." καὶ "ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον."

ἀμήν. τὸ δὲ ἀμὴν παντὸς τοῦ ἱεροῦ συμβόλου ἐστὶ βεβαιωτικὸν καὶ σφραγὶς καὶ οἷόν τις κλεῖς ἀποκλείουσα τοὺς ἔξωθεν καὶ φυλάττουσα ὡς ταμείῳ τινὶ καλλίστῳ τῆς ἐκκλησίας τὸν τῆς πίστεως θησαυρόν, ἵνα μή τίς τι ἐκ τούτου ἀφέληται ἢ νόθον τι ἐπεισαγάγῃ.

Αὐτὸ τὸ θεῖον καὶ ἱερώτατον καὶ τέλειον πάντοθεν τῆς εὐσεβείας ἡμῶν σημεῖον, τὴν ὁμολογίαν τῶν πατέρων, τὸν ὅρον τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν πίστεως, ἐνστερνιζόμενοι ταῖς ψυχαῖς καὶ τῇ γλώττῃ καὶ χείλεσι μετὰ παρρησίας ὁμολογοῦντες, τὴν ἀσινῆ ἐν αὐταῖς καὶ ἀκίβδηλον καὶ ἀπαράθραυστον πάντῃ ὡς θεοφορήτων καὶ θεοδοξάστων καὶ θεοκινήτων πατέρων ἱερὰν

22. ὡς θεοφρουρήτον καὶ θεοδόξαστον καὶ θεοκίνητον τῶν π. P

ditus sollicite exspectat revelationem filiorum dei." evangelium "quum mortui audient vocem filii dei, et vivent, qui audiverint eam."

et vitam venturi saeculi. evangelium "qui odit animam suam in hoc mundo, ad vitam aeternam eam servabit." acta "disputante autem illo de iustitia et temperantia et iudicio futuro." Esaias "pater saeculi futuri." evangelium "ego vivo, et qui me ederit, vivet per me." et "ego sum resurrectio et vita." et "abibunt hi ad poenam aeternam, iusti autem ad vitam aeternam."

amen. vocabulum amen totius sancti symboli confirmatio et sigillum et quasi clavis quaedam est, qua externi secluduntur et tanquam conclavi pulcerrimo ecclesiae servatur thesaurus fidei, ne quis inde quid auferat, aut alienum quid inferat.

Divinum hoc sanctissimum et omni ex parte perfectum pietatis nostrae signum, confessionem patrum, definitionem verae nostrae fidei, mente considerantes ac lingua et labiis libere profitentes, inviolatum in animo et sincerum et incorruptum omnino semper servabimus a patribus divino spiritu inflatis, incitatis et gloriosis acceptum sanctum pignus,

παραθήκην μέχρι τέλους φυλάξωμεν, ἵνα ταῖς πρεσβείαις τῶν ἐκθεμένων αὐτὸ καὶ φυλαξάντων ἁγίων καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν, ἐξ ὧν τὴν γνῶσιν οὗτοι τοῦ συμβόλου παρέλαβον, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων, τῶν ἱερῶν ἀγγέλων λιταῖς καὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀειπαρθένου μητρός, τῆς μόνης παναγίας καὶ ἀληθῶς θεομήτορος, ὡς δῶρον καθαρὸν τὴν καλὴν ταύτην ὁμολογίαν προσενεγκόντες τῇ τριάδι, τῆς τε αἰωνίου ἐλευθερωθῶμεν κολάσεως καὶ τῆς διαιωνιζούσης σὺν Χριστῷ ἀπολαύσωμεν θείας αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ βασιλείας καὶ δόξης καὶ ἀπολαύσεως, αἰωνίως αὐτὸν τὸν Χριστὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ ζῶντος δοξάζοντες σὺν τῷ προαιωνίῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ πνεύματι. ἀμήν.

B Ἐπακολουθῶν οὖν ἐγὼ τῇ ὁμολογίᾳ, ὡς χρὴ ποιεῖν τοὺς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνοντας, εἶπον οὕτως ἔτι.

Πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ μὴ κτίσμα εἶναι οὐδ' ὑπὸ χρόνον κατὰ τὸν ἄφρονα Ἄρειον, ἀλλ' ὁμοούσιον καὶ συναΐδιον τῷ θεῷ καὶ πατρί, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, ποιητὴν χρόνων καὶ τῶν κτισμάτων πάντων, ὕστερον δὲ σαρκωθέντα δι' ἡμᾶς ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου.

πιστεύω τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μὴ κτίσμα εἶναι μηδὲ ἑτερούσιον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ὡς ὁ Μακεδόνιος ὁ κενὸς

8. λυτρωθῶμεν P

ut, sanctis, qui id proposuerunt et servarunt, et iis, a quibus hi notitiam symboli habuerunt, sanctis denique omnibus deprecantibus, et intercedentibus angelis et matre salvatoris nostri et dei Iesu Christi semper virgine, una sanctissima et vera deipara, tanquam donum purum pulcram hanc professionem offerentes trinitati, poena aeterna liberemur et fruamur sempiterno cum Christo divino regno eius, gloria et laetitia, perpetuo celebrantes Christum, filium dei unigenitum, cum patre, qui fuit ante saecula, et spiritu sanctissimo. amen.

Post hanc igitur confessionem, ut decet facere eos, qui monachicum habitum induunt, addidi haec.

credo filium dei non esse creaturam nec tempori subiectum, ut stultus Arius docet, sed coaequalem et coaeternum deo patri, deum verum e deo vero, factorem saeculorum et creaturarum omnium, post autem incarnatum propter nos e spiritu sancto et Maria virgine.

credo spiritum sanctum non esse creaturam, nec diversum a patre et filio, sicut Macedonius gratia eius destitutus blasphemabat,

τῆς αὐτοῦ χάριτος ἐβλασφήμει, ἀλλὰ θεὸν ἀληθινὸν ὁμοούσιον καὶ συναΐδιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ἐκ τοῦ πατέρος προϊὸν ἐκπορευτῶς, ὥσπερ ὁ υἱὸς ἐξ αὐτοῦ γεννητῶς.

πιστεύω μὴ ἄλλον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν προαιώνιον, ἕτερον δὲ τὸν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθέντα Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς ὁ ἄφρων Νεστόριος ἐβλασφήμει, ἀλλὰ τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα δύο μὲν εἶναι μετὰ τὴν ἕνωσιν φύσεις, ἕνα δὲ τῇ ὑποστάσει τῇ θεϊκῇ δηλονότι, διὸ καὶ τὴν αὐτὸν τεκοῦσαν κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκον εἶναι καὶ οὐ Χριστοτόκον κατ' ἐκεῖνον τὸν ἄφρονα.

πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ ἕνωσιν μὴ εἰς μίαν φύσιν τὰς δύο συνάψαι κατὰ τοὺς ἄφρονας Διόσκορον καὶ Εὐτυχῆ, οἳ τῇ θεότητι τὰ πάθη προσῆπτον, ἀλλ' ἐν δύο φύσεσι μετὰ τὴν ἕνωσιν ἀσυγχύτως γνωριζόμενον· καὶ ἔτι μὴ τέλος εἶναι κολάσεως μήτε ἀποκατάστασιν δαιμόνων κατὰ τὸν ἄφρονα Ὠριγένην.

πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν οὐχ ἓν θέλημα ἔχειν φυσικὸν καὶ μίαν ἐνέργειαν κατὰ τὸν Ῥώμης Ὀνώριον καὶ Πύρρον τὸν ἄφρονα, ἀλλὰ δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργείας, θεϊκὴν δηλαδὴ καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν καὶ θέλησιν, καὶ μηδετέραν τῶν φύσεων ἀθέλητον εἶναι ἢ ἀνενέργητον.

6. Ἄρειος P

sed deum verum coaequalem et coaeternum patri et filio, e patre procedentem processione, sicut filius ex eodem generatione.

credo non esse alium filium dei ante saecula natum, alium e virgine natum Iesum Christum, sicut stultus Nestorius blasphemabat, sed ex ea natum duas esse post unionem naturas, unum autem persona, divina scilicet, unde etiam quae eum peperit, proprie et vere deipara, non, ut stultus ille volebat, Christipara.

credo, filium dei post incarnationem et unionem non in unam naturam ambas coniunxisse, secundum stultorum hominum, Dioscori et Eutychis, doctrinam, qui divinitati dolores attribuerunt, sed in duabus naturis post unionem immixte dignoscendum; nec vero finem poenae aut restitutionem daemonum esse, ut stultus Origenes docuit.

credo, filium dei, dominum nostrum Iesum Christum, postquam homo factus est, non unam habuisse voluntatem naturalem et unam efficientiam, secundum Honorium, episcopum Romanum, et stultum Pyrrhum, sed duas naturas et duas efficientias, divinam et humanam voluntatem et efficientiam, et neutram naturam aut voluntate aut efficientia carere.

πιστεύω εἰς τὰς εἰκονικὰς ἀνατυπώσεις ἤγουν εἰς τὸν χαρακτῆρα τὸν ἐν εἰκόνι περιγραπτὸν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πανάγνου καὶ θεοτόκου αὐτοῦ μητρὸς καὶ πάντων τῶν ἁγίων, σχετικῶς, οὐ λατρευτικῶς προσκυνουμένας, οὐ θεοποιουμένας, ἀσπάζεσθαί τε καὶ τιμᾶν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, οὐ τῇ ὕλῃ τὸ σέβας ἀλλὰ τῷ πρωτοτύπῳ ἀπονέμουσαν· ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνος εἰς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον ὡς ἀντίτυπος οὖσα τῶν πρωτοτύπων.

πιστεύω μήτε ἀνενέργητον εἶναι τὴν θείαν φύσιν καὶ ἐνεργειῶν οὐσιωδῶν ἔρημον, μήτε αὐτὸν εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἐπ' ἐκείνης, μήτε κτιστὰς εἶναι ταύτας κατὰ τοὺς ἄφρονας Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἐνεργείας θείας οὐσιώδεις καὶ ἑτέρας εἶναι ταύτας παρ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν καὶ ἀκτίστους εἶναι καὶ λεγομένας θεότητας.

ὁμολογῶ βεβαίως τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὡς κατὰ τοὺς Ἰταλούς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς ἑνικῶς, ὥσπερ ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς ἑνικῶς γεννᾶται, πέμπεσθαι δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
99 υἱοῦ τὸ πνεῦμα, οἷον αὐτὴ ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ αὐτοῦ δίδωσι.

23. Καὶ οὕτως τῷ φθινοπώρῳ τοῦ ‚ςϡοζ' ἔτους ἀπῆλ-

1. πιστεύω τὰς εἰκονικὰς διατυπώσεις ἤγουν χαρακτῆρας τῶν ἐν εἰκόνι περιγραπτῶν P 12. ἐνέργειαν om P 21. αὐτοῦ] αὐτοῖς P 23. ‚αυξθ^{ου} P

credo in imagines expressas sive characterem imagine descriptum domini et dei et salvatoris nostri Iesu Christi et sanctissimae deiparae, matris eius, atque sanctorum omnium, relative, non religiose adorandas, nec consecratas, ut colantur et honorentur ab ecclesia dei, quae non materiam, sed personam veneratione prosequitur. etenim cultus imagini tributus ad ipsam personam transit, secundum magnum Basilium, quippe imago instar est archetypi.

credo, neque inefficacem esse naturam divinam et essentialium efficientiarum expertem, neque idem esse essentiam et efficientiam in ea, nec creatas eas esse, secundum homines stultos Barlaamum et Acindynum, sed et esse efficientias divinas essentiales et diversas eas esse ab ipsa essentia et non creatas et divinitates dictas.

credo firmiter, spiritum sanctum non e patre et filio procedere, ut Itali docent, sed ex ipsa unice persona patris, quemadmodum ipse filius ex ipsa persona patris unice generatur, mitti autem a patre et filio spiritum, qualem ipsa eius gratia et benignitas donat.

23. Ita autumno anni 6977 regina, domina Helena Palaeologa,

θεν ἡ βασίλισσα κυρία Ἑλένη ἡ Παλαιολογῖνα, τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας γυνή, πρὸς τὴν αὐθεντίαν τῶν Ἑνετῶν, ἐγκαλοῦσα τοὺς κλέψαντας τὸν βίον αὐτῆς ἐν Κερκύραις. καὶ τῷ ἔαρι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένοντο σεισμοὶ πολλοὶ καὶ μεγάλοι εἴς τε τὴν ἁγίαν Μαύραν καὶ Κεφαληνίαν καὶ Ζάκυνθον· καὶ πολλαὶ οἰκοδομαὶ ἐχάλασαν τῶν ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι κώμαις τε καὶ τόποις οἰκούντων, ἄστεά τε καὶ τείχη. τὸ δὲ τῆς Κεφαληνίας πτολίεθρον παντελῶς ἐχαλάσθη, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων τεθνήκασι.

Τῷ δὲ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ τῶν Ἑνετῶν ναύαρχος τοὔνομα Νικόλαος Δεκανάλης μετὰ τριήρεων ἦλθε κατὰ τῆς Αἴνου καὶ ᾐχμαλώτευσεν αὐτὴν ἐν ἡμέρᾳ ἑβδόμῃ· καὶ ἐπιστρέψας παρεγένετο εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ᾠκοδόμησε τὴν Βοστίτζαν αὖθις τῷ τοῦ θέρους καιρῷ τοῦ αὐτοῦ ἔτους. τῷ δὲ χειμῶνι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ϛϡοη', Ἰανουαρίου κε', ἔπεσε καθ' ὅλην τὴν νῆσον τοσαύτη χιὼν οἵαν οἱ τῶν Κερκύρων ἄνθρωποι οὐκ εἶδον πώποτε, ὥστε καὶ ἀλώπεκας καὶ λαγωοὺς οἰκειοχείρως ἐθήρευον. ὁμοίως καὶ εἰς τὰ τῆς δύσεως μέρη, πολλῷ δὲ μᾶλλον εἰς τὴν Ἀσίαν ἤτοι ἀνατολήν. περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἔαρος τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστράτευσε κατὰ τῆς Εὐβοίας ὁ τῶν ἀσεβῶν ἄρχων, ἐπὶ τέλος τοῦ Ἰουνίου μηνός. ὁ δὲ στόλος αὐτοῦ πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν τὸ στρατόπεδον διὰ ξηρᾶς ἐκ Καλλιουπόλεως ἀπῆλθεν εἰς τὴν Λῆμνον, καὶ παρέλαβε τὸν Κότζινον καὶ τὰ περὶ πᾶσαν τὴν νῆσον χωρία πλὴν τοῦ

despotae Serviae uxor, ad rem publicam Venetorum abiit, accusatura eos, qui Corcyrae se bonis privaverant. vere eiusdem anni terrae motus multi et vehementes sanctam Mauram, Cephaleniam et Zacynthum afflixerunt, et multa aedificia hominum per eas urbes, vicos et regiones habitantium, quin etiam oppida et moenia, corruerunt. oppidum Cephaleniae prorsus eversum est et magna hominum multitudo periit.

Aestate anni eiusdem classis Venetae dux, Nicolaus Decanales nomine, cum triremibus Aenum invasit et die septimo cepit; inde in Peloponnesum profectus Bostitzam aestate anni eiusdem instauravit. hieme autem anni eiusdem, 6978, die Ianuarii 25, tota insula nix cecidit, quantam Corcyraei nunquam viderant, ita ut manibus vulpes et lepores caperent. idem versus occidentem factum est, multoque magis versus Asiam sive orientem. sub finem veris anni eiusdem, exeunte Iunio mense, impiorum princeps adversus Euboeam expeditionem suscepit. classis eius, antequam exercitus per terram Calliopoli exiret, Lemnum venit et Cotzinum et omnia totius insulae loca,

παλαιοῦ κάστρου ἤγουν παλαιοῦ πτολιέθρου καὶ τῆς σκάλας, καὶ ἐπέστρεψεν. ἐπελθὸν δὲ τὸ τῆς πόλεως στράτευμα ἐκ Νικομηδείας καὶ ὅθεν ἂν ἦν, ὁμοῦ ἐξῆλθον καὶ παρεγένοντο εἰς Εὔριπον· οὓς ἰδὼν ὁ ἔξαρχος ὁ καὶ ναύαρχος τῶν Ἐνετῶν ἀνεχώρησεν, ἴσως καλῶς ποιήσας, κακῶς δὲ ὅτι οὐκ ἠθέλησε δυναμῶσαι τὴν Εὔβοιαν πόλιν ἤτοι ἄστυ. διερχόμενον δὲ τὸ τοῦ ἀμηρᾶ στρατόπεδον ἀπῆρε τὴν Ἴμβρον καθ' ὁδόν, εἶτα ἦλθεν εἰς τὴν Εὔβοιαν, καθ' ὃν δὴ μῆνα ἔφθασε καὶ ὁ ἀμηρᾶς. καὶ σφοδρῶς τε πολεμήσαντες διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, τῇ ιβ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς παρέλαβε τὸ πτολίεθρον πολέμῳ. καὶ τούτου γενομένου πάντα τὰ περὶ τὴν νῆσον νησύδρια καὶ ἄστεα ἐδουλώθησαν ἑκουσίως. ὁ δὲ ἀμηρᾶς προσκαρτερήσας μικρόν τι, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου ἐξελθὼν ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. τὸν δὲ μπεηλέρμπεην ἐπαφῆκε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν Βοστίτζαν ἀφέντες αὐτὴν ἔφυγον· οἱ δὲ προσεκύνησαν καὶ παρέδωκαν αὐτῷ ταύτην. διερχόμενος δὲ παρέμπροσθεν ὁμοίως ἐποίησαν καὶ οἱ ἐν τῷ Βουμερῷ καὶ τῇ Ὠλένᾳ καὶ τῷ Χελιδόνι καὶ οἱ ἐν τῷ Ποντικῷ. καὶ πάντα ὅσα ἦσαν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐκατέλυσαν μέχρι καὶ θεμελίων, τὰ δὲ ἄλλα ἔχουσι. διελθὼν δὲ μέχρι καὶ τοῦ πριγκιπάτου καὶ ἐπιστρέψας ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου. οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἔστειλαν ἕτερον ναύαρχον Θωμᾶν τοὔνομα, Μοκένικον τοῦ-

4. Εὔβοιαν P   6. τὸ τῆς Εὐβοίας ἄστυ P   19. ἐν τῷ αἰγιαλῷ P

praeter Palaeocastrum sive vetus oppidum et portum, occupavit; deinde reversa est. tum advenientibus Nicomedia et ubicunque erant urbanis copiis, una exierunt et in Euripum venerunt. quos ubi vidit exarchus et nauarchus Venetorum, recessit, recte fortasse; male autem fecit, quod Euboeam urbem munire noluit. transiens autem amerae exercitus Imbrum ex itinere cepit, atque inde ad Euboeam appulsus est, quo mense affuit etiam ameras. pugnatum est vehementer terra marique, et duodecimo die Iulii oppidum in potestatem redactum. quo facto, omnes in circuitu parvae insulae et oppida ultro se dediderunt. ameras aliquantisper ibi commoratus, sub initium mensis Augusti Cpolim discessit, beglerbegum in Peloponnesum misit. qui Bostitzam tenuerunt, partim fugerunt, partim, submisse eum venerati, urbem tradiderunt. progredienti idem fecerunt Bumeri, Olenae, Chelidonii et Pontici incolae. loca ad mare sita omnia funditus evertit, retinuit reliqua. progressus usque ad principatum, reversus est et Peloponneso exiit. Veneti miserunt alium classis praefectum,

πίκλην· ὅστις πιάσας τὸν ποτε ναύαρχον Νικόλαον Κανάλην καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ γραμματικόν, θεὶς αὐτοὺς ἐν χειροπέδαις σιδηραῖς καὶ δεσμεύσας ἀπέστειλεν εἰς Ἑνετίαν πρὸς B *τὴν αὐθεντίαν ἤτοι ἀριστοκρατείαν αὐτῶν.*

Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ φθινοπώρου τοῦ ͵ϛϡοθ΄ ἔτους· ἐν ᾧ δὴ χρόνῳ καὶ ὁ δεσπότης κὺρ Δημήτριος τέθνηκεν ἐν Ἀνδριανουπόλει μοναχὸς γεγονώς, ὃς καὶ ἐπωνομάσθη Δαβίδ. καὶ πρὸ τῆς θανῆς αὐτοῦ ὀλίγῳ χρόνῳ ἀπέθανεν ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἡ ἀμήρισσα· ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ ἡ βασίλισσα τέθνηκε μετά τινα ὀλίγον καιρὸν τῆς θανῆς αὐτοῦ.

Τῇ δὲ κϛ΄ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ ͵ϛϡπ΄ ἔτους περιέπεσα ἐν ἀσθενείᾳ τοσαύτῃ ὥστε καὶ ἐγεγόνειν τέλειος μοναχὸς τοῦ μεγάλου σχήματος μὴ ἐννοήσας τὸ τυχόν. περὶ δὲ τὸ φθινόπωρον τοῦ ͵ϛϡπα΄ ἔτους ἐπαναστρέφων ἐκ τοῦ τῆς Φραγκίας ῥηγὸς καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Βυργυντίας ὁ καρδινάλις κὺρ Βησσαρίων, ἀπεσταλμένος ὢν παρὰ τῆς ἐκκλησίας Ῥώμης πρὸς τὸ εἰρηνεῦσαι αὐτούς, καθ᾽ ὁδὸν τῇ ιε΄ τοῦ Νοεμβρίου τέθνηκε· τὸ δὲ σῶμα ἤτοι λείψανον αὐτοῦ ἐκόμισαν εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ πλείστης τιμῆς, καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὅπου δὴ καὶ προκατέμενε, καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ προητοίμασαν πλησίον τοῦ τάφου τῆς ἁγίας Εὐγενείας τῆς ὁσιομάρτυρος.

Περὶ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξῆλθε καὶ ὁ Ζουχασάνης κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἀμηρᾶ Μεεμέτη, καὶ διέδραμε

8. *ὀλίγον χρόνον* P 11. *τῷ ϛϡοθῳ ἔτει* P 15. *βρυγεντίας* P
23. *ὁ Οὐζοῦν Χασάνης* P 24. *μεεμὲτ* P

Thomam nomine, Mocenicum cognominatum: qui nauarchum ante Nicolaum Canalem cum filio eius et scriba comprehendit, eosque manicis ferreis constrictos Venetias ad senatum misit.

Ineunte autumno anni 6979 Demetrius despota Adrianopoli obiit monachus, David appellatus, quum paulo ante mortua esset eius filia, amerissa. eiusdem uxor, regina, non multo post obiit.

Die 26 mensis Iulii in tam gravem morbum incidi, ut perfecte monachus magni habitus factus sim: quod mihi plane praeter exspectationem accidit. autumno anni 6981 a rege Francorum et duce Burgundiae, ad quos placandos ab ecclesia Romana missus erat, rediens Bessario cardinalis, in itinere die 15 Novembris obiit. corpus eius Romam honorificentissime delatum et in templo apostolorum, ubi ante vixerat, sepultum est, sepulcro eius exstructo prope sepulcrum sanctae martyris Eugeniae.

Vere anni eiusdem Zuchasanes contra Mehemetem ameram expe-

τόπους τινὰς αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνατολὴν ἤτοι τὴν Ἀσίαν. ἐξελθὼν δὲ καὶ ὁ ἀμηρᾶς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπῆλθε κατ' ἐκείνου μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ πλησιάσαντες, ἡττήθη τὸ τοῦ ἀμηρᾶ στρατόπεδον παρὰ τοῦ Ζουχασάνη, ὅπερ κατ' ἐκείνου ἐξῆλθεν. ἐκεῖ δὲ ἀπεκτάνθη ὁ μπεηλέρμπεης ὁ Παλαιολόγος, ὅ ποτε υἱὸς Παλαιολόγου τοῦ Θωμᾶ ἐκείνου τοῦ Γίδου, μπεηλέρμπεης ὢν τῆς δύσεως, καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐν δύσει ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων. εἶτα ἐπελθόντος κατὰ πρόσωπον τοῦ ἀμηρᾶ ἐνικήθη, καὶ ἐπιστρέψας ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν, ὁμοίως καὶ ὁ ἀμηρᾶς εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους παρέλαβεν ἡ γερουσία τῶν Ἑνετῶν ἤτοι ἡ αὐθεντία κάστρον τι τὸ λεγόμενον Στροβόλιν τὸ πλησίον Κερκύρας.

Τῇ δὲ ζ' τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ ͵ϛϡπβ' ἔτους τέθνηκεν ἐν τῇ ἁγίᾳ Μαύρᾳ ἡ βασίλισσα κυρία Ἑλένη ἡ Παλαιολογῖνα, μοναχὴ γενομένη καὶ Ὑπομονὴ μετονομασθεῖσα διὰ τοῦ μεγάλου σχήματος, καὶ ὁ σὺν ἡμῖν ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς πατὴρ κὺρ Ἱερόθεος, ὁ διὰ τοῦ μεγάλου σχήματος μετονομασθεὶς Ἰωσήφ, ὃς ἦν ἐκ νεότητος μεθ' ἡμῶν καὶ σχολίτης καὶ φίλος μέχρι καὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ.

Τῷ δὲ θέρει τοῦ ͵ϛϡπγ' ἔτους ὁ τῶν ἀσεβῶν ἄρχων στόλον ἀποστείλας κατὰ τὰ ἀνωτερικὰ μέρη τοῦ Εὐξείνου πόν-

5. Οὐζοῦν Χασάνη P 14. Σεροβίγλι P 22. ͵αυοε[ου] P

ditionem molitus, aliquot eius loca in oriente sive in Asia incursavit. egressus est Cpoli contra eum ameras cum omnibus copiis suis. proelio statim inito, exercitus amerae adversus Zuchasanem eductus plane succubuit. ibi occisus est Palaeologus beglerbegus, Thomae illius Palaeologi Gidi filius, beglerbegus occidentis, multique alii principes et duces occidentis. postea, quum ipse advenisset ameras, victus et in urbem suam reversus est Zuchasanes, ameras Cpolim rediit.

Sub finem mensis Iulii anni eiusdem Venetorum res publica Strobolium castrum, iuxta Corcyram situm, occupavit.

Die 7 Novembris anni 6982 mortua est sanctae Maurae Helena Palaeologa regina, monacha facta et mutato nomine Hypomone appellata per sanctum habitum, et qui nobiscum erat hieromonachus et pater spiritualis Hierotheus, per sanctum habitum Iosephus nominatus, qui inde a pueritia sodalis mihi et amicus fuit usque ad finem vitae.

Aestate anni 6983 impiorum dux in superiores partes ponti Eu-

του, παρέλαβε τὸ μέγα πτολίεθρον τὸ Καφᾶν λεγόμενον τῆς Χερρονήσου τῆς ἐν τῷ Ταυρικῷ. τῷ δὲ θέρει τοῦ ͵ςϑπδ' ἔτους ἀπῆλθεν κατὰ τῆς Βλαχίας μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ τοῦ ͵ςϑπε' ἔτους ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς Βλαχίας μᾶλλον ἡττηθεὶς ἢ ἡττήσας, καὶ τὸν μὲν μπεηλέρμπεην ἀφῆκεν ἐν τῇ Σοφίᾳ πόλει, αὐτὸς δὲ ἦλθεν εἰς Ἀνδριανούπολιν.

Τοῦ δ' αὐτοῦ ἔτους τῇ πρώτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἐπῆλθέ μοι ῥευματισμὸς εἴς τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ γόνατα, καὶ ἐξῆλθέ μου τοῦ στόματος καὶ ῥινὸς καὶ ὠτίων τοσοῦτος χυμὸς ὥστε ἀπελπίσθην παρὰ πάντων, καὶ τρὶς τῶν ἀχράντων μυστηρίων μετέλαβον· ὅπερ καὶ εἴθε μοι ἐπῆλθεν ὁ θάνατος, ἡ θεραπεία πάντων τῶν ἐμοὶ δυσχερῶν, γήρους [100] *τε καὶ ἀσθενείας καὶ τῆς ἐνδείας. οὐ μόνον γὰρ τῶν πολλῶν καλῶν καὶ συνήθων τῶν ἐκ νεότητος ὑστερημένος ἤμην, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν δὴ τῶν ἀναγκαίων τῆς καθημερινῆς τροφῆς. οἶμαι ὅτι ἡ ὑπομονὴ τῶν τοιούτων καὶ ἡ πρὸς θεὸν εὐχαριστία θεοῦ χάριτι αἰτία μέλλει εἶναι εἰς τὸ συγχωρῆσαί μοι πολλὰ τῶν ὡς πρὸς αὐτὸν ἔπταισα· οὐδὲ γάρ γέγονεν ἐν τῷ βίῳ ἁμάρτημα οὐδὲ πρᾶξις οὔτε ἄλλη πᾶσα κακία ἣν ἐγὼ οὐκ ἐπλημμέλησα ὁ ἀνάξιος καὶ ἄθλιος, κατὰ νοῦν καὶ λόγον καὶ προαίρεσιν, θέσει τε καὶ γνώμῃ καὶ πράξει ἐξαμαρτήσας ὡς οὐδεὶς ἄλλος πώποτε. ὅμως λυτρωθεὶς τοῦ θανάτου κω-*

2. ͵αυος^{ου} P 4. ͵αυοζ^{ου} P 5. *νικήσας* P

xini classem misit et Chersonesi Tauricae urbem magnam Capham occupavit. aestate anni 6984 in Valachiam profectus est cum omnibus copiis suis: unde anni sequentis mense Septembri victus magis, quam victor rediit, et, beglerbego in urbe Sophia relicto, ipse Adrianopolim venit.

Anni eiusdem Octobris die primo rheumatismus caput mihi et genua invasit, fluxitque tantum pituitae ex ore, naribus et auribus, ut omnes desperarent de salute mea et ter particeps fierem immaculatorum mysteriorum. utinam me abstulisset mors, medicina et requies malorum meorum omnium, senectutis, infirmitatis et inopiae. etenim non solum multis optimis viris, quorum consuetudine usus eram inde ab adolescentia, sed etiam rebus ad victum quotidianum necessariis privatus eram. spero, tantorum malorum patientiam et gratum erga deum animum, ipso propitio, veniam impetratum esse multis, quibus eum offendi, peccatis. nullum enim est in vita humana peccatum vel flagitium, nec ulla omnino nequitia, quam ego indignus et miser cogitatione, verbo et voluntate non commiserim, qui iudicio, proposito et actione peccavi, quantum nemo unquam

φὸς ἐναπέμεινα ἐκ τῆς τοιαύτης ἀσθενείας μέχρι πολλοῦ, ὡς οὐδὲ τὰ πλησίον μου σημαντήρια ἤκουον. καὶ ἵνα εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν ἀπαλλαγῶ μετὰ τὸ παρελθεῖν τὰς ἐναπολειφθείσας μοι τοιαύτας ἡμέρας τῆς ζωῆς ἐπελθόντος μου τοῦ θανάτου, τῆς ἀναπαύσεως τῶν ἀνδρῶν, ὡς ὁ θεῖος Ἰὼβ προσηγόρευσεν, ἐδεήθην οὕτως τοῦ θεοῦ· "ἀλλ' εἴ με, σῶτερ, ἀνάγκη παθεῖν (τίς γὰρ οἶδε τὸ βάθος τῶν σῶν κριμάτων; τῆς μὲν σῆς φιλανθρωπίας οἱονεί μου τὰ πάθη βδελυττομένης, τῆς δὲ δικαιοσύνης δρώσης τὸ ἑαυτῆς), εἰς γοῦν τὸν ἐκδεχόμενον λῆξιν τόνδε χρόνον δοῦναι δίκην ἐμοὶ παράσχου,
B ἀλλὰ μὴ εἰς τὸν μέλλοντα τὸν ἀπέραντον, ἔνθα οὐκ ἔστι πραγμάτων ἀποκατάστασις. ἐνταῦθα τοίνυν ἀνακαθάρας, ἅπασι χρησάμενος τοῖς εἰς τοῦτο φέρουσιν, οὕτω τῶν τῇδε μεταστήσας ἀξίωσόν με τοῦ μὴ τῶν σῶν ἐκπεσεῖν με οἰκτιρμῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ τε καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ σου."

Τῷ δὲ θέρει τοῦ αὐτοῦ ἔτους ,ϛϡπε' ὁ ἀμηρᾶς ἀποστείλας πλεῖστον στρατόπεδον κατὰ τοῦ Ναυπάκτου, ἵνα παραλάβῃ αὐτόν, εἶτα εἰς τὴν ἁγίαν Μαύραν ἐπέλθῃ· ὅθεν βοηθείᾳ θεοῦ οὔτε τὸν Ναύπακτον παρέλαβε τῷ αὐτῷ ἔτει οὔτε κατὰ τῆς ἁγίας Μαύρας ἦλθεν, ἀλλ' ὑπέστρεψεν ἄπρακτος.

Τέλος τοῦ παρόντος ἱστορικοῦ ἤτοι χρονικοῦ βιβλίου, παρ' ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως ποιηθὲν αἰτήσει τινῶν εὐγενῶν

3. ἐναποκλαύσω P 6. ἀλλή με M 16. ,ϛϡοζ^{ου} P 18. ἀπέλθῃ P

ante. verum enim vero liberatus a morte, ex illo morbo diu ita surdus mansi, ut ne eius quidem, qui prope me loqueretur, verba audirem. atque ut ad supremam providentiam reverterer, praeteritis his, qui mihi reliqui sunt, diebus vitae, et morte, requiete hominum, ut eam divus Iobus appellavit, sopitus, ita deum precatus sum: "quodsi, salvator, pati me necesse est (quis enim novit altitudinem iudiciorum tuorum? siquidem benignitas tua detestatur miserias meas, iustitia autem facit, quod suum est), in tempus hoc, quod finem habet, poenis me multa, non in futurum tempus, cuius nullus finis, nulla rerum reparatio est. hic igitur quum me purgaveris, usus miseriis omnibus, quae huc faciunt, ita me hinc transferre dignare, ut non excidam misericordia tua in altero tuo et horribili adventu."

Aestate anni 6985 ameras ingentem exercitum misit, qui Naupactum caperet, deinde invaderet sanctam Mauram. verum auxiliante deo factum est, ut nec Naupactum subiiceret eo anno, nec sanctam Mauram adoriretur, sed re infecta rediret.

Finis libri huius historici sive chronici, quem ego rogatu no-

Κερκυραίων, παρακαλούντων με ἵνα μὴ σιωπῇ παραλείψω ἃ οἶδα ὀφθαλμοφανῶς καὶ ἤκουσα καὶ ἀνέγνωκα. καὶ οὕτως ἔγραψα ἰδιοχείρως καὶ ἀπέδωσα ἀνὰ χεῖρας τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερέως κὺρ Ἀντωνίου. καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθέ μοι διὰ τὸν κύριον, εἰ ἔλαθέ τι· τὸ γῆρας γὰρ τὸ ἐμὸν καὶ ἡ δεινὴ ἀσθένεια οὐκ εἴασέ με καλῶς διορθῶσαι. ἐγράφη οὖν ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς κτίσεως κόσμου ͵ςϡπς΄, Μαρτίου κθ΄, ἰνδικτιῶνος ἑνδεκάτης.

bilium quorundam Corcyraeorum conscripsi, qui cohortabantur me, ut ne silentio premerem, quae vidissem oculis, audissem, legissem. itaque manu mea haec scripsi et in manus sacerdotis religiosissimi Antonii tradidi. lectores ignoscite mihi per dominum, si quid praetermisi. senectus enim et summa infirmitas mea non siverunt me accurate omnia elaborare. scribebam anno a mundo condito 6986, mensis Martii die 29, indictione undecima.

IOANNIS CANANI

DE CONSTANTINOPOLI

ANNO 1422 OPPUGNATA

NARRATIO.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΑΝΟΥ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ,ϛϡλʹ ΕΤΟΣ,

ΟΤΕ Ο ΑΜΟΥΡΑΤ ΠΕΙΣ ΠΑΡΕΠΕΣΕ ΤΑΥΤΗ ΜΕΤΑ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΒΑΡΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΠΑΡΟΛΙΓΟΝ ΤΑΥΤΗΝ ΕΚΡΑΤΕΙ, ΕΙ ΜΗ Η ΥΠΕΡΑΓΝΟΣ ΜΗΤΗΡ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΤΑΥΤΗΝ ΕΦΥΛΑΞΕ.

IOANNIS CANANI

NARRATIO

DE BELLO CONSTANTINOPOLITANO ANNI AB ORBE CONDITO 6930, CHRISTI 1422,

CUM AMURAT-BEIS FORTISSIMORUM MILITUM EXERCITU IN EAM IRRUPIT, QUAM ET EXPUGNASSET UTIQUE, NISI IMMACULATISSIMA DEI MATER CONSERVASSET.

Μυστήριον βασιλέως κρύπτειν καλόν, τὰ δὲ ἔργα τοῦ θεοῦ P. 187
ἀνακηρύττειν ἔνδοξον· εἶπε γὰρ ὁ ἄγγελος τῷ Τωβήτ. τοῦτο νῦν καὶ ἐμὲ λίαν ὠθεῖ καὶ θαρρύνει καὶ τολμηρὸν ποιεῖ κήρυκα, ὅπως τὸ πανθαύμαστον θαῦμα τῆς πανα-

Sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem dei revelare honorificum est, dixit angelus Tobiae. hoc itidem nunc me compellens animos addit, et audacem praeconem efficit, ad maxime admirandum miraculum sanctissimae meae enarrandum. verumtamen inscitia

γίας μου διηγήσομαι. ἐκκόπτει δέ με ἡ ἀπειρία τοῦ λόγου, ἀντωθεῖ δέ με πάλιν καὶ ἕλκει τὸ ἴδιον τῆς ὀρέξεως, τὸ ἀνθρώπινον πάθος. καὶ ἥττημαι, καὶ τὴν ἧτταν ὁμολογῶ, καὶ P. 188 ἀπὸ τούτων τὴν ἱστορίαν ἠρξάμην. καὶ δέομαι τοὺς ἀναγινώσκοντας ταύτην καὶ τῶν γραμμάτων τὴν πεῖραν ἔχοντας, μήτε τὸν κόρον τοῦ λόγου ἀκηδιάσωσι μήτε τὴν σολοικοβάρβαρον καταγνώσονται φράσιν, ἐπεὶ κἀγὼ τῆς ἀπειρίας μου τῶν γραμμάτων ὁμολογῶ τὴν ἀσθένειαν. ἀλλὰ οὐδὲ διὰ σοφοὺς ἢ λογίους ἔγραψα ταῦτα, ἀλλὰ διὰ ἰδιώτας καὶ μόνον ὡς καὶ ἐγὼ ἰδιώτης, ἵνα οἱ ἰδιῶται ὡς ἰδιῶται ἀπεριέργως καὶ ἀκαταγνώστως ἀναγινώσκουσι ταύτην. διὰ δὲ δὴ ταῦτα πάντα τολμηρὸς ἐγενόμην γραφεύς τε καὶ κῆρυξ, καὶ τὸ πολυ- B θρύλλητον θαῦμα τῆς παναγίας καὶ τὴν καθ' ἡμῶν τῶν Ἀγαρηνῶν ἐπιδρομὴν καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ἱστόρησα κατὰ τὴν τοῦ λόγου μου δύναμιν, καὶ ἀπὸ τούτων ἠρξάμην.

Ἐν ἔτει τριακοστῷ δευτέρῳ τῆς ἡγεμονίας τῶν βασιλέων Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, ἐν τῷ ἑξακισχιλιοστῷ ἐννακοσιοστῷ τριακοστῷ ἔτει, ἰνδικτιῶνος πεντεκαιδεκάτης, δεκάτῃ μηνὸς Ἰουνίου ἡμέρᾳ, τρίτῃ, τῆς ἡμέρας ὥρᾳ δευτέρᾳ, κατέδραμεν αὖθις ἄφνω στρατιὰ καθ' ἡμῶν Μουσουλμάνων, δὶς πέντε τὸν ἀριθμὸν χιλιάδες, ἔχοντες καὶ στρατάρχην ἄνδρα μανὸν καὶ αἱματοβόρον, καὶ τὸ ὄνομα τούτου Μιχάλπαϊς ἐκαλεῖτο, καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώ- C ραν τὴν ὑπὸ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ

orationem interrumpit; sed rursus me concitat trahitque desiderium, humanus scilicet affectus. victus sum, et victoriam confiteor, et ex his historiam ordior; rogoque lectores meos, qui litterarum usu satis imbuti sunt, ne satietatem orationis fastidiant neque dicendi formulas soloecas ac barbarie plenas condemnent, cum ipse inscitiae meae imbecillitatem profitear: immo ipse haec neque doctis neque eruditis, sed imperitis, mihi imperito similibus, scribam, ut imperiti imperitorum more incuriose, et absque eo quod criminis notam inferant, perlegant. propter haec omnia audax scriptor factus et praeco, omnium ore decantatum ac concelebratum sanctissimae virginis miraculum et adversum nos Agarenorum irruptionem et urbis obsidionem, pro orationis meae modulo, scripto tradidi; et ab his exorsus sum.

Anno trigesimo secundo imperii Manuelis Palaeologi et Iohannis illius filii, orbis conditi sexies millesimo nongentesimo trigesimo, indictione decima quinta, decimo mensis Iunii, feria tertia, diei hora secunda, rursus adversum nos Musulmanorum exercitus ad decem milia hominum numeratus, ductore viro vaesano et sanguivoro, Michalpei nuncupato, extemplo irrupit, et universas urbes totamque regionem im-

ὑπο τὴν ἑαυτῶν ἐποιήσαντο, καὶ ἡμᾶς ἀπεστέρησαν τῆσδε τῆς πόλεως πάντα τὰ πλησίον, καὶ ταύτης ἔφθειραν ἐληλάτησαν αἰχμαλώτευσαν, καὶ τοὺς μὲν τῶν ἀνδρῶν κατέσφαξαν, τοὺς δὲ καὶ πόρρω τοῦ Ἰκονίου καὶ Ἀρατζάπητας Κύφας διαβιβάσαντες, τὰς δὲ γυναῖκας ἀσελγῶς αἰσχρουργήσαντες, τὰ δὲ βρέφη εἰς περιτομὴν τῷ Μωάμεθ προσέφερον, καὶ πᾶν ζῶον ὑπὸ ζυγὸν καὶ ἄζυγον διέφθειραν καὶ ἠφάνισαν. τὴν δὲ ζημίαν τῶν γεννημάτων καὶ τῶν ἀμπελώνων τὴν λύμην τίς ἄρα καὶ ποία δυνήσηται γλῶσσα ταύτην ἐξιχνιάσαι; καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς συγκλείσεως ἀπαραπροσδοκήτως κατέδραμον καὶ D ἡμᾶς ἀπέκλεισαν, καὶ ὑπὸ τὴν δεσποτείαν αὐτῶν πάντα τὰ ἔξω ἐγένοντο. τὸ δὲ καὶ πῶς καὶ πόθεν καὶ δι' ἣν αἰτίαν ἡ συμφορὰ καὶ φθορὰ καὶ ταῦτα τὰ δεινότατα χαλεπὰ τοῖς δυστυχοῖς καὶ ἀθλίοις ἐπέβη Ῥωμαίοις σιωπᾶν ἡμῖν ἄμεινον ἔδοξεν. τῆς δὲ πικροτάτης μάχης ἐκείνης καὶ τοῦ φρικωδεστάτου πολέμου τὸ πέρας χρὴ διηγήσασθαι. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον στράτευμα τῶν Μουσουλμάνων ἐκείνων τῇ δεκάτῃ τοῦ Ἰουνίου κατέδραμε καὶ ἡμᾶς ἀπέκλεισεν, ὡς προέφημεν, τῇ δὲ εἰκοστῇ τούτου ἑτέρα ἐφάνη στρατιὰ Μουσουλμάνων ὡς νέφος χαλά- P. 189 ζης πλήρης καὶ τετρυγὸς ὀλέθριον, καὶ πᾶσαν καὶ παντοίαν τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἠμαύρωσαν γῆν, καὶ ὡς φλὸξ ἀστραπῆς καιομένης πάντα κατέκαυσε καὶ ἐνεπύρισε, καὶ πᾶν ξύ-

2. ταῦτα? 3. κατέφραξαν vulgo 20. ὀλέθριος vulgo

perio obnoxiam momento temporis subegit, spoliavitque nos omnibus circa hanc urbem locis bonisque evertit, partim rebus deletis, partim praeda surreptis, partim in servitutem abactis; ex hominibus hos quidem neci tradidit, alios longe et ultra Iconium et Aratzapetas Cyphas transmisit, mulieribus vero ad impuritates omnes et turpia sibi expositis, ad vota quisque sua quantum libido tulit, abutitur; pueros circumcidendos Moametho offerunt; animalia tum iugum ferre nata tum iniugata trucidata penitus abolerunt; damna vero quae ex concisis fruticibus et vineis devastatis consecuta sunt, quis unquam aut quae oratio consequi poterit? nam statim atque urbs concludi coepta est, praeter exspectationem impetu facto nos obseravit, omniaque quae extra erant in potestatem suam redegit. tantae vero calamitatis internecionis et atrocissimorum infortuniorum, quibus miseri ac infelices Romani oppressi sunt, modum originem et causam silentio praeterire satius esse duxi, enarrare vero necessarium pugnae illius acerbissimae et horridissimi conflictus exitum. primae etenim Musulmanorum copiae, ut diximus, decimo Iunii die irruentes nos in urbe occlusere. vigesimo eiusdem alia Musulmanorum manus adveniens, veluti nubes grandinis plena, et perniciose perstrepens universam Romanis obe-

λον κάρπιμον καὶ δένδρον εὔκαρπον καὶ τὰς κουρβούλας τῶν ἀμπελώνων ἐκ ῥίζης ἀπέτεμον, καὶ πᾶν ἄλλο δεινὸν καὶ ὀλέθριον καθ' ἡμῶν ἐποιήσαντο. ὁ δὲ στρατάρχης ὁ μέγας καὶ πάντων ἐκείνων ἀμηρᾶς καὶ δεσπότης ἔφθασεν. ἦλθε μανὸς καὶ ἠγριωμένος, ἀλαζών, ἐπηρμένος, ὑπέρογκος καὶ γαυριωμένος καὶ τὴν ὀφρὺν εἰς οὐρανὸν αἴρων, καὶ ὑψηλὸς παρὰ πάντας ἐνόμιζεν εἶναι, καὶ ὑπελάμβανε παρ' αὐτοῦ διοικεῖσθαι τὰ πάντα, καὶ B ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἄγεται ἅπας ὁ κόσμος. ἀλλὰ καὶ πάμπολλα ἄγων μηχανικώτατα καὶ μαχιμώτατα ἔργα, προσδοκῶν δι' αὐτῶν μέρος τοῦ τοίχου χαλάσαι τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τούτου ταύτην καταχρατῆσαι καὶ τοὺς Ῥωμαίους αἰχμαλωτίσαι καὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα ἀποσβέσαι. ἀλλὰ καὶ στρατιὰς στρατιῶν καὶ γενεὰς γενεῶν καὶ πλήθη πληθῶν, πεζῶν καὶ ἱππέων, ἔσχε τοσοῦτον ὥστε ἅπας ὁ κόσμος ἐκεῖνος ἐσκέπετο ὑπ' ἐκείνων. τότε δὲ αὐτοῦ τῇ κελεύσει τοῦ Μουρὰτ Πεΐ, τῇ κλήσει τε τοῦ δεσπότου τῶν Τούρκων, ποιοῦνται παστίαν μίαν. ἀλλ' αὕτη ἡ μία πολλὰς ὑπερέβην μεγί-C στους· καὶ γὰρ ἀπὸ τὸ ἓν ἄκρον τῆς πόλεως τῆς Χρυσίας ἕως τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς Ξυλοπόρτης ἐκράτει. καὶ ἦν δὲ ἡ παστία πλησίον τοῦ κάστρου ὅσον τόξου βολήν, καὶ οὐ πλέον. καὶ ἦν δὲ πᾶσα στερεὰ καὶ ὀχυρωτάτη ἀπὸ ξύλων μεγίστων καὶ χονδρῶν σανίδων. καὶ πλοκοτὰς ἀπὸ βέργας ἔθηκαν ἔμπροσθεν τῆς παστίας, ἵνα δέχωνται τὰς σαγίττας τῶν τό-

dientem regionem devastavit, et veluti flamma ardens fulguris omnia incendit et funestavit, et omne lignum fructiferum et arborem laetos et uberes fructus ferentem et vitium truncos radicitus effodit, reliquaque atrocia ac perniciosa in nos exaggeravit. sed primarius copiarum dux, eorumque ameras et dominus, tandem pervenit. pervenit vero furens, efferatus, superbus, tumens, inflatus et iactabundus. supercilium in coelum extollens super omnes se eminere existimabat, et a se gubernari omnia suspicabatur, totum denique orbem sibi obnoxium reputabat. quinimo quamplurimis machinis aliisque bello apprime necessariis advectis, moenium civitatis partem posse se disiicere, indeque eam suo dominatu subiicere, Romanos in captivitatem adducere et Christi nomen abolere confidebat. hic innumeris fultus exercituum phalangibus, nationumque omni genere constipatus, et numerosissima tum peditum tum equitum multitudine fretus, omnia ea loca contegebat. tunc mandato hortatuque Turcarum domini Murat-Bei agger extruitur, plures alios eosque maximos superans: quippe ab extremitate una urbis, Chrysiae nempe portae, ad aliam Xyloportae extendebatur, non plus sagittae iactu a moenibus distans, valide undique constructus ac firmissimus, lignis ingentibus, crassis tabulis et com-

ξων καὶ τῶν τζαγρῶν τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῶν βουμπάρδων τὰς πέτρας. ὄπισθεν δὲ ταύτης ἐθέσπισεν ἵνα ἵστανται στρατιῶται ἐκ πασῶν γενεῶν τοῦ στρατεύματος τούτου τολμηροὶ καὶ ἀνδρεῖοι, τὸ μέν, ὡς τὸ ἔθος, εἰς προσοχὴν τῆς παστίας, τὸ δὲ ἵνα φυλάσσωνται δι' ἐκείνης, οἱ δὲ ἵνα μάχωνται ἐξ ἐκείνης ὄπισθεν μετὰ τζαγρῶν τε καὶ τόξων καὶ τῶν σκευῶν D τῶν μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν τῶν ἀπείρων ὧν ἔφερον διὰ τούτου. τὰς δὲ σκευὰς τὰς μεγίστους ἐκείνας, ὁποίας εἶχον τὰς ἐλπίδας ὅτι δι' ἐκείνας τὰ τείχη τῆς πόλεως θέλουν χαλάσειν καὶ ἀπὸ τούτου τὴν πόλιν αἰχμαλωτίσαι, ἔστησαν περιέργως εἰς τόπον ἐν ᾧ σοῦδαν οὐκ εἶχεν ὁμοίαν σουδῶν τῶν ἑτέρων, ἀλλὰ κεχαλασμένη ὑπῆρχεν, καὶ ἔκπαλαι γέμουσαν χῶμαν, καὶ ἄντικρυς ταύτης πύργος εὑρέθην ἐκ συμβάσματος λίαν σεσαθρωμένος καὶ ἐσχισμένος ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. καὶ προσδοκῶντες οἱ Τοῦρκοι ὅτι τῶν μεγίστων βουμπάρδων αἱ πέτραι τὸν σεσαθρωμένον πύργον ἐκεῖνον θέλουν χαλάσειν, P. 190 καὶ ἐπεὶ ὁ τόπος σοῦδαν οὐκ ἔχει τοὺς Τούρκους νὰ ἐμποδίσῃ, ἀκωλύτως εἰς τὸ ἔξω κάστρον θέλουσι φθάσειν, καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος τοὺς Ῥωμαίους θέλουν διώξειν, καὶ τὴν πόλιν θέλουν δουλώσειν. πλὴν εἰς κενὸν ἐκατήντησε τέλος ἡ τῶν ἀσεβῶν προσδοκία, ἐπεὶ ἑβδομήκοντα βοκία τῆς βολῆς τῆς μεγίστης ἐκείνης τὸν σεσαθρωμένον ἐκεῖνον ἔκρουσε πύρ-

12. γέμουσα?

plicatis virgis ac viminibus anteriore sui parte communitus, ut sagittae arcuum tzagrorumque a Romanis emissae saxaque bombardarum exciperentur. in aggeris posteriore parte, ut ille praeceperat, milites omnis generis ex exercitu selecti audaces fortesque permanebant, tum ut pro more aggerem defenderent, tum ut ab eo defenderentur, indeque pugnam retro stantes cum tzagris et arcubus aliisque machinis, et parvis et ingentibus, prope innumeris, hanc ob causam advectis, consererent. apparatus vero reliquos, eosque ingentes, quibus se sperabant moenia urbis posse disiicere indeque civitatem capere, accurate eo in loco erexere in quo nulla fossa aliis consimilis erat, cum ruinis convulsa ab antiquo tempore terra oppleretur. evenerat quoque ut turris illi adversa maxime putris et ruinosa ab ima sede ad verticem summum diffinderetur. hinc Turcae sperabant ingentium bombardarum saxis putrem illam ac fragilem turrim facili sese negotio in planum effusuros, et cum nulla esset fossa quae retardaret impetus, ex facili in exteriorem urbem illapsuros, deque illa ruina Romanum militem repulsuros civitatemque debellaturos. verumtamen impiorum confidentiae exitus non respondit: namque licet turris putrida machinae maximae septuaginta ictibus contusa fuisset, nulla inde

γον, καὶ οὐδεμίαν βλάβην τοῖς Ῥωμαίοις τοῦτο προυξένησεν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς Τούρκοις ὠφέλειαν. ἦν γὰρ ὁ τόπος καὶ σοῦδα καὶ πύργος πλησίον Κυριακῆς τῆς ἁγίας, μέσον Ῥωμανοῦ τοῦ ἁγίου καὶ τῆς Χαρσῆς τε τὴν πύλην, καὶ πλησιέστερον B τούτων εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Λύκον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν βουμπάρδων τὴν ἀπραξίαν· περὶ δὲ τῶν ἄλλων τῶν κατασκευῶν τῶν μαχίμων, τῶν παντοίων ἐκείνων τῶν κατὰ τῆς πόλεως εἰργασμένων εἰς πολιορκίαν ἐκείνης καὶ ἀφανισμὸν τῶν Ῥωμαίων, τίς διηγήσεται ἄρα; πλὴν ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγας διηγήσομαι ἄρτι. πύργους ξυλίνους μεγίστους μὲ τροχοὺς σιδηροδεσμουμένους πολλοὺς ἐποιήσαντο τότε, ὅσον τὸ ὕψος τῶν πύργων τῆς πόλεως· μᾶλλον καὶ ὑπερεῖχον ἐκείνους. καὶ ζεύγη βοῶν καὶ βουβαλίων ἀπείρων εἴχασιν ἐξ ἑτοίμου, ἵνα τοὺς πύργους ταυρίσουσι μετὰ σχοινίων καὶ πλησίον τῆς σούδας φέρωσιν καὶ ἐξ ἐκείνων τὸ ἔξω κάστρον πολεμήσωσι καὶ ἀφανίσωσιν. ἀλλὰ καὶ φαλκούC νια ἐποιήσαντο καὶ χελώνας καὶ ἀρκουδάμαξα καὶ ἄλλα πολλὰ ξύλινα καὶ μηχανικώτατα ἔργα, καὶ ἑλεπόλεις ἐκατεσκεύασαν καὶ μηχανικὰς ἀγκάλας μὲ τροχοὺς μικρούς, καὶ μεγάλας σκεπαστὰς καὶ μεσέας ὑπὲρ ἀριθμὸν διεπράξαντο, καὶ κατέναντι τῶν πόρτων τῆς πόλεως τεράστια μεγάλα εἰργάσαντο, κάστρη ξύλινα ὑπερμεγέθη ἐποιήσαντο μὲ τροχοὺς σιδηροδεσμομένους, ὥστε τοὺς θεωροῦντας ἐκεῖνα καὶ ἀγνοοῦντας τῶν κάστρων

2. ἦν] πλὴν vulgo

Romanis noxa, nullum hostibus emolumentum accessit. erat vero locus et fossa prope templum sanctae Cyriacae, inter sanctum Romanum et portam Charsae, propius flumini cui Lyco nomen. et haec quidem de bombardarum irritis et sine profectu ictibus. de reliquo vero apparatu bellico, vario quidem illo ac multiplice ad obsidendam urbem Graecosque dissipandos congesto, quis enarraverit? ipse ex multis pauca admodum in medium proferam. turres ligneas maximas, rotis ferro colligatis, multas eo tempore compegerunt ad altitudinem urbis turrium, quas etiam superabant; iuga boum ac bubalorum innumera, qui traherent eas funibus et ad fossas eveherent cum opus fuisset, congesserant, ut illis munimenta urbis exteriora oppressa disiicerent. item phalcunia, testudines, arcudamaxa diversaque alia lignea ex abdita mechanicorum disciplina instrumenta et obsidionalia fabricarunt; necnon ancalas cum rotis parvis, ingentes etiam et coopertas et medias supra numerum confecerunt, et adversus urbis portas monstrosas magnasque machinas condiderunt, castella lignea quam maxima rotis ferro circumligatis innixa; ita ut ea intuentes et urbium

τοὺς πολέμους, καὶ τὸ ἀχρησίμευτον γὰρ ἐκείνων καὶ λίαν ἐξέπληξε καὶ μέγα ἐθρόησε. ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ἄλλοι ἔσκαπτον ἐκ τῆς παστίας ὄπισθεν, καὶ εἰς βάθος πολὺ ἐκατέβησαν, ὡς ἵνα κάτωθεν ἀπὸ τὴν κάτω ὄψιν τῆς σούδας περάσωσιν ἀθεώρητοι τὴν νύκτα ἄνω ἱσταμένων Ῥωμαίων καὶ D μαχομένων, καὶ φθάσωσιν εἰς τὰ τείχη τοῦ καθολικοῦ καὶ μεγίστου κάστρου τῆς πόλεως, καὶ κόψωσι τοῦτο λαθραίως πάντων, καὶ πουντελειάσωσιν κατὰ τὸ ἔθος τῶν πολεμούντων, εἶτα πῦρ εἰς τὰ ξύλα τῶν πουντελείων ἀνάψωσιν, ὅπως τὴν ξυλίνην κατασκευὴν τὴν κρατοῦσαν τὸ κάστρον καταφλέξωσιν, καὶ ἄφνω πεσοῦνται τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ ἅμα εὐθὺς τῶν Τούρκων τὰ στρατεύματα θρασέως κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἐμβάλλουσιν καὶ ἐκ τοῦ χαλάσματος ἐκείνου διώξουσιν καὶ τὴν πόλιν κρατήσουσιν. ἄλλοι τοὺς ἀγωγοὺς ἐγύρευον τοὺς ἔκπαλαι τὸ νερὸν εἰς τὰς στέρνας τῆς πόλεως ἔφερον, ὅπως τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐπιτύχωσιν, καὶ λαθραίως τῶν Ῥωμαίων διὰ τοῦ ἀγωγοῦ ἐντὸς γενέσθαι τῆς πόλεως νυκτός, ἀπαραπροσδοκήτως P. 191 ταύτην κρατήσουσιν καὶ αἰχμαλωτίσουσιν. πλὴν καὶ κήρυκας ἐξαπέστειλε πανταχόθεν ὁ δεσπότης τῶν Τούρκων, καὶ διελάλησαν οὕτως, καὶ εἶπον ἐνόρκως ὅτι τῆς πόλεώς τε τὸν πλοῦτον καὶ τὸν λαὸν ἅπαντα ὁ ἀμηρᾶς εἰς διακομὰν παραδίδη καὶ κοῦρσος τοῖς Μουσουλμάνοις, καὶ φθάσετε εἰς τὸ κέρδος. ταῦτα μὲν εἶπε, μετὰ τεχνάσματος δὲ τοιούτου ὅπως νὰ συναχθῶσι τὰ στρατεύματα πάντα τῶν Μουσουλμάνων, ὁποῖον

7. κάψωσι? σκάψωσι? 17. γενόμενοι?

violentas invasiones ignorantes, licet ex illis nulla consequeretur utilitas, in stuporem acti prae metu occiderent. alii terram post aggerem suffodientes in profundum ingens sese immerserant, ut subterraneo gressu infra aggerem invisi nocte, Romanis sursum confligentibus, ad muros ingentis castri urbis pervenirent, illudque clanculum effoderent et pro more obsidentium stipitibus suffulcirent, tum facibus illatis incenderent, ut apparatu ligneo castrum sustinente combusto subito civitatis muri corruerent, sicque illico audacterque Turcarum exercitus in Graecos irruerent, et ex ruina illa fugatis hostibus urbe potirentur. alii conductus, qui antiquo aevo in civitatis cisternas aquam deferebant, seduli conquirebant, ut per eos, si sors se obtulisset, clam noctu urbem ingressi, inexpectati cives adorirentur et servitute opprimerent. misit praeterea ad omnes Turcarum princeps praeconem, qui ita voce declararet et iureiurando firmaret, "urbis divitias omnes et universum populum ameras praedam rapinamque Musulmanis concedit: ad pulchram itaque praedam alacres accedite." et haec qui-

καὶ ἐγένετο τότε. ὡς γὰρ ἐξεχύθη ἡ φήμη εἰς τὰ ἔθνη τῶν Μουσουλμάνων πῶς ἐπαραδόθην ἡ πόλις εἰς διαγουμὰν καὶ B αἰχμαλωσίαν, σχεδὸν ἐκ πάσης γῆς καὶ γενεᾶς Μουσουλμάνων ἔφθασαν πρὸς τὸ κέρδος μὴ μόνον οἱ ἐπιστήμονες εἰς τὰ κούρση καὶ τοὺς πολέμους, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνεπιστήμονες καὶ σαρλίδες, τουτέστι πραγματευταὶ, καταλλάκται, μυροψοὶ καὶ τζαγκάροι, ἀλλὰ καὶ Τουρκῶν πολλοὶ καλογέροι. ὑπ' αἰτίας τοιαύτης ἐσυνήχθησαν πάντες, οἱ μὲν στρατιῶται διὰ τὸ κοῦρσος, οἱ δὲ σαρλίδες ἵνα ἀγοράσουν τὰ κουρσιμαῖα ἤγουν τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ οἱ μὲν τὰς γυναῖκας, ἄλλοι τοὺς ἄνδρας, ἄλλοι τὰ βρέφη καὶ ἄλλοι τὰ ζῶα καὶ ἄλλοι τὰ πράγματα, οἱ δὲ Τουρκοκαλογέροι τὰς καλογραίας ἡμῶν κέρδος καὶ κοῦρ- C σος εὐεργεσίαν νὰ ἔχουν παρὰ τοῦ δεσπότου τῶν Τούρκων. διὰ γοῦν τὴν προσδοκίαν ταύτην ἐσυνάχθησαν ἐκ πάσης τῆς γῆς Μουσουλμάνων ἀναρίθμητα πλήθη, ὥστε ἐκατεθαύμαζον πάντες οἱ θεωροῦντες τὴν πλησμονὴν τοῦ φωσάτου. τότε δὴ καὶ σαγίττας συνῆξαν τοσοῦτον ἀναρίθμητον πλῆθος ὥστε ἐδυσπιστοῦμεν τὸ πρῶτον τὴν φήμην τοῦ λόγου ἕως τοῦ πολέμου τὴν ὥραν. ἡ δὲ συναγωγὴ τούτων ἐγένετο οὕτως· πᾶσα οἰκία παντὸς ἀνθρώπου τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν Τούρκων ἀνατολῆς καὶ δύσεως πάσης δέδωκε τούτων ἑκάστη ἀπὸ δέκα ἕως εἴκοσι σαγίττας τῶν τόξων. ἀλλὰ καὶ D πλείονας τούτων ἐτόξευσαν τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, ὁποίας τὸ

dem ille eo consilio, ut simul omnes Musulmanorum exercitus, quod et factum est, concurrerent. namque ut nuncius ille ad Musulmanorum nationes allatus est, reginam urbium in praedam esse datam et servitutem, fere ex universa terra et Musulmanorum nationibus ad lucrum propositum advolarunt, non tantum bellandi praedandique gnari, sed et inexperti aliusque generis ac artificii homines, veluti mercatores, numularii, unguentarii, calceolarii, sed ex Turcis etiam qui se solitariae vitae astrinxerant. ob similem omnes causam accurrerunt, milites praedandi causa, alii ut praedam servituti addictam, alii mulieres, alii viros, alii pueros, alii animalia, alii supellectilem redimerent; solitarii moniales nostras praedam rapinamque sibi concedi a Turcarum principe impetrarent. hac expectatione ex universo terrarum orbe innumera prope Musulmanorum multitudo collecta est, ut quicunque copias affluentes intueretur, obstupesceret. tum et sagittarum abundantia tanta cumulata est, ut prope incredibilis de ea rumor nobis videretur, donec tempore belli id experti credidimus. hoc vero modo ea abundantia procurata est. singulae domus cuiuscunque hominis, qui sub potestate et dicione Turcarum erant, sive is in Oriente sive Occidente habitaret, sagittas arcuum non minus decem ad viginti

ἁρματοφυλάκιον εἶχε τοῦ Τούρκου καὶ τὰ ταρχάσια τοῦ φωσάτου. εἶχε καὶ μετ' αὐτοῦ τότε σιδηροδεσμομένους τοὺς ἀποκρισιαρίους τοῦ βασιλέως, ὁποίους αὐτὸς ᾐτήσατο μᾶλλον ἵνα πέμψῃ περὶ εἰρήνης τε καὶ ἀγάπης. αὐτὸς δὲ ὡς βάρβαρος ὠμὸς καὶ ἀπάνθρωπος σίδηρα καὶ φυλακὰς αὐτοὺς κατεδίκασε, καὶ τοὺς ἀναιτίους ὡς ὑπαιτίους ἠπείλει εἰς θάνατον, προβαλλόμενος δὲ τάχα καὶ αἰτίαν, ἀλλὰ ψυχράν· ἔλεγε γὰρ διότι με οἱ Ῥωμαῖοι ἀναισχύντως συνέτυχον, διὰ τοῦτο αὐτοὺς εἰς φυλακὴν κατεδίκασα. ἀλλὰ καὶ τότε τις τῶν Μουσουλμάνων ὑψηλός τε καὶ μέγας καὶ φοβερὸς παρ' ἐκείνοις, ὡς ὅτι ἐκ σειρᾶς τε καὶ γένους τοῦ Μουχουμὲτ κατήγετο. P. 192 τοῦτον καὶ ὡς πατριάρχην αὐτὸν ἐτιμοῦσαν, καὶ ὡς προφήτην αὐτὸν προσεκύνουν, καὶ ἐσέβοντο τοῦτον ὡς αὐτὸν τὸν Μωάμεθ. τοσοῦτον καὶ τοιοῦτος μέγιστος ἦν ἐκεῖνος ὅτι τὴν θυγατέρα τοῦ ἀμηρᾶ καὶ δεσπότου τῶν Μουσουλμάνων παρθένον οὖσαν ἥρπαξε παρὰ γνώμην ἐκείνου καὶ ἔφθειρε καὶ ἐκράτησε, καὶ ἔσχεν ἐκείνην ἐν τῷ κοιτῶνι καὶ τῷ κλινιδίῳ ἐκείνου, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησεν αὐτὸν σκῶψαι ἤτοι εἰπεῖν πρὸς ἐκεῖνον. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὁ ἀμηρᾶς καὶ ἀδελφὸς ὁ τῆς κόρης εἶπεν "ἡγίασε ταύτην ἡ συνουσία τοῦ πατριάρχου τοῦ συγγενοῦς τοῦ Μωάμεθ, καὶ τὸ γεννηθὲν ἐξ ἐκείνης ἅγιον ἔστω ὡς ἐξ αἵματος τοῦ Μωάμεθ κατὰ τὸν νόμον καὶ ἁγιασμὸν τοῦ Ῥασοὺλ B

etiam praebuit; et plures etiam his, cum proelium iniretur, volarunt, quas Turcarum armamentarium et exercitus pharetrae continebant. convehebat una secum eo tempore imperatoris oratores ferro miseris modis compeditos, quos ipse pro ineunda pace ac foedere postulaverat. sed tum veluti barbarus immitis atque immisericors vinculis ferreis astrictos in custodiam dederat, innoxiosque tanquam noxios condemnaverat, quibus etiam mortem minitabatur, causatus insulse admodum; aiebat siquidem "Graeci me impudenter atque irreverenter allocuti sunt, proptereaque eos in carcerem et vincula conieci." tum porro quidam ex Musulmanis procero grandique corpore, et apud illos terribilis, quod de progenie et de prosapia Mahometis esset. hunc illi veluti patriarcham colebant et veluti prophetam venerabantur, aequalemque illi cultum ac Mahometo praestabant. hic tanta apud eos auctoritate pollebat, ut amerae Turcarum principis filiam virginem praeter illius sententiam raptam devirginaverit secumque retinuerit, et licet cum ea in cubiculo lectuloque consuesceret, nemo eum vel reprehendere vel aliquid enuntiare ausus fuerit. immo potius ameras et puellae frater dixerunt "concubitus patriarchae Mahomethi consanguinei eam sanctificavit, et quod nascetur ex ea sanctum erit, quippe ex sanguine Mahomethi, secundum legem sanctificatio-

Μαχουμέτη." αὐτὸς δὲ ὁ μέγιστος καὶ πολὺς παρ' ἐκείνοις ὁ εὐγενὴς πατριάρχης, ὃν εἶχον προορατικὸν καὶ προφήτην, τοὔνομα Μηρσαΐτης τῇ Περσικῇ διαλέκτῳ, ἀπέστειλεν ἀποκρισαρίους ἀπὸ τῆς Προύσης ἧς ἐκατοίκει πρὸς τὸν δεσπότην τῶν Τούρκων, καὶ εἶπεν "ὅρα μήπω συνάψῃς πόλεμον μετὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ τὸν στρατὸν ἀπολέσῃς καὶ τὰ γένη τῶν Μουσουλμάνων, ἕως ὅτε ἐγὼ νὰ φθάσω καὶ δηλώσω τὴν ὥραν τῆς συμπλοκῆς τοῦ πολέμου, ὡς ὁ μέγας ἡμῖν διδάσκει Ῥασοὺλ ὁ προφήτης. καὶ γινώσκω δὲ τοῦτο ὡς προορατικὸς καὶ προ-
C φήτης." ταῦτα δὲ ἀκούσας τῶν Τούρκων ὁ δεσπότης ἔπραξεν ὡς ὡρίσθην, καὶ ἀνέμενε τὸν ψευδοπροφήτην. καὶ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἔφθασεν. ἦλθεν ὁ Μηρσαΐτης καὶ πατριάρχης τῶν Τούρκων μετὰ πενταχοσίους Τουρκοκαλογέρους, ἐπὶ ἡμιόνου καθήμενος, καὶ τῷ σχήματι σοβαρώτατος καὶ τὸ μεγαλεῖον δεινότατος. τὰ δὲ πλήθη τῶν Μουσουλμάνων εἰς ὑπαπαντὴν ἐξέδραμον τὴν ἐκείνου, καὶ ὡς ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα τὰ μωροθαύμαστα γένη τῶν Τούρκων ὑπεδέξαντο τοῦτον, καὶ μὴ μόνον τοὺς πόδας ἐκείνου ἠσπάζοντο καὶ τὰς χεῖρας, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἡμιόνου τοὺς χαλινοὺς καὶ τοὺς πόδας οὗ ἐποχεῖτο. ὁμοίως καὶ ὁ δεσπότης τῶν Τούρκων δουλο-
D πρεπῶς ὑπεδέξατο τοῦτον. αὐτὸς δὲ σοβαρὸς καὶ μεγαλοϋπέροχος ἑωρᾶτο τοῖς πᾶσιν. πλὴν δὲ ἐπηρμένος καὶ γεγαυριω-

nemque Rasulis Mahometi." hic itaque maximus et maxima apud eos auctoritate praeditus nobilis patriarcha, quem illi rerum futurarum prospectorem et praecentorem reputabant, Mersaita dialecto Persica nuncupatus, misit Prusa, in qua sibi domicilium elegerat, ad Turcarum principem legatos, qui dicerent "cave ne cum Romanis pugnam ineas, et exercitum gentemque perdas Musulmanorum, donec ipse advenero indicaveroque tempestatem conflictus, ut magnus nos docet Rasulus propheta: hoc vero cognosco, quippe qui divina mente res prospiciam et praedicam." haec audiens Turcarum princeps iussibus obediit, et pseudoprophetam expectabat, qui non multos post dies advenit. accessit Mersaita et patriarcha Turcarum cum quingentis Turcis solitarium institutum professis, mulae assidens, figura insolentissimus, fastu vehementissimus. Musulmanorum copiae illi obviae factae sunt, et tanquam angelum de caelo nationes illae Turcarum, quibus res ineptissimae stultissimaeque admirationem movent, proni excipiunt, neque manus illius pedesque tantummodo deosculantur, sed et mulae qua vehebatur frena et pedes. eadem ratione et Turcarum princeps serviliter eum excipit. ille gravis aliosque maximo intervallo supereminens omnes, necnon superbia tumens, et magnifice sese iactans atque ostentans, veluti procerus et magnus et de prosapia

μένος ὡς ὑψηλός τε καὶ μέγας καὶ ὡς ἀπόγονος τοῦ Μωά-
μεθ ἐκατεδέξατο μόλις, καὶ ἐφθέγξατο ταῦτα. "γινώσκετε
Μουσουλμάνοι, καὶ σὺ αὐτὸς ὁ πάντων τούτων δεσπότης.
ἐγὼ μὲν ἀπεστάλην παρὰ τοῦ μεγάλου προφήτου Ῥασοὺλ
Μαχουμέτη, ἵνα ὑμῖν εἴπω τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, ὡς προο-
ρατικὸς καὶ προφήτης, ὅπως δουλώσωμεν τοὺς Ῥωμαίους καὶ
αἰχμαλωτίσωμεν καὶ τὴν πόλιν. ἑτοιμάζεσθε δὲ πρὸς τοῦτο
ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ ἡ ὥρα, ὁποίαν ἐγὼ γινώσκω." καὶ ταῦ-
τα εἰπόντος ἀπέβη τοῦ ἡμιόνου οὗ ἐποχεῖτο, καὶ εἰσῆλθεν εἰς
τὴν τένταν τὴν ἱσταμένην ἀπὸ κεντούκλου, καὶ ἤρξατο ἀνα- P. 193
γινώσκειν τὰς βίβλους τοῦ Μωάμεθ καὶ τὰ Ῥάμπλια πράτ-
τειν. μετὰ ὑποκρίσεως δὲ ταῦτα ἐποίει, ὡς ἵνα ἀπατῶνται
οἱ Τοῦρκοι καὶ προσκυνοῦν καὶ δοξάζουν ὡς προφήτην ἐκεῖ-
νον, καθὰ καὶ ὁ δεσπότης τῶν Τούρκων καὶ πάντες οἱ Μου-
σουλμάνοι ἀληθῆ καὶ βέβαια κρατοῦσιν πάντα τὰ λαληθέντα
ἐκ τούτου, καὶ πάντες τὴν κέλευσιν ἔμενον τὴν ἐκείνου, ἵνα
προστάξῃ τοῦ πολέμου τὴν ὥραν καὶ δράμωσι πάντες καὶ κρα-
τήσωσι τὴν πόλιν καὶ τοὺς Ῥωμαίους αἰχμαλωτίσωσι πάν-
τας. ταύτῃ δὴ ἡ κενὴ καὶ ματαία ἐλπὶς μέγα θράσος καὶ
τόλμην καὶ εὐφροσύνην τοῖς Τούρκοις ἐνέπλησε τότε, καὶ B
ἀπὸ τούτου ἔχαιρον καὶ ἐσπατάλουν. ἀλλὰ καὶ καθ' ἡμέ-
ραν καὶ νύκτα τὰς παλάμας ἐκρότουν, καὶ τοῦ Μηρσαΐτη
τὴν φωνὴν ἀνέμενον ὡς ἀγγέλου ἀληθεστάτου, ὡς ἵνα αἰχμα-

Mahometi, vix tandem sermonem in se assumpsit, dixitque "scitote Musulmani, et tu qui omnibus praees, me a magno propheta Rasule Mahometo missum fuisse ad conflictus tempus, tanquam qui futura praenosco et vates sum, praenuntiandum, ut Graecos in servitutem, urbem in captivitatem dedamus. accingite ergo vos et praeparate, dum quod ipse novi tempus advenerit." his dictis mula qua vehebatur descendit, et in tentorium introit ex centumculis confectum, coepitque libros Mohameti percurrere et Ramplia conficere, sed cum simulatione, ut Turcae decepti ipsum tanquam prophetam venerarentur et adorarent; quemadmodum Turcarum princeps et reliqui Musulmani vera firmaque credebant quae ille edixerat, iussaque illius expectabant, ut tempus pugnae praeciperet; tum enim fore ut ipsi convolantes urbe potirentur, Graecosque omnes in captivitatem abducerent. haec vana spes ac futilis magnam Turcis eo tempore vim et audaciam necnon laetitiam abunde conciliavit, et ex eo tempore gaudio gestiebant et deliciose vitam agebant, imo die noctuque palmas percutiebant, vocemque Mersaitae expectabant tanquam veracissimi angeli ad Graecos captivandos. singulis quoque diebus ac noctibus, imo horis linguam adversus nos veluti utrinque praeacutum ensem agitabant,

λωτίσουσι τοὺς Ῥωμαίους. ἀλλὰ καὶ καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ ὥραν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καθ' ἡμῶν ὡς δίστομον ξίφος ἠκόνιζαν, καὶ φωνὰς ἀγρίους καὶ ἀνημέρους ἔλεγον ἀναιδῶς καὶ ὑβριστικῶς. μὴ μόνον κατὰ πατριαρχῶν τε καὶ βασιλέως αἰσχροτάτας φωνὰς ἀνέπεμπον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς πίστεως ἡμῶν τολμηρῶς ὀνειδίζοντες καὶ ἀναιδῶς βλασφημοῦντες ἔλε-
C γον "ποῦ ὁ θεός σας, ὦ σκοτεινοὶ Ῥωμαῖοι; ποῦ ὁ Χριστός σας; ποῦ εἶναι οἱ ἅγιοί σας νὰ σὰς βοηθήσουν; αὔριον τὴν πόλιν ἐπέρνομεν, καὶ ἐσᾶς αἰχμαλώτους καὶ σκλάβους ἔχομεν, καὶ τὰς γυναῖκάς σας καὶ τὰ παιδιά σας ἔμπροσθεν ὑμῶν ἀτιμάσωμεν, καὶ τὰς καλογραίας σας μὲ τοὺς Τουρκοκαλογέρους νὰ παντρέψωμεν. μὰ τὴν πίστιν μας ἀλήθεια ὁ προφήτης μας ἔτζη λέγει." ταῦτα δὲ ὡς βέβαια καὶ ὁμολογούμενα οἱ ἀσεβεῖς εἶχασι, καὶ διὰ τοῦτο τὸν θεὸν ἡμῶν ὀνείδιζον ἀσεβῶς ταῦτα. ὡς δὴ ἔφθασεν ἡ τελεία ἡμέρα τοῦ πολέμου τῶν Τούρκων, ὁποίαν παρ' ἐκείνοις ὁ μέγας προεθέσπισε Μηρσαΐτης ὁ προφήτης ἐκείνων, εἶπε πρὸς τὸν στρα-
D τάρχην καὶ δεσπότην τῶν Μουσουλμάνων "μὴ βράδυνε ἐπὶ πλέον, ἀλλὰ ταχέως τὰς τάξεις τάξον καθοπλισθῆναι, καὶ πᾶν μηχανικώτατον καὶ πολεμικώτατον ἔργον ἔχοντες ἐξ ἑτοίμου, καὶ σὺν τούτοις γενέσθω τῆς πόλεώς τε πλησίον ὅσον τόξου βολὴν εἰς τὸ κάστρον. καὶ σύνθημα" εἶπε "προστάσσω τοιόνδε. ὅταν ἐφ' ἵππου ὑψηλοῦ με καθήμενον θεωρήσητε καὶ ἐν δεξιᾷ τῇ χειρί μου σπάθην γεγυμνωμένην θεάσητε καὶ τρὶς

4. πατριάρχου? 12. ἀληθῆ ἃ?

voces efferas atque inhumanas impudenter iniurioseque emittentes; non tantum patriarcham et imperatorem, sed fidem etiam nostram audacter improperantes et inverecunde blasphemantes. "ubi est deus vester? o tenebricosi Romani! ubi Christus vester? ubi sunt sancti vestri, qui vobis opem tulerunt? cras urbe potiemur, et vos servos captivosque abducemus; uxoribus vestris et filiis vestris, vobis inspectantibus, vim inferemus: vestras moniales cum Turcarum monachis desponsabimus. per fidem nostram vere haec propheta noster praedicat." haec autem tanquam firma certaque impii tenebant, ideoque iurgia illa impia in deum nostrum effundebant. cum tandem postrema belli Turcici dies advenit, quam illis magnus praevaticinatus fuerat Mersaita Turcarum vates, dixit copiarum ductori Musulmanorumque principi, "ne diu moras traherent, sed quantocyus iuberet ordinibus, ut se arment et machinas omnes et ad bellum necessaria instruant, ut prompta sint: postea prope urbem ad teli iactum conferantur. signum esto, quod iubeo. cum me super equum altum se-

τῆς φωνῆς μου ἀκούσητε, μετὰ βοῆς καὶ κραυγῆς καὶ ὁρμῆς
καὶ κρότων καὶ ὀργάνων κατὰ τῶν Ῥωμαίων εἰσβάλετε, καὶ αὐ-
τομάτως πεσοῦνται τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ ἀκωλύτως γενέ-
σθαι ἐντὸς καὶ ταύτην αἰχμαλωτίσατε." καὶ ταύτας μὲν τὰς
ληρολογίας ὁ Μηρσαΐτης ὡς βεβαίας ὁμολογῶν τοῖς Μου-
σουλμάνοις δημηγορῶν ἔλεγεν, ὡς ἔχων τὰς προφητείας ἐκ τοῦ
Μωάμεθ καὶ Ῥασοὺλ Μαχουμέτη τὰς βίβλους. καὶ αὐτὸς P. 194
μὲν εἶπε ταῦτα, ὁ δὲ στρατάρχης καὶ δεσπότης τῶν Τούρκων
τὸ κελευσθὲν ἐκπληρώσας καὶ προστάξας τὰς τάξεις ἁπάσας
καθοπλισθῆναι, καὶ πᾶσαν τὴν παρασκευὴν τοῦ πολέμου φέ-
ροντες ἀνὰ χεῖρας, εὐθὺς τὰ πλήθη τῶν Μουσουλμάνων καὶ
τὰ στρατεύματα πάντα τὸ προσταχθὲν ἐκπληροῦσι, καὶ μὲ
ὅπλα παντοῖα καὶ παρασκευὰς τὰς μεγίστας καὶ τὰ μηχανι-
κώτατα ἔργα ἐσπάραξαν κατὰ τάξιν. καὶ οἱ μὲν σκάλας ἔφερον,
καὶ σκάλας παντοίας, μικρὰς καὶ μεγάλας, ἄλλοι δὲ τζόκους,
καὶ ἕτεροι συστάς, καὶ ἄλλοι πῦρ μετὰ μαζαλάδων, ἕτεροι
δὲ σκλώπους, ἄλλοι δὲ σιδηρᾶ μάχιμα ὅπλα δρεπανηφόρα μετὰ
κονταρίων μακρέων τὰ ἐπονομαζόμενα φάλκας, ἕτεροι δὲ σκου- B
τάρια στερεὰ καὶ μεγάλα, καὶ τὰ πάντα μετὰ σιδήρων, καὶ
πλοκοτὰς δὲ ἄλλοι, καὶ παβέτζια ἄλλοι, ἄλλοι δὲ ἀγγύρας
σιδηρέας, καὶ ἄλλο πολεμικὸν ἔργον ἔφερον ἀνὰ χεῖρας. καὶ
κατάφρακτοι πάντες μετὰ ἰσχυρᾶς καὶ σιδηρᾶς πανοπλίας καὶ
περικεφαλαίας μεγίστας. καὶ τοσοῦτον ὑπῆρχε τῆς στρατιᾶς
ἐκείνης τὸ πλῆθος ὅτι ἀπὸ τὸ ἓν ἄκρον τῆς πόλεως τῆς Χρυ-

dere et in dextera mea nudum ensem conspicietis, terque vocem meam cum clamore et strepitu et impetu et applausibus et organis audieritis, in Graecos impetum facite; et ultro urbis moenia corruent, et vos nullo obstante ingressi praedam agite." et has quidem nugas Mersaita tanquam certas ac stabiles Musulmanis pro concione garriebat, quippe qui Mahomethi vaticinia et Rasulis Mahomethi libros possideret. et haec ille; at copiarum ductor princeps Musulmanorum imperio audiens ordinibus omnibus praecipit, ut sese arment et apparatum omnem bellicum manibus tractent. subito copiae Musulmanorum et universi exercitus iussa exequuntur, et armorum omne genus et apparatus copiosissimos et machinas ordine disponunt: alii scalas ferebant, scalas varias, magnas parvas, alii stipites, alii trabes, alii ignem cum mazaladis, alii sclopetos, alii armamenta ferrea ingentia, omnia ferro circumsepta, alii plocotas, alii pavetia, alii ferreos uncos et omne bellicum instrumentum, armatura undique muniti valida et ferrea et ingentibus galeis. militum numerus in tantum creverat, ut ab uno extremo portae Chrysiae ad aliud Xyloportae

σίας ἄχρι καὶ τὸ ἕτερον τὸ ἄκρον τῆς Ξυλοπόρτης ἐκράτει. οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῦ φωσάτου τὰς συντάξεις τῶν Τούρκων ἔστησαν κατὰ τάξιν πλησίον τοῦ κάστρου, ὡς ἐθέσπισεν ὁ ψευδοπροφή-
C της. τοὺς δὲ τοξότας ἐκείνους τοὺς ἀναριθμήτους τῶν Τούρκων ἐκέλευσαν πάντας ὁμοῦ τοξεύειν ἐπάνω τοῦ κάστρου καὶ τῶν προμαχιονίων, ὡς ἵνα λαβώσουν καὶ φονεύσουν τινὰς τῶν Ῥωμαίων, καὶ φοβηθῶσιν οἱ ἄλλοι καὶ φύγωσιν ἐκ τοῦ τείχους, καὶ ἀπὸ τούτου ἄδειαν εὕρουν καὶ ἀναβῶσιν οἱ Μουσουλμάνοι ἐπάνω ἀνεμποδίστως, καὶ κρατήσωσι τὴν πόλιν. ὁ δὲ λαὸς τῶν Ῥωμαίων ὁρῶν τὰ πολεμικὰ καὶ μάχιμα ἔργα τῶν Τούρκων, καὶ τὴν πλησμονὴν τοῦ φωσάτου γενεῶν τῶν ἀπείρων, καὶ τὴν ὁρμὴν τῶν Ταρτάρων καὶ τῶν Μουσουλμάνων τὴν τόλμην, καὶ τὰ πρὸ ὀλίγου πραχθέντα, ὅτι ἐντὸς εἰς τὰς σούδας ἀπέκτειναν οἱ Τοῦρκοι Ῥωμαίους καὶ ἄλλους ἔμ-
D προσθεν εἰς τὰς πόρτας, ἐδειλίασαν μέγα, καὶ σχεδὸν πρὸς φυγὴν οἱ πλείονες ἐθεώρουν. ὢ ὥρας τῆς πικροτάτης ἐκείνης, ὢ λύπης τῆς ἀφορήτου, ὢ ἀπελπισίας μεγίστης. τίς οὐκ ἔφριξε τὴν ἡμέραν ἐκείνην; τίς οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ταύτην ὁρῶν τοὺς Ῥωμαίους εἰς τοσαύτην δειλίαν καὶ τοὺς Μουσουλμάνους εἰς θάρσος τοσοῦτον; καὶ τίς τῶν ἀκαταπλήκτων τότε οὐ κατεπλήγη καὶ τῶν ἀνδρείων οὐκ ἐφοβήθη, οὐχὶ τὸν θάνατον, οὐχὶ τὸν θάνατον λέγω, φυσικὸς γὰρ ὑπάρχει, ἀλλὰ τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης τὴν ἅλωσιν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ γένους, τῶν γυναικῶν τὰς ἀτιμίας, τῶν σωφρόνων τὰς αἰσ-

24. τὰς ante ἀτιμίας vulgo om

omnia occuparet. bello praefecti Turcarum phalanges ordinatim prope castrum, ut pseudopropheta vaticinatus fuerat, disposuerunt. sagittarios illos innumerabiles praeceperunt omnes simul sagittas eiaculari supra castrum et propugnacula, ut vulneratis occisisque nonnullis Graecorum, alii prae metu in fugam se verterent et moenia destituerent. hinc facultas illis fuerit ascendendi nullo impediente urbemque capiendi. Graecorum interim multitudo prospectans bellica Turcarum facinora et apparatus, necnon ex innumeris nationibus exercitus abundantiam, Tartarorum impetum et Musulmanorum audaciam, et quae paulo ante ausi fuerant, cum inter urbis fossas Graecos occidissent et ante portas alios, magno timore arrepti, potiori ex parte fugam praemeditabantur. o tempestatem illam amarissimam! o moerorem intolerabilem! o maximam desperationem! quis die illo non horruit? quis non tremuit ea hora, videns Graecos tanto timore concussos, Musulmanos tanta confidentia praemunitos? et quis, licet imperterritus, non expavit? quis, licet generosus, non exhorruit? non

χρουργίας, τὴν περιτομὴν τῶν βρεφῶν, τῶν ναῶν τὴν ἀπώλειαν, τῶν ἁγίων εἰκόνων τοὺς ἐμπαιγμούς, τοῦ μεγίστου θεοῦ τὴν σοφίαν ὑμνητήριον τοῦ Μωάμεθ καὶ κατοικητήριον τῶν δαιμόνων καὶ μασγήδιον ἀποκαταστῆσαι τοῦ Ῥασοὺλ καὶ Μωάμεθ. τὸ δὲ χεῖρον καὶ βλαβερὸν καὶ μυριοπλάσιον τοῦ κακίστου θανάτου κάκιστον τῇ μεταθέσει καὶ ἀπωλείᾳ τῆς P. 195 εὐσεβοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν πρὸς τῶν Μουσουλμάνων τὸ σέβας καὶ τὴν περιτομὴν τοῦ Μωάμεθ. ὢ θρήνου μεγίστου ἄξιος ἡ ὥρα ἐκείνη, ὢ τρικυμίας ἀκατασχέτου. τίς ἡμῶν τὰς οἰμωγὰς οὐ συνεπένθησε τότε; τίς ἀκοὴ φέρει τὸ ἄκουσμα, ποία ὄψις τὸ θέαμα; καὶ γὰρ εἰς τὰς τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἀνάγκας οὐδένα βοηθοῦντα ἢ διεγεῖραι ἢ παροτρῦναι ἡμεῖς εἴχομεν, ἐπεὶ ὁ μὲν εἷς βασιλεὺς κατατρυχόμενος ὑπῆρχεν ἐκ νόσου καὶ γήρους, καὶ ἠδύνατο ὁπλισθῆναι ἢ ἀναβῆναι ἐφ' ἵππον, ἀλλὰ ἐντὸς τοῦ παλατίου εὑρίσκετον καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἔπραττεν. ὁ δ' ἄλλος ἀνέβη ἐφ' ἵππου καθωπλισμένος ὡς ἔδει, καὶ τὴν πύλην ἐξῆλθε Ῥωμανοῦ τοῦ B ἁγίου, καὶ ἔστη ἐκεῖσε πλησίον τῆς πόρτης. ὡς δὲ ἔφθασεν ἡ ὥρα ὁποία ἦν ὁ ἄθεος ἀνέμενε Μηρσαΐτης, ἤγουν ἡ μία ἐκάζοθεν ἐκ τὸ μέσον ἡμέρας, ἀνέβην ἐφ' ἵππου ὑψηλοῦ καὶ μεγάλου, καὶ οἱ περὶ ἐκεῖνον πεντακόσιοι ἄνδρες τοὺς ἔφερεν Τουρκοκαλογέρους, ὡς ἵνα ἔχωσιν οὗτοι κέρδος καὶ κοῦρσος

14. καὶ alterum] καὶ οὐκ?

mortem, inquam, quae naturalis est, sed magnae huiusce urbis excidium, generis servitutem, mulierum dehonestamenta, castarum violationes, puerorum circumcisionem, templorum ruinam, sanctarum imaginum irrisiones, maximi dei sapientiam ad Mahometi laudem, daemonum sedem et profanum Rasulis et Mahometi cultum destinatam; quod vero peius et magis noxium, et pessima morte infinitis propemodum modis execrabilius, piae Christianorum fidei ruinam atque immutationem in Musulmanorum religionem et Mahometi circumcisionem. o maxime illam horam deplorandam! o procellam ineluctabilem! quis eiulatibus nostris non illacrimavit? quae auris auditionem sufferre, quis oculus aspectum potuit? in tot enim et tantis infortuniis nullus adfuit, qui adiuvaret aut excitaret aut cohortaretur, quandoquidem unus ex imperatoribus vi morbi oppressus et senectute confectus neque arma sumere neque equum ascendere poterat, sed intra palatium vitam agens pro viribus rem gerebat, alius armatus equo conscenso porta sancti Romani exiit propeque eam stetit. ubi accessit hora quam impius expectabat Mersaita, quae erat una post meridiem, equum altum ingentemque ascendit; et cum eo quingenti quos secum adduxerat Turcarum monachi,

τὰς καλογραίας τῆς πόλεως, ἀνεβόησαν ὕμνον τῇ Περσικῇ διαλέκτῳ πρὸς τὸν Μωάμεθ καὶ εὐφημίας πρὸς Μηρσαΐτην. καὶ τρὶς ἐποιήσαντο τοῦτο ἕως ὅτε αὐτὸς ἔλθῃ πρὸς τὴν μάχην. πλὴν καὶ σκουτάριον ἐβάσταζον ἔμπροσθεν τούτου μέγιστον παρὰ φύσιν, ὡς ἵνα θαυμάζωσιν ἀπὸ τούτου
C τὰ μωροθαύμαστα ἔθνη τῶν Μουσουλμάνων τὸν Μηρσαΐτην ἐκεῖνον. αὐτὸς δὲ ὅταν πλησίον ἦλθε πρὸς τὰς συντάξεις τῶν Μουσουλμάνων, ἀνεβόησε μέγα "Ῥασοὺλ, Ῥασοὺλ Μαχουμέτη." καὶ γυμνώσας τὸ ξίφος καὶ ὠθήσας τὸν ἵππον, καὶ κράξας πρὸς τὰς συντάξεις τὸ ἀλὰχ ταγκρὺ Ῥασοὺλ Μαχουμέτη, συνανεβόησαν ἅμα καὶ τῶν Μουσουλμάνων τὰ πλήθη, καὶ μετὰ ὁρμῆς καὶ κραυγῆς καὶ κρότων καὶ ὀργάνων καὶ μυρίων ἄλλων ἀλαλαγμάτων καὶ σαλπίγγων ἔφθασαν εἰς τὰ τείχη τοῦ κάστρου ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης ἕως καὶ τῆς Χρυσίας, τὴν αὐτὴν λέγω καὶ μίαν ὥραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης. καὶ πᾶν πολεμικὸν ὄργανον ἔφερον ἀνὰ χεῖρας, καὶ ἠκούμβησαν εἰς
D τὰ τείχη, ἔθηκαν σκάλας, ἀνέβαινον εἰς τὸ κάστρον, ἐτρυποῦσαν τοὺς πύργους. καὶ οὐδεὶς εὑρέθην ὁ ἐμποδίσας ἐκείνους ἐκ τοῦ μεγίστου φόβου καὶ δειλίας ὁποίας ἔλαβον οἱ Ῥωμαῖοι. τίς γὰρ οὐκ ἐτρόμαξε τὴν ὥραν ἐκείνην; τίς οὐκ ἔφριξε ταύτην τὴν θέαν; τίς ἀκοὴ φέρει τὸ ἄκουσμα, ποία ὄψις τὸ θέαμα; καὶ γὰρ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ μυριάδας βελῶν, τουτέστι σαγίττας, ἐτόξευσαν ἐπάνω τῶν Ῥωμαίων, καὶ

ut praedam rapinamque civitatis moniales sibi haberent, Mahomethi laudes ter Persica dialecto conclamarunt, necnon fausta Mersaitae precati sunt. et ter hoc, antequam ipse in pugnam procederet, peregerunt. et ante ipsum scutum maximum et praeter usum gestabant, ut inde Mersaitae nugarum admiratoribus Musulmanis maiorem admirationem cierent. ipse porro ad Musulmanorum ordines proxime accedens voce magna clamavit "Rasul Rasul Mahomete." et nudato gladio equoque concito ad instructas phalanges intonuit "Alatancry Rasul Mahomete." simul cum eo Musulmanorum multitudo conclamavit, et cum impetu et strepitu et plausibus et organis et sexcentis aliis clamoribus et tubarum sonitu ad muros urbis pervenere, a Xyloporta ad Chrysiam una eademque illius diei hora, et tum bellica instrumenta manibus advecta moenibus apponere, scalas appingere, castrum ascensu pertentare, turres perforare; nec fuit qui eorum impetum amoliretur, Graecis omnibus ingenti metu ac tremore oppressis. quis enim ea hora vacuus timore fuit? quis aspectu illo animo perculsus non est? quae auris auditionem sustinuit, quis visionem oculus? momento namque temporis sagittarum myriades in Romanos adversos proiectae extra intraque muros urbis ciciderunt, crebrae

ἔπεσον εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ ἐντός, ὥστε καὶ τὸν αἰθέρα ἐκάλυψαν καὶ αὐτὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐσκέπασαν, καὶ ἡμᾶς πάντας φόβος ἐκράτησε καὶ δειλία ἐξέπληξε, καὶ μικρὸν ἀπεκρύβημεν. ἀλλ' οὐ μακράν, ἀλλ' ὄπισθεν τῶν προμαχιονίων ἐστάθημεν. ὡς δὲ οἱ Τοῦρκοι γυμνὸν τὸ κάστρον ἀπὸ P. 196 ἀνθρώπους ἰδόντες ὑπέλαβον ἀφυλάκτως εἶναι, καὶ μετὰ θράσους μεγίστου καθ' ἡμῶν εἰσβάλλουσι πάντες. καὶ οἱ μὲν μετὰ σκαλῶν ἀνέβαινον εἰς τὸ κάστρον, οἱ δὲ καὶ μὲ τὰς ἀγγύρας καὶ τὰς φάλκας ἐκείνας. ἄλλοι δὲ ἐτρυποῦσαν μὲ συστὰς τοὺς πύργους, ἄλλοι ἐχαλοῦσανε μὲ τζόκους τὸ κάστρον, ἄλλοι ἔκαψαν τὰς πόρτας τοῦ ἔξω κάστρου, καὶ πᾶν τολμηρὸν καὶ ἀνδρεῖον οἱ ἀσεβεῖς ἐποιοῦντο πρὸς κατάπληξιν τὴν ἡμετέραν. ταῦτα ὁρῶντες οἱ δυστυχεῖς καὶ ἀπελπισμένοι Ῥωμαῖοι εἰς ἑαυτοὺς ἐπανῆλθον, καὶ περιεργασθέντες πῶς πόθεν, ἀλλαχόθεν χεῖραν οὐκ ἔχοντες βοηθείας οὔτε τινὰ πρὸς τὸ διεγεῖραι καὶ παροτρῦναι τὸν λαὸν πρὸς τῶν Τούρκων B τὴν μάχην τὴν φρικτοτάτην ὥραν ἐκείνην. καὶ ἐξενεγκόντες οὗτοι ἑαυτοὺς διεγείρονται πρὸς ἀνδρείαν καὶ τόλμην. καὶ γὰρ οἱ δειλοὶ τὸ πρότερον καὶ φυγοὶ καὶ κατατρυπούμενοι ἄφνω τολμηροὶ εὑρέθησαν καὶ γενναῖοι πολεμισταὶ καὶ ἀνδρεῖοι καὶ περιφρονηταὶ τῶν πληγῶν καὶ δεινῶν λαβωμάτων καὶ τῶν παντοίων θανάτων. καὶ τῆς παναγίας τῇ βοηθείᾳ τῇ τόλμῃ ῥωσθέντες ὁρμῶσι ξιφήρεις κατὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ

17. φρικωτάτην vulgo

adeo ut aërem cooperirent, lumen solis obtenebrarent, nosque in metum adducerent et animis dissolutis deterrerent. interim e conspectu eorum paulolum subducimur, non longo tempore, et post propugnacula contegimur. ut Turcae nudum castrum hominibus conspexere, suspicati esse custodibus destitutum, ingenti cum audacia irruentes, hi quidem cum scalis castrum ascendere, alii cum ancoris, quas falcas diximus, alii systis turres perforare, et omne audax ac generosum facinus impii illi ad terrorem incutiendum audere. haec infelices Romani intuiti et fortunis suis diffisi, in se reversi, comperto nullum sibi aliunde affore auxilium, neque qui populum tremenda illa hora ad pugnam Turcarum excitaret et promoveret, e latebris se eduxerunt, ad robur et audaciam animantes. namque qui antea erant timidi, fugitivi, hostium invasionibus obnoxii, repente audaces et generosi et robusti bellatores, et plagarum et inhonestorum vulnerum et mortis omne genus contemptores facti sunt; et sanctissimae virginis ope audaces impios denudatis ensibus saxisque invadunt. et veluti fumo examinibus dissipatis, unus post alium concitatur, et sexus omnis consurgit et aetas,

μὲ λίθους, καὶ ὡς καπνοῦ κινήσαντες σμῆνος ἄλλος ὑπ' ἄλλῳ διεγείρεται, καὶ ἀνίσταται γένος ἅπαν καὶ ἡλικία πᾶσα, καὶ ἕκαστος μεθ' ὧν ἠδύνατο ὅπλων, ἕτεροι δὲ καὶ ἄνευ τῶν
C ὅπλων, ἄλλοι μετὰ ξιφῶν τε καὶ κονταρίων. ἕτεροι δὲ οὐδὲ ἐξ αὐτῶν εὐποροῦσαν, ἀλλὰ τὰς ταύλας ὁποῦ ἐτρώγαν καὶ τὰ τυμπάνια τῶν βουτζίων ἔδησαν μὲ σχοινία, καὶ ἐβάσταζαν ἀντὶ σκουταρίων. τινὲς δὲ οὐδὲ μετ' αὐτῶν εἰς τὸν πόλεμον ἦλθον, ἀλλὰ μὲ λίθους καὶ μόνον ἐμάχοντο τολμηρῶς καὶ ἀνδρείως, ὡς κατάφρακτοι μετὰ παντοίων τῶν ὅπλων. καὶ ἕτερος ἕτερον καὶ ἄλλος ἄλλον, καὶ πρὸς ἀλλήλων ἀλλήλοις ἀνδρείως καὶ θαρσαλέως ἠγωνίζοντο, καὶ ἐπαροτρύναντο πρὸς τὴν σφοδροτάτην μάχην ἐκείνην, λέγων "ναὶ ὦ φίλοι, ὦ ἀδελφοί, ὦ συμπατριῶται, ἀγωνισώμεθα σήμερον, σπουδάσωμεν, προκινδυνεύσωμεν ἑαυτοὺς ὑπὲρ ἐμαυτῶν καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων καὶ ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ γένους καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν καὶ
D τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης, καὶ τὸ μεῖζον, τῆς ἀληθοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν. τί οὖν ἐὰν μὴ νῦν ἀποθάνωμεν; οὐ τεθνηξόμεθα πλέον; ποιήσωμεν τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν. δράμωμεν πρὸς τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου ὡς οἱ μάρτυρες πρὸς τὸ στάδιον τῶν τυράννων." ταῦτα διαλεγομένων καὶ παροτρυνομένων πρὸς ἀλλήλους ἔσπευδον πάντες, καὶ ἠγωνίζοντο ὡς κεκραιπαληκοὶ καὶ βεβαπτισμένοι ἐξ οἴνου, καὶ ὡς ἐξ συνθήματος ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τῆς πόλεως ἄχρι καὶ τοῦ ἑτέρου ἐν μιᾷ φωνῇ καὶ ὁρμῇ καὶ κραυγῇ κατὰ τῶν πολεμίων εἰσβάλλουσι, καὶ

1. κινήσαντος?

singuli cum armis quibus poterant, alii sine armis, alii cum ensibus et hastis. alii, quibus similia in promptu non erant, tabulis in quibus cibum sumebant, et dolii tympanis funibus alligatis pro scutis utebantur. quidam sine his in bellum processere, et lapidibus solummodo audacter ac viriliter, aeque ac si armatura varia essent muniti, cum hostibus certabant. sic unus cum alio et inter se singuli animose contendebant, et ad pugnam vehementissimam hortabantur. "agite o amici! o fratres! o cives! certemus hodie. vindicemus nobis ipsis, uxoribus, filiis sanguinis patriae et magnae huiusce urbis, et quod magis est, verae Christianorum fidei libertatem. nosmet pro nobis ipsis in periculum adducamus. an si nunc mortem non obimus, vita in posterum non deficiet? faciamus ut haec necessitas honoris studium videatur. curramus in belli discrimen, quemadmodum martyres ad tyrannorum stadia convolarunt." haec dicendo alius alium adhortari, contendere omnes, decertare, quemadmodum exaturati et vino madidi, et ex composito simul ab uno extremo civitatis ad aliud

σφοδροτάτου συρραγέντος πολέμου καὶ καρτερωτάτης τῆς μά-
χης ἐφ' ἱκανῆς τε τῆς ὥρας πολλοὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν ἐλαβώ-
θησαν καὶ ἀπέθανον. τὸ δὲ ἀκατάπληκτον τῶν ἀνδρικωτάτων
καὶ γενναιοτάτων Ῥωμαίων δειλοὺς καὶ τρεπτοὺς τοὺς Μου- P. 197
σουλμάνους ἀπέδειξεν. καὶ τοὺς μὲν ἀναβαίνοντας μετὰ τῆς
φάλκας ἐπάνω τοῦ ἔξω κάστρου τὰς κεφαλὰς ἀπέτεμον τού-
των καὶ πρὸς βασιλέα ἔφερον, τοὺς δὲ Μουσουλμάνους τοὺς
ἄλλους τοὺς ἐτρυποῦσαν τὸ κάστρον καὶ τοὺς πύργους, ἀπέ-
κτεινον ἐντὸς εἰς τὰς τρύπας. τὰ δὲ πλήθη τὰ ἄλλα τὰ γε-
γαυριωμένα καὶ ἐπηρμένα τῶν Τούρκων ἐλάβωσαν ἐφόνευσαν
ἐδίωξαν, καὶ τὰ πολεμικὰ καὶ μαχιμώτατα τούτων ἔργα ἐπή-
ρασι. καὶ μὴ μόνον οἱ στρατιῶται καὶ οἱ ἐπιστήμονες τοῦ
πολέμου εἰργάζοντο ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτείας οἱ ἄρχον-
τες καὶ τῆς χώρας οἱ ἐπιστήμονες καὶ τὸ κοινὸν ἅπαν καὶ B
τῶν ἱερέων καὶ τῶν μοναχῶν τὰ συστήματα καὶ τῶν ἀρχιε-
ρέων οἱ κρείττονες καὶ πνευματικῶν τῶν ὁσίων οἱ ὁσιώτατοι·
καὶ τῶν ἔξω χωρῶν οἱ ἄνθρωποι τολμηροὶ καὶ γενναῖοι καὶ
περιφρονηταὶ τῶν πληγῶν καὶ τραυμάτων καὶ τῶν θανάτων
ἐφάνησαν. ἀλλὰ καὶ γυναῖκες πολλαὶ εἰς ἀνδρὸς θάρσους
μεταλλαττόμεναι ἐπὶ τοῦ πολέμου τὴν ὥραν φρικτοτάτην
ἐκείνην οὐκ ἀπεκρύβησαν, οὐδὲ ὡς γυναῖκες ἐδειλίασαν, ἀλλὰ
καὶ μᾶλλον τοῦ πολέμου τὴν ὥραν εἰς τὸ ἔξω κάστρον ἔφθα-
σαν, καὶ αἱ μὲν πέτρας εἰς τὸ τεῖχος ἀνέβαζον πρὸς τοὺς πο-
λεμιστὰς τῶν Ῥωμαίων, καὶ ηὑδρείωναν αὐτούς, καὶ ὠθοῦ-

una voce et impetu, clamoreque in hostes irrumpere, et saevissimo proelio commisso et dirissimo conflictu ad longam horam multi ex utraque parte vulnerati mortem obire. tandem imperterritus validissimorum et generosissimorum Romanorum animus Musulmanos timore incusso profligavit. eorum qui cum falca ascenderant exterius castrum amputata capita ad imperatorem delata sunt: qui castrum turresque perforabant, inter ipsa foramina contrucidati. examina alia Turcarum superba ac tumida vulneribus confecerunt, in fugam verterunt, eorumque bellica instrumenta ac machinas depraedati sunt. neque tantum milites et pugnis exerciti haec operabantur, sed et rei publicae viri principes et civitatis periti et sacerdotum universitas et monachorum coetus et antistitum potiores et sanctorum confessorum sacerrimi. externae quoque regionis homines impavidi et generosi et plagarum et vulnerum mortisque ipsius contemptores agniti sunt. quinimmo pleraeque mulieres virilem audaciam induentes, horribili illa belli tempestate non se abdiderant, neque uti mulieres metu perculsae sunt, immo eo ipso tempore ad exterius castrum venientes partim saxa Graecis bellatoribus in moe-

σαν αὐτοὺς πρὸς τὴν μάχην καὶ τὸν πόλεμον· ἄλλαι δὲ C ἐκρατοῦσαν ὠὰ καὶ στουππιά, καὶ τοὺς λαβωμένους ἰάτρευον· ἄλλαι ὕδατα καὶ οἴνους ἐπότιζον αὐτοὺς φλεγομένους τῇ δίψῃ ἐκ τοῦ πολέμου· ἄλλαι δὲ τοὺς γνησίους αὐτῶν ἀδελφοὺς καὶ τέκνα καὶ τοὺς ὁμοζύγους κατεμπόδιζον μὴ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ κάστρου καὶ τοῦ πολέμου σχολάσαι, ἀλλὰ ἀφόβως καὶ ἀκλονήτως καὶ θαρσαλέως πολεμίζειν τοῖς Τούρκοις ἔλεγον. ἀλλὰ καὶ μετὰ προσοχῆς καὶ στρατιᾶς ἐκεῖναι περιεπάτουν ἐκεῖσε. ἐστρατεύοντο δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας, μία τὴν ἄλλην ἐνουθέτει, καὶ ἔλεγεν "βλέπε μὴ πλησιάσῃς τὸ κάστρον τὸ μέγα, ὅτι τῶν Τούρκων αἱ σαγίτταις κρόνουν ἐκεῖσε καὶ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλὰ περιπατεῖτε πλησίον εἰς τὸ μέρος τοῦ ἔξω κάστρου, ἵνα σκέπεσθε ὑπὸ τού- D του." πλὴν ἐλαβώθησαν καί τινες μὲ σαγίττας. καὶ οὐδὲ αὐτὸ τὰς ἄλλας ἐθρόησεν ἵνα εἰσέλθωσιν ἐντὸς τοῦ κάστρου τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐσπούδαξαν καὶ ἐκεῖναι τὸ δυνατὸν αὐτῶν εἰς τὴν μάχην μέχρι τὸ πέρας ἴδωσι τοῦ πολέμου. ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς δυσμὰς ἐξέκλινε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἀκλονήτως ἵσταντο πρὸς τὴν μάχην τὴν φρικτοτάτην τῶν Τούρκων καὶ ἠγωνίζοντο καὶ ἀνδρείως, οἱ ἀσεβεῖς ἀπὸ τούτων καὶ ἄπρακτοι εὑρεθέντες καὶ αἰσχυνόμενοι καὶ ἡττημένοι ἀναιδῶς στραφέντες ἔφευγον. καὶ δῆλον ὅτι τὰ πολεμικὰ καὶ μάχιμα τούτων ὅπλα τὰ μὲν πλησίον τοῦ κάστρου τοῖς Ῥωμαίοις ἄκοντες καταλείψαντες, τὰ δὲ μακρότερα εὑρόντες

nia convehere, animos addere, compellere ad conflictum et pugnam, partim ova et stuppam deferentes vulneribus medicinam admovere, partim aqua vinoque ob bellum siti exsiccatos recreare; partim germanos sibi fratres et filios et lecti consortes impedire ne e castri muris descenderent bellandive finem facerent, sed intrepide inconcusseque et audacter Turcis pugnam intenderent. et hae ipsae attente ordinateque agmine composito per ea loca incedere, alia aliam exhortans ac instruens. "cave" dicebat "ne in magnum castrum proxime veneris: spissae enim eo Turcarum sagittae pervolant et loca infestant. via vestra ad exterius castrum deflectat, ut ab eo contectae tuto agere possitis." ex his nonnullae telorum ictibus vulneratae non ideo aliis timorem incusserunt, ut in castrum recederent, sed vires omnes suas in pugna illa exantlarent, donec belli finem conspexere. cum porro lumen solis ad occidentem deflecteret, et Graeci in terribili illo cum Turcis conflictu inconcussi starent et viriliter decertarent, impii his praepediti, nihil proficientes, dedecore onusti et summa infamia devicti, fugam arripiunt. notum est bellica eorum instrumenta, ac

τῷ πυρὶ παρέδωκαν. καὶ τέρας ἔδοξε τοῦτο καὶ ἐξαίσιον ἔργον, πῶς οἱ ἐπηρμένοι καὶ γαυριωμένοι τὸ πρότερον ἄφνω P. 198 κατηφεῖς εὑρέθησαν καὶ ἀχρεῖοι, καὶ πῶς οἱ πρότερον ἐπεθύμουν τὸν πόλεμον τῶν Ῥωμαίων ἀπαραπροσδοκήτως τὸ λοιπὸν ἔφυγον ἀπὸ τούτων. καὶ γὰρ ἀληθῶς τοῦτο ἔργον ἀοράτως ἐπέμφθη ἐκ δυνάμεως θείας. καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοῦτο ἰδόντες διεπλήττοντο μὲν τὸ θαῦμα, ἔχαιρον δὲ τὴν φυγήν τε τῶν πολεμίων ἐκείνων, καὶ χαίροντες ἔλεγον "ὦ γλυκύτητα ἡμέρας ταύτης καὶ ὥρας, ὦ μεταλλαγῆς θαυμασίας καὶ ἐναλλαγῆς ἀνελπίστου, ὦ ἀπαραπροσδοκήτου ἐλευθερίας καὶ εὐφροσύνης, ὦ εὐθυμίας ἀνεκλαλήτου καὶ ἡδονῆς ἀνεκφράστου." καὶ γὰρ ταῦτα τῶν πολυάθλων Ῥωμαίων λεγόντων ἔχαιρον B ἅμα καὶ σκιρτῶντες εὐθύμουν, τὰς παλάμας ἐκρότουν, καὶ τρανῶς τὸν θεὸν εὐχαρίστουν, καὶ τὴν παναγίαν ἀνέπεμπον ὕμνους, καὶ ἐκ ψυχῆς δοξάζοντες ἔλεγον "τοῦτο τὸ πολυύμνητον καὶ πολυθρύλλητον καὶ ἐξαίσιον καὶ ἐξαίρετον καὶ θαυμάσιον καὶ θαύματος ἄξιον θαῦμα τῆς παναγίας ἀληθῶς καὶ ἀναμφιβόλως ὑπῆρχεν, ὡς καὶ τὰς μαρτυρίας ἔχομεν παρὰ μαρτύρων ἀπαραγράπτων κατὰ τοὺς φιλευσεβεῖς νόμους. φάσκοντες γὰρ αἱ παρὰ τῶν ἐχθρῶν μαρτυρίαι ἀξιοπιστότεραί εἰσιν. ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι ἡμῶν δέδωκαν μαρτυρίαν τοιαύτην, πάνυ ἐστὶν ἀληθέστατον τὸ θαῦμα τῆς παναγίας. ἔλεγεν γὰρ ὁ Μηρσαΐτης ὁ πατριάρχης τῶν Τουρ- C

machinas quae prope castrum erant, ipsos Graecis reliquisse, quae longius aberant, inflammasse. et sane hoc prodigium visum est et inusitatum facinus. quanam enim ratione, qui antea superbe se efferebant iactabantque, repente moesti atque inutiles redditi sunt? et quomodo qui antea impense cum Graecis bellum cupiebant, inexpectata fuga se ab illis subduxerunt? enimvero opus hoc divina virtute eaque invisibili concessum est. et Graeci id intuiti mirum obstupescebant, et ob hostium fugam exiliebant gaudio, in laetitiamque effusi dicebant "o suavem hanc diem et horam! o admirandam! o insperatam immutationem! o inexpectatam laetitiam! o claritatem! o voluptatem, quae verbis exprimi nequit, qua quidquid dixeris minus erit!" his vocibus illi multis certaminibus celebres Romani simul laetari, prosilire, alacres palmas pulsare, et diserte deo gratias agere, laudibus sanctissimam virginem extollere, et ex animo glorificantes dicere "hoc hymnis abundans nominatissimum, memoratum, egregium, inusitatum, admirandum miraculum vere et sine ulla dubitatione sanctissimae virginis est." et testimonia nobis de hoc suppetunt testium omni exceptione, ut piae leges praescribunt, maiorum: testimonia enim quae habentur ab hostibus, fide digniora sunt. cum vero ho-

κων ὅτι ἡ πόλις ἐπρόκειτο παρ' ἡμῶν αἰχμαλωτισθῆναι, ὡς οἱ σοφοὶ τῆς Περσίας εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μωάμεθ ἐψηφοφόρησαν περὶ τούτου, καὶ εὗρον ὅτι εἰς τὸ ἔτος καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν ταύτης τῆς ὥρας ἡ πόλις παρ' ἡμῶν πρόκειται κρατηθῆναι. καὶ ἔμελλε τοῦτο γενέσθαι κατὰ τὴν δύναμιν τῶν ἀστέρων καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρονόμων. ἀμὴ ἡ γυναῖκα ἐκείνη ἡ ὀξέα φοροῦσα καὶ περιπατοῦσα τοῦ κάστρου καὶ τῶν προμαχιονίων ἐπάνω ἀφόβως τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, ἐκείνη ἀντέπραξε τὰς δυνάμεις τῶν ἄστρων καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀστρολόγων. πλὴν οὐκ ἀπὸ γῆς οὐδὲ ἐξ ἀνθρώ-
D πων τὴν δύναμιν εἶχεν, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀοράτου δυνάμεως. ὁμοίως καὶ τὰ στρατεύματα πάντα τῶν Τούρκων ἐσυνεμαρτύρουν ἐνόρκως τὸν Μηρσαΐτην ἐκεῖνον, καὶ ἐδιηγοῦντο πρὸς πάντας ὅτι τοῦ πολέμου τὴν ὥραν, ὅταν μὲ θράσους καὶ ὁρμῆς ἀκρατήτου ἔφθασαν εἰς τὰ τείχη τοῦ κάστρου, ἵνα ἀναβῶσιν ἐπάνω καὶ διώξωσι τοὺς Ῥωμαίους καὶ τὴν πόλιν αἰχμαλωτίσουν, τότε εἶδον γυναῖκα ὀξέα ῥοῦχα φοροῦσαν καὶ περιπατοῦσαν ἐπάνω τῶν προμαχιονίων τοῦ ἔξω κάστρου. καὶ ταύτην ἰδόντες, σκότος καὶ ζάλη καὶ τρόμος καὶ φόβος ἄφνω εἰς τὰς ψυχὰς εἰσῆλθε τῶν πάντων, καὶ πρὸς φυγὴν ἔβλεψαν, καὶ εἰς πόλεμον οὐδὲ ὅλως, καὶ ἀπὸ δυνάμεώς τε καὶ τέχνης. τῆς γυναικὸς γὰρ ἐκείνης ἔλαβον τὴν δει-
P. 199 λίαν, καὶ ἠλευθερώθη ἡ πόλις. ἐγένετο δὲ ταῦτα κατὰ τὸν

stes atque adversarii nostri hoc testimonio suo constabiliverint, multo verissimum est hoc sanctissimae virginis miraculum. namque Mersaita et patriarcha Turcarum affirmabat propositam tunc illis fuisse civitatem ad praedam, quemadmodum viri docti Persae aetate Mahomethi calculaverant, invenerantque hoc anno mense dieique hora urbem a nobis debellandam esse; et futurum id erat omnino astrorum vi et astronomorum artificio; sed mulierem illam violaceis vestibus amictam, per castrum obambulantem et super propugnacula intrepide, dum pugna initur, vim astrorum obtudisse et astrologorum artificia; quamvis illa non a terra neque ex hominibus, sed e coelo et invisibili potestate vim obtinebat. similiter exercitus universi Turcarum iureiurando Mersaitae dictum confirmabant, et omnibus narrabant pugnae hora, postquam cum audacia et impetu, qui coerceri non poterat, ad muros castri pervenerant, ut ascenderent Graecosque fugarent urbemque caperent, vidisse se mulierem violaceis vestibus indutam, deambulantem super propugnacula exterioris castri; qua visa statim tenebris procella timore ac tremore correptos omnes in fugam se et non ad bellum dedisse, et vi influxuque illius mulieris formidinem sibi immissam et urbem liberatam. haec autem peracta sunt anno

καιρὸν τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐννακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ἔτους, μηνὸς Αὐγούστου κδ', ἡμέρᾳ δευτέρᾳ, ὥρᾳ τῆς ἡμέρας ἑβδόμῃ. καὶ παρὰ μὲν ἐλαβώθησαν καὶ ἀπέθανον ἐπέκεινα μιᾶς χιλιάδος, ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων μετὰ ἀληθείας ἐλαβώθησαν μὲν ἐλάττονες ἀπὸ ἑκατόν, ἀπέθανον δὲ οὐ πλείονες τῶν τριάκοντα. καὶ χαίρετε, ὦ φίλοι, χαίρετε τὸ μὲν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως, τὸ δὲ τῶν Ῥωμαίων τὸ γενναῖον καὶ ἀκατάπληκτον, τὸ δὲ τὸ πανθαύμαστον θαῦμα τῆς παναγίας, καὶ ταύτην ὑμνήσατε δοξολογήσατε, καὶ ὕμνους εὐχαριστηρίους ἀναπέμψατε εἰς τὸ μέγιστον ἔργον τῆς ἐλευθερίας, ἧς εὐεργετήθημεν παρὰ τῆς ἐνδόξου καὶ ἀειπαρθένου μητρὸς τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

3. μὲν] μὲν τῶν Τούρκων?

nongentesimo tricesimo supra sexies millesimum, mensis Augusti vigesima quarta, feria secunda, hora diei septima. ex Turcis quidam vulnerati et caesi sunt supra mille; ex nostris, ut verum fatear, vulnerati sunt minus centum, mortuique non plures quam triginta. et gaudete, o amici! gaudete tum ob liberationem urbis, tum ob generositatem imperterritam Romanorum, tum ob modis omnibus admirandum sanctissimae virginis miraculum. hanc laudate, huic gloriam dicite, et hymnos gratias agentes conficite pro maximo nostrae liberationis opere, quam consecuti sumus a gloriosa semperque virgine matre domini et dei et salvatoris nostri Iesu Christi, cui sit gloria in saecula. amen.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΑΛΩΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΥΝΤΕΘΕΙΣΑ ΠΡΟΣ ΤΙΝΑ ΤΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΩΝ ΠΟΛΛΑΚΙΣ ΑΙΤΗΣΑΝΤΑ ΠΕΡΙ ΤΑΥΤΗΣ, ΕΝ ΕΠΙΤΟΜΩι.

IOANNIS ANAGNOSTAE

DE EXTREMO THESSALONICENSI EXCIDIO NARRATIO,

IN GRATIAM CUIUSDAM LAUDABILIS VIRI, QUI SAEPIUS EAM EFFLAGITAVIT, COMPENDIO CONCINNATA.

LEONE ALLATIO INTERPRETE.

α'. *Πολλὰ μὲν ἡμῖν πολλάκις καὶ ἄλλα τὸ τῆς ψυχῆς* Alatii
σου φιλόπονον ἀριδήλως ἐγνώρισεν, ἀνδρῶν ἄριστε καὶ φι- Symmict.
λομαθέστατε, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἡ πρὸς τὴν διήγησιν τῶν ἤδη p. 318
τῇ περιφανεῖ τὸ πρότερον πόλει Θεσσαλονίκῃ συμβεβηκότων
σπουδή σου, καὶ τὸ λόγοις ἡμᾶς συνετῶς ἄγαν ἔχουσι διε- 319

1. Multa equidem nobis saepenumero et alia gnavum tuum atque industrium animum palam indicarunt, vir optime et doctrinarum studiosissime; non minus vero erga eorum narrationem quae perillustri antea urbi Thessalonicensium contigerunt conatus, et ad ea enarranda ponendaque sub oculis, ut nobis licet integrumque est,

γεῖραι, ταύτην ὡς ἂν ἐπίδηλόν σοι κατὰ δύναμιν θέσθαι τὴν ἡμετέραν σπουδάσωμεν καὶ ὥσπερ ὑπ' ὄψιν ἀγάγωμεν. δείκνυσι γάρ σου περιφανῶς τὴν ψυχήν, περὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων ὅπως μάθησιν ἔχει, καὶ ὡς ἐκ τοῦ προσέχειν ἱστορίαις καὶ λόγοις, οἷς ἄνθρωποι πρὸς τὰ κρείττω σαφῶς μετατίθενται, τῶν μελλόντων ὅλη καὶ μὴ μεθισταμένων καθίσταται. πλὴν ἀλλ' οὕτω θαυμασίας οὔσης γε τῆς σπουδῆς, ἐκεῖνο πᾶς ὁστισοῦν εὖ φρονῶν, οἶμαι, τῶν οὐκ ἐπαινουμένων ἂν οἰηθείη, ὅτι γε τοὺς εἰς ἄκρον δυνάμεως λόγων ἐληλακότας παραδραμών, καὶ προὔργου παντὸς τὸ λογογραφεῖν ἀεὶ ποιουμένους, ἐμοὶ τὴν τοσαύτην ἐγχείρησιν ἀπερισκέπτως ἀνέθου, νωθρότητι διανοίας ἀμαθῶς ἀληθῶς ἔχοντι περὶ λόγους καὶ πρὸς πᾶσαν ἡντινοῦν ἀγαθῶν κτῆσιν ῥαθυμοῦντι καθάπαξ. καὶ ταὐτὸν οἶμαι πέπονθας ταῖς μελίσσαις, ὅτε τὰς ἀρχὰς ζητεῖν τοῦ μέλιτος κατεπείγονται· παρατρέχουσι μὲν γάρ, ὥς φασι, τῶν ἀνθέων τὰ εὔοσμα, ἐφίπτανται δὲ τῷ θύμῳ, φυτῷ δριμύτητος γέμοντι καὶ λίαν ἀνόσμῳ. ἀλλὰ δεινὸν ἡ φιλία, πάντας ἁπλῶς τοὺς ἐνισχημένους γε ταύτῃ
320 πάντα καὶ λέγειν ὑπὲρ τῶν φίλων καὶ πράττειν πρὸς βίαν κινοῦσα, τὸν παρὰ τῶν πολλῶν ἔπαινον αὐτοῖς προξενεῖν εἰωθυῖα. τοῦτο γὰρ ἦν τὸ καὶ σὲ τοσοῦτον ἡμᾶς ἀναπεῖσαι καταναγκάσαν, τὴν ἐκ τῶν ἀκουόντων ἡμῖν εὐφημίαν ἴσως προσγενέσθαι βεβουλημένον, κἀντεῦθεν τῇ φιλίᾳ χαρίσασθαι. ἐγὼ μὲν οὖν βουλοίμην ἂν τὴν σιωπὴν ὡς ἀκίνδυνον μᾶλλον ἑλέ-

prudentia incitamenta. haec namque manifesto pervulgant quo pacto ad necessarias disciplinas dispositus sit animus tuus, et historiis ac sermonibus, quibus homines ad meliora deflectuntur, incumbens, totus in futura mutarique nescia plane ingeratur. verumtamen, licet id studium sua laude et admiratione non careat, attamen, quicunque sapit pleno pectore, non illius aestimationis esse ducet, te illis, qui arte dicendi plurimum valent et ante omnia perpetuo scribendo tempus insumunt, neglectis, mihi parum considerate, homini segni inertique et ad scribendum plane ineptissimo, nec non rebus laudabilibus comparandis prorsus hebeti, eam provinciam demandasse, consimilem, ut reor, apibus, quae dum principia mellis emungere compelluntur, ut tradunt, suave odoratis floribus desertis thymum, herbam acritudine plenam nulliusque prorsus odoris compotem, circumvolitant. sed gravis res est amicitia, omnes ab se irretitos omnia amicorum gratia et agere et dicere vi quadam cogens, et a multis emanantem laudem illis conciliare sueta, hoc siquidem te et ad tantam rem nobis persuadendum, praeconia ex auditoribus nobis forte pro-

σθαι καὶ τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν ὡς τὴν ἐμὴν ὑπερβαίνουσαν δύναμιν παραιτήσασθαι πάνυ δικαίως· λαβὼν δ' ἐπὶ νοῦν τῆς ἀπειθείας τὸν κίνδυνον ὅσος, καὶ διὰ τοῦτ' εἰς ἀνάγκην συνελαθεὶς ἀπαραίτητον, δεῖν ᾤμην ἕτοιμον ἐμαυτὸν παρασχεῖν σου τῇ ἀξιώσει καί σου τοὐπίταγμα πεπληρωκέναι ὡς δύναμις. κἀπειδήπερ ἐπικλινὴς ἐγὼ καὶ εὐγνώμων πρὸς τὸ ζητούμενον ὤφθην σοι, καὶ σὴν χάριν ὧν οὐκ ἐβουλόμην κατατετολμηκέναι προῄρημαι, δίκαιον ἂν εἴη καὶ σὲ τῆς ἐγχειρήσεως ταύτης ἡμῖν ταῖς εὐχαῖς συνεφάψασθαι, ἵν' ὁδηγηθέντες, καὶ δύναμιν ἐσχηκότες λόγου καὶ διανοίας ὀξύτητα, τῆς σῆς φανῶμεν ἄξια ἐπιθυμίας ἐργάσασθαι καὶ μηδὲ τὴν ὑπόθεσιν καθυβρίσωμεν. παρακαλῶ δὲ καὶ πάντας τοὺς ἐντευξομένους τῷ πάσης ἀμουσίας πεπληρωμένῳ τῷδε συγγράμματι συγγνώμην ἡμῖν παρασχεῖν ἐξ ἑτοίμου, τὴν ἡμετέραν εὐ- 321
πείθειαν ἀποδεξαμένους. οὐ γὰρ δυνάμει λόγων τεθαρρηκότες ἐπὶ τοῦτο προήγμεθα, ἵνα καὶ μέμψιν σχῶμεν δικαίως παρὰ τοῦ βουλομένου παντός (πολλοῦ γε καὶ γὰρ δέομεν τοὺς λόγους εἰδέναι καὶ τούτοις γε χρῆσθαι κατ' ἐπιστήμην θαρρεῖν), τῇ δ' ἐπιταγῇ τοῦ προστεταχότος ἡμῖν, καὶ τῷ μὴ μέμψιν ἔχειν εἴ τις τὴν ἑαυτοῦ πρός τι τῶν ἀναγκαίων ἐνδείκνυται δύναμιν, ἀνέγκλητον εἶναι οἰόμενοι πανταχοῦ τὸ πάνθ' ὁντινοῦν μὴ πρὸς ἐπίδειξιν, πρὸς δὲ τὸ μὴ τάφῳ σιγῆς πα-

3. ἀπαθείας A (i. e. editio Leonis Allatii)   11. ἄξιοι A

curantem indeque placita amicitiae conferentem, compulit. ego porro silentium tanquam minus periculosum elegissem, et praesens argumentum veluti vires meas exsuperans alio, nec immerito, amandassem; sed mente revolvens quae sint contumaciae pericula, propterea-que inevitabili vi constrictus, necessarium mihi duxi memetipsum petitioni tuae tradere mandatumque tuum pro viribus adimplere. et dum ego proclivis et obsequens efflagitatis obtempero, et tui gratia, a quibus mihi longe animus est, aggredi praesumo, iustum fuerit te quoque in partem similis laboris precibus atque supplicationibus ad deum venire, ut directus et dicendi facultate instructus et acumine ingenii fultus dignum quidpiam tuo desiderio persolvam, argumentumque infamia non aspergam. rogo vero universos qui haec percurrerint, elingui planeque rudi commentario, nostrum obsequium prompte amplexatos, veniam dare. neque enim dicendi facultate confisi ad hoc devenimus; tum enim, et iure, insimularemur a quolibet, cui id complacitum fuerit; nam quam longissime a sermonibus eorumque scientia absumus; tantum abest ut cate eorum usum nobis promittere audeamus; sed imperanti obtemperantes, et quod accusationi non subsit si quis propriam facultatem ad aliquid ex necessariis expediendum experia-

ῥαπέμπεσθαι τὰ πρὸς ἀκροασιν ἄξια, τοῖς κατὰ δύναμιν ἐγχειρεῖν λόγοις ἑκάστοτε. ποιήσομαι δὲ τὸν λόγον ἁπλοῦν τε καὶ εὔληπτον, ἀλλὰ δὴ καὶ συνεσταλμένον ὡς τὰ πολλὰ κατὰ τὸν σὸν λόγον, τἀναγκαῖα μόνον περιλαβών, καὶ ὅσα δὴ παρεθέντα ζημία σοι λογισθήσεται πρὸς ἀκρόασιν κεχηνότι.

β΄. Εἰ μὲν οὖν τις ἐτύγχανες ὢν τῶν οὐκ εἰδότων τὴν πόλιν, τὰ καθ᾽ ἕκαστόν τε ἠγνόεις αὐτῆς ὥσπερ οἱ πρῶτον ἐξ ἀλλοδαπῆς εἰς ἑτέραν μετοικήσαντες πόλιν, ἕως ἂν τὸ τοῦ χρόνου μῆκος, ταύτην αὐτοῖς κατὰ μέρος γνωρίσειεν, ἐδεόμην λόγων ἂν ἐνταῦθα μακρῶν, ἵνα μηδὲν τῶν τῆς πόλεως τὴν
322 σὴν διαφύγῃ γνῶσιν. ἐπεὶ δὲ πρὸς θρέμμα ταύτης τὸν λόγον ποιοῦμαι καὶ ἀκριβέστερον ἢ πολλοὺς ἄλλους τὰ κατ᾽ αὐτὴν ἐγνωκότα, μάτην οἱ μακροὶ περὶ τούτων λόγοι καὶ ἡ περὶ τῆς θέσεως μεγέθους τε καὶ κάλλους καὶ τειχῶν ἀσφαλείας καὶ προσέτι τοῦ εὖ κεκρᾶσθαι καὶ τῶν ἄλλων ἀκρίβεια, καὶ μάλισθ᾽ ὅτι πρὸ μακρῶν ἐτῶν τὰ περὶ τῆς πόλεως ἕτεροι φιλοπόνως ἄγαν δυνάμει λόγου καὶ ῥητορικῆς εὐγλωττίας δεινότητι ἠκριβωμένως ἐξέθεντο, καὶ μετὰ τὴν πρώτην πασῶν εἰπεῖν λαμπροτέραν πολλαῖς ἀποδείξεσιν ἀποφῆναι ταύτην ἐσπούδασαν. ἐκείνοις δ᾽ ἐμαυτὸν ἔγωγε μόνον διηγούμενος δώσω, ὧνπερ ἡ πόλις ἐν τῷ τῆς νῦν ἁλώσεως χρόνῳ πεπείρατο,

tur, crimine vacare existimantes quemcunque, non sui ostentandi causa, sed ne quae digna auditione reputantur silentii tenebris involvantur, singulis horis, ut facultas est, scripto tradere. erit itaque sermo simplex ac facilis et ut plurimum, dum sic admones, compendiosus, necessaria tantummodo complectens; quae vero tacuerit, a te, qui dicentis orationem auribus devoras, inter damna reputabuntur.

2. Si quis itaque esses rerum urbis imprudens ignarusque omnium, quemadmodum qui primum ex alienis regionibus peregrinantes, terrarum in quas appellunt infantissimi sunt, donec decursu temporis singula illius addiscant, prolixis mihi opus esset sermonibus, ne quid eorum quae in urbe sunt tuam scientiam fugeret: verumtamen cum ad illius alumnum sermonem dirigam eumque qui prae aliis multis accuratius res illius callet, frustra hic verbosi sermones instituerentur, deque illius situ, magnitudine, pulchritudine, murorum securitate, nec non optima aëris temperie, aliorumque ratio exquisita proponeretur; eoque potissimum quod ante plerosque annos alii res urbis quam maxime studiose, et dicendi facultate et eloquentiae Atticae luminibus, docte exacteque prosecuti, post reginam omnium, ut ita dicam, illustriorem multis demonstrationibus declarare conati sunt.

καθάπερ ἔφης καὶ σὺ πρὸς ἡμᾶς, μικρὸν πρὸ ταύτης ἀπάρας ἐνθένδε, καὶ διὰ τοῦτο τὸ κακὸν οὐκ εἰδὼς ἀκριβῶς ὅπως κεχώρηκε. τὰ τῶν Λατίνων γὰρ οἶδ' ὅτι καὶ αὐτὸς οἶσθα σαφέστατα τῇ πόλει παρὼν καὶ καθ' ἑκάστην ὁρῶν τὰ γινόμενα.

Ἔπασχεν οὖν τῶν Λατίνων κρατούντων ἡ πόλις ὡς οἶδας, καὶ ὁσημέραι θλίψεις ἡμῖν ἐπήγοντο πανταχόθεν, καὶ λόγων πολλῶν παρ' ἑκάστοις πῶς ἂν ἀνεθείημεν γιγνομένων τρόπος ἦν οὐδ' ὁστισοῦν ὁ τούτων ἡμᾶς τῶν δεινῶν ἀπαλλάξων. οὔτε γὰρ οἱ Τοῦρκοι τοῖς Λατίνοις ἐβούλοντο σπείσασθαι 323 πολλάκις πρεσβευσαμένοις περὶ τούτου καὶ δεηθεῖσιν, οὔθ' ἡμῖν ἐξῆν πρᾶξαι τὸ κατὰ γνώμην, ὀλίγοις ἄγαν καθεστηκόσι καὶ ἀνισότητι γνώμης ἀποβεβληκόσι τὸ ὁμονοεῖν, ὡς ἄρα καὶ σοὶ γνώριμον τοῦτο σὺν ἡμῖν γε ὄντι καὶ τῶν δεινῶν ἐκείνων τοῖς ἄλλοις παραπλησίως εἰληφότι τὴν πεῖραν.

γ΄. Οὕτως οὖν ἡμῖν ἔχουσιν, ὅσαι τε ὧραι μυρία τὰ χαλεπὰ φέρουσι καὶ τὴν σωτηρίαν ἀπαγορεύουσιν, κακὸν ἐξαίφνης ἐπῆλθεν ἕτερον καὶ στερροτέραν εἰπεῖν ἀδάμαντος πλῆξαν ψυχήν. τὸ δ' ἦν ἡ τοῦ καλοῦ ποιμένος καὶ κατὰ τὸν πρῶτον ποιμένα τὴν ψυχὴν ἐφ' ἑκάστης ἀφειδῶς ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου τιθέντος κατὰ θεῖον βούλημα τελευτή, ἐν καλῷ μὲν

ipse vero ea solummodo complectar, quae haec civitas hoc sui excidii tempore passa est, tuque nobis paulo ante quam ex ea discederes insinuaras, proptereaque infortunii quod eam oppressit non admodum gnarus, res siquidem Latinorum tu etiam, cum in urbe quotidie quae gererentur conspiceres, optime (nec fallor) tenes.

Urbs itaque in Latinorum dicionem redacta, cum, ut tu cate nosti, tantum malorum sustineret et diris quotidie exitiis undique confertis affligeretur, et sermones multi conferrentur quonam pacto ex tot malis emergere possemus, nullum remedium occurrebat, nec aderat Averruncus. neque enim Turcae cum Latinis foedus iniere, licet saepius legatione missa id pertentassent, supplicesque etiam rogassent; neque erat in nostra potestate, copiis nostris in angustum oppido coactis et discordantibus votis ab unanimi sententia convulsis, aliquid agere, ut tute etiam nosti, qui una nobiscum eras, malorum perinde atque alii expertus.

3. Cum itaque res nostrae ita se haberent, et singula momenta innumeras prope noxas inferrent, deque salute desperaremus, malum aliud repente irrupit, et validiorem adamante animum disiiciens, boni scilicet pastoris et, aeque ac primus pastor, quotidie profuse animam ponentis, divino consilio obitus, illi quidem fortunate succedens, no-

ἐκείνῳ γεγενημένη, βλάβος δ' ἡμῖν ἐπενεγκοῦσα πολύ, τῶν
ἐκείνου λιτῶν πρὸς θεὸν στερηθεῖσιν, αἷς ἐσωζόμεθα. ἔτι
δὲ κατὰ θείαν αὕτη βούλησιν ἦν, ἄκουε τοῦ φανέντος τῷ μα-
καρίῳ περιόντι κατ' ὄναρ ἐκείνῳ. ἔδοξε πρὸ τοῦ τὴν πόλιν
τῷ πολέμῳ ληφθῆναι οἶκόν τινα λαμπρὸν εἰσιέναι καὶ παμμε-
γέθη, περισκοπεῖν τε αὐτὸν κατὰ μέρος καὶ θαυμάζειν αὐτοῦ
324 τό τε κάλλος καὶ μέγεθος, ἐν τούτῳ δ' ὄντι φωνὴν ἔξωθεν
ἐνεχθῆναι λέγουσαν "ὁ μὲν οἶκος οὗτος, οὗ τὰ καθ' ἕκαστον, ὦ
δέσποτα, ὡς λίαν λαμπρὰ καὶ ὡραῖα θαυμάζεις περιαθρῶν, πί-
πτει τὸ τάχος, καὶ ἵνα μή σε καλύψῃ πεσών, ἔξιθι τούτου
ταχέως." οὕτως εἶχεν ἡ ὄψις, καὶ εἰς ἔργον ἧκεν οὐκ εἰς
μακράν. ἐκεῖνος μὲν γάρ, ἵνα ἀναφανῇ δίκαιος καὶ τῶν πολ-
λῶν τῆς ἀρετῆς ἐκείνου καμάτων λάβῃ τὰς ἀντιδόσεις, εἰκό-
τως οὕτω καὶ πρὸ τῆς κοινῆς συμφορᾶς, πρὸς ὃν ἐπόθει κύ-
ριον ἐξεδήμησεν. οὐ γὰρ δίκαιον τοῦτο παρὰ θεῷ κέκριτο,
τοιούτων ἵνα κακῶν πεῖραν σχῇ καὶ κοινωνήσῃ τῶν ἴσων
ἡμῖν· ἀνόμοιος γὰρ ἦν τοῖς ἄλλοις ὁ βίος ἐκείνου καὶ ἐξηλ-
λαγμέναι αἱ τρίβοι, τὸ Σολομῶντος εἰπεῖν. ἡμεῖς δὲ κακίας
γέμοντες ὅλως, καὶ ὀπίσω τῶν ἐνθυμημάτων τῆς καρδίας ἡμῶν
τῆς πονηρᾶς, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Ἱερεμίου, πορευόμενοι, καὶ
κατὰ τὸν πάλαι γογγυσταὶ τυγχάνοντες Ἰσραήλ, κατὰ τὴν
ἡμετέραν ἐπιθυμίαν ἀπολαύειν ὅπως οὐκ ἔχωμεν τῶν πρα-
γμάτων, δικαίως οὕτω πεπράγαμεν δυστυχέστατα, καὶ τούτου

bis vero damna, eaque ingentia, concilians, qui illius ad deum precibus, quibus saluti nostrae providebatur, privamur. et divino consilio illum contigisse coniicies ex illis quae illi adhuc superstiti inter somniandum evenerant. visus est sibi, antequam urbs bello concideret, domum praeclaram et maximam ingresso, singulas illius partes inspicere et decora ac magnitudinem magnopere demirari; his intentum vocem, deforis advenientem inaudisse "domus haec, cuius partes singulas illustres atque venustas considerans admiraris, actutum concidet; et ne te sua ruina opprimat, quam cito foras eripe te." visum hoc effectu non multo post comprobatum est. ille etenim ut iustus appareret et virtutis suae multorum laborum praemia referret, sic uti par erat, et ante commune infortunium, ad deum, quem tantopere concupiverat, migravit. neque enim iustum apud deum reputabatur similium malorum eum participem fieri, vita siquidem illiu non erat similis aliis, et semitae immutatae, ut cum Salomone loqua. nos vero improbitate plane repleti, et in cogitationibus cordis nostri pessimi ambulantes, ut Ieremias inquit, et perinde atque antiquus Israël murmurantes, ut nobis allubescit, rebus non succedentibus, iure merito mala ac solida calamitate mactamur, et tali viro orbamur

τἀνδρὸς ἐστερήμεθα, μόνου περιλειφθέντος ἐν τοιούτοις καιροῖς καὶ τοσούτοις ἀνιαροῖς εἰς παραμύθιον. πάντες γὰρ 325
ὥσπερ τινὰ δύναμιν ζωτικὴν ἐν ἡμῖν ἐνομίζομεν τοῦτον, καὶ τὴν τελευτὴν ἐκείνου μηδὲν ἄλλο νομίζειν εἴχομεν ἢ τῆς ἐφ' ἡμᾶς τοῦ θεοῦ δικαιοτάτης παιδείας οἷον προοίμιον. τοῦτο τῶν κατειπεῖν ἠρημένων ἐκείνου σαφέστατος ἔλεγχος, καὶ τοὺς ἀδικίαν κατ' ἐκείνου λαλοῦντας ὅτι μὴ προδοσίαν ἐσκέψατο, μηδὲ τῶν σφίσι δοκούντων συνιέντας βαθύτερον, ἐνδίκως ἐπιστομίζει. οἶμαι γὰρ ἐγώ, δεῖξαι βουληθεὶς ὁ θεὸς οἷος μὲν ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ τίνων ἄξιος ἦν, οἷοι δ' ἡμεῖς καὶ τίνας εἰσπραχθῆναι δίκας δίκαιοι ἦμεν, διὰ τοῦτο τὰ καθ' ἑκάτερον μέρος οὕτως ᾠκονόμησε συμφερόντως.

δ'. Τούτου οὖν τοῦ δεινοῦ, τῆς τελευτῆς ἐκείνου φημί, προστεθειμένου τοῖς ἄλλοις, καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ πόλει, ἀνδρῶν γυναικῶν παίδων Λατίνων τε καὶ αὐτῶν Ἰουδαίων, ἐλεεινῶς πρὸς ἀλλήλους διομιλούντων, καὶ τὰ μὲν ἄλλ' ὅσα τούτους ἐπίεζε δηλονότι τῇ λήθῃ παραπεμπόντων, τὴν τοῦ ποιμένος δὲ στέρησιν ἐπὶ νοῦν λαμβανόντων καὶ συνεχῶς προφερόντων, τῆς τοῦ θεοῦ τε παιδείας, ὡς προὔφην, καὶ τῆς
γεγενημένης ἁλώσεως καὶ λεγόντων σημεῖον τοῦτο καὶ πιστευ- 326
όντων, — οὕτως οὖν διατεθέντων, καὶ ὀλίγου δή τινος ἐν τῷ

2. εἰς om A 13. τοῦτ' A

qui solus afflictissimis hisce temporibus in tantis rerum discriminibus solatium remanserat, omnes siquidem eum uti vitalem in nobis facultatem reputabamus, illiusque mortem tantummodo ducebamus adversus nos iustissimae numinis punitionis exordium. hoc eos redarguit apertissime qui indigna dicta in eum ingerunt et infamia onerant, quod proditionem non suaserit, et quod eos propriis consiliis, altius quidpiam meditatus, iure represserit. opinor equidem ego, cum vellet deus ut omnibus innotesceret quis vir ille sacer esset et quorum dignus, qui vero nos et quibus poenis obnoxii, quibus miseriis iuste excruciandi, id propter res utriusque in rem utrique disposuisse.

4. Itaque tam diro malo, obitu nempe illius, ceteris adnexo, et omnibus in civitate viris mulieribus pueris, Latinis, Iudaeis quoque ipsis, miserandum in modum sermonem conferentibus, et reliqua omnia quae eos tum affligebant e memoria deponentibus, pastoris tanti privationem in mentem revocantibus et saepius proferentibus, asserentibusque, ut iam innui, et non temere credentibus indicium illud esse et divinae punitionis et subsecuti excidii; hoc, inquam, statu rerum, cum modicum tempus interim processisset, in peius quam antea ruere omnia, magna confusio animos occupare, cum alia alii

μεταξὺ παρεληλυθότος τοῦ χρόνου, χεῖρον ἢ πρότερον ἔσχε τὰ πράγματα, καὶ σύγχυσις πανταχοῦ, ἄλλων ἄλλα βουλευομένων καὶ μηδὲν ἐν ταὐτῷ συνελθεῖν δυναμένων· καὶ παραπλήσιόν τι τοῖς ἐπὶ νηὸς χειμαζομένης ἐπάσχομεν, ὅταν ὁ κυβερνήτης ἀπῇ· πάντα γὰρ ἐκεῖ ταράχου μεστά, καὶ ἡ ναῦς οὐκ ἔχουσα τὸν ἰθύνοντα ταῖς τῶν ἀνέμων βίαις τοῦ πρόσω χωρεῖν ἀκινδύνως οὐ συγχωρεῖται. τῶν μὲν οὖν δὴ πλειόνων δυσχεραινόντων ὅτι μὴ σφίσιν ἐξῆν προδοῦναι τὴν πόλιν τοῖς Τούρκοις, δεδιότων ἴσως ὃ γέγονεν ὕστερον, ἄγγελος ἧκε τὸν Μουράτην ἐφ' ἡμᾶς κεκινῆσθαι μηνύων, πλεῖστον ὅσον στρατὸν συναγείραντα, καὶ διὰ πάντων καλῶς παρεσκευασμένον. τοῖς μὲν οὖν δεκτέα πως ἔδοξεν ἡ ἀγγελία καὶ πιθανή, τοῖς δὲ μή, καὶ μάλιστα Λατίνοις, εἴτε μεγαλοψυχεῖν προσποιουμένοις, εἴτε πεῖραν οὐκ ἐσχηκόσι τῶν Τούρκων, ᾧ καὶ μᾶλλον ἔγωγε πείθομαι. πόθεν γὰρ εἴδησις τούτοις ἐν θαλάττῃ καὶ γεννωμένοις καὶ εἰς γῆρας διαιτωμένοις, πρὸς
327 συμπλοκάς τε καὶ μάχας, αἷς τὸ τῶν Τούρκων κέχρηται γένος, ἔχουσιν οὐκ ἐπιτηδείως, καὶ μηδὲ δυναμένοις ἢ διὰ τριηρῶν ἀπελθεῖν εἰς ὑπερορίαν, ἡνίκ' ἂν καὶ ἔνθα βούλοιντο; μικρὸν τὸ μεταξύ, καὶ πάλιν ἕτερος ἄγγελος, ταὐτὰ τῷ προτέρῳ καὶ αὐτὸς διαγγέλλων, καὶ τοὺς λόγους ὅρκοις πιστούμενος ἀσφαλέσιν, ἐφ' οἷς ἐπείσθημεν μὲν ἡμεῖς, μηδὲν ἄλλο παρ' αὐτὸ προσδοκῶντες (τοῦτο γὰρ ὁ πολυετὴς ἡμᾶς ἐδίδασκε συγκλει-

decernerent nec possent in unam sententiam convenire; nosque illis qui in navi adversis tempestatibus utuntur cum gubernator abest, non absimiles, variis rerum fluctibus iactari. namque ibi omnia sunt turbarum plena, et navis, spoliata rectore ac vi ventorum concussa iter suum continuare absque discrimine non permittitur. cum ergo plerique aegre ferrent non concedi sibi Turcis urbem dedere, eventum postmodum secutum perhorrescentes, nuncius advenit Muratem adversus nos iter capessere, quamplurimis copiis et rebus aliis omnibus instructissimum. quidam nuncio fidem esse adhibendam dicunt; negant alii, et Latini potissimum, sive magnanimitatem simulantes, sive Turcarum, quod credibilius videtur, inexperti. namque unde illis, in mari genitis et ultimo etiam aetatis tempore vitam agentibus, nec non ad conflictus et pugnas, quibus Turcarum gens utitur, ineptis, nec valentibus cum triremibus alio extra suos fines, ut illis allubescit, divagari, cognitio venerit? exiguum abiit tempus; et rursus alius nuncius eadem quae primus denunciat, et iureiurando fidem alligat suam; quo nos persuasi sumus, nihil aliud exspectantes: hoc enim nostri per multos annos in angustum contractio resque ipsae

σμὸς καὶ τὰ πράγματα), ἐπείσθησαν δὲ καὶ Λατῖνοι, καὶ πρὸς παρασκευὴν δεῖν ἔδοξε τούτοις διεγηγέρθαι.

ε'. Καὶ δὴ πρῶτον μέν, οὗπερ ἤρξαντο πρότερον ἔργου, πρὸς τελείωσιν σπουδαιότερον διετέθησαν. τὸ δ' ἦν ἡ περὶ τὰς ἐπάλξεις αὐτῶν ἐπιμέλεια. μικρὸν γὰρ πρόσθεν διὰ φροντίδος πολλῆς πεποιήκεσαν τὰς ἐπάλξεις τοῦ τείχους παντὸς διαφράξαι σανίσιν, ὡς ἐν ἀσπίσι, τοὺς μὲν ἔξω πολεμίους ἀπειργούσαις τοῦ βέλεσι τιτρώσκειν τοὺς ἔνδον δεῆσαν προκῦψαι, τοῖς δ' ἐπὶ τῶν τειχῶν ἱσταμένοις πολλὴν τὴν ἄδειαν παρεχούσαις ἀφανῶς λίθοις ἄνωθεν βάλλειν τοὺς ἐπιόντας καὶ τῷ προστυχόντι παντὶ προσπελάσαι τοῖς τείχεσι βουληθέντας. 328 ἔπειτα δὲ δεῖν ἀριθμῆσαι τοὺς ἄνδρας ᾠήθησαν καὶ καταμαθεῖν εἰ πρὸς τὰς τοῦ ὅλου τείχους ἐπάλξεις καὶ τὸν περίβολον τὸν πρὸς ἤπειρον ἐξαρκοῦσι. καὶ δὴ στῆναι πάντας ἐπὶ τῶν τειχῶν μεθ' ὧν εἶχεν ἕκαστος ἐπιτρέπουσιν ὅπλων, ὡς ἂν καὶ μάρτυρας τοὺς ἰδίους ἔχωσιν ὀφθαλμούς. οὗ δὴ γεγονότος ἦν ἰδεῖν ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἐπάλξεις ἕνα ἄνδρα ἱστάμενον, καὶ τούτων τοὺς πλείους μήθ' ὅπλα κεκτημένους (προανάλωσε γὰρ ἡ πενία) μήτε πρὸς μάχην ἐπιτηδείους καὶ πόλεμον· τοῖς γὰρ συνεχέσι κακοῖς καὶ τῇ περὶ τὸ ζῆν ἀπορίᾳ περιῄρηνται καὶ τὸ δύνασθαι. οἱ Λατῖνοι δ' ὅμως οὐκ ἔχοντες διαπράξασθαι (ἄνδρας γὰρ ἑτέρους μαχίμους οὐκ

2. τούτους A   8. τοὺς A   9. τοὺς A   πολλὰ A

clamabant. credidere et Latini; visumque est illis, solicite necessaria praeparare.

5. Et primum quidem, quod antea inchoaverant opus, propugnaculorum dumtaxat curam perficere concitatius animantur. paulo enim ante summo cum labore ac nimio opere accurarunt ut murorum propugnacula, adinstar scutorum, tabulis obserarent, quae advenas hostes impedirent ne sagittis cives, si quando opus esset capite emergere, vulnerarent, iis autem qui muris insisterent facultatem uberem facerent clam e superiori parte saxis advenientes impetere admotosque ad muros obvio quoque repellere. deinde numerandos esse viros decernunt, ut discant an ad omnia murorum propugnacula et circuitum ad mediterranea vergentem sufficiant; et sic omnes in muris, suis quemque armis instructum, stare imperant, ut ad id testibus propriis oculis uterentur. quo facto conspiciebatur in duobus et tribus propugnaculis unus tantum; eorumque potior pars neque arma gerere, quae paupertas absumpserat, neque pugnae aut conflictui apta; assidua namque mala et vivendi egestas vires insimul extinxerant. Latini nihilominus, cum rei providere aliter non possent (neque enim alios viros bellatores praeter accolas urbis possederant),

εἶχον παρὰ τοὺς ὄντας τῇ πόλει) δεῖν ἐξ ἀνάγκης ᾤοντο πάντας γοῦν ἑτοίμως ἔχειν πρὸς πόλεμον. μεταστῆσαι δὲ καὶ τὴν ἀγορὰν πρὸς φυλακὴν ἀκριβεστέραν τῆς πόλεως δέον κεκρίκασιν, εἰ καὶ πέρας ἴσως τοῦτο λαβεῖν οὐκ ἔσχεν, ἐπιθεμένων αἴφνης τῶν πολεμίων καὶ θᾶττον ἢ πάντες προσεδοκῶμεν· "ἂν γὰρ τὴν πόλιν" ἔφησαν "κυκλώσωσι μὲν οἱ πολέμιοι καὶ τοῦ πολεμεῖν συνεχῶς γίνωνται, ἡμεῖς δὲ πρὸς τὴν
329 *ἀγορὰν πόῤῥω κειμένην ἀπίωμεν τὰ πρὸς χρείαν ὠνούμενοι, παρέξομεν ὑπὸ τῆς τῶν τειχῶν ἐρημίας τὴν πόλιν αὐτοῖς, μηδένα πόνον μηδαμῶς προϋπενεγκοῦσι." καλῶς οὖν διὰ πάντων, καὶ ὡς παρεῖχεν ἡ δύναμις, παρεσκευασμένων ἁπάντων πάντα παθεῖν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, προθυμίαν ἐνεδειξάμεθα τὴν αὐτήν, καὶ τὴν ἐλπίδα πᾶσαν ἐπὶ θεῷ καὶ τῷ μυροβλύτῃ μάρτυρι σαλεύοντες ἦμεν, καὶ περιεσκοποῦμεν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν ἔφοδον τῶν βαρβάρων, καθ' ἑκάστην κατὰ τὰς ἀγγελίας αὐτοὺς ἐκδεχόμενοι.*

ϛ'. Ἡμέραι παρῆλθον αὖθις ὀλίγαι, καὶ τρίτος ἄγγελος ἤδη πρὸς τὴν πόλιν ἀφῖκτο, τὴν εἰς τὰ Λαγκαδᾶ τοῦ Μωράτου δηλῶν ἄφιξιν, καὶ ὡς οὐχ ἱκανὸν τὸ πεδίον εἰς πολὺ μῆκος ἐκτεταμένον ἐκεῖνο πρὸς τοσαύτην πληθὺν στρατευμάτων. διήγγελε δὲ καὶ τὴν παρασκευὴν ὑπὲρ λόγον οὖσαν καὶ μὴ ῥᾳδίαν ῥηθῆναι. πάλιν οὖν ἡμεῖς ἐν σπουδῇ, καὶ πάλιν ἐν ἐπιμελείᾳ μεγάλῃ. παρῆν δὲ ἡ κυρία τῶν ἡμερῶν, καὶ

19. *οὐχὶ κἂν τὸ* A

necessarium duxere omnes ad pugnandum promptos esse. rerumque venalium forum alio asportare pro accuratiori civitatis custodia deliberarunt; licet id ad finem perduci non potuerit, cum ex improviso hostes, et nostra exspectatione citius, irrupissent. etenim, dicebant, si adversarii urbem copiis cinxerint et pugnis raro intermittentibus indulserint, nos vero ad forum longe dissitum necessaria coëmpturi abierimus, desertis muris et custodibus vacuis, nullo praevio labore illis civitatem trademus. recte itaque omnibus, et ut vires concedebant, dispositis, omnes unis animis, omnia pro patria pati parati, spem universam in deo et martyre myroblyta collocavimus, et die noctuque barbarorum irruptionem circumspiciebamus, quotidieque, ut nunciatum fuerat, exspectabamus.

6. Paucis diebus praetergressis tertius nuncius in civitatem advolat, Muratae adventum in Langada indicans, nec satis esse campum illum longe lateque diffusum copiarum multitudini; apparatum quoque praenarrabat esse super omnem exspectationem nec posse verbis exprimi. rursum nos solicite agere, diligenterque quae opus erant curare. illuxerat dierum domina; et nocte media terraemotus ingens

περὶ μέσας νύκτας σεισμὸς [καὶ] τῇ πόλει γίνεται μέγας καὶ
φόβον ταῖς ἁπάντων ἐνῆκε ψυχαῖς, τεκμήριόν τε τοῦτο οὐκ 330
ἀγαθῶν ἡγήσαντο πάντες πραγμάτων· οὕτω γὰρ οἱ πρὸ μα-
κροῦ τὴν πόλιν ἐκεῖνοι συνέσειον σεισμοὶ παρεσκεύασαν τοὺς
ἀνθρώπους, καὶ τοιαύτην ἔδωκαν ὑπόληψιν ἔχειν, ἀνωμαλίας
πραγμάτων κἀκεῖνοι προηγγελκότες καὶ δεινῶν ἑσμὸν ἐπαγα-
γόντες τῇ πόλει. καὶ τοῦτο μὲν νυκτός· ἀρξαμένης δὲ τῆς
ἕω, καὶ τοῦ ἡλίου καθαρῶς οὔπω τῇ γῇ τὰς ἀκτῖνας ἐπα-
φιέντος, τῆς στρατιᾶς τι μέρος ὁρᾶται τῇ πόλει προσβάλλον,
μήτε σημαίαν ὡς ἔθος ἠρμένην ἔχοντες μήτε βαδίζοντες ἰλα-
δόν. ὁ δὲ τρόπος· ἔδοξε τῷ Μουράτῃ φιλίας τισὶ τοὺς ἐνοι-
κοῦντας ἡμᾶς τῇ πόλει ῥήμασιν ὑπελθεῖν πρότερον, ὥστε μή
τι τῶν ἐν ὑστέροις συμβεβηκότων γενέσθαι καὶ [κακ]τὴν πό-
λιν ἁλῶναι· ὑπέστρεφον γὰρ ἐλπίδες τοῖς αὐτῶν λόγοις
ταύτην εὐθὺς ὑποκλῖναι καὶ μὴ ἂν ἑλέσθαι κρατηθῆναι διὰ
πολέμου. τοῦτο δ' ἐποίησε δυοῖν ἕνεκα, τοῦ τε μὴ πόλεμον
ὑποστῆναι τὸν μυριάνθρωπον ἐκεῖνον στρατόν, εἶτ' ἀποτυχόντα
μεγάλην αἰσχύνην ὀφλῆσαι, καὶ τοῦ πεισθῆναι τοῖς λόγοις τῶν
ἐπειγόντων αὐτὸν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀφῖχθαι· καὶ γὰρ ἦσαν οἱ
τοῦτον ἀεὶ συνωθοῦντες καὶ πείθοντες, ὡς εἰ μόνον ὀφθείη,
ταύτην ἑτοίμως ἄνευ πολέμου καὶ πόνων λαβεῖν. πέπομφε
τοίνυν ἄνδρας Χριστιανοὺς οὐκ ἀγνῶτας πόλεων ἐξ ἑτέρων, 331
ἡμῖν τὰ σωτήρια συμβουλεύσοντας καὶ κατὰ τῶν Λατίνων

9. προβάλλον A 11. φιλίοις? 14. αὐτοῦ?

urbem concutit, metumque omnium animis iniicit, qui infelicia illum atque incommoda portendere existimarunt. ita enim, qui a multo tempore civitatem concutiebant terraemotus, homines affecerunt et talem opinionem ingenerarunt, cum illi rerum immutationes denunciarint et dirorum moutes urbi intulerint. et hoc quidem noctu. primo mane, cum nondum sol terram radiis collustraret, pars exercitus in civitatem contendit, neque vexillum, ut moris est, erectum deferens neque turmatim procedens. nec alio scopo: visum fuerat Muratae amicabilibus verbis incolas antea pertentare, ut quae postea subsecuta sunt, urbisque excidium, evitarentur: in spem enim venerat suis ipsius dictis eam aures illico daturam et bello capi opprimique declinaturam. idque duas ob causas praestitit, tum ne innumeras illas hominum copias bello subiiceret, et postmodum votis frustratus ignominiam sibi, eamque summam, compararet; tum sermonibus cogentium ut in urbem veniret persuasus: non deerant enim qui eum compellabant, asseverabantque tantummodo conspectum, prompte et nullo praevio bello ac labore, in dicionem suam eam redacturum. misit itaque viros Christianos, haud ignotos, ex aliis urbibus, nobis salu-

διεγεροῦντας ὡς οἷόν τε· οἳ καὶ παραγενόμενοι, καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν τειχῶν πεμπομένοις βέλεσί μὴ τρωθῆναι τὰ σώματα δεδιότες, ὀπισθόρμητοι γίνονται, μηδὲν ἢ ὀλίγα πρὸς ἓν μέρος δηλώσαντες, ᾧ π . . . . δεδύνηνται. ἐφ' ᾧ καὶ μεμπταῖοι . . . . ἔδοξάν τισιν ὑποστρέψαντες· δέον γὰρ πολλάκις καὶ κατὰ πολλὰ τῶν τειχῶν μέρη περιιέναι, καὶ τὰ ὑπεσχημένα τῷ Μουράτῃ φανερὰ καταστῆσαι, λόγοις τε χρήσασθαι συμβουλίας, ὡς ἂν προθύμους παρασκευάσωσι πρὸς τὸ κοινῇ συνελθόντας σκέψασθαι τὸ συνοῖσον, οὐ καλῶς πρὸς ἡμᾶς διετέθησαν, εἶπον, ἠμεληκότες τοῦ ἐπιτάγματος. πλὴν ἀλλ' οὕτω μὲν οὗτοι πράξαντες ὤφθησαν, εἴτ' ἐθελονταὶ εἴτε καὶ ἄκοντες.

ζ'. Ὁ δὲ Μουράτης ἀνηνύτοις ἰδὼν ἐπιχειρεῖν ἐν τούτῳ τῷ μέρει (οὐ γὰρ οἷς ἔξωθεν μόνον ἐκήρυττον ἐπείθοντό τινες, ἀλλὰ καὶ πλύνειν τοῦτον ὕβρεσιν ὑπ' ἀβελτηρίας καὶ ἀλόγου θρασύτητος οὐκ ἀπώκνουν) τοῦ θυμοῦ τε γέγονεν ὅλος, καὶ τὸν στρατὸν προσέταξε μεταστῆναι καὶ περὶ τὴν πόλιν στρατοπεδεύσασθαι. οἱ δὲ προσεχώρουν, ἅτε . . . . . μελισ-
332 σῶν σμήνη, τοῦ ἡμετέρου λίαν διψῶντες αἵματος καὶ πάντας ἄρδην καταπιεῖν γλιχόμενοι. τῇ πόλει δὲ προσεγγίσαντες, καὶ τὰς σκηνὰς ὥσπερ ἔθος πηξάμενοι, δίκην φρουρίου πᾶσαν πε-

4. π] προσπελάσαι? 5. . . . . .] γενέσθαι? 7. καταστῆναι A 18. . . . . .] μυρία?

taria consulturos, concitaturosque pro viribus adversus Latinos. qui licet advenissent, timentes ne a sagittis e muris depromptis laederentur, retro cesserunt, cum nihil aut parum, pro quo accesserant, indicassent. propterea que hoc suo reditu apud nonnullos ignominia notati sunt. namque cum opus esset saepius et multas murorum partes circumire, et quae promittebantur a Murate palam edicere, sermonibusque uti consultationis ad eos disponendum ut alacriter in unum convenientes publicam utilitatem dignoscerent, ipsi non bene erga nos affecti mandata neglexerunt. verum hi, quo diximus modo, sive sponte sua sive vi coacti, rem ita peregerunt.

7. Murates cum vidisset se hac ratione operam et oleum perdere (neque enim iis quae deforis ille enunciabat suaderi nonnulli, quin immo eum iniuriis et opprobriis dementer iactanterque continuo onerare), intemperiis insaniisque agitatus loco moveri exercitum mandat. illi secedunt aeque ac apum examina, nostri sanguinis avide sitientes omnesque penitus uno haustu deglutire desiderantes. ubi urbi proximi facti sunt, tentoriis pro more fixis instar propugnaculi eam ita circumvallant ut nullus hominibus esset vacuus locus. tum duces singulos in praescripta urbis parte destinans, ipse sua tentoria arci

ριέλαβον ταύτην, ὡς μηδαμοῦ σχεδὸν κενὸν ἀνθρώπων φαίνεσθαι τόπον. εἶτα τοὺς στρατηγοὺς ἕκαστον ἐν ὡρισμένῳ τῆς πόλεως μέρει πρὸς τὸ πολεμεῖν ἀποτάξας, αὐτὸς τὰς ἰδίας σκηνὰς ἀντικρὺ τῆς ἀκροπόλεως πήγνυσιν, ὡς ἂν πάντας ἐκ μετεώρου καλῶς ὁρᾶν ἔχοι καὶ πᾶσαν τὴν πόλιν ἐντός. ἡμεῖς δὲ ταῦθ' ἑωρακότες καὶ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὑπεραγωνίσασθαι προθυμούμενοι (καὶ γὰρ οὐδὲ ἦν ἄλλως εἰκὸς) μεθ' ὧν εἴχομεν ὅπλων ἐπὶ τὸ τεῖχος ἐθέομεν ἕκαστος, ἄλλος ἄλλον παρελθεῖν τῷ τάχει φιλονεικοῦντες καὶ οἷον ἀνδριζόμενοι .... τῶν ἐκτός, ἀγνοοῦντες ὅπῃ τὰ τῆς σπουδῆς ἐκείνης χωρήσει. ὡς δ' ἀνέβημεν διημερεύειν ἐκεῖσε καὶ διαννκτερεύειν συνθέμενοι, καὶ διέκριναν ἡμᾶς οἱ κρατοῦντες τῆς πόλεως, Λατίνους καὶ Ῥωμαίους, καὶ τοὺς τὴν λῃστείαν μετερχομένους ἀναμὶξ στήσαντες (οὐ γὰρ πιστεύειν ἡμῖν καθαρῶς εἶχον), καὶ θάνατον τοῖς φρονήσουσι προδοσίαν ἠπείλησαν, τοὺς Τζεταρίους, ὡς ἡ κοινὴ φωνὴ τούτους ἐκάλει (λῃστῶν δ' ἦσαν οὗτοι σύνταγμα ἐκ διαφόρων τόπων συναθροισθέντες) φύλακας 333
εἰς τοῦτ' ἐπιστήσαντες.

η'. Ὡς οὖν τοῦ πολεμεῖν γεγενήμεθα πάντες καὶ κατὰ τῶν ἐπιόντων ἀνδρίζεσθαι, ἄλλο τι πάλιν παρὰ τὴν ἡμετέραν ἐφάνη πράξας ὑπόνοιαν ὁ Μουράτης. πάντες γὰρ ἡμεῖς ὑπενοοῦμεν, τοσοῦτον στρατὸν βαρὺν θεασάμενοι καὶ τοσαύτας τὰς ἑλεπόλεις, ἃς τὸ τῶν καμήλων πλῆθος καὶ τῶν ἁμαξῶν ἐπεκόμιζον καθ' ἑκάστην, ὡς οὐκ ἂν φθάσειε καὶ μανικῶς

9. . . . .] κατά?

adversa ponit, ut omnes tanquam e loco sublimiore, et interiores partes urbis, circumspiceret. nos haec intuiti, pro salute nostra tutanda alacriores facti (neque enim fieri poterat aliter), armis utcunque suppetentibus ad murum accurrere, alius alium celeritate praetergredi, adversus externas copias ignaris quem tandem finem habitura essent tantae solicitudinis studia, animos addere. ut ascendimus, diu noctuque ibi nobis immorandum esse constituentes, qui urbi moderabantur, Graecos atque Latinos ita distinxerunt ut medium unum ex iis qui praedas convectant interponerent; Tzetarios vulgus vocat, et sunt praedonum agmen ex variis regionibus coalitum; et his custodiam demandarunt, plane nobis non fidentes; mortem etiam proditionem meditaturis minati sunt.

8. Omnibus ergo ad pugnandum adversus irruentes animo virili praesentique paratis, aliud praeter nostram exspectationem Murates exsequitur. nos enim omnes suspicabamur, tantam copiarum molem et machinarum, quas multitudo camelorum et curruum quotidie adve-

αὐτίκα κατὰ τοῦ τείχους ὁρμήσει, παίειν μὲν αὐτὸ προστάξας τῇ χειροποιήτῳ τοῦ λίθου βροντῇ, τοὺς δ' ἄνωθεν κωλύειν τῆς ἐπὶ τῶν τειχῶν στάσεως διὰ τῶν ἀφιεμένων βελῶν, καὶ παντὶ μηχανήματι πρὸς τὸ κρατῆσαι κεχρῆσθαι τῆς πόλεως. ὁ δὲ τούτων μὲν ἔδειξεν οὐδέν, μικρὸν δ' ἡσυχάσας καὶ τὴν πόλιν κύκλῳ περιβλεψάμενος κήρυκας καὶ αὖθις ἐξέπεμψεν, ἐλευθερίαν ἡμῖν ὑπισχνούμενος καὶ φιλοτιμίας ἑτέρας, τοῖς παρ' αὐτοῖς ταυτὶ πιστούμενος ὅρκοις, εἰ τὴν πόλιν προοίμεθα τοῖς τούτου λόγοις πεισθέντες, καὶ τἀναντία πάλιν αὐτῶν προσετίθει, καὶ χαλεπώτερα τούτων, εἰ μὴ καταπεισθεῖς ἐν τούτῳ γεν . . . .

Ἀλλ' ἐνταῦθα μικρὸν ἐρήσομαι τοὺς κατηγοροῦντας τοῦ
δεῖνος καὶ τῆς δεῖνος. ποῦ ποθ' ὑμεῖς ἦτε ὅθ' ὁ Μουράτης
334 τὰ τοιαῦτα ὑπέσχετο; οὐκ ἐν τῇ πόλει, καὶ αὐτήκοοι τῶν κη-
ρυττομένων; πῶς ἃ διενοεῖσθε, οὐκ εἰς πέρας ἠγάγετε; πῶς
οὖν οὐκ ἐχρήσασθε τῷ λογισμῷ; πῶς ἃ τῶν ἄλλων κατηγο-
ρεῖτε μὴ πεπραχότων, ὑμεῖς οὐκ ἐπράξατε καιροῦ καλοῦντος
καὶ τῶν ἀπειργόντων οὐκ ὄντων; τότε γὰρ ποιμὴν οὐκ ἦν
(μῆνας γὰρ εἶχεν ἓξ γενόμενος ἐξ ἀνθρώπων) οὐδὲ ἀραί, οὐδ'
ὅσ' ἕτερ' ἀπαριθμεῖτε. τί λοιπὸν τὸ κωλῦσαν ὑμᾶς ἦν; ἢ
τίνος ἔργον ὅσα συμβέβηκεν; οὐδενός, πᾶς τις ἂν εἴποι λογι-
ζόμενος εὐσεβῶς, ἢ τῆς ἡμῶν ἁμαρτίας ἑκάστου τὸν ἀόργη-

11. γενοίμεθα? 12. τοὺς om A 22. ἑκάστους A

hebat, conspicati, primo sui appulsu furenter iratum muros appetiturum, eosque lapidum manufacto tonitru diverberaturum, nec non et supra muros stantes sagittis impulsis dimoturum, machinasque omnes ad urbem excidendam usurpaturum. verum hic nil tale conatus est, sed parum percunctatus praecones rursus decernit, qui nobis libertatem paciscerentur aliosque honores iureiurando, ut apud ipsos fieri amat, pollicerentur, si sermonibus illius suasi urbem dederemus: his contraria subdebat, multaque peiora, si votis suis non obsecundaremus.

Sed cum huc pervenerim, paucis compellabo huius alteriusve insimulatores. ubinam eratis vos, cum haec Murates offerebat? nonne in urbe, et vestris ea auribus usurpastis? qua igitur ratione cogitatis usi non estis? quare, de quibus alios incusatis quod non fecerint, vos ipsi occasione premente et nullo impediente non perfecistis? tum enim nullus pastor erat (namque ante sex menses inter vivos esse desierat), nec dirae neque alia, quae vos recensetis et per digitos exacte numeratis. quid igitur vobis impedimento fuit, aut cuius opus eventus? nullius, quilibet respondebit pie rem computans, quam nostrae improbitatis, quae ab iracundia liberum deum in ira-

τον εἰς ὀργὴν καθ' ἡμῶν κινησάσης, παιδείαν ἡμῖν ἐπενεγκεῖν πταίουσιν ἀδιόρθωτα, ἵνα γοῦν ἑαυτῶν γενόμενοι καὶ τοῦ λοιποῦ σωφρονήσωμεν. εἰ δέ τις τῶν πρὶν ἀπομνημονεύων χρόνων καὶ πάλιν ἡμῖν ἀντιλέγῃ, καὶ τῷ ποιμένι τὴν αἰτίαν ἐπάγῃ τοῖς προδεδόσθαι ἐθέλουσι μὴ τὰ ἴσα φρονήσαντι καὶ βουλευσαμένῳ, μεμηνότος, οἶμαι, κέκτηται λογισμούς. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ τοῦ σχήματος τοῦ ἀρχιερέως στρατηγικῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ τὸν μὲν τυραννικῶς ἐξωθεῖν τῆς ἀρχῆς τὸν δὲ ἀντεισάγειν, καὶ πραγμάτων καὶ φόνου καὶ ζημιῶν, τούτων δὴ τῶν ἐν ταῖς ἐναλλαγαῖς τῶν ἀρχῶν συμβαινόντων, αἴτιον δείκνυσθαι. οὐ γὰρ ἐπὶ θρόνον αὐτὸν καθίζουσι τυραννικόν, ἀλλ' ἐπὶ θρόνον ἱερατικόν, καὶ δεσπότου 335 πραέος καὶ εἰρήνην διδάξαντος. καὶ δεῖ τοῦτον ἐκ παντὸς τρόπου μιμεῖσθαι, καὶ λόγοις ε̄ . . . . καὶ πράγμασιν. ἔπειτα . . . . ὅπερ εἴργαστο; ὅτι τοῖς τοῦ θεοῦ νόμοις ἐμμένειν παρῄνει, καὶ τὴν εὐσέβειαν συνεβούλευε μὴ προέσθαι; ὅτι μὴ κατεξανίστασθαι τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ τούτους ὡς ἐκ θεοῦ προβληθέντας ἐδίδασκε στέργειν; καὶ τί γε ἄλλο προσῆκεν ἐκείνῳ, ψυχὰς ἀνθρώπων πρὸς θεοῦ πιστευθέντι; ὅμως ἐκεῖνος καὶ οὕτως ἔχων ἐφ' ἑκάστου σχεδὸν ἔτους ἠξίου τὴν πόλιν ἀπολιπεῖν καὶ πρὸς τὴν ἐνεγκαμένην γενέσθαι, ἴσως ἵν' ἡμεῖς ὑπὲρ ἑαυτῶν φρον-

3. σωφρονίσωμεν A   14. ε̄] ἑπόμενον αὐτῷ?   15. . . . .] τί καὶ ἔστιν?

cundiam movit, et ad nostri punitionem, qui incorrecte labimur, excitavit, ut ad nosmetipsos redeuntes in posterum sapiamus. quod si quis anteacta tempora commemorans iterum nobis opponat, et pastori causam appingat, qui dedere se volentibus, sententia etiam data, contradixit, insanientis cogitationes suscipit. primum enim non addecet pontificem rerum militarium cura, et hunc quidem tyrannorum more principatu pellere, illum contra in possessionem immittere, et mutationum ac caedium nec non damnorum, quae, dum rerum status immutatur, eveniunt, auctorem esse: neque enim ipse in tyrannicum, sed in sacerdotale, et mitis domini, et qui pacem depraedicavit, cuius vestigiis insistere modis omnibus et dicta factaque sequi debet, solium promovetur. deinceps quid ille molitus est? an quod in legibus divinis perdurare adhortabatur, non a principibus desciscendum, quos veluti a deo promotos exosculandum esse docebat? et tamen in aliud illi incumbendum erat, cui mortalium animae per deum erant concreditae. nihilominus ille, hoc modo dispositus, fere singulis annis ab urbe recedere volebat et in patriam reverti, forte ut nos nostra accuraremus. sed neque hac ratione passi

τίσωμεν. ἀλλ' οὐδ' οὕτως ἠνείχεσθε. οὕτω γνώμης τινὲς τετυχήκεσαν πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τὸ τρεπτὸν κεκτημένης καὶ συμμεταβαλλομένης τοῖς καιροῖς καὶ τοῖς πράγμασιν. ἀλλ' οἱ μὲν τὰ τοιαῦτα λέγειν ὁρμώμενοι λογίσαιντο ποτε . . . . ἡμεῖς δὲ τῶν προκειμένων ἐχόμεθα.

θ'. Πρῶτον καὶ δεύτερον ὁ Μουράτης πεπραχὼς ὅπερ εἰρήκειμεν, καὶ γράμματα τοῖς βέλεσι πεπομφὼς ἐντὸς πλεῖστα, τοῖς αὐτοῖς ὅρκοις καὶ ταῦτα συνδούμενα καὶ τὰ αὐτὰ διαγγέλλοντα, ὡς ἤνυε πλέον οὐδὲν (οὐ γὰρ ἐξῆν βουλομένοις
336 *τοῖς ἐν τῇ πόλει τῷ τῶν Λατίνων δέει, καὶ μάλιστα τῶν συμπαρισταμένων αὐτοῖς ἐπὶ φυλακῇ λῃστῶν, τῇ σφῶν ἀδεῶς χρήσασθαι γνώμῃ), τρέπεται τότ' ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τὸ πολεμεῖν, οὐδὲ τότε τοσοῦτον ἀπὸ τῆς ἀπειθείας τῶν ἔνδον καὶ τῆς ἐνστάσεως ὅσον ἐκ τούτου. ὁλκὰς ἐφάνη τις ἐξαπίνης Λατινικὴ σῖτον ἔχουσα φόρτον καὶ κομίζουσα τοῦτον [ἐν] τῇ πόλει χρηζούσῃ. οἱ δ' ὑπετόπασαν ταύτην ἰδόντες συμμάχους ἔχειν καὶ ὅπλα διὰ τὸν πόλεμον, καὶ δεδιότες τὴν ἧτταν συμμαχίας ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλθούσης, ὅλῃ δεῖν ᾤοντο χρήσασθαι τῇ τούτων δυνάμει καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ τέχνῃ πρὶν τὴν ὁλκάδα καθορμισθῆναι. μικρὸν μὲν οὖν πρότερον, ὅτε καὶ τοὺς κήρυκας ἔπεμπεν, ὑπεισερχόμενοι τὸ προτείχισμα μέρος τῶν πολεμούντων ἀωρὶ τῶν νυκτῶν, καὶ ταῦθ' ὑπορύττοντες ἐν ἀδείᾳ (οὔτε γὰρ ἐπ' αὐτῷ φύλακες ἦσαν, οὐκ ἀρ-*

9. ὡς om A 13. *ἀπαθείας* A

estis. ita mente nonnulli praediti sunt, quae cum quolibet mutationem subeunte sese immutat et variat. sed qui similia proferunt, rationem animo agitent, qua ea enunciant; nos vero ad propositum revertamur.

9. Cum vero alia atque alia vice, quod supra commemoravimus, Murates peregisset, missisque cum sagittis in urbem plurimis litteris, eadem, et simili iureiurando, denunciantibus ac stabilientibus, nihil proficeret (neque enim facultas erat civibus, etiamsi voluissent, Latinorum, et praedonum potissimum adstantium custodientiumque metu, sua sententia intrepide uti), ad bellum invitus accingitur, non tantum contumacia atque contentione inhabitantium motus quantum istiusmodi successu. navis repente comparuit Latina, frumento onusta, ad urbem indigam adnavigans. statim atque eam vidit, suspicatur copias auxiliares et arma pro bellatoribus vehi; deque victoria dubius, si commilitones introducerentur, totis conandum esse viribus et militaribus artibus pertentandum, antequam navis in portum sese recipiat, decernit. paulo quoque ante, cum praecones mitteret, hostium manus in exteriorem murum clam irrepens nocte intempesta, eumque pro nutu

κούντων τῶν ἔνδον, οὔτ' ἐξωθεῖν αὐτοὺς εἶχεν οὐδεὶς οὐδ' ὁπωσοῦν, τούτου προβεβλημένου) πολλὰ τούτου κατέσπασαν εἰς ἔδαφος μέρη, ὥστ' ἔχειν εἰσιέναι παμπληθεῖς ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τειχῶν τόπῳ, κλίμακάς τε εἰσκομίσαι μετ' εὐχερείας, καὶ ταύταις τὸ μέγα τεῖχος ἐπαναβῆναι. βάσιμον οὖν τὸ ἔξω πεποιήκεσαν διατείχισμα τοῦτον τὸν τρόπον, καὶ τῆς 337
τοξικῆς πολλάκις τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς νυκτὸς οὐκ ἠμέλουν, τοῦ μικροῦ τείχους ὅτε πρὸς κατάπτωσιν ᾖεσαν· πῶς γὰρ ἂν ἔχον μετὰ πλείονος ὑπορύττειν ἀδείας αὐτό, τοὺς ἐπὶ τοῦ μείζονος τείχους εἰ μὴ τοῖς βέλεσιν ἀπεῖργον μὴ κατ' αὐτῶν καὶ τούτους ὁμοίως χωρεῖν καὶ τὰ παραπλήσια δρᾶν; πλὴν καὶ οὕτως οὐδ' ἡμεῖς ἠμελοῦμεν τοῦ κατὰ δύναμιν ἔργου. πλέον δὲ τῶν ἄλλων ἐχρώμεθα τῇ καλουμένῃ σκευῇ, ἧς ἦχον μὲν ἠκούομεν μόνον, ἔργον δὲ οὐδέποτ' εἴδομέν τι λαμπρόν, καὶ ταῦτα πολλῆς ἐν ἡμῖν οὔσης τῆς ἐσκευασμένης βοτάνης, ἀφειδῶς τε κατὰ πάντα καιρὸν ἀναλισκομένης.

ι'. Ταῦτ' οὖν ἐπὶ τρισὶν ἦσαν ἡμέραις γινόμενα. καὶ τηνικαῦτα δή τινες ἔν τισι τῶν τειχῶν μέρεσιν ἔξωθεν περὶ μέσας νύκτας ἰόντες, τῆς ἡμετέρας κηδόμενοι σωτηρίας, πᾶσαν ἡμῖν πρὸς πόλεμον παρεσκευάσθαι τὴν στρατιὰν προαγγέλλουσιν, ὅσον τε περὶ τὸν Μουράτην πεζόν, καὶ τῆς τετάρτης ἡμέρας διαυγασάσης βούλεσθαι καθ' ἡμῶν ὅλῃ δυνάμει κεχω-

9. εἶχον? 21. γε?

suffodiens (neque enim custodes aderant, imminutis habitatoribus, et qui intus erant, eos foras pellere, cum obvii obiicerentur, minime valebant) potiorem illius partem in solum disiecere, ut iam aditus quamplurimis in medium inter muros spatium pateret, liceretque tuto scalas invehere et magnum murum ascendere; (exteriorem itaque murum hoc modo pervium sibi fecere;) et saepius interdiu sagittas impellere, a quarum iactu ne noctu quidem abstinere, dum ad parvum murum in planum effundendum procedunt. quo etenim pacto secure illum suffodere potuissent, ni in maiore muro stantes homines iaculis impedirent, ne illos adorti similia machinarentur et facerent? attamen neque ista ratione, ne opus nostrum pro viribus ageremus, effecerunt. sed ante alia eo utebamur instrumento, cuius strepitum tantum auribus percipiebamus, factum vero, quod equidem innotuisset, nunquam vidimus, licet pulveris praeparati copia abundaret et largiter profuseque omni tempore insumeretur.

10. Haec igitur triduum gerebantur. nonnulli deinceps in externas muri partes nocte media progressi, de salute nostra soliciti, universum exercitum peditesque, qui Muratem sequebantur, ad pugnandum esse paratissimos praenunciant, statimque atque dies quartus illuxerit, adversus nos cunctis viribus aggressionem facturum; na-

ρηκέναι, καὶ ὡς πλοῖα παρασκευάσειαν, καὶ τούτοις ἵν' ἀπὸ
τοῦ κατὰ θάλατταν μέρους ἰόντες πρὸς διττὰς ἀναγκάσωσιν
ἡμᾶς ἀσχοληθῆναι φροντίδας. ὃ καὶ σφόδρα τὰς ἡμετέρας
338 ψυχὰς διετάραξε καὶ εἰς ἀπορίαν ἐνέβαλεν ὅσην, ὡς βλάβην
ἡμῖν δυνάμενον οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπαγαγεῖν. δείλης τοιγαροῦν
ταυτησὶ γεγενημένης τῆς ἀγγελίας, καὶ πάντων ἡμῶν ἐν περιστάσει καὶ λογισμοῖς ὄντων πῶς ἂν διατεθείημεν πρὸς τὸν πόλεμον, πάσης τε σχεδὸν ἡλικίας οὔσης ἐν ἐγρηγόρσει, δεήσεις ἐκτενεῖς θεῷ καὶ τῷ μυροβλύτῃ μάρτυρι καθ' ὅλην ἐκείνην προσαγόντων τὴν νύκτα (πάντες γὰρ ᾔδεσαν ἐν χρῷ τοῦ κινδύνου καθεστηκέναι), οἱ Λατῖνοι περὶ πολλοῦ τὸ τοῦ αἰγιαλοῦ ποιούμενοι μέρος διὰ τὰς τρεῖς αἳ παρῆσαν τῇ πόλει τριήρεις, μὴ πυρὸς ἔργον ταύτας ἐλθόντες οἱ Τοῦρκοι ποιήσωσι, τοὺς σφῶν τοξότας, μεμερισμένους ὄντας ἐπὶ φυλακῇ τῶν τειχῶν, ὑποχωρεῖν αὐτοὺς περιιόντες ἐπέσκηπτον, τῶν ἄλλων τὴν σκέψιν ταύτην μὴ γινωσκόντων, μηδ' ὅπερ ἐκείνοις ἡ ἀπὸ τῶν τειχῶν βούλεται ἀναχώρησις. εἰ γὰρ καθαρῶς ἐγύμνουν τὸ πρᾶγμα, ὡς ἐπὶ φυλακῇ τοῦ λιμένος καὶ τῶν τριηρῶν καταβιβάζουσι τούτους τοῦ τείχους, εὐέλπιδες ἂν ἦσαν οἱ περιλελειμμένοι τῷ τείχει, καὶ οὐκ ἂν φυγὴν αὐτῶν ὑπετόπασαν. ἀλλ' ἥκιστα γέγονεν οὕτω, κἀντεῦθεν ἡ
339 ἐκείνων ἀπὸ τοῦ τείχους διάστασις δειλίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν
ταῖς ἁπάντων ἐνῆκε ψυχαῖς, καὶ κατὰ τὸ μέσον αὐτὸ τῆς νυ-

2. τοῦ om A

ves quoque praeparasse, quibus per mare irrumpens duplici nos molestia afflictaret. sed maximopere rationes nostras conturbavit, suspensosque diu tenuit animos, tanquam quod ingens apportaturum esset malum; et discruciatis pectore consistere consilii nihil poterat. hoc accepto nuncio sub vesperam, cum variis necessitatibus urgeremur, distraheremurque solicitudinibus quo pacto nos in bello gereremus, et omnis hominum aetas evigilaret, preces deo et myroblytae martyri per totam illam noctem effundimus, imminens siquidem periculum certumque ante oculos erat. Latini vero partem litoris pendentes maximi, trium triremium causa, quae in urbem penetraverant, ne eas flammis suo adventu Turcae absumerent, sagittarios ad custodiam murorum dispartitos secedere, alio atque alio migrantes, iusserunt, reliquis causam rei ignorantibus et quid e muris secessio innueret. etenim si factum plane aperuissent, ad custodiendum scilicet portum et triremes eos a muris avocari, qui in muris defendendis remanserant, spe non mala lactati, fugam illam esse suspicati non fuissent. sed id alio modo evenit, et eorum a muris secessus maximum in pectora omnium metum iniecit, adeo ut media ipsa nocte fuga clanca-

κτὸς φυγῇ πολλοὶ χρησάμενοι λεληθότως ἀπῄεσαν οἴκαδε, μέ-
ρος τῶν τειχῶν οὐκ ὀλίγον ἔρημον καταλελοιπότες. τοῦτο
μεῖζον ἔδοξεν, ὅσον κατ' ἀνθρώπινον λογισμόν, αἰτία τοῦ μεθ'
ἡμέραν κακοῦ. καὶ γὰρ εἰ μενόντων ἁπάντων ἐπὶ τοῦ τεί-
χους, μία ψυχῇ γενομένων καὶ θάνατον ἑλομένων ὑπὲρ φυ-
λακῆς τῆς πατρίδος, μόλις ἂν ἡ πόλις ἐξ αὐτῆς διατετήρητο,
πῶς ἂν τοιοῦδε συμβεβηκότος οὐκ εἶχε μετ' εὐκολίας ἁλῶναι;
οὕτως οὖν τῶν Λατίνων διαπραξαμένων, καὶ τῶν τριηρῶν
μίαν πρὸς ναυμαχίαν πεπληρωκότων διὰ τὴν τῶν πλοίων αἰφ-
νίδιον προσδοκίαν, ἀληθεῖς διεδείκνυντο καὶ οἱ περὶ τού-
των ἡμῖν ἠγγελκότες. ὄρθρου γὰρ ἐπιστάντος τὰ πλοῖα πρὸς
τὸν λιμένα πάσαις κώπαις καταίρειν ἐπείγονται τὰ βεβουλευ-
μένα διαπερᾶναι. ὡς δὲ πλησίον γένοιντο τὴν κατ' αὐτῶν
συσκευὴν τῶν ἐν αὐτοῖς οὐκ εἰδότων, καὶ ἡ τριήρης, ὡς εἶχε
τάχους, αὐτίκα χωρεῖ κατ' αὐτῶν, καὶ εἰς τοσοῦτον αὐτὰ
κατηνάγκασεν καὶ εἰς φυγὴν ἔστρεψεν ὡς ἐποκεῖλαι κατὰ
τὴν ἤπειρον καὶ τὴν τῶν Τούρκων ἐκείνην ἐπίνοιαν ἀποδε- 340
δεῖχθαι ματαίαν. ἀλλὰ τούτου μὲν ἀνώτεροι τετηρήμεθα· εἴθε
δὲ καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν κακοῦ!

ια'. Τῆς τετάρτης τοιγαροῦν ἐπιστάσης ἡμέρας, τοῦ
ἡλίου καθαρῶς τοῖς ἀνθρώποις μήπω τὸ φῶς παρασχόντος,
ὁρῶμεν κατὰ τὴν ἀγγελίαν καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν προσχωροῦν-
τας τῷ τείχει, τοὺς μὲν κλίμακας ἐπιφερομένους, τοὺς δὲ

lum arrepta, non parva murorum parte deserta, domum remearent. haec potissima causa mali quod eo die advenerat, si humana ratio non fallit, reputata est. etenim si in muris permanentibus omnibus, et uno animo ita dispositis ut pro custodia patriae vitam voverent, vix urbs conservata fuisset, quanam ratione, ubi simile accidisset, facili negotio capienda non erat? sic hisce per Latinos peractis, et propter inexspectatum navium adventum unica triremi pro committenda navali pugna repleta, vera videntur retulisse nuncii. nam circa auroram naves ad portum properantibus remis impelluntur, ut cogitata absolverent. sed dum appropinquant, nec adversus se apparatum instructum penetrant, triremis velocitate summa in eos convolat, cogitque ut in fugam versi in terram naves impingant. sic Turcarum illud consilium extenuatum evanuit. utinam et diurni mali similis exitus subsecutus fuisset.

11. Quarto igitur die appetente necdum clare lumen hominibus ministrante, ut nobis praenunciatum fuerat, multitudinem universam in murum festinantem intuemur. inter hos alii scalas, alii tabulas, alii implexa viminibus scuta gestare; omnes, ut sic dicam, machinas convehere, et ut moris est septi, et nostri excidii siti veluti

σανίδας, ἑτέρους πεπλεγμένας ἀσπίδας ἐκ πτόρθων, πάντας ἁπλῶς κομίζοντας ἑλεπόλεις, καὶ πεφραγμένους ὡς ἔθος, καὶ τῇ τῆς ἡμετέρας ἀπωλείας ἐπιθυμίᾳ οἷον βεβακχευμένους, καὶ ἀλλήλους ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ σφαγῇ παροτρύνοντας. αὐτίκα δὲ καὶ ἡμεῖς, ὡς ἐφικτόν, διανέστημεν, καὶ ὅλοι τοῦ πολεμεῖν γεγενήμεθα καὶ τεθνάναι. καὶ τοῦτο μὲν ἄνδρες· γυναῖκες δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιφανῶν ἡμῖν ἀνδρικῶς συνεφήπτοντο τοῦ πολέμου, λίθους ὅλῃ ψυχῇ πρὸς ἄμυναν τῶν ἐπιόντων κομίζουσαι. πολλαὶ δὲ καὶ ὅτι γυναῖκες ἦσαν ἐπιλαθόμεναι, τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐπεδείκνυντο, συμπαριστάμεναί τε τούτοις καὶ στερρῶς κατ' αὐτοὺς ἀγωνίζεσθαι προθυμούμεναι. κεκίνητο οὖν ἡ στρατιά, καὶ τοσοῦτο τοῖς τείχεσι προσεπέλασαν ὡς δύνασθαι κἀκείνους λίθους πέμπειν κάτωθεν ἐφ' ἡμᾶς ταῖν χε-
341 ροῖν. εἶτ' ἐπίνοιαν οἱ τοιούτων ἐξεῦρον στρατηγοὶ ἐκείνοις μὲν ἀνακωχὴν ἔχουσαν ἱκανήν, ἡμῖν δὲ πόνον διηνεκῆ καὶ πόλεμον ἀδιάπαυστον. πρῶτον μὲν γὰρ δεῖν ᾠήθησαν πρὸς τὸν τῆς πόλεως ἅπαντα κύκλον διαγωνίζεσθαι, εἰ καὶ πολὺς ἦν αὐτοῖς ὁ πόνος τοσαύτην διέρχεσθαι πόλιν καὶ τοὺς σφῶν πρὸς τὸ πολεμεῖν γενναίως διανιστᾶν, εἴ ποτ' ὀκλάσειαν· ἔπειτα δὲ διέκριναν εἰς μοίρας ἅπαν τὸ πλῆθος, ὥστ' ἔχειν ἀλλήλους διαναπαύειν τοῦ κόπου τῇ δι' ἀλλήλων διαδοχῇ. καὶ τότε δὴ προσέταξαν τὸ κατ' ἀνατολὰς ἅπαν μέρος καὶ τὸ πρὸς δύσιν περιλαβεῖν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως ἄνωθεν ἄχρις αὐτῆς τῆς θαλάσσης. εὐαλωτότερον δὲ τὸ κατ' ἀνατολὰς ἐθεά-

bacchantes, se invicem ad cladem nostram excitare. eodem momento nos quoque, uti concedebatur, assurgimus, et bellum ac mortem alacribus animis excipimus. et hoc quidem viri. at mulieres, etiam de summo loco summoque genere, viriliter mutuas operas tradere, saxa totis animis ad depellendum hostilem impetum deferre; multaeque suae condicionis oblitae virilia opera, adsidentes viris, robusteque, perinde atque illi depraeliandi alacres, aggressae sunt. motae sunt copiae, tantumque ad muros appropinquarunt ut possent et illae ex inferiore loco saxa manibus in nos intorquere. tum eorum duces modum excogitarunt quo illis requietem abunde afferrent, nobis vero laborem assiduum, et nunquam intermissum conflictum. primum enim decernunt necessario omnem urbis ambitum simul oppugnare, licet magnus labor illis esset suscipiendus tantam urbem percurrentibus et suos ad praelium animose excitantibus, si quando defecissent; deinceps universam multitudinem in partes dividere, ut altera alterius laborem mutua vicissitudine diminueret. tum demum iusserunt partem orientalem omnem et occidentalem ab arce excelsiore ad mare ipsum circumvallare. cum vero captu faciliorem orientalem agnovissent,

σαντο μέρος οἷα δὴ σαθρότερον ἐν πολλοῖς τυγχάνον τοῖς μέρεσιν· ὅθεν τὸ πλέον καὶ μαχιμώτερον αὐτόθι διατετάχασι πολεμεῖν. ὁ Μουράτης δὲ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἅμα πεζοῖς, διακριθεῖσι καὶ αὐτοῖς παραπλησίως τοῖς ἄλλοις, ἀπὸ τοῦ καλουμένου Τριγωνίου μέχρις οὗ ἡ μονὴ τυγχάνει τοῦ Χορταΐτου, τοῦ πολεμεῖν οὔκουν οὐκ ἔληγεν οὐδ' αὐτός· ἔγνω γὰρ εὐχερέστερον ἐκεῖθεν ληφθῆναι τὴν πόλιν, τήν τε σαθρότητα τοῦ τείχους ἰδών, καὶ ὡς ἐνὶ τείχει τὴν ἀσφάλειαν ἡ πόλις ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους αὐχεῖ.

ιβ'. Ἔλαβεν οὖν ἀρχὴν ὁ πόλεμος ἀρξαμένης ἡμέρας, ὡς 442
διειλήφειμεν. κἀκεῖνοι διακριθέντες καὶ ἀλλήλους διαδεχόμενοι, πλῆθος ὄντες, τοὺς κεκμηκότας ἀκμῆτες ἕτεροι διεδέχοντο καὶ παρεῖχον ἀλλήλοις ἐκεχειρίαν. καὶ οἱ μὲν ἐχρῶντο τῇ τοξικῇ τοσοῦτον εὐστόχως ὡς μηδ' ὁντινοῦν ἡμῶν προκύψαι γοῦν τοῦ τείχους θαρρεῖν· οἱ δὲ τῇ τῶν ἀνθρώπων ἐρημίᾳ τόλμῃ ψυχῆς ὑπ' αὐτοῖς χωροῦντες τοῖς τείχεσι παντοίαις αὐτὰ μηχαναῖς κατασπᾶν διεμηχανῶντο, πᾶσαν ἑλέπολιν τεκτήναντες εὐφυῶς καὶ ἅπαν πρὸς τοῦτο μηχάνημα· ἕτεροι δὲ ταῖς κλίμαξιν ἀνιέναι προυθυμοῦντο γενναίως. καὶ πάντ' ᾖσαν αὐτοῖς ἐνεργά· τῇ πρώτῃ γὰρ ἅμα προσβολῇ τοῦ πολέμου τοὺς ἐπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ Τριγωνίου σχεδὸν ἅπαντας ἡμιθνῆτας κατέστησαν διὰ τῶν βελῶν, δίκην νιφάδων πεμπομένων εἰς τὸν ἀέρα. καὶ κενὸν εὐθὺς ἐκεῖνο τὸ μέρος, οὐκ ὄντων ἑτέρων εἰς φυλακὴν ἐπιστῆναι καὶ τὴν τῶν πολεμίων

tanquam quae multis suis partibus putrescentibus aegre consisteret, in ea copiosiores et bellicosiores ad confligendum destinant. Murates dispertitis, qui circa ipsum erant, peditibus eadem atque alii ratione a Trigonio ad locum in quo situm est Chortaitae monasterium, pugna non abstinet. namque cognoverat et ipse civitatem inde capi facilius posse, putrescentem murum conspicatus, et eo uno totam urbis securitatem pendere.

12. Coepit ergo praelium cum ipso diei exordio, ut praenarravimus; et illi dispertiti ac sibi ipsis succedentes propter nimiam copiam, labore delassatos recentes excipere, et alter alteri mutuo subsidio subvenire; alii ita scite sagittas eiaculari ut nullus ex nostris vel e muris capite emergere auderet; alii propter hominum solitudinem audaciores, sub ipsis muris correpentes, variis eos machinis concutere, quas negotio conficiendo aptissimas exstruxerant; alii scalis ascensum animose pertentare nec exspectatione frustrari. primo etenim impetu, qui in ea parte Trigonii aderant, universi sagittarum ictibus, nimborum instar in aërem emissarum, semianimes procidere; illicoque pars ea defensoribus vacua remansit, cum non suppeterent alii ad

ἔφοδον ἀποκρούσασθαι. ἡμεῖς δ' ὀλίγοι, καὶ μηδὲ πάντες ἐπὶ
τῶν τειχῶν δι' ἣν αἰτίαν ὀλίγον πρότερον ἐδηλώσαμεν, διηγειρό-
μεθα μὲν καὶ ὑπὲρ τὴν δύναμιν, οὐδὲν δὲ τὰ ἡμέτερα πρὸς
ἐκείνους. οὐ βέλεσι δὲ μόνον ἐχρῶντο τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ
343 τῇ καλουμένῃ σκευῇ· μικρὰ δέ τις ἦν αὕτη πρὸς συντριβὴν
τῶν ἐπὶ τὰς ἐπάλξεις ξυλίνων διαφραγμάτων, καὶ τὸ μὴ δύ-
νασθαι στῆναί τινας ἐφ' ὅπερ ἐπέμπετο μέρος. ἔθεε δὲ καὶ
ὁ τῆς δύσεως στρατηγὸς ἔφιππος τὸ κατ' ἀνατολὰς διερχόμε-
νος τῆς πόλεως μέρος, ὅπλοις κατάφρακτος, λόγοις πάντας
διερεθίζων καὶ πρὸς εὐψυχίαν ἀλείφων καὶ ἀμοιβὰς προσε-
παγγελλόμενος. καὶ μὴ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἵν' ἔτι καὶ προθυ-
μοτέρους ἐργάσηται καὶ οἷον κατὰ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐκμή-
νῃ, σηρικά τινα προσέταξεν ἱμάτια κατὰ μέσον ἀχθῆναι, καὶ
μισθὸν αὐτὰ προύθηκε τοῖς ὑπορύττουσί τε τὸ τεῖχος καὶ
λίθον ἐκ τούτου τοῖς δυνησομένοις ἐκείνῳ κομίσαι, μέγα βοῶν,
ὁσάκις ἄν τις τοῦτο ποιήσει, καὶ τὴν ἀντίδοσιν ἔχειν. ἀλλὰ
καὶ τῷ πρώτως ἀνελθεῖν τὸ τεῖχος δυνησομένῳ πολλαί τινες
προύκειντο δωρεαὶ καὶ ὑποσχέσεις μυρίαι. τῷ τοι καὶ εἶδες
ἂν ἐν ἐκείνοις πρᾶγμα παντὸς ἄξιον θαύματος· ἐπιλαθόμε-
νοι γὰρ ὅτι σῶμα περίκεινται πρὸς καιρίαν πληγὴν ἀντισχεῖν
δυνάμενον οὐδαμῶς καὶ θάνατον ἔχον αὐτῷ συνεπόμενον,
ὥσπερ τινὲς ἄγριοι θῆρες ἐπὶ τὸ τεῖχος ἐχώρουν, τοσοῦτον
ἐγγίσαντες ὡς καὶ λίθοις τῶν ξυλίνων διαφραγμάτων κατα-
344 βαλεῖν οὐκ ὀλίγα. οἱ μὲν οὖν οὕτως· οἱ δὲ τὸ τεῖχος ὑπο-

custodiam, qui adversariorum impetum retunderent: nos vero pauci, neque cuncti in muris ob eam quam supra diximus causam; et licet supra vires animaremur, nullae tamen erant res nostrae, ad illas comparatae. nec iaculis tantum turba illa, sed instrumento etiam pusillo ad comminuenda lignea in propugnaculis sepimenta utebatur, quod ubicunque intorquebatur, viros quosque obvios deturbabat. dux item Occidentis, equo insidens, perceleriter properabat, orientalem civitatis plagam circumiens, armis circumseptus, verbis omnes excitans et ad fortitudinem acuens et praemia promittens. et ut adhuc alacriores efficeret atque erga nostram salutem furiosiores, sericas vestes in medium afferri iussit, et murorum fossoribus mercedem proposuit, et qui lapidem ex eo erutum attulisset, alta voce reboans, quoties id egerit, munus reportaturum. illis quoque qui primi murum ascendissent, multa bona spondebantur et pollicitationes innumerae. quare conspexisses in illis rem omni admiratione dignam: namque obliti corpore se tegi quod letali vulneri resistere non valeret et mortem sibi sociam deferret, tanquam immanes belluae in murum contendere;

δύντες, ᾗ σαθρότερον εὕρισκον, κατώρυττον ἐν σπουδῇ καὶ κατέρριπτον. καὶ ἡμεῖς τῇ τῶν βελῶν συνεχείᾳ κατ' αὐτῶν οὔτε λίθους οὔτ' ἄλλο τι δυνατῶς εἴχομεν ἀφιέναι· τοσαύτη γὰρ ἦν ἡ συνέχεια τούτων ὡς οὐδὲ τὴν χεῖρά τις εἶχε τῶν ἐπάλξεων ἐκβαλεῖν πρὸς ἄφεσιν λίθου. τοσοῦτο δὲ μόνον ἐδυνάμεθα πάντες, πέμπειν λίθους ἐξ ἀφανοῦς κατὰ τῶν ὑπερχομένων τὸ τεῖχος, ὡς ἂν τῆς διὰ τῶν κλιμάκων ἀνόδου τούτους κωλύωμεν. καὶ οὐκ ἄν τις τὸ παρ' ἡμῶν ἔκρινεν ἔργον πολέμου· τίνα γὰρ ἂν καὶ ἐπήγαγε βλάβην λίθος ἄνευ σκοποῦ ἀφιέμενος ἐκ χειρὸς ναρκώσης, τοῦ πέμποντος οὐχ ὁρᾶν δυναμένου πρὸς τίνα καὶ πῇ τοῦτον ἀφίησι;

Ταύτῃ τοι οὖν τῶν πολεμίων διὰ πάντων ἰσχυρῶν δεικνυμένων, τοῦ πολέμου τε μηδαμῶς ἀμελούντων, καὶ πάντων ἡμῶν ἐν ταράχῳ πολλῷ καὶ φόβῳ καθεστηκότων, καὶ τῶν μὲν παύσασθαι τοῦ πολεμεῖν τὸν Μουράτην ὑπονοούντων, τῶν δὲ τὴν ἡμετέραν ἀπώλειαν προσδοκώντων, καὶ διατεινομένων μὴ ἂν ἄλλως γενέσθαι ἢ τὴν πόλιν ἁλῶναι, — οὕτως οὖν τῶν πραγμάτων διακειμένων καὶ πολλῆς ἐν ἡμῖν συγχύσεως οὔσης, τῶν μὲν πρὸς τὸ πολεμεῖν ἴσως ἀσχολουμένων, τῶν δὲ καταναρκωθέντων καθάπαξ, ἑτέρων δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν βελῶν τραύμασιν ἐναποθανόντων, ἐνίων δὲ καὶ φευγόντων ἀπὸ τῶν τειχῶν, 345 μηκέτι μένειν ἐκεῖσε δυναμένων ὑπὸ τοῦ δέους, οὕτω

12. τοίνυν?

tantumque appropinquarunt ut non pauca ex ligneis sepimentis disiicerent. et sic quidem isti: qui vero sub murum subrepserant, putridiores partes diligenter suffodientes solo aequare. nos autem sagittarum continuata frequentia in ipsos neque lapides neque aliud quicquam proiicere poteramus: nam earum assiduitate ne manum quidem ad iaciendum lapidem efferre licebat. sola facultas inerat, ex occulto lapides in eos qui muros adorirentur mittere, ut ascensu per scalas arcerentur. et nullus, quod a nobis gerebatur, facinus bellicum existimasset: quam enim noxam intulisset lapis nullo scopo emissus, manu torpente et eiaculante, nec vidente, ad quem dirigeret et quem in locum contorqueret?

Hoc propter hostibus modis omnibus strenue se gerentibus et pugnam diligenter prosequentibus, et nobis omnibus discrimine metuque prostratis, et aliis bello finem positurum Muratem suspicantibus, aliis nostrum excidium exspectantibus contendentibusque prorsum urbem capiendam esse. sic rebus se habentibus, et nobis perturbatis et insigniter confusis, cum partim pugnae incumberent, partim torpentes cessassent, partim sagittarum ictibus mortem oppetiissent, partim e muris fuga sese surripuissent continuoque surriperent, ti-

τῆς τετάρτης ἡ τρίτη παρελήλυθεν ὥρα, καὶ ἡ πόλις φεῦ παρὰ τῶν πολεμίων τοῦτον ἑάλω τὸν τρόπον.

ιγ'. Ὡς εἰς πολλὰ τὰς κλίμακας ἦσαν κομίσαντες μέρη, καὶ πῆ μὲν ἐγγίσαι τῷ τείχει ταύτας οὐκ ἔσχον ἀπωθούντων τῶν ἄνω, μέχρις οὗ κατενάρκησε τούτους ὁ φόβος, πῆ δὲ θέντες καί τινας ἀναβεβηκότες βαθμίδας οὐκ ἴσχυσαν τὸ ἐγχείρημα συμπερᾶναι, τινῶν εὐψυχίαν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους κτωμένων ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν εὑρεθέντων, καὶ λίθοις χερμάσι καταβεβληκότων ἅμα ταῖς κλίμαξι τούτους, καὶ πολλοὺς τὸ ζῆν ἐζημιωκότων, — ὡς οὖν οὕτω ταῦτα γένοιτο, καὶ πλήρεις ἦσαν ἐκεῖνοι θυμοῦ (μὴ οὐκ ὀλίγην ἡγοῦντο γὰρ ὀφλήσειν αἰσχύνην ἡττημένοι φανέντες), περιεργότερον στοχασάμενοι, καὶ τῶν κλιμάκων μίαν κατὰ τὸ Τριγώνιον θέντες, οὗ γωνία τις ἦν ἐκ πύργου, καὶ οὐκ εἶχεν ὅθεν ἄν τις τῆς ἀνόδου κωλύσαι τὸν ἀναβαίνοντα, καὶ πολλή τις τῶν ἀνθρώπων ἐτύγχανεν ἐρημία, τόλμην ψυχῆς τῶν ἄλλων τις πεζῶν ἐνδειξάμενος, τὸ ξίφος ἐνδακὼν τοῖς ὀδοῦσι καὶ τὸ θανεῖν ἀνθῃρημένος τοῦ ζῆν, ἵνα μόνον ἀνδρείας δόξαν κομίσηται, μεθ' ὅσης ἄν τις εἴποι τῆς
346 εὐτολμίας τὸ τεῖχος ἀναβεβήκει, μηδ' οὑτινοσοῦν αἰσθομένου τῶν ἔνδον, καὶ κατ' ἄλλο μέρος τῶν ἐναντίων τηρούντων τὴν ἄνοδον. Λατῖνον οὖν εὐθὺς ἐν ταῖς πυργοβάρεσιν εὑρηκὼς τετρωμένον ἔναγγος καὶ τὰ λοίσθια πνέοντα, τούτου τὴν κεφαλὴν ἐκτεμὼν τῶν πολεμούντων εἰς μέσον κατέρριψε, δείξας ὅπως τε

5. οὐ A 9. τοῦ?

more statione relicta, nondum quarti diei hora praeterierat tertia, et urbs ab hostibus, heu, hoc capitur modo.

13. Cum in multa loca scalas adduxissent, nec possent eas alicubi muro appingere, e superiore parte depulsi ideoque metu oppressi labori renunciarunt: alicubi affixarum cum nonnullos gradus ascendissent, non potuere facinus absolvere, quibusdam aliis animosioribus in illis partibus consistentibus, et saxis atque lapidibus cum ipsis scalis deiicientibus et internecantibus. cum itaque haec succederent et illi insania pleni furerent, non mediocrem infamiam sibi irrogari rati si victoriam non reportassent, curiosius investigantes, scalam Trigonio applicant, cuius angulus erat ex turri, nec poterat ascensus impediri, potissimum cum hominibus prorsus viduaretur; pedesque audacior aliis, ense dentibus carpto, vitaeque mortem praeponens, solum ut fortitudinis famam sibi compararet, fidentia quam maxima murum ascendit, nemine id persentiente civium, qui aliis in locis hostibus ascensum prohibebant. is Latini inter propugnacula confossi vulneribus et extremum spirantis caput abscissum inter confligentes proiecit, innuens se partis illius potitum, et desertis muris

τοῦ μέρους ἐκείνου κεκράτηκε καὶ ὡς τὰ τείχη πάντες ἀπολιπόντες ᾤχοντο ἀμεταστρεπτί. ἐννάτην ἦγε καὶ εἰκοστὴν ὁ Μάρτιος τότε, ἔτος δὲ τριακοστὸν ὄγδοον πρὸς τῷ ἑξακισχιλιοστῷ ἐννακοσιοστῷ ἐνειστήκει. παραθαρρύνας τοίνυν ἐκεῖνος πάντας πεζοὺς τὸ τάχος τε ἀνιέναι ἐβόα καὶ τὴν ἐρημίαν ἐδήλου. οἱ δ' ὡς εἶχον πάσας παραχρῆμα κλίμακας θέντες, συχνοὶ δι' αὐτῶν ἀναβαίνειν ἠπείγοντο σὺν βοῇ καὶ τῷ τῶν ἀπὸ δέρρης τυμπάνων ἤχῳ· φέρει γὰρ καὶ τοῦτο πολλήν τινα ἐν τοῖς πολέμοις τὴν ἔκπληξιν. πολλοὶ δὲ παραβόλως καὶ ἀναρριχᾶσθαι παρωρμῶντο προθύμως διὰ πολλὴν τοῦ κέρδους ἐπιθυμίαν, καὶ διὰ τῶν πυργοβάρεων ἐπεισπίπτειν ἐσπούδαζον. ὅσοι μὲν οὖν ἐδύναντο, τόνδε τὸν τρόπον ἀνέβαινον· οἷς δ' οὐκ ἦν ἐφικτὸν διὰ τῶν κλιμάκων, διὰ τῶν ὀρυγμάτων ὧν εἰργάσαντο, πολλῶν ὄντων, ἐπὶ τὴν πόλιν δρομαῖοι συνέρρεον, ἄλλος ἄλλον τῷ τάχει νικῶντες καὶ ταῖν 347
χεροῖν τὰ ξίφη φέροντες, καὶ οἷον ἐρίζοντες τίς ἂν φθάσειε πρότερος ἐπὶ τὸ τῆς πόλεως οἰκούμενον μέρος, καὶ μάλιστα τὸ πρὸς θάλατταν· πρὸς αὐτὸ γὰρ τοὺς πλείους καὶ μάλιστα τοὺς Λατίνους ὑπέλαβον διὰ τὰς τριήρεις προσπεφευγέναι. πάντες οὖν ἡμεῖς, ὡς εἶχεν ἕκαστος τάχους, οἱ μὲν κατ' οἴκους ἐθέομεν, οἱ δὲ ναοῖς ἱεροῖς κατεφεύγομεν, ἕτεροι ὑπονόμους καὶ μνήματα, καὶ εἴτι πρὸς σωτηρίαν ἦν ἐπιτήδειον, ὑποδῦναι σὺν τρόμῳ ἠγωνιζόμεθα, ἄλλοι τὸ τοῦ αἰγιαλοῦ κατελάμβανον μέρος, οἰόμενοι δῆθεν τῶν τριηρῶν ἐπιβῆναι ἢ

plane omnes in fugam sese reditus immemores coniecisse. diem tum aperiebat mensis Martius nonum et vigesimum anni 6938 (Christi 1430). quare ille pedites omnes adhortans, et destitutum a defensoribus locum significans, ut illico ascenderent clamare. illi, ut poterant, subito scalis universis admotis frequentes ascendere, clamore et strepitu qui e tympanis corio confectis elicitur: hoc idem enim inter bellandum maxime animos concutit. multi etiam temere audacterque manibus et genibus reptare, gravi aliena sibi comparandi siti succensa, et per propugnacula intro sese mittere. verum quibus per scalas ascensus non permittebatur, per murorum foramina, quae multa effoderant, in urbem soliciti immigrare, alius alium celeri cursu et citatis passibus superare contendens, manibus enses ferentes, et quasi decertantes quis prior aliis in habitata urbis loca et oram maritimam procurreret: eo enim potiorem civium partem, et maxime Latinos, propter triremes confugisse suspicabantur. omnes itaque nos, ut cuique licuit, fugam maturantes alii in aedibus sese abdere, alii in cuniculos et sepulchra et si quid aliud saluti conducibilius videbatur, non absque tremore

πλοίων ἑτέρων, μεθ' ὅσης ἂν τις εἴποι τῆς φρίκης· ᾤοντο γὰρ πολλοὶ μήπω τοὺς πολεμίους εἰσιέναι ἐκεῖθεν. τὸ δ' ἦν τοὐναντίον, καὶ τῆς γε ἐλπίδος διήμαρτον οἱ τοῦτο διανοούμενοι. τοῦτο δὲ κατὰ τὸν πύργον τὸν καλούμενον Σαμαρείαν εἶδον πάντες συμβάν. πάντων γὰρ προσδοκώντων ὡς ὅταν ἡ πόλις ἁλῷ, μὴ ἂν τοῦτον εὐθὺς προσδεδόσθαι ἢ τὴν ταχίστην διὰ πολέμου ληφθῆναι, πρὸς τὴν τῆς θαλάττης αὐτὴν κείμενον ᾐόνα καὶ διατειχίσμασι, καὶ ὅπλοις καὶ πᾶσι τοῖς ἀναγκαίοις καλῶς κατωχυρωμένον, — ταύτην οὖν τὴν ματαίαν ἐλπίδα πάλαι ἡμῶν κεκτημένων, οὐκ ὀλίγοι δή τινες καὶ πρὸς
348 τοῦτον κατέδραμον ἐπὶ φυλακῇ τῶν ἰδίων σωμάτων. πλὴν κἀνταῦθα τῆς ἐλπίδος διήμαρτον· μόγις γὰρ τῶν Λατίνων ὅσοι προύχοντες ἦσαν, καὶ Τζεταρίων ὀλίγοι μετὰ τῶν προϋπαρχόντων εἰς φυλακήν, εἰς τοῦτον συνέφυγον μόνον, καὶ τοὺς ἄλλους εὐθὺς κεκωλύκεσαν τῆς εἰσόδου. οἳ καὶ διὰ τοῦ κατὰ θάλατταν προβεβλημένου διατειχίσματος (Τζερέμπουλον τοῦτο καλεῖν πάντες εἰώθαμεν) εἰς τὰς τριήρεις εἰσίασι, πρὸ μικροῦ πρὸς αὐτὸν μετὰ προσεισιόντων ἄλλων ἐκ τοῦ λιμένος καθορμισθείσας.

ιδ'. Διὰ τῶν κλιμάκων οὖν καὶ τῶν ὀρυγμάτων, ὡς ἔφημεν, τῶν πολεμίων τῆς πόλεως ἐντὸς γενομένων, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς οἰκίας συνέτρεχον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ δ' ἐπὶ τὰς πύλας τῆς πόλεως αὐτὰς ἀναπεταννύναι πρὸς τὸ τὴν πόλιν εἰσελθεῖν

subrepere; alii triremium vel aliarum navicularum ascensum sibi, horrore saevo perfusi, promittentes, ad litora proruere: namque opinabantur aditum fuisse ad eas hostibus interclusum. at res aliter cesserat; et qui similia imaginabantur, spe sua delusi sunt. hoc idem et circa turrim Samariam nuncupatam contigisse omnes experimento deprehenderunt. nam existimabant, etiamsi urbs caperetur, non statim eam deditionem facturam vel adeo celeriter ab oppugnatoribus opprimendam, in ipso maris litore sitam, muris et armis tectam necessariisque aliis optime communitam. hac vana spe a multo tempore lactati non pauci in illam, ut propriis corporibus providerent, ruebant. verumtamen in hoc quoque decepti sunt: vix enim ex Latinis, qui erant illustriores, et Tzetariis pauci, cum illis quibus illius custodia erat concredita, in illam confluxerunt, intromissique aliis introitum denegarunt, et murum, in mare propendentem (ei Tzerempulo apud omnes nomen est) in triremes paulo ante ex porta eo deflexas cum aliis ingrediuntur.

14. Per scalas ergo atque foramina, ut diximus, hostes in urbem intro coniecti, alii in aedes et homines currere, alii ad portas civitatis aperiendas, ut Murates simul cum toto exercitu sese in eam con-

ἅμα παντὶ τῷ στρατεύματι τὸν Μουράτην. καὶ εἶδες ἂν δίκην μελισσῶν ἢ θηρῶν ἀγρίων εἰσιόντας αὐτοὺς ὠρυομένους καὶ φόνον πνέοντας τὸν ἡμέτερον, καὶ τὴν πόλιν τοὺς μὲν πεζῇ τοὺς δ' ἐφίππους διαλαμβάνοντας. ὡς δ' ἡ πόλις πεπλήρωτο πᾶσα καὶ πάντ' εἶχον αὐτούς, καὶ νεὼ ἱεροὶ καὶ μοναὶ θεῖαι καὶ ἀγυιαὶ καὶ οἰκίαι, τότε δὴ τὸ θρήνων πολλῶν ἐκεῖνο καὶ δακρύων ἄξιον πρᾶγμα ἐπράττετο. διαλαβόντες γὰρ τὴν πόλιν πᾶσαν, ὥσπερ εἰρήκαμεν, καὶ οἷα λύκοι βαρεῖς 349
ἐφ' ἡμᾶς ἐφορμήσαντες, ἁρπάζειν ἅπαντας ἔσπευδον κατὰ τὴν τοῦ κρατοῦντος ὑπόσχεσιν· ἔφη γὰρ ἐν τῷ πολεμεῖν ὡς εἴγε ἡ πόλις ληφθείη καὶ τὴν ἐπιθυμίαν εἰς πέρας ἀχθεῖσαν ἴδοι τὴν ἑαυτοῦ, ἔχειν μετ' ἐξουσίας ἕκαστον, εἴ τι ἂν λάβοι, καὶ παρὰ παντὸς ἀναφαίρετον. εἷλκον οὖν ἀναμὶξ ἄνδρας γυναῖκας παιδία, πᾶσαν ὁμοῦ ἡλικίαν, δεδεμένους ὥσπερ ἄλογα ζῶα, καὶ πρὸς τὸ στρατόπεδον ἔξω τῆς πόλεως πάντας ἐξῆγον. καὶ σιωπῶ τοὺς πεσόντας, οὐχ ὑπὲρ ἀριθμὸν ὄντας, κατά τε τὰ τείχη καὶ τὰς ἀγυιάς, μηδὲ ταφῆς ἠξιωμένους, ἑλώρια δὲ κειμένους κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι καθ' Ὅμηρον, οὐκ ἂν ἄνδρας μόνον ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, καὶ τούτων μάλιστα τοὺς γηραιοτέρους τε καὶ ἀσθενεστέρους. σπεύδων γὰρ ἕκαστος τῶν πολεμίων δέει τοῦ πλήθους, οὓς ἐκράτησε, τὸ τάχος ἀγαγεῖν ἔξω καὶ τοῖς συσκήνοις αὐτοῦ παραδοῦναι, μή τινος ἰσχυροτέρου τὸ κέρδος γένηται, ὅπερ ἂν εἶδε τῶν ἀνδραπό-

ferret. et vidisses eos, instar apum aut immansuetarum bestiarum, confertim irrumpere, ululantes caedemque nostram spirantes, et civitatem universam tum equites tum pedites occupare. ut civitas repleta est, et omnia eos in se, et sacra templa et divina monasteria et plateae et domus occludebant, tum lamentabile illud et lacrimabile admodum facinus aggrediuntur. namque urbe tota, ut praenarravimus, occupata, veluti rapaces lupi, nos impetentes omnia rapere, quemadmodum dynastes promiserat, satagebant. namque ille inter dimicandum dixerat, si urbs caperetur et voti compos fieret, quidquid unusquisque depraedatus fuisset, legitime possideret, a nullo unquam spoliandus. trahebant itaque promiscue viros mulieres adolescentulos, simul omnem aetatem, veluti animantia quae usu rationis privantur colligatos, et ad castra extra urbem convehebant. taceo ad mortem datos, licet infra numerum, tum in muris tum in plateis, nec sepulturae traditos, praedam dilaniandam canibus alitibusque omnibus appositam, ut Homericis verbis utar, non viros solummodo sed mulieres, eorumque potissimum seniores atque imbecilliores. festinans enim hostis prae metu multitudinis captos statim extra educere et sociis in tabernaculis tradere, ne alteri valentiori praeda cederet, ex man-

δων ὑπὸ γήρως ἢ καὶ νόσου τάχα τινὸς οὐκ ἔχον τοῖς ἄλλοις βαίνειν παραπλησίως, τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμνε τούτου καὶ ζημίαν ἥκιστα ἐλογίζετο. τότε πρῶτον παῖδες μὲν γονέων γυναῖκες δὲ ἀνδρῶν καὶ φίλοι φίλων καὶ οἱ καθ' αἷμα τῶν
350 ὁμοίων ἐλεεινῶς ἐχωρίζοντο. καὶ τὸ θανεῖν ἡμᾶς ἀδίκως ἐν ὑποψίαις ἐτύγχανε. καὶ συνεχύθη μὲν ἡ πόλις, καὶ βοὴ παρὰ πάντων σύμμικτος ἦρτο, καὶ θορύβου πάντα καὶ γόων μεστά. οἱ μὲν γὰρ ἄγοντες ἐξήρχοντο τοὺς δυστυχεῖς ἐν δεσμοῖς, οἱ δ' εἰσεχέοντο σπουδάζοντες ἁρπάσαι τοὺς προτέρους ἅπερ διέφυγε. πλὴν ἀλλ' οὐκ ἐξ ἴσης πᾶσιν ἧκε τὸ κέρδος· τοσοῦτο γὰρ ἦσαν τὸ πλῆθος ὅτι μέρος αὐτῶν τὴν πόλιν τῶν ἀνθρώπων ἐκένωσε καὶ τῶν αὐτοῖς προσόντων χρημάτων, καὶ μάλισθ' ὅσον τὴν ἀρχὴν εἰσῄει διὰ τῶν κλιμάκων πεζοί.

Ὡς οὖν οὕτω ταῦτα προβαίη, καὶ περιέσχον ἡμᾶς εἰς ἑπτακισχιλίους ἀριθμουμένους ἅμα γυναιξὶ καὶ παιδίοις, πάντας εἰς τὸ στρατόπεδον ἀγαγόντες ταῖς σκηναῖς ἐνδιάγειν παρέσχον, δεδεμένους κἀκεῖ, καὶ τὰ τιμήματ' ἀπηρίθμουν ἑκάστων. οἰμωγαὶ δὲ καὶ δάκρυα πανταχοῦ. νήπια μὲν γάρ, ὅσα ταῖς μητρῴαις ἐναποκείμενα ἦσαν ἀγκάλαις καὶ ὑποτίτθια, ἐλεεινῶς κλαυθμυρίζοντα ταύτας ἐζήτουν· αἱ δὲ περιοῦσαι κοπτόμεναι καὶ τὰς παρειὰς ἐξαίμους δεικνῦσαι ταῦτ' ἀνηρεύνων. καὶ ἄνδρες μὲν τὰς ἑαυτῶν παρ' ἄλλων ληφθεί-

cipiis quidquid senio aut morbo praepeditum, aliorum non consequeretur vestigia, capite imminuere neque inter damna referre. tum primum filii a parentibus, mulieres a viris, amici ab amicis et consanguinei a consanguineis miserum in modum disiungi, nosque iniusta morte obtruncandos suspicio erat. et conturbata quidem est civitas, clamorque omnium promiscuus; et ingemiscentibus omnibus cuncta plena strepitu et eiulationibus fremere: partim enim miseros vinculis adstrictos trahentes exire, partim recens influentes in urbem, quod e manibus priorum effugerat, rapere. sed non omnibus aequa emolumenta fuere: tantae enim multitudinis una pars, quidquid erat hominum et pecuniarum, exhausit, et maxime pedites, qui primum per scalas irrepserant.

Cum itaque haec ita processissent et nos tenuissent, septem milia hominum recensita, cum mulieribus et pueris, ad castra deductos colligatosque in tentoriis degere reliquerunt; ibique pretium unius cuiusque statuunt. eiulatus vero et lacrimae ubique. infantes etenim, qui maternis ulnis fovebantur adhuc lactantes, misere vagientes matres poscere; quae superstites adhuc, sese excruciantes genasque sanguine madidas commonstrantes, eos quaeritare. viri uxores suas ab aliis captas inspicientes, et connubii et unius concordisque vivendi

σας γυναῖκας ὁρῶντες, τῷ τῆς συζυγίας αὐτῆς καὶ συμπνοίας κινούμενοι φίλτρῳ τὸν χωρισμὸν ἀπωδύροντο· γυναῖκες δὲ τοὺς ἄνδρας ἀναζητοῦσαι δάκρυσιν ἀμυθήτοις περὶ αὐτῶν 351 ἐρωτῶσαι τὰς σκηνὰς περιήεσαν. καὶ τέκνα μὲν τοὺς τεκόντας ἀφῃρημένα τὴν μόνωσιν οὐκ εἶχον ὑπομένειν οὐδ' ὁπωσοῦν· οἱ τεκόντες δὲ περὶ τούτων ἀνερευνῶντες τῆς φυσικῆς αὐτοὺς διεγειρούσης στοργῆς, τὸν ἀέρα θρήνων ἐπλήρουν. καὶ στεναγμὸς ἦν αὐτοῖς διηνεκὴς καὶ ἀπαρηγόρητον δάκρυον. τότε καὶ κόραι πολλαὶ μήπω πρότερον ἀνδράσιν ὀφθεῖσαι μηδὲ τῆς πατρικῆς οἰκίας ἐξιέναι καταθαρρήσασαι, γάμοις δὲ νομίμοις τηρούμεναι καὶ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμεναι, χερσὶν ἀνδρῶν ἐκρατοῦντο καὶ ταῖς σκηναῖς μετ' αὐτῶν συνδιῆγον. καὶ εἶδες ἂν ἐν ἑκάστῃ σκηνῇ γυναῖκας συμμιγεῖς ἀνδράσι πολίταις καὶ ἄνδρας ὁμοίως γυναιξὶ τῶν ἁλόντων· τῆς γὰρ ἁρπαγῆς κοινῆς γενομένης, ὁμοίως ἐν ὁμοζύγοις καὶ τέκνοις καὶ συγγενέσιν, ἄλλος μὲν ἥρπασε τὴν γυναῖκα, ἕτερος δὲ τὸν ἄνδρα καὶ ἄλλος τὰ τέκνα, καὶ λοιπὸν ἦσαν ἀναμὶξ οἱ καθόλου καὶ ἀγνοούμενοι παρ' ἀλλήλων. μοναχοὶ δὲ γυναιξὶ συνελκόμενοι πρᾶγμα γέμον αἰσχύνης ἐδόκει, καὶ τοῖς ἕλκουσι τοῦτο γέλως ὑπῆρχε πλατύς· εἰδότες γὰρ ἢ πυθόμενοι μοναχῶς αὐτοὺς βιοτεύοντας καὶ τὴν μετὰ γυναικῶν παντελῶς ἀπειπαμένους συνοίκησιν, τέρψιν ἰδίαν ἡγοῦντο τούτους ὁρῶντες συνδιαφέ- 352 ροντας αὐταῖς τὸ δεινὸν καὶ συνδιάγοντας ἐξ ἀνάγκης ὁμοῦ.

2. κοινούμενοι A   12. κἂν?

rationis amore conciti, divisionem deplorare: uxores maritos repetentes, lacrimis, quae verbis exprimi nequeunt, de illis interrogantes, tabernacula circumire. filii parentibus orbati nullo modo solitudinem aeque ferre poterant: parentes de illis solliciti, naturali eos amore compellente, ploratibus aërem diverberare, et suspiriis continuis macerati lacrimas inconsolabiles effundere. tum et puellae plurimae, semper antea viris invisae neque paternis aedibus exire ausae et legitimis nuptiis reservatae multisque ignoratae, manibus masculorum teneri, degere insimul cum illis in tabernaculis. vidisses in unoquoque tabernaculo mulieres promiscuas cum civibus, virosque itidem cum captivorum uxoribus. nam cum raptus praedaque communis omnibus fuisset, similiter coniugatorum et puerorum et consanguineorum, alius quidem uxorem, alius maritum, filios alius rappit, quare simul una omnes immisceri, qui separatim vitam agebant et sese invicem ignorabant. monachi cum mulieribus tracti res dedecoris plena videbatur; quae tamen a trahentibus risum multum excuteret. nam cum scirent aut audissent eos solitarie vitam traducere et a muliebri commercio plane esse alienos, oblectabantur animo, videntes eosdem communiter dira pati cum feminis et necessario pariter consuescere.

ιε'. Τούτων οὕτω κεχωρηκότων, καὶ ὅσα ἄν τις ἐκ τούτων ἀκολούθως εἰκάσειεν ἕτερα, καὶ πᾶσαν τὴν λείαν ἐν ταῖς σκηναῖς συναγηοχότων τῶν Τούρκων, ὁ τῆς δύσεως στρατηγὸς καὶ αὖθις τὴν πόλιν εἰσέδυ, ταύτην ἵν' ἀκριβέστερον κατοπτεύσωσι καὶ μηδὲν αὐτοὺς λάθῃ κρυπτόμενον ὁπουδήποτε, ὅτε δὴ καὶ τὰ τῆς πόλεως ἄρδην ἅπαντα ἠφάνιστό τε καὶ ἀνατέτραπτο, καὶ οὐδὲν οὔτε ναὸς ἱερὸς οὔτε μονὴ οὔτ' οἰκία καὶ τῶν φαυλοτέρων αὐτῶν ἀσάλευτος καταλέλειπτο. τὸ δ' αἴτιον, ὅτι τῶν πολιτῶν ὅσοι περιουσίαν ἐκέκτηντο τῷ μακρῷ συγκλεισμῷ μὴ δαπανηθεῖσαν, τὴν ἔφοδον τῶν πολεμίων ἀκηκοότες, ὃ πεπόνθεσαν δεδιότες, οἱ μὲν ναοῖς ἱεροῖς, οἱ δὲ μνήμασιν, ἕτεροι δὲ οἷς ἐδύναντο τόποις ἐναπέθεντο ταύτην, εἰ μὲν αὐτοῖς θανεῖν γένοιτο κατὰ τὴν προσδοκίαν, τῶν ἔπειτα ταύτην ἵνα τινὲς εὑρηκότες, οἷα συμβαίνει, τῆς ἐκείνων ψυχῆς ὑπεραγωνίσωνται, εἰ δὲ τὸν θάνατον ἀποφύγοιεν, εὕρωσί τε καὶ χρήσωνται πρὸς ἐλευθερίαν. οἱ δὲ τῆς ἐλπίδος ἐψεύ-
353 σθησαν· ἁλόντες γὰρ τοῦ μὲν ἀδίκως τεθνάναι, θεοῦ τὸν οἰκεῖον ἔλεον ἐπιδειξαμένου, πλὴν ἐνίων, κἀκείνων οἵων προδιειλήφειμεν, ἀνώτεροι διεδείχθημεν, τοῦ δὲ τοῖς προσοῦσι χρήσασθαι πρὸς ἀνάρρυσιν οὐκ ἐπέτυχον. δεινοὶ γὰρ ὄντες οἱ Τοῦρκοι καὶ πρὸς ἐπινοίας πολλὰς εὐπορώτατοι τῇ περὶ τὰ πράγματα τούτων πολυπειρίᾳ, οὓς τῶν πολιτῶν ἐποίησαν αἰχμαλώτους, καὶ μάλιστα τὰς γυναῖκας διὰ τὸ τούτων

16. οἳ δὴ? 21. ἀνάρρησιν A.

15. Haec cum ita agerentur et, ut quispiam ex his coniectura assequeretur, alia atque alia, et iam universam praedam Turcae in tentoria deduxissent, dux occidentis rursus urbem immigrat, accuratius eam inspecturus, nihilne occultum, ubicunque illud esset, lateret. sic urbis rebus universis recisis et ad nihilum redactis nihil, neque templum sacrum neque monasterium, neque domus etiam vilissima, inconcussa remansit. et causa haec fuit. ex civibus qui divitiis aliaque suppellectile affluebant, quas longa obsidio non absumpserat, audita hostium irruptione, et quod perpessi sunt pertimescentes, alii in sacris templis, alii in sepulchris, alii aliis quibus poterant locis sua reposuere; ut si forte ipsis mors contigisset, ut exspectabatur, qui postmodum venturi erant, illis repertis, ut fieri amat, pro eorum anima aliquid accurarent; si mortem effugissent, ipsi sibi haberent, et liberi facti in suos usus converterent. sed spe sua frustrati sunt, capti siquidem iniustam mortem oppetere dei summa miseratione, paucis exceptis, ut supra narravimus, evasimus; sed propriis uti libertati restitutis non contigit. Turcae enim, solertes cum sint et ad invenienda multa, rerum quam possident experientia, promptis-

εὐεξαπάτητον, λόγοις ὑπελθόντες πολὺ τὸ ἐπαγωγὸν κεκτημένοις ἐλευθερίαν αὐταῖς ὑπισχνοῦντο τελείαν, εἰ χρήματα τούτοις γνωρίσειαν οἰκεῖά τε καὶ ἀλλότρια. αἱ δὲ πρὸς αὐτὸ τοὔνομα τῆς ἐλευθερίας ἀπατηθεῖσαι, γνωρίζειν εὐθὺς ἑκάστη τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ σπουδῆς ἔργον πεποίητο καὶ τὰ ἑαυτῆς καὶ τοῦ γείτονος, εἴ τινα περὶ τούτων εἴδησιν εἶχεν. ὡς δ' ἀρχὴ τοῦδε γέγονε τοῦ κακοῦ, καὶ χρήματα πολλοὶ τῶν Τούρκων ἀνεῦρον γνωριζουσῶν τοὺς ταῦτα κρύπτοντας τόπους τῶν γυναικῶν, λόγος γίνεται περὶ τούτου διὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος, καὶ πάντες οἱ κατασχόντες αἰχμαλώτους ἀνθρώπους πρὸς τὸν ὅμοιον διανίστανται ζῆλον, τοὺς μὲν ὑποσχέσεσι περικεχρωσμέναις ἀπάτῃ, τοὺς δὲ λόγοις ὁμοίως ἑτέροις ἐπὶ φανερώσει τῶν ἰδίων παρακαλοῦντες χρημάτων καὶ φενακί- 354
ζοντες. ὅσους δὲ δυσπειθεστέρους τῶν ἄλλων ἑώρων (ἤλπιζον γὰρ τῶν νουνεχεστέρων πολλοὶ τῆς θωπείας αὐτοὺς ὑπενδοῦναι καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ἀπατηλῶν λόγων, κἀντεῦθεν τὰ κεκρυμμένα διατηρῆσαι) τούτοις πολυειδεῖς τινὰς τιμωρίας ἐπῆγον, ἕως καὶ τούτους εἰς ἀνάγκην ἐνέβαλον καὶ τὴν ἔνστασιν ἔλυσαν. ὅθεν καὶ πολλοὶ τῶν δοκούντων, οἱ μὲν ταῖς θωπείαις καθυπαχθέντες οἱ δὲ τὰς τιμωρίας οὐκ ἐνεγκόντες, φανεροῦν τὰ κεκρυμμένα σπουδάζοντες ἦσαν καὶ ἄκοντες· πρὸς γὰρ πᾶσαν ἀνάγκην, καὶ μάλισθ' ὅταν θάνατος ᾖ τὸ προκείμενον, εὐχερῶς οἶδεν ὑποπίπτειν ἡ φύσις. τοῦτο τῆς

15. ὑπεκδῦναι?

simi, quos captos adduxerant ex civibus, et praecipue mulieres deceptu facillimas, verbis illecebrarum et lenociniorum plenis sese insinuantes, libertatem illis polliceri perfectam, si ipsis pecunias proprias sive alienas revelassent. illae nomine libertatis deceptae statim summo conatu domino et sua et vicini, si quam eorum cognitionem habebant, revelare. ut malum coepit irrepere et multi ex Turcis pecunias reperere, mulieribus loca in quibus abscondebantur aperientibus, rumor per totum exercitum de hoc spargitur, et omnes qui captivos adduxerant ad similia animum advertunt, hos pollicitationibus fraude oblinitis, alios similiter aliis modis ad revelandas pecunias consuadentes et compositis mendaciis deludentes; quos vero pertinaciores agnoscebant, sperabant siquidem multi ex prudentioribus eos lenociniis et multis dolo fraudeque onustis sermonibus tandem finem imposituros, et sic ab se reposita sibi conservaturos, poenis omnis generis afficere, cogereque ut pertinaciam deponerent. hinc multi ex praestantioribus, partim illecebris deliniti partim poenas non sustinentes, festinanter, licet inviti, abscondita manifestant. novit enim natura necessitati, et potissimum cum mors proponitur, facili negotio

τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ μονῶν κατασκαφῆς αἴτιον γέγονεν. ἐνίων γὰρ διὰ τὸ ἀνύποπτον ἱεροῖς ἐναποθεμένων ναοῖς χρήματα, καὶ ταῦτ' ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδύτοις ὑπ' αὐτὰς τὰς ἱερωτάτας τραπέζας, καὶ τῆς ἀνάγκης ἐφεστηκυίας γνώριμα ταῦτα τοῖς τιμωροῦσι θεμένων, ἀφανίζειν τὸ κάλλος αὐτῶν ἐπεχείρουν οἱ Τοῦρκοι, καὶ τὰς θείας τραπέζας, ἐφ' αἷς ἡ θεία μυστικὴ καὶ ζῶσα καὶ σωστικὴ παντὸς ἐπετελεῖτο τοῦ κόσμου θυσία, τῇ τῶν χρημάτων ἐπιθυμίᾳ κατὰ σπουδὴν ἀνατρέπειν καὶ
355 καταπάτημα φεῦ τοῖς βουλομένοις τιθέναι· ὑπέλαβον γὰρ ὑπὸ παντὶ λίθῳ χρήματα κεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο πάντ' ἀνάστατα πεποιήκεσαν. αὕτη κἀπὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων συμβέβηκεν ἐν ὕβρει διαφθορά, καὶ τὰς μὲν πυρὶ περιέσχον, οἷον ἡμᾶς εἰς τὴν τούτων προσκύνησιν ζημιοῦντες, ταῖς δ' εἰς ὑποδοχὴν τῶν ὠνίων, ὦ θεοῦ ἀνοχῆς, ἐπὶ μέσης τῆς ἀγορᾶς ἀναιδῆν ἐχρήσαντο, τινὰς δὲ καὶ διετήρησαν ἴσως ὅσοι τῶν ἄλλων εἰς κτῆσιν χρημάτων θερμότεροι, καὶ ἀργυρίου ταύτας ἀπέδοντο.

ις'. Τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῆς μυροδόχου τιμίας λάρνακος τοῦ ἡμεδαποῦ τροπαιούχου καὶ μάρτυρος; ἥκιστα καὶ ταύτην εἴασαν ἀπερίτρεπτον καὶ μένουσαν, ὡς τὸ πρίν, μανίας ὑπερβολῇ οἱ καθ' ἡμῶν ὥσπερ θῆρες λυττήσαντες ἄγριοι, πλὴν οὐ δι' αἰτίαν καθ' ἣν καὶ τἄλλα τῶν πάλαι ἐξ ἡμῶν

12. παρέσχον?

cedere. hoc et sacrorum templorum et monasteriorum eversionis causa fuit. a nonnullis enim propter expetitam securitatem in sacris templis pecuniis repositis, et maxime in ipsis adytis sub sacrosanctis altaribus, et postmodum necessitate urgente ob cruciatuum saevitiam indicatis, eorum pulchritudinem Turcae demoliti, divinasque mensas, in quibus mystica vivens et salutaris totius terrarum orbis victima offertur, pecuniarum desiderio studiose evertere et cuilibet (vae misero mihi) conculcandas proponere. nam suspicabantur sub omni lapide pecunias esse, proptereaque omnia late vastabant. tam dirum malum in sacris quoque imaginibus locum habuit, eas non sine contumelia absumens; quarum plerasque igne concremarunt, qui earum adorationem nobis surripiunt; alias in usum rerum venalium (deus, tuam tolerantiam!) in medio foro impudentissime reduxere; nonnullas etiam conservarunt qui magis quam alii pecuniis inhiabant, et postea argento divendiderunt.

16. Quid porro diceres de nostri tropaealis et martyris myrothecio? neque illud immotum neque imperturbatum furoris exsuperantia conservarunt, qui contra nos veluti bestiae immansuetae saevierant; non eandem tamen ob causam ob quam alia antiquitus per nos

γενομένων ἠνέῳκτό τε καὶ καταβέβλητο μνήματα καὶ τὰ τούτοις ἐναποκείμενα λείψανα κατὰ γῆς ἀπερρίφησαν. ἐν αὐτοῖς γὰρ καθότι πολλοὶ τῶν Τούρκων χρημάτων ἐπέτυχον, ἐναποτεθέντων παρὰ τῶν πολιτῶν δι' ἣν ἐλπίδα φθάσαντες δεδηλώκειμεν, διὰ τοῦτο πάντα σχεδὸν ἠνέῳξαν καὶ κατέστρεψαν· ἐνταῦθα δὲ δυοῖν εἵνεκα, τοῦ τε περὶ αὐτὴν οὐκ ὀλίγου χρυ- 356
σῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ λίθοις τιμίοις καὶ μαργάροις κατεσκευασμένου κόσμου, καὶ τῶν ὑγείας παρεκτικῶν θείων μύρων. οἱ μὲν γὰρ τοῦ κόσμου μόνον αὐτὴν ἀπεγύμνωσαν, οἱ δὲ βασκήναντες οἷον ἡμῖν τῆς ἀφθονίας τῶν μύρων καὶ τῆς ἐκ τούτων ἰάσεως ἀφῃρηκέναι καὶ ταῦθ' ἡμᾶς ἠβουλήθησαν, ὡς μηδὲν ἔχειν τοῦ λοιποῦ τούτων ἀπολαύειν, ὁσάκις ἂν ἕκαστος δέοιτο. διὸ καὶ καταβεβληκότες τὰς ἐπ' αὐτῇ μαρμάρους τῶν μύρων ἔσπευδον αὐτὴν ἐκκενῶσαι καὶ τὸ ἱερὸν καὶ θεῖον λείψανον τοῦ μάρτυρος ἐκβαλεῖν· ἡγοῦντο γὰρ τοῦ σκοποῦ τούτου κατατυχεῖν καὶ ἡμᾶς τῶν ἀκενώτων μύρων καταλιπεῖν ἐνδεεῖς. πλὴν ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος οἷον αὐτοὶ σφαλερῶς προσεδόκων ἡ· σφῶν ἐπιθυμία ἐξέβη. ἐξήντλουν οὖν τὸ μύρον ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ἐφ' ἱκανὰς τὰς ἡμέρας. καὶ τοῖς μὲν ὥς τι γελοῖον ἐδόκει· οἷς δὲ νοῦς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ὑπῆν, τούτοις ἦν ἐπιμελὲς πρὸς τὴν ἑαυτῶν τοῦτο μετακομίζειν καὶ μετ' αἰδοῦς ἅπτεσθαι καὶ σεβάσματος· ἠκηκόεισαν γὰρ πρὸς τῶν πεπειραμένων ὡς ἰατρικῶν φαρμάκων ἐστὶν ἐνεργέστε-

sepulchra exstructa reserata sunt et disiecta, et cadaverum reliquiae in eis iacentes super terram dispersae: in illis enim Turcae pecunias a civibus repositas, causa iam praenarrata, [reperere, proptereaque fere omnia et reserarunt et subverterunt; at hic duplici de causa, tum propter ex non parvo auro et argento et lapidibus pretiosis nec non et gemmis circa illud compositum ornatum, tum propter sanitatem exhibens divinum unguentum. nonnulli enim ornatus tantum gratia illud despoliarunt; alii nobis unguentorum affluentiam invidentes, et quae inde subsequitur, sanitate nos privare cupientes, ut in posterum illa nobis medicina, cum opus esset, nulla suppeteret. quapropter superstratis marmoribus disiectis unguenta non levi nisu exhauriunt, et sacrum divinumque martyris corpus expromere conantur, opinabantur siquidem propositum consequi nosque unguentorum inexhaustorum in orbitatem redigere. verumtamen, quem sibi temere proposuerat eorum libido, finem non habuit. per plures itaque dies ambabus manibus unguentum exhauriebatur, et quibusdam plane ridiculum videbatur; at qui plus aliis sapiebant, curae erat illud in patriam perducere et cum reverentia religioneque contrectare: nam

ρον, εἰς οἷον ἄν τις χρήσαιτο πάθος. πλὴν ἀλλ' οὐκ ἐδύ-
357 ναντο τὴν τῶν μύρων πηγὴν ξηρὰν καὶ ἄνικμον ἀποφῆναι,
καίπερ πολὺν ὑπὲρ τούτου ποιούμενοι τὸν ἀγῶνα. καὶ εἰκότως· οὐ γὰρ ἴσα τοῖς ἀνθρωπίνοις τὰ πρὸς θεοῦ τοῖς ἀξίοις κεχαρισμένα, ἐπειδήπερ μηδὲ τοῖς αὐτοῖς ὑπόκειται ὅροις.

Ταύτην τὴν πονηρὰν ἐπεδείξαντο γνώμην καὶ περὶ τὸ τῆς ὁσίας καὶ μυροβλήτιδος Θεοδώρας ἱερώτατον λείψανον, ὃ καὶ ὡς ἐπιπολῆς κείμενον ἀπερρίφη τε κατὰ γῆς, ὢ τόλμης καὶ μιαρῶν χειρῶν, καὶ κατεθραύσθη εἰς μέρη, ἃ δὴ καὶ τῶν φιλοθέων τινὲς ἀνελόμενοι ἄλλος μὲν ἀλλαχοῦ πρότερον ὡς ἰατρεῖον ἄμισθον ἀπεκόμισαν· ὕστερον δὲ καὶ ταῦτα συνῆκται τῶν εἰληφότων τῶν μὲν ἀποδομένων ταῦτα τιμῆς ἀργυρίων, τῶν δὲ χαρισαμένων δι' ἣν ἔσχον φιλόθεον γνώμην, ἃ καὶ εἰς ἑνὸς αὖθις συναρμοσθέντα σώματος ὁλομέλειαν θαυμάτων ἐνεργείᾳ καθ' ἑκάστην ἀφθόνως πηγάζουσιν εἰς δόξαν καὶ αὖθις τοῦ πάντα πᾶσιν ἐπάγοντος λόγοις οἰκονομίας ἀρρήτου.

ιζ. Τούτων οὕτω προβεβηκότων καὶ ἀκοσμίας πάσης γεγενημένης (διὰ πάντων γὰρ τῶν ἐν τῇ πόλει κεχώρηκεν ἡ καταφθορὰ) οἶκτον ἐπὶ τούτοις ὁ Μουράτης λαμβάνει τῆς πόλεως. καὶ πρῶτα μὲν τοὺς εἰσιόντας ἅμα τῷ κατὰ δύσιν

ab expertis audiverant ad quoslibet morbos medicinalibus ipsis pharmacis multo efficacius esse. nihilominus unguentorum fontem non potuere neque exsiccare neque exinanire, quamvis id contentiosius multumque per tempus niterentur. et merito: neque enim humana exaequant quae deus dignis elargitur, sicuti nec iisdem terminis subiacent.

Idem hoc nefarium facinus circa sanctae et myroblytidis Theodorae sacerrimum cadaver patratum est, quod cum in superficie iaceret, solo prostratum (o audaciam, o manus exsecrandas!) et in varias partes discerptum est; quas pii homines assumentes, alius alio prius, tanquam nulla mercede conductam medicinam asportarunt; postea eaedem recollectae, qui 'habuerant, aliis pretio restituentibus, aliis gratis dantibus propter ea quae in se nutriebant pia consilia, denuo in unam integri corporis formam compositae miraculorum efficacia quotidie affluenter innotescunt, in gloriam rursus eius, qui omnia omnium regit moderaturque suae providentiae inenarrabili ratione.

17. His hoc modo peractis, omnibusque incompositis ac turpiter deformatis, per omnia siquidem, quae in urbe erant, clades grassata est, afflictae civitatis fortunae Muratem ad misericordiam alliciunt. et primum quidem qui cum occasus duce immigrarant, quique

στρατηγῷ Τούρκους τὰς τῶν αἰχμαλώτων οἰκίας ἑαυτοῖς δια- 358
νείμαντας καὶ ταύτας ἔχειν διὰ βίου παντὸς ἠλπικότας ἐξε-
λαύνει καὶ μὴ προθυμουμένους τῆς πόλεως, ἐπειπὼν ὡς ἀρ-
κεῖ μὲν ὑμῖν τὰ χρήματα, καὶ οὓς παρ' ἐλπίδα δούλους ἐκτή-
σασθε· τὴν δέ γε πόλιν ἔχειν ἔγωγε βούλομαι, πολλῶν διὰ
ταύτην διηνυκὼς ὁδὸν ἡμερῶν, καὶ πόνον ὑπενεγκὼν ὅσον
ἐγνώκατε. ἔπειτα δὲ πρὸς τὸν Γαλικὸν ποταμὸν μεταβάς,
ἐγγὺς τῆς πόλεως ῥέοντα κατὰ τὸν καιρὸν μάλιστα τοῦ χει-
μῶνος, βουλὴν ἐσκέψατο πᾶσί τε ἀδόκητον ὅλως καὶ συστατι-
κὴν τῆς ἑαλωκυίας. ἰδὼν γὰρ πόλιν τοσαύτην καὶ οὕτω κει-
μένην τῇ θαλάττῃ τε προσομιλοῦσαν καὶ πάντα δεξιὰν οὖσαν,
ᾤκτειρέ τε αὐτὴν καὶ πάλιν οἰκίσαι βεβούλητο. καὶ δὴ πρῶ-
τον μὲν ἀνθρώπους ἀριθμητοὺς τῶν ἐπισημοτέρων καθ' αἷμά
τε καὶ συγγένειαν τῆς δουλείας ἀπηλλάχθαι προσέταξε, παρε-
σχηκὼς αὐτὸς τὰ λύτρα, καὶ τῇ πόλει τούτους ἐγκατοικῆσαι,
ἔπειτα δὲ τὰ καταπεπτωκότα ταύτης ἐν τῷ πολέμῳ μέρη τα-
χέως τε ἀνορθοῦσθαι καὶ ὡς πρότερον ἦσαν ἐγκαταστῆναι.
καὶ τὸ μὲν πρόσταγμα οὕτως εἶχεν, αὐτὸς δὲ μεταστήσας καὶ
αὖθις τὴν στρατιὰν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Βαρδαρίου 359
ἐστρατοπεδεύσατο. ἔνθα δὴ καὶ μερισμὸς παντελὴς τῶν ἑα-
λωκότων ἐγένετο. ὅσοι μὲν γὰρ τῶν αἰχμαλώτων, ἢ δι' ὧν
εἰπόντες ἔφθημεν λύτρων ἢ ἐξ ἑαυτῶν ἢ Χριστιανῶν ἐξ ἑτέ-
ρων, ἐκ διαφόρων χωρῶν καὶ πόλεων συνειλεγμένων, τρόπον

12. οἰκῆσαι A

captivorum aedes sibi diviserant sibique eas habere per vitae spatium speraverant, Turcas etiam invitos urbe pellit, inquiens "large vobis sufficiunt pecuniae et praeter spem captivorum quaestus: urbem mihi ipse reservo, quod ob eam multorum dierum iter confeci, eosque labores sustinui quos vos optime nostis." tum ad Galicum fluvium, qui prope civitatem, et hiberna potissimum tempestate, cursum tenet, pergens, consilium praeter omnem exspectationem init, sed captae urbi valde salutare. considerans enim urbis magnitudinem et situm mari proximum, eamque congruentem et aptam ad omnia, commiseratus illius reficiendae consilium capit. primum quidem homines non contemnendo numero, sanguine et ortu spectabiliores, a servitute suis sumptibus liberatos mandavit, ut intra urbem domicilium haberent; deinde ut partes illius bello collapsae celeriter repararentur pristinoque decori restituerentur. et mandata quidem haec erant. tum ipse rursus moto exercitu ad Bardarii fluminis ripas castra metatur; ubi captivorum partitio absolvitur. nam captivi, sive pretio, quod supra innuimus, sive per se ipsos, sive per Christianos alios, ex variis urbibus et oppidis coactos, pecunia erogata libertate potiti

ἐξεῦρον ἐλευθερίας τινά, τετυχήκεσαν ταύτης ἔτι τῷ ποταμῷ Γαλικῷ τοῦ Μουράτου ἐνδιατρίβοντος. ὅσοις δὲ τρόπος ὑπ' ἀπορίας τηνικαῦτα οὐχ εὕρηται, τούτους ἕκαστος ἐν ταῖς ἑαυτῶν πατρίσι καὶ τόποις ἐξέπεμψαν, τὰς ἐκ τῆς δουλείας ἀνάγκας ὑφισταμένους, μέχρις ἂν ὑπονοστήσαντες τὰ σφῶν τιμήματα διαθῶνται· οὐ γὰρ ἐδύναντο καὶ τούτους ἕλκειν μακρὰν ἀπερχόμενοι καὶ πρὸς πόλεμον ἕτερον. εἶδες ἂν οὖν τοὺς δυστυχεῖς τοὺς μὲν ἐπὶ τὰ τῆς ἑῴας τοὺς δ' ἐπὶ τὰ τῆς ἑσπέρας μέρη διασπαρέντας· οἱ μὲν γὰρ τοὺς τεκόντας οἱ δὲ τὰ τέκνα καὶ ἕτεροι τὰς γυναῖκας ἐλάμβανον, καὶ οὓς ἡ φύσις ἥνωσεν, ἡ συμφορὰ διεμέρισεν.

ιη'. Ταύτῃ τῶν καθ' ἡμᾶς, ὡς μὴ ὤφελε, συμβεβηκότων καὶ τοιόνδε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Βαρδαρίου πέρας εἰληφότων, ὁ Μουράτης ἐκεῖθεν διχῇ τὴν στρατιὰν διελὼν τὸ μὲν
360 αὐτῆς ἐπὶ τὰ τῶν Ἰωαννίνων ἐξέπεμψε μέρη, αὐτὸς δὲ μετὰ θατέρου μέρους ἐπ' ἄλλους ἀπῄει καταστρέψων κἀκείνους καὶ ὑπ' αὐτῷ ποιησόμενος. πρότερον δὲ διὰ πάσης τῆς ὑπ' αὐτὸν κήρυκας ἐπιπόμφει, τοὺς πρὸ μακρῶν ἐτῶν καὶ τοῦ συγκλεισμοῦ τὴν Θεσσαλονίκην ἀπολιπόντας καὶ μετοικήσαντας ἀλλαχοῦ πρὸς αὐτὴν ἵν' ἐπανελθεῖν πολλῷ τῷ τάχει καταναγκάσωσι καὶ τὰ οἰκεῖα πάλιν ὡς τὸ πρότερον ἀπολάβωσι. σκοπὸς γὰρ αὐτὸν πάνυ τι καλὸς καὶ πολλῶν ἄξιος τῶν ἐπαίνων εἰσῄει, τὴν πόλιν καὶ αὖθις τοῖς οἰκήτορσιν ἀπο-

15. κατὰ A

sunt, eam sibi habuere, cum adhuc apud Galicum fluvium Murates moras ageret: quibus vero ob egestatem atque inopiam ea frui non contigit, eos singuli in patrias sedes et loca dimiserunt, servitutis incommoda subituros, donec ipsi postmodum reversi de eorum pretio disposuissent. neque enim poterant secum una convehere per longum iter, et ad aliud bellum proficiscentes. vidisses infelices, hos quidem ad ortum, illos ad occasum, distractos asportari: namque hi parentes, alii filios, alii uxores accipiebant, et quos natura unum aliquid insigniter fecerat, calamitas separabat.

18. Hoc pacto (quod utinam nunquam evenisset) rebus nostris procedentibus, et hoc fine apud Bardarii ripas terminatis, Murates inde, duas in partes diviso exercitu, unam ad Ianuinorum fines dimisit, alteram ipse secum ducens ad alios se conferebat, eos quoque absumpturus et potiturus. sed ante omnia per omnem suae dicionis plagam praecones mittit, eos qui ante multos annos, ipsoque obsidionis tempore, Thessalonicam deseruerant aliisque in locis sedes locaverant suas, quam celerrime possent domum revenire coacturos, qui proprias in posterum, ut antea, possiderent. nam proposuerat, quam optime et multa cum laude, rursus urbem habitatoribus restituere, et

δεδωκέναι καὶ πλήρη καθάπερ καὶ τὸ πρὶν ἀποκαταστῆσαι. καὶ ἦν ἂν τοῦτο μετ' οὐ πολύ, εἰ μὴ τὰ ἡμέτερα πρὸς θεὸν κώλυμα γέγονε πταίσματα. πόθῳ γὰρ τοῦ συστῆναι τὴν πόλιν φιλανθρώπου γνώμης τυχὼν ἐβούλετο πᾶσί τε ἐλευθερίαν χαρίσασθαι, καὶ δοῦναι τούτοις, ὡς προύφην, αὐτὴν καὶ τὰς αὐτῶν οἰκίας ὡς πρὶν μετὰ πάσης ἀδείας κεκτῆσθαι, καὶ εἴ τι προσῆν ἀκίνητον ἕτερον. τῷ τοι καὶ πρὸς τοὺς ἀμφ' αὐτόν φασί τινες ἐπομνύμενον λογάδας εἰπεῖν ὡς ἄδικον ἂν εἴη μετὰ τῶν προσόντων τοῖς κρατηθεῖσι καὶ τούτους ἑλεῖν δεσμίους καὶ τῆς ἐνεγκαμένης ἀπαγαγεῖν. ἐλευθερώσωμεν οὖν αὐτούς, εἰ δοκεῖ, ἢ λαβόντες λύτρων ἄνευ αὐτούς, ἢ ταῦτα 361 παρεσχηκότες ἡμεῖς. τῶν δ' ἀκηκοότων τοὺς μὲν ἄλλους ἐπαινέσαι τε τὸν λόγον καὶ παρακαλέσαι πρὸς τοῦτο, ἕνα δὲ τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἐξοχώτατον μὴ μόνον οὐκ ἀποδέξασθαι τὸ ῥηθὲν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐδύνατο λόγοις κωλῦσαι τὸ βούλημα, καὶ πιθανὸν ὀφθῆναι διὰ τὸ ὑπερέχον. ἦν δὲ καὶ τοῦτο πάντως τῆς ἐμῆς ἁμαρτίας καρπός, ὡς ἐμαυτὸν πείθω, καθάπερ καὶ τἆλλα ὅσα συμβέβηκεν. εἰ καὶ ἴσως τινὲς τοῦτον τὸν λόγον οὐκ ἀνεῳγμένοις δεχόμενοι τοῖς ὠσί, μηδ' ἑαυτοὺς αἰτίους κρίνοντες, τὰς θείας παρὰ φαῦλον ἐντολὰς τιθεμένους, ἀνθρώποις τὰς τῶν συμβαινόντων αἰτίας λογίζονται. ἐγὼ δὲ τὸ πᾶν τῆς τοῦ θεοῦ κρίνω παιδείας διὰ τὴν ἐμὴν ἐπανόρθωσιν· πᾶσαι γὰρ αἱ πολυάνθρω-

ut prius erat, hominum conferta copia complere. quod utique non multum post belle cecidisset, nisi nostra in deum facinora impedimento fuissent. cum enim reparandae urbis desiderio teneretur, revocans se ad humanitatem ac mansuetudinem, omnes libertatis compotes facere patriamque illis donare, ut dixi, et domibus propriis, ut antea, frui cum omni securitate, et quidquid aliud erat in immobilibus, in animo habuit. quapropter primatibus cum suis, quidam etiam cum sacramento, ferunt dixisse: "iniustum est cum rebus debellatorum debellatos quoque in vincula coniici et patria alio abductos spoliari; libertatem itaque illis stabiliamus, si ita videtur, aut sine pretio illos accipientes, aut illud nos erogantes." auditorum alios sententiam laudasse, adhortatos ut faceret; sed unum ex ducibus, qui dignitate caeteros antecellebat, non tantum non approbasse verba de libertate, sed et quibus poterat rationibus consilium principis impedivisse; et verosimilia dicere, quod alios anteiret, visus est. erat plane hoc quoque meorum scelerum fructus, ut ipse mihi suadeo, quemadmodum et quae evenere reliqua; licet nonnulli sermonem hunc haud patentibus auribus arripientes, neque semet ipsos causam fuisse iudicantes, divinis praeceptis neglectis, hominibus eventuum

ποι φθοραί, ὡς αἱ θεῖαι διαγινώσκουσι καὶ ἀποφαίνονται βίβλοι, εἰς τὸν τῶν ὑπολειπομένων σωφρονισμὸν γίνονται, τὴν πάνδημον πονηρίαν δημοσίαις μάστιξι τοῦ θεοῦ σωφρονίζοντος.

Πάντων οὖν, ὡς εἶπον, τὰ τῆς πόλεως ἑαυτοῖς διανειμαμένων, ὁ Μουράτης τὴν πόλιν ἀνθρώπων ἐρήμην ἰδιοποιήσατο μόνην, πάσας οἰκίας ἔχειν τοὺς ἀρχῆθεν αὐτῶν κυρίους προστάξας ἐλευθερίας τετυχηκότας καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀκίνη-
362 *τον κτῆσιν, ταυτὶ μόνον προσθεὶς αὐτὸς τηνικαῦτα τοῖς κακοῖς γενομένοις, ὅτι τούσδε τοὺς ἱεροὺς οἴκους παρακατέσχε, τόν τ' ἐπὶ μέσης τῆς πόλεως νεὼν τῆς ἀχειροποιήτου παρθένου καὶ θεοτόκου καὶ τὴν εἰς ὄνομα πάλαι τιμωμένην τοῦ τιμίου προδρόμου μονὴν ἱεράν, τὸν μὲν ὡς σύμβολον νίκης καὶ τῆς γεγενημένης ἁλώσεως, τὴν δ' ὡς καὶ πρὸ χρόνων παρὰ τῶν Τούρκων ληφθεῖσαν, καὶ εἰς συναγωγὰς αὐτῶν τούτους μετήμειψε, καὶ ὅτι περιφανὲς κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν βαλανεῖον ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνεγείρας μαρμάρους χιλίας ἐξελεῖν ἔπεμψε καὶ κομίσαι πρὸς τὴν ἐδάφους οἰκοδομίαν αὐτόθι, ναῶν ἱερῶν καὶ μονῶν ταύτας παρὰ τῶν πεμφθέντων ἀφειδῶς ἐκβληθείσας.*

ιθ'. Ἀλλ' ἀπῆλθον μὲν οἱ κήρυκες κατὰ πολλὰ τῆς ὑπ' αὐτῷ μέρη, ὡς διειλήφειμεν, καὶ τοὺς εὑρισκομένους ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἐν αὐτῇ κατηνάγκασαν ἐπανέρχεσθαι, αὐτοὺς πρὸ

causas ascribunt. ego autem, quidquid id fuerit, divinae punitioni propter meam correctionem tribuo: omnes etenim clades pene exitiabiles, ut divinae litterae tradunt decernuntque, ad frugem correctiones sunt, commune scelus communibus calamitatibus deo puniente.

Rebus itaque civitatis, ut dixi, inter se divisis, Murates urbem hominibus nudam solummodo sibi vindicans, omnes domos prioribus dominis liberis factis, et alia omnia immobilia, tradi iubet, haec tantum male tum factis superaddens, dum sacras aedes occupat, tum magnum virginis et deiparae manibus non factae templum, in media civitate positum, tum sub nomine ab antiquo tempore venerandi praecursoris sacrum et in veneratione habitum monasterium, illud in victoriae signum illatique excidii, hoc, quod aliquot ante annos a Turcis captum fuerat: et haec in congregationes et synagogas suas commutavit. nec non illustre Adrianopoli balneum a fundamentis exstruens, mille marmora eripi adducique ad balnei stratum ex hac urbe mandavit, quae a sacris templis et monasteriis per curatores extracta sunt.

19. Porro abiere praecones ad multa illius dicionis loca, ut dictum est, et quos reperere Thessalonicenses, qui ante nonnullos an-

χρόνων μόνον ταύτης ἀπάραντας ἐκ τῆς τῶν δεινῶν συνεχείας, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν αἰχμαλώτων γεγενημένων τοὺς ὁθενδήποτε τῆς ἐλευθερίας ἠξιωμένους. ἠλευθέρωνται καὶ γὰρ ἱκανοὶ πολλῶν θεοφιλῶν ὑπὲρ ἀναρρύσεως ἡμῶν προθύμως κεκινημένων, καὶ μάλιστα τοῦ τῶν Σέρβων ἄρχοντος, ᾧ τῶν ἄλλων 363 αὐτοῦ πλεονεκτημάτων ἐξαίρετον ἡ πρὸς τοὺς δεομένους ἐστὶν εὔνοια ἑκάστοτε. χρυσίον καὶ γὰρ οὗτός τισιν οἷς ἐθάρρει χειρίσας ἐπ' ἐλευθερίᾳ τῶν αἰχμαλώτων τοῦτο δοθῆναι παρεκελεύσατο. καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς ἐκείνου γνώμης ἐγένετο· ἐπρίαντο γὰρ τοῦ χρυσίου οἱ πρὸς αὐτὸ τεταγμένοι πολλούς, οἳ δὴ καὶ ἐπανιόντες ἐπὶ τὴν πόλιν, ὡς εἰκάζειν ἔχομεν, μέχρι τοῦ νῦν εἰσὶ μετὰ τῶν ἀπ' ἄλλων τόπων ἐληλυθότων ὡσεὶ χίλιοι. εἰ δὲ καὶ συναριθμεῖν τις ἐθέλοι καὶ τοὺς τὴν πόλιν οἰκήσαντας Τούρκους, εἶεν ἂν ὡσεὶ δισχίλιοι. διενοούμεθα δὲ τὴν πόλιν καὶ αὖθις τὴν πρὶν αὐτῆς εὐκοσμίαν ἀναλαβεῖν καὶ τὰ τῆς εὐσεβείας ἀνθῆσαι καὶ πλατυνθῆναι ὡς πρότερον. καὶ γέγονεν ἂν ἴσως, εἰ μὴ καὶ πάλιν τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων σφαλμάτων ἐμποδὼν ἐγεγόνει καὶ ἡ κακία μὴ χώραν εὗρεν. ἐξ οὗ γὰρ ἡ πόλις δεδούλωτο, καὶ ὁ Μουράτης πάντα καὶ κτίσματα καὶ κτήματα καὶ νεὼς ἱεροὺς καὶ μονὰς καὶ τὰς τῶν προσόδων αὐτῶν ἀφορμὰς ἐπανιοῦσιν ἡμῖν τοῖς ὁπωσδήποτε τῆς δουλείας ἀπαλλαγεῖσι φιλοτίμως καὶ γράμμασι καὶ λόγοις δεδώρητο, πανταχοῦ τε τοῖς ἀφικνουμένοις ἐλευθερίαν ἐκήρυξε, καὶ τὰς

nos rerum angustiis pressi ex ea secesserant, etiam vi reduces fecere, captivos item quoquomodo in libertatem vindicatos. namque quam plurimi piorum hominum, infortunii commiseratione devictorum, liberalitate, et potissimum Servorum principis, cui prae aliis, quibus caeteros superat, virtutibus praecipuum est in egenos beneficentia, redempti fuerant. is enim aurum fidis amicis concreditum pro libertate captivorum impendi mandaverat; neque consilio frustratus est, eo siquidem auro multos ab eo missi redemerunt; qui reversi in patriam, ut coniicimus, ad hoc tempus cum aliis, qui ex diversis locis huc accurrere, sunt numero mille. et si quis simul Turcas huiusce urbis habitatores numeraverit, erunt fere bis mille. opinabamur vero urbem rursus pristinum decorem recepturam, et pietatem novis floribus emersuram et, ut antea, longe lateque divagaturam. et forte effectum habuisset, ni rursus meorum delictorum copia obstitisset datusque esset locus improbitati. ex quo enim civitas captivitate pressa fuerat, et Murates omnia et aedificia et possessiones et sacra templa et monasteria et eorum reditus nobis revertentibus quoquo modo liberis factis magnifice et scripto et sermone elargitus est, et locis ex omnibus advenientibus libertatem palam edixit, et suas domus et quaecunque im-

364 αὐτῶν οἰκίας καὶ ὅσα ἀκίνητα πάντες ἀνέλαβον, καὶ τάξις πᾶσα καὶ ἅπαν ἔθνος τῆς πόλεως πρὸς δευτέραν αὔξησιν καὶ ἀνακαινισμὸν προβαίνειν ἀπήρξαντο, ποιμήν τε τῇ πόλει κεχειροτόνητο, καὶ ἐκκλησία συνέστη καὶ τὴν προτέραν ταύτης τάξιν ἀπείληφε, μοναχοί τε τῶν μονῶν ἐπελάβοντο καὶ διὰ σπουδῆς ἐποιοῦντο τὴν τούτων ἐπίδοσιν, καὶ πάντες ἐλπίσι χρησταῖς ἐτρεφόμεθα, καὶ συντόμως εἰπεῖν τῶν ἐκ τῆς ἁλώσεως ἡμῖν ἐπιόντων κακῶν τὴν μνήμην ἀπεβαλόμεθα, καὶ χαίροντες ἦμεν ἐφ' οἷς ἀδοκήτως ἐτύχομεν, καὶ τὴν προτέραν ἀπολαβεῖν τὴν πόλιν εὐετηρίαν ἠλπίζομεν, τότ' ἐξ ἡμῶν, ἡ παροιμία φησίν, ὁ ἱμὰς ἐξετέτμητο, καὶ εἰς τοὐναντίον τὰ τῶν ἐλπίδων περιετράπησαν.

κ'. Καὶ δὴ τῇ Θεσσαλονίκῃ ἐπιδεδημηκὼς ὁ Μουράτης (δεύτερον, οἶμαι, τηνικαῦτα διίππευεν ἔτος μετὰ τὴν ἅλωσιν ἢ τρίτον) ἐφ' ᾧ ταύτην ἰδεῖν καὶ ἀκριβέστερον τὰ κατ' αὐτὴν ἱστορῆσαι, καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς καλῶν ἀπολελαυκέναι, καὶ δωρεαῖς μεγάλαις ἀντιφιλοτιμήσασθαι, τὸν ἐκείνου τε τῷ φιλοτίμῳ τῆς γνώμης μιμήσασθαι πρόγονον, Θεσσαλονίκης κα-
365 κεῖνον κρατήσαντα καὶ χάρισι ταύτην πολλαῖς ἀμειψάμενον, — οὕτως οὖν γνώμης ἔχων καὶ μετὰ τοιαύτης ἐλθών, ὁ δὲ μὴ οὐκ ἀγαθαῖς ὑπαχθεὶς συμβουλίαις μεταβουλεύεταί τε καὶ τὴν προτέραν μετατίθησι γνώμην, καὶ ἃ καθ' ὃν ἑαλώκαμεν χρόνον οὐ πέπραχε, κατ' ἐκεῖνο δὴ τοῦ καιροῦ παρώρμητο

9. εὐτυχοῦμεν?

mobilia omnes recuperarent, et ordo omnis et gens universa civitatis secundo augeri renovarique haud improspere coepere, et pastor urbis creatus, et ecclesia constitit suis institutis conspicua, et monachi monasteria tenuerunt et studiose admodum eorum augmentis inhiabant, omnesque spe lactabamur bona, et ut breviter me expediam, malorum propter excidium nobis illatorum memoria amissa gaudebamus pro iis quae nobis insperato obtigerant, et pristinam felicitatem tranquillitatemque consecuturam urbem sperabamus, tum ex nobis, ut proverbio fertur, lorum sumptum est, et quae exspectabantur bona, in contrarium reciderunt.

20. Nam Thessalonicam repetens Murates (secundus tum currebat vel tertius post excidium annus) ut eam inviseret, accuratiusque res illius addisceret, et bonis illius frueretur, et muneribus munificis contenderet cum suo progenitore, illiusque vestigiis insisteret qui Thessalonica potitus gratias innumeras largitionesque maximas fecit: hac, inquam, fretus mente, illiusque exsequendae causa veniens, postmodum malis aliorum monitionibus distractus consilium pristinamque sententiam mutat; et quae, quo capti sumus tempore, non peregit,

διαπράξασθαι. καὶ γοῦν ὡς τὴν πόλιν καὶ τὰ καθ' ἕκαστον ταύτης θεάσαιτο καὶ πάσης ἐν ταύτῃ ῥαστώνης ἐπαπολαύσειεν, ὡς τῶν αὐτῇ προσόντων καλῶν εἰς κόρον κατατρυφήσειεν, ἀγαπητικῶς τε οὐχ ἥκιστα ταύτῃ διατεθείη, καὶ πᾶσιν ἡμῖν θαῤῥεῖν δοίη περὶ ἡμῶν τὰ βελτίω, πρῶτον μὲν ψῆφον ἐξήνεγκεν οἵαν οὐδ' ἐν ὀνείροις ἰδὼν οὐδείς ποτε προσεδόκησεν ἄν· ἡ δ' ἦν πάσας μὲν ληφθῆναι μονὰς καὶ νεώς, πάσας δὲ προσόδους αὐτῶν καὶ τὰ κτήματ' ἀφαιρεθῆναι, καὶ εἰς στενὸν κομιδῇ τὰ ἡμέτερα καταντῆσαι, ὃ καὶ εἰς πέρας ἐκβέβηκεν οὐ μετ' οὐ πολύ. ἔπειτα δὲ καὶ καταγραφῆναι πάσας οἰκίας καὶ εἴ τι προσῆν ἕτερον τῇ πόλει προστάττει, καὶ χωρὶς μὲν τὰ τῶν παρόντων χωρὶς δὲ τὰ τῶν ἀπόντων ἀριθμηθῆναι· βουλὴν γὰρ ἐνενόησεν ἢ ἐδέξατο τὰς μὲν τῶν παρόντων καταλιπεῖν ἔχειν τοὺς τούτων δεσπόσαντας, εἰ καὶ μὴ 366 καθαρῶς οὕτως ἐξέβη, τὰ δέ γε τῶν ἀπόντων, ζώντων καὶ τεθνηκότων, τὰ μὲν τηρεῖσθαι τοῖς εἰσέπειτ' ἐλευσομένοις, τὰ δὲ Τούρκοις δοθῆναι τοῖς ἡρημένοις ἢ βιασθεῖσιν ἐνοικῆσαι τῇ πόλει, καθάπερ καὶ γέγονεν. ἐπεὶ δὲ κατεγράφησαν μὲν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἅπαντα τὰ τῆς πόλεως, ἐνίων ἐκ τῶν ἡμετέρων πρὸς τοῦτ' ἐπιτηδείων ὀφθέντων, οἳ καὶ τοῦτ' ὤδινον ἐκ σκαιοτάτης οἶμαι γνώμης καὶ φθονερᾶς, ἠρίθμηντο δὲ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ διασκέψεως, καὶ διχῇ κατὰ

17. εἰρημένοις A

eo temporis perficere constituit. igitur, licet ille diceret ideo se venisse ut urbem et singula illius circumspiceret, otioque et laboris remissione uteretur, bonisque illius ad saturitatem luxuriaretur, sicque non minus in eam benevole affectus meliora speranda nobis in posterum relinqueret, nihilominus primum mandatum dedit, quod ne per somnium quidem quispiam exspectasset. id autem erat monasteria omnia templaque occupanda, eorum reditus omnes possessionesque auferendas, et in angustum oppido res nostras cogendas. quod non multo post factum est ab illis insigniter. postea omnes domus, et quidquid aliud praeterea in civitate erat, sanxit describi, et separatim praesentium separatim absentium censeri. novum enim consilii genus excogitaverat, aut ab aliis excogitatum ipse probaverat, praesentium facultates relinquendas iis in quorum dominio erant, licet neque hoc integre observatum est; absentium, sive illi in vivis agerent sive ex eorum numero exturbati mortem oppetiissent, partim reservandas postmodum futuris, partim Turcis vel eam inhabitare coactis dedendas. quod item factum est. postquam vero universa urbis diligenter admodum descripta sunt, nonnullis ex nostris suam operam praestantibus, qui mente improbissima et plane invida conceptum fovebant,

τοὐπίταγμα διῃρέθησαν, τότε δὴ τὰς μὲν τῶν μονῶν ὅσαι δὴ μείζους καὶ πρὸς κάλλος φαιδρότεραι τοῖς οἰκείοις αὐτῷ καὶ οὖσιν ἐν ἀξιώμασιν ἐδωρήσατο, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν οἰκιῶν ὅσαι δὴ καλλίους ἦσαν τῶν ἄλλων εἴς τε κάλλος καὶ μέγεθος, μόνους ἡμῖν τοὺς τέσσαρας νεώς, οἳ καὶ καθολικοὶ λέγονται, καταλελοιπώς, πολλὴν τὴν σπουδὴν ὑπὲρ τούτων τοῦ ποιμένος εἰσενεγκόντος. τὰς δέ γε λοιπὰς ἁπάσας οἰκίας καὶ τοὺς νεὼς σχεδὸν πάντας διωρίσατο τοῖς τ' ἀπ' ἄλλων τόπων ἐθελήσασιν ἴσως τὴν πόλιν ἀνθ' ἧς οἰκοῦσιν ἑλέσθαι παρασχεθῆναι, καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν Γενητζῶν ἀπαναστᾶσι Τούρκοις. τόπος δ'
367 οὗτός ἐστι πεδιὰς ὅλος, ἡμέρας ὁδὸν ἀπὸ τοῦ κατὰ δύσιν μέρους ἀπέχων τῆς πόλεως, εἴτε τῇ τούτου ἐπιτηδειότητι εἴτε σπουδῇ τοῦ τοῦτον ἀρχῆθεν ἐκλεξαμένου πρὸς οἴκησιν πολλοὺς ἐσχηκὼς οἰκήτορας Τούρκους. ὃν δὴ τόπον, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπὶ θέαν καὶ ζώων ἀγρίων θήραν ὁ Μουράτης ἐκεῖσε, καθ' ὃν καιρὸν ἐνεδήμει τῇ πόλει, γενόμενος, σχεδὸν τῶν ἐνοικούντων καθίστησιν ἔρημον, ἀπανίστασθαι τούτους τὸ τάχος κελεύσας καὶ μετοικεῖν εἰς Θεσσαλονίκην. ὃ δὴ πρόσταγμα καὶ μετὰ σπουδῆς οἱ πρὸς αὐτὸ τεταγμένοι πεπληρωκότες ἐφάνησαν μηδὲν μελλήσαντες μετὰ τὴν τούτου ἀποδημίαν, πάντας δὲ τοὺς αὐτόθι Τούρκους ἐκεῖσε γενόμενοι καὶ βίᾳ μᾶλλον ἢ πειθοῖ εἰς Θεσσαλονίκην ἀγηοχότες, καὶ οἰκίας ἑτέρας ἀνθ' ὧν εἶχον παρεσχηκότες κατὰ τὸ πρόσταγμα. ἄμφω

numerata sunt accurate nimis atque considerate, et duas in partes, ut mandatum fuerat, divisa, tum monasteria magnitudine et decore illustriora, similiter et aedes quae alias pulchritudine ornatuque superabant, suis familiaribus et in dignitate constitutis attribuit, tantum nobis quattuor templis, catholicis dictis, id enixissime pastore procurante, concessis. reliquas vero omnes aedes templaque fere omnia, qui ab aliis locis sedem sibi in ea collocassent suaeque patriae praeposuissent, et Turcis, qui a Genitzis moti fuerant, tradi decrevit. Genitzae locus est aequata agri planitie quaqua versum expansus, diei itinere ab occidentali urbis plaga distans, sive sui habilitate, sive illius qui primum in habitationem sibi locum elegerat industria, Turcarum accolarum frequentia instructus; quem, nescio qua de causa, animi recreandi ferarumque immansuetarum capiendarum gratia Murates, cum in civitatem progrederetur, visens fere habitatoribus spoliavit, solum eos vertere qua possent celeritate iubens, et sedem Thessalonicae ponere. iussum diligenter curatores, nulla interposita mora, exsecuti sunt, postquam ille abscesserat, omnesque Turcas ibi habitantes suo adventu coactos potius quam suasos Thessalonicam advexere, et domus alias, loco earum quas illi possederant, ut mandatum

γοῦν, οἶμαι, ταῦθ' ὁ Μουράτης ἐσκέψατο καὶ τοῦθ' οὕτω γενέσθαι προσέταξεν, ἵν' ἀσφάλειαν ἡ πόλις ἔχῃ καὶ φυλακὴν ἀκριβεστέραν ἐκ τούτου, παράλιος οὖσα καὶ διὰ τοῦτο δεομένη πολλῶν ἐνοικούντων, καὶ ἵνα τὴν ἀγορὰν πλήθουσαν ἔχουσα τῶν ὠνίων ἁπάντων εἰς αὐτὴν εἰσκομιζομένων πάντας ἕλκῃ παρ' ἑαυτῇ, πραγματειῶν καὶ συναλλαγμάτων ἁπάντων μεταδιδοῦσα 368
τοῖς χρῄζουσι καὶ ἑαυτὴν ῥᾳδίως πλουτίζουσα.

κα'. Τούτων οὖν οὕτω προβάντων, καὶ τῶν Τούρκων εἰς χιλίους ἀριθμουμένων τὴν πόλιν κατειληφότων, καὶ πάντων οἰκίας καὶ ναοὺς ἀντὶ οἰκιῶν εἰληφότων, καὶ ἀναμὶξ κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν λαχόντων τὴν οἴκησιν, ἡ πόλις ὥσπερ τινὰ πενθήρη χιτῶνα τὴν ἀκοσμίαν περιεβάλετο, τῆς εὐπρεπείας, ἧς ἂν ἔτυχε τῆς κακῆς συμβουλῆς μὴ χώραν εὑρούσης, ἀφῃρημένη, καὶ τὸν στολισμόν, ὃν οὐκ εἰς μακρὰν ἔσχεν ἄν, δυστυχῶς ἄγαν ἀποβαλοῦσα, καὶ στένουσα οἷον μετ' οἰμωγῆς ὅτι μὴ σεισμὸς ταύτην συνέχωσεν ἢ πῦρ παρανάλωσεν ἢ ὕδωρ ἀναδοθὲν ἢ νεφελόθεν ῥαγὲν συνεκάλυψε καὶ κατέκλυσε· τοῦτο γὰρ ἀνεκτότερον, ἐπεί τοί γε βέλτιον τοῦ τοιαύτην ὁρᾶσθαι τὸ μηδ' ὁπωσοῦν ἐπὶ γῆς ἑστάναι. οἱ μὲν οὖν τῶν ἱερῶν οἴκων εἰς κοινὰ καταγώγια μετημείφθεισαν, ὥσπερ εἰρήκειμεν, καὶ τὸ προφητικὸν εἰπεῖν, ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ τὰ θυσιαστήρια τοῦ θεοῦ καταβέβλητο· οἱ δὲ λείψανα μόνον τοῦ πρώτου κάλλους αὐτῶν καὶ τῆς θέσεως ἀποσῴζουσιν. ἔνιοι δέ, καὶ

fuerat, dediderunt. ambo haec itaque, ut opinor, Murates meditatus est et ita fieri iussit, tum ut securitate et custodia magis fida urbem communiret maritimam ideoque multis egentem habitatoribus, tum ut foro omnium rerum abundantia circumfluenti, venalibus undequaque convectis, omnes urbs ad se traheret, et mercaturis commerciisque diversas nationes indigentes commiscens ex facili ipsa collocupletata ditesceret.

21. His itaque hoc modo digestis, cum Turcae mille numero civitatem occupassent et omnium domos ac templa pro habitatione accepissent, nec non promiscue per universam urbem sedem locassent, civitas, veluti lugubri amictu, confusione atque immunditia circumvestita est, suo decore, quem utique consecuta fuisset si malum consilium locum non habuisset, spoliata, et ornatu, quem non multo post possedisset, orbata, et non sine gemitu suspirans quod aut terrae motus non absorbuerit, aut ignis non absumpserit, aut aqua alicunde erumpens vel e nubibus decidens non cooperuerit et inundaverit: hoc enim tolerabilius fuisset, quando multo melius est eam nusquam exstare quam hoc modo visui hominum obiici. sacra igitur templa in publica diversoria immutata sunt, ut praenarratum est, et ut cum propheta loquar, in securi et ascia dei propitiatoria disie-

μᾶλλον οἱ πλείους, καταπεπτώκεσαν τέλεον, ὡς μηδὲ ποῦ ποτ'
ἦσαν γνωρίζεσθαι. διηρπάγησαν γὰρ αἱ τούτων ὗλαι, καὶ
369 κτίσμασιν ἄλλοις προσετέθησαν καινοτέροις, καὶ μάλιστά γε
τῷ νῦν ἐπὶ μέσης τῆς πόλεως ὁρωμένῳ καὶ κοινῷ βαλανείῳ.
καὶ μονονουχὶ τῶν γηραιοτέρων ἔξεστιν ἀκούειν ἀνδρῶν ὡς
ὧδε μὲν ἦν ὁ νεὼς ὁ δεῖνα ἐκεῖ δὲ ὁ δεῖνα, καὶ ὅσα προσῆν
ἑκάστῳ καὶ κάλλη καὶ χάριτες. καὶ τοῦτο μὲν οἱ κατὰ πᾶ-
σαν τὴν πόλιν νεῴ. μοναὶ δ', ἃς πρότερον φθάσας ὁ λόγος
ἐδήλωσεν, ἀφορμὴ τοῖς ὁρῶσιν ἵστανται πένθους, μὴ ὅτι γε
μοναχῶν ἔρημοι καταστᾶσαι κακῶς ἐξελαθέντων καὶ πρὸς ἑτέ-
ρας πόλεις μετοικησάντων, ἀλλὰ καὶ προσαφῃρημέναι τὴν διὰ
πάντων λαμπρότητα· αἵ τε γὰρ μάρμαροι τούτων ἐξηδαφί-
σθησαν, ἥ τ' ἄλλη ἅπασα ὕλη ἡ πρὸς ἀπαρτισμὸν αὐτῶν
ἀρχῆθεν συντεθειμένη καὶ κάλλος εἰς διαρπαγὴν τοῖς βουλο-
μένοις ἀνεῖτο, καὶ νῦν ἄκοσμόν τι θέαμα πᾶσιν ὁρῶνται καὶ
τὰς ἁπάντων ψυχὰς κινοῦσι πρὸς δάκρυα. πολλοὶ μὲν οὖν
εἵλοντ' ἂν ἀντὶ τῆς ἐνεγκαμένης τὴν πόλιν, καὶ πλήρης μὲν
ἂν ἦν εὐσεβῶν ἤδη, πλήρης δὲ μοναχῶν, γέμουσα δὲ θυμη-
δείας καὶ τέρψεως τῷ χριστωνύμῳ πρεπούσης πληρώματι, εἰ
μὴ τοιαύτη κατ' αὐτῆς ἀπόφασις ἀπευκταία ἐξήνεκτο καὶ τὰ
κατ' αὐτὴν οὕτω προυχώρησε. νυνὶ δὲ μὴ ὅτι γε πόθον οἳ
370 ταύτην ἐκ μακροῦ καταλαβεῖν εἶχον, μετάμελον ἔσχον τῆς
προθυμίας, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν τῆς εἰς τὴν πόλιν ἐλεύσεως μετα-

cta sunt: namque alia prioris sui decoris et situs tantummodo reliquias proferunt, alia, quin immo maior eorum pars, prorsus conciderunt, ut nec ubi aliquando steterint agnoscatur. direpta siquidem eorum materia structuris aliis recentioribus applicata est, et potissimum balneo, quod nunc media in urbe commoditati publicae erectum conspicitur; tantumque ab aetate provectioribus fas est audire: hac in parte templum tale erat, ibi tale, et quaecunque ea exornabant, venustates et gratiae. et hoc quidem, per omnia civitatis loca, templa passa sunt. monasteria, de quibus antea nostra oratio disseruerat, in maximum moerorem intuentes abstrahunt, non tantum viduata monachis turpiter eiectis et ex patriis peregrinas in sedes pulsis, sed suo splendore ac pulchritudine spoliata, marmora siquidem eorum in solum disiecta, et materia reliqua, ad perfectionem atque ornatum antiquitus exaggerata, rapinae volentium cessere, et nunc spectaculum sine ullo cultu foedum ac deformatum, circumspectantium animis lacrimas extorquent. et multi sane hanc civitatem patriae praeposuissent; adeoque piis hominibus repleta, repleta monachis, laetitia iubiloque Christiano coetui non dedecentibus onusta, in hilaritatem conversa maximo gaudio frueretur, nisi adeo exsecranda sententia lata fuisset. et res quidem urbis ita se habuere. nunc porro, qui a

μέλει, τῆς ἐλπίδος σαφῶς διημαρτηκόσι. πάντα γὰρ ἄνω καὶ κάτω γεγόνασι, τὸ τοῦ λόγου. καὶ ἡ πόλις ὥσπερ τις ναῦς ἐν πελάγει περισχεθεῖσα κακῶν περιφέρεται, δίκην ἀνέμων τῶν καθ᾽ ἑκάστην εἰπεῖν συμπιπτόντων ταραττόντων αὐτὴν καὶ ναυτίας πολλῆς καὶ ἰλίγγου πληρούντων, καὶ καθαρᾶς εὐδίας ἐπιτυχεῖν οὐκ οὖν ἐώντων, οὐδὲ τὸ τῆς εἰρήνης καὶ νηνεμίας ἱστίον πετάσασαν πρὸς λιμένα καλῶν ἐφθακέναι στῆναί τε ἐπ᾽ ἀγκυρῶν ἀσφαλείας καὶ μένειν ἀσάλευτον. θεοῦ δὲ ἄρα τοῦτο ἂν εἴη καὶ τῆς ἐκείνου σαφῶς πηδαλιουχίας, καταπραῦναι μὲν τὰ τῶν ἐπερχομένων κορυφούμενα κύματα, ἰθῦναι δὲ πρὸς γαλήνην, καὶ σωτηρίαν χαρίσασθαι, καὶ δοῦναι πρύμναν κρούσασθαι τοῦ λοιποῦ καὶ πλεῦσαι δεύτερον, ὅ φασι, πλοῦν, μεταβεβλημένων ἁπάντων ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ ὃ συνοίσει τῇ πόλει, μεσιτεύσαντος τοῦ ἡμεδαποῦ τροπαιούχου καὶ μάρτυρος, καὶ τῶν τῆς πατρίδος οἰάκων αὖθις εἰπεῖν ἐπιλαβομένου, καὶ πρὸς τὴν τοσαύτην τῶν συμφορῶν θάλασσαν τῇ ἑαυτοῦ χρησαμένου δυνάμει. γένοιτο δὲ μὴ οὐκ εἰς μακράν, ἱλέῳ τοῦ θεοῦ ἐπιβλέψαντος 371 ὄμματι, καὶ φιλανθρωπευσαμένου συνήθως ἐφ᾽ οἷς αὐτὸν παροργίζομεν.

κβ. Ταῦτα ἐς δεῦρο παρηκολούθηκεν, εἰ καί τινα τούτων ἡμεῖς ἑκόντες διὰ τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἡμετέραν περὶ τὸ λέγειν ἀσθένειαν παραλιπεῖν δέον κεκρίκαμεν. κἀπειδήπερ

longioribus oris illius potiundae desiderio exardebant, eos sui desiderii, sed nos quoque in eam reditionis paepitet, cum spes melioris status penitus sublata sit. susque deque enim omnia facta sunt, ut proverbio circumfertur; et urbs, veluti navis alto malorum mari oppressa, circumagitur: ventorum enim instar, quae singulis diebus occurrunt, eam interturbant et nausea vertigineque complent, et vera potiri quiete non permittunt, vela licet pacis et tranquillitatis expanderit, ut ad portum bonorum appellat, et ancorarum securitate firmetur, maneatque inconcussa. dei igitur fuerit, et illius plane gubernationis, rerum advenientium tumidos fluctus sedare, ad tranquillitatem dirigere, salutem elargiri, concedereque ut in posterum puppim inhibeamus et secunda navigatione, quod dicitur, utamur, omnibus in melius immutatis, ut, quidquid fuerit, civitati conducat, deprecatore se pro nobis praebente nostro tropaeali et martyre, rursusque patriae gubernacula suscipiente, et adversus tot calamitatum immodicos montes suam potentiam usurpante; neque diu bonum differatur, deo propitio oculo inspectante, et suo more nobiscum, qui in eum delinquimus, humaniter agente.

22. Et haec hucusque processere: licet nos ex illis quaedam sponte, tempore id poscente et nostra dicendi imbecillitate, silentio

οὐκ εἴχομεν τὴν σὴν ἀξίωσιν διακρούσασθαι καὶ ἀνηκοΐας γραφὴν ἀπενέγκασθαι, καθὼς ἡμῖν ἐξῆν, ἑαυτοὺς τῇ παρούσῃ δεδώκαμεν διηγήσει. τοῦτο γὰρ κἀν ταῖς ἀρχαῖς ὑπισχνούμεθα, μηδὲν πλέον τῆς ἡμετέρας δυνάμεως ἐπιδείξασθαι. ὅθεν εἰ μὲν ἄξιόν τι τῆς τε σῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ὑποθέσεως φανῶμεν ἐργάσασθαι, σὸν ἂν εἴη τοῦτο καὶ τῶν σῶν ὑπὲρ ἡμῶν προσευχῶν· εἰ δ' αὖθις ἀτυχεῖς κατὰ πάντα δόξαιμεν, ὃ πᾶσα παθεῖν ἀνάγκη, ὁποία τις ἂν ἀμοιβὴ καὶ πάλιν ἡμῖν ἀντιδοθείη, δίκαιον ἂν εἴη καὶ σὲ ταύτης μετεσχηκέναι, ἡμᾶς ἀμαθεῖς ὄντας παρακαλέσαντα πρὸς ἔργον τοσοῦτον διὰ τὸ ἡμᾶς εἶναί τι νομίσαι μηδὲν ὄντας καὶ τοῦτο πανταχοῦ διατεινομένους. ἐγὼ δ' εἰς ἀμοιβὴν τὰς σὰς λιτὰς ἀντιδοθῆναί μοι θερμῶς ἐξαιτοῦμαι, τιμιώτατε πάτερ· πολλὰ
372 *γὰρ ἐμαυτῷ συνεγνωκὼς πταίσματα, τῆς ἀπὸ τῶν σῶν λιτῶν δέομαι βοηθείας εἰς τὴν τούτων ἀπόνιψιν.*

involverimus. cumque tuum nos rogatum refringere non possemus et inobedientiae notam incurrere, ut nobis licuit, praesenti nos narrationi dedidimus: hoc enim et in exordio promisimus, nihil nos ultra propriam facultatem conaturos. quare, si quid tuo desiderio dignum aut argumento compar, peregisse videbimur, tuum id fuerit et tuarum pro nobis supplicationum: sin res in omnibus infeliciter cecidit, id quod necessario futurum erat, quidquid nobis delatum fuerit munusculi, iustum erit te quoque participem fieri, qui nos infantes atque imprudentes ad opus hoc excitasti, quia aliquid esse nos, qui nihil sumus et id ubicunque etiam contentiose profitemur, existimasti. ego vero gratiam rei referri mihi preces tuas enixissime exoro, quam maxime venerande pater: mihi enim multorum scelerum conscius tuarum precum opem imploro, ut illa abluantur.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΔΥΝΑΜΙΝ

ΜΟΝΩΔΙΑ

ΕΠΙ ΤΗι ΑΛΩΣΕΙ

ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.

IOANNIS ANAGNOSTAE

PRO VIRIBUS ACTA

MONODIA

DE EXCIDIO URBIS THESSALONICENSIS

EODEM LEONE ALLATIO INTERPRETE.

Τίς ἂν εἰδὼς πάθεσι θρήνους ἐξισοῦν τὴν Θεσσαλονικέων 374
ἀξίως πόλιν ὠδύρετο; πόλις γὰρ αὕτη τὰς ἄλλας ὅσον ἐν εὐτυχίᾳ πολλῷ τῷ μέτρῳ παρήνεγκε, πανταχόθεν αὕτην λαμπρὰν καὶ ποθεινὴν δεικνῦσα, τοσοῦτο νῦν ἀτυχέστατα πέπραγε καὶ θρηνῳδίας ἁπάσης ὑπόθεσις πρόκειται. οἷς γὰρ τῶν ἀπ' αὐτῆς καλῶν καὶ μικρὸν γοῦν τινὰ χρόνον ἀπόνα-

Quis, sciens casibus eventibusque rerum fatalibus planctus exaequare, digne Thessalonicensium urbem deploraverit? urbs enim haec, quantum reliquas alias felicitate, mensura non parva, superavit, rebus in omnibus semetipsam conspicuam ac desideratissimam commonstrans, tantum hoc aevi infelicissimo infortunio mactata, omnis generis lacrimarum argumentum proponitur. quibus enim vel minimo

375 σθαι γέγονε, λέγειν οὐδὲν ἔπεισιν ἄλλο ταύτης γε πέρι ἢ ψυχὴν ὅσαπερ ἐς ἀθυμίαν ἐμβάλλει πηγάς τε δακρύων ἐξ ὀμμάτων προχεῖσθαι παρασκευάζει. πολλὰς μὲν γὰρ κάλλει καὶ θέσει, πολλὰς δὲ μεγέθει καὶ τῇ τῶν καλῶν ἀφθονίᾳ μηδ' ὅσον εἰπεῖν ὑπερέβαλε πόλεις. καὶ [ἃ] πρὶν μὲν ἐκόμα τοῖς ἀγαθοῖς καὶ πλούτῳ τῷ θρυλουμένῳ, νυνὶ δέ, ὡς μὴ ὤφελε, φροῦδα γεγένητο πάντα καὶ κακῶς ἀνεσκεύαστο. ὢ πῶς μαγνήτιδος τρόπον εἰς ἑαυτὴν ἅπαντας εἷλκεν, ἀποστῆναί τε τούτους οὐδ' ὁπωστιοῦν συνεχώρει! τοσούτῳ καὶ γὰρ κατεῖχεν, οἷς αὐτοὺς πανταχόθεν ἀφικνουμένους ἐδεξιοῦτο, δεσμοῖς τ' ἀλύτοις φιλίας συνέδει, ὡς ἀντὶ τῆς ἐνεγκαμένης αὐτὴν πάντας αἱρεῖσθαι, καὶ μηδ' ἐπανόδου μεμνῆσθαι μηκέτι. φεῦ. ἀλλ' ἤδη μὴ τοὺς ἐξ ἀλλοδαπῆς μόνον, οἷς ὑπῆρξεν, ὡς ἔφην, τῶν αὐτῆς ἀπολελαυκέναι χαρίτων, ἀλλὰ καὶ οὓς ἤνεγκε, φεύγειν ὅλῃ παρεσκεύακε προθυμίᾳ καὶ Χάρυβδιν ὥσπερ ἑτέραν δεδοικέναι καὶ τρέμειν. ὦ χρόνε, οἷα τίκτεις ἐξαίφνης, καὶ μεταβολὰς οἵας ἐναπεργάζῃ τοῖς πράγμασι. καλῶς σε, πρὸς τὸ παλίντροπον ἀπιδόντες, τροχὸν τὸ τῶν σοφῶν ὠνομάκασι γένος· πάντα γὰρ ἄνω καὶ κάτω μετατίθης καὶ περιφέρεις.
376 ὦ πόλις ἡ πρὶν μὲν ὥσπερ ναῦς ἐξ οὐρίας πλέουσα, ἔπειτα δὲ καταιγίδος δεινῆς ἐγερθείσης κακῶς συντριβεῖσα καὶ τὸν ἐναποκείμενον πλοῦτον ἀποβαλοῦσα καὶ ἀπολέσασα, οὐδ' ἂν

tempore bonis illius perfrui concessum est, nihil de ea aliud occurrit quam quae desperationem animo conciliant et fontes lacrimarum ex oculis extorquent. namque et situ et pulchritudine multas, magnitudine et rerum abundantia multo plures civitates exsuperavit. et quae prius bonis omnibus affluebat, atque ab omnibus decantatis divitiis, nunc (quod utinam avertisset deus) omnibus suis partibus iacet demortua et pessime pertractata. o quomodo illa, perinde atque magnes, omnes ad se trahebat avellique ab se nullo modo permittebat? sic enim eos detinebat, quos quacunque e regione advenientes donis excipiebat, vinculisque amicitiae indissolubilibus constringebat, ut prae ea patriam postponerent et de reditu prorsus memoriam amitterent. heu, heu. verumtamen nunc non tantum advenas, quos, ut dixi, illius gratiarum participes fieri contigit, sed etiam quos ipsa extulit, omni studio fugam arripere eamque veluti Charybdin alteram perhorrescere et detestari coëgit. o tempus, quaenam repente parturis, et quasnam rebus immutationes inducis! optime te, qui retro abs te omnia converti conspexere sapientes, rotam nuncuparunt, omnia siquidem susque deque agis ducisque. o urbs antea vento secundo adnavigans, postmodum dira tempestate coorta pessime contrita, repositis in te divitiis amissis atque deperditis! nemo equidem tuorum

εἷς τῶν σοι προσόντων ἀφίκοιτό ποτ' εἰς λήθην ἑκών, εἰ μὴ τῶν φρενῶν ἐξέστηκεν ὅλως. ἐγὼ μὲν οὖν καὶ σύνδακρυς σοῦ μεμνημένος καθίσταμαι, καὶ τὸ προφητικὸν εἰπεῖν, σκότος λεπτόν με καλύπτει, καὶ παραμυθίαν ζητῶν ταὐτά μοι πάσχειν καὶ τοὺς ἄλλους εὑρίσκω. ὦ πῶς σου τὴν πρὶν εὐκοσμίαν ἀφῄρησαι, καὶ ἡ λαμπρότης ἀπέσβη, καὶ τοὺς ὁρῶντας κατηφιᾶν ἀναγκάζεις. συγκέχυται γάρ σοι κόσμος ὁ περικείμενος ἅπας, καὶ τὸ κάλλος, ᾧ σαυτὴν κοσμεῖν εἶχες, ἐξαίφνης ἀπόλωλε. θέατρον γὰρ πρότερον μὲν εὔδαιμον ἦς, νυνὶ δὲ θέα πᾶσι γέγονας ἀπευκταία, καὶ τοὺς ἐνοικεῖν ἑλομένους σοι καὶ ἄκοντας ἀπελαύνεις, ὁρᾶν σε μὴ φέροντας ἐν δυστυχίᾳ τοιαύτῃ. οἳ γάρ σε τροφὸν οἴδασι καὶ μητέρα, τοῖς ἐπὶ μητρὶ κοπτομένοις ἀποιχομένῃ τὰ παραπλήσια δρῶσι, καὶ κατηφείας σε πάντες ποιοῦνται διήγημα. ὦ παρόντες, ἐγὼ μὲν καὶ τῶν 377
ἄλλων ὅταν εἰς μνήμην ἥκω τῆς πόλεως, πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων, καὶ ὧν λόγος οὐδεὶς ἐξαρκεῖ πρὸς διήγησιν, ἰλίγγου πληροῦμαι καὶ ἐμαυτὸν ὑπ' ἀθυμίας κατέχειν οὐχ οἷός τε γίνομαι, ἡνίκα δ' ἂν καὶ τὸν κάλλιστον ὃν ἀποβέβληκε κόσμον λογίσωμαι, νεώς, φημὶ θείους καὶ τὰ κατὰ πᾶν αὐτῆς μέρος σεμνῶν ἀνδρῶν καταγώγια, μικροῦ καὶ ἄφωνος τοῖς παροῦσιν ὁρῶμαι καὶ μόλις ἐμαυτὸν ἀνακτῶμαι τοῦ πάθους. ὀφθαλμῶν γὰρ εἰπεῖν ἦσαν οὗτοι βολαί τε καὶ γλῆναι τῇ

unquam obliviscetur libens, ni mente captus abs te prorsus abierit. ego vero totus lacrimis conspergor, dum tui recordor, et ut cum propheta loquar, subtiles tenebrae me obtegunt, et consolationem quaerens eadem et alios perpeti reperio. o quomodo tuo pristino decore spoliata es, et splendor exstinctus, et intuentes maerore conficis! ornatus enim omnis, qui te ambiebat, conturbatus est; et pulchritudo, qua te condecorabas, actutum abiit, theatrum siquidem antea felix, nunc omnibus abominandum spectaculum reddita es; et eos qui tuam habitationem elegerant nolentes abigis, tanquam qui te in simili calamitate videre non sustinent. qui enim te altricem et matrem confitentur, perinde se gerunt atque illi qui matrem demortuam efferunt, et maeroris te narrationem omnes constituunt. o praesentes! ego equidem et rerum aliarum urbis memoriam cum recolo, quae multa sunt et ingentia et dicendi genus omne superant, statim vertigine opprimor et me ipsum continere prae dolore nequeo. sed cum pulcherrimus, quem amisit, ornatus menti occurrit, aedes, inquam, sacrae et per omnia sui loca venerandorum hominum sedes, tantum non mutus vocis usu amisso adstantibus videor, et vix me ex ea turbatione animi recolligo. oculorum enim illa erant urbi, ut ita dicam, iactus atque pupillae: at nunc obdormiscentia obscuram illam unde-

πόλει, καὶ νῦν κατακοιμηθεῖσαι ζοφερὰν αὐτὴν ἀπειργάσαντο πάντῃ. καὶ τί μὴ λέγω τὸ κρεῖττον; οὐρανῷ τε καὶ γῇ ταύτην εἴκασεν ἄν τις τὴν πόλιν εὐστόχως· τὸ μὲν γὰρ ἄνω τοὺς ἐν ἀρετῇ διαλάμποντας οἰκήτορας πρότερον ἔχον μέρος οὐρανοῦ σῶζον ἦν σχῆμα, τὸ κάτω δὲ καὶ πρὸς θάλατταν γῆς. εἴ τις δ' ἂν καὶ συνεκτικὰ εἴποι στύλους τῇ πόλει, οὐκ ἂν ἁμάρτοι. ὢ πράγματος ξένου. ἔνθα πόνοι τῆς ἀσκητικῆς τοῦ παντὸς ἐτιμῶντο παλαίστρας, νυνὶ θεοστυγῆ διαπράττεται. καὶ θεὸς ὑπερτίθεται τὴν ἐκδίκησιν. ὢ θεοῦ ἀνοχή, πῶς
378 τοιούτων ἠνέσχου; βέλτιον ἂν ἦν τὴν γῆν διασχοῦσαν καλύψαι ἢ τοῦτον ταῦτα μετασκευασθῆναι τὸν τρόπον. κρεῖττον ἂν ἦν ἐνὶ τῆς γῆς ἀνατιναγμῷ ταυτὶ καταπεπτωκέναι καὶ μηδὲ λείψανα γοῦν ἐναπολελεῖφθαι τῷ τόπῳ· τότε γὰρ οὐ τοσοῦτο τὰς τῶν ὁρώντων ψυχὰς ἔδακνεν ἂν τὸ πάθος. ἡμῖν μὲν καὶ τὸ εἰσιέναι ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου φοβερὸν εἶναι ἐδόκει, καὶ μόνοις ἦν εἰσιτητὸν τοῖς τεταγμένοις ἐν τούτῳ, ψυχὴν καὶ σῶμα πρότερον σφίσι καθηραμένοις· τὰ νῦν δὲ τοῖς βδελυροῖς φεῦ ἀνεῖται, καὶ τῆς τοιαύτης οὐκ ἀπείργονται τόλμης. καὶ οὔτε γῆ διίσταται καὶ τοὺς κατὰ θεοῦ χωροῦντας χωννύει, οὔθ' ἥλιος ἄνωθεν καταφλέγει, ἢ οὐρανὸς σφοδρὸν ὑετὸν καταπέμπει καὶ καταδύει τἀνόμημα. ὅπῃ νοῦ καὶ αἰσθήσεων νήψει θείων λογίων ᾔδετο μέλη καὶ συνᾴδοντες ἦσαν

quaque effecerunt. et quid praestantissimum taceo? caelo terraeque urbem hanc nescio quis apte assimilaverit. namque pars illius superior, quae prius habitatores in virtutibus praestantes viros continebat, caeli, pars inferior et mari adiacens terrae figuram prae se ferebat. si quis vero et columnas urbem continentes adiiceret, nae is a vero non aberraverit. o rem peregrinam! ubi labores exercitatoriae palaestrae ante omnia praeferebantur, nunc deo exosa conficiuntur; et deus ultionem reiicit in aliud tempus? o dei tolerantiam! quomodo similia sustinuisti? melius fuisset hiatu terrae omnino absorpta esse quam in hunc modum commutata. optabilius fuisset uno terrae motu concidisse, ut ne reliquiae quidem exstarent. tum etenim non tantundem animos intuentium ruina lancinasset. nobis antea et in sancta sanctorum ingressus terribilis reputabatur, nec nisi qui illic inserviebant, aditus in illa habebant, animo et corpore depurgati: nunc vero exsecrandis hisce (vae misero mihi!) patent, et a simili audacia sese non retrahunt. et terra non fatiscit, ac adversus deum similia conantes non tegit; sol desuper non succendit? caelum magna turbulentaque tempestate demissa scelus non mergit? ubi mentis sensuumque sobrietate divinorum eloquiorum mele concinebantur unaque simul desuper intelligentiae canebant, nunc vocum incompta-

ἄνωθεν νόες, φωνῶν νῦν αἴρεται ἀσήμων κραυγή, καὶ τὸ δαιμόνων ἐφήδεται φῦλον, σιγώσας ὁρῶν παννύχων ᾠδῶν ὑπηρέτιδας γλώττας. οἴμοι! πῶς ἂν ἀδακρυτὶ τὴν τούτων μνήμην ἐνέγκοιμι; ἔνθα ζῶν αὐτὸς ὁ καθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γενόμενος καθεωρᾶτο, δῆμός τε συνεστέλλετο βλέπειν ἀγγέλων, ἔργα τοῖς ἀντιθέοις παρανομίας τολμᾶται. καὶ σκηπτοὶ οὐρα- 379 νόθεν οὐ καταφέρονται. ὢ τόπων θεῷ ἀφωσιωμένων! ἣν ἐπλουτεῖτε θείαν ἀφῄρησθε χάριν, καὶ τοῖς τολμηταῖς παρὰ φαῦλον λογίζεσθε. ὢ πῶς ὁ τῆς εὐημερίας ἡμῖν καιρὸς ἐπιθέσεως καὶ καταδρομῆς γέγονε, καὶ καταλειφθέντες αἰσχύνη καὶ ὄνειδος γεγενήμεθα. οἴχονται πανηγύρεις, οἴχονται θείων ἐκτυπωμάτων λαμπρότητες. ἀπόλωλε παῤῥησία. τὸ τῶν μοναχῶν ἀπελήλαται τάγμα, καὶ πολιαὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων σεμνότης ἐν τοῖς ἀτίμοις λογίζονται. ἆρ' οὐκ ἀβίωτος ὁ βίος ἡμῶν ἐστί, καὶ ἧττον τοῦ ζῆν τὸ θανεῖν ἐστὶ πικραῖς οὕτω βαλλομένοις καθ' ἑκάστην ὀδύναις; ἤπου γε πάντες ἂν μοι συμφθέγξαιντο οἳ πάσχειν ἐν τοῖς τοιούτοις πεφύκεσαν. ἠπόρησα οὖν πολλάκις κατ' ἐμαυτὸν ἀνθ' ὅτου ταῦτα, καὶ πῶς εἰς τοσοῦτον ἥκομεν κακοπραγίας οἱ πεπονθότες. καὶ εὗρον λύοντά μοι τὸν θεῖον λόγον τὴν ἀπορίαν, "ἔσται" λέγοντα "ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος καὶ αἱ ἐπαύλεις ὑμῶν ἔρημοι, ὅτι ὑμεῖς ἐπορεύθητε πρὸς ἐμὲ πλάγιοι, κἀγὼ πορεύσομαι πρὸς ὑμᾶς ἐν θυμῷ πλαγίῳ." ἔν-

rum fragor sustollitur et daemonum chorea subsultat, dum cantionum totam noctem pervigilantes administras linguas taciturnas conspicit. vae mihi! qua ratione absque lacrimis eorum memoriam repetam? ubi vivens ipse, qui, sicut nos, propter nos factus, conspiciebatur et angelorum copiae videre pertimescebant, illic ab impiis dira facinora perpetrantur; et fulmina de caelo non cadunt? o loca deo consecrata! qua abundabatis, divina gratia spoliamini, et pipulo a temerariis differimini. heu, quo modo prosperitatis tempus aggressionis et incursionis factum est, et nos, qui remansimus, opprobrium et infamia! abiere publici conventus et celebritates, abiere divinarum effigierum splendores. periit libertas, monachorum coetus eiectus est; presbyterorum canities et diaconorum gravitas omnium irrisione laeduntur. an non vita iniucunda et acerba, minusque est nobis emori quam vivere, tot diris doloribus quotidie oppressis? sane, idem atque ego sentient qui compati in similibus assolent. saepius itaque mecum ipse addubitavi qua de causa haec nobis obvenerint et qua ratione in tanta mala inciderimus; invenique dubitationi meae satis fieri a divino eloquio, "erit" dicente "terra vestra deserta et villae vestrae desertae, quoniam vos ambulavistis ad me obliqui, et ego ambulabo ad vos in iracundia obliqua." hinc plura dicendi finem faciens silentium praefero. nam-

θεν τοι καὶ τοῦ πλείω λέγειν ἀφέμενος τὸ σιγῆσαι τετίμηκα. θεὸν γὰρ ἐξιλεοῦν ἀσύγγνωστα πταίσαντας καὶ μὴ μακρηγορεῖν κατ' ἐπίδειξιν χρή. ἡμεῖς γὰρ τῶν φύντων αἴτιοι, κατὰ τὸν εἰπόντα, τοιαῦτα σπέρματα καταβεβληκότες. πᾶν τοιγαροῦν εὐσεβείας ὅσον καὶ δογμάτων ὀρθῶν τρόφιμον τῶν κατ' ἀρετήν, ὧν ἠμεληκότες ἐφάνημεν ἔργων, αὖθις ἐπιλαβέσθαι σπουδὴν εἰσενέγκαντες, θεοῦ τυχεῖν εὐμενοῦς, ἔργοις οἷς χαίρει, πᾶσι τρόποις ἀγωνισώμεθα, παλινῳδίαν ὡς ἂν ἐντεῦθεν ᾄσωμεν χαριέστατα.

que qui non ignoscibilia deliquerunt, eos deum sibi propitium reddere, non prolixas contexere orationes in sui ostentationem addecet. nos enim eorum quae evenere causa fuimus, ut ille dixit, qui similia semina proiecimus. quare quidquid pietatis et rectorum dogmatum est, nos, qui ex virtute nascentia opera negleximus, rursus omni studio amplectentes, deum nobis propitium reddere, quibus ille gaudet actionibus, modis omnibus contendamus, ut inde postmodum palinodiam summa cum animi laetitia cantemus.

INDEX GRAMMATICUS.

Ad Phrantzen.

INDEX GRAMMATICUS.

Ad Cananum.

INDEX HISTORICUS.

CORRIGENDA.

Pag.	47	lin.	vers.	13	pro *pasianem* leg. *pasiam.*
—	77	—	—	13	— *Prienen* leg. *Pergamum.*
—	81	—	—	14	— *ursum* leg. *fulgur.*
—	144	—	—	11	— *adeunde* leg. *adeundi.*
—	156	—	—	18	— *Beglerbegus* leg. *begl.*
—	163	—	—	4	— *patriarchae* leg. *papae.*
—	193	—	—	2	— *suscepit* leg. *suscepi.*
—	201	—	—	14	— *nosmet* leg. *nobismet.*
—	253	—	text.	19	— *ϑεοφίλῳ* leg. *Θεοφίλῳ.*
—	280	—	vers.	10	— *exstructos* leg. *exstructi*
—	341	—	—	4	post *eius* add. *non.*
—	—	—	—	5	*non* del. et pro *plures* leg. *pauciores.*
—	373	—	—	19	pro *iu* leg. *in.*
—	403	—	—	11	— *nec esse* leg. *necesse.*
—	475	—	text.	24	— *ηὐδρείωνων* leg. *ἠνδρ.*

BONNAE
TYPIS CAROLI GEORGII.

